

[redacted]

ORIGENIS ADAMANTII
OPERA OMNIA.

AD

EDITIONEM PARISIENSEM

CAROLI DE LA RUE RECUSA.

TOMUS IX.

WIRCEBURGI,
Ex Officina Libraria STAHELIANA.
M. DCC. LXXXV.
1785

CONTINENTUR HOC TOMO IX.

COMMENTARIA IN PROVERBIA SA
MONIS.

LIBRI IN CANTICUM CANTICORUM.

HOMILIÆ IN ISAIAM.

HOMILIÆ IN JEREMIAM.

OPERA OMNIA

ANCTORUM PATRUM

GRÆCORUM

GRÆCE ET LATINE.

VOLUMEN XV.

ORIGENIS
FRAGMENTA
EX LIBRO DE PROVERBIIS
SALOMONIS.

MONITUM.

Ex Origenis scriptionibus in Proverbia nihil reperi, præter sequentia fragmenta, quorum duo priora latine tantum exstant in apologia Pamphili martyris pro Origene; cætera vero omnia in Epitome sua refert Procopius Gazæus, illo dumtaxat excepto, quod pertinet ad Proverbiorum I. 6. quodque exhibet catena ms. Bibliothecæ Mazariniana ad caput octavum Lucæ.

Sixtus Senensis Biblioth. Sac. lib. 4. pag. 354. Origeni quoque tribuit ἐξηγητικὰ in librum Ecclesiastici, eaque addit a Methodio citari in libro de Resurrectione. Illorum tamen ne γρυ quidem comparet tum in hujus Methodiani libri fragmentis, quæ vel ab Epiphanio hæres. 64. vel a Photio codic. 234. repræsentantur, tum in illis, quæ exstant tomo tertio Bibliothecæ Patrum Lugdunensis.

Videtur autem mihi & illa assertio, quæ transformari animas de corporibus in alia corpora asseverat, pervenisse etiam in aliquos eorum, qui Christo credere videntur, ex quibusdam scripturæ sanctæ occasionibus, non intelligentes, quomodo intelligi debeant, quæ scripta sunt. Non enim animadvertunt, quomodo homo efficiatur, aut pullus, aut equus, aut mulus; & putaverunt, transformari humanum animum in pecudum corpora, ut æstimarent, quod aliquando serpentis suscipit corpus vel viperæ, aliquando equi, vel reliquorum animalium. Jam ergo consequens est, & hoc illos dicere debere, quod diabolus, qui leo in scripturis dicitur, corpore leonis utatur, aut draconis carnibus, cum draco nominatur. Ita erit, ut secundum illos transmutatio ista animarum perveniat & in dæmonum naturam, ut sit aliquando vel leo vel draco anima, habens diabo-

lum.

lum. *Et paulopost*: Sed ſuperfluæ ſunt omnes iſtæ adinventiones. Manifeſtum eſt enim, quod una pœna tam dæmonum naturæ, quam humano generi peccatorum a Domino præfinita ſit illa, quam Dominus ſua ſententia deſignavit, dicens: *Ite in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis ejus*: oſtendens, quia eadem ſpecies pœnarum peccatoribus hominibus, & diabolo, & angelis ejus præparata ſit, licet in eadem pœna diverſa ſit quantitas pœnæ. Alius enim gravius ac vehementius cruciatur pro magnitudine peccatorum: alius autem remiſſius, cujus leviora & faciliora peccata ſunt.

Εκ των Ωριγενȣς εἰς τας παροιμιας Σολομωντος.

Παροιμιαι Σολομωντος υἱȣ Δαυιδ. υἱος Δαυιδ και ὁ σωτηρ λεγεται. ȣ̓τος εἰρηνικος ἡμων σωτηρ ὁ γενομενος ἐκ σπερματος Δαυιδ, το κατα σαρκα, ἐβασιλευσεν ἐν Ισραηλ. διο και ἐπεγραφη την ὑπερ ἀνθρωπων οἰκονομιαν τελων, ȣ̓τος ἐϛιν ὁ βασιλευς των Ιȣδαιων. Ιȣδαιοι εἰσιν ὁ Ισραηλ, ὧν εἰρηνικος σωτηρ βασιλευει ὡς διορατικων, ἐαν ὦσιν ἀληθως Ισραηλ. ȣ̓ γαρ ὁσοι σπερμα τȣ Αβρααμ, παντως και τεκνα, τῳ μη ποιειν τα ἐργα τȣ Αβρααμ.

Τȣ γνωναι σοφιαν και παιδειαν. σοφια ἐϛιν ἐπιϛημη θειων και ἀνθρωπινων πραγματων καταληψις· κατα δε τινας, ἀτμις ἐϛι της τȣ Θεȣ δυναμεως, και ἀπορροια της τȣ παντοκρατορος δοξης εἰλικρινης· ȣ̓δεν γαρ εἰς αὐτην σκοτεινον ἐμπιπτει· ἀπαυγασμα γαρ ἐϛι φωτος ἀϊδιȣ, και ἐσοπτρον ἀκηλιδωτον της τȣ Θεȣ ἐνεργειας, και εἰκων της ἀγαθοτητος αὐτȣ. ὁ γινωσκων ἐργα σοφιας, ταυτα γινωσκει, τȣτεϛι, το ἀπαυγασμα τȣ ἀϊδιȣ, και το ἀκηλιδωτον ἐσοπτρον της τȣ Θεȣ ἐνεργειας, και την εἰκονα της ἀγαθοτητος αὐτȣ. ταυτα δε ȣ̓δεν ἑτερον ἐϛιν, ἡ γνωναι τον υἱον της τȣ Θεȣ ἀγαπης, και την σοφιαν τον Χριϛον. Χριϛος γαρ Θεȣ δυναμις και Θεȣ σοφια. τȣτο δε ȣ̓κ ἀπο σαρκος και αἱματος, ἀλλ' ἀπο τȣ ȣ̓ρανιȣ πατρος ἀποκαλυπτεται. γινωσκει δε σοφιαν, και ὁ την ἐπιϛημην εἰδως των θειων, νομικων και προφητικων, εὐαγγελικων τε και ἀποϛολικων λογιων. ἐπι την πετραν τιθησι τον θεμελιον, τȣτεϛιν, ἐπι τῃ πιϛει Χριϛȣ, ὡς ἀντεχειν προς βροχας, και ἀνεμȣς, και πνευματα, δηλαδη τȣς ὁθενȣν γινομενȣς πειρασμȣς. εἰ δε φησιν ὁ Λȣκας, ὡς ἐπηνεσε τον οἰκονομον της ἀδικιας, κατεχρη-

Ex Origenis commentariis in Proverbia Salomonis.

P*roverbia Salomonis filii David.* Filius David etiam ſalvator vocatur. Hic pacificus noſter ſalvator, *factus ex ſemine David ſecundum carnem*, regnavit in Iſrael. Idcirco ſuſceptam implens pro hominibus diſpenſationem, titulum hunc inſcriptum habuit: *Hic eſt rex Judæorum.* Judæi Iſrael ſunt, quorum pacificus ſalvator rex dominatur, tanquam animis perſpicacium, ſi modo vere Iſrael ſunt. *Non enim, qui ſemen ſunt Abrahæ, omnino etiam filii*, eo quod opera Abrahæ non faciunt.

Ad ſciendam ſapientiam & diſciplinam. Sapientia eſt divinarum humanarumque rerum ſcientia atque comprehenſio; ſecundum autem quosdam *vapor eſt virtutis Dei, & emanatio omnipotentis gloriæ ſincera: nihil enim inquinatum incurrit in illam: ſplendor enim eſt lucis æternæ, & ſpeculum ſine macula operationis Dei, & imago bonitatis illius.* Qui ſapientiæ novit opera, hæc novit, nempe ſplendorem lucis æternæ, ſpeculum ſine macula virtutis Dei, & imaginem bonitatis ejus. Hæc autem nihil aliud ſunt, quam ſcire filium dilectionis Dei, & Chriſtum ſapientiam. Chriſtus enim Dei virtus eſt, & Dei ſapientia. Id vero non carnis & ſanguinis, ſed patris cœleſtis revelatione manifeſtatur. Scit autem etiam ſapientiam, qui divinorum oraculorum legis & prophetarum, Evangeliorum atque Apoſtolorum ſcientiam novit. Super petram ponit fundamentum, nempe ſuper fidem Chriſti, ut reſiſtat adverſus imbres, & ventos, & ſpiritus, tentationes videlicet, undecunque proveniant. Quod Lucas ait, quia *laudavit œconomum iniquitatis*, abuſive loquutus eſt, ſolertiam laudans, ob ingenii dexteritatem. Quod

τεχρησατο, τον ἐπαινον ἐπι της ἐντρεχειας λαβων, δια τε της διανοιας ὀξυ· ὁπερ ἐοικε δηλουσθαι κἀν τῳ, ὁ δε ὀφις φρονιμωτατος παντων των θηριων, καθ᾽ ὁ λελεχται και το, γινεσθε φρονιμοι ὡς ὁ ὀφις· οἱονει μη ἀπειροι των του ὀφεως πανουργηματων.

Νοησει τε παραβολην και σκοτεινον λογον, ῥησεις τε σοφων και αἰνιγματα. τινα διαφοραν ἐχει ταυτα προς ἀλληλα, κατανοησωμεν· και πρωτον, τι ποτε ἐςι παραβολη, ἰδωμεν, ἀφ᾽ ὡν ἐχομεν εὐαγγελικων ἀφορμων. ἐχρησαντο γαρ τῳ ὀνοματι της παραβολης ἀλλοι τε, και Ματθαιος οὑτως· ἐν τη ἡμερᾳ ἐκεινη ἐξελθων ὁ Ιησους ἐκ της οἰκιας ἐκαθητο παρα την θαλασσαν, και πας ὁ ὀχλος ἐπι τον αἰγιαλον εἱςηκει, και ἐλαλησεν αὐτοις πολλα ἐν παραβολαις· ἰδου ἐξηλθεν ὁ σπειρων του σπειραι· ἐςι τοινυν παραβολη, λογος ὡς περι γενομενου, μη γενομενου μεν κατα το ῥητον, δυναμενου δε γενεσθαι, τροπικως δηλωτικος πραγματων ἐκ μεταληψεως των ἐν τη παραβολῃ λελεγμενων. οὐ γαρ γεγονε κατα την λεξιν το, ἐξηλθεν ὁ σπειρων, ὡς λεγομεν γεγονεναι τα της ἱςοριας· πλην δυνατον γενεσθαι κατα το ῥητον· ἰδου, ἐξηλθεν ὁ σπειρων, κ.τ.ε. ἐγω μεντοι νομιζω τοις ἐξω λαλουντα τον Ιησουν ἐν παραβολαις, οἱς δια το εἶναι ἐξω, οὐκ ἐδεδοτο εἰδεναι τα μυςηρια της βασιλειας του θεου, ἐξεληλυθεναι της οἰκιας, ὡς ὁ Ματθαιος ἀνεγραψεν, οὐ χωρις αἰτιας και λογου ποιησας το· ἐν τη ἡμερᾳ ἐκεινῃ ἐξελθων ὁ Ιησους της οἰκιας ἐκαθητο παρα την θαλασσαν. ἐπρεπε γαρ προς τους μη χωρουντας εἰσελθειν αὐτους εἰς την οἰκιαν, ἀλλ᾽ ὀντας ἐξω αὐτης, ἐξελθειν αὐτης. ὁτι δε τοιουτον τι τῳ Ματθαιῳ κατα τον τοπον νενοηται, σαφες ἐςαι τῳ τετηρηκοτι τα ἐπιφερομενα· ἀφεις γαρ, φησι, τους ὀχλους εἰσηλθεν εἰς την οἰκιαν αὐτου, και τοις μαθηταις ἀνακαλυπτει τα της παραβολης. παρατηρει γαρ ἐν τουτοις τινα τροπον τοις ὀχλοις ἐν παραβολαις ὁ Ιησους λαλει, και χωρις παραβολης οὐδεν αὐτοις λαλει· ὁ και μεχρι της δευρο ποιει· οἱ γαρ ὀχλοι οὐ χωρουσι παραβολων ἑρμηνειαν. προσχες δε και τῳ· ἀφεις τους ὀχλους εἰσηλθεν εἰς την οἰκιαν αὐτου· πανυ συνετως ἀναγεγραμμε-

ipſum & his verbis ſignificari videtur: *Erat autem ſerpens prudentiſſimus omnium beſtiarum*: unde ſcriptum eſt: *Eſtote prudentes ſicut ſerpens*, quaſi dicat, non expertes aſtutiarum ſerpentis.

Animadvertetque parabolam, & tenebroſum ſermonem, dictaque ſapientum & ænigmata. Quodnam diſcrimen hæc a ſe invicem habeant, conſideremus; ac primum quidem, quid ſit parabola, videamus ex iis, quæ Evangelia nobis ſuppeditant, argumentis. Parabolæ enim nomine uſi ſunt etiam alii, & Matthæus his verbis: *In illo die exiens Jeſus de domo, ſedebat ſecus mare, & omnis turba in littore ſtabat, & locutus eſt eis multa in parabolis: Ecce exiit, qui ſeminat, ſeminare.* Eſt igitur parabola ſermo de re tanquam geſta, quæ tamen geſta non eſt ſecundum literam, ſed quæ poteſt fieri: qui quidem ſermo tropice res ſignificat per translationem eorum, quæ in parabola dicta ſunt. Non enim, prout litera ſonat, factum eſt illud: *Exiit, qui ſeminat*, quemadmodum hiſtoriam contigiſſe dicimus: verumtamen poteſt illud fieri ſecundum literam: *Ecce, exiit, qui ſeminat, &c.* Ego certe puto, Jeſum in parabolis loquentem extraneis, quibus, quia foris erant, datum non erat, noſſe myſteria regni Dei, exiſſe de domo, quemadmodum conſcripſit Matthæus, qui non ſine cauſa & ratione adnotavit illud: *In illo die exiens Jeſus de domo, ſedebat ſecus mare.* Conveniens enim erat, ut de domo exiret ad eos, qui in illam ingredi non valebant, ſed erant foris. Tale quidpiam in animo habuiſſe Matthæum hoc loco, manifeſtum erit ei, qui obſervaverit ea, quæ inferuntur: *Dimiſſis* enim, inquit, *turbis, intravit in domum ſuam*, & diſcipulis ediſſeruit parabolam. Obſerva enim, in his, quemadmodum turbis, in parabolis Jeſus loquitur, & ſine parabola nihil eis dicit. Quod etiamnum facit. Nam turbæ non capiunt parabolarum interpretationem. *Attende autem* & hoc: Di-

γραμμενῳ, ἐπει μη οἱον τε ἠν τους ὀχλους αὐτῳ συνελθειν, ἀλλα μονους τους διαφεροντας παρα τους ὀχλους, οἱτινες ἠσαν μαθηται αὐτου, και δυναμενοι παῤῥησιαν ἐχειν προς το εἰσελθειν εἰς την οἰκιαν του Ἰησου. ἐκει, οὐχ ὡς οἱ ὀντες ἐξω, ἀλλα χωρησαντες το γενεσθαι ἐσω, προσελθοντες τῳ διδασκαλῳ, τον ἐσω νουν ἀξιουσι των παραβολων μαθειν. και ἐπειπερ ἐχωρησαν αὐτῳ ἀκολουθησαι εἰσιοντι εἰς την οἰκιαν, δια τουτο ἀποκριθεις προς το, φρασον ἡμιν την παραβολην, εἰπεν, ἁ εἰπεν. οὐ μονον δε ἐξερχεται της οἰκιας αὐτου ὁ Ἰησους, ἱνα τοις ἐξω ἐξω γενομενος λαλησῃ τας παραβολας· ἀλλα και παρα την θαλασσαν καθιζεται αἰνισσομενος, ὁτι οἱ ὀχλοι, και οἱ ἐξω των της θαλασσης κυματων, και του ἁλμυρου ὑδατος αὐτης, οὐκ εἰσι μακραν. παρατηρει δε, ὁτι προς μεν τον ἐξελθοντα της οἰκιας, και καθημενον παρα την θαλασσαν [illegible] συνηχθησαν ὀχλοι πολλοι. οὐκ ἐτι δε ὀχλοι πολλοι, ἀλλ᾽ οἱ την στενην και τεθλιμμενην ὁδευοντες ὀλιγοι, και εὑρισκοντες την ἐπαγουσαν εἰς την ζωην ὁδον μαθηται εἰσερχονται προς αὐτον εἰς την οἰκιαν. λογῳ τοινυν τα πρεπον εὐαγγελικῳ κατα δυναμιν ἐξεταζων, και τῳ του Ἰησου βουληματι ἐμβαντος εἰς το πλοιον, και λεγοντος παντι τῳ ὀχλῳ τῳ παρα τον αἰγιαλον ἐν παραβολαις, φημι, μηποτε ὁ λογος τοις ὀχλοις οὐ βεβηκως, οὐδε ἑστως, ἀλλ᾽ ἐν ὑδατι θαλασσης τυγχανων, λαλει ὀχουμενος ἐπι του, ὡς οἱον τε ἐστι, δυναμενου βεβηκεναι ἐπι ὑδατος· ὁπερ πλοιον εἰρηται. μη θαυμασῃς δε, εἰ τα τοιαυτα νοηματα ὡραιοτερον ἐνηνεκται, ὡς ἀν τον ἐξω και τον ὀχλον μη νομισαι, μηδε νουν τινα εἰναι κεκρυμμενον και ἐχομενον πυκνης γλαφυροτητος τον τῃ εὐαγγελικῃ διαθεσει ἀποκειμενον· και γαρ ἠν της οἰκονομουσης χαριτος τον του θεου λογον, ἐργον. ἐγω δε και το, προσελθοντες οἱ μαθηται εἰπον αὐτῳ, δια τι ἐν παραβολαις λαλεις αὐτοις; και το, ἀφεις τους ὀχλους ἠλθεν εἰς την οἰκιαν αὐτου· και προσηλθον αὐτῳ οἱ μαθηται αὐτου λεγοντες, φρασον ἡμιν την παραβολην, βαθυτερον ἀκουειν πειρωμαι. ἀει γαρ οἱ μεν ὀχλοι, ἐαν ἀκουωσι παραβολης, οὐδε

ἐφιστα-

urbis ingressus est in domum suam, quod scite m est: nam turbæ non poterant cum illo intra- l illi tantum, qui turbis præstantiores erant, discipuli ejus, quibus fiducia & libertas erat, li in domum Jesu. Ibi, non tanquam ii, qui ınt, sed tanquam qui intro esse valeant, ac- es ad præceptorem, interiorem parabolarum edoceri postulant. Et quoniam ipsum in do- uam intrantem sequi valebant, propterea re- ns ad illud: *Edissere nobis parabolam*, dixit ea, xit. Non solum autem egreditur e domo sua ut extraneis extraneus factus, loquatur para- sed & secus mare considet, innuens, turbas & qui foris sunt, a fluctibus maris & illius aqua on procul distare. Observa autem, ad Jesum egredientem & sedentem secus mare plurimas confluxisse. Nequaquam autem turbæ multæ, ıci discipuli, qui arctam asperamque viam am- , & reperiunt semitam, quæ ducit ad vitam, m in domum ejus intrant. Inquirens igitur pro ationem convenientem Evangelico sermoni ac ati Jesu in navem ingredientis, atque universæ juxta littus in parabolis loquentis, dico, for- erbum, quod super turbis firmum non est, nec ed in unda maris est, loqui vectum, eo quod, ım fieri potest, firmari potest in aqua: quod n vocatur navigium. Ne mireris autem, quod ɔdi sententiæ sublimius inferuntur, ne extra- & turba arbitretur, sub evangelica expositione n esse sensum absconditum, & qui frequenti va- e delectet. Hoc enim erat gratiæ Dei verbum ısantis opus. Ego autem etiam illud, *accedentes di dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?* Et *Dimissis turbis venit in domum suam, & accesse- ad eum discipuli ejus dicentes: Edissere nobis parabo-* profundius intelligere conabor. Turbæ siqui-

 dem,

ἐφιστασιν αὐτῃ δεομενῃ ἐξηγησεως· οἱ δε μαθηται θεωρουντες, ὁτι ἐν παραβολαις τοις ὀχλοις λαλει, δια το εἰναι αὐτους ἐξω, ἀφιεντι τους ὀχλους τῳ Ιησου ἑπονται, και ἰδοντες, ὁτι οὐκ ἀλλαχου δυνανται μανθανειν τα των παραβολων, ἠ εἰσελθοντες εἰς την οἰκιαν του Ιησου, και εἰσερχονται προς αὐτον, και προσελθοντες αὐτῳ φασι· φρασον ἡμιν την παραβολην, περι ἡς μαθειν βουλονται. ἀλλα τοιαυτη μεν ἡ παραβολη.

Ἑξης δε ἐστιν ὁ σκοτεινος λογος. ἐστι τοινυν ἐν ταις γραφαις τινα τοσουτον ἐπιτηδες σκοτεινως εἰρημενα, ὡστε μηδε το τυχον ἐκλαβειν ἀν τινα ἐν αὐτοις χωρις πολλης και μεγαλης ἐξετασεως συγκεχυμενης και κατα την φρασιν, και κατα το διανοημα, και κατα την συνθεσιν της λεξεως· ἁπερ νομιζω εἰναι τον λεγομενον ἐν βιβλῳ σκοτεινον λογον. παραδειγμα των τοιουτων ἐκθησομαι ἀπο ψαλμων ἐκ του λά. ψαλμου τα οὑτω λελεγμενα· ὁτι ἐσιγησα, ἐπαλαιωθη τα ὀστα μου, και τα ἑξης. και ἁπλως του μεν νοηματος νοησαι ἐστι το ῥητον, ὡς δειξομεν· του δε σκοτεινου λογου, οὐδε το τοιουτον, οἱον κἀκεινο ἐν Ησαιᾳ· οὐαι γης πλοιων πτερυγες, ἐπεκεινα ποταμων Αἰθιοπιας, ἀποστελλων ἐν θαλασσῃ ὁμηρα και ἐπιστολας βιβλινας ἐπανω του ὑδατος. ἑκαστον δε τουτων σαφηνισαι και νοησαι φωτιζοντα τῃ διηγησει το σκοτεινον αὐτου, οὐ του παροντος ἐστι καιρου, ἱνα μη πολλας και ἀκαιρους ποιωμεθα παρεκβασεις. ἀρκει δε μονον το ἀπο του ψαλμου οὑτω πως σαφηνισαι λεγομενον. ὁσον γαρ ἐκεκραγειν ὑμνων τον θεον, και δι᾽ ὁλης της ἡμερας θεολογων, οὐδεν μου ἐπαλαιουτο, ἀλλ᾽ ὁσον ἀνεκαινουμην. ὁτε δε ἀργησας ἀπο του λεγειν τα της θεολογιας ἐσιωπησα, τοτε ἡ παλαιοτης εἰσεδυ μεχρι των ὀστεων μου, και των δοκουντων ἐν ἐμοι στερροτατων. και τουτοις ἠκολουθησε το βαρειαν γενεσθαι την χειρα σου νυκτος και ἡμερας κατ᾽ ἐμου, και δια τουτο ἀπο της προτερας ἐπισκοπης ἐστραφη εἰς την ἐμην ταλαιπωριαν ἡ βαρυνομενη σου χειρ κατ᾽ ἐμου. και ἀξιως γε ταυτα πεπονθα, παγεισης μοι ἀκανθης, ἡνικα ἐκρα-

τηθην

dem, tametſi continuo audiebant parabolas, nunquam tamen advertebant, eas indigere explicatione; diſcipuli vero videntes eum turbis, eo quod foris eſſent, in parabolis loqui, Jeſum, qui turbas dimiſerat, ſequuntur, ſcientesque, ſe alibi parabolarum ſenſum perdiſcere non poſſe, niſi in domum Jeſu ingrederentur, & ad illum ingrediuntur, & accedentes dicunt ei: *Ediſſere nobis parabolam*: quam nempe diſcere cupiebant. Atque hujuscemodi eſt parabola.

Sequitur obſcurus ſermo. Sunt igitur in Scripturis nonnulla, quæ ita de induſtria obſcure dicta ſunt, ut ne ullus quidem ſenſus in iis percipi poſſit ſine multa & magna diſquiſitione: cum dictioni magna confuſio inſit & ſecundum phraſim, & ſecundum ſenſum, & ſecundum compoſitionem: quæ quidem puto eſſe id, quod in bibliis dicitur obſcurus ſermo. In exemplum ejusmodi adducam e pſalmis ea, quæ in pſalmo trigeſimo primo dicta ſunt his verbis: *Quoniam tacui, inveteraverunt oſſa mea, &c.* Ac ſententiæ quidem litera ſimpliciter intelligi poteſt, quemadmodum oſtendemus; ſed de obſcuro ſermone non ita ſe res habet: cujusmodi eſt etiam illud Iſaiæ: *Væ terræ navium alis, trans flumina Æthiopiæ: qui mittit in mari obſides, & epiſtolas biblinas ſuper aquam.* Quodlibet autem horum explicare, atque interpretando ſermonis hujus obſcuritatem illuſtrare, non eſt præſentis temporis, ne plures & intempeſtivas faciamus digreſſiones. Sufficiat, pſalmi locum quodammodo ſic explicare. Quatenus enim exclamavi, hymnos Deo concinens, & tota die de Deo loquens, nihil in me inveteratum eſt, ſed potius renovatus ſum. Ubi vero a divinis ſermonibus abſtinui, præ torpore ſilens, veternus usque ad oſſa mea penetravit, & ad ea, quæ in me ſolidiſſima videbantur. Hinc conſecutum eſt, ut die ac nocte gravata fuerit ſuper me manus tua, & propterea a priori viſitatione converſa eſt in

meam

τηθην ὑπο μεριμνων, ἠ και πλουτου, και ἡδονων βιωτικων. ὁτι δε τοιαυτα τινα τῳ προφητῃ ἐν τουτοις νενοηται, δηλον ἐκ του ἐπιφερεσθαι τουτοις το, την ἁμαρτιαν μου ἐγνωρισα, και τα ἑξης.

Μετα ταυτα ἐστιν ἰδειν, τινες αἱ ῥησεις των σοφων· εἰτα τινα τα αἰνιγματα· ποιων σοφων ῥησεις ὁ των δε ἀκουσας σοφος, και δια το ἀκηκοεναι αὐτων ἑαυτου γενομενος σοφωτερος. ἀρα γαρ μονων των κατα θεον, και την ἀληθειαν αὐτου σοφων, ἠ ου τουτων μονον, ἀλλα και ὡν δρασσεται ὁ θεος της πανουργιας; και γαρ τουτους ὠνομασεν ὁ λογος σοφους. δια τι γαρ ὁ εἰρημενος νοησει μεν τας των μακαριων σοφων ῥησεις, ου διαρκεσει δε προς το νοησαι και τους των λοιπων σοφων λογους, ἀλλ' ἐσται αὐτῳ ὁ νους ἐλαττων του νου των σοφων του κοσμου τουτου, και μη δυναμενος παρακολουθειν τοις ὑπ' ἐκεινων λεγομενοις; και ἀρα μηποτε ὡσπερ ὀφθαλμου ἐργον ἐστιν, ου μονον τα τεταγμενα ὁραν, ἀλλα και τα ἀλλως ἐχοντα, ἠ ὡς το ἐν τουτοις τεχνικον βουλεται· ουτω νου ἐργον ἐστι, τατε ἐπιτυγχανομενα ἐννοηματα θεωρειν, και τα μη, εἰπως αὐτος τε ὑπο της ἐν τοις ψευδεσι πιθανοτητος ουχ ἁλωσεται, και τους ἁλοντας ῥυσεται, ἐαν νοησῃ και των ἀλλων σοφων τας ῥησεις, εἰπῃ σοφιζονται, και τινα τροπον παραλογιζονται· και πως το σοφισμα λυεται, και ὁ παραλογισμος ἐλεγχεται. ουτω γαρ και δια των ἑαυτου σοφων ἀπειλει ὁ θεος, ὁτι την δια το ψευδος ἀξιαν ἀπολεσθαι σοφιαν των σοφων ἀθετησει, και την ἀπατηλην συνεσιν των μη κατ' αὐτον συνετων, και ουτω δια των ἰδιων δρασσεται της πανουργιας του αἰωνος τουτου σοφων. αὐτικα οἱ μαθηται του κυριου, εἰ μη ἐνοουν τας των κοσμικων σοφων ῥησεις, πως ἐστρατευοντο προς καθαιρεσιν ὀχυρωματων, λογισμους καθαιρουντες, και παν ὑψωμα ἐπαιρομενον κατα της γνωσεως του θεου; πως δε και το ὑπο του Πετρου λεγομενον τελειως τηρησαιτο τις ἀν το, ἑτοιμοι ἀει προς ἀπολογιαν παντι τῳ αἰτουντι ὑμας λογον

[redacted]

am miseriam aggravata manus tua super me. Et rito quidem hæc passus sum, infixa in me spina, oniam victus sum a curis, vel etiam a divitiis & luptatibus hujus sæculi. Ejusmodi quidpiam proetam hoc loco in mente habuisse, liquet ex his, æ inferuntur: *Peccatum meum cognitum tibi feci, &c.*

Posthæc videndum, quænam sint dicta sapientum, inde, quæ sint ænigmata, qualium sapientum dicta elligat sapiens, atque eadem audiendo sapientior adat. An eorum tantum, qui secundum Deum & ritatem ejus sapiunt? An vero non horum solum, l etiam eorum, quos Deus capiet in astutia sua? m & hos sermo sapientes nominavit. Etenim cur tus sapiens intelliget quidem beatorum sapientum ta, aliorum vero sapientum sermones intelligere n poterit? An intellectus ejus erit imbecillior inlectu sapientum hujus mundi, & illorum dicta asui non valebit? Et vide, ne forte, quemadmon oculi opus est, non solum res bene ordinatas vie, sed etiam illas, quæ aliter se habent, ac posita illis ars requirit; sic mentis opus sit, tam obvias, am non obvias cogitationes considerare, ne, quo do mendaciorum verisimilitudine decipiatur, sed ceptos liberet, cum intellexerit aliorum quoque ientum dicta, si quando struant sophismata, & quodo falsis illudant rationibus, & qua ratione soisma solvatur, deceptio elidatur. Hic etiam per ientes suos minatur Deus, fore, ut eam, quæ ob faliam destrui meretur, sapientiam sapientum perdat, c non fallacem prudentiam eorum, qui non secundum um prudentes sunt. Sic per suos sapientes comhendet astutiam hujus sæculi. Si non sapientum jus sæculi dicta intellexissent discipuli Domini, omodo pugnassent ad eversionem munitionum, ertendo cogitationes & omnem altitudinem, quæ extollit adversus scientiam Dei? Quomodo & id,

quod

γον περι της ἐν ὑμιν ἐλπιδος, μη τελειως ἐχων την ἐν λογῳ παρασκευην, ἱνα παντι ἑλληνι και παντι βαρβαρῳ, και παντι σοφῳ, και παντι ἀνοητῳ ἑτοιμος ᾖ προς ἀπολογιαν περι της ἐν αὐτῳ ἐλπιδος, τῳ συνιεναι τας των σοφων ῥησεις, των μεν κατηγορων, τα δε ἀνατρεπων, ταυτα δε συνιςας και ἀποδεικνυς; μη θαυμασης δε, εἰ νυν ὁ ἀληθως κατα θεον σοφος ȣ̓χ εὑρισκεται· ἐκλελοιπε γαρ τα πλειςα των ἐξαιρετων χαρισματων, ὡς ἠ μηδαμως ἠ σπανιως εὑρισκεσθαι.

Λειπεται, ἀποδȣναι και, τινα τα αἰνιγματα. αἰνιγμα δε εἰναι νομιζω διεξοδον τινα περι ὡς γεγονοτων μη γεγονοτων, μητε γενεσθαι δυναμενων, σημαινοντων δ' ἐν ἀποκρυφῃ ἀποῤῥητον τι· οἱον ὡς ἀπο παραδειγματος το ἐν τοις Κριταις, πορευομενα ἐπορευθησαν τα ξυλα, τȣ χρισαι ἐφ' ἑαυτων βασιλεα. τινα γαρ τρια ξυλα καρποφορα, ἡ συκη, ἡ ἀμπελος, ἡ ἐλαια, μη βȣληθεντα βασιλευειν των ȣ̓κ ἀξιων της αὐτων βασιλειας ξυλων· και τις ἡ ἀκανθωδης ῥαμνος και πυρ ἐξ αὐτης ἀφιεισα κατεσθιειν τας κεδρȣς τȣ λιβανȣ, τȣ σοφȣ ἐςιν ἰδειν, ἀναφεροντος, ταυτα μεν ἐπι τον πατερα, και τον υἱον, και το ἁγιον πνευμα· την δε ῥαμνον ἐπι τον ἀντικειμενον. ἐςι δε και ἐν ταις βασιλειαις αἰνιγμα τοιȣτον· ὁ ἀκανθος ὁ ἐν τῳ λιβανῳ ἀπεςειλε προς την Κεδρον την ἐν τῳ λιβανῳ, λεγων· δος την θυγατερα σȣ τῳ υἱῳ μȣ εἰς γυναικα, και τα ἑξης. εὑροις δ' ἀν και ἐν τοις προφηταις αἰνιγματα, ὡς ἐν τῳ Ιεζεκιηλ το, ὁ ἀετος ὁ μεγας ὁ μεγαλοπτερυγος, ὁ μακρος τῃ ἐκτασει, πληρης πτιλων, και τα ἑξης. τοσαυτα χωρησαι ἐπι τȣ παροντος δεδυνημεθα εἰς το προκειμενον· ταυτα δε ἠν παραβολη και σκοτεινος λογος, ῥησεις τε σοφων και αἰνιγματα. παραβολη ἐςι λογος ὡς περι γενομενȣ τȣ μη γενομενȣ μεν κατα το ῥητον, δυναμενȣ δε γενεσθαι, τροπικως δηλωτικος αἰνιγματων, ὡς το, ἐξηλθεν ὁ σπειρων τȣ σπειραι· ȣ̓ γαρ γεγονε κατα την λεξιν, καν ἀναγηται εἰς ἑτερα. και

πως

[redacted]

›d a Petro dicitur: *Parati semper ad satisfactionem* *ti poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, fide,* vare possit is, qui non perfecte in verbo instru- s fuerit, ut omni Græco, omni Barbaro, omni ienti & omni insipienti paratus sit ad satisfactionem ea, quæ in se est, fide, ex eo, quod intelligat sa- :ntum dicta, alia quidem reprobans, alia evertens, a vero confirmans & adprobans? Noli autem mi- ri, si modo non reperiatur sapiens secundum Deum. eraque enim eximia charismata defecerunt, ut nulla ane vel rara admodum reperiantur.

Superest, ut explicemus etiam, quænam sint æ- gmata. Ænigmata autem puto esse expositionem rum quasi gestarum, quæ factæ non sunt, neque :ri potuerunt, quæque arcanum aliquod obscure si- iificant, quale est illud, quod exempli causa adfer- r in libris Judicum: *Ierunt ligna, ut ungerent super regem.* Quænam enim fuerint tria ligna fructifera, :us, vitis, & olea, quæ detrectarunt regnare super ;na suo regimine indigna, & quis sit spinosus ramus, ignis ex illo egrediens, ad devorandos cedros Li- ıni, intelligere sapientis est, & referre illa quidem l patrem, & filium & spiritum sanctum, rhamnum ero ad adversarium. Est autem etiam in libris Re- um ænigma ejusmodi: *Carduus Libani misit ad ce- rum, quæ est in Libano, dicens: Da filiam tuam filio* *uxorem,* &c. Invenies etiam in prophetis ænig- ata, cujusmodi est in Ezechiele istud: *Aquila gran- s magnarum alarum, longo membrorum ductu, plena plu- is,* &c. Hæc impræsentiarum ad propositum cape- : potuimus. Ejusmodi autem sunt parabola, obscu- ıs sermo, dicta sapientum, & ænigmata. Parabola :rmo est, velut de re aliqua, quæ contigerit, etsi : ipsa non contigit, potuit tamen contigisse, figu- ıte obscurum aliquid significans, cujusmodi est il- ıd: *Exiit, qui seminat, seminare.* Non enim hoc ad

liter

πως ἁρμοσαι τυτῳ το, ἀνοιξω ἐν παραβολαις το ϛομ
μυ. γεγονε γαρ, ὁπερ ἐπηγαγεν, ἐναντιον των πατερ
αὐτων ἐποιησε θαυμασια. και κατα το ῥητον, διερρη
θαλασσαν, και διηγαγεν αὐτυς· παντα γαρ γεγονε
εἰ και συμβολα ἐϛι των ἐφ᾽ ἁπερ ἀναγετο τροπων πα
ραβολων ευαγγελικων λαμβανομενα. ἑτερος δε τις ἐρε
ὐκ ἐπι τα ἀπο της ἐξοδυ ἀναφερεσθαι το, ἀνοιξω ἐν πα
ραβολαις το ϛομα μυ. ἀλλ᾽ ἐπι τας ἐν τῳ ευαγγελι
παραβολας τυ χριϛυ λεγοντος ἐν τῳ προφητῃ, προσ
χετε λαος μυ νομον μυ, και τα ἐπ᾽ αὐτῳ.

Στεφανος χαριτων. ἡ περιοχη των ἀρετων, δια τ
συνδεδεσθαι ἀλληλαις.

Κλοιον χρυσεον περι σῳ τραχηλῳ. κλοιον χρυσε
λεγει, τον περιαυγασμον και το κυκλοειδες σελας τ
θειων λογιων. τραχηλον δε λεγει τον νυν.

Αρωμεν αὐτυ την μνημην ἐκ γης. φησαιεν δε ταυτ
και οἱ εἰποντες· ὑτος ἐϛιν ὁ κληρονομος· δευτε, ἀποκ
τεινωμεν αὐτον, ἱνα ἡμων γενηται ἡ κληρονομια.

Τον δε σον κληρον βαλε ἐν ἡμιν. ἐκεινης της πολιτεια
ἀποϛας, γενυ μεθ᾽ ἡμων, σαββατιζε μεθ᾽ ἡμων, τα ἀζυ
μα ποιει μεθ᾽ ἡμων, και τας ἀλλας τυ νομυ παρατηρησει

Αυτοι γαρ οἱ φονυ μετεχοντες. ἀγαθων μεν γαρ ἐϛ
ὁ θεος δοτηρ· κακων δε ἡμεις αἰτιοι, δηλαθη κακωτικω
φαιης δ᾽ ἀν ταυτα και περι των μετασχοντων αἱματι
Ιυδαιων, των τε προφητων, και αὐτυ τυ χριϛυ.

Αὑται αἱ ὁδοι εἰσι παντων των συντελυντων τα ἀνο
μα· συντελειν ὐχ ἁπλως οἰμαι τι ποιειν, ἀλλα πληρω
σαι το μετρον των πατερων αὐτων, και ὑποκεισθαι παν
τι αἱματι ἀπο Αβελ μεχρι Ζαχαριυ.

Σοφια ἐν ἐξοδοις ὑμνειται. σιωπωμενη μεν ὑπο σοφε
ὐχ ὑμνειται· ἐξοδυ δε τυχυσα ὑμνειται.

Εϛαι

[redacted]

teram contigit, etsi adducitur, ad alia significanda. uuo pacto autem huic congruat, quod dictum est; *periam in parabolis os meum?* Nam quod subjungit, : ipsa contigit: *Coram patribus eorum fecit mirabilia.* ıd literam quoque *dirupit mare & perduxit eos.* Cuncta nim contigerunt, tametsi alio sensu signa erant, re-ıta ad parabolarum evangelicarum modos. Alius uispiam dicet, istud, *Aperiam in parabolis os meum,* on ad ea spectare, quæ in libro Exodi referuntur, ed ad eas parabolas, quæ in evangelio habentur: um Christus dicat in propheta: *Attendite popule meus gem meam,* & quæ sequuntur.

Corona gratiarum: circulus nimirum virtutum, eo uod aliæ aliis connexæ sunt.

Torquem aureum circa collum tuum. Torquem au-eum vocat, divinorum eloquiorum circumfusum plendorem, ac velut circulo micans jubar. Collum utem appellat mentem.

Tollamus ejus memoriam de terra. Hæc dicere possint, ui & dixerunt: *Hic est heres, venite, occidamus eum, t sit nostra hereditas.*

Tuam autem sortem mitte in nobis. Illa relicta disci-lina esto nobiscum. Sabbata nobiscum age: fac no-iscum azyma, atque reliquos legis ritus.

Ipsi enim, qui homicidii participes sunt. Deus qui-em bonorum largitor est; nos autem auctores ma-orum, nempe ærumnarum. Dicere hæc possis etiam e Judæis, qui fuerunt participes sanguinis cum pro-hetarum, tum ipsius Christi.

Hæ viæ sunt omnium consummantium iniqua. Con-ummare, non simpliciter facere est, ut quidem exi-imo, sed implere mensuram patrum suorum, atque mni sanguini ab Abel ad Zachariam usque, obnoxius sse.

Sapientia in exitibus canitur. Tacente quidem eam apiente, non canitur, nacta vero exitum, canitur.

Εςαι γαρ, ὅταν ἐπικαλεσηϑε με. ὡς κυριον γαρ ἐπι καλεμεϑα την σοφιαν ἐσαν χρισον. ὁ ἐν ἐπικαλεμενο τον χρισον, εἰ νοει, τις ἐςιν, ἐπικαλειται σοφιαν, ἁγια σμον, δικαιοσυνην, και πασαν ἀρετην· εἰ και μη χει λεσιν, ἀλλα πραξεσιν. ἀλλα μη τοιετοι γενωμεϑα ὡς ἐπικαλεσϑαι ἡμας, αὐτον δε μη ὑπακεειν.

Κ Ε Φ. β.

Εαν δεξαμενος ῥησιν ἐμης ἐντολης, κρυψης παρα σε αυτῳ. κρυπτει δε τις, μη ἐπι κενοδοξιᾳ ταυτην ποιων ἀλλα σπεδαζων λανθανειν.

Τοτε συνησεις φοβον κυριε. ὁρα δε, μεθ' ὁσα συνησο μεν φοβον κυριε. ἀσαφης γαρ και αὐτος, ὡς δηλον ἐ των ἀπλεςερων· ἐςι γαρ τινας ἰδειν ἐκ ἐν οἱς δει φοβε μενες τον κυριον, και ἐν οἱς χρη μη φοβεμενες.

Και τη συνεσει δῳς φωνην σε. ἑκαςος δε διδωσι τι ἑαυτε φωνην τινι, ἡ τη ὀργῃ τυχον το αὐτης φϑεγγομε νος, ἡ τη λυπῃ, ἡ τῃ πορνειᾳ. ὁ δε μακαριος ὁλην τι ἑαυτε φωνην ἀνατιθησι τῳ κυριῳ, ἱνα, ἁ δ' ἀν λαλῃ σοφια ᾖ. ὡς ἀλλος δε το ἀργυριον, ἐτω ζητει συ την σο φιαν, οἱονει φιλαργυρος ἐν τετῳ γινομενος.

Μη σε καταλαβῃ βελη κακη. οἱ ἀλλοτριοι της ἐκ κλησιας ἀλλα μεν ἐπαγγελλονται κατ' ἀρχας, ἀλλ δε κατα τελη· ἀφιςασι μεν γαρ εἰδωλολατριας ἐξ ἀρ χης, και προσαγεσι τῳ δημιεργῳ· εἰτα μετατιϑεμεν την παλαιαν ἀϑετεσι γραφην ἐναντιεμενοι τῃ ςοιχεια δει νεοτητι. παρα δε τοις ἐκκλησιαςικοις διδασκαλο συμφωνα τοις ἐν ἀρχῃ ςοιχειοις τα τελη.

Κ Ε Φ. γ.

Τα δε ῥηματα με τηρειτω ση καρδια. μετα τα προ ςακτικα και ἀπαγορευτικα τε νομε τε ϑεε, τα ῥηματ

της

Erit enim, cum invocabitis me. Ut dominum enim sapientiam invocamus Christum. Qui ergo invocat Christum, si novit, quis ille sit, invocat sapientiam, intelligentiam, prudentiam, sanctimoniam, justitiam & omnem virtutem: quamquam non labiis, sed actibus. Absit vero, ut tales efficiamur, ut invocemus quidem, sed non exaudiamur.

CAPUT II.

Si suscipiens sententiam mei mandati, absconderis penes te. Abscondit autem quispiam, dum non inanis gloriæ causa, sed delitescendi studio facit.

Tunc intelliges timorem Domini. Vide, quanta sint, post quæ intelligemus timorem Domini. Nam ipse quoque obscurus est, ut patet ex simplicioribus. Videas enim quosdam, qui timeant Dominum, in quibus non deceat, & non timeant, in quibus deceat.

Et intelligentiæ da vocem tuam. Unusquisque vocem suam dat alicui rei, puta, iræ, dum, quæ sunt ejus, loquitur, aut tristitiæ, aut fornicationi. Qui autem beatus est, suam omnem vocem tribuit Domino, ut, quidquid loquatur, sapientia sit. Quemadmodum autem alii pecuniam, sic quære tu sapientiam, ut ejus studio velut avarus existas.

Ne te comprehendat malum consilium. Qui ab ecclesia extranei sunt, alia quidem initio promittunt, alia vero sub finem profitentur. Nam initio quidem ab idolorum cultu avocant, & ad creatorem adducunt: deinde secus mutati, veteris testamenti scripturam abolent, & institutæ elementis juventuti adversantur. Apud ecclesiasticos vero doctores, elementis primo traditis, finis consentaneus est.

CAPUT III.

Verba autem mea servet cor tuum. Post divinæ legis præcepta ac interdicta, veram rerum scientiam divinæ

της σοφιας τȢ Θεȣ ἀπαγγελλει την των ὀντων γνωσιν ἀψευδη. τοιȣτον ἐςι και το, ἐκ Σιων ἐξελευσεται ὁ νομος, και λογος κυριȣ ἐξ Ἱερȣσαλημ. ὁ γαρ τηρων τȣς νομȣς ἀναληψεται την σοφιαν. σπειρατε γαρ, φησιν, ἑαυτοις δικαιοσυνην· τρυγησατε εἰς καιρον ζωης. εἶθ' ἑξης τῳ πρακτικῳ ἐπιφερεται, φωτισατε ἑαυτοις φως γνωσεως.

Προνȣ καλα ἐνωπιον κυριȣ και ἀνθρωπων. ἐαν ἐν σοφιᾳ ποιῃς το πραττομενον, υἱος ἐσῃ Θεȣ, ὡς εἰρηται, παντα ἐν σοφιᾳ ἐποιησας.

Τιμα τον κυριον ἀπο σων δικαιων πονων. το της τιμης ὀνομα συνηθως ἐπι δοσεως ἡ θεια λαμβανει γραφη· Χηρας γαρ, φησι, τιμα, τας ὀντως χηρας, ἀντι τȣ, μεταδιδȣ, ἱνα μη ταπεινωσῃ την χηραν, ἐλεημοσυνην μη εἰπων. και ὁ σωτηρ δε φησι, γεγραπται ἐν τῳ νομῳ, τιμα τον πατερα σȣ, και την μητερα σȣ· και τα ἑξης. ἀπο δικαιων δε πονων εἰπεν, ἱνα μη ἐξ ἁρπαγης ἐιη και πλεονεξιας. και μηδεις ὀκνειτω διδοναι. ἀπολογιαν γαρ ȣ̓χ ἑξει μετα την ἐν τῳ ἁγιῳ εὐαγγελιῳ χηραν ὁλον ἑαυτης βαλȣσαν τον βιον, και δικαιωθεισαν, ȣ̓ παρα τȣς ἐξ ἁρπαγης, ἀλλα παρα τȣς ἐκ περιȣσιας βαλοντας. παντα δε, δοσις ἐςι προς τον Θεον, σωφροσυνης ἐργα και των λοιπων ἀρετων. δει γαρ και ἀπαρχας ἀπο παντος διδοναι γεννηματος ἐκκλησιᾳ και πενησι· και ἀπο ὑπνȣ δε ἀνιςαμενον ἀπαρχην δοτεον θεῳ την εὐχην. και των λογων ἀπαρχην διδοναι προσηκει, ψαλμȣς. ȣ̔τω γαρ σοι ῥηθησεται, και εὐλογημεναι αἱ ἀποθηκαι σȣ, και τα ἐγκαταλειμματα σȣ· λεγει δε τα της ψυχης.

Ο Θεος τῃ σοφιᾳ ἐθεμελιωσε γην. ἀλλα και ἡ ψυχη ἡ πιςη, γη ἐςιν ἑκατονταπλασιονα καρποφορȣσα. αὑτη δε ἐκ της πιοτητος ἡ ἐςι σοφια σοφη γινεται, θεμελιȣντος αὐτην ἐπ' αὐτῃ τȣ Θεȣ. ἑδραξει γαρ αὐτῃ την εἰσαγωγην της διδασκαλιας, πηξιν ἀπο σοφιας ποιȣμενος, και ἀει προκοπτȣσαν ȣ̓ρανον ἀπεργαζεται, καθαρωτατον κτισμα, ἀγγελων τε και νοερων ȣ̓σιων οἰκητηριον.

ſapientiæ verba annuntiant. Ejusmodi eſt etiam illud: *Ex Sion exibit lex, & verbum Domini ex Jeruſalem.* Qui enim ſervat legem, ſapientiam acquiret. *Seminate* enim, inquit, *vobis juſtitiam, metite in tempore vitæ.* Deinde poſt actionem adjungitur: *Illuminate vobis lumen ſcientiæ.*

Provide bona coram Deo & hominibus. Si, quod agis, in ſapientia feceris, eris filius Dei, quemadmodum dictum eſt: *Omnia in ſapientia feciſti.*

Honora Dominum de juſtis tuis laboribus. Honoris vocabulum divina ſcriptura de dono plerùmque accipit. Ait enim, *Viduas honora, quæ vere viduæ ſunt:* ac ſi dicat, illis impartire. Eleemoſinæ autem voce abſtinuit, ne videretur, viduam deprimere. Sed & ſalvator ait: *Scriptum eſt in lege: honora patrem tuum & matrem tuam,* & quæ ſequuntur. *De juſtis* autem *laboribus,* dixit, ne de rapina intelligatur, deque avaritia. Ac ne quis cunctetur dare: nec enim quicquam ad excuſationem ſupereſt, cum vidua illa evangelica omnem victum ſuum miſerit, eaque liberalitate fuerit juſtificata, non præ illis, qui ex rapina, ſed qui ex abundanti & ſuperfluo miſerant. Temperantiæ autem ac reliqua virtutum opera, data ſunt Deo debita. Etenim ex omnibus frugibus dandæ ſunt primitiæ Eccleſiæ & pauperibus. Sed & is, qui a ſomno ſurgit, debet dare Deo primitias, preces videlicet, & verborum primitias par eſt dari pſalmos. Sic enim futurum, ut tibi dicatur: *& benedicta horrea tua & reliquia tuæ,* animæ ſcilicet.

Deus ſapientia fundavit terram. Anima quoque fidelis terra eſt, centeſimi fructus ferax. Hæc ex pinguedine, id eſt, ſapientia ſapiens redditur, Deo ipſam ſuper ea fundante. Firma enim ſede ſuper eam locat doctrinæ prima rudimenta, robur ſtabile a ſapientia præſtans: ſemperque proficientem, cœlum tandem efficit, mundiſſimam ſtructuram, angelorumque ac-

 men-

ριον. λαβȣσα αἴσθησιν τȣ ὄντος, και κατανοȣσα τ
των πραγματων ἀκριβειαν, ἀρχεται διαιρειν και ἀνατ
μνειν αὐτα.

Κ Ε Φ. ἑ.

Μακραν ποιησον ἀπ' αὐτης σην ὁδον. ὁδον φησι, τ
ἐπι την ἀρετην ὁδευοντα νȣν· ἢ και την ἀρετην κελει
της κακιας χωρισαι.

Κ Ε Φ. ς'.

Γυνη δε ἀνδρων τιμιας ψυχας ἀγρευει. και ἡ ἀ
γρευομενη ὑπο γυναικος ψυχη, τιμια ἐςι τη φυσ
ȣ γαρ ἐςι τῃ φυσει χοϊκη. ἢ ἐπειδη των ἀνδρειων
φρονημα και ἡ ψυχη τιμια, ὁμως και ταυτας
γρευει.

Κ Ε Φ. ή.

Εγω ἡμην, ᾗ προσεχαιρε. το, ἡμην, ἐπι θεȣ χ
νον ȣ προσημαινει· χρονικον γαρ, ἡνικα τι των ὑ
χρονον προσημαινει, ὡς το, ἡμην ἐν ἀγορᾳ. εἰ δε π
ρα θεῳ ἦν ἁρμοζȣσα τῳ ἀναρχῳ, ἀΐδιος και αὐτη.

Κ Ε Φ. ί.

Αὐτη πλȣτιζει. εἰ πας ὁ εὐλογημενος παρα κυρ
πλȣσιος· οἱ δε πορευομενοι ἐν νομῳ κυριȣ εὐλογȣν
ὑπο κυριȣ· ἐπορευθησαν δε ἐν νομῳ κυριȣ προφητ
ȣτοι ἀρα πλȣσιοι ἠσαν.

Εν γελωτι ἀφρων πρασσει κακα. πραττων τα κα
ἡδεται και χαιρει. ἡ δε σοφια ἀνδρι τικτει φρονησιν, π
κτικην ἀρετην.

Κ Ε Φ. ιά.

Ο μη συμπεριφερομενος τῳ ἑαυτȣ οἰκῳ κληρονομι
ἀνεμȣς. οἰκος ὁ θεος ἡμων ἐςιν, ἐν ᾧ κινȣμεθα και ἐσμ
ὁ ἐν ταις ἐντολαις ȣν τȣ θεȣ μη περιπατων, συγκ
ρονομος ἐςαι των ἐναντιων δυναμεων.

Ε

nentium habitaculum. Entisque illa fenfum accipiens, esque diligenter confiderans, eas dividere ac minu- im fecare incipit.

CAPUT V.

Longe fac ab ea viam tuam. Viam appellat ani- mum, ad virtutem iter contendentem. Aut etiam ıbet, ut virtutem a vitiis feparemus.

CAPUT VI.

Mulier autem virorum pretiofas animas capit. Etiam, uæ capitur a muliere anima, natura pretiofa eft. Ion enim natura terrena eft. Vel quia fortium ho- ninum fenfus, animaque pretiofa eft, etiam has mu- ier capit.

CAPUT VIII.

Ego eram, cui adgaudebat. Vox, *eram*, cum de Deo dicitur, tempus non fignificat. Tunc enim non gnificat tempus, cum rei, quæ fub tempore eft, figni- icandæ adjungitur; ac fi dicas: Eram in foro. Sin utem apud Deum *erat componens*, erat & ipfa fem- iterna.

CAPUT X.

Hæc ditat. Si, quisquis a Domino benedictus eft, ives eft, atque a Domino benedicuntur, qui ambu- nt in lege Domini, cum prophetæ in lege Domini mbulaverint, hi plane divites erant.

In rifu incipiens facit mala. Faciens mala, dele- atur ac gaudet. *Sapientia autem viro parit pruden- am*, activam videlicet virtutem.

CAPUT XI.

Qui non converfatur domi fua, hereditabit ventos. Domus noftra Deus eft, in quo movemur & fumus. Qui in mandatis Dei non ambulat, cohæres erit ad- erfariarum poteftatum.

Εκ καρπου δικαιοσυνης φυεται δενδρον ζωης. καρπος δικαιοσυνης, το τελος της ἀρετης. τοσαυτα δενδρα ζωης ἐχει τις, ὁσους καρπους δικαιοσυνης. τουτο το δενδρον της ζωης ἐςι το φυτευθεν ἐν μεσω του παραδεισου, οὑ ἁψασθαι μετα την ἁμαρτιαν κωλυεται Αδαμ, τα σπερματα της δικαιοσυνης ἀποβαλων, ἀφ᾽ ὧν φυεται το δενδρον της ζωης.

ΚΕΦ. ιβ'.

Εαυτου φιλος ἐςαι. τουτον τον ςιχον ὁλως οὐ μεμνηται Ωριγενης· εὑρεθη δε ἐν τισιν ἀντιγραφοις· ουτε γαρ παρα τοις ό. ουδε παρ᾽ ἀλλοις κειται.

ΚΕΦ. ις'.

Θυμος βασιλεως ἀγγελος θανατου, ἀνηρ δε σοφος ἐξιλασεται αὐτον, εἴπερ ὁ ἁγιος ἀπαθης· ἠ τον θυμον 1 ἀλληγορητεον.

ΚΕΦ. κέ.

Εν δε τοποις ἀσεβων ἁλισκονται ἀνθρωποι. τοποι δε αὐτων και των αἱρετικων αἱ συναξεις.

ΚΕΦ. λ'.

Τρια δε μοι ἐςιν ἀδυνατα νοησαι. ἀδυνατον εἰς νοησιν ἐπιςημονικην εἰσαγομενῳ θεωρημα, και ἀδυνατον ἀνθρωπῳ θεωρειν τα ὑπερ ἀνθρωπον και νοειν, οἷον του καρκινου την θεραπειαν, κἂν ἀγγελοι ταυτην ἐπιςανται, ἀδυνατον νοηθηναι τινι και το μηδαμως ὑπαρχον, μηδε γινεσθαι δυναμενον, οἷον το τρια τεσσαρα εἶναι. ἐοικε τοινυν περι των μη ὑπαρχοντων εἰρησθαι. μη καταλιποντος γαρ ἀετου ἰχνη ἐν τῳ πετεσθαι περι τον ἀερα ἀναλογον τοις καταλειπομενοις ἰχνεσιν ἐν τῃ γῃ τῃ ψαμμωδει των ἐπιβαντων αὐτης ἀδυνατον ἐςι νοηθηναι· ουτω και ἐπι ὀφεως· ἐν μεν εὐεικτῳ γῃ δυνατον νοεισθαι ὁδους, ἐν δε τῃ πετρᾳ, μη.

Και

De fructu justitiæ nascitur arbor vitæ. Fructus justi-
æ finis virtutis est. Tot vitæ arbores habet quis,
uot fructus justitiæ. Hæc est arbor vitæ, in medio
aradisi plantata, quam Adam attingere post pecca-
im prohibetur, quippe qui semina justitiæ amiserit,
nde nascitur arbor justitiæ.

CAPUT XII.

Sui ipsius amicus erit. Hujus versiculi omnino Ori-
enes non meminit. Inventus tamen est in quibus-
am exemplaribus: neque enim apud LXX. neque
ud alios exstat.

CAPUT XVI.

*Furor regis, nuntius mortis: vir autem sapiens, pla-
bit eum:* siquidem sanctus tranquilli animi est. Vel
iror ad allegoricum sensum trahendus est.

CAPUT XXVIII.

In locis impiorum capiuntur homines. Horum autem
ca sunt & conventus hæreticorum.

CAPUT XXX.

Tria mihi sunt intellectu impossibilia. Ei, qui pri-
um inducitur, hanc propositionem impossibile est
ic intelligere, ut ejus scientiam habeat. Item im-
ossibile est homini, ea, quæ supra hominem sunt,
ontemplari & intelligere, puta, cancri curationem,
isi ea angelos non lateat; fieri non potest, ut quis
itelligat, nec non, quæ nusquam sunt, neque fieri
ossunt, verbi gratia, tria esse quatuor. Hæc ita-
ue dicta videntur de iis, quæ non sunt. Cum enim
quila volatu per aera nulla in eo relinquat vestigia,
ualia fere sunt incedentium in terra arenosa, fieri
on potest, ut quis ea intelligat. Similiter etiam in
erpente: in molli quidem terra nihil vetat ejus vias
itelligi; secus autem in petra.

Και τριβυς νηος ποντοπορυσης· μη ποτε δε ναυν τυτοις λεκτεον, τον Ιησυν και τυς μαθητας αὐτυ, πο δε και μονυς αὐτυς· ὐ ποντοπορυσαν· εὐθεως γαρ ἐγεν το το πλοιον ἐπι την γην, εἰς ἣν ὑπηγον, θεια δυναμει. ναι δε μη φερυσα τον Ιησυν, ποντοπορει, και τυτο δια πα τος, ὑπο των ἐναντιων ἀκαταςυσα πνευματων. και ἐπ τυ βιυ τα πραγματα ματαιοτης, ποντοπορυντων ἀε και μηδενος των ἀνθρωπων προαγοντος εἰς ζωην αἰωνιο ὐ δυνατον νοηθηναι τας τριβυς αὐτων. τοιγαρυν των ἐ δοξων της γης βασιλεων ἡ και ἀρχοντων, ἀλλοτριον θε σεβειας ἐργον ὐδεν καταλειπεται μετα τελευτην· ἐσβ σθη γαρ αὐτων ἡ δοξα. ὐκ ἐπιγινωσκονται δε, φησι ὐδε ὁδοι ἀνδρος ἐν νεοτητι ταις ἐπιθυμιαις πεπυρωμεν δια το ἀςατον των τροπων· και της μοιχαλιδος ὁμοι δια το αναισχυντον. ἡ τυτο ἐςιν ἡ των ἐθνων ἐκκλησι ἡτις μετα το ἀπολυσασθαι δια τυ βαπτισματος, ὐδ φησιν ἀτοπον πεπραχεναι. ὁ δε δικαιος ὐκ ἐςιν ἐν νεοτ τι, ἐπει τελειωθεις ἐν ὀλιγῳ, ἐπληρωσε χρονυς μακρυ τοιαυτη και πασα γυνη μοιχαλις, ἡ ἀλλοτριωσασ ἑαυτην τυ νυμφιυ, και ψυχη καταλιπυσα τον ἀνδρα και ὀπισω των ἐραςων πορευομενη.

Και ἐκςρατευει ἀφ᾽ ἑνος κελευσματος εὐτακτως. ε εὐτακτος ἐπαινειται και ἡ ἀκρις τῳ τυ θευ λογῳ πειθ μενη κελευσματι. τοιαυτη τις ἐςιν ἡ ἐκκλησια δια προς των ἀνθρωπων καταφρονεισθαι ἀκριδι ὡς προς ζην ἐπι γης παραβαλλομενη. δια δε το μετα Ιησυ συνα γεσθαι και μη σκορπιζειν, ἀλλ᾽ ἐνδυεσθαι την πανοπλι τυ θευ, ἱνα ἀντιςη προς τας μεθοδειας τυ διαβολ ἀφ᾽ ἑνος κελευσματος εὐτακτως ςρατοπεδευυσα· ἐςι ἀβασιλευτος ὑπο τυ Φαραω, ἀλλ᾽ ὐχ ὑπο τυ θευ, κ των Αἰγυπτιων οἱ πονοι παραδιδονται ταυτη. ἰσως δια μη βασιλευεσθαι ἡμας προ της χριςυ βασιλεια ἀβασιλευτον ἡ ἀκρις. ὐ γαρ ἐχυσιν ἡγυμενον καθαπ αἱ μελισσαι· ἀλλ᾽ ἑκαςη ἡγειται. ὑτοι εἰσιν οἱ προαιρ σει κυφιζομενοι των γηινων, τεταγμενην ὁδευοντες ζωη

ἡ και

Et semitas navis in mari. Forte hoc loco navis dicenda est Jesus, & discipuli ejus; quandoque vero etiam ipsi soli: non in mari. Divina enim virtute *navis statim in terra fuit, ad quam ibant.* Quæ vero navis Jesum non portat, in medio mari continue versans, adversantium spirituum procella jactatur. Et quoniam hujus sæculi res vanitas sunt, ac semper fluctuant, nec quisquam hominum ad vitam provehit æternam, fieri non potest, ut semitæ eorum intelligantur. Inclitorum itaque regum terræ, seu etiam principum nullum a Dei pietate alienum opus post mortem relinquitur. Extincta enim est gloria eorum. Non cognoscuntur vero, inquit, *viæ viri in adolescentia*; viri nimirum libidinum flamma æstuantis, præ morum utique instabilitate; pariterque *mulieris adulteræ*, præ inverecundia. Vel ecclesia gentium est, quæ semel baptismi lustratione abluta, ait, nihil se turpe commisisse. Justus autem non est in adolescentia, siquidem *in brevi consummatus, explevit tempora multa.* Ejusmodi est omnis mulier adultera, quæ se a sponso abjunxit, atque anima, quæ viro relicto ambulat post amatores suos.

Egrediturque per turmas ad primam jussionem composite. Etiam locusta laudatur, quod composita, verbique Dei jussioni pareat. Istiusmodi est ecclesia, propterea quod contemnitur ad hominibus, locustæ, quod spectat ad terram, super terram comparata; quod vero cum Jesu congregetur, & non dispergatur, sed Dei armaturam induat, ut resistat adversus astutias diaboli, ad primam jussionem egreditur composito agmine. Regi enim paret, nempe Pharaoni, sed Dei imperio subjecta est, eique traduntur Ægyptiorum labores. Forte vero, quod ante Christi regnum regem non habuimus, locusta regem non habet. Non enim ducem habent, quemadmodum apes, sed unaquæque præit. Hi sunt, qui *voluntate* a terrenis levan-

ἢ και ἀκριδες, ὁσοι τῃ νοσω βουλομενοι πετεσθαι, ἀδυνατουντες ὀλιγον της γης ἀνατρεχουσιν. εἰ δε πρακτικον μεταλαβοιεν, εἰς ἑν ταγμα πρακτικον ἐναχθησονται.

Και τραγος ἡγουμενος αἰπολιου. τριτος ὁ τραγος κατα μονους τους ο. ἡγουμενος αἰπολιου, αὐξοντι και πληθυνων αὐτο και ἐπι τας ἐν ὑψηλοις νομας ὁδηγων. ἰδιωμα γαρ ἀγελη ζωων ουτως ἐπιβαινει των ὑψηλων. τοιουτος ὁ ἡγουμενος χριστου τους ἐν τῳ αἰπολιῳ προς ὑψος ἀναγων. ἀλλως ὁ τραγος τυποι τον χριστον, ὑπερ ἁμαρτιας προσφερομενος. τουτῳ ἐν ὑψει ὀντι ἑπεται πασα των θεοσεβων ἡ πληθυς.

Εκ του εἰς το ἀσμα μικρου τομου, ὁν ἐν τῃ νεοτητι ἐγραψεν Ωριγενης.

Τῳ μη ἐξειληφοτι το ἰδιωμα των προσωπων της θειας γραφης, των τε λεγοντων, και των προς ἁ ὁ λογος, πολλην παρεχει συγχυσιν τα λεγομενα, ζητουντι το λεγον προσωπον, ὁτι ποτε ἐστι, και το προς ὁ ὁ λογος ὁποιον, και ποτε το λεγον ἐπαυσατο προσωπον, του προς ὁ ἐστι πολλακις τηρουμενου, και ἑτερου προς το αὐτο λεγοντος, ἡ των προς ὁ ὁ λογος οὐκετι ἀκουοντος, ἑτερου δε διαδεξαμενου τα λεγομενα, μενοντος του λεγοντος. ἐστι δ᾽ ὁτε μεταβαλλει ἀμφοτερα, και το λεγον, και το προς ὁ ὁ λογος, ἡ ἐπι πλειον μενοντα ἀμφοτερα, οὐ σαφως δηλουται μενοντα. τι δε δει τα παραδειγματα ζητειν ἑνος ἑκαστου τουτων, πανυ των προφητικων πεπληρωμενων της διαφορας αὐτων; ἡτις και αἰτια ἐστιν οὐχ ἡ τυχουσα μη διακρινομενης της ἀσαφειας των λεγομενων. ἐστι δε και αὐτη συνηθεια της γραφης, το ταχεως μεταπηδαν ἀπο του περι τινων λογου εἰς τον περι ἑτερων· και τουτο ἀσαφως ποιειν και συγκεχυμενως μαλιστα τους προφητας.

[redacted]

ıtur, vitamque ordinatam incedunt. Vel etiam ustæ sunt, qui, cum velint cogitatu mentis vola- nec per vires eis liceat, paululum a terra erigun- . Hi, si actionem coluerint, in unum colentium onem agmen cooptabuntur.

Hædus item gregis caprarum dux. Tertius hœdus ta solos septuaginta interpretes *gregis caprarum dux*, ım augens, ac multa prole fecundans, atque ad :ua in sublimius ducens. Nullus enim animalium x sic alta conscendit. Talis est, qui Christi gregi præ- itus est; eos enim, qui in grege sunt, ad alta pro- ıit. Aliter hœdus figura est Christi, dum pro pec-) offertur. Hunc in sublimi existentem omnes, pietatem colunt, sequuntur.

E *parvo tomo in Canticum, quem juvenis scripserat Origenes.*

ui non perceperit proprietatem personarum divi- næ scripturæ, cum earum, quæ loquuntur, tum um, ad quas verba fiunt, multam illi oratio confu- ıem præbet, quærenti, quænam persona loquatur, ɛnam audiat, & quænam dicendi finem fecerit, cum ıe altera, ad quam fit sermo, servetur & retineatur, lia ad eumdem loquatur: aut contra maneat persona uens, cum ea, ad quam erat sermo, non amplius au- , sed dictum tertia quædam excipiat. Interdum am- mutantur, tam loquens, quam audiens, aut si adhuc əæ manent, non aperte ostenduntur manere. Quid em attinet, exempla quærere singulorum, cum pro- :tæ omnino istorum differentia sint pleni. Quæ ım causa est non vulgaris, cur obscuritas dictorum ı sint distincta. Est autem is scripturæ mos, ut ab) sermone ad alium illico transiliat, idque obscure :onfuse admodum prophetæ faciunt.

PRO-

PROLOGUS BEATI HIERONYMI

Presbyteri ad Damaſum papam in expoſitionem Cantici Canticorum ſecundum Origenem.

BEATISSIMO PAPÆ DAMASO HIERONYMUS.

Origenes, cum in cæteris libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipſe ſe vicit. Nam decem voluminibus explicitis, quæ ad viginti uſque verſuum millia pene perveniunt, primum ſeptuaginta Interpretes, deinde Aquilam & Symmachum & Theodotionem, & ad extremum quintam editionem, quam in Actio littore inveniſſe ſe ſcribit, ita magnifice aperteque diſſeruit, ut inde mihi videatur in eo completum eſſe, quod dicitur : Introduxit me rex in cubiculum ſuum. *Itaque illo opere prætermiſſo, quia ingentis eſt otii, laboris & ſumptuum, tantas res, tanquam dignum in latinum transferre ſermonem, hos duos tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adhuc lactentibus compoſuit, fideliter magis quam ornate interpretatus ſum, guſtum tibi ſenſuum ejus, non cibum offerens. Tu animadvertas, quanti ſint illa æſtimanda, quæ magna ſunt, cum ſic poſſint placere, quæ parva ſunt.*

ORI-

ORIGENIS

CANTICUM CANTICORUM

HOMILIA PRIMA.

VTERPRETE DIVO HIERONYMO.

Quomodo didicimus per Mosen, quædam esse non solum sancta, sed & sancta sanctorum; ia non tantum sabbata, sed & sabbata sabbato- : sic nunc docemur, scribente Salomone, esse lam non solum cantica, sed & cantica cantico-
Beatus quidem is, qui ingreditur sancta, sed or, qui ingreditur sancta sanctorum. Beatus, sabbata sabbatizat, sed beatior, qui sabbatizat atorum sabbata. Beatus similiter & is, qui in- git cantica, & canit ea: nemo quippe, nisi in so- iitatibus canit: sed multo beatior ille, qui canit ica canticorum. Et sicut is, qui ingreditur in ta, pluribus adhuc indiget, ut valeat introire in ta sanctorum: & qui sabbatum celebrat, quod a nino populo constitutum est, multa adhuc neces- . habet, ut agat sabbata sabbatorum: eodem mo- lifficile reperitur, qui omnia, quæ in scripturis tinentur, cantica peragrans, valeat ascendere ad ica canticorum. Egredi oportet ex Ægypto, & essum de terra Ægypti pertransire mare rubrum, possis primum canticum canere dicens: *Cantemus nino; gloriose enim magnificatus est.* Licet autem pri- n dixeris canticum, adhuc longe es a cantico icorum. Perambula terram deserti spiritaliter, ec venias ad puteum, quem foderunt reges, ut ibi

ibi fecundum canticum canas. Pofthæc veni ad v
cina fanctæ terræ, ut fuper Jordanis ripam conftit
tus, cantes canticum Mofi, dicens: *Attende cælum
& loquar, & audiat terra verba oris mei.* Rurfum h
bes neceffarium, ut milites, & terram fanctam hær
ditate poffideas, & apis tibi prophetet, & apis te j
dicet: Debbora quippe apis interpretatur: ut poff
& illud carmen, quod in libro Judicum continetu
edicere. Ad regnorum deinceps volumen afcenden
veni ad canticum, quando David fugit de manib
omnium inimicorum fuorum, & de manu Saul,
dixit: *Dominus firmamentum meum, & fortitudo me
& refugium meum, & liberator meus.* Perveniendu
tibi eft ad Efaiam, ut cum illo dicas: *Cantabo cant
cum dilecto vinea mea.* Et cum univerfa tranfieris, a
altiora confcende, ut poffis anima decora cum fpo
fo, & hoc canere canticum canticorum. Sed qu
ex perfonis conftet, incertus fum. Orantibus aute
vobis, & revelante Domino, quatuor mihi in his v
deor inveniffe perfonas, virum & fponfam, cu
fponfa adolefcentulas, cum fponfo fodalium grege
Alia dicuntur a fponfa, alia a fponfo, nonnulla a ju
venculis, quædam a fodalibus fponfi. Congruu
quippe eft, ut in nuptiis adolefcentularum fit mult
tudo cum fponfa, juvenum turba cum fponfo. Hæ
omnia noli foris quærere, noli extra eos, qui præ
dicatione evangelii falvati funt. Chriftum fponfu
intellige, Ecclefiam fponfam fine macula & ruga, d
qua fcriptum eft: *Ut exhiberet fibi gloriofam Ecclefia
non habentem maculam, neque rugam, aut aliquid eorum
fed ut fit fancta & immaculata.* Eos vero, qui, cu
fint fideles, non funt tamen iftiusmodi, quales ferm
præfatus eft, fed juxta modum quemdam adepti vi
dentur falutem, animadverte, credentium animas &
adolefcentulas effe cum fponfa. Angelos vero, &
eos, qui pervenerunt in virum perfectum, intellig

viros

os esse cum sponso. Inde igitur mihi videntur qua-
r ordines, unum & unam, duos choros inter se
icinentes, sponsam canere cum juvenculis, spon-
i canere cum sociis. Et cum hoc intellexeris,
li canticum canticorum, & festina, intelligere il-
, & cum sponsa dicere ea, quæ sponsa dicit, ut
ias, quæ audivit & sponsa. Si autem non potue-
dicere cum sponsa, quæ dixit, ut audias ea, quæ
a sunt sponsæ, festina, vel cum sponsi sodalibus
i. Porro si & illis inferior es, esto cum adolef-
tulis, quæ in sponsæ deliciis commorantur. Hæ
ope in hoc libro, fabula pariter, & epithalamio
: personæ: ex quo & gentiles sibi epithalamium
dicarunt, & istius generis carmen assumptum est.
thalamium siquidem canticum canticorum. Pri-
m sponsa orat, & statim in mediis precibus audi-
Videt præsentem sponsum, videt adolescentu-
suo comitatui copulatas. Deinde respondet ei
nsus: & post sponsi eloquia, dum ille pro ejus pa-
r salute, respondent sodales, donec sponsus sit in
ibitu, & a passione consurgat, se quædam spon-
ornamenta facturos.

2. Verum jam ipsa verba ponenda sunt, in qui-
prius vox sponsæ deprecantis auditur. *Oscule-
me osculo oris sui.* Quorum iste est sensus: Quous-
sponsus meus mittit oscula per Mosen, mittit
ula per prophetas? Jam ipsius cupio ora contin-
e, ipse veniat, ipse descendat. Orat igitur sponsi
em, & dicit ad eum: *Osculetur me osculo oris sui.*
quia talis est, ut compleatur super eam propheti-
i illud, in quo dicitur: *Adhuc te loquente dicam, ecce
m:* sponsam sponsi pater exaudit, mittit filium
m. Videns illa eum, cujus deprecabatur adven-
i, orare destitit, & ad eum cominus loquitur:
*niam bona ubera tua super vinum, & odor unguento-
i tuorum super omnia aromata.* Sponsus igitur Christus

 missus

missus a patre venit unctus ad sponsam, & dicitur ad eum: *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem, propterea unxit te Deus, Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis.* Si me tetigerit sponsus, & ego boni odoris ero, & ego liniar unguentis, & ad me usque ejus unguenta pervenient, ut possim cum apostolo dicere: *Christi bonus odor sumus in omni loco.* Nos autem, cum hæc audivimus, adhuc peccatis vitiisque fœtemus, de quibus propheta pœnitens loquitur: *Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ.* Peccatum odoris est putidi, virtus spirat unguenta, quorum typos reperies in Exodo. Invenies quoque ibi stacten, onycha, galbanum, & reliqua. Hæc quidem ad incensum: deinde ad opus unguentarii varia sumuntur unguenta, in quibus est nardus & stacte Et Deus, qui fecit cœlum & terram, loquitur ad Mosen, dicens: *Ego implevi eos spiritu sapientiæ & intellectus, ut faciant opera artis unguentariæ:* & unguentarios Deus docet. Hæc nisi spiritaliter intelligantur, nonne fabulæ sunt? nisi aliquid habeant secreti, nonne indigna sunt Deo? Necesse est igitur, eum, qui audire scripturas spiritaliter novit, aut qui certe non novit, & desiderat nosse, omni labore contendere, ut non juxta carnem & sanguinem conversetur, quo possit dignus fieri spiritalium secretorum, & ut aliquid audentius dicam, spiritali cupidine vel amore accendatur: siquidem est & spiritalis amor. Et quomodo est quidam carnalis cibus, & alius spiritalis: & alia carnis potio, alia spiritus: sic est quidam amor carnis a Satana veniens, alius amor spiritus a Deo exordium habens: & nemo potest duobus amoribus possideri. Si carnis amator es, amorem spiritus non capis. Si omnia corporalia despexisti, non dico carnem aut sanguinem, sed argentum & possessiones, sed ipsam terram ipsumque cœlum, hæc quippe pertransibunt: si ista omnia contempsisti, & ad nullum horum

animá

ı tua obligata eſt, neque quoquam vitiorum
e retineris, potes amorem capere ſpiritalem. Ita
i ſumus, quia evenit occaſio, ut de amore ſpi-
aliqua diceremus. Expedit autem nobis, Salo-
s cuſtodire præceptum, & magis illius, qui per
nonem loquebatur de ſapientia, ita dicens: *Ama*
, *& ſervabit te: circumda illam, & exaltabit te: ho-*
illam, ut te ampleƈtatur. Eſt quidam ſpiritalis
exus, atque utinam contingat, ut meam ſpon-
ırƈtius ſponſi amplexus includat, ut ego quoque
n dicere, quod in eodem libro ſcriptum eſt: *Si-*
ejus ſub capite meo, & dextra illius amplexabitur me.
. *Oſculetur me* ergo *oſculo oris ſui.* Moris eſt ſcri-
ırum, imperativum modum pro optativo pone-
ıt ibi: *Pater noſter, qui es in cœlis, ſanƈtificetur no-*
'uum, pro, utinam ſanƈtificetur, & nunc in præ-
: *Oſculetur me oſculo oris ſui*, pro eo, quod eſt,
m oſculetur. Deinde conſpicit ſponſum. Venit
utus unguentis: nec aliter ad ſponſam poterat
te, nec decebat aliter patrem ad nuptias filium
nare. Variis eum unxit unguentis, fecit illum
ſtum. Venit diverſis odoribus ſpirans, & audit,
ona ubera tua ſuper vinum. Congrue ſermo divinus
ı eandemque rem pro locorum qualitate diverſis
bulis nuncupat. Quando hoſtia offertur in lege,
ıt intelleƈtum oſtendere, peƈtuſculum ſeparatio-
ffatur. Quando vero recumbit aliquis cum Je-
& ſenſuum ejus communione perfruitur, non
ıſculum, ut ſupra, ſed peƈtus alloquitur. Porro
ſponſa loquitur ad ſponſum, quia nuptiale car-
inducitur, non peƈtuſculum, ut in ſacrificio,
peƈtus, ut in Joanne diſcipulo, ſed ut ubera no-
t, dicens: *Quia bona ubera tua ſuper vinum.* Com-
ica ut ſponſa cum ſenſibus ſponſi, & ſcias, quia
riant, atque lætificant iſtiuſmodi cogitatus. Quo-
o autem calix Domini inebrians quam optimus

eſt, ſic ubera ſponſi omni meliora ſunt vino, quia bona ubera tua ſuper vinum. In mediis precibus ad ſponſum verba convertit. *Et odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Non uno, ſed omnibus ſponſus venit unctus unguentis. Si autem & ad meam animam factam ſponſam ſuam ſponſus venire dignabitur, quam oportet eſſe formoſam, ut illum de cœlo ad ſe trahat, ut deſcendere faciat ad terras, ut veniat ad amatam? Quali pulchritudine decoranda eſt? quali debet amore fervere, ut ea loquatur ad illam, quæ ad perfectam locutus eſt ſponſam, quia cervix tua, quia oculi tui, quia genæ tuæ, quia manus tuæ, quia venter tuus, quia humeri tui, quia pedes tui. De quibus, ſi conceſſerit Dominus, diſputabimus, quomodo ſponſæ membra varientur, & ſingularum partium laus diverſa dicatur, ut poſt diſputationem etiam ad noſtram dici animam ſimiliter laboremus. *Bona* igitur *ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Si videris ſponſum, tunc intelliges, verum eſſe, quod dicitur: *Quoniam bona ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Multi habuerunt aromata. Regina Auſtri detulit aromata Salomoni, & plures alii aromata poſſederunt: ſed habuerit quis quantalibet, non poſſunt Chriſti odoribus comparari, de quibus nunc ſponſa ait: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.* Ego arbitror, quia & Moſes habuit aromata, & Aaron, & ſinguli prophetarum: verum, ſi videro Chriſtum, & ſuavitatem unguentorum ejus odoremque percepero, ſtatim ſententiam profero, dicens: *Odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata.*

4. *Oleum effuſum nomen tuum.* Propheticum ſacramentum eſt. Tantummodo nomen Jeſu venit in mundum, & unguentum prædicatur effuſum. In evangelio quoque mulier, accipiens alabaſtrum unguenti nardi piſtici pretioſi, caput Jeſu pedesque perfudit.

Obſer-

Obſerva diligenter, quæ de duabus ſuper caput effuderit ſalvatoris: ſiquidem peccatrix ſuper pedes, & ea, quæ dicitur non fuiſſe peccatrix, ſuper caput ejus fudiſſe monſtratur. Obſerva, inquam, & invenies in evangelica lectione, non fabulas & narrationes ab evangeliſtis, ſed myſteria eſſe conſcripta. Impleta eſt utique odore unguenti domus. Si quid peccatrix habuit, ad pedes referendum eſt: & ſi quid ea, quæ non peccatrix, ad caput. Nec mirum, domum fuiſſe odore completam, cùm hoc ordine mundus completus ſit. Scribitur in eodem loco de Simone leproſo & domo ejus. Ego puto leproſum mundi iſtius eſſe principem, & hunc leproſum Simonem nuncupari, cujus domus ad adventum Chriſti ſuavi odore completa ſit, agente pœnitentiam peccatrice, & ſancta caput Jeſu unguenti odoribus perfundente. *Unguentum effuſum nomen tuum.* Quomodo unguentum, quod effuſione ſua odorem longe lateque diſpergit, ſic Chriſti nomen effuſum eſt. In univerſa terra Chriſtus nominatur, in omni mundo prædicatur Dominus. Unguentum enim effuſum nomen ejus. Nunc Moſis nomen auditur, quod prius Judææ tantum claudebatur anguſtiis; neque enim Græcorum quiſpiam meminit ejus, neque in ulla gentilium literarum hiſtoria de illo ceu cæteris ſcriptum aliquid invenimus. Statim ut Jeſus radiavit in mundo, eduxit ſecum legem & prophetas, & vere completum eſt: *Unguentum effuſum nomen tuum.*

5. *Propterea juvenculæ dilexerunt te.* Quia *per Spiritum ſanctum charitas Dei diffuſa eſt in corda noſtra,* congrue nomen effuſionis infertur: *Unguentum effuſum nomen tuum.* Hæc dicens ſponſa adoleſcentulas conſpicit. Quando illa ſponſi patrem rogabat, & ad ipſum ſponſum cominus loquebatur, necdum adoleſcentulæ aderant: in mediis vero precibus ingreditur juvencularum chorus, & ſponſæ laudatur elo-

quiis. *Propterea juvenculæ dilexerunt te, & attraxerunt te.* Adolescentulæque respondent: *Post te in odore unguentorum tuorum curremus.* Quam pulchre sponsæ pedissequæ necdum fiduciam habent sponsæ. Sponsa non post tergum sequitur: sed ingreditur juncta lateri, apprehenditque dexteram sponsi, & manus ejus sponsi dextera continetur. Famulæ vero ingrediuntur post eam. Sexaginta sunt reginæ & octoginta concubinæ & juvenculæ, quarum non est numerus. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, una est ei, quæ concepit illam. Post te ergo in odore unguentorum tuorum curremus. Cum omni honestate deambulantibus dictum est: *Post te in odore unguentorum tuorum curremus*, secundum illud: *Cursum consummavi*, & illud: *Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, unus autem accipit bravium.* Bravium Christus est. Et hæc quidem adolescentulæ, quas propter amoris exordium foris stare cognoscimus, juxta illud exemplum: *Amicus autem sponsi stans, & audiens cum gaudio gaudet propter vocem sponsi.* Tale quiddam & adolescentulæ sustinent: introeunte sponso forinsecus remanent, sponsa vero speciosa, perfecta, sine macula, sine ruga, in sponsi cubiculum, in regium penetrale ingressa, revertitur ad juvenculas, & nunciat eis, quæ sola conspexerit, dicitque: *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Non ait, introduxit nos plures in cubiculum suum: plures foris remanent, in cubiculum sola ingreditur sponsa, ut videat thesauros absconditos & tenebrosos, renuncietque juvenculis: *Introduxit me rex in cubiculum suum.* Rursus adolescentulæ, id est, sponsarum incipientium turba quamplurima, ingressa sponsa cubiculum sponsi, & videntes divitias viri sui, dum illius præstolantur adventum, lætæ concinunt: *Exultabimus & lætabimur in te.* Pro sponsæ perfectione lætantur. Non est æmulatio in virtutibus. Amor iste mundus, amor iste sine vitio est.

eſt. *Exultabimus & lætabimur in te. Diligemus ubera tua.* Illa, quæ major eſt, jam tuorum uberum lacte perfruitur, & loquitur exultans: *Bona ubera tua ſuper vinum.* Iſtæ vero, quæ exultationem & lætitiam deferunt, adoleſcentulæ quippe ſunt, deferunt charitatem, & dicunt: *Exultabimus & lætabimur in te. Diligemus ubera tua ſuper vinum.* Diligemus, inquiunt, non diligimus. Deinde loquuntur ad ſponſam: *Æquitas dilexit te.* Laudant ſponſam, nomen illi æquitatis a propriis virtutibus imponentes. *Æquitas dilexit te.*

6. Rurſum ad adoleſcentulas ſponſa reſpondet: *Nigra ſum, & ſpecioſa filiæ Hieruſalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomonis. Ne intueamini me, quia ego ſum denigrata, quoniam deſpexit me ſol.* Specioſa quidem eſt, & poſſumus invenire, quomodo ſpecioſa ſit ſponſa; quærimus autem, quomodo nigra & ſine candore ſit pulcra. Pœnitentiam egit a peccatis, ſpeciem ei largita eſt converſio, & ideo ſpecioſa cantatur. Quia vero necdum omnium peccatorum ſorde purgata, necdum lota eſt in ſalute, nigra dicitur, ſed in atro colore non permanet. Itaque candida, quando ad majora conſurgit, & cum ab humilibus incipit ad alta conſcendere, diciturque de ea: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata.* Et quo manifeſtius hoc myſterium deſcribatur, non ait, ut in plerisque codicibus legitur: *Innixa ſuper fratruelem ſuum*, id eſt: *ἐπιςηριζομένη ἐπὶ τὸν ἀδελφιδὸν αὐτῆς*, ſed *ἐπιςηριζομένη ἐπὶ τὸ ςῆθος αὐτοῦ*, id eſt, *ſuper pectus ejus recumbens*, ſignificanterque de anima ſponſæ & ſermone dicitur, ſuper pectus illius recumbens, quia principale ibi cordis eſt noſtri. Unde a carnalibus recedentes, ſpiritalia ſentire debemus, & intelligere, multo melius eſſe, ſic amare, quam amare deſiſtere. Aſcendit igitur, recumbens ſuper pectus fratruelis ſui: & quæ nunc in exordio cantici nigra ponitur, in Epithalamii fine de ea cantatur: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata?*

Intelleximus, quomodo & nigra & formoſa ſit ſponſa. Si autem & tu non egeris pœnitentiam; cave, ne anima tua nigra dicatur & turpis, & duplici fœditate turperis: nigra propter peccata præterita, turpis propter hoc, quia in eisdem vitiis perſeveras. Si vero pœnitentiam egeris, nigra erit anima tua propter antiqua delicta, propter pœnitentiam vero habebit aliquid, ut ita dicam, Æthiopici decoris. Et quia ſemel Æthiopem nominavi, volo teſtem ſcripturam ſuper hunc advocare ſermonem. Aaron & Maria murmurant, quia Moſes Æthiopiſſam habet uxorem. Et nunc Moſes Æthiopiſſam ducit uxorem: ſiquidem lex ejus ad hanc noſtram Æthiopiſſam transmigravit. Murmuret Aaron ſacerdotium Judæorum, murmuret & Maria ſynagoga eorum, Moſes de murmuratione non curat, amat Æthiopiſſam ſuam, de qua & alibi dicitur per prophetam: *Ab extremis fluminum afferent hoſtias.* Et rurſum: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Pulchre præveniet; quomodo enim in evangelio mulier illa, quæ ſanguine fluebat, archiſynagogi filiam curatione prævenit, ſic Æthiopia Iſrael ægrotante ſanata eſt. *Illorum delicto ſalus gentibus facta eſt, ad æmulandum eos. Nigra ſum, & ſpecioſa filiæ Hieruſalem.* Et tu eccleſiaſtica anima ad filias Hieruſalem converte ſermonem, & dic: Me plus amat ſponſus, me magis diligit, quam vos, quæ multæ filiæ Hieruſalem. Vos foris ſtatis, & ſponſam cubiculum videtis intrantem. Nemo dubitet, nigram vocatam eſſe formoſam. Qui nos ſumus, ut cognoſcamus Deum, ut cantica cantici prædicemus, ut ab Æthiopiæ finibus, ut ab extremo terræ venerimus ſapientiam veri audire Salomonis? Et quando Salvatoris vox intonantis auditur: *Regina Auſtri veniet in judicium, & condemnabit homines generationis hujus, quia venit a finibus terræ audire ſapientiam Salomonis, & ecce plus, quam Salomon hic:* audi myſtica,

quæ

[redacted]

dicantur. Regina Austri venit a finibus terræ
sia, & condemnat homines generationis hujus,
t, Judæos carni & sanguini deditos. Venit a fi-
terræ, audire sapientiam Salomonis, non illius,
n testamento veteri prædicatur, sed hujus, qui
angelio Salomone major est. *Nigra sum, & spe-*
filiæ Hierusalem, nigra velut tabernacula Cedar,
sa, ut pelles Salomonis. Ipsa quoque nomina cum
sæ decore conveniunt. Aiunt Hebræi, Cedar in-
etari tenebras. Nigra sum ergo, ut tabernacula
r, ut Æthiopes: speciosa, ut pelles Salomonis,
eo tempore in tabernaculi ornamento compo-
quando templum summo studio & labore fabri-
est. Dives quippe Salomon, & in omni sapien-
lius nemo præcessit illum. *Nigra sum, & speciosa*
Hierusalem, ut tabernacula Cedar, ut pelles Salomo-
Ne intueamini me, quia ego sum denigrata. Satis-
de nigrore suo, & per pœnitentiam ad meliora
ersa annunciat, se filiabus Israel nigram quidem
sed pulchram, secundum quod superius expo-
us, & dicit: *Ne intueamini me, quia ego sum deni-*
Ne, inquit, admiremini, coloris esse me te-
sol despexit me. Pleno quippe radio in me lu-
s sui fulgor illuxit, ut ejus sim calore fuscata.
ue enim, ut decuerat, ut solis dignitas expete-
illius in me lumen excepi: *Delicto eorum salus*
bus facta est; & rursum, *Incredulitate gentium scien-*
rael. Habes utrumque apud Apostolum.

. *Filii matris meæ pugnaverunt adversum me.* Con-
andum, quomodo sponsa dicat: *Filii matris meæ*
averunt adversum me: & quando adversus eam fra-
pugna surrexit. Vide Paulum ecclesiæ persecu-
m, & intelliges, quomodo filius matris ejus pu-
erit adversum eam. Persecutores ecclesiæ ege-
pœnitentiam, & adversarii ejus rursum ad soro-
gna conversi, prædicaverunt fidem, quam ante

 destrue-

destruebant. Hoc prophetico spiritu sponsa nunc cantans, ait: *Dimicaverunt in me, posuerunt me custodem in vineis. Vineam meam non custodivi.* Ego ecclesia, ego sponsa, ego sine macula, plurimarum custos sum posita vinearum a filiis matris meæ, qui contra me aliquando pugnaverant. Qua sollicitudine curaque districta, dum plures custodio vineas, vineam meam non servavi. Intellige hoc de Paulo, & alio quocunque sanctorum, qui pro omnium sit salute sollicitus: & videbis, quomodo vineam suam non custodiens, aliorum vineta custodiat: quomodo etiam, ut alios lucrifaciat, ipse in quibusdam damna sustineat; etenim cum fuerit liber ex omnibus, seipsum servum fecit, ut omnes lucrifaceret: *Factus sum*, inquit, *infirmus infirmis, Judæis Judæus, his, qui sub lege erant, quasi sub lege*, & cætera: dicatque: *Vineam meam non custodivi.* Deinde conspicit sponsum, qui conspectus abscedit. Et frequenter hoc in toto carmine facit: quod, nisi quis ipse patiatur, non potest intelligere. Sæpe, Deus testis est, sponsum mihi adventare conspexi, & mecum esse quam plurimum: quo subito recedente, invenire non potui, quod quærebam. Rursus igitur desidero ejus adventum, & nonnunquam iterum venit: & cum apparuerit, meisque manibus fuerit comprehensus, rursum elabitur, & cum fuerit elapsus, rursum a me inquiritur, & hoc crebro facit, donec illum vere teneam, & ascendam innixa super fratruelem meum.

8. *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie.* Non quæro alia tempora, quando vespere, quando diluculo, quando in solis pascis occubitu: illud tempus inquiro, quando florente die, quando plena luce in majestatis tuæ splendore versaris. *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubas in meridie.* Diligenter observa, ubi meridiem legeris. Apud Joseph meridie fratres pran-

prandium celebrant. Angeli meridie Abrahæ ſuſcipiuntur hoſpitio, & cætera iſtiusmodi. Quære, & invenies, ſcripturam divinam non fruſtra ſeu fortuitu unumquemque uſurpare ſermonem. Quis putas eſt dignus e nobis, ut ad meridiem usque perveniat, & videat, ubi paſcat, ubi cubet ſponſus? *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie.* Niſi enim tu mihi annunciaveris, incipio errabunda jactari, &, dum te quæro, in aliorum greges incurro. Et, quia aliorum erubeſco aſpectus, faciem meam atque ora mox contegere incipio. Sum quippe ſponſa formoſa, & aliis nudam faciem meam non oſtendo, niſi tibi ſoli, quem jam pridem deoſculata ſum. *Annuncia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubas in meridie, nequando fiam, ſicut cooperta ſuper greges ſodalium tuorum.* Ut iſta non patiar, ut non fiam cooperta, ut ora non contegam, & ad alios usque perveniens, incipiam forſitan & eos amare, quos neſcio: idcirco annuncia mihi, ubi te quæram, & inveniam in meridie, ne forte fiam, quaſi cooperta ſuper greges ſodalium tuorum.

9. Poſt hæc verba ſponſus ei comminatur, & dicit: Aut cognoſce temetipſam, quoniam regis es ſponſa, & formoſa, & a me facta formoſa: ſiquidem ego mihi exhibui glorioſam eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam. Aut ſcito, quia, ſi te non cognoveris, & tuam ſcieris dignitatem, patieris hæc, quæ ſequuntur. Quænam iſta ſunt? *Si non cognoveris temetipſam, o pulchra in mulieribus, egredere tu in veſtigiis gregum, & paſce* non greges ovium, non agnorum, ſed *hædos tuos.* Statuet quippe oves a dextris, & a ſiniſtris hœdos. *Si non cognoveris temetipſam, o pulchra in mulieribus, egredere tu in veſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* In veſtigiis, inquit, paſtorum noviſſima fies, non inter

oves,

oves, sed inter hœdos tuos, cum quibus habitans, n
poteris mecum, id est, cum bono pastore esse.

10. *Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilav. amica mea.* Si vis intelligere, o sponsa, quomo scire te debeas, cognosce, cui te comparaverim: tunc videbis, talem te esse, quæ turbari non debe: cum tuam speciem cognoveris. Quid est igitur, *Eq tatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te?* Scio eq tem sponsum, Propheta dicente: *Et equitatio ejus lus.* Assimilata es ergo equitatui meo in curribus Pl raonis. Quantum differt equitatus meus, qui si Dominus, & demergo in fluctibus Pharaonem, cristatos vel aurigas ejus, & ascensores ejus & equ & currus ejus: quantum, inquam, differt equitat meus ab æquis Pharaonis, tanto melior es omnit filiabus tu sponsa, tu ecclesiastica anima, omnit animabus, quæ non sunt ecclesiasticæ. Igitur si e clesiastica anima es, omnibus animabus es melior: non es melior, non es ecclesiastica. *Equitatui meo curribus Pharaonis assimilavi te proxima mea.* Dein pulchritudinem sponsæ spiritali amore describit. *Ge tua ut turturis.* Faciem illius laudat, & genarum r bore succenditur. Pulchritudo quippe mulierum genis dicitur esse quamplurima. Ita & nos pulchrit dinem animæ intelligamus in genis. Labia vero ejı & linguam intelligentiam prædicemus. *Collum tuı ut monile.* Ut ornamentum, quod solet virginu collo pendere, & nuncupatur ὁρμισκος, ita sine h decore & tuum ipsum collum est ornamentum. Po hæc fit sponsus in recubitu. Requievit ut leo, catulus leonis obdormivit, ut deinceps possit audir *Quis suscitabit eum?* Quo interim dormiente appare sponsæ sponsi sodales angeli, & his eam sermonib consolantur. Nos tibi aurea ornamenta facere n possumus: non enim tam divites sumus, ut spons tuus, qui aureum tibi monile largiatur. Nos simi tudinem

tudinem auri faciemus, non habemus aurum. Et in hoc quoque lætandum eſt, ſi ſimilitudines auri, ſi ſtigmata faciamus argenti. *Similitudines auri faciemus tibi, cum ſtigmatibus argenti*, verum non omni tempore, ſed donec ſponſus tuus ſurgat a cubitu. Cum enim ille ſurrexerit, ipſe tibi aurum, ipſe faciet argentum, ipſe tuam mentem ſenſumque decorabit, & eris vere dives in ſponſi domo ſponſa formoſa, cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA II.

Ab eo loco, in quo ſcriptum eſt: Nardus mea dedit odorem ſuum: *uſque ad eum locum, in quo ait*: Quia vox tua ſuavis, & forma tua decora, *& cætera*.

1. Omnes animæ motiones univerſitatis conditor Deus creavit ad bonum: ſed pro uſu noſtro fit ſæpe, ut res, quæ bonæ ſunt per naturam, dum male his abutimur, nos ad peccata deducant. Unus de animæ motibus amor eſt, quo bene utimur ad amandum, ſi ſapientiam amemus & veritatem. Quando vero amor noſter in pejora corruerit, amamus carnem & ſanguinem. Tu igitur ut ſpiritalis, audi ſpiritaliter amatoria verba cantari, & diſce motum animæ tuæ, & naturalis amoris incendium ad meliora transferre, ſecundum illud: *Ama illam, & ſervabit te, circumda illam, & exaltabit te. Viri, diligite uxores veſtras*, ait Apoſtolus: ſed non ſtetit in eo, quod dixerat, *Viri, diligite uxores veſtras*: verum ſciens, eſſe dilectionem virorum in propriis quoque uxoribus inhoneſtam, ſciens, eſſe placentem Deo, docuit, quomodo viri uxores ſuas amare deberent, inferens: *Viri, diligite uxores veſtras, ſicut & Chriſtus eccleſiam.* Et

hoc

hoc quidem in prooemio eorum, quæ postea differenda sunt, diximus.

2. Quia amici sponsi, dum rex in recubitu suo est (*requiescens* enim *dormivit ut leo, & ut catulus leonis*) sponsæ promiserant, donec ille consurgeret, se similitudines auri & argenti esse facturos, non habentes aurum ut sponsus, & quodammodo aliis verbis sponsi passio prædicata est: non irrationabiliter ad hæc sponsa respondet, & ipsa dispensationem quandam passionis intelligens ad id, quod audierat: *Similitudines auri faciemus tibi cum stigmatibus argenti, donec rex in recubitu suo est*, ait: *Nardus mea dedit odorem suum. Fasciculus guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum demorabitur.* Quomodo igitur aptabimus ei id, quod præcessit: *Donec rex in recubitu suo est*, id quod sequitur: *Nardus mea dedit odorem suum.* Loquitur evangelium, quia venit mulier, habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, non illa peccatrix, sed sancta, de qua nunc mihi sermo est. Scio quippe Lucam de peccatrice, Mathæum vero & Joannem & Marcum non de peccatrice illa dixisse. Venit ergo non peccatrix, sed sancta, cujus nomen quoque Joannes inseruit. Maria quippe erat, habens alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, & effudit super caput Jesu. Deinde super hoc indignantibus non omnibus discipulis, sed Juda solo dicente: *Potuit venundari hoc trecentis denariis, & dari pauperibus*; respondit magister atque salvator: *Semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper. Præveniens quippe hæc in diem sepulturæ meæ fecit. Ideo ubicunque prædicatum fuerit evangelium istud, dicetur &, quod fecit hæc in memoriam ejus.* In figura ergo istius, quæ nunc loquitur, *Nardus mea dedit odorem suum*, illa super caput Domini fudit unguentum: & tu quoque assume nardum, ut, postquam caput Jesu suavi odore perfuderis, possis audacter effari: *Nardus mea dedit odorem suum*, & a Jesu reci-

cipro-

iprocum audire sermonem, quia, *ubicumque prædicatum fuerit hoc evangelium in toto mundo, dicetur &, uod fecit hæc in memoriam ejus.* Tu quoque facito, n universis gentibus prædicato. Quando autem hoc acies? Si factus fueris ut Apostolus, & dixeris: *Christi bonus odor sumus in omni loco in his, qui salvantur, & is his, qui pereunt;* bona opera tua nardus sunt. Si ero peccaveris, peccata tetro odore redolebunt; icit quippe pœnitens: *Computruerunt, & corruptæ sunt icatrices meæ a facie insipientiæ meæ.* Non de nardo ropositum est, nunc Spiritui sancto dicere, neque le hoc, quod oculis intuemur, evangelista scribit nguento, sed de nardo spiritali, de nardo, quæ delit odorem suum.

3. *Fasciculus stactes*, id est, guttæ, sive stillæ, ratruelis meus mihi. Guttam unguenti, casiam, galanum, in Exodo legimus præcepto Domini in thymiama, id est, in sacerdotale chrisma confectum. Si rgo videris salvatorem meum, ad terrena aut humilia descendentem, videbis, quomodo virtute magna, k majestate divina ad nos modica quædam stilla deluxerit. De hac stilla & propheta cecinit, dicens: *Et erit de stilla populi ejus congregandus, congregabitur Jacob.* Et sicuti secundum alium sensum lapis erat præcisus e monte sine manibus nostri in carne salvatoris dventus: neque enim totus mons fuit, qui descendit ad terras, nec poterat humana fragilitas totius nontis magnitudinem capere: sed lapis ex monte, apis offensionis, & petra scandali descendit in nundum: sic secundum alium intellectum stilla nuncupatur. Oportebat quippe, ut, quia *omnes gentes in stillam situlæ reputatæ sunt*, is, qui pro omnium salute factus est omnia, etiam stilla fieret ad eas liberandas. Quid enim pro nostra salute non factus est? Nos inanes, & ille exinanivit semetipsum, formam servi accipiens. Nos populus stultus, & non sapiens,

&

& ille factus eſt ſtultitia prædicationis, ut fatuum D(
ſapientius fieret hominibus. Nos infirmi, infirmu(
Dei fortius hominibus factum eſt. Quia igitur un
verſæ *gentes ut ſtilla ſitulæ, & ut momentum ſtateræ r(
putata ſunt*: idcirco factus eſt ſtilla, ut per eum a v(
ſtimentis noſtris odor ſtillæ procederet, juxta illud
*Myrrha, & ſtilla, & caſia a veſtimentis tuis, a dom(
bus elephantinis: ex quibus lætificaverunt te filiæ regum i(
honore tuo*: quæ in XLIV. pſalmo dicuntur ad ſponſam
Faſciculus ſtillæ fratruelis meus mihi. Conſideremus
quid ſibi fratruelis nomine velit eccleſia, quæ hic lo
quitur de fratruele. Nos ſumus ex gentibus congre
gati: Salvator noſter ſororis ejus eſt filius, id eſt
ſynagogæ: duæ quippe ſorores ſunt, Eccleſia & Sy
nagoga. Salvator ergo, ut diximus, filius ſynago
gæ ſororis, vir eccleſiæ, ſponſus eccleſiæ, fratrue
lis eſt ſponſæ ſuæ. *Faſciculus ſtillæ fratruelis meus mi
hi: in medio uberum meorum commorabitur.* Quis it
beatus, ut habeat hoſpitem in principali cordis, i(
medio uberum, in pectore ſuo ſermonem Dei? Tal(
eſt quippe, quod canitur: *In medio uberum meorum
commorabitur. Si non fuerint fractæ mammæ tuæ*: i(
medio earum habitabit ſermo divinus. Decebat i(
carmine nuptiali mammas potius appellari, quam pe
ctus. Et perſpicuum eſt, cur ad expoſitionem ejus
qui dicit: *In medio uberum meorum commorabitur*: ſit a(
ſumptum, *ſi non fuerint fractæ mammæ tuæ*, de Eze
chiele. In eo quippe loco, ubi Hieruſalem dominic(
corripitur voce, inter cætera dicitur ad eam: *In Æ
gypto fractæ ſunt mammæ tuæ.* Caſtarum ubera non fran
guntur: ſed meretricum ubera laxis pellibus irrigan
tur. Pudicarum erecta ſunt ubera, & virginali ro
bore tumentia. Suſcipiunt ſermonem ſponſi, & di
cunt: *In medio uberum meorum commorabitur. Botru(
cypri fratruelis meus mihi.* Initium eſt ſermonis in ger
mine: & initium cypri, id eſt, floritionis in verbo,
unde

unde ait: *Botrus Cypri*, id eſt, floritionis *fratruelis meus mihi.* Non omnibus eſt botrus cypri: ſed his, qui ejus flore digni ſunt. Aliis uva varia eſt: huic ſoli, quæ nigra eſt & formoſa, in floris decore ſe præbet. *Botrus cypri fratruelis meus mihi.* Non ſimpliciter ait: *Botrus cypri fratruelis meus:* ſed cum additamento, *mihi*: ut doceret, non omnibus eum eſſe botrum cypri. Videamus autem, in quibus regionibus botrus iſte ſit ſponſæ. *In vineis Engaddi*, quod interpretatur oculus tentationis. In vineis igitur oculi tentationis botrus cypri fratruelis meus mihi. Tentationis oculus in præſenti eſt: ſiquidem in tentatione moramur in hoc mundo, & *tentatio eſt vita humana ſuper terram.* Dum in hac luce verſamur, in vineis ſumus Engaddi. Si autem meruerimus, poſtea tranſplantari, a noſtro agricola transferemur. Nec dubites, quin poſſis de Engaddi vineis ad loca meliora transferri. Agricola noſter ad transferendam vineam crebra meditatione jam calluit. *Vineam* enim *ex Ægypto tranſtuliſti, ejeciſti gentes, & plantaſti eam. Operuit montes umbra ejus, & arbuſta ejus cedros Libani.* Et hæc quidem, quæ expoſuimus, locuta ſit ſponſa de ſponſo, ſignificans amorem ſuum & ſponſi venientis hoſpitium, quomodo in medio uberum & ſui cordis arcano ſponſus veniens commoretur.

4. Rurſus ſponſi ad eam ſermo dirigitur, & dicit: *Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa, oculi tui columbæ.* Illa ſic dicit ad ſponſum: *Ecce ſpecioſus fratruelis meus*: non adjungit, & proximus meus. Hic autem, quando loquitur ad eam: *Ecce ſpecioſa*, adjungit &, *proxima mea.* Quare autem illa non dicit: Ecce ſpecioſus proximus mihi, ſed tantum, *ecce ſpecioſus?* Quare ille non ſolum, ſpecioſa es, dicit, ſed, *ſpecioſa es proxima mea?* Sponſa, ſi longe fuerit a ſponſo, non eſt ſpecioſa: tunc pulchra ſit, quando Dei verbo conjungitur. Et merito nunc docetur a ſponſo, ut proxi-

ma ſit, & a ſuo latere non recedat. *Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa.* Incipis quidem eſſe ſpecioſa ex eo, quod proxima mihi es: poſtquam autem cœperis eſſe ſpecioſa, etiam ſine additamento proximæ, abſolute es ſpecioſa. *Ecce ſpecioſa proxima mea, ecce ſpecioſa.* Videamus & aliam laudem ſpecioſæ, ut & nos æmulemur ſpecioſæ fieri. *Oculi tui columbæ. Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt eam in corde ſuo.* Oculos non habet columbæ. Si quis vero oculos columbæ non habet, domum fratris ſui ingreditur infelix, non ſervans illud, quod in Proverbiis eſt præceptum: *In domum fratris tui ne intres infelix.* Pro eo, quod Septuaginta, *infelix*, interpretati ſunt, Aquila, Hebræam exprimens veritatem, ἀγροικος poſuit. Qui autem habet oculos columbæ, videt recta, & miſericordiam promeretur. Videns quippe recta, miſericordiam conſequetur. Porro, quis videt recta, niſi qui caſto conſpectu & puris intuetur oculis? Noli igitur mihi de his tantum carnis oculis intelligere, quæ dicta ſunt, licet & de his intellexiſſe non inutile ſit, ſed ingrediens ad interiora cordis tui, & alios oculos mente perquirens, qui & a Dei mandato illuminantur, *mandatum* quippe *Dei illuminans oculos*, illud enitere, labora, contende, ut ſancte intelligas univerſa, quæ dicta ſunt, & ſimilis ſpiritui ei, qui in ſpecie deſcendit columbæ, audias, quia oculi tui columbæ. Si intelligis legem ſpiritualiter, oculi tui columbæ ſunt. Si intelligis evangelium, ut ſe vult intelligi evangelium, & prædicari, vides, Jeſum omnem languorem & infirmitatem non ſolum eo tempore, quo carnaliter facta ſunt, fuiſſe medicatum, ſed hodieque medicantem: & non tantum tunc ad homines deſcendiſſe; ſed hodieque deſcendere, & eſſe præſentem. *Ecce* enim, inquit, *vobiſcum ſum omnibus diebus usque ad conſummationem ſæculi.*

Oculi

Oculi tui columbæ sunt. Ecce speciosa proxima mea, ecce speciosa, oculi tui columbæ. Has de se sponsa audiens, laudes sponso vicem in laudibus tribuit, non, quo ei, quod non habet, suo præconio largiatur, sed intelligens decorem ejus atque conspiciens, ait: *Ecce sponsus fratruelis meus equidem pulcher, lectus noster umbrosus.* Quæro lectum, in quo sponsus cum sponsa requiescat; &, ni fallor, corpus humanum est: siquidem ille in evangelio paralyticus, qui jacebat in lecto, & abire in domum suam sublato grabato voce jussus est salvatoris, antequam sanaretur, super debile membrorum suorum corpus jacebat, quod postea Dei virtute solidatum est. Sic ego intelligo, *Tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Neque enim ad hoc filius Dei de cœlestibus ad terrena descenderat, ut de lectulis imperaret, & consurgentem ab ægrotatione sua sine lectulo non pateretur ascendere, *Tolle*, inquiens, *grabatum tuum, & vade in domum tuam.* Et tu igitur a salvatore sanatus, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam, ut, cum ad te velut sponsam venerit sponsus, & in eo tecum fuerit reclinatus, dicas: *Ecce sponsus fratruelis meus equidem pulcher, acclinatio nostra umbrosa.* Ecce speciosus fratruelis meus, ipse & speciosus est & umbrosus. *Per diem* quippe *sol non uret te, neque luna per noctem.*

5. *Trabes domorum nostrarum cedri*, multitudinis verba sunt. Videntur autem mihi viri hæc dicere, qui cum sponso sunt, de quibus superius sermo præfatus est. Domus cedrinis trabibus intextæ sunt, & cypressis contignatæ. Siquidem pro stibe ascendit cypressus, & pro coniza ascendit myrtus. Requirens igitur, cujus naturæ ista sunt ligna, & cedrum imputribilem, & cypressum odoris optimi deprehendens, labora & tu, ita contignare domum tuam, ut de te quoque possit dici: *Trabes domuum nostrarum cedri, & contignationes nostræ cypressi.*

 6. Post

6. Post hæc sponsus loquitur: *Ego flos campi, & lilium convallium.* Propter me, qui in valle eram, descendit in vallem, & in vallem veniens, fit lilium pro ligno vitæ, quod plantatum est in paradiso Dei, totius campi, id est, totius mundi & universæ terræ flos factus est. Quid enim sic potest esse flos mundi, ut vocabulum Christi? Unguentum effusum nomen ejus. Aliter idipsum dicitur: *Ego flos campi, & lilium convallium*, & hæc quidem de semetipso. Deinde sponsam laudans, ait: *Ut lilium in medio spinarum, sic proxima mea in medio filiarum.* Sicut lilium non potest spinis comparari, inter quas semper exoritur, eodem modo proxima mea super omnes filias lilium est in medio spinarum. Ista audiens sponsa vicem reddit sponso, & sentiens illius etiam suavitatem in vocem laudantis erumpit. Unguentorum quippe odor licet suaviter spiret, & sensum odore demulceat, non tamen ejusmodi est, ut suave sit ad edendum. Est autem aliud, quod optimi saporis sit & odoris, id est, ut fauces dulcore delectet, & spiritum mulceat odoratu: tale est malum, & istiusmodi est naturæ, ut utraque in se possideat. Idcirco volens non solum benevolentiam sermonis, sed & dulcorem ejus sponsa laudare, ait: *Ut malum in lignis sylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.* Omnia ligna, omnes arbores ad comparationem sermonis Dei sylvæ inferaces existimantur, ad Christum saltus est omne, quod dixeris, & infructuosa sunt omnia. Quæ enim possunt dici, ad eum comparata, fructifera? Etiam ligna, quæ videbantur fructibus incurvari, ad collationem adventus ejus, infructuosa monstrata sunt. Ideo *ut malum in lignis sylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum. In umbra ejus concupivi, & sedi.* Quam pulchre non ait, in umbra illius concupisco, sed, *in umbra ejus concupivi:* & non sedeo, sed, *sedi.* Siquidem in principio non possumus cum eo proprium conferre ser-

monem,

nem, verum in principio, ut ita dicam, quadam
eſtatis illius umbra perfruimur, unde & in pro-
tis legitur: *Spiritus faciei noſtræ Chriſtus Dominus,*
diximus: In umbra ejus vivemus in gentibus: &, ab
ra ad umbram aliam transmigramus. *Sedentibus*
n *in regione & umbra mortis, lux orta eſt eis.* Et
ſeamus ab umbra mortis ad umbram vitæ. Sem-
iſtiusmodi ſunt profectus, ut in exordio deſideret
piam, ſaltem in virtutum umbra conſiſtere. Ego
, ideo & nativitatem Jeſu ab umbra cœpiſſe, &
in umbra, ſed in veritate finitam: *Spiritus,* in-
, *ſanctus veniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit*
Nativitas Chriſti ab umbra ſumpſit exordium:
ſolum autem in Maria ab umbra ejus nativitas
it, ſed & in te, ſi dignus fueris, naſcitur ſermo
. Fac igitur, ut poſſis capere umbram ejus, &
umbra fueris dignus effectus, veniet ad te, ut
licam, corpus ejus, ex quo umbra naſcitur. Nam
nodico fidelis, & in majoribus erit fidelis. *In*
ra ejus concupivi & ſedi. Vides, quia non ſemper
mbra ſtetit, ſed inde ad meliora tranſierit, di-
: *Et fructus ejus dulcis in gutture meo.* Ego, in-
, deſideravi in umbra ejus requieſcere, ſed poſt-
m me ſua protexit umbra, etiam fructu illius ſa-
tus ſum, & fructus ejus dulcis in gutture meo.
7. *Introducite me in domum vini.* Foris ſtetit ſpon-
& ab ſponſa ſuſceptus eſt. In medio quippe
rum illius requievit. Proximæ juvenculæ non
iſtiusmodi, ut ſponſum hoſpitem habere merean-
Multitudini foris in parabolis loquitur. Quam
eor, ne multæ adoleſcentulæ forte nos ſimus. *In-*
ucite me in domum vini. Cur tam diu foris maneo?
e ſto ante oſtium & pulſo. Si quis mihi aperue-
ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipſe
um. *Introducite me.* Et nunc eadem dicit ſermo
nus, ecce Chriſtus loquitur, introducite me.

Vobis quoque Catechumenis loquitur: Introducit me. Introducite, non ſimpliciter in domum, ſe in domum vini, impleatur vino lætitiæ, vino Spiri tus ſancti anima veſtra, & ſic introducite in domun veſtram ſponſum, verbum, ſapientiam, veritaten Poteſt autem & ad eos dici, qui nondum perfe ſunt, *Introducite me in domum vini.*

8. *Ordinate in me charitatem.* Eleganter locutu eſt, *ordinate*, plurimorum quippe inordinata eſt cha ritas: quando, quod in primo loco debent diligere diligunt in ſecundo: quod in ſecundo, diligunt i primo: & quod oportet amare in quarto, amant i tertio: & rurſus tertium in quarto, & eſt in pleriſqu charitatis ordo perverſus. Sanctorum vero charit ordinata eſt. Volo ad intelligendum hoc, quod d ctum eſt, *Ordinate in me charitatem*, aliqua exempl replicare. Te vult divinus ſermo diligere patrem filium, filiam, vult te ſermo divinus diligere Chr ſtum, nec dicit tibi, ne diligas liberos, ne parent bus charitate jungaris. Sed quid dicit tibi? ne in ordinatam habeas charitatem, ne primum patrem aut matrem, deinde me diligas, ne filii & filiæ plu quam mei charitate tenearis. *Qui amat patrem au matrem ſuper me, non eſt me dignus. Qui amat filium au filiam ſuper me, non eſt me dignus.* Recole conſcien tiam tuam de patris matrisve affectu, & conſidera qualem circa ſermonem Dei & Jeſu habeas charit tem, ſtatim deprehendes, magis te filium aut filia diligere, quam verbum, magis te parentes amare quam Chriſtum. Quis putas ita proficit ex nobis, u præcipuam & primam inter omnia ſermonis Dei habe charitatem? qui in ſecundo loco liberos ponat? Jux hunc modum ama uxorem tuam. *Nullus quippe a quando ſuam carnem odio habuit*, ſed amat ut carnen *Et erunt*, inquit, *duo in carne una*, & non in uno ſp ritu. Ama & Deum, ſed ama illum, non ut carne

&

& sanguinem, sed ut spiritum. *Qui enim adhæret Deo, unus spiritus est.* Igitur ordinata est charitas in perfectis. Ut autem post Deum etiam inter nos ordo ponatur, primum mandatum est, ut diligamus parentes, secundum ut filios, tertium ut domesticos nostros. Si autem filius malus est, & domesticus bonus, domesticus in charitate filii collocetur. Et ita fiet, ut sanctorum ordinata sit charitas. Magister quoque & dominus noster in evangelio præcepta de charitate constituens, ad uniuscujusque dilectionem proprium aliquid apposuit, & dedit intelligentiam ordinis his, qui possunt audire scripturam dicentem: *Ordinate in me charitatem. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua.* Et *diliges proximum tuum sicut teipsum.* Non proximum ex toto corde, ex tota anima, & ex tota virtute, & ex tota mente. Rursus inquit: *Diligite inimicos vestros*, & non apposuit, ex tote corde. Non est inordinatus sermo divinus, nec impossibilia præcipit, nec dicit, diligite inimicos vestros ut vosmetipsos, sed tantum, *Diligite inimicos vestros*, sufficit, quod eos diligimus, & odio non habemus. Proximum vero ut teipsum. Porro Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota mente, & ex tota virtute. Si hæc intellexeris, & intellecta compleveris, fecisti, quod sponsi sermone præcipitur. *Introducite me in domum vini, ordinate in me charitatem.* Quis putas e nobis charitatis est ordinatæ? *Confirmate me in unguentis*, unus de interpretibus posuit οἰνανθίνων. Hæc autem sponsa loquitur. *Stipate me in malis.* In quibus malis? *Ut malum in lignis sylvæ, ita fratruelis meus in medio filiorum.* Idcirco *in malis ejus stipate me, quia vulnerata charitatis ego.* Quam pulchrum est, quam decorum a charitate vulnus accipere? Alius jaculum carnei amoris excepit, alius terreno cupidine vulneratus est, tu nuda membra *tua*, & præbe te ja-

culo formoso, siquidem Deus sagittarius est. Audi scripturam de hoc eodem jaculo loquentem, imo, ut amplius admireris, audi ipsum jaculum, quid loquatur: *Posuit me in sagittam electam, & in pharetra sua servavit me, & dixit mihi: Magnum est tibi hoc, vocari puerum meum.* Intellige sagittam, quid dicat, & quomodo a Deo sit electa. Quam beatum est, hoc jaculo vulnerari? Hac sagitta vulnerati fuerunt illi, qui inter se invicem conferebant: *Nonne cor nostrum ardens erat in via, cum aperiret nobis scripturas?* Si quis sermone nostro, si quis scripturæ divinæ magisterio vulneratur, & potest dicere, quia vulneratæ charitatis ego, hunc & illud forsitan sequitur, quid forsitan dico? manifestam promo sententiam.

9. *Sinistra ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Habet & in sinistra, & in dextera sermo Dei sapientiam, quæ, cum pro intellectus varietate sit multiplex, in subjacenti una est. Ipse Salomon de læva & dextera sapientiæ docuit, dicens: *Longitudo enim & anni vitæ in dextera ejus: in sinistra autem ipsius divitiæ & gloria.* Igitur læva ejus sub capite meo, ut faciat requiescere, & brachium sponsi fiat cervical meum, & reclinetur animæ principale super sermonem Dei. *Læva ejus sub capite meo.* Non expedit tibi, habere cervicalia, quæ lamentatio sequatur. In Ezechiele scriptum est: *Væ iis, quæ consuunt cervicalia sub omni cubitu manus.* Noli consuere cervicalia, noli capiti aliunde requiem quærere, habe sponsi lævam sub capite tuo, & dic: *Læva ejus sub capite meo*: quam cum habueris, omnia tibi, quæ sunt in læva, tribuuntur. Dicis quippe: *In sinistra ejus divitiæ & gloria, & dextera ejus amplexabitur me.* Totum te sponsi dextera complectatur. Longitudo quippe & anni vitæ in dextera ejus: & ob id longæ vitæ & multorum dierum eris super terram bonam, quam Dominus Deus tuus dat tibi. *Adjuravi vos filiæ Hierusa-*

ruſalem in virtutibus, & viribus agri. Quid adjurat ſponſa filias Hieruſalem? *Si levaveritis, & ſuſcitaveritis charitatem.* Quamdiu charitas dormit in vobis, o filiæ Hieruſalem, o adoleſcentulæ, quæ in me non dormit, quia vulnerata ſum charitate? In vobis autem, quæ plures eſtis, & adoleſcentulæ, & filiæ Hieruſalem, dormit charitas ſponſi. Adjuravi ergo vos filiæ Hieruſalem, ſi levaveritis, & non ſolum levaveritis, ſed & ſuſcitaveritis, quæ in vobis eſt, charitatem. Creator univerſitatis cum vos conderet, inſeruit in cordibus veſtris ſemina charitatis. Nunc autem, ſicut alibi dicitur: *Juſtitia dormivit in ea*, ſic dilectio dormitat in vobis: juxta quod & alibi dicitur: *Sponſus requievit ut leo, & ut catulus leonis.* Adhuc in infidelibus, & in his, qui corde ſunt dubio, dormitat ſermo divinus, vigilat in ſanctis: dormitat in his, qui tempeſtatibus fluctuant, ſuſcitatur vero eorum vocibus, qui cupiunt vigilante ſponſo ſalvari. Statim fit eo vigilante tranquillitas, ſtatim undarum moles conquieſcunt, ſpiritibus contrariis concrepatur, fluctuum rabies ſilet: illo dormiente tempeſtas, mors, & deſperatio eſt. *Adjuro* ergo *vos filiæ Hieruſalem in virtutibus, & in viribus agri.* Cujus agri? Nempe illius agri pleni, quem benedixit Dominus.

10. *Si levaveritis, & ſuſcitaveritis charitatem, quoad uſque velit vox fratruelis mei. Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes.* Hæc adhuc loquitur eccleſia, exhortans adoleſcentulas, ut ad ſponſi præparentur adventum: ſi tamen venire voluerit, & ſuum illis præbere colloquium. Adhuc igitur loquente ea, venit ſponſus, quem digito monſtrat, & dicit: *Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes.* Intellige ſponſæ animam beatam atque perfectam, quæ citius videat, citius ſermonis contempletur adventum, quæ ſibi ſapientiam veniſſe

ſentiat, & charitatem, & dicat non videntibus: *Ec*
hic venit. Orate, ut & ego poſſim dicere: *Ecce h*
venit. Si enim potuero Dei diſſerere ſermone
quodammodo & ego dicam: *Ecce hic venit.* Quo
Non utique, ubi vallis, non ubi humilia loca. Qu
venit? *Saliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles.* S
fueris mons, ſalit in te ſermo Dei. Si non valuer
eſſe mons, ſed fueris collis, ſecundus a monte, tra
ſilict ſuper te. Quam vero pulchra, & convenie
tia rebus vocabula! Salit ſuper montes, quia maj
res ſunt: tranſilit ſuper colles, quia minores ſun
Non tranſilit ſuper montes, non ſalit ſuper colle
Ecce hic venit, ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſup
colles.

11. *Similis eſt fratruelis meus caprea, aut hinnu*
cervorum in montibus Bethel. Hæc duo animalia i
ſcripturis frequentius nominantur: & quo ampliu
admireris, ſæpius juncta ponuntur. *Et hæc ſunt*
ait, *quæ manducabis*, poſt paululum inferens caprea
& cervum. In præſenti quoque libro pariter nom
natur cervus & caprea. Quodammodo enim cogna
ta ſibi ſunt, & vicina iſta animalia. Caprea, id eſt
dorcas acutiſſime videt. Cervus' interfector ſerpen
tum eſt. Quis putas eſt dignus e nobis, qui juxt
dignitatem loci atque myſterii plenam poſſit expli
care rationem? Oremus Dominum, ut nobis largia
tur ſenſum, ad aperiendas ſcripturas, & poſſimu
dicere: Quomodo aperuit nobis Jeſus ſcripturas
Quid igitur? dicimus, quia dorcas, hoc eſt, capre
ſecundum eorum phyſiologiam, qui de naturis omniun
animalium diſputant, ex inſita ſibi vi nomen acce
perit. Ab eo enim, quod acutius videat, id eſt
παρα το ὀξεως δερκειν, dorcas appellata eſt. Cervu
vero ſerpentum inimicus ac debellator eſt, ita, u
ſpiritu narium eos extrahat de cavernis, & ſuperat

perni-

pernicie veneni eorum pabulo delectetur. Forsitan salvator meus caprea fit juxta θεωρίαν, cervus juxta opera. Quænam ista sunt opera? Interficit ipse serpentes, contrarias fortitudines jugulat, ideo dicam ei: *Tu contrivisti capita draconum super aquas, tu contrivisti caput draconis.*

12. *Similis est fratruelis meus capreæ, vel hinnulo cervorum super montes domus Dei:* Bethel quippe interpretatur domus Dei. Non omnes montes domus Dei sunt, sed qui montes ecclesiæ sunt. Inveniuntur quippe & alii montes erecti, & consurgentes adversus scientiam Dei, montes Ægyptiorum & Allophylorum. Vis scire, quia similis est fratruelis meus capreæ, aut hinnulo cervorum super montes Bethel? Esto mons ecclesiasticus, mons domus Dei, & veniet ad te sponsus similis capreæ, vel hinnulo cervorum super montes Bethel. Cernit sponsum appropinquasse vicinius, qui ante super montes versabatur & colles, assimulat eum transilientem atque salientem. Et post hæc ad se & ad alias adolescentulas advenisse cognoscens, dicit: *Ecce hic retro post parietem nostrum.* Si ædificaveris parietem, & feceris ædificationem Dei, veniet post parietem tuum. *Prospiciens per fenestras.* Una fenestra unus est sensus, per hunc prospicit sponsus, alia fenestra alius est sensus, & per hunc sponsus sollicite contuetur. Per quos sensus non prospicit sermo Dei? Quid sit autem prospicere per fenestras, & quomodo per eas sponsus aspiciat, sequens docebit exemplum. Ubi non prospicit sponsus, ibi mors invenitur ascendens, ut legimus in Hieremia: *Ecce mors ascendit per fenestras nostras.* Quando videris mulierem ad concupiscendum eam, jam mors ascendit per fenestras tuas. *Eminens per retia.* Intellige, quia in medio laqueorum ambulas, & subtus machinas transeas imminentes.

tes. Omnia retibus plena ſunt, diabolus laqueo cuncta complevit. Si autem venerit tibi ſermo Dei, & cœperit eminere de retibus, dices: *Anima noſtra erepta eſt de laqueo venantium. Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Benedicti vos a Domino, qui fecit cœlum & terram.* Eminet igitur ſponſus per retia tibi vitam faciens. Jeſus deſcendit ad terras, ſubjecit ſe retibus mundi: videns magnum hominum gregem retibus impeditum, nec ea ab alio niſi a ſe poſſe conſcidi, venit ad retia, aſſumens corpus humanum, quod inimicarum fortitudinum laqueis tenebatur, ea tibi dirupit, & loqueris: *Ecce hic retro poſt parietem noſtrum proſpiciens per feneſtras, eminens per retia.* Cum eminuerit, dicit tibi: *Reſpondet fratruelis meus, & dicit: Surge, veni proxima mea*, viam tibi feci, conſcidi retia, ſic veni ad me proxima mea. *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea.* Cur ait, *ſurge?* cur *propera?* Ego pro te ſuſtinui rabiem tempeſtatum, ego fluctus, qui tibi debebantur, excepi. *Triſtis eſt* facta *anima mea* propter te *usque ad mortem.* Surrexi a mortuis fractis mortis januis, & inferni vinculis diſſolutis. Ideo dico tibi: *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea, quia hyems tranſivit, pluvia abiit, flores viſi ſunt in terra.* Ego a mortuis ſurgens, tempeſtate compreſſa, tranquillitatem reddidi. Et quia ſecundum diſpenſationem carnis ex virgine, & voluntate patris crevi, & ſapientia, & ætate profeci, *flores viſi ſunt in terra, tempus ſectionis adeſt.* Sectio remiſſio peccatorum eſt. Omnem enim ramum, ait, in me manentem, & afferentem fructum pater meus mundat, ut fructus majores afferat. Habeto fructus, & priora, quæ in te infructuoſa ſunt, auferuntur. *Tempus* quippe *ſectionis adeſt, vox turturis audita eſt in terra noſtra.* Non ſine cauſa in ſacrificio aſſumitur par turturum, aut duo pulli columbarum.

Nam

m idem valent, & nunquam dictum eſt ſeparatim : tantummodo columbarum, ſed par turturum, & os pullos columbarum. Columba Spiritus ſanctus :. Spiritus autem ſanctus, quando de magnis & oc-ltioribus ſacramentis, & quæ multi capere non poſ-it, loquitur, in turturis appellatione ſignatur, id , ejus avis, quæ ſemper in montium jugis & ar-rum verticibus commoratur. In vallibus autem his, quæ ad homines usque perveniunt, columba ımitur. Denique ſalvator, quia hominem eſt di-ıtus aſſumere, & venit ad terras, multique tunc ca Jordanem peccatores erant, idcirco Spiritus ctus non in turturem vertitur, ſed columba fit, er nos propter hominum multitudinem avis man-tior converſatur. Turtur autem videtur, verbi .tia, Moſi & uni cuilibet prophetarum receden-m in montes & deſerta, & ibi accipientium ſer-ınes Dei. *Vox* ergo *turturis audita eſt in terra no-*ı. *Ficus produxit groſſos ſuos. A ficu dignoſcite pa-olam: cum ramus ejus tener factus fuerit, & folia mi-ıt, ſcitote, quia juxta eſt æſtas.* Vult nobis Dei elo-ium nunciare, poſt hyemem, poſt procellas ani-rum appropinquaſſe meſſem, & ait: *Ficus produxit ſſos ſuos, vites floreſcunt, dederunt odorem:* ſi jam npuntur in florem, tempus adveniet, & erunt æ.

13. *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba* a. Hæc, quæ ſuperius expoſuimus, ſponſus non dientibus adoleſcentulis, ſed ſola ſponſa audiente ıuitur. Volumus autem & ipſius jam audire ſer-ınem, loquentis ad ſponſam: *Surge, veni proxima* a, *ſpecioſa mea, columba mea, & veni columba mea ſub mine petræ.* Et Moſes ſub tegmine petræ poni-, ut videat poſteriora Dei. *In tegmine antemura-* Primum veni ad id, quod ante murum eſt, & poſtea

postea poteris introire, ubi murus est petræ. *Ostende mihi faciem tuam.* Usque ad præsentem diem similia dicuntur ad sponsam: necdum enim habebat fiduciam, ut revelata facie gloriam Domini contemplaretur. Quia vero jam ornata est atque composita, dicitur ei: *Ostende mihi faciem tuam.* Nondum erat enim vox ejus ita suavis, ut mereretur ei dici: *Audire me fac vocem tuam.* Quando ergo didicit loqui? Tace enim, ait, & audi Israel, & scito, quid loquar: & suavis facta est vox ejus sponso, secundum illud propheticum: *Suavis fiat ei postulatio mea:* tunc ad eam sponsus effatur: *Et audire me fac vocem tuam; quia vox tua suavis est.* Si aperueris os tuum verbo Dei, dicet tibi sponsus: *Vox tua suavis est, & aspectus tuus speciosus.* Quapropter consurgentes deprecemur Dominum, ut digni efficiamur sponsi sermone, sapientia Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

MONI-

MONITUM.

Canticum Canticorum tomis explanare bis agressus est Origenes. Primum quidem, cum adhuc esset juvenis, id est, non ante ætatis suæ annum trigesimum septimum, (quippe qui hoc tantum tempore scripturas explicare cœperit) parvum edidit tomum, cujus segmentum etiamnum extat Philocalia capite septimo; abhinc vero, Athenis cum moraretur imperante Gordiano circa ætatis suæ annum 55. Christi 240. alium longe prolixiorem in eum Salomonis librum orsus est commentarium, quem decem in tomos distribuit. Quinque priores Athenis, reliquos Cæsareæ elaboravit, teste Eusebio hist. Eccl. lib. 6. cap. 32. Hujus operis prologum, & tres priores tomos cum parte quarti, nullus jam dubitandi locus est, quin repræsentet sequens commentarius. "Quæcumque enim, (inquit Pearsonus in „ Vindiciis Epistolarum S. Ignatii pag. 110. & 111.) de „ opere aliquo Origeni adscribendo dici possunt, huic im„ primis competunt. Neque mirum, cum, ut olim obser„ vavit Hieronymus, Origenes cum in cæteris libris „ omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipse se vicit. „ Nam primo caracter Origenianorum vetus est pluribus „ manuscriptis in collegio S. Petri apud Catabrigienses „ præfixus, Cognoscitur Origenis sermo per auctori„ tatum abundantiam. Nullibi autem manifestior hic „ caracter, quam in hoc opere: in quo auctor semper ex„ currit, & loca sanctæ scripturæ undecumque adducit, „ & ad suum propositum trahit. Secundo tropologica ubi„ que sectatur Origenes, notantibus omnibus Christianis, „ ipso etiam Porphyrio. Tres autem perpetuo sensus in „ toto hoc opere persequitur, historicum, tropologicum, „ anagogicum, neque aliter exponit reliqua scripturæ loca, „ quæ adducit obiter: ut hic plane se superet Origenes.

„ Tertio

„ *Tertio nemo unquam toties opera sua prius scripta lau*
„ *davit, ac Origenes. Quoties enim scripturæ locum obi*
„ *ter citat, ad expositiones suas lectorem ablegare solet*
„ *Idem in hoc opere frequenter præstitit; citat enim ho*
„ *milias suas in Exodum & Judices semel, in Numero*
„ *quater; explicationes in Leviticum, & commentario*
„ *in Novum Testamentum. Quarto, Origeni moris est*
„ *propria nomina hebraica interpretari, & ex eorum in*
„ *terpretationibus sensus tropologicos expiscari. Nullib*
„ *frequentius, quam in his tomis, hoc facit. In prolog*
„ *inquit*, Israel ob divinorum contemplationem no
„ minatus est. *Zareth, aliena descensio. Deborah, apis*
„ *(ut homil. 5. in Judices)*. Barach, coruscatio, *(u*
„ *eadem homil.)* Salomon, pacificus. *Libro prim*
„ Eden, deliciæ. *Secundo*, Cedar, nigredo, ve
„ obscuritas. Hierusalem, visio pacis, *(ut homil*
„ 21. *in Josue*, de Jerusalem frequenter diximus,
„ quod visio pacis interpretatur.) Abimelech, ser
„ vus regum. Mambre, visio. Cherubim, pleni
„ tudo scientiæ Dei *(ut in Ezechielem homilia.* 2.*)* En-
„ gaddi, oculus tentationis meæ, *(ut in homil.* 2. *in*
„ *Cant. ab Hieronymo versa). Tertio*, Bethel, domus
„ Dei. *Quisquis autem mira illa theoremata, quæ ex iis*
„ *interpretationibus deducit auctor, perpenderit, nemini*
„ *certe præterquam Origeni hosce commentarios tribuet.*
„ *Quinto, peculiares quædam opiniones Origeni attributa*
„ *sunt, præsertim de anima, & Angelis; a quibus præ-*
„ *cipue Latini abhorrebant. Hæ autem ubique in hoc*
„ *opusculo proponuntur. Denique Origenes in Tomis*
„ *suis, ubi ad mysticum sensum explicandum se applicat,*
„ *sæpe precibus ad Deum se convertit, ut gratia Dei illu-*
„ *stratus illa magna, ut appellat, mysteria perspiciat.*
„ *Quod hic sæpius fit. Si igitur libri materiam, modum-*
„ *que tractandi spectemus, omnia Origenem solum sapiunt.*
„ *Præterea sunt & alia, quæ hosce commentarios non al-*
„ *terius esse quam Origenis omnino convincunt. Homiliæ*

„ *duæ*

„ *duæ Adamantii in Canticum Canticorum sunt ab Hieronymo fideliter versæ, & papæ Damaso dedicatæ, atque a Rufino agnitæ. Earum autem sententiæ consimiles & germanæ harum sunt, quæ in hoc opere continentur, ut, in eadem incude formatum esse utrumque, appareat; uti observavit doctissimus Huetius, qui non pauca loca congessit, & multo plura congerere potuisset. Sed omnem scrupulum tollit luculentum Origenis fragmentum, quod Græce etiamnum ad finem Philocaliæ extat, ἐκ τȣ β΄. τομȣ των εἰς το ἀσμα των ἀσματων,*
„ ex secundo tomo commentariorum in Canticum
„ Canticorum *decerptum. Huic enim græco fragmento*
„ *plane respondent latina, quæ habemus in hujus operis*
„ *libro secundo. Licet enim prior fragmenti pars liberius*
„ *illic exponatur, posterior tamen pressius redditur: & in*
„ *ipsa priori parte illa fragmenti verba, ὅτω δὲ και μηποτε σκληρυνει κυριος την καρδιαν φαραω, ab illo ve-*
„ *tere melius exponuntur, quam a Tarino nupero inter-*
„ *prete. Tarinus ita vertit,* ita nunquam Dominus
„ cor indurat Pharaonis, *quod a mente Adamantii alie-*
„ *num est. Verus interpres,* secundum hæc ergo for-
„ taſſe & induraſſe dicitur Deus cor Pharaonis. *Re-*
„ *cte μηποτε enim, vox Origeni sæpe usurpata, non si-*
„ *gnificat* numquam, *sed* fortaſſe. *Sub ea enim loquen-*
„ *di formula expositiones suas dubitanter proponere ubique*
„ *fere solet Adamantius.*" *Docte omnino hæc Pearsonus, quibus id unum addo, nempe in Procopii epitome in Canticum Canticorum alia magno numero extare ex Origenis in hunc scripturæ librum commentariis deprompta fragmenta græca, quæ item latinis opusculi, de quo nunc agitur, verbis satis accurate respondent. Certissimum igitur est, illud opus esse ipsius Origenis, non latini alicujus auctoris. Græci quidem non fuisse, vel hinc colligebat Erasmus, quod in prologo citet auctor Græcos velut alienos his verbis,* cum apud Græcos, qui eruditi & sapientes videntur; *sed imperite prorsus & inepte hic se habet Erasmus, ut obser-*

vavit Pearsonus in vindiciis epist. S. Ignatii pag. seqq. " *Citat enim Origenes Græcos velut aliena*
„ *lingua, aut gente sua, sed religione; neque hic*
„ *opponit Latinis, sed Christianis. Ita enim se*
„ non ergo mirum esset, si & apud nos, ubi,
„ plures simpliciores, tanto plures & imperitio
„ videntur. *Quæ verba certe non ad Latinos t*
„ *sed Christianorum omnium cœtus pertinent; & p*
„ *Origenem nobis referunt, qui de simplicitate &*
„ *tia ubique fere loquitur, & Græcos frequentissim*
„ *nit Christianis. Melius aliquanto, pergit Pea*
„ *hanc objectionem urget Raynaudus Jesuita.* L
„ se auctor ipse bis profitetur agens de Logica
„ losophiæ divisione. *Illic enim diserte Latini*
„ *opponuntur.* Generales disciplinæ, quibus
„ rum scientiam pervenitur, tres sunt, quas (
„ ethicam, physicam & theoricen appellaverui
„ has dicere possumus moralem, naturalem &
„ ctivam.) Nonnulli sane (apud Græcos) eti
„ gicen (quod nos rationalem possumus dicere)
„ to in numero posuerunt. *Nec tamen auctor*
„ *latinum profitetur. Nam illa, quæ unculis incl*
„ *interpretis sunt; non auctoris. Cum enim Græ*
„ *teris quidem latinis, verbis autem Græcis prim*
„ *dixisset, ne forte a Latinis non intelligerentur,*
„ *ipse non intellexisse videretur, eadem latine rur*
„ *terpretari voluit; quod est veteribus interpretib*
„ *quam familiare. Locum autem ipsum ab Origen*
„ *ptum fuisse vel illud arguit, quod eum Hierony*
„ *Ecclesiasten sequatur, ut tunc potissimum, cum n*
„ *Origenica adeo displicuerant, solebat. De tribu*
„ *Salomonis libris agens, & eorum ordinem, &*
„ *menta cum Origene observans, ait:* Haud pro
„ hoc ordine doctrinarum & philosophi secta
„ suos erudiunt, ut primum ethicam doceant
„ inde physicam interpretentur, & quem in hi

„ sec

miſſe perſpexerint, ad theologiam usque produnt. *Quam locutis ſi in animo habuiſſet Henricus Valeſius, nunquam illam obſervationem in annotationibus l Euſebium prætuliſſet :* Certe in libris Hieronymi unquam Theologiam dici reperies, ſed græce ωλογιαν. *Neque ſi cogitaſſet, Hieronymum in epiſto-* 155. *Origenis hunc locum exprimere voluiſſe, lectionem codicis Memmiani vulgatæ ſtatim prætuliſſet, hanc ſine ſenſu theoricen exhibere dixiſſet. Verba ieronymi ſunt*, philoſophi ſolent diſputationes us in phyſicam, ethicam logicamque partiri; ita eloquia divina aut de natura diſputare, ut in neſi & Eccleſiaſte; aut de moribus, ut in Proverbiis, & in omnibus ſparſim libris; aut de logi-, pro qua noſtri theoricen ſibi vindicant, ut in ntico Canticorum, & in Evangeliis. *Quæ cum Origene petita quivis intelligat, theoricen eo loci pati r non poteſt, qui eum ita definiri ab Origene novit*, pectiva dicitur, qua ſupergreſſi viſibilia de dis aliquid & cœleſtibus contemplamur, eaque mente intuemur? *Hæc igitur omnino Origenis , & ex eo hauſit Hieronymus.* »

l auctorem eſſe latinum, *inquit Eraſmus*, lix interpretatione amoris, charitatis, dilectiocupidinis. « *Minime vero, inquit idem Anglus. enim harum quatuor vocum interpretationem tradit or, ſed ea tantum adhibet interpres ad exprimenda vocabula, quæ auctor inter ſe confert*, ἔρωτα *ſcili-* ἀγάπην. ἔρωτα *autem aut* amorem *aut* cupim; ἀγάπην *aut* dilectionem *aut* charitatem ſfert. *Origenes quidem ſcripturæ loca pro more ſuo eſſerat, ut* ἀγάπην *idem oſtenderet ſcriptoribus ſaſignificare, quod apud alios* ἔρως. *Ad hæc autem explicanda neceſſe habuit interpres* charitati *dilenem addere, quia ſæpe verbum* ἀγαπᾷν *uſurpavit or, quale in latinis* charitati *non reſpondet. Hæc*

E 2 » ex

vavit Pearsonus in vindiciis epist. S. Ignatii pag. 10*&*
seqq. " *Citat enim Origenes Græcos velut alienos n*
„ *lingua, aut gente sua, sed religione; neque hic Gr*
„ *opponit Latinis, sed Christianis. Ita enim sequit*
„ non ergo mirum esset, si & apud nos, ubi, qua
„ plures simpliciores, tanto plures & imperitiores
„ videntur. *Quæ verba certe non ad Latinos tant*
„ *sed Christianorum omnium cœtus pertinent; & præt*
„ *Origenem nobis referunt, qui de simplicitate & imp*
„ *tia ubique fere loquitur, & Græcos frequentissime o*
„ *nit Christianis. Melius aliquanto, pergit Pearson*
„ *hanc objectionem urget Raynaudus Jesuita.* Latin
„ se auctor ipse bis profitetur agens de Logica in E
„ losophiæ divisione. *Illic enim diserte Latini Gr*
„ *opponuntur.* Generales disciplinæ, quibus ad
„ rum scientiam pervenitur, tres sunt, quas (Græ
„ ethicam, physicam & theoricen appellaverunt (r
„ has dicere possumus moralem, naturalem & ins
„ ctivam.) Nonnulli sane (apud Græcos) etiam
„ gicen (quod nos rationalem possumus dicere) qu
„ to in numero posuerunt. *Nec tamen auctor hic*
„ *latinum profitetur. Nam illa, quæ unculis inclusim*
„ *interpretis sunt; non auctoris. Cum enim Græca,*
„ *teris quidem latinis, verbis autem Græcis primo rea*
„ *disset, ne forte a Latinis non intelligerentur, aut*
„ *ipse non intellexisse videretur, eadem latine rursus*
„ *terpretari voluit; quod est veteribus interpretibus p*
„ *quam familiare. Locum autem ipsum ab Origene s*
„ *ptum fuisse vel illud arguit, quod eum Hieronymus*
„ *Ecclesiasten sequatur, ut tunc potissimum, cum nond*
„ *Origenica adeo displicuerant, solebat. De tribus en*
„ *Salomonis libris agens, & eorum ordinem, & ar*
„ *menta cum Origene observans, ait:* Haud procul
„ hoc ordine doctrinarum & philosophi sectator
„ suos erudiunt, ut primum ethicam doceant,
„ inde physicam interpretentur, & quem in his pr

„ fecisse

isisse perspexerint, ad theologiam usque produ-
nt. *Quem locum si in animo habuisset Henricus Va-*
sius, nunquam illam observationem in annotationibus
l Eusebium prætulisset : Certe in libris Hieronymi
unquam Theologiam dici reperies, sed græce
ωλογιαν. Neque si cogitasset, Hieronymum in episto-
155. *Origenis hunc locum exprimere voluisse, le-*
ionem codicis Memmiani vulgatæ statim prætulisset,
t hunc sine sensu theoricen *exhibere dixisset. Verba*
ieronymi sunt, philosophi solent disputationes
s in physicam, ethicam logicamque partiri; ita
eloquia divina aut de natura disputare, ut in
nesi & Ecclesiaste; aut de moribus, ut in Pro-
rbiis, & in omnibus sparsim libris; aut de logi-
, pro qua nostri theoricen sibi vindicant, ut in
ntico Canticorum, & in Evangeliis. *Quæ cum*
Origene petita quivis intelligat, theoricen eo loci pati
r non potest, qui eum ita definiri ab Origene novit,
pectiva dicitur, qua supergressi visibilia de di-
is aliquid & cœlestibus contemplamur, eaque
mente intuemur? *Hæc igitur omnino Origenis*
, *& ex eo hausit Hieronymus.* »
i auctorem esse latinum, *inquit Erasmus*, li-
x interpretatione amoris, charitatis, dilectio-
cupidinis. « *Minime vero, inquit idem Anglus.*
enim harum quatuor vocum interpretationem tradit
or, sed ea tantum adhibet interpres ad exprimenda
vocabula, quæ auctor inter se confert, ἐρωτα scili-
t ἀγαπην. ἐρωτα autem aut amorem *aut* cupi-
m; *ἀγαπην aut* dilectionem *aut* charitatem
sfert. Origenes quidem scripturæ loca pro more suo
tulerat, ut ἀγαπην idem ostenderet scriptoribus sa-
significare, quod apud alios ἐρως. Ad hæc autem
explicanda necesse habuit interpres charitati *dile-*
nem addere, quia sæpe verbum ἀγαπαν usurpavit
or, quale in latinis charitati *non respondet. Hæc*

 » ex

„ *ex ipso loco satis luculenter apparent :* Videtur autem
„ mihi, quod divina scriptura, volens cavere, ne
„ lapsus aliquis legentibus sub amoris nomine nasce-
„ retur, pro infirmioribus quibusque, eum, qui
„ apud sapientes sæculi cupido seu amor dicitur, ho-
„ nestiori vocabulo charitatem vel dilectionem no-
„ minasse. Verbi gratia, ut cum dixit de Isaac: *Et*
„ *accepit Rebeccam, & facta est ei uxor, & dilexit eam.*
„ *ἀγαπᾷν diligere recte vertitur, & ἀγάπη antiquitus*
„ *non minus* dilectio, *quam* charitas *reddebatur. Glos-*
„ *saria vetera,* dilectio *ἀγάπη. ἀγάπη* dilectio. *Ter-*
„ *tullianus de Agapis veterum Christianorum,* Cœna no-
„ stra de nomine rationem sui ostendit: id vocatur,
„ quod *dilectio* apud Græcos. *Ut autem* charitati di-
„ lectionem, *ita &* amori cupidinem *adjunxit. Glos-*
„ *sarium vetus,* ἔρως, amor, cupido. *Quod ante eum*
„ *fecerat Hieronymus homilia prima,* spirituali cupidine
„ vel amore accendatur. *Hæc autem ut auctorem la-*
„ *tinum minime produnt, ita Origenem ipsum potius au-*
„ *ctorem fuisse ostendunt, qui in scriptis illis, quæ habe-*
„ *mus, ἔρωτα in rebus divinis tam frequenter usurpat:*
„ *& quem in hac ipsa re, uti solet, imitatur S. Grego-*
„ *rius Nyssenus in Cantica homilia prima.* ἐπειδὰν τοί-
„ νυν σοφία ἐςὶν ἡ λαλῦσα, ἀγάπησον, ὅσον δύνασαι,
„ ἐξ ὅλης καρδίας τε καὶ δυνάμεως, ἐπιθύμησον, ὅσον
„ χωρεῖς· προςίθημι δὲ θαῤῥῶν τοῖς ῥήμασι τϋτοις καὶ
„ τὸ, ἐράσθητι. Cum ergo sit, quæ loquitur sapien-
„ tia, dilige, quantum potes, ex toto corde & to-
„ tis viribus; concupisce, quantum potes capere:
„ addo autem audacter his quoque verbis, Ama.
„ *Plane ut in versione Hieronymiana homiliæ primæ Ori-*
„ *genis,* & ut aliquid audentius dicam, spiritali cu-
„ pidine & amore accendatur. „

Objici etiam potest, scriptum esse ab Hieronymo in prologo interpretationis homiliarum duarum in Canticum, Origenem in decem tomis septuaginta Interpretes, Aquilam, Syma-

chum, Theodotionem, & quintam editionem magni-
ierteque disseruisse; quod cum in sequenti commenta-
rs appareat, hinc consequi, opus esse a decem tomis
rum. Verum sciendum est, Rufinum scriptionis hujus
terpretem, uti discimus ex Cassiodoro, qui lib. de divin.
ap. 5. hæc habet: In Cantico Canticorum duabus
liis expositionem Origenis idem S. Hieronymus,
e linguæ multiplicator egregius, sua nobis, ut
ievit, probabili translatione prospexit. Quas
Rufinus, interpres eloquentissimus, adjectis qui-
am locis, usque ad illud præceptum, quod ait,
nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, tribus
latius explicavit. *Quamvis enim hæc obscure dicta*
Cassiodoro, satis tamen hoc ipsum opus indicat, quod
versiculo, capite nobis vulpes pusillas extermi-
es vineas, *definit. Porro solemne fuit Rufino per-*
re omnia, & ad libitum recoquere, adeo, ut tomos
istolam ad Romanos ad mediam partem coarctaverit.
l ergo mirum, si utique e commentario Origenis in
icum Canticorum veterum scripturæ sacræ interpretum
ntes lectiones expunxit. Ejusmodi enim lectiones
in primigenio hujus commentarii textu, liquet e su-
tibus fragmentis græcis, quæ exhibet epitome Proco-
buta e fragmento ad Canticum Canticorum 1. 13. *&*
mento ad Cant. 2. 5.
Cæterum de hocce commentario plura vide Origeniano-
Huetii lib. 3. *c.* 2. *sect.* 3. *n.* 7.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUM
PROLOGUS.
INTERPRETE RUFINO.

Epithalamium libellus hic, id eſt, nuptiale carmen, dramatis in modum mihi videtur a Salomone conſcriptus, quem cecinit inſtar nubentis ſponſæ, & erga ſponſum ſuum, qui eſt ſermo Dei cœleſti amore flagrantis. Adamavit enim eum, ſive anima, quæ ad imaginem ejus facta eſt, ſive eccleſia. Sed & magnificus hic ipſe atque perfectus ſponſus, quibus verbis uſus ſit ad conjunctam ſibi animam, vel eccleſiam, hæc ipſa ſcriptura nos docet. Sodales quoque ſponſæ adoleſcentulæ, cum ipſa ſponſa poſitæ, quæ dixerint, quæque etiam amici ac ſodales ſponſi, ex eodem nihilominus libro, qui Canticum Canticorum attitulatur, cognoſcimus. Poſſibilitas enim data eſt etiam ipſis amicis ſponſi aliqua dicere, ea duntaxat, quæ audierant ab ipſo ſponſo, lætantes de conjunctione ſponſæ. Fit ergo ſermo ab ipſa ſponſa, non ſolum ad ſponſum, ſed etiam ad adoleſcentulas: & rurſum ſponſi ſermo non tantummodo ad ſponſam, ſed etiam ad amicos dirigitur ſponſi. Et hoc eſt, quod ſupra diximus, carmen nuptiale in modum dramatis eſſe conſcriptum. Drama enim dicitur, ut in ſcenis agi fabula ſolet, ubi diverſæ perſonæ introducuntur: & aliis accedentibus, aliis etiam diſcedentibus, a diverſis, & ad diverſos textus narrationis expletur. Quæ ſingula ſuo ordine ſcriptura hæc continet, totumque corpus ejus myſticis formatur eloquiis. Sed

primo

10 scire nos oportet, quoniam, sicut puerilis
non movetur ad amorem passibilem, ita nec ad
enda quidem verba hæc, parvula & infantilis
ioris hominis ætas admittitur, illorum scilicet,
acte in Christo aluntur, non cibo forti, & qui
: primum rationabile & sine dolo lac concupis-
. In verbis enim Cantici Canticorum ille cibus
de quo dicit Apostolus: *Perfectorum autem est*
is cibus: & tales requirit auditores, *qui pro pos-*
tate sumendi exercitatos habeant sensus ad discretionem
& mali. Et quidem parvuli, quos diximus, si
ant ad hæc loca, potest fieri, ut nihil quidem ex
scriptura proficiant, nec tamen valde lædantur,
psa, quæ scripta sunt, legentes, vel quæ ad ex-
ationem eorum dicenda sunt, recensentes. Si
aliquis accesserit, qui secundum carnem tantum-
o vir est, huic tali non parum ex hac scriptura
iminis periculique nascetur. Audire enim pure
stis auribus amoris nomina nesciens, ab interiori
ine ad exteriorem & carnalem virum omnem de-
et auditum, & a spiritu convertetur ad carnem,
ietque in semetipso concupiscentias carnales, &
sione divinæ scripturæ commoveri & incitari vi-
tur ad libidinem carnis. Ob hoc ergo moneo,
nsilium de omni, qui nondum carnis & sangui-
olestiis caret, neque ab affectu naturæ materia-
bscedit, ut a lectione libelli hujus eorumque,
in eo dicentur, penitus temperet. Aiunt enim,
rvari etiam apud Hebræos, quod, nisi quis ad
em perfectam maturamque pervenerit, libellum
ne quidem in manibus tenere permittatur. Sed
ud ab eis accepimus custodiri, quandoquidem
s est apud eos, omnes scripturas a doctoribus &
ientibus tradi pueris, simul & eas, quas δευτε-
ις appellant, ad ultimum quatuor ista observari,
t, principium Genesis, in quo mundi creatura

describitur, & Ezechielis prophetæ principia, in quibus de Cherubim refertur, & finem, in quo templi ædificatio continetur, & hunc Cantici Canticorum librum. Igitur necessarium mihi videtur, antequam ad ea, quæ in hoc libello scripta sunt, discutienda veniamus, de amore prius ipso, qui est scripturæ ejus causa præcipua, pauca disserere, & post hæc de ordine librorum Salomonis, in quibus hic liber tertio loco positus videtur: tum etiam de attitulatione libelli ipsius, cur Canticum Canticorum superscriptus sit: atque etiam, quomodo dramatis in modum, & tamquam fabula, quæ in scenis personarum immutatione agi solet, videatur esse compositus. Apud Græcos quidem plurimi eruditorum virorum, volentes investigare veritatis indaginem, de amoris natura multa ac diversa etiam dialogorum stilo scripta protulerunt, conantes ostendére, non aliud esse amoris vim, nisi quæ animam de terris ad fastigia cœli celsa perducat, nec ad summam posse beatitudinem perveniri, nisi amoris desiderio provocante. Sed & quæstiones de hoc quasi in conviviis propositæ referuntur, inter eos puto, inter quos non ciborum, sed verborum convivium gerebatur. Alii vero etiam artes quasdam, quibus amor hic in anima gigni vel augeri posse videatur, conscriptas reliquerunt. Sed has artes carnales homines ad vitiosa desideria, & culpabilis amoris mysteria traxerunt. Non ergo mirum sit, si & apud nos, ubi, quanto plures simpliciores, tanto plures & imperitiores videntur, difficilem diximus, & periculo proximam de amoris natura disputationem: cum apud Græcos, qui eruditi & sapientes videntur, fuerint tamen aliqui, qui de his non ita acceperint, ut scriptum est, sed occasione eòrum, quæ de amore dicta sunt, in lapsus carnis & in impudicitiæ præcipitia corruerunt, sive ex his, quæ scripta erant, ut supra memoravimus, admonitiones quasdam

lam & incitamenta sumentes, sive incontinentiæ suæ velamen scripta veterum præferentes. Ne ergo & nos tale aliquid incurramus, ea, quæ a veteribus bene & spiritaliter scripta sunt, vitiose & carnaliter advertentes, tam corporis, quam animæ nostræ palmas protendamus ad Deum, ut Dominus, qui dedit verbum evangelizantibus virtute multa, donet & nobis in virtute sua verbum, quo possimus ex his, quæ scripta sunt, intellectum sanum, & ad ædificationem pudicitiæ aptum, vel nomini ipsi, vel naturæ amoris ostendere. In principio verborum Mosi, ubi de mundi conditione conscribitur, duos invenimus homines creatos referri. • Primum ad imaginem & similitudinem Dei factum, secundum e limo terræ factum. Hoc Paulus apostolus bene sciens, & ad liquidum in his eruditus, in suis literis apertius & evidentius binos esse & per singulos quosque homines scripsit. Sic enim dixit: *Nam si is, qui foris est, homo noster corrumpitur, sed ille, qui intus est, renovatur de die in diem.* Et iterum: *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem*, & his similia quanta conscribit? Unde puto, neminem jam debere dubitare, quod Moses de duorum hominum factura vel figmento scripserit in principio Genesis, cum videat Paulum, qui melius utique, quam nos, intelligebat ea, quæ a Mose scripta sunt, duos homines esse per singulos quosque, dicentem. Quorum unum, id est, interiorem renovari per singulos dies memorat: alterum vero, id est, exteriorem in quibusdam sanctis, & talibus, qualis erat Paulus, corrumpi perhibet & infirmari. Quod si alicui videbitur de hoc adhuc aliquid dubitandum, in locis propriis melius explanabitur. Nunc autem, propter quid memoriam fecerimus interioris & exterioris hominis, prosequamur. Ostendere enim ex his volumus, quod scripturis divinis per homonymias, id est, per similes appellationes, imo per eadem vo-

cabula, & exterioris hominis membra, & illius in-
rioris hominis partes affectusque nominantur, ea
non solum vocabulis, sed & rebus ipsis sibi invic
comparantur. Verbi gratia, ætate aliquis est pu
secundum exteriorem hominem, quem possibile
crescere, & ad ætatem juvenis adduci, atque in
succedentibus incrementis pervenire ad virum per-
ctum, & effici patrem. His autem nominibus uti v
luimus, ut consona divinæ scripturæ, illi scilicet
quæ ab Joanne scripta est, vocabula poneremus. A
enim ille: *Scripsi vobis, pueri, quoniam cognovistis patrem*
scripsi vobis, patres, quoniam cognovistis eum, qui ab init
est. Scripsi vobis, juvenes, quoniam fortes estis, & ve
bum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. Evidens
utique est, nec ab ullo arbitror omnino dubitari
quod pueros hic Joannes vel adolescentes, vel juve
nes, vel etiam patres secundum animæ, non secun
dum corporis appellet ætatem. Sed & Paulus dici
in quodam loco: *Non potui vobis loqui quasi spiritalibus*
sed quasi carnalibus, tanquam parvulis in Christo lac vobi
potum dedi, non escam. In Christo parvulus procu
dubio secundum animæ, non secundum carnis nom
natur ætatem. Denique idem Paulus etiam in alio
loco ait: *Cum essem parvulus, loquebar sicut parvulus*
sicut parvulus sapiebam, sicut parvulus cogitabam: cum
autem factus sum vir, destruxi, quæ erant parvuli. E
iterum alibi dicit: *Donec occurramus omnes in virum per*
fectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Sci
enim, occursuros esse omnes, qui credunt, in virum
perfectum, & in mensuram ætatis plenitudinis Christi
Igitur sicut hæc, quæ memoravimus, ætatum nomina
eisdem vocabulis & exteriori homini ascribuntur &
interiori: ita invenies etiam, membrorum nomina
corporalium transferri ad animæ membra, seu potius
efficientiæ hæc animæ affectusque dicendi sunt. Di
citur ergo in Ecclesiaste: *Sapientis oculi in capite ejus*

Item

evangelio: *Qui habet aures audiendi, audiat.* phetis quoque: *Sermo Domini, qui factus est in propheta Hieremia*, sive alterius cujuslibet. Si etiam illud, quod ait ille: *Pes autem tuus non* Et iterum: *Mei autem paulo minus moti sunt* Evidenter quoque & venter animæ designatur, itur: *Domine, a timore tuo in utero concepimus.* nde quis dubitet, cum dicitur: *Sepulchrum pa- guttur eorum?* Et iterum: *Præcipita, Domine, de linguas eorum.* Sed & id, quod scriptum est: *s peccatorum contrivisti.* Et iterum: *Contere b peccatoris & maligni.* Et quid opus est, me de lura colligere, cum abundantissimis testimoniis uræ divinæ repletæ sunt? Ex quibus evidenter editur, membrorum hæc nomina nequaquam cor- visibili aptari posse, sed ad invisibilis animæ par- virtutesque debere revocari: quoniam & voca- quidem habent similia, aperte autem & sine ulla iguitate non exterioris, sed interioris hominis si- cantias gerunt. Est ergo materialis hujus homi- qui & exterior appellatur, cibus potusque na- suæ cognatus, corporeus iste scilicet & terrenus; liter autem & spiritalis hominis ipsius, qui & in- r dicitur, est proprius cibus, ut panis ille vi- qui de cœlo descendit. Sed & potus ille est ex qua, quam promittit Jesus, dicens: *Quicunque it ex hac aqua, quam ego do ei, non sitiet in æter-* Sic ergo per omnia similitudo quidem voca- rum secundum utrumque hominem ponitur: re- vero proprietas unicuique discreta servatur, & ptibilia præbentur, incorruptibili vero incor- bilia proponuntur. Unde accidit, ut simplicio- uidam nescientes distinguere ac secernere, quæ quæ in scripturis divinis interiori homini, quæ exteriori deputanda sint, vocabulorum simili- ibus falsi ad ineptas quasdam fabulas & figmenta inania

inania ſe contulerint: ut etiam poſt reſurrectionem cibis corporalibus utendum crederent, potumque ſumendum non ſolum ex illa vite vera, & vivente in ſæcula, verum & ex his vitibus & fructibus ligni. Sed de his alias videbimus. Nunc ergo, ut præcedenti obſervatione diſtinximus, eſt quidem ſecundum interiorem hominem alius ſine filiis & ſterilis, alius vero abundans in filiis. Secundum quod & illud advertimus dictum, *Sterilis peperit ſeptem, & fœcunda in filiis infirmata eſt.* Et ut in benedictionibus dicitur: *Non erit in vobis ſine filiis & ſterilis.* Igitur ſi hæc ita ſe habent, ſicut dicitur aliquis carnalis amor, quem & cupidinem appellaverunt poetæ, ſecundum quem, qui amat, in carne ſeminat: ita eſt & quidam ſpiritalis amor, ſecundum quem ille interior homo amans, in ſpiritu ſeminat. Et ut evidentius dicam, ſi quis eſt, qui portat adhuc imaginem terreni ſecundum exteriorem hominem, agitur cupidine & amore terreno. Qui vero portat imaginem cœleſtis ſecundum interiorem hominem, agitur cupidine & amore cœleſti. Amore autem & cupidine cœleſti agitur anima cum perſpecta pulchritudine & decore verbi Dei, ſpeciem ejus adamaverit, & ex ipſo telum quoddam & vulnus amoris acceperit. Eſt enim verbum hoc imago, & ſplendor Dei inviſibilis, primogenitus omnis creaturæ, in quo creata ſunt omnia, quæ in cœlis ſunt, & quæ in terris, ſive viſibilia, ſive inviſibilia. Igitur ſi quis potuerit capaci mente conjicere & conſiderare horum omnium, quæ in ipſo creata ſunt, decus & ſpeciem, ipſa rerum venuſtate percuſſus, & ſplendoris magnificentia ceu jaculo, ut ait propheta, electo terebratus, ſalutare ab ipſo vulnus accipiet, & beato igne amoris ejus ardebit. Oportet etiam nos illud ſcire, quod illicitus amor, & contra legem, ſicut accidere poteſt homini exteriori, verbi gratia, non ſponſam vel conjugem amet, ſed aut mere-

tricem

n aut adulteram : ita & interiori homini, hoc
animæ accidere poteſt amor, non in legitimum
ūm, quem diximus eſſe verbum Dei, ſed in adul-
ı aliquem & corruptorem. Quod ſub hac eadem
ı evidenter declarat Ezechiel propheta, ubi
ım & Oolibam introducit ſub ſpecie Samariæ &
ıſalem, adulterino amore corruptas, ſicut locus
cripturæ propheticæ oſtendit volentibus plenius
Exardeſcit autem etiam hic ſpiritalis amor ani-
lliquando quidem, ut edocuimus, erga aliquos
us nequitiæ, aliquando erga Spiritum ſanctum,
ərbum Dei, qui eſt ſponſus fidelis, & eruditæ
æ vir dicitur, & cujus ipſa ſponſa in hac præci-
criptura, quæ habetur in manibus, nominatur,
, præſtante Domino, plenius oſtendemus, cum
a ipſius libelli explanare cœperimus. Videtur
n mihi divina ſcriptura volens cavere, ne lapſus
is legentibus ſub amoris nomine naſceretur, pro
nioribus quibusque eum, qui apud ſapientes ſæ-
cupido, ſeu amor dicitur, honeſtiori vocabulo
ıtatem vel dilectionem nominaſſe. Verbi gra-
ut cum dixit de Iſaac: *Et accepit Rebeccam, & fa-
t ei uxor, & dilexit eam.* Et iterum de Jacob &
ıel ſimiliter dicit ſcriptura: *Rachel autem erat de-
culis, & pulchra facie, & dilexit Jacob Rachel, &*
: *Serviam tibi ſeptem annis pro Rachel filia tua ju-*
. Evidentius autem immutatus uſus vocabuli
s apparet in Amnon, qui adamavit ſororem ſuam
mar. Scriptum eſt enim: *Et factum eſt poſt hæc,
at Abſalon filio David ſoror decora facie valde, &
n ei Thamar, & dilexit eam Amnon filius David.*
xit, poſuit pro, adamavit. *Et tribulabatur*, in-
, *Amnon, ita, ut infirmaretur propter Thamar ſo-
n ſuam: quoniam virgo erat, & grave videbatur in
r Amnon, facere ei aliquid.* Et poſt pauca de vio-
ia, quam intulit Amnon Thamar ſorori ſuæ, ita
dicit

dicit scriptura: *Et noluit Amnon audire vocem ejus, sed invaluit super eam, & humiliavit eam, & dormivit cum ea, & odivit eam odio Amnon magno valde: quoniam majus erat odium, quo oderat eam, quam dilectio, qua dilexerat eam.* Et in his ergo, & in pluribus aliis locis invenies, scripturam divinam refugisse amoris vocabulum, & charitatis dilectionisque posuisse. Interdum, licet raro, proprio tamen vocabulo amorem nominat, & invitat ad eum atque incitat animas, ut cum dicit in Proverbiis de sapientia: *Adama eam, & servabit te: circumda eam, & exaltabit te: honora eam, & complectetur te.* Sed & in eo libello, qui dicitur sapientia Salomonis, ita scriptum est de ipsa sapientia: *Amator factus sum decoris ejus.* Arbitror autem, quod, ubi nulla lapsus videbatur occasio, ibi tantum nomen amoris inseruit. Quid enim passibile, aut quid indecorum possit aliquis advertere in amore sapientiæ, vel in eo, qui se amatorem profiteatur esse sapientiæ? Nam si dixisset, quia adamavit vel Isaac Rebeccam, vel Jacob Rachel, passio utique aliqua indecora per hæc verba erga sanctos Dei homines potuisset intelligi, apud eos præcipue, qui nesciunt, a litera conscendere ad spiritum. Apertissime autem in hoc ipso libello, qui habetur in manibus, amoris nomen charitatis vocabulo permutatum est, in eo, ubi dixit: *Adjuravi vos filiæ Hierusalem, si inveneritis fratruelem meum, ut annuntietis ei, quia vulneratæ charitatis ego sum*: pro eo utique, ut diceret: *Amoris ejus telo percussa sum.* Nihil ergo interest in scripturis divinis, utrum charitas dicatur, an amor, vel dilectio: nisi quod in tantum nomen charitatis extollitur, ut etiam ipse Deus charitas appelletur, sicut Joannes dixit: *Carissimi, diligamus invicem, quia charitas ex Deo est, & omnis, qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum: qui autem non diligit, non cognoscit Deum, quia Deus charitas est.* Et quamvis alterius temporis sit,

dice-

[redacted]

:ere aliquid de his, quæ exempli causa ex Joannis iſtola protulimus, tamen, breviter etiam aliqua peringere, non eſt viſum abſurdum. *Diligamus*, inquit, *micem*, *quia charitas ex Deo eſt*: & poſt pauca: *Deus aritas eſt.* In quo oſtendit, & ipſum Deum chari:em eſſe, & iterum eum, qui ex Deo eſt, charitan eſſe. Quis autem ex Deo eſt, niſi ille, qui di.: *Ego ex Deo exivi*, *& veni in hunc mundum?* Quod Deus pater charitas eſt, & filius charitas eſt: chaas autem patris & charitas filii unum ſunt, non ius: conſequenter ergo pater & filius unum bene :untur. Et ideo convenienter Chriſtus ſicut ſaentia, & virtus, & juſtitia, & verbum, & veritas, ı & charitas dicitur. Et ideo dicit ſcriptura, quia, charitas manet in nobis, Deus in nobis manet. eus autem, id eſt, pater & filius, qui & veniunt eum, qui perfectus in charitate eſt, ſecundum :rbum Domini & ſalvatoris, dicentis: *Ego & pater niemus ad eum*, *& manſionem faciemus apud eum.* Scienım ergo eſt, quod hæc charitas, quæ Deus eſt, cum aliquo fuerit, nihil terrenum, nihil materiale, nil corruptibile diligit. Contra naturam namque eſt , corruptibile aliquid diligere, cum ipſa ſit incoriptionis fons. Ipſa eſt enim ſola, quæ habet imortalitatem: ſiquidem Deus charitas eſt, qui ſolus ıbet immortalitatem, lucem habitans inacceſſibilem. uid autem aliud immortalitas, niſi vita æterna eſt, ıam daturum ſe promittit Deus credentibus in ipſum ılum verum Deum, &, quem miſit, Jeſum Chriſtum iium ejus? Propterea ergo in primis, & ante omnia oc amabile & placitum dicitur eſſe Deo, ut quis digat Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex)ta anima ſua, & ex totis viribus ſuis. Et quia Deus ıaritas eſt, & filius, qui ex Deo eſt, charitas eſt, ıi ſimile aliquid requirit in nobis: ut per hanc chariıtem, quæ eſt in Chriſto Jeſu, qui eſt charitas, velut

lut cognata quadam per charitatis nomen affinitate ſociemur: ſicut & ille, qui jam conjunctus ei, dicebat: *Quis nos ſeparabit a charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Jeſu Domino noſtro?* Hæc autem charitas omnem hominem proximum diligit. Ob hoc enim arguit ſalvator quendam, qui opinabatur, quod juſta anima erga eam, quæ iniquitatibus involuta eſt, propinquitatis jura non ſervet: & iſta de cauſa texuit iſtam parabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidam, dum deſcendit ab Hieruſalem in Hiericho: & culpat quidem ſacerdotem ac levitam, qui videntes ſeminecem, præterierunt: amplectitur autem Samaritanum, qui miſericordiam fecerit, & hunc fuiſſe ei proximum ipſius, qui propoſuerat, reſponſione firmavit, & ait ei: *Vade, & tu fac ſimiliter.* Etenim natura omnes nobis invicem proximi ſumus. Operibus vero charitatis fit proximus ille, qui poteſt benefacere, ei, qui non poteſt. Unde & ſalvator noſter factus eſt proximus nobis, nec pertranſivit nos, cum ſemineces ex latronum vulneribus jaceremus. Igitur ſciendum eſt, Dei charitatem ſemper ad Deum tendere, a quo origenem duxit, & ad proximum reſpicere, cum quo participium inierit, utpote ſimiliter creatum in corruptione. Sic ergo, quæcunque de charitate ſcripta ſunt, quaſi de amore dicta ſuſcipe, nihil de nominibus curans. Eadem namque in utroque virtus oſtenditur. Quod ſi quis dicat, quia & pecuniam, meretricem, & alia ſimiliter mala eodem vocabulo, quod a charitate duci videtur, diligere appellamur: ſciendum eſt, in his non proprie, ſed abuſive charitatem nominari. Sicut, verbi gratia, & Deus nomen principaliter in eo eſt, ex quo omnia, & per quem omnia, & in quo omnia: quod utique aperte virtutem, & naturam trinæ ſingularitatis enunciat. Secundo vero in loco, &, ut ita dixerim, abuſive Deos dicit ſcriptura etiam illos, ad quos ſermo Dei

fit,

icut confirmat ſalvator in evangeliis. Sed & cœ-
virtutes ſub hoc nomine appellari videntur,
dicitur: *Deus ſtetit in ſynagoga deorum, in medio deos dijudicat.* Tertio vero in loco jam non abu-
ſed falſo, dii gentium dæmones appellantur,
dicit ſcriptura: *Omnes dii gentium dæmonia.* Ita-
t primum charitatis nomen in Deo eſt, propter
jubemur diligere Deum ex toto corde noſtro,
ta anima noſtra, & ex totis viribus noſtris, ut-
eum, a quo habemus hoc ipſum, ut diligere
ıus. In ipſo jam ſine dubio continetur, ut &
ıtiam, & juſtitiam, & pietatem, & veritatem,
sque virtutes pariter diligamus. Unum enim
idem eſt, diligere Deum, & diligere bona.
ıdo loco, quaſi abuſivo & inde derivato nomi-
am proximum diligere jubemur, tanquam nos-
Tertium vero eſt, quod falſo ſub charitatis
nominatur, diligere vel pecuniam, vel volupta-
vel omne, quidquid ad corruptelam pertinet &
em. Non ergo intereſt, utrum amari dicatur
, an diligi. Nec puto, quod culpari poſſit, ſi
Deum, ſicut Joannes, charitatem, ita ipſe amo-
ıominet. Denique memini, aliquem ſanctorum
e Ignatium nomine de Chriſto: *Meus autem amor*
xus eſt: nec reprehendi eum pro hoc dignum ju-
Sciendum autem, quod omnis, qui vel pecu-
diligit, vel ea, quæ in mundo ſunt materiæ cor-
bilis, virtutem charitatis, quæ ex Deo eſt, ad
ıa & ad caduca deducit, & rebus Dei abutitur
, quæ non vult Deus. Non enim Deus dile-
em horum, ſed uſum hominibus dedit. Hæc
ı paulo latius diſcuſſimus, volentes de natura
atis & amoris apertius attentiusque diſtinguere,
rte, quoniam ſcriptura dicit, *quia Deus charitas*
omne, quod diligitur, etiam ſi corruptibile ſit,
eo eſſe, & hoc charitas & dilectio putaretur.

lut cognata quadam per charitatis nomen affinita sociemur: sicut & ille, qui jam conjunctus ei, dic bat: *Quis nos separabit a charitate Dei, quæ est in Chri Jesu Domino nostro?* Hæc autem charitas omnem h minem proximum diligit. Ob hoc enim arguit salv tor quendam, qui opinabatur, quod justa anima e ga eam, quæ iniquitatibus involuta est, propinqu tatis jura non servet: & ista de causa texuit istam p rabolam, quæ dicit, quod in latrones incidit quidan dum descendit ab Hierusalem in Hiericho: & culp quidem sacerdotem ac levitam, qui videntes semin cem, prætererierunt: amplectitur autem Samaritanun qui misericordiam fecerit, & hunc fuisse ei proximu ipsius, qui proposuerat, responsione firmavit, & a ei: *Vade, & tu fac similiter.* Etenim natura omne nobis invicem proximi sumus. Operibus vero ch ritatis fit proximus ille, qui potest benefacere, ei qui non potest. Unde & salvator noster factus e proximus nobis, nec pertransivit nos, cum semin ces ex latronum vulneribus jaceremus. Igitur scier dum est, Dei charitatem semper ad Deum tendere a quo origenem duxit, & ad proximum respicere cum quo participium inierit, utpote similiter creatur in corruptione. Sic ergo, quæcunque de charitat scripta sunt, quasi de amore dicta suscipe, nihil d nominibus curans. Eadem namque in utroque virtu ostenditur. Quod si quis dicat, quia & pecuniam meretricem, & alia similiter mala eodem vocabulo quod a charitate duci videtur, diligere appellamur sciendum est, in his non proprie, sed abusive chari tatem nominari. Sicut, verbi gratia, & Deus no men principaliter in eo est, ex quo omnia, & pe quem omnia, & in quo omnia: quod utique apert virtutem, & naturam trinæ singularitatis enunciat Secundo vero in loco, &, ut ita dixerim, abusiv Deos dicit scriptura etiam illos, ad quos sermo De

fit,

cut confirmat salvator in evangeliis. Sed & cœ-
virtutes sub hoc nomine appellari videntur,
icitur: *Deus stetit in synagoga deorum, in medio deos dijudicat.* Tertio vero in loco jam non abu-
sed falso, dii gentium dæmones appellantur,
icit scriptura: *Omnes dii gentium dæmonia.* Ita-
primum charitatis nomen in Deo est, propter
jubemur diligere Deum ex toto corde nostro,
a anima nostra, & ex totis viribus nostris, ut-
eum, a quo habemus hoc ipsum, ut diligere
us. In ipso jam sine dubio continetur, ut &
tiam, & justitiam, & pietatem, & veritatem,
que virtutes pariter diligamus. Unum enim
idem est, diligere Deum, & diligere bona.
do loco, quasi abusivo & inde derivato nomi-
um proximum diligere jubemur, tanquam nos-
Tertium vero est, quod falso sub charitatis
nominatur, diligere vel pecuniam, vel volupta-
vel omne, quidquid ad corruptelam pertinet &
m. Non ergo interest, utrum amari dicatur
an diligi. Nec puto, quod culpari possit, si
eum, sicut Joannes, charitatem, ita ipse amo-
ominet. Denique memini, aliquem sanctorum
Ignatium nomine de Christo: *Meus autem amor*
cus est: nec reprehendi eum pro hoc dignum ju-
Sciendum autem, quod omnis, qui vel pecu-
iligit, vel ea, quæ in mundo sunt materiæ cor-
ilis, virtutem charitatis, quæ ex Deo est, ad
a & ad caduca deducit, & rebus Dei abutitur
, quæ non vult Deus. Non enim Deus dile-
m horum, sed usum hominibus dedit. Hæc
paulo latius discussimus, volentes de natura
atis & amoris apertius attentiusque distinguere,
te, quoniam scriptura dicit, *quia Deus charitas*
mne, quod diligitur, etiam si corruptibile sit,
o esse, & hoc charitas & dilectio putaretur.

Sed oftenditur res quidem Dei, & munus ejus eſt charitas, non tamen femper ab hominibus ad ea quæ Dei funt, & quæ Deus vult, opus ejus aſſum Sed & hoc fcire oportet, quod impoſſibile eſt, u non femper humana natura aliquid amet. Omnis nan que, qui ad id ætatis venerit, quam pubertatem vo cant, amat aliquid feu minus recte, cum amat, qu non oportet: feu recte & utiliter, cum amat, qu oportet. Verum nonnulli hunc amoris affectum, q animæ rationabili infitus eſt beneficio conditoris, a ad amorem pecuniæ trahunt & avaritiæ ſtudium, a erga gloriam captandam, & fiunt inanis gloriæ cupid aut erga fcorta fectanda, & inveniuntur impudiciti libidinisque captivi: aut ad alia his fimilia virtute tanti boni hujus effundunt. Sed & cum erga dive fas artes amor ifte ducitur, quæ manu miniſtrantu aut per ftudia præfentis vitæ non folum neceſſari ut, verbi gratia dixerim, erga artem palæſtricam vel curfus exercitia, aut certe etiam erga geometr cam, vel muficam, vel arithmeticam confertur, a que ad alias vel hujuscemodi difciplinas; nec fic qu dem mihi videtur ufus ejus probabiliter fumi. Si enin quod bonum eſt, hoc & probabile eſt: bonum aute proprie non erga ufus corporeos, fed in Deo primu & animi virtutibus intelligitur: confequenter ille amo probabilis eſt, qui Deo & animi virtutibus coapta tur. Et hoc ita fe habere, definitione ipfius falvato ris oftenditur, ubi interrogatus a quodam, quod eſſe mandatum omnium maximum, & primum in lege, re fpondit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tu & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis. Secundu vero fimile eſt illi: Diliges proximum tuum ficut te ipfum* Et adjecit: *In his duobus mandatis omnis lex pendet & prophetæ:* oftendens per hæc duo, juftum amorem le gitimumque conftare, atque in his univerfam lege prophetasque pendere. Sed & quod ait: *Non adu terabis:*

terabis: non occides: non furtum facies: non falsum testimonium dices, & si quod aliud mandatum, in hoc verbo restauratur, in quo ait: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, quod hoc modo facilius explanabitur. Ponamus verbi causa, mulierem amore alicujus viri ardentem, cupientemque in consortium ejus ascisci, nonne omnia ita aget, & omnes motus suos ita temperabit, ut scit illi placere, quem diligit, ne forte, si in aliquo contra voluntatem illius egerit, consortia ejus vir ille optimus refutet atque spernat? Poteritne hæc mulier, quæ erga amorem viri illius toto corde, tota anima, totisque viribus fervet, aut adulterium committere, quæ eum noverit amare pudicitiam? aut homicidium, quæ eum noverit mitem? aut furtum, quæ ei sciat liberalitatem placere? aut concupiscet aliena, quæ omnes suas concupiscentias erga amorem viri illius habeat occupatas? Sic ergo in charitatis perfectione, & omne mandatum restaurari dicitur, & legis virtus prophetarumque pendere. Propter istud charitatis vel amoris bonum, sancti nec in tribulatione angustiantur, nec aporiati exaporiantur, nec dejecti pereunt, sed quod in præsenti est momentaneum & leve, tribulationis eorum supra modum æternum gloriæ pondus operatur illis. Non enim omnibus, sed Paulo, & his, qui ei similes sunt, præsens hæc & momentanea ac levis dicitur tribulatio, quia perfectam charitatem Dei in Christo Jesu per Spiritum sanctum habent in corde suo diffusam. Sic denique & Jacob patriarcham amor Rachel per septem annos continuos in laboribus positum diurni æstus & nocturni frigoris ustionem sentire non sivit. Sic ipsum Paulum, in amore hujus incensum, audito, dicentem: *Charitas omnia patitur, omnia credit, omnia sperat, omnia tolerat, charitas nunquam cadit.* Nihil ergo est, quod non toleret, qui perfecte diligit. Plura autem, quando non tole-

 ramus,

ramus, certum, quod ob hoc, quia charitatem, q
omnia tolerat, non habemus. Et si non ferimus
qua patienter, idcirco est, quia charitas nobis dee
quæ omnia patitur. In luctamine quoque eo, qu
est nobis adversus diabolum, quod frequenter c
mus, non dubium est, quin ob hoc fiat, quod n
est in nobis charitas illa, quæ nunquam cadit. Hu
ergo amorem loquitur præsens scriptura, quo e
verbum Dei anima beata utitur, & inflammatur:
istud epithalamii carmen per spiritum canit, quo
clesia sponso cœlesti Christo conjungitur ac sociat
desiderans, misceri ei per verbum, ut concipiat
eo, & salvari possit per hanc castam filiorum gene
tionem, cum permanserint in fide, & sanctitate c
sobrietate: utpote concepti ex semine quidem ve
Dei, editi vero genitique vel ab immaculata eccle
vel ab anima nihil corporeum, nihil materiale rec
rente, sed solo verbi Dei amore flagrante. Hæc
terim nobis ad præsens de amore, vel charitate, q
in epithalamio hoc Cantici Canticorum refertur,
currere potuerunt. Sed sciendum est, tam multa
se, quæ dici debeant de charitate hac, quanta &
Deo: siquidem ipse est charitas. *Sicut* enim *nemo*
vit patrem, nisi filius, & cui voluerit filius revelare:
nemo novit charitatem, nisi filius. Similiter aut
etiam ipsum filium, quoniam & ipse charitas est, ip
que ex Deo patre est charitas, nemo scit nisi pat
Tamen secundum hoc, quod charitas dicitur, i
Deus pater, sic & filius, qui ex patre procedit,
ideo scit, quæ in Deo sunt, sicut spiritus homi
scit, quæ in homine sunt. Nunc vero paracletu
spiritus veritatis, qui de patre procedit, circuit, qu
rens, si quas inveniat dignas & capaces animas, q
bus revelet magnitudinem charitatis hujus, quæ
Deo est. Nunc ergo jam ipsum Deum patrem, q
charitas est, invocantes per eam, quæ ex ipso e
chari-

[redacted]

'itatem, etiam ad reliqua difcutienda veniamus. entemus primum, de eo requirere, quid illud fit, d, cum tria volumina ecclefia Dei a Salomone ta fufceperit, primus ex ipfis Proverbiorum lipofitus fit, fecundus is, qui Ecclefiaftes appel-', tertio vero in loco Cantici Canticorum voluhabeatur. Quæ ergo nobis occurrere poffint oc loco, ifta funt. Generales difciplinæ, quibus erum fcientiam pervenitur, tres funt, quas Græthycam, phyficam & theoricen appellaverunt, has dicere poffumus moralem, naturalem & inivam. Nonnulli fane apud Græcos etiam logiquam nos rationalem poffumus dicere, quarto imero pofuere. Alii non extrinfecus eam, fed has tres, quas fupra memoravimus, difciplinas xam confertamque per omne corpus effe dixe-. Eft enim logices, & velut nos dicimus ratio-, quæ verborum, dictorumque videtur continetiones, proprietatesque, & improprietates, geque, & fpecies, & figuras fingulorum quoque ere dictorum: quam utique difciplinam, non tam 'ari, quam inferi cæteris convenit & intexi. Moautem dicitur, per quam mos vivendi honeftus ur, & inftituta ad virtutem tendentia præparan-Naturalis dicitur, ubi uniuscujusque rei natura titur, quo nihil contra naturam geratur in vita, numquodque his ufibus deputetur, in quos a ore productum eft. Infpectiva dicitur, qua fu-'effi vifibilia, de divinis aliquid & cœleftibus emplamur, eaque fola mente intuemur, quoniam oreum fupergrediuntur afpectum. Hæc ergo, ut videtur, fapientes quique Græcorum fumpta a none, utpote qui ætate & tempore longe ante prior ea per Dei fpiritum didiciffet, tanquam ria inventa protulerunt, & inftitutionum fuarum minibus comprehenfa, pofteris tradenda reliquere.

F 3 Sed

Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes invenit, & docuit per ſapientiam, quam accepit a Deo, ſicut ſcriptum eſt: *Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valde, & latitudinem cordis ſicut arenam, quæ eſt ad oram maris, & multiplicata eſt in eo ſapientia ſuper omnes antiquos filios hominum, & ſuper omnes ſapientes Ægypti.* Salomon ergo tres iſtas, quas ſupra diximus generales eſſe diſciplinas, id eſt, moralem, naturalem & inſpectivam, diſtinguere ab invicem, ac ſecernere volens, tribus eas libellis edidit, ſuo quoque ordine ſingulis conſequenter aptatis. Primo ergo in Proverbiis moralem docuit locum, ſuccinctis, ut decuit, brevibusque ſententiis vitæ inſtituta componens. Secundam vero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Eccleſiaſte: in quo multa de rebus naturalibus diſſerens, & inania ac vana ab utilibus neceſſariisque ſecernens, relinquendam vanitatem monet, & utilia rectaque ſectanda. Inſpectivum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id eſt, in Cantico Canticorum, in quo amorem cœleſtium, divinorumque deſiderium incutit animæ ſub ſpecie ſponſæ ac ſponſi, charitatis & amoris viis perveniendum docens ad conſortium Dei. Hoc vero eum veræ philoſophiæ fundamentum ponentem, & ordinem diſciplinarum, inſtitutionumque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abjectus ſit etiam rationalis locus, evidenter oſtendit in principio ſtatim proverbiorum ſuorum. Primo omnium per hoc ipſum, quod Proverbia attitulavit libellum ſuum, quod utique nomen ſignificat, aliud quidem palam dici, aliud vero intrinſecus indicari. Hoc enim & communis uſus proverbiorum docet, & Joannes in evangelio ſalvatorem ita ſcribit dicentem: *Hæc in proverbiis locutus ſum vobis, veniet hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis: ſed manifeſte de patre annunciem vobis.* Hæc interim in ipſa ti-

tuli

tuli inſcriptione. In ſequenti vero ſtatim ſubjungit diſcretionem ſermonis, & diſtinguit ſcientiam a ſapientia, & a ſapientia diſciplinam, & intellectum verborum aliud ponit: & prudentiam dicit in eo eſſe, ut excipere quis poſſit verborum verſutiam. Diſtinguit etiam juſtitiam veram a directione judicii: ſed & aſtutiam nominat quandam his, quos imbuit, neceſſariam, illam credo, per quam ſophiſmatum intelligi ac declinari poſſit argutia. Et ideo dicit, innocentibus per ſapientiam dari aſtutiam, ſine dubio, ne in verbo Dei decipiantur fraude ſophiſtica. Sed in hoc mihi videtur rationalis diſciplinæ meminiſſe, per quam doctrina verborum, dictorumque ſignificantiæ diſcernuntur, & uniuscujusque ſermonis proprietas certa cum ratione diſtinguitur. In qua præcipue erudiri convenit pueros. Hoc enim hortatur, cum dicit: *Ut det puero juniori ſenſum & cogitationem.* Et quia, qui in his eruditur, neceſſario rationabiliter per ea, quæ didicit, ſemetipſum gubernat, & vitam ſuam moderatius librat, propterea dicit: *Intelligens autem gubernacula acquiret.* Poſt hæc vero cognoſcens in verbis divinis, quibus per prophetas humano generi traditus eſt ordo vivendi, diverſos eſſe eloquii tropos, & varias dicendi ſpecies: ac ſciens, haberi in eis aliquam figuram, quæ parabola appelletur, & aliam, quæ obſcura dictio vocetur, aliasque, quæ ænigmata nominentur, & alias, quæ dicta ſapientum dicantur, ſcribit: *Intelliges quoque parabolam & obſcurum ſermonem, dictaque ſapientum & ænigmata.* Per hæc ergo ſingula rationalem locum manifeſte & evidenter exponit, ac more veterum ſuccinctis brevibusque ſententiis ingentes & perfectos explicat ſenſus. Quæ, ſi quis in lege Domini meditetur die ac nocte, & ſi quis eſt, ſicut juſti os, quod meditatur Domini ſapientiam, inveſtigare diligentius poterit, & invenire: ſi tamen recte quæſierit, & quærens pulſaverit oſtium ſapientiæ,

Sed hæc, ut diximus, Salomon ante omnes invenit, & docuit per sapientiam, quam accepit a Deo, sicut scriptum est: *Et dedit Deus prudentiam Salomoni, & sapientiam multam valde, & latitudinem cordis sicut arenam, quæ est ad oram maris, & multiplicata est in eo sapientia super omnes antiquos filios hominum, & super omnes sapientes Ægypti.* Salomon ergo tres istas, quas supra diximus generales esse disciplinas, id est, moralem, naturalem & inspectivam, distinguere ab invicem, ac secernere volens, tribus eas libellis edidit, suo quoque ordine singulis consequenter aptatis. Primo ergo in Proverbiis moralem docuit locum, succinctis, ut decuit, brevibusque sententiis vitæ instituta componens. Secundam vero, quæ naturalis appellatur, comprehendit in Ecclesiaste: in quo multa de rebus naturalibus differens, & inania ac vana ab utilibus necessariisque secernens, relinquendam vanitatem monet, & utilia rectaque sectanda. Inspectivum quoque locum in hoc libello tradidit, qui habetur in manibus, id est, in Cantico Canticorum, in quo amorem cœlestium, divinorumque desiderium incutit animæ sub specie sponsæ ac sponsi, charitatis & amoris viis perveniendum docens ad consortium Dei. Hoc vero eum veræ philosophiæ fundamentum ponentem, & ordinem disciplinarum, institutionumque condentem, quod non latuerit, neque ab eo abjectus sit etiam rationalis locus, evidenter ostendit in principio statim proverbiorum suorum Primo omnium per hoc ipsum, quod Proverbia attitulavit libellum suum, quod utique nomen significat, aliud quidem palam dici, aliud vero intrinsecus indicari. Hoc enim & communis usus proverbiorum docet, & Joannes in evangelio salvatorem ita scribit dicentem: *Hæc in proverbiis locutus sum vobis, venit hora, cum jam non in proverbiis loquar vobis: sed manifeste de patre annunciem vobis.* Hæc interim in ipsa ti-

tuli

inſcriptione. In ſequenti vero ſtatim ſubjungit
 etionem ſermonis, & diſtinguit ſcientiam a ſapien-
t a ſapientia diſciplinam, & intellectum verborum
ponit: & prudentiam dicit in eo eſſe, ut excipere
poſſit verborum verſutiam. Diſtinguit etiam ju-
m veram a directione judicii: ſed & aſtutiam no-
t quandam his, quos imbuit, neceſſariam, illam
, per quam ſophiſmatum intelligi ac declinari
argutia. Et ideo dicit, innocentibus per ſapien-
dari aſtutiam, ſine dubio, ne in verbo Dei deci-
ur fraude ſophiſtica. Sed in hoc mihi videtur
nalis diſciplinæ meminiſſe, per quam doctrina
orum, dictorumque ſignificantiæ diſcernuntur,
iuscujusque ſermonis proprietas certa cum ra-
diſtinguitur. In qua præcipue erudiri convenit
os. Hoc enim hortatur, cum dicit: *Ut det pue-
iori ſenſum & cogitationem.* Et quia, qui in his
tur, neceſſario rationabiliter per ea, quæ didi-
ſemetipſum gubernat, & vitam ſuam moderatius
, propterea dicit: *Intelligens autem gubernacula
et.* Poſt hæc vero cognoſcens in verbis divi-
quibus per prophetas humano generi traditus eſt
vivendi, diverſos eſſe eloquii tropos, & varias
di ſpecies: ac ſciens, haberi in eis aliquam figu-
quæ parabola appelletur, & aliam, quæ ob-
dictio vocetur, aliasque, quæ ænigmata nomi-
ır, & alias, quæ dicta ſapientum dicantur, ſcri-
*Intelliges quoque parabolam & obſcurum ſermonem,
ne ſapientum & ænigmata.* Per hæc ergo ſingula
ıalem locum manifeſte & evidenter exponit, ac
veterum ſuccinctis brevibusque ſententiis in-
s & perfectos explicat ſenſus. Quæ, ſi quis in
Domini meditetur die ac nocte, & ſi quis eſt,
juſti os, quod meditatur Domini ſapientiam, in-
gare diligentius poterit, & invenire: ſi tamen re-
uæſierit, & quærens pulſaverit oſtium ſapientiæ,

 petens

petens a Deo, ut aperiatur ſibi, & mereatur accipere per Spiritum ſanctum verbum ſapientiæ, verbum ſcientiæ, fierique particeps illius ſapientiæ, quæ dicebat: *Extendebam enim verba mea, & non audiebatis.* Et merito extendere ſe dixit verba in ejus corde, cui dederit Deus, ſicut ſupra diximus, latitudinem cordis. Dilatatur namque illius cor, qui poteſt ea, quæ breviter in myſteriis dicta ſunt, latiore doctrina ſumptis ex voluminibus divinis aſſertionibus explanare. Oportet igitur ſecundum hanc eandem ſapientiſſimi Salomonis doctrinam eum, qui ſapientiam ſcire deſiderat, incipere ab eruditione morali, & intelligere illud, quod ſcriptum eſt: *Concupiſti ſapientiam, ſerva mandata, & Dominus dabit eam tibi.* Ob hoc magiſter hic, qui primus homines divinam philoſophiam docet, operis ſui exordium proverbiorum poſuit libellum, in quo, ut diximus, moralis traditur locus: ut, cum intellectu, moribusque quis profecerit, veniat etiam ad naturalis intelligentiæ diſciplinam, atque ibi rerum cauſas naturasque diſtinguens, agnoſcat, vanitatem relinquendam, ad æterna autem & perpetua properandum: & ideo poſt Proverbia ad Eccleſiaſten venitur, qui docet, ut diximus, viſibilia omnia & corporea caduca eſſe & fragilia, quæ utique cum ita eſſe deprehenderit is, qui ſapientiæ ſtudet, ſine dubio contemnet ea, ac deſpiciet, & univerſo, ut ita dicam, ſæculo renuncians, tendet ad inviſibilia & æterna, quæ ſpiritalibus quidem ſenſibus, ſed adopertis amorum quibusdam figuris docentur in Cantico Canticorum. Ideo enim noviſſimum locum tenet hic liber, ut tunc ad eum veniatur, cum & moribus quis fuerit defecatus, & rerum corruptibilium atque incorruptibilium ſcientiam diſtinctionemque didicerit, per quæ in nullo poſſit ex his figuris, quibus ſponſæ ad ſponſum cœleſtem, id eſt, animæ perfectæ amor ad verbum Dei deſcribitur ac formatur, offendere.

Præmiſ-

[redacted]

niffis namque his, quibus purificatur anima per
ac mores, & in rerum difcretionem naturalium
ucitur, competenter ad dogmatica venitur, &
iyftica, atque ad divinitatis contemplationem fin-
& fpiritali amore confcenditur. Hanc ergo tri-
m divinæ philofophiæ formam etiam in illis fan-
ic beatis viris arbitror præfignatam, pro quorum
iffimis inftitutionibus Deus fummus dici voluit
s Abraham, Deus Ifaac, Deus Jacob. Abra-
tanquam moralem declarat philofophiam per
lientiam. Tanta enim ejus fuit obedientia & ob-
atio mandatorum, ut, cum audiret: Exi de ter-
ia, & de cognatione tua, & de domo patris tui,
fit cunctatus, fed ftatim fecerit, imo & aliquid
lius fecerit. Audiens enim, ut immolaret filium
ı, nec inde quidem dubitat, fed obtemperat præ-
o: & ad exemplum obedientiæ, quæ eft moralis
ofophia, pofteris dandum, nec filio fuo unico
ercit. Ifaac quoque naturalem philofophiam te-
cum & puteos fodit, & rerum profunda rimatur.
& Jacob infpectivum tenet locum, quippe qui &
el ob divinorum contemplationem nominatus fit,
ui caftra cœli viderit, & domum Dei, atque an-
rum vias, id eft, fcalas a terris in cœlum porre-
profpexit. Unde & merito invenimus tres iftos
os viros altaria fixiffe Deo, hoc eft, philofo-
e fuæ confecraffe profectus, quod fcilicet edoce-
, non hæc ad artes humanas, fed ad Dei gratiam
renda. Sed & in tabernaculis degunt, ut per hæc
ndant, neque in terris habendum effe aliquid pro-
m huic, qui divinæ philofophiæ ftudet, fed fem-
promovendum, non tam de loco ad locum, quam
cientia inferiorum ad fcientiam perfectorum. Sed
lia multa in fcripturis divinis invenies, quæ ordi-
ı hunc, quem in libellis Salomonis contineri dixi-
ı, fecundum hanc eandem formam defignant: fed

ea nunc nobis proſequi, aliud in manibus habentibus longum eſt. Si quis ergo primum locum in emendandis moribus, mandatisque ſervandis, qui per proverbia deſignatur, implevit: poſt hæc autem deprehenſa vanitate mundi, & rerum caducarum fragilitate perſpecta, venit in hoc, ut renunciet mundo, & omnibus, quæ in mundo ſunt: conſequenter veniet etiam ad contemplanda & deſideranda ea, quæ non videntur, & æterna ſunt. Ad quæ tamen ut pervenire poſſimus, indigemus divina miſericordia, ſi forte valeamus, perſpecta pulchritudine Verbi Dei, ſalutari in eum amore ſuccendi, ut & ipſe dignetur, hujusmodi animam diligere, quam deſiderium ſui habere perſpexit. Poſt hæc exigit nos conſequentia ſermonis, dicere etiam de ſuperſcriptione ipſa Cantici Canticorum. Simile enim eſt hoc illis, quæ in tabernaculo teſtimonii appellantur ſancta ſanctorum, & illis, quæ in libro Numerorum memorantur opera operum, quæque apud Paulum dicuntur ſæcula ſæculorum. Sed quomodo differant a ſanctis ſancta ſanctorum in Exodo, & quomodo differant opera ab operibus operum in Numerorum libro, tractatibus, prout potuimus, dictum eſt a nobis. Sed & de ſæculo ſæculorum in locis, quibus occurrit, non omiſſum eſt, & ne eadem repetamus, illa ſufficiant. Nunc ergo requiramus primo, quæ ſint cantica, quorum canticorum hoc eſſe canticum dicitur. Puto ergo, quod cantica ſint illa, quæ dudum per prophetas, vel per angelos canebantur. Lex enim dicitur per angelos miniſtrata in manu mediatoris. Illa ergo omnia, quæ per illos annunciabantur, cantica erant per amicos ſponſi præcedentia. Iſtud vero unum canticum eſt, quod ipſi jam ſponſo, ſponſam ſuam ſuſcepturo, epithalamii ſpecie erat canendum: in quo ſponſa non adhuc per amicos ſponſi cantari ſibi vult, ſed ipſius jam ſponſi præſentis audire verba deſiderat, dicens:

Oſcule-

'*ur me osculo oris sui*. Unde & omnibus canticis
› præfertur; videtur enim cætera cantica, quæ
prophetæ cecinerunt, parvulæ adhuc sponsæ,
: nondum vestibula maturæ ætatis ingressa sit,
tata: hoc vero canticum adultæ, & jam valde ro-
, & quæ capax sit jam virilis potentiæ perfe-
mysterii, decantari. Secundum quod dicitur
a, quia una sit perfecta columba. Quasi per-
ergo perfecti viri sponsa perfectæ suscepit verba
næ. Primum ergo canticum cecinit Deo Mo-
filii Israel, quando viderunt Ægyptios mor-
d littus maris, & quando viderunt manum for-
c brachium excelsum Domini, & crediderunt
c famulo ejus Mosi. Tunc cantaverunt, dicen-
Cantemus Domino; gloriose enim glorificatus est. Ego
ı arbitror, quod non possit ad istud perfectum
& mysticum canticum pervenire, & ad istam
ctionem sponsæ, quæ in hac scriptura contine-
nisi prius ambulet per siccum in medio mari, &
i aqua murus a dextera lævaque, & sic evadat
anibus Ægyptiorum, ita, ut videat eos mor-
ıd littus maris, atque intuens manum fortem Do-
quia interfecit Ægyptios, credat Domino &
o ejus Mosi. Mosi autem dico legi atque evan-
, omnibusque divinis scripturis; tunc enim me-
antabit, & dicet: *Cantemus Domino; gloriose enim*
catus est. Sed istius canticum canet quis, cum
ım liberatus fuerit a servitute Ægyptiorum. Post
ıutem, cum transierit per hæc omnia, quæ in
o, & quæ in Levitico scripta sunt, & venerit
c, ut in divinos numeros assumatur, tunc ite-
ecundum canticum canet, cum exierit de valle
h, quod interpretatur aliena descensio, & ve-
ad puteum, de quo scriptum est: *Et dixit Do-*
ad Mosen: Congrega populum, & dabo eis aquam
teo bibere. Ibi enim cantabit, & dicet: *Initiate*
ei

ei puteum. Foderunt illum principes, excuderunt eum reges gentium in regno suo, cum dominantur eorum. Sed de his plenius in Numerorum libro, secundum quod dedit nobis Dominus, dictum est. Oportet igitur venire ad puteum, qui a principibus fossus est, & a regibus excusus est, in quo opere nemo plebeius operatur, sed omnes principes, omnes reges, regales scilicet & principales animæ, quæ altitudinem putei aquam vivam continentis inquirunt. Post illud canticum venitur ad Deuteronomii canticum, de quo dicit Dominus: *Et nunc scribite vobis verba cantici hujus, & docete illud filios Israel, & injicite illud in os eorum, ut fiat mihi canticum istud ad testimonium in filiis Israel.* Et vide, quantum & quale sit canticum istud, cui ad audiendum terra non sufficit, sed convocatur & cœlum. Ait enim: *Attende cœlum, quæ loquar, & audiat terra verba ex ore meo.* Vide, quam magna sint, quam ingentia, quæ dicuntur. *Expectetur*, ait, *sicut pluvia eloquium meum, & descendat sicut ros super gramen, & sicut nix super fœnum, quia nomen Domini invocavi,* & reliqua. Quartum canticum est in libro Judicum, de quo scriptum est: *Et cantavit Debbora & Barach filius Abinoem in die illa, dicentes: Incipiendo principales in Israel in proposito populi benedicite Dominum. Audite reges, auribus percipite*, & reliqua. Hæc autem, quæ canit, apis esse debet, cujus opus tale est, ut eo reges & mediocres utantur ad sanitatem. Debbora namque apis interpretatur, quæ istud canticum canit, sed & Barach cum ipsa: interpretatur autem Barach coruscatio. Et canitur istud canticum post victoriam, quia nec ante quis potest, quæ perfecta sunt, canere, nisi ubi adversarios vicerit. Sic denique & in ipso cantico dicitur: *Exurge, exurge Debbora, exsuscita millia populi. Exurge, exurge, cane canticum, exurge Barach.* Verum & de his plenius in illis oratiunculis, quas de libello Judicum edidimus, disserta reperies.

Quin-

Quintum post hæc canticum est in secundo libro Regnorum, cum locutus est David ad Dominum verba cantici hujus in die, qua liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul, & dixit: *Dominus mihi petra & munitio mea, liberator Dominus, Deus meus custos erit mihi.* Si ergo & tu potueris considerare, qui sunt inimici David, quos in primo & secundo Regnorum libro superat ac prosternit, & quomodo dignus factus est, ut Domini adjutorium mereretur, & liberaretur ab hujusmodi inimicis: tunc poteris & tu quintum istud canticum canere. Sextum est canticum in primo Paralipomenon libro, ubi constituit David in principio ad laudandum Dominum Asaph, & fratres ejus, & est initium cantici istius tale: *Laudate Dominum & confitemini, & invocate eum in nomine ejus, notas facite in populis voluntates ejus, canite ei, & hymnum dicite, narrate omnes adinventiones ejus, quas fecit Dominus,* &c. Sciendum tamen est, quod canticum quidem, quod est in secundo Regnorum libro, valde simile est psalmo XVII. Quod autem est in primo libro Paralipomenon in initiis quidem usque ad eum locum, ubi dicit: *Et in prophetis nolite malignari,* simile est CIV. psalmo. Posteriora vero ab hoc loco similitudinem gerunt primarum partium XCV. psal. ubi dicitur: *Cantate Domino omnis terra,* usque ad eum locum, ubi ait: *Quia venit, judicare terram.* Igitur si in his concludendus est numerus canticorum, septimo in loco ponendus videbitur liber hic Cantici Canticorum. Si quis vero etiam Esaiæ canticum cum cæteris numerandum putet, licet non valde convenire videatur, ut præcessisse putetur Esaiæ canticum, quod longe posterioribus temporibus Esaias scripserit: tamen, si quis putet, quod prophetica dicta non temporibus, sed ratione pensanda sint, adjunget etiam illud canticum: & dicet hoc, quod Salomon cecinit, Canticum esse Canticorum

rum non tantum eorum, quæ prius, sed & eorum, quæ postmodum canenda videbantur. Si quis vero putet, etiam ex libro Psalmorum debere assumi, sicubi in eo vel canticum scribitur, vel canticum psalmi, multitudinem congregabit præcedentium canticorum. Junget enim cæteris etiam xv. simul graduum cantica: & requirens singulorum virtutes canticorum, atque ex his proficientis animæ gradus colligens ac spiritalis ordinem iterum consequentiamque componens, ostendere poterit, quam magnificis gressibus incedens sponsa per hæc omnia perveniat usque ad thalamum sponsi, digrediens *in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei in voce exultationis & confessionis sonus epulantis*: & perveniens usque ad ipsum, ut diximus, thalamum sponsi, ut audiat & loquatur cuncta hæc, quæ continentur in Cantico Canticorum. Adhuc autem possumus & hæc inquirere prius, quam ad ipsum corpus libelli veniamus: cur Salomon, qui videtur obtemperare in his tribus libellis voluntati Spiritus sancti, in Proverbiis quidem dicatur Salomon filius David, qui regnavit in Israel, in secundo vero libello non Salomon scribitur, sed *verba*, inquit, *Ecclesiastæ filii David regis Israel in Hierusalem:* & filium quidem se esse David, similiter ut in primo, & regem Israel scribit, sed ibi proverbia, hic verba ponit: & seipsum, quem ibi Salomonem, hic Ecclesiasten nominat. Et cum ibi gentem solam, in qua regnaverat, posuisset, hic & gentem posuit, & locum regni Hierusalem designat. In Cantico Canticorum vero neque gentis nomen, neque locum, in quo regnet, neque omnino, quod rex sit, neque, quod patrem David habeat, scribit, sed tantummodo *Canticum*, ait, *Canticorum, quod est ipsi Salomoni.* Et quamvis difficile mihi videatur, aut perscrutari, aut pertingere posse horum differentias, aut utcunque investigatas palam proferre, & chartulis credere: tamen, in quantum ca-

pere

pere vel ſenſus noſter, vel auditus legentium poteſt, paucis aperire tentabimus. In plurimis Salomonem Chriſti typum ferre, vel ſecundum quod pacificus dicitur, vel ſecundum hoc, quod regina auſtri venit a finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis, non puto dubitandum. Hic ergo & ſecundum, quod filius David dicitur, regnat in Iſrael, & ſecundum quod ſupra eos reges, pro quibus ipſe rex regum dicitur, regnat. Et rurſus verus Eccleſiaſtes ipſe eſt, *qui, cum in forma Dei eſſet, ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens*, ut congregaret eccleſiam; a congregando enim eccleſiam Eccleſiaſtes appellatur. Tum vero quis ita Salomon, id eſt, pacificus, ſicut Dominus noſter Jeſus Chriſtus, *qui factus eſt nobis ſapientia a Deo & juſtitia & pax?* Igitur in primo Proverbiorum libro, cum nos moralibus inſtituit diſciplinis, rex eſſe dicitur in Iſrael, necdum in Hieruſalem: quia, etſi Iſrael dicamur propter fidem, non tamen in hoc perventum eſt, ut ad Hieruſalem cœleſtem perveniſſe videamur. Ubi vero profecerimus, & in hoc ventum fuerit, ut eccleſiæ primitivorum, quæ in cœlis eſt, ſociemur, atque Hieruſalem cœleſtem diſcuſſis diligentius priſcis & naturalibus cauſis matrem noſtram eſſe cognoſcamus cœleſtem: tunc jam nobis etiam ipſe Chriſtus Eccleſiaſtes efficitur, & non ſolum in Iſrael, ſed & in Hieruſalem regnare dicitur. Cum vero ad perfectionem omnium ventum fuerit, & ſponſa ei perfecta omnis duntaxat rationalis creatura jungetur, quia pacificavit per ſanguinem ſuum non ſolum, quæ in terris ſunt, ſed & quæ in cœlis: tunc Salomon tantummodo dicetur, *cum tradiderit regnum Deo & patri, cum evacuaverit omnem principatum & poteſtatem. Oportet enim eum regnare, donec ponat inimicos ſuos ſub pedibus ſuis, & noviſſimus inimicus deſtruatur mors.* Et ita pacificatis omnibus patrique ſubjectis, cum erit jam Deus omnia in omnibus, Salomon tantummodo, id eſt,

ſolus

ſolus pacificus nominabitur. Competenter ergo in hoc libello, qui de amore ſponſæ & ſponſi erat ſcribendus, etiam pro hoc neque filius David, neque rex, neque aliud horum, quod ad corporeum pertinere poſſit intellectum, ſcribitur, ut merito de eo perfecta jam ſponſa dicat, quia *& ſi aliquando cognovimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc jam non novimus*, ne quis putet, eam corporeum aliquid amare, aut in carne poſitum, & macula aliqua amori ejus credatur induci. Propterea Canticum Canticorum Salomoni tantummodo eſt, neque filio David, neque regi Iſrael, neque aliqua in his prorſus miſcetur carnalis nominis intelligentia. Et ne mireris, quod, cum unus atque idem ſit dominus atque ſalvator noſter, dicamus, eum velut minorem primo in Proverbiis, & deinde proficientem in Eccleſiaſte, & poſt hæc habere perfectionem in Cantico Canticorum, cum hæc etiam in evangeliis videas ſcripta, ubi propter nos & ipſe in nobis dicitur proficere. Sic enim refertur, quia *Jeſus proficiebat ætate & ſapientia apud Deum & homines*. Puto ergo, quod pro his omnibus, neque filius David, neque rex Iſrael ſcribitur: ſed & pro eo adhuc, quod in Cantico Canticorum ſponſa jam in tantum profecerat, ut majus aliquid eſſet, quam eſt regnum Hieruſalem. Nam Hieruſalem cœleſtem dicit Apoſtolus eſſe, atque ad eam memorat credentes accedere. Hunc ergo ſponſum, ad quem nunc ſponſa feſtinat, idem Paulus, cum eum pontificem maximum dicit, ita de eo ſcribit, quaſi qui non in cœlis ſit, ſed pertranſierit omnes cœlos, & illuc quoque eum hæc ſua perfecta ſponſa ſectetur, immo illuc adhærens ei & conjuncta, conſcenderit; eſt enim facta cum eo unus ſpiritus. Unde videtur mihi & ad Petrum, qui non poterat eum primo ſequi, cum diceret: *Quo ego vado, vos non poteſtis venire modo*, dixiſſe: *Sequeris autem poſtea.* Quod autem ſit aliquid majus

&

ta ab Iſrael, inde colligimus, quod in Numerorum libro omnis quidem Iſrael numeratur, & duodecim tribus Iſrael certo ſub numero cenſentur: tribus vero Levitica, utpote cæteris eminentior ſupra hunc numerum habetur, & nequaquam in Iſraelitico numero deputatur. Dicit enim ita: *Hæc eſt viſitatio, in qua recenſiti ſunt filii Iſrael ſecundum domus familiarum ſuarum. Omnis viſitatio eorum cum virtute ſua ſexcenta tria millia quingenti quinquaginta. Levitæ autem non ſunt numerati cum eis, ſicut præcepit Dominus Moſi.* Vides, quomodo ut eminentiores a filiis Iſrael ſequeſtrantur Levitæ, nec in eorum numero ſociantur. Et rurſum Levitis eminentiores ſcribuntur ſacerdotes. Sic enim in eadem ſcriptura continetur: *Et locutus eſt*, inquit, *Dominus ad Moſen*, dicens: *Accipe ſummam Levitarum, & conſtitues eos in conſpectu Aaron ſacerdotis, & miniſtrent ei.* Vides & in hoc, quomodo ſuperiores Levitis nominet ſacerdotes, & rurſus Levitas eminentiores ponat filiis Iſrael? Hæc autem viſi ſumus diſcutere paulo curioſius, volentes etiam per hæc oſtendere rationem, quia in ipſis quoque attitulationibus librorum ſuorum Salomon differentiis uſus eſt neceſſariis, & aliud in Proverbiis, aliud in Eccleſiaſte, aliud etiam in Canticorum Cantico ex ipſa inſcriptione tituli deſignavit. Et adhuc quod in Cantico Canticorum, ubi jam perfectio oſtenditur, neque filius David, neque rex ſcribitur, poteſt etiam hoc dici: quia, cum factus fuerit ſervus ſicut Dominus, & diſcipulus ſicut magiſter, videtur jam neque ſervus eſſe ſervus, factus videlicet ſicut Dominus: neque diſcipulus eſſe diſcipulus, quippe qui ſicut magiſter effectus eſt: ſed fuiſſe quidem aliquando diſcipulus, nunc vero eſſe ſicut magiſter: & fuiſſe quidem ſervus aliquando, nunc vero eſſe ſicut Dominus. Simili igitur ratione etiam de rege & in his, quos regnat, adverti poſſe videbitur, cum regnum jam tradetur Deo & patri. Sed & hoc non lateat, nonnullos attitulationem libelli hujus Cantica Canti-

corum ſcribere, quod non recte ſcribitur. Non enim pluraliter, ſed ſingulariter Canticum hic dicitur Canticorum. Hæc quaſi in præfatione dicta ſunt a nobis de ſuperſcriptione ipſa, vel attitulatione libelli. Jam nunc Domino noſtro nos adjuvante, ipſius operis adoriamur exordia, & tamen, ne illud quidem remaneat in nobis omiſſum, quod quibusdam requirendum viſum eſt adhuc de ipſa attitulatione, ac ſuperſcriptione libri, quæ ita habetur: *Canticum Canticorum, quod eſt ipſi Salomoni.* Sic enim accipiunt, quaſi Canticum hoc eſſe dixerit Canticorum Salomonis, ut ex plurimis ſuis canticis hóc unum eſſe ſignaverit. Sed nos quomodo recipiemus hujusmodi intelligentiam, cum neque eccleſia Dei ulla extrinſecus Salomonis cantica legenda ſuſceperit: neque apud Hebræos, a quibus eloquia Dei ad nos videntur eſſe translata, aliquid præter hos tres libellos Salomonis, qui & apud nos ſunt, amplius habeatur in canone? Volunt tamen, qui hoc aſſerunt, inde confirmare ſententiam, quod in Regnorum tertio libro ſcriptum eſt, multa fuiſſe Salomonis Cantica, ut unum ex multis eſſe confirment. Hoc ibi ergo refertur: *Et Deus dedit prudentiam Salomoni, & ſapientiam multam valde, & latitudinem cordis ſicut arenam, quæ eſt ad oram maris, & factus eſt ſapiens Salomon valde ſuper ſapientiam omnium antiquorum, & ſuper omnes ſapientes Ægypti, & ſuper Ethan Ezraiten & Hemam, & Chalcal, & Dorda filios Maol, & erat nominatus in univerſis gentibus per circuitum: & locutus eſt Salomon tria millia parabolarum, & erant cantica ejus quinque millia.* Ex his ergo quinque millibus canticis volunt videri, hoc unum eſſe canticum, quod habemus: ſed usquequo, vel ubi cantata ſint, non ſolum ad uſum, ſed ne ad notitiam quidem pervenit eccleſiarum Dei. Operoſum eſt autem & procul ab opere propoſito, ſi velimus nunc inquirere, quam multorum librorum commemoratio fiat in ſcripturis divinis, quorum lectio nulla nobis omnino eſt tradita.

ıeque apud Judæos haberi quidem usum hujusmodi rimus lectionum, quas sive pro eo, quod aliqua ı humanam intelligentiam continebant, placuit ui sancto auferri de medio, sive quod essent de turis his, quæ appellantur apocryphæ, pro eo, l multa in eis corrupta, & contra fidem veram niuntur a majoribus tradita, non placuit eis dari m, nec admitti ad auctoritatem. Supra nos est, unciare de talibus. Illud tamen palam est, multa b apostolis, vel ab evangelistis exempla esse pro- & Novo Testamento inserta, quæ in his scriptu- quas canonicas habemus, numquam legimus, in ryphis tamen inveniuntur, & evidenter ex ipsis ıduntur assumpta. Sed ne sic quidem locus apo- his dandus est: non enim transeundi sunt termi- quos statuerunt patres nostri. Potuit enim fieri, ostoli vel evangelistæ sancto spiritu repleti, scive- , quid assumendum ex illis esset scripturis, quid- efutandum: nobis autem non est, absque periculo uid tale præsumere, quibus non est tanta spiritus ıdantia. Et ideo de præsenti versiculo nos eam te- us editionem, quam supra exposuimus, maxime evidens in eo habeatur distinctio, ubi ait: *Can- s Canticorum, quod est ipsi Salomoni.* Si enim vo- et intelligi, Canticorum Salomonis hoc esse Can- n, dixisset utique, Canticum Canticorum, quæ Salomoni, vel Canticum ex Canticis Salomonis: c autem, quia dixit: *quod est Salomoni*, ostendi- istud Canticum, quod est in manibus, & quod ei canendum, esse Salomonis. Et hoc de atti- ione, quam proposuit continere. Videamus jam &, quæ sequuntur.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUI

LIBER PRIMUS.

O*sculetur me ab osculo oris sui.* Meminisse oport illud, quod in præfatione præmonuimus, qui libellus hic Epithalamii habens speciem, dramatis i modum conscribitur. Drama autem esse, diximus ubi certæ personæ introducuntur, quæ loquuntur, aliæ interdum superveniunt, aliæ recedunt, aut a cedunt, & sic totum in mutationibus agitur personi rum. Hæc ergo erit totius libelli species, & secur dum hanc pro viribus historica a nobis aptabitur e positio. Spiritalis vero intelligentia secundum ho nihilominus, quod in præfatione signavimus, vel d ecclesia ad Christum, sub sponsæ vel sponsi titulo vel de animæ cum Verbo Dei conjunctione dirigitu Introducitur ergo nunc per historiæ speciem spon quædam, quæ suscepit quædam sponsaliorum & dot titulo dignissima munera ab sponso nobilissimo: se plurimo tempore moram faciente sponso, sollicita eam desiderio amoris sui, & confici jacentem don suæ, agentem omnia, quatenus possit aliquando v dere sponsum suum, atque osculis ejus frui. Quæ quoniam nec differri amorem suum, nec adipisci s posse, quod desiderat, videt, convertat se ad oratic nem, & supplicet Deo, sciens, eum patrem es sponsi sui. Consideremus ergo eam, levantem sancta manus sine ira & disceptatione in habitu ornato cu verecundia & sobrietate, ornatam dignissimis orn mentis, quibus ornari decet nobilem sponsam: æstuar tem

tem vero deſiderio ſponſi; & interno vulnere amoris agitatam, orationem, ut diximus, fundere ad Deum, & dicere de ſponſo ſuo: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui.* Hæc ſunt, quæ dramatis in modum compoſita hiſtorica continet explanatio. Interior vero intellectus videamus, ſi hoc modo poterit competenter aptari. Eccleſia ſit deſiderans Chriſto conjungi. Eccleſiam autem cœtum omnium adverte ſanctorum. Hæc ergo eccleſia ſit quaſi omnium una perſona, quæ loquatur & dicat: Omnia habeo, repleta ſum muneribus, quæ ſponſaliorum vel dotis titulo ante nuptias ſumpſi. Dudum enim cum præpararer ad conjugium filii regis & primogeniti omnis creaturæ, obſecuti ſunt & miniſtraverunt mihi angeli ſancti ejus, deferentes ad me legem ſponſalis muneris loco. Lex namque per angelos diſpoſita dicitur in manu mediatoris. Miniſtraverunt mihi etiam prophetæ. Locuti ſunt enim omnia & ipſi, per quæ non ſolum oſtenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his, quæ appellantur, arrhis & muneribus dotalibus ſpondere cupiebant: verum ut & in amorem me ejus deſideriumque ſuccenderent, pronunciaverunt mihi propheticis vocibus de adventu ejus, & de innumeris virtutibus, operibusque ejus immenſis repleti Spiritu ſancto, prædicaverunt. Pulchritudinem quoque ejus, & ſpeciem, ac manſuetudinem deſcripſerunt, ita, ut omnibus his ad amorem ejus intolerabiliter inflammarer. Sed quoniam ſæculum jam pene finitum eſt, & ipſius quidem præſentia non datur mihi: ſolos autem miniſtros ejus video aſcendentes & deſcendentes ad me, propter hoc ad te patrem ſponſi mei precem fundo & obſecro, ut tandem miſeratus amorem noſtrum, mittas eum: ut jam non mihi per miniſtros ſuos angelos dumtaxat & prophetas loquatur, ſed ipſe per ſemetipſum veniat, & oſculetur me ab oſculo oris ſui, verba ſcilicet in os meum ſui oris *infundat*, ipſum audiam lo-

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORU
LIBER PRIMUS.

O*sculetur me ab osculo oris sui.* Meminisse oport illud, quod in præfatione præmonuimus, qu libellus hic Epithalamii habens speciem, dramatis modum conscribitur. Drama autem esse, diximu ubi certæ personæ introducuntur, quæ loquuntur, aliæ interdum superveniunt, aliæ recedunt, aut a cedunt, & sic totum in mutationibus agitur person rum. Hæc ergo erit totius libelli species, & secu dum hanc pro viribus historica a nobis aptabitur e positio. Spiritalis vero intelligentia secundum h nihilominus, quod in præfatione signavimus, vel ecclesia ad Christum, sub sponsæ vel sponsi titul vel de animæ cum Verbo Dei conjunctione dirigitu Introducitur ergo nunc per historiæ speciem spon quædam, quæ suscepit quædam sponsaliorum & dot titulo dignissima munera ab sponso nobilissimo: s plurimo tempore moram faciente sponso, sollicita cam desiderio amoris sui, & confici jacentem dor suæ, agentem omnia, quatenus possit aliquando v dere sponsum suum, atque osculis ejus frui. Qua quoniam nec differri amorem suum, nec adipisci posse, quod desiderat, videt, convertat se ad orati nem, & supplicet Deo, sciens, eum patrem es sponsi sui. Consideremus ergo eam, levantem sanct manus sine ira & disceptatione in habitu ornato cu verecundia & sobrietate, ornatam dignissimis orn mentis, quibus ornari decet nobilem sponsam: æstua tem

tem vero desiderio sponsi; & interno vulnere amoris agitatam, orationem, ut diximus, fundere ad Deum, & dicere de sponso suo: *Osculetur me ab osculo oris sui.* Hæc sunt, quæ dramatis in modum composita historica continet explanatio. Interior vero intellectus videamus, si hoc modo poterit competenter aptari. Ecclesia sit desiderans Christo conjungi. Ecclesiam autem cœtum omnium adverte sanctorum. Hæc ergo ecclesia sit quasi omnium una persona, quæ loquatur & dicat: Omnia habeo, repleta sum muneribus, quæ sponsaliorum vel dotis titulo ante nuptias sumpsi. Dudum enim cum præpararer ad conjugium filii regis & primogeniti omnis creaturæ, obsecuti sunt & ministraverunt mihi angeli sancti ejus, deferentes ad me legem sponsalis muneris loco. Lex namque per angelos dispofita dicitur in manu mediatoris. Ministraverunt mihi etiam prophetæ. Locuti sunt enim omnia & ipsi, per quæ non solum ostenderent & indicarent mihi de filio Dei, cui me delatis his, quæ appellantur, arrhis & muneribus dotalibus spondere cupiebant: verum ut & in amorem me ejus desideriumque succenderent, pronunciaverunt mihi propheticis vocibus de adventu ejus, & de innumeris virtutibus, operibusque ejus immensis repleti Spiritu sancto, prædicaverunt. Pulchritudinem quoque ejus, & speciem, ac mansuetudinem descripserunt, ita, ut omnibus his ad amorem ejus intolerabiliter inflammarer. Sed quoniam sæculum jam pene finitum est, & ipsius quidem præsentia non datur mihi: solos autem ministros ejus video ascendentes & descendentes ad me, propter hoc ad te patrem sponsi mei precem fundo & obsecro, ut tandem miseratus amorem nostrum, mittas eum: ut jam non mihi per ministros suos angelos dumtaxat & prophetas loquatur, sed ipse per semetipsum veniat, & osculetur me ab osculo oris sui, verba scilicet in os meum sui oris *infundat*, *ipsum* audiam lo-

quentem, ipſum videam docentem. Hæc enim ſunt Chriſti oſcula, quæ porrexit Eccleſiæ, cum in adventu ſuo ipſe Chriſtus in carne poſitus evangelizavit ei verba fidei & charitatis & pacis, ſecundum quod Eſaias promiſerat, & præmiſſus ad ſponſam dixerat: Non legatus, neque angelus, ſed *ipſe Dominus ſalvabit nos*. Tertio vero expoſitionis loco introducamus animam, cujus omne ſtudium ſit, conjungi & conſociari verbo Dei, & intra myſteria ſapientiæ ejus ac ſcientiæ velut ſponſi cœleſtis thalamos intrare, cuique animæ præſentia etiam ipſius munera data ſunt, dotis ſcilicet nomine. Sicut enim eccleſiæ dos fuit legis & prophetarum volumina, ita huic lex naturæ & rationalis ſenſus ac libertas arbitrii dotalia munera deputentur. Habens autem hæc dotis ſuæ munera, ſit ei primæ eruditionis doctrina a monitoribus doctoribusque deſcendens. Sed quoniam in his non eſt ei plena atque perfecta deſiderii ſui & amoris expletio, deprecetur, ut mens ejus pura & virginalis ipſius verbi Dei illuminationibus, & viſitationibus illuſtretur. Cum enim nullo hominis, vel angeli miniſterio divinis ſenſibus & intellectibus mens impletur, tunc ipſius oſcula verbi Dei ſuſcipere ſeſe credat. Propter hæc ergo & hujuſmodi oſcula dicat anima, orans ad Deum! *Oſculetur me ab oſculo oris ſui.* Dum enim incapax fuit, ut ipſius verbi Dei caperet meram ſolidamque doctrinam, neceſſaria ſuſcepit oſcula, id eſt, ſenſus ab ore doctorum: ubi vero ſponte jam cœperit obſcura cernere, enodare perplexa, involuta diſſolvere, parabolas & ænigmata, dictaque ſapientum competentibus intelligentiæ lineis explicare, tunc jam oſcula ipſius ſponſi ſui, id eſt, verbi Dei ſuſcepiſſe ſe credat. Ideo autem oſcula pluraliter poſuit, ut intelligamus, uniuſcujuſque obſcuri ſenſus illuminationem oſculum eſſe verbi Dei, ad animam perfectam delatum. Et ſecundum hoc forte dicebat

prophe-

prophetica & perfecta mens: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Os autem ſponſi intelligimus virtutem Dei, qua illuminat mentem, & velut ſermone quodam amoris ad eam facto, ſi tamen capere mereatur tantæ virtutis præſentiam, incognita quæque ſibi & obſcura manifeſtat, & hoc eſt verius, propiusque, & ſanctius oſculum, quod a ſponſo Dei verbo porrigi dicitur ſponſæ, puræ ſcilicet animæ, & perfectæ. Cujus rei imago eſt illud oſculum, quod in eccleſia ſub tempore myſteriorum nobis invicem damus. Quoties ergo in corde noſtro aliquid, quod de divinis dogmatibus ſenſibusque quæritur, abſque monitoribus invenimus, toties oſcula nobis data eſſe a ſponſo Dei verbo credamus. Ubi vero quærentes aliquid de divinis ſenſibus, invenire non poſſumus, tunc affectu hujus orationis aſſumpto petamus a Deo viſitationem verbi ejus, & dicamus: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui.* Scit autem pater uniuscujusque animæ capacitatem, & novit, quo tempore, cui animæ, quæ oſcula verbi ſui porrigere in intellectibus dumtaxat & ſenſibus debeat.

Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum, & odor unguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Intellige prius, quaſi in hiſtoriæ dramate ſponſam elevatis ad Deum manibus orationem fudiſſe ad patrem, & oraſſe, ut jam veniret ad eam ſponſus, & ipſe ei oſculum proprii oris infunderet. Dumque hæc oraret ad patrem, in ipſa oratione, qua dixit: *Oſculetur me ab oſculo oris ſui*, parat, etiam alia orationis verba ſubjungere, ac dicere, quia in hoc principio ſermonis affuiſſet ſponſus, & oranti ei aſtitiſſet, ac revelaſſet verba ſua, ipſumque ſponſum unguentis mirificis, & quibus ſponſum fragrare decebat, conſtitiſſe delibutum. Sponſa vero, ubi adeſſe vidit eum, pro quo orabat, ut adeſſet, & adhuc loquenti ſibi præſtitum, quod orabat, ac data ſibi ab ipſo oſcula, quæ popoſcerat, læta pro

 hoc

hoc reddita, & decora uberum, ac fragrantiæ ipsius odore permota, propositæ orationis sermonem convertit ad præsentiam sponsi, qui aderat: & cum dixisset: *Osculetur me ab osculo oris sui*, subjungit post hæc ad præsentem jam sponsum, dicens: ***Bona ubera tua super vinum, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*** Hæc interim secundum historicam intelligentiam, quam dramatis in modum prædiximus textam. Nunc vero, quid intellectus interior habeat, requiramus. Diversis vocabulis principale cordis appellari in scripturis divinis invenimus, quæ vocabula pro causis, ac rebus, de quibus agitur, aptari solent. Interdum enim cor dicitur, ut: ***Beati mundo corde***, &: *Corde creditur ad justitiam.* Si vero convivii tempus sit, pro specie, & ordine discumbentium, vel sinus, vel pectus appellatur: sicut Joannes in evangelio refert de quodam discipulo, quem amabat Jesus, quod in sinu ejus vel supra pectus ejus recumberet: ille profecto, cui innuens Simon Petrus dicebat: *Interroga, quis hic, de quo dicit.* Post hæc vero recumbens super pectus Jesu, dicit ei: *Domine, quis est?* In his enim certum est, quod Joannes in principali cordis Jesu atque in internis doctrinæ ejus sensibus requievisse dicatur, ibi requirens & perscrutans thesauros sapientiæ & scientiæ, qui reconditi erant in Christo Jesu. Sed quod sinus Christi in loco dogmatum sanctorum accipiatur, puto indecens non videri. Diversis ergo modis, ut dicere cœperamus, principale cordis in scripturis sanctis designatur, sicut & in Levitico nihilominus, ubi de sacrificiis pectusculum separationis, & brachium sacerdotibus sequestratur: & in hoc sequestratum ac separatum pectusculum & brachium, præcellens cæteros homines, principale cordis, & operum decus vult esse in sacerdotibus. De quo plenius in libro Levitico, prout Dominus dare dignatus est, exposuimus. Secundum

hæc

c ergo etiam in præſenti loco, quandoquidem ama-
ium videtur drama, quod agitur, in uberibus prin-
ale cordis intelligamus, ut tale videatur eſſe, quod
itur: Cor tuum, o ſponſe meus, id eſt, dogma-
quæ intra te ſunt, vel doctrinæ gratia, ſuperat
ne vinum, quod cor hominis lætificare ſolet. Sic-
enim in his, de quibus dicit: *Quia Deum videbunt*,
competenter dictum eſſe videtur, & inter diſcum-
tes ſinus, ac pectus ponitur, pro habitu ſine du-
diſcumbentium, formaque convivii: & rurſus,
apud ſacerdotes pectuſculum & brachium myſticis
ignatur eloquiis: ita etiam arbitror in præſenti lo-
, ubi amantium habitus & colloquia deſcribuntur,
tiſſime hoc ipſum principale cordis in uberibus ap-
latum. Bona ergo ſunt ubera ſponſi, quandoqui-
n theſauri ſunt in eis ſapientiæ & ſcientiæ recon-
. Ubera autem hæc vino comparat ſponſa, ſed
comparat, ut præferat. Vinum autem illa intel-
nda ſunt dogmata, & doctrinæ, quæ per legem &
phetas ante adventum ſponſi ſumere ſponſa con-
verat. Sed nunc conſiderans hanc doctrinam, quæ
uberibus profluit ſponſi, miratur & ſtupet, videns
n longe præſtantiorem, quam illam, ex qua ante
rentum ſponſi lætificata fuerat, tanquam ex vino
itali, quod miniſtrabant ſancti patres & prophetæ,
etiam hujus generis plantaverunt vineas, ut Noe
mus, & Eſaias in cornu in loco uberi, & colue-
it eas. Videns ergo, nunc multam eſſe eminen-
n dogmatum & ſcientiæ apud ſponſum, & longe
eo perfectiorem, quam fuit apud antiquos, ema-
e doctrinam, dicit: *Bona ſunt ubera tua ſuper vi-
n*: ſuper illam ſcilicet doctrinam, qua lætificabar
antiquis. De hoc enim antiquorum vino intelli-
ndus eſt Eccleſiaſtes dicere, ubi ait: *Ego dixi in
de meo, veni, & tentabo te in lætitia, videbo in bono.*
iterum de iisdem vineis loquens idem Eccleſiaſtes

 dicit:

dicit: *Magnificavi mihi opus meum, ædificavi mihi domos, plantavi mihi vineas, feci mihi hortos & paradisos*, & reliqua. Sunt autem hujus vineæ mystici etiam ministri quidam, qui vini fusores appellantur. Sic enim idem dicit: *Et feci mihi cantores & cantatrices in lætitia filiorum hominum, vini fusores & vini fusitrices.* Vide ergo, si possimus tum in cæteris, tum etiam in hoc intelligere salvatorem veteri vino novella uberum suorum fluenta miscentem, cum Maria & Joseph quærentes *invenerunt eum in templo sedentem in medio doctorum, & audientem atque interrogantem eos*, quando & *mirabantur omnes super responsis ejus.* Sed & ibi fortassis species formæ hujus expletur, ubi ascendens in montem docebat populos, & dicebat: *Dictum est antiquis: Non occides: ego autem dico vobis: Omnis, qui irascitur fratri suo sine causa, reus erit.* Et *dictum est antiquis: Non adulterabis: ego autem dico vobis: Omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* In quantum ergo doctrina hæc ejus præcellit illam antiquam, in tantum sponsa intelligit, & pronuntiat, bona esse ubera ejus super vinum. Sed & quod vorax dicitur filius hominis, & bibens, & dicunt: *Ecce homo vorax & vinum bibens*; ad hoc nihilominus respicit: tale & illud vinum fuisse in Cana Galilææ, quod bibebatur in convivio nuptiali, quo deficiente fecit & aliud vinum, cui testimonium reddidit architriclinus, quod sit valde bonum, & eo vino, quod expensum fuerat, multo præstantius: cum dicit: *Omnis homo primo bonum vinum ponit, & cum inebriati fuerint, id, quod deterius est; tu autem servasti vinum bonum usque nunc.* Sed & Salomonem, qui pro accepta Dei sapientia in admiratione fuit reginæ Sabæ, quæ venerat, tentare eum in quæstionibus, in quibus eum eadem regina scrutetur & miretur, audi scripturam referentem: *Et vidit*, inquit, *regina Saba omnem sapientiam Salomonis, & domum, quam ædificavit,*

ſuvit, apparatum convivii ejus, & ſedem puerorum ejus, & ordinem miniſtrorum ejus, & veſtes ejus, & vini fuſores ejus, & holocauſta ejus, quæ offerebat in domo Dei, & ſtupefacta eſt, &c. In his ergo adverte, quomodo hæc, quæ venit a finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis, inter cætera miratur & cibos convivii ejus, vel vini fuſores ejus, & ſuper his dicitur obſtupuiſſe. Neſcio autem, ſi ita ineptam putemus fuiſſe reginam, quæ ob hoc venerat a finibus terræ, ut audiret ſapientiam Salomonis, ut miretur cibos corporales, & vinum iſtud commune, ac pincernas vini in miniſterio regis. Quid enim in his admiratione dignum reginæ videatur, quæ communia pene omnibus ſunt hominibus? Sed mihi videtur mirata eſſe cibos doctrinæ ejus & vinum dogmatum, quæ ab eo per divinam ſapientiam prædicabantur. Hoc erat vinum & illud, quod per Hieremiam refertur de filiis Jonadab filii Rechab, qui eo tempore, quo peccata populi invaluerant, & pro iniquitatibus plebis captivitas imminebat, convocati ſunt, ut biberent vinum, & dixerunt, quia mandaverat eis pater ſuus Jonadab, ne biberent vinum ipſi & filii ſui in ſæculum, neque domos ædificarent, neque ſeminarent ſemen, neque plantarent vineas, ſed in tabernaculis habitarent omnibus diebus vitæ ſuæ. Et amplectitur eos Deus, eo quod cuſtodierint præceptum patris ſui, & noluerint bibere vinum. Pro peccatis enim tunc populi, & iniquitatibus eorum, erat *vinea eorum ex vinea Sodomorum, & palmites eorum ex Gomorra, uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis: venenum aſpidum & furor draconum* erat *vinum eorum.* Propter hoc ergo laudabiles habentur filii Jonadab, qui tale vinum, venenata ſcilicet dogmata, & aliena a fide Dei, bibere & ſuſcipere recuſarunt. Propter hoc ergo fortaſſis percuſſit Deus vineas Ægyptiorum, ſicut in pſalmo ſcriptum eſt, ne tale facerent vinum. Igitur ſi intelleximus

vini

vini differentias, easque pro diverſitate dogmatu
conſtare perſpeximus, quod ait hic ſponſa: *Quia bon*
ſunt ubera tua ſuper vinum, ſuper vinum utique inte
ligamus bonum, non malum. Bonis enim, non m
lis comparata dogmatibus ſponſi dogmata præferu
tur. Bonum enim vinum guſtaverat prius in lege
prophetis: ex quo velut præmeditata erat ſponſa l
titiam cordis accipere, ac præparare, ut capere pc
ſet etiam illam, quæ affutura erat per ubera ipſi
ſponſi, excellentiorem cunctis eminentioremque d
ctrinam, dicit: *Bona ſunt ubera tua ſuper vinum.* I
vide, ſi adhuc formæ huic aptare poſſimus illam eva
gelii parabolam, quæ dicit: *Simile eſt regnum cœloru*
theſauro abſcondito in agro, quem qui invenerit, abſco
dit, & præ gaudio ejus vadit, & vendit omnia, quæ h
bet, & emit agrum illum. Eſt ergo theſaurus is non i
deſerto aliquo loco, neque in ſylvis, ſed in agro al
ſconditus. Et poſſibile utique eſt, agrum illum h
bere etiam vineas, quæ afferant vinum, habere etia
theſaurum, propter quem diſtractis omnibus em
agrum illum is, qui invenerat ibi theſaurum. Pote
ergo dicere ille, qui emit agrum, quia bonus eſt th
ſaurus, qui eſt in agro, magis quam vinum, quod e
in eo. Ita ergo & bonus eſt ſponſus atque ube
ſponſi, quæ velut theſaurus abſconditus eſt in leg
& prophetis, magis, quam vinum, quod eſt in ei
illa ſcilicet doctrina, quæ palam eſt, & lætificat a
dientes. Bona ergo ſunt ubera ſponſi. Theſau
enim ſunt ſapientiæ & ſcientiæ in eo abſconditi: q
cum aperti & revelati fuerint oculis ſponſæ, mult
præſtantiores ei videbuntur, quam fuit prius iſtu
vinum legis & doctrinæ propheticæ. Sed & ſi te
tiam expoſitionem de anima perfecta, & verbo De
ſentire debeamus, poſſumus dicere: quia quis, dc
nec parvulus eſt, & nondum ſemetipſum ex integr
obtulit Deo, bibit vinum, quod affert ager ille, q
habet

abet intra ſe etiam theſaurum abſconditum, & bi-
ens lætificatur ex vino. Cum autem obtulerit & de-
overit ſemetipſum Deo, ac Nazaræus fuerit effe-
tus, atque invenerit theſaurum abſconditum, & ad
pſa ubera fonteſque pervenerit verbi Dei, vinum &
ſiceram jam non bibet, dicens ad ipſum Dei verbum
de his theſauris, qui in ipſo ſcientiæ & ſapientiæ re-
conditi ſunt: *Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum.*
Sunt autem unguenta quædam ſponſi, quorum fra-
grantia delectata eſt ſponſa, & dicit: *Odor unguento-
rum tuorum ſuper omnia aromata.* Aromata ſpecies ſunt
pigmentorum. Sponſa autem habuit quendam uſum
& notitiam aromatum, hoc eſt, verborum legis &
prophetarum, quibus ante adventum ſponſi medio-
criter licet, inſtrui tamen videbatur, & exerceri ad
cultum Dei, utpote parvula adhuc, & ſub curatori-
bus & actoribus agens & pædagogis: *Lex* enim *pæda-
gogus noſter fuit ad Chriſtum.* Hæc autem omnia aro-
mata fuerant, in quibus nutriri viſa eſt, & ſponſo ſuo
præparari. Sed ubi venit plenitudo temporum & ado-
levit, atque unigenitum ſuum pater Spiritu ſancto
unctum, miſit in hunc mundum, odorata ſponſa divi-
ni unguenti fragrantiam, ſentienſque, quod illa
omnia aromata, quibus prius uſa videbatur, longe
inferiora ſint, ad comparationem ſuavitatis novi hu-
jus & cæleſtis unguenti, ait: *Odor unguentorum tuorum
ſuper omnia aromata.* Et quoniam Chriſtus idem ſpon-
ſus, atque idem pontifex dicitur: pontifex quidem
ſecundum hoc, quod mediator eſt Dei, & hominum
omniſque creaturæ, pro qua & propitiatio factus eſt,
ſemetipſum offerens hoſtiam pro peccato mundi: ſpon-
ſus vero ſecundum hoc, quod eccleſiæ jungitur, non
habenti maculam, aut rugam, aut aliquid horum:
conſidera, ne forte unguentum illud pontificale,
quod in Exodo componi jubetur arte pigmentarii,
illius unguenti, quod nunc odorata ſponſa miratur,

teneat

vini differentias, easque pro diversitate dogma constare perspeximus, quod ait hic sponsa: *Quia bo- sunt ubera tua super vinum*, super vinum utique in ligamus bonum, non malum. Bonis enim, non lis comparata dogmatibus sponsi dogmata præfer tur. Bonum enim vinum gustaverat prius in leg prophetis: ex quo velut præmeditata erat sponsa titiam cordis accipere, ac præparare, ut capere set etiam illam, quæ affutura erat per ubera ip sponsi, excellentiorem cunctis eminentioremque ctrinam, dicit: *Bona sunt ubera tua super vinum.* vide, si adhuc formæ huic aptare possimus illam ev gelii parabolam, quæ dicit: *Simile est regnum cœl thesauro abscondito in agro, quem qui invenerit, ab dit, & præ gaudio ejus vadit, & vendit omnia, qua bet, & emit agrum illum.* Est ergo thesaurus is non deserto aliquo loco, neque in sylvis, sed in agro ab sconditus. Et possibile utique est, agrum illum h bere etiam vineas, quæ afferant vinum, habere etia thesaurum, propter quem distractis omnibus em agrum illum is, qui invenerat ibi thesaurum. Pote ergo dicere ille, qui emit agrum, quia bonus est th saurus, qui est in agro, magis quam vinum, quod e in eo. Ita ergo & bonus est sponsus atque ube sponsi, quæ velut thesaurus absconditus est in leg & prophetis, magis, quam vinum, quod est in ei illa scilicet doctrina, quæ palam est, & lætificat a dientes. Bona ergo sunt ubera sponsi. Thesaur enim sunt sapientiæ & scientiæ in eo absconditi: qu cum aperti & revelati fuerint oculis sponsæ, mult præstantiores ei videbuntur, quam fuit prius istu vinum legis & doctrinæ propheticæ. Sed & si te tiam expositionem de anima perfecta, & verbo D sentire debeamus, possumus dicere: quia quis, do nec parvulus est, & nondum semetipsum ex integro obtulit Deo, bibit vinum, quod affert ager ille, qui habet

: intra se etiam thesaurum absconditum, & bi-
lætificatur ex vino. Cum autem obtulerit & de-
rit semetipsum Deo, ac Nazaræus fuerit effe-
atque invenerit thesaurum absconditum, & ad
bera fontesque pervenerit verbi Dei, vinum &
m jam non bibet, dicens ad ipsum Dei verbum
; thesauris, qui in ipso scientiæ & sapientiæ re-
ti sunt: *Quia bona sunt ubera tua super vinum.*
autem unguenta quædam sponsi, quorum fra-
ia delectata est sponsa, & dicit: *Odor unguento-*
uorum super omnia aromata. Aromata species sunt
:ntorum. Sponsa autem habuit quendam usum
titiam aromatum, hoc est, verborum legis &
ıetarum, quibus ante adventum sponsi medio-
licet, instrui tamen videbatur, & exerceri ad
n Dei, utpote parvula adhuc, & sub curatori-
: actoribus agens & pædagogis: *Lex* enim *pæda-*
noster fuit ad Christum. Hæc autem omnia aro-
fuerant, in quibus nutriri visa est, & sponso suo
ırari. Sed ubi venit plenitudo temporum & ado-
, atque unigenitum suum pater Spiritu sancto
m, misit in hunc mundum, odorata sponsa divi-
ıguenti fragrantiam, sentiensque, quod illa
ı aromata, quibus prius usa videbatur, longe
ora sint, ad comparationem suavitatis novi hu-
cælestis unguenti, ait: *Odor unguentorum tuorum*
omnia aromata. Et quoniam Christus idem spon-
atque idem pontifex dicitur: pontifex quidem
dum hoc, quod mediator est Dei, & hominum
sque creaturæ, pro qua & propitiatio factus est,
ipsum offerens hostiam pro peccato mundi: spon-
ero secundum hoc, quod ecclesiæ jungitur, non
ıti maculam, aut rugam, aut aliquid horum:
dera, ne forte unguentum illud pontificale,
in Exodo componi jubetur arte pigmentarii,
unguenti, quod nunc odorata sponsa miratur,

teneat

teneat rationem, & videns, quod illa quidem
menta, quibus compositum unguentum videba
quo Aaron unctus est, quoniam erant terrena &
teriæ corporalis, hoc autem unguentum, quo
unctum vidit sponsum spirituale est & cœleste, i
eo dicat: *Quis odor unguentorum tuorum super o*
aromata. Videamus ergo, quomodo compositu
illud unguentum: *Et locutus est Dominus*, inquit
Mosen, dicens: Accipe tibi florem myrrhæ electæ quing
siclos, & cinnamomum suave ducentos quinquaginta s
& calamum suavem ducentos quinquaginta siclos, &
quingentos siclos secundum siclum sanctum, & oleum e
vis. Hin, & facies illud oleum chrismatis sancti ung
tum arte pigmentarii. Hæc autem in lège quiden
ferri, audierat sponsa, sed rationem eorum ve
temque nunc perspicit. Vide ergo, quod istæ
tuor species unguenti istius, formam tenebant in
nationis verbi Dei, quod ex quatuor elementis c
paginatum corpus assumpsit, in quo corpore my
illa mortis ejus, quam sive ut pontifex pro pop
sive ut sponsus pro sponsa suscepit, servat ind
Quod vero non simpliciter myrrha, sed flos myrr
& myrrhæ electæ scriptum est, non solum mor
ejus, sed & primogenitum eum futurum ex mortui
dicabat, atque eos, qui complantati fuissent simi
dine mortis ejus, non solum vocatos, sed ele
futuros. Cinamomum vero immaculatum dici
propter ecclesiam sine dubio, quam purificatan
vacro aquæ immaculatam fecit, non habentem
culam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi. Se
calamus assumitur, quia lingua ejus etiam est c
mus scribæ, velociter scribentis, doctrinæ grat
pigmentis designans suavitatis. Ιρεως quoque spe
adhibetur calidissima, ut fertur, & ardentissima
qua vel spiritus sancti fervor, vel futuri per ig
judicii ostenditur forma. Numerus vero quin
torum

torum, vel ducentorum quinquaginta siclorum, vel quinque sensuum in eo mysterium tenet centupliciter perfectorum, vel remissionem peccatorum per eum datam, significat quinquagenarius venialis quintupliciter positus. Sed hæc omnia oleo puro colliguntur, per quod ostenditur, vel misericordiæ solius causa fuisse, quod is, qui erat in forma Dei, formam servi susceperit, vel ea, quæ ex materiali substantia in Christo fuerant assumpta, per Spiritum sanctum redacta in unum fuisse, atque in unam speciem, quæ est persona mediatoris, effecta. Illud ergo oleum materiale nullo genere oleum lætitiæ appellari potuit. Istud autem oleum, id est, Spiritus sancti unguentum, quo unctus est Christus, & cujus nunc odorem percipiens sponsa admirata est, oleum lætitiæ, quia fructus spiritus gaudium est, merito appellatur: quo Deus unxit eum, qui dilexit justitiam, & odio habuit iniquitatem. Propterea enim dicitur: *Unxit* eum *Dominus Deus* suus *oleo lætitiæ præ participibus* suis. Et ideo odor unguentorum ejus est super omnia aromata. Simili autem expositione utimur, etiam si ad unamquamque animam in amore & desiderio verbi Dei positam transferatur hic sermo, cui fuerint omnes doctrinæ per ordinem decursæ, in quibus ante agnitionem verbi Dei exercitata videtur & erudita, sive ex moralibus descendentes, sive ex naturalibus scholis. Erant enim ei omnia ista aromata quædam pro eo, quod in his institutio probabilis, & morum conquiritur emendatio, quod deprehenditur in his vanitas sæculi, & caducarum rerum respuuntur falsa miracula. Erant ergo ei hæc omnia velut aromata & odoramenta quædam animæ pigmenta. Sed ubi ad agnitionem mysteriorum, & divinorum dogmatum scientiam ventum est, ubi ad januas sapientiæ ipsius, & sapientiæ non hujus mundi, neque principum hujus mundi, qui destruuntur, accessum est, sed ad ipsam Dei *sapientiam*, quæ inter perfe-

perfectos diſſeritur, & ubi myſterium, quod prioribus generationibus non fuit notum, filiis hominum revelatum eſt: ubi, inquam, anima ad tanti agnitionem aſcendit arcani, merito dicit: *Odor unguentorum tuorum*, ſpiritalis ſcilicet intelligentia & myſtica, *ſuper omnia aromata* moralis naturaliſque philoſophiæ. Non autem lateat nos, quod in quibuſdam exemplaribus pro eo, quod legimus: *Quia bona ſunt ubera tua ſuper vinum*, invenimus ſcriptum: *Quia bonæ ſunt loquelæ tuæ ſuper vinum*: quod, quamvis videantur ſignificaſſe evidentius ea ipſa, quæ nobis ſpiritali interpretatione diſſerta ſunt, tamen nos Septuaginta interpretum ſcripta per omnia cuſtodimus, certi, quod Spiritus ſanctus myſteriorum formas obtectas ineſſe voluit in ſcripturis divinis, & non palam atque in propatulo haberi.

Unguentum exinanitum nomen tuum. Propterea adoleſcentulæ dilexerunt te, ac traxerunt te poſt ſe. In odorem unguentorum tuorum curremus. Hiſtorica quidem expoſitio eadem, quæ in ſuperioribus, percurrit etiam in præſenti loco, donec fiat aliqua mutatio perſonarum, ita quippe ordo dramatis, qui a nobis in hac expoſitione receptus eſt, poſcit. Poteſt ſane in his prophetia quædam videri ex perſona ſponſæ prolata de Chriſto, quod futurum eſſet in adventu Domini & ſalvatoris noſtri, ut nomen ejus ita per orbem terræ & per univerſum mundum diffunderetur, ut fieret odor ſuavitatis in omni loco, ſicut & Apoſtolus dixit: *Quia Chriſti bonus odor ſumus in omni loco: aliis quidem odor ex morte in mortem, aliis autem odor de vita in vitam.* Si enim omnibus fuiſſet odor de vita in vitam, dixiſſet utique & hic: omnes dilexerunt te & traxerunt te. Sed nunc ait, ubi nomen tuum eſt factum unguentum exinanitum, dilexerunt te, non illæ vetulæ, ac veterem hominem indutæ animæ, neque rugas habentes, neque maculas, ſed adoleſcentulæ in augmen-

ıgmento scilicet ætatis & pulchritudinis positæ aniıæ, quæ semper innovantur, & de die in diem reovantur, novum se hominem induentes, qui secunım Deum creatus est. Propter istas ergo adolescenılas, & in augmentis vitæ profectibus positas, eximivit se ille, qui erat in forma Dei, ut fieret unıentum exinanitum nomen ejus: ut non jam inaccessam lucem tantummodo habitaret, & in forma Dei ermaneret, sed verbum caro fieret, quo possent tæ adolescentulæ, & in augmentis profectuum poæ animæ, non solum diligere, sed & trahere eum l se. Trahit enim unaquæque anima, & assumit ad verbum Dei pro capacitatis & fidei suæ mensura. um autem traxerint ad se animæ verbum Dei., & nsibus suis atque intellectibus inseruerint, & dulcenis ejus & odoris senserint suavitatem, ubi unguenırum ejus fragrantiam ceperint, ratione dumtaxat lventus ejus, & redemptionis ac passionis causas, chaatemque agnoverint, qua pro salute omnium usıe ad mortem crucis immortalis accessit, & his omniıs velut divini cujusdam & ineffabilis unguenti odobus invitatæ adolescentulæ, id est, animæ plenæ igoris atque alacritatis effectæ, currunt post ipsum, que ad odorem suavitatis ejus non lento gradu, nec ırdis passibus, sed rapido cursu, & tota properatioe festinant, quemadmodum & ille, qui dicebat: Sic ırro, ut comprehendam. Verum quod ait: *Unıentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulæ lexerunt te, & traxerunt te post se: in odorem unguenırum tuorum curremus.* Trahunt ad se Christum adoescentulæ, si quidem de ecclesiis intelligatur, quæ na quidem est, cum perfecta est. Multæ vero sunt dolescentulæ, cum adhuc instruuntur & proficiunt. stæ ergo trahunt ad se Christum per fidem, quia Chriıus, ubi viderit congregatos duos, vel tres in fide ıominis sui, vadit illuc, & est in medio eorum, fide

eorum tractus & unanimitate provocatus. Si vero tertia expositione de anima verbum Dei sequente intelligi hæc oportet, quæcumque anima fuerit erudita primo in moralibus, secundo etiam in naturalibus exercitata, per illa omnia, quæ in his disciplinis edoceri supra ostendimus, ipsa morum emendatio, & eruditio rerum, ac probitas disciplinæ trahit ad se verbum Dei, & libens trahitur: gratissime enim ad eruditas animas venit, & trahi se ab his indulgenter accipit, benigneque concedit. Requiro sane, si solum nomen ejus, quia unguentum factum est exinanitum, tantum operis egerit, & ita suscitarit adolescentulas, ut primo traherent eum ad se, & habentes eum apud se, caperent unguentorum ejus odorem, & statim currerent post eum: si hæc, inquam, omnia solo nomine ejus effecta sunt, quid, putas, faciet ipsa ejus substantia? Quid ex illa adolescentulæ istæ virtutis, quid vigoris accipient, si quo pacto potuerint aliquando ad ipsam ejus incomprehensibilem atque ineffabilem substantiam pervenire? Ego puto, quod, si ad hoc aliquando pervenerint, jam non ambulent, neque currant, sed vinculis quibusdam charitatis ejus astrictæ adhæreant ei, ne ultra mobilitatis alicujus ullus in eis resideat locus, sed sint cum eo unus spiritus, & compleatur in eis illud, quod scriptum est: *Sicut tu pater in me, & ego in te unum sumus, ita & isti in nobis unum sint.* Sed nunc interim, ut videtur, sponsa consociatis sibi adolescentulis multis, quantum in posterioribus nullus esse numerus dicitur, ab uno solo sensu, id est, odoratu tantummodo capta, currere se in odorem unguentorum sponsi commemorat: sive quod ipsa cursu indigeat adhuc & profectu, sive quod ipsa quidem perfecta sit, pro his autem adolescentulis, quæ adhuc cursu & profectibus indigent, etiam ipsa se currere fatetur: sicut & ille, qui cum ipse sub lege non esset, fit tamen sub lege,

ut

ut eos, qui ſub lege ſunt, lucrifaciat; & iterum cùm in lege ſit Chriſti, his tamen, qui ſine lege ſunt, fit & ipſe ſine lege, ut eos, qui ſine lege ſunt, ſalvet. Et hoc fit, ut diximus, ſolo adhuc odoratu ejus accepto. Quid, putas, agent, cum & auditum earum & viſum & tactum, guſtumque occupaverit verbum Dei, & ſingulis quibusque ſenſibus virtutes ex ſe competentes naturæ earum capacitatique præbuerit? ita, ut oculus, ſi videre potuerit gloriam ejus, gloriam tanquam unigeniti a patre, aliud ultra jam videre nolit, neque auditus aliud, quam verbum vitæ & ſalutis audire. Sed & cujus manus palpaverit de verbo vitæ, nihil ultra materiale, nihil fragile caducumque palpabit, nec guſtus, cum guſtaverit bonum verbum Dei, carnemque ejus & panem, qui de cœlo deſcendit, aliud quid poſt hæc guſtare patietur. Præ dulcedine namque ipſius, & ſuavitate omnis reliquus ei ſapor aſper videbitur & amarus, & ideo hoc ſolo veſcetur. Omnem namque ſuavitatem, quamcunque cupierit, in hoc inveniet; ad omnia namque aptum ſe reddit, & habilem. Denique his, qui ex incorruptibili ſemine regenerantur, rationabile & ſine dolo efficitur lac: his vero, qui infirmantur in aliquo, olera ſe præbet ad hoſpitalitatis amicitiam & gratiam. His vero, qui pro poſſibilitate ſumendi, exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni & mali, cibum ſe ſolidum præbet. Si qui vero ſunt, qui exierint de Ægypto, & ſecuti columnam ignis & nubis, in eremum venerint, de cœlo ad illos deſcendit, minutum & ſubtilem eis præbens cibum, angelico ſimilem, ita, ut panem angelorum manducet homo. Habet & alias multas in ſemetipſo atque innumeras ciborum differentias, quas interim pelle quis & carne oſſibusque indutus & nervis, capere non poteſt. Qui autem dignus fuerit redire, & eſſe cum Chriſto, quique in parvo fidelis inventus, conſtituetur ſuper multa, ille gu-

ſtabit & capiet voluptatem Domini, perductus ad locum quendam, qui pro hujusmodi ciborum copiis & varietatibus deliciarum nominatur locus. Propter quod & in Eden poſitus dicitur, quod delicias indicat. Ibi enim dicetur ad eum: *Deliciare in Domino.* Deliciabitur autem non in uno ſolo edendi guſtandique ſenſu, ſed & auditu deliciabitur, & viſu & tactu odoratuque deliciabitur. In odorem namque unguenti ejus curret. Et ita omnibus ſenſibus ſuis deliciabitur in verbo Dei is, qui ad ſummam perfectionis ac beatitudinis venerit. Unde & in his poſiti locis, deprecamur auditores horum, ut mortificent carnales ſenſus, ne quid ex iis, quæ dicuntur, ſecundum corporis motus excipiant, ſed illos diviniores interioris hominis ad hæc capienda ſenſus exhibeant: ſicut Salomon edocet nos, dicens: *Senſum autem divinum invenies.* Et ut Paulus quoque ad Hebræos ſcribit de perfectis, ut ſupra memoravimus, qui exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni vel mali: oſtendens, eſſe in homine præter hos corporeos ſenſus quinque alios nihilominus, qui exercitio quæruntur, & exercitati dicuntur, cum ſcilicet intelligentiam rerum acumine acriore diſcutiunt. Non enim perfunctorie, &, ut libet, audiendum eſt, quod apoſtolus de perfectis dicit, quia exercitatos habent ſenſus ad diſcretionem boni vel mali. Quod ut clarius eluceſcat, ſumamus, ſi videtur, exemplum ab his corporalibus ſenſibus, & ita demum ſtatim ad illos divinos, quos ſcriptura nominat, ſenſus interioris hominis veniemus. Si enim corporeus oculus exercitium viſus habeat, nullo impediente obſtaculo, integre & absque ulla falſitate, vel colores corporum, vel magnitudines qualitatesque deprehendet. Nam ſi aut caligine, aut alia qualibet infirmitate impediatur aſpectus, & rubrum pro albo, & viride pro nigro, aut rectum putat eſſe aliquid, cum curvum

ſit

ſit & tortuoſum, conturbabitur ſine dubio judicium mentis, & aliud pro alio agetur. Ita ergo & interior viſus, niſi eruditione & induſtria fuerit exercitatus, quo per multam peritiam diſcretionem boni habeat ac mali, ſed ignorantia & imperitia tanquam caligo oculis inciderit, aut etiam malitiæ alicujus languor tanquam lippis oculis acceſſerit, diſcrimen boni aut mali intueri nullatenus poſſit: & inde fiet, ut mala pro bonis agat, bona vero pro malis ſpernat. Secundum hanc vero formam, quam de viſu corporis animæque tractavimus, conſequenter etiam de auditu & guſtu & odoratu, tactuque per ſingulas quasque ſui generis virtutes ſenſuum corporalium referens ad animæ ſenſus, quæ in ſingulis adhiberi debeant exercitia, quæque debeat emendatio parari, dilucide recognoſces. Hæc autem paulo latiori exceſſu proſecuti ſumus, oſtendere volentes, odoratum ſponſæ & adoleſcentularum, quo odoratæ ſunt odorem unguentorum ſponſi, non corporis ſenſus, ſed divini odoris illius, & interioris, qui appellatur, hominis dici. Hic ergo odorationis ſenſus, in quo ſanus eſt & integer, odore Chriſti accepto ex vita adducit ad vitam. Si vero non ſit ſanus, hoc odore ſuſcepto de morte in mortem dejicit, ſecundum illum, qui dicebat: *Quoniam Chriſti bonus odor ſumus, aliis quidem de vita in vitam, aliis autem odor de morte in mortem.* Denique & hi, quibus intellectus herbarum eſt pigmentorumque peritia, ferunt, quædam eſſe pigmenta, quorum ſi odorem ceperint, nonnulla animalia continuo intereunt: alia vero eodem odore recreantur, vitamque recipiunt. Et nunc ergo in his ipſis expoſitionibus & ſermonibus, quos habemus in manibus, videtur aliis eſſe vita ex vita, aliis vero mors ex morte. Nam ſi hæc exponi ita audiat animalis, qui dicitur, homo, qui non poteſt percipere & intelligere, *quæ ſunt ſpiritus Dei*, irridebit ſine

dubio, atque inepta hæc eſſe & inania, pronunciabit, dicens, ſomnia potius, quam rerum cauſas & dogmata divina tractari. His ergo odor hic Cantici Canticorum efficitur de morte in mortem, ſcilicet de morte infidelitatis in mortem judicii & condemnationis. Sequentibus vero ſpiritalem ſenſum & ſubtilem, atque intelligentibus majorem ineſſe veritatem in his, quæ non videntur, quam in his, quæ videntur, & veriora haberi apud Deum inviſibilia & ſpiritalia magis, quam viſibilia & corporalia, amplectenda ſine dubio hujusmodi intelligentia videbitur & ſequenda. Agnoſcunt enim, tale eſſe intelligendæ veritatis iter, quo pervenitur ad Deum. Sed ſiquidem alienus a fide ſit is, qui hæc ſtulta judicat & irridenda, nihil mirum. Si vero aliquis ex his ſit, qui videntur credére, & ſcripturarum auctoritatem recipere, non tamen recipit expoſitionis hujus ſpiritalis formam, ſed irridet & derogat, tentemus ex aliis ſcripturarum locis inſtruere eum ac perſuadere. Qui ſi forte poterit ſic reſipiſcere, & talia quædam dicamus ad eum: ſcriptum eſt: *Præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.* Dicat ergo nobis, qui ſunt oculi, qui illuminantur luce præcepti. Et iterum: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Quæ ſunt aures iſtæ, quas qui habuerit, ipſe ſolus verba Chriſti audire dicatur? Et iterum: *Quoniam Chriſti bonus odor ſumus Deo*, & in aliis: *Guſtate & videte, quoniam ſuavis eſt Dominus.* Et quid alius ait: *Manus noſtræ palpaverunt de verbo vitæ.* Putasne in his omnibus non movebitur, ut advertat hæc univerſa non de corporeis ſenſibus dicta, ſed de his, quos ſecundum interiorem hominem ineſſe unicuique docuimus? niſi ſi contentionis & jactantiæ vitio agitur, qui ejusmodi eſt. Quibus vitiis quoniam & viſus ille interior excæcatur, & odoratus occluditur, & obduratur auditus, merito nec videre, quæ ſpiritualia ſunt, nec audire poteſt, ſed nec odorem

rem

rem istum Christi capere, quo nunc recepto adolescentulæ istæ, in quibus bene sanus & vigens erat hic sensus, in odorem unguentorum ejus currunt post ipsum, nec deficiunt currentes, aut laborant, quia suavitate odoris ipsius, qui est de vita in vitam, refectæ jugiter invalescunt. Potest adhuc & hoc modo accipi, quod ait: *Unguentum exinanitum nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerunt te.* Unigenitus Dei filius, cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, & formam servi accepit. Exinanivit autem de plenitudine sine dubio, in qua erat. Illi ergo, qui dicunt, quia *de plenitudine ejus nos omnes accepimus*, ipsi sunt adolescentulæ, quæ de ea plenitudine, ex qua se ille exinanivit, & factum est unguentum exinanitum nomen ejus, percipientes, dicunt: *Post te in odorem unguentorum tuorum curremus.* Nisi enim exinanisset unguentum, hoc est, plenitudinem divini Spiritus, & humiliasset se usque ad formam servi, capere eum nullus in illa divinitatis plenitudine potuisset, nisi sola fortassis sponsa, pro eo, quod videtur indicare, quia unguentum istud exinanitum non sibi, sed adolescentulis dilectionis dederit causam. Sic enim dicit: *Unguentum exinanitum nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te.* Ac si diceret: Adolescentulæ quidem propterea dilexerunt te, quia exinanisti te de forma Dei, & factum est unguentum exinanitum nomen tuum. Ego autem non pro exinanito unguento, sed pro ipsa unguentorum plenitudine dilexi te. Hoc enim indicat in eo loco, ubi dicit: *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Quod vero etiam ipsa cum adolescentulis post ipsum se cursuram dicit, hanc aio esse causam, quod perfecti quique omnia omnibus fiant, ut omnes lucrifaciant, sicut jam supra exposuimus.

Introduxit me rex in cubiculum suum, exultemus & jocundemur in te. Cum indicasset sponso suo sponsa, quod adolescentulæ odore ejus captæ currerent

...uum propoſit·m di
ſi hiſtoricus intellectus. Sed qu(
tur, eccleſia eſt ad Chriſtum ven
bo Dei adhærens, quod aliud (
promptuarium Dei credendum eſ
ſiam, vel animam cohærentem ſ
ipſe arcanus ſenſus ejus & recondi
lus dicebat: *Nos autem ſenſum Chr
mus, quæ a Deo donata ſunt nobis.
oculus non vidit, nec auris audivit,
aſcenderunt, quæ præparavit Deus h*
Cum igitur Chriſtus animam in int(
ſus inducit, in cubiculum regis int
quo ſunt theſauri ſapientiæ ac ſcient
Nonnihil autem vacuum videtur, (
ſet dicere: Introduxit me ſponſus
nus meus, aut aliquid hujusmodi
nunc, quia cubiculum dictura erat
biculum, & non aliud nomen poſ
ſet fortaſſis aliquis etiam medio(
propterea arbitror in h...

illa verba talia quædam, quæ hortarentur eum ad majorem profectum, & promitterent ei, quod, ſi perſeveraret usque in finem, & ipſe poſſet intrare regis cubiculum, ſecundum iſtud, quod per prophetam quoque promittitur: *Dabo tibi theſauros obſcuros, occultos, inviſibiles. Aperiam tibi, ut cognoſcas, quia ego ſum Dominus Deus tuus, qui vocavi nomen tuum Iſrael.* Currunt ergo adoleſcentulæ poſt ipſum, & in odorem ejus, unaquæque tamen pro viribus, alia quidem velocius, alia paulo tardius, alia etiam inferius cæteris & ultimo, alia primo loco. Veruntamen currunt omnes, ſed una eſt perfecta, quæ currit ſic, ut perveniret, & ſola acciperet palmam. Sola enim eſt, quæ dicit: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Cum prius non de ſe ſola, ſed de pluribus dixiſſet, quia *poſt te in odorem unguentorum tuorum curremus.* Introducitur ergo in cubiculum Regis, & efficitur regina, & ipſa eſt, de qua dicitur: *Regina aſtitit a dextris tuis in veſtitu deaurato, circumdata varietatibus.* De his autem adoleſcentulis, quæ poſt ipſam cucurrerant, & procul ab ea in ipſis currendi ſpatiis remanſerant, dicitur: *Adducentur regi virgines poſt eam, proxima ejus adducentur tibi: Adducentur in lætitia & exultatione, inducentur in templum regis.* Sed & illud etiam in hoc advertere debemus, quod, ſicut rex habet cubiculum quoddam, in quod reginam ſive ſponſam ſuam introducit: ita habet & ſponſa ſuum cubiculum, in quod monetur per verbum Dei ingreſſa, claudere oſtium, & ita concluſis illis omnibus divitiis ſuis intra illud cubiculum orare eum, qui videt in abſcondito, & perſpicit, quantas opes, animi ſcilicet virtutes, intra cubiculum ſuum ſponſa condiderit, ut videns ejus divitias, det ei petitiones ſuas. *Omni* enim *habenti dabitur.* Quod autem ait: *Exultemus & jocundemur in te*, videtur ex perſona adoleſcentularum dici, vel optantium, & petentium a ſponſo, ut, quem-

 admo-

...centibus congratulantibus
petentibusque, ut participes fia
lætitiæ. *Diligemus ubera tua super*
dem, postquam oscula meruit al
cipere, & uberibus ejus perfrui
sunt ubera tua super vinum. Adol
nondum ad id beatitudinis venera
perfectionis acceperant, neque
ctus perfectæ charitatis explevera
tæ pronunciarent uberibus ejus,
dentes tamen, sponsam delectari
sponsi, ex fontibus scilicet sapient
de uberibus ejus fluunt, & pocul
sumentes tanquam imitatrices perf
siderantes eisdem vestigiis incede
dicunt: *Diligemus ubera tua super v*
quidem nondum in id perfectioni
jam diligamus ubera tua plus quam
ubera tua, quæ sunt super vinum:
do sensus stare videbitur) gerimus
pote adolescentulæ ...

nit plenitudo temporum, & Christus in eis profe-
ætate & sapientia, & jam sentire cœperint, quid
t ubera sponsi, quæque in his perfectio verbi Dei,
doctrinæ spiritalis plenitudo designetur, etiam pro-
ttunt, quia plus quam vinum, quod nunc tanquam
rvulæ bibunt, dilecturæ sint ubera sponsi, id est,
ppensiores futuræ erga perfecta, & omni plenitudi-
decreta dogmata Christi, quam jam antea, sive
communibus studiis, sive in legis & prophetarum
æ sunt institutionibus extitisse. *Æquitas dilexit te.*
iam hoc mihi videntur adolescentulæ proloqui, ve-
satisfacientes pro eo, quod dilecturas super vi-
m se promiserunt ubera sponsi, & non jam in præ-
nti diligant, neque integram vim charitatis osten-
nt. Est ergo vox ista velut incusantium semetipsas:
asi quæ nondum abjecta omni iniquitate, pervene-
it ad æquitatem, ut possint jam diligere super vi-
m ubera sponsi, scientes, inconveniens esse, ut
quid adhuc resideat iniquitatis in eo, qui ad perfe-
onem spiritalis & mysticæ doctrinæ pervenerit.
uia ergo summa perfectionis in charitate consistit,
aritas autem nihil iniquitatis admittit; ubi autem
hil iniquitatis est, ibi sine dubio est æquitas; me-
o ergo æquitas esse dicitur, quæ diligit sponsum.
t vide, si non ob hoc etiam videtur illud in Evan-
elio a salvatore dictum: *Si diligitis me, mandata mea
rvate.* Si ergo, qui diligit Christum, mandata ejus
ustodit, nulla est in eo iniquitas, sed æquitas in eo
ermanet; æquitas ergo est, quæ mandata ejus cu-
odit, & diligit Christum. Et rursum: Si is, qui
andata custodit, ipse diligit Christum, mandata au-
em in æquitate servantur, & æquitas est, quæ dili-
it Christum: qui iniquum aliquid gerit, neque man-
data custodit, neque diligit Christum. Erit ergo,
it, quantum iniquitatis in nobis est, tantum longe
imus a dilectione Christi, & tantum mandatorum ejus

præva-

prævaricatio habeatur in nobis. Et ideo regulam quandam directam ponamus esse æquitatem, ut, si quid in nobis iniquitatis est, hanc adhibentes & superducentes directoriam mandatorum Dei, si quid in nobis curvum, si quid tortuosum est, ab hujus regulæ linea resecetur, ut possit & de nobis dici: *Æquitas dilexit te.* Possumus autem etiam sic accipere, ut videatur simile esse, quod dixit: *Æquitas dilexit te*; ac si dixisset: Justitia dilexit te, & veritas, & sapientia, & pudicitia, & singulæ quæque virtutes. Nec mireris sane, si dicimus virtutes esse, quæ diligunt Christum, cum in aliis ipsarum virtutum substantiam Christum soleamus accipere. Quod & frequenter invenies in scripturis divinis pro locis & opportunitatibus aptari. Invenimus namque ipsum & justitiam dici, & pacem, & veritatem. Et rursum scriptum est in Psalmis: *Justitia & pax osculatæ sunt*, &: *Veritas de terra orta est, & justitia de cœlo prospexit.* Quæ utique omnia ipse esse, & rursum ipsum dicuntur amplecti. Sed & sponsus idem dicitur, idem etiam sponsa nominatur, ut in prophetia scriptum est: *Sicut sponso imposuit mihi mitram, & sicut sponsam ornavit me ornamento.*

ORIGE.

ORIGENIS
CANTICUM CANTICORUM
LIBER SECUNDUS.

a sum & formosa, filiæ Hierusalem, ut tabernacula edar, ut pelles Salomonis. In aliis exemplaribus us: *Nigra sum & formosa.* Rursus in hoc per- sponsæ loquentis introducitur: loquentis autem d illas adolescentulas, quæ cum ipsa currere so- sed ad filias Hierusalem, quibus tanquam his, lerogaverint fœditati ejus, respondere videtur, :ere: Fusca quidem sum, vel nigra, quantum lorem spectat, filiæ Hierusalem: formosa vero, s interna membrorum lineamenta perspiciat. & tabernacula, inquit, Cedar, quæ est gens a, nigra sunt, & ipsa gens Cedar nigredo vel ob- as interpretatur. Sed & pelles Salomonis nigræ nec tamen ob hoc tanto regi in omni gloria sua ım visa est indecora nigredo. Non ergo mihi, e Hierusalem, exprobretis culpam coloris, cum ıaturalis, sive exercitio quæsita corpori pulchri- non desit. Hæc continet historicum drama, & ɔsitæ fabulæ species. Sed redeamus ad ordinem cum. Hæc sponsa, quæ loquitur, ecclesiæ per- n tenet ex gentibus congregatæ. Filiæ vero Hie- em, ad quas ei sermo est, illæ sunt animæ, quæ ter electionem patrum charissimæ quidem dicun- inimicæ autem propter evangelium. Istæ sunt Hierusalem civitatis terrenæ, quæ videntes ec- ım ex gentibus, quamvis pro eo ignobilem, quod rositatem sibi Abraham, & Isaac, & Jacob non

possit

cepi, habeo tamen pulchritudin
Nam & in me illud primum eſt,
Dei in mé factum eſt:· nunc acced
recepi ſpeciem meam. Quamvis
obſcuritate comparetis me taberna
libus Salomonis, tamen & Cedar
dit. Secundo namque loco ex Iſn
Iſmael non fuit expers divinæ ben
pellibus Salomonis comparatis m
ſunt, quam pelles tabernaculi Dei
vos, o filiæ Hieruſalem, mihi c
brare nigredinem. Quomodo non
in lege veſtra ſcriptum eſt, quid p
derogavit Moſi, cum Æthiopiſſam
uxorem. Quomodo ignoratis illi
brationem in me nunc veritate c
illa Æthiopiſſa, ego ſum nigra qui
ſte generis, formoſa vero propter
dem. Suſcepi enim in me filium D
carnem factum. Acceſſi ad eum,

deatur esse & operosum, colligere ex scripturis divinis, in quibus vel qualiter sacramenti hujus forma præcesserit: tamen non mihi penitus omittendum videtur, sed, quam potuerit, breviter memorandum. Primo ergo in Numerorum libro de Æthiopissa ita scriptum: *Et locuta est Maria ad Aaron, & derogaverunt Mosi propter mulierem Æthiopissam, quam accepit uxorem, & dixerunt: Numquid Mosi soli locutus est Dominus? Nonne & nobis locutus est?* Et iterum in tertio Regnorum libro scriptum est de Regina Saba, quia venit a finibus terræ, audire sapientiam Salomonis, hoc modo: *Regina Saba audivit nomen Salomonis, & nomen Domini, & venit, tentare eum in parabolis, & venit in Hierusalem in virtute magna valde: & cameli portantes odoramenta, & aurum multum valde, & lapidem preciosum, & ingressa est ad Salomonem, & locuta est ei omnia verba, quæ erant in corde suo, & enunciavit ei Salomon omnia verba ejus, & non fuit verbum, quod omiserit rex, & non enunciaverit ei rex. Et vidit Regina Saba omnem prudentiam Salomonis, & domum, quam ædificavit, & cibos Salomonis & sedem puerorum ejus, & ordinem ministrorum ejus, & vestes ejus, & vini fusores ejus, & holocausta ejus, quæ offerebat in domo Domini, & obstupuit, & dixit ad Regem Salomonem: Verus est sermo, quem ego audivi in terra mea de verbo tuo, & prudentia tua, & non credidi iis, qui loquebantur mihi, usquequo venirem, & viderunt oculi mei, & ecce nec media pars est, quæ nunciabantur mihi. Addidisti enim bona super omnem auditionem, quam audivi in terra mea. Beatæ mulieres tuæ, beati pueri isti, qui assistunt in conspectu tuo semper, & audiunt omnem prudentiam tuam. Sit dominus Deus tuus benedictus, qui tibi dedit sedem Israel. Quoniam dilexit Dominus Israel, & voluit eum permanere in æternum, posuit te regem super eos; ut facias judicium cum justitia, & judices eos. Et dedit Salomoni centum viginti talenta auri, & odoramenta multa valde, & lapidem preciosum.*

Nunquam

Nunquam talia venerant odoramenta, nec in tanta mul tudine, quæ dedit Regina Saba regi Salomoni. Hanc a tem historiam paulo latius repetere voluimus, & i serere huic expositioni nostræ, scientes, in tantu convenire hæc ad personam ecclesiæ, quæ ex gen bus venit ad Christum, ut ipse Dominus in Evang liis Reginæ hujus faceret mentionem, dicens, ea venisse a finibus terræ, ut audiret sapientiam Sal monis. Austri autem reginam dicit eam, pro e quod Æthiopia in Austri partibus jaceat, & a finib terræ quasi in ultimo posita. Invenimus autem huj ipsius reginæ etiam Josephum in historia sua face mentionem, addentem etiam hoc, quod, posteaqua regressa est, inquit, a Salomone, Cambyses rex n ratus ejus sapientiam, quam sine dubio ex Salomor sapientia susceperat, cognominavit, inquit, nom ejus Meroen. Refert autem, quod non solum Æthi piæ, sed & Ægypti regnum tenuerit. Addemus aute adhuc & ea, quæ in sexagesimo septimo psalmo de h eadem forma continentur. Ait ergo ibi: *Dispe gentes, quæ bella volunt, & veniant legati ex Ægypt Æthiopia præveniet manus ejus Deo. Regna terræ ca tate Deo, psallite Domino.* Est adhuc quarto in lo apud Sophoniam prophetam de hac eadem figura h modo scriptum: *Propterea sustine me, dicit Dominu in die resurrectionis meæ, in martyrio,* hoc est, *in stimonio, quoniam judicium meum est ad congregationes ge tium, ut suscipiam reges, & effundam super eos omn iram indignationis meæ. In igne zeli mei consumetur om terra. Quoniam tunc convertam in populis linguam in g nerationem ejus, ut invocent omnes nomen Domini, & se viant ei sub jugo uno. De ultra flumina Æthiopiæ sus piam eos, qui dispersi sunt, & afferent sacrificium mi In die illa non confunderis Saba ab omnibus adinventio bus tuis, in quibus impie egisti in me.* Sed & in Hier mia scriptum est, quod principes quidam populi Isra

mise-

miserint Hieremiam *in lacum Melchiæ filii regis, qui erat in domo carceris, & deposuerunt eum cum funibus, & in lacu non erat aqua, sed cœnum, & erat in cœno. Audiens autem Abdimelech, Æthiops vir eunuchus, qui erat in domo regis, quia miserunt Hieremiam in lacum, locutus est regi, & dixit: Domine rex male fecerunt viri isti omnia, quæ fecerunt in Hieremiam prophetam, quia miserunt eum in lacum, & morietur ibi a facie famis, quoniam non sunt jam panes in civitate. Et præcepit rex ipsi Abdimelech Æthiopi, dicens: Tolle hinc triginta homines, & educ eum de lacu, ut non ibi moriatur.* Et quid plura? Abdimelech Æthiops fuit, qui Hieremiam eduxit de lacu. Et paulo post: *Factus est sermo Domini ad Hieremiam, dicens: Vade, & dic Abdimelech Æthiopi, dicens: Sic dicit Dominus Deus Israel: Ecce ego adduco verba mea super civitatem istam in mala, & non in bona, & salvabo te in die illa, & non dabo te in manus hominum, quos tu times. A facie eorum salvans salvabo te, & in gladio non cades, sed erit anima tua in salutem, quoniam confisus es in me, dicit Dominus.* Hæc interim ad præsens de scripturis sanctis occurrere potuerunt, quibus mihi videtur propositi de Canticis Canticorum versiculi mysterium comprobari, in quo dicit: *Fusca sum, sive nigra, & formosa filiæ Hierusalem, sicut tabernaculum Cedar, & sicut pelles Salomonis.* Invenitur ergo Moyses, in Numeris accipere Æthiopissam uxorem fuscam, vel nigram, pro qua Maria & Aaron derogant ei, & indignantes dicunt: *Nunquid Moysi soli Dominus locutus est? Nonne & nobis locutus est?* In quo, si diligenter consideres, nec consequentiam sermo invenitur habere historicus. Quid enim convenire ad rem videbitur, ut indignantes pro Æthiopissa dicant: *Nunquid soli Moysi locutus est Dominus, nonne & nobis locutus est?* Oportebat enim, si hoc erat in causa, dici ab eis, non oportuit te, o Moyses, uxorem accipere Æthiopissam, & de semine Cham, sed de genere tuo,

& de domo Levi. Horum nihil dicunt, sed aiunt: *Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nonne & nobis locutus est?* In quo & mihi videtur secundum mysterium magis intellexisse, quod gestum est, & vidisse, quod jam Moyses, id est, spiritalis lex, in nuptias & conjugium congregatæ ex gentibus migraret ecclesiæ: & Mariam, quæ synagogæ derelictæ formam, & Aaron, qui sacerdotii carnalis tenebat imaginem, videntes, ablatum esse a semetipsis regnum, & datum esse genti facienti fructus ejus dicere: *Nunquid Moysi soli locutus est Deus? Nonne & nobis locutus est?* Denique & Moyses ipse, cum tanta & tam magnifica ejus opera fidei ac patientiæ referantur, nunquam tantis a Deo elatus est laudibus, ut nunc, cum Æthiopissam duxit uxorem. Nunc de eo dicitur, quia *Moyses homo mansuetus valde super omnes homines, qui sunt super terram.* Nunc & illud de eo dicit Dominus, quia, *si fuerit in vobis propheta, in visionibus loquar ei, aut in somniis, non ita, ut famulo meo Moysi, qui in omni domo mea fidelis est. Os ad os loquar ad eum, in specie, & non in ænigmate, gloriam domini vidit. Et cur non timuistis detrahere famulo meo Moysi?* Hæc omnia pro conjugio Æthiopissæ Moyses audire meruit a Domino. Verum de his plenius in libro Numerorum prosecuti sumus: quæ si quis dignum judicat noscere, illa perquirat. Nunc autem sufficiat approbare ex his, quod ipsa est nigra, & formosa, & Æthiopissa, quam Moyses, id est, lex spiritalis, quæ sine dubio Verbum Dei & Christus est, in conjugium suum asciscit; licet obtrectent, & derogent filiæ Hierusalem, plebs scilicet ista cum sacerdotibus suis. Videamus autem & ea, quæ ex tertio Regnorum libro protulimus de Regina Saba, & ipsa nihilominus Æthiopissa, cui testimonium dat Dominus in Evangeliis, quod in die judicii veniat cum viris generationis incredulæ, & condemnet eos, quia venit a finibus terræ audire sapien-

pientiam Salomonis, & addit, quia *plus Salomone hic*, docens per hoc, plus esse veritatem, quam veritatis figuras. Venit ergo & hæc, imo secundum figuram ejus ecclesia venit ex gentibus, audire sapientiam Salomonis veri, & veri pacifici Domini nostri Jesu Christi. Venit & hæc, primo quidem tentans eum per ænigmata & quæstiones, quæ ei prius insolubiles videbantur: atque ab ipso de agnitione verbi Dei, & de creaturis mundi, vel de immortalitate animæ, & judicio futuro, quod apud eam & apud doctores ejus gentiles duntaxat philosophos incertum semper aut dubium manebat, absolvitur. Venit ergo Hierusalem, ad visionem scilicet pacis, cum multitudine & virtute multa; non enim cum una sola gente, ut prius synagòga solos habuit Hebræos, sed cum totius mundi gentibus venit, deferens etiam munera digna Christo, odoramentorum siquidem suavitates, opera scilicet bona, quæ ad Deum per odorem suavitatis ascendunt. Sed & auro venit repleta, sensibus sine dubio & rationabilibus disciplinis, quas ante fidem adhuc ex communi & scholari eruditione collegerat. Detulit etiam lapidem preciosum, quem ornamenta morum possumus intelligere. Cum hoc ergo apparatu intrat ad pacificum regem Christum, & ipsi aperit cor suum, in confessione & pœnitentia scilicet præcedentium delictorum, & locuta est ei omnia, quæ erant in corde suo, propter quod & Christus, qui est pax nostra, enunciavit ei omnia verba ejus, & non est verbum, quod omiserit rex, & non enunciaverit ei. Denique cum jam tempus passionis appropinquaret, sic loquitur ad eam, id est, ad electos discipulos suos: *Jam non dicam vos servos, sed amicos, quia servus nescit, quid faciat dominus ejus. Ego autem nota feci vobis omnia, quæcumque audivi a patre meo.* Sic ergo impletur, quod dixit, quia non fuerit verbum, quod non enunciaverit pacificus Dominus re-

ginæ Sabæ, id eſt, eccleſiæ ex gentibus congregatæ Quodſi intuearis eccleſiæ ſtatum, & diſpenſatione ejus, ordinationesque ejus conſideres, tunc advertes quomodo regina mirata ſit omnem prudentiam Salomonis. Simul & require, cur non dixerit omnem ſapientiam, ſed omnem prudentiam Salomonis: quoniam quidem eruditi viri prudentiam de humanis negotiis, ſapientiam de divinis intelligi volunt. Idcirco fortaſſis & eccleſia nunc interim Chriſti prudentiam miratur, dum in terris eſt, & inter homines converſatur. Cum autem venerit, quod perfectum eſt, & de terris translata fuerit ad cœlum, tunc videbit omnem ſapientiam ejus, cum jam non per ſpeciem, non per ænigmata, ſed facie ad faciem de ſingulis quibusque perſpiciet Vidit autem & domum, quam ædificavit, ſine dubio incarnationis ejus myſteria. Ipſa eſt enim domus, quam ædificavit ſibi ſapientia. Vidit & cibos Salomonis Illos puto, de quibus dicebat: *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit me, ut perficiam opus ejus* Vidit & ſedem puerorum ejus. Eccleſiaſticum, puto ordinem dicit, qui in epiſcopatus vel presbyterii ſedibus habetur. Vidit & ordinationes, ſive ſtatione miniſtrorum ejus. Diaconorum, ut mihi videtur ordinem memorat aſtantium divino miniſterio. Se & veſtes ejus vidit. Illas credo, quibus induit eos de quibus dicitur: *Quicunque autem in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Sed & vini fuſores ejus, arbitror, dici doctores, qui Verbum Dei & doctrinam quaſi vinum populis miſcent, quod auditorum cord lætificet. Vidit & holocauſta ejus, orationum ſine dubio ſupplicationumque myſteria. Hæc ergo omnia, ubi vidit in domo regis pacifici, imo Chriſti nigra hæc & formoſa obſtupuit, & ait ad eum: *Verus eſt ſermo, quem audivi in terra mea de verbo tuo, & de prudentia tua.* Propter enim verbum tuum, quod agnovi verum eſſe verbum, veni ad te. Omnia ete-

nim

nim verba, quæ mihi dicebantur, & quæ audiebam, cum essem in terra mea, a doctoribus scilicet sæculi & philosophis, non erant vera. Istud est solum verum verbum, quod est in te. Sed fortassis quærendum videbitur, quomodo dicat Regi Regina hæc, quia non credidi his, quæ dicebantur mihi de te, cum utique non venisset ad Christum, nisi credidisset. Sed vide, si possumus hoc modo solvere, quod ponitur. * *Non iis*, inquit, *credidi*, *qui loquebantur mihi.* Non enim fidem meam in illos, qui locuti sunt de te, sed in te direxi, id est, non hominibus, sed tibi credidi Deo. Et per illos quidem audivi, ad te autem veni, & tibi credidi, apud quem multo plura viderunt oculi mei, quam annunciabantur mihi. Revera enim, cum pervenerit nigra hæc & formosa in Hierusalem cœlestem, & ingressa fuerit visionem pacis, multo plura & magnificentiora, quam nunc ei sunt annunciata, perspiciet. Nunc enim tanquam in speculo & ænigmate, tunc autem videbit facie ad faciem, cum consequetur ea, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Et tunc videbit, quia nec medietas eorum est, quæ audivit in hac sua terra posita. Beatæ ergo sunt mulieres Salomonis, animæ sine dubio, quæ Verbi Dei & pacis ejus participes fiunt. Beati pueri ejus, qui assistunt in conspectu ejus semper. Non illi, qui aliquando assistunt, & aliquando non assistunt, sed qui semper, & sine intermissione assistunt Verbo Dei, vere beati sunt. Talis erat & illa Maria, quæ sedebat secus pedes Jesu, & audiebat eum, cui & testimonium reddidit ipse Dominus, dicens ad Martham: *Maria optimam partem elegit*, *quæ non auferetur ab ea.* Adhuc nigra hæc & formosa dicit: Benedictus, qui voluit dare te super sedem Israel. Vere enim, quia dilexit Dominus Israel, & voluit, ut staret in æternum, posuit te regem super eum. *Quem?* pacificum sine dubio

bio. Chriſtus enim eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum, & medium parietem ſepis ſolvit. Et poſt hæc omnia, *dedit*, inquit, *cxx. talenta auri regi Salomoni* regina Saba. Numerus hic cxx. conſecratus eſt vitæ hominum eorum, qui fuerunt in diebus Noe, quibus iſtud conceditur ſpatium vitæ, quo invitantur ad pœnitentiam. Ipſe autem numerus annorum & Moyſis vitæ fuit. Offert ergo Chriſto eccleſia in auri ſpecie & pondere non ſolum multitudinem ſenſuum ſuorum & intellectuum, ſed legi Dei conſecratos indicat ſenſus ſuos per hunc, qui Moyſis annos vitæ continet numerum. Offert etiam ſuavitates odoramentorum, quales & quantæ nunquam venerant. Vel orationes in hoc, vel opera miſericordiæ intellige. Nunquam enim vel tam recte oraverat, ut nunc, cum acceſſit ad Chriſtum, vel tam pie operata fuerat, ut cum cognovit, juſtitiam ſuam non facere coram hominibus, ſed coram patre, qui videt in abſcondito, & reddet palam. Sed multum eſt, alienis in locis ſimul univerſa perſequi hæc, quæ teſtimonii gratia videntur aſſumpta. Sufficiant iſta de tertio libro regnorum. Videamus aliqua ex his, quæ de lxvij. pſalmo protulimus, ubi ait: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo.* Si enim intuearis, quomodo ex delicto Iſrael ſit ſalus gentibus, & quod illorum lapſus introeundi viam nationibus dedit, advertes, quomodo prævenit & præcedit Æthiopiæ manus, hoc eſt, gentium populus, illos ad Deum, quibus primis data ſunt eloquia Dei: & in hoc compleri, *Æthiopia præveniet manus ejus Deo:* & ſit nigra iſta formoſa, etiam ſi nolunt, etiam ſi invident & obtrectant filiæ Hieruſalem. Sed & prophetæ teſtimonium, quod poſuimus, ubi ſuſcepit Dominus etiam eos, qui veniunt de locis, quæ ſunt ultra flumina Æthiopum, & afferunt hoſtias Deo, ſimili ſenſu advertendum puto. Videtur enim mihi, quod ultra flumina Æthiopiæ eſſe

dici-

dicitur ille, qui nimiis & ſuperabundantibus peccatis infuſcatus eſt, & atro malitiæ fuco infectus niger & tenebricoſus eſt redditus: & tamen ne hos quidem repellit Dominus, ſed omnes, qui ſacrificia contribulati ſpiritus, & humilitati cordis offerunt Deo, confeſſionis ſcilicet ac pœnitentiæ titulo ad eum converſi, non repelluntur ab eo. Sic enim pacificus dicit Dominus noſter: *Ego venientem ad me non repello.* Poteſt autem & de illis dictum videri, quod ultra flumina Æthiopum poſiti, venient etiam ipſi ad Deum, hoſtias deferentes, qui, poſteaquam intraverit omnis plenitudo gentium, quæ fluminibus Æthiopum comparatur, venient etiam ipſi, & tunc omnis Iſrael ſalvabitur: & pro eo ultra flumina Æthiopum dicantur, quaſi qui ulteriores & poſteriores ſint his ſpatiis, in quibus currit & inundatur gentium ſalus. Et ita forte compleri videtur hoc, quod dicit, quia *in die illa non confunderis,* omnis Iſrael, *ex omnibus adinventionibus tuis, in quibus impie egiſti in me.* Supereſt, ut illud teſtimonium, quod de Hieremia aſſumpſimus, explicetur, ubi Abdimelech nihilominus Æthiops vir eunuchus, cum audiſſet, quia Hieremias in lacum miſſus eſt a principibus populi, educit eum inde. Et puto, inconveniens non videri, ſi dicamus, quem principes Iſrael condemnaverunt, & in lacum mortis miſerunt, iſte alienigena & obſcuræ gentis homo & degeneris, id eſt, populus gentium, educit eum de lacu mortis, reſurrectionem ſcilicet ejus a mortuis credens, & fide ſua hunc, quem illi in mortem tradiderant, iſte de infernis revocat ac reducit. Sed & eunuchus hic Æthiops eſſe dicitur, credo, quod caſtraverit ſemetipſum propter regnum Dei, vel etiam, quod ſemen malitiæ in ſemetipſo non habeat. Servus quoque eſt regis, quia ſervus ſapiens imperat ſtultis Dominis. Interpretatur autem Abdimelech ſervus regum. Et ideo Dominus, relinquens popu-

lum Israel pro peccatis suis, ad Æthiopem verba dirigit, & ad ipsum mittit prophetam, & ipsi dicit: *Ecce ego adduco verba mea super civitatem istam in mala & non in bona: & salvabo te in die illa, & non te dabo in manus hominum, sed salvans salvabo te.* Salutis autem causa hæc est ei, quia eduxit prophetam de lacu, id est, quod fide sua, qua Christum resurrexisse credit a mortuis, eduxisse eum ex lacu videtur. Habet ergo plurima testimonia fusca hæc, vel nigra, & formosa, in quibus libere agat, & cum fiducia dicat ad filias Hierusalem, quia fusca sum quidem, vel nigra sicut tabernacula Cedar, formosa autem sicut pelles Salomonis. De pellibus Salomonis scriptum aliquid proprie non memini. Puto autem, referri posse ad gloriam ejus, de qua dicit Salvator: *Quia nec Salomon in omni gloria sua opertus est sicut unum horum.* Nomen tamen ipsum pellium in tabernaculo testimonii invenimus frequenter referri, sicut cum dicit: *Et facies pelles ex caprarum pilis operimentum super tabernaculum testimonii, undecim pelles facies, longitudo pellis unius triginta cubitorum, latitudo quatuor cubitorum. Eadem mensura erit undecim pellibus, & conjunges quinque pelles simul, & alias sex simul, & replicabis sextam pellem a fronte tabernaculi: & facies quinquaginta ansulas per oram pellis unius, & quinquaginta ansulas per oram pellis alterius, per quas conjungantur una ad alteram: & facies circulos æreos quinquagenos, & conjunges ex ipsis pelles, & erit unum totum: & replicabis, quod superest ex pellibus, medietatem pellis unius a fronte tabernaculi, & ex alia medietate, quod superest, velabis posteriora tabernaculi cubitum hinc, & cubitum inde, ex eo, quod abundat in longitudine pellium, & erit ad opertum tabernaculum ex lateribus hinc & inde.* Puto ergo, quod harum pellium mentio fiat in Cantico Canticorum, & istæ dicantur esse Salomonis, qui accipitur in pacificum Christum. Ipsius ergo est tabernaculum, & ea, quæ ad taber-

nacu-

naculum pertinent: & præcipue, si illud tabernaculum consideremus, quod dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus, & non homo, & quod ait: *Non enim in manu facta sancta intravit Jesus exemplaria verorum.* Si ergo pulchritudinem suam sponsa pellibus comparat Salomonis, illarum sine dubio pellium gloriam & pulchritudinem dicit, quæ operiunt illud tabernaculum, quod fixit Deus, & non homo. Si vero nigredinem suam, quæ exprobrari a filiabus Hierusalem videbatur, pellibus contulit Salomonis, hujus tabernaculi, quod exemplar veri tabernaculi vocatur, accipiendæ sunt pelles: quasi quod & ipsæ nigræ sint quidem, utpote caprarum pilis textæ, & tamen usum ornatumque exhibeant divino tabernaculo. Quod autem videtur esse persona una, quæ loquitur, & pluribus se vel tabernaculis Cedar in nigredine, vel Salomonis pellibus comparavit, ita accipiendum est, quia una quidem persona videtur, ecclesiæ innumeræ tamen sunt, quæ per orbem terræ diffusæ sunt, atque immensæ congregationes ac multitudines populorum: sicut & regnum cælorum unum quidem dicitur, sed multæ tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem. Potest autem & de unaquaque anima, quæ post peccata plurima convertitur ad pœnitentiam, dici, quod nigra sit quidem pro peccatis, formosa propter pœnitentiam & fructus pœnitentiæ. Denique & de hac ipsa, quæ nunc dicit: *Nigra sum & formosa*, quia non in finem in nigredine ista permansit, post hæc dicunt de ea ipsa filiæ Hierusalem: *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, incumbens super fraternum suum? Ne videatis me, quoniam infuscata sum ego, quia despexit me sol.* Infuscata sive denigrata, si competenter nobis videtur aptata expositio, quam in superioribus vel de Æthiopissa, quæ a Moyse suscepta est in conjugium, vel de regina Saba Æthiopum, quæ sapientiam Salomonis venit audire, texuimus: merito nunc

lum Israel pro peccatis suis, ad Æthiopem verba dirigit, & ad ipsum mittit prophetam, & ipsi dicit: *Ecce ego adduco verba mea super civitatem istam in mala & non in bona: & salvabo te in die illa, & non te dabo in manus hominum, sed salvans salvabo te.* Salutis autem causa hæc est ei, quia eduxit prophetam de lacu, id est, quod fide sua, qua Christum resurrexisse credit a mortuis, eduxisse eum ex lacu videtur. Habet ergo plurima testimonia fusca hæc, vel nigra, & formosa, in quibus libere agat, & cum fiducia dicat ad filias Hierusalem, quia fusca sum quidem, vel nigra sicut tabernacula Cedar, formosa autem sicut pelles Salomonis. De pellibus Salomonis scriptum aliquid proprie non memini. Puto autem, referri posse ad gloriam ejus, de qua dicit Salvator: *Quia nec Salomon in omni gloria sua opertus est sicut unum horum.* Nomen tamen ipsum pellium in tabernaculo testimonii invenimus frequenter referri, sicut cum dicit: *Et facies pelles ex caprarum pilis operimentum super tabernaculum testimonii, undecim pelles facies, longitudo pellis unius triginta cubitorum, latitudo quatuor cubitorum. Eadem mensura erit undecim pellibus, & conjunges quinque pelles simul, & alias sex simul, & replicabis sextam pellem a fronte tabernaculi: & facies quinquaginta ansulas per oram pellis unius, & quinquaginta ansulas per oram pellis alterius, per quas conjungantur una ad alteram: & facies circulos æreos quinquagenos, & conjunges ex ipsis pelles, & erit unum totum: & replicabis, quod superest ex pellibus, medietatem pellis unius a fronte tabernaculi, & ex alia medietate, quod superest, velabis posteriora tabernaculi cubitum hinc, & cubitum inde, ex eo, quod abundat in longitudine pellium, & erit ad opertum tabernaculum ex lateribus hinc & inde.* Puto ergo, quod harum pellium mentio fiat in Cantico Canticorum, & istæ dicantur esse Salomonis, qui accipitur in pacificum Christum. ...us ergo est tabernaculum, & ea, quæ ad taber-

nacu-

naculum pertinent: & præcipue, si illud tabernaculum consideremus, quod dicitur tabernaculum verum, quod fixit Deus, & non homo, & quod ait: *Non enim in manu facta sancta intravit Jesus exemplaria verorum.* Si ergo pulchritudinem suam sponsa pellibus comparat Salomonis, illarum sine dubio pellium gloriam & pulchritudinem dicit, quæ operiunt illud tabernaculum, quod fixit Deus, & non homo. Si vero nigredinem suam, quæ exprobrari a filiabus Hierusalem videbatur, pellibus contulit Salomonis, hujus tabernaculi, quod exemplar veri tabernaculi vocatur, accipiendæ sunt pelles: quasi quod & ipsæ nigræ sint quidem, utpote caprarum pilis textæ, & tamen usum ornatumque exhibeant divino tabernaculo. Quod autem videtur esse persona una, quæ loquitur, & pluribus se vel tabernaculis Cedar in nigredine, vel Salomonis pellibus comparavit, ita accipiendum est, quia una quidem persona videtur, ecclesiæ innumeræ tamen sunt, quæ per orbem terræ diffusæ sunt, atque immensæ congregationes ac multitudines populorum: sicut & regnum cælorum unum quidem dicitur, sed multæ tamen in eo mansiones memorantur esse apud patrem. Potest autem & de unaquaque anima, quæ post peccata plurima convertitur ad pœnitentiam, dici, quod nigra sit quidem pro peccatis, formosa propter pœnitentiam & fructus pœnitentiæ. Denique & de hac ipsa, quæ nunc dicit: *Nigra sum & formosa*, quia non in finem in nigredine ista permansit, post hæc dicunt de ea ipsa filiæ Hierusalem: *Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, incumbens super fraternum suum? Ne videatis me, quoniam infuscata sum ego, quia despexit me sol.* Infuscata sive denigrata, si competenter nobis videtur aptata expositio, quam in superioribus vel de Æthiopissa, quæ a Moyse suscepta est in conjugium, vel de regina Saba Æthiopum, quæ sapientiam Salomonis venit audire, texuimus: merito nunc

hæc, quæ fuſca vel nigra eſt & formoſa, ſatisfacere videtur pro nigredine vel fuſcatione ſua, cauſasque reddere exprobrantibus, quaſi quæ non natura talis, nec ita a conditore creata ſit, ſed ex accidentibus hoc paſſa ſit. Ex eo, inquit, quia ſol deſpexit me. In quo oſtendit, non de nigredine corporis fieri ſermonem, quod utique ſol obſcurare & denigrare ſolet, cum reſpicit magis, quam cum deſpicit. Ita denique & apud illam omnem gentem Æthiopum ferunt, cui naturalis quædam ineſt ex ſeminis carnalis ſucceſſione nigredo, quod in illis locis ſol radiis acrioribus ferveat, & aduſta jam ſemel atque infuſcata corpora genuini vitii ſucceſſione permaneant. Contrarii vero ordinis eſt animæ nigredo. Nam neque aſpectu, ſed deſpectu ſolis inuritur, neque naſcendo, ſed negligendo conquiritur: & ideo ſicut ignavia aſſumitur, ita & induſtria repellitur & repulſatur. Denique, ut ſuperius dixi, hæc ipſa, quæ nunc nigra dicitur eſſe, in fine Cantici hujus dealbata, memoratur aſcendere, incumbens ſuper fraternum ſuum. Effecta eſt ergo nigra, quia deſcendit: ſi autem cœperit aſcendere, & incumbere ſuper fraternum ſuum, & adhærere ei, nec omnino ſeparari ab eo, erit dealbata & candida: abjectaque omni nigredine, veri luminis luce circumfuſa radiabit. Dicit ergo nunc ad filias Hieruſalem pro nigredine ſua ſatisfaciens: Non putetis o filiæ Hieruſalem, quod naturalis eſt iſta nigredo, quam videtis in vultu meo: ſed ſcitote, quoniam deſpectu ſolis eſt facta. Sol enim juſtitiæ, quia me non invenit recte ſtantem, nec ipſe in me rectos direxit lucis ſuæ radios. Ego enim ſum populus gentium, qui prius non aſpexi ad ſolem juſtitiæ, nec ſteti ante Dominum: & ideo nec ille me aſpexit, ſed deſpexit; neque aſtitit mihi, ſed præteriit. Hoc autem ita eſſe, etiam tu, qui Iſrael diceris, re ipſa expertus, jam jamque

jamque cognoſces & dices: Sicut enim me aliquando non credente tu aſſumptus es, & miſericordiam conſecutus, & te reſpexit ſol juſtitiæ, me autem utpote inobedientem & incredulum deſpexit, & ſprevit: ita & nunc, quia tu incredulus & inobediens factus es, ego ſpero, reſpici a ſole juſtitiæ & miſericordiam conſequi. Quod autem mutua nobis ſit ſolis iſta deſpectio, & ego primo pro inobedientia mea deſpectus ſum, tu vero reſpectus: nunc autem etiam tibi non ſolum deſpectus ſolis, ſed & cæcitas quædam licet ex parte contigerit, teſtem tibi producam magnificum, & cœleſtis ſecreti conſcium Paulum, qui ita dicit: *Sicut enim vos* (de gentibus ſine dubio loquens) *aliquando non credidiſtis Deo, nunc autem miſericordiam conſecuti eſtis propter iſtorum incredulitatem: ita & iſti non crediderunt in veſtra miſericordia, ut ipſi miſericordiam conſequantur.* Et item in aliis dicit: *Quia cæcitas ex parte contigit in Iſrael, donec plenitudo gentium intraret.* Hinc ergo eſt in me, quam exprobras, iſta nigredo, quia deſpexit me ſol propter incredulitatem & inobedientiam meam. Cum vero recte ſtetero ante eum, & non fuero obliquus in aliquo, neque declinavero ad dexteram, neque ad ſiniſtram, ſed fecero rectas ſemitas pedibus meis contra ſolem juſtitiæ, incedens in omnibus juſtificationibus ejus ſine querela: tunc & ipſe rectus me reſpiciet, & nulla erit obliquitas, nec erit cauſa ulla deſpectus, & tunc reddetur mihi lux mea & ſplendor meus: in tantumque propelletur a me, quam nunc exprobratis, iſta nigredo, ut etiam lux mundi merear appellari. Sic ergo ſol iſte quidem viſibilis ea corpora, quibus a ſummo libramine inſederit, infuſcat & urit: ea vero, quæ procul ſunt & ab iſta collibratione longius poſita, conſervat in candore ſuo, nec omnino urit ea, ſed illuminat. Sol vero ſpiritalis, qui eſt ſol juſtitiæ, in cuius pennis

ſanitas

sanitas esse dicitur, e contrario eos quidem, quos recti cordis invenerit, & ad libram sui splendoris consistentes, illuminat, & omni fulgore circumdat: eos autem, qui oblique incedunt cum eo, necessario etiam ipse oblique non tam respicit, quam despicit, hoc eis præstante inconstantia sua & instabilitate. Quomodo enim, qui perversi sunt, possunt suscipere, quod rectum est? Velut si curvo ligno adhibeas rectissimam regulam, videbitur quidem per regulam argui materiæ pravitas, non tamen regula est, quæ ligno causam perversitatis imposuit. Et ideo festinandum est ad vias rectas, & standum in semitis virtutum, ne forte sol justitiæ rectus incedens, si nos obliquos stare inveniat & perversos, despiciat nos, & efficiamur denigrati. In quantum enim incapaces fuerimus lucis ejus, in tantum tenebris & nigredini dabimus locum. Hic enim est ipse sol, qui & lux vera, illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, & qui in hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Non enim per istud visibile lumen mundus factus est, cum & ipsum portio sit mundi, sed per istud verum lumen, a quo lumine si nos perversi incesserimus, despici dicimur. Et ipsum enim nobis perverse incedentibus, perversum quoque incedit, sicut scriptum est in maledictionibus Levitici: *Et si incesseritis*, inquit, *mecum perversi, & nolueritis obedire mihi, adjiciam vobis plagas septem.* Et post pauca: *Et si*, inquit, *non fueritis emendati, sed incesseritis mecum perversi, incedam & ego vobiscum perversus*; sive ut in aliis exemplaribus legimus: *Si incesseritis mecum obliqui, incedam & ego vobiscum obliquus.* Et post aliquanta iterum dicit ad ultimum: *Et quoniam ambulaverunt in conspectu meo obliqui, & ego ambulabo cum eis in furore obliquus.* Hæc assumpsimus, ex quibus probaremus, qualiter despicere, hoc est, oblique aspicere sol dicatur. Et evidenter claruit, quod hos despici ait, & cum his oblique incedat, ac

per-

se, qui oblique incedunt cum eo. (*) Sed & quod admonuit præsens locus, indiscussum non mus, quia sol duplicis videtur esse virtutis, qua illuminat, alterius, qua adurit. Sed pro aut materiis subjacentibus, aut illuminat ali-uce, aut infuscat & obdurat aliquid ardore. lum hæc ergo fortassis & indurasse dicitur Deus araonis, quod talis fuerat materia cordis ip-uæ præsentiam solis justitiæ non ea parte, qua at, sed ea, qua adurit & indurat, exceperit: r hoc sine dubio, quod & ipse affligebat Heb-n vitam in operibus duris, & quod luto & la-onficiebat eos. Et erat utique cor ejus secun-a, quæ cogitabat, luteum & limosum. Et si-ateriam luti sol iste visibilis stringit & indurat, justitiæ his eisdem radiis, quibus illuminabat m Israel, Pharaonis cor, cui inerant luteæ co-

) Προσχες δε και τȣτοις, ὅτι ὁ ἥλιος λευκος και ος ὤν, δοκει την αἰτιαν ἐχειν τȣ μελανειν, οὐ ευτον, ἀλλα παρα τον ὡς ἀποδεδωκαμεν μελα-. οὕτω δε μηποτε και σκληρυνει κυριος την καρ-αραω της αἰτιας τȣτȣ ὄσης περι ἀυτον κατοδυν-την των Εβραιων ζωην ἐν τοις ἐργοις τοις σκληροις, λω και τη πλινθεια και πασι τοις ἐργοις ȣ̓χι και ὀρεσι και βȣνοις, ἀλλα τοις ἐν πεδιοις· ὑλικος γαρ

INTERPRETATIO NOVA.

hæc quoque adtende, quod sol, cum clarus est & lu-causam habere videtur denigrandi, non per se, sed eum, qui, ut diximus, denigratur. Ita forte eti-urat Dominus cor Pharaonis, cum hujus induratio-sa sit in eo, qui duris operibus Hebræorum vitam fa-luto, lateribus coquendis, & cunctis operibus, non lo, quæ in montibus & collibus, sed etiam quæ in came-

cogitationes, pro ipsis motuum suorum qualitatibus indurabat. Hæc autem quod ita se habeant, & non communem, ut hominibus videtur, historiam famulus Dei per Spiritum sanctum scribat, ostenditur etiam inde, quod, ubi refert, ingemuisse filios Israel, non

γαρ τις ἀπο της ἑαυτου κακιας γεγεννημενος, και κατα σαρκα κατα παντα ζων, πηλῳ φιλος τυγχανων, βουλεται και τους Εβραιους πηλοποιειν, το ἡγεμονικον ἐχων οὐ καθαρον πηλου· ὁπερ ὡς πηλος ὑπο ἡλιου σκληρυνεται, οὑτως ὑπο των αὐγων του Θεου ἐπισκοπουσων τῳ Ισραηλ ἐσκληρυνθη· ὁτι δε τοιαυτα ἐστιν ἐν τοις κατα τοπον, και οὐχ ἱστοριαν ψιλην προκειται αναγραφειν, δηλον ἐσται τῳ συνορωντι, ὁτι ἡνικα κατεστεναξαν οἱ υἱοι Ισραηλ, οὐτε ἀπο της πλινθειας, οὐτε ἀπο του πηλου, οὐτε ἀπο των ἀχυρων κατεστεναξαν, ἀλλ' ἀπο των ἐργων· και ἀνεβη ἡ βοη αὐτων προς Θεον, οὐκ ἀπο πηλου, ἀλλα παλιν ἀπο των ἐργων· διο και εἰσηκουσε κυριος των στεναγμων αὐτων· οὐκ εἰσακουων στεναγμου των οὐκ ἀπο ἐργων βοωντων προς αὐτον, ἀλλα ἀπο πηλου και των γηϊνων πραξεων.

INTERPRETATIO NOVA.

campis peraguntur. Suo enim vitio factus quodammodo materialis & secundum carnem omnino vivens, luto amicus, vult etiam Hebræos lutum facere, utpote principalem animi partem non habens a luto puram: quæ quidem, ut lutum a sole induratur, sic a Dei radiis Israel inspicientibus indurata est. Hæc autem ita se habere in hoc loco, nec nudam historiam scribere propositum fuisse planum erit, si quis animadvertat, cum ingemiscerent filii Israel, neque propter laterum officinam, neque propter lutum, neque propter paleas, sed propter opera ingemuisse: Et ascendit clamor eorum ad Deum, *non a luto, sed rursum* ab operibus. *Quapropter etiam audivit Dominus gemitus ipsorum, non audiens gemitum eorum, qui non ab operibus, sed a luto & terrenis actionibus ad ipsum clamabant.*

non dicit a luto, neque a latere, neque a paleis ingemuiſſe eos, ſed *ab operibus ſuis*, inquit. Et rurſum: *Et aſcendit*, inquit, *clamor eorum ad Deum*. Non dixit a luto & latere, ſed iterum, *ab operibus ſuis*. Propter quod & ſubjungit: Quia *exaudivit Dominus gemitus ipſorum*. Cum utique non exaudiat eorum gemitum, qui non ex operibus ſuis clamant ad Dominum. Hæc quamvis per exceſſum dicta videantur, tamen locorum opportunitate commoniti, nequaquam judicavimus omittenda, maxime cum habeant aliquid ſimilitudinis ad hoc, quod dicit hæc, quæ infuſcata eſt, quia deſpexerit eam ſol, quod utique oſtenditur ibi accidere, ubi peccatorum cauſa præcedit: & ibi infuſcari vel aduri aliquem ſole, ubi peccati materia ſubſiſtit. Ubi vero non eſt peccatum, ſol neque adurere dicitur, neque infuſcare, ſicut de juſto refertur in pſalmis: *Per diem ſol non uret te, neque luna per noctem*. Vides ergo, quia ſanctos, in quibus peccatorum nulla cauſa eſt, ſol numquam adurit. Ut enim diximus, duplicis virtutis eſt ſol: juſtos quidem illuminat, peccatores vero non illuminat, ſed adurit, quoniam & ipſi oderunt lucem, quia male agunt. Denique ob hoc Deus noſter ignis dicitur eſſe conſumens, & nihilominus lux, in quo tenebræ non ſunt. Lux ſine dubio juſtis, & ignis efficitur peccatoribus, ut conſumat in eis omne, quod in anima eorum corruptibilitatis aut fragilitatis invenerit. Quod autem in multis ſcripturæ locis & ſol & ignis non iſte viſibilis, ſed ille inviſibilis & ſpiritalis dicatur, ipſe etiam ſi recenſeas, abundanter invenies.

Filii matris meæ dimicaverunt in me, poſuerunt me cuſtodem in vineis, vineam meam non cuſtodivi. Adhuc ipſa, quæ fuſca quidem pro delictis prioribus, formoſa vero eſt pro fide & converſatione, etiam hæc dicit, aſſeverans, quod filii matris ſuæ dimicaverunt non contra eam, ſed in ea: & poſt hoc bellum, quod in ea geſſerunt, conſtitue-

ſtituerunt eam vinearum cuſtodem, non unius vineæ, ſed multarum. Aſtruit autem hæc eadem, quod præter illas vineas, quas a filiis matris ſuæ cuſtodire poſita eſt, habuerit aliam propriam vineam, quam non cuſtodierit. Hæc eſt propoſiti dramatis fabula. Sed nunc inquiramus, quæ ſit mater ſponſæ hujus, quam hæc allegat, qui ſint etiam filii ejus, qui dimicaverunt in ea, & confecto bello tradiderunt ei vineas, quas cuſtodiret, quaſi quæ non potuiſſet ſervare eas, niſi ab illis dimicatum fuiſſet. Illam vero ſuſcepta aliarum vinearum cuſtodia, propriam vineam noluiſſe vel non potuiſſe ſervare; ad Galatas Paulus ſcribens, ait: *Dicite mihi, qui ſub lege vultis eſſe, legem non audiſtis? Scriptum eſt enim, quoniam Abraham duos habuit filios, unum ex ancilla, & unum de libera. Sed is quidem, qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui vero de libera, ſecundum repromiſſionem: quæ ſunt allegorica. Hæc enim ſunt duo teſtamenta, unum quidem in monte Sina in ſervitutem generans, quæ eſt Agar. Sina enim mons eſt in Arabia, qui confertur huic, quæ nunc eſt Hieruſalem, & ſervit cum filiis ſuis. Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum.* Hanc ergo Hieruſalem cœleſtem dicit eſſe Paulus, & ſuam omnium noſtrum credentium matrem. Denique addit in poſterioribus, & dicit: *Propter quod fratres non ſumus ancillæ filii, ſed liberæ, qua libertate liberavit nos Chriſtus.* Evidenter ergo Paulus pronuntiat, quod omnis, qui per fidem a Chriſto conſequitur libertatem, filius ſit liberæ: & hanc dicit eſſe ſurſum Hieruſalem, quæ libera eſt, quæ eſt mater omnium noſtrum. Hujus ergo matris & ipſa hæc ſponſa filia eſſe intelligitur in his, qui dimicaverunt in ea, & conſtituerunt eam cuſtodem vinearum. Unde videntur iſti, qui tantam poteſtatem habuerint, ut & bellum gererent in ea, & ordinarent eam vinearum cuſtodem, non cujuſcumque humilis, aut contemnendi loci fuiſſe.

iſſe.

iſſe. Poſſumus ergo & Apoſtolos Chriſti accipere filios matris ſponſæ, hoc eſt, Hieruſalem filios cœleſtis, qui pugnaverunt prius in iſta, quæ ex gentibus congregatur. Pugnaverunt autem, ut vincerent in ea illos, quos prius habuit infidelitatis & inobedientiæ ſenſus, & omnem elationem extollentem ſe adverſus ſcientiam Chriſti, ſicut Paulus dicit: *Cogitationes deſtruentes, & omnem altitudinem, extollentem ſe adverſus ſcientiam Chriſti.* Pugnaverunt ergo non adverſus eam, ſed in ea, hoc eſt, in ſenſibus & corde ejus, ut deſtruerent & depellerent omnem infidelitatem, omne vitium, omneſque doctrinas, quæ ei inter gentes poſitæ falſis ſophiſtarum aſſertionibus inoleverant. Fuit ergo Apoſtolis Chriſti grande bellum, donec omnes ex ea mendacii turres & muros perverſæ doctrinæ ſubruerent, donec iniquitatis argumenta proſternerent, & operantes hæc atque ſuccendentes in corde ejus dæmones debellarent. Ubi ergo effugaverunt ab ea omnes ſenſus infidelitatis antiquæ, non eam relinquunt otioſam, ne forte per otium rurſus antiqua ſurrepant, & redeant, quæ repulſa ſunt: ſed dant ei opus, quod agat, & conſignant ei cuſtodiam vinearum. Vineas accipiamus ſingula quæcumque volumina legis ac prophetarum. Erat enim unuſquiſque eorum ſicut ager plenus, quem benedixit Dominus. Hæc ergo iſti viri fortes poſt victoriam belli ſervanda ei & cuſtodienda conſignant. Non enim relinquunt eam, ut diximus, otioſam. Sed & Evangeliſtarum ſcripta, atque ipſorum Apoſtolorum litteras poſſumus ſimiliter vineas accipere, quas huic, quæ ex gentibus congregatur, pro qua etiam dimicaverunt, cuſtodiendas colendaſque tradiderunt. Quod vero ait, quia ſuam propriam vineam non cuſtodierit, illam poſſumus eruditionem dicere, qua unuſquiſque exercebatur ante fidem: quam ſine dubio credens Chriſto, relinquit ac deſerit, & ea, quæ ſibi lucra videbantur, ducit

propter Chriſtum detrimenta. Sicut & Paulus glorlatur legis obſervantias, & omnem Judaicæ inſtitutionis gloriam fuiſſe ſibi ut ſtercora tantum, ut in Chriſto inveniretur non habens ſuam juſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed juſtitiam, quæ ex Deo eſt. Sicut ergo Paulus accepta Chriſti fide, non cuſtodivit vineam ſuam, Judaicæ ſcilicet traditionis obſequia: & idcirco fortaſſe non cuſtodivit, quia, cum plantata eſſet a Deo *vitis vera*, *converſa* eſt *in amaritudinem vitis aliena*, & erat jam *vitis Sodomorum vinea eorum, & palmes eorum ex Gomorra, & botrus amaritudinis in eis, & furor draconum vinum eorum, & furor aſpidum inſanabilis*. Ita & apud gentes erant plurimæ hujuſmodi doctrinæ, quas poſt illa bella, quibus pro fide & agnitione Chriſti a doctoribus dimicatum eſt, ſuperatas dicit. Puto, quod omnino criminis loco ducatur, ſi cuſtodierit aliquis hujuſmodi vineas, & agrum colat ultra venenatis & noxiis conſitum diſciplinis. Nec mireris, ſi his culpis aliquando fuiſſe videatur obnoxia hæc, quæ ex nationum diſperſione colligitur, & jam Chriſto ſponſa præparatur. Recordare, quomodo prima mulier ſeducta eſt, & in prævaricatione facta: quæ non aliter ſalva fieri dicitur, niſi per filiorum generationem, illorum dumtaxat, qui permanent in fide & charitate cum ſanctitate. Hoc ergo, quod de Adam & Eva ſcribitur, ſic aſſeverat Apoſtolus: *Myſterium magnum eſt in Chriſto & in Eccleſia*: qui eam ita dilexit, ut ſemetipſum traderet pro ea, cum eſſet adhuc impia hæc ipſa, ſicut ipſe dixit: *Cum enim adhuc ſecundum tempus impii eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt*. Et iterum: *Quia, cum adhuc eſſemus infideles, Chriſtus pro nobis mortuus eſt*. Non ergo mirum eſt, ſi hæc, quæ ſeducta, & in prævaricatione facta, quæ impia ſecundum tempus fuit & peccatrix, talem dicatur vineam coluiſſe eo tempore, cum adhuc impia erat, quam relinquere debuerit, & nequa-

quam

quam omnino servare. Quod si etiam tertium explanationis locum placet exequi, referamus hæc ad unamquamque animam, quæ conversa ad Deum, & ad fidem veniens, patitur sine dubio cogitationum pugnas, & obluctationes dæmonum revocare eam nitentium ad prioris vitæ illecebras, vel infidelitatis errorem. Sed ne hoc fiat, neve rursum dæmonibus in eam tantum liceat, prospexit divina providentia, ut parvulis quibusque, & his, qui pro semetipsis adversus astutias diaboli & dæmonum pugnas dimicare non possunt, utpote infantes adhuc & lactentes in Christo, dare angelos propugnatores & defensores: qui velut tutores & procuratores constituti sunt a Deo eorum, qui in infirma ætate positi pro semetipsis, ut diximus, pugnare non possunt. Et ut hoc cum majori fiducia agant, conceditur eis semper videre faciem patris, qui in cœlis est: & istos puto esse parvulos, quos venire ad se Christus jussit, & non sivit prohiberi, & quos semper dixit videre faciem patris. Nec tibi contrarium videatur, si eos hæc anima, quæ ad Deum tendit, matris suæ filios appellat. Si enim animarum mater Hierusalem cœlestis est, & angeli nihilominus cœlestes nominantur, nihil dissonans videbitur, si hi, qui similiter ut ipsa cælestes sunt, ab ea filii matris appellantur. Super omnia autem congruum videbitur & conveniens, ut, quibus unus est pater Deus, una sit & Hierusalem mater. Quod vero ait: *Vineam meam non custodivi*, instituta illa ac mores & propositum, in quo exercebatur secundum veterem hominem vivens, indicare videtur laudabiliter a se non esse servata. Ex quo autem adjutorio angelorum dimicavit, vicit ac penitus a se effugavit veterem hominem cum actibus suis, constitutaque est ab eis vinearum custos, sensuum scilicet & dogmatum divinorum, ex quibus possit vinum bibere, quod lætificet cor ejus.

Annuntia mihi, quem dilexit anima mea, ubi paſcis, ubi cubile habes in meridie, ne forte efficiar ſicut adoperta ſuper greges ſodalium tuorum. Adhuc ſponſa loquitur etiam hæc, ſed ad ſponſum, & non jam ad filias Hieruſalem. Igitur ab initio, ubi ait: *Oſculetur me,* uſque ad hunc locum: *Super greges ſodalium,* cuncta, quæ dicta ſunt, verba ſunt ſponſæ. Sed primo ſermo ejus ad Deum factus eſt, ſecundo ad ſponſum, tertio ad adoleſcentulas: inter quas & ſponſum media quædam, & ut ſe dramatis hujus ſpecies habet quaſi meſochorus effecta, nunc ad ipſum, nunc etiam ad filias Hieruſalem reſpondens, dirigit verba. Hos ergo nunc ultimos ſermones ſuos ad ſponſum facit, requirens ab eo, ubi paſcat in meridie, & ubi collocet gregem, verens, ne, dum requirit eum, incurrat in ea loca, ubi ſodales ſponſi locatos per meridiem greges ſervant. Oſtenditur autem per hæc, quia ſponſus hic etiam paſtor ſit. In ſuperioribus autem didiceramus, eum eſſe & regem, pro eo ſine dubio, quod homines regat: paſtorem vero pro eo, quod oves paſcat: ſponſum autem pro eo, quod habeat ſponſam, quæ cum eo regnet, ſecundum quod ſcriptum eſt: *Aſtitit regina a dextris tuis in veſtitu deaurato.* Hæc interim continet dramatis ipſius, qui eſt quaſi hiſtoricus ordo. Nunc autem requiramus intelligentiam myſticam: & ſi oportet prævenire paululum ea, quæ in poſterioribus referenda ſunt, quo quis affectus ſit horum ſodalium pateat, memoremus illud, quod ſcriptum eſt: quia reginæ ſunt ſexaginta, ſed ex his omnibus una ſit columba, & una perfecta, ac particeps regni: cæteræ vero jam inferiores ſunt, quæ octoginta appellantur concubinæ: adoleſcentulæ vero, quarum numerus nullus eſt, poſt ordinem concubinarum ponuntur. Iſtæ autem omnes differentiæ eorum ſunt, qui in Chriſto credentes, diverſis ei affectibus ſociantur: ut verbi gratia dicamus, omnem eccleſiam per

aliquam

ı figuram corpus esse Christi, Apostolus dicit:
corpore diversa esse membra pronuntiat, &
se oculos, & alios manus, alios etiam pedes,
ılos pro operum, studiorumque suorum meri-
ıembra corporis hujus aptari. Secundum hanc
eciem & hæc intelligenda sunt: & alias quidem
putandum est in hoc sponsali dramate, quæ mag-
iore affectu sponso atque illustriore socientur,
ım reginarum loco & affectu haberi: alias, qua-
erior sine dubio in profectibus & virtutibus
est, concubinarum loco duci: & alias adolef-
rum, quæ videntur extra aulam quidem posi-
ı tamen extra urbem regiam: posteriores vero
omnes, quæ supra memoratæ sunt, esse eas,
es appellantur. Si vero perspiciamus attenti-
huc fortassis etiam harum omnium invenimus
es alias, & ultimas omnium: illas scilicet,
sodalium ejus gregibus numerantur. Et ipsi
ıbere greges quosdam dicuntur, in quos non
onsa incurrere; & ob hoc petit a sponso, ut
et sibi, ubi pascat, ubi meridiem faciat, *Ne,
efficiar sicut adoperta super greges sodalium tuorum.*
ır ergo, sodales isti, qui habere quosdam gre-
ıntur, utrum sponso operam dantes, & sub
lut pastorum principe agentes hoc faciant,
quidem sodales ejus nominantur: an proprium
& sequestratum habentes, & quod non sit
imo sponsi: quandoquidem refugit sponsa, &
, ne forte incurrat sodalium greges, dum
ı suum requirit. Sed & quod dixit: *Ne forte*
non adoperta, sed *sicut adoperta*, require, ne
nuat per hoc, esse aliquam vel aliquas sodali-
si sponsas habentes etiam ipsas habitum spon-
& esse adopertas, &, sicut Apostolus dicit,
& potestatem habentes *super caput*. Et ut ma-
: sermonis hujus explanatio fiat, iterum quasi

dramatis ordine, quod dicitur, exequamur. Expoſcit ab ipſo ſponſo ſua ſponſa, ut ei locum ſecreti ſui indicet & quietis: quandoquidem amoris impatiens, etiam per meridiem cupit audire ſponſum, eo præcipue tempore, quo clarior lux, & ſplendor diei perfectus & purus eſt, ut aſſiſtat ei oves paſcenti vel refrigeranti: & ſtudioſe vult viam diſcere, qua ire ad eum debeat, ne forte, ſi non fuerit edocta itineris hujus anfractus, incurrat greges ſodalium, & videatur ſimilis eſſe alicui illarum, quæ adopertæ veniunt ad ſodales ejus, nec pudoris curam gerunt, aut vereantur paſſim diſcurrere, & multis apparere. Ego autem, quæ a nullo, inquit, alio videri volo, niſi a te ſolo, ſcire deſidero, quo ad te itinere veniam, ut ſecretum ſit, ut nemo ſit medius, ut nullus arbiter peregrinus & alienus occurrat. Et forte ob hoc requirit iſta loca, in quibus paſcit ſponſus oves ſuas, & oſtendit ei verecundiam ſuam, pro qua non vult incurrere greges ſodalium: ut ille ſegreget oves ſuas a ſodalibus, & ſeorſum paſcat: ut non ſolum ſponſa non videatur ab aliis, ſed & arcanis ineffabilibusque myſteriis ſponſi ſecretius perfruatur. Nunc ergo videamus per ſingula: & primo quidem vide, ſi poſſumus dicere, quod Dominus, cujus portio fuit Jacob, & funiculus hæreditatis ejus Iſrael, intelligendus ſit ſponſus, ſodales vero ejus angeli illi, ad quorum numerum *cum divideret excelſus gentes, & diſpergeret filios Adam, ſtatuit terminos gentium ſecundum numerum*, ut ait, *angelorum Dei*: & iſti ſint fortaſſis greges ſodalium ſponſi, gentes ſcilicet cunctæ, quæ velut pecora ſub angelis paſtoribus conſtitutæ ſunt: grex vero ſponſi illæ dicantur, de quibus ipſe in evangelio dixit: *Oves meæ vocem meam audiunt.* Vide enim, & obſervanter intende, quoniam dixit: *Oves meæ*, quaſi ſint & aliæ oves, quæ non ſint ejus, ſicut & ipſe in aliis dixit: *Vos enim non eſtis de ovibus meis.*

Quæ

Quæ singula huic occulto mysterio convenienter videbuntur aptari. Quæ si ita se habent, competenter sponsa uniuscujusque sodalium gregem sponsam ejus intelligi voluit, quam adopertam nominavit. Sed quoniam certa erat, quod super omnes illas ipsa esset, non vult similis videri alicui illarum, utpote quæ sciret, tantum se debere præcellere illas sodalium sponsas, quas sponsa nominat velut adopertas, quantum eminentiæ sponsus suus habebat ad sodales. Sed & pro hoc adhuc videbitur percontandi causas habuisse, quandoquidem boni pastoris scit esse studium, ut optima ovibus pascua requirat, & ut viridantia atque opaca quæque nemora ad requiem meridiani æstus inveniat. Quod quidem sodales sponsi facere nesciunt, nec in eligendis pascuis, aut scientiæ tantum, aut solitudinis gerunt: & ob hoc dicit: *Annuntia mihi, ubi pascis, ubi cubile habes in meridie:* cupiens tempus scilicet illud, quo copiosius mundo lumen infunditur, quo magis merus est dies, & purior & florulentior est lux. *Tunc*, inquit, *annuntia mihi, o tu, quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi cubile habes in meridie, ne forte efficiar, ut adoperta super greges sodalium tuorum.* Novo nunc nomine sponsa appellavit sponsum. Sciens enim, ipsum esse filium charitatis, imo ipsum esse charitatem, quæ ex Deo est, quasi vocabulum ei istud posuit: *Quem dilexit anima mea.* Et tamen non dixit, quem dilexi, sed quem dilexit anima mea: sciens, non qualicumque dilectione, sed ex tota anima, & ex totis viribus, & ex toto corde habendam esse dilectionem sponsi. *Ubi pascis*, inquit, *& ubi cubile habes.* Puto autem, quod & propheta de hoc loco, quem nunc sponsa discere ab ipso sponso desiderat, & audire, etiam ipse sub eodem positus pastore dicat: *Dominus regit me*, sive ut in aliis legimus: *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit.* Et quoniam sciebat, alios pastores vel ignavia, vel impe-

ritia faciente greges in locis aridioribus collocare; de hoc optimo pastore Domino dixit: *In loco viridi ibi me collocavit. Super aquam refectionis educavit me*, ostendens, pastorem hunc non solum abundantes aquas ovibus suis, sed & salubres & puras, & quæ per omnia reficiant, providere. Sed quoniam ab hoc statu, quo ut ovis sub pastore degerat, conversus ad rationabilia & celsiora profecit, idque adeptus est per conversionem, subjungit & dicit: *Animam meam convertit. Eduxit me super semitas justitiæ propter nomen suum.* Hinc vero quandoquidem in hoc profecerat, ut justitiæ incederet vias, justitia autem habet sine dubio impugnantem se injustitiam, & necesse est eum, qui justitiæ iter incedit habere pugnas adversantium; fide conversus & spe, dicit de eis: *Nam & si ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.* Post hæc vero, quasi gratiam referens ei, qui se pastoralibus imbuerat disciplinis: *Virga*, inquit, *tua & baculus tuus*, quibus institutus videor ad pastoris officium, *ipsa me consolata sunt.* Hinc vero, ubi se a pastoralibus videt pascuis ad rationabiles cibos & mystica secreta translatum, addit & subdit: *Parasti in conspectu meo mensam adversus eos, qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians quam præclarum est. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, ut inhabitem in domo Domini in longitudinem dierum.* Illa ergo prima, id est, pastoralis institutio, initio eorum fuit, ut in loco viridi collocatus, super aquam refectionis educaretur. Hæc vero, quæ sequuntur de profectibus, ad perfectionem requiruntur. Et quoniam de pascuis & viriditate proposuimus, conveniens etiam videtur, de evangeliis confirmare, quæ diximus. Inveni etiam ibi pastorem hunc bonum de pascuis ovium differentem, ubi ad hoc, quod pastorem se profitetur, etiam ostium se esse commemorat, & dicit: *Ego sum ostium:*

per

per me si quis introierit, salvabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inveniet. Hunc etiam nunc sponsa percontatur, ut ab eo audiat, & discat, in quibus pascuis oves agat, vel in quibus amœnitatibus meridianos procuret æstus: meridiem appellans illa scilicet cordis secreta, quibus clariorem scientiæ lucem a verbo Dei anima consequitur. Hoc enim tempus est, quo sol excelsiorem circuitus sui verticem tenet. Si quando ergo sol justitiæ Christus ecclesiæ suæ excelsa & ardua virtutum suarum secreta manifestat, amœna pascua cubiliaque meridiana videbitur edocere. Nam quum adhuc initia habet discendi, & prima, ut ita dicam, ab eo scientiæ suscipit rudimenta, tunc dicit propheta: *Et adjuvabit eam mane diluculo.* Nunc ergo quia perfectiora jam quærit, & excelsiora desiderat, meridianum scientiæ lumen expofcit. Hinc puto & Abrahæ post multas eruditiones, quibus apparens ei Deus imbuit, eum de singulis & docuit, post refertur, quia visus sit ei Deus ad quercum Mambre sedenti ad ostium tabernaculi sui meridie. *Et respiciens*, inquit, *oculis suis, vidit, & ecce tres viri stabant super eum.* Quod si credimus hæc per Spiritum sanctum scripta, non puto frustra placuisse divino Spiritui, ut etiam tempus & hora visionis scripturæ paginis mandaretur, nisi & horæ istius, & temporis ratio aliquid conferret ad scientiam filiis Abrahæ, quibus utique sicut opera Abrahæ facienda, ita & visitationes istæ sperandæ sunt. Qui enim potest dicere: *Nox præcessit, dies autem appropinquavit: sicut in die honeste ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione:* & quum hæc omnia transierit, supergressus videbitur tempus hoc: quod nox præcessit, & dies appropinquavit, & festinare non ad initium diei, sed ad meridiem, ut & ipse ad gratiam perveniat Abrahæ. Si enim lux, quæ in ipso est mentis, & puritas

cordis clara fuerit & ſplendida, iſte meridianum tempus in ſemetipſo habere videbitur: & per hanc puritatem cordis, quaſi in meridie poſitus Deum videbit, ſedens ad quercum Mambre, quod ad viſionem interpretatur. Apud viſionem ergo ſedet in meridie, qui vocat ad videndum Deum. Inde denique non dicitur intra tabernaculum, ſed foris ad oſtium ſedere tabernaculi. Foris etenim eſt extra corpus poſita mens ejus, qui longe eſt a corporalibus cogitationibus, longe a carnalibus deſideriis, & ideo ab his omnibus foris poſitum viſitat Deus. Ejusdem quoque myſterii eſt, quod & Joſeph, fratres ſuos cum ſuſcepiſſet in Ægypto, in meridie eos paſcit, & in meridie adorant eum cum muneribus. Propterea denique puto & de his, quæ Judæi in ſalvatorem commiſerunt, nullum evangeliſtarum voluiſſe ſcribere, quia meridie hæc geſta ſunt, cum utique ſexta hora non aliud, quam meridianum tempus oſtendat, nullus tamen meridiem nominavit. Sed Matthæus ita dixit: *Ab hora autem ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram uſque in horam nonam.* Lucas vero: *Erat jam quaſi hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram uſque in horam nonam deficiente ſole.* Sed & Marcus: *Cum autem eſſet facta hora ſexta; tenebræ factæ ſunt ſuper omnem terram uſque in horam nonam.* Unde apparet, quia in viſitatione quidem Abrahæ, & in convivio patriarcharum apud Joſeph non indigebat, ut tempus iſtud ſub nomine ſexti numeri ſignificaretur, ſed ut meridies diceretur. Volebat enim ſponſa, quæ jam tunc in illis adumbrabatur, diſcere, ubi paſceret ſponſus, & ubi haberet cubile, & ideo meridiem nominat. Evangeliſtæ vero in his, quæ narrabant, non meridianum tempus, ſed horæ ſextæ numerum requirebant, ad enarrandum ſcilicet ſacrificium hoſtiæ ejus, quæ oblata eſt in die Paſchæ pro redemptione hominis, qui in die ſexta formatus eſt a Deo, poſteaquam terra produ-

produxit animam viventem ſecundum genus, quadrupedia, & repentia, & beſtias terræ. Ob hoc igitur in præſenti loco illuminari ſponſa deſiderat pleno ſcientiæ lumine, ne per imperitiam errans, in aliquo ſimilis efficiatur illis doctorum ſcholis, quæ non per ipſam Dei ſapientiam, ſed per philoſophorum & principum hujus mundi exercentur. Hoc enim & Apoſtolus dicere videtur in eo, ubi ait, quia *loquimur Dei ſapientiam in myſterio abſconditam, quam nemo principum hujus mundi cognovit.* Et iterum hæc eadem ſignificat, cum dicit: *Non enim ſpiritum hujus mundi accepimus, ſed ſpiritum, qui ex Deo eſt, ut ſciamus, quæ a Deo donata ſunt nobis.* Ob hoc ergo requirit ſponſa Chriſti meridiana cubilia, & plenitudinem ſcientiæ poſcit a Deo, ne videatur eſſe ſicut una ex philoſophorum ſcholis, quæ adoperta nominatur, pro eo, quod plenitudo veritatis apud eos tecta eſt & adoperta. Sponſa autem Chriſti dicit: *Nos autem revelata facie gloriam Dei ſpeculamur.*

Niſi cognoveris te, o bona, ſive *pulchra inter mulieres, egredere tu in veſtigiis gregum, & paſce hædos tuos in tabernaculis paſtorum.* Unius Chilonis ſcilicet ex ſeptem, quos apud Græcos ſingulares fuiſſe in ſapientia fama concelebrat, hæc inter cætera mirabilis fertur eſſe ſententia, qua ait: *Scito teipſum,* vel *cognoſce te ipſum.* Quod tamen Salomon, quem præceſſiſſe omnes hos tempore, & ſapientia, ac rerum ſcientia in præfatione noſtra docuimus, ad animam quaſi mulierem ſub comminatione quadam loquens dicit: Niſi cognoveris temetipſam, o pulchra inter mulieres, & agnoveris pulchritudinis tuæ cauſas inde deſcendere, quod ad imaginem Dei facta es, per quod ineſt tibi plurimum naturalis decoris, & cognoveris, quam pulchra eras ex initio: quamvis & nunc jam præcellas cæteras mulieres, & pulchra inter eas ſola dicaris, tamen niſi cognoveris teipſam, quæ ſis, non

enim

enim ex comparatione inferiorum volo bonam videri
pulchritudinem tuam, ſed ut tibi ipſi & decori tuo
collata atque exæquata reſpondeas. Quod niſi feceris,
jubeo te exire, & in ultimis gregum veſtigiis
collocari, & jam non oves neque agnos, ſed hædos
paſcere, illos ſcilicet, qui pro pravitate & laſcivia
a ſiniſtris ſtaturi ſunt regis, in judicio præſidentis.
Et cum tibi introductæ in cubiculum regium oſtenderim,
quæ ſumma ſunt bona, ſi non cognoveris temetipſam,
oſtendam tibi etiam, quæ ſunt ultima mala,
ut ex utroque proficias, tam malorum metu,
quam bonorum deſiderio. Si enim neſcieris temetipſam,
& in ignorantia tui vixeris, nec ſcientiæ ſtudium
geſſeris, ſine dubio nec tabernaculum proprium
habebis, ſed & per paſtorum tabernacula diſcurres,
& nunc in illius tabernaculis paſtoris paſces hædos,
inquietum animal ac vagum, & peccatis deputatum.
Hæc autem patieris, donec rebus ipſis & experimentis
intelligas, quantum mali ſit, animam neſcire ſeipſam,
neque pulchritudinem ſuam, per quam præcellit
cæteras, non virgines, ſed mulieres, illas ſcilicet,
quæ corruptionem paſſæ ſunt, nec in virginitatis
integritate permanſerunt. Hæc ſunt, quæ ſponſus
poſt illa omnia, quæ locuta fuerat ſponſa, auſtera
quadam comminatione ſponſæ animos ad agnitionis
ſuæ curam ſuſcitans, per ordinem propoſiti dramatis
dicit. Sed nunc conſequenter, ut cætera, ad
Chriſtum hæc & ad eccleſiam referamus, qui ad ſponſam
ſuam, ad animas ſcilicet credentium loquens,
ſummam ſalutis & beatitudinis in ſuimet agnitione conſtituit.
Quomodo ergo anima cognoſcat ſemetipſam,
nec facile puto, nec breviter explicari poſſe: tamen
pro viribus pauca ex multis aperire tentabimus. Videtur
ergo mihi, duplici modo agnitionem ſui animam
capere debere. Quid quidem ſit ipſa, & qualiter
moveatur, id eſt, quid in ſubſtantia, & quid in

affecti-

ıffectibus habeat: ut puta ut intelligat, si boni affe-
ꝉus sit, aut non boni, aut recti propositi, aut non
'ecti: & quidem si recti, si erga omnes virtutes eun-
lem tenorem habeat, tam in intelligendo, quam in
ıgendo, an erga necessaria tantum, & quæ in promp-
:u sunt. Et utrum in eo sit, ut recipiat profectus,
ıt augeatur in intellectu rerum augmentoque virtu-
:um, an in isto stet & resideat, in quod potuit per-
/enire: & utrum erga semetipsam tantummodo va-
:et excolendam, an aliis prodesse & conferre aliquid
ıtilitatis studeat, vel in verbo doctrinæ, vel in ex-
:mplis gestorum. Si vero cognoscat, semetipsam
ıon esse boni affectus, neque recti propositi, in hoc
pso, ut intelligat, utrum ei satis desit, & procul a
ʼia virtutum, an in ipso jam posita sit itinere, & in-
:edere jam conetur, cupiens, quæ in ante sunt, ap-
ırendere, & quæ retro sunt, oblivisci, sed nondum
ppropinquaverit: aut proxima quidem sit, nondum
amen ad perfectionem venerit. Sed & in eo opus
'idetur esse animæ, cognoscentis semetipsam, scire,
i hæc ipsa, quæ operatur mala, ex affectu & studio
)peretur, an fragilitate quadam, &, ut ille ait, quod
ɿuasi non vult agens, & quæ odit faciens, & rursus
:a, quæ bona sunt, affectibus & recto proposito ge-
'ere videatur. Verbi gratia, si iracundiam apud ali-
ɿuos quidem cohibet, apud aliquos autem effert, an
'emper eam cohibet, & apud nullum omnino pro-
:ert. Similiter & tristitiam, si in aliquibus quidem
ıegotiis rejicit, in aliquibus autem recipit, an in om-
ıibus omnino non recipit. Ita & timorem, aliaque
imiliter, quæ virtutibus videntur esse contraria.
Adhuc & illud opus est animæ cognoscentis se, si glo-
riæ multum cupida sit, atque parum, aut omnino ni-
hil contristetur. Quod inde colligit, si laudibus mul-
:um, aut mediocriter, aut omnino nihil: & si in op-
probriis satis, aut parum, aut omnino nihil contri-
stetur.

ſcetur. Sed & in dando, & accipiendo cognoſcentis animæ ſemetipſam ſunt quædam indicia, ſi, quod tribuit, & præbuit ita communicabili affectu, & quaſi cui æquitatem haberi inter homines placeat: an, ut ille ait, ex triſtitia, aut ex neceſſitate, vel certe gratiam ſive ab accipientibus, ſive ab audientibus quærens. Sed & in accipiendo anima, quæ cognoſcit ſemetipſam, obſervabit, utrum indifferenter habeat ea, quæ accipit, an velut ſuper aliquo bono gaudeat. Sed & intellectu penſabit ſemetipſam hujusmodi anima, ut cognoſcat, an facile commoveat cujuscumque veriſimilitudinis auditio, & ſubripiatur ei arte vel ſuavitate, vel calliditate ſermonum, an raro hoc, an numquam omnino patiatur. Sed ſufficiant hæc in hoc agnitionis genere a nobis dicta. Poſſibile eſt enim volenti horum ſimilitudinem, & alia innumera colligere, quibus cognoſcere ſemetipſam anima probetur, & pulchritudinem ſuam, quam ad imaginem Dei in conditione ſuſcepit, ſi reparare ac reſtituere potuerit, contemplari. Hoc igitur eſt, quod præſens ſermo ſub ſpecie mulieris animam docet, ut agnoſcat ſemetipſam, & ait: *Niſi cognoveris temetipſam*, hoc eſt, niſi per ſingula, quæ ſupra memoravimus, duxeris ſenſus tuos, & diſcretionem ſingulorum tenueris, quæ agenda ſint, quæ cavenda, quid deſit tibi, & quid abundet, quid emendandum ſit, quidve ſervandum: ſed ſi volueris indifferenter agere inter cæteras animas communis vitæ hominum, quas hic mulieres appellat, inter quas tu pulchra es, utpote quæ jam oſcula verbi Dei ſuſceperis, & cubiculi ejus arcana perſpexeris: ſi, inquam, non te cognoveris, ſed indifferenter ut commune vulgus agere volueris, exi in veſtigiis gregum, id eſt, eſto in reliquo grege: ſi nihil egregium poſt hæc omnia, quæ in te collata ſunt, agis, neque temetipſam cognoſcens a converſatione gregali ſequeſtraveris. Et eris

non

solum in grege, sed in vestigiis gregum. Ubi
enim fiet & novissimus, qui primatus suos non
llexerit. Et ob hoc, ubi scientiam neglexerit, ne
e est, ut circumferatur omni vento doctrinæ ad
ptionem errorum, ita, ut modo quidem apud il-
pastorem, id est, doctorem verbi tabernaculum
at, nunc vero apud alium: & sic ubique circum-
tur, pascens non oves, quod est animal simplex,
hædos, lascivos & inquietos sensus, atque ad pec-
m deputatos diversis doctoribus excolens ad hoc
n quæsitis: & hæc erit pœna culpæ illius animæ;
seipsam non studuerit agnoscere, & illum solum
i pastorem, qui animam suam posuit pro ovibus
Hæc est una species, qua intelligere semetipsam
ia in affectibus & actibus suis debeat. Illa vero
pars profundior est & difficilior, qua jubetur
ia, quæ tamen jam in mulieribus pulchra est, ag-
ere semetipsam. Quod si obtinere potuerit, spe-
ibi bona omnia: si minus, sciat, exeundum sibi
vestigia gregum, & pascendum hædos in taber-
ilis pastorum alienorum a se. Videamus ergo,
cipiamus, pro viribus etiam hujus partis agnitio-
discutere. Dicit per prophetam sermo divinus:
inate vobis lumen scientiæ. Sed & in donis spiritu-
s unum quidem donum maximum est, quod per
itum sanctum ministratur, sermo scientiæ; cujus
ntiæ opus illud principale est, quod in evangelio
ndum Matthæum quidem ita dicit: *Nemo novit fi-*
, nisi pater, neque patrem quis novit, nisi filius, &
voluerit filius revelare. In Luca autem ita ait: *Nemo*
quid sit filius, nisi pater: & nemo scit, quid sit pa-
nisi filius, & cui voluerit filius revelare. Secun-
Joannem vero ita scriptum est: *Sicut agnoscit*
pater, & ego agnosco patrem. In quadragesimo vero
ito Psalmo dicit: *Vacate, & cognoscite, quoniam ego sum*
s. Igitur principale munus scientiæ est, cogno-

cere

cere Trinitatem; ſecundo vero in loco cognoſcere creaturam ejus, ſecundum eum, qui dicebat: *Ipſe enim mihi dedit horum, quæ ſunt ſcientiam veram, ſubſtantiam mundi, & virtutem elementorum, initium & finem & medietatem temporum*, & reliqua. Inter hæc ergo animæ erit quædam etiam ſui agnitio, per quam ſcire debet, quæ ſit ejus ſubſtantia, utrum corporea, vel incorporea, & utrum ſimplex, vel ex duobus, aut tribus, an vero ex pluribus compoſita. Sed & juxta quorumdam quæſtiones utrum facta, an omnino a nullo facta: & ſi facta ſit, quomodo ſit facta: utrum, ut putant aliqui, in ſemine corporali etiam ipſius ſubſtantia continetur, & origo ejus pariter cum origine corporis traducitur: an perfecta extrinſecus veniens, parato jam & formato inter viſcera muliebria corpore induitur. Et ſi ita ſit, utrum nuper creata veniat, & tunc primum facta, cum corpus videtur eſſe formatum, ut cauſa facturæ ejus animandi corporis neceſſitas extitiſſe credatur: an prius & olim facta, ob aliquam cauſam ad corpus ſumendum venire exiſtimetur: & ſi ex cauſa aliqua in hoc deduci creditur, quæ illa ſit cauſa, ut agnoſci poſſit, ſcientiæ opus eſt. Sed & illud requiritur, utrum ſemel tantum corpore induatur, & id poſtmodum depoſitum, ultra non quærat, an cum ſemel ſuſceptum depoſuerit, iterum aſſumat: & ſi ſecundo ſumptum ſemper habeat, an aliquando iterum abjiciat. Et ſi quidem ſecundum auctoritatem ſcripturarum conſummatio immineat mundi, & corruptibilis ſtatus hic in incorruptibilem mutabitur, ambiguum non videri, quod in præſentis vitæ ſtatum ſecundo aut tertio in corpus venire poſſit. Nam ſi recipitur hoc, neceſſario ſequitur, ut hujusmodi ſucceſſionibus conſequentibus finem neſciat mundus. Et adhuc agnitionem ſui anima requirat, ſi eſt aliquis ordo, aut ſunt aliqui ſpiritus ejuſdem ſubſtantiæ cum ipſa, alii vero non ejuſdem, ſed diverſi ab

ea,

ea, id eſt, ſi ſunt & alii ſpiritus rationabiles, ut ipſa eſt; & alii carentes ratione: & ſi eadem eſt ipſius, quæ & angelorum ſubſtantia, quoniam rationabile a rationabili nequaquam differre creditur. Aut ſi non eſt quidem talis per ſubſtantiam, ſed erit talis per gratiam, ſi meruerit: an non poſſit omnino ſimilis effici angelis, niſi hoc naturæ ſuæ qualitas, aut ſimilitudo receperit. Reddi enim poſſe videbitur, quod amiſſum eſt, non tamen conferri id, quod ex initio conditor non dederit. Sed & hoc adhuc ad cognoſcendam ſemetipſam anima requirat, ſi virtus animæ ejus accedere poteſt & decedere. An eſt immutabilis, an acquiſita ſemel ultra non defluit. Et quid opus eſt, plura commemorare, quibus ex cauſis ſemetipſam cognoſcat anima, ne forte, ſi neglexerit, perfecte ſemetipſam cognoſcere, exire jubeatur in veſtigiis gregum, & paſcere hædos, & hoc non in proprio tabernaculo, ſed in tabernaculis paſtorum: cum præſto ſit volenti hæc perſequi, largiſſimas occaſiones ex his, quæ ſupra memoravimus, ſumere, in quibus ſeſe exercere in ſermone ſcientiæ pro viribus poſſit? Dicantur vero hæc a verbo Dei etiam ad animam, quæ in profectibus quidem poſita eſt, nondum tamen ad ſummam perfectionis aſcendit. Quæ pro eo quidem, quod proficit, pulchra dicitur: ut autem pervenire poſſit & ad perfectionem, fiat ad eam comminatio neceſſaria: quod niſi per iſta ſingula, quæ ſupra diximus, ſemetipſam cognoverit, & vigilanter exercuerit in verbo Dei & lege divina, continget ei de his ſingulis opiniones colligere diverſorum, & ſequi homines nihil egregium, nihil ex Spiritu ſancto locutos. Hoc eſt enim exire in veſtigiis gregum, & eorum doctrinam ſectari, qui & ipſi permanſerint peccatores, & nullum peccantibus remedium providere potuerint. Quos qui ſequitur, hædos utique, qui peccatorum indicium tenent, videbitur paſcere, circumiens ta-

bernacula paſtorum, diverſas ſcilicet ſectas philoſophorum. Intuere ergo plenius, quam terribile eſt, quod ſub hac adumbratur figura. *Exi*, inquit, *tu in veſtigiis gregum.* Quaſi ad eam loquitur, quæ intus jam ſit anima, & intra myſteria collocata: pro eo tamen, quod negligat, ſemetipſam cognoſcere & requirere, quæ ſit, & quid, vel quomodo agere debeat, quidve non agere, dicitur ei: *Exi tu*: quaſi quæ ob hanc deſidiæ culpam foras mittatur ab eo, qui præeſt. Sic ingens animæ periculum eſt, ſcientiam ſui agnitionemque negligere. Sed fortaſſe, quia duplicem expoſitionem dedimus agnitionis ſuæ animæ, videbitur cuipiam, ſecundum eam quidem, quæ de moribus & de actibus ſuis diſcutere negligit, & inquirere de profectibus ſuis, aut perſcrutari de vitiis, merito ei dici: *Exi*, per quod videatur quaſi de interioribus foras propelli. Si vero ſecundum editionem aliam, qua diximus, quod naturam ſubſtantiamque ſuam agnoſcere debeat, & ſtatum, vel in quo fuerit, vel in quo erit, grave credetur. Quæ enim facile talis anima invenietur, ita perfecta, ita præpotens, cui horum omnium ratio & intelligentia pateat? Ad hoc reſpondebimus, quoniam ſermo, qui habetur in manibus, non ad omnes animas fit, neque ad adoleſcentulas, quibus hic loquitur ſponſus, neque ad cæteras mulieres, neque ad octoginta concubinas, aut ſexaginta reginas, ſed ad illam, quæ inter omnes mulieres ſola pulchra dicitur & perfecta. Unde apparet, ad dilectas quasque animas hæc dici, quibus cum gratia multa ſentiendi & intelligendi a Deo data ſit, negligunt tamen ſcientiæ partes, & cognoſcendi ſemetipſas nullum adhibent ſtudium. His ergo comminatur ſermo divinus: quia, quibus multum datur, multum ex eis exigitur. Et humilis quidem venia & miſericordia dignus erit, potentes autem potenter cruciabuntur. *Si ergo & tu anima, quæ pulchrior es, & eminen-

eminentior inter cæteras verbi gratia doctrinis, negligas temetipsam, & in ignorantia tui maneas, quomodo poterunt vel hi, qui ædificari desiderant, instrui, vel convinci & argui contradicentes? Digne ergo cum comminatione quadam ad eam dicitur: *Exi tu in vestigiis gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.* Potest ad hoc trahi etiam illud, quod Moyses scribit: Quod si qua Israelitica mulier adulteraverit, lapidetur. Si vero filia sacerdotis, ignibus exuratur. Sic ergo justa videbitur esse comminatio in eos, qui capaces esse possunt ad agnitionem & scientiam, sed per desidiam negligunt: in quos justissima indignatio sponsi est, quia scit unius negligentiam cedere ad damna multorum. Similis enim videbitur hujusmodi anima, vel illi, qui acceptum denarium abscondit in terram, ne lucri aliquid ex eo pecuniæ dominus acquireret: vel illi, quem occidisse dicitur Deus, qui malignus erat, Onam vel Her scilicet, qui accepta semina scientiæ naturalis, posteritati invidens, profundebat in terra. Pastores quoque, sicut & ante jam diximus, si quidem ad ecclesiam comminationis hic sermo fit, mundi hujus principes accipiendi sunt, vel illi angeli, sub quorum cura reliquæ gentes habentur, sive sorte in hoc, sive secretioribus causis quibusdam deductæ. Si vero ad unamquamque animam comminatio ista referatur, quæ semetipsam negligit agnoscere, sapientes & magistri hujus sæculi intelligendi sunt, docentes sapientiam hujus mundi: ut in summa hoc intelligatur, quia necesse est animam eam, præcipue quæ bona & pulchra est sensibus, & ingenio vigilans, cognoscere semetipsam, & dare operam ad agnitionem sui per exercitia doctrinæ, & studia divina, ac per hoc agi Spiritu Dei & spiritu adoptionis. Aut si talis hæc anima semetipsam neglexerit, & a divinis studiis declinaverit, necesse est, eam operam dare studiis mundanis & sapientiæ sæculi, & agi spiritu mundi

hujus iterum in timore. Quod designat Apostolu
cum dicit: *Nos autem non spiritum hujus mundi acce*
mus, sed spiritum, qui est ex Deo. Et iterum: *Non*
cepistis enim iterum in timore spiritum servitutis, sed s
ritum accepistis adoptionis, in quo clamamus: Abba pat
Hæc interim nobis de præsenti loco occurrere potu
runt, nunc jam convertamur ad consequentia.

Equitatui meo in curribus Pharaonis similem te ar
tratus sum proxima mea. Historicus quidem sensus h
videtur ostendere. Sicut, inquit, tunc in Ægypt
cum Pharao persequens populum Israel processit
curribus & equitatu, & meus, hoc est, Domini n
sponsi, equitatus longe præcellebat currus Pharaon
& præstantior erat, utpote qui illos superaverit,
in mare demerserit: ita & tu proxima mea sponsa pr
cellis omnes mulieres, similis effecta equitatui me
qui Pharaonis curribus comparatus, potentior utiq
est & magnificentior. Hic interim mihi videtur e
ordo sermonum ipsorum, verborumque direct
Videamus autem, ne forte secundum intelligentiam m
sticam animas, quæ sunt sub illo spiritali Pharaon
& sub spiritalibus nequitiis positæ, currus dicat e
Pharaonis & quadrigas ejus, quas ipse agit, & du
ad persequendum populum Dei, & ad opprimendu
Israel. Certum enim est, quia tentationes & tribu
tiones, quas excitant dæmones sanctis, per anim
aliquas excitant, ad hoc ipsum aptas & convenient
Quibus tanquam curribus ascensis exagitant & impu
nant, vel ecclesiam Dei, vel singulos quosque fid
lium. De equitatu vero Domini, quis sit ejus i
equitatus, in Exodo quidem, ubi superantur curr
Pharaonis & demerguntur in mare, nihil legimus scri
tum, nisi tantum, quod Dominus currus Pharao
& exercitum ejus projecit in mare rubrum. Inve
mus tamen in quarto regnorum libro; quod Helisæ
de adventu hostium, qui cum equitatu & curribus v
nerant,

nerant, formidanti puero ſuo dicit: *Ne timeas, quoniam plures ſunt nobiscum quam cum illis. Et oravit,* inquit, *Heliſæus, & dixit: Domine, aperi oculos pueri hujus, ut videat. Et aperuit Dominus oculos ejus, & vidit. Et ecce mons plenus equitibus erat, & currus ignei in circuitu Heliſæi, qui deſcenderant ad eum.* Sed & in propheta Habacuc manifeſte & evidenter legimus de equitatu Domini, & quod aſcendat equos ſuos. Sunt ergo ſcripturæ verba hæc: *Nunquid in fluminibus iraſceris Domine, aut in fluminibus furor tuus, aut in mari rubro impetus tuus? Qui aſcendis equos tuos, & equitatus tuus ſalus.* Sunt ergo equi Domini, quibus aſcendit, & equitatus ejus. Quos ego non alios eſſe puto, quam illas animas, quæ frenum diſciplinæ ejus accipiunt, & jugum portant ſuavitatis ejus, & quæ ſpiritu Dei aguntur, & in hoc eſt eis ſalus. In revelatione Joannis legimus, quod apparuit ei equus, & ſedens ſuper eum quidam fidelis & verus, & cum juſtitia judicans, cujus nomen eſt verbum Dei. Ait ergo: *Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, vocabatur fidelis & verus, & cum juſtitia judicans & pugnans: & oculi ejus ſicut flamma ignis, & ſuper caput ejus diademata multa habentia nomen ſcriptum, quod nemo novit niſi ipſe, & adopertus erat veſtimento ſanguine conſperſo, & vocabatur nomen ejus verbum Dei. Et exercitus ejus erat in cœlo, & ſequebantur eum in equis albis, induti byſſino albo puro.* Sed opus eſt gratia Dei, quæ horum nobis aperiat intellectum, quo poſſimus advertere, quid iſtæ indicent viſiones, qui ſit equus albus, & qui ſit, qui ſedet ſuper eum, cujus nomen eſt verbum Dei. Et forte quidem dicet aliquis, album eſſe equum corpus, quod aſſumpſit Dominus, & quo ille, qui in principio erat apud Deum Deus verbum, vel veſtitus vel vectus eſt. Alius autem animam dicet, quam aſſumpſit primogenitus omnis creaturæ, & de qua dicebat: *Poteſtatem habeo,*

ponendi eam, & potestatem habeo, iterum sumendi eam. Alius vero utrumque simul, corpus atque animam, quasi ubi peccatum non fuerit, equum dici album putabit. Alius adhuc quarto loco ecclesiam dicet, quæ & corpus ejus nominatur, album videri equum, quasi non habentem non maculam aut rugam, quam sibi ipse sanctificavit lavacro aquæ. Secundum autem hæc singula etiam illa accipiet, quæ sequuntur, militiam cœli, & exercitum verbi Dei, & quomodo singuli quique eorum sequentes verbum Dei equis albis sedeant, & byssinis albis induantur & mundis. Huic ergo equo albo, quo ipse vehitur, qui verbum Dei appellatur, vel huic equitatui cœlesti, qui eum sequitur in albis nihilominus equis, comparat & similem facit Christus ecclesiam suam. In curribus autem Pharaonis vel ita possumus accipere, ut, quantum hic Domini equitatus equitatum & currus Pharaonis evincit & præcellit, tantum tu, quæ pulchra es in mulieribus, præcellis & evincis omnes reliquas animas, quæ adhuc jugum Pharaonis portant, & sessores ejus patiuntur: vel certe quod equitatus hic meus, qui lavacro aquæ mundatus, purus & candidus factus est, & verbum Dei meruit habere sessorem, ex curribus assumptus est Pharaonis. Inde enim omnes veniunt credentes, quia Christus venit in hunc mundum, peccatores salvos facere. Hoc ergo modo potest explanari versiculi hujus sensus, equitatui meo, qui fuit ante in curribus Pharaonis, & nunc sequitur me in equis albis, purificatus in lavacro aquæ, similem te arbitror proxima mea. Beatæ ergo sunt illæ animæ, quæ dorsum suum curvaverunt, ut suscipiant sessorem verbum Dei super se, & frena ejus patiuntur, ut, quocunque ipse voluerit, flectat eas, & agat habenis præceptorum suorum: quia jam non propria voluntate incedunt, sed ad omnia ducuntur & reducuntur voluntate sessoris. Et fortassis videbitur secun-

dum

dum hoc, quod ex multis animabus congregata eſt eccleſia, & exemplum vitæ accepit a Chriſto, quod non tam ab ipſa deitate verbi Dei acceperit, quæ utique ſupereminet eos actus, vel affectus, qui ad exemplum dari hominibus debeant: ſed illa anima, quæ aſſumpta eſt ab eo, in qua fuit ſumma perfectio, illa ſit ad exemplum poſita, & ipſa dicatur hic proxima mea: cujus ſimilitudinem habere debeat etiam eccleſia, quæ ex multis congregatur animabus, illis ſcilicet, quæ prius fuerant ſub jugo & curribus Pharaonis,[a] & equitatus Domini appellantur. Quæ autem ex duabus expoſitio convenire magis propoſito verſiculo videatur, probabis etiam tu, qui legis.

[a] *Quam ſpecioſæ factæ ſunt genæ tuæ tanquam turturis, cervix tua ſicut redimicula.* Ordo dramatis hujusmodi videtur habere conſequentiam, quod, poſteaquam auſteriore uſus eſt comminatione ſponſus ad ſponſam, proteſtatus ei, quod, niſi cognoſceret ſemetipſam, exitura eſſet in veſtigiis gregum, & paſceret non oves, ſed hædos, erubuerit ſuper auſteritate præcepti, ſed & rubor verecundiæ diffuſus in vultu ſpecioſas effecerit genas ejus, & multo, quam fuerant, pulchriores: non ſolum autem genæ, ſed & cervix ejus tam decora ſit reddita, quaſi monilium redimiculis adornata. Pulchritudo ergo genarum turturibus comparatur, quod per hujusmodi aves ſimul honeſtas vultus & alacritas indicetur. Hæc eſt hiſtorici dramatis explanatio. Sed veniamus ad rem. Paulus apoſtolus ſcribens ad eccleſiam Corinthiorum, ita ait: *Corpus autem non eſt membrum unum, ſed multa. Et ſi dixerit pes, quia non ſum manus, non ſum de corpore, non propterea non eſt de corpore, & ſi dixerit auricula, quia non ſum oculus, non ſum de corpore, non propterea non eſt de corpore. Si totum corpus eſt oculus, ubi eſt auditus? Si totum auditus, ubi odoratus? Nunc autem Deus poſuit unumquodque membrum in corpore, ſicut voluit.* Et cum

plura de hoc disputasset, ad ultimum dicit: *Vos autem estis corpus Christi & membra ex parte.* Et iterum ad Ephesios scribens, dicit: *Subjecti invicem in timore Christi. Mulieres viris suis subjectæ sint sicut Domino: quia vir caput est mulieris, sicut & Christus est caput ecclesiæ, ipse Salvator corporis. Sed sicut ecclesia subjecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam suam, & semetipsum tradidit pro ea, ut eam sanctificaret lavacro aquæ in verbo, ut ipse sibi præpararet gloriosam ecclesiam non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hujusmodi, sed ut esset sancta & immaculata.* Et post pauca: *Nemo,* inquit, *enim aliquando carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet eam sicut & Christus ecclesiam, quia membra sumus corporis ejus*, & reliqua. Per hæc ergo edocemur, quomodo sponsa Christi, quæ est ecclesia, etiam sit corpus ejus & membra. Si ergo audias sponsi membra nominari, ecclesiæ membra dici intellige. In quibus sicut sunt aliqui, qui dicuntur oculi, pro intelligentiæ sine dubio ac scientiæ lumine, & alii aures pro audiendo verbo doctrinæ, alii manus pro bonis operibus religiosisque ministeriis, ita sunt alii, & qui genæ ejus appellantur. Genæ autem partes vultus dicuntur, in quibus honestas & verecundia animæ agnoscitur: per quod sine dubio illi in membris ecclesiæ declarantur, qui castitatis & pudicitiæ excolunt honestatem. Pro his ergo ad omne corpus sponsæ dicitur: *Quam speciosæ factæ sunt genæ tuæ.* Et observa, quia non dixit, quam speciosæ sunt genæ tuæ: sed, *Quam speciosæ factæ sunt:* ut ostendat, prius quidem non eas ita fuisse speciosas, sed posteaquam suscepit oscula sponsi, & ipse, qui loquebatur per prophetas, prius affuit, & mundavit sibi ipsi ecclesiam suam lavacro aquæ, & fecit eam non habere maculam aut rugam, & agnitionem sui præstitit ei, tunc factæ [illegible] speciosæ genæ ejus. Tunc enim castitas & pudicitia

[redacted]

citia & virginitas, quæ prius non fuerat, per ecclesiæ genas ſpecioſo decore diffuſa eſt. Quæ tamen genarum ſpecies, id eſt, pudicitiæ & caſtitatis turturibus comparatur. Turturum ferunt hujusmodi naturam eſſe, ut neque maſculus præter unam fœminam adeat aliam, nec fœmina plus quam unum patiatur marem: ita, ut, ſi accidat, altero intercepto ſupereſſe alterum, pariter cum conjuge extinctus ſit ei concubitus amor. Convenienter ergo ſimilitudo turturis aptatur eccleſiæ, quod vel alterius viri poſt Chriſtum conjugium neſciat, vel quod continentiæ & pudicitiæ in ea tanquam turturum volitet multitudo. Secundum hanc intelligentiam etiam cervicem ſponſæ accipiamus. Quæ ſine dubio illæ intelligi debent animæ, quæ Chriſti jugum ſuſcipiunt dicentis: *Suſcipite ſuper vos jugum meum, quia jugum meum ſuave eſt.* Obedientia ergo ejus cervices ejus appellantur. Cervix ergo ejus ſpecioſa facta eſt ſicut redimicula, &. merito. Quam enim prius prævaricationis inobedientia turpem fecerat, nunc obedientia fidei ſpecioſam fecit & pulchram. Cervix ergo tua ſpecioſa facta eſt ſicut redimicula. Ad utrumque enim ſubauditur, ſpecioſa facta eſt. Redimicula hic dicit conſtrictiones vel connexiones monilium, quæ in cervicibus ſedere ſolent, ex quibus deducitur, & deſcendit per omne collum reliquus ornatus. Ipſi ergo ornamento, quod cervicibus & collo imponi ſolet, cervicem ſponſæ comparavit. Quod dictum ita advertimus. Cervicem diximus ſubjectionem & obedientiam dici, pro eo, quod quaſi jugum Chriſti ſuſcipiat, & fidei ejus obedientiam præbeat. Ornamentum ergo cervicis ejus, quæ eſt obedientia, Chriſtus eſt. Ipſe enim prior *factus* eſt *obediens uſque ad mortem*: & *ſicut per unius*, Adæ ſcilicet, *inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi*: *ita & per unius obedientiam*, Chriſti duntaxat, *juſti conſtituuntur multi.* Ornamentum ergo & monile cervicis

 eccle-

eccleſiæ obedientia Chriſti eſt. Sed & cervix eccleſiæ, id eſt, obedientia ejus ſimilis effecta eſt obedientiæ Chriſti, quod eſt monile cervicis. Magna ergo in hoc laus ſponſæ eſt, magna eccleſiæ gloria, ubi imitatio obedientiæ ejus exequatur obedientiæ Chriſti, quam imitatur eccleſia. Hæc ipſa ſpecies monilis etiam in Geneſi memoratur a Juda patriarcha Thamar nurui ſuæ, quando cum ea quaſi cum meretrice concubuit, data. Quod non omnibus patet myſterium. Intelligitur per hoc, quod Chriſtus eccleſiæ, quam ex multorum dogmatum proſtitutione collegerat, futuræ perfectionis hæc dedit pignora, & iſtud obedientiæ monile cervici ejus impoſuit.

Similitudines auri faciemus tibi cum diſtinctionibus argenti, quoadusque rex ſit in recubitu ſuo. Supra diximus, quod ſpecie dramatis libellus hic ordinatus perſonarum immutatione contexitur: & nunc ergo videntur hæc amici vel ſodales ſponſi ad ſponſam locuti, qui ſecundum intelligentiam myſticam &, ut ſupra jam diximus, aut Angeli, vel etiam prophetæ, aut patriarchæ poſſunt intelligi. Non enim tunc ſolum, cum poſt baptismum Joannis in deſerto tentatus eſt a diabolo Dominus, receſſerunt angeli, & miniſtraverunt ei, ſed ante adventum præſentiæ corporalis miniſtraverunt ſemper. Nam & lex diſpoſita in manu per angelos dicitur mediatoris. Et ad Hebræos ſcribens Apoſtolus dicit: *Si enim, qui per angelos habitus eſt ſermo, factus eſt firmus.* Ipſi ergo erant velut actores & procuratores appoſiti parvulæ ſponſæ cum pædagogo lege, donec plenitudo temporum veniret, & mitteret Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, & adduceret eam ſub actoribus & procuratoribus & pædagogo lege, ut ipſius verbi Dei oſcula, doctrinam ſcilicet verbaque ſuſciperet. Antequam ergo tempus horum adeſſet, in multis angelorum miniſterio excolebatur ſponſa, qui apparebant tunc hominibus,

minibus, & loquebantur ea, quæ res poſcebat & tempus. Non enim tu mihi ex adventu ſalvatoris in carne ſponſam dici, aut eccleſiam putes, ſed ab initio humani generis, & ab ipſa conſtitutione mundi, imo, ut Paulo duce altius myſterii hujus originem repetam, ante etiam conſtitutionem mundi. Sic enim dicit ipſe: *Sicut elegit nos in Chriſto ante conſtitutionem mundi, ut eſſemus ſancti & immaculati coram ipſo in charitate, prædeſtinans nos in adoptionem filiorum.* Sed & in Pſalmis ſcribitur: *Memento congregationis tuæ Domine, quam congregaſti ab initio.* Prima etenim fundamenta congregationis eccleſiæ ſtatim ab initio ſunt poſita, unde & Apoſtolus dicit, ædificari eccleſiam non ſolum ſuper apoſtolorum fundamentum, ſed etiam prophetarum. Inter prophetas autem numeratur & Adam, quia magnum myſterium prophetavit in Chriſto & in eccleſia, dicens: *Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt ambo in carne una.* Evidenter enim de his dictis ejus dicit Apoſtolus, quia *myſterium hoc magnum* ſit. *Ego autem dico in Chriſto & in eccleſia.* Sed & idem Apoſtolus, quum dicit: *Sic enim eccleſiam dilexit, ut ſemetipſum traderet pro ea, ſanctificans lavacro aquæ*: non utique oſtendit, eam prius non fuiſſe; quomodo enim dilexiſſet eam, quæ non erat? Sed eam ſine dubio dilexit, quæ erat. Erat autem in omnibus ſanctis, qui ab initio ſæculi fuerunt facti. Diligens igitur eam, venit ad eam. Et ſicut *pueri* ſui *communicaverunt carni & ſanguini, ſimiliter & ipſe particeps factus eſt eorundem*, ac ſemetipſum pro eis tradidit. Ipſi enim erant eccleſia, quam dilexit, ut eam vel numeroſitate augeret, vel virtutibus excoleret, vel perfectionis charitate de terris transferret ad cœlum. Miniſtraverunt ergo & prophetæ ab initio, miniſtraverunt & angeli. Quid enim aliud fiebat tunc, cum apparuerunt tres viri Abrahæ, ſedenti ad quercum Mambre? Licet illa angelorum

ſpecies

ſpecies plus aliquid, quam angelicum oſtenderit miniſterium: nam Trinitatis ibi myſterium prodebatur. Hoc erat & in Exodo, cum angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuiſſe Moyſi in rubo. Continuo autem in ſubſequentibus Dominus & Deus loqui in angelo ſcribitur, & ipſe Deus eſſe Abraham & Deus Iſaac & Deus Jacob deſignatur. Quod quidam hæreticorum legentes dixerunt, Deum legis & prophetarum longe inferiorem eſſe, quam Jeſum Chriſtum & Spiritum ſanctum: & eo usque impietatem ſuam protenderunt, ut plenitudinem quidem in Chriſto ponant & in ſpiritu ſancto, imperfectionem vero & infirmitatem in Deo legis. Sed hæc alias. Nunc autem nobis propoſitum eſt, oſtendere, quomodo ſancti angeli, qui ante adventum Chriſti velut parvulæ adhuc ſponſæ tutelam procurabant, ipſi ſint amici & ſodales ſponſi, qui ad eam dicere videantur: *Faciemus tibi ſimilitudines auri cum diſtinctionibus argenti, uſquequo rex ſit in recubitu ſuo.* Indicant ergo, quod ipſi faciant ſponſæ non aurum; neque enim habebant tale aurum, quale dignum erat, offerri ſponſæ, ſed pro auro ſimilitudines auri ſe facere promittunt, & non unam ſimilitudinem, ſed multas. Ita etiam dicunt de argento, ſed quaſi habentes licet parvam argenti materiam, promittunt, ſe ei facere non ſimilitudines, ſed diſtinctiones argenti: utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid & ſolidum opus ex eo producere poſſent, ſed diſtinctiones ſolas, ac ſigna quædam parva velut puncta interſererent illi operi, quod ei ex auri ſimilitudine faciebant. Hæc ergo amici ſponſi, illi, de quibus ſupra diximus, ſponſæ faciunt ornamenta. Sed quid in his ſecreti contineatur, & quid elocutionis novitas ipſa parturiat, omnipotentis verbi ac ſponſi patrem precemur, ut ipſe nobis arcani hujus clauſtra patefaciat, quo poſſimus non ſolum ad intelligenda hæc illuminari, verum

etiam

etiam ad proferenda, ac ſecundum menſuram eorum, qui lecturi ſunt, moderatione eloquii ſpiritalis accipere. Auri ſpeciem in multis ſæpe oſtendimus figuram tenere inviſibilis & incorporeæ naturæ: argentum vero virtutem verbi ac rationis: ſecundum quod & Dominus dicit per prophetam: *Dedi vobis argentum & aurum: vos autem feciſtis argentea & aurea Baalim:* oſtendens per hæc, & dicens, quia dedi vobis ſenſum & rationem, qua me Deum & ſentire poſſetis & colere: vos autem & ſenſum & rationem, quæ in vobis eſt, ad colenda dæmonia tranſtuliſtis. Sed & *eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne probatum* dicitur. Et item in aliis *argentum ignitum juſti lingua* memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo ſcientiæ Dei interpretantur. Sed & candelabrum in tabernaculo teſtimonii aureum & ſolidum poni jubebatur: quod mihi videtur formam tenere naturalis legis, in qua lex ſcientiæ habetur. Sed quid opus eſt, multa congregare teſtimonia, cum in promptu ſit ſcire volentibus, in multis ſcripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad ſenſum mentemque revocetur, argentum vero ad verbum atque eloquia referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandum, quomodo ſecundum ea, quæ præmiſimus, amici ſponſi dicant ſe ſimilitudines auri facere ſponſæ cum diſtinctionibus argenti. Videtur ergo mihi, quod lex, quæ per angelos diſpoſita eſt in manu mediatoris, quandoquidem umbram habeat futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerum, & quæcunque contingebant illis, qui in lege referuntur, in figura & non in veritate contingebant, iſta omnia ſimilitudines auri fuerunt, non aurum verum. Quod ſcilicet aurum verum in illis, quæ incorporea ſunt & inviſibilia ac ſpiritalia, intelligatur: ſimilitudo vero auri, in quo non eſt ipſa veritas, ſed umbra veritatis, iſta corporea & viſibilia accipiantur. Verbi gra-

tia,

species plus aliquid, quam angelicum ostenderit ministerium: nam Trinitatis ibi mysterium prodebatur. Hoc erat & in Exodo, cum angelus Domini dicitur in flamma ignis apparuisse Moysi in rubo. Continuo autem in subsequentibus Dominus & Deus loqui in angelo scribitur, & ipse Deus esse Abraham & Deus Isaac & Deus Jacob designatur. Quod quidam haereticorum legentes dixerunt, Deum legis & prophetarum longe inferiorem esse, quam Jesum Christum & Spiritum sanctum: & eo usque impietatem suam protenderunt, ut plenitudinem quidem in Christo ponant & in spiritu sancto, imperfectionem vero & infirmitatem in Deo legis. Sed haec alias. Nunc autem nobis propositum est, ostendere, quomodo sancti angeli, qui ante adventum Christi velut parvulae adhuc sponsae tutelam procurabant, ipsi sint amici & sodales sponsi, qui ad eam dicere videantur: *Faciemus tibi similitudines auri cum distinctionibus argenti, usquequo rex sit in recubitu suo.* Indicant ergo, quod ipsi faciant sponsae non aurum; neque enim habebant tale aurum, quale dignum erat, offerri sponsae, sed pro auro similitudines auri se facere promittunt, & non unam similitudinem, sed multas. Ita etiam dicunt de argento, sed quasi habentes licet parvam argenti materiam, promittunt, se ei facere non similitudines, sed distinctiones argenti: utpote quibus non tanta abundaret argenti materia, ut connexum aliquid & solidum opus ex eo producere possent, sed distinctiones solas, ac signa quaedam parva velut puncta interserent illi operi, quod ei ex auri similitudine faciebant. Haec ergo amici sponsi, illi, de quibus supra diximus, sponsae faciunt ornamenta. Sed quid in his secreti contineatur, & quid elocutionis novitas ipsa parturiat, omnipotentis verbi ac sponsi patrem precemur, ut ipse nobis arcani hujus claustra patefaciat, quo possimus non solum ad intelligenda haec illuminari, verum

etiam

etiam ad proferenda, ac secundum mensuram eorum, qui lecturi sunt, moderatione eloquii spiritalis accipere. Auri speciem in multis sæpe ostendimus figuram tenere invisibilis & incorporeæ naturæ: argentum vero virtutem verbi ac rationis: secundum quod & Dominus dicit per prophetam: *Dedi vobis argentum & aurum: vos autem fecistis argentea & aurea Baalim:* ostendens per hæc, & dicens, quia dedi vobis sensum & rationem, qua me Deum & sentire possetis & colere: vos autem & sensum & rationem, quæ in vobis est, ad colenda dæmonia transtulistis. Sed & *eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne probatum* dicitur. Et item in aliis *argentum ignitum justi lingua* memoratur. Cherubim vero aurea dicuntur, quoniam quidem plenitudo scientiæ Dei interpretantur. Sed & candelabrum in tabernaculo testimonii aureum & solidum poni jubebatur: quod mihi videtur formam tenere naturalis legis, in qua lex scientiæ habetur. Sed quid opus est, multa congregare testimonia, cum in promptu sit scire volentibus, in multis scripturæ locis hoc indicari, quod aurum ad sensum mentemque revocetur, argentum vero ad verbum atque eloquia referatur? Nunc ergo properemus ad contemplandum, quomodo secundum ea, quæ præmisimus, amici sponsi dicant se similitudines auri facere sponsæ cum distinctionibus argenti. Videtur ergo mihi, quod lex, quæ per angelos dispofita est in manu mediatoris, quandoquidem umbram habeat futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, & quæcunque contingebant illis, qui in lege referuntur, in figura & non in veritate contingebant, ista omnia similitudines auri fuerunt, non aurum verum. Quod scilicet aurum verum in illis, quæ incorporea sunt & invisibilia ac spiritalia, intelligatur: similitudo vero auri, in quo non est ipsa veritas, sed umbra veritatis, ista corporea & visibilia accipiantur. Verbi gra-

tia,

tia, similitudo auri fuit istud tabernaculum manu factum, de quo dicit Apostolus: *Non enim in sancta manu facta introivit Jesus exemplaria verorum, sed in ipsum cælum.* Ergo quæ in cælis sunt invisibilia & incorporea, illa sunt vera: ista autem, quæ in terris sunt visibilia & corporea, exemplaria verorum dicuntur esse, non vera. Ista ergo sunt, quæ similitudines auri appellantur: in quibus est & arca testamenti & propitiatorium, & Cherubim, & altare incensi, & mensa propositionis, & panes, sed & velamen, & columnæ ac seræ, & altare holocaustorum, & ipsum templum, atque omnia, quæ in lege scripta sunt. Omnia hæc similitudines erant auri. Sed & ipsum aurum visibile, pro eo quod visibile erat, non erat aurum verum, sed similitudo erat illius veri auri invisibilis. Istas ergo similitudines auri fecerunt sponsæ ecclesiæ sponsi amici, angeli videlicet & prophetæ: qui ministraverunt in lege cæterisque mysteriis. Hæc, opinor, & Paulus intelligens, dicebat: *In religione angelorum, in his, quæ videt: frustra inflatus sensu carnis suæ.* Omnis ergo judaicus cultus & religio similitudines sunt auri. Cum autem conversus fuerit quis ad Dominum, & ablatum fuerit ab eo velamen, tunc videbit aurum verum: cujus auri, antequam adesset, & cognoscendum se præberet, similitudines fecerunt sponsæ amici ejus, ut ex illis similitudinibus commonita & provocata, veri auri desiderium caperet. Hoc enim factum indicat Paulus, cum dicit: *Hæc autem in figura contingebant illis. Scripta autem sunt propter nos, in quos finis sæculorum devenit.* Sed & finem, quem dicit Paulus, non intelligas corporalem. Finis enim corporalis multos inveniet, pro quibus non sunt scripta hæc: neque enim hujusmodi de his recipient intellectum. Sed finem sæculorum, perfectionem rerum intellige, quæ utique Paulo & similibus ejus advenisse, & propter ipsos scripta hæc esse dicuntur. Sed hæc in

ſu diximus, volentes oſtendere, quomodo
onſi dicant ad ſponſam, facere ſe ei ſimilitu-
rí cum diſtinctionibus argenti per ea ſcilicet,
ege & prophetis per figuras & imagines & ſi-
ies & parabolas, ſcripta tradiderunt. Sunt
i his & parvæ quædam diſtinctiones argenti,
cilicet ſenſus ſpiritalis verbi & interpretatio-
nabilis, licet & valde rara & exigua. Ante
n namque Domini vix ſicubi prophetarum
arum quid occulti ſermonis aperuit: verbi
Eſaias, cum dicit: *Vinea Domini Sabaoth do-
l eſt, & domus Juda novella dilecta.* Et iterum
ua multa gentes multa ſunt. Et Ezechiel no-
luas ſorores Oollam, & Olibam, aliam Sa-
liſtinguit eſſe, & aliam Judæam: & ſicubi ta-
im ipſis prophetis interpretantibus aperiantur,
nctiones argenti dicuntur. Ubi vero Salva-
ominus noſter Jeſus Chriſtus advenit, nota
mnia verbo virtutis ſuæ, in paſſione ejus in-
latum eſt, quod ea, quæ in abſconditis tene-
& arcana erant, in lucem proferrentur, &
feſtationem venirent per hoc, quod velum
quo ſancta ſanctorum & arcana velabantur,
ſt deſurſum ejus uſque deorſum, palam fore,
ans omnibus, quod intrinſecus videbatur ob-
Sic ergo illud, quod per angelos & prophe-
ſtratum eſt, ſimilitudo auri fuit, cum diſtin-
s parvis & exiguis argenti. Hæc autem, quæ
n Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum tradita
i auro vero & argento ſolido collocata ſunt.
m, quæ per amicos ſponſi facta eſt, ſimilitudo
a diſtinctionibus argenti, non in ſempiterna
promittitur: ſed tempus ei ſtatuitur ab illis
entibus: *Uſquequo rex ſit in recubitu ſuo.* Cum
umbens dormierit ut leo, & ut catulus leo-
oſt hæc ſuſcitaverit eum pater, & reſurrexe-

rit

rit a mortuis, si, qui fuerint conformes resurrectionis ejus, jam non in similitudine auri, id est, non in rerum corporalium cultu manebant: sed aurum verum ab ipsis percipient, credentes & sperantes non ea, quæ videntur, sed quæ non videntur, nec quæ in terris sunt, sed quæ in cælis, ubi Christus est in dextera Dei sedens, & dicent, quia *& si cognovimus Christum aliquando secundum carnem, sed nunc jam non novimus.* Non ergo jam distinctionibus parvis argenti, sed in latitudinem diffuso utentur argento. Audient enim, quod in illa auri similitudine petra, quæ sequi dicitur, & potum populo præbere, Christus est, & mare baptismus est, & nubes spiritus sanctus est, & manna verbum Dei est, & agnus paschæ salvator est, & sanguis agni passio Christi est, & velum, quod est in sanctis sanctorum, quo divina illa, & arcana tegebantur, caro ejus est: aliaque innumera ex ejus resurrectione patebunt, non jam parva ut prius distinctione, sed latissima expositione patefacta. Adhuc autem, ut clarius fiat, quod dicit: *Usquequo rex sit in recubitu suo*, etiam de secunda Balaam prophetia, quæ de Christo ita continet, proferemus: *Orietur*, inquit, *stella ex Jacob, & exiet homo de semine ejus, & dominabitur gentibus multis. Exaltabitur Gog regnum ejus, & crescet regnum ejus. Deus educet eum ex Ægypto sicut gloria unicornis, & comedet gentes inimicorum suorum, & crassitudines eorum emedullabit, & jaculis suis sagittabit eos. Recumbens, ut leo requiescet, & sicut catulus leonis. Quis suscitabit eum?* Considera ergo ex his diligentius, & vide, quomodo omnis similitudo auri usque ad extremum tempus, ad recubitum regis scilicet, stare memoratur. Post hæc ergo exaltabitur Gog, id est, super tecta regnum ejus, cum videlicet de terris ad cælestia fuerit tecta translatum. Sed de his plenius, prout Dominus dedit, in Numerorum libro persecuti sumus. Requiramus sane, si etiam sanctis patribus ipsis & prophe-

tis

tis, qui ministraverunt verbum ante adventum Domini nostri Jesu Christi, perfectionis hujus, verique auri gratia data sit: an tantum futura hæc intellexerint, & in spiritu ventura præviderint: atque ob hoc solum dixerit Dominus de Abraham, quia desideraverit videre diem ejus, & viderit, & lætatus sit, quod scilicet in spiritu futura præviderit. Et magis fortasse hoc ita esse etiam ille sermo confirmet, qui ait: *Multi justi desideraverunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire, quæ auditis, & non audierunt.* Quamvis nec illis potuerit defuisse perfectio veniens ex fide. Quæ enim nos facta credimus, hæc illi majore cum expectatione futura credebant. Sicut ergo ex adventu Christi credentes præteritorum fides, ita & illos futurorum ad summam perfectionis adduxit. Quod si ad unamquamque animam referatur expositio, videbitur, quod, donec parvula est adhuc anima & imperfecta, & sub tutoribus & procuratoribus posita, sive doctoribus ecclesiæ, sive angelis, qui parvulorum custodes esse dicuntur, & videre semper faciem patris, qui in cælis est, similitudines auri fiunt ei, quum non solidis & fortibus alitur verbi Dei cibis, sed similitudinibus imbuitur, velut si dicamus, parabolis & exemplis docetur, pro quibus & ipse Christus dicitur ætate crescere & sapientia & gratia apud Deum & homines. In illis ergo similitudinibus imbuitur, & fiunt ei parvulæ distinctiones argenti. Aperiuntur enim interdum & his, qui imbuuntur, parva aliqua & rara de secretioribus mysteriis, ut desiderium concipiant majorum. Neque enim desiderari quid potest, si penitus ignoretur. Et ideo incipientibus & primis in eruditionibus positis, sicut non sunt ad subitum cuncta pandenda, ita neque penitus abscondenda sunt spiritalia mysteria: sed, ut ait sermo divinus, faciendæ sunt eis distinctiones argenti, & scintillæ quædam spiritalis intelligentiæ animis eorum

initiandæ ſunt, ut guſtum quodammodo deſiderandæ dulcedinis ſumant, ne, ut diximus, ſi penitus ignoretur, nec omnino deſideretur. Verum quod parvulam nominamus animam, nemo ita accipiat, quaſi ſecundum ſubſtantiam parvula dicatur: ſed ſi cui deeſt eruditio, & in qua eſt exiguus intellectus ac minima peritia, hanc parvulam dicimus animam. Igitur hæc fieri convenit, *uſquequo rex ſit in recubitu ſuo*, id eſt, uſquequo in id proficiat hujuſmodi anima, ut capiat regem, & habeat recumbentem in ſemetipſa. Sic enim dicit hic rex, quia *habitabo in eis, & inambulabo in eis*, profecto qui tantam verbo Dei cordis ſui latitudinem præbent, ut etiam in eis deambulare dicatur, ſpatiis ſcilicet amplioribus intelligentiæ, agnitionisque diffuſioris. Ita ergo & recubare dicitur in anima illa ſine dubio, de qua ipſe Dominus dicit per prophetam: *Super quem requieſcam, niſi ſuper humilem & quietum, & trementem ſermones meos?* Habet ergo rex iſte, qui eſt ſermo Dei, in illa anima, quæ jam ad perfectum venerit, recubitum ſuum: ſi tamen non ſit in ea aliquod vitium, ſed plena ſit ſanctitate, plena pietate, fide, charitate, pace, omnibusque virtutibus. Tunc enim delectat in ea recubare regem, & habere recubitum. Ad hanc enim animam Dominus dicebat, quia *ego & pater meus veniemus, & cœnabimus cum eo, & manſionem faciemus apud eum.* Ubi ergo cœnat Chriſtus cum patre, & ubi manſionem facit, quidni recumbit? Beata illius latitudo animæ, beata ſtrata illius mentis, ubi pater & filius, ut non dubito, una cum Spiritu ſancto recumbit, cœnat, & manſionem facit. Quibus putas opibus, quibus copiis tales convivæ paſcuntur? Pax ibi primus cibus eſt, humilitas ſimul apponitur ac patientia, manſuetudo quoque & lenitas, &, quod ſummæ ei ſuavitatis eſt, puritas cordis. Charitas autem in hoc convivio principalem obtinet locum. Tali ergo modo etiam tertia expoſitione

ad

ad unamquamque animam referri posse videbitur, quod ait: *Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, donec rex sit in recubitu suo.*

Nardus mea dedit odorem suum, sive *odorem ejus*. In specie dramatis videtur hoc ostendi, quod post hæc verba ingressa sit sponsa ad sponsum, & unguentis suis unxerit eum, ac miro quodam genere, quasi nardus, quæ prius odorem non dederat, quum esset apud sponsam, tunc dederit odorem suum, cum corpus contigit sponsi, ut non tam ille ex nardo odorem, quam nardus ex ipso sumpsisse videatur. Si vero secundum hanc differentiam, quæ in aliis invenitur exemplaribus, legimus: *Nardus mea dedit odorem ejus*, invenitur adhuc aliquid divinius: ut videlicet unguentum hoc nardi, quo unctus est sponsus, non tantum suum, qui nardo inesse naturaliter solet, sed ipsius sponsi odorem ceperit, & ipsius odorem ad sponsam reportaverit nardus: ut in eo, quo unxit eum, odorem sponsi per ipsius unguenti munus acceperit, & hoc sit, quod dicere videatur: Nardus mea, qua unxi sponsum, regressa ad me odorem mihi detulit sponsi, & velut superato naturali suo odore fragrantia sponsi, ipsius mihi detulit suavitatem. Hæc habet historici dramatis explanatio: sed veniamus jam nunc ad intelligentiam spiritalem. Ponamus hic sponsam ecclesiam in persona Mariæ, quæ decenter utique dicitur afferre libram unguenti nardi pistici pretiosi, & ungere pedes Jesu, & detergere capillis suis, & recipere quodammodo ac recuperare per crinem capitis sui ad semetipsam unguentum ex qualitate ac virtute corporis ejus infectum: & odorem non tam nardi per unguentum, quam ipsius verbi Dei ad se trahentem per capillos, quibus abstergebat pedes, & imposuit capiti suo, non tam nardi, quam Christi fragrantiam: & dicere, quia nardus mea missa in corpus Christi reddidit odorem ejus. Denique vide, quomodo hæc

M 2 ipsa

ipsa referuntur. *Maria*, inquit, *attulit libram unguenti nardi pistici pretiosi, & unxit pedes Jesu, & extersit capillis capitis sui. Domus autem*, inquit, *tota repleta est odore unguenti.* Quod utique indicat, quia odor doctrinæ, qui procedit de Christo & sancti Spiritus fragrantia, replevit omnem hujus mundi domum ac totius ecclesiæ domum. Vel certe replevit omnem domum animæ illius, quæ odoris Christi suscepit participium, offerens primo fidei suæ munus, velut unguentum nardi, & recipiens ex hoc gratiam Spiritus sancti, & spiritalis doctrinæ fragrantiam. Quid ergo interest, utrum in Cantico Canticorum sponsa perungat unguento sponsum, an in evangelio discipula magistrum & Maria Christum, sperans, ut diximus, redire ad se ex hoc unguento odorem verbi & fragrantiam Christi: ut eo ipso dicat: *Christi bonus odor sumus Deo?* Et quoniam plenum fide fuit istud unguentum, & pretiosi affectus, ob hoc & Jesus testimonium reddidit ei, dicens: *Bonum opus operata est in me.* Sic ergo rursus in Cantico Canticorum post aliquanta amplectitur emissiones sponsæ, sicut hic opus Mariæ: ait enim: *Emissiones tuæ paradisus cum fructu pomorum. Cyprus cum nardis. Nardus & crocus.* Amplectitur ergo & in his emissiones ac munera sponsæ. Observavimus sane, quod in his, quæ nunc memoravimus, pluraliter primo, postmodum singulariter nardum posuit: quod puto secundum illam rationem dictum, quia negociator regni cœlorum plures primo margaritas negociatur, usquequo ad unam perveniat pretiosam. Et forte, quod dixit: *Emissiones tuæ paradisus cum fructibus pomorum*, illos indicat fructus cum nardis plurimis, quos afferimus ex institutionibus & doctrina prophetica. Ex doctrina vero ipsius Domini nostri Jesu Christi emissiones nostræ & munera non plures habent nardos, sed unam. Sed nunc redeamus ad eam, quæ dicit: *Nardus mea dedit odorem suum:* & vide, si possu-

possumus adhuc etiam hoc in loco intelligere præsenti, quod, si quando valuerimus integre & decenter exponere de deitate Christi, virtutemque ejus ac majestatem dignis assertionibus consignare, tunc fortassis merito dicet, vel ecclesia illa, vel anima, quæ ita manifeste potuerit gloriam ejus exponere: *Nardus mea dedit odorem suum.* Nec mirum videri debet, si Christus, quemadmodum fons est, & flumina aquæ vivæ de eo procedunt, & quemadmodum panis est, & vitam dat, ita & nardus est, & odorem reddit, & unguentum est, quo qui uncti fuerint, Christi fiunt, sicut dicit in psalmo: *Nolite tangere Christos meos.* Et fortasse secundum illud, quod dicit Apostolus, his, *qui exercitatos habent sensus ad discretionem boni vel mali*, singulis quibusque sensibus animæ singula quæque Christus efficitur. Idcirco enim & verum lumen dicitur, ut habeant oculi animæ, quo illuminentur: idcirco & verbum, ut habeant aures, quod audiant: idcirco & panis vitæ, ut habeat gustus animæ, quod degustet. Idcirco ergo & unguentum vel nardus appellatur, ut habeat odoratus animæ fragrantiam verbi. Idcirco & palpabilis & manu tractabilis, & verbum caro factum dicitur, ut possit interioris animæ manus contingere de verbo vitæ. Hæc autem omnia unum atque idem est verbum Dei, quod hæc singula affectibus orationis commutatum, nullum animæ sensum gratiæ suæ relinquat expertem.

Alligamentum guttæ fratruelis meus mihi, in medio uberum meorum manebit, sive *commorabitur.* Ejusdem adhuc verba sunt sponsæ ad adolescentulas, ut videtur, loquentis. Prius quidem dixerat, quia nardus sua dedisset odorem sponso, & quia per unguentum, quo unxerat eum, odoris fragrantiam recepisset: nunc autem ait: Fraternus meus mihi guttam redolet, & hanc non diffusam, neque, ut libet, dispersam, sed colligatam & constrictam, quo scilicet odor ipsius suavi-

tatis densior reddatur & vehementior. Et hic, inquit, cum talis sit, in medio uberum meorum demoratur & commanet, & requiem ac mansionem suam facit in loco pectoris mei. Verum quod nunc primum cognominavit eum fraternum suum sponsa, & nominis hujus appellatione per totum pene libelli textum frequenter utitur, dignum puto, ut prius requiramus appellationis ipsius causam, & quid, vel unde fraternus dicitur, exponamus. Fraternus appellatur fratris filius. Requiramus, quis sit primo frater sponsæ, cujus hic filius habeatur. Vide, si possumus dicere, sponsam quidem ex gentibus esse ecclesiam, fratrem vero ejus priorem populum & fratrem, ut res indicat, seniorem. Quia ergo ex illo populo Christus secundum carnem nascitur, ob hoc ab ecclesia gentium fratris filius appellatur. Quod ergo ait: *Alligamentum guttæ fraternus meus mihi*, corporeæ nativitatis ejus indicat sacramentum. Videtur enim quodammodo alligamentum esse & vinculum quoddam animæ corpus, quod alligamentum gutta in Christo divinæ virtutis ac suavitatis astringitur. Si autem ad unamquamque animam, quæ dicta sunt, referuntur, alligatura guttæ dogmatum continentiæ constrictio, ac divinarum sententiarum nodositas intelligitur. Innexæ enim sibi invicem sunt fidei rationes, & vinculis veritatis astrictæ. Denique & lex mundum dicit esse omne vas, quod alligatum est, immundum vero, quod solutum fuerit, & non ligatum. Cujus rei hæc figura erat, quod Christus, in quo numquam fuit ulla immunditia peccati, alligamentum guttæ dicitur. Et ideo anima non debet contingere aliquid dissolutum, & quod non sit ratione subnixum, & dogmatum veritate constrictum, ne immunda fiat. Qui enim immundum contigerit, immundus erit secundum legem. Continget namque eum sensus irrationabilis, & alienus a sapientia Dei, & faciet eum

immun-

immundum. Vide autem, si forte filium Dei in carne guttam dictum, & quasi breve aliquid & exiguum nominatum possumus accipere, sicut & Daniel de eo dicit: Lapidem parvum de monte excisum sine manibus, & factum post hæc montem magnum. Vel sicut in libello duodecim prophetarum nihilominus gutta quidem futura dicitur, quæ congreget populum. Est ergo in prophetis ita scriptum: *Et erit ex gutta populi hujus congregatus congregabitur Jacob.* Decebat enim eum, qui veniebat congregare non solum Jacob, sed & omnes gentes, quæ, sicut propheta dicit, reputatæ sunt tanquam gutta ex situla, exinanientem se divinitatis forma, effici ipsum ut guttam, & sic venire ad congregandam guttam gentium, & guttam nihilominus reliquiarum Jacob. Sed & in quadragesimo quarto psalmo dicitur ad dilectum, cui etiam ipse psalmus adscribitur: *Myrrha & gutta & casia a vestimentis tuis.* A vestimentis ergo verbi Dei, quæ est doctrina sapientiæ, procedit myrrha, mortis indicium duntaxat pro humano genere susceptæ. Gutta, ut supra diximus, exinanita divinitatis forma, servilis formæ suscepta dignatio. Casia quoque, quoniam id genus herbæ aquis indesinentibus nutriri dicitur & coalescere, redemptionem humani generis per aquas baptismi indicat datam. Sic ergo alligaturam guttæ fraternum suum sponsa tanquam nuptiali dramate loquens inter medium uberum suorum commorantem dicit: ubera, ut superius jam diximus, principale cordis adverte, in quo ecclesia Christum, vel anima verbum Dei desiderii sui vinculis alligatum tenet & astrictum. Si quis enim verbum Dei toto affectu in corde suo, & toto amore constringit, ipse solus poterit odorem fragrantiæ ejus & suavitatis accipere.

Botrus cypri fraternus meus mihi in vineis Engaddi. Quantum ad literæ ipsius explanationem, habet aliquid ambiguum, quod ait: *Botrus cypri fratrueli mihi:*

quia & uva florens cyprus dicitur, ferens etiam ipſa floridum quendam fructum in modum florentis uvæ prolatum. Sed videtur magis ad fructum vitis reſpicere ſermo, quandoquidem vinearum Engaddi facta eſt memoria. Engaddum autem ager terræ Judææ eſt, non tantum vineis, quantum balſamis florens. Hic ergo erit hiſtoricus ſenſus ſponſæ loquentis ad adoleſcentulas, ut intelligatur, dicens, primo quidem: Nardus mea odorem mihi ſponſi mei reddit. Secundo vero alligamentum guttæ effectus eſt fraternus meus mihi, demorans inter media ubera mea. Tertio Botrus Cypri ex vineis Engaddi ſuperans omne, quicquid eſt in odoribus & floribus ſuavitatis: quo ſcilicet audientes hæc adoleſcentulæ magis ac magis ad charitatem ſponſi concitentur & amorem. Idcirco autem ſingulatim, & per ordinem, primo nardum ſuam, deinde guttam, poſt hæc etiam botrum cypri nominat, ut per eos gradus quosdam profectus doceat charitatis. Sed videamus jam, quid ſpiritalis habeat intellectus. Siquidem hic, qui appellatur Botrus, ad fructum vitis referendus eſt: Verbum Dei accipimus ſicut ſapientiam & virtutem & theſaurum ſcientiæ, aliaque multa, ita & vitem veram dici. Sicut ergo his, quibus efficitur ſapientia & ſcientia, non ad ſubitum, ſed per profectus quosdam & gradus, pro ſtudiis & intentione ac fide eorum, qui ei vel in ſapientia, vel in ſcientia, vel in virtute participantur, ſapientes eos & ſcientes reddit vigentesque virtutibus: ita & in quibus vitis vera efficitur, non eis ad ſubitum maturos botros producit & dulces, nec repente eis efficitur vinum ſuave & lætificans cor hominis, ſed primo producit eis ſuavitatem tantummodo odoris in florem. Botrus hic florens eſſe memoratur in vineis Engaddi, ut gratia fragrantiæ ipſius immittatur in initiis animæ, ut poſt hæc pati poſſit acerbitatem tribulationum & tentationum, quæ propter verbum Dei

creden-

credentibus excitantur: & ita demum maturitatis ejus dulcedinem præbet, usque dum perducat eos ad torcularia, ubi effunditur sanguis uvæ, sanguis novi Testamenti, qui bibatur in die festo in superioribus, ubi stratum magnum paratum est. Sic ergo per singulos hos profectus graduum incedere oportet eos, qui per sacramentum vitis, & botrum cypri initiati, ad perfectionem feruntur, & calicem novi Testamenti ab Jesu susceptum bibere contendunt. Quod si cyprus sui generis arbor accipiendus est, cujus fructus etiam flos non tantum odoris suavitatem, quantum & vim calefaciendi ac fovendi dicitur possidere: illa sine dubio accipitur sponsi virtus, qua incalescunt animæ erga fidem ejus & charitatem, quæ contingebat eos, qui dicebant: *Nonne cor nostrum erat ardens intra nos, cum adaperiret nobis scripturas?* Vel certe quoniam de vineis Engaddi botrus hic florens nominatur esse: Engaddi autem interpretatur oculus tentationis meæ: si quis est, qui intellectum habere potest, quomodo tentatio est vita hominis super terram, & intelligit, quomodo quis in Deo eripitur a tentatione, & qui agnoscit qualitatem tentationis suæ, ita, ut possit de ipso dici, quia in his omnibus non peccaverit labiis suis coram Deo, huic Botrus cypri de vineis Engaddi efficitur verbum Dei. Observandum tamen est, quod verba sponsæ ita referuntur, ut & nardus & alligamentum guttæ & Botrus cypri ipsi soli sint, utpote quæ in hos jam profectus ascenderit. Sola enim perfecta anima est, quæ ita habet purum & purgatum odoramentum sui sensus, ut possit nardi & guttæ, & cypri ex verbo Dei procedentis fragrantiam capere, & gratiam divini odoris haurire.

ORIGENIS
IN CANTICUM CANTICORUM
LIBER TERTIUS.

Ecce *es ſpecioſa proxima mea: ecce es ſpecioſa: oculi tui columbæ.* Secundo jam ſponſus cum ſponſa in verbo colloquioque miſcetur. Et primo quidem ſermone invitavit eam ad hoc, ut cognoſceret ſemetipſam, dicens ei, quod bona quidem eſſet inter mulieres, ſed niſi cognoſceret ſemetipſam, certa quæque pateretur. Et quaſi quæ velociter ad agnitionem ſui ſenſu intellectuque cucurrerit, comparat eam equis ſuis vel equitatui, quibus obtinuerit currus Pharaonis. Simul & genas ejus pro inſigni verecundia & converſationis pernicitate turturibus comparat, cervicemque ejus ornamentorum redimiculis. Nunc autem jam ſpecioſam profitetur eam, & ſpecioſam, non ſicut prius in mulieribus tantum, ſed quaſi proximam ſibi, & adhuc in majus titulum laudis extollit, & affirmat, quod non tantum cum proxima eſt ei, ſpecioſa ſit, ſed & ſi contingat ei abſentem eſſe, etiam ſic ſpecioſa ſit. Hoc enim indicatur in eo, quod, cum dixiſſet: *Ecce es ſpecioſa proxima mea*, addit poſt hæc abſolute, & ſine ulla adjunctione: *Ecce es ſpecioſa.* Sed in ſuperioribus non laudaverat viſum ejus, credo, quia nondum ad intuitum profecerat ſpiritalis intelligentiæ: nunc ergo ait: *Oculi tui columbæ.* Grandis in hoc profectus ejus oſtenditur, ut, quæ prius tantum ſpecioſa in mulieribus dicta eſt, nunc ut proxima ſpecioſa dicatur, ex ipſo ſine dubio ſponſo ſplendorem decoris accipiens, ut ſemel ab ipſo ſumpta pulchritu-

chritudine, etiamſi accidat ei paululum ſponſi abſentiam pati, nihilominus pulchra permaneat. Quod autem oculi ejus comparantur columbis, ob hoc profecto contingit, quia divinas ſcripturas non jam ſecundum literam, ſed ſecundum ſpiritum intelligat, & aſpiciat in eis ſpiritalia myſteria. Columba enim indicium eſt Spiritus ſancti. Spiritali ergo ſenſu intelligere legem & prophetas, hoc eſt, oculos columbæ habere. Et hic quidem columbæ oculi ejus appellantur, in pſalmis vero hujuſmodi anima pennas ſibi dari columbæ deſiderat, ut volare poſſit in intellectum ſpiritalium myſteriorum, & requieſcere in atriis ſapientiæ. Sed & ſi dormire quis poſſit, hoc eſt, collocari & requieſcere in medio ſortium, atque intelligere ſortium rationem, & cognoſcere divini judicii cauſas, non ſolum pennæ columbæ, quibus in ſpiritalibus intellectibus volet, promittuntur ei, ſed deargentatæ pennæ, id eſt, verbi & rationis ornamento decoratæ. Scapulæ quoque ejus in ſpecie auri fieri dicuntur, ubi conſtantia fidei & dogmatum ſtabilitas indicatur perfectorum. Ergo ſi caput eſſe Chriſtus dicitur, nihil puto abſurdum videri, ſi oculi eorum, qui ſecundum interiorem hominem ſpiritaliter intelligunt, & ſpiritaliter dijudicant, Spiritus ſanctus eſſe dicantur. Et ob hoc fortaſſis in lege ſicut agnus poſitus eſt, per cujus hoſtiam populus purificaretur in paſcha: ita & columbæ poſitæ ſunt, quibus purificatur homo ingreſſus hunc mundum. Sed & de eo nunc dicere, & hoſtiarum qualitates diſcutere, longior videtur exceſſus, & propoſito operi minime conveniens. Hæc autem memoraſſe ſufficiat pro eo, quod præſens ſermo continet: *Oculi tui columbæ.* Quaſi diceret, oculi tui ſpiritales ſunt, ſpiritaliter videntes, ſpiritaliter intelligentes. Poteſt adhuc profundiore fortaſſis ſacramento, quod dixit: *Ecce es ſpecioſa proxima mea*, intelligi de præſenti ſæculo dictum; quia

ſpecio-

speciosa quidem sit & hic ecclesia, cum proxima est Christo, & cum imitatur Christum. Quod vero iteravit, & dixit: *Ecce es speciosa*, potest ad futurum sæculum pertinere, ubi jam non solum imitatione, sed ipsa sui perfectione formosa est & speciosa: ut ibi dicat esse oculos ejus columbæ, ut duorum oculorum columbæ duæ intelligantur esse filius Dei & Spiritus sanctus. Et ne mireris, si columba simul dicatur, cum uterque similiter advocatus dicatur, sicut Joannes evangelista declarat, Spiritum quidem sanctum dicens paracletum, quod est advocatus. Et de Jesu Christo nihilominus in epistola sua dicit, quia ipse sit advocatus apud patrem pro peccatis nostris. Sed & apud Zachariam prophetam duæ olivæ ad dexteram & ad sinistram candelabri positæ, unigenitum nihilominus & Spiritum sanctum designare creduntur.

Ecce es bonus fraternus meus, & quidem ecce es speciosus, cubile nostrum umbrosum. Nunc primum videtur attentius inspexisse sponsi sui pulchritudinem sponsa, & considerasse illis oculis, qui columbæ esse dicti sunt, decus & speciem verbi Dei. Quia revera non potest prius perspici, nec agnosci, quanta sit in verbo magnificentia, nisi prius oculos quasi columbæ, id est, intelligentiam spiritalem accipiat. Commune autem cubile sibi quod dicit esse cum sponso, corpus hoc mihi videtur indicari animæ, in quo adhuc posita digna habita sit ascisci ad consortium verbi Dei. Idque umbrosum, utpote non aridum, sed fructuosum memorat, & tanquam densitate boni operis nemorosum. Sed hæc sponsa dicit, anima dumtaxat, quæ columbæ jam oculos habet. Hi vero, qui tantummodo credunt sponso, non tamen perspicere potuerunt in verbo Dei, quanta sit pulchritudo, dicunt: *Et vidimus eum, & non habebat speciem, neque decorem, sed species ejus indecora & deficiens præ filiis hominum.* Quæ autem bene profecit & supergressa est adolescentularum &

octogin-

octoginta concubinarum, & sexaginta reginarum ordinem, ista anima potest dicere: *Ecce es decorus fraternus meus, & quidem speciosus.* Sed & si adhuc in corpore positus intelligam densitatem spiritalium sensuum & intelligentiam scripturarum divinarum tam crebra opacitate contextam, ut rapidior æstus, qui multos solet adurere & arefacere fructus eorum, me tamen tenebrare non possit, nec ulla vis tentationum fidei in me germen arefacere, tunc possum dicere, quia cubile nostrum umbrosum. Quod autem dicit cubile nostrum, quasi communem sibi cum sponso corporis sui indicans esse locum, ad illam similitudinem dictum intellige, qua & Paulus dixit, quia corpora nostra membra Christi sunt. Cum enim dicit corpora nostra, quasi sponsæ id esse corpus ostendit. Cum vera membra Christi memorat, eadem corpora etiam sponsi esse corpus indicat. Hæc ergo corpora, si umbrosa sunt, ut superius diximus, bonis dumtaxat operibus referta & spiritalium sensuum densitate cumulata, de his talibus dici potest: *Per diem s l non uret te, neque luna per noctem.* Justum namque tentationis sol non adurit requiescentem sub umbra verbi Dei. Iste enim sol, qui adurit justum, non est damnabilis: sed ille magis, qui se transfigurat in angelum lucis. Bonus ergo & decorus dicitur fraternus: & quanto magis inspici potuerit oculis spiritalibus, tanto speciosior invenitur, & pulchrior: quia non solum illius species & pulchritudo mirabilis apparebit, verum & inspicienti atque intuenti eum, decus ingens & species formæ nova ac mirabilis orietur, secundum illud, quod Apostolus verbi Dei intuens pulchritudinem dicit: *Nam & si is, qui foris est, homo noster corrumpitur, sed qui intus est, renovatur de die in diem.* Merito ergo talis hæc anima commune habet cubile cum verbo, corpus suum. Pervenit enim divina virtus usque ad corporis gratiam, quum in eo vel

casti-

castitatis donum, vel continentiæ, aliorumque bonorum operum collocat gratiam. Considera sane, ne forte possit etiam illud corpus, quod assumpsit Jesus, commune ei cum sponsa cubile nominari, quoniam quidem videtur per ipsum ecclesia Christo esse sociata, & participium verbi Dei capere potuisse, secundum quod mediator Dei & hominum dicitur, & secundum quod Apostolus dicit: *Quoniam in ipso habemus accessum per fidem in spe gloriæ Dei.*

Tigna domorum nostrarum cedri, trabes nostræ cypressi. Videtur ab sponso responderi ad gratiam eorum, quæ dicta fuerunt prius ab sponsa, quibus edoceat eam, cujusmodi sint tecta ista communia, & qualis in eis materia contignationis habeatur. Hæc habet historica narratio. Videtur autem ecclesia describi a Christo, quæ est domus spiritalis, & domus Dei, sicut docet Paulus, dicens: *Si autem tardius venero, ut scias, quomodo te oporteat in domo Dei conversari, quæ est ecclesia Dei vivi, columna & firmamentum veritatis.* Si ergo ecclesia domus Dei est, quia omnia, quæ habet pater, filii sunt, ecclesia domus filii Dei est. Frequenter autem & plurali numero appellantur ecclesiæ, ut ubi ait: *Nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesiæ Dei.* Et iterum, scribit ecclesiis Galatiæ Paulus, & Joannes septem ecclesiis. Sunt ergo sive ecclesia vel ecclesiæ, domus sponsi & sponsæ, sive animæ & verbi domus, in quibus tigna sunt cedrina. Legimus etiam quasdam cedros Dei, super quas vinea, quæ translata est de Ægypto, extendisse dicitur traduces, sive arbusta sua, sicut ait in psalmis: *Operuit montes umbra ejus, & arbusta ejus cedros Dei.* Evidenter igitur per hæc ecclesia cedri Dei nominatur. Cum ergo dicit sponsus: *Tigna domorum nostrarum cedri,* intelligere debemus, cedros Dei esse eos, qui ecclesiam contegunt, & esse aliquos horum validiores, qui trabes appellantur. Et puto, quod convenienter hi, qui episcopatum

tum bene miniſtrant in eccleſia, trabes dici poſſunt, quibus ſuſtentatur & tegitur omne ædificium, vel ab imbrium labe, vel ab ardoribus ſolis. Secundo autem horum loco tigna presbyteros opinor appellari: & trabes quidem dici cypreſſos, quibus & fortitudo robuſtior, & odor ſuavitatis ineſt, per quod & in operibus ſolidum, & in doctrinæ gratia fragrantem deſignat epiſcopum. Similiter autem & tigna cedros appellavit, ut per hoc incorruptionis virtutis, & odoris ſcientiæ Chriſti plenos deſignaret debere eſſe presbyteros.

Ego flos campi & lilium convallium: ſicut lilium in medio ſpinarum, ita proxima mea in medio filiarum. Hæc ille, qui ſponſus & verbum & ſapientia eſt, de ſemetipſo & de ſponſa ad amicos ac ſodales ſuos loqui videtur. Sed ſecundum propoſitæ expoſitionis ordinem Chriſtus hæc de eccleſia loqui intelligendus eſt, & ipſe dicere, ſe florem eſſe campi & lilium convallium. Campus planicies terræ dicitur, cui cultura adhibetur, & excolitur ab agricolis. Convalles vero ſaxoſa magis & inculta indicant loca. Poſſumus autem & campum illum intelligere populum, qui per prophetas colebatur & legem: convallem vero ſaxoſum & incultum gentium locum. Sponſus ergo hic in Judæorum populo flos fuit: ſed quoniam neminem ad perfectum adduxit lex, idcirco in illo non potuit verbum Dei ad florem proficere, & ad perfectionem fructuum pervenire. In iſta tamen convalle gentium effectus eſt lilium, cujusmodi autem lilium? Tale ſine dubio, quale & ipſe in evangeliis dicit, quod pater cæleſtis veſtit. Et, *Neque Salomon in omni gloria ſua indutus eſt, ſicut unum ex iſtis.* Fit ergo lilium in hac convalle ſponſus, in eo, quod veſtivit eum pater cæleſtis tali veſtimento carnis, quale nec Salomon in omni gloria ſua habere potuit. Non enim Salomon habuit absque concupiſcentia viri, & concubitu mulieris immaculatam,

tam, & nulli prorsus peccato obnoxiam carnem. Sed & causam, cur is, qui in campo flos fuerat, voluerit esse in convallibus lilium, videtur ostendere. Cum enim multo tempore flos fuisset in campo, nullum dicit ex ipso campo florem ad imitationem sui ac similitudinem processisse. Ubi vero factus est in convallibus lilium, continuo etiam efficitur proxima ejus imitatione ipsius lilium: ut operæ precium fuerit, quoniam ipse effectus est lilium, ut etiam proxima ejus, id est, unaquæque anima, quæ ei approximat, & exemplum ejus imitationemque sectatur, lilium fiat. Quod ergo ait: *Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiarum*, accipiemus de ecclesia gentium dici: quod vel e medio infidelium & non credentium, quasi ex spinis emerserit, vel pro hæreticorum circumstrepentium se morsibus in medio spinarum posita dicatur. Quod & magis videbitur verosimile pro eo, quod dicit: *Ita proxima mea in medio filiarum.* Non enim filias appellasset illas animas, quæ nunquam omnino venerunt ad credendum. Omnes ergo hæretici primo ad credulitatem veniunt, & post hæc ab itinere fidei & dogmatum veritate Dei declinant. Sicut & Joannes apostolus in epistola sua dicit: *Qui a nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum.* Possumus autem & ad unamquamque animam id referentes, huic quidem animæ, quæ pro simplicitate sui & planicie, vel æquitate campus dici potest, florem fieri verbum Dei, & initia bonorum operum docere. His vero, qui profundiora jam quærunt, & demersiora scrutantur, quasi in convallibus vel pro claritate pudicitiæ, vel pro fulgore sapientiæ efficitur lilium, ut & ipsi fiant lilia erumpentia de medio spinarum, id est, fugientes cogitationes & sollicitudines sæculares, quæ spinis in evangelio comparatæ sunt.

Sicut

Sicut arbor mali inter ligna silvæ, ita fraternus meus inter medium filiorum. In umbra ejus concupivi & sedi, & fructus ejus dulcis in faucibus meis. Decuit quidem sponsum & de semetipso dicere, quid esset in campo, quid etiam in convallibus: & de sponsa, quæ esset, vel qualis inter cæteras filias haberetur. Sponsam vero ad hæc respondentem non conveniebat de semetipsa aliquid dicere, sed affici totam erga admirationem sponsi, & ipsius laudibu^r inhærere. Comparat ergo eum arbori mali. Sed ne ex similitudine sermonis simpliciores aliqui arborem mali malam arborem putent, & a malitia dictam, dicamus nos arborem meli, græco quidem nomine utentes, sed simplicioribus qnibusque latinorum notiore quam mali. Melius est enim, ut grammaticos offendamus, quam legentibus scrupulum aliquem in veritatis explanatione ponamus. Comparat igitur eum arbori meli, sodales vero ejus reliquis arboribus sylvæ. Sed sponsum ita arbori huic meli similem dicit, ut etiam concupisse se dicat, sub umbra ejus sedere, fructumque ejus dulcem sibi effectum in faucibus asseveret. Et hæc ad adolescentulas loqui videtur, sicut & sponsus locutus est prius ad sodales suos. Sed nunc videamus secundum mysterium, quos dicat sponsa filios, inter quos tanquam arborem meli præcellere reliqua sylvæ ligna asserat sponsum, & vide, si possumus secundum ea, quæ in superioribus de liliabus & spinis dupliciter exposuimus, ita hic etiam filios vel eos, qui aliquando fuerunt, & non sunt, vel multitudinem cælestium ministrorum dictos esse intelligere. Ad omnes enim initio pertinet illud, quod scriptum est: *Ego dixi dii estis & filii excelsi omnes.* Sed differentia intercessit per hoc, quod ait: *Vos autem ut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis.* Sed & illud in hoc respicit: *Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino? aut quis assimilabitur ei inter filios Dei?* Sicut ergo arbor meli inter

reliquos filios, habens fructum, qui non solum sapore omnes, sed & odore præcellat, & duos animæ sensus, id est, gustum & odoratum reficiat. Diversis namque copiis mensam suam nobis præparat sapientia. In qua non solum panem vitæ apponit, sed immolat carnes verbi: & non solum miscet in cratere suo vinum, sed & mela odorata satis adhibet & dulcia, quæ non tantum in ore & labiis suavitatem reddant, sed & interioribus tradita faucibus, dulcedinem servent. Possumus autem ligna sylvæ accipere eos angelos, qui uniuscujusque hæreseos auctores fautoresque visi sunt extitisse. Ita, ut videatur ecclesia, comparans suavitatem doctrinæ Christi ad asperitatem hæreticorum dogmatum, ac sterilem infructuosamque doctrinam, dicere: mela quidem suavia & dulcia esse dogmata ecclesiastica, quæ in Christi ecclesia prædicantur: ligna vero sylvæ esse ea, quæ a diversis hæreticis affirmantur. Et de istis videbitur infructuosis lignis sylvæ dici, quod in evangeliis scriptum est: *Ecce jam securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Fraternus ergo sponsæ est, ut arbor meli ecclesia sponsi: cæteri vero hæresiarchæ, tanquam infructuosa ligna sylvæ divino judicio ut securi excidendi, & in ignem mittendi. Igitur in hujus meli umbra concupiscit sponsam residere, vel ecclesia, ut diximus, in protectione filii Dei, vel anima refugiens omnes reliquas doctrinas, & adhærens uni soli verbo Dei, cujus etiam dulcem habeat in faucibus fructum, meditando scilicet indesinenter legem Dei, & semper eam velut mundum animal ruminando. Verum de appellatione umbræ istius, sub qua sedere concupisse se dicit ecclesia, non puto absurdum, si ea, quæ invenire possumus in scripturis divinis, proferamus in medium, ut, quæ sit umbra meli hujus, dignius & divinius agnoscatur. Ait Hieremias in

in lamentationibus: *Spiritus vultus nostri Christus Dominus comprehensus est in corruptionibus nostris, cui diximus. In umbra ejus vivemus in gentibus.* Vides ergò, quomodo Spiritu sancto permotus propheta vitam de umbra Christi præberi gentibus dicit, & quomodo non vitam nobis præbeat ejus umbra, quum & in conceptu corporis illius ad Mariam dicatur: *Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi?* Si ergo obumbratio fuit altissimi in conspectu corporis ejus, merito umbra ejus vitam gentibus dabit. Et merito sponsa ejus ecclesia sub meli umbra sedere concupiscit, sine dubio, ut vitæ, quæ est in ejus umbra, particeps fiat. Reliquorum vero lignorum sylvæ umbra talis est, ut, qui sederit sub ipsa, sedere videatur in regione umbræ mortis. Sed adhuc, ut magis ac magis planior reddatur locus, qui habetur in manibus, requiramus, quomodo Apostolus dicat, Legem umbram habere futurorum bonorum, & omnia, quæ vel de diebus festis, vel sabbatis, vel neomeniis scripta sunt, umbram esse memoret futurorum bonorum, in his scilicet, quæ secundum literam gerebantur: & quomodo omnem veterum culturam exemplar & umbram pronuntiet esse cælestium. Quod utique si ita est, ostenduntur sub umbra legis sedisse omnes, quicumque sub lege erant, & umbram magis veræ legis habebant. Nos autem alieni sumus ab umbra eorum, quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia. Sed quamvis non simus sub umbra illa, quam legis litera faciebat, sumus tamen sub umbra meliore. In umbra enim Christi vivimus inter gentes. Et est profectus quidam, de umbra legis venire ad umbram Christi: ut, quia Christus est vita & veritas & via, efficiamur primo in umbra viæ, & in umbra vitæ, & in umbra veritatis, ut comprehendamus ex parte, & in speculo ac in ænigmate, ut post hæc, si incedamus per hanc viam, quæ est Christus, pervenire possimus

in hoc, ut facie ad faciem comprehendamus ea, quæ prius quasi in umbra & in ænigmate videramus. Non enim quis poterit ad illa, quæ vera sunt & perfecta, pervenire, nisi prius desideraverit & concupierit in hac umbra residere. Sed & Job omnem hominum vitam dicit esse umbram super terram: credo pro eo, quod anima in hac vita velamento hujus crassi corporis obumbratur. Omnes ergo, qui in hac vita sunt, necesse est in umbra quadam esse. Sed alii quidem sunt sedentes in regione umbræ mortis, hi profecto, qui non credunt Christo. Ecclesia vero cum fiducia dicit: *In umbra sponsi concupivi & sedi*: quamvis certe fuerit tempus, quo potuerit quis sub umbra legis residens, defendi a duritia ardoris & æstus. Sed transiit illud tempus. Veniendum est nunc ad arboris meli umbram: & quamvis diversa quis utatur umbra, videtur tamen omnis anima, donec in præsenti vita est, umbram habere necessariam, propter illum credo ardorem solis, qui, cum exortus fuerit, continuo semen, quod non alta radice demersum est, arescit ac deperit. Sed hunc ardorem tenuiter quidem legis umbra propellit: Christi vero umbra, in qua nunc in gentibus vivimus, id est, incarnationis ejus fides, avertet penitus & extinguet. Ille enim, qui adurebat ambulantes sub umbra legis, tempore passionis Christi, sicut fulgur visus est cecidisse de cælo; quamvis etiam ejus umbræ tempus in fine sæculi compleatur, quia, sicut diximus, post consummationem sæculi jam non per speculum, nec in ænigmate, sed facie ad faciem videbimus veritatem. Simile esse puto & illud, quod scriptum est: *Sub umbra alarum tuarum exultabo.* Sed & in sequentibus hujus libelli ita dicit sponsa: *Fraternus meus mihi, & ego illi ipsi, qui pascit inter lilia, donec respiret dies, & amoveantur umbræ*, edocens per hoc, quod veniet tempus, quum omnes umbræ removebuntur, & per misericordiam Dei pa-

tebit

tebit veritas ſola. Sed & quod ait: *Et fructus ejus dulcis in faucibus meis*, illius animam hoc credo dicere, quæ nihil emortuum, nihil inſenſibile habet in faucibus ſuis, & in nullo prorſus ſimilis eſt illis, de quibus dicitur: *Sepulcrum patens eſt guttur eorum.* Quicumque enim verba mortis & interitus de faucibus proferunt, ipſorum fauces ſepulcra dicuntur: ſicut ſunt omnes, qui vel contra veram fidem loquuntur, vel contra diſciplinam caſtitatis & juſtitiæ & ſobrietatis aliquid proferunt. Ipſi ergo ſunt, quorum fauces ſepulcra ſunt & loca mortis, unde mortis verba proferuntur. Juſtus autem dicit: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua.* Et alius, qui verba vitæ docebat, ita dicit: *Os noſtrum patet ad vos, o Corinthii, cor noſtrum dilatatum eſt.* Sed & alius, qui verbo Dei aperuit os ſuum, inquit: *Os meum aperui & attraxi ſpiritum.*

Introducite me in domum vini. Sponſæ verba adhuc ſunt, ſed ad amicos & familiares ſponſi, ut arbitror, diriguntur: a quibus videtur expoſcere, ut introducant eam in domum lætitiæ, ubi vinum bibitur, & epulæ parantur. Quæ enim jam viderat cubiculum regium, deſiderat etiam nunc regale introire convivium, & frui vino lætitiæ. Supra jam diximus, amicos ſponſi prophetas & omnes, qui miniſtraverunt verbum Dei ab initio ſæculi, intelligendos, ad quos recte vel eccleſia Chriſti, vel anima verbo Dei adhærens dicat, ut ſe introducant in domum vini, id eſt, ubi ſapientia miſcuit in cratere vinum ſuum, & deprecatur per ſervos ſuos omnem inſipientem & egentem ſenſu, dicens: *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum, quod miſcui vobis.* Iſta eſt domus vini, domusque convivii, in quo convivio omnes, qui veniunt ab oriente & occidente, recumbent cum Abraham, Iſaac & Jacob in regno Dei. Ad quam domum & ad quod convivium prophetæ perducunt animas, quæ tamen eos audiunt & intelligunt. Sed & ſancti

angeli cæleſteſque virtutes, quæ in miniſterio mittuntur, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis. Iſtud eſt vinum, cui ſcribuntur iſti pſalmi, qui pro torcularibus attitulantur. Iſtud eſt vinum ex illa vite vindemiarum, quæ dicit: *Ego ſum vitis vera*: quod expreſſit pater cæleſtis agricola. Iſtud eſt vinum, quod attulerunt illi palmites, qui in Jeſu permanſerunt non ſolum in terris, ſed etiam in cælis. Sic enim audio illud, quod dicitur, quia omnis palmes, qui non manet in me, non poteſt afferre fructum. Nemo enim producit fructum vini hujus, niſi qui permanet in verbo, & ſapientia, & veritate, & juſtitia, & pace, omnibuſque virtutibus. Iſtud eſt vinum, quo etiam inebriari juſtis, & ſanctis quibuſque optabile ducitur. Hæc puto & in ſpiritu jam tunc Noe contuens, inebriatus eſſe dicitur: & David admiratus hujus convivii calicem, dicit: *Et poculum tuum inebrians quam præclarum eſt.* Ad hanc ergo domum vini eccleſia, vel anima unaquæque deſiderat, quæ perfecta ſunt, intrare, & dogmatibus ſapientiæ myſteriiſque ſcientiæ, epularum velut ſuavitate, & vini lætitia perfrui. Sciendum ſane eſt, quia ſicut eſt iſtud vinum, quod de dogmatibus veritatis preſſum, commiſcetur in cratere ſapientiæ: ita eſt contrarium vinum, cum inique inebriantur peccatores, & hi, qui falſæ ſcientiæ dogmata pernicioſa ſuſcipiunt. De quibus Salomon in proverbiis dicit: *Hi autem edunt cibos impietatis, vino autem iniquo inebriantur.* De hoc eodem vino iniquo etiam in Deuteronomio legimus ita ſcriptum: *Ex vineis Sodomorum vitis eorum, & palmes eorum ex Gomorra, uva eorum uva fellis, & botrus amaritudinis eis, furor draconum vinum eorum, & furor eorum aſpidum inſanabilis.* Illud autem vinum, quod de vite vera procedit, novum ſemper eſt. Semper enim per profectus diſcentium ſcientiæ & ſapientiæ divinæ innovatur agnitio. Et ideo dicebat Jeſus diſcipulis

ſuis,

suis, quia *novum bibam illud vobiscum in regno patris mei.* Innovatur enim semper agnitio secretorum arcanorumque revelatio per sapientiam Dei, non solum hominibus, sed & angelis cælestibusque virtutibus.

Ordinate in me charitatem. Ejusdem sponsæ ad eosdem verba sunt, nisi quod possunt fortasse etiam apostoli Christi inter eos haberi, ad quos ista memorantur. Quod ergo ait: *Ordinate in me charitatem*, hunc habet sensum. Omnes homines amant sine dubio aliquid, & nullus est, qui ad id ætatis venerit, ut amare jam possit, & non aliquid amet: sicut etiam in præfatione hujus operis sufficienter ostendimus. Sed hic amor, vel hæc charitas in nonnullis quidem suo ordine & convenienter aptata procedit, in plurimis vero contra ordinem. Dicitur autem contra ordinem esse in aliquo charitas, quum aut id diligit, quod non debet, aut quod debet, diligit, sed plus justo diligit, aut minus justo. In isto ergo inordinata esse charitas dicitur: in illis vero, quos valde paucos arbitror esse, qui scilicet per viam vitæ incedunt, & non declinant, neque ad dexteram, neque ad sinistram, in ipsis solis ordinata est charitas, & ordinem suum tenet. Est autem ordo ejus & mensura hujusmodi, verbi gratia, Deum diligere nullus modus, nulla mensura est, nisi hæc sola, ut ei totum exhibeas, quantum habes. In Christo enim Jesu diligendus est Deus ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus. In hoc ergo nulla mensura est. Diligere vero proximum, est mensura aliqua. *Proximum*, inquit, *tuum dilige sicut te ipsum.* Si ergo aut in Dei dilectione minus aliquid feceris, quam potes, & quam in viribus tuis est: aut inter te & proximum tuum non servaveris æquitatem, sed aliquid differentiæ habueris: non est in te charitas ordinata, nec ordinem suum tenens. Verum quoniam nobis sermo de ordine charitatis est, diligentius per singula requiramus, vel quos diligi, vel quantum diligi oporteat. Nam

ſi, ut dicit Apoſtolus, membra alterutrum ſumus, puto, quod hunc affectum erga proximos habere debeamus, ut eos non quaſi aliena corpora, ſed veluti membra noſtra diligamus. Secundum hoc ergo, quod membra noſtra invicem ſumus, æqualem erga omnes habere dilectionem, ſimilemque conveniet. Secundum hoc vero, quod ſunt in corpore aliqua membra honorabiliora & honeſtiora, alia vero inhoneſtiora & inferiora, puto, quod rurſum pro membrorum meritis & honore, etiam dilectionis librari debeat modus. Si quis ergo rationabiliter cuncta agere ſecundum verbum Dei, ac ſuos etiam affectus temperare proponit, puto, quod erga hæc ſingula ordinem charitatis & ſcire debeat, & tenere. Verum ut apertius fiat, quod dicimus, paulo evidentioribus utamur judiciis. Si quis, verbi gratia, laboret in verbo Dei, atque animas noſtras inſtruat & illuminet, viam ſalutis doceat, vivendique ordinem tradat, non tibi videtur & hic proximus eſſe quidem, ſed multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit? Nam etſi ille quidem diligendus eſt, pro eo, quod membra unius corporis ſumus, uniusque ſubſtantiæ: ſed hic multo amplius, qui, cum jus proximi nobiscum habeat, quod & cæteri homines habent, dat tamen hanc majorem charitatis erga ſe cauſam, quod viam Dei oſtendit, & animæ ſalutem divini verbi illuminationibus confert. Quod ſi aliquis me errantem, & in præcipitio poſitum muliebris peccati, ad lucem revocet pietatis, & de ipſo jam interitu eripiat, ac retrahat ad ſalutem, atque ex ipſis faucibus æternæ mortis eripiat, non tibi videtur, quod illa ipſa, ſi fieri poteſt, plenitudine charitatis, qua Deum diligimus, diligendus ſit poſt Deum? Et ne putes, quod nos ita præſumamus, audi apoſtolum Paulum de his, qui in verbo Dei laborant, dicentem: *Ut ſuperabundanter habeatis in charitate eos, qui*

hujus-

hujusmodi sunt propter opus ipsorum. Videamus & alium adhuc ordinem charitatis, ejus duntaxat, quæ erga proximos haberi videtur. Si sit non habens quidem docendi vel instruendi gratiam, neque verbum Domini prædicandi, sed tamen sanctæ vitæ vir, innocens, immaculatus, & qui in justificationibus & mandatis Dei ingrediatur sine querela, videturne tibi talis hic vir in eodem charitatis ordine habendus, quo ille, qui nihil horum agit? quando quidem uterque proximus dicitur. Nonne & hic propter opus suum, & vitæ meritum, secundum Apostoli dictum, similiter ut ille, qui in verbo Dei laborat, superabundantius habendus est in charitate propter opus vitæ suæ? Est adhuc alius ordo charitatis. Jubemur enim & inimicos nostros diligere. Sed videamus, si etiam in ipsis unus solus modus erit dilectionis, an ibi habebit locum sermo iste, qui dicit: *Ordinate in me charitatem.* Puto ergo, quod in his sit ordo charitatis, verbi gratia, est aliquis mihi inimicus, in aliis tamen bene agens, pudicus, sobrius, mandata Dei plurima ex parte custodiens, in aliquibus tamen errans, ut homo. Est alius, qui inimicus quidem sit & ipse nobis, tamen si suæ vitæ atque animæ inimicus, paratus ad scelera, præceps ad flagitia, nihil sancti, nihil religiosi ducens, non tibi videtur etiam inter ipsos inimicos quædam diversitas habenda charitatis? Puto quidem, quod ex his satis patuerit, esse vim quidem charitatis unam, multas tamen habere causas, & multos ordines diligendi, & propter hoc nunc dicere sponsam: *Ordinate in me charitatem*, hoc est, docete me diversos ordines charitatis. Quod si adhuc addendum his aliquid videtur, possumus & illud in medium adducere, quod ait Apostolus: *Viri, diligite uxores vestras* sicut corpora vestra, *sicut Christus dilexit ecclesiam.* Quid ergo debent quidem viri uxores suas diligere, alias vero mulieres non debent omnino diligere in omni castitate

& ſanctitate? An non videbuntur etiam ipſæ eſſe de proximis? Sed impendenda quidem eſt dilectio, vel in conjugem, vel in matrem, vel in ſororem, ſi tamen fideles ſint, & Deo adhærentes, & erga aliam mulierem nulla, ſecundum quod ipſa proxima dicitur, eſt nobis impendenda dilectio? Quod ſi hoc abſurdum videtur, debet autem ſecundum mandati ordinem etiam erga eas caſta adhiberi dilectio, prorſus inter ipſas perſonas fœminarum, quibus impendenda dilectio eſt, habendus profecto eſt ordo in charitate, conveniensque diſtinctio. Et majori quidem cum honorificentia matri deferenda eſt dilectio, ſequenti vero gradu cum quadam nihilominus reverentia, etiam ſororibus. Proprio vero quodam & ſequeſtrato ab his more charitas conjugibus exhibenda. Poſt has vero perſonas pro meritis etiam & cauſis unicuique in omni, ut diximus, caſtitate deferenda dilectio eſt. Secundum hæc etiam de patre, vel fratre, atque aliis propinquis obſervavimus. Erga ſanctos vero, qui nos in Chriſto genuerunt, ſed & paſtores, atque epiſcopos, vel qui verbo Dei præſunt presbyteri, aut qui bene miniſtrant in eccleſia, vel qui in fide præcellunt cæteros, quomodo non pro uniuſcujusque meritis affectio penſabitur charitatis longe eminentior, quam erga eos haberi poteſt, qui aut nihil horum, aut non integre egerunt? Sed & inter parentes fideles & infideles, & fratres fideles, ac infideles, ſororesque, poteſtne fieri, ut non erga hos ſingulos diverſus ordo habeatur charitatis? Quas diverſitates intuens ſponſa, & videns de his omnibus animæ ad perfectionem tendenti neceſſariam videri ſcientiam earum rerum, ut uniuſcujusque loci & ordinis menſuras poſſit tenere charitatis, dicit ad amicos ſponſi, eos videlicet, qui verbum Dei miniſtrant: *Ordinate in me charitatem*, hoc eſt, docete me, & tradite mihi, quomodo per hæc ſingula ordinem ſervare debeam

beam charitatis. Omnes enim homines, ficut jam diximus, fecundum hoc, quod fimiles nobis funt, fimiliter diligendi funt: imo omnis rationabilis creatura a nobis, utpote rationabilibus æqualiter diligenda eft. Adjiciendum tamen in charitate eft unicuique ad hoc, quomodo eft, & ad hoc, quod rationabilis eft: fi verbi gratia, aut in moribus, aut in opere, aut in propofito, aut in fcientia, aut in ftudiis cæteros præcellit: & pro his fingulis fecundum fuum cuique meritum ad generalem dilectionem addendum eft etiam fpecialis aliquid charitatis. Verum ut major de his habeatur auctoritas, ab ipfo Deo capiamus exemplum. Ipfe enim amat omnia, quæ funt æqualiter, ut nihil oderit eorum, quæ fecit: neque enim fecit aliquid, quod odio haberet: non tamen ob hoc fimiliter dilexit Ægyptios ut Hebræos, & Pharaonem ut Moyfen & Aaron. Nec rurfus reliquos filios Ifrael fimiliter dilexit ut Moyfen & Aaron & Mariam: nec iterum Aaron & Mariam fimiliter dilexit ut Moyfen, quamvis verum fit, ut dicitur ad eum: *Parcis autem omnibus, quia omnia tua funt Domine amator animarum. Spiritus enim incorruptionis eft in omnibus:* tamen ille, qui menfura & numero & pondere difpofuit omnia, fecundum menfuram fine dubio uniuscujusque meritorum & dilectionis fuæ temperat libram. Numquid non putabimus, quia non fimiliter ab eo dilectus eft Paulus, cum perfequeretur ecclefiam Dei, ficut diligebatur, dum ipfe pro ea perfecutiones, cruciatusque tolerabat, & dicebat, fibi ineffe follicitudinem omnium ecclefiarum? Multum eft nunc, ut inter iftos ordines charitatis etiam de affectu odii, qui videtur huic charitatis affectui contrarius, inferamus; quia etiam Dominus dicit: *Inimicus ero inimicis tuis, & adverfabor adverfariis tuis.* Et iterum: *Si peccatori tu adfiftis, & ei, quem odit Dominus, amicus es.* Quæ utique hanc habent abfolutionem, quam & illud, quod

dictum

dictum eſt: *Honora patrem tuum & matrem tuam.* Et iterum: *Qui non odit patrem*, & reliqua, in quo profecto niemietatis charitas in Deum his, qui adverſantur, contrarium videtur generare affectum, dum nulla poteſt eſſe conſonantia luci & tenebris, & Chriſto cum Belial, nec eadem portio eſſe fideli cum infideli. His ergo, ut potuimus, de charitatis ordinibus expoſitis, patet ad intelligendum, quid ſit, quod poſcat ſponſa, id eſt, eccleſia, vel anima tendens ad perfectionem, præſtari ſibi ab amicis ſponſi, quoniam introduci ſe popoſcerat in domum vini, ubi ſine-dubio intellexerat in omnibus his, quæ viderat, eminere & præcellere gratiam charitatis, & ipſam didicerat majorem omnium, ſolamque eſſe charitatem, quæ numquam cadet: ideo depoſcit, ut ordinem ejus diſcat, ne forte aliquid inordinatum faciens; vulnus ab ea aliquod accipiat, ut in poſterioribus dicitur: *Vulnerata charitatis ego ſum.* Ea autem ſive ab angelis dici accipiamus, a quibus ſe inſtrui poſtulat & muniri, nihil abſurdum videbitur, ſecundum hoc, quod de populo dicitur: *Lætamini gentes cum populo ejus, & confortent eos omnes angeli Dei.* Et ut in aliis dicitur: *Circumdat angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.* Et item alibi: *Nolite contemnere unum ex minimis iſtis, qui in eccleſia ſunt, quia angeli eorum ſemper vident faciem patris mei, qui in cælis eſt.* Sed & in Apocalypſi Joannis angelo Thyatirenſi teſtimonium dat filius Dei pro charitate, quam ordinavit angelus ipſe in eccleſia ſibi commiſſa. Sic enim ſcriptum eſt: *Scio opera tua & charitatem tuam, & fidem & miniſterium, & patientiam, & opera tua noviſſima majora quam priora.* Sed etſi ad prophetas hæc referamus, qui miniſtraverunt verbum Dei ante adventum ſponſi, ut per ipſorum doctrinam videatur eccleſia velle ordinem diſcere charitatis, id eſt, propheticis inſtrui voluminibus, non videbitur abſurdum. Sed

&

ımnes ſancti, qui de hac vita deceſſerunt, haben- adhuc charitatem erga eos, qui in hoc mundo ſunt, icantur curam gerere ſalutis eorum, & juvare eos cibus ſuis, atque interventu ſuo apud Deum, non inconveniens. Scriptum namque eſt in Macha- ›rum libris ita: *Hic eſt Hieremias propheta Dei, qui ıer orat pro populo.* Sed & ad apoſtolos hæc dici, ſupra jam dixi, non videbitur alienum: per hos n omnis eccleſia Dei, vel anima quærens Deum, oducitur in domum vini, ut ſupra diximus, & aro- ıibus atque odoribus repletur, & componitur in ius, ſicut in poſterioribus legimus, & docemur ıem ordinem rationemque charitatis.

Confirmate me in unguentis, ſtipate me in malis, quia ıerata charitatis ego ſum. In græco quidem habe- : *Confirmate me in myrrhis*: Myrrhin genus quod- ı arboris nominans, quod Latini putantes myrrha um, unguenta interpretati ſunt. Igitur ordo ſer- nis hujusmodi eſt: poſtea quam ſponſa & verba ex ipſius ſponſi audivit, & cubiculum regis ingreſſa & domum vini locumque convivii ac ſapientiæ, n eo victimas & craterem mixtum ſacramentis ejus ːxit, quaſi in horum omnium admiratione ſtupens, aucia poſtulat ab ipſis nihilominus amicis & ſoda- .s ſponſi, ut confirmetur, & quaſi deficiens ſu- ıtetur, incumbens paulum ſuper arborem μυρριν meliam. Amoris enim vulnere percuſſa arborum .tia, ſylvarumque ſectatur. Hæc ſecundum litte- . Sed ex his, ut exequi poſſimus intelligentiam italem, indigemus illa gratia, quam conſequi a ɔ meruit ipſe Salomon, qui omnium, quæ ſunt, ıcum & arborum & virgultorum naturas didicit, ciremus & nos, quæ vis, & quæ natura ſit arbo- nyrrhæ, quo competenter ex hac ſpiritalis aptari ſit expoſitio. Hoc autem eſt, quod ſolum perve- : ad nos de hujus arboris notitia potuit, quia odo- rem

rem solùm habeat suavem, nullùm tamen afferat fructum. Melia vero arbor, notum cunctis est, quod non solum ferat fructum, sed & dulcissimum & suavissimum ferat. Omnes igitur homines arbores dicuntur sive bonæ, sive malæ, & fructuosæ, sive infructuosæ, sicut & Dominus in evangelio dicit: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut facite arborem malam, & fructum ejus malum.* Et, *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Tres ergo differentiæ in hominibus videntur esse. Quidam, qui omnino nullum fructum afferunt, & ecce alii, qui afferunt. Sed in his, qui afferunt, aut mali sunt fructus, aut boni. Hic ergo sponsa, id est, ecclesia Christi, confirmari se postulat, & reclinari quidem super unam arborem meliam afferentem fructus bonos: & recte ac competenter. Super his enim confirmatur & stipatur ecclesia, qui in bonis operibus fructificant, & crescunt. Quid autem est, quod in myrrhis, infructuosis scilicet arboribus confirmari vult odore solo gaudentibus? Ego puto, quod istos, qui solo odore gaudent, & necdum fructus fidei afferunt, illos dicat, quos Paulus ad Corinthios scribens, dicit: *Qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi in omni loco ipsorum & nostrum.* Pro eo ergo, quod invocant nomen domini nostri Jesu Christi, habent in semetipsis odoris quandam ex ipsa invocatione nominis suavitatem. Pro eo vero, quod non cum omni fiducia & libertate accedunt ad fidem, nullos fidei afferunt fructus. In loco hoc possumus nos Catechumenos ecclesiæ intelligere, super quos ex parte aliqua confirmantur ecclesiæ. Habent enim & in ipsis non parum fiduciæ, & spei plurimum, quod & ipsi fiant aliquando arbores fructiferæ, & plantentur in paradiso Dei ab ipso agricola patre. Ipse enim est, qui plantat hujusmodi arbores in ecclesia Christi, quæ est paradisus deliciarum: sicut & Dominus

minus

minus dicit: *Omnis plantatio, quam non plantavit pater meus cælestis, eradicabitur.* Stipatur ergo ecclesia & inter melias, & super ipsas requiescit. Quæ meliæ illæ putandæ sunt animæ, quæ quotidie innovantur ad imaginem ejus, qui creavit eas. Quia enim per innovationem sui imaginem reparant filii Dei, merito & ipsæ arbores meliæ appellantur, quia & ipse sponsus earum in superioribus dictus est, sicut arbor melia esse in lignis sylvæ. Et ne mireris, si idem ipse & arbor vitæ & diversa alia dicatur, cum idem & panis verus, & vitis vera, & agnus Dei, & multa alia nominetur. Omnia namque hæc verbum Dei unicuique efficitur, prout mensura vel desiderium participantis exposcit: secundum quod & manna, qui, cum esset unus cibus, unicuique tamen desiderio sui reddebat saporem. Præbet ergo seipsum non solum esurientibus panem, & sitientibus vinum, sed & deliciari volentibus, semetipsum, & fragrantia exhibet poma. Propterea ergo & sponsa velut refecta jam & bene pasta, fulciri in meliis se poscit, sciens, in verbo esse sibi non solum omnem cibum, sed & omnes delicias: & per ea maxime discurrit, dum se vulneratam sentit esse jaculis charitatis. Si quis usquam est, qui fideli hoc amore verbi Dei arsit aliquando, si quis est, ut propheta dicit, qui electi jaculi ejus dulce vulnus plagamque accepit, si quis est, qui scientiæ ejus amabili confixus est telo, ita, ut diurnis eum desideriis nocturnisque suspiret, aliud quid loqui non possit, audire aliud nolit, cogitare aliud nesciat, desiderare præter ipsum, aut cupere aliud vel sperare non libeat: ista anima merito dicit: *Vulneratæ charitatis ego sum*: & ab illo vulnus accepi, de quo dicit Isaias: *Et posuit me sicut jaculum electum, & in pharetra sua abscondit me.* Tali vulnere decet Deum percutere animas, talibus jaculis telisque configere, ac salutaribus eas vulneribus sauciare: ut, quia Deus charitas est,

dicat

dicat & ipse: *Quia vulnerata charitatis ego sum.* Et quidem in hoc quasi amatorio dramate sponsa charitatis se dicit vulnera suscepisse: potest autem similiter fervens anima erga sapientiam Dei dicere, quia vulneratæ sapientiæ ego sum: illa scilicet, quæ sapientiæ ejus pulchritudinem potuit intueri. Potest & alia anima virtutis ejus magnificentiam contuens, & admirata potentiam verbi Dei dicere, quia vulneratæ virtutis ego sum. Talis credo aliqua, sicut erat illa, quæ dicebat: *Dominus illuminatio mea & salus mea, quem timebo?* Sed & alia anima erga amorem justitiæ ejus fervens, & dispensationum ac providentiæ ejus justitiam contuens, dicit sine dubio, vulneratæ justitiæ ego sum. Et alia bonitatis ejus ac pietatis immensitatem respiciens, similia loquitur. Sed & horum omnium generale est istud charitatis vulnus, quo se vulneratam prædicat sponsa. Sciendum tamen est, quod, sicut sunt ista Dei jacula, quæ animæ habenti desiderium bonorum salutis vulnus infligunt: ita sunt & jacula maligni ignita, quibus anima, quæ non est scuto fidei protecta, vulneratur in mortem. De ipsis dicit Propheta: *Ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra sua, ut sagittent in obscuro rectos corde.* Hic peccatores de occulto sagittantes, dæmones invisibiles dicit, & ipsi sunt habentes quædam jacula fornicationis, alia cupiditatis & avaritiæ, quibus quamplurimi vulnerantur. Habent etiam spicula jactantiæ & vanæ gloriæ: sed ista valde subtilia sunt, ita, ut confixam se anima ab eis sauciatamque vix sentiat, nisi si induta est armis Dei, & stat vigilans & immobilis erga astutias diaboli, scuto semetipsam fidei per omnia contegens, & nullam prorsus corporis partem fide nudam relinquens. Quantacumque autem dæmones fecerint tela, si inveniant mentem hominis fide munitam, etiamsi fuerint ignita, etiamsi cupiditatum flammis & incendiis ardeant vitiorum, fides plena cuncta restinguit.

Læva

Læva ejus sub capite meo, & dextra ejus amplectetur me. Descriptio est quidem amatorii dramatis sponsæ, festinantis ad connubium sponsi, velut tamen paulo apertioribus corporis appellationibus currit. Sed converte te velocius ad spiritum vivificantem, & refugiens appellationes corporeas, vere perspice, quæ sit verbi Dei læva, quæ sit dextra, quod etiam caput sponsæ ejus, animæ scilicet perfectæ, vel ecclesiæ, & non te rapiat carnalis & passibilis sensus. Ipsa enim est hic sponsi dextra & læva, quæ in proverbiis de sapientia dicitur, ubi ait: *Longitudo enim vitæ in dextera ejus, in sinistra vero ejus divitiæ & gloria.* Et sicut hic sapientiam non ideo aliquam fœminam dici putabis, quia fœmineo nomine appellari videtur: ita ne in hoc quidem, quoniam masculino genere sponsus verbum Dei dicitur, corporaliter intelligere debes lævam ejus, aut dexteram, vel amplexus sponsæ, vel animæ pro fœminei generis declinatione percipere: sed verbum Dei, quamvis apud Græcos masculino, apud nos neutro genere proferatur, super masculinum tamen & neutrum ac fœmineum genus, & super omne omnino, quod ad hoc respicit, esse cogitanda sunt ista, de quibus sermo est: & non solum verbum Dei, sed & ecclesia ejus, atque anima perfecta, quæ & sponsa nominatur. Sic enim & Apostolus dicit: *In Christo enim neque masculus, neque fœmina, sed omnes in ipso unum sumus.* Hæc autem propter homines, qui aliter audire non possunt, nisi his verbis, quæ in usu habentur, in scriptura divina humani more referuntur eloquii: ut verbis quidem notis ea & solitis audiamus, sensu tamen illo, quo dignum est, de divinis rebus & incorporeis sentiamus. Nam sicut is, qui amatorem dicit se esse pulchritudinis sapientiæ, hoc ostendit, quod naturalem, qui in se est, charitatis affectum ad studia transtulerit sapientiæ: ita & hic sponsa deposcit, vel anima, vel ecclesia,

ut ſponſus ſuus, qui eſt verbum Dei, læva quidem ſua caput ejus ſuſtentet, dextera vero ejus omne ejus reliquum complectatur & conſtringat corpus. Eſt autem læva, in qua ſapientia divitias continere & gloriam dicitur. Quas autem habet divitias eccleſia, & quam gloriam, niſi illas, quas accepit ab eo, qui, cum dives eſſet, pauper factus eſt, ut illius paupertate eccleſia fieret dives? Quæ autem eſt gloria? illa ſine dubio, de qua dicit: *Pater, clarifica filium tuum*, paſſionis ſine dubio gloriam deſignans. Fides ergo paſſionis Chriſti, gloria & divitiæ eccleſiæ ſunt, quæ in læva ejus continentur. Lævam autem puto verbi Dei hoc modo debere intelligi: quoniam quidem ſunt in eo quædam diſpenſationes ante incarnationem geſtæ, ſunt vero aliquæ & per incarnationem. Illa pars verbi Dei, quæ ante aſſumptionem carnis in diſpenſationibus peracta eſt, dextera poteſt videri: hæc vero, quæ per incarnationem, ſiniſtra appellari. Unde & ſiniſtra divitias & gloriam habere dicitur. Per incarnationem namque divitias & gloriam quæſivit, omnium ſcilicet ſalutem. In dextera autem longitudo vitæ eſſe dicitur: per quod ſine dubio illa ejus pars, quæ in principio apud Deum Deus erat verbum, ſempiternitas indicatur. Hanc ergo lævam eccleſia, cujus Chriſtus eſt caput, optat habere ſub capite ſuo, & fide incarnationis ejus caput ſuum muniri: dextera vero ejus amplecti, id eſt, illa agnoſcere, & de illis inſtrui, quæ ante hujus quoque per incarnationem geſtæ diſpenſationis tempus in arcanis habentur & reconditis. Dextera namque ibi putanda ſunt eſſe omnia, ubi nihil de peccatorum miſeriis, nihil de fragilitatis lapſu continetur. Hic vero læva, ubi vulnera noſtra curavit, & peccata noſtra portavit, factus etiam ipſe pro nobis peccatum & maledictum. Quæ omnia quamvis caput & fidem ſuſtentent eccleſiæ, merito tamen ſiniſtra verbi Dei appellabuntur. In quibus

bus aliqua etiam præter illam naturam, quæ tota dextera est, & tota lux ac splendor & gloria pertulisse memoratur.

Adjuravi vos filiæ Hierusalem in virtutibus & in viribus agri, si levaveritis & suscitaveritis charitatem, quoadusque velit. Sponsa adhuc ad adolescentulas loquitur, provocans eas & exhortans, imo & adjurans per ea, quæ eis chara esse novit & amabilia, ut, si forte elevare cœperint charitatem, jacentem quippe in eis, & excitare eam, utpote adhuc dormientem apud eas, in tantum elevent eam, & in tantum suscitent, in quantum voluerit sponsus, nec minus aliquid in ea agant, quam voluntas ipsius patitur. Hæc est enim amantis sponsæ perfectio, ut a nullo velit contra animum & voluntatem ejus fieri, quem diligit. Et ut hoc non negligenter aut segniter agant, per virtutes agri, id est, per plantaria & virgulta, quæ in agro sunt, & per vires ejus, sine dubio per ea, quæ in eo sata sunt, adjurantur. Tali ordine, talique verborum compositione textus historici dramatis dirigitur. Nunc jam, quid arcani intrinsecus contegat, requiramus. Omnis anima, præcipue quæ filia est Hierusalem, habet aliquem agrum proprium, qui ei secreta quadam per Jesum meritorum sorte delatus est. Sicut fuit & ille ager Jacob, cujus suavitate permotus, Isaac patriarcha mysticis aiebat eloquiis: *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Habet ergo unaquæque anima, ut diximus, agrum suum; ita namque & conversatio ejus ager est ejus. In hoc agro anima, quæ diligens & studiosa est, satis agit & studet, plantare bonos sensus, & omnes excolere animi virtutes, non solum autem animi virtutes, sed & vires operum, quibus videlicet impleri possunt ministeria mandatorum. Est ergo, ut diximus, unicuique animus suus ager, quem colit & plantat, & seminat secundum hæc, quæ diximus. Est

autem & omnium ſimul filiarum Hieruſalem unus quidam & communis ager, de quo Paulus ait: *Dei agricultura eſtis.* Quem agrum commune exercitium eccleſiaſticæ fidei & converſationis accipiamus, in quo certum eſt virtutes ineſſe cœleſtes, & vires ſpiritalium gratiarum. Una enim quæque anima, quæ nunc filia Hieruſalem hic appellatur, ſciens, quod matrem habeat Hieruſalem cœleſtem, conferat aliquid neceſſe eſt, ad agrum hunc excolendum, & cœleſti eum poſſeſſione dignum cupiat effici. In iſtius ergo agri virtutibus elevari charitatem Chriſti, & excitari ab adoleſcentulis & initia fidei habentibus proteſtatur eccleſia, & dicit ad eas: *Si levaveritis & excitaveritis charitatem, quoad uſque velit:* hoc eſt, ſi jam ad hoc veneritis, ut incipiatis agi non ſpiritu timoris, ſed adoptionis, & in hoc profeceritis, ita, ut perfecta in vobis dilectio foras mittat timorem, & ut elevetis atque exaltetis in vobis charitatem, & excitetis eam, tamdiu elevate eam, & tamdiu extollite, quamdiu ipſe velit filius charitatis, imo ipſe, qui ex Deo eſt charitas: ne forte putantes, ſufficere humanæ charitatis menſuras, in charitate Dei minus aliquid, quam Deo dignum eſt, agatis. Menſura enim charitatis hæc ſola eſt, ut tantum, quantum ipſe vult, diligatur: voluntas autem Dei ſemper eadem eſt, nec unquam mutatur. Numquam ergo immutatio aliqua, aut finis ullus in Dei charitate recipitur. Notandum ſane eſt, quod non dixit, ſi acceperitis charitatem, ſed *ſi levaveritis:* quaſi quæ eſt quidem in vobis, ſed jacet, & nondum erecta eſt. Et rurſum non dixit, ſi inveneritis, ſed *ſi excitaveritis charitatem:* quaſi quæ ſit intrinſecus quidem, ſed jaceat & dormiat in eis, donec inveniat ſuſcitantem. Ipſam credo & Paulus ſuſcitabat tunc adhuc in diſcipulis dormientem, cum dicebat: *Exurge, qui dormis, & continges Chriſtum.*

Vox fraterni mei. Frequenter nos admonere convenit, quod libellus hic in modum dramatis texitur. Præsens enim versiculus, quem proposuimus, tale aliquid indicat: quod, cum sponsæ sermo esset ad adolescentulas filias Hierusalem, subito quasi eminus vocem sponsi senserit, quasi cum aliquibus loquentis: interruptoque sermone, quem faciebat ad adolescentulas, sponsa aurem converterit ad auditum, qui ad eum pervenerat, & dixerit: *Vox fraterni mei.* Sponsum vero intellige primo quidem, antequam appareret oculis sponsæ, voce ei sola agnitum: post hæc vero etiam conspectibus ejus apparuisse super montes quosdam vicinos illi loco, in quo sponsa morabatur; salientem, & magnis quibusdam non tam passibus quam saltibus colles montesque in modum cervi vel capreæ transcendentem, & ita ad sponsam suam omni cum properatione venientem. Ubi vero ad domum, intra quam sponsa commorabatur, advenit, stetisse eum paululum intellige post domum, ita, ut sentiretur quidem adesse, nondum tamen domum palam vellet & evidenter intrare, se prius quasi sub amatoris specie per fenestras aspicere velle sponsam. Intellige autem retia quædam prope domum sponsæ, aut laqueos esse positos, ut, si forte ipsa, vel aliqua sodalium ejus ex filiabus Hierusalem aliquando exisset, caperetur. Ab ista vero retia venisse sponsum, certum est: qui cum capi ab eis non posset, sed fortior eorum effectus, diruperit ipsa retia, diruptisque eis super ipsa incedens etiam per ipsa prospexerit: & postquam hoc opus fecerit, dicat ad sponsam: *Exurge, veni proxima mea, sponsa mea, columba mea:* hoc autem dicat, ut ipso opere ostendat ei, quomodo cum fiducia debeat contemnere jam retia, quæ ei tetenderat inimicus, nec timeat laqueos, quos ab se jam viderat esse diruptos: & adhuc, ut amplius ad se sponsam provocet festinare, dicat ei: Quia omne tempus,

nocte clamor factus eſt dicentium, quia venit ſponſus. Sic ergo nunc præſens eſt ſponſus, & docet, nunc abſens dicitur, & deſideratur: & utrumque vel eccleſiæ, vel animæ ſtudioſæ conveniet. Cum enim pati perſecutiones & tribulationes permittitur eccleſia, abſens ei videtur. Et rurſum cum in pace proficit, & in fide ac bonis operibus floret, præſens ei eſſe intelligitur. Sed & anima, cum quærit aliquem ſenſum, & agnoſcere obſcura quæque & arcana deſiderat, donec invenire non poteſt, abſens ei ſine dubio eſt verbum Dei. Ubi vero occurrerit, & apparuerit, quod requiritur, quis dubitat adeſſe verbum Dei, & illuminare mentem, ac ſcientiæ lumen ei præbere? Et iterum ſubduci nobis eum, atque iterum adeſſe, ſentimus per ſingula, quæ aut aperiuntur, aut clauduntur in ſenſibus noſtris. Et hoc eo uſque patimur, donec tales efficiamur, ut non ſolum reviſere nos, ſed & manere dignetur apud nos, ſecundum quod interrogatus a quodam diſcipulo, dicente: *Domine, quid eſt factum, quod incipis nobis manifeſtare temetipſum, & non huic mundo?* reſpondit ſalvator: *Si, qui diligit me, verbum meum cuſtodit, & pater meus diliget eum, & ad ipſum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Si ergo & nos volumus videre verbum Dei atque animæ ſponſum, ſalientem ſuper montes, & exultantem ſuper colles, primo audiamus vocem ejus: & cum audierimus eum in omnibus, tunc etiam eum videre poterimus, ſecundum ea, quæ in præſenti loco vidiſſe deſcribitur ſponſa. Nam & ipſa quamvis & prius eum viderit, non eum tamen ita viderat, ut nunc ſalientem ſuper montes & exilientem ſuper colles, neque per feneſtras ſuas procumbentem, neque per retia proſpicientem, ſed magis videtur, quod prius hyemis tempore eum viderit. Nunc enim primum dicit ei: *Quia hyems tranſiit.* Igitur, ut res indicat, etiam per hyemem ſponſæ ſuæ apparet, id eſt, tribu-

latio-

lationum & tentationum tempore. Sed & alia est illa visitatio, in qua visitatur paululum, & iterum deseritur, ut probetur, ac rursus requiritur, ut caput ejus sustentetur, & ut tota complectatur, ne forte aut in fide titubet, aut corpus ejus tentationum pondere prægravetur. Et ideo videtur mihi hyems fuisse illud tempus, cum caput suum fidei scilicet summitatem lævâ sponsi contineri poscebat, & dextera ejus omne corpus amplecti. Nunc autem ista visio, quæ de montibus apparet, & collibus, gratiarum puto spiritalium altitudines, potentiasque designat. Sed & per fenestras quod prospicere dicitur, sensibus mihi lumen videtur præbere. Et retia, quæ dirumpit, & conterit, laqueos indicari diabolicos puto, utpote tentationum tempore tamquam hyeme jam peracta. Ostenduntur etiam signa veris, & æstatis, sicut in Psalmis dictum est: *Æstatem & ver, tu fecisti ea.* Inde denique & flores profectuum protulit ecclesia, tentationibus superatis, & putationis dispensatione transacta, sicut in suis locis, cum ad hæc disserenda ventum fuerit, ostendetur. *Ecce hic venit, saliens super montes, transiliens super colles.* Historicum ordinem jam prosecuti sumus: nunc autem, quomodo Christus ad ecclesiam veniens, saliat super montes, & exiliat super colles, videndum est. Exiliens enim magis, quam transiliens propositi sermonis proprietas habet. Isaac enim ambulans & progrediens major fiebat, usquequo fieret magnus valde. Paulus autem non jam ambulando profecit, sed currendo, cum dicit: *Cursum consummavi.* Salvator autem noster & ecclesiæ sponsus, neque ambulare, neque currere, sed super hæc salire dicitur, & exilire. Si enim consideres, quomodo parvi temporis spatio occupatum falsis superstitionibus mundum sermo Dei percurrit, & ad agnitionem veræ fidei revocavit, intelliges, quomodo saliat super montes, magna videlicet quæque regna

ſaltibus ſuis ſuperans, & ad recipiendam cognitionem divinæ religionis inclinans: & exiliat ſuper colles, cum etiam minora regna velociter ſubjugat, atque ad pietatem veri cultus adducit: & ſic de loco ad locum, de regno ad regnum, de provinciis ad provincias prædicationis illuſtratione tranſiliens per eum, qui dicebat, quia *ab Hieruſalem in circuitu uſque ad Illyricum replevit Evangelium Dei*, intelliges, quomodo ſuper montes ſaliens veniat, & exiliens ſuper colles. Sed & alio modo poteſt intelligi, ſicut ſupra jam diximus, quoniam quidem Moyſes de ipſo ſcripſit, & prophetæ nihilominus de ipſo annuntiaverunt. Sed & hæc annuntiatio in lectione veteris teſtamenti velamen habet ſuperpoſitum: ubi vero ſponſæ, eccleſiæ ſcilicet ad eum converſæ, ablatum eſt velamen, ſubito videt eum in iſtis montibus, legis ſcilicet voluminibus ſalientem, & in collibus ſcripturæ propheticæ pro evidenti manifeſtatione non tam apparentem, quam exilientem, verbi gratia, quaſi ſi revolvens ſingulas propheticæ lectionis paginas, inveniat de ipſis exilientem Chriſtum, & per loca ſingula lectionum ablato nunc demum, quo prius tegebatur velamine, ebullire eum cernat, & emergere atque evidenti jam manifeſtatione prorumpere. Ob hoc credo & ipſe Jeſus, cum ad transformandum ſe venit, non in aliqua planitie, aut convalle fuit, ſed montem conſcendit, ubi & transformatus eſt: ut ſcias, eum ſemper in montibus, aut in collibus apparere, & ut te doceat, ne uſquam eum niſi in legis & prophetarum montibus quæras. Quod autem ſancti quique montes appellantur, in multis ſcripturæ locis invenies indicari, ſicut ait in Pſalmis: *Fundamenta ejus in montibus ſanctis*. Et iterum: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Auxilium namque in tribulationibus ex ſcripturarum divinarum ſenſibus capimus. Poſſumus adhuc & montes, in quibus ſalire verbum

Dei

Dei dicitur, & quasi liberius efferri, novum accipere testamentum; colles vero, de quibus quasi diu compressus & occultatus exiliit, veteris testamenti sentire volumina. Sed & apud Hieremiam venatores & piscatores, qui mittuntur, capere homines ad salutem, in montibus & collibus eos capere dicuntur: sic enim ait: *Ecce mitto multos piscatores, & multos venatores, & capient eos super omnem montem & super omnem collem.* Quod ego magis ad futurum tempus in consummatione seculi implendum puto, ut, cum missi fuerint angeli secundum Evangelicam parabolam messis tempore, ut separarent frumenta a zizaniis, qui excelsioris vitæ & eminentioris fuerit conversationis, iste inveniatur, aut in collibus. Non invenietur in humilibus & dejectis locis, ne ibi mixtus videatur esse zizaniis: sed in excelsioribus sensibus, & in eminentia fidei positus, salienti in montibus verbo Dei, & exilienti in collibus semper adhærens. Quod per aliam nihilominus parabolam, sub eodem tamen intellectu, dicitur in evangelio: *Si quis in tecto est, non descendat, tollere aliquid de domo.* Potest adhuc & alium nobis sensum prædives iste præsentis versiculi sermo suggerere. Possibile namque & omnem, qui plena fide credit in Deum, vel montem, vel collem appellari, pro qualitate scilicet vitæ & magnitudine intelligentiæ: etiamsi fuerit aliquando vallis, proficiente in eo Jesu ætate, & sapientia, & gratia, omnis vallis implebitur. Superbi autem quique & elati ut montes & colles, humiliabuntur: quoniam *Qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur.* De ipsis enim dicitur: *Qui confidunt in Domino sicut mons Sion,* & Hierusalem dicitur: *Montes in circuitu ejus.* Unde puto, quod merito etiam salvator noster, quoniam & ipse dicitur lapis de monte excisus sine manibus, & factus esse mons magnus, sicut rex regum, & pontificum pontifex, potest etiam mons montium appellari. Verum

ut

dere, atque ex his, quæ videmus in terris, sentire & intelligere ea, quæ habentur in cælis. Ad quorum similitudinem quandam, quo facilius colligi per hæc ac sentiri possent diversitates, creaturarum, quæ in terris sunt, similitudinem conditor dedit. Et fortassis, sicut hominem Deus ad imaginem & similitudinem suam fecit, ita etiam cæteras creaturas ad alias quasdam cælestes imagines per similitudinem condidit: & fortasse in tantum singula quæque, quæ in terris sunt, habent aliquid imaginis & similitudinis in cælestibus, ut etiam granum synapis, quod minimum est in omnibus seminibus, habeat aliquid imaginis & similitudinis in cælis: & hoc, quod talis ei quædam composita est alternatio naturæ, ut, cum minimum sit omnium seminum, majus fiat omnibus oleribus, ita, ut possent venire aves cæli, & habitare in ramis ejus: similitudinem ferat non solum alicujus cælestis imaginis, sed & ipsius regni cælorum. Sic ergo possibile est, etiam cætera semina, quæ in terris sunt, ut habeant aliquid in cælestibus similitudinis, & rationis. Quod si semina, sine dubio & virgulta: & si virgulta, sine dubio & animantia, vel alitum, vel repentium, & quadrupedum. Sed & illud adhuc potest intelligi, quod sicut granum sinapis, non unam similitudinem tenet regni cælorum & habitationis scilicet avium in ramis suis: sed habet & aliam similitudinem vel imaginem, perfectionis scilicet fidei, ita, ut, si quis habeat fidem sicut granum sinapis, dicat monti transferre se, & transferet: ita possibile est, ut etiam cætera non in uno aliquo, sed in pluribus speciem & imaginem cælestium ferant. Et cum plures sint, verbi gratia, in grano sinapis virtutes, quæ rerum cælestium imagines teneant, ultimus & extremus ejus usus est iste, qui habetur apud homines in ministerio corporali. Ita etiam in reliquis, vel seminibus, vel virgultis, vel herbarum radicibus, vel etiam in animantibus

s intelligi poteſt: ut uſum quidem & miniſterium
inibus præbeant corporale, habeant autem incor-
ilium rerum formas & imagines, quibus doceri
ia poſſit, & inſtrui ad contemplanda etiam ea,
ſunt inviſibilia & cæleſtia. Et hoc fortaſſis eſt,
d ille ſcriptor divinæ ſapientiæ dicit: *Ipſe enim mi-
dit eorum, quæ ſunt, ſcientiam veram, ut ſciam ſubſtan-
mundi, & virtutes elementorum, initium, & finem,
edietatem temporum, viciſſitudinum permutationes, &
erſiones temporum, & anni circulos, & ſtellarum po-
ies, naturas animalium, & iras beſtiarum, ſpirituum
ntias, & cogitationes hominum, differentias virgul-
, & virtutes radicum; ſed &, quæcumque occulta &
ifeſta ſunt, cognovi.* Vide ergo, ſi poſſimus ex
ſcripturæ ſermonibus ea, quæ diſcutere propoſui-
, lucidius evidentiusque colligere. Etenim ſcrip-
iſte ſapientiæ divinæ, cum ſingula quæque enu-
aſſet, ad ultimum dixit, quia occultorum, & ma-
ſtorum acceperit ſcientiam: oſtendens ſine dubio,
d unumquodque eorum, quæ in manifeſto ſunt,
ratur ad aliquid eorum, quæ in occulto ſunt, id
ſingula quæque viſibilia habere aliquid ſimilitudi-
& rationis ad inviſibilia. Quia ergo impoſſibile
homini, in carne viventi, agnoſcere aliquid de
ıltis & inviſibilibus, niſi imaginem aliquam & ſi-
tudinem conceperit de viſibilibus: ob hoc arbi-
, quod ille, qui omnia in ſapientia fecit, ita crea-
unamquamque viſibilium ſpeciem in terris, ut in
doctrinam quamdam & agnitionem rerum inviſi-
im & cæleſtium poneret: quo per hæc aſcenderet
s humana ad ſpiritalem intelligentiam, & rerum
as in cæleſtibus quæreret, ut poſſet edocta per
entiam Dei, etiam ipſa dicere: *Quæ in occulto ſunt,
uæ in manifeſto, cognovi.* Secundum hæc quoque
ſcit & ſubſtantiam mundi, non ſolum hanc viſi-
n corporeamque, quæ palam eſt, ſed & illam in-
corpo-

corpoream invifibilemque, quæ in occulto eft. Agnofcit etiam elementa mundi non folum vifibilia, fed & invifibilia, & utrorumque virtutes. Sed & initium quod dicit, & finem, & medietatem temporum, initium ait vifibilis quidem mundi, quod ante fex millia non integros annos initium defignat Moyfes: medietatem quoque fecundum temporum rationem, finemque illum, qui fperatur, cum cælum & terra tranfibunt. Secundum occultorum vero fcientiam, initium illud, quod intelligit is, quem fapientia Dei docuerit, quod nulla poffunt tempora, nulla fæcula comprehendere. Medietatem vero hæc, quæ nunc funt: finem vero ea, quæ futura funt, id eft, perfectionem confummationemque univerfitatis, quæ tamen ex his vifibilibus conjici poffunt, & intelligi. Sed & viciffitudinum permutationes, & temporum converfiones, anni circulos, ex his, quæ videntur, refert ad invifibiles rerum corporalium permutationes ac viciffitudines. Circulos quoque annorum temporalium, & præfentium refert ad antiquiores aliquos ac fempiternos annos, fecundum eum, qui dicebat: *Et annos æternos in mente habui.* Sed & ftellarum pofitiones non dubitavit ab his, quæ palam videntur, referre ad illa, quæ in occultis funt, quæ occultorum manifeftorumque fcientiam meruit: & dicit effe aliquod fanctorum genus, quod dē Abrahæ præcipue ftirpe defcendit, ficut ftellas cæli. Sed & refurrectionis futuræ gloriam ftellas effe fecundum occultorum fcientiam pronunciavit, fequens eum, qui dixit: *Alia gloria folis, & alia ftellarum. Stella enim a ftella differt in gloria, ita & refurrectio mortuorum.* Nifi fecundum hæc intelligeretur illud, quod ait: *Naturas animalium, irafque beftiarum*, nunquam dixiffet in Evangeliis falvator: *Dicite vulpi huic*; neque Joannes de quibusdam dixiffet: *Serpentes generatio viperarum*; fed neque propheta diceret de nonnullis, quod *equi admiffarii*

facti

facti sunt, & item alius: *Homo, cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Sed & ille diligenter agnovit iras bestiarum, qui dicebat: *Furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, obturantis aures suas.* Hæc erit ratio etiam de eo, quod ait, *spirituum violentias*: visibiliter quidem de ventis, & flatibus aeris, invisibiliter vero de violentiis immundorum spirituum loquens, quos & Paulus ventos doctrinæ nominavit. Post hæc jam sequitur, ut cogitationes hominum sciat corporaliter quidem, quæ de humano corde procedunt, invisibiliter autem intelligat eos, qui injiciunt hominibus malas & pessimas cogitationes, sicut in Evangelio scriptum est: *Cum diabolus misisset in cor Judæ Iscariotis, ut traderet* Dominum. Et ut in Proverbiis dicitur: *Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne derelinquas, quia sanitas compescit peccata magna.* Sed & bonarum cogitationum est aliquis auctor: propter quod & in Psalmis puto scriptum esse: *Beatus homo, cujus est auxilium abs te Domine, ascensiones in corde suo disposuit.* Et iterum: *Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationum diem festum agent tibi.* Ita igitur cuncta secundum ea, quæ præfati sumus, ex visibilibus referri possunt ad invisibilia, & a corporalibus ad incorporea, & a manifestis ad occulta, ut ipsa creatura mundi tali quadam dispensatione condita, intelligatur per divinam sapientiam, quæ rebus ipsis & exemplis invisibilia nos de visibilibus doceat, & a terrenis nos transferat ad cælestia. Hæ autem rationes non solum in creaturis omnibus habentur, sed & scriptura divina tali quadam sapientiæ arte conscripta est. Propter quædam namque occulta & mystica visibiliter populus educitur de Ægypto ista terrena, & iter agit per desertum, ubi serpens erat mordens, & scorpius, & sitis, ubi non erant aquæ, & cætera, quæ in his gesta referun-

feruntur. Quæ omnia, ut diximus, occultorum quorundam formas & imagines tenent. Et hoc non in ſcripturis tantum veterum, ſed & in geſtis Domini & ſalvatoris noſtri, quæ in evangeliis referuntur, invenies. Igitur ſi omnia, quæ in manifeſto ſunt, ſecundum ea, quæ ſuperius approbavimus, ad aliqua referuntur, quæ in occulto ſunt, conſequens ſine dubio eſt, ut cervus iſte viſibilis, vel caprea, quæ in Cantico Canticorum ſcribitur ſecundum rationem naturæ ſuæ, quam corporaliter gerunt, referantur ad aliquas rerum incorporalium cauſas, ut illis occultis & inviſibilibus cervis videatur poſſe convenire, quod dictum eſt: *Vox Domini perficientis cervos*. Quæ enim perfectio ex voce Domini fit iſtis viſibilibus cervis? Aut quæ ad eos doctrina unquam ex Domini voce deſcendit? Si vero ſpiritales cervos quæramus, quorum formam & imaginem tenet illud animal corporale, illos invenias ad ſummam perfectionis ex voce Domini poſſe perduci. Sed & quorum cervorum Dominum ſervare decuerit partus, & velut medendi officia præbentem parturientibus aſtare convenerit, donec parerent filios tales, qui adverſarentur, & perſequerentur ſerpentium genus, ut dignum eſt divina majeſtate, debemus advertere, qualium cervorum Deum decet ſervare partus, ne in aborſum decidant: ſed & menſes eorum numerare plenos ad partum, eorumque labores & dolores cuſtodire, ut generationes eorum non cadant in vanum, ſed ut perfecta ſit eorum nativitas, & tamdiu parturiant, donec formetur Chriſtus in eis. Hujusmodi cervorum pullos Dominus nutrit, eorum duntaxat, qui jactant in Domino cogitationem ſuam, ut ipſe eos nutriat, & ipſe ſervet dolores partus eorum, cum ex timore Dei & in ventre conceperint, & parturierint, & ſpiritum ſalutis pepererint. Hujusmodi partus dolores ipſe Dominus ſervat & curat. Sed & emittit dolores

eorum,

eorum, ut euntes eant, & fleant, portantes semina sua, & sint in doloribus hominum, ac flagellentur cum hominibus, ne forte teneat eos superbia. Isti quoque ipsi cervi abrumpunt, ut ait, natos suos. Quos enim genuerint per Evangelium, abrumpunt eos a vinculis peccatorum, & a laqueis diaboli, ne ultra voluntati eorum teneantur obstricti. Isti etiam multiplicabuntur, &, ut ait, non revertentur. Non enim imitabuntur uxorem Loth, non redibunt retrorsum. Sciunt enim, quia, qui mittit manum suam ad aratrum, si retrospexerit, aptus non erit regno cælorum: sed semper, quæ retro sunt, obliviscuntur, & in ea, quæ ante se sunt, se extendunt. Tales enim cervos vox Domini facit esse perfectos. Quæ vox domini, nisi illa, quæ in lege & in prophetis habetur, & pervenit usque ad Joannem, qui erat vox clamantis in deserto? Et ipsa enim vox Joannis, qui dicebat: *Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri*, perfectos faciebat cervos, ut essent perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Qui enim talis est, merito dicit: *Sicut cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* Cervus quoque amicitiarum quis alius videbitur nisi ille, qui peremit serpentem illum, qui seduxerat Evam, & eloquii sui flatibus peccati in eam venena diffundens, omnem posteritatis sobolem contagio prævaricationis infecerat: & venerat solvere inimicitias in carne sua, quas inter Deum & hominem noxius mediator effecerat? Pullus vero gratiarum potest accipi Spiritus sanctus, a quo sitientes, & desiderantes Deum, spiritales gratias, & dona cælestia consequuntur. Hæc autem omnia a nobis dicta sunt, ut manifestior fieret causa, qua sponsa comparare videtur fraternum suum hinnulo cervorum. Quod si etiam hoc requirendum est, cur non cervo, ut in aliis, sed hinnulo cervorum comparatur, illud adverte, quod, cum in forma

P 2 Dei

Dei esset, *filius datus est nobis, & puer natus est nobis, cujus potestas super humerum ejus*, Ideo ergo hinnulus cervorum, quia parvulus puer natus est. Et forte possunt cervi accipi sancti quique, ut Abraham, Isaac, & Jacob, & David, & Salomon, & omnes, ex quorum semine Christus secundum carnem descendit. Quos cervos vox Domini perfectos facit, & ipsorum est hinnulus iste, qui ex ipsis secundum carnem natus est puer. Movet me etiam illud, quod in centesimo tertio psalmo scriptum est, ubi ait: *Montes excelsi cervis*. Et quidem de cervis jam superius diximus, quod sancti quique accipiuntur, qui ob hoc in hunc mundum venerunt, ut serpentis venena perimerent. Qui autem sint montes excelsi, videamus, quasi qui solis cervis sequestrati videntur, & ad quos, nisi cervus sit aliquis, non possit ascendere. Ego puto, quod personas Trinitatis montes excelsos appellaverit, ad cujus capacitatem nullus, nisi cervus efficiatur, ascendit. Sed iidem ipsi, qui hic montes excelsi pluraliter appellantur, in aliis mons excelsus singulariter dicitur; sicut Esaias ait: *In montem excelsum conscende, qui evangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Hierusalem.* Idem namque ipse, qui ibi Trinitas propter distinctionem personarum, hic unus Deus intelligitur pro unitate substantiæ. Satis sint ista de hinnulo cervorum. Nunc videamus, quomodo etiam capreæ vel damulæ comparetur fraternus. Hoc animal, quantum ad græca vocabula, nomen a videndo atque clarius prospiciendo sortitum est. Et quis est, qui ita videat, ut videt Christus? Solus namque est, qui videt, id est, agnoscit patrem. Nam & si dicantur hi, qui mundo sunt corde Deum visuri, videbunt ipso sine dubio revelante, quia & caprea habet in natura sua, ut non solum videat ipsa & perspiciat acerrime, sed & aliis visum præbeat. Asserunt namque hi, quibus medicinæ peritia est, inesse huic

animali intra viſcera humorem quemdam, qui caliginem depellat oculorum, & obtuſiores quosque viſus exacuat. Merito ergo capreæ vel damulæ Chriſtus comparatur, quia non ſolum videt ipſe patrem, ſed & videri ab aliis facit, quorum viſus ipſe curaverit. Obſerva autem, ne audiens patrem, videri corporeum aliquid ſentias, & Deum viſibilem putes. Viſus, quo Deus videtur, non eſt corporis, ſed mentis, & ſpiritus. Quod etiam ipſe Salvator in evangelio vocabulo proprio diſtinguens, dixit: *Nemo videt patrem niſi filius.* Denique & iis, quos facit Deum videre, dat ſpiritum ſcientiæ, & ſpiritum ſapientiæ, ut per ipſum ſpiritum videant Deum. Et ideo dicebat ad diſcipulos, quia, *qui me videt, videt & patrem.* Et utique non ita inepti erimus, ut putemus, quod, qui ſecundum corpus eum vidit, viderit etiam patrem: alioqui inveniuntur & Scribæ, & Phariſæi, & hypocritæ, & Pilatus, qui eum flagellis cecidit, & omnis populus, qui clamabat: *Crucifige, crucifige eum*, videntes Jeſum ſecundum carnem, etiam Deum patrem vidiſſe. Quod utique non ſolum abſurdum videtur eſſe, ſed & impium. Sicut enim, cum turbæ eum comprimerent, euntem cum diſcipulis, nullus eorum, qui premebant & coarctabant eum, tetigiſſe dicitur eum, niſi illa ſola, quæ profluvium ſanguinis paſſa venit, & tetigit fimbriam veſtimenti ejus, & ipſi ſoli teſtimonium perhibet, dicens, quia *tetigit me aliquis; ego enim ſenſi, virtutem de me exiſſe*: ita & cum plures eſſent, qui eum videbant, nullus eum vidiſſe dicitur, niſi qui agnovit, quod verbum Dei & filius Dei eſt: in quo utique ſimul agnoſci & videri dicitur pater. Sed & hoc nos non prætereat, quod prius capreæ, & nunc hinnulo cervorum comparatur, cum utique majus animal cervus quam caprea videatur. Sed animadverte, ne illa potius in his habenda ſit ratio: quia, cum dupliciter conſtet ſalus credentium, per

agnitionem fidei & operum perfectionem, ratio fidei, quæ pro intuitu & inspectione contemplationis capreæ, ut diximus, comparatur, primus habeatur salutis gradus: secundo vero in loco operum perfectio, quæ cervi formam tenet, vincentis & perimentis venena serpentium, id est, artes diabolicas, memoretur. Si ergo sponsa similem dicit esse fraternum suum capreæ, vel hinnulo cervorum in montibus Bethel, Bethel vero domus Dei interpretatur, montes ergo, qui in domo Dei sunt, possunt legis & prophetarum, sed & evangelica & apostolica accipi volumina, in quibus & fides Dei perficitur & contemplatur, & operum perfectio dicitur & adimpletur.

Ecce hic stetit post parietem nostrum, incumbens super fenestras, prospiciens per retia. Respondet fraternus meus, & dicit mihi. Cum considero difficultates, investigandi sensus in his, qui propositi sunt, scripturæ sermonibus, simile me aliquid pati video huic, qui ad investigandum venationem odoratibus sagacis canis procedit: ubi interdum moris est, ut cum vestigiis intentus proximum se venator latentibus effectum putaverit esse cubilibus, subito vestigiorum desideretur indiciis & rursum fixius impressis odoratibus easdem, quas explicaverat, retrorsum redeat vias, donec inveniat locum, in quo se altius excutiens venatio latenter ad aliam transtulit viam: quam cum venator invenerit, alacrior insequitur spe prædæ certior, & vestigii firmitate securior. Ita ergo & nos, ubi se propositæ explanationis quodam modo substraxere vestigia, paululum emensa repetentes, & planiorem, quam dudum videbatur, expositionis ordinem persequentes, speramus, quod Dominus Deus noster tradat in manus nostras venationem, quam præparantes, & secundum scientiam matris Rachel rationalis verbi salibus condientes, benedictiones mereamur consequi a spiritali patre Jacob. Propter quod

necessa-

neceſſarium videtur, ut diximus, breviter dicta repetere, explanationemque priorem retexere, ut, qui ſit lucidior ſenſus, aperiatur. Intelligi ergo mihi videtur ex initio propoſiti dramatis ſponſam foris ſtare in bivio, & ob amorem ſponſi hinc atque inde proſpicere, ſi forte veniat, ſi forte appareat, nec viam ingredi velle aliquam, dum ignorat, unde magis veniat, nec domi, ſed foris ſtare, & deſiderio ejus agitari ac dicere: *Oſculetur me oſculo oris ſui:* ubi autem venit ſponſus, dicat: *Bona ſunt ubera tua ſuper vinum,* & reliqua, uſque ad eum locum, ubi ait: *Poſt te curremus.* Poſt hæc dilecta jam & vicem charitatis ab ipſo ſponſo recipiens, introducatur in cubiculum ejus, & dicat: *Introduxit me rex in cubiculum ſuum.* Sed & cætera, quæ poſtea ſunt ſcripta, intus poſita loquatur ad ſponſum præſentibus & aſſiſtentibus ſponſæ quidem adoleſcentulis, ſponſi vero ſodalibus. Verumtamen intelligatur ſponſus utpote vir, non ſemper in domo, neque ſemper aſſidere ſponſæ intra domum poſitæ: ſed exeat frequenter, & illa eum quaſi amore ejus ſollicita requirat abſentem: ſed & ipſe interdum redeat ad eam. Propter quod & videatur per totum libellum aliquando quidem velut abſens requiri ſponſus, aliquando ſicut præſens loqui cum ſponſa. Ipſa autem ſponſa cum multa & magnifica in ſponſi cubiculo pervidiſſet, petit ſe etiam in domum vini introduci. Quo cum ingreſſa perſpexiſſet, quod ſponſus utpote vir non reſederit in domo, ipſa rurſus amore ejus exagitata, exierit foras, & circumiens peragret circa domum non ingrediens, & ex omni parte proſpiciat, quando ad eam redeat ſponſus: & ecce ſubito videat eum vicinorum montium juga immenſis ſaltibus ſuperantem, deſcendere ad domum, in qua amore ejus ſollicita æſtuat ſponſa. Perveniens vero ſponſus ad parietem domus, ſtet paululum poſt ipſum, conſiderans, ut fieri ſolet, aliquid, & animo

retractans. Jam vero etiam ipſe ſentiens aliquid amoris erga ſponſam, uſus altitudine ſua, quæ attingit uſque ad domus feneſtras, quæ feneſtræ habeant aliquam partem operis, ut aiunt, reticulati. Et tunc incumbat quidem per feneſtras, eminentior autem ſic ſit feneſtris, attingatque uſque ad ſuperiora earum, quæ reticulato, ut diximus, opere diſtinctæ ſunt; indeque proſpiciens, alloquatur ſponſam, & dicat ei: *Exurge, veni proxima mea, formoſa mea, columba mea,* & reliqua. Hæc ſunt, quæ, ut ſuperius deſignavimus, difficultatem plurimam dirigendi ordinis, & aperiendæ intelligentiæ habere nobis viſa ſunt. Quæ, ut puto, evidentiora fecerit repetita hæc nunc indago ſermonum. Spiritalis autem in his expoſitio, non ita laborioſa ac difficilis habetur. Sponſa enim verbi anima, quæ in domo regali, hoc eſt, in eccleſia, conſiſtit, docetur a verbo Dei, qui eſt ſponſus ſuus, quæcumque repoſita ſunt & recondita intra aulam regiam, & cubiculum regis: diſcit in hac domo, quæ eſt eccleſia Dei vivi, cellas etiam vini illius, quod de ſanctis torcularibus congregatum eſt, cellas vini non ſolum novi, ſed & veteris ac ſuavis, quæ eſt doctrina legis & prophetarum: in quibus ſufficienter exercitata recipiat in ſe ipſum, qui erat in principio apud Deum Deus verbum, ſed non ſemper ſecum permanentem: non enim poſſibile eſt hoc humanæ naturæ: ſed interdum quidem viſitetur ab eo, interdum vero relinquatur, ut amplius deſideret eum. Cum vero viſitatur a verbo Dei ſecundum propoſiti verſiculi ſenſum, per montes ſaliens venire dicitur ad eam: excelſos ſcilicet & elevatos revelans ei cæleſtis ſcientiæ ſenſus, ita, ut perveniat uſque ad ædificationem eccleſiæ, quæ eſt domus Dei vivi, columna, & firmamentum veritatis, & ſtet juxta parietem, vel poſt parietem, ut neque penitus abſcondatur, neque omnino in promptu ſit. Verbum enim Dei, & ſermo

ſcien-

ſcientiæ non in publico & palam poſitus, neque conculcandus pedibus apparet: ſed, cum quæſitus fuerit, invenitur, & invenitur, non, ut diximus, in propatulo poſitus, ſed obtectus, & quaſi poſt parietem latens. Anima autem, quæ in eccleſia eſſe dicitur, non intra ædificia parietum collocata intelligitur, ſed intra munimenta fidei & ædificia ſapientiæ poſita, celſisque faſtigiis charitatis obtecta. Propoſitum ergo bonum, & fides rectorum dogmatum animam eſſe in domo eccleſiæ facit: cujus domus membra quædam ſunt, vel cubiculum, vel domus vini, vel alia hujusmodi pro gratiarum ſcilicet gradibus, & donorum ſpiritalium diverſitatibus appellantur. Sic ergo & paries nunc pars quædam domus hujus eſt, quæ poteſt indicare dogmatum firmitatem: ſub qua ſtare dicitur ſponſus, & in quibus tam magnus & excelſus eſt, ut emineat omne ædificium, & proſpiciat ſponſam, id eſt, animam: & nondum quidem apertum ſe ei, totumque manifeſtet, ſed quaſi per retia proſpiciens, hortetur eam, & provocet, non ſedere intrinſecus ſegnem, ſed exire ad ſe foras: & conari, ut non jam per feneſtras & retia, neque per ſpeculum in ænigmate, ſed procedens foras facie ad faciem videat eum. Nunc enim, quia nondum poteſt ita eum intueri, propterea non ante, ſed retro ei & poſt parietem ſtet. Incumbit autem per feneſtras, quæ ſine dubio patebant ad recipiendum lumen ad illuminandam domum. Per has ergo ſermo Dei incumbens, & proſpiciens provocat exurgere, & ad ſe venire animam. Poſſumus autem ſenſus corporeos feneſtras intelligere, per quas aut mors, aut vita intrat ad animam; ſic enim deſignat Hieremias propheta, cum de peccatoribus loquitur, dicens: *Aſcendit mors per feneſtras veſtras.* Quomodo aſcendit mors per feneſtras? Si oculi peccatoris videant mulierem, & mœchentur eam in corde ſuo, ſi mors ingreſſa eſt ad animam per feneſtras oculorum.

lorum. Sed & cum recipit quis auditum vanum, & præcipue falsæ scientiæ dogmatum perversorum: tunc per aurium fenestras mors intrat ad animam. Si vero anima intuens ornamentum mundi, & ex pulchritudine creaturarum conditorem omnium intelligat Deum, & opera ejus miretur, laudetque operum creatorem, ad animam hanc vita ingreditur per fenestras oculorum. Sed & cum auditum inclinat ad verbum Dei, & rationibus sapientiæ ac scientiæ ejus delectatur, huic per aurium fenestras ad animam sapientiæ lumen ingreditur. Per has ergo fenestras prospiciens verbum Dei; & prospectum suum ad sponsam animam dirigens, assurgere hortatur eam, & venire ad se, id est, corporea & visibilia relinquere, & ad incorporea & invisibilia ac spiritalia properare. Quoniam, *quæ videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna sunt.* Sic & spiritus Dei circumire dicitur, & quærere dignas animas, quæ apte, recteque fieri possint ad habitaculum sapientiæ. Quod autem per retia fenestrarum prospicere dicitur, illud sine dubio indicat, quod, donec in domo hujus corporis posita sit anima, non potest nudam & apertam Dei sapientiam capere, sed per exempla quædam, & indicia atque imagines rerum visibilium. Illa, quæ sunt invisibilia & incorporea, contemplatur: & hoc est, prospicere ad eam sponsum per retia fenestrarum. Si vero de Christo hæc & ecclesia exponamus, domus, in qua habitabat ecclesia, scripturæ sunt legis & prophetarum. Ibi enim & cubiculum regis est omnibus divitiis scientiæ ac sapientiæ repletum. Ibi & domus vini, doctrina scilicet vel mystica, vel moralis, quæ lætificat cor hominis. Adveniens ergo Christus, stetit paululum post parietem veteris testamenti. Stetit enim post parietem, cum non manifestaretur ad populum: ubi vero affuit tempus, & cœpit per fenestras legis ac prophetarum, per ea scilicet, quæ

de

de eo prædicata fuerant, apparere, & oſtendere ſe eccleſiæ intra domum, hoc eſt, intra litteram legis ſedenti, provocat eam inde exire, & venire foras ad ſe. Niſi enim exeat, niſi procedat, & progrediatur a littera ad ſpiritum, non poteſt ſponſo ſuo conjungi, neque Chriſto ſociari. Vocat ergo eam, & invitat a carnalibus ad ſpiritalia, a viſibilibus ad inviſibilia, a lege venire ad evangelia. Et ideo dicit ei: *Surge, veni proxima mea, formoſa mea, columba mea.* Et ut aliqua etiam de his, quæ poſtmodum dicenda ſunt, præveniamus, timentes ſenſum perdere, qui occurrit in hoc loco: propterea fortaſſis & illud dicit ad eam, quia etiam hyems tranſiit, plüvia abiit, ſimul & paſſionis ſuæ tempus indicans, quod tranſacta hyeme, & dejectis imbribus ipſe paſſus eſt: ſimul & illud quoque per ſpiritalem deſignans intelligentiam, quod uſque ad illud tempus, quo Chriſtus paſſus eſt, imbres fuerunt ſuper terram. Mandabat enim adhuc Dominus imbribus, ſcilicet prophetis, ut pluerent verbi pluviam ſuper terram. Sed quia uſque ad Joannem Baptiſtam prophetica finiuntur officia, merito imbres abiiſſe, & diſceſſiſſe dicuntur. Ceſſarunt autem prophetici imbres non ad damnum credentium, ſed ad majora eccleſiæ lucra. Quid enim imbribus opus eſt, ubi flumen Dei lætificat civitatem? ubi in corde uniuscujusque credentium fons aquæ vivæ fit, ſalientis in vitam æternam? Quid opus imbribus, ubi jam flores aparuerunt in terra noſtra, & ex adventu Domini jam non exciditur ficulnea, quæ prius non attulerat fructum? Nunc enim jam produxit groſſos ſuos. Sed & vineæ dederunt odorem ſuum. Unde & unus quidam ex iſta vinea dicebat: *Quia Chriſti bonus odor ſumus Deo in omni loco in his, qui ſalvi fiunt, & in his, qui pereunt.* Sed hæc, ſicut ſupra deſignavimus, antequam ad ipſa ſcripturæ loca venire præſumpſimus, ne forte fugeret nos ſenſus, qui occurriſſe

risse videbatur in tempore: nunc repetamus, quomodo per retia prospicere dicatur. Scriptum est: *Non enim inique tenduntur retia avibus.* Et iterum: Justus, si incurrerit in peccatum, effugere jubetur, sicut & damula ex laqueis, & avis ex retibus. Plena est ergo vita mortalium laqueis offensionum, retibus plena deceptionum, quas tendit adversum genus humanum ille, qui contra Dominum gigas venator Nemrod appellatur. Verus etenim gigas quis alius est nisi diabolus, qui etiam adversus Deum rebellat? Laquei ergo tentationum, & decipulæ insidiarum, diaboli retia appellantur. Et quoniam hæc retia ubique tenderat inimicus, atque in ipsis pene omnes involverat, oportebat esse aliquem, qui fortior & eminentior fieret his, & contereret ea, ut sequentibus se viam posset aperire. Idcirco ergo & salvator, priusquam in conjugium & societatem veniret ecclesiæ, tentatur a diabolo, ut vincens retia tentationum, per ipsa prospiceret, & per ipsa vocaret eam ad se, docens sine dubio, & ostendens ei, quod non per otium & delicias, sed per multas tribulationes & tentationes veniendum sibi esset ad Christum. Nullus ergo alius fuit, qui retia ista superare potuerit. *Omnes enim peccaverunt*, sicut scriptum est. Et rursus, ut scriptura dicit: *Non est justus super terram, qui fecerit bonum, & non peccaverit.* Et iterum: *nemo mundus a sorde, nec si unius diei fuerit vita ejus.* Solus ergo est Dominus & Salvator noster Jesus Christus, qui peccatum non fecit, sed peccatum eum pater fecit pro nobis, ut in similitudine carnis peccati de peccato damnaret peccatum. Venit ergo ad ista retia, sed involvi in eis solus ipse non potuit: quin immo diruptis eis, & contritis dat ecclesiæ suæ fiduciam, ut audiat jam cassare laqueos, & transire per retia, & cùm omni alacritate dicere: *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: laqueus contritus est, & nos liberati sumus.*

Quis

Quis autem contrivit laqueos, niſi ille, qui ſolus in eis teneri non potuit? Quamvis & ipſe in morte fuerit voluntarie, & non ut nos neceſſitate peccati. Solus eſt enim, qui fuit inter mortuos liber. Et quia liber inter mortuos fuit, idcirco devicto eo, qui habuit mortis imperium, abſtraxit captivitatem, quæ tenebatur in mortem. Et non ſolum ſemetipſum reſuſcitavit a mortuis, ſed & eos, qui tenebantur in morte, ſimul excitavit, ſimulque ſedere in cæleſtibus fecit. Aſcendens enim in altum, captivam duxit captivitatem, non ſolum animas educens, ſed & corpora eorum reſuſcitans, ſicut teſtatur evangelium, quod multa corpora ſanctorum reſuſcitata ſunt, & apparuerunt multis, & introierunt in ſanctam civitatem Dei viventis Hieruſalem. Hæc nobis expoſitio de retibus ſecundo in loco aſſumpta eſt. Sit ſane legentis judicium, quæ earum myſticis dignius aptari poſſit eloquiis.

ORIGENIS

IN CANTICUM CANTICORUM

LIBER QUARTUS.

Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea, quoniam ecce hyems tranſiit, pluvia abiit & receſſit ſibi, flores viſi ſunt in terra, tempus putationis advenit, vox turturis audita eſt in terra noſtra. Arbor fici produxit germina ſua, vites florentes dederunt odorem ſuum. Quid contineat ordo dramatis, jam ſupra deſcripſimus; nunc vero, quid vel ſermo Dei ad animam ſe dignam, ſibique aptam, vel quid Chriſtus ad eccleſiam dicere intelligendus ſit, advertamus. Sed interim

pri-

primus sermo Dei loquatur ad hanc speciosam decoramque animam, cui per sensus corporeos, id est, per intuitum lectionis, & per auditum doctrinæ, quasi per fenestras apparuit, proceritatemque suæ magnitudinis demonstravit, ita, ut in superioribus ei loqueretur incumbens, atque inde evocans eam, ut procedat foras, & extra sensus jam corporeos effecta desinat esse in carne, ut merito audiat: *Vos autem non estis in carne, sed in spiritu.* Non enim taliter diceret eam verbum Dei proximam sibi, nisi conjungeret se ei, & fieret cum eo unus spiritus, nec diceret eam speciosam, nisi videret imaginem ejus renovari de die in diem: & nisi videret eam capacem spiritus sancti, qui in specie columbæ descendit in Jordane super Jesum, non ei diceret: *Columba mea.* Conceperat enim amorem verbi Dei, & cupiebat ad ipsum volatu celeri pervenire, dicens: *Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam?* Volabo sensibus, volabo intellectibus spiritalibus, & requiescam, cum apprehendero sapientiæ & scientiæ ejus thesauros. Puto enim, quia, sicut, qui mortem Christi recipiunt, & mortificant membra sua super terram, consortes efficiuntur similitudinis mortis ejus: ita & hi, qui virtutem Spiritus sancti recipiunt, & sanctificantur ex eo, & donis ejus replentur, quia ipse in specie columbæ apparuit, etiam ipsi columbæ fiant, ut de terrenis & corporeis locis evolent, ad cælestia pennis sancti Spiritus sublevati. Quod si autem tempus opportunum, quo hæc fieri possint, consequenter inseruit: *Quia ecce hyems*, inquit, *transiit*, *pluvia abiit.* Non enim ante anima verbo Dei jungitur & sociatur, nisi omnis ex ea hyems perturbationum ac vitiorum procella discesserit, & ultra jam non fluctuet, & circumferatur omni vento doctrinæ. Ubi ergo ex anima hæc cuncta discesserint, desideriorumque ab eadem tempestas effugerit, tunc incipient in ea flores verna-

vernare virtutum, tunc ejus menti & tempus putationis adveniet, & si quid superfluum & minus utile fuerit in ejus sensibus vel intellectibus, resecabitur, & ad gemmas spiritalis intelligentiæ revocabitur. Tunc etiam vocem turturis audiet, illius sine dubio sapientiæ, quam dispensator verbi loquitur inter perfectos, sapientiæ Dei altioris, quæ abscondita est in mysterio. Hoc namque indicat appellatio turturis. Hæc namque avis in secretioribus, & remotis a multitudine locis vitam transigit, aut deserta montium diligens, aut secreta sylvarum, procul semper a multitudine posita, & a turbis aliena. Quid autem est aliud, quod opportunitati temporis hujus, amœnitatique conveniat? *Ficus*, inquit, *produxit germina sua.* Notandum quidem fructus ipsius spiritus, qui sunt gaudium, charitas, pax, & cætera. Sed jam tamen germina eorum proferre incipit spiritus hominis, qui in ipso est singulariter ficulnea nominatus. Sicut enim generaliter in ecclesia diversæ arbores singulæ quæque animæ credentium intelliguntur, de quibus dicitur: *Omnis arbor, quam non plantavit pater meus cælestis, eradicabitur.* Et iterum Paulus, qui se dicit adjutorem Dei esse in agricultura Dei, ait etiam ipse: *Ego plantavi, Apollo rigavit.* Sed & Dominus in evangeliis: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum: aut arborem malam, & fructum ejus malum.* Sicut ergo generaliter in ecclesia singuli quique credentium diversæ arbores intelliguntur: ita & in unaquaque anima diversæ virtutes efficacia ejus diversæ arbores intelliguntur. Est ergo & in anima ficus quædam, quæ producit germen suum: est & vitis, quæ floreat, & reddat odorem suum. Cujus vitis palmites purgat pater cælestis agricola, ut fructum plurimum afferant. Sed hæc vitis primo per odoris suavitatem, quæ ex flore redditur, lætificat odoratum, secundum eum, qui dicebat: *Quoniam Christi bonus odor sumus Deo in omni loco.* Hæc

ergo

ergo initia virtutum videns sermo Dei in anima, vocat eam ad semetipsum, ut festinet & exeat: & abjiciens cuncta corpora, venit ad eum, ut perfectionis ejus particeps fiat. Idcirco igitur quasi adhuc jacenti, & in rebus corporeis incumbenti primo dicit: *Exurge*: & quasi quæ statim obedierit, & obsecuta sit vocanti, collaudatur ab eo, & audit: *Proxima mea, & columba mea.* Et post hæc, ne ad tentationum turbines trepidaret, annuntiat ei, quod hyems discesserit, & pluvia transierit, & abierit sibi. Bene autem vitiorum & peccatorum naturam uno miro sermone prolato significavit, ut hujusmodi diceret hyemem & pluviam, quæ ex vitiorum delicto tempestateque descendat, sibi abiisse indicans, & per hoc nullam esse substantiam peccatorum. Non enim decidentia de homine vitia ad aliquam aliam substantiam peccatorum congregantur, sed sibi abeunt, & in semetipsa resoluta evanescunt, atque in nihilum rediguntur. Et ideo dixit: *quia abiit sibi.* Fit ergo tranquillitas animæ apparente ei verbo Dei, & cessante peccato; & ita demum florente vinea, incipient virtutes atque arbusta bonorum operum fructum germinare. Sed nunc iterum Christus hæc loquitur ad ecclesiam, & in anni circulum omne præsentis sæculi spatium ponit. Et per hyemem quidem illud indicat tempus, in quo vel Ægyptios grando & turbines ac reliqua decem plagarum verbera flagellabant: vel cum diversa bella perferebat Israel: vel etiam cum ipsi Salvatori restitit, & incrudelitatis turbine correptus, naufragio fidei submersus est. Ubi ergo illorum delicto salus gentibus facta est, vocat nunc ad se ecclesiam, dicitque ei: exurge, & veni ad me, quia jam hyems, quæ submersit incredulos, & vos in ignorantia reprimebat, abscessit. Sed & pluvia pertransiit, id est, jam non mandabo nubibus, prophetis scilicet, ut pluant pluviam verbi super terras: sed ipsa vox turturis, hoc est,

ipsa

ipsa Dei sapientia loquetur in terris, & dicet: *Ipse, qui loquebar, adsum.* Flores ergo credentium populorum, & orientium ecclesiarum apparuerunt in terra. Sed & putationis tempus per fidem meæ passionis & resurrectionis advenit. Amputantur enim & execantur ab hominibus peccata, cum in baptismo donatur remissio peccatorum. Vox quidem turturis, ut diximus, jam non per diversos prophetas, sed per os ipsius sapientiæ Dei auditur in terris. Et ficulnea germinat, quæ potest in fructibus sancti Spiritus accipi, qui nunc primum aperiuntur, & demonstrantur ecclesiæ: vel etiam in litera legis, quæ ante adventum Christi clausa erat & constricta, & indumento quodam intelligentiæ carnalis obtecta. Ex præsentia vero ejus & adventu prolatum est ex ea germen spiritalis intelligentiæ, & sensus viridis & vitalis, qui in ea tegebatur, apparuit: ut ecclesia, quæ tegebatur a Christo in ficulnea, id est, in lege, non appareat arida, nec occidentem literam sequi, sed florentem, & vivificantem spiritum. Sed & vites florere dicuntur, & dedisse odorem suum. Possunt quidem & diversæ ecclesiæ, quæ per orbem terræ habentur, vites dici florentes, aut vineæ. *Vinea enim Domini Sabaoth domus Israel est, & domus Juda dilecta novella.* Istæ ergo vineæ, cum primo accedunt ad fidem, florere dicuntur: cum vero per religionem operum suorum suavitate adornantur, odorem suum dedisse dicuntur. Non sine causa puto, quod non dixerit, odorem dederunt, sed odorem suum: ut ostenderet, inesse unicuique animæ vim possibilitatis, & arbitrii libertatem, qua possit agere omne, quod bonum est. Sed quia hoc naturæ bonum prævaricationis occasione decerptum, vel ad ignominiam, vel lasciviam fuerat inflexum, ubi per gratiam reparatur, & per doctrinam verbi Dei restituitur, odorem reddit sine dubio illum, quem primus conditor Deus indiderat, sed peccati

culpa ſubtraxerat. Poſſunt autem & vites vel vineæ intelligi virtutes cæleſtes & angelicæ, quæ hominibus largiuntur odorem ſuum, id eſt, doctrinæ & inſtitutionis bonum, quo inſtruunt & imbuunt animas, donec ad perfectionem veniant, & incipiant capaces fieri Dei. Sicut & Apoſtolus ad Hebræos ſcribens, dicit: *Nonne omnes ſunt miniſteriales ſpiritus in miniſterium miſſi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis?* Et ideo dicuntur ab ipſis quaſi primum florem & odorem bonorum operum capere homines: ipſos vero fructus vitis ab eo ſperare, qui dixit: *Non bibam de generatione vitis hujus, donec bibam illud vobiſcum novum in regno patris mei.* Illi ergo perfecti flores & fructus ab ipſo ſperandi ſunt: initia vero, &, ut ita dicam, proficiendi ſuavitas poteſt a cæleſtibus virtutibus miniſtrari, vel certe per eos, qui dicebant, ut ſupra diximus, *quoniam Christi bonus odor ſumus Deo in omni loco.* Sed & alio modo poſſumus adhuc intelligere hæc, quæ habentur in manibus, ut dicamus, veluti prophetiam quandam videri ad eccleſiam factam, per quam vocetur ad repromiſſiones futuras, ut quaſi poſt conſummationem ſæculi, cum tempus reſurrectionis advenerit, dicatur ei: *Exurge.* Et quia ſermo hic ſtatim opus reſurrectionis deſignat, tanquam ex reſurrectione clarior & ſplendidior effecta, invitatur ad regnum, & dicitur ei: *Veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea, quia hyems tranſiit.* Hyemem ſine dubio hujus præſentis vitæ procellas & turbines nominans, quibus humana vita tentationum procellis agitatur. Tranſiit ergo hyems iſta cum pluviis ſuis, abiit ſibi. Sibi unuſquiſque egit in hac vita omne, quod egit. Principium vero repromiſſionum futurarum flores. Securim ad radicem arboris poſitam in conſummationem ſæculi, ut excidat omnem arborem, non facientem fructum bonum, tempus putationis intellige. Vocem vero turturis, quæ in literis repromiſſionis au-

ditur,

ditur, quam manſueti in hæreditate ſuſcipient, Chriſti perſonam facie ad faciem, & non jam per ſpeculum & in ænigmate docentis adverte. Ficulnea vero, quæ germen ſuum producit, totius congregationis juſtorum fructus habeatur. Iſtæ vero & ſanctæ & beatæ angelicæ virtutes, quibus electi quique & beati ex reſurrectione ſociabuntur, qui erunt ſicut angeli Dei, ipſæ ſunt vites & florentes vineæ, quæ odorem ſuum unicuique animæ, & gratiam, quam a conditore ſuſcepit prius, & nunc iterum perditam recuperavit, impertiunt, ſuavitateque cæleſtis odoris fœtorem tandem abjectæ ab eis mortalitatis corruptioniſque depellunt.

Surge, & veni proxima mea, columba mea, in velaminibus petræ juxta promurale. Oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam, quoniam vox tua ſuavis eſt, & facies tua ſpecioſa. Secundum propoſiti dramatis ordinem ſponſus, qui ſaliens ſuper montes, & exiliens ſuper colles ad ſponſam venerat, proſpiciens eam, & intuens per feneſtras, ſecundo jam loco dicit ad eam: *Surge, veni proxima mea, ſpecioſa mea, columba mea.* Nunc vero addit etiam hoc, ut oſtenderet ei locum, ad quem venire debeat, qui locus ſub velamento & tegmine ſaxi ſit poſitus. Sit autem idem locus non tam juxta murum, quam juxta promurale quoddam. Promurale autem dicitur, cum extra muros, qui ambiunt civitatem, alius ducitur murus, & eſt murus ante murum. Tum deinde, quaſi ſi reverentiæ cauſa ipſa ſponſa obtecta ſit & velata, petit ipſe ſponſus, ut veniens ad illum locum, quem ſupra oſtendit, utpote ſecretiorem, ibi ei quaſi rejecto velamine oſtendat faciem ſuam. Et quia pro multa reverentia taceret ſponſa, deſiderat ſponſus aliquando etiam vocem ejus audire, & delectari in verbis ejus, & dicit, ut auditam ſibi faciat vocem ſuam. Videtur tamen, quod non ei penitus incognita ſit facies

ejus, neque vocis ejus ignarus ſit, ſed quia interceſſerit aliquid, in quo nec faciem ejus viderit, nec vocem audierit. Iſte ſit propoſiti dramatis textus. Cui & hoc additur, quod veris tempus agi videatur, cum & flores apparuiſſe memorantur in terra, & vox turturis perſonare, & germen arbores produxiſſe. Propter hoc velut opportuno tempore progredi provocat ſponſam, quæ ſine dubio hyemem totam intra domus clauſtra reſederit. Sed hæc nullam mihi videntur (quantum ad hiſtoricam narrationem pertinet) utilitatem conferre legentibus, aut aliquam ſaltem narrationis ipſius ſervare conſequentiam, ſicut in cæteris ſcripturæ hiſtoriis invenimus. Unde neceſſe eſt, cuncta ad ſpiritalem transferre intelligentiam. Primo ergo intellige mihi animæ hyemem, cum adhuc paſſionum fluctibus jactatur, & vitiorum procellis, ac duris malignorum ſpirituum flatibus verberatur. In his poſitam non hortatur eam ſermo Dei foras exire, ſed intra ſemetipſam colligi, & uniri undique, atque contegi contra perniciofas malignorum ſpirituum flatus. Nulli tunc in divinis literis ſtudiorum flores apud eam, nec profundioris ſapientiæ ſecreta, & recondita myſteria quaſi per vocem turturis reſonant. Sed neque odoratus ejus gratiæ aliquid quaſi ex vineæ floribus recipit, neque viſus ejus tamquam in ficulneæ germine delectatur, ſed ſufficit, ut in tempeſtatibus tentationum a lapſu peccati tuta ac munita permaneat. Quod ſi obtinuerit, ut illæſa perduret, hyems ei tranſit, & venit ei ver. Ver namque ei eſt, cum quies animo datur, tranquillitas menti. Tunc ad eam venit verbum Dei, tunc eam vocat ad ſe, & hortatur, ut exeat, non ſolum extra domum, ſed extra civitatem: id eſt, non ſolum extra carnis vitia efficiatur, ſed extra omne, quidquid corporeum & viſibile continetur in mundo. Namque figuraliter in lege civitatem jam in ſuperioribus evidenter oſtendimus. Evocatur

catur

catur ergo anima extra murum, & uſque ad promurale perducitur, cum abjiciens & relinquens ea, quæ videntur, & temporalia ſunt, contendit ad ea, quæ non videntur, & æterna ſunt. Oſtenditur ergo ei iter iſtud ſub velamine petræ agendum, non ſub aere nudo, neque ut patiatur ſolis ardores, ne iterum fuſca fiat, ne iterum dicat: *deſpexit me ſol:* propterea ſub velamine petræ agit hoc iter. Hoc autem ipſum velamen non vult ex frondibus eſſe aut linteis, aut pellibus, ſed petram vult ei eſſe velamen, id eſt, firma & ſolida Chriſti dogmata. Ipſum namque eſſe petram, Paulus pronuntiat, dicens: *Petra autem erat Chriſtus.* Chriſti ergo doctrina & fide ſi obtegatur anima, & veletur, tuto poteſt ad illud pervenire ſecretum, ubi revelata facie gloriam Domini contempletur. Merito autem velamen iſtud petræ tutum creditur, quia & Salomon de ea dicit in Proverbiis, quod veſtigia ſerpentis non poſſunt deprehendi ſuper petram. Sic enim ait: *Tria ſunt, quæ impoſſibile eſt mihi intelligere, & quartum, quod ignoro, veſtigia aquilæ volantis, & viam ſerpentis ſuper petram, & ſemitas navis in pelago, & vias viri in juventute.* Serpentis ergo, id eſt, ſigna aliqua peccati, in hac petra, quæ eſt Chriſtus, inveniri non poſſunt, quia ſolus eſt, qui peccatum non fecit. Hujus ergo petræ vero velamine anima tuto pervenit ad promuralem locum, id eſt, ad contemplandum incorporalia & æterna. De hac eadem petra alia verbi ſpecie David in XXXIX. pſalmo dicit: *Et ſtatuit ſupra petram pedes meos, & direxit greſſus meos.* Nec mireris, ſi apud David petra hæc quaſi fundamentum & crepido eſt animæ, per quam pergit ad Deum, & apud Salomonem velamen eſt animæ, ad myſtica ſapientiæ ſecreta tendentis: cum & ipſe Chriſtus nunc via dicatur, per quam credentes incedunt, nunc etiam præcurſor, ſicut ait Paulus: *In quod præcurſor introivit pro nobis Jeſus.* Si-

mile est & illud, quod per Moysen dicitur a Deo: *Ecce posui te in foramine petræ, & videbis posteriora mea.* Igitur petra ista, quæ Christus est, non est ex omni parte clausa, sed habet foramen. Foramen vero est petræ, qui revelat & innotescere facit hominibus Deum. Nemo ergo videt patrem, nisi filius: nemo ergo videt postrema Dei, id est, quæ in postremis temporibus fiunt, nisi positus in foramine petræ, scilicet cum ea, Christo revelante, didicerit. Et hic ergo sub velamine petræ animam proximam sibi effectam, invitat sermo Dei ad promuralem locum, sicut supra jam diximus, ad contemplanda ea, quæ non videntur, & æterna sunt, & ibi dicit ad eam: *Ostende mihi faciem tuam*: perfecto ut videat, si non aliquid in vultu ejus veteris adhuc velaminis habeat, sed possit intrepidis obtutibus gloriam Domini speculari, ut hæc ipsa dicat: *Et vidimus gloriam ejus tanquam unigeniti a patre, plenum gratiæ & veritatis.* Sed & cum digna fuerit, ut de ipsa dicatur, sicut & de Moyse dictum est, quia Moyses loquebatur, & Dominus respondebat ei, tunc completur in ea, quod ait: *Auditam fac mihi vocem tuam.* Ingens vero laus ejus ostenditur in eo, quod dicitur: *Vox tua suavis.* Sic enim sapientissimus propheta David dicebat: *Suavis sit ei disputatio mea.* Suavis est vox animæ, cum verbum Dei, quod loquitur, cum fide & dogmatibus veritatis exponit, cum dispensationes Dei & judicia ejus explanat. Si vero aut stultiloquium, aut scurrilitas, aut vanitas de ore ejus procedunt, aut verbum otiosum, de quo reddenda sit ratio in die judicii, insuavis & injucunda vox ista est. Ab hac voce Christus avertit auditum suum. Et ideo quæque perfecta anima ponit ori suo custodiam, & ostium circumstantiæ labiis suis, ut talem semper sermonem proferat, qui sale conditus, det gratiam audientibus, & dicat de ea verbum Dei, *quia vox tua suavis. Sed & facies tua*, inquit,

quit, *ſpecioſa.* Si intelligas illam faciem, de qua Paulus dicit: *Nos autem omnes revelata facie:* & item, cum dicit: *Tunc autem facie ad faciem:* tunc videbis, quæ ſit animæ facies, quæ laudetur a verbo Dei, & ſpecioſa eſſe dicatur. Illa ſine dubio, quæ quotidie renovatur ad imaginem ejus, qui creavit eam, quæ non habet in ſe maculam, aut rugam, aut aliquid hujuſmodi, ſed & ſancta & immaculata: qualem & ipſe ſibi exhibuit Chriſtus eccleſiam, animas ſcilicet, quæ ad perfectionem venerunt, quæ omnes ſimul efficiunt corpus eccleſiæ. Quod corpus utique pulchrum videbitur & decorum, ſi animæ, ex quibus corpus illud efficitur, in omni perfectionis decore permanſerint. Sicut enim, cum anima in iracundia eſt, turbatum & ferum reddit corporis vultum: cum vero in manſuetudine & tranquillitate perſiſtit, placidum mitemque reddit aſpectum: ita eccleſiæ facies pro virtutibus & moribus credentium, aut decora pronuntiatur, aut turpis, ſecundum quod & ſcriptum legimus: *Veſtigium cordis in bonis, vultus hilaris.* Et item alibi: *Cordis læti facies florida, in triſtitiis autem poſiti mæſtus eſt vultus.* Cor ergo lætum eſt, cum habet in ſe ſpiritum Dei: cujus primus fructus charitas eſt, ſecundus gaudium eſt. Ex his puto quoſdam ſapientes ſæculi aſſumpſiſſe illam ſententiam, quæ dicit, quia ſolus ſapiens ſpecioſus eſt, omnis autem nequam turpis eſt. Supereſt nobis, ut aliquid apertius etiam de nomine promuralis dicamus. Quod, ſicut ſupra diximus, indicat, murum eſſe ante murum, quod etiam in Eſaia hoc modo dicitur: *Pone murum & circa murum.* Murus munimentum civitatis eſt. Alius vero murus ante murum, vel circa murum, majora & validiora munimenta deſignat. Per quod oſtenditur, quia evocans ſermo Dei animam, & educens eam a corporalibus negotiis & corporeis ſenſibus, docere eam de futuri ſæculi myſteriis cupit, & inde ei munimenta con-

conquirere, ut spe futurorum munita & circumdata in nullo possit vel illecebris vinci, vel tribulationibus fatigari. Nunc etiam videamus, quomodo hæc a Christo ad ecclesiam dicatur, quæ est proxima ei & speciosa. Speciosa autem nulli alii nisi soli ipsi. Hoc enim significat, cum dicit: *speciosa mea.* Hanc ergo exsuscitat Christus, & ipsi evangelium resurrectionis annuntiat, & ideo dicit: *Exurge, veni proxima mea, speciosa mea.* Quia autem dedit & ei pennas columbæ, postea quam dormivit in medio sortium: media autem inter duas vocationes Israelis ecclesia vocata est, quia primo Israel vocatus est, post hæc, ubi ipse offendit & cecidit, vocata est ecclesia gentium: cum autem plenitudo gentium introierit, tum iterum omnis Israel vocatus salvabitur: in medio ergo harum duarum sortium dormit ecclesia. Et propter hoc dedit ei *pennas columbæ deargentatas*, quod significat rationabiles pennas in sancti Spiritus donis. *Et posteriora dorsi ejus*, vel *in viriditate auri*, ut quidam legunt, vel, ut alii scriptum habent, *in pallore auri.* Quod ostendere potest, quia posterior illa vocatio, quam ex Israel futuram dicit Apostolus, non erit in observantia legis, sed in pretiositate fidei. Auri namque viriditatis gerit speciem, fides virtutibus florens. Potest autem dici in medio earum sortium dormire, vel quiescere ecclesia, in medio duorum testamentorum: & pennæ ejus deargentatæ ex sensibus legis. Aurum in posterioribus dorsi ejus, intelligi evangelici muneris donum potest. Ad hanc ergo ecclesiam dicit Christus: Veni, tu columba mea, & veni, in operimento petræ: docens eam, ut operta veniat, ne quid patiatur ab incursantibus eam tentationibus, sed sub umbra petræ incedat obtecta, dicens: *Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cui diximus: In umbra ejus vivemus in gentibus.* Obtecta autem incedit & adoperta, quia debet potestatem habere super caput, propter angelos. Cum

autem

autem venerit ad promuralem locum, id eſt, ad futuri ſæculi ſtatum, ibi ad eam dicit: *Oſtende mihi faciem tuam, & auditam fac mihi vocem tuam, quia vox tua ſuavis eſt.* Auditam vult fieri vocem eccleſiæ ſuæ, quia, qui eum confeſſus fuerit coram hominibus, & ipſe confitebitur eum coram patre ſuo, qui in cælis eſt. *Quia vox tua ſuavis eſt.* Et quis non fatetur, ſuavem vocem eccleſiæ catholicæ fidem veram confitentis, inſuavem vero & injucundam eſſe hæreticorum vocem, qui non dogmata veritatis, ſed blaſphemias in Deum, & iniquitatem in excelſum loquuntur? Sic & facies eccleſiæ ſpecioſa eſt: hæreticorum vero turpis & fœda: ſi quis eſt tamen, qui bene noverit pulchritudinem vultus probare, id eſt, ſi quis ſpiritalis eſt, qui ſcit examinare omnia. Nam apud imperitos & animales homines pulchriora videnter mendacii ſophiſmata, quam dogmata veritatis. Poſſumus autem adhuc de loco promurali etiam hoc addere, quod promurale ſinus ſit patris, in quo poſitus unigenitus filius, enarrat omnia, & enuntiat eccleſiæ ſuæ, quæcumque in ſecretis & in abſconditis patris ſinibus continentur. Unde & quidam ab eo edoctus, dicebat: *Deum nemo vidit unquam. Unigenitus Dei filius, qui eſt in ſinu patris, ipſe enarravit.* Illuc ergo evocat ſponſam ſuam Chriſtus, & ut de omnibus eam, quæ apud patrem habentur, edoceat & dicat: *Quia omnia vobis nota feci, quæ audivi a patre meo:* & ut iterum dicat: *Pater volo, ut, ubi ego ſum, illic ſit & miniſter meus.*

Capite nobis vulpes puſillas exterminantes vineas, & vineæ noſtræ florebunt. Secundum dramatis ordinem mutata eſt perſona; non enim jam ad ſponſam, ſed ad ſodales loquitur ſponſus, & ipſis dicit, ut capiant vulpes puſillas, quæ inſidiantur vineis: ubi primum germen oſtenderint, nec ſinunt eas pervenire ad florem. Capi ergo eas præcepit, ſaluti & utilitati conſulens vinearum. Sed hæc, ut cœpimus, ſpiritali expoſitione diſcutienda ſunt. Et puto, quod, ſi de

anima hæc, quæ se verbo Dei conjungit, advertat, vulpes contrariæ potestates & nequitiæ dæmonum intelligi debeant, per cogitationes pravas & intelligentiam perversam exterminantes in anima virtutum florem, & fructum fidei perimentes. Provisio igitur verbi Dei, qui est Dominus virtutum, mandat angelis suis, qui ad ministerium missi sunt, propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, ut capiant ex unaquaque anima hujusmodi cogitationes a dæmonibus immissas, ut abjectis eis possint florem virtutis afferre. Capiant autem cogitationes malas in eo, cum suggerunt menti, non esse eas a Deo, sed esse a maligno spiritu, & dant animæ discretionem spirituum, ut intelligat, quæ sit cogitatio secundum Deum, & quæ sit ex diabolo. Ut autem scias, esse cogitationes, quas immittit diabolus in cor hominum, vide in Evangelio, quod scriptum est: *Cum autem immisisset*, inquit, *diabolus in cor Judæ Ischariotis, ut traderet eum.* Sunt ergo hujusmodi cogitationes, quæ a dæmonibus injiciuntur, in cordibus hominum. Sed quia non deest divina providentia, ne forte per hujusmodi importunitatem turbaretur libertas arbitrii, & non esset justa causa judicii, idcirco benignis angelis & amicis potestatibus hominum cura mandatur, ut, cum deceptores quasi vulpes incursare cœperint hominem, dextris eum auxiliis sublevent. Et ideo dicitur: *Capite nobis vulpes pusillas.* Competenter sane, cum adhuc pusillæ sunt, capi eas mandat & comprehendi. Dum enim cogitatio mala in initiis est, facile potest abjici a corde. Nam si frequenter iteretur, & diu permaneat, adducit animam sine dubio ad consensum: & post consensum intra cor suum confirmatum, certum est, quia ad peccati tendat affectum. Dum ergo in initiis est, & pusilla est, capi debet & abjici, ne, si adulta fuerit & inveterata, jam non possit expelli. Denique & Judas initium mali habuit in amore pecuniæ, & hæc fuit illi vulpes pusilla. Sed & ab hac cum videret

Domi-

Dominus Judæ animam quasi florentem vineam lædi, capere eam volens, & abjicere ex eo, commisit ei pecuniæ loculos, ut possidens, quod amabat, a cupiditate cessaret. Sed ille, utpote habens sui arbitrii libertatem, non est amplexus medici sapientiam, sed indulsit semetipsum illi magis consilio, quo exterminabatur anima sua, quam quo sanabatur. Si vero hæc de Christo & ecclesia intelligamus, sermo videbitur ad ecclesiæ doctores dirigi, & mandari eis de captione vulpium exterminantium vineas. Vulpes autem perversos doctores hæreticorum dogmatum possumus intelligere, qui per argumentorum calliditatem seducunt corda innocentium, & vineam Domini exterminant, ne floreat in fide recta. Datur ergo præceptum doctoribus catholicis, ut, dum adhuc pusillæ sunt istæ vulpes, & nondum plures animas deceperunt, sed initium habet prava doctrina, arguere hos & refrænare festinent, & verbo veritatis contradicentes revincere, & capere hos assertionibus veris. Si enim permanserint in principiis, & indulserint, sermo eorum sicut cancer serpit, & fiet insanabilis: ut multi inveniantur, qui decepti ab eis, pugnare jam pro ipsis incipiant, & defendere suscepti erroris auctores. Sic ergo pusillas dignum est vulpes capere, & dolosa hæreticorum sophismata in ipsis statim initiis veris assertionibus confutare. Ut autem utriusque expositionis nostræ evidentior clarescat assertio, congregemus ex divinis voluminibus, sicubi animalis hujus mentio facta est. Invenimus ergo in sexagesimo secundo psalmo de impiis ita dici: *Ipsi vero in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.* Sed & in evangelio secundum Matthæum salvator ad scribam, qui dicebat ei, *Magister, sequar te, quocunque ieris*, respondit: *Vulpes foveas habent, & volucres cæli nidos, ubi requiescant; filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet.* Similiter autem & in Evangelio

lio secundum Lucam ad eos, qui dixerunt Domino: *Exi, & vade hinc, quia Herodes vult te occidere*, respondit Jesus: *Euntes, dicite vulpi huic: Ecce ego ejicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & crastina, & in die tertia consummabor.* In libro quoque Judicum Samson, cum uxor, quæ erat ex genere Philistinorum, ei fuisset ablata, ait ad patrem ejus: *Innocens sum ego hac vice ab Allophylis, quia faciam vobiscum mala. Et abiit Samson, & accepit trecentas vulpes, & accepit lampades, & ligavit caudam ad caudam, & posuit lampadem unam inter duas caudas vulpium, & accendit ignem in lampadibus, & emisit eas per messes Allophylorum, & incendit omnes messes eorum, & stipulas eorum, & vineas eorum*, & oliveta eorum. Adhuc autem in secundo libro Esdræ, ubi Tobias Ammonites impedivit ædificationem eorum, qui de captivitate redierant, ut ædificarent templum & murum, ait ad Allophylos: *Numquid isti sacrificabunt, aut comedunt immolata in hoc loco? Nonne ascendunt vulpes, & destruent murum ipsorum, quem ex lapidibus ædificant?* Hæc sunt interim, quæ ad præsens nobis ex scripturis divinis occurrere potuerunt, in quibus animalis hujus memoria facta est, ut ex his sapiens quisque lector prudenter possit conjicere, si apta usi sumus expositione in his, quæ proposita sunt nobis, ad explanandum id, quod ait: *Capite nobis vulpes pusillas.* Et quamvis operosum sit, singula, quæ exempli causa assumpsimus, explanare, tamen, quæ poterimus, breviter contingemus. Et primo de sexagesimo secundo psalmo videamus, ubi, cum justi animam persequerentur impii, ille psallebat, dicens: *Ipsi autem in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ, tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.* In quo utique ostenditur, quod vanis & inanibus verbis pravi doctores decipere volentes animam justi, introire dicuntur in inferiora terræ, terram utpote sapientes, & de terra loquentes, atque in inferiora ejus, id est, in profundum stul-

titiæ

titiæ descendentes. Puto enim, quod hi, qui carnaliter vivunt, quia sibi ipsis tantummodo nocent, terra esse, & in terra habitare dicuntur. Hi vero, qui terrenis & carnalibus sensibus scripturas intelligunt, & alios ita docendo decipiunt, pro eo ipso, quod argutias quasdam & argumenta carnalis & terrenæ sapientiæ confingant, in inferiora terræ dicuntur ingredi: vel certe, quia gravius delinquunt, qui terrena docent, quam qui ita vivunt, eis futura pœna etiam gravior imminet: iidemque ipsi in manus gladii tradendi prophetantur, illius fortassis flammei & versatilis. Quomodo autem & partes vulpium fiant, videamus. Omnis anima aut pars est Dei, aut pars est cujuscumque, qui accepit potestatem super homines. Nam *cum divideret altissimus gentes, & dispergeret filios Adam, statuit fines gentium secundum numerum angelorum Dei, & facta est portio Domini Jacob.* Cum ergo constet, unamquamque animam aut in parte Dei, aut in parte esse alterius cujuslibet, quoniam quidem per arbitrii libertatem possibile est, unumquemque ex parte alterius transire, vel ad partem Dei, si melius, ipso juvante, elegerit, vel si nequius ad dæmonum portionem, hinc horum mentio habetur in psalmo: Qui in vanum quæsierunt animam justi, partes erunt vulpium, veluti si diceret, & pessimorum & nequissimorum dæmonum partes erunt: ut unaquæque maligna virtus & dolosa, per quam deceptiones & fraudes falsæ scientiæ introductæ sunt, figuraliter vulpes appellentur: & hi, qui in hunc errorem deducuntur, & nolunt acquiescere sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & doctrinæ, quæ secundum pietatem est, sed decipi se patiuntur a talibus, isti talium partes vulpium fient, & introibunt cum eis in inferiora terræ. Ipsi sunt & illi, in quibus secundum Evangelium vulpes istæ, quas supra memoravimus, foveas habere dicuntur, in quibus filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Herodem

quo-

quoque vulpem nominatum pro fallaci calliditate, credendum eſt. Nam de Samſon, qui trecentas vulpes cepiſſe, & colligaſſe per caudas, atque interjeciſſe lampades ardentes in medio caudarum, atque immiſiſſe per meſſes Allophylorum, & incendiſſe eas cum ſtipulis & olivetis vineiſque memoratur, valde mihi difficilis formæ hujus vel figuræ videtur explanatio. Tentemus tamen aliqua ex his pulſare pro viribus, & ponamus, ſicut expoſitio noſtra in ſuperioribus continet, vulpes eſſe fallaces, perverſoſque doctores. Hos Samſon, qui veri & fidelis imaginem tenet doctoris, capiens verbo veritatis, caudam ad caudam colliget, id eſt, adverſantes ſibi, & diverſa a ſe invicem ſentientes docenteſque confutet, atque ex ipſorum verbis propoſitiones collectioneſque accipiens, in Allophylorum ſegetem ignem concluſionis emittat, & ex propriis eorum argumentis omnes eorum fructus atque vineas & oliveta peſſimæ generationis incendat. Sed & ipſe numerus trecentarum vulpium, quæ a ſemetipſis diverſæ & diſſonantes erant, triplicem formam indicant peccatorum. Omne enim peccatum aut in facto, aut in verbo, aut in conſenſu mentis admittitur. Verum ne illud quidem, quod in ſecundo libro Eſdræ ſcriptum diximus, penitus omittendum eſt: ubi, cum ædificarentur ſancta ſanctorum, id eſt, cum fides Chriſti & ſanctorum ejus myſteria conderentur, inimici veritatis, fideique contrarii, qui ſunt ſapientes hujus ſæculi, videntes abſque arte grammatica & peritia philoſophica, conſurgere muros Evangelii, velut cum irriſione quadam dicunt, perfacile hoc poſſe deſtrui calliditate ſermonum per aſtutas fallacias & argumenta dialectica. Hæc interim, quantum brevitas potuit pati, de aſſumptis exemplis dicta ſufficiant. Nunc jam ad propoſitum revertamur. Videtur ergo in Cantico Canticorum præceptum dari ab ſponſo amicis ſibi virtutibus, ut capiant & arguant contrarias poteſtates, quæ inſidiantur animabus hominum, ne exterminent eorum initia fidei, floremque virtutum ſub ſpecie ſecretæ alicujus & occul-

tæ

tæ ſapientiæ, quæ quaſi vulpes in foveis, ita in his hominibus, qui ſemetipſos ad hæc ſectanda præbuerint, deliteſcunt. Et quo facilius confutari poſſint & argui, dum pravæ ſint vulpes ipſæ, & initia habent peſſimæ perſuaſionis, capi jubentur. Nam ſi forte creverint, & majores fuerint vulpes effectæ, jam nequeant ab inimicis ſponſi, ſed ab ipſo fortaſſis ſponſo ſolo capi poterunt. Sed & ſancti quique doctores & magiſtri eccleſiæ, ſicut acceperunt poteſtatem, calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, ita accipiunt poteſtatem etiam, capiendi vulpes. Sic enim data eſt poteſtas eis ſuper omnem virtutem inimici. Una ſine dubio ex cæteris inimicis virtutibus eſt vulpes, quæ exterminat vineas florentes, quæque, cum adhuc parva eſt, capi jubetur, ſicut & in centeſimo trigeſimo ſeptimo pſalmo beatus dicitur, qui tenet & allidit parvulos Babylonis ad petram, nec permittit ſenſum Babylonium creſcere in ſemetipſo & augeri, ſed, cum eſt in initiis, allidit eum, & tenet ad petram: tunc enim facile perimitur. Sic ergo ordo explanationis percurrat. *Capite vulpes nobis puſillas, quæ vulpes exterminant vineas florentes.* Quod autem dicit nobis, hoc eſt, mihi ſponſo & ſponſæ: vel certe mihi & vobis, qui eſtis ſodales mei. Poteſt autem & ita accipi: *Capite nobis vulpes*: & poſt diſtinctionem dici, *puſillas exterminantes vineas*, ut puſillas non tam ad vulpes, quam ad vineas referamus: ut videantur puſillæ quidem vineæ exterminari poſſe: id eſt, parvæ quæque animæ, & initia habentes, non firmæ & robuſtæ lædi poſſe a contrariis poteſtatibus. Sicut in evangelio dicitur: *Si quis ſcandaliſaverit unum de puſillis iſtis.* In quo oſtenditur, quia ſcandaliſari non poteſt grandis & perfecta, ſed puſilla & rudis anima, ſicut in pſalmo dicitur: *Pax multa diligentibus nomen tuum, & non eſt illis ſcandalum.* Simili ergo exemplo poteſt videri, quod puſilla quæque vinea, incipiens videlicet anima, poſſit a vulpibus, id eſt, malignis cogitationibus, vel pravis doctoribus lædi, perfecta vero & valida non poſſit. Sed ſi capiantur a bonis doctoribus vulpes iſtæ, & abjiciantur ex anima, tunc proficiet in virtutibus, & florebit in fide. Amen.

Αδελφιδος μου ἐμοι κἀγω αὐτῳ. Η νυμφη προς τους ἑταιρους του νυμφιου φησιν, ὡς οὐδεμιαν ἐχουσα προς τουτους ἀλλοτριας κοινωνιαν. ἐκοινωνησε γαρ ἡμιν, φησιν, αἱματος και σαρκος, και ἡμεις αὐτῳ της ἀφθαρσιας.

Αποστρεψον, ὁμοιωθητι συ ἀδελφιδε μου δορκαδι· τα προτερα προς τας νεανιδας εἰπεν ἡ νυμφη· το δε νυν προς τον νυμφιον· ὡστε τῳ παροντι καιρῳ ἁρμοττουσαν ἀναλαβειν ὁμοιοτητα, προς μεν τον δορκωνα δια το διορατικον· προς δε νεβρον ἐλαφων, δι' ἀφανισμον του των ὀφεων γενους. ταυτα δε ποιει ἐν τοις ὀρεσι των κοιλωματων, ἀποστρεψον, λεγουσα, ἐκ του ἐν μορφη ὑπαρχειν Θεου· και ἀναλαβε ταυτα, δια την ἀγαπην την προς ἐμε τοις ἀνθρωποις ἐπιδημων, ὧν οἱ πλειους δια την κακιαν ἐν κοιλωμασι διατριβουσιν. ὀρη δε κοιλωματων οἱ των κακων ὑπερανεχοντες δικαιοι. ἀποστρεψας ουν ὁ λογος ὁμοιουται, ἐν μεν τοις ἀνακειμενοις τῃ θεωριᾳ, δορκωνι· ἐν δε τοις πρακτικωτεροις και καθαιρετικοις των ἀντικειμενων δυναμεων, ἐλαφων νεβρῳ. το δε ἡ νεβρῳ, παραδιαζευκτικον· ὁ δε Θεοδοτιων εἰπεν, ἐπι τα ὀρη θυμιαματων. οὐδεν ἡττον· και ἀποτρεψον ἀπο των Ιουδαιων.

ΚΕΦ γ.

Επι την κοιτην μου ἐν νυξιν. περι των προ του γαμου μυστηριων εἰπων, νυν αυτον δια νυκτος ἐπι την κοιτην καλει, των ἀπορρητοτερων ἐθελων κοινωνειν, και της τελειοτερας μετασχειν ἀναπαυσεως. τουτο γαρ ἡ κοιτη. το δε ἐν νυκτι, ἐν ἡσυχιας καιρῳ, και πορρω της ὀψεως των μη τα τοιαυτα θεωρειν δυναμενων, δει δε

ἀγαπη

SERIES PROCOPIANORUM EXCERPTORUM EX ORIGENE IN CANTICUM CANTICORUM.

Fraternus meus mihi, & ego ei. Sponsa loquitur ad sodales sponsi, quippe quæ nullum habeat cum vulpibus commercium. Commercium enim nobiscum carnis & sanguinis iniit, & nos cum illo incorruptionis.

Revertere, similis efficere, fraterne mi, capreæ. Superiora dixit sponsa ad adolescentulas, præsentia vero ad sponsam: ita, ut præsenti tempori congruentem assumat similitudinem, cum caprea quidem, ob visus acumen; cum hinnulo autem cervorum, quod serpentes interficiat. Atque id præstat super montes cavitatum, dicens: Revertere a Dei forma, in qua es, atque hæc assume, propter tuam erga me dilectionem ad homines veniens, quorum plures præ sua pravitate in cavitatibus morantur. Porro montes cavitatum justos vocat, malis superiores. Revertens itaque verbum simile redditur, in his quidem, qui contemplationi incumbunt, capreæ; in iis vero, qui magis student actioni, & interitui adversariarum potestatum, hinnulo cervorum. Illud autem, *vel hinnulo*, disjunctivum est. Theodotio autem interpretatus est, *Super montes incensorum.* Perinde autem etiam dicatur: *Revertere*, nempe a Judæis.

CAP. III.

In cubili meo in noctibus. De mysteriis locutus, quæ nuptias antecedunt, nunc ipsum per noctem ad cubile invitat, quia vult arcaniorum fieri particeps, & perfectiori requie frui. Hoc enim lectulus significat. Illud autem *in nocte*, hoc est, quietis tempore, ac procul ab eorum conspectu, qui talia contueri non

ἀγαπῃ την ψυχην προτετρωσθαι τȣ ἐπι την κοιτην ζητȣντος τα τȣ θειȣ λογȣ βαθυτερα. περιμενει δε της ποθουσης ἀναςασιν ὁ ποθουμενος, ὡς ἀν ἐπιτεινας τον ἐρωτα κατα καιρον ἑαυτον ἐμφανισειε τῃ καμȣσῃ πλειςα περι την ζητησιν την αὐτȣ. εἰπȣσα γαρ, ὁτι ἐπι κοιτην μȣ ἐν νυξιν ἐζητησα, ὁν ἠγαπησεν ἡ ψυχη μȣ· και ὁτι ἐζητησα αὐτον, και ȣ̓χ εὑρον, ἐπαγει, ἀναςησομαι δη και κυκλωσω. ȣ̓κ ȣν ὑπτιασμον και την καταμυσιν ἀποθεμενοι, διαναςωμεν πειθομενοι τῳ λεγοντι· ἐγειρε δη ὁ καθευδων. ὁλος δε ὁ κοσμος, ἡ πολις, ὁν ἐκπεριελθειν δει τῃ περι αὐτȣ θεωριᾳ, γενομενον ἐν ταις σοφαις διδασκαλιαις (αὐται γαρ αἱ ἀγοραι·) ὁθεν τι χρησιμον ἐστι λαβειν· ἀλλα και ἐν ταις πλατειαις· σοφια γαρ ἐν ἐξοδοις ὑμνειται, ἐν δε πλατειαις παρȣσιαν ἀγει. κεκελευσμεθα δε και ἡμεις ἐπι το πλατος της καρδιας ἡμων γραψαι. μειζονα δε ζητȣσα ἡ κατ᾽ ἀγορας και πλατειας, μη εὑρηκεναι φησι. πλην ὁ δευει παλιν ἐπι την εὑρεσιν εὑρισκομενη· ὑπο των τηρȣντων την πολιν, και κυκλȣντων αὐτην. εἰεν ἀν τα λειτȣργικα πνευματα· ȣ̓τοι εἰσιν, ȣ̓ς ἀπεςειλε κυριος περιοδευσαι την γην, ὡν δη περι τȣ ποθȣμενȣ πυνθανεται. ȣ̓κ ἀναγεγραπται δε ἡ τουτων ἀποκρισις. διδασκομεθα δε, εἰ μελλοιμεν εὑρειν τον ποθουμενον, ὀλιγον τι περιελθειν, και κρειττȣς γενεσθαι των τοιȣτων ἀγγελων· περι ὡν ἐοικεν ἐν ἐπιςολῃ λεγειν ὁ πετρος, διδασκων την ὑπεροχην των τοις τελειοις ἀποκειμενων, εἰς ἁ ἐπιθυμουσιν ἀγγελοι παρακυψαι. ἀγαπητον δε βραχυ τι τȣς τοιȣτȣς παρενεγκειν, ἱν᾽ εὑρεθῃ το ποθουμενον και εὑρεθεν κρατηθῃ, και κρατηθεν νοηθῃ· ἀνοητος γαρ ἡ κρατησις, εἰ μη το νοηθεν συνεχης μελετη κρατησειε. διο φησιν, ȣ̓κ ἀφηκα αὐτον, ἑως ȣ̓ εἰσηγαγον αὐτον εἰς τον οἰκον μητρος μȣ, ἱνα και μετα την ἐντευθεν ἐξοδον εἰσελθοι συν αὐτῳ εἰς τον οἰκον της ἀνω Ἰερȣσαλημ. ἐνθα εἰσαγει, τα κοινοτερα των τȣ λογȣ θεωρηματα· τα δε ἀπορρητοτερα εἰς τα ταμιεια της συλλαβουσης την

νυμφην.

possunt. Necesse autem est, animam prius vulneratam esse charitate ejus, qui in cubili verbi divini altiora quærit. Expectat vero desideratus, quoad desiderans ipsa surgat, ut amoris vim augens, multa inquisitione fessæ, se tandem opportune conspicuum præbeat. Ubi enim dixerat: *In cubili meo in noctibus quæsivi, quem diligit anima mea;* &: *Quæsivi eum, & non inveni*, subjungit: *Exurgam & circuibo.* Supini igitur animi segnitiem deponentes, exurgamus, parentes ei, qui dicit: *Exurge, qui dormis.* Civitas est mundus universus, quem circuire necesse est illius contemplatione eum, qui versatur in sapientiæ doctrinis (hæc enim fori rationem habent) unde quidpiam utile licet accipere; sed & in plateis. *Sapientia* enim *in exitibus canitur, in plateis vero palam loquitur.* Jubemur etiam nos *in latitudine cordis* nostri scribere. Cum autem majora quæreret, quam pro fori ac platearum ratione, ait se non invenisse. Vadit tamen, ut inveniat, inveniturque ab iis, qui custodiunt & circumeunt civitatem. Sint vero illi administratorii spiritus. *Isti sunt, quos misit Dominus circuire terram:* ex quibus de desiderato sciscitatur. Verum non scripta est eorum responsio. Docemur vero, si dilectum sumus inventuri, ut paululum quid circumeamus, ac talibus meliores efficiamur angelis, de quibus loqui videtur Petrus in epistola, dum excellentiam eorum, quæ perfectis reposita sunt, docendo, ait: *In quæ desiderant angeli prospicere.* Optandum autem, ut modicum quid nos tales prætergredi, ut desideratus inveniatur, & inventus teneatur, tentusque mente intelligatur. Frustra enim teneretur, si non assidua meditatione teneretur. Idcirco ait: *Non dimisi eum, donec introduxi eum in domum matris meæ*, ut post excessum ab humanis una cum illo introeat in domum supernæ Jerusalem, in quam intro ducunt communiores verbi contemplationes; quæ vero sunt abstrusiora

νυμφην. ἡ αὐτη δε μητηρ και συλλαβουσα δηλουται, δια το ἐν τῃ συλληψει την ἀρχην της συςασεως εἰναι· μητηρ δε λεγομενη μετα την μορφωσιν, και την τȣ συλληφθεντος τελειωσιν.

Τις αὑτη ἡ ἀναβαινȣσα. καλη λιαν ἡ ἀναβαινȣσα βιῳ και λογῳ ψυχη, φυγουσα τα παρα τοις πολλοις ἁμαρτηματα ὡσπερ ἐξ ἐρημȣ λεγεται ἀναβαινειν. το δε τον δικαιον εἰναι Χριςου εὐωδιαν ἐν παντι τοπῳ τοις σωζομενοις, τεθυμιαμενη νοειται. παραπλησιως γαρ ἐχȣσι καπνον ἡδυν ἀναπεμπȣσιν εὐφραινοντα τας των μακαριζοντων ἀναπνοας.

ΚΕΦ. δ.

Απασαι διδυμευȣσαι. δια το διττον της νοησεως της τε ῥητης και της πνευματικης.

Ως σπαρτιον κοκκινον χειλη σȣ. ἠγȣν ἐςω δια πυρος ἡ τȣ λογȣ παρασκευη, ὡς κερδησαι τον ἀκροατην δυναμενη. ἡ και το ἐναιμον και ζωτικον δηλοι των δια τȣ χειλȣς ἐξιοντων ῥηματων· οἱονει βαπτομενων ἐν τῃ ἀληθινῃ ποσει του αἱματος Χριςου.

Εκτος της σιωπησεως σȣ. προςιθησι τῳ της σωφροσυνης ἐπαινῳ τον ἀπο της σιωπης, ἐπιςαμενης της νυμφης καιρȣς λαλιας ὡραιας και ἐπαινȣμενης σιγης. και ἐπει πιςος πνοῃ κρυπτει πραγματα, και ἡ νυμφη ἐν τῳ βαθει κρυπτει τα θεωρηματα, τȣς οἱονει κοκκȣς της ῥοας· ἑκαςον ἐν τῳ ἰδιῳ ταγματι σεσωματοποιημενον ἐν τῳ ἡγεμονικῳ· διο ἐπηγαγεν, ἐκτος της σιωπησεως σȣ δηλων τα σιωπωμενα δογματα, ὡς κοκκȣς ῥοας ὑπο το λεπυρον αὐτης.

Ο ᾠκοδομημενος εἰς Θαλπιωθ. Ακυλας το, θαλπιωθ, ἐπαλξεις ἐκδεδωκεν· ὁ δε Συμμαχος, ὑψη· ᾧ ἀκολȣθει τον ὑπερ τας ἐπαλξεις πυργον εἰναι την σοφιαν, ἡς ὁμοιως ἠρτηνται, θυρεοι μεν, τα πεπιςευ-

μενα

ſenſa, in ejus inducunt cubiculum, quæ ſponſum concepit. Eadem autem mater oſtenditur, & quæ concepit, quia in conceptione initium ſubſiſtentiæ eſt. Mater vero nuncupatur poſt formationem, & conceptæ rei perfectionem.

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit. Valde pulchra eſt anima, quæ vita & ratione aſcendit, peccata vitans, quibus plerique homines obnoxii ſunt. Dicitur autem aſcendere *e deſerto.* Quod vero juſtus Chriſti bonus odor ſit omni loco iis, qui ſalvi fiunt, ſuffitu afflata intelligitur. Eadem enim pene ratione ſe habent, ac ſi ſuavem fumi vaporem emitterent, eorum, qui beati prædicantur, olfactum recreantem.

CAP. IV.

Omnes gemellos edentes fœtus. Ob duplicem videlicet intelligentiam, litteralem, & ſpiritalem.

Sicut funiculus coccineus labia tua. Quaſi dicat: ſit ſermonis ſtructura igni accenſa, ut auditorem poſſit lucrari. Vel etiam vim ſanguineam atque vitalem ſignificat verborum ex labiis procedentium, quæ veluti tincta ſunt in vero ſanguinis Chriſti potu.

Extra taciturnitatem tuam. Ad caſtitatis laudem, addit eam, quæ ex ſilentio oritur, quod videlicet ſponſa tempus feſtivi ſermonis, ac laudabilis ſilentii noverit. Et quoniam *fidelis flatu abſcondit res*, etiam ſponſa in profundo abſcondit contemplationes, quæ ſint veluti grana mali punici: unumquodque ſuo ordine in unum corpus redactum in mentis arce. Idcirco ſubjunxit: *extra taciturnitatem tuam*, ſignificans ea dogmata, quæ ſilentio premuntur, velut grana mali punici adoperta.

Quæ ædificata eſt in Thalpioth. Aquila vocem *Thalpioth*, *propugnacula* interpretatus eſt; Symmachus vero *altitudines.* Hinc conſequitur turrim, ſuper propugnacula ædificatam, eſſe ſapientiam, ex qua pari-

μενα δογματα, ἅπερ εἶπεν ἑνικως ὁ ἀποςολος, θυρεον πιςεως· βολιδες δε των δυνατων, οἱ δυνατως ἀνατρεποντες λογοι των ἐναντιων της ἀληθειας την πιθανοτητα. ἀντι δε του ἐπαλξεις, ἐντολας ἐκδεδωκεν ἡ πεμπτη ἐκδυσις τον νυν μαλλον ἢ την λεξιν ἑρμηνευουσα. μη προαποκειμενων γαρ ἐντολων, οἰκοδομηθηναι την ψευδη γνωσιν ἀδυνατον.

Δυο μαςοι συ, ὡς δυο νεβροι. το ἡγεμονικον ὡς ἐπι νυμφης μαςοι. ὥπερ ἐςιν ὀξυδερκεςατον. διοπερ εἰκασε δυο νεβροις δορκαδος νεμομενοις ἐν ὡραιοις τοποις και εὐωδεσι σημαινων τατε νοητα και αἰσθητα. νεβρυς δε· ἐπειδη νυν ἐκ μερυς γινωσκομεν, ὁταν δε το τελος ἐλθῃ, καταργυμεν την νηπιοτητα· ὁταν ὁ καυσων του παροντος βιυ παυσηται, και καιρος της ἀναψυξεως ἐπιςῃ, λυομενης και της σκιας. σκια γαρ ἐςιν ὁ παρων βιος. τοτε γαρ ὡς τελειοι, ἀλλ' ὐχ ὡς νεβροι νεμηθησομεθα.

Εν μιᾳ ἐνθεματι τραχηλυ συ. το, ἐνθεμα, εἰρηται παρα το ἐντιθεσθαι και ἐναρμωσθαι τῳ τραχηλῳ της νυμφης. εἰ δε ὡς δυο νεβροι δορκαδος ἐμειναν οἱ μαςοι της νυμφης, το, τι ἐκαλλιωθησαν, ὐκ ἀν ἐῤῥηθη θαυμαςικως περι τυ, ὡς ἐφην, διανοητικου. ἀλλα και το διπλυν του θαυματος την αὔξησιν τυ καλλυς ὑπεδειξεν· ὁποιον το, ἐκ αρδιωσας, ἐκ δευτερου ῥηθεν. ἱματια δε της νυμφης, οἱ ἐνδεδυμενοι Χριςον Ιησυν, σπλαγχνα οἰκτιρμυ, και χρηςοτητα και ταπεινοφροσυνην. χειλη δε οἱ διδασκαλοι· και κηρια μελιτος, λογοι καλοι. εἰργασαντο δε κηριον και μελι προφηται και ἀποςολοι.

Και ὀσμη ἱματιων συ, ὡς ὀσμη λιβανυ. ἡγυν κεκοσμησαι θεολογιας πνευσιν ἱματιοις· ἐπειπερ ὐ μονοειδης τις ἐςιν, ὐδε μονοτροπος ἡ κατ' ἀρετην πολιτεια· ἀλλ' ὥσπερ ἐπι της των ὑφασματων κατασκευης δια πολλων νηματων ἡ ὑφαντικη τεχνην την ἐσθητα ποιει· ὑτω και ἐπι της ἐναρετυ ζωης πολλα χρη συνδραμειν, δι'

ter pendent, *clipei* quidem, credita videlicet dogmata, quæ apoſtolus ſingulariter *ſcutum fidei* appellavit; *jacula* vero *potentium*, ii nimirum ſermones, qui adverſantium veritati ſermonum probabilitatem potenter evertunt. Pro *propugnacula* quinta editio reddidit *mandata*, ſenſum potius, quam dictionem interpretata. Niſi enim prius repoſita mandata ſint, fieri non poteſt, ut vera ſcientia exſtruatur.

Duo ubera tua ſicut duo hinnuli. Mens eſt quemadmodum in ſponſa ubera, id eſt, vis perſpicaciſſima. Idcirco aſſimilavit duobus hinnulis capreæ, qui paſcantur in locis floridis & ſuavefragrantibus, ſignificans tum ea, quæ mente intelliguntur, tum quæ ſenſu percipiuntur. Hinnulos vero appellavit, quia nunc *ex parte cognoſcimus*. Cum autem finis venerit, tunc infantiam evacuabimus: quando vitæ præſentis æſtus ceſſaverit, ac refrigerii tempus advenerit, ſoluta etiam umbra: nam præſens vita umbra eſt. Tunc enim quaſi perfecti, & non ut hinnuli paſcemur.

In uno torque colli tui. ἔνθεμα ex eo dictus torques, quod ſponſæ collo inſeratur. Quod ſi ſponſæ ubera ut duo hinnuli capreæ manſiſſent, haudquaquam de facultate mentis præ admiratione dictum eſſet: *Quam pulchra facta ſunt!* Sed & duplex admiratio pulchritudinis augmentum indicat: cujusmodi eſt illud ſecundo dictum: *Cor abſtuliſti.* Sponſæ autem veſtimenta ii ſunt, qui *Chriſtum Jeſum induerunt, viſcera miſericordiæ, benignitatem, & animi modeſtiam.* Labia vero, doctores; favi mellis, boni ſermones. Favum autem & mel, prophetæ & apoſtoli operati ſunt.

Et odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. Id eſt, ornata es ſuavefragrantibus theologiæ veſtimentis: quod nimirum non uniformis uniusve modi ſit virtutis inſtitutio ac diſciplina. Sed ſicut in textis pannis ex variis telis textrina ars veſtem conficit, ſic in vita virtute inſtituta, plura concurrant neceſſe eſt,

δι ὡν ὁ ἀςειος ἐξυφαινεται βιος· ἁπερ και ἀπαριθμειται ὁ θειος ἀποςολος, χαραν, εἰρηνην, μακροθυμιαν, και τα τοιαυτα. τουτου χαριν ἀποδεχεται τον ἐν ἐσθητι κοσμον της νυμφης, ὡς τῳ λιβανῳ κατα την ὀσμην ὁμοιουμενον, και φησιν, ὁτι σοι, ὠ νυμφη, των ἀρετων ἡ περιβολη την θειαν μιμειται μακαριοτητα, δια καθαροτητος και ἀπαθειας τῃ ἀπροσιτῳ φυσει ὁμοιουμενη. τοιαυτη γαρ ἡ των σων ἱματιων ὀσμη, ὡς προς τον λιβανον ἐμφερως ἐχειν, τον ἀνακειμενον εἰς την του Θεου τιμην.

Κηπος κεκλεισμενος. ἡ ἀδελφη μου. δευτερον το, κηπος κεκλεισμενος, ἐῤῥεθη· το μεν ἐπι προκοπτοντος. το δε ἐπι τελειου· ὁτε το ἡγεμονικον αὐτου καθοραθεν, τῃ της Θεολογιας γραφιδι τετυπωται. ἡ και νυν μεν ἡ νυμφη, κηπος ἐςι κεκλεισμενος μονον, ἐν δε τῳ μελλοντι αἰωνι δια την τελειοτητα και το βεβαιον και πηγη ἐςιν ἐσφραγισμενη· παντι γαρ τῳ ἐχοντι δοθησεται και περισσευθησεται. νυν μεν ουν ἡ γραφη κηπον εἰπεν ἁπλως· ἀλλαχου δε ὡς περι ἑτερου, και το λαχανειας προςιθησιν.

Ἐξεγερθητι βοῤῥα. ἐοικεν ἐπιτιμᾳν ἡ νυμφη τῳ βοῤῥεᾳ, την ἐξουσιαν λαβουσα παρα του ἐπιτιμησαντος τῳ ἀνεμῳ νυμφιου. διο παρα τοις τρισιν εὐαγγελιςαις ἐπιτιμηθηναι τῳ ἀνεμῳ εἰρηται· οἱ δε ἀνεμοι ἁπλως ὑπακουουσιν αὐτῳ. χριςος ουν ἐξωθουμενου του διαβολου εἰσοικιζεται ταις ψυχαις· περι ου το, ὁ θεος ἀπο θαιμαν ἡξει, τουτεςιν, ἐκ νοτου.

ΚΕΦ. ε.

Καταβητω ἀδελφιδος μου εἰς κηπον αὐτου. πεπαῤῥησιασμενης φωνης. τῳ πασι τοις ουσι την ζωην ἐκ της ἰδιας πηγης ἐπιῤῥεοντι ἡ νυμφη προςιθησι τραπεζαν, κηπον ἰδια των ἐμψυχων δενδρων πεφυτευμενον. ἡμεις δε δενδρα εἰπερ δη και ἡμεις οἱ την τροφην αὐτῳ προτιθεντες, την των ψυχων ἡμων σωτηριαν, κατα το, ἐμον βρωμα ἐςιν, ἱνα ποιω το θελημα του πατρος μου. καρπος δε ἡμων ἡ προαιρεσις. ἐπει δε

ουκ

quibus ornata contexatur vita: quæ & recenſet divinus apoſtolus, gaudium, pacem, longanimitatem, & quæ ſunt ejusmodi. Idcirco probat ſponſæ in veſtitu ornatum, utpote thuris fragrantiæ ſimilem: aitque, Tibi, ſponſa divinæ ſpeciem beatitudinis amictus præfert, puritate & mentis imperturbatione inacceſſibilis naturæ ſimilitudinem referens. Ejusmodi enim eſt veſtimentorum tuorum odor, ut ſit ſimillimus thuri, quod divinis addictum eſt honoribus.

Hortus concluſus, ſoror mea. Iterato dictum eſt, *hortus concluſus*, alterum de proficiente, alterum de eo, qui perfectus ſit, quando mens ejus videndo, theologiæ ſtylo impreſſa eſt: vel etiam nunc quidem ſponſa ſolummodo hortus concluſus eſt; in futuro autem ſæculo ob perfectionem ac firmitatem etiam fons eſt ſignatus. *Omni enim habenti dabitur, & abundabit.* Nunc quidem ſcriptura *hortum* ſimpliciter dixit; alio autem loco, velut ex alia perſona, etiam *olerum* adjecit.

Exurge aquilo. Videtur ſponſa increpare aquilonem, ab ſponſo poteſtatem nacta, qui vento imperavit. Quocirca tres evangeliſtæ imperaſſe eum vento ſcripſere. Venti autem ei omnino obediunt. Chriſtus itaque, expulſo diabolo, in animabus inhabitat. De quo illud intelligitur: *Deus a Thaman veniet*, hoc eſt, ab auſtro.

CAP. V.

Deſcendat fraternus meus in hortum ſuum. Fiduciæ plenam vocem! ei, qui rebus omnibus ex fonte proprio vitam ſcaturit, ſponſa menſam apponit, hortum animatis arboribus conſitum. Nos porro arbores ſumus, ſi modo etiam cibum ei, animarum noſtrarum ſalutem, apponamus, juxta illud: *Meus cibus eſt, ut faciam voluntatem patris mei.* Fructus autem noſter voluntas eſt. Quia vero fieri non poteſt, ut nos

ὐκ ἐςιν ἡμας ἀλλως ἀναληφθηναι προς τον ὑψιςον, εἰ μη προς το θαμαλωτερον ἐπικλιθειη ὁ ἀναλαμβανων πρᾳεις κυριος, εὐκτικως το, καταβητω, φησιν, ἐπιδεικνυμενη τῳ θεῳ των της ἀρετης ἀκροδρυων την εὐφοριαν.

Ἀνοιξον μοι ἀδελφη μυ ἀναγκαιως ἡ τυ, μοι, προσθηκη τυ ἀνοιξον. ἐςι γαρ και ἀντικειμεναις δυναμεσιν ἀνοιξαι. ὡς περι ὀχληρας δε της δροσυ λεγειν δοκει, ὡς και περι των της νυκτος ψεκαδων. ἀναπαυλαν γαρ ἐοικεν ἀπο τυτων ἐπιζητειν. ἀκολυθα ταυτα τοις πρωτοις. μετα γαρ την ἀναςασιν εἰσηλθε των θυρων κεκλεισμενων, και καλει τον Θωμαν και δι' αὐτυ πασαν ἀπιςον ψυχην, ἀνοιξαι την ἰδιαν καρδιαν και την της ἀναςασεως χωρησαι πληροφοριαν· καλει δε αὐτον τελειαν εἰποντα· ὁ κυριος μυ και ὁ θεος μυ. ἡ δροσος δε δηλοι την κατα τον ὀρθρον ἀναςασιν, ὁτε κατεισι δροσος.

Επι χειρας τυ κλειθρυ ἠνοιξα ἐγω. ἡνικα ἐφθασεν ἡ νυμφη το κλειθρον, ὡςε την ψυχην ἀναπετασαι τῳ λογῳ, τοτε μονην την χειρα, και τινας ἑαυτυ δειξας πραξεις παρεληλυθεν, ὡς μηδεπω το πλεον εἰς θεαν χωρυσης της νυμφης, ἁμα δε και ᾠκονομει πλεον αὐτης ἐπιτειναι τον ἐρωτα. ἐξερχεται και ἐκδημει τυ σωματος ἡ ψυχη, δια τον τυ νυμφιυ λογον ἐχουσα ἐν ὐρανῳ πολιτευμα.

Εζητησα αὐτον και ὐχ εὑρον. Συνεχως ἡ ψυχη τον νυμφιον λογον ἐπιζητει· και εὑρυσα, παλιν ἑτεροις ἀπορυσα ζητει· κἀκεινο θεωρησασα ποθει την ἑτερων ἀποκαλυψιν· και τυχουσα τυτων, ἐπ' ἀλλοις εὐχεται τον νυμφιον ἐπιδημειν.

Αδελφιδος μυ λευκος και πυῤῥος. λευκος, ἐπειδη ὁ θεος ἀληθινος· πυῤῥος δε δια το αἱμα το ὑπερ της ἐκκλησιας χυθεν.

Βοςρυχοι αὐτυ ἐλαται. οἱ βοςρυχοι δια την πυκνοτητα παραβαλλονται ταις των φοινικων ἐλαταις, ἁς φασιν ἀντι σπερματος εἰναι ταις θηλειαις φοινιξιν, ὡςε

iter ad altissimum assumamur, quam si ad humiliorem atum ipse, *qui mansuetos suscipit*, *Dominus* incline-ir, idcirco supplex orat, dicens: *descendat*, nempe stendens Deo virtutis nucum ubertatem.

Aperi mihi soror mea. Necessario illud *mihi* adjecit l vocem *aperi.* Contingit enim, ut etiam adversa-is potestatibus aperiatur. Tanquam autem de re mo-sta, de rore loqui videtur, uti etiam de guttis no-is: nam ab eis requiem videtur inquirere. Sunt ec primis consentanea. Post resurrectionem enim travit januis clausis, & Thomam vocat, ac per eum ifidelem omnem animam, ut cor suum aperiat, cer-ique resurrectionis argumenta capiat. Vocat autem im, qui perfecta confessione dicit: *Dominus meus & leus meus.* Ros vero significat resurrectionem, quæ iluculo facta est, quo tempore ros decidit.

Super manus pesuli aperui ego. Ubi sponsa ad pe-ilum venerat, ut animam Verbo aperiret, tunc il-id manum dumtaxat ac quasdam suas actiones mon-rans, pertransibat, quippe quæ nondum majorem jus aspectum capere posset. Simul etiam id agebat, t illius amorem magis accenderet. Egreditur atque eregrinatur a corpore anima, quæ per sponsi sermo-em conversationem in cælo habet.

Quæsivi eum, & non inveni. Assidue anima ver-um sponsum inquirit, eoque invento, rursus aliis ubia quæstionibus quærit; & cum illud conspexerit, lia sibi cupit manifestari, atque horum compos effe-ta, in aliorum gratiam sponsi adventum votis ex-oscit.

Fraternus meus candidus & rubicundus. Candidus, uia verus Deus est; rubicundus ob sanguinem pro cclesia effusum.

Cincinni ejus elatæ. Cincinni ob densitatem pal-iarum elatis comparantur; quas aiunt palmis feminis oco seminis esse, ut fructum esculentum ferant. Ob

altam

ὡςε καρπον φερειν ἐδωδιμον· δια δε την βαθυτητα των ὡσπερ ἐκφυεντων ἀντι τριχων λογισμων, μελανες ἐπαινετως ὀνομαζονται, τῳ του νυμφιꙋ συμβαλλομεναι καλλει. το δε ὡς κοραξ, ꙋχ ἁπλως οἰμαι δια το χρωμα, συμβολον δε των βαθυτατων εἶναι και πεπληρωμενων σκοτεινꙋ ὑδατος ἐν νεφελαις ἀερων. περι ὡν εἰπεν ὁ Ιωβ, τις δε ἡτοιμασε κοραξι βοραν· νεοσσοι δε αὐτꙋ προς κυριον κεκραξονται. ἡτοιμασε γαρ τοις βαθυτεροις τον νꙋν πολλυν τροφην ὁ θεος· ὡν οἱ μαθηται νεοσσοι, εὐχαις σχολαζοντες προς κυριον κεκραγασι, πλανωμενοι και ζητꙋντες τα τοις ἐπαπορꙋμενοις ὑπ᾽ αὐτων σιτα.

Σιαγονες αὐτꙋ ὡς φιαλαι του ἀρωματος. Σιαγονας χριςου, τους διακονꙋμενꙋς λογῳ θεꙋ και τροφῃ πνευματικῃ νοητεον. δια μεν την πληροτητα της εὐωδιας των καλων ἐργων και λογων ἐοικοτας φιαλαις τꙋ ἀρωματος· δια δε το ἐῤῥιζωμενον ἐν αὐταις, ποικιλον ἐν πασῃ συνθεσει γραφης λογον ἀει καρποφορꙋντας μυρεψικον.

Κοιλια αὐτꙋ πυξιον ἐλεφαντινον. κοιλια ἐςι τꙋ λογꙋ οἱ χωρητικοι των μυςηριων, τꙋτεςιν οἱ κοιλοι προς ὑποδοχην. πυξιον οἱ προς διατηρησιν ἐπιτηδειοι. κατα το λαμπρον και σαφες, ἐλεφαντινον εἶναι λεγεται. ἡ δε τοιαυτη κοιλια το πυξιον το ἐλεφαντινον, ἐπιβεβληκε λιθῳ σαπφειρῳ, ὁς ἐςι χριςος. ὁσοι ꙋν εἰσι κοιλια τꙋ λογꙋ, ꙋτοι ἀπο τꙋ φοβꙋ κυριꙋ ἐν γαςρι λαμβανουσι, και τικτꙋσι πνευμα σωτηριας. δια τꙋτο και ἡ κοιλια της θυσιας ἐν τῳ Λευιτικῳ πλυνεται, ὡς μηδεν ἐχειν κοπρωδες.

Καλη εἰ ἡ πλησιον μꙋ ὡς εὐδοκια. ὁσον πλησιον γινεται τꙋ νυμφιꙋ, κρειττοσιν ἀπεικαζεται. τῳ γαρ, καλη, και ὡραια, και πλησιον, προσεθηκε το, ὡς Ιερꙋσαλημ. και καταπληκτικην δε την τετελειωμενην φησιν ἐκκλησιαν· πη μεν ταις ἀντικειμεναις δυναμεσιν, ꙋ δυναμεναις ἐνατενιζειν τῳ καλλει τꙋ προσωπꙋ αὐτης· πη δε και ταις ὑποδεεςεραις αὐτης ἐοικυιαις

ταις

altam vero rationum, ad instar crinium enascentium, profunditatem, laudis specie nigri appellantur, si cum sponsi pulchritudine conferantur. Quod vero dicitur *tanquam corvus*, non ob colorem solummodo dictum existimo, verum symbolum esse altissimorum plenorumque *tenebrosa aqua in nubibus aeris*; de quibus dixit Job: *Quis vero præparavit corvo escam? Pulli autem ejus ad Dominum clamabunt.* Præparavit enim Deus illis, qui altiori mente sunt præditi, copiosam escam: quorum pulli, nempe discipuli, precibus vacantes, ad Dominum clamaverunt, errantes ac quærentes, quæ in dubiis illis locis frumenta insunt.

Maxillæ ejus ut phialæ aromatis. Christi maxillæ intelligendi sunt, qui Dei verbo & cibo spiritali ministrant: qui quidem ob fragrantiæ plenitudinem bonorum operum atque sermonum, similes sint phialis aromatis; ob radicatum vero in ipsis varium in omni scripturæ compositione sermonem, unguentarium semper producunt fructum.

Venter ejus pixis eburnea. Verbi venter sunt, qui mysteriorum sunt capaces, qui scilicet præ cavitate suscipiendo sunt; pixis vero, qui ad conservandum sunt idonei. Ob splendorem ac claritatem, *eburneæ* nomen adjunctum est. Istiusmodi igitur venter pixis eburnea, impositus est lapidi sapphiro, qui est Christus. Quotquot igitur verbi venter sunt, a timore Domini in utero accipiunt, & pariunt spiritum salutis. Idcirco etiam venter hostiæ in Levitico abluitur, ut nihil habeat stercoris.

Pulchra es proxima mea, ut beneplacentia. Quanto ad sponsum propius accedit, tanto melioribus similis perhibetur. Illis enim vocibus *pulchra & decora es proxima*, adjecit: *sicut Jerusalem.* Sed & perfectam ecclesiam, terribilem dicit, modo quidem adversariis potestatibus, quæ in pulchritudinem vultus ejus oculorum aciem intendere nequeunt; modo vero etiam

am

ταις τεταγμεναις ἐν τω παντι κατασασεσιν. ὁ δε Συμμαχος, ὡς τεταγμεναι παραταξεις. θαμβος γαρ εἰσιν ὡς ταγματα παρεμβολων τυς πολεμιυς ἐκπλητ-τοντα.

ΚΕΦ. ς.

Απεςρεψον τους ὀφθαλμους συ ἀπεναντι μυ. Η ἐκκλησια τη ὡραιοτητι και τω καλλει ἐνορα τυ Χρι-ςου, δυναμενη τη πλειονι προκοπη κατανοειν αὐτυ την θεοτητα, καθο παντα δι αὐτυ ἐγενετο. εὐφραι-νομενος δε ἐπι τη δυναμει των ὀφθαλμων της εἰτε ἐκκλησιας εἰτε νυμφης τυ λογυ ψυχης, πτεροις αὐτην λογικοις ἀποςραφηναι κελευει προς το μετεωρον, ὡς ἀν ἐπ' ἀκρον ἐλθοι της τελειοτητος ὡς ἀν κἀκεινη βλε-πη τυτον ἐπτερωμενον, και μηκετι συγκαταβαινοντα δἰ αὐτην, και δυνηται λεγειν· εἰ και ἐγνωκαμεν κα-τα σαρκα Χριςον, ἀλλα νυν ὐκετι γινωσκομεν. τη ση τοινυν συναναβαν προκοπη, φησι χωρησασης συ ἐνο-ραν και μηκετι περαιτερω της οἰκονομιας ζητειν.

Τριχωμα συ ὡς ἀγελαι των αἰγων. εἰρηται δευτε-ρον ταυτα τη νυμφη· προτερον, οἰμαι, τη αὐτη φα-νεισῃ κατα το ἐνδεχομενον, ἡνικα ἐν τω βιω τυτω ἐτυγχανε· δευτερον, ὁποτε ἠλθεν ἐπι την τελειοτητα. διο και νυν μονον παρηνιξατο, ὀδοντες συ ὡς ἀγελαι των κεκαρμενων· κατα δε τον Ακυλαν και Συμμαχον· ὀδοντες συ ὡς ἀγελαι των προβατων, ἡ των ἀμνα-δων· και ἐπρεπεν εἰρησθαι ταυτα ἐπι της τελειοτητος, ὡς εἰναι το, ἀπο τυ λυτρου, ὐκετι προτερυ, ἀλλα τυ δευτερυ. διδυμευυσαι δε ταχα ὡς τρεφομεναι τη των νοητων και των αἰσθητων θεωρια, και ὡς μηδε μι-αν ἀγονον της περι ὐτινοσυν λογυ τροφης.

Και νεανιδες, ὡν ὐκ ἐςιν ἀριθμος. αἱ νεανιδες ἀριθ-μον ὐκ ἐχυσιν, ὐ τω μη ὑποπιπτειν ἀριθμω, ἀλλα τω μη αξιας αὐτας εἰναι ἀριθμηθηναι. και ταχα της αὐτης διανοιας ἐχεται τη ἐνταυθα διαφορα νεανιδων

των

am iis, quæ ſunt ipſa inferiores, & ordinatis in univerſo hoc conſtitutionibus ſimiles exiſtunt. Symmachus vero vertit, *ut acies ordinata.* Pavor enim ſunt ut acies caſtrorum, quæ hoſtibus terrorem injiciunt.

CAP. VI.

Obverte oculos tuos contra me. Eccleſia Chriſti decorem & pulchritudinem inſpicit, quippe quæ majori profectu id aſſecuta ſit, ut ejus divinitatem intelligere poſſit, ſecundum quod omnia per ipſum facta ſunt. Delectatus autem illa vi oculorum, ſive eccleſiæ, ſive animæ Verbi ſponſæ, rationabilibus pennis ad ſublime jubet reverti, ut ad perfectionis apicem veniat, ipſaque hunc evolantem conſpiciat, nec amplius ipſius cauſa ſe demittentem, & dicere poſſit: *Etſi cognovimus ſecundum carnem Chriſtum, ſed nunc jam non novimus.* Una igitur tecum proficiente aſcendi, hoc aſſecuta, ut poſſis aſpicere, & non amplius ea, quæ diſpenſationis ſunt, in carne quærere.

Capillamentum tuum ut greges caprarum. Hæc iterum ſponſæ dicta ſunt, prius, arbitror, cum, quatenus licuit, apparuit, dum in hac vita verſaretur, ſecundo autem, ubi jam ad perfectionem venerat. Quapropter etiam nunc tantummodo inſinuavit: *Dentes tui ſicut greges tonſarum.* Juxta Aquilam autem & Symmachum: *Dentes tui ſicut greges ovium*, vel *agnarum.* Decebatque hæc dici de perfectione, ut ſit illud, *a lavacro* non priore, ſed ſecundo. *Geminantes* vero ea forſitan ratione, quod tum earum rerum, quæ mente intelliguntur, tum earum, quæ ſenſu noſcuntur, contemplatione paſcantur, & quod nulla ſit, quæ de quocumque ſermone cibum non ferat.

Et adoleſcentulæ, quarum non eſt numerus. Adoleſcentulæ numerum non habent, non quod ſub numero non cadant, ſed quod non ſatis dignæ ſint, quarum numerus ineatur. Et forte eundem, quem adoleſcen-

των κοινωνεμενων ὑπο Χριςου και τα παρα τω ἀποςολω λεγομενα (περι ἀναςασεως νεκρων λεγω) ταγματα φασκοντι. ἐπειδη γαρ δἰ ἀνθρωπε θανατος, και δἰ ἀνθρωπε ἀναςασις νεκρων. ὥσπερ γαρ ἐν τω Αδαμ παντες ἀποθνησκεσιν, ἕτως και ἐν τω Χριςω παντες ζωοποιηθησονται· ἑκαςος ἐν τω ἰδιω ταγματι. ὁ γαρ ἑκαςε βιος και λογος και διαθεσις ποιησει προκριθηναι ἑκαςον κατ᾽ ἀξιαν ἐν τινι τών νεανιδων.

Μη θαυμαζε, εἰ ὁ νυμφιος ἦν ἔχων καλην νυμφην, και ταχα δευτεραν και τριτην και πλειονας. ἐαν νοησης αὐτε και τας νυμφας, ἐ φοβηθηση λεγειν ἀπο τε ᾀσματος· ἑξηκοντα εισι βασιλισσαι και ὀγδοηκοντα παλλακαι νεανιδες, ὧν ἐκ ἐςιν ἀριθμος. μια δε ἐςι περιςερα με λογος ἐςιν ὁ νυμφιος· λογικον ζωον ἡ νυμφη, ἐαν νοηση ψυχη, και λαβη ὁ νυμφιος την νυμφην. ἀλλ᾽ ἐπει ἐςιν ὁ λογος ἕτος ἐ μιᾳ ψυχῃ κοινωνων, ἀλλα πλειοσι και διαφοροις τιμῃ τις βασιλικῃ και διαφερεσῃ, λεγεται τελεια περιςερα. ταις δε βασιλικαις μεν, ὑποδεεςεραις δε, δια τετο ἑξηκοντα βασιλισσαι· ἑτεραις δε ψυχαις κοινωνει παιδαγωγεμεναις φοβῳ θεε. αὑται εἰσιν και παλλακιδες. εἰσι τινες και ἀλλαι ψυχαι ὑποδεεςεραι ἐλαττον φοβον ἐχουσαι· αὑται εἰσιν αἱ νεανιδες, ὧν ἐκ ἐςιν ἀριθμος. ὁ νυμφιος τοινυν τω και ἐνθαδε καλας και δυναμενας αὐτῳ εἰναι και κοινωνες ἐξηλθεν ἀπο τε παςου ἐπερανιε κοινωνων ἀγγελοις και ἀρχαγγελοις· αἱ τινες εἰσι νυμφαι τε λογε· και θρονοι και κυριοτητες.

Εἰς κητον καρυας κατεβην. Κατα τι παραδειγμα οἱ δικαιοι καρυαι εἰσι, φεροντες καρπον δια την προς θεον θεραπειαν ἱερατικον, δια το ἑρκος ἐχειν περι αὐτα. ὁ μεντοι πικρον και χολωδες· ἑτερον δε τε σκληρον. ἐν τοις δε περιεχεται ὁ του δικαιε καρπος, δια το πικρον και σκληρον των πειρασμων. ἀλλα και χειμαρρες ὁ πειρασμος λεγοιτο κατα το, χειμαρρεν διηλ-

lescentularum, quæ a Christo communicantur, discrimen, sensum habent etiam illi, qui ab Apostolo commemorantur, resurrectionis mortuorum ordines, his verbis: *Quoniam quidem per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur. Unusquisque in suo ordine.* Uniuscujusque enim vita & sermo animique affectio hoc præstabunt, ut quisque pro meritis in quadam juvencularum classe præferatur.

Noli mirari, quod sponsus pulchram sponsam habeat, ac forsitan alteram, tertiamque & plures alias. Si etiam illius sponsas cogitaveris, non vereberis ex Cantico dicere: *Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus. Una est columba mea.* Verbum sponsus est, rationabile animal sponsa, si intellexerit anima, & sponsus acceperit sponsam. Quod tamen Verbum istud non uni animæ, sed pluribus & diversis communicet, una quædam honore regio & præcellenti *perfecta columba* nuncupatur. Regiis vero, inferioribus tamen, quæ idcirco sexaginta reginæ sunt, aliisque animabus communicat, quæ timore Dei erudiuntur. Hæ sunt concubinæ. Sunt & quædam his inferiores animæ, minori scilicet timore præditæ. Hæ sunt juvenculæ, quarum non est numerus. Sponsus igitur, quia & in hac vita pulchræ sunt, possuntque etiam ejus esse consortes, exiit e cælesti thalamo, ut cum angelis & archangelis communicaret: quæ sunt Verbi sponsæ, thronique & dominationes.

In hortum nucis descendi. Justi quadam similitudine nuces sunt, ob Dei cultum ferentes sacerdotalem fructum, ea scilicet ratione, qua putamen circumjectum habent: duplex illud quidem, alterum acerbi amarique gustus, alterum durum. In his autem justi fructus continetur propter acerbitatem & duritatem tentationum. Sed & torrens tentatio dici queat, juxta

δυηλθεν ἡ ψυχη ἡμων. ἠβȣληθη τοινυν ἡ νυμφη καταβασα εἰς τον κηπον της καρυας, τȣτεςιν, ἐκπεσȣσα τȣ παραδεισȣ προς την ἐπιμοχθον ταυτην ζωην, ἰδειν παραδοξον τι γεννημα τȣ χειμωνος ῥεοντος λαβρȣ ποταμȣ. ἡ κατα Συμμαχον· κατεβη καταμαθειν, εἰ ἡ φαραγξ τȣ βιȣ ὠπωρας ἐχει, ἀλλα και ἰδειν, εἰ ἠνθησεν ἡ ἀμπελος, διαφυγȣσα τον χειμωνα και το ἐαρ φθασασα τον καιρον τȣ πασχα και της των ἀζυμον ἑορτης. τοτε γαρ φιλει ἀνθειν ἐν τη Ιȣδαιᾳ ἡ ἀμπελος· και εἰ ἠνθησαν αἱ ῥοαι, ὡν ὁ καρπος πολυς και ταξει περιειλημμενος ὑπο τȣ λεπȣς, ᾡ ὡμοιωται το μηλον της νυμφης. ἐκει δε φησι, δωσω σοι τȣς μαςȣς μȣ, τȣτεςι, το ἡγεμονικον· ἀλλ' ἠγνοησε, φησιν, ἡ ψυχη μȣ και την ὑποσχεσιν ἐψευσαι, μη δυναμενη ἀφ' ἑαυτης τι ποιειν· ἀλλ' ȣ κατελειφθη ἐκ τȣτοις. ὁ γαρ πατηρ τȣ Νaασσων ὁ ἀρχων τȣ λαȣ μȣ Αμιναδαβ ἐθετο με ἑαυτῳ εἶναι ἁρματα. Ναασσων δε ὀφιωδης ἑρμηνευεται ὁ ἀρχων τȣ λαȣ της νυμφης. Αμιναδαβ δε ȣτος ὁ ἐν ἀριθμοις πατηρ τȣ ἀρχοντος της φυλης Ιȣδα Ναασσων, ὁς μεταλαμβανεται εἰς τον Χριςον· δια το καθως Μωυσης ὑψωσε τον ὀφιν ἐν τη ἐρημῳ, ȣτως φησιν, ἁρματα με ἐθετο ἑαυτῳ ἡνιοχων μȣ τȣς λογισμȣς.

ΚΕΦ. ζ.

Ρυθμοι μηρων σȣ, ὁμοιοι ὁρμισκοις. πολλακις ταττει τȣς μηρȣς ἐπι της γεννησεως ἡ γραφη. δηλοι τοινυν ἐνταυθα της νυμφης το τεταγμενον ἐν τῳ της γενεσεως χωριῳ, και εὐρυθμον, ὁμοιον περιτραχηλιοις κατεσκευασμενοις τη ἀρετη.

Ομφαλος σȣ κρατηρ τορευτος. ἐπι τον ὀμφαλον δε τον κρατηρα ἡ σοφια συγκαλει λεγȣσα, δευτε, πιετε οἶνον, ὁν κεκερακα ὑμιν· και δηλοι το πνευματικον πομα· και προσεθηκε· και θημονια σιτȣ, ἱνα

την

illud: *Torrentem pertransivit anima nostra.* Volebat itaque sponsa, cum in hortum nucis descendisset, hoc est, é paradiso in ærumnosam hanc vitam descendisset, inauditum quoddam genimen videre fluente per hyemem largo fluvio. Aut juxta Symmachum: *Descendi, ut viderem, num convallis vitæ poma haberet, sed & ut viderem, num vitis floruisset*, hiemis soluta laboribus, ac vernam nacta tempestatem, paschæ scilicet tempus ac solemnitatis azymorum. Tunc enim in Judæa vitis solet florere. *Num* etiam *floruissent mala punica*, quorum copiosus fructus atque ordine digestus sub cortice continetur, cui assimilatæ sunt genæ sponsæ. *Ibi*, inquit, *dabo tibi ubera mea*; mentem videlicet. Verum *Non novit anima mea.* Fefellit promissionem, cum nihil a se facere posset. Non tamen in illis relicta sum. Pater enim Naasson, princeps populi mei *Aminadab posuit me sibi esse currus.* Porro Naasson, si nomen interpreteris, serpentinus est princeps populi sponsæ. Aminadab autem hic est, qui in libro Numerorum pater est principis tribus Juda Naasson, qui in Christi typum sumitur; quia, *sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto*, sic, inquit, *currus me posuit sibi*, quasi auriga meas regens cogitationes.

CAP. VII.

Moduli femorum tuorum similes torquibus. Sæpe scriptura femora usurpat pro generatione. Significat itaque hoc loco sponsæ compositionem ac concinnitatem in loco generationis, similem torquibus virtute fabrefactis.

Umbilicus tuus crater tornatilis. Ad umbilicum, craterem videlicet, invitat sapientia, dicens: *Venite, bibite vinum, quod miscui vobis*, significatque potum spiritalem, & addidit: *& acervus frumenti*, ut spirita-

 lem

την πνευματικην τροφην σημαινη· το γαρ, Θημονια, ἀντι τȣ συναγωγη ἀρετων πληθȣς εἰς ἐν τῃ ἁρμονιᾳ συντεταγμενη.

Πεφραγμενη ἐν κρινοις. κρινα δ' ἀν εἰη τα ἀνθη της χαριτος τȣ Θεȣ, ἁ συνελεξατο ἀπο μεσȣ των τȣ βιȣ ἀκανθων.

Τραχηλος σȣ, ὡς πυργος ἐλεφαντινος. πυργοι δε ἐκληθησαν, οἱ τα ἀρεϛα τῳ νυμφιῳ ποιȣντες, σκοπευτηριον ἐχοντες την θεωρητικην ψυχην, ἐκ μετεωρȣ σκοπευȣσαν ἁπαντα. ἐλεφαντινον δε, δια το λαμπρον και λειον· ȣδεν γαρ ἀπο κακιας τραχυ ἐν τῳ της νυμφης τραχηλῳ. ȣκετι δε περι των νεκρων εἰπεν, οἱ νεμομενοι ἐν κρινοις· ὑπερανω γαρ ἐγεγονεισαν κρινων, των ἐν μεσῳ ἀκανθων. βȣλεται δε ἡμας και φιλομαθεις ὀντας πολλων ἐχειν την ψυχην θυγατερα σοφων, και ἐν εἰσαγωγαις γενεσθαι μαθηματων πολλων, ἁς ἐκαλεσε πυλας. τοσȣτον, φησι, γνωσεως τοις ἐν σοι διδασκαλοις περιεϛι χαρις, ὡς μη μονον τȣς παρα σοι ἀπολαυειν αὐτων της παιδευσεως, ἀλλ' ἠδη και οἱ ἐξωθεν της και πορρωθεν αὐτων ἀπολαυειν ὠφελειας.

Μυκτηρ σȣ ὡς πυργος τȣ λιβανȣ. ὁ δε καθαραν ἐχων της διαπνοην, και δια της αἰσθησεως τȣ Θειȣ λογȣ δυναμενος ὀπισω αὐτȣ εἰς ὀσμην μυρων των αὐτȣ δραμειν, μυκτηρ ἐϛιν αἰσθανομενος εὐωδιας πνευματικης· σκοπευων, εἰ τι ἐπιφανες ἐν ἐθνεσι δογμα δοκει. Δαμασκος γαρ τα ἐθνη παριϛησι· τȣ δε ἐπιφανȣς και καλȣ το προσωπον συμβολον· ὁ δε λιβανος ἀναφερεται ἐπι το θυσιαϛηριον τȣ Θεȣ. ὁ δε Καρμηλος ἐπιγνωσις περιτομης ἑρμηνευεται. γινωσκει δε περιτομην ὁ μετα παρρησιας λεγειν δυναμενος, ἡμεις ἐσμεν ἡ περιτομη. ἀπο δε της κεφαλης τȣ Χριϛȣ, ἐπιγνωσις πνευματικης ἐγεννηθη περιτομης.

Τι ὡραιωθης και τι ἡδυνθης. ἐτι ταυτα φησιν ὁ νυμφιος, ἀποθαυμαζων αὐτης την ἐπι το κρειττον

μετα-

lem cibum significaret. Vox enim θημωνία pro eo est, ac si dicat: virtutum multarum cumulus in unum concordia compositus.

Vallatus in liliis. Lilia fuerint gratiæ Dei flores, quos e medio spinarum seculi collegit.

Collum tuum sicut turris eburnea. Turres appellati sunt, qui grata sponso faciunt, speculam habentes contemplatricem animam, e sublimi cuncta dispicientem. Eburneum vero ob claritatem ac lævitatem. Nihil enim in collo sponsæ ex vitii labe est asperum. Nequaquam vero de mortuis dixit: *Qui pascuntur inter lilia.* Superiores enim liliis, quæ sunt in medio spinarum, evaserunt. Vult autem etiam, nos sciendi cupidos animam habere multorum sapientum filiam, atque versari in multarum disciplinarum introductionibus, quas *januas* vocavit. Tanta, inquit, magistris, qui penes te sunt, suppetit scientiæ gratia, ut non solum ii, qui apud te sunt, eorum fruantur disciplina, verum etiam extranei jam, & qui longe remoti sunt, ab eis commodum referant.

Nasus tuus sicut turris Libani. Qui spirationem mundam habet, ac per divini verbi sensum currere potest in odorem unguentorum ejus, naris est sensu prædita fragrantiæ spiritalis, speculans ac dispiciens, num illustre quodpiam dogma in gentibus extare videatur. Nam Damascus gentium figura est. Ejus autem, quod illustre ac præclarum est, frons symbolum gerit. Libanus ad altare Dei refertur, Carmelus vero, si nomen interpreteris, agnitio est circumcisionis. Cognoscit autem circumcisionem, qui cum fiducia potest dicere: *Nos sumus circumcisio.* A capite vero, quod est Christus, agnitio contigit spiritalis circumcisionis.

Quam pulchra & quam suavis facta es. Adhuc sponsus hæc loquitur, admirans ejus in melius mutatio-

μεταβολην. ὡς γαρ ἡ των ϛοιχειων εὐκρασια σωματων ὑγειαν ἐμποιει, ὕτως ἐκ τών ὁρμων και ἐκβλυσεων ὑγεια πως και καλλος ἐπιγινεται τη ψυχη. ὡς δε αἰσχρα τις ὗσα δια κακιαν ἡ νυμφη, μετεβαλεν εἰς ἀρετης ὡραιοτητα, ὕτως ὗσα πικρα γεγονεν ἡδιϛη τε αὐτῳ και γλυκεια. φησι τοινυν, ὥσπερ ἐν ταις σωματικαις τρυφαις ἡ πολυτελης εὐωχια περιποθητος, ὕτω τοις την πνευματικην τρυφωσι τρυφην ἡ ἀγαπη. της δε σῦ ἀντωνυμιας κειμενης παρα τοις ἀλλοις, λεγοι αν, τη ἀγαπη ἐντρυφας πλεον των ἀλλων τῦ πνευματος καρπων, ὡς παντα δἰ αὐτην ϛεγειν, παντα ὑπομενειν. ὥσπερ δε σωματων ἐϛι βραχυ τι και μεγεθυς ὑϛερυν, ὕτως και ψυχης ἀναλογως οἷς διαπραττεται.

Και οἱ μαϛοι σῦ τοις βοτρυσιν. ἤγυν τα νοηματα σῦ, φησιν, τροφιμα τε και ποτιμα, και ὐδαμως ὀμφακιζοντα.

Αναβησομαι ἐπι τῳ φοινικι. ἀπεικασθεισα φοινικι, φοινικα τον νυμφιον καλει, το ὕψος και το μεγεθος τῦ λογῦ νοησασα· ἐφ᾽ ᾡ και ἤλπισεν ἀνελθειν ἐπι τελει των ᾀσματων, ὅτε τελεια ἐϛιν ἡ νυμφη, ὅτε και ἀντιληψεται των τῦ νυμφιῦ μαϛων δηλῦντων τα ὑψωματα. διο και ἀμπελῦ βοτρυσιν ἀπεικαζονται, περι ἧς εἶπεν ὁ Σωτηρ, ἐγω εἰμι ἡ ἀμπελος ἡ ἀληθινη. τα δε ἐκ των τῦ λογῦ κρυπτων ἐκπορευομενα, την τον ἀγαθον τῦτον οἶνον χωρῦσαν ἐπι τοσῦτον ἰθυνει τε και εὐφραινει, ὥϛε λεγειν ὅτε δει, και οἷς δει, και ὅσον δει. τα μεν γαρ χειλη, τον λογον· οἱ δε ὀδοντες, την ἐχεμυθιαν ἐμφαινῦσι, κατα το, τῳ ϛοματι σῦ ποιησον θυραν και μοχλον, και τοις λογοις σῦ μετρον και ϛαθμον. των δε τοιῦτων ὐ μονον ἀσφαλη τα νοηματα, ἀλλα και τα χειλη αἰσθησει δεδεται. οἶνος δε ἀγαθος, ὁ ἐξ ἀγαθῦ θησαυρῦ καρδιας προσφερομενος.

Εγω

nem. Quemadmodum enim elementorum bona temperies corporum ſanitatem præſtat: ſic ex appetitionibus ac emanationibus ſanitas quodammodo ac pulchritudo animæ accedit. Sicuti autem anima, quæ ex vitiorum labe turpis erat, in virtutis pulchritudinem mutata tranſiit: ſic, amara cum eſſet, dulciſſima ei & ſuaviſſima facta eſt. Ait itaque, quemadmodum inter corporales delicias lauti convivii epulæ valde deſiderabiles ſunt, ſic iis, qui ſpiritalibus fruuntur deliciis, charitas. Quod autem apud alios interpretes pronomen *tua* poſitum ſit, dicere poſſit, præ reliquis ſpiritus fructibus, charitate magis deliciaris, quippe quæ propter illam omnia ſufferas, omnia ſuſtineas. Quemadmodum autem in corporibus breve quiddam eſt, atque a juſta mole deficiens, ſic & in anima pro eorum, quæ gerit, ratione.

Et ubera tua botris. Senſa tua, inquit, eſui atque potui apta, nihil vitis acerbæ habent.

Aſcendam in palmam. Aſſimilata palmæ, palmam ſponſum vocat, Verbi altitudinem ac magnitudinem intelligens, quo & ſe aſcenſuram ſperavit in fine Canticorum, quando perfecta eſt ſponſa, quando etiam compos futura eſt uberum ſponſi, quibus celſitudines illius ſignificantur. Ideo aſſimilantur botris uvæ, de qua dicit ſalvator: *Ego ſum vitis vera.* Quæ autem ex verbi occultis procedunt, eam, quæ boni hujus vini capax ſit, ſic dirigunt ac lætificant, ut, quando oportet, & quibus oportet, & quantum oportet, loquatur. Labia enim ſermonem, dentes prudentiam deſignant, juxta illud: *Ori tuo fac oſtium & vectem, & verbis tuis fac modum & ſtateram.* Eorum autem, qui tales ſunt, non ſolum ſenſa tuta ſunt, verum etiam labia ſenſu devincta. Bonum vinum eſt, quod ex bono cordis theſauro profertur.

Εγω τω ἀδελφιδῳ μȣ, και ἐπ᾽ ἐμε ἡ ἐπιςροφη αὐτȣ. τελειωθεισης ὁ λογος ὀτι μηδαμȣ παντοδαπη ἀναπαυσιν εὑρησει ὑπο ἑαυτον ἐπιςρεψας ὡς παρ ἐμοι.

Ελθε ἀδελφιδε μȣ. περι των ὑποδεεςερων ἡ νυμφη παρακαλει, ὡς ἐκ των ἐνδοτατων και μακαριων διατριβων, εἰς την τȣτων ἐπισκοπην ἐξελθειν. ȣ̓τοι γαρ ἀγρος και κωμαι, και ἀμπελωνες και ῥοαι.

ΚΕΦ. η.

Ευρȣσα σε ἐξω φιλησω σε. ἡγȣν ἐξω Ιερȣσαλημ, ὀπȣ ἐςαυρωθη.

Ωρκισα ὑμας θυγατερες Ιερȣσαλημ. ἠδη δευτερον ὠρκισεν, ἀλλ ἀμφιβαλȣσα προσετιθει το, ἐαν· νυν δε ὡς διδαξασα το εἰδος της ἐγερσεως και της ἐξεγερσεως και της ἀγαπης οἱονει παριςησιν· ὀτι ὁρκȣσα ὑμας κατα των δε ὡρκισα, τι ἐγειρητε, και τι ἐξεγειρητε.

Θες με ὡς σφραγιδα ἐπι την καρδιαν σȣ. προτρεπεται αὐτην ὁ νυμφιος παν νοημα και πραξιν μορφωσαι τω ἑαυτȣ χαρακτηρι. ποιειν δε ταυτα φησι την ὡς θανατον κραταιαν ἀγαπην. παντα γαρ ςεγει, παντα ὑπομενει. διο και κραταια κατα θανατον τον νεκρȣντα την ἁμαρτιαν. ἡγȣν ἐπειδη παντων ἐκρατησεν ὁ θανατος δια το ἐν τω Αδαμ παντας ἀποθνησκειν, και ὁ ᾀδης ὁμοιως, τοιαυτη, φησιν, ἡ ἀγαπη. και ὁ ζηλος, ὁν δει ζηλȣν τω θεω, σκληρος κατα των ἁμαρτανοντων ὑπαρχων, ὡς ὁ τȣ Ηλιȣ και τȣ Φινεες. ἡ τȣτο λεγει ὁ νυμφιος προς αὐτην. θες με ὡς σφραγιδα προς το σφραγιζειν τας ἐνθυμησεις σȣ και τας πραξεις. και ἑως θανατȣ ἀγωνιζε ὑπερ της ἀληθειας. και ἐν τω ᾀδη δε χριςον ἐζηλωσαν οἱ Ιȣδαιοι ὑποφθειραντες τȣς ςρατιωτας.

Αδελφη ἡμων μικρα, και μαςȣς ȣ̓κ ἐχει. ἐτι μικρα ἡ τȣ ἀνθρωπȣ ψυχη, και ἐπι γης ἐτι ἐπισκευαζομενη

Ego fraterno meo, & ſuper me converſio ejus. Ejus ſermo eſt, quæ perfectionem adepta ſit: nusquam videlicet, quocumque ſe verterit, prorſus requiem, uti in me, inventurus eſt.

Veni fraterne mi. Pro inferioribus obſecrat ſponſa, ut ex penitiſſimis beatisque moris ad eorum inſpectionem exeat. Hi enim ager ſunt & caſtella, & vineæ, atque malogranata.

CAP. VIII.

Inveniens te foris, oſculabor te. Videlicet extra Jeruſalem, ubi crucifixus eſt.

Adjuravi vos, filiæ Jeruſalem. Jam iterum adjuravit, ſed dubia *ſi* adjecit; nunc autem velut docendo, genus ſuſcitationis & exſuſcitationis ac charitatis oſtendit: quia adjurando vos per hæc adjuravi, quid ſuſcitetis, & quid exſuſcitetis.

Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum. Hortatur eam ſponſus, ut omnem animi cogitatum & actionem ſua figura informet. Hæc vero effici ait dilectione, quæ ut mors valida eſt. *Omnia* enim *ſuffert, omnia ſuſtinet.* Idcirco valida eſt ut mors, quæ peccatum enecat. Vel quia omnium mors dominata eſt, propterea quod omnes in Adam moriuntur, ſimiliterque infernus, talis, inquit, charitas eſt & zelus, quo decet Deo æmulari, durus in peccatores, ut zelus Eliæ & Phinees. Vel hoc ſponſus ad illam ait: *Pone me ut ſignaculum* ad obſignandas cogitationes tuas & actiones. *Et uſque ad mortem certa pro juſtitia.* Quin & Judæi ad infernum uſque æmulati ſunt, corruptis militibus.

Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet. Adhuc parvula hominis anima, & quæ in terra adhuc ſtruitur Dei eccleſia, & ſenſa (hæc enim ſunt ubera) nondum habet, creſcit magnitudine vitæ & ſenſuum,

μενη τȣ Θεȣ ἐκκλησια, και νοηματα (τȣτο γαρ οἱ μαςοι) μηπω ἐχȣσα, ἐπιδιδωσιν εἰς μεγεθος βιȣ και νοηματων. ἐπαν τρανωσῃ τα νοηματα και προφητικα θεωρηματα, ἡ την συμπνοιαν τε και συνεργιαν χωρησῃ δυναμεων, αἱ και ταυτα φασι μετα τε προφητων και δικαιων πνευματων.

Ο καθημενος ἐν κηποις. εἰδεν ἡ νυμφη τον νυμφιον ἀναπαυομενον ἐν τοις κηποις, και τȣς ἑταιρȣς αὐτȣ προσεχοντας αὐτȣ τῃ φωνῃ, ἡς ἠκȣσεν αὐτη, και βȣλεται αὐτον ὀξεως και διορατικως ὁρωντα ἀπο των τηδε πραγματων ἐκκλιναι ταχει μεν και ὀξυδερκιᾳ ὡμοιωμενον δορκαδι· νεβρῳ δε, τῳ των πολεμιων ὡς ὀφεων και σκορπιων καταφρονητικως ἐχειν, και ἀνελθειν προς τȣς ἀνεςηκοτας ὡς ὀρη, και πασης πνεοντας εὐωδιας· περι ὡν το, οἱ θεμελιοι αὐτων ἐν τοις ὀρεσι τοις ἁγιοις. και ταυτα κατα τȣς Ο και Θεοδοτιωνα και την πεμπτην ἐκδοσιν· ὁ μεν τοι Ακυλας, ὁ καθημενος ἐν κηποις ἐξεδωκεν· ὁ δε Συμμαχος, καθημενη· ὡς λεγεσθαι τα πρωτα προς την νυμφην, καθημενην παρα τοις ἰδιοις καρποις, και τȣς ἑταιρȣς αὐτȣ προσεκτικως αὐτης ἀκροασθαι χαιροντας.

---

ubi ſenſa ac prophetica oracula enucleaverit, vel communem afflatum auxiliumque perceperit earum poteſtatum, quæ etiam hæc loquuntur cum prophetis & ſpiritibus juſtorum.

Qui ſedes in hortis. Vidit ſponſa quieſcentem in hortis ſponſum, ac ſodales illius voci ejus attendentes, quam ipſa audivit, vultque, ut acuto ac perſpicaci obtutu a terrenis rebus defleĉtat, ſic nimirum, ut velocitate viſusque acutie capreæ ſimilis efficiatur; hinnuloque, ea ratione, quod velut ſerpentibus ac ſcorpiis, hoſtibus internecinus exiſtat, redeatque ad eos, qui montium inſtar eminent, & omnem odoris ſuavitatem ſpirant; de quibus illud dictum eſt: *Fundamenta eorum in montibus ſanctis.* Atque hæc ſecundum ſeptuaginta ac Theodotionem ac quintam editionem. Aquila quidem interpretatus eſt: *Qui ſedes in hortis;* Symmachus vero: *Quæ ſedes*, ita, ut priora ad ſponſum dicantur, ſedentem juxta proprios fructus, ſponſique ſodales attente cum gaudio vocem ſponſæ audiant.

MONI-

MONITUM
AD ORIGENIS Ἐξηγητικὰ IN ISAIAM.

Isaiæ prophetiam triplici modo exposuit Origenes, tomis nempe, Scholiis & homiliis. Suos ipse tomos memorat libro 7. *contra Celsum num.* XI. *Triginta adhuc supererant ætate Eusebii, qui, postquam hist. lib.* 6. *cap.* 32. *docuit, eos ab Origene sub Gordiano fuisse elaboratos, addit*: Ex quibus in tertiam partem Esaiæ, usque ad visionem quadrupedum in solitudine, triginta ad nos volumina pervenerunt. *Vicesimus tomus jam Hieronymi tempore perierat, uti patet ex ejus præfat. commentar. in Isaiam. Nunc omnes eamdem sortem habuerunt, nihilque ex illis superest præter duo fragmenta, citata in apologia Pamphili pro Origene, alterum e primo tomo, alterum e vicesimo volumine. Hosce commentarios non multi æstimasse videtur Hieronymus, quippe qui prologo in lib.* 5. *comment. in Isaiam ita loquitur*: Quid igitur faciam? Subeamne opus, in quo viri eruditissimi sudaverunt? Origenem loquor & Eusebium Pamphili; quorum alter liberis allegoriæ campis evagatur, & interpretatis nominibus singulorum, ingenium suum facit ecclesiæ sacramenta. *Idem in cap.* 6. *Isaiæ citat locum e tomo octavo, ubi dicebat Origenes, si scripturarum sacrarum textus hebraicus a Judæis falsatus fuisset, nunquam futurum fuisse, ut* Dominus & Apostoli, qui cætera crimina arguunt in Scribis & Pharisæis, de hoc crimine, quod erat maximum, reticuissent. *Observat præterea Hieronymus lib.* I. *in Rufinum tricesimum tomum desiisse explicatione, quam didicerat Origenes ab Huilo Judæorum patriarcha.*

Præter hosce tomos ferebantur ætate Hieronymi, ut ipse ait præfat. comment. in Isaiam, & alii sub nomine

ejus

ejus de visione quadrupedum duo ad Gratam libri, qui pseudographi putabantur, & viginti quinque homiliæ, & annotationes, quas excerpta possumus appellare. *Libri ad Gratam perierunt, nec non excerpta seu scholia. E viginti quinque homiliis supersunt tantummodo latine novem, quas interpretatus est beatus Hieronymus. Observat Rufinus (lib. 2. in Hieronymum) interpretem nimia libertate usum fuisse; atque ex omnibus erroribus, quibus scatebant, eos dumtaxat, qui catholicæ de Trinitate fidei adversabantur, sustulisse, aut ad clementiorem sensum quibusdam additis, quibusdam detractis revocasse. In exemplum adducit locum ex homilia prima, ubi, postquam vertit Hieronymus:* Qui sunt ista duo Seraphim? Dominus meus Jesus Christus & Spiritus sanctus, *de suo addidit:* Ne putes Trinitatis diffidere naturam, si nominum servantur officia. *In his homiliis, ac præsertim quarta & sexta sermonem ad Catechumenos & ad populum dirigit: unde nullus dubitandi locus est, quin vera homilia sint, licet constrictiori & obscuriori enuntientur stylo, quam vulgo exprimuntur aliæ Origenis homiliæ. Nona imperfecta est, eique perperam insertus est finis homiliæ nonæ in Jeremiam. Quo tempore pronuntiatæ fuerint, incertum est. Id unum statui potest, pronunciatas fuisse ab Origene presbytero. Ergo collocandæ sunt post annum* 228.

FRAG.

EX LIBRO PRIMO ORIGENIS SUPER ISAIAM.

Sicut dicit Apoſtolus, *quoniam æmulatores eſtis ſpirituum:* ſicut cum unus ſit ſpiritus tanti per ſingulos dicuntur Spiritus ſancti, quanti ſunt hi, qui habent in ſe Spiritum ſanctum: ita & de Chriſto dicendum eſt. Ab uno enim Chriſto multi fiunt Chriſti, de quibus ſcriptura dicit: *Nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari.* Sic & ab uno Deo multi Dii dicuntur, omnes ſcilicet hi, in quibus habitat Deus. Sed nobis unus eſt Deus pater, ex quo omnia; unus eſt ergo verus Deus, qui, ut ita dixerim, præſtator eſt Deitatis, & unus Chriſtus factor Chriſtorum, & unus Spiritus ſanctus, qui per ſingulas animas ſanctorum facit Spiritum ſanctum. Chriſtus vero, ſicut per hoc, quod Chriſtus eſt, facit Chriſtos, ita & per hoc, quod eſt filius Dei, & filius proprius & unigenitus, omnes eos, qni percipiunt ab eo ſpiritum adoptionis, filios Dei facit.

E VICESIMO OCTAVO LIBRO ORIGENIS IN ISAIAM PROPHETAM.

De illo Capitulo, in quo dicitur: *Reſuſcitabuntur mortui, & reſurgent hi, qui in ſepulchris ſunt.*

Melius ergo eſt, dicere, quod omnes quidem reſurgemus, ut & impii veniant in illum locum, ubi fletus eſt & ſtridor dentium, & ubi juſti recipient

unus-

unusquisque in suo ordine secundum meritum bonorum gestorum suorum, cum transformabitur corpus humilitatis eorum, ut sit conforme corporis gloriæ Christi: quod seminatum quidem est in corruptione, surget vero in incorruptione: quod seminatum est in ignominia, surget in gloria: quod seminatum est in infirmitate, surget in virtute, resurrectionis scilicet tempore: & quod seminatum est corpus animale, surget autem corpus spiritale. Licet ergo omnes resurgant, & unusquisque in suo ordine resurgat, considerandum est tamen propter illum sermonem Joannis, quem in revelatione sua dicit: *Beatus, qui habet partem in resurrectione prima, in hoc secunda mors non habet potestatem:* ne forte dividi omnis resurrectionis ratio in duas partes possit, id est, in eos, qui salvandi sunt, justos, & eos, qui cruciandi sunt, peccatores: ut sit una quidem bonorum, quæ dicitur prima: illa vero, quæ est miserorum, secunda dicatur: & illam quidem in omnibus esse puram, hilarem, totius plenam lætitiæ: illam vero alteram totam tristem, totam mœroris plenam, & actibus ac vita eorum dignam, qui in præsenti vita Dei mandata contempserunt, & judicii ejus timore neglecto semetipsos tradiderunt in operationem totius immunditiæ & avaritiæ, nec se præparare conati sunt, ut resistere adversario possent adversus contrarias atque inimicas humano generi potestates. Sepulcra autem mortuorum in hoc loco sicut & in multis aliis secundum certiorem scripturæ sensum accipienda sunt, non solum ea, quæ ad depositionem humanorum corporum videntur esse constructa, vel in saxis excisa, aut in terra defossa, sed omnis locus, in quocumque vel integrum humanum corpus, vel ex parte aliqua jacet, etiamsi accidat, ut unum corpus per loca multa dispersum sit, absurdum non erit, omnia ea loca, in quibus pars aliqua corporis jacet, sepulchra corporis

ejus

ejus dici. Si enim non ita accipiamus, resurgere de sepulchris suis mortuos divina virtute, qui nequaquam sunt sepulturæ mandati, neque in sepulchris depositi, sed sive naufragiis, sive in desertis aliquibus defuncti sunt locis, ita, ut sepulturæ mandari non potuerint, num videbuntur annumerari inter eos, qui de sepulchris resuscitandi dicuntur. Quod utique valde absurdum est. *Et interjectis quidam:* cum ergo Paulus scribit, quod, *sicut stella a stella differt in gloria, ita erit & resurrectio mortuorum:* & quod dicit: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione*, & cætera hujusmodi manifeste hæc de solo corpore scribit. Non enim anima seminata est in corruptione, aut in infirmitate, aut in ignominia. Denique evidenter adjungit his omnibus, & dicit: *Seminatur corpus animale:* ut ne quis putaret, animam esse, quæ seminatur in corruptione, vel in ignominia, vel in infirmitate.

ORIGENIS
HOMILIÆ IN VISIONES ISAIÆ.

HOMILIA I.

Visio prima. *Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum sedentem super solium excelsum.*

1. Quamdiu Ozias rex vixit, non potuit visionem videre Isaias propheta. Erat enim Ozias peccator, & faciens malignum ante conspectum Domini, & agens adversus voluntatem divinæ legis. Ingressus est templum & sancta sanctorum, & ob hoc lepra persu-

perfusus in fronte est, ita, ut foras civitatem vadens, inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, ut visionem Dei videre possimus. Neque enim frustra scriptum est: *Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum.* Unicuique nostrum vivit Ozias sive Pharao, & non suspiramus, Ægyptia opera facientes. Si autem moritur, tunc suspiramus, ut in Exodo scriptum est. Si Ozias vivit, non videmus gloriam Dei, si autem moritur, tunc videmus statim, ut moritur Ozias, gloriam Dei, tantum hoc sit, ut regnet in nobis sermo ejus, qui dixit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo*, & non regnet ira. Est quidem & peccati rex. Apostolus ita sciens ait: *Non ergo regnet peccatum in mortali vestro corpore.* Miserabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali se tradit regi, despiciens regnum Dei, & subjiciens se voluptati. Propterea voluptatis amator non est amator Dei. Et secundum Apostolum de quibusdam dicitur: *Amantes voluptatem magis quam Deum.* Et quidem idipsum non de his dictum est, qui omnino sunt infideles, sed de his, qui intrinsecus commorantur, *voluptatem magis quam Deum amantes, qui habent figurationem pietatis, virtutem autem ejus negantes.* Hæc propter mortem regis Oziæ, post cujus interitum vidisse se ait visionem Propheta. Quæ est autem visio? *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & elevatum*, &c. Non omnis, qui videt Deum, videt eum sedentem super thronum excelsum & elevatum. Scio, alium prophetam vidisse Dominum, & vidisse eum super thronum sedentem, sed non excelsum, neque elevatum. Differens scripturam Daniel, dicit: *Throni positi sunt*, & non erat excelsus ille thronus. Et: *veniam, ut sedeam ad judicandum populum in valle Josaphat.* Ergo hic in valle sedit, & in valle eum judicaturus est, quem est condemnaturus. Aliud autem est, videre eum sedentem

ejus dici. Si enim non ita accipiamus, resurgere de sepulchris suis mortuos divina virtute, qui nequaquam sunt sepulturæ mandati, neque in sepulchris depositi, sed sive naufragiis, sive in desertis aliquibus defuncti sunt locis, ita, ut sepulturæ mandari non potuerint, num videbuntur annumerari inter eos, qui de sepulchris resuscitandi dicuntur. Quod utique valde absurdum est. *Et interjectis quidam:* cum ergo Paulus scribit, quod, *sicut stella a stella differt in gloria, ita erit & resurrectio mortuorum:* & quod dicit: *Seminatur in corruptione, surget in incorruptione*, & cætera hujusmodi manifeste hæc de solo corpore scribit. Non enim anima seminata est in corruptione, aut in infirmitate, aut in ignominia. Denique evidenter adjungit his omnibus, & dicit: *Seminatur corpus animale:* ut ne quis putaret, animam esse, quæ seminatur in corruptione, vel in ignominia, vel in infirmitate.

ORIGENIS
HOMILIÆ IN VISIONES ISAIÆ.

HOMILIA I.

Visio prima. *Et factum est in anno, quo mortuus est Ozias rex, vidi Dominum sedentem super solium excelsum.*

1. Quamdiu Ozias rex vixit, non potuit visionem videre Isaias propheta. Erat enim Ozias peccator, & faciens malignum ante conspectum Domini, & agens adversus voluntatem divinæ legis. Ingressus est templum & sancta sanctorum, & ob hoc lepra persu-

perfuſus in fronte eſt, ita, ut foras civitatem vadens, inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, ut viſionem Dei videre poſſimus. Neque enim fruſtra ſcriptum eſt: *Et factum eſt in anno, quo mortuus eſt Ozias rex, vidi Dominum.* Unicuique noſtrum vivit Ozias ſive Pharao, & non ſuſpiramus, Ægyptia opera facientes. Si autem moritur, tunc ſuſpiramus, ut in Exodo ſcriptum eſt. Si Ozias vivit, non videmus gloriam Dei, ſi autem moritur, tunc videmus ſtatim, ut moritur Ozias, gloriam Dei, tantum hoc ſit, ut regnet in nobis ſermo ejus, qui dixit: *Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo*, & non regnet ira. Eſt quidem & peccati rex. Apoſtolus ita ſciens ait: *Non ergo regnet peccatum in mortali veſtro corpore.* Miſerabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali ſe tradit regi, deſpiciens regnum Dei, & ſubjiciens ſe voluptati. Propterea voluptatis amator non eſt amator Dei. Et ſecundum Apoſtolum de quibusdam dicitur: *Amantes voluptatem magis quam Deum.* Et quidem idipſum non de his dictum eſt, qui omnino ſunt infideles, ſed de his, qui intrinſecus commorantur, *voluptatem magis quam Deum amantes, qui habent figurationem pietatis, virtutem autem ejus negantes.* Hæc propter mortem regis Oziæ, poſt cujus interitum vidiſſe ſe ait viſionem Propheta. Quæ eſt autem viſio? *Vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum*, &c. Non omnis, qui videt Deum, videt eum ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum. Scio, alium prophetam vidiſſe Dominum, & vidiſſe eum ſuper thronum ſedentem, ſed non excelſum, neque elevatum. Differens ſcripturam Daniel, dicit: *Throni poſiti ſunt*, & non erat excelſus ille thronus. Et: *veniam, ut ſedeam ad judicandum populum in valle Joſaphat.* Ergo hic in valle ſedit, & in valle eum judicaturus eſt, quem eſt condemnaturus. Aliud autem eſt, videre eum ſedentem

ſuper thronum excelſum & elevatum. Et in Michea egreditur, & deſcendit Deus. Et ut videat Sodomam, deſcendit. *Deſcendens*, ait, *videbo, ſi ſecundum clamorem eorum, venientem ad me, conſummaverunt.* Igitur Deus aliquando ſurſum, aliquando deorſum juxta dignitatem videtur negotiorum. *Vidi ergo Dominum*, Iſaias ait, *ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum.* Si video Deum in his, qui hic ſunt, regnantem, non eum video ſuper thronum excelſum & elevatum. Si video eum regnantem cæleſtibus virtutibus, video eum ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum. Quid eſt, quod dicit cæleſtibus virtutibus? Throni, dominationes, principatus, poteſtates, virtutes cæleſtes ſunt. Et ſi video eum, quomodo eis regnet in verbo, *vidi Dominum ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum. Et plena erat domus gloria ejus.* Surſum quoque elevatus eſt thronus ejus, plenaque eſt domus gloria ejus. Non arbitror, quia plena eſt domus gloria ejus, hæc, quæ in terra eſt. *Domini eſt terra & plenitudo ejus.* Plenitudinem autem gloriæ Dei non invenies in præſenti: ſed ſi quis ædificaverit templum Deo, videbitur gloria Dei, & ſi ſervat hoc, quod dictum eſt, plena domus videtur gloria Dei. Neſcio autem, an ſic domus gloria compleatur. Et in Levitico, quantum ad præſens pertinet negotium, Deo largiente, legitur in collecta, quæ ſequitur, quia præcepit Dominus, quædam fieri, ut videatur Domini gloria. Nec unquam apparebit gloria Dei, ſi non hæc fiant. Cognoſcimus autem illa, cum lecta fuerint.

2. *Et Seraphim ſtabant in circuitu ejus, ſex alæ uni, & ſex alæ alteri.* Duo video Seraphim: & unumquodque eorum in ſemetipſo habens ſex alas. Deinde diſpoſitio alarum. Et duabus quidem alis velabant faciem, non propriam, ſed Dei: duabus alis velabant pedes, non proprios, ſed Dei: duabus autem alis volabant. Juxta quod ſcriptum eſt, contrarium ſibi

vide-

videtur. Si ſtabant, volare non poterant. Scriptum vero eſt: *Seraphim duo ſtabant in circuitu ejus, ſex alæ uni & ſex alæ alteri: & duabus quidem velabant faciem, & duabus velabant pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum.* Verum hæc Seraphim, quæ circa Deum ſunt, quæ ſola cognitione dicunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* propter hoc ſervant myſterium Trinitatis, quia & ipſa ſunt ſancta. His enim in omnibus, quæ ſunt, ſanctius nihil eſt. Et non leviter dicunt alter ad alterum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus;* ſed ſalutarem omnibus confeſſionem clamore pronunciant. Quæ ſunt iſta duo Seraphim? Dominus meus Jeſus & Spiritus ſanctus. Nec putes Trinitatis diſſidere naturam, ſi nominum ſervantur officia. Operiebant faciem Dei. Exordium enim Dei ignotum eſt. Sed & pedes. Noviſſimum enim, quod in Deo noſtro eſt, non comprehenditur. Sola enim media videntur. Ante iſta, quæ fuerint, neſcio: ex iis, quæ ſunt, intelligo Deum. Poſt iſta, quæ futura ſunt, juxta quod futura ſunt, neſcio. *Quis pronunciavit ei?* Dixit Eccleſiaſtes. Annuntiate mihi priora & noviſſima, quæ erunt, & dicam, quoniam Dii eſtis. Hinc & Iſaias ait: *Priora annunciate nobis, & ponemus cor noſtrum, & ſciemus & noviſſima eorum, quæ ventura ſunt, indicate nobis. Quæ ventura ſunt, in futurum nunciate, & dicemus, quoniam Dii eſtis.* Ex quo ſi quis dixerit præterita, & poterit noviſſima dicere: Deus eſt: quis ergo poteſt dicere præter Seraphim, *Sanctus, Sanctus, Sanctus?* Seraphim autem nudaverunt quandam partem Dei, ut ita dicam, medietatem ejus, & clamabant aliud ad aliud aſſiſtentia Deo: atque dicentia, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Stant igitur & moventur, ſtant cum Deo, moventur demonſtrantia Deum. Intellige enim, quia velant faciem, velant pedes, non moventur, quæ velata ſunt, non velantur, quæ volant, & di-

cunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus.* Domini mei Jesu Christi nunciatur adventus; nunc itaque plena est omnis terra gloria ejus. Aut certe necdum plena est, sed futurum, ut impleatur, cum expleta fuerit oratio, qua patrem nos ipse Dominus jussit orare. *Cum oraveritis*, inquiens, *dicite: Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra.* Adhuc in cælo voluntas est patris, in terris necdum voluntas ejus expleta est, ut ipse Jesus juxta dispensationem carnis, quam induerat, ait: *Dedit mihi universam potestatem, ut in cælo & in terra.* Nunquid potestatem non haberet in terra is, qui habebat in cælis? & aliquid de mundo acciperet, qui in sua venerat? Sed ut ita crederetur Deus in terra, quomodo credebatur in cælo, ergo accepit potestatem homo Christus, quam ante non habuit: & usque ad præsens necdum habet in terra omnium potestatem. In his quippe, qui peccant, necdum regnat, sed quando ei data est & horum potestas, cum ei subdita fuerint omnia, tunc complebitur potestas, & perambulabit, subjiciens sibi omnia. Quidam autem necdum volunt subjici ei, verum adhuc inimicis ejus subjiciuntur. Nos porro dicamus: *Nonne Deo subjecta erit anima mea?* Apud Deum enim salutare meum.

3. *Et duabus volabant, & dicebat alterum ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus. Et elevatum est superliminare a voce, qua clamabant*, voce Jesu Christi & voce Spiritus sancti. Si aliquis e nobis clamantium audierit vocem Jesu Christi & Spiritus sancti, elevatur superliminare, & altius fit quam eo tempore, cum elevatum est, cumque dictum est: *Attollite portas principes vestras, & elevamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ.*

4. *Et*

4. *Et domus impleta est fumo.* Ex remissione ignis cuncta impleta est domus. Fumus autem vapor ignis est. *Et dixi: O miser ego, quoniam compunctus sum, quia, cum sim homo, & immunda labia habeam.* Non possum sentire, quare humiliaverit seipsum Isaias. Verum dicit: testimonium enim dat scriptura, quia ejus mundantur labia ab uno ex Seraphim, qui missus est, ad auferenda ejus peccata. Unus autem ex Seraphim Dominus meus Jesus Christus est,. qui ad auferenda peccata nostra a patre missus est, & dicit: Ecce abstuli iniquitates tuas, & peccata tua circummundavi. Nec putes naturæ contumeliam, si filius a patre mittitur. Denique ut unitatem deitatis in Trinitate cognoscas, solus Christus in præsenti lectione nunc peccata dimittit, & tamen certum est, a Trinitate peccata dimitti. Qui enim in uno crediderit, credit in omnibus. Deferatur ergo mihi de altario cælesti forceps, ut tangat labia mea. Forceps Domini, si tetigit labia mea, mundat ea. Et si mundaverit ea, & circumciderit a vitiis, ut nuper diximus, aperiam verbo Dei os meum, nec ulterius sermo immundus exiet ex ore meo: quia, *cum sim homo, & immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habito.* Seraphim, quod missum fuit, mundavit labia prophetæ, non mundavit autem labia populi. Confessus est enim ipse, immunda labia se habere, & in medio populi, immunda labia habentis, habitare. Sed hoc, quod missum est Seraphim, non judicavit dignos esse de populo, ut & illorum labia emundaret, & idcirco adhuc impie agunt, idcirco adhuc Domino meo Jesu Christo repugnant, adhuc ei maledicunt immundis labiis. Ego autem precor, ut veniens Seraphim, emundet labia mea.

5. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.* Cur non dicamus in præsenti traditionem quamdam Judæorum verisimilem quidem, nec tamen veram, & solu-

tionem ejus, quare non inveniamus? Aiunt, ideo Isaiam esse sectum a populo, quasi legem prævaricantem, & extra scripturas annunciantem. Scriptura enim dicit: *Nemo videbit faciem meam, & vivet.* Iste vero ait: *Vidi Dominum Sabaoth.* Moyses, aiunt, non vidit, & tu vidisti. Et propter hoc eum secuerunt, & condemnaverunt eum ut impium. Non enim sciebant, quia duabus alis velaverunt faciem Dei Seraphim. *Vidi Dominum*, sed faciem non vidit Isaias, nec Moyses vidit. Posteriora vidit, ut scriptum est, Moyses. Veruntamen vidit Dominum, etsi faciem ejus non vidit. Et hic ergo vidit, licet faciem non viderit. Male igitur condemnaverunt Prophetam. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis, & missus est ad me unus de Seraphim.* Non est unus Domini mei Jesu Christi adventus, quo descendit ad terras: & ad Isaiam venit, & ad Moysen venit, & ad populum venit, & ad unumquemque prophetarum venit: neque tu timeas, etiam si jam cælo receptus est, iterum veniet. Quia autem & ante præsentiam carnalem ad homines venerit, ipsum accipe testem denunciantem atque dicentem: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui missi sunt ad te, quoties volui colligere filios tuos.* Quoties volui. Non dicit, non vidi te nisi isto adventu: sed dicit, quoties volui. Et per singulos prophetarum convertens se, ego, inquit, eram Christus, qui loquebar per prophetas. Dixi, neque tu timeas, & nunc mittitur Jesus Christus. Non mentitur. *Vobiscum sum*, ait Dominus, *omnes dies usque ad consummationem sæculi.* Non mentitur. *Ubi duo vel tres collecti sunt in nomine meo, & ego sum in medio eorum.* Quoniam igitur præsto est, & assistit Jesus Christus, & paratus est & præcinctus summus sacerdos, offerre patri interpellationes nostras, surgentes per ipsum sacrificia patri offeramus. Ipse enim propitiatio est pro peccatis nostris, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen

HO-

HOMILIA II.

De eo, quod scriptum est: *Ecce virgo in utero concipiet, &c. Cap. VII.*

1. Quantum ad dictum attinet, verecunde fecit Achaz, cum ei fuisset imperatum, ut peteret signum in profundum aut in excelsum, & rationem reddidit, cur petere noluerit. Ait quippe: *Non petam, & non tentabo Dominum.* Est tamen super hoc verbo culpatus, & dicitur ad eum: *Audite nunc domus David. Numquid modicum vobis, præstare certamen hominibus, & quomodo Domino præstatis certamen?* Deinde dicitur hæc repromissio: *Ideo Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel.* Hæc exponantur, & de reliquis videbimus, indigentes & in illis gratia Dei, ut manifestentur. Jubetur, ut petat signum, non simpliciter, sed sibi ipsi. Sermo quippe ait: *Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum aut in excelsum.* Propositum est signum Dominus meus Jesus Christus. Hoc enim est signum, quod jubetur, ut sibi postulet in profundum aut in excelsum. In profundum quidem, quia, qui descendit, ipse est. In excelsum vero, quia, qui ascendit super omnes cælos, ipse est. Mihi autem hoc signum propositum Dominus meus Jesus Christus in profundum & in excelsum, nihil prodest, si non mihi fiat mysterium de profundo & excelso ejus. Cum enim ego recepero mysterium de Christo Jesu, de profundo & excelso, tunc accipiam signum secundum præceptum Domini, & dicetur mihi quasi habenti in memetipso profundum & excelsum: *Neque dixeris in corde tuo: Quis ascendit in cælum? Hoc est Christum deducere. Aut quis descendit in abyssum? Hoc est Christum ex mortuis reducere.*

ducere. Juxta est verbum tuum vehemens *in ore tuo, & in corde tuo.* Præcipitur ergo nobis omnibus, ut petamus nobis hoc signum, ut nobis utile fiat signum, quod dat Dominus Deus in profundum & in excelsum. Si quis autem est, qui sciat, & rationabili contemplatione cognoscat hoc, quod dictum est, *in profundum & in excelsum*, non disjunctive esse dictum, significat enim hoc, quod utrumque possit. *Pete tibi signum a Domino in profundum & in excelsum.* Et in promissione autem dixit Apostolus: *Ut* cognoscamus, *quid sit profundum & excelsum, & longitudo, & latitudo. Et dixit Achaz, non petam.* Incredulus fuit. Dixit enim: pete tibi ipsi. Populus autem usque hodie non petit signum, propterea non habet illum, & præbet Domino certamen populus, qui non recipit Dominum meum Jesum Christum. Deinde alia sequitur quæstio. Isto enim dicente: *Non petam, neque tentabo Dominum:* & æstimante, tentationem esse, si peteret signum, ait: *Audite nunc domus David. Numquid vobis modicum est, præstare certamen hominibus, & quomodo Domino præstatis certamen?* Non præstat autem certamen Domino, neque hominibus eum arbitror præstare certamen, qui petit signum in profundum aut in excelsum. Certamen quippe Dei est, quomodo salvet hominem. Non præstat igitur certamen Domino, qui confugit ad salutem. Qui vero Domino certante, ut salvet hominem, fugit a salute, & procul recedit a Domino, præstat Domino certamen. *Ideo dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel.* Veritas exemplarium prophetæ hujus dicit, *vocabis.* In Matthæo porro scimus lectitari: *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel.* Non possumus dicere, quia oporteat minus, aliquid facere de Propheta. Quomodo vero evangelium hanc habet scripturam? Utrum ab aliquo non intelligente, & ad faciliora currente,

rente, quomodo & in aliis multis factum est: an sic a principio, ut dicat forsitan aliquis editum esse evangelium: qui vult, deliberet. Propheta quidem manifeste habet, *& vocabis nomen ejus Emmanuel.* Novi quemdam in exordio scripturarum evangelii legentem: *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, dixisse intra seipsum: Quid est, vocabis? Quis vocabit? Achaz. Et quomodo potuit Achaz de salvatore, qui post generationes multas venit, audire: *Vocabis nomen ejus Emmanuel*: atque ita pro eo, quod est, *vocabis*, scripsisse, *vocabitur.* Sed vide, quia non Achaz dicitur: *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, sed domui David vide manifeste dictum: *Audite nunc domus David: Numquid modicum vobis est, præstare certamen hominibus, & quomodo Domino præstatis certamen? Ideo dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo in utero concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel.* Sed quando itaque non intelligimus hoc, quod dictum est, nihil ex eo minus faciamus, neque ad faciliora curramus, sed expectemus, donec gratia Dei subjiciat nobis per illuminationem scientiæ explanationem quæstionis: aut certe rursum gratia Dei, per quem vult, illuminet nos, ut non ultra quæramus, sed quæstio nostra solvatur. Si autem temere ad non intellecta prorumpimus, nos ipsos causabimur. Quæ est ergo domus David? Si David Christus est, ut frequenter probavi, domus David nos sumus ecclesia Dei: & dicitur nobis, qui ecclesia sumus, ut non præstemus certamen Deo supra dictum, sed dante Domino signum suscipiamus illud. Nobis, non domui David ista dicuntur. Et prophetatur, quia, si quis est domus David, vocabit nomen ejus Emmanuel. In adventu enim Christi sola ecclesia nostra de Christo dicit: *Nobiscum Deus.* His, ut dedit gratia Dei, explanatis, alia jam quæramus ænigmata.

2. *Butyrum & mel manducabit.* Quomodo Christus prophetatur butyrum & mel comesturus? Si hoc fuerit expositum Domino tribuente, rursus ea, quæ sequuntur, aliam nobis ingerent quæstionem. Utinamque omnes faceremus illud, quod scriptum est: *Scrutamini scripturas.* Plura ex corporalibus cibis nominata sunt in scripturis pro escis spiritalibus. *Quasi modo nati parvuli rationabile & sine dolo lac desiderate.* Ergo est sine dubio lac rationabile, & oportet nobis istiusmodi lac quærere. Rursum in Proverbiis de melle scriptum: *Mel inveniens comede, quod sufficit, ne forte plenus evomas.* Num curavit Spiritus sanctus de melle isto, quod notum est, ne forte plus comedamus? Sed sentiens utique Spiritus sanctus mel spiritale, ait: *Mel inveniens comede, quod sufficit.* Quid autem sentiens, Spiritus sanctus præcepit nobis, ut, si inveniremus mel (invisibile est si quidem mel) comedamus, quod sufficit? *Vade,* ait, *ad apem, & disce, quomodo operatrix est.* Et inveniuntur prophetæ apes esse. Fingunt siquidem ceras, & mella conficiunt, & si audienti mihi expedit dicere, favi eorum scripturæ sunt, quas reliquerunt. Et volens veni ad scripturas, & inveni mel. Sed *comede mel.* Et in Proverbiis rursus dicitur: *Bonus est enim favus, ut indulcentur fauces tuæ.* Putasne, hoc dicit Spiritus sanctus, comede mel, quod in usu est, bonum enim est? Ego non audeo dicere, quia de melle corporeo mihi præcipiat Spiritus sanctus, *comede mel.* Ecce non habeo, aut certe naturæ hujusmodi sum, ut de melle comedere non possim: qua ratione mihi dicit, comede mel, & noli comedere carnes, sed comede fili mel, bonum est enim. Si videas apes prophetas, & opus eorum mella vel favos, tunc videbis, quomodo pro dignitate sancti Spiritus intelligas, *comede mel fili, bonum est enim.* Si quis meditatur eloquia divina, & nutritur sermonibus scripturarum, complet mandatum divinum jubens,

comede

comede mel fili: & faciens, quod justum est, potitur sermone, qui sequitur, *Bonum est enim.* Quia bonum est hoc mel, quod in scripturis invenitur. Quod autem dicitur: *Vade ad apem*, istiusmodi est. Est quædam, ut ita dicam, apis super apes: & quomodo inter apes rex quidam est, qui nominatur esse rex, sic princeps apum Dominus est Jesus Christus, ad quem mittit me Spiritus sanctus, ut comedam mel, bonum est enim, & favus ejus, ut indulcentur fauces meæ. Et forte subtiliores litteræ favi erunt, mel vero est, qui in his est, intellectus. Iste porro, qui est natus ex virgine Emmanuel, butyrum & mel manducat, & quærit, ab unoquoque nostrum butyrum manducare. Quomodo a singulis nostrum butyrum quærit & mel, sermo edocebit. Opera nostra dulcia, sermones nostri suavissimi & utiles, mella sunt, quæ manducat Emmanuel, quæ manducat iste, qui natus est de virgine. Si vero sermones nostri amaritudine pleni sunt, ira, animositate, molestia, turpiloquio, vitiis, contentione, dedit in os meum fel, & non comedit ab his sermonibus salvator. Comedet autem salvator de sermonibus, qui sunt apud homines, si fuerint sermones eorum mel. Approbemus hoc de scripturis. *Ecce sto ad ostium, & pulso. Si quis aperuerit mihi ostium, ingrediar ad eum, & cœnabo cum illo, & ille mecum.* Igitur ipse pollicetur, se ex nostris cœnaturum nobiscum esse. Certum est autem, quia & nos cum illo cœnamus, si cœnemus illum. Comedens quippe de nostris bonis sermonibus, operibus & intellectu, repascit nos suis escis spiritalibus, & divinis, & melioribus. Propterea quia beatum est, suscipere salvatorem, apertis ostiis principalis cordis nostri, præparemus ei mella, & omnem cœnam ejus: ut ipse nos ducat ad magnam cœnam patris in regno cælorum, quæ est in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

De septem mulieribus. Cap. IV.

1. Septem mulieres patiuntur opprobrium, & circumeunt, quærentes eum recipere, qui possit auferre opprobrium earum. Ipsæ septem mulieres repromittunt, ut suum panem manducent, & vestimentis suis operiantur. Non necesse habent panem ejus, sed nomen ejus, qui opprobrium earum possit auferre. Non indigent vestimentis hominis, quem assumunt. Meliora habent vestimenta, quam potest eis homo præstare. Lautiores habent cibos, quam conditio potest humana largiri. Cujus ergo sint septem mulieres, & quod sit opprobrium earum, dignum est considerare. Septem mulieres una sunt; Spiritus enim Dei sunt. Et est ista una, septem sunt. Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Domini. Ista sapientia patitur opprobrium a multis sapientiis insurgentibus in se. Iste verus intellectus sustinet opprobrium ab intellectibus falsis. Istud magnum consilium opprobratur a multis consiliis non bonis. Ista virtus maledicitur a quadam, quæ, cum non sit virtus, repromittit, se esse virtutem. Ista scientia patitur opprobrium a quadam falsi nominis scientia nomen suum surripiente. Ista pietas exprobratur, ab ea, quæ, cum se dicat esse pietatem, impietas est, & impios instruit. Iste timor patitur opprobrium ab eo, qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur divinum metum, sed non cum scientia metuunt. Quomodo ergo istæ septem patiuntur opprobrium, consideremus. Vide sapientiam sæculi hujus, vide sapientiam principum mundi hujus, quomodo exprobrant sapientiam Christi mei, & quomodo exprobrant sapientiam judaismi veri, juxta quem

nos

nos circumcidimur spiritaliter, isti vero præciduntur. Intellige itaque, quomodo sapientia sæculi hujus & principum mundi istius maledicunt sapientiæ: & ob hoc quæritur homo, qui cum istis septem spiritalibus velut mulieribus fit, ut auferat earum opprobrium. Proprie unus est homo, qui auferat earum opprobrium. Quis est iste homo? Jesus, qui exivit juxta carnem de radice Jesse, factus ex semine David secundum carnem, prædestinatus filius Dei in virtute juxta spiritum justificationis. Exiit quippe virga de radice Jesse. Virga non est primogenitus omnis creaturæ, virga non est, qui in principio erat apud Deum Deus verbum, sed virga de radice Jesse, qui juxta carnem natus est. Exiit ergo virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendit. Quis est flos, & quæ est radix? Ambo enim in unum idipsum subjacent. Differentia autem est negotiorum. Nam si peccator es, non est tibi flos, neque videbis florem, qui est ex radice Jesse. Veniet enim & ad te virga, quomodo discipulus virgæ & floris loquitur. De virga quidem dicit: *Quid vultis, in virga veniam ad vos?* De flore vero: *An in charitate Dei & spiritu mansuetudinis?* Exiit ergo de radice Jesse virga sapientiæ ei, qui suppliciis plectitur, virga ei, qui indiget increpatione, virga ei, qui necesse habet, ut arguatur: flos vero ei, qui jam eruditus est, & non indiget dura correctione, vel certe non indiget pœnis, sed valenti jam florere incipere, & ad perfectum fructum exire. Primum enim flos ostenditur, deinde post florem virga fit, & ad fructum exit. Exiit virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescent super eum septem mulieres, spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus requiescet super eum. Spiritus enim sapientiæ non requievit in Moyse, spiritus sapientiæ non requievit in Jesu Nave, spiritus sapientiæ non requievit in singulis prophetarum, in Isaia, in Hieremia.

2. Nec

2. Nec vero quasi blasphemantem me lapidetis, dum velim glorificare Dominum meum Jesum Christum: sed sustinentes considerate, quod dicitur, & videbitis, quia in nullo eorum requieverit spiritus, non quod ad nullum eorum venerit, sed quod in nullo requieverit. Venit super Moysen, & non credidit Moyses post spiritum sapientiæ, qui venit ad eum. *Audite* enim, ait, *contumaces: Numquid ex petra ista educam vobis aquam?* Venit super omnes justos, venit & super Isaiam: sed quid ait? *Immunda labia habens: & in medio populi immunda labia habentis, ego habito.* Venit spiritus sapientiæ post illam forcipem, & ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requievit. Ministro quidem eo usus est, non autem requievit. Tribulatur, ad quemcumque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec est justus super terram, qui faciat bonum, & non peccet. *Nemo mundus a sordibus, neque si una die sit vita ejus, numerati autem menses ejus.* Igitur super nullum requiescit. Possumus & de evangelio probare, quia venit spiritus super multos, & non mansit in eis. Ante paululum lectum est: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in æternum.* Non ait, non erit, sed, *non permanebit.* Unum vidit Joannes solum, in quo permansit, & signum hoc erat: *Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem in eo, iste est filius Dei.* Ministravit quidem verbo Dei spiritu descendente: post modicum peccat, post modicum otiosum verbum loquitur: nescio autem, si & sine peccato maneat. Putasne, præsente spiritu peccare conceditur? Super nullum ergo requievit spiritus Dei, secundum quod scriptum est: *Exiit virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendit, & requiescit super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ, spiritus intellectus, spiritus consilii & virtutis.* Propter hoc magni consilii est angelus, propter hoc invaluit, & invalescens ascendit, & mirantur

eum

eum virtutes ascendentem, & dicunt de eo: Iste est Dominus fortis & potens in prælio. Ad hunc ergo dicam in cælestia ascendentem, vel ad fortitudinem ejus. *Et requievit super eum spiritus consilii & fortitudinis. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem.* Requievit ergo super eum spiritus Dei, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus sapientiæ & pietatis, & implevit eum spiritus timoris Domini.

3. Mulieres igitur quærentes, quem assumant, apprehendent septem unum hominem. Et hoc ex prioribus pendet, & oportet primo cognoscere, quando recipiant septem mulieres unum hominem. Cum fortes Hierusalem humiliati fuerint, cum luxerint thecæ eorum ornamenta filiarum Sion, cum derelicta fuerit illa sola, cum elisa fuerit ad terram, *tunc apprehendent septem mulieres unum hominem, dicentes: Panem nostrum manducabimus, & vestimentis nostris operiemur: verumtamen nomen tuum invocetur super nos.* Tunc apprehendent & vere tenebunt septem mulieres hominem unum Jesum Christum Dominum nostrum, juxta quod intelligitur homo, juxta quod natus est, juxta quod corpus assumpsit. *Apprehendent septem mulieres hominem unum, dicentes: Panem nostrum manducabimus.* Multi ambulant homines, & nullum apprehendunt mulieres, nullus eis placet homo. Non enim propter inopiam hominum unum hominem apprehendunt, non propter raritatem hominis, qualem voluerunt, talem quæsierunt: unum solum repererunt hominem, quem apprehenderunt, ut dicant ei: *Panem nostrum manducabimus, & vestimentis nostris operiemur.* Est quidam cibus sapientiæ, est quidam cibus similiter intellectus & reliquorum spirituum. Quis est iste cibus? Non timeo dicere, cibus alius est extra istos: forte ut meus est cibus sermo Dei, qui ait: *Ego sum panis vivens, qui de cælo descendi, & vitam do*

mundo:

... sapientia. Singulæ har
ornamenta. *Verumtamen nomen*
nos, aufer opprobrium nostrum.
pientiæ? Jesus. Quid est: *Inv*
per nos? Ego sum sapientia, vole
ut ego sapientia dicar Jesus, ut
um magnum & fortitudo, & sciet
Dei nominentur Jesus, ut omnia
tuum fiat. *Nomen tuum invocetu*
probrium nostrum. Revera abstulit
Idcirco surgentes, oremus Deu
hominem, ut septem mulierum sp
ceret, ut & nobis iste homo trib
harum mulierum: ut assumentes
tes, intelligentes in Deo & hom
adornantes animam nostram in Ch
gloria & imperium in sæcula sæcul

HOMILIA

faciem ejus: & forte angeli, qui vident jugiter faciem patris, qui est in cælis, vident & principia negotiorum. Sic autem & pedes abscondunt ante homines Seraphim. Novissima enim ut sunt, non valent enarrari. *Quis annunciavit de novissimis?* ait scriptura. Quæ videmus (ut tamen concedatur, quia aliqua videmus) media sunt: quæ ante mundum fuerint, ignoramus. Fuerunt porro quædam ante mundum. Quæ post mundum secutura sint, ad certum non apprehendimus. Erunt autem alia post mundum. Ea igitur, quæ scripta sunt: *In principio fecit Deus cælum & terram, terra autem erat invisibilis & incomposita, & tenebræ erant super abyssum, & spiritus Dei ferebatur super aquas*, apprehenduntur. Mundæ erant aquæ istæ, in quibus incubabat spiritus Dei. Sed & tenebræ, quæ super abyssum erant, non sunt ingenitæ. Utrumque enim ex nihilo creatum est. Audi in Isaia dicentem Dominum: *Ego Deus, qui construxi lucem, & feci tenebras.* Audi sapientiam in Proverbiis prædicantem: *Ante omnes abyssos nata sum.* Non erant ista ingenita, sed quando, vel quomodo sunt nata, nescio. Velantur enim a Seraphim priora operum Dei, id est, facies Dei: similiter autem & pedes. Ea, quæ post extremum sæculum futura sunt in sæcula sæculorum, quis potest exponere? Garrulorum est hominum, horum notitiam polliceri, nescientium, quia homo ea tantum potest capere, quæ media sunt, & ea, quæ post mundum usque ad consummationem in judicio sunt futura, de pœnis, de retributione. Et horum quoque multa absconsa sunt nobis, ut propter hoc quidem scriptum sit: *Duabus velabant faciem.* Non solum autem velabant, sed & contegebant, id est, sic velabant, ut nec modicum videretur priorum, dico autem faciei: neque paululum quid agnosceretur novissimorum, hoc est, pedum ejus. *Duabus volabant.* Aperta sunt media ad contemplandum. *Et clamabant*

alter ad alterum. Non alter ad plures, sed alter ad alterum. Audire enim sanctitudinem Dei, quæ annunciatur a Salvatore, juxta dignitatem rei nemo potest nisi Spiritus sanctus: quomodo rursum inhabitare sanctimoniam Dei, quæ annunciatur a Spiritu sancto, nemo potest nisi solus Salvator. Ob id alter ad alterum clamabant, & dicebant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Non eis sufficit, semel clamare, *Sanctus*, neque bis, sed perfectum numerum Trinitatis assumunt, ut multitudinem sanctitatis manifestent Dei, quæ est trinæ sanctitatis repetita communitas, sanctitas patris, sanctitas unigeniti filii, & Spiritus sancti. *Etenim sanctificans, & sanctificati ex uno omnes.* Qui sanctificat, Salvator est, juxta hoc, quod homo est a Deo patre accipiens sanctitatem. Dicunt itaque: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.* Interpretatur Sabaoth, ut Aquila tradidit, Dominus militiarum.

2. *Plena est omnis terra gloria ejus.* Olim plena domus erat gloria, nunc vero his, qui super terram sunt, a Seraphim prophetatur, quia futurum sit, ut universam terram gloria Dei mei Christus impleat. In omnibus quippe, qui conversatione sua glorificent Deum, gloria Dei est, atque ita universa terra plena est gloria Dei. Olim non omnis terra plena erat gloria Dei, sed unus angulus terræ, quando dicebatur: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus.* Gloria Deo, qui misit filium suum, ut omnis terra plena fieret gloria sua. Sed quid tibi prodest, si terra plena sit propter ecclesias beatorum, qui ubicumque sunt, gloria Dei, tu autem non sis particeps gloriæ plenitudinis Dei? Et tu ergo labora, & in cunctis enitere, ut sis gloriam Dei quærens, ut inhabitet & inveniat locum in te, & fias etiam tu cum omni terra, in qua est gloria Dei plena, gloria ejus. Quomodo fit per singulos nostrum plenitudo gloriæ Dei? Si, quæ facio, quæ loquor, in gloriam Dei fiant,

plenus

plenus sermo meus & actus sit gloria Dei. Si & processus, & ingressus meus in gloriam Dei est, si cibus, si potus meus, si omnia, quæ facio, in gloriam Dei fiant, & ego particeps sum istius dicti: *Plena est terra gloria ejus*. Cum ergo omnia ista fecero, elevatum est superliminare a voce Seraphim, qua clamabant. Beatum est itaque, unumquemque nostrum ita laborare, ut particeps fiat ostii, & superliminaris ostii, quod juxta intellectum est Christus Deus. Neque enim indecens dictu, reor, ostium carnem, & superliminare verbum nuncupari.

3. *Elevatum est superliminare a voce, qua clamabant, & domus repleta est fumo.* Fumus iste donum est de gloria Dei. *Et dixi: O miser ego, quoniam compunctus sum.* Antequam videas visionem, non confiteris te esse miserum, o Isaia? Non ait: quamdiu vixit Osias, neque in sensum meum venit, quia miser essem. Incipio autem nosse, quia miser sum, quando video visionem, moriente mihi Osia rege leproso, & dico: *O miser ego!* Nunc incipio & ego confiteri Domino, & dicere de memetipso: O miser ego! Quomodo Isaias dicit: O miser ego. Proxime autem huic & Apostolus dicit: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Beatum est ergo, ut miserum me fatear. Si me humiliavero, & pœnitens super peccatis meis flevero, exaudiet me Deus, & dabit mihi liberatorem, & dicam: *Gratias Deo per Jesum Christum dominum nostrum.* Verum ex corde dicamus: Miser ego sum. Unusquisque recordetur causas miseriarum suarum, & delicta, & dicamus surgentes ad orationem, memores quidem quasi confitentes, obliti autem quasi jam non facientes, & dicamus: *Miser ego, quoniam compunctus sum.* Non est compunctus, antequam videret visionem, antequam Osias moreretur: cum incipit pœnitentiam agere, statim dicit: *Quoniam compunctus sum.* Si quis sine sensu est juxta

 interio-

interiorem hominem, cum peccator ſit, non cc
pungitur: ſed quaſi in exteriora membra licet ad
beas ſtimulum, non ſentit mortuum corpus, eod
modo ſi adhibeas peccatori verba divina mortific
per peccatum, & non agenti pœnitentiam, neque n
ſtus eſt, neque pœnitet, neque habet triſtitiam, oper
tem confeſſionem, triſtitiam, quæ ſecundum Deum
Si quis autem vult ſalvari, & audierit ſermones arguer
ſe, & corripientis, ſtatim dicit: O miſer ego. Nec ſuff
dicere, *miſer ego*, apponendum eſt ei, *quia compunctus ſi*
Utinamque amplius compungamur. Quanto enim p
compungimur, tanto plus nobis peccatorum vinc
laxantur. Propter hoc Achab ille non multum ut
tatis eſt conſecutus, quia non multum compunć
eſt: ſed compunctus quidem eſt ſemel tantum. Qu
obrem dictum eſt: *Vidiſti, quomodo compunctus eſt Ach*
Si vero quis talis fuerit, ut non ceſſet compun
dicit ſimiliter ut Apoſtolus: *Non ſum dignus vocari*
ſtolus propter hoc, quod perſecutus ſum eccleſiam Dei,
Mihi minimo omnium ſanctorum data eſt iſta gratia,
Fidelis Deus, quia Jeſus Chriſtus venit in hunc mund
peccatores ſalvare, quorum primus ego ſum. Vides
quia multum compunctus eſt, & non ſemel, ſed ſe
per ſcribens, & loquens, & agens compunctus e
Quomodo & Iſaias in præſenti, qui dicit: *O miſer*
ſum, compunctus ſum, quia, cum ſim homo, & imm
da labia habeam, & in medio quoque populi immunda la
habentis habitem. Annotemus & aliud quiddam, q
peccata Iſaiæ non in factis, ſed tantum in ſermonit
erant. Propter quod ait: *Quia cum homo ſim, &*
munda labia habeam. Erat autem & populus immur
labia habens. Non decuit, eum accuſare populu
& dicere, plura peccata in eo eſſe, quam immun
rum labiorum.

4. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.*
quando de Deo cogitaverimus, cum adhuc ſum
pecca-

peccatores, & nos dicamus, quæ nunc dicit propheta: *Et missus est ad me unus de Seraphim.* Quam bonus Deus? Quia, inquit, audio confitentem Isaiam; dixit enim: *O miser ego:* quoniam audio pœnitentem, ait quippe: *Compunctus sum:* quia propria delicta pronunciavit, dicens: *Quia cum sim homo, & immunda labia habeo, & in medio quoque populi immunda labia habentis habitem,* & ego adhuc loquente eo dico: Ecce adsum. *Et missus est ad me unus de Seraphim, & in manu sua habebat carbonem.* Carbo defertur ad prophetam, ut per ignis ustionem purgentur labia ejus, quæ aliquando peccaverant. Quis est iste unus de Seraphim? Dominus meus Jesus Christus: iste juxta dispensationem carnis missus est, habens in manu sua carbonem, & dicens: *Ignem veni mittere super terram, & utinam jam ardeat.*

5. *Et missus est ad me unus de Seraphim, & in manu ejus habebat carbonem, quem acceperat forcipe de altari,* Non quocumque simpliciter & fortuito propheta igne purgatur, sed qui est de altari Dei. Si purgatus non fueris altaris igne, residet tibi ille, de quo dictum est: *Ite a me in ignem æternum, qui præparatus est Zabulo & angelis ejus.* Non est talis ignis de altari. Omnes igni tradendi sunt, sed non omnes uni igni, alios de altari ignis expectat, alios ignis, qui præparatus est Zabulo & angelis ejus. Tangat ergo labia mentis & animæ nostræ sermo corripiens, ut & nos dicamus: *Et tetigit os meum.* Si mundavero os meum, ut nihil otiosum, nihil fatuum, nihil turpe, nihil scurrile (ut omnia semel nominem) nihil eorum, quæ interdicta sunt, loquar, tunc possumus dicere: *Tetigit os meum.* Porro quamdiu immunda labia habeo, & immundas res gero, propter verba peccati non tangit os meum ignis de altari, neque mittitur ad me unus de Seraphim.

6. *Et dixit: Ecce tetigi labia tua, & abstuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.* Mordeat nos sermo divinus, exurat animas nostras: dicamus audientes: *Nonne cor nostrum ardens erat in nobis?* ut auferantur iniquitates nostræ, atque peccata, & mundi effecti, mundo ore, mundoque corde, & munda tota conscientia gratias agamus omnipotenti Deo, in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA V.

De eo, quod scriptum est: *Quis elevavit ab oriente justitiam*, & de visione iterum aliter. *Cap. VI.*

1. Ait Prophetes, esse Christum viventem justitiam, & putabamus nos, ab Apostolo dictum esse, quia Christus sit *justitia, & sanctificatio, & redemptio, & sapientia.* Forte autem & Apostolus instructus a prophetis, novit animatam esse justitiam, & viventem. Quæ est ista justitia? unigenitus Dei. Quia autem non ab Apostolo ortum est, Christum esse justitiam, & viventem, & subsistentem justitiam, sed invenies & a propheticis sermonibus hoc nobis mysterium exhibitum, certum & a capitulo, in quo nunc lectio conquievit. *Quis* enim, inquit, *surgere fecit ab oriente justitiam, & vocavit eam ad pedes suos?* Vocavit justitiam. Manifestum est, animatam eam esse, si ambulet vocata. Vocavit autem Christum pater, quo ob nostram salutem ad nos iter faceret, & descenderet de cælo ad nos: *Nemo* enim *ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit filius hominis.* Vocavit eum de oriente: non de isto sensibili, sed de oriente lucis veræ. Propter quod scriptum est: *Quis exsurgere de oriente fecit justitiam, & vocavit eam ad pedes suos?*

suos? Pater vocavit filium, imo ut vere dicamus, Deus hominem vocavit justitiam ad pedes suos, id est, incarnationem filii sui. Ideo & adoramus scabellum pedum illius, juxta quod scriptum est: *Adorate scabellum pedum ejus, quia sanctum est.* Caro siquidem Domini honorem Deitatis assumit. Quia autem principium lectionis altiori indiget expositione, oremus summum regem, ut sermo, qui vocatus abierat, ad nos iterum revertatur, ut pauca juxta possibilitatem nostram edisseramus.

2. *Et factum est in anno, quo mortuus est rex Osias: vidi Dominum sedentem supra thronum excelsum, & plena erat domus gloria ejus, & Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ uni, & sex alæ alteri: & duabus quidem velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes, & duabus volabant, & clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth, plena est terra gloria ejus*, & reliqua. Verum ut & nos videamus visionem, quam vidit Isaias, vocemus Jesum, qui non videntibus largitus est oculos. Potest enim etiam nunc venire & facere, ut ea, quæ in lectione sacramenta dicta sunt, apertis oculis intueamur: repromittamus ei jam nos non ultra facere corpus Christi corpus meretricis, nec facere opera digna luctu. Unusquisque nostrum hæc corde loquatur ad Deum, & precemur, ut adventus ejus etiam nunc fiat. Si enim non advenerit Jesus, ista videre non possumus. Precor, ut mittatur etiam ad me Seraphim, & comprehenso de forcipe carbone purget labia mea, & quid dico labia mea? Isaias sanctus erat, & ideo tantum labia ejus purgata sunt, quia labiis tantum, id est, sermone deliquerat. Ego vero non sum talis, ut possim dicere, quod solum immunda labia habeo, sed metuo, ne immundum cor habeam, immundos oculos, immundas aures, immundum os. Quamdiu in omnibus istis pecco, totus immundus sum. Si videro

dero mulierem ad concupiſcendum, jam mœchatus ſum eam in corde meo. Ecce immundos oculos habeo. Si de pectore meo exeant cogitationes peſſimæ, adulteria, fornicationes, falſa teſtimonia, ecce cor immundum habeo. *Quam formoſi pedes evangeliſantium pacem, evangeliſantium bona.* Ego vero timeo, ne currens ad mala immundos pedes habeam. Extendo ad Dominum manus meas. Et forte avertens faciem ſuam dicit: *Si extenderitis manus, avertam faciem meam a vobis.* Quis ergo me mundat? Quis lavat pedes meos? Jeſu, veni, ſordidos habeo pedes, propter me fias ſervus, mitte aquam tuam in pelvim tuam, veni, lava pedes meos. Et ſcio, temerarium eſſe, quod dico, ſed timeo comminationem dicentis: *Si non lavero pedes tuos, non habebis partem mecum.* Ideo lava pedes meos, ut habeam partem tecum. Sed quid aio, lava pedes meos? Petrus hoc potuit dicere, qui non habuit neceſſe, niſi tantum ut pedes ejus lavarentur; totus quippe mundus erat. Ego potius cum ſemel lotus ſim, illo indigeo baptiſmate, de quo Dominus ait: *Ego aliud baptiſma habeo baptiſari.* Cur iſta diximus? Præparo & me & audientes ad majora myſteria. Si tamen veniat, ſi deſcendat ad nos ſermo Dei: timeo enim, ne me fugiat, ne benedictionem quoque meam dedignetur. Fugit quondam ſermo populum propter Achar unum peccatorem, fugit, inquam, ſermo populum propter unum peccatorem Achar filium Zambri filii Zara ex tribu Juda, qui inobediens fuit Deo, & ideo anathematizatus eſt. Et quia nunc populi multitudo eſt propter paraſceven, & maxime in Dominica die, quæ paſſionis Chriſti commemoratrix eſt (neque enim reſurrectio Domini ſemel in anno, & non ſemper poſt ſeptem dies celebratur) orate Deum omnipotentem, ut veniat ad nos ſermo ejus. Etiamſi peccatores eſtis, orate Dominum. Peccatores exaudit Deus. Quod ſi timetis

metis

metis illud, quod in evangelio dicitur: *Scimus, quia peccatores non exaudiat Deus*, nolite pertimescere, nolite credere. Cæcus erat, qui hoc dixit. Magis autem credite ei, qui dicit, & non mentitur: *Etsi fuerint peccata vestra ut coccinum, ut lanam dealbabo. Et si volueritis, & audieritis me, bona terræ edetis.* Si vultis vel nunc audire, oremus in commune Dominum, ut saltem nunc adveniente verbo prophetica verba dicta valeamus advertere.

3. *Factum est*, inquit, *in anno, quo mortuus est Osias rex, vidi Dominum sedentem super thronum excelsum.* Visio ascripta est. Cur regis tempus significatum? Intendite, quando oborta sit visio. Cum mortuus est Osias rex, vidit Isaias Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum. Si quis ex nostris novit, qui fuerit Osias, & quæ gesserit, ille potest nosse, quid docuerit Propheta per spiritum, quid exhibeat nobis sermo divinus. Vadam ad vitam Osiæ, & requiram ex Regnorum libris, & ex Paralipomenon historia de Osia: ibique videbo, quia necessarium sit, si futurum sit, ut videam Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum, mihi mori Osiam regem. Iste Osias ex semine David descendens, & regnans in populo Juda, quamdiu quidem vixit Zacharias, qui intelligebat (sic enim scriptum est secundo libro Paralipomenon) fecit rectum in conspectu Domini. Nec sufficiens isto, fecit luminaria magna Domino, & composuit templum Dei, & multæ fuerunt in religione ejus virtutes. Quando autem mortuus est Zacharias intelligens, tunc fecit malignum. Quis hic, qui fecit malignum? Rex erat, non sacerdos. Alius ordo regius, alius ordo sacerdotalis. Voluit ingredi in templum, & locum agere sacerdotis, & facere opus, quod non fuerat ei concessum. Introiit præveniens sacerdotes, & assumpsit vas libaminis. Ingressus autem & princeps sacerdo-

tum, qui tempore illo erat, & octoginta sacerdotes cum eo, dixit ad eum princeps sacerdotum: Nonne tu es Osias, & non sacerdos? Violenter perseveravit, & lepra ascendit in frontem ejus. Projectus est mortuus, egressus est de templo, eduxit eum Dominus. Igitur leprosus factus est propter prævaricationem legis. Unusquisque sub regno est, sive peccati, sive justitiæ. Si peccatum mihi regnat, unus sum de regibus Israel, qui templum violenter ingressi sunt. Si justus sum juxta mensuram profectus mei, & facio rectum, & persevero ante conspectum Dei, regnat mihi justitia. Quamdiu vero vixit leprosus, Isaias immunda labia habuit. Quamdiu vixit iniquus, non potuit Isaias Dominum Sabaoth videre, & immunda labia habuit; sub iniquo quippe rege erat. Quando enim incipit videre visionem Dei? anno, quo mortuus est Osias. His similia & de multis scriptis poteris dicere tribuente Deo. In Exodo istiusmodi quiddam scriptum est: *Et factum est post dies aliquot, mortuus est rex Ægypti, & suspiraverunt filii Israel, & ascendit clamor eorum ad Deum.* Quamdiu vixit Pharao, non suspiraverunt filii Israel, & in pejus positi, ne gemendi quidem habuerunt liberam facultatem. Vivebat quippe rex, qui imperabat eis, & lateres & paleas facere. Quamdiu vixit Pharao, non suspiraverunt ad Deum: cum mortuus est Pharao, tunc valuerunt madida fletibus ora sustollere. Vivit rex malignus in pectore nostro, quamdiu vivit Pharao Zabulus. Tunc lateres operamur, & paleas, tunc lachrymas intra silentium devoramus, & iniquitatis opera prima facimus. Cum autem mortuus fuerit, Domino Deo nos visitante, tunc suspiramus ad Dominum. Idcirco oremus Dominum, ut regnum peccati, quod est in mortali nostro corpore, moriatur. *Peccatum* enim, ait, *mortuum est, ego autem revixi.* Et rursum: *Peccatum revixit, ego autem mortuus sum.* Moriente

riente uno, qui potitur regno peccati, Osia, moritur & Pharao. Cum moritur rex pessimus, erigo ad cælum oculos, & exaudivit vocem meam Deus, quomodo Abraham, & Isaac, & Jacob: & video Dominum sabaoth sedentem & regnantem super excelsum solium, quem populus non vidit. Nondum enim Osias mortuus fuerat. Volo quiddam simile interponere bonæ rei, quæ huic contraria est. Iste ipse Osias, quamdiu vixit Zacharias intelligens, non fecit peccatum in conspectu Dei: moriente Zacharia declinavit a Domino, ubi imperavit populo, & rexit urbem. Hæc diebus & noctibus legentes, & audientes Dominum dicentem: *Oportuit te mittere pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum usuris eam exegissem*, non colligemus in sudario mnam creditam, nec pecuniam mittamus in terram, sed fœneremur eam populis. Et cum nos crediderimus dominicam rationem vobis, erit videndum, quomodo credita cum usuris exsolvatis. Quam, &c. Amen.

HOMILIA VI.

De eo, quod scriptum est: *Quem mittam, & quis ibit nobis, &c.* usque ad eum locum, in quo ait: *Et convertantur, & sanem eos. Cap. VI.*

1. Videns Isaias Dominum sabaoth sedentem super thronum excelsum & elevatum, videns autem & Seraphim circumstantia eum, & remissam peccatorum accipiens per eum ignem, qui allatus de altario, labia ejus contactu purgavit, ait, se audisse vocem Domini non imperantis, sed excitantis atque dicentis: *Quem mittam, & quis ibit ad populum istum?* Deinde dicit se respondisse Domino: *Ecce sum ego, mitte me.* Factus autem in hoc loco, & scrutans ea, quæ scripta sunt, invenio aliud fecisse Moysen, aliud Isaiam. Moyses enim electus ad eductionem populi de

terra

terra Ægypti, ait: *Provide alium, quem mittas*, etiam videtur contradicere Deo. Isaias vero non electus, sed audiens: *Quem mittam, & quis ibit? Ecce*, inquit, *ego sum, mitte me.* Dignum est ergo, spiritalibus spiritalia comparare, & requirere, quis e duobus melius fecerit: Moysesne, qui, postquam electus est, recusavit: an Isaias, qui ne electus quidem, ipse obtulit, ut mitteretur ad populum. Nescio enim si potest quis eam contrarietatem negotiorum, quæ in utroque videtur, intendens, dicere, quia id ipsum fecerit Moyses, quod Isaias. Ego audacter feci comparans duos sanctos & beatos viros, & decernens, & dicens verecundius Moysen fecisse, quam Isaiam. Moyses quippe magnitudinem considerabat, præesse populo ad educendum eum de terra Ægypti, & repugnare Ægyptiorum incantationibus & maleficiis. Propter hoc ait: *Provide alium, quem mittas.* Iste autem, non expectans audire, quid ei juberetur, ut diceret, ac si electus fuisset: *Ecce*, inquit, *sum ego, mitte me.* Unde quia ignorans, quid ei juberetur, ut diceret, ac si electus fuisset: *Ecce*, ait, *ego sum, mitte me*: hæc jubetur ut dicat, quæ erant inoptata dicenti. An non erat inoptabile statim jussum prophetizare, a maledictionibus incipere dicentem: *Aure audietis, & non intelligetis, & videntes cernetis, & non videbitis: incrassatum est enim cor populi hujus*, & reliqua. Forte ergo (si tamen audenter expedit dicere) temeritatis & audaciæ mercedem consecutus est, ut ea jubeatur dicere, quæ prophetizare nolebat. Quia autem comparavimus Isaiam & Moysen, componamus & aliam proximam comparationem Isaiæ & Jonæ. Ille mittitur, prædicare eversionem Ninivitis post tres dies, & piget eum proficisci nolentem caussa malorum civitatis. Iste vero non expectans, quid ei imperaretur, ut diceret, ait: *Ecce ego sum, mitte* [illegible] Bonum est, non prosilire ad eas, quæ a Deo sunt, digni-

dignitates & principatus, & ministeria ecclesiæ; sed imitari Moysen, & dicere cum eo: *Provide alium, quem mittas.* Neque enim ad principatum ecclesiæ venit, qui salvari vult, & si præest, sed ad servitutem ecclesiæ, si oportet dicere & de evangelio: *Principes quidem gentium dominantur eis, & qui potestatem habent in illis, magistratus vocantur. Non sic autem erit in vobis*: nec enim dominantur principes in vobis, sed qui vult vestrum esse major, erit omnium minimus. Qui vult esse primus, erit omnium novissimus. Qui vocatur ergo ad episcopatum, non ad principatum vocatur, sed ad servitutem totius ecclesiæ. Si vis credere de scripturis, quia in ecclesia servus sit omnium, qui præest, suadeat tibi ipse salvator & Dominus, qui talis tantusque factus est in medio discipulorum, non quasi discumbens, sed quasi ministrans. Accipiens enim linteum, postquam exutus est vestimentis, præcinxit se, & mittens aquam in pelvim, cœpit lavare pedes discipulorum, & detergere linteo, quo erat præcinctus. Et docens, quales oporteat esse principes tanquam servos, ait: *Vos vocatis me magistrum & dominum, & bene dicitis; sum etenim. Si ergo dominus & magister vester lavi vobis pedes, & vos debetis alterutrum lavare pedes.* In servitutem igitur vocatur ecclesiæ princeps, ut possit ex servitute ista ire ad solium cæleste, sicut scriptum est: *Sedebitis super thronos duodecim, judicantes duodecim tribus Israel.* Audi vero & Paulum tam præclarum virum dicentem, quia servus fuerit omnium credentium. *Ego sum*, ait, *minimus apostolorum, non sum dignus vocari apostolus, quia persecutus sum ecclesiam Dei.* Porro sic hoc non videtur approbare servitutem ejus, sed tantum humilitatem, audi eum dicentem: *Facti sumus parvuli in medio vestrum, quasi nutrix foveat filios suos, cum possemus graves esse, ut Christi apostoli.* Imitatores ergo nos esse expedit humilium ipsius Domini sermonum atque factorum, & apo-

stoli

ſtoli ejus, & facere, quod factum eſt a Moyſe, ut etiam, ſi vocatur aliquis ad principatum, dicat: *Provide alium, quem mittas.* Deo dicit: *Non ſum dignus ante heri & nudiustertius. Exilis vocis ſum, & tardilinguis.* Et quia Deo dixit humiliter: *Exilis vocis ſum, & tardilinguis*, audit a Deo: *Quis dedit os homini, & quis fecit ſurdum & mutum, videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus?* Crede Deo, conſerva te ei. Licet ſubtilis vocis ſis, tardæque linguæ, trade te ſermoni Dei. Dices poſtea: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Hæc quidem propter hoc, quod ait Iſaias. *Ecce ſum ego, mitte me.*

2. Faciamus autem ex parte & cum eo. Voluit enim, cum accepiſſet jam gratiam a Deo, non in vacuum eam accipere, ſed uti ea ad neceſſaria. Videns Seraphim, videns Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum, dixit: *O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia, cum homo ſim, & immunda labia habeam, in medio quoque populi labia immunda habentis habitem, regem Dominum ſabaoth vidi oculis meis.* Hoc dicens, & miſerum ſe faciens, meretur auxilium, ſuſcipiente Deo humilitatem ejus. Quod eſt iſtud auxilium? *Miſſus eſt*, ait, *ad me unus de Seraphim, & habebat in forcipe carbonem, quem attulerat de altari, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.* Conſecutus eſt beneficium, mundus effectus, & remiſſionem accipiens peccatorum. Cum audiſſet: *Quem mittam ad populum, & quis ibit nobis?* non propter priorem conſcientiam auſus fuit dicere: *Ecce ego, mitte me*, ſed ubi audierat: *Ecce abſtuli iniquitates tuas.* Igitur quia ſancti compunguntur, & requiritur inter Moyſen & Iſaiam, ſatisfaciamus pro Moyſe, & etiam pro Iſaia, dantes & eis de ſcripturis ſortem ſuam. Moyſes non accepit remiſſionem peccatorum, ut diceret quaſi jam conſcius ſe mundatum, mitte me, propter quod ait:

Provide

Provide alium, quem mittas; habebat enim in conſcientia interfectionem Ægyptii: forte autem ut homo ſciebat, ſe & quædam alia habere peccata, propterea recuſat. Iſte autem non quaſi natura juſtus poſtulat miniſterium, ſed quaſi gratiam conſecutus. Sic & Moyſes, ſi ſimilem gratiam percepiſſet, audiſſetque: *Ecce abſtuli iniquitates tuas*, & hoc: *Circummundavi peccata tua*, numquam forte dixiſſet: *Provide alium, quem mittas.* Habet ergo aliquid rationis, & Moyſes recuſans, & Iſaias dicens: *Ecce ego ſum, mitte me.*

3. Sed videamus ea etiam, quæ præcipit Dominus, ut populo diceret: *Vade, & dic populo: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes cernetis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſalvem eos:* bifariam ſciens ſermonis auditionem, & duplicem noſcens conſtitutionem, hoc eſt, aliud eorum corporale, aliud ſpiritale, aut ad populum prophetiſans de his, quæ in adventu Chriſti futura erant, quia eſſet tempus, quando audirent, & non intelligerent ea. Si quidem, cum audirent Dominum meum Jeſum Chriſtum, vocem tantum dictorum audiere, non ſenſum. Et hoc ex eo manifeſtum eſt, quia foris ad populum in parabolis loquebatur: diſcipulis autem ſecreto diſſolvebat eas. Prophetat autem, quod evenit: *Aure audietis, & non intelligetis.* Porro quod de adventu Domini hoc ſit populo prophetatum, ipſe Salvator dicit: *Bene prophetavit de vobis Iſaias inquiens: Aure audietis, & non intelligetis.* Concedamus ergo, quia ſermones Domini populus auſcultans non poterit noſſe, quæ dicta ſint. Videamus autem, quid ſit hoc, quod ſequitur: *Et videntes videbitis, & non ſcietis.* Non ſi quis vidit ea, quæ Salvator faciebat, ſtatim videns potuit intelligere, cur facta ſint. Veluti (exemplum aſſumamus)

ſtoli ejus, & facere, quod factum eſt a Moyſe, ut etiam, ſi vocatur aliquis ad principatum, dicat: *Provide alium, quem mittas.* Deo dicit: *Non ſum dignus ante heri & nudiuſtertius. Exilis vocis ſum, & tardilinguis.* Et quia Deo dixit humiliter: *Exilis vocis ſum, & tardilinguis*, audit a Deo: *Quis dedit os homini, & quis fecit ſurdum & mutum, videntem & cæcum? Nonne ego Dominus Deus?* Crede Deo, conſerva te ei. Licet ſubtilis vocis ſis, tardæque linguæ, trade te ſermoni Dei. Dices poſtea: *Os meum aperui, & attraxi ſpiritum.* Hæc quidem propter hoc, quod ait Iſaias. *Ecce ſum ego, mitte me.*

2. Faciamus autem ex parte & cum eo. Voluit enim, cum accepiſſet jam gratiam a Deo, non in vacuum eam accipere, ſed uti ea ad neceſſaria. Videns Seraphim, videns Dominum ſabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & elevatum, dixit: *O miſer ego, quoniam compunctus ſum, quia, cum homo ſim, & immunda labia habeam, in medio quoque populi labia immunda habentis habitem, regem Dominum ſabaoth vidi oculis meis.* Hoc dicens, & miſerum ſe faciens, meretur auxilium, ſuſcipiente Deo humilitatem ejus. Quod eſt iſtud auxilium? *Miſſus eſt*, ait, *ad me unus de Seraphim, & habebat in forcipe carbonem, quem attulerat de altari, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abſtuli iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgavi.* Conſecutus eſt beneficium, mundus effectus, & remiſſionem accipiens peccatorum. Cum audiſſet: *Quem mittam ad populum, & quis ibit nobis?* non propter priorem conſcientiam auſus fuit dicere: *Ecce ego, mitte me*, ſed ubi audierat: *Ecce abſtuli iniquitates tuas.* Igitur quia ſancti compunguntur, & requiritur inter Moyſen & Iſaiam, ſatisfaciamus pro Moyſe, & etiam pro Iſaia, dantes & eis de ſcripturis ſortem ſuam. Moyſes non accepit remiſſionem peccatorum, ut diceret quaſi jam conſcius ſe mundatum, mitte me, propter quod ait:

Provide

Provide alium, quem mittas; habebat enim in conſcientia interfectionem Ægyptii: forte autem ut homo ſciebat, ſe & quædam alia habere peccata, propterea recuſat. Iſte autem non quaſi natura juſtus poſtulat miniſterium, ſed quaſi gratiam conſecutus. Sic & Moyſes, ſi ſimilem gratiam percepiſſet, audiſſetque: *Ecce abſtuli iniquitates tuas*, & hoc: *Circummundavi peccata tua*, numquam forte dixiſſet: *Provide alium, quem mittas.* Habet ergo aliquid rationis, & Moyſes recuſans, & Iſaias dicens: *Ecce ego ſum, mitte me.*

3. Sed videamus ea etiam, quæ præcipit Dominus, ut populo diceret: *Vade, & dic populo: Aure audietis, & non intelligetis, & videntes cernetis, & non videbitis. Incraſſatum eſt enim cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculos clauſerunt, ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertantur, & ſalvem eos:* bifariam ſciens ſermonis auditionem, & duplicem noſcens conſtitutionem, hoc eſt, aliud eorum corporale, aliud ſpiritale, aut ad populum prophetiſans de his, quæ in adventu Chriſti futura erant, quia eſſet tempus, quando audirent, & non intelligerent ea. Si quidem, cum audirent Dominum meum Jeſum Chriſtum, vocem tantum dictorum audiere, non ſenſum. Et hoc ex eo manifeſtum eſt, quia foris ad populum in parabolis loquebatur: diſcipulis autem ſecreto diſſolvebat eas. Prophetat autem, quod evenit: *Aure audietis, & non intelligetis.* Porro quod de adventu Domini hoc ſit populo prophetatum, ipſe Salvator dicit: *Bene prophetavit de vobis Iſaias inquiens: Aure audietis, & non intelligetis.* Concedamus ergo, quia ſermones Domini populus auſcultans non poterit noſſe, quæ dicta ſint. Videamus autem, quid ſit hoc, quod ſequitur: *Et videntes videbitis, & non ſcietis.* Non ſi quis vidit ea, quæ Salvator faciebat, ſtatim videns potuit intelligere, cur facta ſint. Veluti (exemplum aſſumamus)

lavit pedes discipulorum: & videbant quidem bene, quomodo lavabat pedes magister discipulis; videbant autem & alii, qui erant præsentes, sed id tantum, quod fiebat, non etiam, cur fiebat. Similitudo quippe erat lavatio pedum, qua lavit Verbum Dei pedes discipulorum. Idcirco ait Salvator ad recusantem Petrum, & dicentem: *Non lavabis pedes meos.* Quid ait? *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Quid autem facis modo? dicit Petrus. Video te lavantem pedes nostros, & pelvim positam, linteo te præcinctum, & servientem nobis, & detergentem pedes nostros. Verum quia non erat hoc negotium corporale, sed spiritale, Salvator nudatus mittit spiritalem aquam in pelvim secundum scripturas, & lavat pedes discipulorum suorum, ut, cum mundi fuerint, ascendant ad dicentem: *Ego sum via*: & non pleni pulvere, quem excutere voluit super indignos, & non suscipientes pacem, neque dignos eorum, quæ dicebantur. Et quia hoc erat, quod significabatur, ideo ait: *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea.* Erat autem hoc, quod & reliquis dictum est: Quia *vos vocatis me magistrum & Dominum, & bene dicitis. Sum etenim. Si igitur ego Dominus & magister lavi pedes vestros, & vos debetis invicem lavare.* Ergo hoc dicit, ut episcopus mittens aquam in pelvim, & exutus vestibus suis, & præcinctus linteo me extendente lavet pedes meos? Siquidem vos, inquit, debetis invicem lavare pedes vestros. Si hoc est, quod dicitur, nemo vestrum mandatum servabit. Nemo enim quibuscumque venientibus assumens linteum diaconus vel presbyter, sive episcopus lavat pedes. Sed si intelligas ea, quæ scripta sunt, qui vere beati sunt episcopi, servientes ecclesiæ, mittunt aquam de scripturis in pelvim animæ, quod est secundum scripturas, & tentant pedum discipulorum sordes lavare, & eluere, & projicere. Et sic custodiunt episcopi manda-

mandatum imitantes Jeſum, ſic & presbyteri. Utinam & ego accipiam nunc aquam, quæ poſſit animæ veſtræ pedes lavare, ut unusquisque veſtrum dicat, cum fuerit lotus: *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Hoc enim ſponſa dicit in Canticis Canticorum, non oſtendens corporeos pedes lotos, ſed pedes non offendentes. De quibus dicit Salomon: *Pes tuus non offendat.* De quibus & in Pſalmis ſcriptum eſt: *Mei autem pene moti ſunt pedes.* Verum & quæ conſtituuntur viduæ in eccleſiis: *Si ſanctorum*, inquit, *pedes lavit.* Si autem vis apertius audire, quomodo vidua lavat ſanctorum pedes, audi Paulum in alio loco conſtituentem viduis, & dicentem: *Bene docentes, ut pudicas efficiant adoleſcentulas*, lavantes ſordes pedum juvencularum. Et iſtæ viduæ dignæ ſunt eccleſiaſtico honore, quæcumque ſanctorum pedes lavant ſermone ſpiritalis doctrinæ, ſanctorum vero non maſculorum, ſed mulierum. Docere enim mulierem non permittit, neque principari viro. Vult eſſe mulieres bene docentes, ut ad caſtitatem ſuadeant non adoleſcentes, ſed adoleſcentulas: indecens quippe eſt, ut mulier magiſtra viri fiat: ſed ut caſtitatem ſuadeant adoleſcentulis, & amare viros & liberos ſuos. Diſcamus ergo lavare pedes diſcipulorum. Iſta propter hoc dicta ſunt: *Videntes videbitis, & non ſcietis.* Quoniam, ſi quid fiebat a Salvatore, ab his quidem, qui non intelligebant, videbatur juxta corpus, non videbatur juxta rationem: ab his vero, qui intelligebant, videbatur quidem juxta oculos, videbatur autem & juxta intellectum: ita, ut non compleretur ſuper beate videntes hoc, quod dictum eſt: *Videntes videbitis, & non ſcietis*, ſed ſuper peccatores. Sed & cuncta evangeliorum oremus videntes dupliciter videre, quomodo facta ſint juxta corpus, quando Salvator noſter venit ad terras. Etenim ſimilitudo erat, & typus futurorum unumquodque, quod fie-

bat in corpore. Veluti nescio quis a nativitate cæcus visum recuperavit: vere autem cæcus iste a nativitate erat gentilium populus, cui Salvator reddidit visum, saliva sua ungens oculos ejus, & mittens ad Siloam, quod interpretatur missus. Mittebat quippe eos, quos spiritu unxit, ut crederent, ad Siloam, id est, ad apostolos & magistros, propter quod scriptum est de Siloa, quia *interpretatur missus*. Et quotiescumque incipimus ab Jesu visitari, ut recipiamus animæ oculos, mittit nos ad Siloam, hoc est, missus. Et unusquisque ergo nostrum, quando legit ea, quæ in evangeliis facta sunt, oret, ne etiam in se compleatur: *Videntes videbitis, & non scietis.*

4. Si autem, ut existimant simpliciores, illa, quæ facta sunt, non propter nos, sed propter se tantum facta sunt, & non erant exempla alterius rei, exponant, quem hoc, quod dictum est: *Videntes videbitis, & non scietis*, habeat sensum. Nam si non ea, quæ videbantur, habebant aliquem sensum secretum, ut cum carnalibus oculis etiam spiritaliter inspicerentur, numquam dixisset: *Videntes videbitis, & non scietis.* Ad approbationem autem horum & alterius scripti de evangelio testimonium proferemus, quod juxta eos, qui tantum litteram sequuntur, mendacium est. Dicit Salvator & Dominus noster ad discipulos in evangelio secundum Joannem: *Si credideritis, non solum, quæ ego facio, facietis: sed & majora horum facietis.* Videamus ergo, si majora aliqua fecerint discipuli. Quid majus est, quam mortuum suscitare? Quis non dico nostrum, sed apostolorum mortuum suscitavit? Refert historia, quia Paulus Eutychum resuscitaverit a mortuis, & Petrus Thabitam, quæ interpretatur Dorcas. Ista autem & alia istiusmodi inveniri possunt: ubi sunt majora? Sed & cæcos Salvator fecit rursum videre, & quod majus est, eos, qui sic nati fuerunt. Exhibeant, quos cæcos ab utero manibus apostolorum

jam curatos aspexerint. Et alia infinita potest de evangeliis invenire, qui quærit, quia neque apostoli his majora fecerint, neque eorum successores. Verum sermo scripturæ tale quiddam locutus est: his, quæ ego feci, corporalibus vos majora facietis. Ego feci resurgere ex mortuis corporaliter, vos resurgere facietis ex mortuis spiritaliter. Ego cæcis sensibile hoc lumen infudi, vos spiritalem lucem non videntibus dabitis. Usque ad hanc autem diem hæc majora signa a corporalibus, quæ fecit Jesus, ego video fieri per fidelissimos discipulos Jesu. An non cæci nunc vident, & claudi ambulant, & leprosi mundantur, & reliqua fiunt? Si is, qui heri obcæcatus est, accedens ad idolum quasi ad Deum, hodie invocet Deum vivum, pristina derelinquens, nonne videt? An non, qui heri claudus erat propter peccatum, nunc propter discipulorum doctrinam iter verum edoctus, stabili graditur pede? Qui heri aridam habebat manum, & otiosam ad benefaciendum, hodie recipiens manum, habet eam viventem? Si videris aliquem pollutum, & lepram in anima habentem subito pœnitere, ac doctrinæ sermone compunctum, non te pigeat dicere, quia majus sit, hunc spiritaliter leprosum, quam quemdam carnaliter fuisse purgatum. Et hæc quidem largius profudit oratio, cupiens ostendere, quid sit hoc, quod dictum est: *Et videntes videbitis, & non intelligetis.*

5. Quæ autem causa est, audientem non intelligere, & videntem non videre? *Incrassatum est*, inquit, *cor populi hujus.* Siquidem necessarium est, intelligi & & hoc, unde sit, non eadem est corporalis & spiritalis pinguedo, neque eadem est corporalis tenuitas, & spiritalis. Etenim quod corporaliter crassum est, in carne fit, & nihil mihi nocet cor carneum, si incrassetur, neque prodest a languore, vel a quacumque causa attenuetur. Tale autem existimo fieri cor

carneum eorum, qui formidine continentur. Que-
modo enim toti tabefcunt ab ægrotatione, fic aiun
& craffitudinem, & quidquid pingue eft circa cor eo-
rum, extenuari. Quid ergo mihi nocet, fi corpo-
rale cor meum incraffetur? Efto vero & attenua
cor meum, quid mihi ex ifto prodeft? Sed cor nun-
cupativo cum corporeo corde vocabulo animæ no-
ftræ principale nominatur, ut manifeftum eft ex eo
quod in evangelio dicitur: *Beati mundo corde.* Nequ
enim hi mundo corde funt, qui fanguinem, vel quod-
cumque materiæ corporalis intrinfecus non haben
Sed dictum eft: *Beati mundo corde*, pro eo, quod ef
beati, qui mundum habent principale anima
Principale nominatur pro corde. Quoniam igitu
principale animæ noftræ, quod effe dicitur in cord
corporeo, five mundum eft cor noftrum, five in
mundum, immundum quidem, quando cogitatione
peffimæ egrediuntur ex eo, homicidia, adulteria
furta, falfum teftimonium, blasphemiæ: mundum
autem, quando cogitationes fanctæ, & intellectus d
vini, & mens pura: propter hoc arbitrandum eft
attenuatum quidem effe dictum, attenuatum a fanct
Spiritu ejus, qui falvatur: incraffatum autem, & præ
focatum a malitia ejus, qui peccat. Dicitur enim d
fancto Spiritu, qui eft fecundum fapientiam, quia f
multifarius, tenuis, mobilis, & quia juftus accipiat hun
fubtilem fpiritum. Differt quippe hic fpiritus ab om
nibus fpiritibus intellectualibus, mundis, fubtilibus
Eft ergo principale cordis tenue quidem, quod fpi
ritale eft: pingue autem, quod ex corporalis materia
vitio concretum eft, plenum cogitationibus corpo
ralibus, quæ funt in reprehenfione. Sic dicitur: *In
craffatum eft cor populi hujus.* Intellige ex eo, incraffa
tum effe cor, quia nihil fit in eo præter humanas &
carnales follicitudines. Quomodo enim materia cor
poris pinguis eft, eodem modo etiam corporei intel

lectus

sus & cogitationes. Ex quo cum duo posita sint, incrassari cor ex secularibus curis, & attenuari ex sollicitudine spiritali, cum quis cogitat ea, quæ Domini sunt, projiciens pinguedinem ex corde, & sciens, quia, si incrassatum fuerit cor ejus, neque accipiat sermones Dei, neque videat salutis sacramenta: deponamus & nos crassitudinem, & assumamus eam, quæ dicta est, tenuitatem, ut & nos dicamus, quomodo Prophetes: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. In terra deserta, invia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi:* non quasi sanctus fuerim naturaliter, sed si carnis prudentia tabescit, & si prudentia carnis extabuerit, tunc in sancto apparebo ei. Hæc in explanationem ejus, quod dictum est: *Incrassatum est cor populi hujus.*

6. Sequitur autem: *Et auribus suis graviter audierunt.* Nihil mihi nocet, si graviter audiam corporaliter, neque ista mihi causa fit, ut non audiam sermones Dei. Quomodo enim nihil mihi nocet cæcitas corporalis, si non fuerit obcæcata anima mea: si neque levitas, neque gravitudo auditionis corporalis impedit quicquam mihi. Est alia quædam gravitudo auditionis, quæ noceat animæ hominis. Quæ est ista gravitudo, quæ est in auditionem animæ? Peccatum, secundum scripturas, grave est. Propter quod sentiens quis peccata sua, dicit: *Quasi onus grave gravata sunt super me.* Et quia gravis est iniquitas, propter hoc super talentum plumbi sedet, ut in Zacharia scriptum est. Ægyptii autem, non quoniam gravia habebant corpora, submersi sunt quasi plumbum in aqua vehementi, sed quia animæ eorum ad talentum plumbi, super quod sedebat iniquitas, aggravatæ erant: propter quod submersi sunt tamquam plumbum in aqua vehementi. Gravitudo ergo aurium a peccato fit, & levitas a justitia. Quid est, quod faciat auditum non graviter audire, sed leviter? Pennæ verbi, pen-

næ virtutis. Etenim pennæ verbi multum levitatis afferunt. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & requieſcam?* Hoc dicit Prophetes, non orans, ut corporalis pennas accipiat columbæ, ſed pennas columbæ Spiritus ſancti. Dicit autem rurſus Salomon de divite: *Componet autem ſibi pennas quomodo aquila, & convertitur in domo ejus, qui præeſt illi.* Si accipiamus igitur pennas, leviter audiemus. Si autem peccaverimus, & negligentes fuerimus circa alas, & defluxerint pennæ noſtræ, gravabimur, & graviter audiemus. Auribus ergo ſuis peccatores graviter audierunt. Omnes quidem Judæi, qui tunc audierunt Salvatorem, graviter eum audierunt, ideo non crediderunt. Usque hodie autem, quotquot audientes ſcripturas, non audiunt ſermonem ſpiritaliter, qui levis eſt, ſed litteram, quæ eſt gravis & occidens, graviter audiunt. Atque ita dupliciter auditur ſcriptura. Ab eo, qui non intelligit, quæ dicuntur, graviter auditur: ab eo vero, qui intelligit eam, non ſolum auditur non graviter, ſed potius acute. Unde & qui fit intelligens, fit auditor.

7. Eſt & aliud autem, quod prophetatur de populo Judæorum, & de omnibus nobis, ſi peccaverimus. *Et oculos ſuos clauſerunt, nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant.* Eorum, qui non vident, quidam cæci ſunt, & propter cæcitatem non vident: quidam in tenebris ſunt, & propterea non vident. Alii autem neque in tenebris ſunt, neque cæci ſunt, ſed quia claudunt oculos, non vident. Et ſcit has differentias, quæ principales cordis noſtri ſunt, ſcriptura divina. Dicit enim Salvator *his, qui ſunt in vinculis, exite: & his, qui in tenebris, ut eis reveletur: & ſedentibus in regione & umbra mortis, lux orta eſt eis.* Iſti non viderunt ideo, quia fuerunt in tenebris, donec oriretur eis lux. Surdi audite, & cæci aſpicite. Et ideo iſti non viderunt ante,

quia

quia naturaliter cæci erant. Qui vero extra ista sunt, quique ad comparationem cæcorum, & eorum, qui in tenebris sunt, multo pejores sunt: ii sunt, qui ideo non vident, quia oculos sponte clauserant. Hoc autem ita esse, ut asseruimus, Salvator mihi testimonio erit, dicens: *Si cæci essetis, non haberetis peccatum: nunc autem dicitis, quia videmus, peccatum vestrum manet.* Et bene ait: *Dicitis, quia videmus*; vere enim dicit, quia videant, & habeant possibilitatem videndi, sed claudentes oculos non vident. Et si quando videris ingeniosam ad intelligendum animam & velocem, & alacrem, non meditantem eloquia Dei, cognosce, quia non propter cæcitatem non videt ea, quæ continentur in scripturis, non ob id, quia in tenebris sit, sed quia claudit oculos. Si ergo audieris scripturam divinam dicentem his, qui claudunt oculos, aperi oculos tuos, & recta vide, aperi oculos ab eo, quod clauseras, tunc poteris videre recta, & considerare lumen veritatis. Et accusat quidem eos, de quibus quæritur, cur oculos claudant, ne videant. Non autem & hoc dicit, quia non expediat aliquando & claudere animæ oculos. Expedit enim, sicut manifestum fecit Isaias, dicens in his, quæ sequuntur: *Quis annunciavit vobis locum æternum? Qui ambulat in justitia, & loquitur veram viam & rectam, obturans aures, ut non audiat judicium sanguinis, & claudens oculos, ut non videat iniquitatem.* Si futurum est, ut aperiens oculos animæ audiam & sentiam turpiloquia, melius est, claudere auditus, quam audire, quæ noceant. Quando ergo claudam? Quando mala dicuntur, ut neque intelligam ea. Quando videnda sunt eloquia Dei? Quando convertimur, & sanat nos Deus, mittens verbum, quod sanat eos, qui volunt curari in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VII.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Ecce ego & pueri, &c.* *Cap. VIII.*

1. *Da ſapienti occaſionem, & ſapientior erit*, dicit ſermo divinus. Occaſionem autem acceperunt ſacratiſſimi apoſtoli ad intellectum propheticorum ſermonum. Oremus Deum, ut accipiamus ſapientiam, & poſſimus fieri ſapientiores per occaſionem apoſtolorum ad prophetas exponendos. Apoſtolus, recordans hujus dicti: *Ecce ego & pueri, quos Deus dedit mihi*, deinde infert, & ediſſerit: *Quia ergo pueri communicaverunt ſanguini & carni, & ipſe proxime eos factus eſt, qui participantur eorum: ut per mortem deſtruat eum, qui imperium habet mortis, hoc eſt, Zabulon, & eruat eos, quicumque metu mortis in ſempiternam vitam rei erant ſervitutis.* Igitur quia pueri participes effecti ſunt ſanguinis & carnis, & Salvator noſter communicavit carni atque ſanguini. Alienum enim erat a natura & divinitate ejus, ſanguinem & carnem ſuſcipere: propter nos autem ea, quæ ſibi erant aliena, ſuſcepit, ut domeſticos ſibi faceret, qui fueramus alieni per peccatum. Et quidem Apoſtolus ſic expoſuit, dicens: *Quia ergo pueri communicaverunt ſanguini & carni, & ipſe proxime eos factus eſt, qui participantur eorum.* Ego autem dicam, quoniam, quomodo & pueri communicaverunt ſanguini & carni, & ipſe proxime eos factus eſt, qui participantur eorum: ſic quia pueri non poſſunt fortiores audire ſermones; debent enim ut pueri audire ſermones Dei, propter hoc factus in ſanguine puerorum cauſa, qui communicaverunt carni & ſanguini, quaſi parvulis loquens, loquitur non divina & ineffabilia, ſed quæcumque capere poſſunt parvuli.

Parvuli

Parvuli autem omnes homines sunt, si eos comparas ad perfectionem Verbi: licet Moysen nomines, licet unum dixeris de prophetis, licet Joannem, quo major in natis mulierum nemo fuit: licet ad apostolos venias: Petrum, cui portæ inferi non invalescent, vel Paulum, qui raptus est usque ad tertium cælum, & audivit indicibilia verba, non deponis eorum gloriam, dicens, quia & ipsi in eis, quæ intellexerunt, comparatione eorum, quæ non intellexerunt, parvulorum disciplinis eruditi sunt, quæ hominibus traduntur. Dicit ergo Salvator non de his, quos Paulus in Christo parvulos nuncupat, & asserit lacte potandos, & non forti cibo, sed de omnibus simul hominibus: *Ecce ego & parvuli mei, quos mihi dedit Deus.* Verum quomodo in pueris alii sunt aliis alacriores, & ea, quæ eis sunt tradita, velocius consequuntur: sic, inquam, similem ingeniosis pueris factum Moysen, & prophetas, sed & Domini nostri Jesu Christi apostolos. Propterea sentientes semetipsos, qui, etiamsi profecerint, puerorum profecerint profectu, dixerunt: *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Nec enim adhuc veritatis negotia, sed umbras negotiorum conspiciebant, nec plenam lucem, sed obscuram imaginem. Ideoque repetebant, dicentes: *Videmus nunc per speculum, & in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.* Quis ergo hæc legens & intelligens inflabitur & erigetur super scientiam, seu super quodcumque donorum? Etenim cuncta, quæ ad pueros devenerunt, multo inferiora sunt his, quæ reposita sunt viris. Debent ergo non elevari, & superbire ii, qui videntur inter pueros acrioris ingenii & velocioris. Istos autem pueros homines dicit omnes, quos & Salvator demonstrabat: *Ecce, inquiens, ego, & pueri mei, quos mihi dedit Deus.* Donum accepit & Salvator a Deo. Nemo enim venit ad eum, si non, qui misit eum, attraxerit venientem ad Salvatorem,

ſicut in evangelio, quod ſecundum Joannem eſt, didicimus. Et quoniam accepit donum a Patre eos, qui credunt, idcirco Propheta de eis ait: *Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus.* Nec putandus eſt non habuiſſe, qui accepit, cum adhuc habeat ipſe, qui dederit.

2. Deinde in reliquis prophetat Salvator in Propheta, dicens, futurum eſſe, ut, cum acceperit pueros, ſigna & prodigia fiant in Iſrael. Habet autem ita: *Et erunt ſigna & prodigia in Iſrael a Domino ſabaoth, qui habitat in monte Sion.* Qui enim habitat in ſpeculatorio, & in omni anima, poteſt conſpicere veritatem, iſte facit ſigna & prodigia per Salvatorem, & poſt Salvatorem per apoſtolos: & ubicumque invenitur anima apta miniſterio ſignorum & prodigiorum Dei, ſive juxta ſpiritalem curationem, ſive ſenſibiliter exhortando eos, qui veniunt ad fidem, non eſt otioſus Deus, qui tunc fecit ſigna & prodigia, etiam nunc operari ea. *Et ſi dixerint ad vos, quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant, non gentes ad Deum ſuum requirunt, qui exquirunt de viventibus mortuos.* Attendite, quoniam obſcure dicta ſunt, & debet ſenſus Deo ipſo largiente & revelante cohærere ſuperioribus. Docet ergo nos, ut non ſimus aliorum ſermonum diſcipuli, niſi cæleſtium & bonorum. Sunt enim quidam loquentium & pollicentium doctrinam veram, qui non loquuntur cæleſtia, ſed terrena. *Qui eſt ex terra, de terra loquitur: qui de cælo venit, ſuper omnes eſt, & quod vidit & audivit, teſtificatur.* Si quis, ait, pueris, qui in me credunt, dixerit: *Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant,* veluti quærite dæmonia: ab una enim ſpecie dæmonis ventriloqui τροπικῶς omnia dæmonia nuncupavit. *Si dixerint vobis: Quærite ventriloquos,* hoc eſt, quærite a dæmonibus ſive divinationem, ſive veritatem, ſive ſacra-

sacratam contemplationem, respondete eis, quæ dico: Quæ sunt, quæ eos docet? In sequentibus dicit. Et sunt quidam, qui mittunt vos, magis autem catechumenos, quantum in ipsis est, ad ventriloquos. Qui enim volunt vos ire ad idola, de quibus scriptum est: *Et omnes dii gentium dæmonia*, volunt vos ire non solum ad ventriloquos, sed ad omnem speciem dæmonum. Veruntamen Deus noster, qui in cælo & in terra universa facit, evellat nos a dæmonibus, & familiares sibi faciat per salvatorem nostrum Jesum Christum. Videte ergo, nequando decipiatur alicujus ex vobis anima, ut adhuc ambigat & dubitet, cum audierit illum & illum hominem, in illo idolo dæmon curavit illum languorem, illud & illud divinavit. Ista omnia idola sunt dæmonum, & hominum non cognoscentium veritatem. Ascendite animo ad Deum, qui est omnium creator, & comparate pietatem istam omni, quæ annunciatur esse pietas, nec est pietas, & videte, quia vos beati estis. Quis enim similis tibi, popule salvate a Domino? Et *beata gens, cujus Dominus Deus ejus, populus, quem elegit in habitationem sibi.* Beata quippe gens fuit quondam Judæorum, sed perdidit beatitudinem, & ejecta est de loco suo, quia eum, qui missus est, & testimonium habuit patris, non solum per legem & prophetas, verum & in signis & prodigiis, insidians interfecit. Beatitudo ergo transmigravit ad nos Jesu Christi discipulos, & credimus in eo inconcusse & firme viventes, juxta quod docti sumus.

3. *Et si dixerint ad vos: Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant.* Quia inania loquuntur, vaniloquos nominavit. Omnis sermo, qui dicitur, aut vacuus est, aut plenus veritate. Vacuus est sermo omnis, qui mendax est. Plenus est autem veritate, qui habet scientiam Dei universorum, & docet, ut credamus Deo, pollicenti regna cælorum sanctis suis.

Vide

Vide ergo, quid dicant, qui non fuerunt vaniloqui, neque vacui unquam apparuerunt in conspectu Domini. *Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus.* Qui vaniloqui sunt, non habent hoc ex plenitudine, sed omnes vacui sunt veritate, vacui sunt virtute, vacui sunt Christo. *Si dixerint vobis: Quærite eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant.* Volo dicere & causam, quare hoc potissimum dæmonium ventriloquorum nunc assumpserit sermo, ut dicat: *Si dixerint ad vos: Quærite ventriloquos.* Invenies omnes, qui repromittunt, nec habent veritatem, ventri suo servientes, & quodammodo propter voluptatem ejus & abundantiam cuncta facere. Non solum autem gentiles, sed & eos, qui, cum repromittant in Christo religionem, hæretici sunt: & non tantum illos, sed etiam in nobis, qui ecclesiastici sumus, invenies aliquem pro saturitate ventris cuncta gerere, ut honoretur, & accipiat munera, quæ in ecclesia deferuntur. Iste talis de ventre loquitur, & fons sermonum ejus in ventre consistit. Non enim fons sermonum ejus de corde bono fluit, non de bonis cogitationibus, non de sancto Spiritu. Si quis ergo aliquando se docere promittit, observate, utrum sermones ejus de ventre habeant principium, an non. Propositionem autem, quæ mihi dici potest, ipse interponam, ne forte quis ex vobis a quoquam eam audiens, existimet, aut scripturam sibi esse contrariam, aut nos inspexisse, quomodo oporteat approbare sermonem in eos accusatorium, qui de ventre clamant. Quæ est ergo propositio? *Si quis*, ait, *credit in me, flumina de ventre ejus fluent, fons aquæ salientis in vitam æternam.* Dicat itaque aliquis de his, qui proponunt. Si Salvator repromittit, hunc esse de ventre fontem aquæ salientis in vitam æternam, de justo egreditur, & justus de ventre clamat. Si quidem fons aquæ, quem Deus repromittit, in ventre

ejus

ejus est. Sed dicendum est, ne forte duos habeamus ventres, & alius sit corporalis, alius spiritalis, quomodo reliquæ partes, quæ videntur in corpore nominari, veluti sunt oculi, verum alii corporis, alii animæ. Si enim dicitur de oculis: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos*, non puto, hoc referendum ad oculos corporales. Et si dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat*, non est putandum, hoc dici de corporis auribus; sed de animæ, quas habent, qui mundi sunt in auditu animæ. Sed & si dicitur in repromissionem: *Pes tuus non offendet*; non est arbitrandum de corporis pede. Est enim quidam pes cordis, ingrediens ad eum, qui dixit: *Ego sum via*. Sic igitur similis ventri corporali venter est animæ, de quo loquitur justus: *A timore tuo Domine in ventre concepimus, & parturivimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quam fecisti super terram*. Quicumque autem plenum habent ventrem vanis sermonibus, qui de terra sunt, habent ventrem de terra subsistentem, de quo scriptum est: *Deus autem & ista & hæc destruet*. Sancti ergo ventrem habent, in quo a timore Domini & conceperunt, & plenus est venter eorum fontibus aquæ salientis in vitam æternam. De isto ventre ait ille: *Aures & venter meus quasi uter plenus musto ac ligatus*. Hæc enim dixit non de corporali ventre; nec enim venter ejus corporalis plenus erat divinorum & his proximorum vino alligato in utrem. Ista in solutionem propositionis.

4. Nunc ad hoc, quod cœpimus, revertamur. *Si* ergo *dixerint ad vos: Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, non gens ad Deum suum*, hæc eis respondete. Deficienter autem dicitur: Hæc eis respondete, *non gens ad Deum suum exquiritur*. Unaquæque gens, si quærit Jovem, ad proprium Deum refert, quod quæsivit. Hæc eis respondete. Vos autem Israelitæ habentes Deum verum, qui est super omnia, cum quæ-

ritis,

Vide ergo, quid dicant, qui non fuerunt vaniloqui, neque vacui unquam apparuerunt in conſpectu Domini. *Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus.* Qui vaniloqui ſunt, non habent hoc ex plenitudine, ſed omnes vacui ſunt veritate, vacui ſunt virtute, vacui ſunt Chriſto. *Si dixerint vobis: Quærite eos, qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant.* Volo dicere & cauſam, quare hoc potiſſimum dæmonium ventriloquorum nunc aſſumpſerit ſermo, ut dicat: *Si dixerint ad vos: Quærite ventriloquos.* Invenies omnes, qui repromittunt, nec habent veritatem, ventri ſuo ſervientes, & quodammodo propter voluptatem ejus & abundantiam cuncta facere. Non ſolum autem gentiles, ſed & eos, qui, cum repromittant in Chriſto religionem, hæretici ſunt: & non tantum illos, ſed etiam in nobis, qui eccleſiaſtici ſumus, invenies aliquem pro ſaturitate ventris cuncta gerere, ut honoretur, & accipiat munera, quæ in eccleſia deferuntur. Iſte talis de ventre loquitur, & fons ſermonum ejus in ventre conſiſtit. Non enim fons ſermonum ejus de corde bono fluit, non de bonis cogitationibus, non de ſancto Spiritu. Si quis ergo aliquando ſe docere promittit, obſervate, utrum ſermones ejus de ventre habeant principium, an non. Propoſitionem autem, quæ mihi dici poteſt, ipſe interponam, ne forte quis ex vobis a quoquam eam audiens, exiſtimet, aut ſcripturam ſibi eſſe contrariam, aut nos inſpexiſſe, quomodo oporteat approbare ſermonem in eos accuſatorium, qui de ventre clamant. Quæ eſt ergo propoſitio? *Si quis*, ait, *credit in me, flumina de ventre ejus fluent, fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Dicat itaque aliquis de his, qui proponunt. Si Salvator repromittit, hunc eſſe de ventre fontem aquæ ſalientis in vitam æternam, de juſto egreditur, & juſtus de ventre clamat. Si quidem fons aquæ, quem Deus repromittit, in ventre

ejus

ejus est. Sed dicendum est, ne forte duos habeamus ventres, & alius sit corporalis, alius spiritalis, quomodo reliquæ partes, quæ videntur in corpore nominari, veluti sunt oculi, verum alii corporis, alii animæ. Si enim dicitur de oculis: *Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos,* non puto, hoc referendum ad oculos corporales. Et si dicitur: *Qui habet aures audiendi, audiat,* non est putandum, hoc dici de corporis auribus, sed de animæ, quas habent, qui mundi sunt in auditu animæ. Sed & si dicitur in repromissionem: *Pes tuus non offendet,* non est arbitrandum de corporis pede. Est enim quidam pes cordis, ingrediens ad eum, qui dixit: *Ego sum via.* Sic igitur similis ventri corporali venter est animæ, de quo loquitur justus: *A timore tuo Domine in ventre concepimus, & parturivimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quam fecisti super terram.* Quicumque autem plenum habent ventrem vanis sermonibus, qui de terra sunt, habent ventrem de terra subsistentem, de quo scriptum est: *Deus autem & istum & hæc destruet.* Sancti ergo ventrem habent, in quo a timore Domini & conceperunt, & plenus est venter eorum fontibus aquæ salientis in vitam æternam. De isto ventre ait ille: *Aures & venter meus quasi uter plenus musto ac ligatus.* Hæc enim dixit non de corporali ventre; nec enim venter ejus corporalis plenus erat divinorum & his proximorum vino alligato in utrem. Ista in solutionem propositionis.

4. Nunc ad hoc, quod cœpimus, revertamur. *Si* ergo *dixerint ad vos: Quærite ventriloquos, & eos, qui de terra clamant, non gens ad Deum suum,* hæc eis respondete. Deficienter autem dicitur: Hæc eis respondete, *non gens ad Deum suum exquiritur.* Unaquæque gens, si quærit Jovem, ad proprium Deum refert, quod quæsivit. Hæc eis respondete. Vos autem Israelitæ habentes Deum verum, qui est super omnia, cum quæ-

ritis,

ritis, nolite ventriloquos quærere, neque de terra clamantes, neque vaniloquos, ſed proprium Deum. *Qui quærunt de viventibus mortuos.* Mortui enim ſunt dæmones privati vera vita, quæ dicit: *Ego ſum vita.* Nolite ergo mortuos ſciſcitari de vivis negotiis. Legem enim ſuſcepiſtis. O vos, quibus perſuaderi non potuit, ut quæreretis iſta de ventriloquis, & de terra clamantibus vanis ſermonibus ſermonem veritatis & legem, ſuſcipientes eam in adjutorium legis veſtræ, attendite. In lege veſtra ſcribitur: Non ſequaris idola: juxta legem facientes, non attendatis ventriloquis, neque his, qui de terra clamant. *Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant: Non eſt ſicut verbum iſtud, pro quo non eſt munera dare.* Qui enim aſſumpſit legem, & novit, quia lex in adjutorium eſt, & præcipue ſpiritalis, quæ interdicit a ventriloquis & auguriis quærere: hic, cum intellexerit legem, debet admirans eam dicere, nullum verbum ita mundum apud Græcos & Barbaros, quale eſt verbum legis. Ab omni enim verbo, ab univerſa doctrina veritatem pollicente, differt lex, quæ a Deo nobis data eſt. *Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant: Non ſicut verbum iſtud.* Quid eſt, quod non eſt ſicut verbum iſtud? Multa ſunt verba, ſed non ſicut verbum iſtud. Nullum enim verbum poſt verbum Moyſis, poſt verbum prophetarum, multo autem amplius poſt verbum Jeſu Chriſti, & apoſtolorum ejus. Vide, ſi non clamant ſenſus Dei, quod dictum eſt: Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant, qui acceperunt legem in adjutorium, non eſt ut verbum iſtud, quod locutus eſt Moyſes in lege, lata per angelos in manu mediatoris. Multo autem dignius poteſt hoc eccleſia dicere, non eſt ſicut verbum iſtud, quod caro factum eſt, quod habitavit in nobis, cujus videmus gloriam, non ſicut Moyſes velamine obtectam, ſed gloriam tamquam unigeniti a patre, pleni gratiæ & veritatis. Non

eſt

est sicut verbum istud, quod suscepit ecclesia, in quo credit, per quod & salvabitur, verbum, quod in principio erat apud Deum Deus verbum, cui gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA VIII.

De eo, quod scriptum est: *Ululate sculptilia in Hierusalem & in Samaria*, usque ad eum locum, in quo ait: *Et commovebo civitates, quæ habitantur. Cap. X.*

1. Olim quidem, quando peccavit populus prior, excidit a religione, & sculptilia fabricatus est Judas in Hierusalem, & is, qui Israel vocabatur, in Samaria. Si autem & nunc aliquis consideret ex multitudine eorum, qui colliguntur peccatores, non pigebit eum dicere, quod unusquisque Deum faciens, quod existimat esse bonum, & serviens peccato, maledictus est faciens sculptile, & conflans opus manuum artificis & ponens illud in absconso. In absconso quippe cordis multa facimus idola, si peccemus. Unde sermo nos edocet pœnitentiam agere, & ululare super sculptilibus, & idolis, quæ sunt in Hierusalem & Samaria. Et si quidem nos peccemus, qui esse de ecclesia cupimus, in Hierusalem facimus sculptilia. Si vero ii, qui extra ecclesiam constituti sunt, quomodo hæretici peccaverint, faciunt idola in Samaria. Veruntamen omnes omnipotens Deus juxta suam bonitatem ad pœnitentiam provocat, dicens: *Ululate sculptilia in Hierusalem & in Samaria.* Quemadmodum etenim feci Samariæ & manu factis ejus, ita faciam Hierusalem & idolis ejus. Comminatur, quæcumque fecerit Samaritanis, & his, qui de ecclesia sunt. *Cum autem consummaverit Deus omnia, faciens in monte Sion, & in Hierusalem, inducet super sensum magnum principem*

Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Docemur, quid futurum sit inimico nostro & zabulo, quem sensum quemdam magnum hunc Propheta nuncupavit. Quomodo enim serpens sapientior erat omnibus bestiis, quæ sunt super terram, & filii sæculi hujus sapientiores super filios lucis in generatione sua sunt; & dispensator iniquitatis sapienter fecit secundum sapientiam non bonam, eodem modo iste, qui figuraliter princeps Assyriorum dicitur, magnus est sensus, & est mirari magnitudinem sensus ejus: in quo abusus est ad instruendos sapientes mundi istius, qui cum omni verisimilitudine, cunctaque virtute falsitatem sectarum suarum componentes exhibent. Cum ergo omnia fecerit Deus in monte Sion, & in Hierusalem, & reddiderit ea, quæ justis repromissa sunt, tunc inducet supra sensum magnum principem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Alta eum sapientem sermo novit, & exordium ruinæ ejus ab inflatione cœpisse. Unde & si inflati fuerimus, in judicium incidemus diaboli, in quo incidit ipse Zabulus.

2. Videamus autem & inflationem ejus, quanta sit, ut eam caveamus, & non permittamus eum super nos vera dicere. Quid igitur dicit? *Viribus faciam, & sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Existimat, fortitudine sua, quod vult, in nobis se posse perficere. Et revera si vincamur, & post hæc verba peccemus, si post ecclesiam rursum in circum, & ad equorum cursus, & ad conventus gentilium eamus, quid aliud fit, quam superatos nos possidet? Et quid dixit Zabulus: *Viribus faciam?* Consequitur in nobis peccatoribus, quod minatus est. Sed & si fornicemur post castitatem longi temporis, post sanctimoniam multam, quid aliud fit, quam vera locutus probatur super nos, qui dixit: *Viribus faciam?* Quid autem & aliud repromittat iste magniloquax, intueamur. *Et sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Sapientiam

:iam nefcio, quam pollicetur, de qua & Propheta
|uitur: *Alienigena quædam fapientia eft in eis.* Eft
m aliqua extranea a veritate fapientia, quam
perdet Deus. Hanc ifte habens, exiftimat fe
e fapientem, & dicit: *Sapientiam intellectus au-*
am, fines gentium, & vires eorum depafcar. Per-
nit enim ad omnes gentes operatio ejus, fed
vator in omnes gentes mittens fermones fuos,
iit eos, qui a Zabulo in cunctis gentibus capti-
tenebantur. *Et vires eorum depafcar.* Minatur
vires noftras prædatum iri, & tradere adverfus
s militantibus. Et revera eft videre eum qui-
sdam hoc facientem. Quando enim quis vinci-
: a Zabulo, & traditur dæmonibus fpiritibus
ffimis, virtutibus contrariis, quid aliud factum
, quam is dixerat: *Et vires eorum depafcar.* Ac-
iiens noftras vires depaftus eft nos. *Et commo-*
o civitates, quæ inhabitantur. Et hoc Zabulus
mminatur, inhabitari cernit civitates ecclefias
ei in Chrifto Domino conftructas, has commo-
:um effe fe perfonat. Et frequenter quidem con-
ffit civitates inhabitatas perfecutionibus, frequen-
· concuffit fcandalis. Sed nos tentemus funda-
entum habentes fuper petram tales fieri, ut ifte,
i dicit: *Commovebo civitates, quæ inhabitantur,*
s movere non valeat per procellas fuas, neque
r fpiritus adverfos. Verum ad omnia, quæ ac-
lerint, ftabiles perfeveremus, utpote habentes
lificium fuper petram Jefum Chriftum, cui eft
oria & imperium in fæcula fæculorum. Amen.

Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Docemur, quid futurum sit inimico nostro & zabulo, quem sensum quemdam magnum hunc Propheta nuncupavit. Quomodo enim serpens sapientior erat omnibus bestiis, quæ sunt super terram, & filii sæculi hujus sapientiores super filios lucis in generatione sua sunt, & dispensator iniquitatis sapienter fecit secundum sapientiam non bonam, eodem modo iste, qui figuraliter princeps Assyriorum dicitur, magnus est sensus, & est mirari magnitudinem sensus ejus: in quo abusus est ad instruendos sapientes mundi istius, qui cum omni verisimilitudine, cunctaque virtute falsitatem sectarum suarum componentes exhibent. Cum ergo omnia fecerit Deus in monte Sion, & in Hierusalem, & reddiderit ea, quæ justis repromissa sunt, tunc inducet supra sensum magnum principem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum ejus. Alta eum sapientem sermo novit, & exordium ruinæ ejus ab inflatione cœpisse. Unde & si inflati fuerimus, in judicium incidemus diaboli, in quo incidit ipse Zabulus.

2. Videamus autem & inflationem ejus, quanta sit, ut eam caveamus, & non permittamus eum super nos vera dicere. Quid igitur dicit? *Viribus faciam, & sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Existimat, fortitudine sua, quod vult, in nobis se posse perficere. Et revera si vincamur, & post hæc verba peccemus, si post ecclesiam rursum in circum, & ad equorum cursus, & ad conventus gentilium eamus, quid aliud fit, quam superatos nos possidet? Et quid dixit Zabulus: *Viribus faciam?* Consequitur in nobis peccatoribus, quod minatus est. Sed & si fornicemur post castitatem longi temporis, post sanctimoniam multam, quid aliud fit, quam vera locutus probatur super nos, qui dixit: *Viribus faciam?* Quid autem & aliud repromittat iste magniloquax, intueamur. *Et sapientiam intellectus auferam, fines gentium.* Sapientiam

:iam nescio, quam pollicetur, de qua & Propheta
|uitur: *Alienigena quædam sapientia est in eis.* Est
m aliqua extranea a veritate sapientia, quam
perdet Deus. Hanc iste habens, existimat se
e sapientem, & dicit: *Sapientiam intellectus meam, fines gentium, & vires eorum depascar.* Per-
nit enim ad omnes gentes operatio ejus; sed
vator in omnes gentes mittens sermones suos;
iit eos, qui a Zabulo in cunctis gentibus capti-
tenebantur. *Et vires eorum depascar.* Minatur
vires nostras prædatum iri, & tradere adversus
s militantibus. Et revera est videre eum qui-
sdam hoc facientem. Quando enim quis vinci-
a Zabulo, & traditur dæmonibus spiritibus
limis, virtutibus contrariis, quid aliud factum
, quam is dixerat: *Et vires eorum depascar.* Ac-
iens nostras vires depastus est nos. *Et commo-
o civitates, quæ inhabitantur.* Et hoc Zabulus
mminatur, inhabitari cernit civitates ecclesias
:i in Christo Domino constructas, has commo-
'um esse se personat. Et frequenter quidem con-
ssit civitates inhabitatas persecutionibus, frequen-
concussit scandalis. Sed nos tentemus funda-
ntum habentes super petram tales fieri, ut iste,
i dicit: *Commovebo civitates, quæ inhabitantur,*
s movere non valeat per procellas suas, neque
r spiritus adversos. Verum ad omnia, quæ ac-
lerint, stabiles perseveremus, utpote habentes
ificium super petram Jesum Christum, cui est
)ria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

De eo, quod ſcriptum eſt: *Et audivi vocem Domini dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum iſtum.* Et transgrediens modica, pervenit uſque ad locum, in quo ſcribitur: *Pete tibi ſignum a Domino tuo in profundum aut in excelſum. Cap. VI. & VII.*

Et audivi vocem Domini, dicentis: Quem mittam, & quis ibit ad populum iſtum? Et dixi: Ecce ego ſum, mitte me. Et ait: Vade, & dic populo huic: Aure audietis, & non intelligetis, & reliqua. De eo, qui nunc lectus eſt, Iſaiæ prophetæ ſermone, oremus Deum, ut nobis gratiam largiatur, ut digna prophetico ſpiritu valeamus exponere. *Et audivi*, inquit, *vocem Domini dicentis: Quem mittam?* Poſtquam purgatus eſt labiis Propheta, paratus ſuſcepit miniſterium Domini, & dicit: *Ego ſum, mitte me.* Sed ut paratior eſſet ad hoc, meminerat vocis Moſei. Nam & ille eadem utens voce, *mitte me:* princeps populi, judexque factus & famulus Dei nuncupatus eſt. Audivi autem quemdam Hebræum exponentem hunc locum, atque dicentem, quia libenter quidem Prophetes & paratus prophetiam ſuſcepit ad populum, ignorans, quæ eſſent ei dicenda. Porro audiens triſtia, quæ eſſent populo nuncianda, hoc eſt, *aure audietis, & non intelligetis*, &c. in ſequentibus pigrior fit: dicente ei voce Dei: *Clama*, reſpondit ei, & dicit: *Quid clamabo?* Arbitror autem, hæc prophetari de Salvatore, quia futurum erat, ut audientes non audirent, & videntes non viderent. Manifeſtius porro fiet, quod dicitur, ſi conſideremus paululum locum

tum istum: *Cernentes aspicietis, & non videbitis.* Hujusmodi est. Videbant quidem videre tunc cæcos respicientes, rationem autem visionis ignorabant. Audiebant parabolas, quas dissolvebat secreto discipulis Salvator. Ipsi vero non audiebant, nescientes, quæ dicebantur, propter hoc testificans eos dixit: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Nec enim privati erant his auribus, ut non audirent, sed interiores eorum aures gravatæ erant ad audiendum. Propter hoc prædicat eis, & per Prophetam futura præfatur, dicens: *Aure audietis, & non intelligetis, & cernentes aspicietis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi hujus.* Quid sit hoc, quod dicitur: *Incrassatum est cor populi hujus*, inspiciamus. Omnibus, qui in præsentis vitæ curis versantur, cor incrassatum est: haud aliter eis, qui in sæcularibus morantur, incrassatum est cor, quam si a spinis enecentur. Idcirco pinguescit cor, & non potest tenuioris spiritus suscipere notiones. Fugiamus ergo a talibus curis, ut attenuatum cor nostrum Deo acceptabile fiat. Fugiamus terrena negotia. Ista sunt enim, quibus cor incrassatur. Propter hoc sermo subtilis erat, ut in Exodo scribitur de eo, quod ait: Quicunque fuerint propter tenuitatem cordis ejusmodi, isti Deum videbunt. Talibus enim oculis Deus videtur. Tria sunt, quæ dicuntur: *Incrassatum est enim cor populi hujus, & auribus suis graviter audierunt, & oculos suos clauserunt.* Possunt autem & aliter manifestius intelligi, quæ hoc dicuntur in loco. Multi enim hominum putant inspicientes creaturas, & mundum istum contemplantes, videre se ea. Et quid dico hominum? Ecce volucres, & quadrupedia vident solem & lunam, & universum simul cælum cum stellarum choro, sed rationes eorum non intelligunt, soli vero justi

& sancti per sapientiæ Dei rationem comprehendentes inspiciunt ea. Ideo in VIII. Psal. David dicit: *Quoniam videbo cælos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellas, quæ tu fundasti.* Quid enim nunc Propheta non videt cælum & lunam? Sed hoc, quod ait: *videbo*, si consideremus, poterimus intelligere.

MONITUM
AD ORIGENIS HOMILIAS
IN JEREMIAM.

Jeremiam an aliter exposuerit Origenes quam homiliis, incertum est. Cassiodorus lib. Instit. Divin. cap. 3. homilias 45. enumerat, quæ adhuc exstabant Rabani Mauri temporibus, uti discimus ex ejus Præf. in Jeremiam. Tricesima nona fragmentum exhibet Philocalia. Quatuordecim confuso ordine latine a se versas fuisse, testatur Hieronymus Præf. in Ezechielem, neque plures ab eo latine redditas vidisse se testatur Cassiodorus loco supra citato. Novemdecim deinde græce in codice Scorialensi reperit, easque græce adjuncta interpretatione sua latina Antuerpiæ anno 1548. edidit Corderius sub nomine sancti Cyrilli Alexandrini, cui in codice manuscripto adscriptas viderat, sed codicis de auctoris nomine errorem facile detexit Huetius, tum ex eo, quod duodecim jam a beato Hieronymo latine redditas fuisse advertit, tum quod aliæ septem græce etiam in codice Vaticano,

cano, ubi Origeni adscribuntur, repertæ fuerant a Michaele Ghislerio, qui eas suæ in Jeremiam catenæ græce ac latine inseruit. E quatuordecim, quas interpretatus est Hieronymus, textus græcus secundæ & tertiæ nec repertus est in codice Scorialensi, nec in Vaticano. Utramque in Huetii editione omissam post novemdecim græcas proferimus, ibique addimus homiliæ tricesimæ nonæ fragmentum græcum, quod exhibet Philocalia, cap. 10. *Præterea cum quatuordecim homilias ordine confuso interpretatus fuerit Hieronymus, eas aliter in sua editione collocavit Huetius, quam collocatæ fuerant in editione Genebrardi & aliis, secutusque est Jeremiæ contextum, nec non illum ordinem, quem in codd. Vaticano & Scorialensi servabant. Hunc & nos sequimur. Quæ tertia est in nostra editione, imperfecta est, & versum dumtaxat tricesimum capitis secundi Jeremiæ exponit. In undecima apertis verbis se presbyterum profitetur. In quarta eum non esse dicit in Christianis fervorem, quo persecutionum tempore ardebant: unde facile colligitur, has homilias recitatas fuisse pacis tempore post annum* 245.

ΟΜΙΛΙΑ α.

Το ῥημα τε Θεε, ὁ ἐγενετο ἐπι Ιερεμιαν τον τε Χελκιε. και τα ἑξης.

Ο Θεος εἰς ἀγαθοποιιαν προχειρος ἐςιν, εἰς δε το κολασαι τες ἀξιες κολασεως μελλητης. δυναμενος γουν ἐπαγειν την κολασιν τοις ὑπ' ἀυτε καταδικαζομενοις μετα σιωπης, μετα τε μη προδιαμαρτυρασθαι, ἐδαμως τετο ποιει. ἀλλα κἀν καταδικαζῃ, προλεγει αὐτῳ το προκειμενον, ἐπι τῳ ἐπιςρεψαι ἀπο της καταδικης τον καταδικασθησομενον. τουτων μεν παραδειγματα ἐςιν ἀπο των γραφων λαβειν πολλα· ὀλιγα δε προσαξω μονον τα ἐπι τε παροντος ὑποπιπτοντα, ἱνα ἐλθωμεν και ἐπι τον σκοπον των προκειμενων ἀναγνωσματων· οἱ Νινευιται γαρ ἁμαρτωλοι ἐγεγονεισαν, και κατεδικασθησαν ὑπο τε Θεε· ἐτι τρεις ἡμεραι, και ἐμελλε Νινευη κατασκαπτεσθαι. ἐκ ἐθελων εἰπεν ὁ θεος καταδικασαι αὐτην· ἀλλα διδες αὐτοις τοπον μετανοιας και ἐπιςροφης, ἐπεμψεν ἑβραιον προφητην, ἱνα εἰποντος αὐτε, ἐτι τρεις ἡμεραι, και Νινευη καταςραφησεται, οἱ καταδεδικασμενοι μη καταδικασθωσιν, ἀλλα μετανοησαντες τυχωσι τε ἐλεες τε Θεε. οἱ ἐν Σοδομοις και Γομοῤῥοις ἠσαν καταδεδικασμενοι, ὡς δηλον ἐκ των λογων τε θεε των προς τον Αβρααμ· ἀλλ' ὁμως τα αὐτων πεποιηκαν οἱ ἀγγελοι, θελοντες σωζεσθαι τες μη θελοντας σωζεσθαι, λεγοντες τῳ Λωτ. εἰσι τινες σοι ὡδε γαμβροι, ἡ υἱοι, ἡ θυγατερες; ἐκ ἀγνοεντες, ὁτι ἐχ ἑπονται ἐκεινοι τῳ Λωτ, ἀλλα ποιεντες τα της τε πεμψαντος αὐτες χρηςοτητος και φιλανθρωπιας.

HOMILIA I.

Verbum Dei, quod factum est ad Jeremiam filium Chelciæ, &c.

INTERPRETE S. HIERONYMO.

1. Deus ad beneficiendum promptus est: ad puniendos autem eos, qui pœna digni sunt, dissimulator. Cum possit quippe tacens sine contestatione venturi punire eos, quos semel dignos supplicio judicavit, numquam hoc facit: sed etiam si condemnaverit, dicit, quod sibi semper dicere propositum est, ut liberentur a condemnatione per pœnitentiam, qui condemnati fuerant per delictum. Horum exempla cum de scripturis multa possimus accipere, sufficiunt ad præsens incidentia, ut veniamus ad eorum, quæ lecta sunt, contemplationem. Ninivitæ peccatores condemnati erant a Deo: *Adhuc enim tres dies, & futurum, ut Ninive subvertatur.* Noluit Deus cum silentio punire damnatos, sed dans eis locum pœnitentiæ & conversionis, misit ad gentes Hebræorum prophetam; ut dicente illo: *Adhuc tres dies, & Ninive subvertetur*, qui condemnati fuerant, non perirent: sed agentes pœnitentiam, impetrarent misericordiam Dei. Qui Sodomis & Gomorrhis, jam erant exitio destinati, ut manifestum est ex sermonibus Dei, quos locutus est ad Abraham: attamen quod erat suum, fecerunt Angeli, volentes eos salvare, qui se indignos salute judicaverunt, hæc dicentes ad Lot: *Est tibi hic aliquis gener, aut filii, aut filiæ?* Neque enim ignorabant, non esse eos secuturos Lot, sed ostenderunt suam pariter, & ejus, qui eos miserat, benignitatem in homines & amorem.

Το ὁμοιον εὑρησετε και ἐπι των κατα τον Ιερεμιαν· ἀναγεγραπται ὁ χρονος της προφητειας αὐτȣ, ποτε ἠρξατο, και μεχρι ποτε προεφητευσεν· εἰτα ὁ ἐντυγχανων, ἐαν μη προσεχη τη ἀναγνωσει, μηδε ἐξεταζη το βȣλημα των γεγραμμενων ἀναγνωσματων, ἐρει, ὁτι ἱςορια ἐςι, και γεγραπται, ποτε ἠρξατο προφητευειν Ιερεμιας, και μεχρι ποσȣ προφητευσας χρονȣ κατεληξε προφητευων. τι ȣ̓ν προς ἐμε αὐτη ἡ ἱςορια; ἀνεγνων ἐμαθον, ὁτι ἠρξατο προφητευειν ἐν ἡμεραις Ιωσιȣ, υἱȣ Αμως, βασιλεως Ιȣδα, ἑως ἐτȣς τρισκαιδεκατȣ ἐν τη βασιλεια αὐτȣ· εἰτα ἐγενετο ἐν ταις ἡμεραις Ιωακειμ, υἱȣ Ιωσιȣ, βασιλεως Ιȣδα, προφητευων ἑως της συντελειας τȣ ἑνδεκατȣ ἐτȣς Σεδεκιȣ, υἱȣ Ιωσιȣ, βασιλεως Ιȣδα. και ἐμαθον, ὁτι κατα τρεις βασιλεις ἡ προφητεια αὐτȣ συνεξετεινεν, ἑως της αἰχμαλωσιας Ιερȣσαλημ ἐν τω πεμπτω μηνι. τι ȣ̓ν δια τουτων διδασκομεθα, ἐαν προσεχωμεν τη ἀναγνωσει;

Κατεδικασεν ὁ θεος την Ιερȣσαλημ δια τα ἁμαρτηματα αὐτης, και ἠσαν κριθεντες εἰς αἰχμαλωσιαν ἐγκαταλειφθηναι. ὁμως ὁ φιλανθρωπος θεος ἐνεςηκοτος τȣ καιρȣ πεμπει και τȣτον τον προφητην ἀνωτερω τριτης βασιλειας της ἐπι της αἰχμαλωσιας. ἐδιδȣ γαρ ἀνοχην ὁ μακροθυμος θεος, και προ μιας ἡμερας, ὡς ἐςιν εἰπειν, της αἰχμαλωσιας, προτρεπων μετανοειν τȣς ἀκȣοντας, ἱνα παυσηται τα της αἰχμαλωσιας Ιερȣσαλημ, προεφητευσεν Ιερεμιας ἑως του πεμπτȣ μηνος. ἠρξατο ἡ αἰχμαλωσια, και ἐτι προεφητευεν οἱον λεγων· αἰχμαλωτοι γεγονατε, κἀν ȣ̓τω μετανοησατε· μετανοησαντων γαρ ὑμων ȣ̓ προκοψει τα της αἰχμαλωσιας, ἀλλα το ἐλεος τȣ θεȣ ἐπιςαθησεται ὑμιν. ἐχομεν ȣ̓ν χρησιμον ἀπο της ἀναγραφης ἐχȣσης τȣς χρονȣς της προφητειας, ὁτι προτρεπει κατα φιλανθρωπιαν ἑαυτȣ ὁ θεος τȣς ἀκȣοντας μη παθειν τα της αἰχμαλωσιας. τοιαυτα

αυτα

2. Horum quiddam simile invenimus & in Jeremia scriptum esse: est enim annotatum tempus prophetiæ ejus, quando cœpit prophetare, & quousque. Ergo qui scripturas legit, si lectioni diligenter intendat, & requirat eorum, quæ scripta sunt, voluntatem, dicere potest ex historiæ superscriptione, quo tempore Jeremias exorsus sit, & quo consummaverit prophetiam. Quid igitur ad me tempus historiæ? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Josiæ filii Amos regis Juda, usque ad annum tertium decimum regni ejus; deinde prophetaverit in diebus Joachim filii Josiæ, regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Josiæ, regis Juda. Et legens didici, quia per tres reges prophetia ejus contexta sit, usque ad captivitatem Hierusalem in quinto mense. Quid ergo docemur per hæc, si lectioni simus intenti?

3. Condemnaverat Deus Hierusalem propter peccata, quæ fecerat, & hæc erat extrema sententia, ut captivitati relinquerentur. Verumtamen cum hominum sit amator, nec quemquam velit perire, antequam depopulationis tempus instaret, misit & hunc prophetam, ut per sermones ejus ad pœnitentiam converterentur; misit eundem & sub secundo rege post primum, misit quoque sub tertio. Quid plura? Jam captivitas imminebat, & adhuc adhortabatur Deus, tribuens, ut ita dicam, & ante unam diem locum pœnitentiæ: unde scriptum est, usque ad captivitatem Hierusalem, & usque ad quintum mensem prophetasse Jeremiam. Jam hostium vincula restrinxerant manus, & nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus: Ecce captivi facti estis: agite, licet sero, pœnitentiam: rogate me, & parcam vobis: possum eruere de captivitate, qui tradidi. Habemus itaque quiddam necessarium ex superscriptione ista, quæ continet tempora prophetiæ, quia juxta suam clementiam

Το ὁμοιον εὑρησετε και ἐπι των κατα τον Ιερεμιαν· ἀναγεγραπται ὁ χρονος της προφητειας αὐτȣ, ποτε ἠρξατο, και μεχρι ποτε προεφητευσεν· εἰτα ὁ ἐντυγχανων, ἐαν μη προσεχῃ τῃ ἀναγνωσει, μηδε ἐξεταζῃ το βȣλημα των γεγραμμενων ἀναγνωσματων, ἐρει, ὁτι ἱϛορια ἐϛι, και γεγραπται, ποτε ἠρξατο προφητευειν Ιερεμιας, και μεχρι ποσȣ προφητευσας χρονȣ κατεληξε προφητευων. τι ȣ̓ν προς ἐμε αὐτη ἡ ἱϛορια; ἀνεγνων ἐμαθον, ὁτι ἠρξατο προφητευειν ἐν ἡμεραις Ιωσιȣ, υἱȣ Αμως, βασιλεως Ιȣδα, ἑως ἐτȣς τρισκαιδεκατȣ ἐν τῃ βασιλειᾳ αὐτȣ· εἰτα ἐγενετο ἐν ταις ἡμεραις Ιωακειμ, υἱȣ Ιωσιȣ, βασιλεως Ιȣδα, προφητευων ἑως της συντελειας τȣ ἑνδεκατȣ ἐτȣς Σεδεκιȣ, υἱȣ Ιωσιȣ, βασιλεως Ιȣδα. και ἐμαθον, ὁτι κατα τρεις βασιλεις ἡ προφητεια αὐτȣ συνεξετεινεν, ἑως της αἰχμαλωσιας Ιερȣσαλημ ἐν τῳ πεμπτῳ μηνι. τι ȣ̓ν δια τουτων διδασκομεθα, ἐαν προσεχωμεν τῃ ἀναγνωσει;

Κατεδικασεν ὁ θεος την Ιερȣσαλημ δια τα ἁμαρτηματα αὐτης, και ἠσαν κριθεντες εἰς αἰχμαλωσιαν ἐγκαταλειφθηναι. ὁμως ὁ φιλανθρωπος θεος ἐνεϛηκοτος τȣ καιρȣ πεμπει και τȣτον τον προφητην ἀνωτερω τριτης βασιλειας της ἐπι της αἰχμαλωσιας. ἐδιδȣ γαρ ἀνοχην ὁ μακροθυμος θεος, και προ μιας ἡμερας, ὡς ἐϛιν εἰπειν, της αἰχμαλωσιας, προτρεπων μετανοειν τȣς ἀκȣοντας, ἱνα παυσηται τα της αἰχμαλωσιας Ιερȣσαλημ, προεφητευσεν Ιερεμιας ἑως του πεμπτȣ μηνος. ἠρξατο ἡ αἰχμαλωσια, και ἐτι προεφητευεν οἱον λεγων· αἰχμαλωτοι γεγονατε, κἀν ȣ̔τω μετανοησατε· μετανοησαντων γαρ ὑμων ȣ̓ προκοψει τα της αἰχμαλωσιας, ἀλλα το ἐλεος τȣ θεȣ ἐπιϛαθησεται ὑμιν. ἐχομεν ȣ̓ν χρησιμον ἀπο της ἀναγραφης ἐχȣσης τȣς χρονȣς της προφητειας, ὁτι προτρεπει κατα φιλανθρωπιαν ἑαυτȣ ὁ θεος τȣς ἀκȣοντας μη παθειν τα της αἰχμαλωσιας. τοιαυτα

αυτα

2. Horum quiddam simile invenimus & in Jeremia scriptum esse: est enim annotatum tempus prophetiæ ejus, quando cœpit prophetare, & quousque. Ergo qui scripturas legit, si lectioni diligenter intendat, & requirat eorum, quæ scripta sunt, voluntatem, dicere potest ex historiæ superscriptione, quo tempore Jeremias exorsus sit, & quo consummaverit prophetiam. Quid igitur ad me tempus historiæ? Legens didici, quia cœperit prophetare in diebus Josiæ filii Amos regis Juda, usque ad annum tertium decimum regni ejus; deinde prophetaverit in diebus Joachim filii Josiæ, regis Juda, usque ad consummationem undecimi anni Sedeciæ filii Josiæ, regis Juda. Et legens didici, quia per tres reges prophetia ejus contexta sit, usque ad captivitatem Hierusalem in quinto mense. Quid ergo docemur per hæc, si lectioni simus intenti?

3. Condemnaverat Deus Hierusalem propter peccata, quæ fecerat, & hæc erat extrema sententia, ut captivitati relinquerentur. Verumtamen cum hominum sit amator, nec quemquam velit perire, antequam depopulationis tempus instaret, misit & hunc prophetam, ut per sermones ejus ad pœnitentiam converterentur; misit eundem & sub secundo rege post primum, misit quoque sub tertio. Quid plura? Jam captivitas imminebat, & adhuc adhortabatur Deus, tribuens, ut ita dicam, & ante unam diem locum pœnitentiæ: unde scriptum est, usque ad captivitatem Hierusalem, & usque ad quintum mensem prophetasse Jeremiam. Jam hostium vincula restrinxerant manus, & nihilominus hæc quodammodo dicebat Deus: Ecce captivi facti estis: agite, licet sero, pœnitentiam: rogate me, & parcam vobis: possum eruere de captivitate, qui tradidi. Habemus itaque quiddam necessarium ex superscriptione ista, quæ continet tempora prophetiæ, quia juxta suam clementiam,

αυτα και περι ἡμας ἐςιν· ἐαν ἁμαρτανωμεν, αἰχμαλωτοι και ἡμεις μελλομεν γινεσθαι· το γαρ παραδȣναι τον τοιȣτον τῳ σατανᾳ, ȣδεν διαφερει τȣ παραδȣναι τȣς ἀπο Ιερȣσαλημ τῳ Ναβȣχοδονοσορ· ὡς γαρ ἐκεινοι παραδεδονται δια της ἁμαρτιας τῳ Ναβȣχοδονοσορ, και ȣς παρεδωκε τῳ σατανᾳ, ἱνα παιδευθωσι μη βλασφημειν, φησι περι ἀλλων ἁμαρτωλων ὁ ἀποςολος.

Ορα ȣν, πηλικον κακον ἐςι το ἁμαρτανειν, ἱνα παραδοθωσι τῳ σατανᾳ, αἰχμαλωτιζοντι τας ψυχας των ἐγκαταλειπομενων ὑπο Θεȣ· ȣκ ἀναιτιως δε κἀκριτως ἐγκαταλιποντος θεȣ, ȣς ἐγκαταλελοιπε. ἐπαν γαρ πεμψη τον ὑετον ἐπι τον ἀμπελωνα, ὁ δε ἀμπελων φερη ἀντι ςαφυλης ἀκανθας, τι ποιησει ὁ Θεος, ἢ ταις νεφελαις ἐντελειται του μη βρεξαι ὑετον ἐπι τον ἀμπελωνα; ἐπικειται ȣν δια τας ἁμαρτιας ἡμων και ἡμιν αἰχμαλωσια, και μελλομεν παραδιδοσθαι, ἐαν μη μετανοωμεν, τῳ Ναβȣχοδονοσορ και τοις Βαβυλωνιοις, ἱνα ἡμας σπαραξωσιν οἱ νοητοι Βαβυλωνιοι. ἐπικειμενων τȣτων, οἱ λογοι των προφητων, αἱ λογοι του νομȣ, οἱ λογοι των ἀποςολων, οἱ λογοι τȣ κυριȣ, και σωτηρος ἡμων Ιησȣ Χριςȣ, λεγȣσιν ἡμιν περι μετανοιας, παρακαλȣσιν ἡμας εἰς ἐπιςροφην· ἐαν ἀκȣσωμεν, πιςευωμεν τῳ εἰρηκοτι· μετανοησω λεγω περι παντων των κακων, ὡν ἐλαλησα τȣ ποιησαι αὐτοις· ταυτα μεν εἰς το προοιμιον.

Μετα δε το προοιμιον γεγραπται, ὁτι ἐγενετο λογος κυριȣ προς αὐτον, δηλον, ὁτι τον Ιερεμιαν. τι δε λεγει ὁ λογος του κυριȣ προς αὐτον; ἐξαιρετον παρα το εἰρημενον προς τȣς λοιπȣς προφητας. τȣτο γαρ προς ȣδενα εὑρομεν των προφητων εἰρημενον. Αβρααμ προφητης ἐχρηματισεν ἐν τῳ· προφητης ἐςι, και προσευξεται περι σȣ· και ȣκ εἰπε προς αὐτον ὁ θεος. προ τȣ με πλασαι σε ἐν κοιλιᾳ ἐπιςαμαι σε, και προ τȣ

σε

exhortatur Deus semper homines ad salutem, ut cessante delicto, etiam captivitas conquiescat. Hæc autem & de nobis possumus intelligere: si peccaverimus, & nos captivi futuri sumus. Etenim tradi peccatorem Satanæ, nihil distat ab eo, quod Judæi sunt traditi Nabuchodonosor. Utque illos Deus concessit adversario propter frequentes impietates; sic nos propter peccata, quæ fecimus, tradimur spiritali Nabuchodonosor: & *quos tradidi*, inquit, *Satanæ, ut discant non blasphemare*, Apostolus de aliis peccatoribus.

4. Puta, quantum malum est, peccare, ut tradantur Satanæ captivanti animos eorum, qui relinquuntur a Deo. Non sine causa autem, neque sine judicio Deo relinquente, quos deserit. Cum enim miserit pluviam super vineam, & vinea pro uva attulerit spinas, quid faciet, nisi ut mandet nubibus, ne pluant super eam imbrem? Quapropter in proximo est, propter delicta nostra, quorum nobis conscii sumus, & nos captivari. Futurum est enim, ut tradamur, si non egerimus pœnitentiam, Nabuchodonosor, atque Babyloniis, qui nos sensibiliter excrucient. Istis jam adjacentibus sermones prophetarum, sermones legis, sermones apostolorum, sermones etiam Domini & salvatoris nostri Jesu Christi hortantur ad pœnitentiam, provocant ad salutem. Si autem audierimus, credimus ei, qui dixit: *Et ego pœnitentiam agam de omnibus malis, quæ locutus sum facere eis.* Et hæc quidem in procemium.

5. Post procemium autem ita scriptum est: *Factus est Domini sermo ad eum*: certum est, quia ad Jeremiam. Quid dicit sermo Domini ad eum? præcipuum ab omnibus, quæ prophetis dicta sunt cæteris. Hoc enim numquam ad ullum prophetarum dictum invenimus. Abraham propheta nuncupatus est, in eo, quod dicitur: *Propheta est, & orabit pro te*: & tamen non dixit ad eum Deus: *Priusquam te plasmarem in utero, novi*

te,

ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε. ἀλλα ὑϛερον ποτε μαθη ὁ Αβρααμ, ὁτε ἐξηλθεν ἐκ γης αὐτε, και ἐκ της συγγενειας αὐτε, και ἐκ τε οἰκε τε πατρος αὐτε. ἐξ ἐπαγγελιας γεγεννηται ὁ Ισαακ, και ἐχ εὑρομεν ἐδε προς αὐτον τετον λεγομενον τον λογον. και τι με δει καταλεγειν περι των ἑξης; Ιερεμιας ἐξαιρετε εἰχε δωρεας, της· προ του με πλασαι σε ἐν κοιλια ἐπιϛαμαι σε, και προ του σε ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε.

Ουκ ἀγνοεμεν, ὁτι ταυτα ἀναφερεσι τινες, ὡς μειζονα Ιερεμιε, ἐπι τον σωτηρα και κυριον ἡμων· και ἰϛεον, ὁτι τα μεν πολλα αὐτῳ συναδει, και δυναται ἀναφερεσθαι ἐπι τον σωτηρα, ἁ παραθησομαι· ὀλιγα δε τινα προς τες πολλες ἐφαρμοσαι τῳ σωτηρι. τινα ἐν ἐϛι τα ἐφαρμοζοντα τῳ σωτηρι; προς παντας, ἐς ἐαν ἐξαποϛειλω σε, πορευσῃ· και κατα παντα, ὁσα ἐαν ἐντειλωμαι σοι, λαλησεις. μη φοβηθῃς ἀπο προσωπε αὐτων· ὁτι μετα σε εἰμι τε ἐξαιρεισθαι σε, λεγει κυριος. ἐπω ταυτα ἐναργως προς τον σωτηρα δοξει ἀν ἀναφερεσθαι, τα ἑξης δε· και ἐξετεινε κυριος την χειρα αυτε προς με, και ἡψατο τε ϛοματος με, και εἰπε εἰπε κυριος προς με. ἰδε δεδωκα τες λογες με εἰς το ϛομα σε· ἰδε καθεϛακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας, ἐκριζεν και κατασκαπτειν. Ιερεμιας ποια ἐθνη ἐξεῤῥιζωσε; ποιας κατεϛρεψε βασιλειας; γεγραπται γαρ· ἰδε καθεϛακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας, ἐκριζεν και κατασκαπτειν. ποιαν δε εἰχεν ἐξουσιαν ὁ Ιερεμιας εἰς το ἀπολλυειν, ὁπερ εἰρηται ὡς προς Ιερεμιαν ἐν τῳ και ἀπολλυειν. τινας δε τοσετες ᾠκοδομησεν Ιερεμιας, ἱνα λεγηται και ἀνοικοδομειν; Ιερεμιας φησιν· ἐκ ὠφελησα, ἐδε ὠφελησε με ἐδεις. πως ὀυν δεδοται αὐτῳ το οἰκοδομειν και καταφυτευειν; πως ἐπι τον Ιερεμιαν ἐφαρμοσει το καταφυτευειν; ταυτα ἐπι τον σωτηρα ἀναφερομενα ἐ θλιβει τον ἑρμηνευοντα· ἐι ὁ Ιερεμιας ἐν τετοις συμβολον τε σωτηρος ἐϛι· τα

δε

te, & priusquam exires de vulva, sanctificavi te. Sed postea in extremo jam tempore sanctificatus est Abraham, quando egressus est de terra sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui. Ex repromissione natus est Isaac, & tamen neque ad eum reperimus hunc dictum esse sermonem. Et quid me necesse est per singulos currere? Jeremias præcipuum inter cunctos consecutus donum, dicente Domino: *Priusquam te plasmarem in utero, novi te: & priusquam exires de vulva, sanctificavi te.*

6. Neque vero ignoramus, quosdam esse, qui ista referant, quasi major sit Jeremia, super salvatore nostro & Domino Jesu Christo: sciendumque, plurima ex his esse, quæ possunt Salvatori convenire, quæ etiam nos interponemus. Pauca autem eorum, quæ ad Jeremiam dicta sunt, coarctant intellectum, quasi non possint, ut plures existimant, ad Dominum referri. Quæ sunt ergo, quæ possunt convenire Domino? *Ad omnes, ad quoscumque mittam te, ibis, & omnia, quæ mando tibi, loqueris. Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum, ut eruam te: dicit Dominus.* Necdum ista otiose videntur ad Salvatorem referri: ea vero, quæ sequuntur: *Extendit Dominus manum suam ad me: & tetigit os meum, & dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuum; ecce constitui te hodie super gentes & regna, eradicare & disperdere:* de Jeremia difficilem faciunt interpretationem: quas enim gentes eradicavit Jeremias? quæ regna subvertit, ut merito ei dictum sit: *Ecce constitui te hodie super gentes, & super regna, eradicare, & suffodere?* quam habuit potestatem ad disperdendum, ut audierit: *& disperdere?* Quos vero ædificavit, ut consequenter addatur, *ædificare?* Jeremias dixit: *Non profui, neque profuit mihi aliquis,* & quomodo data est ei ædificatio atque plantatio? Hæc, ut diximus, ad Salvatorem relata, non coarctant interpretantem. Jeremias enim in istis Salvatoris figura est. Sed & ea, quæ sequun-

δε παρατεθησομενα πανυ θλιβει και τον πανυ συνετον βυλομενον δειξαι, πως και ταυτα δυναται αρμοσαι επι τον σωτηρα· και ειπα· ο ων δεσποτα κυριε, ιδυ υκ επισαμαι λαλειν· οςις εςι σοφια, οςις εςι δυναμις θευ, ος ηνεγκεν ημιν το πληρωμα της θεοτητος, ο κατωκησεν εν αυτω σωματικως. πως ουν δυναται αρμοζειν το, υκ επισαμαι λαλειν, τω σωτηρι; αλλα και το· νεωτερος εγω ειμι, απαγορευεται προς τον σωτηρα, ως λεγοντα αυτον υ καλως. ει γαρ αυτω λεγει ο κυριος, μη λεγε τοδε, δηλον οτι υ καλως λεγομενον απαγορευει αυτον. υχ αρμοζει υν ταυτα επι τον σωτηρα. εκεινα δοκει δυσωπειν επι τον σωτηρα. ειπειν δε, οτι ταυτα μεν επι τον Ιερεμιαν αναφερεται, εκεινα δε επι τον σωτηρα, υ χαλεπον. ο μεντοι ευγνωμων πανυ θλιβησεται εν τω τοπω, ορων, οτι το διακοψαι εν ειρμω λογων λογυς ειρημενυς ειτε προς τον Ιερεμιαν, ειτε προς τον σωτηρα. καιτοι λεγειν ταυτα, υ τω χρισω, αλλα τω Ιερεμια αρμοζειν· και ταυτα, επει μειζονα εςιν Ιερεμιυ, υ τω Ιερεμια, αλλα τω χρισω αρμοζειν, αγνωμονων εςιν· ολον ουν επι τον Ιερεμιαν αναφερεσθω, και ταυτα τα δοκυντα ειναι μειζονα Ιερεμιυ ερμηνευεσθω.

Πας ο λαβων λογυς απο θευ, και εχων την χαριν των υρανιων λογων, ελαβεν αυτυς επι τα εθνη και βασιλειας, εκριζυν και κατασκαπτειν. αλλα εθνη και βασιλειας εαν λεγηται εκριζυν πας ο λαβων λογυς απο θευ, μη σωματικως μοι νοει τα εθνη και τας βασιλειας, αλλα κατανοησας τας ανθρωπινας ψυχας βασιλευομενας υπο της αμαρτιας, κατα το ειρημενον παρα τω αποςολω, μη ουν βασιλευετω η αμαρτια εν τω θνητω ημων σωματι· βλεπων δε και τα πολλα ειδη των αμαρτηματων, τροπολογει και τα εθνη, και τας βασιλειας, και τα φαυλα τα εν ταις ψυχαις των ανθρωπων οντα, ατινα εκριζυται, και κατασκαπτεται υπο των δεδομενων ειτε Ιερεμια, ειτε ωτινιουν λογων τυ θευ. και δυναται και τα πρωτα, τα θλιβοντα ως προς τον σωτηρα, εφαρμοσαι τω Ιερεμια, και τα δευτερα ομοιως

τω

ſequuntur, & doctiſſimo homini difficultatem expoſitionis important, quomodo poſſint congruere Domino: *Et dixi: Qui es dominator Domine, ecce neſcio loqui.* Qui eſt ſapientia, qui eſt virtus Dei, in quo plenitudo divinitatis inhabitat corporaliter, quomodo huic aptari poteſt: *Neſcio loqui?* Sed & illud: *Quia juvenis ego ſum,* interdicitur ei, quaſi non bene reſponderit. Si etenim ei dicit Dominus: *Nolite dicere, quia juvenis ſum,* manifeſtum eſt, quaſi non bene dicentem fuiſſe reprehenſum. Hæc ſunt, quæ Salvatori videntur non convenire. Superiora autem facili intellectu ad eum referuntur. Dicere vero, alia ſuper Jeremia, alia ſuper Salvatore interpretanda eſſe, non peſſimum eſt. Sed qui bene ſcripturas noſſe conatur, vehementer in iſto triſtabitur loco, videns, ſub uno textu ſermonis dividi intellectum, & dici: hæc, quoniam minora ſunt, non conveniunt Salvatori, ſed Jeremiæ: illa vero, quoniam majora ſunt, non Jeremiæ, ſed Chriſto. Ob id cuncta nos ad Jeremiam referre tentabimus: hoc eſt, & ea, quæ, quum majora ſint, videntur conditionem ejus excedere.

7. Quicunque a Deo accepit verba, ſumens gratiam cæleſtis eloquii, idcirco ea accipit, ut regna, genteſque eradicet atque ſubvertat. Sed quum nominentur gentes, & regna, omnis, qui divina verba ſuſcepit, nolo eum corporaliter intelligere regna, & gentes, ſed conſiderans animas hominum regnatas a peccato, juxta id, quod in Apoſtolo ſcriptum eſt: *Non regnet peccatum in veſtro mortali corpore*: videns quoque multas ſpecies delictorum, allegorizet regna, & gentes per varia delicta, quæ humanas animas poſſederunt: & hæc erunt, quæ evellentur atque ſuffodientur a ſermonibus Dei, qui dati ſunt ſive Jeremiæ, ſive cæteris ſanctis. Ita fiet, ut prima, quæ non videbantur congruere Salvatori, ad Jeremiam referantur; & ſecunda ab eo, qui ſcit figurare dicta,

quæ

τῳ εἰδοτι τροπολογειν ἐφαρμοσαι τῳ αὐτῳ. ἐρει μοι τις των ἀκουοντων, γυμνασον και τον ἀλλον λογον, και ὁλα πειραθητι παραςησαι τα γεγραμμενα ἁρμοζοντα τῳ σωτηρι. περι των δευτερων μη ἀγωνια· φαινεται γαρ, ὁτι ὁ σωτηρ ἐξερριζωσε τας διαβολων βασιλειας, και τα ἐθνη κατεσκαψε, τον ἐθνικον βιον καθελων. ἐνταυθα, κατα το δοκου, δυσφημ ν, ὡς προς τον σωτηρα, γυμνασον πως τον λογον· πως δυναται λεγειν ὁ σωτηρ, ὀκ ἐπιςαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι, και τα ἑξης; ὁρᾳς, ὁτι ὁ λογος ςενοχωρειται; τον σωτηρα οἰδαμεν κυριον. ζητουμεν κατα την ἀξιαν του λογου, και κατα την ἀληθειαν ταυτα ἐπι τον σωτηρα ἀναγαγειν· μαρτυρας δει λαβειν τας γραφας. ἀμαρτυροι γαρ αἱ ἐπιβολαι ἡμων και αἱ ἐξηγησεις ἀπιςοι εἰσιν· ἐπι ςοματι δυο και τριων μαρτυρων ςαθησεται παν ῥημα, μαλλον ἁρμοζει ἐπι των διηγησεων, ἡ ἐπι των ἀνθρωπων, ἱνα ςησω τα ῥηματα της ἑρμηνειας, λαβων μαρτυρας δυο ἀπο καινης και παλαιας διαθηκης. λαβων μαρτυρας τρεις ἀπο εὐαγγελιου, ἀπο προφητου, ἀπο ἀποςολου. οὑτως γαρ ςαθησεται παν ῥημα· πως οὐν δυναμεθα ταυτα ἐπι τον σωτηρα ἀναγαγειν; φερε μαρτυρα παλαιαν διαθηκην. διοτι πριν ἡ γνωναι το παιδιον ἀγαθον ἡ κακον, ἀπειθει πονηριᾳ του ἐκλεξασθαι το ἀγαθον. και ἀντικρυς ταυτα περι του σωτηρος ἐν τῳ Ησαιᾳ λελεκται. ἰδου ἡ παρθενος ἐν γαςρι ἑξει, και τεξεται υἱον, και καλεσουσι το ὀνομα αὐτου Εμμανουηλ. και ἐκει ἐπιφερεται. πριν ἡ γνωναι το παιδιον. εἰ δε και ἀπο εὐαγγελιου δει λαμβανειν παραδειγμα. Ιησους οὐκ ἀνηρ γενομενος, ἀλλ' ἐτι παιδιον ὠν, ἐπει ἐκενωσεν ἑαυτον, προεκοπτεν· οὐδεις γαρ προκοπτει τετελειωμενος, ἀλλα προκοπτει δεομενος προκοπης· οὐκουν προεκοπτεν ἡλικιᾳ, προεκοπτε σοφιᾳ, προεκοπτε χαριτι παρα θεῳ και ἀνθρωποις. εἰ γαρ ἐκενωσεν ἑαυτον καταβαινων ἐνταυθα, και κενωσας ἑαυτον, ἐλαμβανε παλιν ταυτα ἀφ' ὡν ἐκενωσεν ἑαυτον, ἑκων κενωσας ἑαυτον· τι ἀτοπον αὐτον και προκεκοφεναι σοφιᾳ και ἡλικιᾳ και χαριτι παρα θεῳ

και

quæ dicta sunt, Jeremiæ deputentur. Dicet mihi aliquis auditorum, etiam alium pande sermonem, & cuncta, quæ scripta sunt super Salvatore, quasi de eo sint scripta, constitue: de secundis noli esse sollicitus. Apparet enim, quia Salvator eradicaverit regna Diaboli, & nationes subverterit, gentilem destruens vitam. In istis quod intellectum difficilem facit, hoc est, quomodo possit Salvator dicere: *Nescio loqui, quia juvenis ego sum*, & cætera. In hoc sermone interpretantes coangustantur. Jesum Christum scimus Deum: quærimus verba, quæ dicta sunt, juxta personæ exponere dignitatem: quapropter necesse est nobis scripturas sanctas in testimonium vocare; sensus quippe nostri & enarrationes sine iis testibus non habent fidem: & hoc, quod dictum est: *In ore duorum vel trium testium stabit omne verbum*, magis convenit ad interpretantis probationem, quam quorumcumque hominum numerum: ut firmem verbum intellectus mei, accipiens duos testes de novo & veteri Testamento, accipiens tres testes de Evangelio, de Propheta, de Apostolo. Sic enim stabit omne verbum. Quomodo igitur valebimus ista conjungere Salvatori? Det mihi testimonium vetus Testamentum: *Quia, priusquam agnoscat puer bonum aut malum*, & cætera. Det etiam Isaias: *Ecce Virgo concipiet in utero, & pariet filium, & vocabitur nomen ejus Emmanuel*: ibique additur: *Priusquam cognoscat puer.* Si autem & de Evangelio accipere oportet testimonium, Jesus necdum vir, sed adhuc infans, quia se exinaniverat, formam servi accipiens, proficiebat. Nemo autem proficit, qui est perfectus, sed ille proficit, qui indiget profectu. Ergo proficiebat ætate, proficiebat sapientia, proficiebat gratia, & apud Deum, & apud homines. Nam si evacuaverat seipsum, ad nos descendens, & evacuans seipsum, resumpsit iterum ea, de quibus se prius evacuaverat, quid indignum est, profecisse eum

και ἀνθρωποις, και ἀληθευεσθαι περι αὐτον το· πριν ἠ γνωναι αὐτον καλον ἠ πονηρον, ἐκλεξεται το ἀγαθον, και ἀπειθει πονηρια; τȣτο παρεθεμην ἀπο τȣ Ησαϊȣ.

Αλλ' ἐρει τις· ει δυνασαι ἐπι τον σωτηρα ἀναγαγειν το, ȣκ οἰδα, και δυνασαι λεγειν ἐπι τον σωτηρα το τοιȣτο, και παιδιον αὐτον λαμβανειν· ȣ προσκοπτει σοι ταυτα λεγειν περι τȣ μονογενȣς, περι τȣ πρωτοτοκȣ πασης κτισεως, περι τȣ πριν συλληψεως εὐαγγελισθεντος, κατα το· πνευμα ἁγιον ἐπελευσεται ἐπι σε, και δυναμις ὑψιςου ἐπισκιασει σοι· και λεγει, ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν; ὁρα, ει δυνασαι τι ἀξιολογον και μεγα περι τον σωτηρα ἐν τῳ τοπῳ ἰδειν· ὁτι τινα μη ἐπιςαμενος, μειζων ἐςι μη ἐπιςαμενος, ἠ ἐπιςαμενος αὐτα· και χρωμαι αὐτȣ τῃ φωνῃ μαρτυρουντος, ὁτι τινα ȣκ ἐπιςαται. λεγει γȣν τοις φασκȣσιν αὐτῳ. ȣ τῳ ὀνοματι σȣ δαιμονια ἐξεβαλουεν, και δυναμεις πολλας ἐποιησαμεν; ἀποχωρειτε ἀπ' ἐμου, ȣδεποτε ἐγνων ὑμας· ἀρα το, ȣδεποτε ἐγνων ὑμας, ἐκει λεγομενον ὑπο τȣ σωτηρος, ȣκ ἐλαττονα την δυναμιν αὐτȣ παριςησιν, ἀλλα μειζονα και θαυμασιωτερον, διοτι τȣς χειρονας και τȣς ἀπολλυμενȣς ȣκ ἐγνω; ἐγνω γαρ τα διαφεροντα και κρειττονα, και ἐγνω κυριος τȣς ὀντας αὐτȣ. και ει τις ἀγνοει, ἀγνοειται. ȣκουν ὁ ἁμαρτωλος ἀγνοειται ὑπο τȣ θεȣ; ἐρει μοι τις των ἀκροατων. ἐδειξας, ὁτι ȣκ οἰδε τους ἁμαρτωλȣς, ἐδειξας, ὁτι ȣκ οἰδε τȣς ἐργαζομενȣς την ἀνομιαν. ȣ γαρ ἀξιοι εισι της γνωσεως αὐτȣ. πως δε παραςησεις μεγα και ἐνδοξον εἰναι το· ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν, λεγομενον ὑπο τȣ σωτηρος; το λαλειν, ἀνθρωπινον ἐςι. το λαλειν, διαλεκτῳ χρησασθαι ἐςιν, ὡςε ειπειν ἑβραιων, φερε ειπειν, φωνην, ἠ ἑλληνων τινων. ἐαν ἀναβῃς ἐπι τον σωτηρα, και ειδῃς αὐτον λογον ἐν ἀρχῃ προς τον θεον, ὀψει, ὁτι ȣκ ἐπιςαται λαλειν. ἐαν δε και ἀγγελων γλωσσας συγκρινῃς ἀνθρωπων γλωσσαις, και ειδῃς, ὁτι ȣτος μειζων ἐςι

sapientia, profecisse ætate, profecisse gratia apud Deum, & apud homines, & vera de eo esse ista, quæ dicta sunt: *Priusquam cognoscat puer bonum aut malum*, & ea, quæ de eodem interposuimus?

8. Sed dicet mihi aliquis: Etiamsi potest de Salvatore intelligi dictum esse, quia nesciat, & cætera hujusmodi, quæ majora sunt, & si puerum eum accipias, nonne offendis, ista sentiendo de unigenito, & primogenito universæ creaturæ; de eo, qui, antequam conciperetur, annuntiatus est loquente Gabriele: *Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit te:* & audes dicere, quia nesciat loqui? Quamobrem videbo, si potero aliquid dignum de Salvatore in hoc loco afferre, quod quædam nesciens, major sit, si ea ignoraverit, quam si scierit. Utamur voce ejus, quomodo sint aliqua, quæ nesciat. Respondit eis, qui sibi dicebant: *Nonne (in nomine tuo comedimus, & in nomine tuo bibimus, &) in nomine tuo Dæmonia ejecimus, & virtutes multas fecimus? Discedite a me, non novi vos.* Putasne hoc, quod ait: *Non novi vos*, minorem ejus virtutem approbat, an majorem atque mirabilem, quia malos perituros-que nesciat? Scit enim ab his differentias, scit meliora, scit Dominus eos, qui ejus sunt: & *si quis ignorat, ignoratur.* Igitur, ut constat, peccator ignoratur a Deo. Dicet mihi aliquis de auditoribus: Ostendisti, quia nesciat peccatores Deus, ostendisti, quia ignoret eos, qui operantur iniquitatem; neque enim digni sunt agnitione ejus: quomodo approbabis, magnum & gloriosum esse, quod ab eo dictum est: *Nescio loqui*, quod humanum est, & eloquio sæpe utimur, verbi causa, Hebræorum voce, sive Græcorum, sive reliquorum sermone? Ergo si ascenderis ad Salvatorem, & scieris eum in principio apud Deum Verbum, inspice, quia nesciat loqui, (quum humanum sit hoc, quod dicitur, loqui, si ideo nesciat,

ἐςι και ἀγγελων, ὡς ἐμαρτυρησεν ἐν τῃ προς Εβραιȣς ὁ ἀποςολος ἐπιςολῃ, ἐρεις, ὁτι και της ἀγγελων γλωσσης μειζων ἠν, ὁτε θεος ἠν λογος προς τον πατερα. μανθανει ὀυν, και οἱονει ἀναλαμβανει ἐπιςημην ȣ μεγαλων, ἀλλ' ὑποδεεςερων, και μικροτερων· και ὡσπερ μανθανω, βιαζομενος ἐμαυτον ψελλιζειν, ὁτε παιδιοις διαλεγομαι· ȣ γαρ ἐπιςαμενος παιδισι, ἱν' ȣτως ἐιπω, λαλειν, βιαζομαι τελειος ὠν· ȣτως και ἐν τῃ μεγαλειοτητι της δοξης τȣ θεȣ τυγχανων, ȣ λαλει ἀνθρωπινα, ȣκ οἰδε φθεγγεσθαι τοις κατω· ὁτε δε ἐρχεται εἰς σωμα ἀνθρωπινον, λεγει κατα τας ἀρχας, ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι· νεωτερος δε δια την γενεσιν την σωματικην, πρεσβυτερος δε κατα το· πρωτοτοκος πασης της κτισεως· νεωτερος, ὁτι ἐπι συντελεια των αἰωνων ἠλθε, και ὑςερον τῳ βιῳ ἐπιδεδημηκε. λεγει ὀυν το· ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν· οἰδα τινα μειζονα τȣ λαλειν, οἰδα τινα μειζονα τȣ φθογγȣ τουτȣ τȣ ἀνθρωπινȣ· θελεις με λαλειν ἀνθρωποις, ȣπω διαλεκτον ἀνθρωπινην ἀνειληφα, ἐχω διαλεκτον σȣ τȣ θεȣ, λογος εἰμι σȣ τȣ θεȣ, σοι οἰδα προσδιαλεγεσθαι, ἀνθρωποις ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος εἰμι.

Και λεγει κυριος, μη λεγε, ὁτι νεωτερος εἰμι, ὁτι προς παντας, ȣς ἐαν ἐξαποςειλω σε, πορευσῃ, ȣτως ἐκτεινει την χειρα, ἁπτεται τȣ ςοματος αὐτȣ, διδωσιν αὐτῳ λογους, και διδωσιν αὐτῳ λογους δια τας βασιλειας, ἱν' ἐκριζωσῃ. ȣ χρειαν δε εἰχεν ἐκριζȣντων λογων, ὁτε ἠν ἐν πατρι, ȣ χρειαν εἰχε κατασκαπτοντων λογων, και καθαιρουντων τα χειρονα· ȣδεν γαρ ἠν ἀξιον κατασκαφης ἐκει, ȣδεν ἠν ἀξιον ἐκριζωσεως· μεγα ὀυν ἐςιν, ὡς το· ȣκ οἰδα ὑμας, ὁτι ἐργαται ἐςε ἀνομιας· ȣτως ὑπο του σωτηρος λεγομενον, δια το ὑπερβαλλον μεγεθος της δοξης αὐτου·

ἰσον

quia sint majora, quæ noverit.) Si autem & Angelorum linguas humanis comparaveris linguis, & scieris, quia iste major sit Angelis, sicut testatus est de eo Apostolus in epistola sua, quam scribit ad Hebræos, intelliges, majorem eum & Angelorum linguis fuisse, quando tantum Deus Verbum erat apud Patrem. Discit ergo, & quodammodo accipit disciplinam non magnorum, sed inferiorum ac minorum. Sicut & ego balbutire disco, violentiam mihimet ipsi faciens, quando cum parvulis loquor; neque enim scio, ut ita dicam, infantiliter loqui, & infractis verbis jam grandævus cum pueris sermonicari: eodem modo Salvator in magnificentia gloriæ quidem Dei, (& in Patre consistens,) non loquitur humana, nescit affari eos, qui deorsum sunt. Quando autem venit in corpus humanum, dicit in exordio: *Nescio loqui, quia juvenis ego sum*: juvenis, propter dispensationem: senex, juxta hoc, quod primogenitus omnis creaturæ: juvenis, quia in consummatione jam sæculorum, & in extremum hujus vitæ tempus advenit. Dicit itaque: *Nescio loqui*; scio enim quædam majora loqui, scio quædam majora isto sermone mortali. Vis me loqui terrestribus, nec, dum assumpsi humanam fragilitatem, habeo eloquium tuum, Verbum tuum sum, tibi scio loqui, hominibus nescio loqui, juvenis sum.

9. *Noli dicere; juvenis ego sum, quoniam ad omnes, ad quoscumque mittam te, ibis.* Deinde commovit manum ad tangendum os ejus, ut ei det verba, quibus eradicet imperia. Neque vero indigebat Salvator verbis, ut ea acciperet, quando erat in Patre, nullis in cælo dignis, quæ mererentur everti. (Sed nunc accipit parva, differens majora paulisper.) Atque ita ex hoc approbatur, sicuti alibi gloriose dixerat: *Nescio vos, quia operarii estis iniquitatis*, & nunc verba gloriose accepisse, cum Deus sit, & juxta magnificen-

ἰσον γουν δυναμενον τῳ, ὐκ ἐπιςαμαι λαλειν ἀνθρωπινα, το· ὐκ ἐπιςαμαι λαλειν.

Εἰτε δε προς τον Ιερεμιαν, εἰτε προς τον σωτηρα λεγεται· προ του με πλασαι σε ἐν κοιλιᾳ, ἐπιςαμαι σε, ἀναγνους την γενεσιν, και τηρησας τα εἰρημενα περι της κτισεως τυ κοσμυ, εὑρησεις, ὁτι ἡ γραφη πανυ διαλεκτικωτατα ὐκ εἰπεν, ὁτι προ τυ με ποιησαι σε ἐν κοιλιᾳ, ἐπιςαμαι σε· ὁτε μεν γαρ ὁ κατ᾽ εἰκονα ἐκτιζετο, εἰπεν ὁ θεος· ποιησωμεν ἀνθρωπον κατ᾽ εἰκονα και ὁμοιωσιν ἡμετεραν. ὐκ εἰπε, πλασωμεν· ὁτε δε ἐλαβε χουν ἀπο της γης, ὐ πεποιηκε τον ἀνθρωπον, ἀλλ᾽ ἐπλασε τον ἀνθρωπον, και ἐθετο ἐν τῳ παραδεισῳ τον ἀνθρωπον, ὁν ἐπλασεν, ἐργαζεσθαι αὐτον, και φυλασσειν. εἰ δυνασαι, ὁρα διαφοραν ποιησεως, ὁτι ὁ λεγων κυριος προς τον εἰτε Ιερεμιαν, εἰτε προς τον σωτηρα, ὐκ εἰπε, προ τυ με ποιησαι σε ἐν κοιλιᾳ ἐπιςαμαι σε· το γαρ ποιυμενον, ὐκ ἐν κοιλιᾳ γινεται, ἀλλα το πλασσομενον ἀπο τυ χυ της γης τυτο ἐν κοιλιᾳ κτιζεται. προ τυ με πλασαι σε ἐκ κοιλιας ἐπιςαμαι σε. εἰ παντας ἠπιςατο ὁ κυριος, πως λεγει το· ὐκ ἐπιςαμαι λαλειν, ἐπει παντας ἠπιςατο ὁ κυριος; λεκτεον γαρ ὡς ἀν ὡς τι ἐξαιρετον ἐλεγε τῳ Ιερεμιᾳ το· και ἐπιςαμαι σε· ὐκουν ὡς διαφεροντας ἐπιςαται ὁ θεος, τυς ἀξιυς της γνωσεως αὐτυ ἐπιςαται ὁ θεος, και ἐγνω κυριος τυς ὀντας αὐτυ, τυς δε ἀναξιυς ὐκ ἐπιςαται ὁ θεος, ὡς ὐδε ὁ σωτηρ λεγων· ὐδεποτε ἐγνων ὑμας. ἡμεις ἀνθρωποι ὀντες, ὁσον προκοπτομεν, κρινομεν τινα, ἀξια ὀντα τυ ἐπιςασθαι ἡμας αὐτα. και τινα ὐδε ἀκυειν θελομεν, ἱνα μη αὐτα ἐπιςωμεθα, μηδε εἰδωμεν· τινα δε θελομεν ἐπιςασθαι· εἰ δε των ὁλων θεος ὐ θελει ἐπιςασθαι τον Φαραω, ὐ θελει ἐπιςασθαι τυς Αἰγυπτιυς, ὐκ εἰσι ἀξιοι της ἐπιςημης τυ θευ. Μωσης δε ἀξιος, και ἐκτος των προφητων τηλικυτος. πολλα σε δει κατορθωσαι, ἱνα ὁ θεος ἀξιοι σε ἐπιςασθαι. τον μεν γαρ Ιερεμιαν προ τυ πλασαι ἐν κοιλιᾳ ἐπιςατο· ἀλλον δε ἀρχεται ἐπι-

ςασθαι

tiam ſuæ dixiſſe gloriæ: *Neſcio loqui*, id eſt, humana non novi.

10. Sive autem ad Jeremiam, ſive ad Salvatorem dicitur: *Priusquam te plaſmarem in utero, novi te*, legens Geneſim, & obſervans ea, quæ ibi de conditione mundi ſcripta ſunt, invenies, quia ſcriptura divina multum in ſermonibus cauta, non dixerit: *Priusquam te facerem in utero, novi te*: quando enim juxta imaginem conditio eſt, dicit Deus: *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*; & non dicit: Plaſmemus. Quando autem accepit lutum de terra, non eſt ſcriptum: Fecit hominem, ſed: *Plaſmavit hominem*, & poſuit in paradiſo hominem, quem plaſmavit, operari, & ſervare eum. Si potes, intellige differentiam facturæ & plaſmationis, quum dicens ſive ad Jeremiam, ſive ad Salvatorem, non dixerit: *Priusquam te facerem in utero.* Quod enim fit, non fit in utero; ſed quod creatur de terræ pulvere, hoc plaſmatur in utero. *Priusquam te plaſmarem in utero, ſcio te.* Si omnes novit Deus, quomodo quaſi præcipuo a cæteris Jeremiæ dicit: *Novi te?* An eos tantum ſcit Deus, qui ſcientia ejus digni ſunt, & cognoſcit eos, qui ejus ſunt; indignos vero neſcit neque Pater, neque Filius, dicens: *Non novi vos?* Nos, cum ſimus homines, ſi aliqua fuerimus præditi dignitate, alios noſtra notitia dignos, alios judicamus indignos: & quos ſcire nolumus, neque audire volumus, eos neſcimus. Quid arbitraris de univerſitatis Deo? Vult ſcire Pharaonem, vult Ægyptios noſſe, ſed indigni ſunt notitia ejus, (ſed ipſi faciunt, ut ignorentur.) Scit autem Moyſen, ſcit prophetas, & ſi quis ſimilis eorum eſt. Multum te oportet laborare, ut noſci incipiaris a Domino. Jeremiam quidem, priusquam plaſmaverit in ventre, cognovit: alium vero de prophetis triginta annorum cœpit noſſe, alium quadraginta. Sermones ſunt ineffabiles de Sal-

ϛαϑαι τριακοντα ἐτη γεγονοτα, τεσσαρακοντα ἐτη γεγονοτα. λογοι ϑεȣ εἰσιν ἀποῤῥητοι· περι μεν ὀυν τȣ σωτῆρος ȣ̓ ζητȣμενοι, περι δε τȣ Ιερεμιȣ τοις ὠτα ἐχȣσιν ἐπιϛασεως δεομενοι.

Πως λεγει· προ τȣ με πλασαι σε ἐν κοιλιᾳ ἐπιϛαμαι σε· και προ τȣ σε ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε; ὁ θεος ἑαυτῳ ἁγιασει τινας. τȣτον ȣ̓ περιεμεινεν, ἱνα ἐλθοντα εἰς γενεσιν ἁγιασῃ, ἀλλα πριν ἐξελθειν ἐκ μητρας ἠδη ἡγιασεν. ἐαν ἐπι τον σωτηρα ἀναφερῃς, ȣ̓ χαλεπον εἰπειν, ὁτι πριν ἐξελϑειν ἐκ μητρας ἡγιαϛαι.

Προφητην εἰς ἐθνη τεθεικα σε· τηρησον ἐν τοις ἑξης, ὁτι κελευεται προφητευσαι ἐπι παντα τα ἐϑνη, τῃ Αἰλαμ, τῃ Δαμασκῳ, τῃ Μωαβ. και ἐχομεν, ὁτι προεφητευσεν ἐπι παντα τα ἐθνη, ὡς προς το ῥητον, ὁτι προφητην εἰς ἐθνη τεϑεικα σε, προς ἐκεινον· ἑως δε προς ἀναγωγην, ἐαν μεν ἐπι τον Ιερεμιαν, προειρηκαμεν. ἐαν δε ἐπι τȣ σωτηρος, τι δει και λεγειν; ȣ̓τος ἀληθως ἐπι παντα τα ἐϑνη προεφητευσεν· ἐϛι γαρ ὡσπερ ἀλλα μυρια, ȣ̓τως και προφητης. ὡς ἐϛιν ἀρχιερευς, ὡς ἐϛι σωτηρ, ὡς ἐϛιν ἰατρος, ȣ̓τως και προφητης. Μωσης γουν προφητευων περι αὐτȣ, οὐχι προφητην μονον, ἀλλα ἐξαιρετως εἰπεν εἰπων· προφητην ἐκ των ἀδελφων σȣ ἀναϛησει ὑμιν κυριος ὁ θεος, ὡς ἐμε αὐτȣ ἀκουετε. και ἐϛαι, ὁς ἀν μη ἀκȣσῃ τȣ προφητȣ ἐκεινȣ, ἐξολοϑρευϑησεται ἐκ του λαου αὐτȣ· ούτος ὀυν ἐϛιν, ὁς προφητης εἰς ἐθνη τεθειμενος, και ἐλαβε χαριν ἀπο θεου ἐκχυθεισαν ἐν τοις χειλεσιν αὐτȣ, ἱνα μη μονον, ὁτε παρην τῳ σωματι, ἀλλα και νυν, ὁτε παρεϛι δυναμει, και τῳ πνευματι προφητευῃ ἐπι παντα τα ἐϑνη, ὡϛε ἀπο παντων των ἐϑνων

ἀνυειν

vatore, & non magnopere quærendi: de Jeremia vero, eorum, qui ſcientiam ſcripturarum habent, auribus indigemus.

11. Quomodo dicat: *Priusquam te plaſmarem in utero, novi te; & priusquam exires de vulva matris tuæ, ſanctificavi te:* Deus ſibi ipſe ſanctificat aliquos. Iſtum non expectat, ut ſanctificet genitum, ſed prius ſanctificat, quam de vulva egrediatur. Si ad Salvatorem, ut dixi, referas, non eſt malum dicere, prius enim ſanctificatum eſſe, quam natum. [Sic & de Domino intelligas, qui, antequam de vulva exierit, ſanctificatus eſt, ſed infinito ante tempore ſemper ſanctus fuit: hic vero, antequam de utero exiret, ſanctificatus eſt.]

12. *Prophetam in gentibus poſui te.* Si Jeremias quæris, quomodo ſit propheta in gentibus poſitus, obſerva in conſequentibus, cum jubetur prophetare ad omnes gentes: nam iſtiusmodi ſcriptio eſt, quod prophetavit Jeremias ſuper omnes gentes Elam, Damaſci, Moab: & habebis, quia prophetaverit ad omnes gentes, juxta id, quod dictum eſt: *Prophetam in gentibus poſui te*, ſi tamen volueris hæc de Jeremia dicta ſentire. Si autem intelligentiam ad Deum transferas, iſte vere in univerſas gentes prædicavit. Eſt quippe ſicut alia multa, ſic & propheta. Ut eſt princeps ſacerdotum, ut eſt ſalvator, ut eſt medicus; ſimiliter & propheta eſt. Moyſes annuntians de eo, non ſolum prophetam, ſed admirabilem inter cunctos nominavit prophetam, dicens: *Prophetam ex fratribus veſtris ſuſcitabit vobis, dicit Dominus Deus noſter; quaſi me audite eum. Quicumque non audierit prophetam illum, interibit de populo ſuo.* Iſte eſt prophetes conſtitutus in gentibus, & accepit gratiam a Deo effuſam in labiis ſuis, ut non ſolum, cum præſens aderat corpore, ſed etiam nunc, cum adeſt virtute, & ſpiritu,

ἀνυειν αὐτȣ την προφητειαν, και ἑλκειν ἀνθρωπους ἐπι σωτηριαν.

Και εἰπα· ὁ ὢν, δεσποτα κυριε, ἰδȣ ȣ̓κ ἐπιςαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι· και εἰπε κυριος προς με, μη λεγε, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι, ὁτι προς παντας, ȣ̔ς ἐξαποςειλω σε, πορευση· πολλακις εἰπομεν, ὁτι ἐςι κατα τον ἐσω ἀνθρωπον εἰναι παιδιον, κἀν ἐν γεροντικῃ τις ᾐ ἡλικιᾳ σωματος· ἐςι δε ποτε κατα τον ἐξω ἀνθρωπον, εἰναι παιδιον· κατα δε τον ἐσω ἀνδρα, γεροντα. τοιȣτος ἠν ὁ Ιερεμιας, ἠδη ἐχων την χαριν ἀπο Θεȣ ἐτι ὢν ἐν τῃ τȣ παιδιȣ ἡλικιᾳ κατα το σωμα. διο φησιν αὐτῳ ὁ κυριος· μη λεγε, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι. σημειον δε τȣ μη εἰναι αὐτον νεωτερον, ἀλλ᾽ ἀνδρα τελειον, το· προς παντας, ȣ̔ς ἐαν ἐξαποςειλω σε, πορευσῃ· και κατα παντα, ὁσα ἀν ἐντειλωμαι σοι, λαλησεις. μη φοβηθῃς ἀπο προσωπȣ αὐτων. οἰδεν ὁ τȣ θεȣ λογος, ὁτι οἱ πρεσβευοντες τον λογον κινδυνευȣσιν ἐν τοις ἀκουȣσιν. ἐλεγχομενοι γαρ μισȣσιν αὐτȣς, ἐπιπλησσομενοι διωκȣσι. παν ὁτιȣν πασχȣσιν οἱ προφηται. ȣ̓κ ἐςι προφητης ἀτιμος, εἰ μη ἐν τῃ ἰδιᾳ πατριδι, και τῃ οἰκιᾳ αὐτȣ. και πρωην ἐμνημονευομεν· οἰδεν ȣ̓ μονον θεος πεμπων τον προφητην, ὁσȣς κινδυνȣς ἀναδεξεται, ἀλλα και λεγει αὐτῳ· μη φοβηθῃς ἀπο προσωπȣ αὐτων, ὁτι μετα σȣ εἰμι, τȣ ἐξαιρεισθαι σε, λεγει κυριος. ἁ πεπονθεν Ιερεμιας, ἀναγεγραπται. εἰς λακκον βορβορȣ βεβληται, ἐμεινεν ἐκει, μολις ἀρτον ἐσθιων πολλας ἡμερας, και ὑδωρ μονον πινων. και ἀλλα δε μυρια, ἁ πεπονθεν, ἡ προφητεια αὐτȣ δεδηλωκεν. τινα των προφητων ȣ̓κ ἐδιωξαν οἱ πατερες ὑμων; εἰρηται προς τȣς Ιȣδαιȣς. και ἀναγκαιον ἐςι τȣς θελοντας ζην εὐσεβως ἐν χριςῳ Ιησȣ, παντως ὑπο δυναμεων ἀντικειμενων, δἰ ὡν εὑρισκȣσι, σκευων διωκεσθαι. δια τȣτο μη ξενιζομενοι οἱ διωκομενοι παντα πραττετωσαν, μονον εὐχομενοι, ἱνα ἀδικως διωκωνται, και μη δικαιως, μη δἰ ἀδικιαν, μη

δἰ

prophetet ad omnes gentes, & prophetia sua ex toto orbe attrahat homines ad salutem.

13. *Et dixi: Qui es, dominator Domine, ecce nescio loqui, quia juvenis ego sum. Et dixit Dominus ad eum: Noli dicere, quia juvenis ego sum; quoniam ad omnes, ad quoscumque te mittam, ibis.* Sæpe diximus solere esse aliquem puerum, juxta eum, qui intus est, hominem, licet etiam senili corporis sit ætate; & e contrario frequenter inveniri parvulum secundum eum hominem, qui extrinsecus est, & esse interius perfectum virum. Talis erat Jeremias, habens jam sibi concessam a Deo gratiam in ætate corporis adhuc puerili, propter quod ait ei Dominus: *Noli dicere, quia juvenis sum.* Signumque hujus rei, quia non sit juvenis, sed vir consummatus, ostendit, dicens: *Quoniam ad omnes, ad quoscumque mittam te, ibis, & juxta quæcumque mando tibi, loqueris: nec timeas a facie eorum.* Scit enim eos sermo Dei, qui verbi legatione funguntur, incurrere ab iis periculum, qui audire contemnunt. Increpati enim oderunt increpationes, coarguti insequuntur arguentes. Omne, quodcumque malum est, semper patiuntur prophetæ: *Non est propheta sine honore, nisi in patria sua & domo sua.* Cujus rei nuper quoque fecimus mentionem. Scit ergo, ut dicere cepimus, Deus, mittens Prophetam, quanta discrimina perpessurus sit, ideo exhortatur eum, dicens: *Ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum, ut eruam te, dicit Dominus.* Quæcumque Jeremias passus est, scripta sunt: in lacum missus est luti, mansit ibi comedens panem diei, & aquam tantum bibens, aliaque multa, quæ pertulit, in libro ejus continentur. *Quem autem prophetarum non persecuti sunt patres vestri?* dicit Dominus ad Judæos. Et necesse est, eos, qui vivere religiose in Christo cupiunt, omni genere a contrariis virtutibus, per ea, quæ repe- riuntur vasa, persecutionem pati. Qua de causa nihil novum aut peregrinum videatur his, qui tribulationibus affliguntur: omnia, quæ præcepta sunt,

faciant,

δι' ἁμαρτιαν, μη δια πλεονεξιαν. ἐαν δε διωκηται ποτε τις δια δικαιοσυνην, και ἀκȣετω τȣ· μακαριοι ἐςε, ὁταν ὀνειδιζωσιν ὑμας, και διωκωσι. χαιρετε και ἀγαλλιασθε, ὁτι ὁ μισθος ὑμων πολυς ἐν τοις ȣρανοις. ȣτως γαρ ἐδιωξαν τȣς προφητας τȣς προ ὑμων.

Οτι μετα σȣ εἰμι, τȣ ἐξαιρεισθαι σε, λεγει κυριος· και ἐξετεινε κυριος την χειρα αὐτȣ προς με, και ἡψατο τȣ ςοματος μȣ, και εἰπε κυριος προς με. τηρει διαφορας Ιερεμιȣ και Ησαϊȣ. ὁ Ησαϊας φησιν, ἀκαθαρτα χειλη ἐχων ἐν μεσῳ λαȣ ἀκαθαρτα χειλη ἐχοντος ἐγω οἰκω. και τον βασιλεα κυριον σαβαωθ εἰδον τοις ὀφθαλμοις μȣ. και ἐπει ἐξωμολογησατο ȣκ ἐχων ἐργα ἀκαθαρτα, ἀλλα μονον ῥηματια. μεχρι γαρ τȣτȣ ἁμαρτωλος ἠν. ȣκ ἐξετεινε κυριος την χειρα αὐτȣ. το δε ἑν των σεραφιμ ἡψατο τῃ χειρι αὐτȣ των χειλεων αὐτȣ, και εἰπεν· ἰδȣ ἀφῃρηκα τας ἀνομιας σȣ· ἐπειδη ȣτος ἡγιασθη ἐκ μητρας, ȣ λαβις αὐτῳ πεμπεται, ȣδε ἀπο τȣ θυσιαςηριȣ ἀνθραξ, ȣκ εἰχεν ȣδεν ἀξιον τȣ πυρος, ἀλλ' αὐτη ἡ χειρ τȣ κυριȣ ἡψατο αὐτȣ. διο λεγει· ἐξετεινε κυριος την χειρα αὐτȣ προς με, και ἡψατο τȣ ςοματος μȣ. και εἰπε κυριος προς με. ἰδȣ δεδωκα τȣς λογȣς μȣ εἰς το ςομα σȣ. ἰδȣ καθεςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας ἐκριζȣν· τις οὑτος μακαριος ἐςιν, ὁς τας βασιλειας πολλας οὐσας, ἁς δεικνυσιν ὁ διαβολος, βασιλειας οὐσας δυναμεων ἀντικειμενων, βασιλειας κατα τας ἁμαρτιας, ἐκριζȣν τοις διδομενοις ὑπο τȣ θεȣ λογοις; γεγραπται γαρ· ἰδȣ δεδωκα τȣς λογȣς μȣ εἰς το ςομα σȣ. ἰδȣ καθεςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας. ὡσπερ δε βασιλειαι εἰσιν, οὑτως και ἐθνη· οἱον, βασιλεια ἐςι της πορνειας, ἐθνη της πορνειας. ἑκαςη πορνεια μια βασιλεια ἐςιν· αὐτογενικον ἁμαρτημα της πλεονεξιας και της ἀποςερησεως· και εἰσι πολλαι

βασι-

faciant, tantum orent, ut persecutionis causa Christus sit; ne propter injustitiam, ne propter delicta, ne propter avaritiam deprimantur. Si quando autem propter justitiam aliquis exagitatur, audiat: *Beati estis, cum exprobrant vobis, & persequuntur, & dicunt omne malum adversum vos, mei causa: gaudete & exultate, quia merces vestra magna est in cælis. Sic enim persecuti sunt prophetas, qui fuerunt ante vos.*

14. *Quoniam tecum sum, ut eruam te, dicit Dominus. Et extendit manum suam ad me Dominus, & tetigit os meum, & dixit Dominus ad me.* Observa differentias Jeremiæ & Isaiæ. Isaias ait: *Immunda labia habens in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem Dominum sabaoth vidi oculis meis.* Et quoniam confessus est non habere facta immunda, sed verba tantum (usque ad hunc enim finem peccata commiserat) non extendit Dominus manum suam, neque unum ex Seraphim manu sua labia ejus tetigit, sed forcipe solum tangens ait: *Ecce abstuli iniquitates tuas.* Jeremiæ autem, quia sanctificatus fuerat in vulva, non forceps mittitur, neque de altari carbo succensus; nihil quippe habebat igne dignum; sed ipsa manus Domini tetigit eum, propter quod dicit: *Extendit Dominus manum suam ad me, & tetigit os meum. Et dixit Dominus ad me: Ecce dedi sermones meos in os tuum, ecce constitui te super gentes & regna eradicare.* Quis sic beatus est, ut regna multa, quæ Christo Diabolus ostendit, regna Dæmonum, regna peccati eradicet his, qui ei dati sunt a Deo, sermonibus? Scriptum est enim: *Ecce dedi sermones meos in os tuum. Ecce constitui te hodie super gentes & regna (eradicare.)* Quomodo autem regna sunt plurima, plures similiter & gentes. (Nec potest aliquod regnum dici, nisi quod sub se continet nationes.) Verbi gratia dictum sit, regnat fornicatio (in homine peccatore,) necesse est, ut regnum fornicationis habeat gentes suas. Ipsum illud generale delictum avaritiæ & fraudis, quo vix

aliquis

βασιλειαι μεν τοις πολλα ειδη εχουσιν αμαρτηματων. ειτα καθ' εκαστον των αμαρτωλων νοει μοι τα εθνη τα υπο την βασιλειαν, ως ειπειν, οτι ο δεινα εχει εθνη πολλα της βασιλειας της κατα την αποστερησιν, της κατα την καταλαλιαν, της κατα την οργην. εργον εστι των λογων του θεου επι εθνη και βασιλειας εξαποσταλευτων εκριζουν και κατασκαπτειν. εκριζουν τινα εδιδαξεν ο σωτηρ λεγων· πασα φυτεια, ην ουκ εφυτευσεν ο πατηρ μου ο ουρανιος, εκριζωθησεται· εστι τινα ενδον ταις ψυχαις, α ουκ εφυτευσεν ο πατηρ ο ουρανιος· παντες γαρ οι διαλογισμοι οι πονηροι, φονοι, μοιχειαι, κλοπαι, ψευδομαρτυριαι, βλασφημιαι, φυτειαι εισι πεφυτευμεναι ουχ' υπο του ουρανιου πατρος. ει θελεις δε ιδειν, τινος εισι φυτεια οι τοιουτοι διαλογισμοι, ακουε, οτι ο εχθρος ανθρωπος τουτο εποιησεν, ο επισπειρας τα ζιζανια μεσον του σιτου. εφεστηκεν ουν ο θεος εχων τα σπερματα, και ο διαβολος. εαν διδωμεν τοπον τω διαβολω, ο εχθρος επισπειρει φυτειαν, ην ουκ εφυτευσεν ο πατηρ ο ουρανιος, παντως εκριζωθησομενην· εαν μη διδομεν τοπον τω διαβολω, αλλα διδωμεν τοπον τω θεω, χαιρων ο θεος σπειρει τα σπερματα αυτου επι το ηγεμονικον ημων. μη νομιζε τοινυν τον Ιερεμιαν σκυθρωπον τι ειληφεναι δωρον απο του θεου· οτι καθισταται επι εθνη και επι βασιλειας, εκριζουν. αγαθος ο θεος εστι δια των λογων εκριζουν τα φαυλα, τας εχθρας βασιλειας των ουρανων τη βασιλεια, τα πολεμικα εθνη τω εθνει τω του θεου εκριζουν και κατασκαπτειν.

Εστι τις οικοδομη διαβολου· εστι τις οικοδομη του θεου. η επι την αμμον, οικοδομη του διαβολου εστιν. επ' ουδενι γαρ εστηρικται εδραιω και βεβαιω και ηνωμενω. η δε οικοδομη η επι την πετραν, του θεου εστιν. ορα, τι λεγεται τοις του θεου. θεου γεωργιον, θεου οικοδομη εστε· οι λογοι τοινυν του θεου επι εθνη και βασιλειας εισιν, εκριζουν, και κατασκαπτειν, και απολλυειν. εαν εκριζωθη μεν, μη αποληται δε το εκριζωθεν. εαν κατασκαφη μεν, οι λιθοι της κατασκαφης μη απολωνται, εστι το κατασκαφειν. εργον ουν εστι της

αγαθο-

aliquis immunis eſt, habet regnum ſuum, & ſub regno uno multas poſſidet gentes, per plurimas ſcilicet ſpecies avaritiæ, & ob id opus eſt ſermonibus Dei, ut iſtiusmodi regna cum ſuis gentibus evellantur. Salvator in evangelio oſtendit, dicens: *Omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus cæleſtis, eradicabitur.* Sunt quædam intrinſecus in animabus veſtris inſita, quæ non plantavit cæleſtis Pater. Omnes quippe cogitationes peſſimæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ, plantationes ſunt, quas non plantavit cæleſtis Pater. Si autem vis ſcire, cujus ſit plantatio iſtiusmodi cogitatus, audi, quia *inimicus homo hoc fecit, qui ſuperſeminavit zizania in medio tritici.* Inſtat ecce Deus, inſtat & Zabulus, habentes ſemina ſua. Si dederimus locum Zabulo, inimicus homo ſuperſerit plantationem, quam non plantavit cæleſtis Pater, utique eradicandam. Sin autem, repulſo Zabulo, locum dederimus Deo, gaudens Deus ſub principali cordis noſtri ſparget ſemen ſuum. Nec aliquis exiſtimet, triſte quiddam Jeremiam recepiſſe, quia conſtitutus ſit ad eradicationem regnorum & gentium. Bonitatis Dei iſtud eſt indicium, eradicare vitia per ſermones, inimica cæleſtis regni regna deſtruere, & bellantes cum ſua gente evertere nationes, eradicare & ſubvertere.

15. Eſt quædam ædificatio Zabuli, & eſt quædam ædificatio Dei: quod ſuper arenam extruitur, hoc Zabuli eſt: ſuper nullo enim ſtabilitur, abortumque non ſolidatur. Quod autem ſuper petram ædificatur, hoc Dei eſt. Unde & his, qui ejus ſunt, dicitur: *Dei agricultura, Dei ædificatio eſtis. Super gentes eradicare, & ſubvertere, & diſperdere.* Si eradicatur aliquid, & eradicatio ipſa non diſpergitur, adhuc permanet, quod evulſum eſt. Si ſubruitur domus, & lapides in ruina ſunt integri, diſſipata eſt domus, non tamen perdita. Opus eſt igitur benignitate Dei, ut

eradi-

ἀγαθοτητος τȣ Θεȣ, μετα το ἐκριζωσαι, ἀπολεσαι το ἐξερριζωμενον· μετα το καθελειν ἀπολεσαι το καθηρημενον. ἀναγνωθι ἐςι μελως ἐπι μεν των ἀπολλυμενων και ἐκριζωμενων, πως ἀπολλυνται τα τοιαυτα. το δε ἀχυρον κατακαυσατε πυρι ἀσβεςῳ. και δησατε δεσμας τα ζιζανια, και παραδοτε αὐτα πυρι. ȣτως μετα το ἐκριζȣσθαι ἀπολλυνται· εἰ θελης ἰδειν και μετα καθαιρεσιν τα ἀπολλυμενα της οἰκοδομης της ὑλης της φαυλης. χȣς γινεται ἡ οἰκια ἐκεινη, ἡ δια την λεπραν καθηρημενη, και ἐκβαλλεται χȣς γενομενη ἐξω της πολεως, ἱνα μηδε λιθος ᾐ μενων· ὁμοιως το· ὡς πηλον πλατειων λεανω αὐτȣς· δει γαρ μηδαμως συνεςαναι τα χειρονα· κατεσκαφη δε, ἱνα μη οἱ λιθοι ἐςωσαν χρησιμοι προς την ἀλλην οἰκοδομην, ἡν δυναται οἰκοδομειν ὁ πονηρος· ἐξερριζωθη, μη παλιν ἐκ των ἐξερριζωμενων εὑρῃ σπερματα, ἱνα ἐπισπειρῃ παλιν τα ζιζανια. παντως γαρ ἐχων τα σπερματα των ζιζανιων, ἐπεσπειρεν αὐτα. δια τȣτο δησατε τα ζιζανια, και κατακαυσατε αὐτα πυρι, ἱνα μετα το ἐκριζωθηναι ἀποληται, και μετα το κατασκαφηναι ἡ τȣ διαβολȣ οἰκοδομη ἀποληται.

Ἀλλ' ȣ̓κ ἐν τȣτοις ἱςανται οἱ λογοι τȣ Θεȣ, ἐπι τῳ ἐκριζȣν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν· ἐςω γαρ ἐξερριζωμενα ἀπ' ἐμȣ τα φαυλα, κατασκαφεντα τα χειρονα, τι μοι ὀφελος, ἐαν μη ἀντι των ἐκριζωθεντων καταφυτευθῃ τα κρειττονα; τι μοι ὀφελος, ἐαν μη ἀντι τȣτων ἀνοικοδομηθῃ τα διαφεροντα; δια τȣτο οἱ τȣ Θεȣ λογοι ποιȣσι πρωτον ἀναγκαια, το ἐκριζȣν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν τα φαυλα. μεθ' ἁ και καταφυτευȣσι τα κρειττονα· και αἰει ἐν τῃ γραφῃ τετηρηκαμεν τα σκυθρωποφανη, ἱν' ȣ̓τως ὀνομασω, πρωτα ὀνομαζομενα, εἰτα τα δοκȣντα εἰναι ἱλαρα δευτερα λεγομενα. ἐγω ἀποκτενω, και ζῃν ποιησω. τινα ἀποκτενω; Παυλον τον προδοτην, Παυλον τον διωκτην. και ζῃν ποιησω, ἱνα γενηται Παυλος ἀποςολος Ιησȣ Χριςȣ. ταυτα εἰ νενοηκεισαν οἱ ταλαιπωροι οἱ ἀπο των αἱρεσεων, ȣ̓κ ἀν αὐτα συνεχως

προεφε-

eradicatio ipſa & ſubverſio tota diſpereat. Diligentius lege, quomodo eradicata perdantur: *Plateas autem comburet igni inextinguibili.* Et: *Ligate manipulos zizaniorum, & tradite eos igni.* Sic ea, quæ ſunt eradicata, diſperduntur. Si autem vis ſcire, quomodo diſperſio redigatur in nihilum, quomodo ædificationis peſſima materia in pulverem comminuatur, domus ea, quæ propter lepram deſtrui jubetur, cum fuerit pulvis effecta, extra civitatem projicitur, ut ne lapis quidem ex ea reſiduus ſit, juxta quod ſcriptum eſt: *Ut lutum platearum delebo eos.* Oportet quippe penitus interire malitiam. Subverſum eſt aliquid, lapides quoque ipſi, qui deſtructi ſunt, conterantur, ne ad aliquam ædificationem, quam Diabolus concinnare poteſt, aſſumi valeant. Eradicatum eſt quidpiam, invenit adverſarius etiam inter ea, quæ eradicata ſunt, aliquam ſementem, quam iterum ſeminet. Propter quod jubet Dominus: *Colligite*, dicens, *& comburite ea igni*, ſcilicet ut eradicatio quoque Zabuli, & ipſa ſubverſio conſumatur.

16. Verum non tantum in hoc ſtat ſermo divinus, ut eradicet, & deſtruat & diſperdat: eſto enim, eradicata ſint omnia in me mala, deſtructa & diſperſa ſint peſſima; quid mihi prodeſt, ſi non pro eis, quæ eradicata & ſuffoſſa ſunt, meliora in me plantentur atque ædificentur? Propterea Dei verba primum faciunt, quod neceſſe eſt, eradicant, deſtruunt, perdunt, & poſt hæc ædificant, atque plantant. Obſervavimus ſemper in ſcripturis ſanctis, primum ea, quæ videntur triſtia nominari; deinde ea, quæ hilariora ſunt, ſecundo dici: *Ego occidam, & ego vivificabo.* Non dixit prius, ego vivificabo, & poſtea, occidam. Impoſſibile eſt enim, quod ſemel vivificavit Deus, aut ab eo ipſo, aut ab alio occidi. Sed: *Ego interficiam, & ego vivificabo*, ut fiat Paulus apoſtolus Chriſti Jeſu. Hæc ſi intelligerent miſerrimi hæ-

προεφερον ἡμιν λεγοντες· ὁρας θεον τον του νομου, πως ἐςιν ἀγριος και ἀπανθρωπος, και λεγει· ἐγω ἀποκτενω, και ζην ποιησω; ου βλεπεις ἐν ταις γραφαις ἀπαγγελιαν ἀναςασεως νεκρων; ἡ ουχ ὁρας την ἀναςασιν των νεκρων ἠδη προοιμιαζομενην καθ᾽ ἑκαςον; συνεταφημεν τω Χριςω δια του βαπτισματος, και συνανεςημεν αὐτω. ουκουν ἀπο σκυθρωποτερων μεν φονων, ἀναγκαιων δε ἀρχεται, οἱον· ἀποκτενω· εἰτα ἀποκτεινας, και ζην ποιησω, παταξω, κἀγω ἰασομαι· ὁν γαρ ἀγαπα κυριος παιδευει· μαςιγοι δε παντα ὑιον, ὁν παραδεχεται· πρωτον πατασσει, και μετα τουτο ιαται· αὐτος γαρ ἀλγειν ποιει, και παλιν ἀποκαθιςησιν. ουτω δε και ἐνθαδε, καθεςακα σε σημερον ἐπι ἐθνη και βασιλειας, ἐκριζουν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν, και ἀνοικοδομειν, και καταφυτευειν. πλην πρωτον ἐςιν ἐκεινα τα φαυλα ῥηθηναι ἀφ᾽ ἡμων· ου δυναται εἰς τον τοπον της οικοδομης της φαυλης οἰκοδομειν ὁ θεος. τις γαρ μετοχη δικαιοσυνη και ἀνομια; τις κοινωνια φωτι προς σκοτος; δει την κακιαν ἐκ βαθρων ἐκριζωθηναι· δει την οἰκοδομην της κακιας καταναλωθηναι ἀπο της ψυχης ἡμων, ἱνα μετα ταυτα οἱ λογοι του θεου οἰκοδομηθωσιν. ου δυναμαι γαρ ὁλως νοησαι τα γεγραμμενα. ἰδου δεδωκα τους λογους μου εἰς το ςομα σου· τι ποιουσιν οἱ λογοι; ἐκριζουν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν· λογοι ἐκριζουσιν ἐθνη, λογοι κατασκαπτουσι βασιλειας ταυτας τας σωματικας και κοσμικας, ἀξιας λογων κατασκαπτοντων, ἀξιας λογων ἐκριζουντων· νοει τα ἐκριζουμενα ὑπο λογων, τα κατασκαπτομενα ὑπο λογων· ἀρα ἀρτι ἐν τοις λεγομενοις ουκ ἐςι δυναμις, ἐαν μη ὁ θεος διδω, κατα το· κυριος δωσει ῥημα τοις εὐαγγελιζομενοις δυναμει πολλη· δυναμις ἐκριζουσα, εἰ τις ἀπιςια, εἰ τις ὑποκρισις, εἰ τις πονηρια, εἰ τις ἀκολασια, ἐςι κατασκαπτουσα, εἰ που εἰδωλειον ῳκοδομηται εἰς την καρδιαν, ἱνα ἐκεινου κατασκαφεντος οἰκοδομηθη ναος του θεου, και δοξα του θεου εὑρεθη ἐν

τω

retici, numquam ad nos deferrent, crebro ista dicentes: Videsne Deum legis & prophetarum, quomodo ferus est & inhumanus? quomodo dicit: *Ego occidam, & ego vivificabo?* non advertentes in scripturis annuntiationem suscitationis mortuorum; non considerantes resurrectionem jam cœpisse per singulos; *Consepelimur enim Christo per baptismum, & consurgemus cum eo.* A tristibus semper, sed necessariis inchoat Deus; veluti: *Ego occidam, & ego vivificabo: ego percutiam, & ego sanabo; quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit,* & post hæc curat. Ipse dolorem facit, & iterum restituit lætitiam. Similiter & in præsenti Dominus ait: *Constitui te hodie super gentes & regna eradicare & suffodere, & disperdere, & ædificare, & plantare.* Verumtamen primum est, ut mala auferantur a nobis. Non potest in loco ædificationis malæ ædificare Deus: *Quæ enim participatio justitiæ & iniquitatis? aut quæ communicatio luci ad tenebras?* Oportet malitiam ex imis sedibus eradicari: oportet & ædificationem pessimam ab animabus nostris penitus auferri, ut postea sermones ædificent atque plantent. Possumus siquidem & aliter intelligere, quæ scripta sunt: *Ecce dedi sermones meos in os tuum.* Et quid faciant sermones, dicit: *Eradicare, & suffodere, & disperdere.* Sermones eradicant nationes, sermones regna suffodiunt, sed non regna ista carnis & sæculi digna destruentibus, digna eradicantibus verbis, ea, quæ eradicata & subversa sunt senti. Putas in his, quæ dicimus modo, non est virtus, quam Dominus tribuit, secundum quod scriptum est: *Dominus dabit verba evangelizanti virtute multa?* virtus eradicans atque suffodiens, si qua infidelitas, si quod mendacium, si qua malitia, si qua luxuria, si qua discordia non est suffossa. Sicubi idolum in corde constructum est, illo deposito, ædificetur templum Dei, & inveniatur gloria ejus in eo, & fiat non infer-

νουσι το κατ᾽ εἰκονα, του προσειλημμενου αὐτω, ὁτε ἐφορεσε δια την ἁμαρτιαν την εἰκονα του χοϊκου· οὑτως ἐν πασι πρεσβυτερον το κατ᾽ εἰκονα θεου, της εἰκονος της χειρονος· ἐφορεσαμεν ἁμαρτωλοι ὀντες την εἰκονα του χοϊκου, φορεσωμεν μετανοουντες την εἰκονα του ἐπουρανιου· πλην ἡ κτισις γεγονε κατ᾽ εἰκονα του ἐπουρανιου· ἀπορει οὐν ἐνθαδε προς τους ἁμαρτανοντας ἐλεγκτικως λεγων ὁ λογος· πως ἐστραφης εἰς πικριαν ἀμπελος ἡ ἀλλοτρια; ἐγω γαρ ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην. ἐν τοις προ τουτων λελεκται, και ἐπαναλαβων ὀλιγα πεισω ὑμας, ὁτι θεος μεν καλην ἀμπελον ἐφυτευσε την του ἀνθρωπου ψυχην, ἑκαστος δε στραφεις γεγονεν ἐναντιος τω βουληματι του κτισαντος. ἐγω δε ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν, οὐκ ἐκ μερους, ἀληθινην· οὐδε την μεν ἀληθινην, την δε ψευδη, ἀλλ᾽ ἐγω ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην· πως ἐστραφης ἐμου κτισαντος σε πασαν ἀληθινην ἀμπελον; συ πως ἐστραφης εἰς πικριαν, και γεγονας ἀλλοτρια ἀμπελος;

Μετα ταυτα ἰδωμεν το· ἐαν ἀποπλυνῃ ἐν νιτρῳ και πληθυνῃς σεαυτῃ ποαν, κεκηλιδωσαι ἐν ταις ἀδικιαις σου ἐναντιον ἐμου, λεγει κυριος. ἀρα ᾠετο τις ἁμαρτησασα ψυχη νιτρον λαβουσα, και ἀποπλυναμενη νιτρῳ αἰσθητῳ ὁτι πεπαυται της κηλιδος, και παυεται της ἁμαρτιας, ὑπελαμβανε δε τις, ποαν ταυτην την ἀνατελλουσαν ἀπο γης λαβων, και ἀποπλυναμενος, και ἀποσμηξαμενος, καθαρθηναι την ψυχην; ὁτι λεγει ἐνταυθα ὁ λογος τῃ στραφειση εἰς πικριαν, και γενομενῃ ἀλλοτριᾳ ἀμπελῳ· ἐαν ἀποπλυνῃ ἐν νιτρῳ, και πληθυνῃς σεαυτῃ ποαν, κεκηλιδωσαι ἐν ταις ἀδικιαις σου ἐναντιον ἐμου, λεγει κυριος· ἀλλα χρη εἰδεναι, ὡς ὁ λογος πασαν δυναμιν ἐχει· οὑτως ὁ λογος ἐχει παντος φαρμακου δυναμιν, και παντος του καθαριζοντος δυναμις ἐστι, και σμηκτικωτατος· ζων γαρ ὁ λογος του θεου, και ἐνεργης, και τομωτερος ὑπερ πασαν μαχαιραν διστομον· και ὁ ἐαν εἰπῃς, οὐκ ἐστι χρεια, τουτο ἐστιν ἐν τῃ δυναμει του λογου· ἐστιν οὐν τις λογος νιτρον, και ἐστι τις λογος ποα, ὁστις

τους

Dei eſt, imagine Zabuli, quam poſtea nobis induimus ob peccatum. Unde debemus magnopere laborare, ut, quomodo delinquentes portavimus imaginem terreſtris; ita ad pœnitentiam converſi portemus imaginem cæleſtis, ad quam & univerſa primum condita creatura eſt, ob cujus in malum converſionem nunc peccantes ſermo corripiens ait: *Quomodo converſa es in amaritudinem vitis aliena? Ego autem plantavi eam fructiferam, univerſam veram.* Et ante diximus, & nunc eadem, plenius ut intelligatis, repetimus, quia Deus bonam plantavit hominis animam, ſed ipſa vitio ſuo adverſus conditoris depravata ſit voluntatem. *Ego autem plantavi te vitem fructiferam, univerſam veram:* non ex parte veram, & mendacem ex parte plantavi, ſed univerſam veram. Quomodo contra plantationem meam converſa es in amaritudinem, & facta es vitis aliena?

2. Poſt hæc ſequitur: *Si abluta fueris nitro, & multiplicaveris tibi herbam poam, maculata es in conſpectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* Ergone hoc arbitrandum eſt, quia anima peccatrix nitro conata ſit purgare maculas ſuas, & aſſumens poam, quæ oritur ex terra, immunditiam delictorum a ſe mundare contenderit? Unde nunc ad eam loquitur ſermo divinus: *Si abluta fueris nitro, & multiplicaveris tibi poam, maculata es in conſpectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* An id quidem verius exiſtimandum eſt, quia, ut ſacra volumina omni virtute ſunt plena, ita & Dei ſermo omni virtute ſit plenus, & habeat iſtiuſmodi fortitudinem, quæ poſſit purgare vitia, & ſordibus defricatis ad colorem priſtinum revocare? *Vivus eſt quippe ſermo Dei, & efficax, & acutus ſuper omnem gladium utrinque acutum*, & reliqua. Ex quibus diximus pro paſſionibus animæ remedia habere

τυς τοιυτυς ῥυπυς καθαιρει λαληθεις. ἐπειδη ἀπο τυ τοιυτυ λογυ, ὁςις ἐςι νιτρον, και ἀπο τυ τοιυτυ δε λογυ, ὁ ἐςι ποα, ὐ πασα ἁμαρτια θεραπευεται· ἀλλ' ἐςιν ἁμαρτηματα, ὐ δεομενα νιτρυ, ὐδε ποας. λεγεται προς την οἰομενην ἁμαρτηματα ἐχειν, ὡς δυναμενα ἀποπλυθηναι ἐν νιτρῳ και ποᾳ, το· ἐαν ἀποπλυνῃ ἐν νιτρῳ, και πληθυνῃς σεαυτῃ ποαν, κεκηλιδωσαι ἐναντιον ἐμυ ἐν ταις ἀδικιαις συ, λεγει κυριος. και ὡσπερ των τραυματων τινα ἐςιν, ἁ μαλαγματι θεραπευεται, και ἀλλα ἐλαιῳ θεραπευεται, και ἀλλα δειται καταδεσμυ, και ὑτως ὑγιαζεται· ἀλλα δε ἐςι τραυματα, ἐφ' οἱς λεγεται, ὐκ ἐςι μαλαγμα ἐπιθειναι, ὐτε ἐλαιον, ὐτε καταδεσμυς· ἀλλα ἡ γη ὑμων ἐρημος, αἱ πολεις ὑμων πυρικαυςοι· ὑτως ἐςι τινα ἁμαρτηματα, ἁ ῥυποι την ψυχην, και δειται ὁ ἀνθρωπος ἐπι τυτοις τοις ἁμαρτημασι λογυ νιτρυ, λογυ ποας· ἐςι δε τινα ἁμαρτηματα, ἁ ὐχ ὑτως θεραπευεται. ὐδε γαρ ῥυπῳ παραβαλλεται· δια τυτο τας διαφορας των ἁμαρτηματων ἐπιςαμενος ὁ ἐν τῳ Ησαΐᾳ κυριος ὁρα πως λεγει το· ἐκπλυνει κυριος τον ῥυπον των ὑιων και των θυγατερων Σιων· και το αἱμα ἐκκαθαρει ἐκ μεσυ αὐτων πνευματι κρισεως, και πνευματι καυσεως. εἰ προς θανατον ἡμαρτες, πλην ἡμαρτες ἐν ῥυπῳ, ἐκπλυνει ὀυν ὁ κυριος τον ῥυπον των ὑιων και των θυγατερων Σιων, και το αἱμα ἐκκαθαρει ἐκ μεσυ αὐτων. εἰτα ἀνταποδοσις προς μεν το ῥυπον πνευματι κρισεως· και δεομεθα οἱ πολλοι, ὁταν χειρονα ἁμαρτωμεν, ὐ νιτρυ, ὐδε τυ πλυνθηναι ποαν, ἀλλα τυ πνευματος της καυσεως.

Δια τυτο ὁ Ιησυς βαπτιζει, ταχα νυν εὑρισκω τον λογον, ἐν πνευματι ἁγιῳ και πυρι. ὐχ ὁτι τον αὐτον ἐν πνευματι ἁγιῳ και πυρι, ἀλλα τον μεν ἁγιον ἐν τῳ πνευματι ἁγιῳ· τον δε μετα το πιςευσαι, μετα το ἀξιωθηναι ἁγιυ πνευματος, παλιν ἡμαρτηκοτα, λυει ἐν πυρι· ὡς μη τον αὐτον εἰναι βαπτιζομενον ὑπο Ιησυ ἐν πνευματι ἁγιῳ και πυρι· μακαριος ὀυν ὁ βαπτιζομενος ἐν ἁγιῳ πνευματι, και μη δεομενος βαπτισματος

ſermonem, eſſe in eo nitrum, eſſe poam, quibus ſordes abluantur. Neque vero omne peccatum nitro ſermonis & poa poteſt emundari, ſed ſunt aliqua delicta, quæ non indigeant facili curatione, nec ad nitrum & poam tantum abluta diſcedant. Sic nunc dicitur: *Si ablueris de nitro, & multiplicaveris tibi poam, maculata es in conſpectu meo in iniquitatibus tuis, dicit Dominus.* Et quomodo ſunt quædam vulnera, quæ malagmatibus, & oleo, & alligaturis redduntur priſtinæ ſanitati: alia vero ſunt iſtiuſmodi, de quibus dicatur: *Non eſt malagma imponere, neque oleum, nec alligaturas, ſed terra veſtra deſerta, civitates veſtræ igne exuſtæ:* ſic ſunt quædam peccata, quæ animam ſordidant, & indigent homine, qui habeat poam, nitrique ſermonem; alia vero talia ſunt, ut non poſſint ſupradicti ſermonis virtute curari; neque enim ſordibus comparantur. Idcirco ſciens differentias peccatorum, per Iſaiam Dominus dicit: *Lavabit Dominus ſordes filiorum Sion (in ſanguine.) Emundabit de medio eorum ſpiritu judicii, & ſpiritu combuſtionis ſordes & ſanguinem.* (Sordes ſpiritu judicii, ſanguinem ſpiritu combuſtionis.) Si peccaſti, & peccatorum ſorde pollutus es, lavabit Dominus ſordes filiorum, & filiarum Sion, & ſanguinem emundabit de medio eorum. Si autem mortale peccatum eſt, non poſſumus nitro poaque mundari, ſed ſpiritu judicii, ſpiritu combuſtionis & pœnæ.

3. Forſitan & Jeſus baptizat Spiritu ſancto & igne: non quia eumdem in Spiritu ſancto atque igne baptizet; ſed quo ſanctus baptizetur Spiritu ſancto, & is, qui poſt fidem & magiſterium Dei rurſum ad ſcelera converſus eſt, cruciatu purgetur incendii. Beatus, qui lavacrum accepit Spiritus ſancti, & ignis lavacro non indiget. Miſerabilis autem & omni fletu dignus, qui (poſt lavacrum

τος τȣ ἀπο πυρος. τρισαθλιος δε ἐκεινος, ὁςις χρειαν ἐχει βαπτισαϑαι τῳ πυρι· πλην ἀμφοτερα ἐχει ὁ Ιησȣς. ἐξελευσεται γαρ ῥαβδος ἐκ της ῥιζης Ιεσσαι, και ἀνθος ἐκ της ῥιζης ἀναβησεται· ῥαβδος ἐπι τȣς κολαζομενȣς. ὑτως ὁ θεος πυρ καταναλισκον ἐςι. και ὁ θεος φως ἐςι, πυρ καταναλισκον τοις ἁμαρτωλοις, φως τοις δικαιοις και ἁγιοις· και μακαριος ὁ ἐχων μερος ἐν τη ἀναςασει τη πρωτη· ὁ τηρησας το βαπτισμα τȣ ἁγιȣ πνευματος. τις ἐςιν ὁ ἐν ἑτερα σωζομενος ἀναςασει; ὁ δεομενος βαπτισματος, ὁταν ἐλθη ἐπι το πυρ ἐκεινο, και το πυρ αὐτον δοκιμαζῃ, και εὑρη το πυρ ἐκεινο ξυλα, χορτον, και καλαμην, ὡςε αὐτα κατακαυσαι. δια τȣτο τουτων λεγομενων, ὁση δυναμις συναγαγοντες τους λογους τȣς των γραφων, εἰς την καρδιαν ἀποτιθωμεθα αὐτȣς, και κατ' αὐτȣς πειραθωμεν ζην, ἱνα δυνηθωμεν προ της ἐξοδȣ καθαροι γενεσθαι, και ἑτοιμασαντες εἰς την ἐξοδον τα ἐργα ἡμων ἐξελθοντες ἐν αὐτοις τοις ἀγαθοις παραληφθηναι, και ἐν χριςῳ Ιησȣ σωθηναι, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τον αἰωνα των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ γ'.

Εἰς το· μη ἐρημος ἐγενομην τῳ οἰκῳ Ισραηλ, ἡ γη κεχερσωμενη; και τα ἑξης.

Φησιν ὁ κυριος ἐν τη ἀρχῃ των ἀναγνωσθεντων περι τȣ Ισραηλ, ὁτι ἐρημος αὐτῳ ὐκ ἐγενετο, ὐδε γη κεχερσωμενη· τις ὀυν γενομενος ἐν τῳ τοπῳ ὐκ ἀν ζητησαι ἐξεταζων το βȣλημα τȣ γεγραμμενȣ; ἐςω, ὁ θεος ἐν τῳ Ισραηλ ὐ γεγονεν ἐρημος, ὐ γεγονεν ἐν τῳ Ισραηλ γη κεχερσωμενη· ἀρα ὐν ἐρημος γεγονεν ὁ κυριος τῳ Ισραηλ σημερον, ἡ γη κεχερσωμενη νυν αὐτῳ ἐςιν; ὁτι δε ὁτε τῳ Ισραηλ ἦν ὐκ ἐρημος, ὐδε γη κεχερσωμενη, τοις ἐθνεσιν ἦν ἐρημος, και γη κεχερσωμενη·

Spiritus) baptizandus est igni. Utrumque si quidem habet baptisma Jesus: *Exiit namque virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendit*; virga peccatoribus, flos justis. Sic Deus & ignis consumens; & lumen in Scripturis dicitur, ignis peccatoribus, lumen sanctis, & *Beatus, qui habet partem in resurrectione prima.* Si quis servaverit lavacrum Spiritus sancti, iste in resurrectionis primæ parte communicat. Si quis vero in secunda resurrectione servatur, iste peccator est, qui ignis indiget baptismo, qui combustione purgatur, ut, quidquid habuerit lignorum, fœni, & stipulæ, ignis consumat. Quamobrem cum talia post mortem nobis residere videamus, scripturas diligenter simul recitantes, reponamus eas in cordibus nostris, & juxta earum vivere præcepta nitamur; ut ante excessionis diem, si fieri potest, peccatorum sordibus emundati cum sanctis valeamus assumi; in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA III.

In istud: *Numquid solitudo factus sum domui Israel, vel terra agrestis?*

1. Ait Dominus initio eorum, quæ de Israel lecta sunt, se nec illi fuisse solitudinem, nec terram agrestem. Quis igitur, cum in hunc locum inciderit, sedula indagatione non exquirat sensum hujus scripti? Demus Deum Israeli neque solitudinem, neque terram agrestem factum fuisse; num hodie Israeli factus est Dominus solitudo, aut terra agrestis nunc illi est? Quoniam vero, cum Israeli non erat solitudo, neque terra agrestis, gentibus

erat

σωμενη· εἰ γαρ πασιν ἀει ἐρημος ἐςι, και πασιν ἀει ἐςιν ἐ γη κεχερσωμενη· τις χρεια τετο ἰδιως προς τον Ισραηλ κατ' ἐξαιρετον λεχθηναι, μη ἐρημος ἐγενομην τῳ οικῳ Ισραηλ, ἡ γη κεχερσωμενη; ἀλλ' ἐςιν ἐλθει ἐπι τας καθολικας εὐεργεσιας τε θεε· εἰτα μετα τας καθολικας εὐεργεσιας αὐτε ἐπι τας ἰδικας καταβαινειν.

Οὐδενι ἐρημος ἐςιν ὁ θεος, ἀνατελλων τον ἡλιον ἐπι πονηρες, και ἀγαθες· ἐδενι κεχερσωμενη γη ἐςι, βρεχων ἐπι δικαιες και ἀδικες. πως ἐρημος, ἀνατελλων ἡμεραν, και νυκτα εἰς ἀναπαυσιν ποιων; πως ἐρημος την γην ποιων καρποφορειν; πως ἐρημος ἑκαςον οἰκονομων κατα την ψυχην, ἱνα λογικος ᾖ, ἱνα ἐπιςημην ἀναλαμβανῃ, ἱνα γυμναζηται το συνετον αὐτε κατα τα αἰσθητηρια; ἐςιν ἐν ἐδενι ἐρημος ὡς προς τον καθολε λογον ὁ θεος· ὡς δε προς τον ἰδικον, ἐρχομαι ἐπι τε Ισραηλ πραγματα, και λεγω· ἐτε ἐρημος, ἐτε γη κεχερσωμενη ἠν, ὁτε ἐν Αἰγυπτῳ ἐποιει τα σημεια, και τα τερατα τῳ λαῳ. εἰ δε τις καιρος γεγονεν, ὁτε ἐγκατελειφθησαν, οἱονει ἐρημος αὐτοις, ἐδε και τετο ματην, αὐτοις ἐγενετο. ὁτε μεντοι ἐκ ἠν τῳ Ισραηλ ὁ θεος ἐρημος, ἐδε γη κεχερσωμενη· τοτε ἐθνεσι κατα τον δικαιον λογον ἐρημος και γη κεχερσωμενη ἠν· ὁτε δε ἀπεςραφη τον Ισραηλ, και γεγονε τῳ Ισραηλ ἐκεινῳ ἐρημος και γη κεχερσωμενη, τοτε ἐξεχυθη ἡ χαρις ἐπι τα ἐθνη, και γεγονεν ἐν ἡμιν Χριςος Ιησες ἐκ ἐρημος, ἀλλα πληρης, και ἐ γη κεχερσωμενη, ἀλλα καρποφορεσα· πολλα γαρ τα τεκνα της ἐρημε, μαλλον ἡ της ἐχεσης τον ἀνδρα. και ἀπειλει αὐτοις, οἱς ἐ γεγονην ἐρημος, ἐδε γη κεχερσωμενη λεγων· ἐγω μεν ἐ γεγονα ὑμιν ἐρημος, ἐδε γη κεχερσωμενη, ὑμεις δε εἰρηκατε· ἐ κυριευθησομεθα, οὐχ ἡξομεν προς σε ἐτι. ἀρα εἰρηκασιν οἱ υἱοι Ισραηλ ἀπονενοημενως κατα την λεξιν, ἐ κυριευθησομεθα.

ΟΜΙΛΙΑ

erat solitudo, neque terra agrestis, *idcirco hæc dicit.* Si enim omnibus semper non solitudo est, & semper omnibus est terra non agrestis, quid opus erat, ad Israel peculiariter dici: *Numquid solitudo factus sum domui Israel, vel terra agrestis?* Sed generalia primum Dei beneficia, deinde singularia considerare licet.

2. Nemini Deus est solitudo, *qui solem suum oriri facit super bonos & malos;* nemini terra agrestis, *qui pluit super justos & injustos.* Quomodo sit solitudo, qui diem profert, & noctem ad quietem dat? Quomodo solitudo, qui frugiferam facit terram? Quomodo solitudo, qui cujusque animum regit, ut rationis particeps sit, ut scientiam comparet, ut nudetur, quod de eo intelligi potest per sensus? Nemini igitur est solitudo, quoad generalem rationem, Deus: quantum vero ad singularem attinet, ad res Israel venio, & aio: Neque solitudo, neque terra agrestis erat, quando in Ægypto faciebat signa & prodigia populo. Si quod autem fuit tempus, cum erant derelicti, quodammodo ipsis solitudo, idque non frustra, factus est. Quando ergo non erat Israeli Deus solitudo, neque terra agrestis, tunc gentibus secundum justam rationem solitudo ac terra agrestis erat: quando autem aversatus est Israelem, & ipsi solitudo & terra agrestis factus est, tunc effusa est gratia in gentes, & factus est in nobis Jesus non solitudo, sed plenitudo, non terra agrestis, sed frugifera: *Quia multi filii desertæ, magis quam ejus, quæ habet virum,* & minatur illis, quibus non est factus solitudo, neque terra agrestis, dicens: Ego quidem non factus sum vobis solitudo, neque terra agrestis, vos autem dixistis: *Non subdemur dominio, neque veniemus ad te ultra.* Itaque filii Israel dixerunt insipienter, ut littera sonat: *Non subdemur dominio.*

HOMI-

ΟΜΙΛΙΑ δ'.

Εἰς το· και ἑιπεν ὁ κυριος προς με ἐν ταις ἡμεραις Ιωσιȣ, και τα ἑξης.

Αυτο το ῥητον της ἀναγνωσθεισης λεξεως ἐχει τι ἀσαφες, ὁπερ προτερον νοηθητω· και μετα τȣτο, ἐαν ὁ θεος διδῳ, εἰσομεθα το βȣλημα αὐτȣ το μυϛικον. ȣ̓κουν θελει ἡμας εἰδεναι ἐν τȣτοις, ὁτι, ὡς ἐν ταις βασιλειαις γεγραπται, διῃρεθη ὁ λαος ἐν τοις χρονοις Ροβοαμ εἰς την ὑπο Ιεροβοαμ βασιλειαν των δεκα φυλων, και εἰς την ὑπο Ροβοαμ δυο φυλων· και ἐκληθησαν οἱ μεν ὑπο τῳ Ιεροβοαμ Ισραηλ, Ιȣδα δε οἱ ὑπω τῳ Ροβοαμ, και ἐμεινεν αὐτη ἡ διαιρεσις τȣ λαȣ, ὁσον ἐπι την ἱϛοριαν, μεχρι τȣ δευρο. ȣ̓κ οἰδαμεν γαρ ἱϛοριαν συναγȣσαν τον Ισραηλ και Ιȣδαν ἐπι το αὐτο. ἡμαρτεν ȣ̓ν προς Ισραηλ πλειονα ὁ ὑπο τῳ Ιεροβοαμ και τοις διαδοχοις αὐτȣ. και τοσαυτα ἡμαρτε παρα τον Ιȣδαν, ὡϛε αὐτȣς καταδικασθηναι ὑπο της προνοιας γενεσθαι αἰχμαλωτȣς εἰς Ασσυριȣς, ὡς λεγει ἡ γραφη, μεχρι της σημερον. μετα τȣτο ἡμαρτον και οἱ υἱοι τȣ Ιȣδα, και κατεδικαθησαν αἰχμαλωτοι εἰς Βαβυλωνα, ȣ̓χι μεχρι της σημερον, ὡς ὁ Ισραηλ, ἀλλα ἐπι ἑβδομηκοντα ἐτη, περι ὡν ὁ Ιερεμιας προεφητευσεν, περι ὡν ἐμυνθη και ὁ Δανιηλ. εἰ νοȣμεν ταυτα ὡς προς τον λαον ἐκεινον τον τοτε· ἰδε τας λεξεις τȣ προφητȣ, εἰ μη τοιȣτο τι δηλȣσι. κατηγορει γαρ των ἁμαρτιων τȣ Ισραηλ προς λογον, και φησιν· ὁτι τοσȣτων ἁμαρτηματων γεγενημενων τῳ Ισραηλ, ἀκȣσασα ἡ Ιȣδα συναγωγη τα ἐκεινων πταισματα, και τινα τροπον πεποιηκα αὐτȣς γενεσθαι ἐν αἰχμαλωσια, ȣ̓κ ἐπαιδευθη, ἀλλα προσεθηκε ταις ἁμαρτιαις, ὡϛε δια την προσθηκην των ἁμαρτηματων συγκρινομενων τοις ἁμαρτημασι τȣ Ισραηλ, δικαιοσυνην εὑρησθαι ἐν τῳ Ισραηλ, παρα τον Ιȣδαν. εἰτα ἐπι τȣτοις κελευεται προ-

φητης

HOMILIA IV.

(*Juxta Hieronymum XIV.*)

De eo, quod ſcriptum eſt: *Et dixit Dominus ad me in diebus regis Joſiæ;* uſque ad eum locum, in quo ait: *Juſtificavit animam ſuam Iſrael a peccatrice Juda.*

INTERPRETE S. HIERONYMO.

1. Ipſum primum lectionis ſermonem, qui perobſcurus eſt, debemus excutere, & poſtea, ſi Dominus dederit viam intelligendi, ad altiorem ſenſum venire. In Regnorum libris fertur hiſtoria, quæ docet poſt Salomonis interitum, temporibus Roboam duodecim tribus fuiſſe diviſas: id eſt, in decem tribus regnaſſe Jeroboam, & vocatas eas eſſe Iſrael: duabus vero præfuiſſe Roboam, & vocatas eas eſſe Judam. Quæ diſcretio populi juxta fidem libri, uſque ad præſentem diem permanet. Neque enim in aliquibus voluminibus invenitur, ubi Iſrael & Juda ſub uno rurſus imperio redigantur. Primus itaque peccavit Iſrael ſub Jeroboam & cæteris ſucceſſoribus ejus; & tanta peccavit, ut a Deo traderetur captivitati, & ſerviret apud Aſſyrios uſque ad præſentem diem. Et Juda peccavit, traditusque eſt Babyloniis, non uſque ad hodiernam diem, ſed, ut ſcriptura teſtatur, ſeptuaginta annis, de quibus Jeremias prophetavit, & Daniel. Si intellexiſti hiſtoriam, quæ in Regnorum libris ſcripta eſt, conſidera verba Prophetæ, & videbis, eumdem exprimi ſenſum. Accuſatur Iſrael, & dicitur: Audiens congregatio Juda, quod ob peccata ſua Iſrael traditus ſit captivitati, non egit pœnitentiam, nec converſa eſt ad me: ſed in tantum peccata peccatis cumulavit, ut ad compa-

rationem

φητης προφητευσαι, ὡς χειρονος γενομενου του Ιουδα παρα τον Ισραηλ· ειτα ἱνα μετα τα ἁμαρτηματα ἐπιστρεψῃ, μετα την προφητειαν ουν την προς Ισραηλ κελευουσαν ἐπιστρεψαι αὐτον, προφητευει ὁ προφητης, ὁτι μελλουσιν ἁμα γινεσθαι Ισραηλ και Ιουδας, και γινεσθαι ποτε μιαν ἀμφοτερων βασιλειαν. ὡδε γουν λαβετω τα ῥηματα της ὁλης σημερον ἀναγνωσεως, και τοτε ὀψεται τα νοηματα δεδηλωσθαι.

Και εἰπε κυριος προς με ἐν ταις ἡμεραις Ιωσιου του βασιλεως· εἰδες, ἁ ἐποιησε μοι ἡ κατοικια του Ισραηλ; ουκ Ιουδα, ἀλλα του Ισραηλ. πρωτον ἐπορευθη ἐπι παν ὀρος ὑψηλον, και ὑποκατω παντος ξυλου ἀλσωδους, και ἐπορνευσε. και εἰπα μετα το πορνευσαι αὐτην παντα ταυτα· ἀναστρεψον προς με, και ουκ ἀνεστρεψε. και εἰδεν την ἀσυνθεσιαν αὐτης της Ισραηλ συναγωγης ἡ ἀσυνθετος Ιουδα. και εἰδον οἱ ἀπο Ιουδα, διοτι περι παντων ὡν κατεληφθη, ἐν οἱς ἐμοιχατο ἡ κατοικια του Ισραηλ. και ἐξαπεστειλα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποστασιου· δεον παιδευθηναι τον Ιουδαν. ἐξαπεστειλα γαρ την συναγωγην Ισραηλ, ἐξηνεγκον αὐτους εἰς Ασσυριους· και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποστασεως εἰς τας χειρας αὐτης· και ουκ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος Ιουδα· μετα τοσαυτα δε, ἁ ἐποιησε τῳ Ισραηλ, ἐξαποστειλας αὐτον, δους βιβλιον ἀποστασεως, δεον παιδευθηναι την Ιουδα συναγωγην ἐξ ὡν πεπονθασιν ἐκεινοι· οἱ δε ου μονον ουκ ἐπαιδευθησαν, ἀλλα προσεθηκαν τοις ἁμαρτημασιν· ὡστε τα ἁμαρτηματα της Ισραηλ συναγωγης συγκρισει των ἁμαρτηματων της συναγωγης του Ιουδα, δικαιοσυνην εἰναι δοκειν. και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποστασιου εἰς τας χειρας αὐτης· και ουκ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος Ιουδα ἡ ἀδελφη αὐτης, και ἐπορευθη, και ἐπορνευσε και αὐτη, και ἐγενετο αὐτης εἰς ουδεν ἡ πορνεια. και ἐμοιχευσε το ξυλον και τον λιθον· και ἐν πασι τουτοις ουκ ἐπεστρεψε προς με ἡ ἀσυνθετος Ιουδα ἐξ ὁλης της καρδιας αὐτης, ἀλλ' ἐπι ψευδει ἐπεστρεψε προς με. ουκ ἡδεσαν με ἐξ ὡν ἐποιησα τῳ Ισραηλ, ἱνα τελειως ἐπιστρεψῃ, ἀλλα δεον αὐτην ἐπιστρεφειν ἐν ἀληθειᾳ, ἡ δε ἐπι ψευδει ἐπεστρεψε, και ἐν πασι τουτοις ουκ ἐπεστρεψε προς με ἡ ἀσυν-

θετος

rationem vitiorum ejus justior inveniatur Israel. Deinde Propheta prædicare jubetur ad Israel, ut, quia Juda pejor illo factus sit, convertatur ad Dominum, & Israel, & Juda sub uno imperio futuros esse, & ad pristinam redituros concordiam. Quod ut planius fiat, ipsius scripturæ verba ponenda sunt.

Et dixit Dominus ad me in diebus regis Josiæ: Vidisti, quid fecit mihi habitatio domus Israel? Non dixit Juda, sed prius Israel. *Abiit subtus omnem montem excelsum, & subtus omne lignum nemorosum, & fornicata est illic, & dixi, postquam fornicata est, hæc omnia! Convertere ad me, & non est conversa. Et audivit prævaricationem ejus, id est, populi Israel, prævaricatrix Juda. Et viderunt, id est, ii, qui erant de Juda, quoniam de omnibus comprehensa est, in quibus mœchabatur habitatio Israel. Dimisi eam, & dedi ei libellum repudii.* Dimisi enim populum Israel, & ejeci eos in Assyrios: *Et dedi ei libellum repudii in manu ejus, & non timuit prævaricatrix Juda.* Post tanta, quæ passa est Israel, dimissa a Deo, accipiens libellum repudii in manus suas, debuerat a vitiis Juda converti, & per aliena peccata correpta, sibi similia præcavere: quæ non solum peccare non desiit, sed pristina scelera duplicavit, in tantum, ut ad comparationem ejus congregatio Israel, quæ prius fuerat ipsa damnata, sit justior. *Et dedi ei libellum repudii in manus ejus, & non timuit prævaricatrix Juda soror ejus, sed abiit, & fornicata est & ipsa, & facta est fornicatio ejus in nihilum, & mœchabatur in lignum & lapidem: & in his omnibus non est conversa ad me prævaricatrix Juda, ex toto corde suo, sed in mendacium:* nec timuit ex his, quæ fecerat Israel, ut toto corde converteretur ad me, & deposito mendacio, in quo perseverabat, vere

θετος Ιεδα ἐξ ὁλης της καρδιας αὐτης, ἀλλ᾽ ἐπι ψευδει. και εἰπε κυριος προς με· ἐδικαιωσε την ψυχην αὐτης Ισραηλ ἀπο της ἀσυνθετε Ιεδα. τα ἁμαρτηματα τε Ισραηλ συγκρινομενα τοις πταισμασιν Ιεδα, γεγονε δικαιωσις της ψυχης Ισραηλ συναγωγης.

Πορευου ἐν, και ἀναγνωθι τες λογες τετες προς βορραν. εἰ νενοηται το ῥητον, ἰδωμεν, τι βελεται ἐν τετοις δηλεσθαι. κλησις των ἐθνων ἀρχην ἐσχεν ἐκ τε παραπτωματος τε Ισραηλ, λεγεσιν οἱ ἀποςολοι κηρυξαντες ταις των Ιεδαιων συναγωγαις, ὁτι ὑμιν ἠν ἐξαπεςαλμενος ὁ λογος της σωτηριας· ἐπειδη δε ἀναξιες κρινετε ἑαυτες, ἰδε ςρεφομεθα εἰς τα ἐθνη. και ὁ ἀποςολος περι τετων εἰδως, ἁ οἰδε, λεγει· τῳ αὐτων παραπτωματι ἡ σωτηρια τοις ἐθνεσιν, εἰς το παραζηλωσαι αὐτες. ἐκεν αἱ πολλαι ἁμαρτιαι ἐκεινε τε λαε πεποιηκασιν αὐτον ἐγκαταλειφθηναι, και ἡμας ἡκειν ἐπι την ἐλπιδα της σωτηριας, τες ξενες των διαθηκων, τες ἀλλοτριες των εὐαγγελιων. ποθεν γαρ ἐμοι ὁπεποτεν γενομενῳ ξενῳ της λεγομενης ἁγιας γης, νυν περι των εὐαγγελιων διαλεγεσθαι τε θεε, και πιςευειν εἰς τον θεον των πατριαρχων, Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ, και Ιησεν Χριςον τον προκεκηρυγμενον ὑπο των προφητων χαριτι θεε παραδεχεσθαι. εἰ νοεις τες δυο τετες λαες, τον ἀπο τε Ισραηλ, και τον ἀπο τε Ιεδα, ἐπι τε λαε ἐκεινε τε Ισραηλ, και περι ἐκεινε νοει μοι γεγραφθαι· ἐξαπεςαλκα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιε. ἐξαπεςειλε γαρ τον λαον ἐκεινον ὁ θεος, και ἐδωκεν αὐτῳ βιβλιον ἀποςασιε. ὁπερ τοιετον ἐςιν ἐπι των γεγαμηκωτων. ἐαν δυσαρεςος ᾐ ἡ γυνη τῳ ἀνδρι, λεγει ὁ Μωσεως νομος, βιβλιον ἀποςασιε ἀπο τε ἀνδρος ἐγινετο, και ἐξαπεςελλετο ἡ γυνη. και ἐξην τῳ ἀποςειλαντι την προτεραν γυναικα, δια το δοκειν ἠσχημονηκεναι, γαμειν ἑτεραν γυναικα· ἑτως τῳ λογῳ ἰδε ἐκεινες λαμβανοντας βιβλιον ἀποςασιε. και ἐπει ἐλαβον το βιβλιον τε ἀποςασιε, δια τετο ἐγκατελειφθησαν παντη. πε γαρ προφηται ἐτι παρ᾽ αὐτοις; πε σημεια ἐτι παρ᾽ αὐτοις; πε ἐπιφανεια θεε; πε ἡ λατρεια; ὁ ναος, αἱ θυσιαι

ἐξεβλη-

ageret pœnitentiam. *Et dixit Dominus ad me, justificavit animam suam Israel a prævaricatrice Juda.* Peccata Israel, cum Judæ vitiis comparata, justificaverunt quodammodo animam ejus.

2. *Vade, & lege sermones istos ad Aquilonem.* Si intellexisti historiam, videamus, quid in his sermo mysticus significet. Vocatio gentium ex peccato Israel habuit exordium, ut testantur Apostoli, post annuntiationem, quam Judæorum prædicaverunt synagogis: *Ad vos*, dicentes, *erat missus sermo, sed quia indignos vos judicatis æternæ vitæ, ecce convertimur ad gentes.* Paulus quoque sacra voce loquitur: *Illorum peccato salus gentibus facta est ad zelandum eos.* Igitur multa peccata illius populi fecerunt eum a Domino derelinqui, & nos ad spem salutis venire, qui alieni eramus testamentorum, & repromissionis. Unde etenim mihi nescio ubi extra sanctam terram nato, nunc de repromissionibus disputare, & credere in Deum patriarcharum, Abraham, Isaac, & Jacob, & in Jesum Christum, qui omnium prophetarum vocibus prædicatus est? Si intellexisti duos populos, Israel & Gentium, intellige transmigrationem Israel de populo Judæorum, & de eo scriptum esse: *Dimisi eam, & dedi ei libellum repudii.* Dimisit enim vere Deus populum Israel, & dedit libellum repudii, ut sequens firmat exemplum. Jubet lex Moysis mulieri displicenti viro suo dari libellum repudii, & dimitti eam, & tunc viro licere, ut alteram ducat. Juxta hunc sensum intellige accipientes Judæos libellum repudii, & omnino derelictos a Domino. Ubi enim jam apud eos prophetæ? Ubi signa virtutum? Ubi manifestatio Dei? Non templum, non victimæ, non alius quilibet cultus voluminibus legis expressus. Ejecti sunt de regionibus suis, atque ita dedit Dominus libellum

ἐξεβληθησαν ἀπο τȣ τοπȣ ἑαυτων· ἐδωκεν ȣ̓ν τῳ Ισραηλ βιβλιον ἀποςασιȣ· ειτα ἡμεις Ιȣδα· Ιȣδα δε δια τον σωτηρα ἐξ Ιȣδα φυλης ἀνατειλαντα· προδηλον γαρ ὁτι ἐξ Ιȣδα ἀνατεταλκεν ὁ κυριος ἡμων· ἐπεςρεψαμεν προς κυριον, και τα τελευταια ἡμων, ἁπερ ειθε μη ἠδη ειη, παραπλησια ἐοικε γινεσθαι τοις ἐκεινων τελευταιοις, ει μη ἀρα και χειρονα.

Οτι γαρ τοιαυτα τα καθ' ἡμας ἐπι συντελειᾳ τȣ αἰωνος τȣτȣ ἐςαι, δηλον ἀπο των ἐν εὐαγγελιῳ ὑπο τȣ σωτηρος εἰρημενων, ἐν οἱς φησι· δια το πληθυνθηναι την ἀνομιαν, ψυγησεται ἡ ἀγαπη των πολλων. ὁ δε ὑπομεινας εἰς τελος, ȣ̔τος σωθησεται· και ποιησει σημεια και τερατα ὁ ἐλευσομενος, ὡςε ἀποπλανασθαι, εἰ δυνατον, και τȣς ἐκλεκτȣς· και τοιαυτα ἐςι τα καθ' ἡμας, ὡςε τον σωτηρα λεγειν περι της ἑαυτȣ ἐπιδημιας, ὡς ἐκ των τοσȣτων ἐκκλησιων πιςȣ ταχεως μη εὑρισκομενȣ· πλην ἐλθων ὁ υἱος τȣ ἀνθρωπȣ, ἀρα εὑρησει την πιςιν ἐπι της γης; και ἀληθως ἐαν κρινωμεν τα πραγματα ἀληθειᾳ, και μη ὀχλοις, και κρινωμεν τα πραγματα προαιρεσει, και μη τῳ βλεπειν πολλȣς συναρμενȣς, ὀψομεθα νυν, ὡς ȣ̓κ ἐσμεν πιςοι· ἀλλα τοτε ἠσαν πιςοι, ὁτε τα μαρτυρια τῃ γενεᾳ ἐγινοντο, ὁτε ἀπο των κοιμητηριων προπεμψαντες τȣς μαρτυρας, ἠρχομεθα ἐπι τας συναγωγας, και ὁλη ἡ ἐκκλησια μη ἐκτηκομενη παρεγινετο, και οἱ κατηχȣμενοι ἐπι τοις μαρτυριοις κατηχȣντο, και ἐπι τοις θανατοις των ὁμολογȣντων την ἀληθειαν μεχρι θανατȣ, μη πειρωμενοι μηδε ταρασσομενοι ἐπι τον ζωντα θεον. τοτε οἰδαμεν και σημεια ἑωρακοτας παραδοξα και τερασια· τοτε ἠσαν πιςοι ὀλιγοι μεν, πιςοι δε ἀληθως, την ςενην και τεθλιμμενην ὁδευοντες ὁδον την ἀπαγȣσαν εἰς την ζωην. νυν δε, ὁτε γεγοναμεν πολλοι, ἐπει ȣ̓ δυνατον εἰναι πολλȣς ἐκλεκτȣς· ȣ̓ γαρ ψευδεται ὁ εἰπων Ιησȣς, πολλοι οἱ κλητοι, ὀλιγοι δε ἐκλεκτοι, ἐκ τȣ πληθȣς των ἐπαγγελλομενων θεοσεβειαν σφοδρα εἰσιν ὀλιγοι,

οἱ

repudii Israel. Post eos nos, qui in scripturis Judæi vocamur, Judæi autem propter tribum Juda, ex cujus Salvator stirpe descendit, conversi sumus ad Dominum; & novissima nostra, quæ utinam saltem in hoc tempore non complerentur, similia futura sunt peccatis Juda, imo pejora.

3. Et ut credas, in consummatione sæculi deteriora nobis eventura, quam evenerunt Judæis, audi Salvatorem in evangelio prædicantem: *Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, refrigescet charitas multorum. Qui autem perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Et in alio loco: *Fient signa & prodigia in cœlo & in terra ad decipiendos, si fieri posset, etiam electos*: tantaque incredulitas in universo humano genere futura est, ut Salvator noster (qui omnia, quæ sunt ventura, cognoverat) loqueretur: *Putas, veniens Filius hominis inveniet fidem super terram?* Vere quippe si judicemus fidem & veritatem, non multitudinem, & respiciamus voluntatem hominum, non congregationem, videmus in tanto numero Ecclesiarum fidem difficile reperiri. Tunc erant vere fideles, quando martyrum victimæ feriebantur; quando cruentas exequias prosecuti, tristes ad ecclesiam revertebantur; omnis erat multitudo lugentium; quando catechumeni in prima statim fide pro ferendo martyrio ducebantur; quando mulierculæ & infirmus sexus usque ad mortem manebat intrepidus. Tunc vere signa de cœlo, tunc fiebant portenta de terra. Tunc erant pauci quidem, sed vere fideles, angustam & arctam ingredientes viam, quæ ducit ad vitam. Nunc vero, quando facti sumus plures, quia difficile est plures esse bonos, neque enim mentitur Jesus: *Multi vocati, pauci autem electi*, ex tantis Christianam fidem pollicentibus, pauci sane reperiuntur,

οἱ καταντωντες ἐπι την ἐκλογην τȣ θεȣ και την μακαριοτητα.

Εαν ȣ̓ν λεγῃ ὡς προς το· ἐξαπεϛειλα δια τα ἁμαρτηματα τον Ισραηλ, και ἐξαπεϛειλα εἰς μετοικιαν αὐτον· ὁ δε Ιȣδα ἀκȣων τα γενομενα τῳ Ισραηλ, ȣ̓κ ἐπεϛρεψε· λεγει περι των ἡμετερων ἁμαρτηματων· ὁτε ἀναγινωσκονται τα τῳ Ισραηλ συμβεβηκοτα· εἰτα πταισματα περι ἐκεινον τον λαον δεον ἡμας φοβεισθαι, και λεγειν· εἰ των κατα φυσιν κλαδων ȣ̓κ ἐφεισατο, ποσῳ πλεον ȣ̓δε ἡμων φεισεται; εἰ ἐκεινȣς τȣς αὐχȣντας εἰναι καλλιελαιον τȣς ἐρριζωμενȣς εἰς την ῥιζαν των πατριαρχων, Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ, μη φεισαμενος ὁ Χριϛος ἁμα και φιλανθρωπος θεος ἐξεκοψεν, ποσῳ πλεον ἡμων ȣ̓ φεισεται; ἰδε χρηϛοτητα και ἀποτομιαν θεȣ. ȣ̓ γαρ χρηϛος μεν, ȣ̓κ ἀποτομος δε· ȣ̓δε ἀποτομος μεν, χρηϛος δε ȣ̓. εἰ γαρ χρηϛος μονον ἠν, ἀποτομος δε μη ἠν, ἐπι πλειον ἀν κατεφρονησαμεν της χρηϛοτητος αὐτȣ. εἰ ἀποτομος μεν ἠν, χρηϛος δε μη ἠν, ταχα ἀν κατεγνωμεν ἐπι ταις ἁμαρτιαις ἡμων. νυν δε ὡς θεος ἀμφοτερον ἐχει. χρῃζομεν γαρ οἱ ἀνθρωποι μετανοȣντες της χρηϛοτητος αὐτȣ, ἐμμενοντες δε ταις ἁμαρτιαις της ἀποτομιας· εἰ χρηϛος ἐϛι και ἀποτομος ὁ θεος, και λαλει ἡμιν δια των προφητων, και λεγει, εἰδες, ἁ ἐποιησε μοι ἡ κατοικια τȣ Ισραηλ, τον Ισραηλ τον λαον μοι νοει ἐκεινον, ὁς ἐπορευθη ἐπι παν ὀρος ὑψηλον, και ὑποκατω παντος ξυλȣ κατασκιȣ. ἐαν ἰδῃς τον Φαρισαιον εἰς το ἱερον ἀναβαινοντα ἀλαζονικως και μη τυπτοντα ἑαυτȣ το ϛηθος, μηδε κηδομενον των ἰδιων κακων, ἀλλα λεγοντα· εὐχαριϛω σοι, ὁτι ȣ̓κ εἰμι ὡς οἱ λοιποι των ἀνθρωπων, ἁρπαγες, ἀδικοι, μοιχοι· ἡ και ὡς ȣ̓τος ὁ τελωνης. νηϛευω δις τȣ σαββατȣ, ἀποδεκατω τα ὑπαρχοντα μȣ· ὀψει, ὁτι ἀναβεβηκεν ἐπι παν ὀρος ὑψηλον ψεκτως, και ἀγαπησας μεγαλοφροσυνην, και κατα την ὑπερηφανιαν. ὁς δε ἀναβεβηκε ἐπι παντα βȣνον ὑψηλον, και γεγονεν ὑποκατω παντος ξυλȣ, ȣ̓ καρπιμȣ, ἀλλ' ἀλσωδȣς·

ἀλλο

qui habeant fidem, & veritatem, & beatitudine digni sint.

4. Si itaque dicit: Primum propter peccata dimisi Israel, & reliqui eum in commigrationem: Juda autem audiens ea, quæ acciderant Israel, noluit ad me converti: de nostris loquitur peccatis, qui legentes ea, quæ passus est populus Judæorum, non timemus, neque dicimus: Si naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet Deus? Si illos gloriantes esse se olivam bonam, & radicem patriarcharum, Abraham, Isaac, & Jacob, Christus clementissimus Deus pro suo merito eradicavit; quanto magis neque nobis parcet, si similia fecerimus? Vide benignitatem & severitatem Dei. Neque enim benignus tantum est, & non severus: neque severus tantum, & non etiam benignus. Si benignus esset tantummodo, bonitatem ejus contemneremus: si severus tantum, desperatio nos salutis propter peccata, quæ fecimus, præcipitaret in vitia. Nunc vero quasi Deus, necessariam quippe habemus omnes bonitatem ejus ob pœnitentiam, & severitatem ob delicta, & benignus est, & severus, & loquitur ad nos per Prophetam, dicens: *Vidisti, quid fecit mihi habitatio domus Israel* (Israel in præsenti pro Judæorum populo accipe) *abiit super omnem montem excelsum, & subiit usque ad omne lignum nemorosum.* Si consideres Pharisæum, ascendentem templum cum superbia, & non percutientem pectus suum, neque mala propria sentientem, quomodo dicat: *Gratias tibi ago, quia non sum ut cæteri homines, raptores, injusti, adulteri, & sicut iste publicanus: jejuno bis in Sabbato, decimas do de substantia mea.* Vides, quomodo ascendit super omnem montem excelsum, & inflammatus arrogantia ista præsumat. Sunt autem alii, qui ascendunt super colles, & fiunt subtus omne lignum non fructiferum, sed nemorosum: siquidem alterius natu-

ἀλλο γαρ το ἀλσωδες ξυλον, ἀλλο το καρποφορον· εἰς ἀλση ὁταν φυτευωσι, ξυλα φυτευουσιν οὐ τα καρποφορα, οὐ συκην, οὐδε ἀμπελον, ἀλλα μονον τερψεως χαριν ἀκαρπα ξυλα. τοιουτους εὑρησεις τους λογους των ἑτεροδοξων, και τα καλλη των πιθανοτητων αὐτων, οὐκ ἐπιστρεφοντων τους ἀκουοντας. ὁταν οὐν τοις τοιουτοις λογοις τις ἑαυτον ἐπιδῳ, πεπορευται ὑποκατω παντος ξυλου ἀλσωδους. οὐκ εἰρηκε παντος ξυλου, και σεσιωπηκεν· οὐδε παλιν προσεθηκε παντος ξυλου του καρπιμου, ἀλλ᾽ εἰρηκεν· ὑποκατω παντος ξυλου ἀλσωδους. δια τουτο νοησεις, τι δηποτε ὁ νομοθετης λεγει· οὐ φυτευσεις παν ξυλον παρα το θυσιαστηριον κυριου του θεου σου, και οὐ ποιησεις ἀλσος. ἐχεις γαρ και το ὀνομα του ἀλσους ἀπηγορευμενον.

Και ἐπορνευσεν ἐκει· και εἰπα, μετα το πορνευσαι αὐτην ταυτα παντα, προς με ἀναστρεψον, και οὐκ ἀνεστρεψε. και εἰδε την ἀσυνθεσιαν αὐτης ἡ ἀσυνθετος Ιουδα. λελοιδορημεθα και ἡμεις, λεγω οἱ ἀμαρτανοντες, και μη τηρουντες τας συνθηκας του θεου, μηδε βλ   οντες, ὁτι ἀπολωλεκασιν ἐκεινοι την διαθηκην, εὐγενεις ὀντες ἐξ Αβρααμ ὀντες, ἐπαγγελιαν λαβοντες. δεον οὐν ἡμας λογιζεσθαι, ὁτι ἐκπεπτωκασιν ἐκεινοι των εὐλογιων και των ἐπαγγελιων, και οὐδεν ὠνησεν αὐτους το εἰναι ἀπο των πατερων· ποσῳ πλεον ἡμεις ἀμαρτανοντες ἐγκαταλειφθησομεθα. εἰ ἠτε τεκνα του Αβρααμ, τα ἐργα του Αβρααμ ἀν ἐποιειτε, λεγει αὐτοις ὁ σωτηρ· και παλιν ὁ Ιωαννης· μη ἀρξησθε λεγειν ἐν ἑαυτοις, ὁτι πατερα ἐχομεν τον Αβρααμ. λεγω γαρ ὑμιν, ὁτι δυναται ὁ θεος ἐκ των λιθων τουτων ἐγειραι τεκνα τῳ Αβρααμ· λιθους αἰνισσομενος ἡμας, τους σκληραν και λιθινην ἐχοντας την καρδιαν, και ἐσκληρωμενους προς την ἀληθειαν. και ἀληθως ὁ δυνατος θεος ἠγειρε τεκνα τῳ Αβρααμ ἀπο των λιθων, ἐαν μεινωμεν ἐν τῃ τεκνογονιᾳ, και τηρησωμεν το πνευμα της υἱοθεσιας. εἰδεν οὐν την ἀσυνθεσιαν αὐτης της κατοικιας του Ισραηλ ἡ ἀσυνθετος Ιουδα, ἡ μη τηρησασα τας συνθηκας τας προς θεον,

ræ est lignum, quod ubertate fertile est, alterius, quod tantum abundat fronde foliorum. In nemoribus & lucis nemo plantat ficum, nemo vineam, nemo arbores fertiles, sed oblectationi visus tantum ligna frondentia. Tales sunt hæretici, qui orationem suam verborum decore componunt, non ut convertant audientes a vitiis, sed ut delectent. Igitur qui istiusmodi seductione persuasus est, abiit subtus omne lignum. Simulque attende, quare non dixerit: omne lignum, & tacuerit; neque rursum addiderit; omne lignum fructiferum, sed significanter adjecerit: *subtus omne lignum frondosum.* Quamobrem si intelligas, cur præcipiatur in Lege: *Non plantabis omne lignum juxta altare Domini Dei tui, nec facies nemus*: nominatim quippe interdicitur, ne lucus plantetur in Templo.

5. Si observaveris, quare dictum sit: *Fornicata est illic, & dixi, postquam fornicata est, hæc omnia, ad me convertere, & non est conversa, & vidit prævaricationem ejus prævaricatrix Juda;* de nobis dici intellige, qui derelinquentes pactum, quod cum Deo fecimus, non servamus; neque respicimus priorem populum, testamentum, & repromissiones, & nobilitatem generis per peccatum simile perdidisse. *Si essetis filii Abraham, opera patris vestri faceretis*: dicit eis Dominus. Et in alio loco Joannes Baptista, *Ne incipiatis*, inquit, *dicere in vobis, quia patrem habemus Abraham: dico enim vobis, quia potens est Dominus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*: lapides esse nos, significans, quia ad similitudinem lapidum obdurantes corda nostra tenuimus veritatem. Et vere omnipotens Deus suscitabit filios Abrahæ de lapidibus, si permaneamus in adoptione ejus, & spiritum, per quem adoptati sumus, custodiamus in nobis. Vidit ergo prævaricationem Israel prævaricatrix Juda, quæ non servavit pactum, quod cum Deo fecerat: *Et vi-*

θεον, και ειδεν, ὁτι περι παντων, ὡν ἐμοιχατο, κατεληφθη ἐκεινη· ταυτα γαρ παντα ἡμεις βλεπομεν οἱ Ιȣδα· αναγινωσκομεν την γραφην, ὁτι περι παντων ὡν κατεληφθη ἡ κατοικια τȣ Ισραηλ, ἐν οἱς ἐμοιχατο. ἐξαπεςειλεν αὐτην ὁ θεος, και ἐδωκεν αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιȣ. και δεον ἡμας παιδευθηναι ἐξ ὡν ἐκεινοις ἐποιησε, κρινας αὐτȣς κατα τα ἁμαρτηματα, ἐγκαταλιπων, και παραδȣς εἰς αἰχμαλωσιαν, και παραδȣς εἰς φονον, και παραδȣς τοις πολεμιοις· δεον ἐκ τȣτων ἡμας ἐπιςρεψαι, και ἑκαςον ἡμων λογισασθαι, ὁτι, εἰ ὁ θεος των κατα φυσιν κλαδων ȣκ ἐφεισατο, ποσῳ πλεον ἡμων ȣ φεισεται; εἰ τȣς ἀπο των πατερων ȣτως ἐξεωσε γενομενȣς ἁμαρτωλȣς, τι ἡμεις οἱ ἀπο των ἐθνων κληθεντες πεισομεθα; ἡμεις ȣδεν τȣτων ἐλογισαμεθα κληθεντες, ἱνα παραζηλωσῃ ἐκεινος ὁ λαος ὁρων τον δȣλον τετιμημενον, βλεπων τον ἀγενη προσεληλυθοτα. εἰ ἠδη τοσαυτα ἐκεινοι πεπονθασι, ποσῳ πλεον, ἐαν ἁμαρτανωμεν, ἡμεις ἐγκαταλειφθησομεθα; ἐν οἱς ἐμοιχατο ἡ κατοικια τȣ Ισραηλ, ἐξαπεςειλα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιȣ εἰς τας χειρας αὐτης· και ȣκ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος Ιȣδα, ἁ πεποιηκα τῃ κατοικιᾳ τȣ Ισραηλ, ὁτι ἐξαπεςειλα αὐτην, και ἐδωκα αὐτῃ βιβλιον ἀποςασιȣ. ȣκ ἐφοβηθη ἐκ των ἐκεινοις γεγενημενων. εἰσηλθε τις εἰς οἰκιαν οἰκοδεσποτȣ, νεωνητος ἐςι, πυνθανεται τινα προτερων οἰκετων, ἀν ὁ οἰκοδεσποτης τινας ἠτιμασε των οἰκετων, και δια τι; κατανοησας, εἰ βȣλεται εἰναι ἐν τῃ οἰκιᾳ τȣ οἰκοδεσποτȣ, φυλασσεσθαι τȣτοις περιπεσειν, ἁ πεποιηκαν οἱ προτεροι δȣλοι, και ἡμαρτηκοτες, και ἐκβεβλημενοι, και κολασει παραδεδομενοι. εἰτα μαθων τινα πεποιηκεναι οἱ προτεροι δȣλοι και εὐδοκιμηκοτες, και ἐπι ποταποις ἐλευθεριας τετυχηκασι, ζηλοι ἐκεινȣς. και ἡμεις δε ȣκ ἠμεν δȣλοι τȣ θεȣ, ἀλλα εἰδωλων και δαιμονων, ἐθνικοι, χθες και πρωην προσεληλυθαμεν τῳ θεῳ, ἀναγινωσκομεν την γραφην. ἰδωμεν, τις ἐδικαιωθη, τις κατεδικασθη, μιμησω-

dit, quoniam de omnibus, quibus mœchabatur, comprehensa est illa generatio. Omnia quippe, quæ passus est Israel, nos, qui sumus Juda, legentes in sacris voluminibus, invenimus, quoniam de omnibus mœchabatur habitatio Israel; dimisit eam Dominus, & dedit ei libellum repudii. Et cum deberemus ex his, quæ illi passi sunt, nos ad meliora converti, & inspicere, quod illi propter peccata traditi sunt captivitati, & interfecti ab inimicis, (& civitates eorum igni exustæ sunt) cum itaque, ut diximus, hæc nobiscum deberemus reputare, quia, si Deus naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet? si illos, qui e Patriarcharum genere descendebant, sic propter peccata dimisit, quid nos necesse sit vocatos ex gentibus pati? nihil horum reputamus; & ideo nos vocatos, ut illi incitentur ad zelum, videntes servos aliquando liberos, ignobiles aliquando, nunc Dei filios. Si autem illi tanta passi sunt, quanto magis nos, si peccaverimus, pejora patiemur? In quibus mœchabatur habitatio domus Israel, dimisi eam, & dedi ei libellum repudii in manus ejus, & non timuit prævaricatrix Juda hæc, quæ fecit habitatio Israel, quia dimisi eam, & dedi ei libellum repudii. Nec timuit prævaricatrix Juda, ut ne ipsa propter peccata sua similia sustineret. Si quis nuper emtus domum emtoris & Domini fuerit ingressus, sciscitatur ab aliquo conservo, si quis de prioribus servis offenderit Dominum, quid promeruerit: & si voluerit in domo Domini perseverare, cavet, ea facere, quæ eos fecisse audivit, qui verberibus & tormentis, & relegatione digni extiterunt. Deinde diligentissime inquirens, quid fecerunt illi, qui libertatem a Domino meruerunt, omni labore nititur, ut ea faciat, quæ eos fecisse cognovit. Et nos itaque, qui non eramus servi Domini, sed idolorum, & Dæmonum, & postea ex gentibus congregati credidimus

μνησωμεθα τȢς δικαιωθεντας, φυλασσωμεθα περιπεσειν τȢτοις, οἱς περιπεπτωκαν οἱ αἰχμαλωτευθεντες, οἱ ἐκβληθεντες ἀπο τȢ θεȢ.

Και Ȣκ ἐφοβηθη ἡ ἀσυνθετος ΙȢδα, και ἐπορευθη, και ἐπορνευσεν και αὐτη. προτερον πορνευσαντος τȢ Ισραηλ, πεπορνευκεν ὑςερον και ΙȢδα. και ἐγενετο εἰς Ȣδεν ἡ πορνεια αὐτης, και ἐμοιχευσε το ξυλον και τον λιθον. ὁταν ἁμαρτανωμεν, Ȣδεν ἀλλο ποιȢμεν. και λιθοκαρδιοι γινομενοι μοιχευομεν τον λιθον. ὁταν ἁμαρτανωμεν, και πορνευωμεν ὑποκατω παντος ξυλȢ ἀλσωδȢς, καὶ ἡμεις μοιχευομεν το ξυλον. και Ȣκ ἐπεςραφη προς με ἡ ἀσυνθετος ΙȢδα ἐξ ὁλης της καρδιας αὐτης, ἀλλ' ἐπι ψευδει. εἰ ἐπεστρεψαμεν προς τον θεον, ἐλλιπως δε ἐγκαλȢμεθα ὡς Ȣκ ἐξ ὁλης της καρδιας ἐπιςρεψαντες· διο Ȣκ εἰπε· και Ȣκ ἐπεςρεψεν ἡ ἀσυνθετος ΙȢδα, και ἐςη, ἀλλα και Ȣκ ἐπεςραφη προς με ἡ ἀσυνθετος ΙȢδα ἐξ ὁλης της καρδιας αὐτης, ἀλλ' ἐπι ψευδει ἐπεςρεψε. ἡ Ȣν ἀληθως ἐπιςροφη ἐςιν ἀναγνωναι τα παλαια, εἰδεναι τȢς δικαιωθεντας, μιμησαθαι αὐτȢς, ἀναγνωναι ἐκεινα, ἰδειν τȢς μεμφθεντας, φυλαξαθαι περιπεσειν ταις μεμψεσιν ἐκειναις, ἀναγνωναι τα βιβλια της καινης διαθηκης, των ἀποςολων τȢς λογȢς, μετα το ἀναγνωναι, γραψαι ταυτα παντα εἰς την καρδιαν, βιωσαι κατ' αὐτα, ἱνα μη και ἡμιν δοθῃ βιβλιον ἀποςασιȢ, ἀλλα δυνηθωμεν ἡμεις ἐπι την κληρονομιαν την ἁγιαν μετα τȢ πληρωματος των ἐθνων σωθεντος, δυνηθῃ και τοτε ὁ Ισραηλ εἰσελθειν· ἐαν γαρ το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται, και γενησονται μια ποιμνη, και εἱς ποιμην διδασκων δοξα-

ζειν

mus in Chriſtum, legamus ſcripturas, videamus, quis juſtificatus ſit, quis offenderit Deum, & cum omni obſervatione nitamur ea facere, quæ juſtos legimus feciſſe, & caveamus in hæc incidere, in quæ inciderunt hi, qui traditi ſunt captivitati, & ejecti de hæreditate Dei.

6. *Et non timuit prævaricatrix Juda, ſed abiit, & fornicata eſt & ipſa.* Poſt fornicationem, in qua primus corruit Iſrael, fornicata eſt etiam Juda. *Et facta eſt fornicatio ejus in nihilum, & mœchabatur in ligno & lapide.* Quando peccamus duro contra Deum corde, nihil aliud facimus, niſi cum lapide fornicamur. Quando in voluntate peccavimus, mœchamur ſubtus omne lignum nemoroſum. *Et in his omnibus non eſt converſa ad me prævaricatrix Juda ex toto corde ſuo, ſed in mendacio.* Et nos converſi ſumus ad Dominum, ſed quia non ex toto corde converſi, dicitur: *Non eſt converſa ad me prævaricatrix Juda ex toto corde ſuo.* Neque vero ait, non eſt converſa ad me prævaricatrix Juda, & tacuit: ſed, *Non eſt*, inquit, *converſa ad me prævaricatrix Juda ex toto corde ſuo, verum in mendacio:* ut oſtenderet, eos, qui convertuntur, ſi non ex toto corde convertuntur, in mendacio, non in veritate converti. Quapropter legamus veteris Teſtamenti hiſtorias, & prophetas, & ſi quos juſtificatos invenerimus, imitemur ea, per quæ illi juſtificati ſunt. Legamus evangelia, & omne novum Teſtamentum. Legamus apoſtoli Pauli epiſtolas univerſas, & ſcribamus in cordibus noſtris, viventes juxta præcepta cœleſtia, ut non tradatur & nobis libellus repudii; ſed cohæredes efficiamur cum Chriſto Jeſu, & plenitudine Gentium Eccleſiam Dei introeunte, noviſſimus ſalvetur Iſrael, ſecundum illud eloquium: *Cum autem plenitudo gentium introierit, tunc omnis Iſrael ſalvus erit, & fiet unus grex, & unus Paſtor,* docens in commune populum ſuum magnificare

omni-

ζειν τον παντοκρατορα ἐν αὐτῳ τῳ Χριϛῳ Ιησȣ, ᾧ ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰωνων· ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ἑ.

Εἰς το· Επιϛραφητε υἱοι ἐπιϛρεφοντες· και ἰασομαι τα συντριμματα ὑμων· μεχρι τȣ· περιζωσασθε σακκȣς.

Σαφως μεν ἐν ταις των ἀποϛολων γεγραπται πραξεσιν, ὁτι οἱ ἀποϛολοι εἰσηεσαν πρωτον εἰς την των Ιȣδαιων συναγωγην, καταγγελλοντες αὐτοις, ὡς συγγενεσι δια τον Αβρααμ, και Ισαακ, και Ιακωβ, τα περι της παρȣσιας Ιησȣ Χριϛȣ· ὁτε δε ἐκεινων τα λεγομενα μη δεχομενων ἐδει ἑτερȣς εἰναι τȣς ἀκροατας των λεγομενων, τοτε ἀπολογησαμενοι ἐκεινοις κατελιμπανον αὐτȣς· γεγραπται γαρ, ὁτι ὑμιν ἐδει καταγγελθηναι τον λογον τȣ θεȣ· ἐπει δε ȣκ ἀξιȣς κρινετε ἑαυτȣς, ἰδȣ, ϛρεφομεθα εἰς τα ἐθνη. τȣτο δε σαφως εἰρημενον ἐν ταις πραξεσι των ἀποϛολων, δυναμει πολλαχȣ και των προφητων λελεκται· και γαρ προηγȣμενως μεν λαλει το πνευμα το ἁγιον δια των προφητων τοις ἀπο τȣ λαȣ ἐκεινȣ. εἰ δε ποτε μετα το πολλα εἰρηκεναι, ȣκ ἠκȣσθη, προφητευει τον λογον τον κηρυσσομενον τοις ἐθνεσι. τȣτο δε και ἐπι της ἀρχης τȣ σημερον ἀναγνωσματος γεγενηται, ἐπειδηπερ προ μεν τȣ αὐτȣ τοις ἀπο τȣ Ισραηλ λεγεται το· πατερα με καλεσετε, και ἀπ' ἐμȣ ȣκ ἀποϛραφησεσθε· πλην ὡς ἀθετει γυνη εἰς τον συνοντα αὐτῃ· ȣτως ἠθετησεν εἰς ἐμε ὁ οἰκος Ισραηλ, λεγει κυριος. και ὁτε προηγȣμενως ταυτα εἰρηται τα περι τȣ Ισραηλ, και ἠκȣσαν οἱ υἱοι Ισραηλ, ὁτι ἠδικησαν ἐν ταις ὁδοις αὐτων, και ἐπελαθοντο θεȣ ἁγιȣ αὐτων· ἑξης και το πνευμα το ἁγιον μετατιθησι τον λογον ἐφ' ἡμας τȣς ἀπο των ἐθνων, και φησιν, ἐπιϛραφητε υἱοι ἐπιϛρεφοντες, και ἰασομαι τα συντριμματα ὑμων. ἡμεις γαρ ἐσμεν

οἱ

mnipotentem Dominum cum Christo Jesu, cui est loria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA V.

1 istud: *Revertimini filii revertentes, & sanabo contritiones vestras*; usque ad illud: *accingite vos ciliciis.*

In actibus Apostolorum perspicue legimus, Apollos primum in synagogam Judæorum ingressos, is tanquam cognatis propter Abraham, Isaac & Jaob, annuntiasse, quæ ad Jesu Christi pertinent adentum: cum autem illis dicta non recipientibus ios oporteret esse dictorum auditores, tunc omni se culpa remota reliquerunt eos; scriptum est enim, *ıia vobis oportebat annuntiari verbum Dei; sed quoiam indignos vos judicatis, ecce convertimur ad gentes.* oc autem perspicue dictum in Actis Apostolorum, irtute etiam a prophetis sæpe dictum est. Etenim piritus sanctus per prophetas potissimum loquitur s, qui de isto populo sunt: si quando autem, postıam multa dixerit, non est auditus, vaticinatur, erbum gentibus prædicatum iri. Hoc & in princiio hodiernæ lectionis videre est, quandoquidem ante illud Israelitis dicitur: *Patrem me vocabitis, & a e non avertemini. Verumtamen sicut prævaricatur ulier in cohabitantem ei, sic prævaricata est in me dous Israel, dicit Dominus.* Hæc cum primum dicta sent de Israel, & audissent filii Israel: *Quoniam inste egerunt in vitiis suis, & obliti sunt Dei sancti sui,* einceps Spiritus sanctus transfert sermonem ad nos, ıi sumus ex gentibus, & ait: *Revertimini filii reverntes, & sanabo contritiones vestras.* Nos enim sumus pleti contritionibus: quisque dicere potest, etiam-

οἱ πεπληρωμενοι συντριμματων, ἑκαςος εἴποι ἂν, εἰ και νυν κεκαθαριςαι, και ἰαται ἀπο των συντριμματων· ἦμεν γαρ και ἡμεις ἀπειθεις, ἀνοητοι, πλανωμενοι, δȣλευοντες ἐπιθυμιαις και ἡδοναις πολλαις και ποικιλαις, ἐν κακιᾳ και φθονῳ διαγοντες, ςυγητοι, μισȣντες ἀλληλȣς. ὅτε δε ἡ χρηςοτης και ἡ φιλανθρωπια ἐπεφανη τȣ σωτηρος ἡμων θεȣ, δια λȣτρȣ παλιγγενεσιας ἐπεχεε τον ἐλεον αὐτȣ ἐφ' ἡμας. και τοι γε κἀκεινο το ἀποςολικον, ἅπαξ μνησθεις, σαφεςερον πειρασομαι παραςησαι. ȣ γαρ εἴρηκεν· ἦμεν γαρ ποτε ἀνοητοι, ἀπειθεις· ἀλλα Παυλος ὁ ἀποςολος, ὁ ἀπο τȣ Ισραηλ, ὁ κατα την ἐν νομῳ δικαιοσυνην γενομενος ἀμεμπτος, λεγει· ἦμεν γαρ και ἡμεις ποτε, οἱ ἀπο τȣ Ισραηλ, ἀπειθεις, ἀνοητοι· ἀλλ' ȣ μονον οἱ ἀπο των ἐθνων ἀνοητοι ἦσαν, ȣδε μονοι οἱ ἀπο των ἐθνων ἀπειθεις, ȣδε μονοι ἐκεινοι ἁμαρτωλοι, και ἡμεις δε οἱ τον νομον δεδιδαγμενοι, τοιȣτοι ἐτυγχανομεν προ της παρȣσιας τȣ Χριςȣ. λεγεται ȣν μετα τα εἰρημενα τῳ Ισραηλ προς ἡμας τȣς ἀπο των ἐθνων· ἐπιςραφητε υἱοι ἐπιςρεφοντες· και ἰασȣμαι τα συντριμματα ὑμων.

Ἀλλ' ἐρει τις· ταυτα εἴρηται προς τον Ισραηλ, συ δε αὐτα ἑλκεις ἐπι τȣς ἀπο των ἐθνων. θελομεν παραςησαι, ὅτι ȣ μετ' ȣ πολλα, ἀλλ' εὐθυς, ὅπȣ βȣλεται προς τον Ισραηλ λεγειν τα περι ἐπιςροφης, προςιθησι το τȣ Ισραηλ ὀνομα. ἑξης γȣν λεγεται· ἐαν ἐπιςραφῃ Ισραηλ, λεγει κυριος, προς με, ἐπιςραφησεται· και ἐαν περιελῃ τα βδελυγματα αὐτȣ ἐκ τȣ ςοματος αὐτȣ, και ἀπο τȣ προσωπȣ μȣ εὐλαβηθῃ, και ὀμοσῃ, ζῇ κυριος, μετα ἀληθειας, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ· και εὐλογησȣσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. τα πρωτα τοινυν εἴρηται προς τȣς ἀπο των ἐθνων· εἶτ' ἐπει ἐαν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται, κατα τα εἰρημενα παρα τῳ ἀποςολῳ ἐν τῃ προς ῥωμαιȣς ἐπιςολῃ. προσχες τινα τροπον ὁ μεν θεος προτρεπει ἡμας ἐπιςρεφοντας τελειως ἐπιςρεφειν, ἐπαγγελλομενος, ὅτι, ἐαν ἐπιςρεφοντες ἐπιςρεψωμεν προς αὐτον, ἰασεται ἡμων δια Ιησȣ Χριςȣ τα συντριμματα· ἡμεις δε ἀποκρινομενοι, οἱ μη μελλοντες,

τες,

ſi nunc purgatus & ſanatus a contritionibus ſit: *Eramus enim & nos increduli, inſipientes, errantes, ſervientes deſideriis & voluptatibus pluribus & variis, in malitia & invidia agentes, odibiles, odientes invicem: cum autem benignitas & humanitas apparuit ſalvatoris noſtri Dei, per lavacrum regenerationis* effudit miſericordiam ſuam ſuper nos. Cæterum illud apoſtolicum dictum, cujus ſemel memini, apertius elucidare conabor. Neque enim dixit: *Eramus aliquando inſipientes, increduli*, ſed Paulus apoſtolus, qui ex Iſrael, qui erat ſecundum eam, quæ in lege eſt juſtitiam inculpatus, ait: *Eramus enim aliquando & nos*, qui ex Iſrael, *increduli, inſipientes.* Itaque non ſolum, qui ex gentibus, inſipientes erant, neque ſoli illi peccatores, ſed & nos legem edocti, tales eramus ante adventum Chriſti. Poſt illa igitur, quæ ad Iſrael dicta ſunt, ad nos, qui ex gentibus ſumus, dicitur: *Revertimini filii revertentes, & ſanabo contritiones veſtras.*

2. Sed dixerit aliquis: hæc dicta ſunt ad Iſrael, tu vero trahis ea ad illos, qui ex gentibus ſunt. Volumus probare, non multis interjectis, ſed mox, ubi alloqui vult Iſraelem de converſione, Iſraelis nomen apponi. Conſequenter nempe dicitur: *Si converſus fuerit Iſrael, ait Dominus, ad me convertetur: & ſi abſtulerit abominationes ſuas de ore ſuo, & a facie mea reveritus fuerit, & juraverit, vivit Dominus, cum veritate, in judicio & juſtitia; & benedicent in eo gentes.* Priora igitur dicta ſunt ad eos, qui ex gentibus ſunt: deinde cum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Iſrael ſalvus erit, ut in epiſtola ad Romanos ſcripſit Apoſtolus. Adverte, quo pacto nos Deus revertentes perfecte reverti adhortetur, ſpondens, ſi nos revertentes reverſi fuerimus ad eum, noſtras ſe per Jeſum Chriſtum ſanaturum contritiones. Nos vero, qui neque cunctamur, neque in ſalute moram, ut

αλλων ποτε μεριδες, συ ειποντος ημι
υιοι επιςρεφοντες, και ιασομαιτα συντρ
αποκρινομεθα· μεριδες συ ημεις. και γ
την κλησιν μονον· ουχ' ως εκεινοι εκληθη
τησαντο, ουτω και ημεις καλουμενοι παρα
μεν γαρ εν ταις του ευαγγελιου παραβολ
κεκλημενων προηγουμενως, ο μεν τις ε
εγημα, εχε με παρητημενον. ο δε τις· ζ
ρασα πεντε, και πορευομαι δοκιμασαι
παρητημενον· ουχ ουτως ουν ημεις οι απο
θημεν, και παραιτουμεθα δια τι; περι π
ινα καταγινωμεθα; περι ποιαν γυναικα
και περι τι αλλο ασχοληθωμεν; ειρηκεν
επιςρεφητε υιοι επιςρεφοντες, και ιασομ
ματα υμων· και βλεποντες εαυτων τα
και περι της ιασεως επαγγελιας, ευθεως
νομεθα, και λεγομεν· ιδου ημεις εσομεθα σ
ριος ο θεος ημων. υπακουσαντες ουν και ειπ
θα σοι, μνημονευωμεν οτι υπισχομεθα
αυτω το· δουλοι εσομεθα σοι· και ειπο

Israel ille, interponimus, respondentes dicimus: *Ecce servi nos erimus tibi:* Deus quidem dixerat: *Revertimini filii revertentes, & sanabo contritiones vestras;* at qui ex gentibus: servi erimus nos, qui prius tui non eramus, sed dæmonum, sed adversariarum potestatum. Cum enim divideres, altissime, gentes, non fuimus nos portio tua, neque cum populo Jacob funiculus hereditatis tuæ, sed aliorum portio evasimus. Nihilominus nos qui aliorum portio olim fuimus: dicente te nobis: *Revertimini filii revertentes; & sanabo contritiones vestras*, respondemus: partes tuæ nos; id quippe tantum expectabamus, ut nos vocares. Non sicut illi vocati sunt, & respuerunt, sic & nos vocati renuimus. Habemus enim in Evangelii parabolis, ex his, qui primi erant vocati, hunc quidem respondisse: *Uxorem duxi, habe me excusatum*, hunc vero: *juga boum emi quinque, vado probare illa. habe me excusatum.* Non sic igitur nos, qui ex gentibus sumus vocati excusatione utimur. Cur enim? ad quemnam agrum concessuri? ad quamnam mulierem sapientem? Circa quid tandem aliud occupari possemus? Dixit itaque Deus nobis: *Revertimini filii revertentes, & sanabo contritiones vestras*, & videntes nostras ipsorum contritiones, & sanitatis promissionem, statim nos respondemus, ac dicimus: *Ecce nos erimus tui, quia tu Dominus Deus noster.* Obedientes igitur & dicentes: *tui erimus*, meminerimus, quid Deo spopondimus, dicentes ei: servi erimus tibi: & cum dixerimus ei: *tui erimus*, ne alterius ditionem subeamus, non spiritus iræ, non spiritus tristiæ, non spiritus concupiscentiæ, non ipsius diaboli, neque Angelorum ejus, sed cum vocati dixerimus: *ecce nos erimus tui*, ostendamus operibus, qui sumus polliciti, nos ejus fore, nulli alteri quam ipsi nosmetipsos addixisse, & dicere, *quia tu Domine Deus noster es.* Nullum enim Deum nos confitemur, non ventrem sicut gulosi, *quorum Deus venter est*; non

λιαν, ὡς οἱ γαςριμαργοι, ὧν ὁ θεος ἡ κοιλια· ἢ το ἀργυριον, ὡς οἱ φιλαργυροι, και την πλεονεξιαν, ἥτις ἐςιν εἰδωλολατρια· οὐδε ἀλλο τι ἐκθεουμεν, και θεοποιουμεν, ὡς οἱ πολλοι θεοποιουσιν, ἀλλα ἡμιν ὁ ἐπι πασιν, ὁ δια παντων, ὁ ἐν πασι θεος ἐςι, και ἠρτημεθα της ἀγαπης της προς τον θεον· ἡ γαρ ἀγαπη κολλα ἡμας τῳ θεῳ. λεγομεν ἰδου ἡμεις ἐσομεθα σοι, ὁτι συ κυριος ὁ θεος ἡμων.

Εἰτα καταγνοντες των προτερων ἡμων κακων, ὁτι μεγαλα μεν ἐνομιζομεν, και ὑψηλα τα εἰδωλα, προσεκυνουμεν, και θαυμαςα ἐνομιζομεν οἷς ἐλατρευομεν. νυν δε κατεγνωμεν, ὁτι ἐκεινα παντα ψευδη ἠν, και οὐδεν ἐτυγχανεν· λεγομεν ἐπιςρεφοντες· ὀντως εἰς ψευδος ἠσαν οἱ βουνοι. και ἡμεις καταγνοντες των προτερων ὑψηλων, και των προτερων θαυμασιων· και ταχα ἐαν φιλοτεχνωμεν εὑρησομεν την διαφοραν των ἐν τοις ἐθνεσι βουνων και ὀρεων· ἅ τινα καταλιποντες, οἱ εἰποντες· ἰδου δουλοι ἡμεις ἐσομεθα σοι, ὁτι συ κυριος ὁ θεος ἡμων εἰ, κατηγορουσιν αὐτων ὡς ψευδων, και των βουνων, και των ὀρεων. τις οὖν ἡ διαφορα των ἐν τοις ἐθνεσιν ὀρεων και βουνων, ὧν κατεγνωκοτες λεγομεν· ὀντως εἰς ψευδος ἠσαν οἱ βουνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων; τουτο λεγομεν ἡμεις καταγνοντες των προτερων τα προσκυνουμενα παρα τοις ἐθνεσι, τα μεν προσκυνειται ὡς θεοι, τα δε ὡς ἡρωες. ὁμολογουσι γαρ κἀυτοι περι τινων, ὁτι προτερον θνητοι ἠσαν, και ἀπεθεωθησαν. Ἡρακλεα προσκυνουσιν οὐχ ὡς γεγεννημενον θεον, ἀλλα ὡς ἐξ ἀνθρωπου εἰς θεον μεταβληθεντα· Ασκληπιον προσκυνουσιν ὡς ἐξ ἀνθρωπων δι' ἀρετην εἰς θεον μεταβεβηκοτα. ὁταν δε προσκυνουσι τους πατερας τουτων ὀνομαζομενους παρ' αὐτοις θεους, προσκυνουσιν, οὐχ' ὡς μεταβληθεντας ἐξ ἀνθρωπων εἰς θεους, ἀλλ' ὡς ἐκεινοι οἰονται, θεους ἀρχηθεν ὀντας· ἐσονται μεν οὖν οἱ ἀρχηθεν μεν θεοι νομιζομενοι τοις ἐθνεσι τα ὀρη, και ἡ δυναμις των ὀρεων· οἱ δε νομιζομενοι παρ' αὐτοις νυν μεν εἶναι θεοι, προτερον δε ἀνθρωποι γεγονεναι, οὗτοι εἰσιν οἱ βουνοι. ἐγνωκοτες οὖν ἀμφοτερα προσκυνουμενα

ταγμα-

argentum, ut amatores pecuniæ, non avaritiam, quæ *est idolorum servitus*: Neque aliud quidquam pro Deo habemus, in deorumque numero collocamus, sicut plurimi facere consueverunt, sed nobis, qui super omnes, qui per omnia, qui in omnibus est, Deus est, & charitate, quæ est ad Deum, pendemus; charitas enim nos cum Deo conglutinat: Dicimus: *Ecce nos tui erimus, quoniam tu Dominus Deus noster.*

3. Deinceps cum nos priorum malorum pœnituerit, quando & magnitudine & excelsitate pollere idola opinabamur, ea venerabamur, & quæ colebamus, admiranda putabamus; nunc vero & futilia fuisse atque inania cognovimus, revertentesque dicimus: *Vere in mendacium erant colles*, & nos reprobatis prioribus illis excelsis & admirabilibus, si etiam diligenter inquiramus, fortasse eorum, quæ in gentibus sunt, collium montiumque differentiam reperiemus. Quæ deserentes ii, qui dixerunt: *Ecce nos servi erimus tui, quoniam tu Dominus Deus noster es*, ut mendacia reprobant, tum colles, tum montes. Quænam igitur differentia eorum, quæ in gentibus sunt, montium & collium, quibus damnatis dicimus: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium?* Hoc quippe dicimus prioribus abjectis. Quæ a gentibus adorantur, partim tanquam dii adorantur, partim ut heroes: nam & ipsi de quibusdam fatentur eos, cum prius mortales fuissent, in deorum numerum fuisse relatos. Herculem adorant, non ut natura Deum, sed ut mutatum ex homine in Deum; Æsculapium colunt tanquam ab humana ad divinam dignitatem propter virtutem evectum. Quando autem horum patres ab ipsis nuncupatos deos adorant, non uti ex hominibus in deorum numerum translatos venerantur, sed ut illi quidem existimant, a principio deos. Erunt itaque, qui gentibus ab initio dii habentur, *montes & fortitudo montium*; qui vero nunc ab ipsis esse quidem

ταγματα, φασιν· ὀντως εἰς ψευδος ἠσαν οἱ βȣνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων. νυν γαρ ὑπολαμβανȣσιν οἱ αὐτα λατρευοντες, ὀτι ψευδη ἐςι ταυτα. διοπερ οἰονται τȣς χρισμȣς και τας θεραπειας ἀληθινας εἰναι θεραπειας, ȣ᾽χ᾽ ὁρωντες διαφοραν πασης δυναμεως, και σημειων, και τερατων ψευδȣς, ἐν πασῃ ἀπατῃ ἀδικιας τοις ἀπολλυμενοις γινομενων, προς πασαν δυναμιν σημειων και τερατων ἀληθειας· ἁ μεν γαρ ἐποιει Χριςος Ιησȣς, ταυτα ἠν σημεια ἀληθειας. και προ αὐτȣ μεν ἁ ἐποιει Μωσης, δυναμις ἠν ἀληθειας· ἁ δε ἐποιȣν οἱ Αἰγυπτιοι, σημεια ἠν και τερατα ψευδȣς. ȣ᾽τω δε και ἁ ἐποιει Σιμων μετα τον Ιησȣν ὁ μαγος, ὡςε ἀποπλαναν το ἐθνος της Σαμαρειας, και νομιζεσθαι αὐτον εἰναι δυναμιν θεȣ· και αὐτα ἠν σημεια και τερατα ψευθȣς. ὁταν ȣ᾽ν καταγνωμεν ἐκεινων, λεγομεν οἱ κατεγνωκοτες· ὀντως εἰς ψευδος ἠσαν οἱ βȣνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων.

Εἰτα ἡμεις, οἱ ἀπο των ἐθνων ἰσμεν, ὁτι τῳ παραπτωματι τȣ Ισραηλ ὁδον ἐλαβομεν σωτηριας, και ἐκεινοι ἐξω εἰσιν ἐκβεβλημενοι, μεχρι το πληρωμα ἡμων εἰσελθῃ· ἰσμεν δε ὁτι ἐαν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, μετα τȣτο πας Ισραηλ σωθησεται· δια τȣτο φαμεν πρωτον μεν το· ὀντως εἰς ψευδος ἠσαν οἱ βȣνοι, και ἡ δυναμις των ὀρεων· δευτερον δε περι τȣ Ισραηλ σωθησομενȣ μετα το πληρωμα των ἐθνων· πλην δια κυριȣ θεȣ ἡμων ἡ σωτηρια τȣ Ισραηλ. ἐπει δε ἀπαξ ἐμνησθημεν τȣ ἀποςολικȣ ῥητȣ λεγοντος, ὁτι τῳ παραπτωματι, ᾡ παρεπεσεν ὁ Ισραηλ, ἡ σωτηρια γεγονε τοις ἐθνεσι, και ὁταν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, ἐξω μενοντος τȣ Ισραηλ μετα το εἰσερχομενον πληρωμα των ἐθνων, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται· φερε, τα κατα τȣς τοπȣς τȣτȣς ἀναπτυξωμεν. ἠν Ισραηλ σωζομενος. ἐξεπεσεν ὁ πολυς Ισραηλ· ἀλλα λειμμα κατ᾽ ἐκλογην χαριτος γεγονε· περι ȣ᾽ λειμματος μυςικως ἐν Ηλιᾳ λελεκται·

κατελι-

dii, sed prius homines fuisse censentur, hi sunt colles. Scientes igitur ambos illos ordines adorari, aiunt: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium.* Nunc enim, qui ista colunt, non sibi persuadent hæc esse mendacia. Quamobrem oracula & curationes veras esse existimant, non cernentes, quantum omnis virtus cum signorum, tum prodigiorum mendacii, quæ in omni deceptione iniquitatis fiunt iis, qui pereunt, differat ab omni virtute signorum & prodigiorum veritatis. Quæ enim Christus Jesus faciebat, hæc erant signa veritatis; & ante ipsum quidem, quæ faciebat Moyses, virtus erant veritatis: quæ vero Ægyptii faciebant, signa erant & prodigia mendacii: sic etiam, quæ post Jesum faciebat Simon magus, ut gentem Samariæ deciperet, ipseque virtus Dei esse putaretur, signa erant & prodigia mendacii. Postquam igitur ista rejecimus, dicimus: *Vere in mendacium erant colles, & fortitudo montium.*

4. Deinde nos, qui sumus ex gentibus, scimus delicto Israelis viam nos salutis cepisse, eosque esse ejectos foras, donec plenitudo nostra advenerit. Scimus item, postquam plenitudo gentium intraverit, tunc omnem Israel salvum futurum: idcirco primum quidem dicimus: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium*: deinde addimus de salvando post plenitudinem gentium Israele: *Verumtamen per Dominum Deum nostrum salus Israel.* Quoniam autem semel apostolici textus meminimus dicentis, delicto, quo corruit Israel, salutem ortam gentibus; & quando plenitudo gentium intrarit, Israel foris manente, post ingressum plenitudinis gentium, omnem Israel salvum fore, agedum, ea, quæ ad hæc loca pertinent, explicemus. Erat Israel, qui salvabatur, excidit magna pars Israel, sed *reliquiæ secundum gratiæ electionem factæ sunt*, de quibus mystice in Elia dictum est: *reliqui*

κατελιπον ἐμαυτῳ ἑπτακισχιλιες ἀνδρας, οἵτινες ἐκ ἐκαμψαν γονυ τῃ Βααλ. και ἑρμηνευων περι τε λειμματος τετε ὁ ἀποςολος φησιν· ἀρ' ἐν και ἐν τῳ νυν καιρῳ λειμμα κατ' ἐκλογην χαριτος γεγονεν. ἐκεν τε Ισραηλ λειμμα, σωζομενον καταλειφθεντος τε Ισραηλ. ταυτα δε δυο ταγματα, ει δυνατος ει, μεταγαγε μοι και ἐπι τες ἀπο των ἐθνων· ἐ γαρ εἰπεν, ὅταν παντα τα ἐθνη σωθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται· ἀλλ', ὅταν το πληρωμα των ἐθνων εἰσελθῃ, τοτε πας Ισραηλ σωθησεται. ἐ τις Ισραηλ σωθησεται μετα παντα τα ἐθνη, ἀλλα μετα το πληρωμα των ἐθνων. εἰ τις δυναται, το λοιπον, ὥσπερ εὑρε τον Ισραηλ σωζομενον μετα το πληρωμα των ἐθνων, διαβας τῳ λογῳ, κατανοησατω ὅτι ποτε παντες δελευσεσιν, κατα τα ἐν τῳ Σοφονιᾳ εἰρημενα, τῳ θεῳ ὑπο ζυγον ἑνα, και ἐκ περατων Αἰθιοπιας οἰσεσιν θυσιας αὐτῳ· ὅτι, ὡς ἐν ξζ' λεγεται ψαλμῳ, Αἰθιοπια προφθασει χειρα αὐτης τῳ θεῳ· και ταις βασιλειαις της γης προςασσει ὁ λογος λεγων· ἀσατε τῳ κυριῳ, ψαλατε τῳ θεῳ Ιακωβ.

Οὐκ ἐν λεγομεν ἡμεις οἱ ἀπο των ἐθνων περι μεν ἑαυτων μετανοεντες ἐπι τοις ψευδεσιν ἃ ἐνομιζομεν εἶναι ἀληθη· ὄντως εἰς ψευδος ἦσαν οἱ βενοι, και ἡ δυναμις τε ὀρεων· περι δε τε μεθ' ἡμας σωθησομενε Ισραηλ· πλην δια κυριε θεε ἡμων ἡ σωτηρια τε οἰκε τε Ισραηλ. εἶτα ἐξομολογεμενοι περι των ἁμαρτηματων, ἐν οἷς και οἱ πατερες ἡμων γεγονασι και ἡμεις αὐτοι εἰδωλολατρεντες φαμεν· ἡ δε αἰσχυνη κατηναλωσε τες μοχθες των πατερων ἡμων ἀπο νεοτητος αὐτων, τα προβατα αὐτων και τες βοας αὐτων, και τες υἱες αὐτων, και τας θυγατερας αὐτων. ἐκεν εἰ μελλει καταναλισκεσθαι ὁ μοχθηρος μοχθος, και το ψευδος ἐργον των πατερων, αἰσχυνην δει γενεσθαι· πριν γαρ αἰσχυνης ἐ καταναλισκεται ὁ μοχθος των πατερων ἡμων, και τα ἐπιφερομενα. δια τετο κατανοησωμεν ἁμαρτανοντων διαφορας. εἰσιν ἁμαρτανοντες, και ἐκ αἰχυνομενοι, ἐδε αἰδεμενοι ἐπι ταις ἁμαρτιαις αὐτων, ἐδε ἐρυθριωντες. τοιετοι

εἰσιν

mihi septem millia virorum, qui non curvaverunt genua ante Baal: quod interpretans de hisce reliquiis Apostolus, ait: *Sic ergo in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt.* Itaque Israel derelicti reliquiæ salvandæ. Hunc duplicem ordinem, si potes, transfer, quæso, etiam ad eos, qui ex gentibus sunt. Non enim dixit: quum omnes gentes salvæ factæ fuerint, tunc omnis Israel salvus erit, sed, quum plenitudo gentium intraverit, tunc omnis Israel salvus erit. Non portio Israel salvabitur post omnes gentes, sed post gentium plenitudinem. Si quis potest, residuum, (prout reperit Israelem salvum fore post gentium plenitudinem) ratione percurrens, cogitet omnes aliquando juxta illa, quæ in Sophonia dicta sunt, servituros Deo sub jugo uno, & de finibus Æthiopiæ allaturos victimas ei; quia sicut in psalmo sexagesimo septimo dicitur: *Æthiopia præveniet manus ejus Deo*, & regibus terræ præcipit sermo, dicens: *Cantate Domino, psallite Deo Jacob.*

5. Itaque nos in nobismetipsis pœnitentiam agentes de mendaciis, quæ putabamus esse vera, dicimus: *Vere in mendacium erant colles & fortitudo montium*; de Israele vero post nos salvando: *Verumtamen per Dominum Deum nostrum salus domus Israel.* Deinde confitentes peccata, in quibus & patres nostri fuerunt, nosque ipsi idola colentes, dicimus: *Confusio autem consumpsit labores patrum nostrorum ab adolescentia eorum, oves eorum & vitulos eorum, filios eorum & filias eorum.* Itaque si pravus labor consumendus est & mendax opus patrum, confusionem nasci necesse est; ante confusionem enim non consumitur labor patrum nostrorum, & quæ adduntur. Propterea peccantium differentias consideremus. Sunt, qui peccent, & non confunduntur, neque verecundiam concipiunt, nec erubescunt de peccatis suis: istiusmodi sunt, qui desperantes, semetipsos tradiderunt omni impudici-

εἰσιν οἱ ἀπηλγηκοτες, και ἑαυτους παραδοντες πασῃ ἀσελγεια, και πασῃ ἀκαθαρσιᾳ· βλεπεις γαρ τους ἀπο του ἐθνων τινα τροπον ὡς ἀριστειας ἐσθαι ὀτε καταλεγουσι τας πορνειας και τας μοιχειας ἑαυτων, ουδε αἰδουμενοι ὁμολογειν τα τοιαυτα πεποιηκεναι. και ου λεγουσιν αὐτα ἁμαρτηματα, ὁσον ουκ αἰσχυνονται, ουκ ἀναλισκονται αὐτων οἱ μοχθοι, ουκ ἀναλισκεται αὐτων τα ἁμαρτηματα. ἀρχη ἀγαθων ἐστι, το αἰσχυνθηναι τινα ἁ ουκ ᾐσχυνετο. δια τουτο ἐγω ου καταραν νομιζω ἐν τοις προφηταις λεγεσθαι ἐν τῳ· αἰσχυνθητωσαν, και ἐντραπητωσαν παντες οἱ μισουντες Σιων· εὐχεται γαρ τους ἀναισθητους των της αἰσχυνης ἐργων, εἰς συναισθησιν ἐρχεσθαι, ἱνα αἰσχυνθεντες δυνηθωσιν ἀναλωσαι τους μοχθους και τα ἁμαρτηματα αὐτων.

Τα δε ἀλογα των πατερων κινηματα προβατα εἰπε και μοσχους. ου γαρ παντα τα ἀλογα ἐπαινετα· ἀλλ' ἐστιν ἀλογα τινα ψεκτα ὡσπερ τα προβατα των πατερων των ἡμαρτηκοτων· ἐστι δε τινα ἀλογα ἐπαινετα, οἱον· τα ἐμα προβατα της φωνης μου ἀκουουσι. προβατα ἠν και ταυτα οἱς ἀναλογον ἐχομεν τον λογον, ἐχοντες τον ποιμενα τον καλον ἐν ταις ψυχαις ἡμων. ἐπαν γαρ λεγει ὁ σωτηρ ἐγω εἰμι ὁ ποιμην ὁ καλος· ουκ ἀκουω μονον καθολικως, ὡς παντες ἀκουουσιν, ὁτι ποιμην ἐστι των πιστευοντων· και τουτο μεν γαρ και ὑγιες και ἀληθες· ἀλλα και ἐν τῃ ἐμῃ ψυχῃ ὀφειλω ἐχειν ἐνδον μου τον Χριστον, ἐδον μου τον καλον ποιμενα, ποιμαινοντα τα ἐν ἐμοι ἀλογα κινηματα, ἱνα μηκετι ἐπι την νομην, ὡς ἐτυχεν, ἐξερχηται, ἀλλ' ἀγομενα ὑπο του ποιμενος, ταυτα τα ἀλλοτρια ποτε τυγχανοντα αὐτου, ἰδια γενεσθαι αὐτου. δια τουτο νυν ἐαν ποιμην ᾐ ἐν ἐμοι, ὁς ἀρχει μου των αἰσθησεων, ουκετι εἰσιν ὑπο νουν ἀλλοτριον, ἡ ὑπο Φαραω, ἡ ὑπο Ναβουχοδονοσωρ, ἀλλα ὑπο τον καλον ποιμενα.

Και αἰσχυνη ουν κατηναλωσε τους μοχθους των πατερων ἡμων ἀπο νεοτητος αὐτων, τα προβατα αὐτων, και τους βοας αὐτων. ἐστιν ἐν ἡμιν γεωργουν ἡμας, ἡτοι δε κακως γεωργουν εἰγε δει λεγειν το κακως ἐστι του γεωργουντος ἡ καλως γεωργουν. εἰ μεν ουν κακως γεωργει, μοχθος

ἐστι

æ, & omni immunditiæ. Vides enim gentiles, quo
ıcto quasi egregia facinora interdum narrent suas
ornicationes & adulteria, neque pudeat confiteri,
: talia patrasse. Nec illa peccata vocant, nedum
rubescant, neque consumuntur ipsorum labores,
eque consumuntur eorum peccata. Principium bo-
orum est, pudore affici ob ea, quorum non pude-
at. Quamobrem ego non maledictiorem existimo
l, quod in prophetis habetur: *Confundantur & con-
ertantur retrorsum omnes, qui oderunt Sion.* Preca-
ır enim, ut, qui pudendorum operum sensum nul-
ım habent, ii sensum accipiant, ut confusi possint
ıos labores & peccata consumere.

6. Irrationales porro patrum motus vocavit oves
c vitulos, neque enim omnia bruta laudabilia, sed
ınt bruta quædam digna vituperio, sicut oves pa-
rum, qui peccaverant: sunt autem quædam bruta
ıude digna, juxta illud: *Oves meæ vocem meam audiunt.*
Oves erant etiam hæ, quibus non absimilem habe-
ıus rationem, habentes pastorem bonum in animа-
us nostris. Quando enim Salvator ait: *Ego sum pa-
or bonus*, non tantum ut cæteri, universe dictum in-
elligo, eum nempe esse pastorem credentium, &
ıoc enim sanum est & verum; sed & in mea anima
ebeo Christum intus habere, bonum pastorem, qui
ı me regat motus irrationales, ne amplius ad pascua,
ıt casus tulerit, exeant, sed a pastore ducti, ipsius
proprii fiant, qui ab eo alieni aliquando erant.
Quamobrem si nunc sit in me pastor, qui regat sen-
us meos, non amplius subsunt menti alienæ, vel
Pharaoni, vel Nabuchodonosori, sed bono pastori.

7. *Et confusio consumpsit labores patrum nostrorum ab
ıdolescentia eorum, oves eorum & boves eorum.* Est quid
n nobis, quod terram nostram colit, sed vel male
colit, si male colere dicendus est agricola, vel bene
colit. Si ergo male colit, labor est patrum con-

sumptus

ἐςι των πατερων καταναλισκομενος ὑπο της αἰσχυνης αὐτων· εἰ δε καλως γεωργει, ἐκ ἐςι των πατερων μοχθος· ἀλλα μοχθος ἐςιν ἀφ' ὧν τα πρωτοτοκα ἀναφερεται ἐπι τε θυσιαςηριε τε θεε. τες υἱες αὐτων, και τας θυγατερας αὐτων. λεγεσιν ἐτοι. τινων αὐτων; ἡ των πατερων υἱοι ἀναλισκονται ἀπο της αἰσχυνης αὐτων, και αἱ θυγατερες; πολλακις εἰπομεν τα της ψυχης γεννηματα, ὁτι τα νοηματα μεν εἰσιν υἱοι, τα δε ἐργα και αἱ πραξεις αἱ δια τε σωματος θυγατερες. ἐπει ἐν ἐςι τινα νοηματα μοχθηρα, ὁποια ἐνοησαν οἱ ἀπο των ἐθνων· ἐςι δε και ἐργα μοχθηρα· δια τετο υἱοι και θυγατερες ἀναλισκονται ὑπο των πεποιηκοτων, ἐαν αἰσχυνη αὐτοις ἐγγενηται περι των ἡμαρτημενων. ἡμας δε ἀπειη ποιειν υἱες και θυγατερας δεομενες ἀναλωσεως της ἀπο της αἰσχυνης.

Μετα ταυτα λεγεσιν ἐτοι οἱ ἐξομολογεμενοι το· ἐκοιμηθημεν ἐν τη αἰσχυνη ἡμων· και μετα τετο φασι· και ἐπεκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια ἡμων. περι των καλυμματος πολλακις ἡμιν εἰρηται, τε ἐπικειμενε τῳ προσωπῳ των μη ἐπιςρεφοντων προς κυριον. δι ὁ καλυμμα, ἐαν ἀναγινωσκηται Μωσης, ὁ ἁμαρτωλος ἐ νοει αὐτον· καλυμμα γαρ εἰς την καρδιαν αὐτε κειται. δι' ὁ καλυμμα, ἐαν ἀναγινωσκηται ἡ παλαια διαθηκη, ἐ συνησει ἀκεων. δι' ὁ καλυμμα και το εὐαγγελιον τοις ἀπολλυμενοις ἐςι κεκαλυμμενον. ἐλεγομεν τοινυν περι τε καλυμματος, ὁτι ἡ αἰσχυνη ἐςι το καλυμμα. ὁσον γαρ ἐχομεν τα ἐργα της αἰσχυνης, δηλον ὁτι ἐχομεν το καλυμμα, κατα το εἰρημενον πε ἐν μ' και γ' ψαλμῳ· και ἡ αἰσχυνη τε προσωπε με ἐκαλυψε με. παρεθεμην, ὁτι ὁ μη ἐχων αἰσχυνης ἐργα, ἐκ ἐχει καλυμμα· ὁποιος ἡν ὁ Παυλος λεγων· ἡμεις δε παντες ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριε κατοπτριζομεθα. Παυλος ἐν ἀνακεκαλυμμενον ἐχει το προσωπον· ἐ γαρ ἐχει αἰσχυνης ἐργα. ὡς ἐν ἐκει· ἡ αἰσχυνη τε προσωπε με ἐκαλυψε με, εἰρηται ἐν μ' και γ' ψαλμῳ· τον αὐτον τροπον εἰρηται ἐνθαδε· ἐκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια ἡμων. ὁσον ἀτιμιας ἐργα ἐργαζομεθα, καλυμμα ἐχομεν ἐπι την καρδιαν ἡμων κειμενον. εἰ θελομεν το

καλυμ-

sumptus a confusione eorum; si vero bene colit, non est patrum labor, sed labor eorum est, a quibus primogenita super altare Dei offeruntur. *Filios eorum & filias eorum.* Dicunt hi. Quorum eorum? An patrum filii & filiæ consumuntur a confusione ipsorum? Sæpe diximus, inter animæ fœtus cogitationes quidem esse filios, opera vero & actus qui corpore fiunt, esse filias. Quoniam igitur sunt cogitationes pravæ, quales fuere gentilium, sunt item opera prava, ideo filii & filiæ consumuntur ab auctoribus suis si eos peccatorum puduerit. Absit autem a nobis, ut procreemus filios & filias, quas consumi opus sit a confusione.

8. Post hæc aiunt, qui confitentur: *Dormivimus in confusione nostra*, quibus addunt: *Et cooperuit nos ignominia nostra.* Sæpe nobis sermo fuit de velamine, quod obtegit faciem eorum, qui non revertuntur ad Dominum. Propter quod velamen, si legatur Moyses, peccator non intelligit ipsum. Velamen enim cordi impositum habet, propter quod velamen, si legatur vetus testamentum, qui audit, non intelliget. Propter quod velamen, ipsum quoque evangelium iis, qui pereunt, est absconditum. Dicebamus itaque de velamine, id esse confusionem. Quandiu enim habemus opera confusionis, manifestum est, nos habere velamen, secundum illud psalmi quadragesimi tertii: *Et confusio faciei meæ operuit me.* Adjeci illum, qui non habet opera confusionis, non habere velamen; cujusmodi erat Paulus, dicens: *Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini speculamur.* Paulus itaque revelatam habet faciem: non enim habet opera confusionis. Quemadmodum igitur in quadragesimo tertio psalmo dictum est: *Confusio faciei meæ operuit me*; ita etiam hic dictum est: *Cooperuit nos ignominia nostra.* Dum ignominiæ operibus incumbimus, velamen in corde nostro positum habemus. Si vo-

καλυμμα το ἀπο της ἀτιμιας ἀποθεσθαι, ἐπι τα της τιμης ἐργα καταντησωμεν, και νοησωμεν ἐκεινο το ὑπο τȣ σωτηρος εἰρημενον· ἱνα παντες τιμωσι τον υἱον, καθως τιμωσι τον πατερα. νοησωμεν και το παρα τῳ ἀποςολῳ εἰρημενον· δια της παραβασεως τȣ νομȣ τον θεον ἀτιμαζεις. ὁ δικαιος ὡς τιμα τον πατερα, τιμα τον υἱον. ἡ ἀτιμια, ὁταν ἀτιμαζω τον υἱον, αὑτη καθ' ἣν ἀτιμαζω τον πατερα, ἐπικαλυμμα γινεται τȣ προσωπȣ μȣ, και λεγω· ἐπεκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια. δια τȣτο νοησαντες το καλυμμα, το ἐπικειμενον ἀπο των της αἰσχυνης ἐργων, ἀπο των της ἀτιμιας πραξεων περιελωμεθα το καλυμμα. ἐφ' ἡμιν ἐςι περιαιρεθηναι το καλυμμα, ȣ̓δενος ἀλλȣ ἐςιν. ἡνικα γαρ ἐπεςρεψε προς κυριον Μωσης, περιῃρειτο το καλυμμα. ὁρας ὡς Μωσης ποτε λαμβανεται και ἐπι τȣ λαȣ. ὁσον ȣ̓κ ἐπεςρεφε προς κυριον, συμβολον ὠ̃ τȣ λαȣ τȣ μη ἐπιςρεφοντος προς κυριον, καλυμμα εἰχεν ἐπικειμενον αὐτȣ τῳ προσωπῳ· ὁτε δε ἐπεςρεφε προς κυριον, συμβολον γενομενος των ἐπιςρεφοντων προς κυριον, τοτε περιῃρειτο το καλυμμα, και ȣ̓χ οἱον ὁ θεος αὐτῳ ἐκελευε. ȣ̓ γαρ εἰπεν ὁ κυριος προς Μωσην, περιθȣ το καλυμμα· ἀλλ' ἰδων Μωσης, ὁτι ȣ̓ δυναται ὁ λαος ἰδειν την δοξαν αὐτȣ, τοτε ἐπετιθει το καλυμμα ἐπι το προσωπον. και ȣ̓ περιεμεινε θεον λεγοντα, περιελȣ το καλυμμα, ἡνικα ἀν ἐπιςρεψε προς κυριον.

Τȣτο ȣ̓ν γεγραπται, ἱνα και συ το καλυμμα ἐπιτιθεις σȣ τῳ προσωπῳ δια των της ἀτιμιας, και των της αἰσχυνης ἐργων, αὐτος ἐργαση και το περιαιρεθηναι το καλυμμα. ἐαν ἐπιςρεψῃς προς κυριον, τοτε περιαιρεις το καλυμμα, και ȣ̓κετι ἐρεις το· ἐπεκαλυψεν ἡμας ἡ ἀτιμια ἡμων. οἱον ὀργη ἐπικειμενη τῃ ψυχῃ ἡμων κατα τινος, ἐπικειται καλυμμα ἡμων ἐπι το προσωπον. δια τȣτο εἰ θελομεν προσευχομενοι εἰπειν· ἐσημειωθη ἐφ' ἡμας το φως τȣ προσωπȣ σȣ κυριε, περιαιρωμεν το καλυμμα, και ποιησωμεν το ἀποςολικον ἐκεινο το· βȣλομαι ȣ̓ν προσευχεσθαι τȣς ἀνδρας ἐν παντι τοπῳ, ἐπαι-

ροντας

ſumus velamen, quod ſit ex ignominia, deponere, ad honoris opera contendamus, illudque Salvatoris noſtri dictum intelligamus: *Ut omnes honorificent filium, ſicut honorificant patrem*, nec non & illud Apoſtoli: *Per prævaricationem legis Deum inhonoras.* Juſtus, ſicut honorat patrem, honorat filium. Ignominia, quando inhonoro filium, eadem, qua inhonoro patrem, velamen fit faciei meæ, & dico: *Cooperuit nos ignominia.* Quapropter agnoſcentes velamen, quod opera confuſionis imponunt, ab ignominiæ actibus auferamus velamen. In noſtra eſt poteſtate, tollere velamen, nullius alterius. *Dum enim ad Dominum Moyſes revertebatur, auferebatur velamen.* Viden, ut Moyſes quandoque ſumatur pro populo? Dum non revertebatur ad Dominum, populi ad Dominum non revertentis figuram gerens, velamen habuit poſitum ſuper faciem ſuam; quum vero ad Dominum revertebatur, revertentium ad Dominum typum gerens, tunc demebat velamen, idque non quale Deus ei præceperat. Non enim dixit Dominus Moyſi: appone velamen, ſed cum videret Moyſes, non poſſe populum videre gloriam ejus, ponebat velamen ſuper faciem ſuam, nec exſpectavit Deum dicentem: detrahe velamen, cum ad Dominum revertebatur.

9. Hoc itaque ſcriptum eſt, ut tu quoque, cum impoſueris velamen faciei tuæ per opera ignominiæ & confuſionis, id velamen cures auferendum. Si converſus fueris ad Dominum, tunc auferes velamen, nec amplius dices: *Cooperuit nos ignominia noſtra.* Verbi gratia, ſi in anima noſtra ira adverſus quempiam inſederit, impoſitum eſt velamen ſuper faciem noſtram. Ideo ſi volumus orantes dicere: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine*, auferamus velamen, & illud Apoſtoli præſtemus: *Volo ergo viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine*

ira

ροντας οσιες χειρας χωρις οργης και διαλογισμων. εαν περιελωμεν την οργην, περιελωμεν το καλυμμα· ωσαυτως, εαν τα παθη παντα. οσον δε ταυτα εςιν εν τω νω ημων, εν τω λογισμω ημων, επικειται τω ενδον προσωπω ηγεμονικω ημων το καλυμμα και η ατιμια, τε μη βλεπειν ημας την δοξαν τε θεε λαμπεσαν. εκ εςιν ο θεος ο αποκρυπτων αυτε την δοξαν αφ' ημων, αλλ' ημιν το καλυμμα απο της κακιας επιτιθεντες τω ηγεμονικω.

Διοτι εναντι τε θεε ημων ημαρτομεν ημεις, και οι πατερες ημων. ειθε και ημεις λεγωμεν, ως ετοι κατα την προσωποποιΐαν τε προφητε, ημαρτομεν. ε ταυτον εςι το, ημαρτομεν, τω αμαρτανομεν· ο μεν γαρ ετι εν αμαρτια ων, μη λεγετω, ημαρτομεν· ο δε προαμαρτησας, ακριβως δε μετανοησας, λεγετω, ημαρτομεν, ως και εν τω Δανιηλ γεγραπται εξομολογησις των μηκετι αμαρτανοντων, λεγοντων. ημαρτομεν, ηνομησαμεν· και εν ψαλμοις· μη μνησθης ημων ανομιων αρχαιων, φησιν ο προφητης. και ημεις εν εξομολογησωμετα τας αμαρτιας, ειδε μηχθιζας ειθε μητριημερινας, αλλ' ειθε εξομολογεμενοι εξομολογησωμεθα περι αμαρτηματων προ πεντε και δεκα ετων γεγενημενων, τω μηκετι αμαρτιαν εχειν μετ' εκεινα επιπεντε και δεκα ετη. ει δε χθες ημαρτομεν, επω αξιοπιςοι εσμεν εξομολογεμενοι περι των αμαρτηματων ημων· εδε χωραν εχει απαλειφθηναι τα αμαρτηματα ημων ταυτα. διοτι ημαρτομεν ημεις και οι πατερες ημων απο νεοτητος ημων εως της ημερας ταυτης. εκεινα μεν αλλως λελεχθω εις διδασκαλιαν της περι τροπε αριςε εξομολογησεως. ταυτα δε εςι κατηγορια τε εκ πολλε αμαρτανειν. απο νεοτητος, φησιν, εως της ημερας ταυτης, και εχ' υπηκεσαμεν της φωνης κυριε τε θεε ημων· ημαρτομεν, και εχ υπηκεσαμεν εως τε παροντος. ειτα επιςρεψαντες, και αρχην εχοντες επιςροφης λεγεσι το· ημαρτομεν, και εχ' υπηκεσαμεν. εδε γαρ αμα τω θελειν υπακεσαι, ευθεως υπακεομεν· και γαρ επιχρονε δει ωσπερ επι των τραυματων προς

την

ira & disceptatione. Si iram depoſuerimus, ſimul & velamen auferemus; ſimiliter ſi omnes animi affectiones. Donec autem hæ ſunt in mente, & cogitatione noſtra, internæ faciei, principi nempe animæ facultati impoſitum eſt velamen & ignominia, ne ſplendentem Dei gloriam videamus. Non eſt Deus, qui gloriam ſuam a nobis abſcondit, ſed nos, qui velamen malitiæ menti imponimus.

10. *Quia coram Deo noſtro peccavimus nos & patres noſtri.* Utinam nos quoque ſicut hi ſecundum proſopopœam Prophetæ diceremus: *peccavimus.* Non idem eſt, peccavimus, quod peccamus. Qui enim adhuc in peccato eſt, ne dicat: peccavimus; qui vero antea peccavit, & diligentem pœnitentiam egit, is dicat, peccavimus: quemadmodum & apud Danielem ſcripta eſt confeſſio eorum, qui peccare deſierunt, & dicunt: *Peccavimus, iniquitatem fecimus;* & in pſalmis: *Ne memineris iniquitatum noſtrarum antiquarum,* ait Propheta. Et nos itaque confiteamur peccata, utinam non heſterno die, non ante heſternum commiſſa, ſed peccata ante annos decem & quinque patrata, nulla ex eo tempore iniquitate admiſſa. Sin autem heri peccavimus, de iniquitatibus noſtris confitentes, nondum fide digni ſumus, neque locum habet horum venia peccatorum. *Quoniam peccavimus nos & patres noſtri ab adoleſcentia noſtra usque in diem hanc.* Illa quidem alias dicta ſint ad tradendum optimæ confeſſionis modum; hæc autem ſunt diuturnæ peccandi aſſiduitatis accuſatio: *Ab adoleſcentia,* inquit, *usque in diem hanc, & non obedivimus voci Domini Dei noſtri,* peccavimus & ad hanc usque diem non obedivimus. Deinde reſipiſcentes & initium converſionis habentes aiunt: *peccavimus, & non obedivimus.* Neque enim ſimul ac obedire volumus, continuo obedimus. Etenim tempore opus eſt ſicut in vulneribus

την ἰασιν, ὑτως και ἐπι της ἐπιςροφης προς το τελειως και καθαρως ἐπιςρεψαι προς τον θεον.

Επι τυτοις περι τυ Ισραηλ λεγει θεος· ἐαν ἐπιςραφῃ Ισραηλ προς με, λεγει κυριος, και ἐπιςραφησεται, τυτεςιν, ἐαν τελειως ἐπιςρεψῃ, και ἐπιςραφησεται ἐπιςροφῃ, οἱονει ἀρξηται ἐπιςρεφειν. εἶτα φησι· και ἐαν περιελῃ τα βδελυγματα αὐτυ ἐκ τυ ςοματος αὐτυ, και ἀπο προσωπυ μυ εὐλαβηθῃ, και ὀμοσῃ· ζῃ κυριος ἐν ἀληθειᾳ, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ· και εὐλογησυσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. ἐαν ταδε ποιησωσιν, εὐλογησυσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. τινα δε ταδε ποιησωσιν, ἱνα εὐλογησωσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη; ἐαν περιελῃ τα βδελυγματα αὐτυ ἐκ τυ ςοματος αὐτυ. τι δε το περιελειν τα βδελυγματα ἐκ τυ ςοματος αὐτυ; ὁσα κακως λεγομεν, βδελυγματα εἰσιν ἐν τῳ ςοματι ἡμων. περιελωμεν τοινυν τα βδελυγματα ἐκ τυ ςοματος ἡμων, περιαιρυντες καταλαλιας, λογυς ματαιυς, ἀργυς, και μελλοντας ἡμας ποιειν ἐγκαλεισθαι ἐν ἡμερᾳ κρισεως· ἐκ γαρ των λογων συ δικαιωθησῃ, και ἐκ των λογων συ καταδικασθησῃ. εἰπερ ὐν θελομεν ἀπαντησαι ἡμιν το· και εὐλογησυσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη, και ἐν αὐτῳ αἰνεσυσι τῳ θεῳ ἐν Ιερυσαλημ, ποιησωμεν τα ἀπ᾽ ἀρχης εἰρημενα. ποιον δε πρωτον; περιελειν τα βδελυγματα ἐκ τυ ςοματος ἡμων· ἑξης ἐςι και το· ἀπο τυ προσωπυ μυ εὐλαβηθησῃ. δευτερον τυτο ποιησωμεν, ὐχ᾽ ἁπλως, ἱνα εὐλαβηθωμεν. ταχα γαρ ἐςιν εὐλαβεια γινομενη, ὐκ ἀπο προσωπυ δε τυ θευ. οἱ γυν ὐκ ἐπισημονως φοβυμενοι, προτιθεμενοι δε φοβεισθαι, ὐκ ἀπο προσωπυ τυ θευ εὐλαβυνται· ὁσοι δε μετ᾽ ἐπισημης εὐλαβυνται, τῳ ἀει βλεπειν, και ἀναζωγραφειν ἑαυτοις το προσωπον τυ θευ, γινομενον ἐπι τυς ποιυντας τα κακα, τυ ἐξολοθρευθηναι ἐκ γης το μνημοσυνον αὐτων, ὑτοι εἰσιν οἱ ἀπο προσωπυ τυ θευ εὐλαβυμενοι.

Εαν περιελῃ τα βδελυγματα αὐτυ ἀπο τυ ςοματος αὐτυ, και ἀπο τυ προσωπυ μυ εὐλαβηθῃ, και ὀμοσῃ, ζῃ κυριος ἐν ἀληθειᾳ, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνῃ.

ἰδωμεν

ad curationem, sic & in conversione, ut perfecte ac pure ad Deum conversio fiat.

11. Post hæc de Israele dicit Deus: *Si conversus fuerit Israel ad me, dicit Dominus, etiam convertetur.* Hoc est, si perfecte conversus fuerit, etiam conversione convertetur, quasi converti incipiat. Deinde ait: *Et si abstulerit abominationes suas de ore suo, & a facie mea reveritus fuerit, & juraverit, vivit Dominus in veritate, & in judicio, & in justitia; & benedicent in eo gentes.* Si hæc fecerint, benedicent in eo gentes. Quænam porro sunt hæc, quæ facere debeant, ut benedicant in eo gentes? *Si abstulerit abominationes de ore suo.* Quid autem est, auferre abominationes de ore suo? Quæcunque male dicimus, abominationes sunt in ore nostro. Auferamus igitur abominationes de ore nostro, auferendo detractiones, verba inania, otiosa, ex quibus futurum est, ut in die judicii rei simus. *Ex verbis enim tuis justificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.* Si igitur volumus, ut contingat nobis illud: *Et benedicent in eo gentes, & in eo laudem dicent Deo in Jerusalem*, faciamus, quæ initio diximus. Quale autem est primum? Auferre abominationes de ore nostro. Sequitur illud: *a facie mea reveritus fuerit.* Hoc alterum faciamus, non simpliciter, ut revereamur; forte enim est quædam reverentia, quæ non sit a facie Dei. Qui igitur absque scientia reverentur, revereri autem sibi proponunt, non a facie Dei reverentur: qui autem cum scientia reverentur, eo quod semper intueantur, & in semetipsis ad vivum exprimant faciem Dei, quæ est *super facientes mala, ut perdat de terra memoriam illorum*, hi sunt, qui a facie Dei reverentur.

12. *Si abstulerit abominationes suas de ore suo, & a facie mea reveritus fuerit, & juraverit, vivit Dominus, in veritate, & in judicio & in justitia.* Consideremus

ἴδωμεν ἡμεις ἑαυτους οἱ ὀμνυοντες, τινα τροπον ουκ ἐν κρισει ὀμνυομεν, ἀλλ᾽ ἀκριτως, ὡςε γενεσθαι ἡμων τους ὁρκους ἐθει μαλλον ἡ κρισει. συναρπαζομεθα γουν, και τουτο ἐλεγχων ὁ λογος φησι· και ἐαν ὀμοση, ζη κυριος ἐν ἀληθεια, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνη. οἰδαμεν ἐν τῳ εὐαγγελιῳ εἰρημενον ὑπο του κυριου προς τους μαθητας· ἐγω δε λεγω ὑμιν μη ὀμοσαι ὁλως. ἴδωμεν δε και τουτο το ῥητον. και ἐαν διδῳ θεος, συνεξετασθησεται τα ἀμφοτερα· ταχα γαρ πρωτον δει ὀμοσαι ἐν ἀληθεια, και ἐν κρισει, και ἐν δικαιοσυνη, ἱνα μετα τουτο προκοψας τις, ἀξιος γενηται του μη ὀμνυειν ὁλως, ἀλλ᾽ ἐχη ναι, μη δεομενον μαρτυρων του εἰναι το ναι· και ἐχη ου, μη δεομενον μαρτυρων του εἰναι αὐτο ἀληθως ου. και ὀμοση ουν, ζη κυριος, ἐν ἀληθεια. ἐν τῳ ὀμνυοντι πρωτον ζητω το μη ψευδος, ἀλλα το ἀληθες, ἱνα μετα ἀληθειας ὀμοση· ἡμεις δε οἱ ταλανες και ἐπιορκουμεν. ἀλλ᾽ ἐςω μετα ἀληθειας, ουδε καλως ὁρκος γινεται, ἀλλ᾽ ἐν κρισει. δεδοσθω δε, ἐθει ὀμνυω ἐν κρισει, εἰ δεον παραλαμβανειν εἰς τον τοιουτον ὁρκον τον θεον τον του παντος και τον Χριςον αὐτου ἐπι τοδε το πραγμα; πηλικον δει εἰναι το πραγμα ἱνα τα γονατα θω και ὀμοσω; προς ἡν ἀπιςιαν γενομενην ἐντισι περι του λογου μου θεραπευων τουτο ποιησαιμι ποτε; εἰ δε ὡς ἐτυχεν, ουτως ὀμνυοιμι, ἁμαρτοιμι ἀν; ἐαν ουν ὀμοση, ζη κυριος, μετα ἀληθειας, και ἐν κρισει, μη ἀκριτως, και ἐν δικαιοσυνη, μη ἀδικως· και εὐλογησουσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη. ἡνωσεν ἀμφοτερα, τους ἀπο των ἐθνων και τον Ισραηλ. εἰπε περι των ἐθνων, εἰπε και περι του Ισραηλ.

Επιφερει· και εὐλογησουσιν ἐν αὐτῳ ἐθνη, και ἐν αὐτῳ αἰνεσουσιν τῳ θεῳ ἐν Ιερουσαλημ· ὁτι ταδε λεγει κυριος τοις ἀνθρασιν Ιουδα, και τοις κατοικουσιν Ιερουσαλημ. εἰρηκε τοις ἀπο των ἐθνων, εἰρηκε και τοις ἀπο Ισραηλ, λεγει τοις ἀπο του Ιουδα. μεμνημαι των πρωην εἰρημενων περι του Ιουδα και των κατοικουντων ἐν Ιερουσαλημ

noſmetipſos, qui juramus, quomodo non in judicio, ſed ſine judicio juremus, ita, ut juramenta noſtra conſuetudine potius quam judicio fiant. Surripimur itaque: quod & ſermo propheticus reprehendit, dum ait: *Et ſi juraverit, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in juſtitia.* Scimus a Domino diſcipulis in evangelio dictum: *Ego autem dico vobis, non jurare omnino.* Videamus etiam illud, &, ſi dederit Deus, utraque examinabimus. Etenim fortaſſe primo jurandum eſt in veritate, & judicio & juſtitia, ut, poſtea quam profecerit quis, dignus fiat non jurare omnino: ſed habeat *ita*, non agens teſtibus, ut ſit *ita*, & habeat *non*, minime indigens teſtibus, ut ſit ipſum vere *non*. *Et juraverit* igitur, *vivit Dominus in veritate.* In jurante primum quæro non falſum, ſed verum, ut cum veritate juret: nos autem miſeri etiam pejeramus. Sed eſto cum veritate, nondum recte juramentum fit, ſed in judicio. Eſto, conſuetudine juro in judicio, num ideo deceat in iſtiusmodi juramento aſſumere Deum univerſi, & Chriſtum ejus ad hocce negotium? Cujusmodi rem eſſe oportet, ut genua flectam & jurem? Ad quam fidem, ſi ſermoni meo in aliquibus derogatur, reſarciendam hoc facere poſſim aliquando? Sin autem, ut caſus tulerit, ſic jurem, peccabone? *Si* igitur *juraverit, vivit Dominus, cum veritate & in judicio*, non ſine judicio, *& in juſtitia*, non injuſte, *& benedicent in eo gentes.* Utraque conjunxit, & eos, qui a gentibus ſunt, & Iſraelem, & de gentibus & de Iſraele ſermonem habuit.

13. Subjungit: *& benedicent in eo gentes; & in eo laudem dicent Deo in Jeruſalem. Hæc enim dicit Dominus viris Juda, & habitantibus Jeruſalem.* Allocutus eſt eos, qui ſunt ex Iſrael, dicit viris Juda. Tropologias, quas nuper de Juda & habitantibus Jeruſalem expoſui, memoria recolo. Habitamus enim nos,

λημ τροπολογιων. κατοικυμεν γαρ ἡμεις, ἐαν ὁ Θεος διδῳ, ἐν τῃ Ιερυσαλημ· ἐπει ὁπυ ὁ Θησαυρος, ἐκει και ἡ καρδια. ἐαν Θησαυριζωμεν ἐν ὐρανῳ, και ἐχωμεν την καρδιαν ἐν Ιερυσαλημ τῃ ἀνω, περι ἡς ὁ ἀποϛολος φησιν· ἡ δε ἀνω Ιερυσαλημ ἐλευθερα ἐϛιν, ἡτις ἐϛι μητηρ ἡμων, ὡς γεγραπται, και τα ἑξης. ταδε ὐν λεγει κυριος τοις ἀνδρασιν Ιυδα, και τοις κατοικυσιν Ιερυσαλημ· νεωσατε ἑαυτοις νεωματα, και μη σπειρετε ἐπ' ἀκανθαις. ὁ λογος ὑτος μαλιϛα τοις διδασκυσι λεγεται, ἱνα μη προτερον ἐμπιϛευσωσι τα λεγομενα τοις ἀκροαταις, προ τυ νεωματα ποιησαι ἐν ταις ψυχαις αὐτων. ὁταν γαρ ἀροτρῳ ἐπιβαλοντες την χειρα νεωματα ποιησωσιν ἐν ταις ψυχαις κατα την γην την καλην και ἀγαθην τυτων ἀκυοντων, τοτε σπειροντες ὐ σπειρυσιν ἐπ' ἀκανθαις. ἐαν δε προ τυ ἀροτρυ, και προ τυ νεωματα ποιησαι ἐν τῳ ἡγεμονικῳ των ἀκυοντων, λαβῃ τις τα σπερματα τα ἁγια, τον περι τυ πατρος λογον, τον περι τυ υἱυ, τυ περι τυ ἁγιυ πνευματος, τον λογον τον περι ἀναϛασεως, τον λογον τον περι κολασεως, τον λογον τον περι ἀναπαυσεως, τον περι νομυ, τον περι προφητων, και ἀπαξαπλως ἑκαϛυ των γεγραμμενων, και σπειρῃ, παραβαινει την λεγυσαν ἐντολην πρωτον· νεωσατε ἑαυτοις νεωματα· δευτερον, και μη σπειρετε ἐπ' ἀκανθαις. ἀλλα ἐρει τις των ἀκυοντων· ἐγω ὐ διδασκω, ὐχ' ὑποκειμαι ταυτῃ τῃ ἐντολῃ. και συ γεωργος γενυ σεαυτυ, και μη σπειρῃς ἐπ' ἀκανθαις, ἀλλα νεωμα ποιησον μοι το χωριον ὁ πεπιϛευκε σοι ὁ θεος των ὁλων. κατανοησον το χωριον, ἰδε πυ εἰσιν ἀκανθαι, πυ μεριμναι βιωτικαι και πλυτυ φιληδονια. και κατανοησας τας ἀκανθας τας ἐν τῃ ψυχῃ συ, ζητησον το λογικον ἀροτρον, περι ὐ Ιησυς φησι το· ὐδεις βαλων την χειρα ἐπ' ἀροτρον, και ϛραφεις εἰς τα ὀπισω, εὐθετος ἐϛι τῃ βασιλειᾳ τυ θευ. ζητησας αὐτο, και εὑρων, ἀπο των γραφων συναγαγων τυς βυς, τυς ἐργατας τυς καθαρυς, ἀροτριασον, και νεωσον την γην, και ἱνα μηκετι ἡ παλαια, ποιησον αὐτην νεαν. ἐκδυσαμενος τον παλαιον ἀνθρωπον συν ταις πραξεσιν αὐτυ, και ἐνδυσαμενος

τον

si Deus dederit, in Jerusalem; quoniam *ubi thesaurus, ibi & cor.* Si thesaurisamus in cœlis, cor etiam habemus in ea, quæ sursum est Jerusalem, de qua Apostolus ait: *Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra, sicut scriptum est,* & quæ sequuntur. *Hæc* igitur *dicit Dominus viris Juda & habitantibus Jerusalem: novate vobis novalia, & nolite serere super spinas.* Præcipue ad doctores spectat hic sermo, ne prius auditoribus verba credant, quam novalia fecerint in eorum animis. Quando enim adhibito aratro novalia fecerint in terra bona & fecunda, in animabus nempe auditorum, tunc seminantes non seminant super spinas: si vero ante aratrum, & priusquam novalia facta sint in mente auditorum, acceperit quis sancta semina, sermonem de patre, sermonem de filio, sermonem de Spiritu sancto, sermonem de resurrectione, sermonem de suppliciis, sermonem de requie, sermonem de lege, de prophetis, &, ut uno verbo dicam, de singulis, quæ scripta sunt, & seminaverit, violat mandatum, quod ait primo: *Novate vobis novalia*, deinde: *Et nolite serere super spinas.* Verum dicet nonnemo auditorum: ego non doceo, præcepto huic non subjaceo. Sed tuimetipsius agricola sis, & noli serere super spinas. Novale fac agrum, quem tibi credidit Deus universorum. Considera agrum, vide, ubi sunt spinæ, ubi vitæ hujus cogitationes & divitiarum amor; & ubi spinas, quæ sunt in anima tua, cognoveris, quære rationabile aratrum, de quo ait Jesus: *Nemo mittens manum ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno Dei.* Hoc perquisito & invento, e scripturis conducens boves, operarios mundos, aratro subige, & innova terram, &, ne amplius sit vetusta, fac ipsam novam. Exuens veterem hominem cum actibus suis, & induens novum, qui renovatur in agnitionem, facies tibimetipsi novale: &

τον νεον τον ἀνακαινȣμενον εἰς ἐπιγνωσιν, ποιησεις σεαυτῳ νεωμα. και ἐαν ποιησῃς το νεωμα, λαβε σπερματα ἀπο των διδασκοντων, λαβε σπερματα ἀπο τȣ νομȣ, λαβε ἀπο των προφητων, ἀπο εὐαγγελικων γραφων, ἀποςολικων λογων, και λαβων ταυτα τα σπερματα, σπειρον την ψυχην δια της μνημης και της μελετης. αὐτοματα ταυτα δοξει ἀνατελλειν, το ἀληθως δε ȣκ αὐτα ἀνατελλει μετα την μνημην αὐτων, ἀλλ᾽ ὁ θεος αὐτα αὐξει· ἐγω ἐφυτευσα, Απολλως ἐποτισεν, ἀλλ᾽ ὁ θεος ηὐξησε. και εἰ τις γε δεδυνηται κατανοησαι τας γραφας, ȣτος πεποιηκε νεωμα· και ποιησας νεωμα, ἐσπειρεν ȣκ ἐν ακανθαις. ταυτα τα σπερματα οἰκονομειται ὑπο τȣ θεȣ, ȣκ αἰφνιδιον γενεσθαι ςαχυς, ἀλλ᾽ ὡς ἐν τῳ κατα Μαρκον εὐαγγελιῳ πρωτον χορτος, εἰτα ςαχυς, εἰτα ἑτοιμον γινεται προς θερισμον· ὁταν γενηται ἑτοιμον προς θερισμον ἐλευσονται οἱ ἐπι τον θερισμον ἐξαποςελλομενοι ὁταν γενηται ἑτοιμον προς τον θερισμον, ἐλευσονται προς ȣς ὁ λογος φησιν· ἐπαρατε τȣς ὀφθαλμȣς ὑμων, και θεασατε τας χωρας, ὁτι λευκαι εἰσι προς θερισμον ἠδη· φησιν ȣν ἡμιν· νεωσατε ἑαυτοις νεωματα, και μη σπειρετε ἐπ᾽ ἀκανθαις. ἐαν δε πριν καθαρῃς σȣ την ψυχην, ἐχων ἀκανθας προϊῃς τῳ διδασκειν ἡ δυναμενῳ, ἡ νομιζομενῳ, ἡ ἐπαγγελλομενῳ, και αἰτῃς μαθηματα και σπερματα πνευματικα, παραβαινεις την λεγȣσαν ἐντολην· μη σπειρετε ἐπ᾽ ἀκανθαις.

Και ἑξης τȣτο λεγεται. περιτμηθητε τῳ θεῳ ὑμων, και περιτεμεσθε την ἀκροβυςιαν της καρδιας ὑμων. ὁπȣ ἀναγκαιως προσκειται το· τῳ θεῳ ὑμων νοησεις δε αὐτο ἀπο τȣ παραδειγματος τȣ αἰσθητȣ· περιτεμνονται, κατα το αἰσθητον λεγω, ȣ μονον οἱ ἐκ περιτομης κατα τον Μωσεως νομον, ἀλλα και ἀλλοι πολλοι. των Αἰγυπτιων εἰδωλοις οἱ ἱερεις περιτεμνονται. ἀλλ᾽ ἐκεινη ἡ περιτομη εἰδωλοις περιτομη ἐςι, και ȣκ ἐςι τῳ θεῳ γινομενη περιτομη· ἡ δε Ιȣδαιων ταχα παντως τοτε τῳ θεῳ ἐγινετο. ἐαν ȣν λεγῃ ὁ λογος· περιτμηθητε τῳ θεῳ ὑμων, νοησας το ῥητον, μεταβηθι και ἐπι την τροπολογιαν, ἱνα εὑρῃς πως των περιτεμνομενων τροπολογικως, ὡς᾽ ἀν εἰπειν ταχα τινας αὐ-

των·

ubi feceris novale, a doctoribus, lege, prophetis, evangelicis ſcripturis, apoſtolicisque ſermonibus accipe ſemina, & ea, in animam jacito, memoriæ mandans, & meditatione excolens. Pullulare hæc ſua ſponte videbuntur: revera tamen non ea per memoriam oriuntur, ſed Deus ipſis incrementum dat: *Ego plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit.* Quod ſi quis ſcripturas intelligere potuerit, hic fecit novale; & cum fecerit novale, non in ſpinis ſeminavit. Hæc ſemina, Deo ita diſponente, non repente ſpicæ fiunt, ſed, ut in evangelio ſecundum Marcum legitur, primum herba, deinde ſpica, demum paratum frumentum ad meſſem. Quum aptum fuerit ad meſſem, venient hi, qui ad meſſem miſſi ſunt. Quum aptum fuerit ad meſſem, venient hi, ad quos dictum eſt: *Levate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt jam ad meſſem.* Ait itaque nobis: *Novate vobis novalia, & nolite ſerere ſuper ſpinas.* Si autem, priusquam purgaveris animam tuam, adhuc habens ſpinas, proceſſeris ad eum, qui docere vel poſſit, vel putetur, vel promittat, & petas inſtitutiones ac ſemina ſpiritalia, violas mandatum, quod ait: *Nolite ſerere ſuper ſpinas.*

14. Deinde dicitur: *Circumcidimini Deo veſtro, & circumcidite præputium cordis veſtri.* Ubi neceſſario additur: *Deo veſtro.* Quod intelliges ſenſili exemplo. Circumciduntur, ſecundum id, quod ſenſile eſt, inquam, non ſolum qui ſecundum legem Moyſis ex circumciſione ſunt, ſed & alii plurimi. Ægyptiorum idolis ſacerdotes circumciduntur; ſed iſta circumciſio idolis circumciſio eſt, & minime fit Deo. Illa autem Judæorum fortaſſis omnino tunc fiebat Deo. Cum igitur hic dicitur: *Circumcidimini Deo veſtro*, litteræ ſenſu intellecto, tranſi etiam ad moralem, ut reperias, quo pacto eorum, qui tropologice ita circumciduntur, ut quidam ex iis dicant: nos

των· ἡμεις ἐσμεν ἡ περιτομη, οἱ μεν περιτεμνονται τῳ θεῳ, οἱ δε περιτεμνονται μεν, ἐ τῳ θεῳ δε. εἰσι δε και ἀλλοι λογοι παρα τον λογον τον της ἀληθειας, παρα τον λογον τον της ἐκκλησιας. περιτεμνονται τα ἠθη, και την καρδιαν, ὡς εἰπειν, σωφρονιζουσιν οἱ φιλοσοφουντες, σωφρονιζουσιν οἱ ἀπο των αἱρεσεων, και γινεται αὐτοις περιτομη· ἀλλα περιτομη μεν, ἐ τῳ θεῳ δε. περιτομη γαρ λογῳ ψευδει παρ᾽ ἐκεινοις γινεται· ὁταν δε κατα τον ἐκκλησιαστικον κανονα, κατα την προθεσιν της ὑγιους διδασκαλιας κοινωνικος ἠς, ἐ περιτετμησαι μονον, ἀλλα και περιτετμησαι τῳ θεῳ. περιτμηθητε ἐν τῳ θεῳ ὑμων, και περιτεμεσθε την ἀκροβυστιαν της καρδιας ὑμων. τις ταυτα ἐ παρερχεται ὡς σαφη; ἐκουν ἐστι τις ἀκροβυστια της καρδιας, και ταυτην δει περιτεμνεσθαι. ὁ ἀκριβωσας τον λογον, τοιαυτα ζητων ἐν τῳ τοπῳ ἐξετασει· ἡ ἀκροβυστια συγγενναται, ἡ περιτομη ἐπικτητος ἐστι, και ὁπερ ἐκ γενεσεως ἐληλυθε, τουτο περιαιρει ἡ περιτομη. εἰ τοινυν περιαιρεισθαι κελευει ὁ λογος την ἀκροβυστιαν της καρδιας ὀφειλει τι εἰναι συγγεννημενον τῃ καρδιᾳ, ὁ λεγει ἀκροβυστιαν, ὁπερ περιαιρεθηναι δει, ἱνα τις περιτετμηται την ἀκροβυστιαν της καρδιας. ἐαν τις νοησῃ το· ἠμεθα τεκνα φυσει ὀργης, ὡς και οἱ λοιποι· ἐαν τις νοησῃ το σωμα της ταπεινωσεως ἐν ᾡ γεγεννημεθα· ἐαν τις νοησῃ το· ἐδεις καθαρος ἀπο ῥυπου, ἐδ᾽ εἰ μια ἡμερα εἰη ἡ ζωη αὐτου· ἀριθμητοι δε μηνες αὐτου· ὀψεται τινα τροπον γεγεννημεθα μετα ἀκαθαρσιας και ἀκροβυστιας της καρδιας ἡμων.

Ινα δε κατα το ἀπλουστερον παραδειγμα λεχθῃ, δυναμενον προσαγαγειν ὑμας τῳ ἰδειν την ἀκροβυστιαν της καρδιας, παραθησομαι ὁτι κατα την πρωτην ἡλικιαν ψευδοδοξιαι παντως γινονται ἐν τῃ ψυχῃ· ἐ γαρ οἱον τε ἐστιν ἀρχηθεν ἀληθη δογματα και καθαρα λαβειν τον ἀνθρωπον, προενοησατο δε ὁ θεος λογον ἱστοριας και γραφης της κατα το ῥητον, ἱνα θρεψῃ τον κατα σαρκα γεγεννημενον τῳ Αβρααμ, ἐν τοις κατα σαρκα πρωτον λογοις, και

ımus circumcisio, alii quidem circumcidantur Deo, ii vero circumcidantur, sed non Deo. Hoc etiam iis modis accipitur præter veritatis & ecclesiæ sensum. ircumcidunt & mores & cor, hoc est, ad modeiam componunt, qui philosophiæ addicti sunt, nec on hæretici, fitque ipsis circumcisio; sed etsi cirumcisio est, Deo tamen non est: falso quippe cirumcisio apud illos fit. Quando vero secundum eclesiæ regulas, & sanæ doctrinæ propositum partieps communionis es, non solum circumcisus es, erum etiam circumcisus es Deo. Itaque *Circumciimini Deo vestro, & circumcidite præputium cordis vestri.*)uis ista non præterit tanquam manifesta? Est igiır quoddam præputium cordis, & illud circumciendum est. Qui sermonem diligenter consideraverit, æc quærens hoc loco expendet. Præputium conenitum est, circumcisio adscititia est, quodque ex eneratione advenit, hoc adimit circumcisio. Si igiur auferre jubet sermo præputium cordis, oportet sse quidpiam una cum corde natum, quod vocat ræputium, quodque auferendum est, ut quis præutium cordis sui circumcidat. Si quis consideraverit llud: *Eramus natura filii iræ, sicut & cæteri;* Si quis onsideraverit hoc *corpus humilitatis*, in quo nati suıus; si quis etiam consideraverit istud: *Nemo purus a ɔrdibus, neque si una dies fuerit vita ejus; numerabiles utem menses ejus*, videbit, quomammodo cum impuitate & præputio cordis nati sumus.

15. Ut autem simplicius aliquod exemplum proonatur, quod vos ad præputium cordis cognoscenlum possit adducere, addam falsas omnino in prima ætate opiniones gigni in anima. Neque enim fieri ɔotest, ut a sui exordio vera & pura dogmata caɔiat homo, Deus autem historias & litteralem scriɔturæ sensum ita providit, ut filius Abrahæ natus secundum carnem primum iis, qui secundum carnem

sunt,

ἐςι τα νοηματα ὁθεν οἱ διαλογισμοι
ροι. ὁ περιαιρυμενος τυς διαλογισμυ
ἀκροβυςιαν της καρδιας περιαιρειτα
την ψευδοδοξιαν, περιτετμηται την c
διας αὐτυ, και γινεται ἀνηρ Ιυδα,
σαλημ, καθαρως περιτεμνομενος. ἐ
θηται την ἀκροβυςιαν της καρδιας αἰ
λει αὐτῳ ὁ λογος· μη πως ἐξελθη,
θυμος μυ, και ἐκκαυθησεται, και
ἐξερχεται ἐν ὡς πυρ ὁ θυμος τυ κυρι
μηθεντας τῳ θεῳ, ἐπι τυς μη ἀποθ
ςιαν της καρδιας αὐτων, και ὐκ ἐς
προσωπυ πονηριας ἐπιτηδευματων αι
ὑλην ἐχει την πονηριαν των ἐπιτηδευμ
ὐκ ἐςι πονηρια ἐπιτηδευματων, ὐκ ἐ
μηθη. ὁτι δε ἡ ὑλη ἐκεινυ τυ πυρος
ἐπιτηδευματων, ἀκυε τυ προφητυ
ἐςαι ὁ σβεσων ἀπο προσωπυ πονηρ
ὑμων· ἀναγγειλατε ἐν τῳ Ιυδα, και
θητω· εἰπατε, ἀναγγειλατε, τη

nt, sermonibus nutriretur, primusque, qui ex an-
lla erat, nasceretur, ut postea, qui erat ex libera
per promissionem, in lucem veniret. Si hoc,
id sibi velit, intellectum fuerit, utique potest in-
lligi, præputium cordis ante circumcisionem fuisse
ognatum. Opus ergo nobis est ratione, quæ dog-
ata expurget, & auferat omnia, quæ in nobis ex
lsis opinionibus innascuntur. Hoc igitur est, præ-
itium cordis nostri deponere. In corde enim pu-
mus, rationis humanæ sedem esse, ubi intelligen-
a est, unde pravæ exeunt cogitationes. Qui pra-
is aufert cogitationes, is præputium cordis aufert.
ui falsam deponit opinionem, præputium cordis
i circumcidit, fitque vir Juda, & habitator Jeru-
lem pure circumcisus. Si quis autem præputium
ordis sui non deposuerit, videamus, quid illi ser-
o comminetur: *Ne quando*, inquit, *egrediatur ut*
nis indignatio mea, & succendetur, & non erit, qui ex-
nguat. Egreditur itaque, velut ignis, indignatio
omini adversus eos, qui Deo non sunt circumcisi,
lversus eos, qui præputium cordis sui non depo-
erunt, & non erit, qui extinguat a facie adinven-
onum ipsorum. Ignis iste materiam habet nequi-
am adinventionum ipsorum. Ubi non est nequitia
linventionum, non habet ignis quod depascatur.
orro materiam istius ignis esse nequitiam adinven-
onem, audi Prophetam dicentem: *Et non erit, qui*
tinguat a facie nequitiæ adinventionum vestrarum: an-
ntiate in Juda, & in Jerusalem audiatur: dicite,
nuntiate, significate tuba super terram, & clamate for-
ter. Hæc, inquit, quæ annuntiata sunt, dicite in
ida, iis, qui de tribu Juda, sunt Christi. Mani-
stum enim est, Salvatorem nostrum e Juda exor-
m esse.

16. *Significate tuba super terram.* Sermo sublimis,
citans auditorem præparans ipsum ad bellum contra

passio-

εἰς τον πολεμον τον κατα των παθων, εἰς τον πολεμον τον κατα των ἐνεργειων των ἀντικειμενων δυναμεων, ὁ παρασκευαζων αὐτον εἰς τας ἱερατικας ἑορτας, εἰς ἀμφοτερα γαρ ταυτα λεγεται, παραλαμβανεται σαλπιγξ ἐν τοις ἀριθμοις· ὁ ουτος λογος σαλπιγξ ἐςιν, οἷον ἐμοι κελευει ὁ λογος, και εἴ τινι ἀλλῳ, δεδοται δε τῳ βουλομενῳ και ζητησαντι τον νουν των γραφων. κελευει ποιησαι σαλπιγγας ἀργυρας ἐλατας. ουτω φησιν ὁ λογος· σημανατε σαλπιγγι ἐπι της γης, και κεκραξατε μεγα. εἴπατε, συναχθητε, και εἰσελθωμεν εἰς τας πολεις τας τειχηρεις. εἰς ἀτειχιςον πολιν ου βουλεται ἡμας εἰσελθειν ὁ λογος του θεου, ἀλλ᾽ εἰς τετειχισμενην. ἡ ἐκκλησια του ζωντος θεου τετειχισμενη ὑπο της ἀληθειας του λογου. ουτος γαρ ἐςι το τειχος ὡς ἐν τῳ ιζ´ κειται ψαλμῳ, ὅτι και τειχος ἐςιν ὁ θεος. ἀναλαβοντες φευγετε εἰς Σιων. ὅσοι ἐςε ἐξω της Σιων, ἀναλαβοντες φευγετε εἰς Σιων. σπευσατε, μη ςητε. οἱ ἐν τῃ προκοπῃ, σπευσατε ἐπι το σκοπευτηριον, ὅτι κακα ἐγω ἐπαγω ἀπο βορῤῥα, και συντριβην μεγαλην των ἐπαγομενων κακων ἀπο βορῤῥα, βορῤῥα του ἀντικειμενου, ὡς πολλακις λελεκται· ὃς ἐαν εὑρεθῃ μη σπευσας, μηδε εἰσελθων εἰς τας πολεις τας τειχηρεις, μη γενομενος ἐν ταις ἐκκλησιαις του θεου, ἀλλ᾽ ἐξω ἑςηκως, αὐτος ὑπο των πολεμιων καταληφθεις ἀναιρεθησεται. τις ἐςιν ὁ πολεμιος ἰδωμεν ἐκ των ἑξης τινα τροπον λεγεται. ἀνεβη λεων ἐκ της μανδρας αὐτου, ἐξολοθρευων ἐθνη ἐξηρεν. ουτος ἐςιν ὁ πολεμιος ὃν δει ἡμας φυγειν. λεων ἡμας καταδιωκει. τις ουτος; Πετρος ἡμας διδασκει λεγων· ὁ ἀντιδικος ὑμων διαβολος ὡς λεων ὠρυομενος περιπατει ζητων τινα καταπιῃ· ᾧ ἀντιςητε ςερεοι ἐν τῃ πιςει· και, κατα τον θ´ ψαλμον, ἐνεδρευει ἐν ἀποκρυφῳ, ἐνεδρευει ὡς λεων ἐν τῃ μανδρᾳ αὐτου· και ἐνεδρευει ουτος ὁ λεων ουχ ἡμερα, ἀλλ᾽ ἐπαν γενηται νυξ. κατα γαρ τον ργ´ ψαλμον, ἐθου σκοτος, και ἐγενετο νυξ. ἐνδιελευσονται παντα τα θηρια του δρυμου, σκυμνοι ὠρυομενοι του ἁρπασαι, και ζητησαι παρα του θεου βρωσιν αὐτοις.

Ανεβη ουν λεων ἐκ της μανδρας αὐτου. που; ποτε; κατω ἐςι πεσων, εἰς το κατωτατα της γης κατεληλυθεν.

ἀνεβη

paſſiones, ad bellum contra aſſultus virtutum adverſariarum, præparans ipſum ad feſta cœleſtia (ad utraque enim hæc aſſumitur) accipitur pro tuba in Numeris. Iſtiusmodi ſermo tuba eſt, qualis mihi, & ſi cui alteri hic præcipitur; datur autem volenti & quærenti ſenſum ſcripturarum. Jubet fieri tubas argenteas ductiles. Sic ait hic ſermo: *Significate tuba ſuper terram, & clamate fortiter, dicite, congregamini, & ingrediamur in civitates muratas.* In civitatem muris carentem non vult nos intrare ſermo Dei, ſed in muratam. Eccleſia Dei viventis veritate Verbi munita eſt. Hic namque murus eſt, ſicut in decimo ſeptimo pſalmo habetur, Deum etiam murum eſſe. *Aſſumentes fugite in Sion.* Quotquot eſtis extra Sionem, *aſſumentes fugite in Sion, feſtinate, nolite ſtare.* Qui proficitis, feſtinate in ſpeculum, *quia ego mala adduco ab aquilone, & contritionem magnam* malorum ingruentium ab aquilone, ab aquilone, id eſt, adverſario, uti ſæpe dictum eſt. Si quis repertus fuerit, qui non properaverit, neque ſe ad urbes muratas receperit, hoc eſt, intra eccleſias Dei non fuerit ingreſſus, ſed foris remanſerit, captus ab hoſtibus neci tradetur. Quis ſit hoſtis videamus ex ſequentibus, quomodo deſcribatur: *Aſcendit leo de cubili ſuo, exterminans gentes levavit ſe.* Hic eſt hoſtis nobis fugiendus. Leo nos perſequitur. Quis ille? Petrus nos docet, dicens: *Adverſarius veſter diabolus circuit, quærens, quem devoret; cui reſiſtite fortes in fide;* & in pſalmo nono legitur: *Inſidiatur in abſcondito, inſidiatur ut leo in ſpelunca ſua.* Et inſidiatur hic leo non diu, ſed noctu. Nam ut in pſalmo centeſimo tertio habetur: *Poſuiſti tenebras & facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ terræ; catuli leonum rugientes ut rapiant, & quærant a Deo eſcam ſibi.*

17. *Aſcendit* igitur *leo de cubili ſuo.* Ubi? quando? Deorſum cecidit, in infima terræ deſcendit. *Aſcendit*

leo

ἀνεβη λεων ἐκ της μανδρας αὐτȣ. ἀνθρωπος εἰ, ἀνωτερω εἰ τȣ διαβολȣ· κρειττων γαρ εἰ αὐτȣ, ὁποιος ἐαν ἠς· ἐκεινος δια την κακιαν κατω ἐςιν. ἀνεβη ȣ̓ν λεων ἐκ της μανδρας αὐτȣ ἐξολοθρευειν ἐθνη· ἐξηρεν ἀναβας ἐκ της μανδρας αὐτȣ, τοπȣ τȣ οἰκειȣ τη κολασει ἑαυτȣ. ἐξολοθρευων ἐθνη ἐξηρεν. ἐξηλθεν ἐκ τȣ τοπȣ αὐτȣ, θειναι την γην σȣ εἰς ἐρημωσιν. βȣλεται εἰσελθειν σȣ εἰς την γην, περι ἡς βροχεως ἐλεγομεν. ἑκαςον ἡμων βȣλεται νεμηθηναι. ἐρχεται ȣ̓ν τȣ θειναι την γην σȣ εἰς ἐρημωσιν, ἱνα καταπατηση τα σπερματα ὁ λεων, ἱνα ποιηση ἐρημον σȣ την γην. και πολεις σȣ καθαιρεθησονται, παρα το μη κατοικεισθαι αὐτας. ἐπι τȣτοις περιζωσασθε σακκȣς. ἐπει ȣ̓ν ἀνεβη λεων, και ἀπειλει σοι λεων, και βȣλεται σȣ ἀφανισαι την γην, περιζωσαι σακκον, κλαιε και πενθει, δια των εὐχων παρακαλει τον θεον, ἱνα τȣτον τον λεοντα ἐξολοθρευση ἀπο σȣ, και μη ἐμπεσης αὐτȣ εἰς το ςομα. ὁν τροπον γαρ ὁταν ἐκσπαση ὁ ποιμην ἐκ ςοματος λεοντος δυο σκελη, ἡ λοβον ὠτιȣ· ȣ̓τως ὁ λεων ζητει των ὠτων σε λαβειν, ἱνα δια της λιχνειας σȣ λογȣς ψευδεις σοι παραβαλων ἐκςηση σε ἀπο της ἀληθειας. βȣλεται σȣ ἀπο της ἀληθειας ἁρπασαι τȣς ποδας, και καταφαγειν· ἀλλα συ περιζωσαι σακκȣς, και κοπτȣ, και κλαιε, και ἀλαλαζε βλεπων τον πολεμιον τον ἐνεςηκοτα, ἱνα ἀποςραφη θυμος ὀργης κυριȣ ἀπο σȣ, και ἀποςραφεντος τȣ θυμȣ, συνηθης ἐν ἀμεριμνια γενομενος, μηκετι τȣ λεοντος ὑπεισερχομενȣ σοι, τῳ σε εἰσεληλυθεναι εἰς την τειχηρη πολιν, δοξαζειν τον ῥυομενον σε θεον ἐν Χριςῳ Ιησȣ, ᾡ ἐςιν ἡ δοξα και κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ϛʹ.

Εἰς το· Κυριε οἱ ὀφθαλμοι σȣ εἰς πιςιν, και τα ἑξης.

Κυριε, φησιν, οἱ ὀφθαλμοι σȣ εἰς πιςιν. ὡς οἱ ὀφθαλμοι κυριȣ ἐπι δικαιȣς· ἀπο γαρ ἀδικων ἀποςρεφει αὐτȣς·

leo de cubili suo. Homo es, superior es diabolo: præstantior enim illo es, quicumque tandem sis: ille ob malitiam deorsum est. Ascendit igitur leo de cubili suo, ut exterminet gentes: extulit se, ascendens de cubili suo, loco suppliciis suis idoneo. *Exterminans gentes levavit se: exivit de loco suo, ut ponat terram tuam in solitudinem.* Vult invadere terram, de qua paulo antea dicebamus. Unumquemque nostrum vult depascere. Venit itaque, ut ponat terram tuam in solitudinem, ut semina conculcet leo, ut faciat terram tuam desolatam. *Et civitates tuæ destruentur, eo quod non habitentur: super his accingite vos ciliciis.* Cum igitur ascenderit leo, & minetur tibi leo, & velit abolere terram tuam, accingere cilicio, plora & dole, precibus age cum Deo, ut leonem hunc exterminet a te, & in os ejus non incidas. *Quemadmodum* enim, *cum extrahit pastor de ore leonis duo crura aut extremum auriculæ,* ita hic leo quærit, auribus te arripere, ut per curiositatem tuam sermonibus te fallacibus inescans abducat a veritate. Vult a veritate pedes tuos rapere & devorare. Sed tu accingere ciliciis, & plange, & plora, & ulula, imminentem hostem conspiciens, ut avertatur furor iræ Domini a te, & averso furore, in securitate constitutus, leone non amplius te invadente, eo quod in civitatem muratam ingressus sis, glorificare possis liberantem te Deum in Christo Jesu, cui est honor & imperium in sæcula sæculorum Amen.

HOMILIA VI.

In istud: *Domine oculi tui ad fidem.* &c.

1. D*omine*, inquit, *oculi tui ad fidem.* Sicut oculi Domini super justos; nam ab iniquis avertit

αγαπη μειζων δε τουτων ...
εἰς πιςιν, ὀφθαλμοι κυριυ εἰς ἐλπι
εἰς ἀγαπην. ἐπει δε ἐςι πνευμα δυν
και σωφρονισμυ, οἱ ὀφθαλμοι κυρι
ὀφθαλμοι κυριυ εἰς δυναμιν, ὁυτως ὀ
σωφρονισμον, ὀφθαλμοι κυριυ. ἐπι δ
πασας ἀρετας ὀφθαλμοι κυριυ. εἰ
δυνηθας των νοητων ὀφθαλμων τυ
ἀναλαβε τας ἀρετας. και ἐςαι οἱ
μοι συ εἰς πιςιν, ὁυτω κυριε οἱ ὀφ
ἐν ἐμοι κτησιν ἀγαθων. και ἐαν τι
ὀφθαλμους κυριυ ἐκλαμπειν σοι,
ἡμας το φως του προσωπυ συ κυρι
. . . Εἶτα περι των ἁμαρτωλων ἰ
ἐμαςιγωσας αὐτυς, και ὐκ ἐπονη
σαι μαςιγες ζωσι προσφερομεναι ο
ται, ὀυτε μη βυλονται οἱ μαςιγυ
σιν αὐτοις· αἱ δε τυ θευ μαςιγες τ
τας μεν των μαςιγυμενων πονειν
γυμενων μη πονειν. ἰδωμεν εἰ δ
. . . απο μαςιγων θευ

ıs; sic oculi Domini ad fidem: ab infidelitate enim ertit illos. Quamobrem ab eo, qui novit, quid ando dicat, pulchre dictum est: *Domine oculi tui fidem.* Quod itaque hic scriptum est, tale est: *omine oculi tui ad fidem.* Quoniam vero *verbum sa- ns* si *audierit sciens*, *laudabit & ad illud adjiciet*, vide ıanta ex hoc dicto: *Domine oculi tui ad fidem*, pos- ıt effici. Paulus ait: *Nunc autem manent fides, spes, aritas, tria hæc: major autem horum est charitas.* cut oculi Domini ad fidem, sic oculi Domini ad em, oculi Domini ad charitatem. Et cum sit spi- us fortitudinis, & charitatis, & temperantiæ, sic oculi Domini ad charitatem, sic oculi Domini ad rtitudinem, sic oculi Domini ad temperantiam, uli Domini ad justitiam, sic ad omnes virtutes sunt uli Domini. Si igitur volueris & tu radios spiri- lium Dei oculorum ad te pertingere, virtutes tibi mpara, & erit quemadmodum, *Domine oculi tui ad em*, sic Domine oculi tui ad singula, quæ possides, na. Et si istiusmodi sis, ut oculi Domini illuceant i, dices: *Signatum est super nos lumen vultus tui, omine.*

2. Deinde de peccatoribus videamus, quod di- ım est: *Flagellasti eos, & non doluerunt.* Sensibilia ec flagella vivis corporibus illata, velint, nolint pulantes, dolore eos afficiunt: at Dei flagella ejus- odi sunt, ut vapulantium quidam doleant, qui- m non doleant. Expendamus, si possumus, quid dolere a flagellis Dei, & quid non dolere; osten- mus, infelices non dolere a flagellis Dei, beatos tem dolere a flagellis Dei. Ait enim Sapientia: *uis dabit super cogitatu meo flagella, & super labia a signaculum astutum, ut in ignorationibus meis non rcant, & peccata mea non perdant me?* Attende il- d: *Quis dabit super cogitatu meo flagella?* Ergo sunt gella, quæ cogitationem flagellent. Flagella Dei

 cogi-

καθικεσθαι διανοιας τε την συνειοπουν μ
τινι ἁμαρτιᾳ, το λεγομενον, ἐαν ὁ μεν
των ἀλγηση, ὡςε λεχθηναι περι αὐτε,
τυγχανει ὁ δεινα· ὁ δε τις των ἀκεοντων μ
ἀναισθητει των ἐλεγχοντων, δηλον ὁτι
τε μηδ' αἰσθανομενε· ἱμας ἰγωσας αὐτες
σαι: μια μεν διηγησις αὐτη περι τε, ὡ
ἐπονησαν· ἰδωμεν δε, οἱ ἐχομεν και ἑτε
γινονται τινες ἐν τοις σωμασι μερων τινω
ξηροτητες· και πολλακις τοιαυτα πασ
μενα μελη παρα τα ζωντι, ὡςε προσα
πονον ποιησαι [illegible] τῳ ζωντι μελει
ᾧ προσαγεται τα πονων ποιειν, προσα
ποιεντων πονειν τῳ μελει τῳ ἀναισθητ
ἑαυτος, ὁταν ἡ νεκροτης περι αὐτον: τ
ἐπι τε σωματος, μεταβῃ ἐπι την ψυχ
ἐςι τις και ψυχη νεκρεμενη τα μελη, ὡς
ἀπο των μαςιγων, και ἐπιπονα πρ
διαπειραθησεται, ἀλλ' ἐκ αἰσθανθησεται
ἀλλων δε αἰσθανθησεται, και ταχα ὡς

cogitationem flagellant. Sermo enim, qui animam pungit, & ipsam in conscientiam peccatorum adducit, flagellat; flagellat autem beatum dolentem a flagellis: quæ enim dicuntur, ipsum feriunt, & reprehensorem non spernit. Quando autem quis repertus fuerit, qui sensus, ut ita dicam, expers fuerit, de illo dicetur: *Flagellasti eos, & non doluerunt.* Eodem sermone in modum reprehensionis prolato, verbi gratia, ut, quod dicitur, animum ejus percellat, qui conscientiam habet aliquo peccato pollutam, si quis audientium doluerit, ita, ut de eo dicatur: vidisti, ut ille compunctus est? alius vero nequaquam doluerit, sed sensu omni amisso reprehensores non audiat, manifestum est, de eo, qui ne sentit quidem, dici posse: *Flagellasti eos, & non doluerunt.* En quo sensu accipi possit, *non doluerunt*, aut *doluerunt.* Videamus, an sit nobis etiam alia expositio. Accidit interdum in corporibus, ut partes quædam emoriantur, & aridæ fiant, & sæpe numero istiusmodi membra emortua præ vivis tanto dolore afficiuntur, ut adhibitis quidem vivo membro iis, quæ dolorem inferunt, doleat ille, cui id, quod dolorem efficit, infertur, iisdem vero tormentis membro sensu carenti adhibitis, minime doleat ille, cujus membrum emortuum est. Hæc si in corpore conspexisti, ad animam transfer, & considera, quandam quoque animam esse, cujus membra ita emortua sunt, ut flagella non sentiat, quantumvis molesta quædam inferantur. Dissecabitur anima illa, sed non sentiet; alia vero sentiet; & fortassis qui ea, quæ dolorem pariunt, non sentit, quodammodo plus dolet, cum ea non sentit, quam cum sentit, optatque potius dolere, cum molesta inferuntur, (etenim hoc signum est ipsum vivere) & ægre fert, se non sentire, quæ dolorem parere consueverunt. Sicuti porro hoc in corporibus fit, sic cum dicitur: *Vellent, si forent*

... ψυχης σωτηρια, τοτε
σεις δε. συνετελεσας αὐτους, και
παιδειαν, ἀπο παραδειγματος
δοντα την ἐπιστημην, και τον μ
βειν την ἐπιστημην ἀπο του παραδ
παρ' αὐτῳ ποιειται ὁ διδασκαλος
τα εἰς παραδοσιν ἐπιστημης,
χεσθεντα λεγομενα. εἰποιμ' ἀν
δασκαλῳ· συνετελεσας τον δε,
παιδειαν. ἐπει ουν τα ἀπο της
τα εἰς ἡμας [illegible] συντελεσθωμε
ἡμεις δε μη παραδεχωμεθα τη
λειοτητι [illegible], λεχθειη
θεῳ· κυριε συνετελεσας αὐτους,
σθαι παιδειαν.

Ἐστερεωσαν τα προσωπα αὐτ
σεις και τουτο ἀπο των σωματικω
των. οἱ μεν ἀκουοντες λογους ἐλεγ
τια ἐρυθριωσι, και καταδυοντα
ἁπτομενου του λογου του ἐλεγκτικου α

mbusti, tale quid innui opinor. Velut si cui ignis
lmovetur, & ille, qui comburitur, non sentit,
ellent illi facta comparatione sentientium & non sen-
entium, sentire potius in igne, quam non sentire,
optarit utique quispiam ignem, qui peccatoribus
cernitur, sentire potius, quam non sentire. Hæc
cta sunt propter istud: *Flagellasti eos, & non dolue-
nt; consummasti eos, & noluerunt recipere disciplinam.*
uando provisor universorum Deus pro animæ sa-
te purgantia propinat, tunc ipsam consummavit.
ud autem: *Consummasti eos, & noluerunt recipere
sciplinam*, intelliges exemplo ejus, qui scientiam
adit, & ejus, qui traditam recipere non vult.
mnia enim, quæ sui muneris sunt, doctor faciat,
peragat omnia, quæ ad tradendam scientiam spe-
ant, ille vero non audiat, quæ dicuntur, de hoc
o auditore præceptori dixerim: consummasti eum,
noluit recipere disciplinam. Quando igitur a pro-
dentia in nos fiunt omnia, ut consummemur, &
rficiamur, nos vero non recipimus, quæ admini-
at providentia, ad perfectionem nos trahens, Deo
intelligente dici posset: *Consummasti eos, & nolue-
nt recipere disciplinam.*

3. *Firmaverunt facies suas super petram.* Intelliges
hoc ex crassioribus peccatoribus. Quidam enim
m reprehensionis sermones audiunt, de peccato
ıbescunt, seque abscondunt, & submittunt ser-
ne perstricti coarguente; alii vero istiusmodi sunt,
rubore careant, nullaque verecundia afficiantur
ea, de quibus reprehenduntur, & in quibus pec-
verunt. De his itaque, quos non pudet, dicere
teris: *Firmaverunt facies suas super petram.* Si in
rporeis hoc intellexisti, transfer illud cogitatione
animam, intelligens faciem, de qua dicitur: *Tunc
o facie ad faciem*: & vide animam duram, quale
ıt cor Pharaonis induratum, ita, ut monitis re-

 fracta-

[illegible]
πτωχή ἐστιν αὐτῶν ἡ ψυχή. κἀγὼ
εἰσι, διότι οὐκ ἠδυνήθησαν, ὅτι οὐκ
καὶ κρίσιν θεοῦ· πορεύσομαι πρὸς τ
σω αὐτοῖς. οἱ ἁδροὶ ταῖς ψυχαῖς
καὶ παρ' ἕλλησι γὰρ τὸ ἁδρὸν συνε
τὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς λογικῆς ψυχῆς
λοις ἐπιβάλλῃ πράγμασι, καὶ π
γυς, καὶ σκοπεῖ [illegible] διόντα, [illegible]
ὀρθὸν λόγον, μηδὲν ταπεινὸν καὶ
ὁρᾷ, ὁ τοιοῦτος [illegible] ἁδρὸν καὶ τὸ με
ζει· [illegible] πτωχοί,
ὁ λόγος, [illegible] φησιν ὁ π
[illegible] εἰσι· πορευσ
καὶ λαλήσω [illegible] εἰ ἐστι
λόγων εἰς ὦτα ἀκουόντων, μακα
τῆς [illegible] καὶ [illegible] ἀκροατοῦ.
λεγομένοις [illegible] ζημία τ
[illegible] ἐστι, τὸ μὴ παραδέχεσθαι
διὸ καὶ κατηγορεῖ πτωχείας τοῦ νο
[illegible] ἀπὸ τοῦ θεοῦ λαβ

fractaria resistat, & veluti a se rejiciens ea, quæ dicuntur, secundum monita minime formetur. Ibi enim reperies congruere illud: *Firmaverunt facies suas super petram, & noluerunt reverti. Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia noluerunt cognoscere viam Domini & judicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Cum hæc intellexisset de iis, qui nolunt recipere disciplinam, neque de flagellis ad sanam mentem redeunt, horum ait se causam perspexisse, quia nempe inops est ipsorum anima. *Et ego dixi: Fortasse inopes sunt, quia non potuerunt, quia non cognoverunt viam Domini, & judicium Dei; ibo ad optimates, & loquar eis.* Optimates animis honoris causa dicuntur: ita enim apud Græcos το ἀδρον frequenter usurpatur, ad significandam animæ ratione utentis magnitudinem. Quando enim quis magnas res aggreditur, & proponit sibi magnifica quæque, semperque cogitat ea, quæ decent, quomodo ex recta ratione vitam instituat, nihil humile, nihil parvum cupiens neque spectans, hic optimum sublimemque habet animum. Hi itaque, quoniam erant pauperes, quos priores sermo reprehendit, non audierunt, inquit Propheta: idcirco non audierunt, quia inopes sunt: *Ibo ad optimates, & loquar eis.* Quod si *beatum est, in aures audientium loqui*, beatum est, reperire optimatem & magnum auditorem. Idcirco his ita dictis, scientes non tantum damnum esse dicentibus, quantum audientibus, si non susceperint, quæ dicuntur, (eam enim ob rem incusatur mentis & intelligentiæ inopia) precibus a Deo petamus, ut, crescente in nobis ratione, vim & magnitudinem consequamur in Christo Jesu, ut sacros sanctosque sermones intelligere valeamus; cui honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ζ'.

Εἰς το· Και ἐςαι ἐν ἡμεραις ἐκειναις, λεγει κυριος ὁ θεος σου, ου μη παταξω ὑμας εἰς συντελειαν, μεχρι του· οὑτως δουλευσετε ἀλλοτριοις ἐν γῃ ουχ ὑμων.

Ο Κρινων κατα βραχυ θεος τους κολαζομενους, διδωσι τοπον μετανοιας, και ουχ ἁμα τῳ ἁμαρτησαι κολαζων, φερει την συντελειαν της κολασεως ἐπι τον ἡμαρτηκοτα. δια τουτο κατα βραχυ κολαζων κολαζει. και τουτου το παραδειγμα ἐςιν ἐν λευιτικῳ· ἐν γαρ ταις των παραβαινοντων τον νομον ἀραις ἀναγεγραπται μετα τας κολασεις τας προτερας· και ἐςαι, ἐαν μετα ταυτα μη ἐπιςραφητε, λεγει κυριος, προσθησω ὑμιν κἀγω πληγας ἑπτα. και παλιν διηγειται ἀλλην κολασιν· και ἐςαι, ἐαν μετα ταυτα μη ἐπιςραφητε, ἀλλα πορευσησθε προς με πλαγιοι, κἀγω πορευσομαι μεθ' ὑμων θυμῳ πλαγιῳ. και ευρησεις τον θεον ἐπιμετρουντα κολασεις μετα φειδους ὡς βουλομενον εἰς ἐπιςροφην ἀγαγειν τον ἡμαρτηκοτα, και ουκ ἀθροως πασας ἀποδιδοντα. τοιαυτα ουν ὁσον ἐπι τῳ ῥητῳ γεγονει περι τον λαον, και ἀπειλων αὐτοις ὁ λογος ἁ πεισονται, μετ' ἐκεινα φησι· και ἐςαι ἐν ταις ἡμεραις ἐκειναις, λεγει κυριος ὁ θεος σου, ου μη παταξω ὑμας εἰς συντελειαν. ταυτα μαλιςα φθανει και ἐπι τας μελλουσας κολασεις. εἰ δε μη ἐ ὁ δυναμενος ἀπο των ἐν τῳ βιῳ συμβεβηκοτων περι τον λαον μεταβατω και ἐπ' ἐκεινας· ἐγω γαρ πειθομενος εἰποιμι, ὁτι ὡς ὑποδειγμασι και σκιᾳ λατρευουσι των ἐπουρανιων, οὑτως ὑποδειγματι και σκιᾳ των ἀληθινων κολασεων ἐκολασθη ὁ λαος ἐκεινος ἐπι τοις ἁμαρτημασιν ἑαυτων· ὡς εἰναι πασαν κολασιν την κατα νομον και τους προφητας ἀναγεγραμμενην περι του λαου περιεχουσαν σκιαν κολασεων ἀληθινων. ὡσπερ ουν ἐκεινοις συντελεια ἐπι ταις ἁμαρτιαις ουπω γεγονεν, ἀλλ' ἐπι τελει ποτε· οὑτω μηποτε ἐςαι και μετα την ἐξοδον

ἐπι

HOMILIA VII.

In istud: *Et erit in diebus illis: dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in consummationem*, usque ad istud: *sic servietis alienis in terra non vestra.*

1. Qui puniendos sensim judicat Deus, dat locum pœnitentiæ, & non simul ac peccatum est, puniens, totam pœnam infert peccatori: quamobrem paulatim punit. Hujus rei exemplum extat in Levitico; nam in diris adversus eos, qui legem violant, post priores pœnas adscriptum reperitur: *Et erit, si post hæc non fueritis conversi, dicit Dominus, adjiciam vobis plagas septem.* Et rursus aliam pœnam enarrat: *Et erit, si posthæc non fueritis conversi, sed ambulaveritis erga me obliqui, ambulabo & ego vobiscum furore obliquo.* Et reperies Deum pœnas parce admetiri, ut qui velit ad conversionem adducere peccatorem, & non omnia confertim retribuere. Hæc itaque quantum ad litteram illi populo contigerunt, & ubi minatus est illis sermo, quid passuri essent, ait: *Et erit in diebus illis, dicit Dominus Deus tuus, non percutiam vos in consummationem.* Hæc maxime spectant etiam ad futura supplicia. Sin minus, qui potest ab his, quæ in hac vita populo contigerunt, ad illa quoque transeant. Ego certe dixerim, quod mihi persuasum est, sicut *exemplari & umbræ deserviunt cœlestium*, ita in exemplum & umbram verorum suppliciorum punitum esse populum illum pro peccatis suis; ita, ut omnis pœna populi in lege & prophetis descripta, verarum pœnarum umbram exhibeat. Ut igitur illis consummatio pro peccatis nondum obtigit, sed in fine aliquando obtinget, sic forte post mortem peccatoribus infligentur pœnæ. Consummatio obtigit Jerosolymæ, quando erat captivitas

Nabu-

ἐπι τες ἡμαρτηκοτας κολασις. συντελεια δε ἐπι την Ιερεσαλημ, ὀτε και ἡ αἰχμαλωσια ἠν τε Ναβεχοδονοσωρ. και τοτε ἐρει τις, ὀτι ἐδε τοτε συντελεια· ἀλλ' ἐδ' ἐπι τοις Μακκαβαϊκοις· ἀλλα συντελεια τω λαω ἐπι της τε κυριε με Ιησε Χριςε παρεσιας. ὁσον γαρ ἐκ ἐλεγεν αὐτοις ὁ σωτηρ· ἰδε ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος, ἐκ ἡφιετο· ὀτε δε ἐκλαυσεν ἐπι την Ιερεσαλημ, λεγων· Ιερεσαλημ, Ιερεσαλημ, ἡ τες προφητας ἀποκτεινεσα, και λιθοβολεσα τες ἀπεςαλμενες προς αὐτην, ποσακις ἠθελησα ἐπισυναγαγειν τα τεκνα σε, ὀν τροπον ὀρνις ἐπισυναγει τα νοσσια ὑπο τας πτερ' γας αὐτης, και ἐκ ἠθελησατε; ἰδε ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημως. ἀφεθη ὁ οἰκος, κεκυκλωται ὑπο ςρατοπεδων Ιερεσαλημ· ὡς ἀφεθεντος τε οἰκε, και ἠγγισεν ἡ ἐρημωσις αὐτης. εἰτα μετα το ἐκεινων παραπτωμα ἠλθεν ἡ σωτηρια ἡμιν τοις ἐθνεσιν. ἐκολαζοντο ἐν ἐκεινοι, και συντελεια ἐκ ἐφθανεν ἐπ' αὐτες ἑως της τε κυριε Ιησε με ἐπιδημιας.

Σκοπω δε μηποτε και περι ἡμας τοιαυτα ἐςι, και κολασεις τινες γινονται, ὡςε τες μεν μη πειραν ἐχειν δευτερων κολασεων, ἀλλα ἀρκεσθηναι ταις προτεραις· ἀλλες δε ἱκειν και τας δευτερας, ἐ μην και ἐπι τας τριτας· ἀλλες δε ἐλευσεσθαι και ἐπι τας τεταρτας· το γαρ· προσθησω πληγας ἑπτα, ὁ τι ποτε μυςηριον δηλοι μιας πληγης γινομενης, και δευτερας και τριτης, μεχρι των εἰρημενων. ἑπτα ἐπι τινας. ἐπαντες δε ἑπτα πληγας πλησσονται· ἀλλ' οἰμαι τινας πληγησεσθαι πληγας ἐξ, ἀλλες πεντε, ἀλλες τεσσαρας, ἀλλες τρεις, ἡ δυο, τες δε παντων ὑποδεεςερες ἐν κολασεσι πληγην νομιζω πληγησεσθαι μιαν. οἰδεν ἐν ὁ θεος και τα περι των πληγων. διο γεγραπται ἐνθαδε κατα την ἀρχην τε ἀναγνωσματος· και ἐςαι ἐν ταις ἡμεραις ἐκειναις, ταις περι των εἰρημενων, ἐ μη ποιησω ὑμας εἰς συντελειαν· ἀλλ' ἐκ ἐν ταις ἡμεραις ἐκειναις συντελεια. εἰσι γαρ τινες ἡμεραι, ὁτε ποιησει ἐς ποιησει συντελειαν.

Και ἐςαι ὁταν εἰπητε· ἀντι τινος ἐποιησε κυριος ὁ θεος ἡμιν παντα ταυτα; και ἐρεις αὐτοις· ἀνθ' ὧν ἐγκατελι-

Nabuchodonosor. At dicet quispiam: neque tunc erat consummatio, neque Maccabæorum temporibus, sed consummatio populo fuit in adventu Domini mei Jesu Christi. Donec enim illis Salvator non dixerat: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta*, non fuit derelicta: Quando autem flevit super Jerusalem, dicens: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt; quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Relicta est domus, circumdata est ab exercitibus Jerusalem: tanquam derelicta domo, etiam desolatio ejus appropinquavit. Deinde post eorum excidium nobis gentibus salus advenit. Puniebantur igitur illi, at non pervenit ad illos consummatio usque ad Domini Jesu mei adventum.

2. Illud porro mecum cogito, ne res quoque nostræ similiter habeant, & pœnæ quædam inferantur, ita, ut alii secundas pœnas non experiantur, sed satis sint illis primæ: alii autem & secundas experiantur & tertias, alii vero etiam quartas. Illud enim: *adjiciam plagas septem*, mysticum quidpiam, qualecumque illud sit, indicat, cum una plaga, & altera nec non & tertia usque ad dictas septem inferuntur aliquibus. Non omnes tamen septem plagis feriuntur; sed opinor, quosdam feriri plagis sex, alios quinque, alios quatuor, alios tribus aut duabus, omnium autem postremos in suppliciis, existimo feriri plaga unica. Novit igitur Deus etiam, quæ ad plagas pertinent. Quare initio lectionis hujus scriptum est: *Et erit in diebus illis*, quibus quæ diximus, fient, *non faciam vos in consummationem.* Sed non in diebus illis consummatio. Sunt enim quidam dies, quando faciet, quos faciet consummationem.

3. *Et erit, quando dixeritis, cur fecit Dominus Deus noster nobis omnia hæc? Et dices eis: pro eo, quod dereli-*

τελιπετε με, και ἐδελευσατε θεοις ἑτεροις ἐν τη γη ὑμων, ὑτως δελευσετε ἀλλοτριοι ἐν γη ὑχ ὑμων. το ῥητον νοηθητω, και ἀρκει ἐπι τε παροντος την ὑπομνησιν τοις ἀκεειν δυναμενοις ἐκ τε ῥητε παραστησαι. ἐκεν οἱ υἱοι Ισραηλ την ἁγιαν γην, τον ναον εἶχον τον οἶκον της προσευχης. ἐδει αὐτες λατρευειν τω θεω. παραβαινοντες δε τας θειας ἐντολας, και εἰδωλολατρεν, και τα εἰδωλα παρελαμβανον Δαμασκε, ὡς γεγραπται ἐν ταις βασιλειαις, και ἀλλα εἰδωλα παρελαμβανον των ἐθνων εἰς την ἁγιαν γην. δι' ὡν παρελαμβανον των ἐθνων εἰδωλων, ἀξιες ἑαυτες ἐποιεν κατα βληθηναι εἰς την των εἰδωλων γην, κατα γενεσθαι ἐκει ὁπε προσεκυνεν τα εἰδωλα. φησιν ὑν ὁ λογος αὐτοις κατα το ῥητον· ἀνθ' ὡν ἐγκατελιπετε με, και ἐδελευσατε θεοις ἀλλοτριοις ἐν γη ὑμων, ὑτως δελευσετε θεοις ἀλλοτριοις ἐν γη ὑχ ὑμων. πας δε ὁ θεοποιων τι, δελευει θεοις ἀλλοτριοις. ἐκθειαζεις τα βρωματα και τα πωματα; θεος σε ἐστιν ἡ κοιλια· τιμας το ἀργυριον ὡς μεγα ἀγαθον και τον πλετον τον κατω; θεος σε ἐστιν ὁ Μαμωνας και κυριος. Ιησες γαρ αὐτον εἰπε κυριον των φιλαργυρων φασκων· ὑ δυνασθε θεω δελευειν και Μαμωνα· ὑδεις δυναται δυσι κυριοις δελευειν. ὑκεν ὁ τιμων το ἀργυριον, και θαυμαζων τον πλετον, και νομιζων ἀγαθον αὐτον εἶναι και ἀποδεχομενος τες πλεσιες ὡς θεες, τες δε πενητας ὡς μη ἐχοντας τον θεον αὐτων ἐξεθενων, ὑτος θεοποιει το ἀργυριον. ἐαν τις ἐν τη γη τε θεε τη ἐκκλησια τυγχανων προσκυνηση θεοις ἀλλοτριοις, θεοποιων τα μη θεοποιεισθαι ἀξια, ἐκβληθησεται εἰς γην ἀλλοτριαν, και προσκυνειτω τες θεες ὡς ἐνδον προσκυνησε γενομενος· ἐξω φιλαργυρος ἐσω ἀπο της ἐκκλησιας ἐκβληθεις· γαστριμαργος ὁμοιως ἐξω ἐσω της ἐκκλησιας γενομενος. ταυτα κατα μιαν προπολογιαν, ἱνα μη νυν περιεργαζωμαι τα ὑπερ ἐμαυτον, και περι της γης, περι ἡς εἰπε σωτηρ· το ἡμετερον τις δωσει ὑμιν; και ὁτι γενομενης προσκυνησεως ἐν τη γητινος ἀλλοτριε, ὑτως ὁ θεος ᾠκονομησεν ἐκβληθηναι τινας ἀπο της ἑαυτε, και ἐλθειν ἐπι την γην περι ἡς γε-

γραπται·

lereliquistis me, & serviistis diis alienis in terra vestra; sic servietis alieni in terra non vestra. Textus hic in- ;elligatur, & ex eo satis erit, in præsenti admoni- :ionem iis, qui audire possunt, proponere. Filii gitur Israel terram sanctam, & templum habebant lomum orationis, oportebat eos servire Deo: illi vero divina præcepta posthabentes, & idola cole-)ant, & idola Damasci sibi adsciscebant, ut in libris Regum scriptum est, aliaque gentium idola in ter- :am sanctam intrudebant. Quibus receptis dignos se)ræstabant, qui in idolorum terram ejicerentur, ibi- que essent, ubi idola colebant. Ait igitur illis ser- no secundum literam: *Pro eo, quod dereliquistis me, & serviistis diis alienis in terra vestra, ita servietis diis alienis in terra non vestra.* Omnis qui quidpiam Deum facit, servit diis alienis. Esculenta & poculenta it Deum colis? Deus tuus venter est. Pecuniam eu magnum bonum atque divitias terrenas æstimas?)eus dominusque tuus Mamonas est. Jesus nam- ıe ipsum avarorum Dominum appellavit, dicens: *'on potestis Deo servire & Mammonæ. Nemo potest obus dominis servire.* Itaque qui pecuniam colit, & ritias admiratur, easque recenset in bonis, & di- es instar bonorum excipit, pauperes vero tan- ım non habentes Deum suum vilipendit, hic pe- iam Deum facit. Si quis in terra Dei, ecclesia ıpe, Deos alienos veneratus fuerit, Deos con- ens, quæ honore divino indigna sunt, ejicietur rram alienam, & adoret Deos, quos, cum in- ·ſſet, adoraverat. Extra ecclesiam avarus eji- r, foras esto quicumque ventri deditus est. At- æc secundum unam tropice differendi rationem, quæ supra me sunt, curiosius nunc scruter de nimirum, de qua Salvator ait: *Quod nostrum is dabit vobis?* Item cur, ubi alienus quispiam us est in terra, ita Deus ordinarit, ejici non

nullos

λοτριον της γης [illegible]
της γης πραγματων· ἄρχει με
τυτυ ἐνθαδε, και ἀλλοτριος τ
ἀλλοτριον δε ἀν εἰπω, ὑ τυτι
κοσμου, ἀλλα ἀλλοτριοι [illegible]
τριον [illegible] παροντων ἁμαρτημα
της τον ἀλλοτριον [illegible] της ἁμα
[illegible] ἐν τη γη ταυτη τη
ἰδ[illegible] λεγομεν [illegible] ἀσομ
ἀλλοτριας; [illegible] ἀσομεν
ἀλλοτριας; τυτυ [illegible] ζητυμ
[illegible] τυ προσκυνειν· κυριον τον
[illegible] ὁ [illegible] ἐυρον
[illegible] το σωσαν
της ἁμαρτιας ἐν ὁμοιωματι σα
[illegible] ἐπιδημησαν
[illegible] τον ἀρχοντα τυ
[illegible] της ἁμαρτιαν, δυνη
[illegible] και μετα τυτο προσκ
[illegible] προσκυνησας της τα

nullos e terra sua, & abire in terram, de qua scriptum est: *Audi Israel: quid est, quod in terra inimicorum es? computatus es cum descendentibus in infernum: dereliquisti fontem vitæ Dominum: in via Dei si ambulasses, habitasses utique in pace in sæculum.* Nunc igitur in terra aliena sumus, & contrarium, ac filii Israel in terra sancta fecerunt, agere cupimus. Illi enim aliena in terra sancta fecerunt, alienos adorarunt, nos autem in aliena terra alienum a terra adoramus Deum, alienum a negotiis terrenis; dominatur namque hic princeps hujus sæculi, & ab illius filiis alienus est Deus. Cum autem dico alienum, non hoc dico, quasi mundum non creaverit, sed alienum a domino iniquitatis, alienum a peccatis præsentibus. Etenim alienum ab iniquitatis operibus Deum adorare volentes, quid agamus, inspiciamus. Non dicimus: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Sed quomodo cantabimus canticum Domini in terra non aliena? Quærimus locum, in quo cantemus canticum Domini, in quo Dominum Deum nostrum in terra aliena adoremus. Quis igitur hic locus? Inveni ipsum. Venit ad hanc terram gerens corpus fructiferum, qui assumpsit corpus peccati in similitudinem carnis peccati, ut in hoc ipso loco per eum, qui advenit, Jesum Christum, qui & delevit principem hujus sæculi, & abolevit peccatum, possim hic Deum adorare, postmodum adoraturus in terra sancta. Si enim quis adoratis in terra sancta idolis, in terram abiit alienam, utique qui adoraverit Deum in terra aliena, abibit in terram sanctam in Christo Jesu, cui est honor & imperium in sæcula. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ η'.

Εἰς το· Κυριος ὁ ποιησας την γην ἐν τῃ ἰσχυϊ αὐτου· μεχρι του· ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως.

Τρεις οἱονει ἀρετας παραλαβων ὁ προφητης του θεου, ἰσχυν αὐτου, και την σοφιαν αὐτου, και την φρονησιν αὐτου, ἑκαστῃ αὐτων οἰκειον τι ἐργον, τῃ μεν ἰσχυϊ την γην· ὁ ποιησας την γην ἐν τῃ ἰσχυϊ αὐτου· τῃ δε σοφιᾳ την οἰκουμενην· ὁ ἀνορθωσας την οἰκουμενην ἐν τῃ σοφιᾳ αὐτου· τῃ φρονησει τον οὐρανον, και τῃ φρονησει αὐτου ἐξετεινε τον οὐρανον. και ἡμεις δε προς την ἡμετεραν γην (λελεκται γαρ προς τον Αδαμ, γη εἰ) χρειαν ἐχομεν της ἰσχυος του θεου. χωρις δε της δυναμεως του θεου οὐχ οἱοντε ἐσμεν ἐπιτελεσαι ταυτα, ὁσα οὐ κατα το φρονημα ἐστι της σαρκος. νεκρωθεντων δε των μελων των ἐπι της γης, ἐσται το κατα το βουλημα του πνευματος· ἐπει τῳ πνευματι αἱ πραξεις της σαρκος κατα τον ἀποστολον θανατουνται. κυριος οὖν ὁ ποιησας την γην. εἰ δυνασαι ἰδειν το ἐν τῳ Ιωβ γεγραμμενον, ὡς ἐν τοις ἀκριβεστεροις ἀντιγραφοις εὑρομεν, ὁτι ἐστησεν αὐτην ἐπ' οὐδενι, ὀψῃ ὁτι ἰσχυϊ θεου κατα το μεσωτατον κειται. ἐρχομαι και ἐπι την οἰκουμενην. οἰδα ψυχην οἰκουμενην. οἰδα ψυχην ἐρημον. εἰ γαρ οὐκ ἐχει τον θεον, οὐκ ἐχει τον Χριστον, τον εἰποντα· ἐγω και ὁ πατηρ μου ἐλευσομεθα προς αὐτον, και μονην παρ' αὐτῳ ποιησομεθα· εἰ οὐκ ἐχει το πνευμα το ἁγιον ψυχη, ἐρημος ἐστιν. οἰκουμενη δε ἐστιν, ὁτε πεπληρωται θεου, ὁτε ἐχει τον Χριστον, ὁτε πνευμα ἁγιον ἐστιν ἐν αὐτῃ. ταυτα δε ποικιλως και διαφορως ἐν ταις γραφαις λεγεται το εἰναι τον πατερα, και τον υἱον, και το ἁγιον πνευμα ἐν τῃ του

ἀνθρω-

HOMILIA VIII.

(*Juxta Hieronymum V.*)

De eo, quod scriptum est, *Qui fecit terram in fortitudine sua.*

INTERPRETE S. HIERONYMO.

Tria quodammodo virtutes assumens Propheta, fortitudinem, sapientiam, atque prudentiam, unicuique earum proprie opera distribuit, fortitudini terram, sapientiæ orbem terrarum, prudentiæ cœlum. Audi quippe scripturam eandem: *Dominus, qui fecit terram in fortitudine sua, & erexit orbem in sapientia sua, & in sua prudentia extendit cœlum.* Et nos igitur in nostra terra (dictum est quippe ad Adam: *Terra es*) necessariam habemus fortitudinem Dei, quia absque ea impossibile est, nobis exequi, quod carni repugnet. Cum autem mortificata fuerint membra super terram, tunc parent spiritus voluntati. Siquidem juxta Apostolum, spiritu gesta carnis mortificantur. *Dominus* ergo, *qui fecit terram in fortitudine sua.* Si autem & ad hanc terram venias, & consideres id, quod in Job scriptum est, juxta emendatissima tamen exemplaria, quomodo statueris eam super nihilum, invenies fortitudinem in medietate mundi terræ libram sustinere. Veniam vero ad orbem terrarum, qui græce *οἰκουμένη* nuncupatur, id est, inhabitatus. Scio animam meam inhabitatam, scio animam meam desertam. Si enim non habet Deum Patrem, si non habet Filium dicentem: *Ego & Pater veniemus ad eam, & mansionem apud eam faciemus;* si non habet Spiritum sanctum, anima deserta est. Habitata autem est, quando plena est Deo; quando habet Christum & Spiritum sanctum. Verum hæc differenter & varie in scripturis dicuntur, in uni-

σαι την οικουμενην ...
θέκ· ἡ γαρ σοφια βοηθησει τῳ σοφῳ ὑ
ζοντας, τους ὀντας ἐν τη πολει. σοφιαν
ὁ ἐξουθενων, ταλαιπωρος, και κενη ἡ
οἱ κοποι αὐτου ἀνοητοι, και ἀχρηςα τα
σιν ἡ σοφια, ἡ ἐπιγεγραμμενη Σολομ
ὁση δυναμις, ἐπει ἀνορθουται ἡ οἰκουμε
θεου, βουλομεθα δε και αὐτοι ἀνορθωθ
κουμενην τυχα πεσουσαν· πεπτωκε γα
τη ἑνικα ἡμαρτομεν, ἠσεβησαμεν, ἠδι
ται ἀνορθωσεως. Θεος ὠν ὁ ἀνορθω
ἐςιν· εἰ δε μη τοιουτον λαμβανεις το
οἰκουμενην, ἀλλα κοινοτερον νοησας την
ποθεν ἀνορθωσαι ἐςι την οἰκουμενην·
της πτωσεως, ἱνα ἰδωμεν αὐτης την π
την ἀνορθωσιν. εἰ τις ὠν ἐςιν ἐν τη οἰκ
... νοησεις την οἰκουμενην,] δηλον ὁ
θωσεως. οὐδεις δε μη πεσων δειται
δηλον ὁτι πεπτωκεν ἑκαςος των ἐν
ἁμαρτιας· και κυριος ἐςιν ὁ ἀνορθω
... παντας τους κ

ma hominis Patrem, & Filium & Spiritum ſanctum commorari. Nam & David in pſalmo confeſſionis tres ſpiritus poſtulat, dicens: *Spiritu principali confirma me. Spiritum rectum innova in viſceribus meis. Spiritum ſanctum ne auferas a me.* Qui ſunt iſti tres Spiritus? Principalis ſpiritus, Pater eſt: ſpiritus rectus, Chriſtus: ſpiritus ſanctus, Spiritus ſanctus eſt. Hæc ad probationem ejus rei diximus, quod habitatus orbis terrarum in ſapientia Dei fabricatus ſit. *Sapientia quippe auxiliabitur juſto, ſuper decem poteſtatem habenti civitates. Sapientiam autem & diſciplinam qui abjicit, infelix eſt, & vana ſpes ejus: & labores ejus inſenſati, & inutilia opera ejus,* ait Sapientia, quæ titulo inſcribitur Salomonis. Idcirco quantum poſſumus, laborare nitamur, ut habitata anima noſtra a ſapientia Dei erigatur. Cecidit quippe, & de ſublimi corruit, venientibus nobis in locum iſtum miſeriarum. Cecidit habitata anima noſtra, poſtquam peccavimus, inique fecimus, injuſte egimus, impie geſſimus, & poſt ruinam indiget erectione. Si autem non vis iſta ſententia adduci, communem totius orbis quæramus ruinam, poſt caſum ejus conſequenter Deus erigens prædicatur. Quicunque eſt in iſto orbe, ante erectionem cecidit. Si autem cecidit, conſequenter erigendus fuit, nemo quippe ſine caſu ſublevatur. Si autem erectus eſt, videamus, quæ ruina præceſſerit. Omnes corruimus per peccatum in orbe terrarum. Eſt Dominus, qui erigit eliſos, & elevavit nos jacentes. In Adam omnes morimur, atque ita corruit orbis terrarum, & indiget erectione, ut in Chriſto omnes vivificemur. Igitur duplicem intellectum de orbe tradidimus: unum, quomodo ſingulæ animæ, aut habitatæ ſint, aut deſertæ: alterum, quomodo univerſus orbis pariter ceciderit.

Και ἐν τῃ φρονησει αὐτου ἐξετεινε τον οὐρανον. οὐ συντυχικως την φρονησιν παρελαβον ἐπι του οὐρανου· εὑρησεις γαρ ἐν ταις παροιμιαις λεχθεν· ὁ θεος ἐν τῃ σοφιᾳ ἐθεμελιωσε την γην, ἡτοιμασε δε οὐρανους ἐν φρονησει. ἐστιν οὐν τις φρονησις θεου, ἡν μοι ζητει ἐν χριστῳ Ἰησου· παντα γαρ ὁσα του θεου, τοιαυτα ἐν αὐτῳ ἐστιν· ὁ χριστος ἐστι σοφια του θεου, αὐτος δυναμις θεου, αὐτος δικαιοσυνη θεου, αὐτος ἁγιασμος, αὐτος ἀπολυτρωσις, αὐτος φρονησις ἐστι θεου. ἀλλα το μεν ὑποκειμενον ἐν ἐστι, ταις δε ἐπινοιαις τα πολλα ὀνοματα ἐπι διαφορων ἐστι. και οὐ ταυτον νοεις περι του χριστου, ὁτε νοεις αὐτον σοφιαν, και ὁτε νοεις αὐτον δικαιοσυνην. ὁτε μεν γαρ σοφιαν, την ἐπιστημην λαμβανεις των θειων και ἀνθρωπινων· ὁτε δε δικαιοσυνην, την του κατ' ἀξιαν ἀπονεμητικην δυναμιν ἐν τῳ παντι· και ὁτε ἁγιασμον, τον περιποιητικον του ἁγιους γενεσθαι τους πιστευοντας και ἀνακειμενους τῳ θεῳ· οὑτως οὐν και φρονησιν αὐτον νοησεις, ὁτι ἐπιστημη ἐστιν ἀγαθων και κακων και οὐδετερων. ἐπει οὐν χωριζεται τοις ἐν οὐρανῳ κατοικουσιν, ἡ τοις τον οὐρανιον ἀνθρωπον φορουσι, χωρισαντος τα κακα ἀπο των ἀγαθων, ἱνα μηκετι μολυνηται ἐκεινος ὁ οὐρανος δια το τῃ φρονησει του θεου ἐκτετασθαι τον οὐρανον· μητε ὁ δικαιος, ὡν οὐρανος (ἐστι γαρ και ὁ δικαιος οὐρανος, ὡς παραστησω) εἰρηται· και ἐξετεινε τον οὐρανον τῃ φρονησει αὐτου. πως οὐν ἐκτεινεται ὁ οὐρανος ἐκτεινουσης αὐτον της σοφιας; δηλουται δε, ὡς ἡ σοφια ἐκτεινει ἐν τῳ· ἐπειδη ἐξετεινον λογους, και οὐ προσειχετε. και λεγει ἐκτασιν τινα εἰναι λογων· οὑτως ἐκτεινεται ὁ οὐρανος. και ἐν τῳ ργ' λεγεται ψαλμῳ· ἐκτεινων τον οὐρανον ὡσει δερῤιν. ἐκτεινεται δε και ἡ ψυχη ἡμων προτερον συνεσταμενη, ἱνα δυνηθῃ χωρησαι την σοφιαν του θεου. ἀλλα γαρ ἐπι το προκειμενον ἐπανελθωμεν. ἐλεγομεν περι του τον οὐρανον ἐν φρονησει γεγονεναι. και φαμεν ὁτι οἱ τον οὐρανιον ἀνθρωπον φορουντες, και αὐτοι εἰσιν οὐρανος. εἰ γαρ προς τον ἁμαρτανοντα λεγεται· γη εἰ, και εἰς γην ἀπελευσῃ· προς τον δικαιον οὐκ ἀν λεχθειῃ, οὑ ἐστιν ἡ βασιλεια των οὐρανων, οὐρανος εἰ, και εἰς οὐρανον ἀπελευσῃ; ἡ δια μεν τον χοϊκον λεχθησεται τῳ φορουντι την εἰκονα του χοϊκου· γη

εἰ, και

2. *Et in sua prudentia extendit cœlum.* Non fortuitu sapientia in cœli ostensione assumpta est: invenies & in Proverbiis dictum: *Dominus sapientia fundavit terram, præparavit cœlos prudentia.* Est ergo aliqua prudentia Dei, quam nolo ut extra Christum requiras. Omnia quippe, quæ sunt Dei, Christus est: ipse sapientia ejus, ipse fortitudo, ipse sanctificatio, ipse justitia, ipse sanctitas & redemptio, ipse, ut ad præsens veniam, etiam prudentia. Sed cum sit unum in subjacenti, pro varietate sensuum diversis vocabulis nuncupatur. Aliud significat sapientia, aliud justitia. Quando enim sapientia dicitur, disciplina ista divinarum rerum humanarumque institutio; quando justitia, distributor & judex meritorum significatur. Quando sanctitas, illa virtus describitur, quæ credentes Deo efficit sanctos. Ita ergo mihi & prudentia ejus intelligitur doctrina & demonstratio bonarum ac malarum rerum, sive neutrarum; atque in hunc modum extendisse nunc dicitur cœlum in prudentia. Quomodo autem extendatur cœlum, extendente eum prudentia: *Audi, quoniam extendi verba, & non intendistis.* Asserit quippe, extensionem quandam esse verborum similiter, ut nunc dicitur cœli; juxta illud quoque, quod in alio loco scriptum est: *Qui extendit cœlum ut pellem.* Extenditur autem anima nostra, quæ prius fuerat contracta, ut possit capax esse sapientiæ Dei. Verum ut ad propositum revertamur, diximus, quod prudentia cœlum factum sit, & nunc affirmamus eos, qui cœlestem hominem portant, esse cœlestes. Si enim ad peccatores dicitur: *Terra estis & in terram ibitis;* quare non dicatur ad justum, cujus est regnorum cœlorum; cœlum es, & in cœlum ibis? Dicitur ei, qui portat imaginem choici, id est, terreni; *Terra es, & in terram ibis;* quapropter cœlesti, & qui imaginem cœlestis portat, nunc convenit dici,

 cœlum

εἶ, και εἰς γην ἀπελευσῃ. δια δε τον οὐρανιον, ἐπαν φορεσῃς την εἰκονα του ἐπουρανιου, οὐκετι ἁρμοσει λεγεσθαι· οὐρανος εἶ, και εἰς οὐρανον ἀπελευσῃ; ἑκαςος οὖν ἡμων ἐχει ἐργα οὐρανια και ἐπιγεια. ἐπιγεια ἐςιν ἐργα, ἃ ἐπι την συγγενη αὐτοις γην καταγει τον θησαυριζοντα αὐτα ἐπι της γης, και μη θησαυριζοντα ἐν οὐρανῳ· παλιν ἐπει τα συγγενη τοις ἐργοις χωρια, τα ἐν τῳ οὐρανῳ, ἀναγει τον θησαυριζοντα ἐν οὐρανῳ, τον φορεσαντα την εἰκονα του ἐπουρανιου, τα πραττομενα κατ' ἀρετην.

Και ἀνηγαγε νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης· ἁπερ χρεια ἐςιν ἐπαναλαβειν, τοις μεν εἰδοσιν εἰς ἐπιτρανωσιν και ὑπομνησιν των εἰρημενων· τοις δε ἐπιλαθομενοις ἢ μη παρατετυχηκοσιν, εἰς σαφηνειαν τουτου, εἰτε ἀποκαμπτομενου, και φανερου γενομενου, εἰτε οὐπω ποτε νοουμενου. λεγομεν δε τους ἁγιους εἶναι νεφελας. το γαρ, ἡ ἀληθεια σου ἑως των νεφελων, οὐ δυναται ἀναφερεσθαι ἐπι τας ἀψυχης νεφελας· ἀλλα ἡ ἀληθεια του θεου ἑως των νεφελων ἐςιν, αἵτινες ἀκουουσιν ἐντολης θεου και οἰδασιν πως ἐκπεμπουσιν ὑετον, και ἀπο τινων κωλυσωσιν· ὡς οὐσων γαρ νεφελων, αἷς ἐντελλεται ὁ θεος μη βρεχειν ἢ βρεχειν, γεγραπται· ταις νεφελαις ἐντελουμαι του μη βρεξαι ἐπ' αὐτον ὑετον. ἐπι μεν οὖν τουτων νεφελων, ἐαν μη ὑετος ᾖ, οὐκ ἐντελλεται ὁ θεος ταις νεφελαις του μη βρεχειν ἐπι τον ἀμπελωνα ἢ την χωραν ὑετον, ἀλλα του ὁλως οὐ φαινεται νεφελη, ὡς ἐν τῃ τριτῃ των βασιλειων γεγραπται· ὁταν παρα τον καιρον της ἀβροχιας νεφελη οὐκ ἐφαινετο· ἡνικα δε κατα τον λογον της προφητειας του Ηλιου ἐμελλεν ὁ ὑετος γινεσθαι, ἰχνος ἐφανη νεφελης ὡς ἰχνος ἀνδρος, και ἐγενετο νεφελη ποιουσα τον ὑετον· ὡς δε ὑπαρχουσων μεν των νεφελων, κελευομενων δε μη ὑειν, ὁταν ἀναξια ἡ ψυχη του ὑετου τυγχανῃ, λεγεται τον· ταις νεφελαις ἐντελουμαι του μη βρεξαι ἐπ' αὐτον ὑετον. οὐκουν ἑκαςος των ἁγιων νεφελη ἐςι. Μωσης νεφελη ἦν, και ὡς νεφελη ἐλεγε· προσεχε οὐρανε, και λαλησω. και ἀκουετω γη ῥηματα ςοματος μου· προσδοκασθω ὡς ὑετος το ἀποφθεγμα μου, και καταβητω ὡς δροσος τα ῥηματα μου. ὡς νεφελη λεγει· ὡσει ὀμβρος

ἐπ'

cœlum es, & in cœlum ibis? Unumquodque autem noſtrum, aut cœleſtia facta habet, aut terrena: ſi terrena facta ſunt, ad cognatam ſibi terram deducunt eum, qui theſaurizat ea in terra, & non in cœlo. Rurſum hæc, quæ juxta virtutem geſta ſunt, theſaurizatorem ſuum ad propinquas ſibi cœlorum regiones ſubvehunt.

3. Et junxit: *Educens nubes ab extremo terræ.* Iſtiuſmodi diſputatio & in pſalmo nuper incidit, & dictum eſt a nobis, quomodo Deus eduxerit nubes ab extremo terræ. Quod quidem nunc cogimur retexere, ut hi, qui audierunt, pleniſſime, quæ ſciunt, reminiſcantur, & hi, qui non interfuerant, aut obliti ſunt, textum ſermonis agnoſcant, quem tunc, prout valuimus, exhibuimus. Diximus autem, ſanctos eſſe nubes. Etenim hoc, quod ſcriptum eſt: *Veritas tua usque ad nubes*, non poteſt referri ad inanimales nubes: ſed veritas Dei usque ad illas nubes eſt, quæ audiunt mandatum Domini, & noverunt, quo pluvias deferant, & a quibus eas ſuſpendant. De his nubibus dictum eſt: *Et mandabo nubibus meis, ne pluant ſuper eam imbrem.* De his enim, quæ ex denſo aëre dicuntur conſtare, ſi non fuerit pluvia, non præcepit Deus, ne pluant ſuper vineam, aut quamcunque regionem imbrem, ſed omnino non apparent, ut in tertio Regnorum libro legimus: quando in tempore ſiccitatis nubes nulla apparuit, & poſtea juxta prophetiam Heliæ futuræ pluviæ ſignum in veſtigio hominis oſtenſum eſt, atque ita poſt nubem conglobatam imber deſcendit ad terras. Iſtis vero quaſi ſubſiſtentibus nubibus jubetur pluviam continere, cum indigna fuerit anima imbre cœleſti, & dicitur: *Mandabo nubibus, ne pluant ſuper eam imbrem.* Ita unuſquiſque ſanctorum nubes eſt. Moyſes nubes erat, & quaſi nubes loquebatur: *Attende cœlum & loquar, & audiat terra ſermonem ex ore meo.* Expectetur ut

ἐπ' ἄγρωστιν, καὶ ὥσπερ νιφετὸς ἐπὶ χόρτον· ὅτι ὄνομα κυρίου ἐκάλεσα. οὕτως ὡς νεφέλη καὶ Ἡσαΐας λέγει· ἄκουε οὐρανὲ, καὶ ἐνωτίζου γῆ, ὅτι κύριος ἐλάλησε. καὶ ἐπειδήπερ καὶ αὐτὸς ἦν νεφέλη, ἔλεγε δὲ νεφέλας τοὺς συμπροφητεύοντας αὐτῷ, καὶ φησὶ προφητεύων· ταῖς νεφέλαις ἐντελοῦμαι τοῦ μὴ βρέξαι εἰς αὐτὸν ὑετόν.

Εἰ δὲ νενόηνται ἡμῖν τίνες εἰσὶν αἱ νεφέλαι, ἴδωμεν πῶς ὁ θεὸς ἀνάγων ἐστὶ νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς. πῶς ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς; φησὶν ὁ σωτήρ· ὁ θέλων ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔσται πάντων ἔσχατος. ἐτήρησε ταύτην τὴν ἐντολὴν Παῦλος, καὶ ἦν ἔσχατος ἐν τούτῳ τῷ κόσμῳ· διό φησι· δοκῶ γὰρ ὅτι θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξεν, ὡς ἐπιθανατίους, ὅτι θέατρον ἐγενήθημεν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀγγέλοις, καὶ ἀνθρώποις. εἴ τις οὖν ἐστὶ τηρῶν τὴν τοῦ σωτῆρος ἐντολὴν, καὶ γενόμενος ἔσχατος ὡς πρὸς τὸν βίον τοῦτον, οὗτος γίνεται νεφέλη, καὶ ἀνάγει νεφέλας ὁ θεὸς, οὐκ ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς γῆς, οὐκ ἀπὸ ὑπατικῶν ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ ἡγουμένων ἀνάγει νεφέλας, οὐκ ἀπὸ πλουσίων· μακάριοι γὰρ οἱ πτωχοὶ, ὅτι ὑμετέρα ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ. ὁρᾷς πῶς ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἀνάγει ὁ θεὸς, καὶ σωματοποιεῖ τὰς νεφέλας; διὰ τοῦτο εἰ βουλόμεθα γενέσθαι νεφέλαι, ἐφ' ἃς φθάνει ἡ ἀλήθεια τοῦ θεοῦ, ἔσχατοι πάντων γενώμεθα, καὶ εἴπωμεν ἔργοις καὶ διαθέσει· δοκῶ γὰρ ὅτι ὁ θεὸς ἡμᾶς τοὺς ἀποστόλους ἐσχάτους ἀπέδειξε· κἂν μὴ ἀποστόλῳ, ἀλλ' ἔξεστί μοι γενέσθαι ἐσχάτῳ, ἵνα ὁ θεὸς ἀνάγων νεφέλας ἀπ' ἐσχάτου τῆς γῆς ἀναγάγῃ με. καὶ ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησε. λέγουσιν οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ, ὅτι ἡ γένεσις τῶν ἀστραπῶν ἀπὸ νεφελῶν γίνεται ἀλλήλαις προστριβομένων· ὅπερ γὰρ συμβαίνει περὶ τοὺς πυροβόλους λίθους ἐπὶ γῆς, ἵνα δύο λίθων προσκρουσάντων πῦρ γεννηθῇ, τοῦτο γίνεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν νεφελῶν φασι· προσκρουομένων τῶν νεφελῶν κατὰ τοὺς χειμῶνας γίνεται ἡ ἀστραπή· διὸ ὡς ἐπίπαν ἡ ἀστραπὴ ἅμα βροντῇ γίνεται, τῆς μὲν βροντῆς ἐμφαινούσης τὸν ἦχον τοῦ συγκρούσματος τῶν νεφελῶν, τῆς δὲ ἀστραπῆς γεννώσης τὸ φῶς.

Εἰ

pluvia verbis meis. Si non fuisset nubes, nunquam dixisset: *Expectentur ut pluvia verba mea, & descendant ut ros eloquia mea.* Quasi nubes dicebat: *Ut imber super gramen, ut stilla super fœnum, quia nomen Domini invocavi.* Similiter & Isaias, qui nubes, loquebatur: *Audi, cœlum, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est.* Et quia ipse nubes erat, sciebat alias nubes, comprophetantes sibi; ideo vaticinans aiebat: *Mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem.*

4. Si autem jam didicimus, qui sunt nubes, videamus, quomodo Deus educat nubes ab extremo terræ. Ait Salvator: *Qui vult in vobis esse primus, sit omnium novissimus.* Servavit hoc mandatum Paulus, & fuit novissimus in hoc mundo, dicens: *Puto enim, Deus nos apostolos novissimos ostendit, quasi morti destinatos, quia spectaculum facti sumus in hoc mundo & angelis & hominibus.* Si quis ergo sanctus custodiens præceptum Salvatoris factus fuerit in hac vita novissimus, iste fit nubes, & educit Dominus nubes non a primis terræ, non a consulibus, non a judicibus, non a divitibus: *Beati estis pauperes, quoniam vestrum est regnum cœlorum.* Vides, quomodo ab extremis educat Deus has corporeas nebulas? Propterea si volumus nubes fieri, ad quas perveniat veritas Dei, novissimi omnium simus, & tam affectu, quam opere dicamus: *Puto enim, quod nos Deus apostolos novissimos ostendit.* Quod si non sim apostolus, licet tamen mihi fieri extremum, ut educens nubes Deus ab extremo terræ, educat me. *Et fulgura in pluviam fecit.* Aiunt naturalium causarum scrutatores, quia fulgura ex nubium collisione generentur, in morem silicum duriorum, quos cum complexeris sibi mutuo, ex his elabitur ignis; atque ita cum fulgure pariter & tonitrua mugire; tonitruo scilicet sonitum indicante concussum, & fulgure excussi luminis claritatem.

Εἰ νενοηκας το παραδειγμα, ἰδε μοι και την νοητην νεφελην. Μωσης νεφελη ἠν, Ιησους ὁ του Ναυη νεφελη ἠν. αὐται δη ὁμιλουσιν ἀλληλαις, και ἀπο των λογων αὐτων ἀςραπη γινεται. Ιερεμιας νεφελη ἠν. Βαρουχ νεφελη ἠν. διαλεγονται προς ἀλληλους, ἠλθεν ἡ ἀςραπη ἀπο των λογων Ιερεμιου και των λογων Βαρουχ. οὑτως εἰ δυνασαι, συναγαγε ἀπο των γραφων τινα τροπον ἀςραπη ἐρχεται. και ἐν τη καινη διαθηκη Παυλος και Σιλουανος δυο νεφελαι ἠσαν. ἠλθον ἐπι το αὐτο, γεγονεν ἡ της ἐπιςολης ἀςραπη. ἀςραπας οὐν ὁ θεος εἰς ὑετον ἐποιησε, και ἐξηγαγεν ἀνεμους ἐκ θησαυρων αὐτου. ὁρα ὡς οὑτοι οἱ ἀνεμοι ἐν θησαυροις εἰσιν. ἡ οὐχι φαινεται ἡ τουτων φυσις πνεοντων ἐπι γης τινα τροπον ὑφιςαται; ἀλλ᾽ εἰσι τινες ἀνεμων θησαυροι, πνευματων θησαυροι, πνευμα σοφιας και συνεσεως, πνευμα βουλης και ἰσχυος, πνευμα γνωσεως και εὐσεβειας, πνευμα φοβου θεου, πνευμα δυναμεως, και ἀγαπης, και σωφρονισμου. και δυνασαι αὐτος ἀπο των γραφων συναγαγειν τους ἀνεμους τουτους. τα πνευματα ταυτα ἐν θησαυροις ἐςιν· οἱ θησαυροι τινες εἰσιν ἢ ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροι της σοφιας και γνωσεως ἀποκρυφοι; οὑτοι οἱ θησαυροι ἐν Χριςῳ εἰσιν· ἐκειθεν οὐν ἐρχονται οἱ ἀνεμοι οὑτοι, τα πνευματα ταυτα, ἰν᾽ ὁ μεν τις ᾖ σοφος, ὁ δε πιςος, ὁ δε τις ᾖ ἐχων γνωσιν, ὁ δε τις ὁ τυχων ἀναλαβων χαρισμα θεου· ᾧ μεν γαρ δια του πνευματος διδοται λογος σοφιας· ἀλλῳ δε λογος γνωσεως κατα το αὐτο πνευμα· ἑτερῳ πιςις ἐν τῳ αὐτῳ πνευματι.

Ανηγαγεν οὐν νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης, και ἀςραπας εἰς ὑετον ἐποιησε, και ἐξηγαγεν ἀνεμους ἐκ θησαυρων αὐτου. και ἡμεις δια τον θεον ἐπι τους θησαυρους τουτους ἐλπιζομεν καταντησεσθαι. και εἰσιν τινες πολλοι θησαυροι· ταχα κατα ταγματα των ἀνιςαμενων ἐσονται ἀναπαυσεις, ἐν τοις θησαυροις του θεου. ὁ δε λεγω τουτον ἐςιν. ἡ ἀναςασις των νεκρων ἐν ταγμασι γινεται. φησι γαρ ἀποςολος· ἑκαςος δε ἐν τῳ ἰδιῳ ταγματι. και ἐπει μη ὡς ἐτυχε συμφυρεται τα ταγματα, ποδε το

5. Si intellexisti exemplum, considera nunc nubes rationales. Moyses nubes erat: Jesus Nave nubes erat: isti si secum loquantur, ex sermonibus eorum fulgura micant. Hieremias & Baruch nubes erant, sermocinentur invicem, & videbitis rutilare fulgura. Potes & tu ipse de scripturis sanctis in hunc modum invenire concursus, ex quibus ignis emittatur. Ut autem ad novum Testamentum veniamus; Paulus & Sylvanus duæ nubes in unum convenerunt, & ecce totum mundum epistolæ eorum fulgore illuminant. *Fulgura in pluviam fecit, & eduxit ventos de thesauris suis.* Ergone hi venti, qui super terram perflant, in thesauris Dei sunt, & non horum est natura manifesta, quomodo & qua ratione subsistant? Sed sunt quidam ventorum thesauri, thesauri spirituum, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & virtutis, spiritus scientiæ & pietatis, spiritus timoris Dei, fortitudinis, & dilectionis & charitatis. Potes & ipse de scripturis hos ventos congregare, & istorum spirituum invenire thesauros. Ubi sunt isti thesauri? Utique in eo, in quo thesauri sunt scientiæ absconditi. In Christo sedem habent. Inde oriuntur hi spiritus, ut alius sapiens sit, alius fidelis, alius eruditus, & alius aliud donorum Dei possideat. *Alii enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ juxta eumdem spiritum, alii fides in eodem spiritu.*

6. *Eduxit* ergo *nubes ab extremo terræ, fulgura in pluviam fecit, eduxit ventos de thesauris suis*, & juxta misericordiam Dei ad hos thesauros nos occursuros speramus. Et quia plures sunt thesauri, forte juxta ordinem resurgentium erit & requies in thesauris Dei. Quod autem dico, istiusmodi est. Resurrectio mortuorum in quibusdam ordinibus futura est. Ait quippe Apostolus: *Unusquisque autem resurget in suo ordine*, & non, ut libet, miscentur ordines resurgendum:

ταγμα ἐςαι ἐν τινι θησαυρῳ θεου, και τοδε το ταγμα ἐν ἑτερῳ θησαυρῳ θεου, και τριτον ἑτερον ταγμα ἐςαι ἐν ἀλλῳ θησαυρῳ. ουτοι μεντοιγε παντες οἱ θησαυροι ἑνα ἐχουσι θησαυρον ἐν ᾧ κατοικουσι. διο παρα τῳ Παυλῳ λελεκται· ἐν ᾧ εἰσιν οἱ θησαυροι και της σοφιας και της γνωσεως ἀποκρυφοι. και ὡσπερ κτωμαι τον ἑνα πολυτιμον μαργαριτην δια των πολλων μαργαριτων, ουτως ἐρχομαι ἐπι τον θησαυρον των θησαυρων, τον κυριον των κυριων, τον βασιλεα των βασιλεων, ἐπαν γενωμαι ἀξιος των πνευματων των ἀπο θησαυρων του θεου. ἐξηγαγε γαρ ἀνεμους ἐκ θησαυρων αὐτου.

Εμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως. εἰ πας ἀνθρωπος ἐμωρανθη ἀπο γνωσεως, ἐκ μερους γινωσκων, και ἐκ μερους προφητευων, ἐμωρανθη ἀπο γνωσεως, δι' ἐσοπτρου βλεπων ἐν αἰνιγματι, βλεπων πολλοςημοριον, και, εἰ ἐςιν εἰπειν, ἀπειροςημοριον βλεπων και καταλαμβανων των πραγματων. ἐκ του ἐναντιου δε νοησεις το· ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως. ἐςιν ἁμαρτηματα της Ἱερουσαλημ, ἁμαρτηματα και Σοδομων, ἀλλα συγκρισει των χειρονων ἁμαρτηματων της Ἱερουσαλημ, δικαιοσυνη ἐςι τα Σοδομων ἁμαρτηματα· ἐδικαιωθη γαρ, φησι, Σοδομα ἐκ σου. ὡσπερ ουν ουχι δικαιοσυνη τα Σοδομων ἁμαρτηματα, ἀλλα ἀδικια, ὡς προς την πλειονα δε ἀδικιαν δικαιοσυνη ἐςιν· ουτως ἐκ του ἐναντιου γνωσις ἡ ουσα Παυλῳ γνωσις, ὡς προς την γνωσιν ἐκεινην την ουσαν ἐν τοις ουρανοις, ὡς προς την τελειαν γνωσιν, μωρια ἐςι. δια τουτο ἐμωρανθη πας ἀνθρωπος ἀπο γνωσεως. τοιουτον τι οἶμαι καταλαμβανων ὁ ἐκκλησιαςης ἐλεγεν· εἰπα, σοφισθησομαι. και αὐτη ἐμακρυνθη ἀπ' ἐμου μακραν ὑπερ ὃ ἦν. και βαθυ βαθος, τις εὑρησει αὐτο;

Μελλει τι ἐπιτολμαν ὁ λογος, και λεγειν· τουτο το ἐπιδημησαν τῳ βιῳ ἐκενωσεν ἑαυτον, ἱνα τῳ κενωματι αὐτου πληρωθῃ ὁ κοσμος. εἰ δε ἐκενωσεν ἐκεινο το ἐπιδημησαν τῳ βιῳ, αὐτο ἐκεινο το κενωμα σοφια ἦν· ὅτι το μωρον του θεου σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐςιν. εἰ μη εἰρηκειν το μωρον του θεου, πως ἂν οἱ φιλαιτιοι ἐκα-

tium: alius ordo erit in illo & in illo thesauro Dei; & alius ordo in alio & in alio thesauro Dei. Sed omnes thesauri unum habent thesaurum, in quo sunt thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Et quomodo possideo unam & pretiosissimam margaritam per plures alias margaritas; sic venio ad thesaurum thesaurorum, & dominum dominorum, & regem regum, ubi dignus fuero spiritibus in Dei thesauris commorantibus. *Eduxit enim ventos de thesauris suis.*

7. *Infatuatus est omnis homo ab scientia.* Si omnis homo infatuatus est ab scientia, & Paulus homo est; Paulus infatuatus est ab scientia. *Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus.* Infatuatus in scientia, videns per speculum, videns in ænigmate, portiunculam quamdam videns, & si sic expedit dicere, ipsius quoque portiunculæ partem minimam recognoscens. E contrario autem intelligis, quid sit: *Infatuatus est omnis ab scientia.* Comparatione peccatorum Jerusalem, Sodomorum peccatum justitia est. *Justificata est enim*, ait, *Sodoma ex te.* Quomodo ergo non habent justitiam Sodomorum peccata per se, sed ad collationem majorum scelerum justificantur; sic e contrario scientia Pauli ad illam cœlestem scientiam, ad illum consummatum perfectionis intellectum stultitia reputatur: *idcirco infatuatus est omnis homo ab scientia.* Tale quiddam Ecclesiastes, arbitror, deprehendens, effatus est: *Dixi, sapiens efficiar: & ipsa elongavit se a me longius, quam erat. O alta profunditas, quis inveniet eam?*

8. Volumus quiddam, si licet, audenter dicere; quoniam hoc, quod descendit in mundum, evacuavit seipsum, ut evacuatione ejus mundus compleretur. Si autem hoc, quod descendit in mundum, evacuavit se, evacuatio ipsa sapientia est: quoniam quod *fatuum est Dei, sapientius est hominibus.* Si ego

dixi-

λεσαν μοι; πως ἀν ἐμεμψαντο μοι, πως ἀν χιλιων μεν εἰρημενων των νομιζομενων και αὐτοις καλων, τȣτȣ δε, ὡς οἰονται, ȣ καλως εἰρημενȣ κατηγορηθην, διοτι εἰπον το μωρον τȣ θεȣ; νυν δε Παυλος ὡς σοφος, και ἐξȣσιαν ἐχων ἀποϛολικην, ἐτολμησεν εἰπειν, πασαν την ἐπι γης σοφιαν, και την ἐν αὐτω, και την ἐν Πετρω, και τοις ἀποϛολοις, πασαν την ἐπιδημησασαν τω κοσμω εἰναι το μωρον τȣ θεȣ. ὡς γαρ προς ἐκεινην την σοφιαν την ὑπερȣρανιον, την ὑπερκοσμιον, τȣτο το ἐπιδημησαν μωρον τȣ θεȣ. ἀλλα τȣτο το μωρον τȣ θεȣ σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐϛι. ποιων ἀνθρωπων; ȣ των μωρων, λεγω, ἀλλα σοφωτερον ἐϛι και των σοφων ἀνθρωπων· κἀν τȣς σοφȣς εἰπης τȣ αἰωνος τȣτȣ, εἰτε ἀρχοντας, εἰτε προφητας των ἀρχοντων τȣ αἰωνος τȣτȣ το μωρον τȣ θεȣ ὁ διηγησαμην σοφωτερον των ἀνθρωπων ἐϛι.

Παραδοξον τι μελλει λεγειν ὁ λογος, ὁτι ἡ σοφια τȣ κοσμȣ μωρια παρα τω θεω ἐϛι, και ἐμωρανεν ὁ θεος την σοφιαν τȣ κοσμȣ; ἀρα ἐν σοφια ἐμωρανε την σοφιαν τȣ κοσμȣ. και δυνασαι χωρησαι την σοφιαν, ἵν' ἐλεγχθῃ μωρα εἶναι ἡ τȣ κοσμȣ σοφια· ἀγωνιζεται γαρ ἡ σοφια τȣ θεȣ προς την σοφιαν τȣ κοσμȣ, ἱνα ἐλεγχθῃ προς αὐτην. ἀλλ' ὀλιγȣ τινος χρεια ἐϛιν· ὁπερ ὀλιγον μωρον τȣ θεȣ ἐϛιν, ἱνα τȣτω τω βραχει μωρω τȣ θεȣ μωρανθῃ ἡ σοφια τȣ κοσμȣ, και ἐλεγχθῃ· ȣ γαρ ἐφερεν ἡ σοφια τȣ κοσμȣ τȣτȣ την σοφιαν τȣ θεȣ· οἱον ἐπι παραδειγματος, ἱνα νοησῃς ὁτι το μωρον τȣ θεȣ ἐμωρανεν την σοφιαν τȣ κοσμȣ· διδοσθω με ἀγωνιζεσθαι, δοκȣντα με εἰδεναι πολλα και πλειονα, προς τινα ἀνοητον, και ἀπαιδευτον, και μηδεν συνιεντα, και μη ἀγωνιζομενον ὑπερ λογων γενναιων ὁποιων δηποτε. ἀρα χρειαν ἐχω διαλεκτικης προς ἐκεινον, ἢ θεωρηματων βα-

θυτε-

dixiſſem fatuum Dei, quomodo aucupes ſermonum meorum, & ſemper dediti ad criminandum, venenatas in me linguas vibrarent? Nunc vero Paulus quaſi ſapiens, & poteſtatem habens apoſtolicam, auſus eſt dicere, omnem ſapientiam terrenam, quæ in ſe, quæ in Petro, quæ in cæteris apoſtolis, quæ in iſtum mundum deſcenderat, ſtultitiam eſſe Dei. Ad comparationem quippe illius ſapientiæ, quam terrenus non capit locus ad illam ſapientiam, quæ cœleſtis eſt, quæ mundi limitem excedit, hoc, quod deſcendit ad homines, fatuum Dei eſt. Verum ad ipſum fatuum Dei ſapientius eſt hominibus: quibus hominibus? Non utique ſtultis, ſed ſapientibus: dicas licet ſapientes ſæculi iſtius, ſive principes, ſive vates iſtis ſapientibus ſæculi, hoc, quod expoſuimus, *Fatuum Dei ſapientius eſt hominibus.*

9. Mirabile quiddam volumus inſerere: quoniam *ſapientia mundi ſtultitia eſt apud Deum*, & infatuavit Deus ſapientiam mundi, non in ſapientia ſua infatuavit ſapientiam mundi, nec poteſt capere ſapientiam mundi, ut eſſe ſtultitia arguatur. Neque enim dignatur ſapientia Dei, ad mundi ſapientiam convincendam tota deſcendere, ſed potius modicum, (hoc eſt incarnationis ſacramentum) quid neceſſarium fuit, quod fatuum Dei erat, ut hoc parvo & fatuo Dei infatuaretur ſæculi ſapientia. Non enim valebat ſæculi ſapientia, magnitudinem in ſe venientis ſuſtinere ſapientiæ. Verum exemplum interponamus, ut perſpicue poſſit intelligi, quomodo fatuum Dei ſtultam fecerit ſapientiam mundi: fingam pauliſper me, qui aliquid putor eſſe, cum inſipiente aliquo, & inerudito conferre ſermonem, qui nihil intelligat, nihil acutæ diſputationis interroget; num quidnam opus mihi eſt ad illius ſtultitiam arguendam, dialecticam calliditatem, & profundorum ſenſuum acumen adhibere? Nonne ad unius ſermunculi jactum vilis & mo-

θυτερων; εαν ἡ μωρα αυτȣ τα νοηματα, ἠθ' ενος μοι λεξειδιȣ χρεια εςιν ὀλιγȣ δριμυτερȣ παρα την εκεινȣ μωριαν; ȣτως ἱνα μωρανθῃ ἡ σοφια τȣ κοσμȣ τȣτȣ, ȣ χρεια της σοφιας τȣ θεȣ αγωνιζομενης προς αυτον. αυτη γαρ κατω εςιν. αλλα αρκει το μωρον τȣ θεȣ, ὁτι το μωρον τȣ θεȣ, σοφωτερον των ανθρωπων εςι· και το ασθενες τȣ θεȣ, ισχυροτερον των ανθρωπων εςι· και παντα τα εναντια ὁ σωτηρ μȣ και ὁ κυριος ανειληφεν, ἱνα τοις εναντιοις λυσῃ τα εναντια, και ἡμεις ισχυροποιηθωμεν απο της ασθενειας Ιησȣ, και σοφισθωμεν απο τȣ μωρȣ τȣ θεȣ, και εισαχθεντες εν τȣτοις δυνηθωμεν αναβηναι επι την σοφιαν, επι την ισχυν τȣ θεȣ χριςον Ιησȣν· ᾡ εςιν ἡ δοξα και το κρατος εις τȣς αιωνας. αμην.

ΟΜΙΛΙΑ θ'.

Εις το· Ο λογος ὁ γενομενος προς τον Ιερεμιαν παρα κυριȣ λεγων· ακȣσατε τȣς λογȣς της διαθηκης ταυτης· μεχρι τȣ. επεςραφησαν επι τας αδικιας των πατερων αυτων των προτερων.

Κατα μεν την ιςορȣμενην παρȣσιαν τȣ κυριȣ ἡμων Ιησȣ χριςȣ, γεγονεν αυτῳ ἡ επιδημια σωματικως καθολικη τις και επιλαμψασα ὁλῳ τῳ κοσμῳ, ὁτε ὁ λογος σαρξ εγενετο, και εσκηνωσεν εν ἡμιν· ἠν γαρ το φως το αληθινον, ὁ φωτιζει παντα ανθρωπον ερχομενον εις τον κοσμον. εν τῳ κοσμῳ ἠν, και ὁ κοσμος δι' αυτȣ εγενετο, και ὁ κοσμος αυτον ȣκ εγνω· εις τα ιδια ἠλθε, και οἱ ιδιοι αυτον ȣ παρελαβον. χρη μεντοιγε ειδεναι ὁτι και προτερον επεδημει, ει και μη σωματικως, ὡς εν ἑκαςῳ των ἁγιων· και μετα την επιδημιαν αυτȣ ταυτην την βλεπομενην παλιν ἡμιν επιδημει. και ει βȣλει τȣτων αποδειξιν λαβειν, προσεχε τῳ· ὁ λογος ὁ γενομενος προς Ιερεμιαν παρα κυριȣ λεγων· ακȣσατε, και

τα

dici, qui tamen illius intelligentiæ videatur acerrimus, fatuum & insipientem esse convincam? Sic igitur ad mundi sapientiam stultificandam, non est opus, sapientiam Dei descendere, & cum ea colluctari, quæ deorsum est sapientia, sed sufficit fatuum Dei: quoniam *fatuum Dei sapientius est hominibus, & infirmum Dei fortius hominibus*, & omnia contraria Salvator meus & Dominus assumpsit, ut contrariis dissolvat contraria, & nos confirmemur ab infirmitate Jesu, & sapientes efficiamur a fatuo ejus, & in hoc introducti, possimus ascendere ad sapientiam & virtutem Dei, Jesum Christum, Dominum nostrum, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA IX.

(*Juxta Hieronymum VI.*)

De eo, quod scriptum est: *Sermo, qui factus est ad Jeremiam a Domino, dicens: audi verba Testamenti hujus*; usque ad eum locum, in quo dicitur: *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum.*

EODEM INTERPRETE.

1. Juxta historiæ veritatem non negamus præsentiam Domini nostri Jesu Christi corporaliter factam, & toti mundo illuxisse, quando *Verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Oportet autem nosse, quoniam, & antequam corpus assumeret, ad sanctos quoque descendit: & post hanc præsentiam corporalem ad cœlos victor ascendit, rursus ad nos veniet. Si vis hujus rei capere argumentum, ausculta, quod dicitur: *Sermo, qui factus est super Jeremiam a Domino, dicens: Audi*, & reliqua. Quis enim est hic sermo, qui factus est a Domino sive ad Jeremiam, sive ad Isaiam, sive ad quemlibet prophetarum? An ille est,

τα ἑξης. τις γαρ ἐςιν ὁ λογος ὁ γενομενος παρα κυριυ ειτε προς Ιερεμιαν, ειτε προς Ησαϊαν, ειτε προς Ιεζεκιηλ, ειτι προς ὀνδηποτε; ὁ ἐν ἀρχῃ προς τον θεον. ἐγω ὐκ οἶδα ἀλλον λογον κυριυ, ἢ τυτον περι ὗ εἰρηκεν ὁ εὐαγγελιςης το, ἐν ἀρχῃ ἠν ὁ λογος, και ὁ λογος ἠν προς τον Ѳεον, και Ѳεος ἠν ὁ λογος. και ταυτα δε ἡμας εἰδεναι χρη, ὁτι ὐς μαλιςα ἐςιν ἐνυεῶαι, προς ἑκαςον ἐπιδημια ἐςι τυ λογυ. τι γαρ μοι ὀφελος, εἰ ἐπιδεδημηκεν ὁ λογος τῳ κοσμῳ, ἐγω δε αὐτον ὐκ ἐγνων. ἐκ δε τυ ἐναντιυ, εἰ και μηδεπω ὁλῳ τῳ κοσμῳ ἐπιδεδημηκε, δος δε με γεγονεναι κατα τυς προφητας, ἐγω ἐχω τον λογον, και εἰποιμι ἀν ὁτι ὁ χριςος γεγονε προς Μωσεα, προς Ιερεμιαν, προς Ησαιαν, προς ἑκαςον των δικαιων, και το εἰρημενον ὑπ᾽ αὐτυ προς τυς μαθητας· ἰδυ ἐγω εἰμι μεθ᾽ ὑμων πασας τας ἡμερας ἑως της συντελειας τυ αἰωνος· ἐργῳ ἐσωζετο, και ἐγινετο και προ της ἐπιδημιας αὐτυ· ἠν γαρ μετα Μωσεως, και ἠν μετα Ησαϊυ, και μεθ᾽ ἑκαςυ των ἁγιων. πως δυνανται ἐκεινοι λογον θευ λελαληκεναι, τυ λογυ τυ θευ μη ἐπιδημησαντος αὐτοις; ταυτα δε μαλιςα καθ᾽ ἡμας τυς ἐκκλησιαςικυς ἀναγκαιον ἐςι γινωσκεσθαι, οἱ τινες Ѳελομεν τον αὐτον εἰναι θεον νομυ και εὐαγγελιυ, τον αὐτον χριςον, και τοτε και νυν εἰς παντας τυς αἰωνας. ἐσονται οἱ διακοπτοντες την θεοτητα την πρεσβυτεραν της ἐπιδημιας τυ σωτηρος, ὁσον ἐπι τῃ ἑαυτων ὑποληψει, ἀπο της θεοτητος της ἐπαγγελλομενης ὑπο Ιησυ Χριςυ· ἡμεις δε ἑνα οἰδαμεν Ѳεον, και τοτε, και νυν· ἑνα Χριςον και τοτε, και νυν. ταυτα δια το· ὁ λογος ὁ γενομενος προς Ιερεμιαν παρα κυριυ λεγων· τι ὐν και ἡμεις ἀκυσωμεν; ἀκυσατε τυς λογυς της διαθηκης ταυτης· και λαλησατε προς ἀνδρας Ιυδα, και προς τυς κατοικυντας Ιερυσαλημ. ἀνδρες Ιυδα ἡμεις ἐσμεν δια τον Χριςον. προδηλον γαρ ὁτι ἐξ Ιυδα ἀνατεταλκεν ὁ κυριος ἡμων. και το ὀνομα τυ Ιυδα ἐαν παραςησω, και την ἀπογραφην ἐπι τον Χριςον ἀναφερομενον, ἀνδρες Ιυδα οἱ ἀπιςυντες τῳ Χριςῳ Ιυδαιοι ὐκ ἐσονται, ἀλλ᾽ ἡμεις, ὁσοι πιςευομεν ἐπι τον Χριςον. Ιυδα σε αἰνεσαισαν οἱ

ἀδελφοι

qui erat in principio apud Deum? Ego nescio aliud verbum Domini præter ipsum, de quo dicit Evangelista: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum.* Hoc autem scire debemus, quia hæc sit utilitas credentium, si sermo ad singulos quosque fiat. Quid mihi enim prodest, si descendat in mundum & ego ipsum non habeam? E diverso autem, si ad universum mundum non veniat, & ego similis fuero prophetarum, habeo ipsum. Dicam autem, quia & ad Moysen, & ad Jeremiam, & ad Isaiam, & ad singulos quosque sanctorum idem sermo commeaverit, & illud, quod a Domino discipulis dictum est: *Ecce ego vobiscum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi*, opere servatum ante adventum suum, quem omnibus manifestavit. Erat quippe cum Moyse, cum Isaia, cum omnibus sanctis. Quomodo enim poterant effari sermonem sine Dei ipsius adventu? Hæc autem nos, qui ecclesiastici sumus, magis debemus advertere, qui volumus eumdem Deum esse Legis & Evangelii, ipsum Deum, & antiquitus, & nunc, & in omnia sæcula sæculorum. Amen. Sunt quidam, qui opinione sua veterem divinitatem ab ea, quæ in Christo annuntiatur, dividant. Nos unum novimus Deum, & in præterito, & in præsenti, unum Christum & tunc & modo similiter & unum Spiritum sanctum, cum patre, & filio sempiternum. Hæc propter hoc, quod lectum est: *Sermo, qui factus est super Jeremiam a Domino dicens.* Quid ergo dicat, & nos audiamus: *Audite verba testamenti hujus, & loquimini ad viros Juda, & inhabitantes Hierusalem.* Viri Juda nos sumus propter Christum, nec dubium est, quod Dominus noster ex Juda ortus sit. Nomen quoque ipsum Juda, si juxta scripturas probavero ad Christum referri, viri Juda non erunt increduli Christo Judæi, sed nos, qui in Christo credimus. *Juda te collaudant fra-*

τον ἀνεγραψε περι αὐτȣ· ἐαν δε
κυριȣ Ιησȣ καταργȣντος τον διαβ
ἀρχας και τας ἐξȣσιας, και δειγ
βευοντος ἐν τῳ ξυλῳ, ὁρᾳς πως
πληρωται ἡ λεγȣσα προφητεια
τȣ των ἐχθρων σȣ. εἰ τȣθ' ȣ̓τω
νυν προς ἀνδρα Ιȣδα, προς τινα
τȣς πιςευοντας ἐπι τον Χριςον,
γομενον πως και Ιȣδας.

Προς ἀνδρας Ιȣδα λεγεται ὁ λ
τοικȣντας Ιερȣσαλημ. αὐτη ἐςι
πολις τȣ Θεȣ ἡ ἐκκλησια, ἡ ὁρα
ἐςιν ἡ εἰρηνη ἡν ἠγαγεν ἡμιν. εἰ
πληθυνεται και ὁραται. ἀκȣσατ
θηκης ταυτης, και λαλησατε π
κατοικȣντας Ιερȣσαλημ· και ἐ
λεγει κυριος ὁ Θεος Ισραηλ. ἐπ
ὃς ȣ̓κ ἀκȣσεται των λογων της δι
τοις πατρασιν ὑμων. τις μαλις
...κης, ἡς ἐνετειλατο ὁ Θεος τοι

tres tui, manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum. Te laudant. Non illum Judam filium Jacob fratres sui laudaverunt, sed nunc Judam laudant fratres sui. Ait quippe iste Judas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ cantabo tibi.* Dicitur ad illum Judam: *Manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum.* Ubi reperitur ille Judas super dorsum inimicorum suorum manus suas posuisse? Historia nihil de eo tale conscripsit: si autem consideres adventum Domini mei Jesu Christi, destruentis Zabulum, exspoliantis principatus & potestates, ostentui eos facientis, & triumphantis in ligno, videbis, quomodo super istum Judam completa sit prophetia dicens: *Manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum.* Et nunc, cum ad viros Juda sermo fit, nulli dubium est, quin ad Christianos sermo fiat propter Christum, qui ex tribu Juda natus est.

2. Fit quoque sermo & ad inhabitantes Hierusalem, scilicet ad eos, qui in ecclesia habitant. Hæc est civitas magni regis, hæc est visio pacis. Pax quippe in nobis, si tamen filii pacis sumus, multiplicatur & cernitur. *Audite* ergo *verba testamenti hujus, & loquimini ad viros Juda, & inhabitantes Hierusalem, & dicetis ad eos: Hæc dicit Dominus, maledictus homo, qui non audierit verba testamenti hujus, quod mandavi patribus vestris.* Quis magis audit verba testamenti, quod mandavit patribus? Nos, qui in Christo credimus, an illi, qui nec Moysi crediderunt, dum in Christo non credunt? ad quos Salvator ait: *Si crederetis Moysi, crederetis utique & mihi; de me enim ille scripsit. Si autem litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credituri estis?* Itaque illi Moysi non crediderunt; nos vero credentes in Christo credimus testamento, quod traditum est per Moysen, & ad nos dicitur, ne maledicti fiamus: *Maledictus homo, qui non audierit verba testamenti hujus, quod mandavi patribus*

ἀδελφοι σε. αἱ χειρες σε ἐπι νωτε των ἐχθρων σε· σε αἰνεσαισαν. ἐκ ἐκεινον τον Ιεδαν τον υἱον τε Ιακωβ οἱ ἀδελφοι αὐτε ἠνεσαν. τετον δε τον Ιεδαν αἰνεσεσιν οἱ ἀδελφοι· ἐπει φησιν ἐτος ὁ Ιεδας· διηγησομαι το ὀνομα σε τοις ἀδελφοις με, ἐν μεσῳ ἐκκλησιας ὑμνησωσε· ἐ λεγεται προς ἐκεινον τον Ιεδαν· αἱ χειρες σε ἐπι νωτε των ἐχθρων σε. πε ἐυρισκεται ἐπι νωτε των ἐχθρων τας χειρας ἐκεινος ὁ Ιεδας ἐπιτιθεις; ἡ ἱςορια ἐδεν τοιετον ἀνεγραψε περι αὐτε· ἐαν δε νοησης την ἐπιδημιαν τε κυριε Ιησε καταργεντος τον διαβολον, ἀπεκδυομενε τας ἀρχας και τας ἐξεσιας, και δειγματιζοντος, και θριαμβευοντος ἐν τῳ ξυλῳ, ὁρας πως ἐπι τετον τον Ιεδαν πεπληρωται ἡ λεγεσα προφητεια· αἱ χειρες σε ἐπι νωτε των ἐχθρων σε. εἰ τεθ' ἐτως ἐχει, λεγει δε ὁ λογος νυν προς ἀνδρα Ιεδα, προς τινας ἀν λεγοι ἡ προς ἡμας τες πιςευοντας ἐπι τον χριςον, δια την φυλην Ιεδα λεγομενον πως και Ιεδας.

Προς ἀνδρας Ιεδα λεγεται ὁ λογος, και προς τες κατοικεντας Ιερεσαλημ. αὐτη ἐςιν ἐκκλησια· ἐςι γαρ ἡ πολις τε θεε ἡ ἐκκλησια, ἡ ὁρασις της εἰρηνης· ἐν αὐτῃ ἐςιν ἡ εἰρηνη ἡν ἠγαγεν ἡμιν. εἰγε ἐσμεν τεκνα εἰρηνης, πληθυνεται και ὁραται. ἀκεσατε ἐν τες λογες της διαθηκης ταυτης, και λαλησατε προς ἀνδρας Ιεδα και τες κατοικεντας Ιερεσαλημ· και ἐρεις προς αὐτες· ταδε λεγει κυριος ὁ θεος Ισραηλ. ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς ἐκ ἀκεσεται των λογων της διαθηκης, ἡς ἐνετειλαμην τοις πατρασιν ὑμων. τις μαλιςα ἀκεει των λογων της διαθηκης, ἡς ἐνετειλατο ὁ θεος τοις πατρασιν; ἀραγε οἱ πιςευοντες ἐπ' αὐτον, ἡ οἱ μηδαμως πιςευειν ἀποδεικνυμενοι, ἐκ τε μη πεπιςευκεναι ἐπι τον κυριον; φησι γαρ ὁ σωτηρ προς ἐκεινες· εἰ ἐπιςευετε Μωσει, ἐπιςευετε ἀν ἐμοι· περι γαρ ἐμε ἐκεινος ἐγραψεν· εἰ δε τοις ἐκεινε γραμμασιν ἐ πιςευετε, πως τοις ἐμοις ῥημασι πιςευσετε; ἐκεν ἐκεινοι εἰς Μωσεα ἐ πεπιςευκασιν. ἡμεις δε πιςευοντες εἰς χριςον, πιςευομεν τῃ διαθηκῃ τῃ δια Μωσεως, και προς ἡμας λεγεται ἱνα μη καταρατοι γενωμεθα· ἐπικαταρατος

tres tui, manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum. Te laudant. Non illum Judam filium Jacob fratres ſui laudaverunt, ſed nunc Judam laudant fratres ſui. Ait quippe iſte Judas: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio eccleſiæ cantabo tibi.* Dicitur ad illum Judam: *Manus tuæ ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Ubi reperitur ille Judas ſuper dorſum inimicorum ſuorum manus ſuas poſuiſſe? Hiſtoria nihil de eo tale conſcripſit: ſi autem conſideres adventum Domini mei Jeſu Chriſti, deſtruentis Zabulum, exſpoliantis principatus & poteſtates, oſtentui eos facientis, & triumphantis in ligno, videbis, quomodo ſuper iſtum Judam completa ſit prophetia dicens: *Manus tua ſuper dorſum inimicorum tuorum.* Et nunc, cum ad viros Juda ſermo fit, nulli dubium eſt, quin ad Chriſtianos ſermo fiat propter Chriſtum, qui ex tribu Juda natus eſt.

2. Fit quoque ſermo & ad inhabitantes Hieruſalem, ſcilicet ad eos, qui in eccleſia habitant. Hæc eſt civitas magni regis, hæc eſt viſio pacis. Pax quippe in nobis, ſi tamen filii pacis ſumus, multiplicatur & cernitur. *Audite* ergo *verba teſtamenti hujus, & loquimini ad viros Juda, & inhabitantes Hieruſalem, & dicetis ad eos: Hæc dicit Dominus, maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus, quod mandavi patribus veſtris.* Quis magis audit verba teſtamenti, quod mandavit patribus? Nos, qui in Chriſto credimus, an illi, qui nec Moyſi crediderunt, dum in Chriſto non credunt? ad quos Salvator ait: *Si crederetis Moyſi, crederetis utique & mihi; de me enim ille ſcripſit. Si autem litteris illius non creditis, quomodo verbis meis credituri eſtis?* Itaque illi Moyſi non crediderunt; nos vero credentes in Chriſto credimus teſtamento, quod traditum eſt per Moyſen, & ad nos dicitur, ne maledicti ſiamus: *Maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus, quod mandavi patribus*

ταρατος ὁ ἀνθρωπος ὃς ἐκ ἀκȣσεται των λογων της διαθηκης ἧς ἐνετειλαμην τοις πατρασιν. ἐκεινοι ἐν ἐχȣσι το ἐπικαταρατοι εἰναι. ἐ γαρ ἠκȣσαν της διαθηκης ἧς ἐνετειλατο ὁ θεος τοις πατρασιν· ἐν ἡμερᾳ φησιν, ᾗ ἀνηγαγον αὐτȣς ἐκ γης Αἰγυπτȣ, ἐκ της καμινȣ της σιδηρας· και ἡμας ἐξηγαγεν ὁ θεος ἐκ της Αἰγυπτȣ, ἐκ της καμινȣ της σιδηρας, μαλιστα κατα τον νοησαντα το γεγραμμενον ἐν τῃ ἀποκαλυψει Ιωαννȣ, ὁτι ὁ τοπος ὁπȣ ὁ κυριος αὐτων ἐσαυρωθη καλειται πνευματικως Σοδομα, και Αἰγυπτος. εἰ γαρ πνευματικως καλειται Αἰγυπτος· ἐκ ἐστι δε αὐτη ἡ Αἰγυπτος ἡ πνευματικως καλȣμενη Αἰγυπτος· αἰσθητη γαρ· δηλον ὁτι, ἐαν νοησῃς την πνευματικως καλȣμενην Αἰγυπτον, και ἐξελθῃς ἀπ' αὐτης· συ εἰ ὁ ἐξελθων ἐκ γης Αἰγυπτȣ, και ἐκ της καμινȣ της σιδηρας, και λεγεται προς σε· ἀκȣσατε κατα παντα ὁσα ἐαν ἐνετειλαμην ὑμιν. ἠτε ἐπαγγελια τȣ θεȣ ἐστι προς τȣς ἀκȣοντας, ἐαν ποιησωσιν ἁ ἐντεταλται, λεγȣσα· και ἐσεσθε μοι εἰς λαον, καγω ἐσομαι ὑμιν εἰς θεον. ἐ πας ὁ λεγων ὁ λαος εἰναι θεȣ, λαος ἐστι θεȣ· ἐκεινοι ἐν οἱ ἐπαγγειλαμενοι εἰναι λαος θεȣ, ἐ λαος μȣ ὑμεις ἠκȣσαν ἐν τῳ· διοτι ἐ λαος μȣ ὑμεις. και ἐρρηθη προς τον λαον ἐκεινον, ἐ λαος μȣ. και παλιν· ἐτος ὁ λαος ἐκληθη ἐ λαος. αὐτοι γαρ παρεζηλωσαν με ἐπ' ἐ θεῳ. περι ἐκεινων δε λεγει· παρωργισαν με ἐν τοις εἰδωλοις αὐτων, καγω παραζηλωσω αὐτȣς ἐπ' ἐκ ἐθνει. ἐπ' ἐθνει ἀσυνετῳ παροργιω αὐτȣς.

Γεγοναμεν ἐν ἡμεις τῳ θεῳ εἰς λαον, και ἡ δικαιοσυνη τȣ θεȣ ἀναγγελλεται τῳ λαῳ τῳ τεχθησομενῳ τῳ ἀπο των ἐθνων· ἐτος γαρ ὁ λαος τικτεται ἀθροως· και ἐν τῳ προφητῃ δε εἰρηται· εἰ ἐτεχθη ἐθνος εἰς ἀπαξ· ἐτεχθη δε ἐθνος εἰς ἀπαξ, ὁτε ἐπιδεδημηκεν ὁ σωτηρ, και ἐπιστευσαν ἐν μιᾳ ἡμερᾳ χιλιαδες πεντε, και προσετεθησαν ἀλλῃ ἡμερᾳ χιλιαδες τρεις. και ἐστιν ἰδειν ὁλον λαον τικτομενον λογῳ θεȣ, και ἀθροως τικτȣσαν την στειραν, την προτερον ἐν τεκȣσαν, προς ἣν λεγεται· εὐφρανθητι στειρα ἡ ἐ τικτȣσα· ῥηξον και βοησον ἡ ἐκ ὠδινȣσα, ὁτι πολλα τα τεκνα της ἐρημȣ, μαλλον ἠ της ἐχȣσης τον ἀνδρα. ἐρημος

αὐτη

bus vestris. Ergo illi maledicti sunt; neque enim audierunt testamentum, quod mandavit Deus patribus, *in die, qua eduxit eos de terra Ægypti, de fornace ferrea*: maxime juxta intelligentem id, quod scriptum est in Joannis Apocalypsi, quia locus, ubi crucifixus est Dominus, vocetur spiritualiter Sodoma & Ægyptus. Si enim spiritualiter Ægyptus quispiam nominatur, & non est Ægyptus secundum intelligentiam corporalem, haud dubium est, quin; si intellexeris Ægyptum spiritualem, & exieris de ea, tu sis egrediens ex terra Ægypti, de fornace ferrea, & tibi dicatur: *Audite vocem meam, & facite juxta hæc omnia.* Deinde repromissio Dei est ad audientes, si fecerint, quæcumque præceperit Dominus, dicens: *Et eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Non omnis, qui se populum Dei dicit esse, populus Dei est. Judæorum populus, populum se venditans Dei, meruit audire, *quia non populus meus vos*: & dictum est ad eum: *Non populus meus.* Et rursum iste populus vocatus est populus: *Ipsi enim æmulati sunt me*, inquit, *super non Deum.* De illis dicit: *Irritaverunt me in idolis suis, & ego æmulabor eos super non gentem. In gentem autem insipientem irritabo eos.*

3. Nos igitur in populum Dei facti sumus, & annuntiatur justitia populo, qui nascetur de gentibus. Iste enim populus subito nascitur: & in Propheta scriptum est: *Si nata est gens in semel.* Quando Salvator ascendit ad cœlos, & crediderunt una die quinque millia, & alia addita sunt tria millia, vere tunc fuit cernere populum in semel natum sermone Dei, & repente sterilem, parturientem, ad quam dicitur: *Lætare sterilis, quæ non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quia plures filii desertæ magis quam ejus, quæ habet virum.* Deserta ecclesia a lege, deserta a Deo erat. Habens autem virum synagoga legem,

 habe-

αὐτη νομȣ, ἐρημος αὐτη Θεȣ ἠν. ἐχȣσα δε ἀνδρα τον νομον, ἐκεινη ἡ συναγωγη λελεκται. τι ȣ̓ν μοι ἐπαγγελλεται ὁ Θεος; ἐσεσθε μοι εἰς λαον, κἀγω ἐσομαι ὑμιν εἰς Θεον. ȣ̓κ ἐςι παντων Θεος, ἀλλ' ἡ ἐκεινων οἱς χαριζεται ἑαυτον· ὡσπερ ἐχαρισατο ἑαυτον τῳ πατριαρχῃ ἐκεινῳ, ᾡ εἰπεν· ἐγω Θεος σος. και παλιν ἀλλῳ· ἐγω ἐσομαι σȣ Θεος· και περι ἑτερων· ἐσομαι αὐτων Θεος. ποτε ȣ̓ν ἀρα ἡμεις ἐπιτυγχανομεν, ὁ καθ' ἑκαςον λεγω, εἰς το τον Θεον εἰναι ἡμων Θεον; εἰ δε Θελεις μαθειν τινων ἐςιν ὁ θεος, και τινι χαριζεται την ἑαυτȣ ἐπικλησιν· ἐγω, φησι, Θεος Αβρααμ, θεος Ισαακ, θεος Ιακωβ. και διηγȣμενος το τοιȣτον ὁ σωτηρ φησιν· ὁ Θεος ȣ̓κ ἐςι νεκρων, ἀλλα ζωντων. τις ὁ νεκρος; ὁ ἁμαρτωλος, ὁ μη ἐχων τον εἰποντα· ἐγω εἰμι ἡ ζωη· ὁ ἐχων νεκρα ἐργα, μηδεπω μετανοησας ἀπο των νεκρων ἐργων, περι ὡν φησιν ὁ ἀποςολος· μη παλιν θεμελιον καταβαλλομενοι μετανοιας ἀπο νεκρων ἐργων· εἰ τοινυν ὁ θεος ȣ̓κ ἐςι νεκρων Θεος, ἀλλα ζωντων, και οἰδαμεν τις ἐςιν ὁ ζων, ὁτι ὁ πολιτευομενος κατα χριςον, και μενων μετ' αὐτȣ· εἰ βȣλομεθα ἱνα ἡμων ᾖ ὁ Θεος, ἀποταξωμεθα τοις ἐργοις της νεκροτητος, ἱνα την ἐπαγγελιαν αὐτȣ πληρωσῃ την λεγȣσαν· και ἐγω ἐσομαι ὑμιν εἰς θεον, ὁπως ςησω τον ὁρκον μȣ, ὁν ὡμοσα τοις πατρασιν ὑμων, τȣ δȣναι αὐτοις γην ῥεȣσαν γαλα και μελι. τηρει γαρ ὁτι λεγει· ςησω τον ὁρκον μȣ, ὁν ὡμοσα τοις πατρασιν ὑμων, τȣ δȣναι αὐτοις γην ῥεȣσαν γαλα και μελι· αὐτη γαρ ȣ̓κ ἐςιν ἡ γη, ἡν ἐπηγγειλατο ὁ Θεος ῥεȣσαν γαλα και μελι· ἀλλ' ἐκεινη, περι ἡς ἐδιδασκεν ὁ σωτηρ λεγων· μακαριοι οἱ πραεις, ὁτι αὐτοι κληρονομησȣσι την γην.

Εἰτα προς τα προειρημενα ὑπο τȣ κυριȣ ἀποκρινεται ὁ προφητης, προς το· ἐπικαταρατος ὁ ἀνθρωπος, ὁς ȣ̓κ ἀκȣσεται των λογων της διαθηκης ταυτης· και φησι· και ἀπεκριθην, και εἰπα, γενοιτο κυριε. τι γενοιτο κυριε; ἐπικαταρατος ὁς ȣ̓κ ἐμμενει τοις λογοις της διαθηκης ταυτης, και εἰπε κυριος προς με· ἀναγνωθι

τȣς

habebat & Deum. Quid ergo pollicetur Deus? *Eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Non eſt omnium Deus, ſed eorum tantum, quibus ſe largitus eſt, quomodo patriarchæ illi, ad quem dixit: *Ego ſum Deus tuus*: & rurſum alii: *Ego Deus ero Deus tuus*: necnon de aliis: *Ero*, inquit, *Deus eorum.* Putaſne aliquando conſequimur, id quod per ſingulos dico, ut Deus omnium fiat Deus noſter. Si autem vis plenius diſcere, quorum ſit Deus, & quibus vocabulum ſui nominis largiatur: *Ego*, inquit, *Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob*; idque ipſum exponens, Salvator, ait: *Deus autem non eſt mortuorum, ſed vivorum.* Quis eſt mortuus? Utique peccator, qui non habet dicentem: *Ego ſum vita*, qui habet mortua opera, qui necdum pœnitentiam egit ab operibus mortuis: de quo Apoſtolus ait: *Non rurſum fundamentum jacientes pœnitentiæ ab operibus mortuis.* Si ergo Deus non eſt Deus mortuorum, ſed viventium, & ſcimus eſſe viventem eum, qui converſatur in Chriſto, ut fiat particeps ejus, & ſi volumus, ut & Deus noſter ſit, renuntiemus operibus mortuis, ut pollicitationem ſuam in nobis compleat, dicens: *Et ero vobis in Deum, ut ſtatuam juramentum meum, quod juravi patribus veſtris dare illis terram, fluentem lac & mel.* Obſerva, quid dicat: *Statuam juramentum, quod juravi patribus veſtris, dare illis terram, fluentem lac & mel.* Hæc enim non eſt terra, quam pollicitus eſt Deus, terra fluens lac & mel: ſed iſta eſt terra, de qua Salvator docuit, dicens: *Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram.*

4. Deinde ad hæc, quæ dixerat Deus, Propheta reſpondit, id eſt, ad id, quod ait: *Maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus*: & dicit: *Et reſpondi, & dixi: Fiat Domine.* Quid eſt, quod ait: *Fiat Domine?* Utique id, quod pronuntiavit Deus; *Maledictus homo, qui non audierit verba teſtamenti hujus.*

Et

τȣς λογȣς τȣτȣς ἐν πολεσιν Ιȣδα, και ἐξωθεν Ιερȣσαλημ. και τοις ἐξω ἀναγινωσκομεν τȣς λογȣς τȣ θεȣ, προσκαλȣμενοι αὐτȣς ἐπι σωτηριαν, τȣς λογȣς της διαθηκης ταυτης· και ποιησατε αὐτȣς και ȣ̓κ ἐποιησαν. και εἰπε κυριος προς με· ἑυρεθη συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιȣδα, και ἐν τοις κατοικȣσιν Ιερȣσαλημ. ȣ̓κȣν σπȣδασωμεν μετανοειν ἐπι τοις εἰρημενοις ἁμαρτημασι περι ἀνδρων Ιȣδα, εἰδοτες ὁτι ἐσμεν οἱ ἀνδρες Ιȣδα, δια τον Χριςον Ιȣδα προφητευθεντα, και λεχθεντα· μηποτε γαρ ἐπει ἐν ἡμιν εἰσιν ἁμαρτωλοι τινες, και παρα τον ὀρθον λογον πραττοντες, δια τȣτο λεγει ὁ προφητης· ἑυρεθη συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιȣδα, και ἐν τοις κατοικȣσιν Ιερȣσαλημ· ὁταν γαρ ἑυρεθῃ ἐν τισι (ὡς χρηματιζȣσιν οἱ ἀπο της ἐκκλησιας) συνδεσμος ἀδικιας, και συνδεσμος των ἁμαρτηματων (ὡς ἀν ἐφαρμοσαι ἐπι τȣ ἁμαρτωλȣ το· σειραις δε των ἑαυτȣ ἁμαρτιων ἑκαςος σφιγγεται) λεγει ὁ θεος· ἑυρεθη συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιȣδα. ἀλλα μη ἑυρεθειη συνδεσμος ἐν ἡμιν. πως δε ȣ̓χ' ἑυρισκεται συνδεσμος ἐν ἡμιν, ἡ και μεχρι τȣ δευρο ἐςι συνδεσμος ἐν τισι; λυε παντα συνδεσμον ἀδικιας, διαλυε ςραγγαλιας βιαιων συναλλαγματων, πασαν συγγραφην ἀδικον διασπα. διατρυπτε πεινωντι τον ἀρτον σȣ. ἑυρεθη ȣ̓ν συνδεσμος ἐν ἀνδρασιν Ιȣδα, και ἐν τοις κατοικȣσιν Ιερȣσαλημ. ἐπεςραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων· ἐπεςραφησαν ἐπι τας ἀδικιας. τινων λεγει ἁπλως των πατερων; τις ἡ προσθηκη, ἐπεςραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων; ἐλεγομεν ταυτα λεγεσθαι προς ἡμας, και τȣς ἐν ἡμιν ἁμαρτανοντας. πως ȣ̓ν οἱ ἐν ἡμιν ἁμαρτανοντες, ἐπεςραφησαν ȣ̓κ ἐπι τας ἀδικιας των πατερων, ἀλλα των πατερων των προτερων; μηποτε ȣ̓ν διττοι εἰσιν οἱ πατερες ἡμων, και ἐςι μεν ἐν ἡμιν εἰδος πατερων το χειρον. πριν πιςευσαι γαρ, υἱοι ἠμεν, φερ' εἰπειν, τȣ διαβολȣ, ὡς δεικνυσιν ὁ λογος ὁ εὐαγγελικος λεγων· ὑμεις ἐκ τȣ διαβολȣ ἐςε. ὁτε δε πεπιςευκαμεν, γεγοναμεν υἱοι θεȣ. ἐπαν ȣ̓ν ἁμαρτανωμεν, ἐπιςρεφομεν ἐπι τας ἀδικιας ȣ̓χ' ἁπαξαπλως των

πατε-

Et dixit Dominus ad me: Lege, verba iſta in civitate Juda, & extra Hieruſalem: etiam his, qui foris ſunt, legimus verba divina, provocantes eos ad ſalutem. *Verba teſtamenti hujus, & facite illa, & dixit Dominus ad me: Inventa eſt colligatio in viris Juda, & in habitantibus Hieruſalem.* Si peccaverimus nos, qui propter Chriſtum viri Juda vocamur, & inventi fuerint in nobis nodi peccatorum, & de nobis dicitur: *Inventa eſt colligatio in viris Juda, & in habitantibus Hieruſalem.* Cum in eccleſia Dei tales ſunt, in quibus reperiatur laqueus iniquitatis, & vincula peccati, in tantum, ut id, quod de peccatore dicitur, eis valeat convenire: *Vinculis peccatorum ſuorum unusquisque conſtringitur*, tunc dicit Deus: *Inventa eſt colligatio in viris Juda.* Verum non invenietur colligatio in nobis. Quomodo autem non invenietur colligatio in nobis, ſi uſque ad hanc horam colligatio in quibusdam eſt? Sed *ſolve omne vinculum iniquitatis, diſſolve obligationes violentarum commutationum, omnem conſcriptionem iniquam diſſipa. Frange eſurientibus panem tuum.* Inventa eſt ergo colligatio in viris Juda, in habitantibus Hieruſalem. *Converſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priorum.* Converſi ſunt ad iniquitates. Quorum? Non ait ſimpliciter, *patrum*, ſed cum additamento, *patrum ſuorum priorum.* Diximus hæc de nobis dici, & his, qui in nobis ſunt peccatores. Quomodo igitur, qui inter nos ſunt peccatores, converſi ſunt ad iniquitates patrum, & patrum ſuorum priorum? Duplices habemus patres, & una ſpecies eſt peſſimorum patrum. Siquidem, antequam crederemus, Diabolus pater noſter fuit, ut ſermo evangelicus oſtendit, dicens: *Vos de patre Zabulo nati eſtis.* Cum autem credidimus, facti ſumus filii Dei. Si ergo poſt hæc peccaverimus, convertimur ad iniquitates patrum non ſimpliciter, ſed patrum priorum. Ad probationem autem hujus rei,

quia

πατερων, ἀλλα των προτερων πατερων. εἰς δε το παραϛησαι ὁτι διττοι ἡμων εἰσιν οἱ πατερες, χρησομαι ῥητοις ἀπο τȣ μδ' ψαλμȣ, ὁυτως ἐχȣσιν· ἀκȣσον θυγατερ, και ἰδε, και κλινον το ȣ̓ς σȣ και ἐπιλαθȣ τȣ οἰκȣ τȣ πατρος σȣ. πατηρ λεγει· ἐπιλαθȣ τȣ οἰκȣ τȣ πατρος σȣ. ὡς γαρ πατηρ λεγει· ἀκȣσον θυγατερ. ȣ̓κȣν διττοι οἱ πατερες ἡμων εἰσι. ἀλλα ἐπιλαθȣ τȣ οἰκȣ τȣ πατρος σȣ τȣ προτερȣ. ἐαν ἐπιλαθομενος σȣ τȣ οἰκȣ τȣ προτερȣ, παλιν ἐπιϛρεψης ἐπι τα ἁμαρτηματα, ȣ̓ πεποιηκας τα λεγομενα ἐνθαδε ἁμαρτηματα. ἐπεϛραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων. ἐλεγον ὁτι και ὁ διαβολος προτερον ἠν ἡμων πατηρ, πριν γεννηται ἡμων ὁ θεος πατηρ· εἰγε και νυν ȣ̓κ ἐϛιν ἡμων ὁ διαβολος πατηρ· ὁπερ παραϛησομεν και ἀπο της Ιωαννȣ καθολικης ἐπιϛολης, ἐν ᾗ γεγραπται· πας ὁ ποιων την ἁμαρτιαν, ἐκ τȣ διαβολȣ γεγεννηται. εἰ πας ὁ ποιων την ἁμαρτιαν ἐκ τȣ διαβολȣ γεγεννηται, οἱονει τοσαυτακις ἐκ τȣ διαβολȣ γεγεννημεθα, ὁσακις ἁμαρτανομεν. ταλαιπωρος ȣ̓ν ȣ̓τος ἐϛιν ὁς ἀει γενναται ἐκ τȣ διαβολȣ· ὡσπερ παλιν μακαριος ὁ ἀει γεννωμενος ὑπο τȣ θεȣ· ȣ̓ γαρ ἀπαξ ἐρω τον δικαιον γεγεννησθαι ὑπο τȣ θεȣ, ἀλλ' ἀει γενναθαι καθ' ἑκαϛην πραξιν ἀγαθην, ἐν ᾗ γεννᾳ τον δικαιον ὁ θεος. ἐαν ȣ̓ν ἐπιϛησω σοι ἐπι τȣ σωτηρος, ὁτι ȣ̓χι ἐγεννησεν ὁ πατηρ τον υἱον, και ἀπελυσεν αὐτον ὁ πατηρ ἀπο της γενεσεως αὐτȣ, ἀλλ' ἀει γεννᾳ αὐτον, παραϛησω και ἐπι τȣ δικαιȣ παραπλησιον. ἰδωμεν δε τις ἡμων ἐϛιν ὁ σωτηρ· ἀπαυγασμα δοξης· το ἀπαυγασμα της δοξης ȣ̓χι ἀπαξ γεγεννηται, και ȣ̓χι γενναται· ἀλλα ὁσον ἐϛι το φως ποιητικον τȣ ἀπαυγασματος, ἐπι τοσȣτον γενναται το ἀπαυγασμα της δοξης τȣ θεȣ. ὁ σωτηρ ἡμων σοφια ἐϛι τȣ θεȣ. ἐϛι δε ἡ σοφια ἀπαυγασμα φωτος ἀϊδιȣ. εἰ ȣ̓ν ὁ σωτηρ ἀει γενναται. και δια τȣτο λεγει· προ δε παντων βȣνων γεννα με, ȣ̓χι δε, προ δε παντων βȣνων γεγεννηκε με, ἀλλα, προ παντων βȣνων γεννᾳ με, και ἀει γενναται ὁ σωτηρ ὑπο τȣ πατρος. ȣ̓τως και συ ἐαν ἐχῃς το της υἱοθεσιας πνευμα, ἀει γεννᾳ σε ἐν αὐτῳ ὁ θεος, καθ' ἑκαϛον ἐργον, καθ' ἑκαϛον διανοημα, και γεννωμενος

νος

quia duplices habemus patres, utimur & David testimonio, in quadragesimo quarto psalmo, ita dicentis: *Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum tuum, & domum patris tui.* Quasi pater quippe cœpit: *Audi filia.* Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliviscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris, rursus fueris ad peccata conversus, incidisti in id, quod nunc dicitur peccatum. *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum.* Dicebamus dudum Zabulum patrem nostrum fuisse, antequam Deus factus sit pater, si tamen nunc non habemus etiam Zabulum patrem: quod etiam de Joannis epistola approbamus, in qua ita scribitur: *Omnis, qui peccatum facit, ex Zabulo natus est.* Toties ex Zabulo nascimur, quoties peccamus. Infelix iste, qui semper generatur a Zabulo. Rursumque multum beatus, qui semper ex Deo nascitur. Neque enim semel dicam justum ex Deo natum, sed per singula virtutis opera semper justus nascitur ex Deo. Hoc autem ut plenius possit probari, etiam de Salvatoris nostri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in justis obtinentes quod in Domino præcesserit. Salvator noster splendor est gloriæ, splendor autem non semel nascitur, & deinceps desinit nasci: quotiescumque ortum fuerit lumen, ex quo splendor oritur, toties oritur & splendor gloriæ. Salvator noster sapientia est Dei. Sapientia vero splendor est lucis æternæ. Si igitur Salvator semper nascitur, & idcirco dicit: *Ante omnes colles generat me,* non, ut quidam male legunt, *generavit;* Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudinem ejus tantum adoptionis spiritum habens, semper generaris a Deo per singulos intellectus, per singula opera, & efficeris filius Dei in Christo

Jesu,

νος ἐτως γινη ἀει γεννωμενος υἱος Θεȣ ἐν Χριςῷ Ιησȣ· ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ί.

Εἰς το· Γνωρισον μοι κυριε, και γνωσομαι, μεχρι τȣ· συναξατε παντα τα θηρια τȣ ἀγρȣ, και ἐλθετωσαν καταφαγειν αὐτȣ.

Εἰ θεȣ λογια ἐςιν ἐν νομῳ, και προφηταις, εὐαγγελιοις τε και ἀποςολοις, δεησει τον μαθητευομενον θεȣ λογιοις διδασκαλον ἐπιγραφεσθαι θεον· ὁ γαρ διδασκων ἀνθρωπον γνωσιν, ὁ θεος ἐςιν, ὡς και ἐν ψαλμοις γεγραπται. και ὁ σωτηρ δε μαρτυρει μη δειν ἐπιγραφεσθαι τινα διδασκαλον ἐπι της γης λεγων· και ὑμεις μη καλεσητε διδασκαλον ἐπι της γης· εἱς γαρ ἐςιν ὑμων ὁ διδασκαλος ὁ πατηρ ὁ ἐν τοις ȣρανοις. διδασκει ȣτος ἠτοι καθ᾽ αὐτον, ἠ δια τȣ Χριςȣ, ἠ ἐν ἁγιῳ πνευματι, ἠ δια Παυλȣ, φερ᾽ εἰπειν, ἠ δια Πετρȣ, ἠ δια τινος των ἀλλων ἁγιων, μονον θεȣ πνευμα και θεȣ λογος ἐπιδημειτω, και διδασκετω. ταυτα μοι προς τι εἰρηται; ἐπειδη περ φησιν ὁ προφητης· γνωρισον μοι κυριε, και γνωσομαι· ȣ γαρ γνωσομαι, ἐαν μη συ μοι γνωρισης. ἐαν δε γνωριζοντος σȣ ἐμοι γνω, τοτε ὀψομαι τα ἐπιτηδευματα αὐτων, και νοησω ὁ ἑκαςος πραττει, και ποιας ἐςι προαιρεσεως. ταυτα ὁ προφητης. εἰ δε ὁ σωτηρ ἐν τῳ προφητῃ, ἰδωμεν τινα λεγει· ἐγω ὡς ἀρνιον ἀκακον ἀγομενον τȣ θυεσθαι ȣκ ἐγνων· ἐπ᾽ ἐμε ἐλογισαντο λογισμον λεγοντες· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτȣ, και ἐκτριψωμεν αὐτον ἀπο γης ζωντων. και το ὀνομα αὐτȣ ȣ μη μνησθῃ ἐτι. ὡς φησι και ὁ προφητης Ησαϊας, Χριςος ὡς προβατον ἐπι σφαγην ἠχθη, και ὡς ἀμνος ἐναντιον τȣ κειραντος ἀφωνος,

Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA X.

(*Juxta Hieronymum VIII.*)

De eo, quod scriptum est: *Notum fac mihi Domine, & cognoscam*; Usque ad eum locum, in quo ait: *Ite: congregate omnes bestias agri.*

EODEM INTERPRETE.

1. Si Dei eloquia sunt in lege & prophetis, evangeliis & apostolis, oportet discipulum Dei divinorum sermonum magistrum Deum ascribere. *Qui enim docet hominem scientiam*, secundum Psalmistam, Deus est. Salvator quoque perhibet testimonium, nullum debere super terras magistrum nuncupari, dicens: *Et vos nolite vocare magistrum super terram. Unus quippe est magister vester, Pater, qui in cœlis est*: Pater autem, qui est in cœlis, erudiet homines sive per se, sive per Filium, sive per Spiritum sanctum: & ut ad minora veniamus, erudit per Paulum, per Petrum, per alium quemlibet sanctorum: tantum Dei spiritus, & Dei sermo descendat & doceat. Cur hæc diximus? Videlicet quia Propheta: *Notum fac mihi*, ait, *Domine, & cognoscam.* Neque enim scire possum, nisi tu mihi revelaveris. Sin autem demonstrante te potero nosse, quod nescio, tunc videbo cogitationes singulorum, & cognoscam, quid unusquisque gerat, & cujus sit voluntatis. Hæc Propheta. Deinde videamus, quid Salvator loquitur in Propheta: *Ego ut agnus innocens ductus ad immolandum, & nesciebam. Adversum me cogitaverunt consilium, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, & conteramus eum a terra viventium, & nomen ejus non memorabitur amplius.* Isaias quo-

νος, ὕτως ὐκ ἀνοιγει το ϛομα αὐτυ. ἐκει μεν ὐν περι αὐτυ Ησαϊας λεγει· ἐνταυθα δε ὁ Χριϛος περι αὐτυ. ἐγω, φησιν, ὡς ἀρνιον ἀκακον ἐπι σφαγην ἀγομενον τυ θυσεσθαι ὐκ ἐγνων· ὐκ εἰπε τι ὐκ ἐγνω. ὐ γαρ εἰρηκεν· ὐκ ἐγνων κακα. ὐκ εἰρηκεν· ὐκ ἐγνων ἀγαθα. ὐτε εἰρηκεν· ὐκ ἐγνων ἁμαρτιαν· ἀλλα ἁπλως· ὐκ ἐγνων. σοι ὐν καταλελοιπεν ἐξεταζειν τι ὐκ ἐγνω· και μανθανε τι ὐκ ἐγνω ἀπο τυ· τον μη γνοντα ἁμαρτιαν ὑπερ ἡμων ἁμαρτιαν ἐποιησε· γνωναι γαρ ἁμαρτιαν ἁμαρτησαι ἐϛιν· ὡς γνωναι δικαιοσυνην δικαιοπραγησαι ἐϛιν. ὁ γυν ἀπαγγελλων τα περι δικαιοσυνης, και μη δικαιοπραγων ὐκ ἐγνω δικαιοσυνην.

Επ' ἐμε ἐλογισαντο λογισμον πονηρον λεγοντες· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτυ. ὁτι μεν ἐϛαυρωσαν αὐτον Ιυδαιοι δηλον τυτο ἐϛι, και παῤῥησιᾳ τυτο κηρυσσομεν. πως δε τυτο ἐφαρμοσεις τῳ· ἐλογισαντο ἐπ' ἐμε λογισμον λεγοντες, δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτυ, ἐργον ἐϛι νοησαι· ὁ τυ Ιησυ ἀρτος ὁ λογος ἐϛιν ἐν ᾧ τρεφομεθα. ἐπει τοινυν διδασκοντος αὐτυ ἐν τῳ λαῳ ἠθελησαν το σκανδαλον ἐν τῃ διδασκαλιᾳ αὐτυ προσθειναι, δια τυ ϛαυρωσαι αὐτον, εἰπον· βαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτυ. ὁταν γαρ τῳ λογῳ της Ιησυ διδασκαλιας προσαπτηται το ϛαυρωσαι τον διδασκαλον, εἰς τον ἀρτον αὐτυ ξυλον ἐμβεβληται. ἐκεινοι μεν ἐξ ἐπιβυλης βυλευσαμενοι λεγετωσαν· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτυ· ἐγω δε παραδοξοτερον ἐρω. το ξυλον ἐμβληθεν εἰς τον ἀρτον αὐτυ, κρειττονα τον ἀρτον πεποιηκε. παραδειγμα λαμβανω ἀπο τυ Μωσεως νομυ· το ξυλον βληθεν εἰς το πικρον ὑδωρ ἐποιησεν αὐτο γλυκυ· ὑτως το ξυλον τυ παθυς Ιησυ Χριϛυ ελθον εἰς τον λογον πεποιηκε τον ἀρτον αὐτυ γλυκυτερον. πριν ἐλθῃ γουν εἰς τον ἀρτον αὐτυ το ξυλον, ὁτε ἀρτος μονος ἠν, και ξυλον ὐκ ἠν ἐν τῃ διδασκαλιᾳ αὐτυ, εἰς πασαν την γην

ὐκ

quoque, quod Christus, ut ovis ad victimam ductus sit, & ut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Pronuntiat & ibi quidem ille de Christo, hic vero de se ipse Christus: *Ego*, inquit, *ut agnus innocens ductus ad immolandum, & nesciebam.* Nec addit, quæ non cognoverit. Non enim dixit: non cognovi mala, non cognovi bona, non cognovi peccatum, sive injustitiam, verum simpliciter non cognovi. Tibi igitur dereliquit, ut quæras, quod nescierit. Lege Apostolum; *Qui cum peccatum non cognovisset, pro nobis peccatum fecit.* Peccatum quippe nosse, peccare est: ut justitiam nosse, juste est agere. Ex quo manifestum est, eum, qui justitiam prædicat, & non agit juste, nescire justitiam.

2. *Adversum me cogitaverunt consilium, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Crucifixum esse a Judæis Dominum, nulli dubium est, & cum hoc tota libertate prædicamus, quomodo aptabimus ei, quod dicitur: *Adversum me cogitaverunt consilium, dicentes*, hoc, quod inferunt: *Venite, mittamus lignum in panem ejus*, nimiæ difficultatis est. Panis Jesu, quo nutrimur, sermo ejus interpretatur. Quia igitur docente eo, voluerunt quidam scandalum ponere doctrinæ ejus, crucifigentes eum dixerunt: *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Cum enim verbo Jesu & disciplinæ ejus conjungitur magistri crucifixio, in panem lignum mittitur. Et illi quidem insidiantes dicunt: *Venite, mittamus lignum in panem ejus.* Ego vero admirabile quiddam inferam. Lignum missum in panem ejus, panem fecit meliorem. Exemplum accipe de lege Moysi. Sicut lignum, quod missum est in amaram aquam, fecit dulcem, sic lignum passionis Christi missum in doctrinam ejus, fecit panem illius dulciorem. Ante enim, quam immitteretur lignum in panem ejus, quando tantummodo panis erat, & non erat lignum, in universam terram non exierat

ὐκ ἐξηλθεν ὁ φθογγος αὐτȢ. ἀλλ' ἐπει προσελαβε δυναμιν ὁ ἀρτος δια τȢ ξυλȢ τȢ βληθεντος εἰς αὐτον, δια τȢτο ὁ λογος της διδασκαλιας αὐτȢ νενεμηται ὁλην την οἰκȢμενην, και τοτε το ξυλον ὁ συμβολον ἠν τȢ παθȢς ἸησȢ, δι' ὐκ το πικρον ὑδωρ γλυκυ γινεται· ἐγω γαρ λεγω ὁτι ὁ νομος μη νοȢμενος πικρον ὑδωρ ἐςιν. ἐαν δε ἐλθῃ το ξυλον ἸησȢ, και ἡ διδασκαλια τȢ σωτηρος μȢ ἐπιδημησῃ, γλυκαζεται, και ἡδιςος γινεται ὁ Μωσεως νομος ἀναγινωσκομενος και γινοσκομενος. εἰπον ὐν· δευτε, και ἐμβαλωμεν ξυλον εἰς τον ἀρτον αὐτȢ.

ΛεγȢσι δε και το· ἐκτριψωμεν αὐτον ἀπο γης ζωντων, και το ὀνομα αὐτȢ ȣ μη μνηθῃ ἐτι. ȣτως αὐτον ἀπεκτειναν, ὡς ἐξαφανιζοντες αὐτȢ το ὀνομα. ἀλλα ἸησȢς οἰδε πως ἀποθνησκει, και δια τι. διο φησιν· ἐαν μη κοκκος τȢ σιτȢ πεσων εἰς την γην ἀποθανῃ, αὐτος μονος μενει. ἐαν δε ἀποθανῃ, πολυν καρπον φερει· ὡςε ὁ θανατος τȢ ἸησȢ ςαχυς σιτȢ γινεται, ποιων πολλαπλασιονα και πολυχȢν το ἐσπαρμενον. ὡσει καθ' ὑποθεσιν μη ἐςαυρωτο, μηδε τεθνηκει, ἐμεινεν ἀν μονος ὁ κοκκος τȢ σιτȢ, και πολλοι ȣκ ἐγινοντο ἐξ αὐτȢ. προσχες ȣν αὐτȢ τῃ λεξει, εἰ μη τȢτο βεβȢληται λεγων· ὁ κοκκος τȢ σιτȢ ἐαν μη πεσων εἰς την γην ἀποθανῃ, αὐτος μονος μενει, ἐαν δε ἀποθανῃ, πολυν καρπον φερει. ὁ θανατος τȢ ἸησȢ τȢτȢς παντας ἐκαρποφορησεν. εἰ δε ὁ θανατος τȢτȢς ἐκαρποφορησε, ποσȢς καρποφορησει ἡ ἀναςασις;

Κυριε των δυναμεων κρινων δικαια, δοκιμαζων νεφρȢς και καρδιας, ἰδοιμι την παρα σȢ ἐκδικησιν ἐξ αὐτων. προφητικως ταυτα εὐχεται ἰδειν, την παρα τȢ θεȢ ἐκδικησιν ἐξ αὐτων· κεκυκλωται γαρ ὑπο ςρατοπεδων ἡ ἹερȢσαλημ, και ἡγγισεν ἡ ἐρημωσις αὐτης, και εἰρηται αὐτῃ· ἰδȢ ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος. ἰδοιμι ȣν παρα σȢ ἐκδικησιν ἐν αὐτοις, ὁτι προς σε ἀπεκαλυψα το δικαιωμα μȢ. δια τȢτο ταδε λεγει κυριος ἐπι τȢς ἀνδρας Αναθωθ, τȢς ζητȢντας την ψυχην μȢ, τȢς

λεγον-

sonus ejus: postea vero quam assumpsit fortitudinem per lignum, tunc in universum orbem passionis ejus dissseminatus est sermo. In cujus figura & aqua in veteri Testamento ad tactum ligni dulcis effecta est. Ego quippe aio legem non intellectam, amaram aquam esse. Cum autem venerit lignum Jesu Christi, & sermo Salvatoris mei descenderit in eam, tunc dulcoratur, & fit suavissimi saporis, intellecta pariter & lecta lex Moysi. Dixerunt igitur: *Venite, mittamus lignum in panem ejus.*

3. Etiam hoc addunt: *Et conteramus eum a terra viventium, & nomen ejus non memorabitur amplius.* Sic enim illum interfecerunt, quasi nomen ejus penitus eradicarent. Sed Jesus scit, quare & quomodo moriatur. Propter quod ait: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum affert.* Ergo mors Jesu Christi, spica frumenti facta est, septuplum & multo amplius restituens, quam fuerat seminatum. Fingamus enim paulisper non fuisse eum crucifixum, neque post mortem ad inferos descendisse: sequitur, ut solum granum maneat frumenti, & multi non nascuntur ex eo. Attende diligenter eloquia divina, quid in se velint intelligi. *Granum frumenti si non cadens in terram mortuum fuerit, non multum fructum affert.* Mors Jesu istos omnes fructificavit. Si autem mors tantas attulit fruges, resurrectio cujus futura est ubertatis?

4. *Domine virtutum, judicans justa, probans renes, & corda, videam, quæ ex te est, vindictam de eis.* Prophetice orat, ut videat vindictam de eis apud Patrem, circumdata est quippe ab exercitu Hierusalem, & appropinquavit subversio ejus, & id, quod dictum ad eam fuerat: *Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta,* completum est. *Videam ergo, quæ ex te est, vindictam de eis, quia ad te revelavi justificationem meam. Propterea hæc dicit Dominus in viros, qui sunt in Anathoth, qui*

λεγοντας· ꙋ μη προφητευσης ἐν ὀνοματι κυριꙋ, εἰ δὲ μη ἀποθανη ἐν ταις χερσιν ἡμων. ἰδꙋ ἐγω ἐπισκεψομαι ἐπ' αὐτꙋς· οἱ νεανισκοι αὐτων ἐν ῥομφαια ἀποθανꙋνται, και οἱ υἱοι αὐτων και αἱ θυγατερες αὐτων τελευτησꙋσι λιμῳ, και ἐγκαταλειμμα ꙋκ ἐςαι αὐτων· ὁτι ἐπαξω κακα ἐπι τꙋς κατοικꙋντας Αναθωθ ἐν ἐνιαυτῳ ἐπισκεψεως αὐτων. προσχηματος ἑνεκεν το ὀνομα της Αναθωθ ἐνθαδε λαμβανεται. ὁλον δὲ το Ιꙋδαϊκον μυςηριον τροπικως ἐν αὐτη εἰρηται· ἑρμηνευεται γαρ Αναθωθ, ἐπακꙋσμος τꙋ θεꙋ. ἐν ἐκεινῳ ἠν τῳ λαῳ ὡς και ἡ βασιλεια τꙋ θεꙋ, και γεγονεν ἐπι της βασιλειας το· ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια τꙋ θεꙋ, και δοθησεται ἐθνει ποιꙋντι τꙋς καρπꙋς αὐτης. κατα τꙋτο γεγονε και το, τꙋς ἀνδρας Αναθωθ, τꙋς ὀντας ἐν τῳ ἐπακꙋσμῳ, ζητειν την ψυχην ꙋκ Ιερεμιꙋ· ꙋδε γαρ ἡ ἱςορια λεγει ὁτι ἀνδρες Αναθωθ ἐζητησαν την ψυχην Ιερεμιꙋ. ἐχομεν τας βασιλειας. μεμνηται ἡ γραφη ἐκει τꙋ Ιερεμιꙋ. ꙋδεν τοιꙋτον ἐν αὐταις εἰρηται, ἀλλ' ꙋδ' ἐν ταις παραλειπομεναις· ἐχομεν γαρ αὐτην την βιβλον τꙋ προφητꙋ· ꙋδεν εἰρηκασιν οἱ ἀνδρες Αναθωθ· ἀλλα ταυτα λεγεται περι χριςꙋ· τꙋς ζητꙋντας την ψυχην μꙋ, τꙋς λεγοντας, ꙋ μη προφητευσεις ἐπι τῳ ὀνοματι κυριꙋ, ἐκωλυσαν Ιꙋδαιοι διδασκειν Ιησꙋν. εἰ δὲ μη, ἀποθανῃ ἐν ταις χερσιν ἡμων· ἰδꙋ ἐγω ἐπισκεψομαι ἐπ' αὐτꙋς. οἱ νεανισκοι αὐτων ἐν ῥομφαια ἀποθανꙋνται· και οἱ υἱοι αὐτων και αἱ θυγατερες αὐτων τελευτησꙋσιν ἐν λιμῳ. ꙋ τοτε τετελευτηκασιν ἐν ῥομφαια, ἀλλα μετα την πορθησιν. νυν λιμος ἠλθεν ἐπ' αὐτꙋς, ꙋ λιμος ἀρτꙋ, ꙋδε διψα ὑδατος, ἀλλ' ὁ λιμος τꙋ ἀκꙋσαι λογον κυριꙋ. ꙋκ ἐτι γαρ, ταδε λεγει κυριος παντοκρατωρ, λεγεται παρ' αὐτοις· ἐν αὐτη ὁ λιμος, ἱνα ἡ προφητεια μηκετι ᾐ και τι λεγω προφητεια, ꙋδε διδασκαλια. κἀν μυριακις χρηματιζωσιν παρ' αὐτοις σοφοι, ꙋκ ἐςι λογος κυριꙋ ἐτι ἐν αὐτοις, ἐπει πεπληρωτο το· ἀφελει κυριος ἀπο της Ιꙋδαιας και ἀπο της Ιερꙋσαλημ ἰσχυοντα και ἰσχυꙋσαν, γιγαντα, και ἰσχυοντα, και ἀνθρωπον πολεμιςην, και δικαςην, και

προφη-

quærunt animam meam, qui dicunt: Non prophetabis in nomine Domini, alioquin morieris in manibus nostris. Ecce visitabo ego in eis: juvenes eorum gladio cadent; & filii eorum & filiæ morientur in fame, & reliquiæ eorum non erunt. Quoniam inducam mala super inhabitantes in Anathoth, in anno visitationis eorum. Figuraliter tunc nomen Anathoth assumitur. Totum autem Judaicum sacramentum in eo est. Interpretatur quippe Anathoth, obedientia: quia ergo obedientia Dei in illo fuit, sicut regnum ejus, & factum est de regno id, quod novimus prædictum: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*: nunc quoque viri, qui sunt in Anathoth, hoc est, obedientia, quærunt animam, non Hieremiæ; neque enim hoc historia ulla commemorat, quia viri Anathoth quærunt animam ejus. Habemus Regnorum libros: meminit ibi Scriptura Hieremiæ; nihil tale conscribitur. Habemus Paralipomenon; & ipsum, quod nunc interpretatur volumen Prophetæ, nihil locuti sunt viri ab Anathoth: sed Christi quærunt animam Domini mei, *Qui dicunt, non prophetabis in nomine Domini.* Legimus & hic a Judæis prohibitum, ne doceret Christus: *Alioquin morieris in manibus nostris. Ecce ego visitabo in eis, juvenes eorum gladio cadent, & filii eorum & filiæ morientur fame.* Non Hieremiæ temporibus gladio occubuerunt; sed post adventum Domini, tunc fames venit in eos, non fames panis, neque sitis aquæ, sed fames audiendi sermonem Dei. Jam quippe apud eos ultra non dicitur: *Hæc dicit Dominus Deus omnipotens.* Ista fames est prophetiæ cessantis in eis. Sed quid loquor de prophetis? Neque magistri, neque doctores in Judæa aliqui remanserunt: & licet sint innumerabiles, qui sibi sapientiam vendicent, non est jam sermo Dei in eis. Completum est enim illud vaticinium: *Auferet Dominus a Judæa: & ab Hierusalem validum & validam,*

προφητην, και ϛοχαϛην, και πρεσβυτερον, και πεντηκονταρχον, και θαυμαϛον συμβελον, και σοφον αρχιτεκτονα, και συνετον ἀκροατην. ἐκετι ἐϛι παρ' αὐτοις δυναμενος εἰπειν· ὡς σοφος ἀρχιτεκτων θεμελιον τεθεικα. μετεβησαν οἱ ἀρχιτεκτονες, ἠλθον ἐπι την ἐκκλησιαν, ἐθηκαν τον θεμελιον Ιησεν Χριϛον. τετῳ ἐπῳκοδομεσι και οἱ μετ' ἐκεινες.

Εν λιμῳ ἐν ὁ λαος ἐκεινος ἐγκαταλελειμμενοι εἰσιν· ἐπαξω γαρ ἐπ' αὐτες κακα, ἐπι τες κατοικεντας Αναθωθ, ἐν ἐνιαυτῳ ἐπισκεψεως αὐτων. δικαιος εἰς κυριε, ὁτι ἀπολογησομαι προς σε. πλην κριματα με λαλησω προς σε. τι ὁτι ὁδος ἀσεβων εὐοδεται; εὐθηνησαν παντες οἱ ἀθετεντες ἀθετηματα; ἐτι ζητεμεν, εἰ ἀγαθος ὁ θεος ἐϛιν, τον νομον και τες προφητας δεδωκως, ὁρωντες ὁτι ὁδος ἀσεβων εὐοδεται, και ἐ κολαζει τες ἀσεβεις. εὐθηνησαν παντες οἱ ἀθετεντες ἀθετηματα. αὐτοι οἱ κατα τε δημιεργε λεγοντες, δυσφημεντες αὐτον εὐθηνησαν, ἐφυτευθησαν, και ἐῤῥιζωθησαν, ἐτεκνοποιησαν καρπον. ποσος καρπος Μαρκιωντος τεκνοποιησαντος, ποσος Βασιλειδε, ποσος Οὐαλεντινε; τετο γαρ ἐϛι το περι των ἀσεβων προφητευομενον και λεγομενον ἐν τῳ· ἐτεκνοποιησαν, και ἐποιησαν καρπον. ἐγγυς εἰ συ τε ϛοματος αὐτων, πορρω δε ἀπο των νεφρων αὐτων. ὀνομαζουσι το Ιησε ὀνομα, ἐκ ἐχουσι δε τον Ιησουν. ἐ γαρ ὁμολογουσιν αὐτον ὡς Χρη. και συ κυριε γινωσκεις με. εἰδες με. ἐδοκιμασας την καρδιαν με ἐναντιον σε· ἁγνισον αὐτους εἰς ἡμεραν σφαγης αὐτων. τι ποιησω ἱνα ταυτα σαφηνισω; τας κολασεις ἁγνισμον λεγει των κολαζομενων· ἁγνισον γαρ αὐτους εἰς ἡμεραν, φησι, σφαγης αὐτων. δια του σφαγηναι αὐτους ἁγνισον αὐτους· ὁν γαρ ἀγαπᾳ κυριος παιδευει, μαϛιγοι δε παντα υἱον ὁν παραδεχεται.

virtutem panis, & virtutem aquæ, gigantem fortem, & bellatorem, & judicem, & prophetam, & arbitrum, & seniorem quinquagenarium, & admirabilem conciliatorem, & sapientem architectum, & intelligentem auditorem. Jam non est apud eos, qui possit dicere: *Quasi sapiens architectus fundamentum posui.* Migraverunt ab eis architecti, venerunt ad ecclesiam, posuerunt fundamentum Jesum Christum. Huic superædificant, quicumque post eos crediderunt.

5. In fame ergo ille populus derelictus est: *Adducam quippe mala super inhabitantes Anathot, in anno visitationis eorum. Justus es Domine, quia excusabo me apud te. Verumtamen judicia loquar ad te. Quid est, quod via peccatorum prosperatur? Abundaverunt omnes, qui spreverunt contemnentes.* Quæramus, an bonus sit Deus, qui legem, prophetasque largitus est, videntes, viam impiorum prosperari, & nihil eos ab eo pro merito sustinere. Abundaverunt enim omnes, qui spreverunt contemnentes, ii, qui adversum conditorem rabidis faucibus latrant, qui eum blasphemis sermonibus criminantur. *Abundaverunt, plantati sunt, & radicem miserunt; procreaverunt filios, & fecerunt fructus.* Quantos fructus Marcion fecit procreans filios infidelitatis? quantos Basilides? quantos Valentinus? De his quippe væ prophetat, dicens: *Procreaverunt filios, & fecerunt fructum. Prope es tu ori eorum, & longe a renibus eorum.* Nominant Jesum, & non habent eum; neque enim illum confitentur ut Christum. *Et tu, Domine, nosti, & probasti cor meum in conspectu tuo. Sanctifica illos in die interfectionis eorum.* Quid faciam, ut hoc exponam? Tormenta sanctificationem vocat eorum, qui torquentur. *Sanctifica quippe eos*, ait, *in die interfectionis eorum;* id est, per hoc, quod interficis eos, sanctifica eos. *Quem enim diligit Dominus, corripit; flagellat autem omnem filium, quem recipit.*

Εως ποτε πενθησει ἡ γη, και ὁ χορτος τȣ ἀγρȣ ξηρανθησεται ἀπο κακιας των κατοικουντων ἐν αὐτῃ; ὡσπερ εἰ ἐμψυχȣ της γης, και ἐνταυθα διαλεγεται ὁ προφητης, λεγων την γην πενθειν δια την κακιαν των ἐπιβαινοντων ἐπ' αὐτην. καθ' ἑκαςον ȣ̓ν ἡμων ἡ γη ἠτοι πενθει ἠ εὐφραινεται. ἡ γαρ πενθει ἀπο κακιας των ἐνοικουντων ἐν αὐτῃ, ἡ εὐφραινεται ἀπο χρηςοτητος. ἐφ' ἑκαςȣ ȣ̓ν ἡμων αὐτο το ςοιχειον ἡ εὐφραινεται, ἡ πενθει. εἰ δε ἡ γη, ταχα και τα λοιπα ςοιχεια· ὁμοιως ἐρω· και ὑδωρ, και ὁ ἐπι τȣ ὑδατος τεταγμενος ἀγγελος, ἱνα διηγησωμαι και την γην πενθουσαν· ȣ̓ γαρ τουτο το σωμα ἡ γη πενθει ἀπο των κατοικουντων ἐν αὐτῃ, ἀλλα νοει μοι προς τῃ διαταξει τȣ παντος τεταγμενον τινα ἀγγελον ἐπι της γης, και ἀλλον τεταγμενον ἐπι των ὑδατων, και ἀλλον ἐπι τȣ ἀερος, και τεταρτον ἐπι τȣ πυρος. ȣ̓τως ἀναβα μοι τῳ λογῳ ἐπι την διαταξιν πασαν την ἐν ζωοις, την ἐν φυτοις, την ἐν τοις ȣ̓ρανοις, ἀςροις, ἀγγελος τις τετακται, και ἐπι τȣ ἡλιȣ, και ἐπι της σεληνης, ἀλλος και ἐπι των ἀςρων· ȣ̓τοι δη οἱ ἀγγελοι μεθ' ὧν ἐσμεν, ὁσον ἐσμεν ἐπι γης, ἠτοι εὐφραινονται, ἠ πενθουσιν ἐφ' ἡμιν, ὁταν ἁμαρτανωμεν. πενθει, φησιν, ἡ γη ἀπο των κατοικουντων ἐν αὐτῃ. ὁμωνυμως εἰπε τον ἀγγελον γην αὐτῃ τῃ γῃ. ὡσπερ γαρ το χειροποιητον ἐπικαταρατον αὐτο το ἀψυχον, ἀλλ' εἰρηται χειροποιητον το προσκαθεζομενον τῳ ἀψυχῳ ἀγαλματι, και χρηματιζον ἐκεινῳ τῳ ὀνοματι· ȣ̓τως δη ἐρω και γην λεγεσθαι τον ἐπι γης τεταγμενον ἀγγελον, και ὑδωρ λεγεσθαι τον ἐπι ὑδατος τεταγμενον ἀγγελον, καθ' ὁ λελεκται· εἰδοσαν σε ὑδατα ὁ θεος, εἰδοσαν σε ὑδατα, και ἐφοβηθησαν, και ἐταραχθησαν ἀβυσσοι. πληθος ἠχȣς ὑδατων φωνην ἐδωκαν αἱ νεφελαι· και γαρ τα βελη σȣ διαπορευονται·

Εγκαταλελοιπα τον οἰκον μȣ. ἀφηκα την κληρονομιαν μȣ. ἐδωκα την ἠγαπημενην ψυχην μȣ εἰς χειρας ἐχθρων αὐτης. ἰδε μοι τον ἐν μορφῃ θεȣ ὑπαρχοντα ὀντα ἐν τοις ȣ̓ρανοις. ἰδε αὐτȣ τον οἰκον ὑπερȣ̓ρανιον. εἰ

βȣλει

[redacted]

6. *Quousque lugebit terra, & fœnum omne agri arescet a malitia habitantium in terra?* Quasi animal sit terra, sic nunc loquitur Propheta, dicens, lugere eam, quando mali sunt habitatores, qui in ea commorantur. Per unumquemque enim nostrum terra, aut lætatur in virtutibus accolarum, aut luget in vitiis. Si autem terra, consequenter & elementa cætera, ex quibus & aqua, idest, angelus, qui super aquam constitutus est. Neque enim aliter possum lugentem terram exponere, seu lætantem: nec sensus recipit, ut insensibile corpus sentire credamus: nisi ut intelligamus, omnibus rebus angelos præsidere, tam terræ & aquæ, quam aëri & igni, idest, principali elementis, & hoc ordine pervenire ad omnia animalia, ad omne germen, ad ipsa quoque astra cœlestia. Alius angelus præpositus est terris: atque ita omnes ii angeli, cum quibus versamur in terra, gaudent, quando juste agimus: quando peccavimus, lugent. *Lugebit terra ab omnibus inhabitantibus in ea.* Eodem nomine angelum terræ appellant, quo ipsa nuncupatur. Quomodo enim hoc, quod manu factum est, cum maledicatur, maledicitur & ipse, qui fecit illud, non quod maledictum sit, quod anima ac sensu caret, sed idem dicitur maledictus, qui assistet insensibili simulacro, eodem vocatus nomine, quo vocatur id, quod manufactum est: sic & nunc terra appellatur is angelus, qui præpositus est terræ. Nec hoc tantum accipias in terra; & aquæ etiam angelus ejus vocabulo nuncupatur, juxta illud, quod in alio loco dicitur: *Viderunt te aquæ, & timuerunt, turbatæ sunt abyssi. Multitudo sonitus aquarum vocem dederunt nubes; etenim sagittæ tuæ transierunt.*

7. *Dereliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum ejus.* Vidi mihi eum, qui in forma Dei consistebat in cœlis. Vide domum ejus, thronos, & excelsas quasque virtutes.

βȢλει και ὑψηλοτερον ἰδειν, ὁτι ἐγω ἐν τῳ πατρι. ἰδε αὐτȢ οἰκον ὀντα τον Θεον. καταλειπει τον πατερα και την μητερα την ἀνω ΙερȢσαλημ, και ἐρχεται εἰς τον περιγειον τοπον, και φησιν, ἐγκαταλελοιπα τον οἰκον μȢ, ἀφηκα την κληρονομιαν μȢ. ἐκεινη γαρ ἠν ἡ κληρονομια αὐτȢ, τα χωρια τα μετα των ἀγγελων, ἡ ταξις ἡ μετα των ἁγιων δυναμεων. ἐδωκα την ἠγαπημενην ψυχην μȢ εἰς χειρας ἐχθρων αὐτης. παρεδωκεν αὐτȢ την ψυχην εἰς τας χειρας των ἐχθρων της ψυχης, εἰς χειρας ΙȢδαιων των ἀποκτειναντων αὐτον, εἰς χειρας ἀρχοντων συναχθεντων κατ᾽ αὐτȢ, εἰς χειρας βασιλεων· ὁτε παρεςησαν οἱ βασιλεις της γης, και οἱ ἀρχοντες συνηχθησαν ἐπι το αὐτο κατα τȢ κυριȢ, και κατα τȢ χριςȢ αὐτȢ.

Εγεννηθη ἡ κληρονομια μȢ ἐμοι ὡς λεων ἐν δρυμῳ. αὐτη ἐπι γης κληρονομια αὐτȢ ἠν κεκληρονομηκεν, ἐπεθηριωθη προς αὐτον, και γεγονεν ἡ κληρονομια ΙȢδαιοι, ἐξαγριωθεντης κατ᾽ αὐτȢ ὡς λεων ἐν δρυμῳ. Ȣ θαυμαςον εἰ τοτε ἐγενετο ἡ κληρονομια αὐτȢ ὡς λεων ἐν δρυμῳ. νυν ἐτι ἐν δρυμῳ λεοντες εἰσι καταθεματιζειν θελοντες τον ΙησȢν, και δυσφημȢντες αὐτον, και ἐπι βȢλευοντες τοις πιςευȢσιν εἰς αὐτον. ἐγεννηθη Ȣν ἡ κληρονομια μȢ ἐμοι ὡς λεων ἐν δρυμῳ. ἐδωκεν ἐπ᾽ ἐμε την φωνην αὐτης· δια τȢτο ἐμισησα αὐτην. μη σπηλαιον ὑαινης ἡ κληρονομια μȢ; προφητευει περι της κληρονομιας ταυτης· ἡ κληρονομια μȢ μητι σπηλαιον ὑαινης της ἀγριωτατης, της νεκροβορȢ, της περι τα μνημεια, της ἐθιȢσης τα θνησιμαια σωματα; μη σπηλαιον ὑαινης ἡ κληρονομια μȢ ἐμοι; ὡς σπηλαιον, ἐπ᾽ αὐτην κυκλῳ αὐτης βαδιζετε. ἐπει τοιȢτοι γεγονασι, κελευω ὑμιν τοις ἀγγελοις ἱνα βαδιζητε και συναγαγητε τα θηρια, και παραδωτε αὐτȢς τοις θηριοις. βαδιζετε και συναγαγετε τα θηρια τȢ ἀγρȢ, και ἐλθετωσαν τȢ φαγειν αὐτην. ἐληλυθεν τα θηρια τȢ ἀγρȢ διεσθιειν τον λαον ἐκεινον. βλεπετε αὐτων τας καρδιας διεσθιομενας ὑπο των δυναμεων των ἀντικειμενων. εἰ ἐκεινων ὁ ΙησȢς Ȣκ ἐφεισατο, ἀλλα εἰπε

βαδι-

[redacted]

ntes. Si autem vis aliquid ſublimius intelligere propter hoc, quod ait: *Ego in Patre, & Pater in me;* ide domum ejus patrem Deum. Relinquit patrem ium, & matrem ſuam cœleſtem Hieruſalem, venitue in hunc terrenum locum, & ait: *Reliqui domum meam, dimiſi hereditatem meam.* Illa erat hereditas ejus oſſeſſiones angelicæ, & ſanctarum ordo virtutum. *Dedi dilectam animam meam in manus inimicorum meorum.* Tradidit animam ſuam in manus inimicorum ſuorum, n manus Judæorum interficientium eum, in manus rincipum congregatorum adverſum ſe, in manus egum, quoniam *adſtiterunt Reges terræ, & principes convenerunt in unum adverſus Dominum, & adverſus Chriſum ejus.*

8. *Facta eſt hereditas mea mihi, ſicut leo in ſylva.* ſta, quæ ſuper terram erat, hereditas ejus, quam bi elegerat in poſſeſſionem, quæ pars ejus fuerat, fferata eſt adverſus eum, & facta eſt hereditas ejus, d eſt, Judæi, quaſi leo in ſylva. Nec mirandum ſt, ſi tam truci belluæ comparata ſit: usque ad præentem diem leones ſunt in ſylva; anathematizantes Dominum Jeſum, & blaſphemantes illum, & inſiiantes credentibus nomini ejus. *Facta eſt hereditas nea mihi ſicut leo in ſylva. Dedit ſuper me vocem ſuam, deo odivi eam. Numquid ſpelunca eſt hyænæ hereditas nea mihi?* De ſua hereditate prænuntiat, quod ſpeunca hyænæ futura ſit, beſtiæ rabidæ & ferocis, nortuorum cadaveribus viventis, quæ ſemper ſepulhris & oſſibus incubat. *Numquid ſpelunca hyænæ hereditas mea mihi, aut ſpelunca in circuitu ejus?* Quoiam tales ſunt, impero vobis, angeli, ut eatis, & congregetis beſtias, & tradatis eos ad dilacerandum. *Ite, congregate beſtias agri, veniant, & manducent eos.* Venerunt beſtiæ agri, devoraverunt populum Judæoum. Vide exeſa corda omnium a fortitudinibus conrariis. Si illis Deus non pepercit, ſed ait: *Ite, congregate*

βαδιζετε, συναγετε τα θηρια, ποσῳ πλεον ἡμων ἐ φεισεται; ἐαν μη ποιωμεν τον νομον τε θεε, τον λογον τε ἐυαγγελιε, ἐρει παλιν· βαδισατε, συναγαγετε τα θηρια, και παραδοτε αὐτην. ἀλλ' ἡμεις παῤῥησιαν ἐχομεν, ἱνα εἰπωμεν ἐν ταις ἐυχαις· μη παραδῳς τοις θηριοις ψυχην ἐξομολογεμενην σοι. ἐξομολογησωμεθα περι των παραπτωματων μετανοεντες, και τοις θηριοις ἐ παραδοθησομεθα, ἀλλ' ἀγγελοις ἁγιοις τιθηνοις ἐσομενοις, ἐπι κολπων βαςαζεσι, μεταβιβαζεσιν ἡμας ἀπο τε αἰωνος τετε ἐπι τον μελλοντα ἐν χριςῳ Ιησε, ᾧ ἐςι το κρατος και ἡ δοξα εἰς τες αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιδ.

Εἰς το· Δι' ἐμε ἀφανισμῳ ἠφανισθη πασα ἡ γη· και εἰς το· περιζωμα.

Τις ἐςιν ὁ λεγων. δι' ἐμε ἠφανισθη ἀφανισμῳ πασα ἡ γη; ὁ χριςος ταυτα φησιν, ἐ προ της ἐπιδημιας πολλα μεν γεγενηται ἁμαρτηματα τῳ λαῳ, ἀλλ' ἐ τοιαυτα, ὡςε αὐτες παντα ἐγκαταλειφθηναι, και εἰς αἰχμαλωσιαν πολυχρονιον παραδοθηναι. ὁτε δε πληρωσαν το μετρον των πατερων αὐτων, και προσεθηκαν ἀνηρηκεναι τες προφητας, και δεδιωκεναι τες δικαιες, τε ἀποκτειναι τον χριςον τε θεε, τοτε γεγενηται το, ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων. και δι' αὐτον ταυτα πεπονθασι, και ἀφανισμῳ ἠφανισθη πασα ἡ γη.

Εἰ δε και ὑψηλοτερον ἀκεσαι βελει τε, δι' ἐμε ἐφανισθη ἀφανισμῳ πασα ἡ γη· ἰδε την ἐν σοι γην τινα τροπον

[redacted]

regate bestias, quanto magis nobis non parcet? Si ion fecerimus legem ejus, si sermonem evangelii ieglexerimus, rursum dicet: *Ite, congregate bestias, & tradite eos.* Sed nos confidamus in Domino, & in oratione dicamus: *Ne tradas bestiis animam confitentem ibi.* Agamus pœnitentiam super peccatis nostris, onfiteamur delicta, quæ fecimus, & bestiis non tralemur: quin potius angeli venient, qui nos in sinu uo gestantes de terrenis locis ad cœlestia transferant, & de præsenti sæculo in perpetuam collocent æternitatem, in Christo Jesu, cui est gloria & imperium n sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA XI.

(Juxta Hieronymum VII.)

De eo, quod scriptum est: *Exterminata est exterminio omnis terra.* Et in istud: *Cinctorium.*

EODEM INTERPRETE.

1. Quis est iste, qui dicit: *Propter me exterminata est exterminio omnis terra?* Christus hæc loquitur: nam ante adventum ejus multa quidem peccata fuerunt in populo Israel, sed Dominus veniens prohabuit talia, ut penitus relinquerentur, & in longam traderentur captivitatem. Quando autem compleverunt mensuram patrum suorum, & addiderunt ad occisionem prophetarum, persecutionemque justorum, & Salvatoris interfectionem, tunc completum est: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Et quia iste ab eis, quæ in evangelio scripta sunt, passus est; idcirco nunc dicitur: *Exterminio exterminata est omnis terra.*

2. Quod si subtilius volueris intelligere: *Propter me exterminata est exterminio omnis terra:* considera eam,

quæ

πον ἠφανιϲθη ἐλθοντος τȣ Ιησȣ, ἐφανιϲθη γαρ νεκρωθεντων των μελων των ἐπι γης, και ȣκετι ἡ γη ἐργαζεται τα ἑαυτης· ȣκετι γινεται παρα τῳ δικαιῳ τα ἐργα της σαρκος, οἱς ἐθαλεν ἡ σαρξ. ȣκετι πορνεια, ȣκετι ακαθαρσια, ȣκ ασελγεια, ȣκ ειδωλολατρεια, ȣ φαρμακεια, και τα λοιπα. και ὁ σωτηρ δε λεγει· μη νομιζητε ὁτι ἠλθον βαλειν ειρηνην, ἀλλα μαχαιραν· ἀληθως γαρ πριν μεν ἐλθη, μαχαιρα ȣκ ἠν ἐπι της γης, ȣδε ἡ σαρξ ἐπεθυμει κατα τȣ πνευματος, ȣδε το πνευμα κατα της σαρκος· ὁτε δε ἠλθε, και δεδιδαγμετα τινα μεν ἐςι της σαρκος, τινα δε τȣ πνευματος, ἡ διδασκαλια ὡσπερ μαχαιρα γεγεννημενη ἐν γῃ διειλε την σαρκα και την γην ἀπο τȣ πνευματος· και ἠφανιϲθη μεν ἡ γη, ὁτε την νεκρωσιν Ιησȣ ἐν τῳ σωματι περιφερομεν, και ȣκετι ζωμεν κατα σαρκα, ἀλλα παντα εἰς το πνευμα, ἱνα μη θερισωμεν φθοραν ἐκ της σαρκος, ἀλλ' ἀπο τȣ πνευματος ζωην αἰωνιον.

Λεγεται δε τοις ἁμαρτηκοσι· σπειρατε πυρȣς, και ἀκανθας θεριζετε· κἀν γαρ ἐν τοις ἁγιοις τȣ θεȣ ὁμιλωσιν, οἱ μη καλως αὐτοις ὁμιλȣντες, μηδε ὁν δει τροπον βιȣντες, μηδε πιςευοντες, σπειρȣσι πυρȣς, και θεριζȣσιν ἀκανθας· μαλιςα δε ἐςι κατανοησαι ἐπι των ἑτεροδοξων ἐντυγχανοντον ταις γραφαις, και ἀκανθας ȣκ ἀπο των γραφων, ἀλλ' ἀπο των ἰδιων ἐπινοιων θεριζοντων. οἱ κληροι αὐτων ȣκ ὠφελησȣσιν αὐτȣς. ταυτα και προ ἡμων ἀλλοι διηγησαντο. και ἐπειδη τȣτ' ἀποδοκιμαζομεν αὐτων την διηγησιν, εὐγνωμονως φερομεν αὐτην εἰς μεσον, ȣχ ὡς ἱερευοντες, ἀλλ' ὡς μεμαθηκοτες καλον μαθημα. ȣτος ὁ λογος ὠφελησει και ὑμας και ἡμας, ἐαν προσεχωμεν τῳ γεγραμμενῳ, οἱ δοκȣμεν εἰναι ἀπο κληρȣ τινος προκαθεζομενοι ὑμων, ὡςε τινας θελειν ἡκειν ἐπι τον κληρον τȣτον. ἰςε δε ὁτι ȣ παντως ὁ κληρος σωζει. πολλοι γαρ και πρεσβυτεροι ἀπολȣν-

quæ in te est, quomodo exterminata sit terra, & tunc videbis, post adventum Jesu Christi impleta esse, quæ dicta sunt, mortificatis membris nostris super terram, cum jam non operetur terra opera sua, non fiant apud justum ea, quibus anteà caro fovebatur, non fornicatio, non immunditia, non adulterii luxuria, non idolorum servitus, non veneficia. Dominus loquitur: *Quid putatis, quia veni pacem mittere super terram? Non veni pacem mittere, sed gladium.* Vere, antequam descenderet, non erat gladius super terram, neque caro concupiscebat adversus spiritum; neque spiritus adversus carnem. Quando autem venit, & edocti sumus, quæ carnis, quæve sint spiritus, & doctrina ejus quasi gladius immissus divisit carnem, id est, terram a spiritu, & exterminavit eam, quia mortificationem Jesu Christi circumferimus in corpore nostro, & non vivimus ultrà juxta carnem, vivit autem spiritus; & seminamus non in carne, sed in spiritu, ut non metamus corruptionem de carne, sed de spiritu vitam æternam.

3. Dicitur autem peccatoribus: *Seminatis triticum, & spinas metitis.* Qui enim neque juxta voluntatem scripturarum, neque juxta fidei veritatem profert eloquia Dei, seminat triticum, & metit spinas. Hoc hæretici faciunt, qui legunt scripturas, & spinas non de libris sanctis, sed de propriis sensibus metunt. *Cleri eorum non proderunt eis.* Hæc ante me alii exposuerunt; & quia non improbo interpretationem eorum, consentiens eandem profero, non quasi ipse repererim, sed reperta jam repetens, ut mihi pariter, vobisque conducat: si tamen, quæ dicenda sunt, intentus animus excipiat. Nos, qui putamur aliquid esse, id est, qui in clericatus vobis ordine præsidemus in tantum, ut quidam de minori gradu ad hunc locum cupiant pervenire, nosse debetis, non statim in eo esse salvandos, quia clerici sumus; multi

ἀπολȣνται, πολλοι και λαϊκοι μακαριοι ἀποδειχθησονται. ἐπει ȣν τινες εἰσιν ἐν κληρῳ ȣχ ȣτως βιȣντες, ὡςε ὠφεληθηναι και κοσμησαι τον κληρον· δια τȣτο, φασιν οἱ διηγησαμενοι, γεγραπται· οἱ κληροι αὐτων ȣκ ὠφελησȣσιν αὐτȣς· το γαρ ὠφελȣν ȣκ αὐτο το καθεσεσθαι ἐν πρεσβυτερειῳ ἐςιν, ἀλλα το βιȣν ἀξιως τȣ τοπȣ ὡς ἀπαιτει ὁ λογος. ἀπαιτει και ὑμας βιȣν ὁ λογος καλως, και ἡμας· ἀλλ᾽ εἰ δει ȣτως εἰπειν· δυνατοι δυνατως ἐτασθησονται. πλειον ἐγω ἀπαιτȣμαι παρα τον διακονον, πλειον ὁ διακονος παρα τον λαϊκον. ὁ δε την παντων ἡμων ἐγκεχειρισμενος ἀρχην αὐτην την ἐκκλησιαςικην, ἐπι πλειον ἀπαιτειται. δια τȣτο ὁ πεπιςευμενος τα μεγαλα ὁ ἀποςολος, ἀκȣετε, φησιν· ȣτως ἡμας λογιζεσθω ἀνθρωπος ὡς ὑπηρετας Χριςȣ, και οἰκονομȣς μυςηριων θεȣ. ὁ δε λοιπον ζητειται ἐν τοις οἰκονομοις, ἱνα πιςος τις εὑρεθῃ. και ȣτως σπανιον ἐςιν εὑρεθηναι οἰκονομον πιςον, και καλον. Ιησȣς ὁ εἰδως τα παντα πριν γενεσεως αὐτων λεγει· τις ἀρα ἐςιν ὁ πιςος οἰκονομος και φρονιμος, ὁν καταςησει ὁ κυριος αὐτȣ ἐπι της οἰκιας αὐτȣ, διδοναι ἐν καιρῳ το σιτομετριον τοις δȣλοις αὐτȣ; εἰτα μεμφεται τινας οἰκονομȣς, και λεγει· ἐαν δε ἀρξηται ὁ κακος δȣλος λεγειν· χρονιζει μȣ ὁ κυριος ἐρχεσθαι· και ἀρξηται τυπτειν τȣς συνδȣλȣς αὐτȣ, και τας παιδισκας, ἐσθιειν τε, και πινειν, και μεθυσκεσθαι· ἡξει ὁ κυριος τȣ δȣλȣ ἐκεινȣ ἐν ἡμερᾳ, ᾗ ȣ προσδοκᾳ, και ἐν ὡρᾳ, ᾗ ȣ γινωσκει, και διχοτομησει αὐτον, και το μερος αὐτȣ μετα των ἀπιςων θησει. ταυτα μεν εἰς το· οἱ κληροι αὐτων ȣκ ὠφελησȣσιν αὐτȣς.

Ιδωμεν δε και ἑξης ἐπι πληξιν ἀναγκαιαν, ἡν καλον εἰς τον ἠθικον τοπον ἀναλαβειν λεγȣσαν· αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων, ἀπο ὀνειδισμȣ ἐναντιον κυριȣ.

ἐςι

enim & presbyteri pereunt, & laici beatissimi reperiuntur: sed si ordinem clericatus & mereamur pariter, & habeamus. Quia igitur sunt quidam clerici non ita viventes, ut & ipsi ex ordine capiant fructum, & ornamento suæ sint dignitati; idcirco aiunt, qui exposuerunt Prophetam nunc dicentem: *Cleri eorum non proderunt eis*; utilitas quippe clericatus non in eo, si aliquis in agmine sedeat presbyterorum, sed si juxta locum suum, & juxta præcepta Domini dignus incedat. Verum, charissimi, nolite putare, hoc tantum de nobis esse dictum: & nos & vos commonet divina majestas, ut juxta scripturarum præcepta vivamus, & si sic expedit dicere: *Potentes potenter tormenta patientur.* Plus a me exigitur quam a diacono; plus a diacono quam a laico. Qui vero totius ecclesiæ arcem obtinet, pro omni ecclesia reddet rationem. Propter hoc apostolus Paulus (videlicet ut is, cui fuerant multa commissa) aiebat: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores sacramentorum Dei. Hic jam quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.* In tantum rarum est bonum dispensatorem invenire, ut Jesus, qui, antequam orirentur ea, quæ erant futura, cognoverat, loqueretur: *Quis putas est fidelis dispensator & sapiens, quem constituit Dominus super familiam suam, dare in tempore cibaria conservis suis?* Et post pusillum causatus de quibusdam dispensatoribus intulit, dicens: *Si autem incipiat malus servus dicere: Moratur Dominus meus venire; & cœperit cadere servos & ancillas, & comedere, & bibere, & inebriari, venit Dominus servi illius in die, qua non sperat, & hora, qua nescit, & dividit illum, & partem illius cum infidelibus ponit.* Hæc in eo, quod scriptum est: *Cleri eorum non proderunt eis.*

4. Videamus autem & reliquis necessariam correptionem, quam, ut mihi videtur, in morali loco debemus accipere: *Confundimini a gloriatione vestra, ab*

ἐςι τινα, ἐν οἱς καυχωμεθα δια την ἀνοιαν, ἐκ ἐσιν καυχησεως ἀξιοις· οἱον ἐαν καυχησηται τις, ὁτι πλεσιος ἐςι, και πολλα κεκτηται, λεγοιτ' ἀν προς αὐτον· αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἐαν καυχησηται τις ἐπι εὐγενεια ταυτῃ τῃ ἐκτος, λεχθησεται προς αὐτον. αἰχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἐαν καυχησηται τις ἐπι πολυτελειᾳ ἱματιων, ἐπι οἰκοδομῃ οἰκιας πλεσιως κατεσκευασμενης, ἀλλοτρια ἐςιν ἡ καυχησις καυχησεως ἁγιων· διο λεχθησεται προς τον τοιετον, αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἀκεε τε λογε τε προφητε Ιερεμιε κελευοντος ἡμας μη καυχαϑαι· μηδε ὁ σοφος ἐπι τῃ σοφιᾳ αὐτε, μηδε ὁ ἰσχυρος ἐν τῃ ἰσχυϊ αὐτε, μηδε ὁ πλεσιος ἐν τῳ πλετῳ αὐτε, ἀλλα ἐν τετῳ καυχαϑω ὁ καυχωμενος, συνιειν και γινωσκειν, ὁτι ἐγω εἰμι κυριος. θελεις καυχαϑαι, και καυχωμενος μη ἀκεσαι, αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων; καυχησαι ὡς ἀποςολος, και εἰπε· ἐμοι δε μη γενοιτο καυχαϑαι εἰ μη ἐν τῳ ςαυρῳ τε κυριε ἡμων Ιησε χριςε, δι' ἐ ἐμοι κοσμος ἐςαυρωται, κἀγω τῳ κοσμῳ. θελεις καυχαϑαι, ἱνα μη ἐλεγχθῃς; αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων. ἀκεε Παυλε καυχωμενε, και μανθανε, ὁταν λεγῃ· ἡδιςα ἐν καυχησομαι ἐν ταις ἀσθενειαις με, ἱνα ἐπισκηνωσῃ ἐπ' ἐμε ἡ δυναμις τε χριςε. ἀκεε οἱα καυχαται καυχηματα· ἐν κοποις περισσοτερως. τις δυναται ἡμων τετο εἰπειν; ἐν φυλακαις ὑπερβαλλοντως, ἐν θανατοις πολλακις· ὑπο Ιεδαιων πεντακις τεσσαρακοντα παρα μιαν ἐλαβον. τρις ἐραβδιϑην, ἁπαξ ἐλιθαϑην, τρις ἐναυαγησα. μανθανομεν ἐν και καυχησεων εἰναι διαφορας· ὡς τινας μεν καυχησεις εἰναι αἰσχυνης ἀξιας, ἐφ' οἱς λεγοιτ' ἀν ἐκεινο το ἀποςολικον, και ἡ δοξα ἐν τῃ αἰσχυνῃ αὐτων· ἐφ' οἱς ἐδει αὐτες αἰσχυνεϑαι, ἐπι τετοις οἰονται δοξαζεϑαι.

Μετα ταυτα ἰδωμεν τα περι τε περιζωματος. ταδε γαρ λεγει κυριος· βαδιζε, και κτησαι σεαυτῳ περιζωμα

opprobrio in conspectu Domini. Multa sunt, in quibus gloriantes insipientiam nostram ostendimus. Verbi gratia: si qui in multis possessionibus gloriantur, dicit eis: *Confundimini a gloriatione vestra.* Si qui gloriantur in generis nobilitate, dicitur ad eos: *Confundimini a gloriatione vestra.* Si qui jactabundi incedunt super preciosissimis vestibus, super domo multis exornata divitiis, aliena est quippe a gloriatione sanctorum, dicitur ad eos: *Confundimini a gloriatione vestra.* Verum hoc parum est. Audi, quid loquatur in Jeremia sermo divinus, jubens, ut ne in sapientia quidem nostra gloriemur: *Ne glorietur*, inquit, *sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec dives in divitiis suis; sed in isto glorietur, qui gloriatur, intelligere & scire, quia ego sum Dominus.* Vis gloriari, & gloriabundus non audire, *Confundimini a gloriatione vestra?* Gloriare ut apostolus Paulus, & dic: *Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini mei Jesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Vis gloriari, & non audire: *Confundimini a gloriatione vestra?* audi Paulum gloriantem, & disce, quid loquitur: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.* Audi, quæ sint gloriæ, in quibus se vir efferat: *In laboribus abundanter.* Quis hoc potest dicere? *In carceribus supra modum, in mortibus sæpe; a Judæis quinquies quadragenas una minus accepi; ter virgis cæsus sum; semel lapidatus sum; ter naufragium passus sum.* Discamus differentias gloriarum, & nonnullos esse, qui super his glorientur, quæ rubore digna sunt, quorum gloria est in confusione. In his quippe gloriantur, quæ cum faciunt, latebras & secreta perquirunt.

5. Post hæc consideremus, quid de cinctorio præceptum sit. *Hæc dicit Dominus: Vide, & accipe tibi*

ζωμα λινȣν, και περιθȣ περι την ὀσφυν σȣ, και ἐν ὑδατι διελευσῃ· και ἐκτησαμην το περιζωμα κατα τον λογον κυριȣ, και περιεθηκα περι την ὀσφυν μȣ. και ἐγενηθη λογος κυριȣ προς με λεγων· λαβε το περιζωμα το περι την ὀσφυν σȣ, και ἀναςηθι, και βαδισον ἐπι τον Ευφρατην, και κατακρυψον αὐτο ἐκει ἐν τῃ τρυμαλιᾳ της πετρας. μετα ἡμερας τινας ἐρχεται ἐκει, και ἑυρισκει διασεσηπος τȣτο το περιζωμα. και ἐπιφερει ὁ κυριος διδȣς ἀφορμην της ἑρμηνειας τȣ περιζωματος λεγων· καθαπερ κολλαται το περιζωμα προς την ὀσφυν τȣ ἀνθρωπȣ, ὑτως ἐκολλησα προς ἐμαυτον τον οἰκον τȣ Ισραηλ, και παντα τον οἰκον Ιȣδα, φησιν ὁ κυριος· τȣ γενεσθαι μοι εἰς λαον ὀνομαςον, και εἰς καυχημα, και εἰς δοξαν, και ὑκ εἰσηκȣσαν μȣ. ὑκȣν ὁ προφητης ἀντι τȣ θεȣ περιλαμβανεται περιζωννυς περι την ὀσφυν αὐτȣ το περιζωμα το λινȣν, ὡς ὁ θεος τον λαον· ἐκολλησα γαρ προς ἐμαυτον, φησι, τȣτον τον λαον, φησιν ὁ θεος, και οἱονει περιζωμα ὁ λαος γινεται τȣ θεȣ· δια τι δε περιζωμα γινεται τȣ θεȣ περι την ὀσφυν αὐτȣ, ὁ δυναμενος ἀναγινωσκειν τον Ιεζεκιηλ, και ὁρων τον θεον τῳ λογῳ οἱονει σωματοποιȣμενον, και τινα μεν τροπον αὐτȣ τα ἀπο της ὀσφυος κατω ἐςι πυρ, ταδε ἀπο της ὀσφυος και ἀνω ἐςιν ἠλεκτρον, ἐρευνησατο τον λογον δια τι το κατω τȣ θεȣ πυρ ἐςι τα ἀπο ὀσφυος και γενεσεως πραγματα, ταυτα πυρ ἐςι. παντα γαρ τα ἐν γενεσει χρηζει τȣ καθαρσιȣ τȣ ἀπο τȣ πυρος· παντα τα ἐν γενεσει, χρηζει της κολασεως. τα δε ἀνωτερω της ὀσφυος ὑπερβεβηκοτα την γενεσιν, ταυτα ἐςιν ὑλη ὡς ἐν κοσμῳ καταρωτατη και τιμιωτατη· λεγεται γαρ το ἠλεκτρον χρυσȣ εἰναι τιμαλφεςερον. ἐπει ὑν παραδειγμασι χρηται ἡ γραφη, ἱνα διδαξῃ τȣ θεȣ το σωμα τῳ ἀνωτερω εἰναι τιμιωτερον, και το σωμα τῳ κατωτερω εἰναι ὑποδεεςερον, δια τȣτο εἰσηγαγε τον θεον ἐκ πυρος και ἠλεκτρȣ συνεςηκοτα. και ὁτι σωμα τȣ θεȣ και αὐτο ἐν γενεσει, πυρ ἐςιν, ἑκαςος ἡμων ὑκ ἐσμεν το ἠλεκτρον· ἐαν δε ἀναβαινωμεν, και προκοπτωμεν· (δυνατον γαρ μεταβηναι ἀπο τȣ σημερον εἰναι ἐν τοις κατωτερω, ὡςε

γενεσθαι

cinctorum lineum, & circumda lumbos tuos, & per aquam non transibis. Et accepi cinctorium secundum verbum Domini ad me dicens: Accipe cinctorium, quod circa lumbos tuos est, & vade ad Euphratem, & absconde illud in caverna petræ. Post dies venit Propheta, & accepit cinctorium de loco, ubi infoderat illud, & ecce computruerat, quod nulli usui esset. Et ne quis juxta voluntatem animi sui de hoc loco sibi præsumeret intellectum, dans Dominus interpretationi occasionem, addidit, dicens: *Sicut enim adhæret cinctorium circa lumbos hominis, sic adglutinavi ad me domum Israel, & omnem domum Juda, ut fierent mihi in populum nominatum, & in exultationem, & gloriam, & non obaudierunt me.* Igitur Propheta in loco pro Deo accipiatur, circumdans lumbos suos cinctorium lineum, id est, populum Deus. *Adglutinavi quippe*, ait, *ad me domum Israel*; & quodammodo cinctorium Dei homo justus efficitur. Quæres, quam ob causam? Lege Ezechielem, & intellige, quomodo Deus videatur in corpore, & quamobrem a lumbis ejus usque ad pedes ignis appareat, & a lumbis usque ad caput electrum: tunc poteris etiam præsentis scripturæ invenire rationem, quamobrem inferiores Dei partes igneæ sunt. Renes generatione, & lumbi igne censentur. Omnia quippe, quæ ex coitu, & voluptate sunt, indigent purgatione, & ipsa purgatio immixta est supplicio. Ea vero, quæ a renibus in superiora consurgunt, & libidinis opera sua virtute transcendunt, quasi quædam materia purior ad electri similitudinem referuntur. Dicitur quippe, electrum auro esse pretiosius. Quid igitur exemplis scriptura utitur, ut ostendat, supernum Dei corpus esse magnificum, & inferius vilius? Idcirco nunc introduxit Dominum ex igne & electro subsistentem. Ex quo unusquisque nostrum juxta exordium nativitatis suæ ad ignem refertur: juxta studium vero & profectum,

γενέσθαι τȣ̃ Θεȣ̃ σῶμα τὸ ἀνωτέρω) ἐσόμεθα, διαβάντες τὸ πῦρ, ἤλεκτρον τὸ περὶ τὸ σῶμα τȣ̃ Θεȣ̃ τὸ ὑψηλότερον.

Κολλᾷ ȣ̓͂ν περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτȣ̃ τὸ περίζωμα τὸ λινȣ̃ν. ἵνα τί; ἵνα δηλωθῇ, ὅτι ὁ λαὸς οἱονεὶ σκέπη ἐςὶ τȣ̃ Θεȣ̃· πρὸς γὰρ τȣ̀ς βȣλομένȣς κατηγορεῖν τȣ̃ θεȣ̃ ἵςαται ὁ λαὸς, καὶ ὡσπερεὶ ὑπερασπίζει αὐτȣ̃ καὶ ȣ̓κ ἐᾷ τὶ ἄτοπον λέγεσθαι ἐν τοῖς περὶ τȣ̃ Θεȣ̃. ἐπὰν δὲ ἁμαρτήσωμεν, τὸ περίζωμα τȣ̃το ἀποτίθεται, ὡς ὁ προφήτης, καὶ καταδικάζει αὐτὸ εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, ἵνα ἐκεῖ διαφθαρῇ· ȣ̔́τως ὁ ἁμαρτάνων ἀποβάλλεται ἀπὸ τῆς ὀσφύος τȣ̃ θεȣ̃, καὶ ἐκβληθεὶς ἐκβάλλεται εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, τὸν τῆς Μεσοποταμίας ποταμὸν, ὅπȣ οἱ Ἀσσύριοι ἐχθροὶ τῷ Ἰσραὴλ, ὅπȣ οἱ Βαβυλώνιοι, καὶ ἐκεῖ διαφθείρεται. ὄντων γὰρ τοσαύτων ποταμῶν, πέμπεται ὁ προφήτης ἀπὸ τῆς Ἰȣδαίας εἰς τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, πραγματεύσασθαι καὶ ἀπαγαγεῖν περιζωμάτιον λινȣ̃ν. διὰ τί δὲ καὶ λινȣ̃ν; ὅτι τὴν γένεσιν ἔχει ἀπὸ γῆς· φυτὸν γάρ ἐςιν ἀνατέλλον ἀπὸ γῆς, εἶτα μετὰ τὸ γεωργηθῆναι ξαινόμενον, καὶ πλυνόμενον, καὶ σμηχόμενον, καὶ πολλῇ ἐργασίᾳ γινόμενον, ἵνα γένηται τοιȣ̃τον ὥςε γενέσθαι περίζωμα, ἢ ὅτι δήποτε. καὶ ἡμεῖς ȣ̓͂ν πάντες τὴν γένεσιν ἔχομεν ὡς περίζωμα τȣ̃ θεȣ̃. καὶ ἔχοντες τὴν γένεσιν ἀπὸ τῆς πολλῆς κατασκευῆς, χρήζομεν ἵνα ξανθῶμεν, ἵνα πλυνθῶμεν, ἵνα τὸ χρῶμα τῆς γῆς ἀποβάλωμεν· ἄλλο γὰρ τὸ τῆς γενέσεως τȣ̃ λινȣ̃ χρῶμα, ἄλλο τὸ ἀπὸ τῆς ἐργασίας. τὸ μὲν γὰρ τῆς γενέσεως τȣ̃ λινȣ̃ χρῶμα μελανώτερόν ἐςιν, ἀπὸ δὲ τῆς ἐργασίας γίνεται λαμπρότατον. τοιȣ̃τον ȣ̓͂ν τι καὶ ἐπὶ ἡμᾶς τȣ̀ς ἐν γενέσει φθάνει. μέλανές ἐσμεν κατὰ τὴν ἐν τῷ πιςεύειν ἀρχήν. διὸ ἐν ἀρχῇ τȣ̃ ᾄσματος τῶν ᾀσμάτων λέγεται· μέλαινά εἰμι, καὶ καλή. καὶ Αἰθίοψιν ἡμεῖς κατ᾽ ἀρχὰς τὴν ψυχὴν ἐοίκαμεν, εἶτα ἀποσμηχόμεθα, ἵνα λαμπρότεροι γενώμεθα, κατὰ τό· τίς αὕτη ἡ ἀναβαίνȣσα λελευκανθισμένη; καὶ γενώμεθα λινȣ̃ν

Dei corpus efficitur illud superius, illud ex electro, ab igne nobis, a pœnis, a cruciatu, abscedentibus.

6. Adjunge ergo circa lumbum tuum cinctorium lineum. Cur? ut ostendatur populus regnum esse Dei. Adversum eos quippe, qui volunt Dei accusare providentiam, resistit & protegit Dei sui opera, nec sinit aliquid indecens de majestate ejus narrari. Sed cum peccaverimus, ut cinctorium illud Propheta deposuit, & abjecit illud in Euphratem fluvium, ut ibidem computresceret: sic & nos abjiciet a lumbis suis Deus, & projectos relinquet ad Euphratem fluvium Mesopotamiæ, ubi Assyrii habitant inimici Israel, ubi Babylonii; & ibi putrescemus. Cur enim tantis in toto orbe fluminibus prætermissis, de Judæa ad Euphratem Propheta transmittitur, nisi ut sacramentum juxta vim nominis doceat intellectum? Post hæc quærimus, quare cinctorium lineum dicatur. Linum ex terra nascitur: nam cum semen ejus in humum fuerit abjectum, primum in gramine pullulat, deinde, ut infinita prætercam, demessum transfertur domum, pectitur, lavatur, teritur, tunditur, & ingenti, ut ita dicam, opera excutitur, quo tale fiat, ex quo possit cinctorium componi, aut aliud quid in usus necessarios coaptari. Et nos ergo universi, qui generationem habemus ex terra, ut linum, quod in cinctorium Dei pectitur, multa cura indigemus, ut pectamur, ut lavemur, ut colorem terræ abjiciamus. Alius quippe color generationis in lino est; alius cum fuerit opera mundatus. Generationis color obscurior est, & nigrior, operis autem lucidior. Tale quid in exordio evenit: nigri enim sumus, quando regeneramur, quando credimus, quando in Canticorum Cantico dicimus: *Nigra sum & speciosa.* Æthiopibus similem habemus animam indecorem; abluimur, ut fiamus candidi, ut nitorem, qui

νυν λαμπρον και καθαρον. ειτα και πλεκομεθα επι το περιζωμα τυ θευ, όταν αξιωμεν κολλασθαι τῳ θεῳ. ὐκ αποτιθεται ἡμας ὁ θεος. απεθετο τον πρωτον λαον, παντα τον οικον Ιυδα, και τον οικον Ιερυσαλημ. εγενετο εις το μη πρησθηναι ετι. υκετι γαρ αυτυς περιζωννυται. ἡμας αντι εκεινων περιεζωσατο ὁ θεος· ὐ γαρ αποβαλων το περιζωμα εμεινε γυμνος, αλλα αλλο περιζωμα ἑαυτῳ ὑφανε. τυτο περιζωμα ἡ εκκλησια εςιν ἡ απο των εθνων· ἡτις ιςω, ὁτι ει των προτερων υκ εφεισατο ὁ θεος, ποσῳ πλεον υδε αυτης αμαρτανυσης φεισεται, εαν μη ἡ αξια της οσφυος τυ θευ· ὁ δε κολλωμενος τῳ κυριῳ ἑν πνευμα εςιν εν Χριςῳ Ιησυ, ᾧ εςιν ἡ δοξα και το κρατος εις τυς αιωνας των αιωνων. αμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιβ'.

Εἰς το· Και ερεις προς τον λαον· ταδε λεγει κυριος ὁ θεος Ισραηλ· πας ασκος πληρωθησεται οινυ. μεχρι τυ· και καταξυσιν οἱ οφθαλμοι ὑμων δακρυα, ὁτι συνετριβη το ποιμνιον τυ κυριυ.

Ὁ Προστασσεται ὁ προφητης λεγειν απο θευ, οφειλει αξιον ειναι τυ θευ. ὐ φανεται δε, ὁτι τυτ' αξιον εςι τυ θευ, μενοντων ἡμων επι τυ γραμματος· ὡςε ειπειν αλλον τινα ακυσαντα τυ γραμματος, μωρια εςι ταυτα τα γραμματα· τυτο δε ερει ψυχικος· ψυχικος γαρ ανθρωπος ὐ δεχεται τα τυ πνευματος τυ θευ· μωρια γαρ αυτῳ εςιν. ὁρα υν την λεξιν τι φησι. και ερεις προς τον λαον τυτον· ταδε λεγει κυριος ὁ θεος Ισραηλ.

αξιον

nobis inſitus ex natura non fuerat; diligentia conſequamur, juxta illud, quod in eodem loco ſcribitur: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit dealbata?* Et efficiamur linum candidum, purumque aqua. Ita cum digni fuerimus ſocietate Dei, in cinctorium ejus plicamur, neque ab eo aliquando deponimur: ſi tamen candorem, quem nobis conceſſerat, ſemper habeamus. Cum itaque Judæi, & omnis domus Iſrael indigni extiterint Deo, & projecti ſint ab eo, nobis pro illis accinctus eſt. Neque enim putandum eſt, cinctorium abjicientem manſiſſe incinctum: ſtatim, ut illos projecit, alios ſibi contexuit. Hoc cinctorium eccleſia eſt de gentibus congregata, quæ ſcire debet, quia, ſi prioribus non pepercit Deus, nec ſibi parcet, ſi eum dereliquerit, ſi non fuerit digna lumbo ejus, ſi non adhærens Domino, unus ſpiritus fuerit in Chriſto Jeſu, cui eſt gloria, & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA XII.

(*Juxta Hieronymum IX.*)

De eo, quod ſcriptum eſt: *Omnis uter implebitur vino.* Usque ad illud: *Et deducent oculi veſtri lacrymas, quia contritus eſt grex Domini.*

EODEM INTERPRETE.

I. Quod a Deo Prophetæ jubetur, ut dicat, debet dignum eſſe imperio Dei. Sed non videtur dignum, ſi maneamus in littera, & nihil altius requiramus, in tantum, ut, ſi quis rudis auditor extiterit, dicat ineptum eſſe, ſcripturis, aurem accommodare, & ea cognoſcere, quæ in eis lectitantur. Hoc eſt dictum animalis: *Animalis quippe homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei.* Stultitia enim ei eſt.

Conſi-

ἄξιον ἐςω κυρίȣ τȣ Θεȣ Ισραηλ· πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ. και ἐςαι, ἐαν εἰπωσι προς σε· μη γνοντες ȣ γνωσομεθα, ὁτι πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ; και οἱ ἀποκρινομενοι, ἐπι τȣ ῥητȣ ἑςωτες, ταυτα φασι, και λεγȣσιν ἐγνωκεναι, ὁτι πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ. εἰσιν ȣν ἀσκοι ἐλαιȣ πληρȣμενοι, ἡ ἀλλης ὑγρας ȣσιας. ψευδονται ἀρα, ȣ γαρ πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ· ὁπερ διηγησεως κατα το δυνατον ἡμιν τοιασδε τευξεται, ἐαν εἰδωμεν τας των οἰνων διαφορας, και τα λεγομενα περι αὐτων. και ἀκολȣθως αὐτοις περι των ἀσκων ὀψομεθα ὁτι ἀληθες ἐςι το· πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ. εἰτε γαρ ἀγαθος τις ἐςιν, ἱν' ȣτως ὀνομασωμεν, ἐν ἀσκοις ἀσκος, πληρωθησεται οἰνȣ κατα την ἑαυτȣ ἀγαθοτητα. εἰτε ἐςιν, ὡς ἐν συγκρισει ἀσκων, και τη κρισει τη περι αὐτων, μοχθηρος, και αὐτος κατα την μοχθηριαν αὐτȣ πληρωθησεται οἰνȣ μοχθηρȣ. πως ȣν ἐςιν ἀπο της γραφης λαβειν περι των διαφορων οἰνων; περι μεν των χειρονων τοιαυτα γεγραπται· ἐκ γαρ ἀμπελȣ Σοδομων ἡ ἀμπελος αὐτων, και ἡ κληματις αὐτων ἐκ Γομοῤῥας. ἡ ςαφυλη αὐτων ςαφυλη χολης, βοτρυς πικριας αὐτοις· θυμος δρακοντων ὁ οἰνος αὐτων, και θυμος ἀσπιδων ἀνιατος. περι δε των κρειττονων. το ποτηριον σȣ μεθυσκον με ὡς κρατιςον. και ἡ σοφια συγκαλει ἐπι τον ἑαυτης κρατηρα λεγȣσα· ἐλθετε, φαγετε τον ἐμον ἀρτον, και πιετε οἰνον, ὁν κεκερακα ὑμιν. ἐςιν ȣν οἰνος ἀπο Σοδομων, και ἐςιν οἰνος, ὁν ἡ σοφια κιρνησι. και παλιν· ἀμπελος ἐγενηθη τῳ ἠγαπημενῳ ἐν κερατι, ἐν τοπῳ πιονι πεφυτευμενη ὑπο τȣ Θεȣ, ἡ καλȣμενη ἀμπελος Σωρηκ, ἐκλεκτη τις ȣσα και θαυμαςη. ἐςι δε τις και ἀμπελος Αἰγυπτιων, ἡν παταςσει ὁ Θεος, κατα το γεγραμμενον, ὁτι ἐπαταξεν ὁ Θεος ἐν χαλαζῃ την ἀμπελον αὐτων, και τας συκαμινȣς αὐτων ἐν παχνῃ.

Κατα-

[redacted]

ſideremus ergo Dei ſermonem, quid jubeat: *Et ad populum ſermonem iſtum; hæc dicit Dominus Deus l.* Quod dicit Dominus Deus Iſraël, dignum o ſit Domino Deo Iſrael: *Omnis uter implebitur Eritque, ſi dixerint ad te: Numquid cognoſcentes, non cognoſcimus, quia omnis uter implebitur vino?* reſpondentes, ſi tantum litteram ſequuntur, & nt, noſſe ſe, quia omnis uter implebitur vino, ntur. Non enim neceſſario ſequitur, ut omnes s impleantur vino. Sunt utres oleo pleni: ſunt a qualibet liquentis naturæ materia vacui, aut e non pleni. Dominus autem dicit, omnem m implendum vino: & populus reſpondit: *Num- cognoſcentes non cognoſcimus, quia omnis uter imple- vino?* Quæ quidem juxta paupertatem ingenii ſic poterunt interpretari, ſi prius vini differen- proſpexerimus, ut tunc conſequenter tractemus, im eſſe, quod dictum eſt, quia omnis uter im- itur vino. Sive enim quis bonus eſt, ut ita lo- , inter utres uter, implebitur vino bonitatis ſuæ: malus juxta hoc, quod malus eſt, malo vino ebitur. Quomodo ergo poſſumus de ſcripturis pere differentias vini? Super malo vino iſta con- ıta ſunt: *De vinea Sodomorum, & de Gomorrha, eorum uvæ fellis, botrus amaritudinis in eis, vene- draconum vinum eorum, & virus aſpidum inſanabile.* ono hæc dicuntur: *Calix tuus inebrians quam præ- s eſt?* Et ſapientia convocat ad craterem ſuum, ns: *Venite, manducate panes meos, & bibite vinum, miſcui vobis.* Eſt ergo vinum de Sodomis, & quod miſcuit ſapientia. Rurſumque: *Vinea fa- eſt dilecto in cornu, in loco uberi,* plantata a Deo, vocatur vinea Sorec, electa quædam inter omnes as, & mirabilis. Eſt autem alia vinea Ægyptio- , quam percutit Deus, ſecundum in quod ſcri- n eſt: *Percuſſit in grandine vineas eorum, & ficus n in gelu.*

2. Conſi-

Κατανοησον οὖν μοι παντας ἀνθρωπους εἶναι τροπικως νυν χωριτικους οἴνου. και ὀνομαζω αὐτους, κατα τουτο ἀσκους λεγω, ὅτι ὁ μεν φαυλος πεπληρωται οἴνου ἀμπελων Σοδομων, πεπληρωται οἴνου Αἰγυπτιου, και οἴνου των ἐχθρων του Ισραηλ· ὁ δε ἁγιος, και ὠφελημενος πεπληρωται οἴνου ἀπο ἀμπελου Σωρηκ, και οἴνου, περι οὗ γεγραπται· το ποτηριον σου μεθυσκον ὡς κρατιστον. και παλιν πεπληρωται οἴνου ὁ ἁγιος, ἀφ' οὗ ἐκερασεν ἡ σοφια. ταυτα μεν οὖν νοεισθω μοι κατα την κακιαν, και την ἀρετην, ἵνα θεωρηθῃ το· πας ἀσκος οἴνου πληρουται. εἰ δε δει ἰδειν και τας δια την κακιαν και δι' ἀρετην, κολασεις μεν τας δια την κακιαν, εὐλογιας δε και ἐπαγγελιας τας δια την ἀρετην· παραστησωμεν ἀπο των ἱερων γραμματων, τινα τροπον αἱ κολασεις, και αἱ ἐπαγγελιαι οἱονει λεγεται· λαβε το ποτηριον του οἴνου του ἀκρατου τουτου, και ποτιεις παντα τα ἐθνη, προς ἃ ἐγω ἐξαποστελω σε προς αὐτους. Ιερεμιας ταυτα λεγει, ᾧ ἐπιφερει· και πιονται, και ἐξεμεσονται, και ἐκμανησονται, και πεσουνται. οὐκουν τας κολασεις ὠνομασεν ἐνταυθα οἶνον ἀκρατον, ὃν πινουσιν οἱ ἀκρατου οἴνου, τουτεστιν, ἀκρατου κολασεως ἄξιοι· εἰσι δε και ἄλλοι οἱ πινοντες κολασιν οὐκ ἀκρατον, ἀλλα κεκερασμενην· ποτηριον γαρ ἐν χειρι κυριου ἀκρατου πληρες κερασματος· ἐκλινεν ἐκ τουτου εἰς τουτο· πλην ὁ τρυγιας αὐτου οὐκ ἐξεκενωθη, πιονται παντες οἱ ἁμαρτωλοι της γης. εἰ θελεις και ποτηριον εὐλογιας ἰδειν, ὃ πινουσιν οἱ δικαιοι, ἤρκει μεν οὖν και το της σοφιας, ἐφ' ᾧ ἐλεγε· πιετε οἶνον, ὃν ἐκερασα ὑμιν· ἰδε δε μοι και τον σωτηρα προς το πασχα ἀναβαινοντα εἰς ἀνωγαιον μεγα ἐστρωμενον, και κεκοσμημενον, και ἑορταζοντα μετα των μαθητων, και διδοντα αὐτοις το ποτηριον, περι οὗ γεγραπται, οὐχ' ὅτι ἐκερασεν· ὁ Ιησους γαρ εὐφραινων τους μαθητας ἀκρατῳ εὐφραινει, και λεγει αὐτοις· λαβετε, πιετε, τουτο μου ἐστι το αἷμα, το ὑπερ ὑμων ἐκχυνομενον εἰς ἀφεσιν ἁμαρτιων· τουτο ποιειτε, ὁσακις ἐαν πινητε, εἰς την ἐμην ἀναμνησιν. και ἀμην λεγω ὑμιν· οὐ μη πιω αὐτο

ἀπο

2. Conſideremus ergo, omnes homines figuraliter capaces eſſe vini, nec aliud eis poſſumus nomen imponere, quam capaces vini, quam utrem, & dicere, quia nequam homo plenus ſit vino de vinea Sodomorum & Ægyptiorum, plenus vino inimicorum Iſrael: ſanctus vero & is, qui in virtutibus proficit, plenus ſit de vinea Sorec vino, de quo ſcriptum eſt: *Calix tuus inebrians quam præclarus eſt*, vino, quod miſcuit ſapientia. Et hæc quidem intellecta ibi ſint ſecundum nequitiam atque virtutem. Agnoſcamus, quomodo omnis uter implebitur vino. Si autem nequitia, ſeu virtutibus impleantur utres, conſequens eſt, ut ſuppliciis impleantur ob nequitiam, benedictionibus ob virtutem. Exhibeant ſacræ litteræ teſtimonium, quo pacto tormenta, ſeu repromiſſiones vinum nuncupantur. *Accipe calicem vini meri iſtius, & potabis omnes gentes, ad quas te mitto.* Jeremias autem hæc loquitur: ſuper quod infert: *Et bibent & venient & inſanient & cadent.* Igitur ſupplicia in præſenti loco vinum meracum nuncupavit. Quidam bibunt meraca vina, id eſt, meracis cruciatibus digni ſunt: alii autem bibunt ſupplicia: vina quidem non penitus meraca, ſed ex parte aliqua temperata: *Calix enim in manu Domini vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in illud, verumtamen en fæx ejus non eſt exinanita; bibent ex eo omnes peccatores terræ.* Si vis ad benedictionis calicem reſpicere, quem bibunt juſti, licet ſufficiat ſapientiæ teſtimonium, in quo ait: *Bibite vinum, quod miſcui vobis*; tamen vide Salvatorem aſcendentem die Paſchæ grande cœnaculum ſtratum atque mundatum, & agentem diem feſtum cum diſcipulis ſuis, illumque eis calicem propinantem, de quo in evangelio, quod miſcuerit eum, & ita tradiderit; Jeſus enim lætificans diſcipulos meracum eis poculum propinat, & dicit: *Accipite & bibite: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur in remiſſio-*

nem

ἀπο του νυν, ἑως αὐτο πιω μεθ' ὑμων καινον ἐν τῃ βασιλεια του θεου. ὁρας την ἐπαγγελιαν, το ποτηριον της καινης διαθηκης οὐσαν; ὁρας τας κολασεις ποτηριον οἰνου ἀκρατου; και ἀλλο εἰδος κολασεως ποτηριον κεκερασμενον ὡστε ἑκαστω κιρνασθαι κατα την ἀξιαν την χρηστης πραξεως ἀναμεμιγμενης μοχθηρᾳ πραξει ἁ πιεται. νοει δε μοι τους μεν παντη ἀλλοτριους της θεοσεβειας, και μηδαμως προσεχοντας αὐτοις, ἀλλ' ὡς ἐτυχε ζωντας, πινοντας τον ἀκρατον οἰνον, περι ου παρεθεμεθα τα ἀπο του Ἱερεμιου· τους δε μη παντη ἀποσταντας, και ἁμαρτωλους, ἀλλ' ἀξιους του ποτηριου της καινης διαθηκης, ποιουντας ὁτε μεν χρηστοτερας, ὁτε δε ἐναντιας πραξεις, οἰνον πινοντας ἀκρατου κερασματος. ἐκλινε γαρ ὁ θεος ἐκ τουτου εἰς τουτο. πλην ὁ τρυγιας αὐτου οὐκ ἐξεκενωθη. νοει μοι το ποτηριον των ἀγαθων σου ἐργων ἐν τῃ μιᾳ χειρι του θεου· εἰ δε βουλῃ τολμηροτερον με εἰπειν· ἐστω ἐν τῃ δεξιᾳ χειρι του θεου το ποτηριον των χρηστων ἐργων, ἐν τῃ ἀριστερᾳ δε χειρι του θεου το ποτηριον σου των ἁμαρτηματων. ὁταν οὐν μελλῃς κολαζεσθαι δια τα ἁμαρτηματα, ἐπει και χρηστοτερα σοι ἐργα γεγενηται, ποτηριον ἐν χειρι κυριου ἐστιν οἰνου ἀκρατου πληρες κερασματος· και ἐκλινεν ἐκ τουτου εἰς τουτο, ἐκ του ἐν τῃ ἀριστερᾳ, εἰς το ἐν τῃ δεξιᾳ· ουτε γαρ μονον δυνασαι πιειν το των ἀγαθων ποτηριον, ὡς ου μονον ἀγαθα ἐργα πεποιηκως. ουτε δυνασαι πιειν μονον το των ἁμαρτηματων ποτηριον, χρηστα γαρ σοι πεπρακται τινα. δια τουτο ἐκλινεν ἐκ τουτου εἰς τουτο. κατα την ἀναλογιαν των ἐργων σου κιρναται σοι ὁ θυμος, και ἡ κολασις, ἱνα ἡτοι ὑδαρεστερον το της κολασεως ᾐ σοι, ἡ δριμυτερον και ἐπιπινωτερον· κατα την ἀναλογιαν γαρ, ὡς προειπον, των ἁμαρτηματων συγκρινομενων τοις ἀγαθοις ἀμβλυνεται πως, ἡ οὐκ ἀμβλυνεται ὁ ἀπο του ποτηριου της ὀργης ποσως διδομενης ἑκαστῳ των ἁμαρτηματων. ἐαν δε καλος και ἀγαθος ᾐς ὁλος, λεγεις· ποτηριον σωτηριου ληψομαι, και το ὀνομα κυριου ἐπικαλεσομαι. πας ουν ἀσκος, εἰτε καλος, εἰτε μοχθηρος πληρωθησεται οἰνου, και κατα την ἐπιτηδειοτητα του ἀσκου οἰνος βληθησεται εἰς τον ἀσκον κατα τον λογον των ἐνταυθα

ὀνομα-

nem peccatorum. Hoc facite, quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Et: *Amen dico vobis, non bibam illud amodo, donec bibam illud vobiscum novum in regno Dei.* Vides calicem novi Teſtamenti? Vides calicem ſuppliciorum, quem ſupra expoſuimus, vini meri plenum eſſe? Eſt & alius calix, qui pro compenſatione bonorum actuum, ſeu malorum tibi miſcetur & traditur. Intellige enim mihi eos, qui penitus a pietate diſcedunt, & ex omni parte religioni adverſantur, in tantum, ut fortuitu, & pecudum more vivant, bibentes calicem vini meri, quem de Jeremiæ libro protulimus: eos vero, qui non penitus receſſerunt, ſed cum ſint peccatores, & indigni judicentur calice novi Teſtamenti, & faciant ſæpe bona opera, ſæpe contraria, bibentes calicem mero mixtum. *Inclinavit enim Deus ex hoc in illud.* Quid eſt, quod ait: *ex hoc in illud?* Duo pocula video. *Inclinavit ex hoc in illud, verumtamen fæx ipſius non eſt exinanita.* Animadverte calicem bonorum operum in una manu Domini. Sin autem pateris aliquid me audacius dicere; ſit in dextra manu ejus calix virtutum, ſit in ſiniſtra vitiorum. Cum igitur cœperis propter peccata torqueri, quia & bona opera feciſti, calix in manu Domini eſt vini meri plenus mixto, & inclinavit ex hoc in illud: id eſt, de eo, qui erat in dextera, in illum, qui in ſiniſtra continebatur. Neque enim potes bonorum tantum calicem bibere, quaſi bona tantummodo feceris: neque rurſum peccatorum tantum, quia & bona aliquando geſſiſti. Idcirco inclinavit ex hoc in illud, ut juxta compenſationem operum tuorum miſceatur tibi ſupplicium aquatius, ſeu meracius, & ſecundum merita tua; aut obtundatur iræ divinæ aculeus, aut exacuatur. Si vero bonus fueris, & Dei mandata ſervaveris, attende, quid dicas: *Calicem ſalutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.* Omnis igitur uter, ſive bonus,

ὀνομαζομενων ἀσκων. ἐλαιον ȣ̓ν ȣ̓ βαλλεται εἰς τȣς ἀσκȣς ȣ̓δε ἀλλη τις ὑγρα ὑλη, ἀλλα παντα ἀσκον δει οἰνȣ πληρωθηναι.

Εἰτα διδασκει δια τȣς ἁμαρτησαντας, ὁσον κατα το ῥητον, ἐν τῃ Ἰερȣσαλημ τοτε και ἐν τῃ Ἰȣδαιᾳ, ποταπȣ οἰνȣ μελλει πληρȣν ὁ θεος τȣς ἀσκȣς τȣτȣς τȣς ἁμαρτωλȣς· γεγραπται γαρ· ἐαν εἰπωσι προς σε· μη γνοντες ȣ̓ γνωσομεθα, ὁτι πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ; και ἐρεις προς αὐτȣς· ταδε λεγει κυριος· ἰδȣ ἐγω πληρω παντας τȣς κατοικȣντας την γην ταυτην, και τȣς βασιλεις τȣς καθημενȣς υἱȣς τȣ Δαβιδ ἐπι θρονȣ αὐτȣ, και τȣς ἱερεις. ȣ̓δενος φειδεται ὁ μελλων κολαζειν. ȣ̓κ ἐπει προφητης τις ἐχρηματισεν, ἐχει δε ἁμαρτηματα, ȣ̓ πληρωθησεται των λεγομενων ἀπειλων. ȣ̓κ ἐπει ἱερευς τις ἐχρηματισε, και ἐδοξεν ὑπεροχην ὀνοματος ἐχειν τιμιωτεραν παρα τον ὁλον, φειδεται αὐτȣ ὁ θεος, ὡςε αὐτον μη κολασθηναι ἁμαρτησαντα. τα δε περι ἐκεινων ἀναγεγραμμενα, φησιν ὁ ἀποςολος, ἐγραφη δἰ ἡμας, εἰς ȣ̔ς τα τελη των αἰωνων κατηντησεν. εἰ τις ȣ̓ν και ἐν τȣτοις τοις ἱερȣσι (δεικνυμι δε τȣς πρεσβυτερȣς ἡμας) ἠ ἐν τȣτοις τοις περιεςηκοσι τον λαον λευιταις (λεγω δε τȣς διακονȣς) ἁμαρτανει, ἑξει ταυτην την κολασιν· ὡς παλιν εὐλογιαι τινες εἰσιν ἱερατικαι, περι ὡν θεȣ διδοντος ȣ̓ μακραν, ἀλλα μετα την ἐξετασιν τȣ λογȣ τȣ προφητικȣ, εἰσομεθα ἀναγινωσκομενων των ἀριθμων. περι γαρ ἱερεων ἐκει τινα μελλει λεγεσθαι· και τȣς ἱερεις ȣ̓ν, και τȣς προφητας, και τον Ἰȣδαν, και παντας τȣς κατοικȣντας Ἰερȣσαλημ, φησιν ὁ θεος, πληρω μεθυσματος, και διασκορπιω αὐτȣς, ἀνδρα και τον ἀδελφον αὐτȣ, και τȣς πατερας αὐτων, και τȣς υἱȣς αὐτων ἐν τῳ αὐτῳ. και ταυτα δε ȣ̓τω νοησομεν· τȣς μεν δικαιȣς συναγει ὁ θεος, τȣς δε ἁμαρτωλȣς διασκορπιζει. δια τȣτο και ἡνικα μεν ȣ̓κ ἐκινȣντο ἀπο ἀνατολων οἱ ἀνθρωποι, ȣ̓κ ἐσκορπισεν αὐτȣς ὁ θεος· ὁτε δε ἐκινησαν ἀπο ἀνατολων, και εἰπεν ἀνθρωπος προς τον πλησιον αὐτȣ, δευτε, και οἰκοδομησωμεν ἑαυτοις πολιν, και πυργον, ȣ̓ ἐςαι ἡ

five malus, implebitur vino qualitatis suæ, nec oleum mittitur in eum, aliudve quid liquens, nisi Sodomorum, aut Sorec.

3. Deinde docet interim, ut litteram sequamur, propter eos, qui peccaverunt in Hierusalem, & in Judæa illo tempore morabantur, quali vino istiusmodi utres implendi sunt. Sequitur enim: *Si dixerint ad te: Numquid cognoscentes non cognoscimus, quia omnis uter implebitur vino? Dices ad eos: Hæc dicit Dominus: Ecce ego impleo omnes inhabitantes terram istam, & reges, & filios David, qui sedent super sedem ejus, & sacerdotes ebrietate.* Nulli parcit, qui puniturus est peccatores. Non quia prophetes, non quia sacerdos quis vocatus est, a suppliciis liberabitur. *Hæc autem de illis commemorantur*, ut ait Apostolus: *scripta sunt propter nos, in quos fines sæculorum devenerunt.* Si quis ergo & in his sacerdotibus, in nobis dico presbyteris, sive in his, qui circumstant populum Levitis, id est, diaconibus, peccaverit, sustinebit supplicium, quod nunc per Prophetam Dominus comminatur: quomodo e contrario quædam sunt sacerdotales benedictiones, de quibus Deo tribuente, post istius loci expositionem, cum ad Numerorum librum ventum fuerit, disputabimus: Ibi quippe de sacerdotibus quædam scripta sunt. *Et sacerdotes igitur, & prophetas, & Judam, & omnes habitantes Hierusalem testatur Deus de vino inebriandos, & dispergendos virum a fratre suo, & patres a filiis.* Quæ quidem, ut mihi videtur, sic sunt intelligenda: justos quidem congregat Deus, & peccatores separat. Denique idcirco, quamdiu non sunt commoti ab oriente homines, non sunt dispersi. Quando autem sunt moti ab oriente, & ait homo ad proximum suum: *Venite, ædificemus civitatem, & turrem, cujus caput pertingat usque ad cælum;* Deus locutus est, dicens: *Venite, descendamus, & confundamus ibi linguas eorum.* Et post pusillum subinfert: *Et dis-*

κεφαλη ἑως τȣ ȣ̓ρανȣ, φησιν ὁ θεος περι τȣτων· δευτε, και καταβαντες συγχεωμεν αὐτων ἐκει την γλωσσαν· και συγχειται ἑκαςος, και ἐπι τινα της γης τοπον διασκορπιζεται. και ὁ λαος δε ὁ τȣ Ισραηλ μη ἁμαρτανωντων μεν, ἐν τῃ Ιȣδαιᾳ ἠν· ἁμαρτησας δε διασκορπιζεται ἐπειτα ἀπο της οἰκȣμενης, και διασπειρεται πανταχȣ. τοιȣτον τι μοι νοει και περι παντων ἡμων. ἐςι τις ἐκκλησια πρωτοτοκων ἀπογεγραμμενων ἐν ȣ̓ρανοις, ὁπȣ Σιων ὀρος, και πολις θεȣ ζωντος Ιερȣσαλημ ἐπȣρανιος. οἱ μακαριοι ἐκει συναχθησονται, ἱνα ὁμȣ ὠσιν, ἀλλα και ἐν τȣτῳ κολαζονται, τȣ μη εἰναι μετ' ἀλληλων οἱ ἁμαρτωλοι. οἰδα τινας ἐν τῳ βιῳ τȣτῳ ὑπερ κολασεως βȣλομενȣς νησῳ τινι παραδȣναι τȣς οἰκειȣς των λυπησαντων την βασιλειαν, και διασκορπισαντας ἐνταυθα μεν την γυναικα, ἐνταυθα δε τον ἑνα υἱον, εἰτα ἀλλαχȣ τον ἑτερον, ἱνα μηδε ἐν τῃ συμφορᾳ ἀπολαυσωσιν ἡ μητηρ τȣ υἱȣ, ἡ ὁ ἀδελφος τȣ ἀδελφȣ. τοιȣτον τι νοει και ἐπι των ἀδικων. πικροτερον τινος γευσασθαι σε δει τον ἁμαρτωλον διοικονομȣμενον ὑπο τȣ θεȣ, ἱνα παιδευθεις σωθῃς. ὡσπερ δε ȣ̓χι βασανισαι ἁπλως θελων τον κολαζομενον ὑπο σȣ οἰκετην ἡ υἱον κολαζεις, ἀλλ' ἱνα τοις πονοις αὐτον ἐπιςρεψῃς· ȣ̓τως και ὁ θεος τȣς μη ἐπιςρεφοντας τῳ λογῳ, τȣς μη θεραπευθεντας παιδευσει, τοις ἀπο μαθηματων πονοις, ἐπει παιδεια περιβαλλει, ἁ περιβαλλει κατα το εἰρημενον· δια παντος πονῳ και μαςιγι παιδευθησῃ Ιερȣσαλημ. ἱν' ȣ̓ν αὐξησῃ ὁ παιδευων πονος, διασκορπιζονται οἱ πονȣντες ἀπ' ἀλληλων, ὡς μη εἰναι ἁμα τονδε και τονδε· ἐλυετο γαρ ἀν το σφοδρον τȣ πονȣ δια της παραμυθιας ἑνος ἑκαςȣ προς την ἀπο τȣ ἑτερȣ.

Εἰ δε δει προσθειναι τῳ λογῳ και ἀλλην αἰτιαν τȣ διασκορπιζεσθαι, και τȣτο παραθησομαι. κακοι συνοντες ἀλληλοις τα κακα σκοπȣσι και αὐξȣσιν· ὡσπερ οἱ ἀγαθοι συνοντες ἀγαθοις περι ἀγαθων σκεπτονται, και καταλεγονται. και διαιρειται ἡ κακη βȣλη ἰσχυσασα κἀν μεθ' ὁμοιων, ὁτε διασκορπιζονται ἀλληλων οἱ μοχθηροι.

perſit eos Deus, inde a facie omnis terræ. Populus quoque Iſrael antequam peccaret, in Judæa erat; poſt peccata in univerſum orbem diſperſus eſt. Tale mihi quiddam & de bonis hominibus intellige. Eſt quædam eccleſia primitivorum, eorum ſcilicet, qui conſcripti ſunt in cœleſtibus, ubi mons Sion, & civitas viventis Dei Hieruſalem cœleſtis. Beati, qui illuc congregabuntur. Peccatores autem dividentur ab invicem, ut etiam in hoc excruciatione pariter torqueantur. Scio quosdam reges, eos, qui imperio ſuo inſidiati ſunt, ad deſertas inſulas deportare ſolitos, & pro magnis ſupliciis hoc jubere, ne in uno loco exilii penuriam ſuſtineant; ſed in aliam partem orbis uxor, in alium liberi exterminentur, ut ne in calamitatibus quidem ſuis perfruantur ſolatio, aut pater filii, aut mater filiæ, aut frater fratris. Simili modo & peccator per quandam diſpenſationem Dei majora ſolitudinis tormenta perpetitur, ſi ſolus in exilium relegetur, ut emendatus in ſtatum priſtinum redeat. Et quomodo tu propinquos vel liberos tuos non in forti ictu, & irrationabili coerces ira, ſed per verba reducere quæris ab errore, in quem incubuerant: ſic Deus eos, qui non poterant ſermone converti, doloribus & tormentis ad id retrahit, quod fuerunt, ſecundum ſcripturam dicentem: *Per omnem dolorem & flagellum emendaberis Hieruſalem.* Ut igitur creſcat dolor pœnæ corripientis, ii, qui corripiuntur, ab invicem ſeparantur. Nam quodammodo levius fit ſupplicium, ſi plures in eodem loco conſtituti, mutuis ſe conſolentur alloquiis.

4. Si autem neceſſe eſt aliam quoque rationem diviſionis malorum introducere, etiam hanc exhibebimus. Mali cum ſimul fuerint, ea, quæ mala ſunt, cogitant, & in priſtina nequitia perſeverantes, augent peccata peccatis; quomodo e contrario, boni cum ſimul fuerint, de honeſtis ſermocinantur. Diſ-

θηροι. δια τυτο οἰκονομει ὁ θεος, μη εἰναι μετ' ἀλληλων τυς φαυλυς· ταχα και αὐτων προνοων, ἱνα μη συναυξηση αὐτων ἡ κακια, ἀλλα μειωθῃ διαλελυμενη. ταυτα δια το· σκορπιω αὐτυς, ἀνδρα και τον ἀδελφον αὐτυ, και τυς πατερας αὐτων, και τυς υἱυς αὐτων ἐπι το αὐτο, λεγει κυριος· ὐκ ἐπιποθησω, και ὐ φεισομαι, και, ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων.

Τοις τοιυτοις ῥητοις ἐπιβαινυσιν οἱ ἀπο των αἱρεσεων λεγοντες· ὁρας τον δημιυργον οἱος ἐστι, και τον των προφητων θεον, ὁς φησιν· ὐ φεισομαι, και ὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων; πως δυναται ὐτος εἰναι ἀγαθος; ἐαν δε λαβω παραδειγμα τον ἐπι καλω τῳ κοινῳ ὐκ οἰκτειρυντα κριτην, δυνησομαι ἀπο τυ παραδειγματος πεισαι, ὁτι πολλων φειδομενος, ὐ φειδεται ἑνος ὁ θεος. ληψομαι δε παραδειγμα και ἰατρικον δεικνυς, ὁτι φειδομενος τυ ὁλυ σωματος ὐ φειδεται μελυς ἑνος. οἱον· ἐστω δικαστῃ το προκειμενον τυτο την εἰρηνην δημιυργησαι, και κατασκευασαι τῳ ὑπ' αὐτον ἐθνει τα συμφεροντα. προσεληλυθετω δε τις προσαγομενος φονευς ὡραιος την ὀψιν, και καλος ἰδεσθαι. μητηρ προσεληλυθετω ἐλεεινυς προσφερυσα λογυς τῳ δικαστῃ, ἱνα ἐλεηθῃ αὐτης το γηρας. ἡ γυνη τυτυ τυ ἀναξιυ ἐλεηθηναι παρακαλειτω περι αὐτυ, τεκνα περιεστηκοτα δεεσθω. ἐπι τυτοις τι συμφερει τῳ κοινῳ; ἀρα ἐλεηθηναι τυτον, ἡ μη ἐλεηθηναι; ἀλλα ἐλεηθεις μεν ἐπι τα αὐτα ἐπανελευσεται· μη ἐλεηθεις δε αὐτος μεν ἀποθανειται, το δε κοινον βελτιωθησεται. ὑτως ὁ θεος ἐαν φεισηται τυ ἁμαρτωλυ, και ἐλεηση αὐτον, και οἰκτειρηση ὡς μη κολασαι αὐτον· τις ὐν ἐπιτριβησεται των φαυλων και δια τυς φοβυς των κολαστηριων παυομενος των ἁμαρτηματων ὐκ ἐπιτριβησεται, ὐ χειρων ἐσται; τοιαυτα και ἐν ταις ἐκκλησιαις γινομενα ἐστιν ἰδειν· ἡμαρτε τις, ἐδεηθη μετα την ἁμαρτιαν κοινωνιας. ἐαν ταχιον ἐλεηθῃ, ἐπιτριβεται το κοινον,

solvitur ergo, & ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris. Idcirco per dispensationem Dei providetur pessimos a pessimis separari. Justum quoque & commodum est, ut a pristinis sceleribus ipsa solitudine & penuria consortii aliquando desistant. Hæc de eo, quod dictum est: *Et dispergam illos, virum & fratrem ejus, & patres eorum, & filios eorum in idipsum, dicit Dominus: Non requiram, & non parcam, & non miserebor ab interitu eorum.*

5. His & istiusmodi sermonibus hæretici assurgunt, dicentes: Videsne, qualis sit error prophetarum, & legis Deus quid loquatur? *Non parcam, & non miserebor ab interitu eorum.* Quomodo potest iste bonus esse? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro utilitate communi quibusdam non miserentis, ut perspicere possimus, quomodo multis parcens, uni non parcat Deus: accipiam & medici, ostendens, eum uni membro non parcere, ut membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dictum sit: Habeat judex propositum, quietem civitati, & pacem genti, cui præsidet, providere. Huic si offeratur latro honesta forma, ætate satis integer; ex alio latere mater expansis crinibus deprecetur, ut senectutis suæ misereatur; & ex alio uxor ne virum suum interficiat, lacrymabili voce deploret; circumstent & parvuli liberi cito orbi futuri: quid faciet judex? miserebitur latronis, annon? quid in commune expedit civitati? Si misertus fuerit, revertetur homicida ad pristinum scelus: sin vero in judiciaria severitate permanserit, unus homo interibit, & universo populo providebitur. Sic Deus si pepercerit peccatori, & miserans ejus noluerit eum punire pro scelere, quis non accipiat licentiam? Quis malorum, qui nunc saltem propter supplicia terrentur, non invadet tempus, ut expleat, quæcumque voluerit, & præceps feratur in

θηροι. δια τουτο οἰκονομει ὁ θεος, μη εἰναι μετ' ἀλληλων τους φαυλους· ταχα και αὐτων προνοων, ἱνα μη συναυξηση αὐτων ἡ κακια, ἀλλα μειωθη διαλελυμενη. ταυτα δια το· σκορπιω αὐτους, ἀνδρα και τον ἀδελφον αὐτου, και τους πατερας αὐτων, και τους υἱους αὐτων ἐπι το αὐτο, λεγει κυριος· οὐκ ἐπιποθησω, και οὐ φεισομαι, και, οὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων.

Τοις τοιουτοις ῥητοις ἐπιβαινουσιν οἱ ἀπο των αἱρεσεων λεγοντες· ὁρᾳς τον δημιουργὸν οἱος ἐστι, και τον των προφητων θεον, ὁς φησιν· οὐ φεισομαι, και οὐκ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων; πως δυναται οὑτος εἰναι ἀγαθος; ἐαν δε λαβω παραδειγμα τον ἐπι καλῳ τῳ κοινῳ οὐκ οἰκτειρουντα κριτην, δυνησομαι ἀπο του παραδειγματος πεισαι, ὁτι πολλων φειδομενος, οὐ φειδεται ἑνος ὁ θεος. ληψομαι δε παραδειγμα και ἰατρικον δεικνυς, ὁτι φειδομενος του ὁλου σωματος οὐ φειδεται μελους ἑνος. οἱον· ἐστω δικαστη το προκειμενον τουτο την εἰρηνην δημιουργησαι, και κατασκευασαι τῳ ὑπ' αὐτον ἐθνει τα συμφεροντα. προσεληλυθετω δε τις προσαγομενος φονευς ὡραιος την ὀψιν, και καλος ἰδεσθαι. μητηρ προσεληλυθετω ἐλεεινους προσφερουσα λογους τῳ δικαστη, ἱνα ἐλεηθη αὐτης το γηρας. ἡ γυνη τουτου του ἀναξιου ἐλεηθηναι παρακαλειτω περι αὐτου, τεκνα περιεστηκοτα δεεσθω. ἐπι τουτοις τι συμφερει τῳ κοινῳ; ἀρα ἐλεηθηναι τουτον, ἡ μη ἐλεηθηναι; ἀλλα ἐλεηθεις μεν ἐπι τα αὐτα ἐπανελευσεται· μη ἐλεηθεις δε αὐτος μεν ἀποθανειται, το δε κοινον βελτιωθησεται. οὑτως ὁ θεος ἐαν φεισηται του ἁμαρτωλου, και ἐλεηση αὐτον, και οἰκτειρηση ὡς μη κολασαι αὐτον· τις οὐν ἐπιτριβησεται των φαυλων και δια τους φοβους των κολαστηριων παυομενος των ἁμαρτηματων οὐκ ἐπιτριβησεται, οὐ χειρων ἐσται; τοιαυτα και ἐν ταις ἐκκλησιαις γινομενα ἐστιν ἰδειν· ἡμαρτε τις, ἐδεηθη μετα την ἁμαρτιαν κοινωνιας. ἐαν ταχιον ἐλεηθη, ἐπιτριβεται το κοινον,

ſolvitur ergo, & ad nihilum deducitur nequam cogitatio, cum non habuerit allocutionem alterius nequioris. Idcirco per diſpenſationem Dei providetur peſſimos a peſſimis ſeparari. Juſtum quoque & commodum eſt, ut a priſtinis ſceleribus ipſa ſolitudine & penuria conſortii aliquando deſiſtant. Hæc de eo, quod dictum eſt: *Et diſpergam illos, virum & fratrem ejus, & patres eorum, & filios eorum in idipſum, dicit Dominus: Non requiram, & non parcam, & non miſerebor ab interitu eorum.*

5. His & iſtiusmodi ſermonibus hæretici aſſurgunt, dicentes: Videſne, qualis ſit error prophetarum, & legis Deus quid loquatur? *Non parcam, & non miſerebor ab interitu eorum.* Quomodo poteſt iſte bonus eſſe? Accipiam ergo exemplum judicis boni pro utilitate communi quibusdam non miſerentis, ut perſpicere poſſimus, quomodo multis parcens, uni non parcat Deus: accipiam & medici, oſtendens, eum uni membro non parcere, ut membris omnibus parcat. Verbi quoque gratia dictum ſit: Habeat judex propoſitum, quietem civitati, & pacem genti, cui præſidet, providere. Huic ſi offeratur latro honeſta forma, ætate ſatis integer; ex alio latere mater expanſis crinibus deprecetur, ut ſenectutis ſuæ miſereatur; & ex alio uxor ne virum ſuum interficiat, lacrymabili voce deploret; circumſtent & parvuli liberi cito orbi futuri: quid faciet judex? miſerebitur latronis, annon? quid in commune expedit civitati? Si miſertus fuerit, revertetur homicida ad priſtinum ſcelus: ſin vero in judiciaria ſeveritate permanſerit, unus homo interibit, & univerſo populo providebitur. Sic Deus ſi pepercerit peccatori, & miſerans ejus noluerit eum punire pro ſcelere, quis non accipiat licentiam? Quis malorum, qui nunc ſaltem propter ſupplicia terrentur, non invadet tempus, ut expleat, quæcumque voluerit, & præceps feratur in

νον, αὔξεται ἡ ἁμαρτια ἑτερων. ἐαν δε λογισμῳ ἐχ' ὡς ἀνελεημων, ἐδ' ὡς ὠμος δικαςης, ἀλλ' ὡς προνοεμενος και τε ἑνος, πλειον δε προνοεμενος των πολλων παρα τον ἑνα, σκοπηση την ἐσομενην ζημιαν τῳ κοινῳ ἐκ της κοινωνιας τε ἑνος και της συγχωρησεως τε ἁμαρτηματος αὐτε· δηλον ὁτι ποιησει ἐκβαλειν τον ἑνα, ἱνα σωζῃ τες πολλες. ἰδε μοι και ἰατρον. ἐαν φεισομενος ἡ τε τεμνειν ὁτε χρη τεμνειν, ἐαν φεισομενος τε καυτηριαζειν δια τες πονες τες ἐπακολεθεντας τοις τοιετοις βοηθημασι, τινα τροπον ἡ νοσος αὔξεται, και χειρων γινεται. ἐαν δε τολμηροτερον οἱον προσελθῃ τῃ τομῃ και τῃ καυσει, θεραπευσει δια τε μη ἐλεησαι, δια τε δοκειν μη οἰκτειρειν, ἐκεινον τον καυτηριαζομενον, και τον τεμνομενον. ἐτως και ὁ θεος ἐχ' ἑνα ἀνθρωπον οἰκονομει, ἀλλ' ὁλον τον κοσμον οἰκονομει, τα ἐν τῳ ἐρανῳ, τα ἐν τῃ γῃ πανταχε διοικει. σκοπει ἐν τἰ συμφερει ὁλῳ τῳ κοσμῳ, και πασι τοις ἐσι κατα το δυνατον. σκοπει και το συμφερον τῳ ἑνι, ἐ μεντοι ἱνα γενηται ἐπιζημια τε κοσμε το τε ἑνος συμφερον. δια τετο και πυρ αἰωνιον ἡτοιμασθη, δια τετο και γεεννα ἡυτρεπιςαι, δια τετο ἐςι τι και σκοτος ἐξωτερον, ὡν χρεια ἐ μονον δια τον κολαζομενον, ἀλλα μαλιςα δια το κοινον.

Εἰ δε θελεις την γραφην μαρτυρα λαβειν, ὁτι και εἰς ἑτερων παιδευσιν οἱ ἁμαρτωλοι κολαζονται, κἀν ἐτοι ποτε ἀπεγνωσμενοι ὡσι περι θεραπειας· ἀκεε Σολομωντος ἐν ταις παροιμιαις λεγοντος, λοιμε μαςιγεμενε ἀφρων πανεργοτερος ἐςαι. ἐκ αὐτον τον μαςιγεμενον εἰπεν ἐσεσθαι πανεργοτερον και φρονιμωτερον δια τας μαςιγας, ἀλλα τον ἀφρονα φησι μεταβαλλειν ἀπο ἀφροσυνης

vitia? Hæc autem in ecclesia sæpe accidentia possumus considerare. Peccavit quispiam, & post peccatum postulet communionem. Si ei conceditur, quod rogat, in incommodum venia procedit, & laxatis frænis, sceleribus panditur via. Sin vero cum rationabili deliberatione, non ut misericors, nec rursum ut crudelis judex, sed & quasi uni providens, & de omnium salute pertractans consideraverit populi damnum in unius venia, haud dubium est, quin faciat ejici unum de ecclesia, ut multos salvet incolumes. Age nunc considera mihi & medicum, si cessaverit a sectione ejus vulneris, quod secandum est, si non usserit, quod indiget cauterio, videlicet propter dolores, qui ex talibus remediis consequuntur, quomodo crescat infirmitas, & in deterius vetus humor exuberet. Si vero, ut ita dicam, temerarius ad ulcus sector accesserit, & inusserit plagam, curat eum, qui secatur & uritur, quia paulum severitatis assumpsit, licet visus fuerit ægrotanti ad horam non misereri. Ita & Deus non unum hominem, sed universum curat orbem, cœlestia atque terrena, & omnia ubique dispensat, & cum hoc provideat, quod uni commodum sit, multo magis providet, quid toti mundo conducat & hominibus universis. Providet quidem & ea, quæ uni expediunt, verum ita, ne unius utilitas omnium damno sit. Idcirco & ignis æternus præparatus est, & gehenna, & tenebræ exteriores: quæ omnia non tam ob eum, qui puniendus est, quam propter universos homines constituta sunt.

6. Si autem vis hujus rei testem accipere scripturam, quod in aliorum eruditionem, licet jam desperabiles sint peccatores, & a curatione penitus alieni, torqueantur; audi Salomonem in Proverbiis dicentem: *Pestilente *flagellato imprudens calidior erit.* Non eum, qui flagellatur dixit calidiorem futurum, & sapientiorem propter castigationem suam, sed insipien-

συνης εἰς φρονησιν δια τας προαγομενας τῳ λοιμῳ μαςιγας· τȣτο γαρ σημαινεται ἐκ τȣ ὀνοματος ἐνταυθα της πανȣργιας. και μεταβαλλει δια τȣ βλεπειν ἑτερȣς μαςιγȣμενȣς ὁ ἀφρων. ȣ̓κȣν συμφερει ἡμιν, ἐαν γε σωτηριας ἄξιοι γενωμεθα δἰ ἀλλων κολαζομενων, και ἡ ἀλλων κολασις. και ὡς συνηνεγκε το παραπτωμα τȣ Ισραηλ τῃ σωτηριῳ των ἐθνων, ȣ̔τως συνοισει ἡ κολασις τῃ ἑτερων σωτηριᾳ. δια τȣτο ἀγαθος ὢν ὁ θεος φησιν, ȣ̓ φεισομαι, και ȣ̓κ οἰκτειρησω ἀπο διαφθορας αὐτων.

Περιγεγραμμενȣ δε τȣ ἑνος κεφαλαιȣ, ἰδωμεν και ἑτερον, τι ἡμας διδασκει· ἀκȣσατε, και ἐνωτισασθε, και μη ἐπαιρεσθε, ὁτι κυριος ἐλαλησε. δοτε τῳ κυριῳ θεῳ ὑμων δοξαν προ τȣ συσκοτασαι, και προ τȣ προσκοψαι τȣς ποδας ὑμων ἐπ' ὀρη σκοτεινα· και ἀναμενειτε εἰς φως. και ἐκει σκια θανατȣ, και τεθησονται εἰς σκοτος· ἐαν δε μη ἀκȣσητε, κεκρυμμενως κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπȣ ὑβρεως, και καταξȣσιν οἱ ὀφθαλμοι ὑμων δακρυα, διοτι συνετριβη το ποιμνιον κυριȣ. τȣτȣς αὐτȣς βȣλεται ἀκȣσαι, και ἐνωτισασθαι, ȣ̓κ ἀρκȣμενȣς, ȣ̓τε τῳ ἀκȣειν αὐτȣς μονον, ȣ̓τε τῳ ἐνωτιζεσθαι. διο φησιν· ἀκȣσατε, και ἐνωτιζεσθε· εἰτα μετα τȣτο προςασσει αὐτοις μη ἐπαιρεσθαι, και διδασκει ὁ ποιητεον. τι ȣ̓ν το ἀκȣσαι, και τι το ἐνωτισασθαι ἀπ' αὐτης της λεξεως κατανοησωμεν. το ἐνωτισασθε εἰς τα ὠτα δεξασθε· και το ἀκȣσατε προς ἀντιδιαςολην λεγεται τȣ, ἐνωτισασθε, μηποτε ἐςιν, εἰς την διανοιαν δεξασθε. και ἐπι των λεγομενων ἐν ταις γραφαις, ἁ μεν ἐςιν ἀποῤῥητοτερα και μυςικωτερα· ἁ δε αὐτοθεν χρησιμα τοις νȣσι. περι μεν των ἀποῤῥητοτερων οἰμαι λεγεται το· ἀκȣσατε· περι δε των αὐτοθεν χρησιμων,

και

tem a stultitia ad prudentiam converti propter supplicia pestilentis: hoc quippe ex ipso nomine calliditatis significatur, & converti eum a calliditate, dum alios cernit propter ea, quibus ipse obnoxius est, peccata cruciari. Igitur prodest nobis, si tamen digni sumus salute, ut alii in utilitatem nostram torqueantur. Et quomodo utile fuit peccatum Israel in salutem gentium, sic utilis est quorumdam pœna aliorum saluti. Et ideo bonus & clemens Deus: *Non parcam*, inquit, *& non miserebor ab interitu eorum.*

7. Circumscripto autem hoc capitulo, videamus, subsequens scriptura quid doceat: *Audite & auribus percipite, & nolite extolli, quoniam Dominus locutus est. Date Domino Deo vestro gloriam, priusquam obscuret, & priusquam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, & sustinebitis lumen, & illic umbra mortis, & ponentur in tenebras. Si non audieritis, occulte plorabit anima vestra a facie contumeliæ, & deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini.* Eosdem vult audire, & auribus percipere, non contentus, neque auditione solummodo, neque aurium perceptione; propter quod ait: *Audite & auribus percipite*, & quod his majus est, *nolite extolli*, & reliqua, quæ sequuntur. Quid est ergo audire, & quid est auribus percipere, ex ipsis sermonibus consideremus. Auribus percipere est, ut mihi quidem videtur, auribus, quæ dicuntur, audire. Quod autem præcedit, *Audite*, si ad distinctionem ejus præcepti dicitur, quod postea infertur, *auribus percipite*, hoc imperat, ut in mentem & sensum ea, quæ dicuntur, excipiant. Neque vero hoc solum in loco, sed in omni scriptura sunt quædam & facilia & prompta ad intelligendum, quæ statim, ut lecta fuerint, utilitatem legentibus tribuunt. Sunt alia secretiora ineffabilia, &, ut ita dicam, quibusdam obscuritatibus involuta. De his igitur, quæ latent & expositione indigent, arbitror

nunc

και χωρις ἑρμηνειας δυναμενων ὠφελησαι τον ἀκουοντα, το· ἐνωτισασθε. ὁλην ουν την γραφην ἐαν ἐξετασωμεν, ἑρωμεν δοκιμοι γενομενοι τραπεζιται· τουτο μεν ἀκουσατε, τουτο δε ἐνωτισασθε δεχεται. ἐπαν ἐπακουσωμεν, και ἐνωτισωμεθα, προστασσει ἡμιν· και μη ἐπαιρεσθε· πας γαρ ὁ ὑψων ἑαυτον ταπεινωθησεται· και ὁ σωτηρ δε ἐν τω λεγειν· μαθετε ἀπ' ἐμου ὁτι πραΰς εἰμι, και ταπεινος τῃ καρδιᾳ, και εὑρησετε ἀναπαυσιν ταις ψυχαις ὑμων, διδασκει ἡμας το μη ἐπαιρεσθαι. μετα γαρ των ἀλλων ἀνθρωπινων κακων και τουτο το ἁμαρτημα πολυ ἐν ἡμιν ἐστιν, ὁτε μεν γαρ πανυ ἀλογως ἐπαιρομενοις, και ἐφ' ὠν ουδε κατα το ποσον ἐπαιρεσθαι χρη ὁτε μεν μετα πιθανοτητος, ὁτι εὐλογον το ἐφ' ὁ ἐπαιρομεθα, ου μην ὑγιες και ἐπ' ἐκεινο το ἐπαιρεσθαι.

Ο δε λεγω ουτως ἐσται σαφες· εἰσι τινες ἐπαιρομενοι, ὁτι εἰσιν υἱοι ἡγεμονων, και ὁτι γενους εἰσι των ἀπο κοσμικων ἀξιωματων μεγαλων. οἱ τοιουτοι ἐπι ἀπροαιρετῳ και πραγματι ἀδιαφορῳ ἐπαιρομενοι, ουδε πιθανοτητα εὐλογον ἐχουσι την παραβαλλομενην αὐτους ἐπι το ἐπαιρεσθαι. εἰσιν ἐπαιρομενοι, ὁτι εἰληφασι, την παρ' αὐτοις καλουμενην προκοπην τοιαυτην ὡστε ἀποτελειν ἀνθρωπων κεφαλας. ἡ δοξα των τοιουτων ἐν τῃ αἰσχυνῃ αὐτων ἐστιν. ἀλλοι ἐπι πλουτῳ ἐπαιρονται ουκ ἀληθινῳ, ἀλλα τῳ κατω. και ἀλλοι ἐπαιρονται, φερ' εἰπειν, ἐπι τῳ οἰκιαν ἐχειν καλην ἡ ἀγρους πολλους. ουδεν τουτων ἐστι λογου ἀξιον. ου χρη ἐπαιρεσθαι ἐπι τινι τουτων. το πιθανον δε περι του ἐπαιρεσθαι, ὁταν τις ἐπαιρηται ὁτι σοφος ἐστι, και ἐπαιρηται συνειδως ἑαυτῳ, ὁτι ἠδη ἀπο δεκα ἐτων ουχ ἡψατο ἀφροδισιων, ἡ και ἐκ παιδων ουχ ἡψατο. και παλιν ἀλλος ἐπαιρεται, ὁτι δεσμους ἐφορεσε τους

περι

nunc dictum esse: *Audite:* de his autem, quæ sine scrupulo interpretantis auditori commoda sunt: *Auribus percipite.* Percurramus universas scripturas, & probati nummularii effecti dicamus, hoc audire debemus, hoc auribus percipere. Denique cum audierimus & perceperimus auribus, quæ dicuntur, non elevemur: *Omnis quippe, qui se humiliat, exaltabitur:* Et Salvator noster, dicens: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem in animabus vestris:* docet nos, ne extollamur. Nam cum multis vitiis genus vexetur humanum, hoc peccato vel maxime premitur. Nec unus est modus superbiæ. Alius irrationabiliter, & stultorum more in iis effertur, quæ magis pudore digna sunt, aut certe modum elationis excedit. Alius quasi veri simulatione seductus super iis elevatur, quæ sibi digna gloria putat, cum & in talibus periculosum sit gloriari.

8. Exemplum assumam, quo fiat manifestius. Sunt quidam in eo se jactantes, quia filii regum sunt, & nobili familia nati. Istiusmodi homines ne umbram quidem & imaginem elationis suæ possunt ostendere. Sunt alii, qui de eo sublevantur, quia potestatem habent occidendi homines; &, ut ipsi putant, ea fulti sunt dignitate, ut, quorum velint, capita secent. Horum gloria in confusione sua est. Alii super divitiis sibi applaudunt, non his veris, sed iis divitiis, quæ deorsum sunt. Alii superbiunt super domo splendida, super possessionibus multis, in quibus universis non est penitus gloriandum. Quod autem verisimile & dignum judicatur, ut quidam putant, gloriandum est, cum aliquis ob sapientiam suam elevatur, aut conscius sibi est, quia decem jam annis res venereas non tetigerit, sive ab infantia integer castusque permanserit. Rursumque alius erigitur, quia vincula pro Christo portaverit. Recta quidem videntur hæc omnia, & subjicienda quadam per-

suasio-

περὶ Χριστοῦ· πιθανότης μὲν ἐστιν ἐνταυθα ὑποβαλλουσα, ὅτι εὐλογως τις ἐπαιρεται· πλην οὑτως οὐκ ἐστιν οὐδε ἐπι τουτοις εὐλογως ἐπαιρεσθαι. Παυλος εἰχε την ὑλην του ἐπαιρεσθαι αὐτον δια τας ὀπτασιας, δια τα ὁραματα, και δια τα τερατα και σημεια, δια τους καματους οὑς ἐκαμεν ὑπερ Χριστου, δια τας ἐκκλησιας ἁς ἐπηξε φιλοτιμουμενος, ὁπου μη ὠνομασθη Χριστος θεμενος ἐκκλησιαν. ταυτα παντα ὑλην του ἐπαιρεσθαι αὐτον εἰχε λεγειν μετα πιθανοτητος της περι του ἐπαιρεσθαι ὁτι καλως ἀν ἐδοξε τισιν ἐπαιρεσθαι αὐτον. ἀλλ' ὁμως ἐπει οὐδε το ἐπι τοις τοιουτοις ἐπαιρεσθαι ἀκινδυνον ἐστι· ὁ χρηστος πατηρ, ὁς ἐδωρησατο αὐτῳ ὀπτασιας και ὁραματα, οὑτος αὐτῳ ἐν χαρισματος μοιρᾳ ἐδωκεν ἀγγελον σαταν, ἱνα αὐτον κολαφισῃ, ἱνα μη ὑπεραιρηται. και περι τουτου τρις τον κυριον παρεκαλεσεν, ἱνα ἀποστῃ ἀπ' αὐτου ὁ ἀγγελος του σατανα, ὁ κατ' οἰκονομιαν, ἱνα μη ἐπαιρηται, δοθεις αὐτῳ· και ἀπεκρινατο αὐτῳ ὁ κυριος (ἀξιος γαρ ἠν ἀποκρισεως κυριου ὁ Παυλος) και εἰπεν αὐτῳ· ἀρκει σοι ἡ χαρις μου· ἡ γαρ δυναμις μου ἐν ἀσθενειᾳ τελειουται. ἐπ' οὐδενι οὐν δει ἐπαιρεσθαι· ἀκολουθει γαρ πεσειν τῳ ἐπαιρεσθαι, κατα το· προ συντριβης ὑψουται καρδια ἀνδρος, και προ δοξης ταπεινουται. ταυτα μεν εἰς το· ἀκουσατε, και ἐνωτισασθε, και μη ἐπαιρεσθε· ὁτι κυριος ἐλαλησεν.

Ἰδωμεν δε και τινα κελευει ἡμας μετα ταυτα ποιειν· δοτε, φησι, κυριῳ τῳ θεῳ ὑμων δοξαν προ του συσκοτασαι, προ του προσκοψαι τους ποδας ὑμων ἐπ' ὀρη σκοτεινα, και ἀναμενειτε εἰς φως. τον διδοντα δοξαν τῳ θεῳ θελει διδοναι δοξαν τῳ θεῳ φωτος ὀντος· ὡς οὐ δυναμενης δοξης ἀπαγγελλεσθαι του θεου, ἐπαν συσκοτασῃ, και γενηται σκοτος· ποτε οὐν συσκοταζει, και ποτε συσκοτασμος οὐ γινεται; ἐργαζεσθε ἑως οὑ το φως ἐν ὑμιν ἐστιν, ἐαν ἐχῃς ἐν σοι τον εἰποντα· ἐγω εἰμι το φως του κοσμου. ὁσον τουτο σοι ἀνατελλει, δοξαζε τον θεον· ἰσθι δε ὁτι δυναται λεγεσθαι σκοτασμος τις, και χρη μη μειναι τον σκοτασμον τουτον, ἀλλα προ του σκοτασαι, την δοξαν διδοναι τῳ θεῳ. Ταχα

suasione ad gloriandum; sed ne in his quidem (si tamen sequimur veritatem) rationabiliter quis effertur, quia & in rebus bonis gloriandum est sine discrimine. Paulus habuit materiam elationis, habens in se visiones, revelationes, signa, virtutes, propter labores, quos Christi caussa perpessus est, propter ecclesias, quas constituit, contendens, ubi Christus non erat nominatus, ibi jacere fundamentum. Hæc omnia materiæ erant gloriationum, & si sic expedit dicere, verisimilis caussa, quæ honestam subjiceret jactationem. Sed quia ne in talibus quidem sine periculo est sublevari, benignus & providus Pater, quomodo ei largitus est revelationes, & gratias differentes, sic ad tuitionem donorum suorum tradidit angelum Satanæ, ut eum colaphizet, ne extolleretur: & propter hoc ter Dominum rogavit, scilicet ut ab eo discederet angelus Satanæ, qui juxta dispensationem ei appositus fuerat. Sed respondit ei Dominus (dignus quippe erat responsione Paulus) & dixit ad eum: *Sufficit tibi gratia mea; virtus enim in infirmitate perficitur.* Super nullo igitur gloriandum est. Sequitur quippe ruina jactantiam, scriptura dicente: *Ante contritionem elevatur cor viri, & ante gloriam humiliatur.* Et hæc quidem dicta sunt de eo, quod ait: *Audite & auribus percipite, & nolite extolli, quoniam Dominus locutus est.*

9. Videamus autem & cætera: *Date Domino Deo nostro gloriam, priusquam obscuret, & priusquam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, & sustinebitis in lumen.* Eum, qui daturus est gloriam Deo, vult dare in lumine, quasi jam non possit gloriam prædicare, cum tenebræ ortæ fuerint. Quando tenebrescit, & quando non sunt tenebræ? Operamini, donec lumen est in vobis. Lumen in te est, si habes in te dicentem: *Ego sum lumen mundi.* Quamdiu tibi lux ista oritur, clarifica Deum, sciens, quia futuræ sunt tenebræ. Nec tibi expedit, ut eas operiaris, sed, antequam fiant, da gloriam Deo. 10. For-

Ταχα νοησομεν το γεγραμμενον χρησαμενοι λεξει ευαγγελικη ειρημενη ὑπο τȣ σωτηρος, ὑτως ἐχȣση· ἐργαζεσθε ἑως ἡμερα ἐςιν. ἐρχεται νυξ, ὀτε ὐδεις δυναται ἐργαζεσθαι. ἡμεραν ἐκει ὠνομασε τον αἰωνα τȣτον· ἀλλα ἀναγκαιως προσεθηκα το ἐκει· οἰδα γαρ ἐν ἀλλοις ἀλλα παλιν δυλȣμενα. ἡμεραν ὐν ὠνομασε τον αἰωνα τȣτον, σκοτος δε και νυκτα, την συντελειαν δια τας κολασεις. ἱνα τι γαρ ὑμιν ἐπιθυμειν ἡμεραν κυριȣ, και αὐτη ἐςι σκοτος, και ὐ φως, φησιν Αμως ὁ προφητης. ἐαν ἰδης τι το σκυθρωπον μετα την συντελειαν τȣ κοσμȣ, το ἐπακολȣθȣν, ὡς σχεδον παντι τῳ γενει των ἀνθρωπων κολαζομενων ἐπι τοις ἡμαρτημενοις, ὀψει ὁτι συνεσκοτασε τοτε το περιεχον, και ὐκετι ὐδεις δυναται δοξαζειν τον θεον· εἰγε και τοις δικαιοις προσεταξεν ὁ λογος θεȣ λεγων· βαδιζε λαος μȣ, εἰσελθε εἰς το ταμειον σȣ, ἀποκλεισον την θυραν σȣ, ἀποκρυβηθι μικρον ὁσον ὁσον ἀν παρελθη ὁ θυμος της ὀργης μȣ. ἁμα δε ἐν τȣτοις, εἰ τις δυναται, τηρειτω ὁτι εἰρηκε μικρον ὁσον ὁσον· ἀλλ' ἐκεινο το μικρον ὁσον μικρον ἐςι θεȣ, ὐκ ἐςι μικρον ἀνθρωπῳ· χρη γαρ βλεπειν ὁτι ἑκαςῳ ἐςι τι μικρον και μεγα. και ἀπο παραδειγματος παραςησω ὁτι ἑκαςῳ ἐςι τι μικρον και μεγα. ἑκαςῳ ζωῳ μικρα τροφη ἡ τοσηδε, ὡς προς συγκρισιν της συςασεως αὐτȣ, και πολλη τροφη τοσηδε ὡς προς την συγκρισιν παλιν της κατασκευης αὐτȣ. και ὑτως το μικρον τȣ ἀνθρωπȣ, ἀλλῳ ζωῳ μεγα ἐςι. το μικρον φερ' εἰπειν ἀνδρι, πολυ ἐςι παιδιȣ. ὑτως μικρος χρονος ἐςι της ζωης της ἀνθρωπινης πας και ὁ τȣ πολυχρονιȣ ὡς προς ὁλον τȣ παντος ἐνεςηκοτος αἰωνος. ὑτω δη και το μικρον τȣ θεȣ, πολυ ἐςιν ὡς προς ἡμας. και αἰων ἐςιν ὁλος το μικρον τȣ θεȣ. ἐαν λεγηται ὐν· βαδιζε λαος μȣ, εἰσελθε εἰς τα ταμιεια σȣ, ἀποκλεισον την θυραν σȣ, ἀποκρυβηθι μικρον ὁσον, ὁσον, το μικρον ἐκεινο νομιςεον λεγεσθαι ὐ προς την σχεσιν τȣ κελευομενȣ βαδιζειν, και εἰσελθειν εἰς τα ταμιεια ἑαυτȣ, ἀλλα προς την σχεσιν τȣ αὐτα προ-

10. Forsitan intelliges præsens capitulum, si ex evangelio sumpseris exemplum, quod ita contexitur: *Operamini, donec dies est, venit nox, quando nullus potest operari.* Diem ibi sæculum istud nuncupavit, & necessario apposui ibi. Scio quippe, in aliis locis dissonantia præsentibus ex diei vocabulo significari. Diem itaque nuncupavit sæculum istud; tenebras vero & noctem, consummationem mundi, propter supplicia, quæ futura sunt. *Ut quid enim vobis desiderare diem Domini? Et ista est tenebræ & non lux*, Amos inquit prophetes. Si consideres post consummationem mundi lugubre illud, quod passurum est universum pene hominum genus pro his, quæ peccavit, videbis, quomodo tenebræ occupaturæ sint omnia, & nullus possit in illo tempore glorificare Deum. Si quidem & justis in Isaia jubetur: *Vade populus meus, in promptuaria tua intra, claude ostium tuum, & abscondere pusillum quantulum, donec ira Dei transeat.* Simul autem & in his, qui potest, observet, quare dixit pusillum quantulum. Quantulum pusillum quippe hoc, quantulum pusillum est Domini, non est pusillum hominibus. Et debemus inspicere, quomodo singulis aut parum sit aliquid, aut magnum. Ad quod probandum etiam exemplo utimur. Unicuique animalium pro natura & modo corporis sui, aut parvus est cibus, aut magnus; & quod alii pusillum est, æque id ipsum alii multum est. Quid de animalibus loquar? In ipso quoque homine rerum differentiæ sunt. Quod viro parum est, hoc infanti superfluit. Atque in hunc modum omne tempus vitæ humanæ, etiam si centenariam excedat ætatem, ad comparationem æternitatis breve est, unde pusillum Dei nobis multum est, & vicissim universa sæcula ad Deum relata brevissima sunt. Si ergo dicitur: *Vade populus meus, intra in promptuaria tua, claude ostium, abscondere pusillum quantulum.* Quantulum pusillum illud non ad

προςασσοντος, ὁ μικρον ἐςιν αὐτῳ, το τουτῳ πολυ. εἰ γαρ ἑως ἀν παρελθῃ ὁ θυμος της ὀργης του Θεου, δει τινας εἰσελθειν εἰς τα ταμιεια ἑαυτου, εἰσι δε οἷς οὐκ ἀφιεται τα ἁμαρτηματα οὐ μονον παρ' ὁλον τον αἰωνα τουτον, ἀλλα και παρ' ὁλον τον μελλοντα, δηλον ὁτι το μικρον τοις εἰρημενοις παρεκτεινεται.

Δοτε οὖν κυριῳ τῳ Θεῳ ἡμων δοξαν. πως διδοαμεν κυριῳ τῳ Θεῳ ἡμων δοξαν; οὐκ ἐν φωναις και λεξειδιοις ζητω το διδοναι κυριῳ τῳ Θεῳ ἡμων δοξαν, ἀλλ' ἐν πραξεσιν· ὁ διδους δοξαν κυριῳ τῳ θεῳ, διδωσι δοξαν αὐτῳ ἐν σωφροσυνῃ δοξαζων τον θεον ἐν δικαιοσυνῃ, ἐν εὐποιΐᾳ δοξαζων τον θεον· δος δοξαν τῳ θεῳ ἐν ἀνδρειᾳ και ὑπομονῃ. δος δοξαν τῳ θεῳ ἐν εὐποιΐᾳ και ὁσιοτητι, και ταις λοιπαις ἀρεταις. εἰ δε ταυτα οὕτως ἐχει, και οὕτων δοξαζει τις τον Θεον, ἐαν εἰπω τα ἐναντια, μη δοξητε με βλασφημειν· μαρτυρα γαρ παραςησω κἀκεινου την γραφην. ὁ σωφρων δοξαζει τον θεον, ὁ ἀκολαςαινων ἀτιμαζει τον Θεον. τον γαρ ναον του Θεου ὡς Ναβουχοδονοσορ καταςρεφει, και φθειρει τον ναον του θεου. και δια της παραβασεως του νομου τον θεον ἀτιμαζει· λεξις ἐςι και αὐτη ἀποςολικη. οὐκουν ἀδοξιαν περιτιθησι τῳ θεῳ ὁ ἁμαρτωλος. και τα περι προνοιας ζητειται, ὡς τινας διςαζειν, εἰ ἐςι προνοια· προνοια δι' οὐδεν ἀλλο, ὡς δια την κακιαν. ἀνελε την κακιαν, και οὐ προσκοπτεις τῃ προνοΐᾳ· ἀνω δε κατω οἱ προσκοπτοντες τῃ προνοΐᾳ, ταυτα λεγουσι· δια τι τοσουτοι μοιχοι, και τοσουτοι μαλακοι; δια τι τοσουτοι ἀθεοι, και τοσουτοι ἀσεβεις; και εἰσιν οἱ γεννησαντες την ἀδοξιαν τῃ προνοΐᾳ, τα προσκομματα τῳ θεῳ, την βλασφημιαν τῳ κτισαντι τον κοσμον οἱ ἁμαρτανοντες· διδοασι δε δοξαν τῳ Θεῳ, οἱ τα ἐναντια τῃ δοξῃ του Θεου ποιουντες δια των ἁμαρτηματων·

Δοτε δοξαν κυριῳ τῳ θεῳ ὑμων προ του συσκοτασαι, προ του προσκοψαι τους ποδας ὑμων ἐπ' ὀρη σκοτεινα. ἐςι τινα ὀρη σκοτεινα. πλην ἐπει ὀρη ἑκατερα μεγαλα,

illius naturam refertur, qui in promptuaria ſua jubetur intrare, ſed ejus, qui jubet, cui puſillum eſt hoc omne, quod grande eſt. Si enim, donec pertranseat ira Dei, oportet quosdam intrare promptuaria ſua; ſunt autem alii, quibus non ſunt dimittenda peccata, non ſolum in præſenti ſæculo, ſed etiam in futuro, manifeſtum eſt, puſillum ad ea referendum, quæ diximus.

11. *Date itaque Domino Deo veſtro gloriam.* Quomodo damus Domino Deo noſtro gloriam? Non verbis & vocibus tantum glorificandus eſt Dominus: glorifica eum in caſtitate, & juſtitia, & beneficentia: glorifica eum in fortitudine, patientia, pietate, ſapientia, cæterisque virtutibus. Sic autem eſt glorificandus Deus. Si contraria intulero, nolo me arbitremini blaſphemare. Exhibeo quippe ſcripturam ſenſus mei teſtem, quomodo caſtus glorificet, luxurioſus inhonoret Deum. Templum enim ejus quaſi Nabuchodonoſor deſtruit atque corrumpit, & ſecundum Apoſtolum prævaricatur, & Deum inhonorat. Igitur glorificat Deum juſtus, contumeliis afficit, quicumque peccator eſt; nam & illud, quod quidam dubitant, an ſit providentia Dei, nullam aliam ob cauſam niſi ob vitia naſcitur. Aufer ea, abſtuliſti pariter & cauſas providentiæ deſtruendæ ſurſum atque deorſum. Qui adverſum providentiam diſputant, hæc dicunt: Quare tanti adulteri? quare tanti molles? quare tanti ſacrilegi? quare tanti irreligioſi ſunt? Atque ita contumelias in providentiam, & offenſas in Deum, & criminationes in creatorem peccatores generant. Ex quibus liquido apparet, alios dare Deo gloriam, alios convitium facere, dum paſſionibus & vitiis ſerviunt.

12. *Date gloriam Domino Deo veſtro, antequam tenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri in montes tenebroſos.* Sunt alii montes tenebroſi, alii lucentes.

ἑκατερα φωτεινα ὀρη οἱ ἁγιοι ἀγγελοι τȣ θεȣ, οἱ προφηται, Μωσης ὁ θεραπων, οἱ ἀποϛολοι Ιησȣ χριϛȣ. ταυτα παντα ὀρη ἐϛι φωτεινα, και περι τȣτων νομιζω λελεχθαι ἐν τοις ψαλμοις· οἱ θεμελιοι αὐτȣ ἐν τοις ὀρεσι τοις ἁγιοις. ποια δε ὀρη σκοτεινα; οἱ τα ὑψωματα ἐπαιροντες κατα της γνωσεως τȣ θεȣ· ὁ διαβολος ὀρος σκοτεινον ἐϛιν. οἱ ἀρχοντες τȣ αἰωνος τȣτȣ, οἱ καταργȣμενοι, ὀρη εἰσι σκοτεινα· και το δαιμονιον ὁ σεληνιασμος ὀρος ἠν· και σκοτεινον ὀρος ἠν, περι ȣ ἐλεγεν ὁ σωτηρ, ἐρειτε τῳ ὀρει τȣτῳ· περι γαρ σεληνιασμȣ τȣ λογȣ ζητȣμενȣ, και λεγοντων των μαθητων, δια τι ȣκ ἠδυνηθημεν ἐκβαλειν αὐτο; ἀποκρινεται ὁ σωτηρ, ὁτι ἐαν ἐχητε πιϛιν ὡς κοκκον σιναπεως, ἐρειτε τῳ ὀρει τȣτῳ, περι ȣ προετεινατε, περι ȣ ἐζητησατε, τῳ ὀρει τȣτῳ, μεταβα ἐνθεν ἐκει, και μεταβησεται, ἐνθεν, ἀπο τȣ ἀνθρωπȣ, ἐκει, ἐπι τον τοπον τον οἰκειον αὐτȣ. οἱ ȣν προσκοπτοντες, ȣ προσκοπτȣσιν, ἐπι ὀρη φωτεινα, ἀλλ᾽ ἐπι ὀρη σκοτεινα· ὁταν γενωνται μετα τȣ διαβολȣ και των ἀγγελων αὐτȣ των σκοτεινων ὀρεων, και ἀναμενειτε εἰς φως, δυναται μεντοι συναπτεσθαι τῳ· δοτε κυριῳ τῳ θεῳ ὑμων δοξαν προ τȣ συσκοτασαι, προ τȣ προσκοψαι τȣς ποδας ὑμων ἐπι ὀρη σκοτεινα· δηλον ὁτι, κἀν συσκοτασῃ, ἀναμενειτε το φως, και το φως ὑμας διαδεξεται. ἀλλος δε εἰποι ἀν (ȣκ οἰδα ποτερον ὑγιως νοων ἠ μη·) ὁτι και οἱ προσκοπτοντες ἐπ᾽ ὀρη σκοτεινα, ἀναμενȣσι παρα τοις ὀρεσι τοις σκοτεινοις, ἀναμενοντες το τȣ ἐλεȣ φως. τȣτο γαρ εἰναι δοξει το· και ἀναμενειτε εἰς φως. ἐπαν δε ἐλθητε ἐπι τα ὀρη τα σκοτεινα, ἰδωμεν τι ἐϛιν ἐκει. σκια θανατȣ. ὁπȣ τα σκοτεινα ὀρη, ἐκει σκια θανατȣ ἀπ᾽ αὐτων σκοτεινων ὀρεων γενομενη.

Και τεθησονται εἰς σκοτος· ἐαν δε μη ἀκȣσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπȣ ὑβρεως των ἀκȣοντων. οἱ μεν κεκρυμμενως ἀκȣȣσιν, οἱ

δε

Verumtamen quia utrique montes sunt magni, montes lucentes sunt angeli Dei & prophetæ; Moses famulus ejus, apostoli Jesu Christi, de quibus arbitror dici: *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Montes tenebrosi sunt, qui eriguntur adversus scientiam Dei. Zabulus mons tenebrosus est. Principes sæculi hujus, qui destruuntur, montes sunt tenebrosi. Dæmonium lunatici, mons erat & tenebrosus: mons erat, de quo Salvator ait: *Si dixeris monti huic*: de lunatico quippe dæmonio sibi quæstio inciderat: & dicentibus discipulis: *Non potuimus ejicere illud*, respondit Salvator: *Si habueritis fidem ut granum sinapis, dicetis monti isti*, de quo quæsistis, de quo proposuistis; *dicetis monti huic*: *Transmigra hinc, & transmigrabit*, id est, ab homine ad locum definitum sibi. Qui ergo offendunt, non offendunt super montes lucentes, sed super montes tenebrosos, si fuerint cum Zabulo, & angelis ejus. montibus tenebrosis: *Et sustinebitis in lumen.* Potest quidem aptari huic, quod dicitur: *Date gloriam Domino Deo nostro*, hoc, quod modo infert: *Et sustinebitis in lumen.* Si dederitis Domino Deo vestro gloriam, antequam contenebrescat, & antequam offendant pedes vestri super montes tenebrosos, haud dubium, quin, etiam si contenebrescat, & sustineatis, lumen vos suscipat. Alius vero dicat, nescio, utrum recte an perperam, quia & hi, qui offendunt super montes tenebrosos, expectant aliquando misericordiæ lumen. Hoc enim videtur ostendere: *Et sustinebitis in lumen.* Si autem quis venerit ad montes tenebrosos, vide, quid ibi inveniat. Est illic umbra mortis. Ubi tenebrosi montes, ibi umbra mortis ex ipsis montibus procreata.

13. *Et ponentur in tenebras. Et nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra a facie contumeliæ.* De his, qui audiunt, quidam occulte audiunt: quidam vero

ἑκατερα φωτεινα ὀρη οἱ ἁγιοι ἀγγελοι τȣ θεȣ, οἱ προφηται, Μωσης ὁ θεραπων, οἱ ἀποςολοι Ιησȣ χριςȣ. ταυτα παντα ὀρη ἐςι φωτεινα, και περι τȣτων νομιζω λελεχθαι ἐν τοις ψαλμοις· οἱ θεμελιοι αὐτȣ ἐν τοις ὀρεσι τοις ἁγιοις. ποια δὲ ὀρη σκοτεινα; οἱ τα ὑψωματα ἐπαιροντες κατα της γνωσεως τȣ θεȣ· ὁ διαβολος ὀρος σκοτεινον ἐςιν. οἱ ἀρχοντες τȣ αἰωνος τȣτȣ, οἱ καταργȣμενοι, ὀρη εἰσι σκοτεινα· και το δαιμονιον ὁ σεληνιασμος ὀρος ἠν· και σκοτεινον ὀρος ἠν, περι ȣ̓ ἐλεγεν ὁ σωτηρ, ἐρειτε τῳ ὀρει τȣτῳ· περι γαρ σεληνιασμȣ τȣ λογȣ ζητȣμενȣ, και λεγοντων των μαθητων, δια τι ȣ̓κ ἠδυνηθημεν ἐκβαλειν αὐτο; ἀποκρινεται ὁ σωτηρ, ὁτι ἐαν ἐχητε πιςιν ὡς κοκκον σιναπεως, ἐρειτε τῳ ὀρει τȣτῳ, περι ȣ̓ προετεινατε, περι ȣ̓ ἐζητησατε, τῳ ὀρει τȣτῳ, μεταβα ἐνθεν ἐκει, και μεταβησεται, ἐνθεν, ἀπο τȣ ἀνθρωπȣ, ἐκει, ἐπι τον τοπον τον οἰκειον αὐτȣ. οἱ ȣ̓ν προσκοπτοντες, ȣ̓ προσκοπτȣσιν, ἐπι ὀρη φωτεινα, ἀλλ᾽ ἐπι ὀρη σκοτεινα· ὁταν γενωνται μετα τȣ διαβολȣ και των ἀγγελων αὐτȣ των σκοτεινων ὀρεων, και ἀναμενειτε εἰς φως, δυναται μεντοι συναπτεσθαι τῳ· δοτε κυριῳ τῳ θεῳ ὑμων δοξαν προ τȣ συσκοτασαι, προ τȣ προσκοψαι τȣς ποδας ὑμων ἐπι ὀρη σκοτεινα· δηλον ὁτι, κἀν συσκοτασῃ, ἀναμενειτε το φως, και το φως ὑμας διαδεξεται. ἀλλος δὲ εἰποι ἀν (ȣ̓κ οἰδα ποτερον ὑγιως νοων ἡ μη·) ὁτι και οἱ προσκοπτοντες ἐπ᾽ ὀρη σκοτεινα, ἀναμενȣσι παρα τοις ὀρεσι τοις σκοτεινοις, ἀναμενοντες το τȣ ἐλεȣ φως. τȣτο γαρ εἰναι δοξει το· και ἀναμενειτε εἰς φως. ἐπαν δὲ ἐλθητε ἐπι τα ὀρη τα σκοτεινα, ἰδωμεν τι ἐςιν ἐκει. σκια θανατȣ. ὁπȣ τα σκοτεινα ὀρη, ἐκει σκια θανατȣ ἀπ᾽ αὐτων σκοτεινων ὀρεων γενομενη.

Και τεθησονται εἰς σκοτος· ἐαν δε μη ἀκȣσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπȣ ὑβρεως των ἀκȣοντων. οἱ μεν κεκρυμμενως ἀκȣȣσιν, οἱ

δὲ

Verumtamen quia utrique montes ſunt magni, montes lucentes ſunt angeli Dei & prophetæ; Moſes famulus ejus, apoſtoli Jeſu Chriſti, de quibus arbitror dici: *Fundamenta ejus in montibus ſanctis.* Montes tenebroſi ſunt, qui eriguntur adverſus ſcientiam Dei. Zabulus mons tenebroſus eſt. Principes ſæculi hujus, qui deſtruuntur, montes ſunt tenebroſi. Dæmonium lunatici, mons erat & tenebroſus: mons erat, de quo Salvator ait: *Si dixeris monti huic*: de lunatico quippe dæmonio ſibi quæſtio inciderat: & dicentibus diſcipulis: *Non potuimus ejicere illud*, reſpondit Salvator: *Si habueritis fidem ut granum ſinapis, dicetis monti iſti*, de quo quæſiſtis, de quo propoſuiſtis; *dicetis monti huic*: *Transmigra hinc, & transmigrabit*, id eſt, ab homine ad locum definitum ſibi. Qui ergo offendunt, non offendunt ſuper montes lucentes, ſed ſuper montes tenebroſos, ſi fuerint cum Zabulo, & angelis ejus montibus tenebroſis: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Poteſt quidem aptari huic, quod dicitur: *Date gloriam Domino Deo noſtro*, hoc, quod modo infert: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Si dederitis Domino Deo veſtro gloriam, antequam contenebreſcat, & antequam offendant pedes veſtri ſuper montes tenebroſos, haud dubium, quin, etiam ſi contenebreſcat, & ſuſtineatis, lumen vos ſuſcipat. Alius vero dicat, neſcio, utrum recte an perperam, quia & hi, qui offendunt ſuper montes tenebroſos, expectant aliquando miſericordiæ lumen. Hoc enim videtur oſtendere: *Et ſuſtinebitis in lumen.* Si autem quis venerit ad montes tenebroſos, vide, quid ibi inveniat. Eſt illic umbra mortis. Ubi tenebroſi montes, ibi umbra mortis ex ipſis montibus procreata.

13. *Et ponentur in tenebras. Et niſi audieritis occulte, plorabit anima veſtra a facie contumeliæ.* De his, qui audiunt, quidam occulte audiunt: quidam vero

δε κἂν ἀκουσωσιν, οὐ κεκρυμμένως ἀκουουσιν. τι οὖν ἐςι τὸ κεκρυμμενως ἀκουειν; ἢ τὸ· ἀλλα λαλουμεν Θεου σοφιαν ἐν μυςηριῳ, την ἀποκεκρυμμενην, ἣν προωρισεν ὁ Θεος προ των αἰωνων εἰς δοξαν ἡμων. και παλιν ἀλλαχου λεγεται, ὅτι τα πλειονα των ἐργων του θεου ἐςιν ἐν ἀποκρυφοις. ἐαν ἀκουω του νομου, ἤτοι κεκρυμμενως ἀκουω, ἢ οὐκ ἀκουω κεκρυμμενως. ὁ Ιουδαιος οὐκ ἀκουει κεκρυμμενως του νομου. δια τουτο φανερως περιτεμνεται, οὐχ εἰδως ὅτι και ἀλλη, οὐχ ἡ ἐν τῳ φανερῳ ἐν σαρκι περιτομη. ὁδε ἀκουων της περιτομης κεκρυμμενως, ἐν κρυπτῳ περιτμηθησεται· ὁ ἀκουων των περι του πασχα νενομοθετημενων, κεκρυμμενως ἐσθιει ἀπο του προβατου χριςου· το γαρ πασχα ἡμων ἐτυθη χριςος. και εἰδως την σαρκα του λογου ὁποια ἐςι, και εἰδως ὅτι ἀληθης ἐςι βρωσις, μεταλαμβανει ταυτης, κεκρυμμενως γαρ ἤκουσε του πασχα. ὁ δε πολυς οὗτος Ιουδαιος δια τουτο τον κυριον Ιησουν ἀπεκτεινε, και ἐνοχος και σημερον ἐςι τῳ φονῳ Ιησου, ἐπει μη κεκρυμμενως μητε του νομου, μητε των προφητων ἤκουσεν. ἐαν ἀναγινωσκης περι των ἀζυμων, ἐςιν ἀκουσαι κεκρυμμενως, ἐςιν ἀκουσαι φανερως της ἐντολης ὅσοι ἐν ἡμιν· ἐγγυς γαρ ἐςι το πασχα, ἀζυμα ἀγεται, τα ἀζυμα τα σωματικα, οὐκ ἀκουετε της λεγουσης ἐντολης· ἐαν μη ἀκουσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων. και περι σαββατου γυναικες μη ἀκουσασαι του προφητου οὐκ ἀκουουσι κεκρυμμενως, ἀλλα ἀκουουσι φανερως. οὐ λυονται την ἡμεραν του σαββατου, ἐπανερχονται ἐπι τα πτωχα και ἀσθενη ςοιχεια, ὡς χριςου μη ἐπιδεδημηκοτος, του τελειουντος ἡμας, και διαβιβαζοντος ἀπο των νομικων ςοιχειων ἐπι την εὐαγγελικην τελειοτητα. δια τουτο προσεχωμεν ἀναγινωσκοντες τον νομον και τους προφητας, μηποτε ὑποπεσωμεν τη λεγουση προφητειᾳ· ἐαν δε μη ἀκουσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ἡμων ἀπο προσωπου ὑβρεως. ὅσοι την νηςειαν την Ιουδαϊκην, ὡς μη νοουσαι την του ἱλασμου ἡμεραν, τηρειτε μετα την Ιησου Χριςου ἐπιδημιαν, οὐκ ἠκουσατε του ἱλασμου κεκρυμμενως, ἀλλα φανερως μονον· το γαρ κεκρυμμενως ἀκουσαι του

ἱλασμου,

cum audiunt, non occulte audiunt. Quid est itaque occulte audire? Nempe illud: *Sed loquimur sapientiam Dei in mysterio absconsam: quam prædestinavit Deus ante sæcula in gloriam nostram.* Et rursum alibi dicitur, quia *plura operum Dei sunt in absconsis.* Si audio legem, aut occulte audio, aut non occulte. Judæus, quia legem non audit occulte, in manifesto circumciditur, nesciens eum, qui in manifesto circumciditur, Judæum non esse, neque eam, quæ in palam est, in carne circumcisionem. Qui auditor est autem circumcisionis occultæ, & in occulto circumciditur. Qui audit legem occulte de mysteriis Paschæ, ove vescitur Christo; *Pascha quippe nostrum immolatus est Christus*; sciens, carnem verbi Dei vere cibum esse, vescitur ea: occulte quippe de Pascha audivit. At vero miserabilis Judæus, idcirco Dominum Jesum interfecit, & usque in præsentem diem reus est mortis ejus, quia non audivit occulte legem & prophetas. Si quando leges de azymis, potes audire occulte, potes audire manifeste. Quicumque de vobis (prope quippe est Pascha) azyma celebraverit, id est, azyma hæc corpora, non audivit mandatum, dicens: *Nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra.* Et de sabbato quædam mulierculæ non audientes prophetam, non audiunt occulte, sed palam die sabbato, lavantes se, & iterum revertentes ad egena & infirma elementa, quasi nondum descenderit Christus, & nos baptismo suo laverit a legalibus initiis in evangelicam perfectionem. Idcirco diligentius attendamus, si quando legem legimus, & prophetas, ne incidamus in maledictionem, quæ nunc dicitur: *Nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra a facite contumeliæ.* Quicumque jejunium Judæorum, quasi ignorantes redemptionis diem post adventum Jesu Christi observatis, non auditis redemptionem occulte, sed tantummodo palam. Absconsa quippe est propitia-

ἱλασμȣ, ἐςιν ἀκȣσαι, πως προεθετο ὁ θεος ἱλασμον περι των ἁμαρτιων ἡμων Ιησȣν, και ὁτι αὐτος ἱλασμος ἐςι περι των ἁμαρτιων ἡμων, ȣ͗ περι των ἡμετερων δε μονον, ἀλλα και περι ὁλȣ τȣ κοσμȣ. κἀν παραβολαι εὐαγγελικαι ἀναγινωσκωνται, και ὁ ἀκροατης αὐτων ἐξω, ȣ͗ κεκρυμμενως αὐτων ἀκȣσεται. ἐαν δε ἀκροατης ἀποςολος ἠν των εἰσερχομενων εἰς την οἰκιαν Ιησȣ, προσερχεται τω Ιησȣ· πυνθανεται και περι της ἀσαφειας της παραβολης, και ἑρμηνευει αὐτην Ιησȣς, και γινεται ἐκεινος ὁ ἀκροατης τȣ εὐαγγελιȣ ἀκȣων αὐτȣ κεκρυμμενως, ἱνα μη κλαυσῃ ἡ ψυχη αὐτȣ· των γαρ μη ἀκȣοντων κεκρυμμενως κλαιει ἡ ψυχη. τι θαυμασιως ȣ͗κ εἰπε· κλαυσεσθε, ἐαν μη ἀκȣσητε κεκρυμμενως· ἀλλα, ἡ ψυχη ὑμων κλαυσεται; ἐςι τις κλαυθμος μονης ψυχης κλαιȣσης. και ταχα ἐκεινον τον κλαυθμον διδασκει ἡμας σωτηρ λεγων, ἐκει ἐςαι ὁ κλαυθμος. κἀν λεγῃ, ȣ͗αι οἱ γελωντες νυν ὁτι πενθησετε και κλαυσετε, περι ἐκεινȣ τȣ κλαυθμȣ λεγει, ȣ͗ ἀπειλει και ἐνταυθα ὁ προφητης λεγων· ἐαν δε μη ἀκȣσητε κεκρυμμενως, κλαυσεται ἡ ψυχη ὑμων ἀπο προσωπȣ ὑβρεως. ὁταν γαρ ὑβριζησθε, τοτε κλαυσεσθε, και καταξȣσιν οἱ ὀφθαλμοι ὑμων δακρυα, ὁτι συνετριβη το ποιμνιον κυριȣ. ἐαν ἰδῃ νυν τις τα Ιȣδαϊκα, και συγκρινῃ αὐτα τοις ἀρχαιοις, ὀψεται τινα τροπον συνετριβη το ποιμνιον κυριȣ. ἠν γαρ τȣτο ποτε ποιμνιον κυριȣ, και ἐπει ἀναξιȣς ἐκριναν ἑαυτȣς, ἐςραφη ὁ λογος εἰς τα ἐθνη. εἰ ȣ͗ν ἐκεινο το ποιμνιον συνετριβη τȣ κυριȣ, ἡμεις ἡ ἀγριελαιος, ἡ παρα φυσιν ἑαυτης ἐγκεντριζομενη εἰς την καλλιελαιον των πατερων, ȣ͗ πλειον ὀφειλομεν φοβεισθαι, μηποτε συντριβῃ και τȣτο το ποιμνιον τȣ κυριȣ· μελλει γαρ συντριβεσθαι ποτε κατα το εἰρημενον ὑπο τȣ σωτηρος, ὁταν δια το πληθυνθηναι, την ἀνομιαν, ψυγησεται ἡ ἀγαπη των πολλων· περι τινων γαρ ὁ λογος, ȣ͗ περι χριςιανων λεγομενων το· ψυγησεται ἡ ἀγαπη των πολλων, εἰρηται; περι τινων ὁ λογος, ὁτι πλην ἐλθων ὁ υἱος τȣ ἀνθρωπȣ,

ἀρα,

ionis auditio, scire, quomodo posuerit Jesum Deus propitiationem pro peccatis nostris, & quia *ipse est propitiatio pro peccatis, non solum nostris, verum etiam totius mundi.* Parabolæ quoque cum leguntur in evangelio, & est auditor extraneus, non potest eas occulte audire. Si vero auditor fuerit apostolus, & unus eorum, qui ingrediuntur domum Jesu, accedit ad eum, interrogat de obscuritate parabolæ, & si interpretatus ei sit, quæ audivit, intelligens evangelium, audit ea occulte, ut non ploret anima ejus. Eorum quippe qui occulte non audiunt, plorabit anima. Quam admirande non ait: *Plorabitis, nisi occulte audieritis*; verum: *Plorabit anima vestra:* est quippe solius animæ fletus; & forsitan iste sit, de quo Salvator ait: *Ibi erit fletus & stridor dentium.* Illa quoque comminatio, qua ridentibus luctum, lacrymasque denuntiat; de hoc fletu est, quem commemorat Propheta, dicens: *Nisi audieritis occulte, plorabit anima vestra a facie contumeliæ.* Cum enim fueritis passi contumeliam, tunc plorabitis, & deducent oculi vestri lacrymas, quia contritus est grex Domini. Si consideremus statum, quomodo sit, Judæorum, & comparemus illum antiquæ felicitati, videbimus, quo pacto contritus sit grex Domini. Fuit quippe aliquando hic grex Domini; & quia indignos se judicaverunt salute, conversus est sermo Domini ad gentes. Si ergo grex ille contritus est, nos oleaster, qui contra naturam inserti sumus in bonam olivam patriarcharum, nonne plus debemus vereri, ne iste grex Domini conteratur? Futurum quippe est, ut aliquando & iste grex conteratur, juxta illud, quod a Salvatore dictum est: *Cum multiplicatæ fuerint iniquitates, tunc refrigescet charitas multorum.* De quibus enim hoc dicitur; *Refrigescet charitas multorum?* Nonne de his, qui nuncupantur christiani? de quibus hic sermo est: *Verumtamen veniens filius hominis, putas in-*

ἀρα, ἑυρησει την πιςιν ἐπι της γης; ϗ περι ἡμων ἐςι; δια τϋτο προσεχωμεν ἑαυτοις παντα πραττοντες, ἱνα ὁσημεραι τϋτο το ποιμνιον τϋ Θεϋ βελτιωται, ὑγιαζηται, θεραπευηται, και πασα συντριβη ἀποςη ἀπο των ψυχων ἡμων, ἱνα ἐν Χριςῳ Ιησϋ τελειωθωμεν, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τϋς αἰωνας. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιγ΄.

Εἰς το· Τις φεισεται ἐπι σοι Ιερϋσαλημ; και τα ἑξης.

Τα λεγομενα προς την Ιερϋσαλημ μετα πολλης ἀπειλης νοησαι θελομεν, ϋτως ἐχοντα· τις φεισεται ἐπι σοι Ιερϋσαλημ; ἢ τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἢ τις ἀνακαμψει ἐρωτησαι εἰς εἰρηνην σϋ; συ ἀπεςραφης με, λεγει κυριος. ὀπισω πορευσῃ, και ἐκτενω την χειρα μϋ ἐπι σε, και διαφθερωσε, και ϋκετι ἀνησω σε, και διασπερω αὐτϋς ἐν διασπορᾳ. εἰπα· ἠτεκνωθην, ἀπορια κατεσχε με. παραδειγμα λαμβανω, πολεμιον τινα ἀποδειχθεντα τϋ βασιλευοντος ἐπι της γης, ὁτι τῳ τοιϋτῳ ϋδε μεταδιδοναι ἐλεϋ ἐξεςιν, ἱνα μη δοκη τις προσκρϋειν τῳ καταδικασαντι βασιλει. και ϋκ ἐξεςι τον τοιϋτον ϋδε ἐλεησαι προσεπιτεινοντες τινες ϋδε σκυθρωπαζοντες ἐπ' αὐτῳ, ἱνα μη ἐπι τῳ σκυθρωπαζειν δοκωσι δυσαρεςεισθαι τῳ κριθεντι ὑπο τϋ βασιλεως. εἰ νενοηκας τϋτο, ἰδε μοι τον καταδικασθεντα ὑπο τϋ Θεϋ δια τας πολλας ἑαυτϋ ἁμαρτιας, και ὁρα τον τοιϋτον, και των βλεποντων ἀγγελων των τεταγμενων ἐπι το βοηθειν τῃ των ἀνθρωπων φυσει, ὑπο μηδενος ἐλεϋμενον. ἑκαςος γαρ των ἀγγελων ἰδων τον καταδικασαντα ὁτι θεος ἐςι, τον ἀποςραφεντα ὁτι δημιϋργος ἐςι, την φυσιν των ἁμαρτιων ὁτι τοιαυτη, ὡςε τον ἀγαθον θεον ἀναγκασθηναι (ἱν ϋτως εἰποιμι) αὐτην την ψηφον ἀγαγειν κατα τϋ ἡμαρτηκοτος, ἑκαςος των ὁρωντων ϋ

φειδε-

veniet fidem super terram? Nonne de nobis? Idcirco provideamus attentius, ut per singulos dies iste grex Domini melioretur, convalescat, integer perseveret, ut omni contritione ab animabus nostris recedente, efficiamur grex Domini in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA XIII.

(*Juxta Hieronymum X.*)

Quis parcet super te Hierusalem? &c.

EODEM INTERPRETE.

1. Ea, quæ ad Hierusalem cum ingenti comminatione dicuntur, volumus intelligere, & ita se habentia. *Quis parcet super te Hierusalem? aut quis contristabitur super te? Quis convertetur rogare ea, quæ in pacem sunt tibi? Aversata es a me, dicit Dominus. Retro ambulabis, & extendam manum meam super te, & disperdam te, & ultra non sinam te, & dispergam illos in dispersione. Dixi: Sine filiis effectus sum; egestas tenuit me.* Exemplum accipiam: hostis quispiam ac perduellis contra imperatorem hujus terræ judicatus est: ab hoc omnis misericordia aufertur; scilicet ne, dum damnato quis miseretur, incipiat offendere condemnantem. Sunt etiam nonnulli, qui adjiciunt ad severitatem, ut non contristentur quidem super eo, id magnopere devitantes, ne per mœrorem vultus monstrentur judicio regis offendi. Si intellexisti, considera mihi propter peccata multa a Deo condemnatum peccatorem, & vide, quomodo innumerabilibus angelis humano generi præsidentibus, ne ab uno quidem misericordia dignus judicetur. Singuli quidem angelorum prospicientes, quia Deus est, qui comdemnavit, quia creator est, qui adversatur, & tale

φειδεται, σκυθρωπαζει, ουκ ἐλεει, ουκ ἐπανερχεται, ὡστε παρακαλεσαι περι της προς τον τοιουτον εἰρηνης. ἡ Ἱερουσαλημ τοινυν αὐτη, οὑτω γαρ λελεξεται δια το γραμμα ἡμαρτηκεναι μου εἰς τον Ἰησουν, και τοιαυτα πεποιηκεναι, ἱνα εἰπῃ περι αὐτης ὁ Ἰησους, Ἱερουσαλημ, Ἱερουσαλημ, ἡ ἀποκτεινουσα τους προφητας, και λιθοβολουσα τους ἀπεσαλμενους προς αὐτην, ὁσακις ἠθελησα ἐπισυναξαι τα τεκνα σου, ὁν τροπον ὀρνις ἐπισυναγει τα νοσσια ὑπο τας πτερυγας, και ουκ ἠθελησατε; ἰδου ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος· καταλειπεσθω αὐτη ἡ Ἱερουσαλημ, ὡς καταλελειπται. οἱ ἀγγελοι, οἱ ἀει βοηθουντες τῃ Ἱερουσαλημ, δι' ὡν διεταγη και ὁ Μωσεως νομος διαταγεις δι' ἀγγελων ἐν χειρι μεσιτου, καταλιπετωσαν την Ἱερουσαλημ, και λεγετωσαν, τα ἁμαρτηματα αὐτης μεγαλα γεγονε, τον Ἰσραηλ ἀπεκτειναν, ἐπι τον Χριστον τας χειρας ἐπιβεβληκασιν. ὁσον ἐτι μικροτερα ἠν τα ἁμαρτηματα, ἐδυναμεθα ἐτι περι αὐτων ἀξιουν, και παρακαλειν, ἐδυναμεθα φειδεσθαι της Ἱερουσαλημ· τις ἐπι τουτῳ φεισεται; ἐαν ἁμαρτανων ἁμαρτῃ ἀνηρ εἰς ἀνδρα, και προσευξεται περι αὐτου. ἁμαρτιαν ἡμαρτεν Ἱερουσαλημ, δια τουτο εἰς σαλον ἐγενετο· και λεγεται προς αὐτην ταυτην πρωτον· τις φεισεται ἐπι σε Ἱερουσαλημ; και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἡμεις ου σκυθρωπαζομεν ἐπι τῃ Ἱερουσαλημ, και ταις συμφοραις αὐτης, και τοις γενομενοις παντι τῳ λαῳ ἐκεινῳ· τῳ γαρ ἐκεινων παραπτωματι ἡ σωτηρια ἡμων γεγονεν, εἰς το παραζηλωσαι αὐτους. και το παραπτωμα αὐτων τηλικαυτη γεγονεν ἁμαρτια· τις ουν φεισεται ἐπι σοι Ἱερουσαλημ; λεγω προς αὐτην, ἀπεκτεινας μου τον Ἰησουν, και λεγω· τις φεισεται ἐπι σοι Ἱερουσαλημ; και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι;

Μεταβαινω ἀπο του γραμματος και τοτε ὁδον ἐσχηκοτος, ἡν ἐδωκεν ὁ λογος, ἐπι ἑκαστην ψυχην ἠδη ἀξιωθεισαν του ὁραν την εἰρηνην· μετα γαρ τα μαθηματα τα θεια γεγονας Ἱερουσαλημ, το προτερον ουσα Ἰεβους. δευτερον δε μετεβαλε το ὀνομα, και γεγονεν Ἱερουσαλημ. Ἰεβους, φασιν Ἑβραιων παιδες, ὁτι ἑρμηνευεται, πεπα-

τημε-

tale esse peccatum, ut misericors, & clemens quodammodo necessitatem passus sit super eum sententiam promere, non parcunt, non contristantur, neque miserentur, non revertuntur, ut rogent pro eo pacem. Hierusalem igitur, quia ad priora scelera etiam hoc adjecit, ut crucifigeret Dominum meum Jesum, & in tantum surrexit scelus, ut de ea diceret Salvator: *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quasi gallina congregans pullos suos sub alas; & noluisti? Ecce dimittetur vobis domus vestra deserta*: ideo dimissa est, & usque ad præsens tempus destituta. Angeli quippe, qui semper auxiliabantur ei, per quos etiam lex Mosi tradita est, *disposita per angelos in manu Mediatoris*, deseruerunt eam, & dixerunt: multis facinoribus oppressa, Jesum interfecit, & in Dominum nostrum misit manus. Quandiu minora peccavit, potuimus rogare pro ea, potuimus obsecrare Dominum, potuimus parcere ei: super ista quis parcat? Si peccaverit vir in virum exorabitur pro eo; si autem peccaverit in Deum, quis orabit pro eo? *Grande piaculum commisit Hierusalem, grande perpetravit nefas, ideo in commotione facta est*; & dicitur ad eam: Nos non contristamur super Hierusalem, & calamitatibus ejus, & omnis populi illius. Illorum quippe delicto salus nobis facta est ad æmulandum eos. Et quia sic peccavit, ut voce Domini diceretur: *Quis parcet super Hierusalem?* Ego quoque dico ad interfectricem Domini mei: *Quis parcet super te Hierusalem, & quis contristabitur super te?*

2. Transcendam autem ad spiritalem intellectum ab humilitate litteræ, viam mihi pandente ratione, ut videam, quomodo unaquæque anima, digna pace Dei Hierusalem nuncupetur. Post disciplinam quippe divinam facta es Hierusalem, quæ prius fueras Jebus. In historia refertur, quod nomen loci

τημενη· Ιεβυς ὖν, ἡ πεπατημενη ὑπο δυναμεων ἀντικει-μενων ψυχη μεταβεβληται, και γεγονεν Ιερυσαλημ ὁρασις εἰρηνης. εἰ ὖν, ὁτε μεταβεβληκας ἀπο Ιεβυς, εἰς το γενεσθαι Ιερυσαλημ, ἡμαρτες, και τον υἱον τυ Θευ καταπεπατηκας, και το αἱμα της καινης διαθηκης κοινον ὡς ἐκεινη και συ ἡγησω, και ἐν ἁμαρτημασι γεγονας χαλεποις, λεχθησεται και περι συ, τις φεισεται ἐπι σοι Ιερυσαλημ, και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἐαν γενη τοιυτος, ὡς προδυναι τον Ιησυν. ἑκαςος ἡμων ἁμαρτανων, και μαλιςα οἱ μειζονα, εἰς Ιησυν ἁμαρτανει. ἐαν δε και ἀποςατης ἦς, ἐτι μαλιςα ταυτα ποιεις τῳ Ιησυ πνευματι ὁσα ἐποιησεν αὐτῳ Ιερυσαλημ σωματικως. διο ποσῳ δοκειτε χειρονος ἀξιωθησεται τιμωριας ὁ τον υἱον τυ Θευ καταπατησας, και το αἱμα της διαθηκης κοινον ἡγησαμενος, ἐν ᾡ ἡγιασθη, και το πνευμα της χαριτος ἐνυβρισας; εἰ κατεπατησας τον υἱον Θευ, και το πνευμα της χαριτος ἐνυβρισας, τις φεισεται ἐπι σοι; τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; τις ἀνακαμψει ἐρωτησαι τα εἰς εἰρηνην συ; αὐτον τον υἱον τυ Θευ σον ἐρωτησαντα τα εἰς εἰρηνην προεδωκεν ἡ τυ ἁμαρτωλυ ψυχη· τις δυναται παρακαλησαι ἀνακαμψας παλιν περι της εἰρηνης; γινωσκοντες ὖν, ὁτι ἀδυνατον τυς ἁπαξ φωτισθεντας, γευσαμενυς τε της δωρεας της ἐπυρανιυ, και μετοχυς γενηθεντας πνευματος ἁγιυ, και καλον γευσαμενυς θευ ῥημα, δυναμεις τε μελλοντος αἰωνος, και παραπεσοντας· παλιν ἀνακαινιζειν εἰς μετανοιαν, ἀνας αυρυντας ἐν ἑαυτοις τον υἱον τυ Θευ, και παραδειγματιζοντας· παντα πραττωμεν, ἱνα μη και περι ἡμων λεγηται το· τις φεισεται ἐπι σοι Ιερουσαλημ; και τις σκυθρωπασει ἐπι σοι; ἡ τις ἀνακαμψει ἐρωτησαι εἰς εἰρηνην σοι;

Και προς ἑκατεραν δε ἑρμηνειαν της Ιερουσαλημ ἁρμοσει και το ἑξης· συ ἀπεςραφης με, λεγει κυριος, ὀπισω πορευση. ὁτι ἀπεςραφης με τον υἱον του Θεου,

iſtius fuerit Jebus, & poſtea commutato vocabulo nuncupata ſit Hieruſalem. Jebus autem Hebræorum poſteri tradunt interpretari, *Conculcatam*. Jebus autem conculcata a fortitudinibus contrariis anima noſtra transmutata eſt, & facta Hieruſalem, *Viſio pacis*. Si itaque poſt demutationem a Jebus in Hieruſalem peccaveris, & ſanguinem teſtamenti, ſicut quidam, & tu communem exiſtimaveris, dicitur & de te: *Quis parcet ſuper te Hieruſalem? & quis contriſtabitur ſuper te?* Quis enim contriſtabitur, ſi talis fueris, ut tradas Jeſum? Unusquisque noſtrum quandoque peccat: maximeque cum peccat ingentia, in Jeſum peccat. Si autem & receſſerit a fide, hæc facit ſpiritaliter Chriſto, quæ corporaliter fecit Hieruſalem. Quamobrem *quanto plus arbitramini deteriora mereri ſupplicia eum, qui filium Dei conculcaverit, & ſanguinem teſtamenti pollutum duxerit, in quo ſanctificatur, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit?* Si conculcaſti Jeſum filium Dei, feciſti convitium ſpiritui gratiæ, quis parcet ſuper te? quis contriſtabitur ſuper te? quis revertetur rogare ea, quæ in pacem ſunt tibi? Ipſum Jeſum, qui rogabat pariter, & præſtabat ea, quæ erant in pacem, perdidit anima peccatrix, quis poteſt ultra rogare, converſus ad ea, quæ ſunt in pacem tibi? Scientes ergo, quia *impoſſibile eſt eos, qui ſemel illuminati ſunt, guſtaverunt etiam donum cæleſte, & participes ſunt facti Spiritus ſancti, guſtaverunt nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque ſæculi venturi, & prolapſi ſunt, renovari rurſus ad pœnitentiam, iterum crucifigentes in ſemetipſis filium Dei, & habentes oſtentui*, omni labore nitamur, ne & de nobis dicatur: *Quis parcet ſuper te Hieruſalem? aut quis contriſtabitur ſuper te? aut quis revertetur rogare ea, quæ in pacem ſunt tibi?*

3. Ad reliquam autem interpretationem, quod ſequitur, convenit: *Tu averſata es me; dicit Dominus, retro ambulabis.* Quia averſata es filium Dei,

&

και δια το απεςραφθαι τον υἱον τȣ θεȣ, απεςραφης τȣ θεον· τι δει και λεγειν; και επειδη απεςραφη ἡ Ιερȣσαλημ, ἐν τῃ Ιȣδαιᾳ τον Χριςον απεθȣσα, συνεκδοχικως παντας τȣς Ιȣδαιȣς σημαινει, δια τȣτο ὀπισω πορευσῃ. ἡν γαρ ὁτε ȣ̓κ ὀπισω επορευετο. αλλα εμπροσθεν. νυν δε ὀπισω πορευσεται. και εςραφησαν ταις καρδιαις εἰς Αἰγυπτον, δηλον ὁτι ἱνα ὀπισω πορευθωσι. περι δε τȣ τι ἐςι το, ὀπισω πορευσῃ, ἠτι τοις ἐμπροσθεν επεκτεινεσθαι ȣ̔τω παραςησωμεν. ὁ δικαιος τοις ἐμπροσθεν επεκτεινεται, των ὀπισθεν επιλανθανεται δηλον ὁτι ὁ ἐναντιως τῳ δικαιῳ διακειμενος, των ὀπισω μεμνηται, και τοις ἐμπροσθεν ȣ̓κ επεκτεινεται, των δ' ὀπισω μεμνημενος, παρακȣει τȣ Ιησȣ διδασκοντος και λεγοντος, μη ςραφετω εἰς τα ὀπισω αραι το ἱματιον αὐτȣ. παρακȣει τȣ Ιησȣ λεγοντος· ȣ̓δεις βαλων την χειρα ἐπ' αροτρον, και ςραφεις εἰς τα ὀπισω, εὐθετος ἐς τῃ βασιλειᾳ τȣ θεȣ· και ἐν τῳ νομῳ δε γεγραπται ὁτι εἰπον οἱ αγγελοι προς τον ἐξελθοντα απο Σοδομων Λωτ· μη περιβλεψῃ εἰς τα ὀπισω, μηδε ςῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ· εἰς το ὀρος σωζȣ μηποτε συμπαραληφθῃς και τȣτο δε ἐχει διανοιαν αξιαν αγγελικȣ πνευματος μη περιβλεψῃς εἰς τα ὀπισω, αει τοις ἐμπροσθεν επεκτεινȣ, καταλελοιπας Σοδομα, μη ςρεφȣ εἰς Σοδομα καταλελοιπας την κακιαν και την ἁμαρτιαν, μη επιςραφῃς προς αὐτην, μηδε ςῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ και τηρησεις την προτεραν ἐντολην την λεγȣσαν· μη περιβλεψῃς εἰς τα ὀπισω. ȣ̓κ αρκει σοι προς το σωθηναι ἐαν μη και της δευτερας ἐντολης ακȣσῃς λεγȣσης, μηδε ςῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ. ȣ̓ δει γαρ αρξαμενον προκοπτειν ἑςαναι ἐν τῃ περιχωρῳ Σοδομων, εἰ και Σοδομα διαβεβηκεν, αλλα διαβαντα απο τȣ ἑςαναι ἐν τῃ περιχωρῳ, σωζεσθαι εἰς το ὀρος, κατα το· μη περιβλεψῃς εἰς τα ὀπισω, μηδε ςῃς ἐν πασῃ τῃ περιχωρῳ εἰς το ὀρος σωζȣ, μηποτε συμπαραληφθῃς. εἰ βȣλει μη συμπαραληφθηναι Σοδομιταις, μηποτε εἰς τα ὀπισω ςραφῃς, μητε ςῃς ἐν τῃ περιχωρῳ Σοδομων, μηδ'

αλλα-

& per hoc etiam a Deo patre recessisti, retro ambulabis. Quid autem necesse est manifesta replicare? Hierusalem, quæ quondam in Judæa erat, a qua figuraliter universi Judæi intelliguntur, quia aversata est Christum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus, quando non ambulaverunt retro: nunc vero ambulant, & conversi sunt corde in Ægyptum, ut retro ambulent. Quid autem sit, retro ambulent, sive extendi in priora, considera. Justus eorum, quæ retro sunt, obliviscens, in priora extenditur. Peccator posteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem posteriorum meminit, prævaricatur in legem Jesu dicentis: *Ne convertatur retrorsum tollere vestimentum suum.* Inobediens est dicto ejus: *memento te uxoris Loth*, cum contemnit imperium Salvatoris dicentis: *Nemo mittens manum super aratrum, & respiciens retrorsum, aptus est regno Dei.* In lege quoque scriptum esse reperimus angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixisse: *Ne respexeris retro, & ne steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Habes & hunc intellectum dignum spiritu Dei: *Ne*, inquit, *respexeris retro*, id est, in priora extende. Dimisisti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimisisti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne steteris in tota regione. Etiamsi præcedens imperium custodieris, de quo dicitur: *Ne respexeris retro*, non tibi sufficit ad salutem, nisi & consequens observaveris: *Ne steteris in tota regione*; non enim expedit incipienti proficere, ut stet in regionibus Sodomorum. Et si Sodomam transcendisti, & a Satanæ regione discedens, incipis liber esse suppliciis, expedit, ut salveris in monte; *Ne respexeris retro, nec steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Si vis a Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne steteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, sed cum

και δια το ἀπεςραφθαι τον υἱον τȣ θεȣ, ἀπεςραφης τη
θεον· τι δει και λεγειν; και ἐπειδη ἀπεςραφη ἡ Ιερȣ-
σαλημ, ἐν τη Ιȣδαια τον Χριςον ἀτεθȣσα, συνεκδοχι-
κως παντας τȣς Ιȣδαιȣς σημαινει, δια τȣτο ὀπισω πο-
ρευση. ἠν γαρ ὁτε ȣκ ὀπισω ἐπορευετο. ἀλλα ἐμπρο-
σθεν. νυν δε ὀπισω πορευσεται. και ἐςραφησαν ταις καρ-
διαις εἰς Αἰγυπτον, δηλον ὁτι ἱνα ὀπισω πορευθωσι.
περι δε τȣ τι ἐςι το, ὀπισω πορευση, ἠτι τοις ἐμπρο-
σθεν ἐπεκτεινεσθαι ȣτω παραςησωμεν. ὁ δικαιος τοις
ἐμπροσθεν ἐπεκτεινεται, των ὀπισθεν ἐπιλανθανεται.
δηλον ὁτι ὁ ἐναντιως τῳ δικαιῳ διακειμενος, των ὀπισω
μεμνηται, και τοις ἐμπροσθεν ȣκ ἐπεκτεινεται, των δε
ὀπισω μεμνημενος, παρακȣει τȣ Ιησȣ διδασκοντος και
λεγοντος, μη ςραφετω εἰς τα ὀπισω ἀραι το ἱματιον αὐ-
τȣ. παρακȣει τȣ Ιησȣ λεγοντος· ȣδεις βαλων την χει-
ρα ἐπ' αροτρον, και ςραφεις εἰς τα ὀπισω, εὐθετος ἐςι
τη βασιλεια τȣ θεȣ· και ἐν τῳ νομῳ δε γεγραπται,
ὁτι εἰπον οἱ ἀγγελοι προς τον ἐξελθοντα ἀπο Σοδομων
Λωτ· μη περιβλεψη εἰς τα ὀπισω, μηδε ςης ἐν παση
τη περιχωρῳ· εἰς το ὀρος σωζȣ μηποτε συμπαραληφθης
και τȣτο δε ἐχει διανοιαν ἀξιαν ἀγγελικȣ πνευματος
μη περιβλεψης εἰς τα ὀπισω, ἀει τοις ἐμπροσθεν ἐπεκ-
τεινȣ, καταλελοιπας Σοδομα, μη ςρεφȣ εἰς Σοδομα
καταλελοιπας την κακιαν και την ἁμαρτιαν, μη ἐπι-
ςραφης προς αὐτην, μηδε ςης ἐν παση τη περιχωρῳ
και τηρησεις την προτεραν ἐντολην την λεγȣσαν· μη πε-
ριβλεψης εἰς τα ὀπισω. ȣκ ἀρκει σοι προς το σωθηναι
ἐαν μη και της δευτερας ἐντολης ἀκȣσης λε',ȣσης, μηδε
ςης ἐν παση τη περιχωρῳ. ȣ δει γαρ ἀρξαμενον προ
κοπτειν ἱςαναι ἐν τη περιχωρῳ Σοδομων, εἰ και Σοδο
μα διαβεβηκεν, ἀλλα διαβαντα ἀπο τȣ ἱςαναι ἐν τ
περιχωρῳ, σωζεσθαι εἰς το ὀρος, κατα το· μη περι
βλεψης εἰς τα ὀπισω, μηδε ςης ἐν παση τη περιχωρῳ
εἰς το ὀρος σωζȣ, μηποτε συμπαραληφθης. εἰ βȣλε
μη συμπαραληφθηναι Σοδομιταις, μηποτε εἰς τα ὀπι
σω ςραφης, μητε ςης ἐν τη περιχωρῳ Σοδομων, μηδ

ἀλλα-

& per hoc etiam a Deo patre recessisti, retro ambulabis. Quid autem necesse est manifesta replicare? Hierusalem, quæ quondam in Judæa erat, a qua figuraliter universi Judæi intelliguntur, quia aversata est Christum, ideo retro ambulat. Fuit quippe tempus, quando non ambulaverunt retro: nunc vero ambulant, & conversi sunt corde in Ægyptum, ut retro ambulent. Quid autem sit, retro ambulent, sive extendi in priora, considera. Justus eorum, quæ retro sunt, obliviscens, in priora extenditur. Peccator posteriorum meminit, priora non appetens. Qui autem posteriorum meminit, prævaricatur in legem Jesu dicentis: *Ne convertatur retrorsum tollere vestimentum suum.* Inobediens est dicto ejus: *mementote uxoris Loth*, cum contemnit imperium Salvatoris dicentis: *Nemo mittens manum super aratrum, & respiciens retrorsum, aptus est regno Dei.* In lege quoque scriptum esse reperimus angelos ad Loth egredientem de Sodomis dixisse; *Ne respexeris retro, & ne steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Habes & hunc intellectum dignum spiritu Dei: *Ne*, inquit, *respexeris retro*, id est, in priora extende. Dimisisti Sodomam, ne revertaris in Sodomam. Dimisisti vitia atque peccata, ne regrediaris ad ea. Ne steteris in tota regione. Etiamsi præcedens imperium custodieris, de quo dicitur: *Ne respexeris retro*, non tibi sufficit ad salutem, nisi & consequens observaveris: *Ne steteris in tota regione*; non enim expedit incipienti proficere, ut stet in regionibus Sodomorum. Et si Sodomam transcendisti, & a Satanæ regione discedens, incipis liber esse suppliciis, expedit, ut salveris in monte; *Ne respexeris retro, nec steteris in tota regione: in monte salvum te fac, ne forte comprehendaris.* Si vis a Sodomorum ruina non comprehendi, ne convertaris retro, ne steteris in regione eorum, ne ad alia pergas loca, sed cum

ἀλλαχυ γενη ἡ εἰς το ὀρος. ἐκει γαρ ἐςι μονον σωθηναι. ἐςι δε το ὀρος κυριος Ιησυς, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τυς αἰωνας· ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιδ'.

Εἰς το· Οἰμοι ἐγω μητηρ, μεχρι τυ· δια τυτο ταδε λεγει κυριος· ἐαν ἐπιςραφης, και ἀποκαταςησω σε.

Οἱ ἰατροι των σωματων παρα τυς καμνοντας γινομενοι, και ἀει τη θεραπεια των καμνοντων ἑαυτυς ἐπιδιδοντες, κατα το βυλημα της τεχνης της ἰατρικης, ὁρωσι τινα, και θιγκανυσιν ἀηδιων, ἐπ' ἀλλοτριαις συμφοραις καρπυνται ἰδιας λυπας, και ἐςιν ἀει ὁ βιος αὐτων ἐν περιςασει· ὐδεποτε γαρ εἰσι μετα ὑγιαινοντων, ἀλλ' ἀει μετα των τραυματων, μετα των νομας ἐχοντων, μετα των πεπληρωμενων πυων, πυρετων, νοσων ποικιλων. και εἰ βυλεται τις ςειλασθαι την ἰατρικην, ὐκ ἀγανακτησει, ὐδε ἀμελησει τυ βυληματος της τεχνης, ἡς ἀνειληφεν, ἐπαν ᾖ μετα των τοιυτων ὡς προειρηκαμεν. τυτο δε μοι το προοιμιον λελεκται, δια το και τυς προφητας οἱον εἰναι ἰατρυς ψυχων, και ἀει προσδιατριβειν ὁπυ οἱ δεομενοι θεραπειας· ὐ γαρ χρειαν ἐχυσιν οἱ ὑγιαινοντες ἰατρυ, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες. ὁπερ δε πασχυσιν ὑπερ των ἀκολαςως καμνοντων ἰατροι, τυτο πασχυσι και οἱ προφηται και οἱ διδασκαλοι ὑπο των ὐβυλομενων θεραπευεσθαι. ἐκειθεν γαρ μισυνται, ὡς διατασσομενοι παρα την προαιρεσιν της ἐπιθυμιας των καμνοντον, ὡς κωλυοντες τρυφαν και ὑδεσθαι, τυς και ἐν νοσοις βυλομενυς μη τα ἀξαι των νοσων λαμβανειν. φευγυσιν ὐν οἱ ἀκολαςοι των καμνοντων ἰατρυς, πολλακις αὐτοις και λοιδορυμενοι και κακολογυντες αὐτυς, και παν ὁτιποτυν ποιυντες ὁ ποιησειεν ἀν ἐχθρος ἐχθρων.

inde discesseris, ascende in montem, in quo solo salus est, nomen Jesu Christi, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum, Amen.

HOMILIA XIV.

(*Juxta Hieronymum XI.*)

Ab eo loco, in quo scriptum est: *Heu mihi ego mater;* usque ad locum, in quo ait: *Si conversus fueris, restituam te.*

EODEM INTERPRETE.

Medici corporum ægrotantibus assistentes, & juxta disciplinam artis suæ volentes curare eos, qui in infirmitatibus constituti sunt, vident tristia, injucunda pertractant, & in alienis calamitatibus mœrore proprio conficiuntur: semper enim conversatio eorum in gemitu, semper in curis est, numquam cum lætis consortium habent: cum vulneratis, cum his, quorum carnes incommodis variis debilitantur, qui febribus æstuant, qui dolore torquentur, jugi servitio perseverant. Et si quis eorum vult implere medicinam, non indignatur, non obliviscitur propositi artis suæ, postquam cum his fuerit, quos sermo præfatus est. Hæc idcirco in procemio diximus, quia & prophetæ medici quodammodò sunt animarum, & illuc semper ire jubentur, ubi languentes sint: *Non enim necesse habent sani medicum, sed ii, qui se male habent.* Quod autem a deliciosis ægrotantibus medici patiuntur, hoc sustinent prophetæ ac magistri ab his, qui curari nolunt. Odio quippe habentur quasi præcipientes adversum desideria languentium, quia prohibent deliciis, & cibis variis uti eos, qui, cum sint infirmi, nolunt escis infirmorum vesci. Fugiunt ergo inobedientes atque languentes medicos, & maledictis

θρων. ἐπιλανθανονται γαρ οὗτοι ὁτι ὡς φιλοι προσερχονται, ἀφορωντες εἰς το ἐπιπονον της διαιτης, εἰς το ἐπιπονον ἀπο σιδηρου ἰατρων πληγης, οὐκ εἰς το τελος μονον το μετα τον πονον, και μισουσιν ὡς πατερας πονων μονον, οὐχι δε πονων φεροντων ἐπι ὑγιειαν τους ἰατρευομενους.

Ὁ λαος τοινυν ἐκεινος, εἰ και ποικιλαι νοσοι ἦσαν ἐν τῳ λαῳ τῳ χρηματισαντι του θεου, ἐπεμπεν αὐτοις ἰατρους ὁ θεος τους προφητας. εἱς των ἰατρων και Ιερεμιας ἦν. ἤλεγχε τους ἁμαρτανοντας, ἐπιστρεφειν βουλομενος τους κακως πραττοντας. οἱ δε δεον ἀκουειν των λεγομενων, κατηγορουν του προφητου, και κατηγορουν ἐπι δικαστου παραπλησιου ἑαυτοις. και ἀει ἐν δικαις ἦν ὁ προφητης ἐπι των, ὁσον ἐπι τῃ προφητειᾳ αὐτου, θεραπευθεντων, δια δε την ἰδιαν ἀπειθειαν μη θεραπευομενων. ἐπι τουτοις ὁτε μεν λεγει, και εἶπα· οὐ μη λαλησω, οὐδε μη ὀνομασω το ὀνομα κυριου. και ἐγενετο ὡς πυρ καιομενον φλεγον ἐν τοις ὀστεοις μου, και παρειμαι παντοθεν, και οὐ δυναμαι φερειν· ὁτε δε φησιν, ὁρων ἑαυτον ἀει δικαζομενον, λοιδορουμενον, ἐγκαλουμενον, ψευδομαρτυρουμενον· οἴμοι ἐγω μητηρ, ὡς τινα με ἐτεκες, ἐλεγεν, ἀνδρα, οὐ δικαζομενον, και οὐ διακρινοντα, ἀλλα διακρινομενον πασῃ τῃ γῃ; και ἐπει οἱ καμνοντες οὐκ ἤκουον αὐτου καλα συμβουλευοντος, και ἰατρικῳ σφισιν οὐκ ὠφελησαν. και ἐπει δανειζοντος αὐτου τα πνευματικα ἀργυρια, οὐκ ἐβουλοντο ἀκουειν ἐκεινοι οἱς ἐλεγεν, ἱνα ὠφεληθωσιν ἐξ ὧν ἤκουσαν, φησιν· οὐδε ὠφειλησε μοι οὐδεις, οὐδε ὠφελησα.

Αλλα προλαβων ταυτα εἶπον πριν διηγησωμαι το. οὐκ ὠφελησα, οὐδε ὠφελησε μοι οὐδεις. δισση γαρ ἐστιν ἡ γραφη. ἐν μεν γαρ τοις πλειστοις ἀντιγραφοις, οὐκ ὠφελησα, οὐδε ὠφελησε με οὐδεις· ἐν δε τοις ἀκριβεστατοις και συμφωνουσι τοις ἑβραϊκοις, οὐκ ὠφειλησα, οὐδε ὠφειλησε μοι οὐδεις,

ıtque injuriis repellunt, eaque prorſus iis faciunt, ıuæ faciat quis inimicis & hoſtibus ſuis. Abominanur enim eos quaſi inimicos venire, quaſi id tantum nodo deſiderantes, quomodo dolores & victus parimonia, ex eorum diſpoſitione naſcantur; quomodo cutiſſimo ferro corpora ſecent; & execrantur eos uaſi auctores tantorum cruciatuum, & non ſanitais, quæ ex doloribus redditur.

2. Populus igitur ægrotabat variis languoribus, k miſit illis medicos prophetas Deus. Unus ex meicis & Jeremias fuit, corripiens peccatores, & con'ertere volens a vitiis ad virtutes. Illi vero cum ıeberent ea, quæ dicebantur, audire, e contrario ccuſabant Prophetam apud judices ſimiles ſui. Ex ıuo factum eſt, ut ſemper in calumniis & in triſtitiis uerit Jeremias, eorum perverſitatis, quantum in ſe uit, curam gerens. Juxta propriam autem increulitatem adhuc ægrotantibus iſtiusmodi aliquando loıuitur: *Et dixi: non loquar, neque nominabo nomen Doıini. Et factum eſt ut ignis ardens in oſſibus meis, & iſſolutus ſum undique, & ferre non poſſum*, aliquando utem videns, ſe maledictis ſemper, clamoribus & ıjuriis inſectari: *Heu mihi*, inquit, *mea mater*, *ut uid me genuiſti virum, qui judicer & diſcernar omni tera?* Et quia ægrotantes bene conſulentem, & juxta ıedicinæ diſciplinam, audire contempſerunt: *Non rofui*, inquit. Rurſuſque, quia illo ſpiritales pecuias commodante auditores accipere noluerunt, ut tilitatem conſequerentur, & fructum ex his, quæ cceperant, redderent, ait: *Neque profuit mihi quisuam.*

3. Verum hæc anticipans locutus ſum, priusquam xponerem: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.*)uplex quippe ſcriptura eſt: nam in multis exemplarius continetur: *Non profui, neque profuit mihi quisuam.* In his vero, quæ exemplaria veriora ſunt, &

ὐδεις. δει ὐν και το καθηρμηνευμενον και φερομενον ἐν ταις ἐκκλησιαις διηγησασθαι, και το ἀπο των ἑβραϊκων γραφων ἀδιηγητον μη καταλιπειν. ἐκηρυσσε τοινυν τον λογον, ὐδεις προσιετο τα λεγομενα· ὡς και ἰατρος προσανηλισκε τα φαρμακα, ἀκολαςων, και τας ιδιας ἐπιθυμιας πληρυντων των καμνοντων· ὡσει και ἐκεινος ἐλεγεν, ὐκ ὠφελησα, ὐδε ὠφελησε με ὐδεις. ταχα ἀντιπαθεια ἐςι δια την φιλανθρωπιαν τυ ὠφεληθεντος προς τον ὠφελησαντα, ὡςε γεμεσθαι εἰς το ὠφεληθηναι και τον λεγοντα, ἐπει μακαριος ὁ λεγων εἰς ὠτα ἀκυοντων, ὑτως ὐν την ὠφελειαν ὠφελεθειη ἀν διδασκαλος ἀπο ἀκροατων προκοπτοντων και βελτιυμενων· ὠφεληθειη ἀν τῳ ἐχειν καρπυς ἐν αὐτοις· εἰ γαρ καρπον δει μεν ἐχειν ἐν τοις ἀκροαταις τον λεγοντα, ὁ δε ἀκροωμενος παρακδεχοιτο, και ἐξω γινοιτο των λεγομενων, λεγεται το· ὐκ ὠφελησε με ὐδε εἰς· ἐπει μη ὠφεληται ταυτην την ὠφελειαν, ἡν ὠφεληθη ἀν ἐκ τυ τον ἀκροατην ὠφεληθεντα, αἰτιον προκοπης και μακαριοτητος γενεσθαι τῳ ὠφελησαντι. και ἀλλως δε, πας ὁ διδασκων, κατ' αὐτο το διδασκειν, ὁσῳ συνετωτερος ἐςιν ὁ μανθανων, ὠφελειται εἰς ἁ διδασκει, εἰς ἁ μανθανει. και κρειττυς γινονται περι ἁ παραδιδοασι μαθηματα οἱ λεγοντες, ὁτε συνετοι ὀντες οἱ ἀκροαται, και ὐχ' ἀπαξαπλως παραδεχονται, ἀλλα ἀντιβασανιζυσι, και ἐρωτωσι, και ἐξεταζυσι το βυλημα των λεγομενων. ὐτ' ὐν ὠφελησα, ὐτε ὠφελησε με ὐδε εἰς.

Επει δε και ἀλλη διηγησις ἀναγκαια, δια τα ἀντιγραφα τα ἀκριβεςερα ὐτως ἐχοντα, ὐκ ὠφειλησα, ὐδε ὠφειλησεμοι ὐδεις, διηγησωμεθα και ὐτως ἐχον το ῥητον. ὁ μεν γαρ πασιν ἀποδιδυς τας ὀφειλας, τῳ τον φορον, τον φορον· τῳ το τελος, το τελος· τῳ τον φοβον, τον

φοβον

cum hebræis consonant, habetur: *Non debui, neque debuit mihi quisquam.* Oportet igitur & id, quod in usu est, atque in ecclesiis legitur exponere; & hoc, quod in hebræis codicibus invenitur, intactum non præterire. Prædicavit Jeremias mandata divina; nemo his, quæ prædicantur attendit. Quamobrem quasi medicus libens ac promptus medicamina languentibus tribuit, & illis non secundum artificium curatis, sed juxta voluntatem suam agentibus dicit: *Non profui, neque profuit mihi quisquam.* Quódammodo enim beneficium consequitur ipse, qui curat, si fructum sui laboris in ægrotante conspiciat, & per lætitiam mentis etiam ipse consequitur utilitatem, secundum illud, quod dicitur: *Beatus, qui loquitur in aures àudientium.* Hanc igitur utilitatem, quam consequitur magister ab auditoribus suis, si proficiant audiendo, dum fructus ex salute eorum consequitur quodammodo: Jeremias, videns, de Judæis non habere se, dicit: *Non profuit mihi quisquam.* Si enim debet auditoribus prodesse, quod loquor, auditores vero, quæ dicuntur, abjiciunt, & ego dico: *Non profui, neque profuit mihi quisquam;* quia hanc utilitatem non sum consecutus, quam consequitur is, qui beatus efficitur, dum in aures loquitur audientium. Potest autem & aliter intelligi. Quicumque discipulis præcipit, iste, si ingeniosos, & audientis naturæ habeat auditores, quanto plus præcipit, tanto plus proficit, illis interrogantibus, & de eo, quod dicit, sæpe quærentibus, qui sit sensus in dicto, qui ordo, quæ scripti voluntas. Unde e contrario ait: *Non profui, neque profuit mihi quispiam.*

4. Quia autem & alia nobis expositio residua est, propter exemplaria certiora, in quibus continetur: *Non debui, neque debuit mihi quisquam*, & hunc locum consideremus. *Qui omnibus omnia restituit, cui vectigal, vectigal, cui timorem, timorem, cui tributum, tri-*

φοβον· τῳ την τιμην, την τιμην· και πασι τα καθηκοντα αποδιδȣς, ὡς μη ὀφειλειν τα καθηκοντα προς τινας, τιμησας τȣς γονεις, ὡς γονεις· ἀδελφȣς, ὡς ἀδελφȣς· υἱȣς, ὡς υἱȣς· ἐπισκοπȣς, ὡς ἐπισκοπȣς· πρεσβυτερȣς, ὡς πρεσβυτερȣς· διακονȣς, ὡς διακονȣς· πιςȣς, ὡς πιςȣς· κατηχȣμενȣς, ὡς κατηχȣμενȣς· εἰ παντα ἀποδιδωσι τα καθηκοντα, ȣκ ὠφειλησεν· εἰ δε ὠφειλει μεν ποιησαι καθηκον, ȣ πεποιηκε δε, ȣ δυναται λεγειν, ȣκ ὠφειλησα· ὀφειλων γαρ ȣκ ἀποδεδωκε. πως ȣν διηγησομαι και το, ȣδε ὠφειλησε μοι ȣδεις; ἐγω μεν ἐδανειζον, και διδοναι ἐβȣλομην τα πνευματικα χρηματα, οἱ δε ἀπεςρεφοντο ἀπο των λεγομενων, και ȣ παρειχον αὐτȣς δεκτικȣς ἱνα ὀφειλωσι. δια τȣτο ȣκ ὠφειλησε μοι ȣδε εἱς· τις γαρ παρεδεξατο τα λεγομενα, ἱνα ἐκ τȣ παραδεχεσθαι ὀφειλετης γενηται ὡν ἠκȣσε, και ἀπαιτηθη ὡς ὀφειλετης των λεγομενων τȣς τοκȣς. βελτιον ȣν κατα τȣτο λαβειν τον ἀκροατην ἀπο τȣ λεγοντος λογικα ἀργυρια, και ὀφειλειν, ἠ μη παραδεχομενον, μηδε λαμβανοντα, μηδε ὀφειλειν. ὡς ἐν ἐγκλημασι γαρ κειται και το, ȣκ ὠφειλησε μοι ȣδε εἱς.

Το δε· οἱμοι μητηρ, ὡς τινα με ἐγεννησας ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐν παση τῃ γῃ; ȣκ οἰμαι τοις ἀλλοις ȣτως ἁρμοζειν προφηταις λεγειν, ὡς τῳ Ιερεμιᾳ. οἱ μεν γαρ πολλοι των προφητων μετα τινας χρονȣς, μετα την κακιαν, μετα τα ἁμαρτηματα μεταβαλοντες προφητευειν ἠρξαντο· Ιερεμιας δε ἐκ παιδων προφητευει. και ἐςι παραδειγμα διδοναι ἀπο των γεγραμμενων. Ησαϊας ȣκ ἠκȣσε, προ τȣ με πλασαι ἐν κοιλιᾳ, ἐπιςαμαι σε· και προ τȣ σε ἐξελθειν ἐκ μητρας ἡγιακα σε· προφητην εἰς ἐθνη τεθεικα σε, ȣδε εἰπεν, ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι· ἀλλ᾽ ὁτε εἰδε την προφητειαν ἀναγεγραμμενην ἐν τῃ προφητειᾳ αὐτȣ, εἰδε, και εἰπεν· οἱμοι· ταλας ἐγω, ὁτι ἀκαθαρτα χειλη ἐχων, ἐν μεσῳ λαȣ ἀκαθαρτα χειλη ἐχοντος ἐγω οἰκω, και τον βασιλεα κυριον σαβαωθ εἰδον τοις ὀφθαλμοις

butum, cui honorem, honorem, & universis omnia repræsentat, nulli debens aliquod officium, verbi gratia, honorans parentes ut parentes, fratres ut fratres, filios ut filios, episcopos ut episcopos, presbyteros ut presbyteros, diaconos ut diaconos, fideles ut fideles, catechumenos ut catechumenos; si omnia omnibus reddat, nulli debet officium. Si vero reddere debet, & non reddit, non potest dicere: *non debui*; cum enim debuerit, non exolvit. Quod autem sequitur, *non debuit mihi quisquam*, sic intelligendum est: ego quidem fœnerari volui, & spiritales pecunias commodare, sed illi averterunt aures suas ab iis, quæ dicebantur, neque voluerunt præbere se dociles, ut mihi deberent, quæ audiebant. Idcirco non debuit mihi quisquam. Si quis enim voluerit sermones, qui dicuntur, audire, debitor fit eorum, & quasi debitor etiam usuras reddere exigitur. Ex quo magis expedit auditoribus accipere disciplinæ verba cum fœnore, & fieri debitores, quam non accipere, nec debere. Accusantur quippe tales, dicente Propheta: *Non debuit mihi quisquam.*

5. Quod ait: *Heu mihi mea mater, quare me genuisti virum, qui judicer & discernar omni terræ?* non sic existimo convenire aliis prophetis ut Jeremiæ: multi siquidem prophetarum post aliquod spatium, primo mali, & jam post peccata conversi, prophetare cœperunt: Jeremias vero a puero sumpsit vaticinationis exordium. Et hujus rei possumus de scripturis accipere testimonium. Isaias non audivit: *Antequam te plasmarem, in utero novi te, & antequam exires de vulva, sanctificavi te, & prophetam in gentibus posui te:* neque ait: *Nescio loqui, quia juvenis ego sum:* sed visione sibi revelata, ait: *Væ mihi misero, quoniam compunctus sum, quia immunda labia habens, in medio populi immunda labia habentis ego habito, & regem Dominum Sabaot vidi oculis meis, & missum est ad me unum*

μοις μȣ· και ἀπεϛαλη, φησι, προς με ἐν των σεραφιμ, και ἥψατο των χειλεων μȣ, και εἰπεν· ἰδȣ ἀφῃρηκα τας ἀνομιας σȣ και τας ἁμαρτιας σȣ, ἁς δηλαδη προτερον ἐποιησεν. ὑϛερον ȣ̓ν γεγονεν ἀξιος τȣ ἁγιȣ πνευματος Ησαΐας, και ἐπροφητευσε. και ἐπ᾽ ἀλλῳ το παραπλησιον ἑυροις ἀν. ἀλλ᾽ ȣ̓τος ὁ Ιερεμιας ἐτι ἐκ σπαργανων τῳ πνευματι τῳ προφητικῳ κοσμηθεις, ἐκ παιδων προεφητευσε· διο ἐλεγε, (το κοινον γαρ πρωτον διηγȣμαι) οἰμοι ἐγω μητηρ, ὡς τινα με ἐγεννησας ἀνδρα δικαζομενον, και διακρινομενον πασῃ τῃ γῃ; των προ ἐμȣδε τις ἐπεβαλε τῳ τοπῳ λεγων, ὁτι ταυτα ἐλεγεν ȣ̓ προς την μητερα την σωματικην; ἀλλα προς την μητερα την γενωσαν προφητας. τις δε γεννᾳ προφητας; ἡ σοφια τȣ Θεȣ. ἐλεγεν ȣ̓ν το, οἰμοι ἐγω μητηρ, ὡς τινα με ἐτεκες ὠ σοφια; τα δε τεκνα της σοφιας και ἐν τῳ εὐαγγελιῳ ἀναγεγραπται, και ἀποϛελλει ἡ σοφια τα τεκνα αὐτης. εἰρηται ȣ̓ν, οἰμοι ἐγω μητηρ ἐμη σοφια, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον; τις εἰμι ἐγω, ὁτι εἰς τοσȣτον γεγεννημαι, ἱνα δικαζωμαι, ἱνα διακρινωμαι δια τȣς ἐλεγχȣς, δια τας ἐπιπληξεις, δια την διδασκαλιαν προς παντας τȣς ἐπι της γης; ἐαν ὁ Ιερεμιας ταυτα λεγῃ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον πασῃ τῃ γῃ; ȣ̓κ ἐχω διηγησασθαι το, πασῃ τῃ γῃ. ȣ̓ γαρ πασῃ τῃ γῃ διεκρινετο Ιερεμιας. ἡ βιασαμενοι ἐρȣμεν το, πασῃ τῃ γῃ, ἀντι τȣ, πασῃ τῃ Ιȣδαιᾳ. ȣ̓ γαρ ἐφθανεν ἡ προφητεια αὐτȣ προφητευοντος τοτε εἰς πασαν την γην. μηποτε δε ὡς ἐν τῃ ἀρχῃ περι τȣ κυριȣ ἡμων Ιησȣ Χριϛȣ εἰρηται, ȣ̓τως και ἐνταυθα ἐρȣμεν, ἐπει ἐσημειωσαμην το· ἰδȣ τεθεικασε εἰς ἐθνη, και βασιλειας, ἐκριζȣν, και κατασκαπτειν, και ἀπολλυειν, και οἰκοδομειν, και καταφυτευειν· τȣτο ȣ̓κ ἐποιησεν ὁ Ιερεμιας. Ιησȣς δε Χριϛος τας της γης ἁμαρτιας βασιλειας ἐξερριζωσε, και τας οἰκοδομας της κακιας κατεσκαψε, και ἐποιησεν ἀντι ἐκεινων των βασιλειων βασιλευσαι την δικαιοσυνην, και την ἀληθειαν ἐν ταις ψυχαις ἡμων. ὡσπερ ȣ̓ν ἐκεινα

de Seraphim, & tetigit labia mea, & dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas, & peccata tua purgavi. Pristina igitur peccata purgata sunt, & dignus effectus Spiritu sancto Isaias prophetavit. De aliis quoque similia si quæras, reperies. At non talis Jeremias; ab ipsis enim cunabulis Spiritu sancto plenus, prophetare orsus est: propter quod ait: (secundum communem quippe sensum primum debemus exponere.) *Heu mihi mater, quare me genuisti virum qui judicer & discernar ab omni terra?* Quidam autem hunc locum interpretans, ait, Prophetam non ad matrem corporalem hæc locutum fuisse, sed ad eam, quæ generet prophetas: nec aliam esse matrem prophetarum, nisi sapientiam Dei, ad quam ait: *Heu mihi mater mea*: quasi dicat: cur me genuisti, o sapientia? Filios vero sapientiæ & alibi legimus, scriptura dicente: *Emittit sapientia filios suos.* Heu mihi, inquit, mater mea sapientia: quasi dicat: cur me genuisti virum, qui judicer? Quis ego sum, qui in hoc natus sum, ut judicer atque discernar propter increpationes, propter correptionem, propter magisterium, dum corrigere nitor habitantes super terram? Si Jeremias dicit: cur me genuisti virum, qui judicer, & discernar terræ? Non possumus exponere, quid sit, *omni terræ*; neque enim ab omni terra dijudicatur Jeremias, nisi forte violenter scripturam trahentes, dicamus, positum esse, *omni terræ*, pro omni Judæa. Necdum quippe prophetia ejus illo tempore in universam terram pervenerat: nisi forte, sicuti & in aliis multis locis ostendimus, Jeremiam pro Domino nostro Jesu Christo positum, sic & in præsenti loco interpretemur. Annotavimus in principio hujus libri dictum: *Prophetam in gentibus posui te, regna eradicare, & subvertere, & disperdere, & ædificare, & plantare.* Porro Jeremias ista non fecit, sed Dominus meus Jesus, qui eradicavit regna peccati, & ædificatione nequitiæ subversa, fecit in animabus nostris

stris

να ἐπι τον Χριϛον μαλλον ἡρμοζεν ἀναφερεσθαι ἡ ἐπι τον Ιερεμιαν· ὑτως ἡγυμαι και ἀλλα πολλα, και ταυτα.

Πρωτον λεκτεον, περι τυ, οἱμοι, εἰ δια το δυσφημοειδες δυναται ὁ σωτηρ λεγειν, ὁ και ταλανιζων ἑτερυς, το· οἱμοι· παραςησωμεν δε ἀπο ὁμολογυμενων λεξεων, αἱ τινες ὐχ᾽ ἁρμοζυσιν ἀλλῳ ἡ τῳ σωτηρι. τινα τροπον και ἐκλαυσεν ἐπι την Ιερυσαλημ. κλαιοντος δε φωνη ἐϛι το, οἱμοι. και κειται ἐν τῳ εὐαγγελιῳ, ὁτι ἰδων την Ιερυσαλημ ἐκλαυσεν ἐπ᾽ αὐτην, και εἰπεν. Ιερυσαλημ, Ιερυσαλημ, ἡ ἀποκτεινυσα τυς προφητας, και λιθοβολυσα τυς ἀπεςαλμενυς προς αὐτην, ποσακις ἠθελησα ἐπισυναγαγειν τα τεκνα συ, και τα ἑξης. σαφως δε και ταυτα ὑπο τυ σωτηρος λελεκται ἐν τῳ οἱμοι ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ, και ὡς ἐπιφυλλιδα ἐν τρυγητῳ, ὐκ ὀντος ϛαχυος τυ φαγειν τα πρωτογονα· οἱμοι ψυχη ὁτι ἀπωλεσεν εὐλαβης ἀπο της γης, και ὁ κατορθων ἐν ἀνθρωποις ὐχ᾽ ὑπαρχει. παντες εἰς αἱματα δικαζονται. ἡλθε γαρ ὡς συναγων καλαμην εἰς ἀμητον ἱνα θεριση· και εὑρισκει πολλυς ἁμαρτωλυς, και λεγει, οἱμοι ὁτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ. ἠλθετρυγησαι καρπον ζωης ἐν τοις ἀνθρωποις. εὑρισκει πολλα ἁμαρτηματα ἐν ἡμιν, και δια τυτο λεγει, και ὡς ἐπιφυλλιδα ἐντρυγητῳ, ὐκ ὀντος ϛαχυος τυ φαγειν τα πρωτογονα. φησι και ἀλλαχυ το παραπλησιον τυτοις προς τον πατερα λεγων· τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι μυ, ἐν τῳ καταβηναι με εἰς διαφθοραν; τι ὠφελησε τηλικυτο τυς ἀνθρωπυς; τι ἀξιον τυ αἱματος, ὑ ἐξεχεα ὑπερ αὐτων, πεποιηκασι; τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι, κἀ καταβηναι με ἐξ ὐρανων; καταβεβηκα, ἠλθον ἐπι την γην, ἐπεδωκα ἐμαυτον διαφθορᾳ, ἐφορεσα σωμα ἀνθρωπινον, τι αὐτων ἀξιονκατωρθωται τοις ἀνθροποις; τις ὠφελεια ἐν τῳ αἱματι μυ, ἐν τῳ καταβηναι με εἰς διαφθοραν; μη ἐξομολογησεται σοι χυς, ἡ ἀναγγελει την ἀληθειαν συ; τοιυτο ὐν ἐϛι

και

stris justitiam, veritatemque regnare. Quomodo igitur magis illa conveniunt Christo quam Jeremiæ, sic, arbitror, & alia plura, & hæc, quæ nunc dicuntur, ad Dominum sunt referenda.

6. Et primo quidem videndum est, an possit id, quod incongruum, & blasphemum videtur esse, si referatur ad Dominum, id est: *Heu mihi mater*, Salvator noster dicere miserans alios. Ad quod probandum exhibenda sunt testimonia; quæ manifeste nulli alii apta sint nisi Salvatori: quomodo videns Jerusalem fleverit super eam, quia dixerit: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos*, & reliqua. Nec non & illa, quæ manifeste a Salvatore dicuntur: *Heu mihi, quoniam factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemos in vindemia, cum non superfit botrus ad manducandum uvæ primitiva. Heu mihi anima, quia periit reverens a terra, & qui corrigat inter homines non est. Omnes in sanguine judicantur.* Venit enim, ut meteret fructus, & quasi stipula in segete reperta propter plurimos peccatores, ait: *Heu mihi, quoniam factus sum, sicut qui colligit stipulam in messe.* Venit vindemiare botros uvæ in hominibus, & in messe sceleribus inventis, dicit: *Et sicut racemos in vindemia, cum non superfit botrus uvæ ad manducandum primitiva.* In alio quoque loco similia his ad patrem loquitur, dicens: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Quid tantopere hominibus profui, qui nec in sanguine meo, quem fudi pro eorum salute, profecerunt? Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo de cœlis, dum venio in terram, dum contumeliis affector, dum porto corpus humanum? Quid his omnibus dignum inter homines perpetratum est? *Quæ utilitas in sanguine meo; dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?* Tale ergo est, quod

ita

και το ἐνθαδε πρωτον ὑπο τȣ σωτηρος λεγομενον το· οἴμοι ἐγω μητηρ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα; ȣ̓χι ὁ Θεος ὁ σωτηρ λεγει το, οἴμοι ἐγω μητηρ, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπος, ὡς ἐν τῳ προφητῃ, οἴμοι ψυχη, ὁτι ἀπολωλεν εὐλαβης ἀπο της γης. ἡ δε ψυχη ἀνθρωπινη ἠν· δια τȣτο και τεταρακται. δια τȣτο και περιλυπος ἠν· ὁ δε λογος, ὁ ἐν ἀρχῃ προς τον θεον, ȣ̓ τεταρακται ἐκεινος, ȣ̓κ ἀν λεγων το, οἴμοι. ȣ̓δε γαρ ὁ λογος ἐπιδεχεται θανατον, ἀλλα το ἀθρωπινον ἐςι το τȣτο ἐπιδεξαμενον, ὡς πολλακις παρεςησαμεν.

Ως τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐν παση τη γη; ἐαν ἰδης μοι τȣς πανταχȣ μαρτυρας δικαζομενȣς, καθ' ἑκαςην ἐκκλησιαν παριςαμενȣς τοις δικαςαις, ὀψει τινα τροπον Ιησȣς Χριςος ἐν ἑκαςῳ των μαρτυρων δικαζεται. αὐτος γαρ ἐςιν ὁ ἐν τοις μαρτυσι τῃ ἀληθειᾳ δικαζομενος· και τȣτο πειθησῃ παραδεξαθαι, βλεπων ὁτι ȣ̓ σε φησιν εἰναι ἐν φυλακῃ, ὁταν συ ἠς ἐν φυλακῃ, ἀλλ' ἑαυτον· ȣ̓ σε πεινωντα, ὁταν συ πεινας, ἀλλ' ἑαυτον· ȣ̓ σε διψωντα, ἀλλ' ἑαυτον· ἐν φυλακῃ ἡμην, και ἐλθετε προς με. ἐπεινων, και δεδοκατε μοι φαγειν· ἐδιψων, και ἐποτισατε. ȣ̓κȣν κἀν δικαζηται Χριςιανος, ȣ̓ δι' ἀλλο τι, ȣ̓ δια τας ἰδιας ἁμαρτιας, ἀλλ' ὁτι Χριςιανος ἐςι, Χριςος ἐςιν ὁ δικαζομενος. ἐν παση ȣ̓ν τῃ γῃ δικαζεται Χριςος Ιησȣς· και ὁσακις ȣ̓ν Χριςιανος δικαζεται, Χριςος ἐςιν ὁ δικαζομενος ȣ̓ μονον ἐπι τȣτων των δικαςηριων· ἀλλα φερε συκοφαντειθαι Χριςιανον ἁ περι τινος ἐγκαλȣμενον, και τοτε Χριςος ἀδικως δικαζεται. ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ.

Και ἐτι δε ȣ̓τως νοησεις, πως δικαζεται και διακρινεται ἐν πασῃ τῃ γῃ· τις ȣ̓ν δικαζει τον Χριςιανον λογον; τις των ἐθνων, κἀν ἁπλως ȣ̓κ ἐξεταζει αὐτον;

τις

in Jeremia dicitur: *Heu mihi mater mater mea, quare me genuisti virum?* Non juxta quod Deus Salvator est, dicit: *Heu mihi mater;* sed juxta id, quod homo est, sicut in alio propheta: *Heu mihi*, inquit, *anima mea, quia reverens periit a terra.* Anima autem hominis est, quæ conturbatur, & tristis est usque ad mortem, non Verbum, quod erat a principio apud Deum, quod numquam mœret, numquam turbatum est, numquam dixit: *Heu mihi:* Neque enim Verbum sustinet mortem, sed homo, qui istos patitur affectus, ut sæpe exposuimus.

7. *Quare me genuisti, virum, qui judicer & discernar omni terræ?* Si consideres utique martyres condemnatos, & de singulis ecclesiis exhibitos ad tribunal, videbis, quomodo per singulos martyres Jesus condemnetur. Ipse enim est, qui in perhibentibus divinitati testimonium judicatur: & hoc fideliter suscipies, quia non te dixerit esse in carcere, cum fueris in carcere; non te esurire, cum esurieris; non te sitire, sed semetipsum. *In carcere*, inquit, *fui & venistis ad me: esurivi, & dedistis mihi manducare; sitivi, & potastis me.* Itaque si condemnatur etiam christianus, non pro alia tamen re, neque pro sceleribus suis, sed pro hoc tantum, quod christianus est, Christus est, qui condemnatur, ex quo efficitur, ut in omni terra condemnetur Jesus, quotiescumque is addicitur, qui pro eo condemnatur. Non solum autem apud judices sæculi, & tribunalium potestates Christus addicitur, sed etiam si calumniam christianus ab aliquo patiatur, & provocetur ad litem, tunc quoque justus dijudicatur injuste. *Quasi quem me genuisti virum, qui judicer, & discernar omni terræ.*

8. Possumus & aliter intelligere, quomodo Jesus condemnetur, & dijudicetur in omni terra. Quis improborum non condemnat christianam religionem?

Quis

τις ꙋ λεγει των Ιȣδαιων τα περι χριςιανων; τις των ἑλληνων; τις των φιλοσοφων; τις των ἰδιωτων; πανταχȣ Ιησȣς δικαζεται και κρινεται· και ὑφ' ὡν μεν καταδικαζεται, ὑφ' ὡν δε ꙋ καταδικαζεται. ἐαν γε μη καταδικαζεται, παραδεκτος γινεται. ἀνοιγεις αὐτῳ τας θυριδας, εἰσερχεται προς σε. πιςευεις εἰς αὐτον· ἐαν δε μη παραδεξῃ περι χριςιανισμȣ ἀκȣων, ȣδεν ἀλλο πεποιηκας ἡ κατεδικασας τον Ιησȣν ψευδομενον, ὡς πλανησαντα τȣς ἀνθρωπȣς, ὡς ȣκ ἀληθευοντα, δια τȣ μη πεπιςευκεναι τῳ λογῳ ᾦ διδασκει. ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδραδικαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ὁσοι μεν τελειον ἀπιςȣσι, καταδικαζȣσιν αὐτον. ὁσοι δε ȣκ ἀπιςȣσιν, ἀλλα ἀμφιβαλλȣσι περι αὐτȣ, διακρινονται περι αὐτȣ. δυο πασχει ὁ Ιησȣς ἐν ἀνθρωποις, ἐπι μεν των ἀπιςων καταδικαζεται, ὑπο δε διψυχων διακρινεται. ἐαν φορεσῃς την εἰκονα τȣ ἐπȣρανιȣ ἀποθεμενος την εἰκονα τȣ χοϊκȣ ȣκ ἐι γη καταδικαζȣσα αὐτον, ȣδε ἐι γη ἐν ᾗ καταδικαζεται· ȣκετι γη ἐιη διακρινȣσα αὐτον.

Η' ἰσχυς μȣ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. ὁ ἀποςολος λεγει περι τȣ σωτηρος, ὁτι ἐςαυρωθη ἐξ ἀσθενειας. και ὁ προφητης δε παραπλησια τȣτοις λεγει ἐν τῳ· κυριε τις ἐπιςευσε τῃ ἀκοῃ ἡμων; και ὁ βραχιων κυριȣ τινι ἀπεκαλυφθη; ἀνηγγειλαμεν ἐναντιον αὐτȣ ὡς παιδιον, ὡς ῥιζα ἐν γῃ διψωσῃ. ἐιδομεν αὐτον, και ȣκ ἐιχεν ἐιδος, ȣδε καλλος· ἀλλα το ἐιδος αὐτῳ ἀτιμον, ἐκλειπον παρα τȣς υἱȣς των ἀνθρωπων. ἀνθρωπος ἐν πληγῃ ὡν, και ἐν πονῳ, και ἐιδως φερειν μαλακιαν, ὁτι ἀπεςραπται το προσωπον αὐτȣ ἀπο ἀτιμιας, ἠτιμασθη, και ȣκ ἐλογισθη, ȣτος τας ἀνομιας ἡμων φερει, και περι ἡμων ὁ δυναται. και ἡμεις ἐλογισαμεθα αὐτον ἐιναι ἐν πονῳ, και ἐν πληγῃ και ἐν κακωσει· αὐτος δε ἐτραυματισθη δια τας ἀνομιας ἡμων. παιδεια εἰρηνης ἡμων ἐφ' αὐτον· τῳ μωλωπι αὐτȣ ἡμεις ἰαθημεν. ȣκȣν ἀνελαβε την ἀσθενειαν των ἁμαρτηματων ἡμων, και ἐφορεσεν ἡμας, και ἠλθε προς τȣς καταρωμενȣς αὐτον, και

Quis gentilium saltem transitorie non excutit eum? Quis Judæorum non de christianis loquitur? Quis de philosophis? Quis de imperitis? Ubique Christus condemnatur atque discernitur: & ab aliis quidem condemnatur, ab aliis non condemnatur. Si autem non condemnatur, excipietur; aperies ei ostium, & ingredietur ad te; credis in eum, vescetur tecum. Si vero de religione audiens christiana, non ceperis eam, nihil aliud facies, quam condemnabis Jesum, ut mendacem, ut seductorem in errorem mundum trahentem. *Quasi quem me genuisti virum, qui judicer & discernar omni terræ.* Quicumque penitus ei non credunt, condemnant illum. Qui autem credunt, & adhuc ambigunt, dijudicant illum. Duo igitur apud homines Christus perpetitur: ab incredulis condemnatur; ab ambigentibus discernitur. Si portas imaginem cœlestis deposita imagine terreni, non es terra condemnans eum, neque in terra tua judicatur atque discernitur.

9. *Virtus mea defecit in his, qui maledicunt mihi.* Apostolus loquitur de Salvatore nostro, quia crucifixus ex infirmitate sit. Cui Prophetes similia testatur dicens: *Domine quis credidit auditui nostro, & brachium tuum, cui revelatum est? Annuntiabitur coram eo sicut infans, sicut radix in terra sitienti. Non est species ei, neque gloria; vidimus eum, & non habebat speciem neque formam, sed species ejus inhonorata, & deficiens circa filios hominum. Homo in plaga & dolore, sciens ferre infirmitatem, quia aversa est facies ejus depreciatus est nec computatus. Hic peccata nostra fert, & pro nobis dolet; & nos existimavimus, in doloribus eum esse, & in plaga & in vexatione. Ipse autem vulneratus, & infirmatus est propter iniquitates nostras. Doctrina pacis nostræ super eum: livore ejus sanati sumus.* Igitur suscepit infirmitates peccatorum nostrorum, & portavit nos, & venit ad eos, qui maledicebant sibi, & vir-

και ἡ ἰσχυς αὐτȣ ἐξελιπεν ἀπο των καταρωμενων ἀπ' ȣ̓ρανων καταβαινοντος. ἁμα γαρ ἀνελαβε την τȣ δȣλȣ μορφην, και ἑαυτον ἐκενωσεν, ὡς ὁ ἀποςολος εἰπεν, ὁτι ἐκενωσεν ἑαυτον μορφην δȣλȣ λαβων. ἐξελιπεν ȣ̓ν, φησιν, ἡ ἰσχυς μȣ ἐν τοις καταρωμενοις με.

Ιδωμεν εἰ αὐτȣ διδοντος τȣ λογȣ δυναμεθα και ἀλλο σαφεςερον τι παρα τα εἰρημενα εἰπειν εἰς το, ἡ ἰσχυς μȣ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. ἠν το φως το ἀληθινον ὁ φωτιζει παντα ἀνθρωπον ἐρχομενον εἰς τον κοσμον. και ὁς ἐςι λογικος μετεχει τȣ ἀληθινȣ φωτος. λογικος δε ἐςι πας ἀνθρωπος. τω νȣν μετεχοντων λογȣ παντων ἀνθρωπων, ἐν τισι μεν ἡ ἰσχυς τȣ λογȣ ηὐξησεν, ἐν τισι δε ἐκλειπει. ἐαν δε ἰδῃς ψυχην ἐμπαθη, και ἁμαρτωλον, ὀψει ἐχει την ἰσχυν τȣ λογȣ ἐπιλειπȣσαν. ἐαν δε ἰδῃς ψυχην ἁγιαν και δικαιαν, ὀψει την ἰσχυν τȣ λογȣ ὁσημεραι καρποφορȣσαν· και το εἰρημενον περι Ιησȣ ἐφαρμοσει τοις δικαιοις. ȣ̓ γαρ καθ' ἑαυτον μονον ὁ Ιησȣς προεκοπτεν ἐν τῃ σοφιᾳ, και ἡλικιᾳ, και χαριτι παρα θεῳ και ἀνθρωποις. λεγει ȣ̓ν ὁ λογος ὁ υἱος τȣ θεȣ ὠν ἐν τῳ εἰποντι· οἰμοι ἐγω μητηρ, και τα ἑξης, ὁτι ἡ ἰσχυς μȣ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. ὁς ἀν καταρασηται τῳ λογῳ, ȣ̓τος εὐθεως λαμβανει την κολασιν ἐπι τῳ καταρασασθαι τῳ λογῳ, ἐπι τῳ μεμψασθαι τῃ διδασκαλιᾳ Ιησȣ. ἡ γαρ ἰσχυς τȣ Ιησȣ ἐκλειπει ἐν τῳ τοιȣτῳ, και ȣ̓κ ἐςιν ἰσχυς λογȣ ἐν αὐτῳ· ὡς παλιν ἐκ τȣ ἐναντιȣ, ἐαν εὐλογησῃς Ιησȣν, και παραδεξῃ αὐτον, ἡ ἰσχυς το ἐναντιον πασχει ὁ πεπονθεν ἐν τοις καταρωμενοις αὐτον· ὡς γαρ ἐκει ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις, ȣ̓τως ἐνταυθα αὐξει ἐν τοις εὐλογȣσι.

Γενοι-

tus ejus defecit ab eis, qui maledicebant e cœlestibus descendentem. Simul enim & assumpsit servi formam; Verbum caro factum, exinanivit se, & juxta Apostolum dicentem: *Exinanivit seipsum, formam servi accipiens*, nunc quoque loquitur: *Virtus mea defecit in iis, qui maledicunt mihi.*

10. Videamus autem ipso nobis sensum tribuente, si ex hoc sermone possimus & aliud quid manifestius ab eis, quæ dicta sunt, dicere: *Erat lux vera, qua illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.* Lux vera filius Dei, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum. Quicumque rationalis est, particeps veræ lucis efficitur. Rationalis autem est omnis homo. Cum igitur omnes homines rationales sint, in quibusdam virtus rationalis augetur, in quibusdam minuitur. Si videris animam vitiis plenam, & perturbationibus servientem, videbis, quomodo virtus Verbi deficiat in ea: si videris sanctam & justam, videbis, quod per singulos dies virtus Dei proficiat, & crescat in ea: & hoc, quod scribitur de Jesu, aptabis ei. Neque tantummodo Jesus *proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines*; verum & in singulis profectum sapientiæ, & ætatis, & gratiæ recipientibus, proficit Jesus sapientia, ætate, & gratia apud Deum & homines. Sermo ergo filius Dei, qui erat Deus Verbum, qui habitat in dicente: *Heu mihi mater mea*, & reliqua juxta naturam majestatis suæ loquitur: *Virtus mea defecit in maledicentibus mihi.* Si quis maledixerit Verbo, statim recipit vicem, & tormenta perpetitur. Virtus quippe Jesu defecit in eo, cum ratio minuitur. Si quis e contrario benedixerit & receperit Jesum, virtus ejus diversa, quam est in maledicentibus ei passa, perpetitur; ut enim in maledicentibus defecerat; sic in benedicentibus crescit.

Γενοιτο κυριε κατευθυναντων αὐτων, εἰ μη παρεϛην σοι ἐν καιρῳ των κακων αὐτων. τι γενοιτο κυριε; ὁ δυναμενος ἀφ' ἑαυτȣ συναγαγετω το τοιȣτον το, γενοιτο δε δεσποτα κυριε κατευθυναντων αὐτων, γενοιτο ἰσχυς ἐκλειπȣσα ἐν τοις καταρωμενοις, ὁταν μετα το κακως με εἰπειν, τραπωσι την εὐθειαν, και αὐτην ὁδευσωσι. γενοιτο δεσποτα κατευθυναντων αὐτων, εἰ μη παρεϛην σοι. εἰτα δικαιολογειται παρα των κακολογȣντων αὐτον λεγων· εἰ μη παρεϛην σοι ἐν καιρῳ των κακων αὐτων. παρεϛη τῳ πατρι, ἱλασμος ὠν περι των ἁμαρτιων ἡμων, και παρεκαλεσε περι αὐτων ἐν αὐτῳ τῳ καιρῳ των κακων ἡμων. ἀλλ' ὀντων των ἁμαρτωλων ἡμων, Χριϛος ὑπερ ἡμων ἀπεθανεν. εἰ μη παρεϛην σοι ἐν καιρῳ των κακων αὐτων, ἐν καιρῳ των θλιψεων αὐτων εἰς ἀγαθα προς τον ἐχθρον· και ἐν τῳ καιρῳ της θλιψεως αὐτων, φησι, της προς τον ἐχθρον ἐγω παρεϛην σοι ὑπερ αὐτων. τις δε ὁ ἐχθρος, ἡ ὁ ἀντιδικος ἡμων διαβολος, ὁς ἐθλιψεν ἡμας, και σαφως ἐν τῳ καιρῳ της ἐχθρας ἐκεινȣ της κατα των ἀνθρωπων παρεϛη τῳ πατρι ὁ σωτηρ ἡμων, και ἐδεηθη περι της ἡμετερας αἰχμαλωσιας, ἱνα λυτρωθωμεν, και ῥυθωμεν ἀπο τȣ ἐχθρȣ. ταυτα μεν ὁ σωτηρ ὁ προφητης εἰρηκετω. και γαρ ὁ προφητης δυναται τα τοιαυτα εἰρηκεναι, και ηὐχθαι περι τȣ λαȣ ἐν τῳ καιρῳ των κακων αὐτων.

Επι τȣτοις τι ἀποκρινεται ὁ θεος προς τον λαον τον κατηγορηθεντα ὑπο τȣ προφητȣ ἡ ὑπο τȣ Χριϛȣ; και ταυτα λεγει προς αὐτον· σιδηρος και περιβολαιον χαλκȣν ἡ ἰσχυς σȣ. σκληρα, ἀνενδοτος, ȣκ ἐλαυνομενη, οἱον τμητικη τις και διαιρȣσα ἡ ἰσχυς σȣ, ȣκ ἐπ' ἀγαθῳ ȣσα ἰσχυς. και θησαυρȣς σȣ εἰς προνομην δωσω, ἀνταλλαγμα δια πασας τας ἁμαρτιας σȣ. τινας θησαυρȣς των ἁμαρτανοντων διδωσιν εἰς προνομην ὁ θεος, και διδωσιν αὐτȣς ἀνταλλαγμα δια πασας τας ἁμαρτιας αὐτων; ποτερον ποτε τȣς ἐπι γης θησαυριζομενȣς αὐτοις; ἑκαϛος γαρ των ἀνθρωπων θησαυριζει· εἰ μεν φαυλος ἐϛιν ἐπι γης· εἰ δε ἀϛειος, ἐν ȣρανῳ, ὡς ἐδιδαχθη-

11. *Fiat Domine dirigentibus eis, ſi non adſtiti tibi in tempore malorum eorum.* Quid eſt hoc, quod dicitur: *Fiat, Domine*, qui poteſt, ex ipſo ſermone conſideret. His ipſis Domine dirigentibus, qui maledicebant mihi, virtus, quæ deficiebat in eis, fiat in eis, cum ad pœnitentiam converſi, poſt maledicta, quibus me perſequebantur, ambulare cœperint rectam viam. *Fiat Domine, dirigentibus eis, ſi non adſtiti tibi.* Reddit rationem, quare iis, qui maledicebant ſibi, poſtulat directionem atque virtutem, dicens: *Si non adſtiti tibi in tempore malorum eorum.* Adſtitit Patri propitiatio pro peccatis noſtris, & deprecatus eſt eum in tempore malorum noſtrorum: neque enim adſtitit poſt tempus afflictionis noſtræ, ſed cum adhuc peccatores eſſemus, Jeſus Chriſtus pro nobis mortuus eſt. *Si non adſtiti tibi in tempore malorum eorum, & in tempore tribulationis eorum, exurgat inimicus: ego adſtiti tibi pro eis.* Quis autem eſt inimicus noſter, niſi Zabulus, qui tribulabat nos, & jugo ſervitutis premebat; adverſum quem adſtitit Patri Salvator, & de captivitate nos liberans, reddidit libertati. Hæc prophetice Dominus dixerit. Poteſt autem & Propheta eadem dixiſſe pro populo, & in tempore malorum eorum.

12. Super quem reſpondit Deus, & loquitur ad populum, qui a Salvatore ſive Propheta fuerat accuſatus, dicens: *Ferrum & opertorium æreum virtus tua.* Dura, indomabilis, quæ molliri non quærit, quæ vix producatur. Ferrum & opertorium æreum virtus tua, id eſt, ſecans & dividens, & bene compoſita diſturbans, maledicta virtus. *Divitias tuas & theſauros tuos in deprædationem dabo gratis.* Concedit Deus, & dat eos commutationem propter omnia peccata eorum. Utrumne hos, quos ſibi in terra theſauriſaverint? unusquisque enim hominum theſauriſat ſibi; ſi eſt peccator, in terra; ſi juſtus, in

δαχθημεν απο τȣ ευαγγελιȣ. ἡ λεγει τῳ λαῳ ἐκεινῳ, ὁτι μελλω δια τα ἁμαρτηματα σȣ τȣς θησαυρȣς σȣ διδοναι εἰς προνομην. ἠν δε εἰς των θησαυρων Ιερεμιας· ἀλλος θησαυρος Ησαΐας· θησαυρος ἠν και Μωσης· τȣτȣς τȣς θησαυρȣς ἐλαβεν ὁ Θεος ἀπ' ἐκεινȣ τȣ λαȣ· και δια Χριςȣ εἰποντος, ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια τȣ Θεȣ, και δοθησεται ἐθνει ποιȣντι τȣς καρπȣς αὐτης, και ἐδωκεν ἡμιν. δωσω ȣν δια τας ἁμαρτιας σȣ τȣς θησαυρȣς σȣ εἰς προνομην· και ἐδωκε τȣς θησαυρȣς τȣ λαȣ ἐκεινȣ ἡμιν· πρωτον γαρ ἐκεινοι ἐπιςευθησαν τα λογια τȣ θεȣ· ειτα μετ' ἐκεινȣς ἡμεις. ἐπιςευθημεν, ἀρθεντων των λογιων τȣ Θεȣ ἀπ' ἐκεινων και δοθεντων ἡμιν. και λεγομεν το, ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια τȣ Θεȣ, και δοθησεται ἐθνει ποιȣντι τȣς καρπȣς αὐτης, εἰρησθαι ὑπο τȣ σωτηρος, και πεπληρωσθαι· ȣχ' ὁτι ἠρθη ἀπ' αὐτων ἡ γραφη· ἀλλα νυν ȣκετι ἐχȣσι τον νομον και τȣς προφητας, τȣ μη θεωρειν τον ἐν αὐτοις νȣν. ἐχȣσι γαρ τα βιβλια. ἀλλα πως ἠρθη ἀπ' αὐτων ἡ βασιλεια τȣ θεȣ; ὁ νȣς των γραφων ἠρθη ἀπ' αὐτων. ȣκετι σωζεται διηγησις παρ' αὐτοις νομικη ἡ προφητικη, ἀλλ' εἰσιν ἀναγινωσκοντες, και μη νοȣντες· πεπληρωται γαρ δια την Χριςȣ ἐπιδημιαν το· εἰπον τῳ λαῳ ἐκεινῳ· ἀκοῃ ἀκȣσετε, και ȣ μη συνητε, και βλεποντες βλεψετε, και ȣ μη ἰδητε· ἐπαχυνθη γαρ ἡ καρδια τȣ λαȣ τȣτȣ. πεπληρωται και το εἰρημενον ὑπο τȣ Ησαΐȣ, ὁτι ἀφελει κυριος ἀπο της Ιȣδαιας και ἀπο της Ιερȣσαλημ ἰσχυοντα και ἰσχυȣσαν, γιγαντα και πολεμιςην ἀνθρωπον, δικαςην και προφητην, και ςοχαςην, και σοφον ἀρχιτεκτονα, και συνετον ἀκροατην. ταυτα παντα ἀφειλεν ὁ Θεος ἀπ' ἐκεινων, και ἐδωκεν ευαγγελιον ἡμιν τοις ἀπο των ἐθνων· ταυτα δια το, και τȣς θησαυρȣς σȣ εἰς προνομην δωσω, ἀνταλλαγμα δια πασας τας ἁμαρτιας σȣ, και ἐν πασι τοις ὁριοις σȣ· ὡσει ἐλεγε δια τας ἁμαρτιας σȣ, τας ἐπι παντα τα ὁρια σȣ ἐφθακυιας· ȣδεν γαρ ὁριον ἐκεινȣ τȣ λαȣ ἐςιν, ὁ ἁμαρτιας ȣ πεπληρωται. και πως παν ὁριον αὐτων ȣκ ἐμελλεν ἁμαρτιας πληρȣσθαι ἐπ' αὐτοις, το ὁσον ἐπ' αὐτοις ἀποκτεινaντων δικαιοσυνην, εἰ Χριςος δικαιοσυνη·

ἀποκτει-

cœlo, ut nos docuit evangelium. Aut quod dicit, istiusmodi est: ecce unus thesaurus Jeremias, alius thesaurus est Isaias; thesaurus erat & Moyses, & reliqui. Hos thesauros abstulit Deus a populo, & per Christum, qui dixit: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*, largitus est nobis. Dabo ergo propter peccata tua thesauros tuos in deprædationem. Dedit nobis thesauros illius populi Dominus, quia primum illis credita sunt eloquia Dei, & nobis deinceps attributa. Idque, quod scriptum est: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus*, asseruimus jam esse completum. Non quod scriptura ab eis ablata sit: habent quippe legem & prophetas, habent volumina divinarum litterarum; sed quod non intelligant ea. Atque ita regnum Dei ablatum est ab eis, dum scripturæ sensus aufertur. Cessavit apud eos legis & prophetarum interpretatio: legunt omnia, & non intelligunt. Expleta est illa post adventum Domini prophetia: *Dic populo huic: Auditione audietis, & non intelligetis, & cernentes videbitis, & non scietis; incrassatum est enim cor populi hujus.* Necnon & illud, quod ab Isaia dicitur: *Auferet Dominus a Judæa, & ab Jerusalem validum & validam, gigantem & hominem bellatorem, & judicem, prophetam, & arbitrum, architectum, & sapientem auditorem.* Hæc omnia abstulit ab illis Deus, & nobis, qui ex gentibus sumus, si tamen accipere voluerimus, tradidit. *Et thesauros tuos in deprædationem dabo, commutationem propter omnia peccata tua in omnibus finibus tuis.* Quod dicit, tale est. Ista omnia peccata tua, quæ in universos fines provenerunt, tibi reddita sunt. Nullus quippe finis illius est populi, qui non peccatis ejus repletus sit: nec poterat non omnis ejus finis peccatis repleri, qui, quantum in eo fuit, interfecit justitiam, si est Christus justitia; interfecit sapientiam, si est Christus sapientia; inter-

ἀποκτειναντων την σοφιαν, εἰ Χριςος σοφια· ἀποκτειναντων ἀληθειαν, εἰ Χριςος ἀληθεια. δια γαρ τυ καταδεδικακεναι ἐπι θανατῳ τον υἱον τυ Θευ, ταυτα παντα ἀπεβαλον, και ἀπωλεσαν. και ἀναςας μυ ὁ κυριος Ιησυς ἐκ νεκρων, ὐκετι ἐφανη τοις ἀποκτεινασιν αὐτον· ὐ γαρ ἐχομεν ἐν τῃ ἱςορια ὁτι ἐφανη τοις ἀποκτεινασιν αὐτον, ἀλλα μονοις τοις πιςευυσιν ἐφανη ἀναςας ἀπο νεκρων.

Και καταδυλωσω σε ἐν πασι τοις ἐχθροις συ ἐν τῃ γῃ ἡ ὐκ ἠδεις. καταδεδυλωται ὁ λαος ἐκεινος ἐν τοις ἐχθροις, και γεγονεν ἐν τῃ γῃ ἡ ὐκ ᾔδει. ὁτι πυρ ἐκκεκαυται ἐκ τυ θυμυ μυ, ἐφ᾽ ὑμας καυθησεται. μετα ταυτα και τυς λογυς των ἀπειλων των εἰρημενων προς τον λαον ἀνωτερω εὐξαμενος συμπληροι την εὐχην και συ ἀπαντα, φησι τοις προειρημενοις ταυτα συ ἐγνως, κυριε, μνησθητι μυ, και ἐπισκεψαι με, και ἀθωωσον με ἀπο των καταδιωκοντων με, μη εἰς μακροθυμιαν. και ὁ προφητης λεγετω ταυτα διωκομενος ὑπο των ἐλεγχομενων, μισυμενος ὑπο των την ἀληθειαν μη χωρυντων· ἐχθρος γαρ γεγονε τοις ἀκυυσιν ἀληθευων αὐτοις. ταυτα δε και ὁ σωτηρ ἡμων λεγετω, ὁςις και ἐδιωχθη ὑπο τυ λαυ, και φησι, μη εἰς μακροθυμιαν. τι ἐςι το, μη εἰς μακροθυμιαν; ἐμακροθυμησας ἀει ἐπι τον λαον ἐπι τοις ἁμαρτημασιν. ἐπι δε τοις κατ᾽ ἐμυ τετολμημενοις μη μακροθυμησῃς. και ἀληθως ὁ Θεος ὐκ ἐμακροθυμησεν. ἐαν ἐξετασῃς τυς χρονυς τυ παθυς και της πτωσεως Ιερυσαλημ, και κατασκαφης της πολεως, και τινα τροπον ἐγκατελιπεν ὁ Θεος τον λαον ἐκεινον, ἐπει τον Χριςον ἀπεκτειναν, ὀψει ὁτι ὐκ εἰς μακροθυμιαν ἐτι ἐχρησατο τῳ λαῳ· εἰ δε θελεις, ἀκυε, ἀπο πεντε και δεκατυ ἐτυς Τιβεριυ Καισαρος ἐπι την κατασκαφην τυ ναυ τεσσαρακοντα και δυο πεπληρωται ἐτη· ἐδει γαρ ὀλιγον τινα χρονον συγχωρηθηναι εἰς μετανοιαν, μαλιςα δια τυς πιςευειν μελλοντας ἀπο τυ λαυ ἐκ των σημειων, και των τερατων των ἐσομενων ὑπο των ἀποςολων.

Γνωθι, ὡς ἐλαβον περι συ ὀνειδισμον ὑπο των ἀθετυντων τυς λογυς συ. ἐςιν ὁ προφητης λεγων, και ἐξυθενημενος ἐφ᾽ οἱς ἐλεγεν, ὑπο των ἁμαρτωλων ἀθετυμενος·

φησι

fecit veritatem, si est Christus veritas. Unde propter crudeles contra filium Dei acclamationes hæc omnia perdiderunt. Surgens Dominus meus Jesus Christus, non apparuit ultra interfectoribus suis, sed tantum credentibus sibi ex mortuis victor ostensus est.

13. *Et dabo te in servitutem inimicis tuis, in terram, quam nesciebas.* Servivit populus Judæorum inimicis suis, & dispersus est in terram, quam ignorabat. *Quoniam ignis accensus est in ira mea, super vos ardebit.* Post ista, quæ exposuimus, & comminationis verba ad populum, ille, qui superius oraverat, complet orationem, & prioribus, quæ sequuntur, adjungit: *Tu cognovisti, Domine, memor esto mei, & visita me: innocentem me fac a persequentibus me non in patientia.* Et Prophetes potest hoc dicere, persecutionem passus ab his, quos increpabat, qui veritatem audire nolebant; inimicus quippe eis factus est, vera dicens. Potest autem & Salvator hæc dicere, usque ad crucem persecutionem passus a populo, *Non in patientia.* Quid est hoc, quod ait: *Non in patientia?* hoc est, in patientia longanimis fuisti semper huic populo delinquenti; sed per hoc etiam adversum me erexit temeritatem suam, noli esse longanimis. Et revera non fuit patiens Deus; si enim consideras tempora passionis Dominicæ, & ruinæ Hierusalem, quando subversa est, videbis, quomodo non in patientia abusus sit eis Deus. A quinto decimo quippe anno Tiberii Cæsaris usque ad subversionem templi Dei (quia oportuerat modicum aliquid interesse temporis) in patientia dereliquit, propter eos, qui per signa atque portenta apostolorum credituri erant.

14. *Scito, quomodo accepi propter te opprobrium contemnentibus sermones tuos.* Potest fieri, ut Prophetes hoc dicat contemptus a populo peccatore super his, quæ prædicabat: ait quippe & alibi: *Complevi dies meos*

φησι γαρ, αὐτος διετελεσα μυκτηριζομενος. ὠνειδιζετο ἐν ὑπο των ἀθετȣντων τȣς λογȣς τȣς δι' αὐτȣ λαλȣμενȣς ὑπο τȣ θεȣ· και εὐχεται ἐπι τῳ ὠνειδισθαι βοηθηθηναι ὑπο τȣ θεȣ λεγων, γνωθι, ὡς ἐλαβον περι σȣ ὀνειδισμον ὑπο των ἀθετȣντων τȣς λογȣς σȣ. συντελεσον αὐτȣς. λεγετω προφητης· ἀλλα μαλλον ἁρμοζει το, συντελεσον αὐτȣς, λεγομενον ὑπο τȣ σωτηρος· συντελεια γαρ ἠλθε περι την Ιερȣσαλημ και τῳ λαῳ, ἐπι τοις συνβεβηκοσι ἐξ ἐπιβȣλης τȣ λαȣ ἐπι τȣ σωτηρος ἡμων. μετα ταυτα ἀναγκαιον δια το πολλα πεπονθεναι τȣς προφητας ἐλεγχοντας, και τον λογον πρεσβευοντας, και λαλȣντας τα προςασσομενα ὑπο τȣ θεȣ, ὑπομνησαι τȣς ἀκροατας περι τȣ βιȣ αὐτων, και των ἐπαγγελιων αὐτων, και της ἡμετερας προαιρεσεως, ἱνα κατα το δυνατον ἡμιν, εἰ θελομεν, μετα των προφητων ζηλωσωμεν. ὁ δε λεγω τοιȣτον ἐςι· πολλακις ἐν ταις εὐχαις λεγομεν, θεε παντοκρατορ την μεριδα ἡμων μετα των προφητων δος. την μεριδα ἡμων μετα των ἀποςολων τȣ Χριςȣ σȣ δος, ἱνα εὑρεθωμεν και μετ' αὐτȣ τȣ Χριςȣ. ταυτα δε λεγοντες, ȣ̓κ αἰσθανομεθα τι εὐχομεθα· δυναμει γαρ τȣτο φαμεν, δος ἡμας παθειν ἁ πεπονθασιν οἱ προφηται, δος και ἡμας μισηθηναι ὡς ἐμισηθησαν οἱ προφηται, λογȣς τοιȣτȣς δος, ἐφ' οἱς μισηθησομεθα, δος το σαυταις περιςασεσι περιπεσειν αἱς οἱ ἀποςολοι. το γαρ λεγειν, δος μοι μεριδα μετα των προφητων, μη παθοντα τα των προφητων, μηδε παθειν θελοντα, ἀδικον ἐςι. το λεγειν, δος μοι μεριδα μετα των ἀποςολων, μη θελοντα ἀπο διαθεσεως Παυλȣ ἀληθευοντα εἰπειν, ἐν κοποις περισσοτερως, ἐν πληγαις ὑπερβαλλοντως, ἐν φυλακαις περισσοτερως, ἐν θανατοις πολλακις, και τα ἑξης, παντων ἐςιν ἀδικωτατον. εἰπερ ȣ̓ν θελεις μετα των προφητων γενεσθαι, ὁρα τȣς βιȣς των προφητων, ὁτι ἐκ τȣ ἐλεγχειν, και τȣ ἐπιτιμαν, ἐκ τȣ ἐπιπλησσειν ἐδικαζοντο, διεκρινοντο, κατεδικαζοντο. ἐλιθασθησαν, ἐπρισθησαν, ἐπειρασθησαν, ἐν φονῳ μαχαιρας ἀπεθανον. περιηλθον ἐν μηλωταις, ἐν αἰγειοις δερμασιν, ὑςερȣμενοι, θλιβομενοι, κακȣμενοι, ἐπ' ἐρημιας πλανωμενοι, και ὀρεσι και

σπηλα-

in irrisione. Opprobrium ergo patitur ab his, qui sermones Dei audire contemnunt, & deprecatur, ut Dei habeat auxilium, dicens: *Scito, quomodo acceperim propter te opprobrium a contemnentibus sermones tuos. Consummavi eos.* Prophetes potest hoc dicere, sed magis convenit Salvatori, cujus post passionem venit consumptio Hierusalem, interfectio populi Judæorum. Post hæc quia multa passi sunt prophetæ propter legationem verbi, & increpationes Dei, quas ad populum proferebant, oportet auditores paucis commoneri de vita eorum, atque promissis, & nostra voluntate, ut juxta possibilitatem virium, si volumus requiem consequi cum prophetis, etiam opera eorum facere nitamur. Quod autem loquor istiusmodi est: frequenter in oratione dicam: Deus omnipotens, da nobis partem cum prophetis, da cum apostolis Christi tui, tribue, ut inveniamur ad vestigia unigeniti tui. Hæc loquentes non sentimus, quæ petimus: re enim hoc dicimus: fac nos sic odio haberi, ut odio habiti sunt prophetæ, & da nobis verba talia, super quæ persecutionem patiamur: da in istas incidere calamitates, quas apostoli sustinuerunt. Dicere quippe, da mihi partem cum prophetis, nolentem pati id, quod prophetæ, omnium injustissimum est. Dicere, da mihi partem cum apostolis, nolentem ex affectu Pauli vere loqui, *In laboribus plurimum, in plagis abundanter, in carceribus supra modum, in mortibus sæpe,* & reliqua omnia, est iniquissimum. Si itaque volumus requiescere cum prophetis, consideremus vitas prophetarum, quomodo ex eo, quod increpabant & arguebant delinquentes, judicati condemnatique sunt; *Lapidati, secti in occisione gladii occubuerunt, circumeuntes in melotis & in caprinis pellibus, in egestate, in tribulatione & miseria, in solitudinibus errantes.* Eo tempore, quo erant synagogæ plurimæ in Israel, nihilominus illi in desertis, in monti-

bus,

σπηλαιοις, και ταις ὀπαις της γης. τι ἐν παραδοξον, εἰθελων τις ζηλεν τον βιον τον προφητικον, ἐλεγχων, ἐπιπλησσων τον ἁμαρτανοντα, κακολογειται, μισειται, ἐπιβελευεται; ὡσπερ και ἐπι τε παροντος ἐδει γενεσθαι τοιετον εἰς την ἐκκλησιαν τε θεε. κατεγνωσθη ὁ δεινα, ὁτι καθεζομενος ἐποιει ταδε ἡ ταδε. ἐδει γενεσθαι ἐκκλησιαςικην ἐκδικιαν, και γεγονε. πεποιηκεν ὁ ἐγκεχειρισμενος, το ἐργον ὁ ἐδει αὐτον πεποιηκεναι. περιερχεται ἐκεινος λεγων κακως τον ἐκδικησαντα την ἀληθειαν. ἀλλ' ἡμεις τετο μονον ποιωμεν, μη παρεχωμεν τας ἀκοας τοις δια το ἐκβεβλησθαι λεγεσι κακως τον ἐκβαλλοντα, ἡ τον συμψηφον γενομενον· και γαρ ἀδικιας ἐλεγχομενης. και ἐκδικιας γεγενημενης, οἱ θαυμασιοι ἀποςολοι μυρια ὑβριζομενοι δια την ἀληθειαν λεγεσιν, εὐδοκω ἐν ἀσθενειαις, ἐν ὑβρεσι, και ἀναγκαις, ἐν διωγμοις, και ςενοχωριαις ὑπερ χριςε. μονον εἰη μοι ὑβριζομενω εἰδεναι, ὁτι ἐ δι' ἀλλο τι ὑβριζομαι ἡ δια χριςον, ἐν ἀναγκαις γενομενον εἰδεναι, ὁτι ἡ ὑποθεσις των ἀναγκαιων ὁ χριςος ἐςιν. εἰη με λοιδορεμενον εἰδεναι, ὁτι ἡ προφασις της λοιδοριας ἐκ ἐςιν ἀλλη, ἡ ὁτι ἐκδικω την ἀληθειαν, και πρεσβευω ὑπερ των γεγραμμενων, ἱνα κατα λογον θεε παντα γινηται, και δια τετο βλασφημεμαι. και ἡμεις ἐν παντες, ὁση δυναμις, σπευσωμεν ἐπι τον βιον προφητικον, ἐπι τον βιον τον ἀποςολικον, τον ὀχληρον μη φευγοντες· ἀθλητης γαρ ἀν φυγῃ το της ἀθλησεως ὀχληρον, το ἡδυ τε ςεφανε ἐκ ἀποληψεται.

Και ἐςαι ὁ λογος σε ἐμοι εἰς εὐφροσυνην. ἐκ ἐςι νυν, ἀλλ' ἐςαι· ἐπει γαρ ἐπι τε παροντος ὁ λογος σε ἐμοι εἰς φυλακας, εἰς δικας, εἰς πραγματα, εἰς δυσφημιας, εἰς πονες, ἀλλα το τελος τετων εὐφροσυνη ἐςι. και ἐςαι ὁ λογος σε ἐμοι εἰς εὐφροσυνην και χαραν καρδιας με, ὁτι ἐπικεκληται το ὀνομα σε ἐπ' ἐμε κυριε παντοκρατορ. κἀν χριςος λεγῃ, το ὀνομα τε πατρος ἐπικεκληται ἐπ' αὐτον. ἐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριῳ αὐτων παιζοντων.

bus, & speluncis, & cavernis petrarum latitabant. Quid ergo est? si quis vult imitari vitas prophetarum, increpet, arguatque peccatores, statim odium merebitur, statim ei detrahetur, statim patietur insidias. Quod etiam in ecclesiis sæpe videmus accidere. Peccaverit quodlibet quispiam: is, qui præsidet populo, & regit ecclesiasticam disciplinam, ejicit eum de congregatione sanctorum illico: ille circuit civitatem, lacerat eum, qui, quantum in se fuit, ecclesiam vindicavit. Verum nos non præbeamus his aurem, qui propter excommunicationem sui tam præpositos, quam omnem ecclesiæ conventum vesano ore dilacerant. Beati vero apostoli omni admiratione digni innumerabilibus propter veritatem injuriis affecti, loquebantur: *Propterea complaceo mihi in infirmitatibus, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus & angustiis pro Christo.* Hoc tantum laborare convenit, ut pro nulla alia re nisi pro Christo sustineamus contumeliam, & necessitatis causa sit Christus. Id optemus, ut maledicta perpessi, pro veritate nos maledici sciamus, qui eam defendimus, & scripturarum voluntate omni cum fiducia eam prædicamus. Igitur, quantum possumus, ad vitam prophetarum, & apostolorum conversationem imitandam nos extendamus, molestias & pericula non vitantes. Athleta enim, si difficultatem certaminis fugerit, cum lætitia non coronatur, & laudis gloriam non consequitur.

15. *Et erit sermo tuus mihi in lætitiam.* Non ait: *Est*, sed: *Erit*, siquidem in præsenti tempore carceres, exilia, contumelias ac labores mihi tribuit; sed horum omnium finis erit lætitia. *Et erit sermo tuus mihi in lætitiam, & gaudium cordis mei, quia invocatum est nomen tuum super me, Domine pater omnipotens.* Etiam si Christus hoc dicit, non abhorret ab intellectu: nomen quippe Patris invocatum est super

eum.

ζοντων. εἰ ποτε ἑωρακε το συνεδριον ὁ προφητης ἐ σπȣδαζοντων, ἀλλα παιζοντων, ἐφευγε μαλλον το συναγισθαι, εἰπερ ἐσπευδεν ἐπι συναγωγην παιζοντων. νοησαι σε ἐν δει διαφοραν συνεδριȣ παιζοντων, και σπȣδαζοντων. το συνεδριον τȣτο σπȣδαιον ἐςι, και παντα ποιει μετα σπȣδης, και σπȣδης ἀξιας· και, κατα το λεγομενον, σπȣδη ὁ λογος, σπȣδη ὁ βιος, και παντη ἐςι το συνεδριον ἐ παιζοντων, ἀλλα σπȣδαζοντων. ὁταν δε το συνεδριον, καταλιπον την σπȣδην την περι τα ἀναγκαια, σχολαζῃ τοις παιγνιοις τȣ αἰωνος τȣτȣ και παιγνιοις τοις ἀπο γης κακιας, γινεται συνεδριον παιζοντων. φησιν ἐν ἑτος, ἐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριῳ αὐτων παιζοντων, ἀλλ' εὐλαβȣμην ἀπο προσωπȣ σȣ. δυο προκειμενων, ἡγȣν καθεζεσθαι ἐν συνεδριῳ παιζοντων, και σοι τῳ θεῳ προσκοπτειν, και σοι μη ἀρεσκειν, ἡ ἐγαιρεσθαι ἀπο συνεδριȣ παιζοντων, και ποιειν ταυτα ἁ σοι φιλον ἠν· εἰλομην μαλλον ἀνιςασθαι ἀπο τȣ συνεδριȣ παιζοντων, και σοι φιλος εἰναι, ἠπερ το ἐναντιον ποιων ἐχθρος γενεσθαι τῃ μακαριοτητι σȣ. ἐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριῳ αὐτων παιζοντων, ἀλλ' εὐλαβȣμην ἀπο προσωπȣ χειρος σȣ. και ὁ σωτηρ ἡμων ἐκ ἐκαθισεν ἐν συνεδριῳ αὐτων παιζοντων, ἀλλ' ἀπανεςη ἀπ' αὐτων. και σημειον ἐςι τȣ ἐγηγερθαι τον σωτηρα ἀπο συνεδριȣ παιζοντων, το εἰρηκεναι αὐτον, ἀφιεται ὑμιν ὁ οἰκος ὑμων ἐρημος. καταλελοιπε γαρ ὁ λογος τȣ θεȣ το Ιȣδαιων συνεδριον, και ἀλλο συνεδριον και ἐκκλησιαν ἑαυτῳ πεποιηκε την ἀπο των ἐθνων.

Κατα μονας ἐκαθημην. και τα ῥηματα ἐνταυθα οἰκοδομει. ὁταν πληθος ᾐ ἁμαρτωλων, και μη φερωσι τον δικαιον βιȣντα· και ὡς ἐδεν ἀτοπον ἐςι φευγοντα συνεδριον της κακιας μιμησασθαι τον εἰποντα, κατα μονας ἐκαθημην, μιμησασθαι και τον λεγοντα Ηλιαν· κυριε τȣς προφητας σȣ ἀπεκτειναν; τα θυσιαςηρια σȣ κατεσκαψαν, κἀγω ὑπελειφθην μονωτατος, και ζητȣσι την ψυχην μȣ λαβειν αὐτοις. ταχα δε, κἀν βαθυτερον ἐξετασῃς το, κατα μονας ἐκαθημην, εὑρησεις τινα ἀξιον νȣν βαθȣς προφητικȣ. ὁταν τον των πολλων βιον μιμωμεθα, ὡςε μη εἰναι ἀνακεχωρηκοτα αὐτον, και κρειττονα και ἐξαιρετον παρα τȣς

πολλȣς,

eum. *Non sedi in concilio ludentium.* Si quando videbat Prophetes non sollicitorum concilium, sed ludentium, fugiebat illud. Unde oportet nosse differentias conciliorum, solliciti, atque ludentis. Si hoc concilium nostrum sollicitum est, si omnia cum ecclesiastica diligentia quærit, si sermo cum disciplina, si vita sollicita est, si negotia cum cautela, concilium est, non ludentium, sed sollicitorum. Si autem dereliquerit studium religionis, & vacaverit lusibus mundi istius, qui veniunt a pravitate, fit concilium ludentium. Ait itaque Prophetes: *Non sedi in concilio ludentium, sed timebam a facie manus tuæ.* Cum duo mihi essent proposita, sedere in concilio ludentium, & offendere majestatem tuam, aut certe surgere de eo, & ea facere, quæ tibi placita erant, magis elegi surgere de congregatione ludentium, ut amicus tuus essem, quam contraria faciens, inter eos, qui hostes sunt, computari. *Non sedi in concilio ludentium, sed timebam a facie manus tuæ.* Et Salvator noster non sedit in concilio ludentium, sed surrexisse se docens, ait: *Dimittetur vobis domus vestra deserta.* Reliquit enim sermo Dei divinus concilium Judæorum, & aliud sibi concilium ex gentibus congregavit.

16. *Solus sedebam.* Et ipse tantum sine expositione sermo ædificat audientes. Quando est multitudo peccantium, nec sustinet secum justum pie vivere, tunc indigens est fugere congregationem eorum, & imitari Prophetam loquentem: *Solus sedebam*; imitari etiam miserabiliter conquerentem: *Domine, prophetas tuos occiderunt, altaria suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam accipere illam.* Si autem voluerimus sacratius aliquid accipere in eo, quod dicitur: *Solus sedebam*, forsitan inveniemus dignam interpretationem Spiritu sancto. Quando vitam multitudinis imitamur, nec conversatio nostra a

populo

πολλες, ε δυναμαι λεγειν, κατα μονας εκαθημην, αλλα· μετα πολλων εκαθημην· επαν δε ο βιος με γενηται δυσμιμητος ωςε με τηλικετον γενεσθαι, ως μηδενα παραπλησιον ειναι με τω ηθει, τω βιω, ταις πραξεσι, τη σοφια, τοτε δυναμαι λεγειν, παρα το μονος ειναι τοις ωδε, και μηδενα μιμησασθαι με, το, κατα μονας εκαθημην. εξεςιν εν και μη οντα σε πρεσβυτερον, και μη οντα σε επισκοπον, μηδε τινι τιμη εκκλησιαςικη τετιμημενον, ειπειν τετο το, κατα μονας εκαθημην, τετον ζηλωσαι, και βιον αναλαβειν, ωςε ειπειν, κατα μονας εκαθημην, οτι πικριας ενεπλησθην. ει ςενη και τεθλιμμενη η οδος η απαγεσα εις την ζωην, δει σε πικριας εμπλησθηναι εν τω βιω τετω, εδενος δυνασαι γλυκεος απολαυσαι. η εκ οιδας οτι η εορτη σε μετα πικριδων γινεται; οταν γαρ εορταζης αζυμα, φησιν, επι πικριδων φαγεσαι. τι βελεται ο λογος λεγων, οτι δει τον εορταζοντα τω θεω αζυμα επι πικριδων εσθιειν, κατανοητεον. τα μεν αζυμα διηγησατο ο αποςολος. εκ εςιν εμη η ερμηνεια, το δε ακολεθον της ερμηνειας αναγκαιον εςι παραπλησιον ειναι τη αποςολικη διηγησει. ο αποςολος τα περι των αζυμων διηγησατο λεγων· εορταζωμεν μη εν ζυμη παλαια, μηδε εν ζυμη κακιας και πονηριας, αλλ' εν αζυμοις ειλικρινιας και αληθειας. θεον εςιν αποδεναι τον λογον περι των πικριδων ακολεθως, τω τα αζυμα ειναι ειλικρινιας και αληθειας· εχε δε ειλικρινιαν και αληθειαν, και πικριδες εσονται σοι, και εσθιεις μετα πικριδων τα αζυμα της ειλικρινιας και αληθειας· οιον Παυλος, επειδηπερ ησθιε τα αζυμα ειλικρινιας και αληθειας, και πικριδας ησθιε, πως πικριδας ησθιε λεγων, εχθρος υμων γεγονα αληθευων υμιν πως πικριδας εσθιεν εν κοπω, και μοχθω, και εν αγρυπνιαις πολλακις, εν λιμω και διψει, χωρις των παρεκτος, ει ταυτα εκ ην αληθεια μετα πικριδων; αζυμα μετα πικριδων εδεσθε. και εκ ειπεν, αζυμα μετα πικριδων εδεσθε, εως εμπλησθητε, ωσπερ επι των αλλων λελεκται, φαγεσθε, και εμπλησθησεσθε. ο προφητης

προσε-

populo melior, nec contempto judice Deo ab hominum malitiis ſeparatur, non poſſumus dicere: *Solus ſedebam*; ſedemus quippe cum plurimis. Quando autem vita noſtra fuerit iſtiusmodi, ut nullus nobis ſenſu, ſermone, geſtis coæquetur, tunc poſſumus dicere: *Solus ſedebam.* Licet ei, qui non eſt presbyter, aut epiſcopus, aut diaconus, aut alia qualibet decoratus eccleſiæ dignitate, bene viventi dicere: *Solus ſedebam, quia amaritudine plenus ſum.* Si arcta & anguſta eſt via, quæ ducit ad vitam, expedit tibi ab omni dulcedine recedenti, ut amaritudine in præſenti ſæculo complearis. An ignoras, quoniam ſolemnitas Dei adjunctis amaritudinibus celebratur? Ait quippe ſermo divinus: *Cum habueritis diem feſtum, azyma ſuper amaritudinem manducabitis.* Simul autem conſiderandum puto, quid velit hæc juſſio, quæ præcepit agentem paſcha Dei azyma cum amaritudinibus manducare. Et de azymis quid eſt mea interpretatio? Apoſtolus Paulus expoſuit. De amaritudine vero quod ſequitur neceſſe eſt, ut aliquid apoſtolicæ diſputationi ſimile reddatur. De azymis itaque Apoſtolus ita dicit: *Feſta celebremus non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis.* De amaritudinibus neceſſe eſt, ut talis ratio reddatur, quæ doceat, ſic èas celebrandas, quomodo azyma comedantur. Habeto ſinceritatem & veritatem, & amaritudines te ſequentur, & manducabis azyma cum ſinceritate & veritate. Quia Paulus iſtiusmodi azyma comedebat, ſequebatur eum amaritudo, dicentem: *Inimicus vobis factus ſum, vera dicens.* Manducabat amaritudines *in dolore, in labore, in vigiliis frequenter, in fame & ſiti*, extra cætera, quæ pro totius mundi ſalute pandebat, & quæ eum faciebant præſidem veritatis azyma cum amaritudinibus manducare. Et lex quidem hæc dicit, azyma cum amaritudinibus comedite, & implemini, ſicut

προσεπιτεινει λεγων, ȣχ, ὁτι πικριαν ἐφαγον, ἀλλα, πικριας ἐνεπληϑην· ὁση δυναμις των πικρων μετελαμβανον πραγματων, ὡςε μετα πληρεςατων πικριδων μεταλαβειν.

Ινα τι οἱ μισȣντες με, κατισχυȣσι με; πολλα ἐσχε πραγματα, ἐπασχεν ἀπο των θελοντων ἀκȣειν το ἀληϑες, και ἠκȣσαν αὐτȣ ἐκεινοι. δυνατωτεροι δε ἐνταυθα ἐν τῳ αἰωνι τȣτῳ, ἐπειδη ȣ̓κ ἐςιν ἡ βασιλεια τȣ Θεȣ ἐκ τȣ αἰωνος τȣτȣ, ἀλλα ἀπο των κρειττονων χωριων, ὡς φησιν ὁ σωτηρ, εἰ ἠν ἐκ τȣ κοσμȣ τȣτȣ ἡ βασιλεια ἡ ἐμη, οἱ ὑπηρεται οἱ ἐμοι ἠγωνιζοντο ἀν, ἱνα μη παραδοθῳ τοις Ιȣδαιοις. οἱ λυπȣντες ȣ̓ν τον προφητην κατισχυον αὐτȣ ἐν τω κοσμῳ τȣτῳ. ὁτι γαρ ἰσχυȣσι βλεπετε τȣς μαρτυρας. ὁ δικαςης καϑεζεται δικαζων, και τρυφων ἐν τῳ δικαςηριῳ. ὁ χριςιανος, ἐν ᾡ ἐςι χριςος δικαζομενος, πικριας ἐνεπλησϑη, και καταδεδυναςευται ὑπο τȣ ἀδικȣ, και καταδικαζεται.

Η πληγη μȣ ςερεα· ποϑεν ἰαϑησομαι; οἱ κατισχυοντες με, και ἡ πληγη μȣ ἐςι ςερεα· εἰτε προφητευει τον ςαυρον ἑαυτȣ· ςερεα γαρ πληγη ἐςιν ὁ ςαυρος ὁσον ἐπι τοις ςαυρȣσιν αὐτον· εἰτε περι παντων των δικαιων λεγεται, ἐν οἱς πληγην ςερεαν λαμβανει· εἰτε και ἐπι τȣ προφητȣ, ἀκȣσον τȣτο. και γαρ και αὐτος πεπονϑε τα ἀναγεγραμμενα ἐν τῃ προφητειᾳ, ταυτον ἐπιδεχεται τον νȣν κατα την λεγȣσαν λεξιν· ἡ πληγη μȣ ςερεα. ποϑεν ἰαϑησομαι; και ὁ σωτηρ λεγει, ποϑεν ἰαϑησομαι; την ἀναςασιν την ἐκ νεκρων προφητευει μετα την ςερεαν πληγην· κἀν ἐπι τȣ δικαιȣ δε λαμβανηται μετα τας πληγας γινεται παλιν ἰασις. ἐγεννηϑη μοι ȣ̓κ ἐχον πιςιν· ȣ̓ γαρ μενει ἡ πληγη, ἀλλα παρερχεται. δια τȣτο ταδε λεγει κυριος, ἐαν ἐπιςρεψῃς, και ἀποκαταςησω σε. ταυτα παλιν λεγεται προς ἑκαςον, ὁν παρακαλεσει ὁ Θεος ἐπιςρεψαι προς αὐτον. μυςηριον δε μοι δοκει ἐνταυθα δηλȣσθαι ἐν τῳ, ἀποκαταςησω σε. ȣ̓δεις ἀποκαθιςαται εἰς τινα τοπον μηδαμως ποτε γενομενος

& alio loco dicitur de quibusdam: *Manducate & implete vos.* Propheta vero non ait, amaritudinem comedi, sed, *Amaritudine repletus sum*: hoc est, in me tantum sæculi persecutionum pondus incubuit, ut plenus amaritudine fierem.

17. *Quare qui me contristant, confortantur in me?* Multa passus est Jeremias ab his, qui veritatem audire nolebant, & erant illo in hoc sæculo fortiores, quoniam non regnum Dei de sæculo isto, sed de alia quadam viventium regione, ut Salvator ait: *Si esset de hoc mundo regnum meum, ministri mei laborarent, ut non traderer Judæis*; confortantur ergo adversus eum in sæculo isto. Et quod justus debilior sit a persequentibus se, vide martyrum passiones. Judex in altis tribunalibus sedet, ad ructum, & ad delicias prominens: christianus, in quo Christus habitat, judicatur plenus amaritudine, & ad mortem usque subjectus, confortatis inimicis suis adversum se.

18. *Plaga mea firma est.* Qui confortantur in me vulnera inferunt mihi, & plaga mea firma est. Sive de cruce Domini prædicatum, sive de justis, sive specialiter de Jeremia volueris accipere, non abhorrebit a sensu. *Plaga mea firma est; unde sanabor?* Et Salvator potest dicere, *Unde sanabor?* Resurrectionem suam post clavorum annuntians vulnera; & justus, qui post plagas recipit sanitatem. *Facta est mihi* (subauditur plaga) *sicut aqua mendax, non habens fidem.* Si quidem plaga mea non manet, sed super me transit. *Ideo hæc dicit Dominus: Si conversus fueris restituam te.* Ad omnes hæc loquitur Deus, quos reverti vult ad salutem. Videtur autem quiddam significare mysterii in eo, quod ait: *restituam te*; nemo quippe restitui potest, nisi in eum locum, unde ante discesserat: ut puta si membrum corporis mei fuerit a compage disjunctum, medicus illud in pristinum locum restituere conatur. Si aliquis separatur e pa-

νομενος ἐκει· ἀλλ ἡ ἀποκαταστασις ἐστιν εἰς τα οἰκεια. οἱον ἐξαρθρον μη ἐαν γενηται μελος, ὁ ἰατρος πειραται ἀποκαταστασιν ποιησαι τȣ ἐξαρθρȣ. ὁταν ἐξω τις γενηται της πατριδος εἰτε δικαιος, εἰτε ἀδικως, ἀπολαμβανῃ δε το δυνασθαι παλιν ἐν τῃ πατριδι εἰναι κατα τȣς νομȣς, ἀπεκατεστη ἐπι την πατριδα την ἑαυτȣ. το αὐτο νοει μοι και ἐπι στρατιωτȣ, ἐκβληθεντος ἀπο της ἰδιας παραταξεως, ἀποκαθισαμενȣ. λεγει ἐνθαδε προς ἡμας τȣς ἐπιστρεψαντας, ὁτι ἐαν ἐπιστρεψωμεν, ἀποκαταστησει ἡμας και γαρ το τελος της ἐπαγγελιας τοιȣτον ἐστιν, ὡς ἐν ταις πραξεσι των ἀποστολων γεγραπται ἐν τῳ, ἀχρι χρονων ἀποκαταστασεως παντων ὧν ἐλαλησεν ὁ θεος δια στοματος των ἁγιων αὐτȣ ἀπ' αἰωνος προφητων ἐν χριστῳ Ιησȣ, ᾧ ἐστιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιε.

Εἰς αὐτο· Οἴμοι ἐγω μητερ, παλιν ἀλλως, μεχρι τȣ ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον, και στηρισει σαρκα βραχιονος αὐτȣ.

Οἱ μακαριζοντες τȣς προφητας, και τῳ μακαριζειν αὐτȣς εὐχομενοι την μεριδα ἐχειν μετα των προφητων συναγοντες ἀπο των λογων των προφητικων τα ἐξαιρετα της προφητειας αὐτων· ζητȣντες ȣν πεισθειεν, ἀν κατα τα αὐτα βιωσωσιν. εἰ και σκληρον αὐτοις ἀπαντησεται ἐν τῳ βιῳ τȣτῳ μιμεισθαι τον βιον τον προφητικον· ὁτι τευξονται της ἀναπαυσεως και της μακαριοτητος μετα των προφητων. πολλαχοθεν μεν ȣν ἐστι συναγαγειν τα ἐξαιρετα των προφητων, το ἐλευθερον αὐτων, το εὐτονον, το ἐγρηγορος, το διεγηγερμενον, ὁτι ȣκ ἐφροντιζον ἐν ταις περιστασεσι γινομενοι δια την ἐλευθεριαν μονον, ἱνα ἐλεγξωσιν, ἱνα ἐπιστρεψωσιν, ὡς οἱ προφηται ἐκ τȣ μετα παῤῥησιας τον λογον τȣ θεȣ λεγειν ἐπιπληκτικως των ἁμαρτανοντων, εἰ και ἐδοκȣν μεγαλα δυνασθαι

οἱ

tria, in exilium mittitur, & postea per indulgentiam eorum, qui possunt exules solvere, redditur libertati, redit, unde fuerat expulsus. Miles quoque abjectus ex ordine suo, restituitur ordini, si acceperit veniam. Ita & nunc dicitur ad mortale genus, id est, ad nos homines, qui a Deo fueramus aversi: Si conversi fueritis, restituam vos. Finis quippe repromissionis restitutio est, ut in Actibus apostolorum legimus: *Usque ad tempora restitutionis omnium, quæ locutus est Deus per os sanctorum prophetarum suorum*, in Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XV.

In illud ipsum: *Heu me mater!* iterum aliter, usque ad istud: *Maledictus homo, qui spem habet in homine, & firmabit carnem brachii sui.*

1. Qui beatos prædicant prophetas, ipsosque beatos prædicando exoptant partem habere cum prophetis, si colligant ex propheticis sermonibus, quod præcipue eminet in ipsorum prophetia, sibi ipsis quærendo persuadebunt, fore, ut, si similiter vixerint, etiam si quid durum in hac vita ac difficile occurrat propheticam vitam imitantibus, una tamen cum illis quietem & beatitudinem consequantur. Ex multis utique colligere licet eximias virtutes prophetarum, illorum libertatem, constantiam, vigilantiam, alacritatem; quoniam in periculis constituti, tantam præ se ferebant animi libertatem, ut minime soliciti essent, quo pacto increparent, quo pacto converterent; quippe ut prophetæ, cum libertate verbum Dei annuntiabant increpando peccatores, licet potentes esse viderentur, quos redarguebant. Quam-

οἱ ἐλεγχομενοι. πλην εἰ και πανταχοθεν ἐςι τϩτο ποιειν, ἴδωμεν και των σημερον ἀναγνωσθεντων· πολλϩς ἤλεγξεν ὁ προφητης, και προς πολλϩς εἰπεν ὁ προφητης· και γαρ γεγονε κατα ἁμαρτωλϩς γενομενος, ὡς δηλον ἐκ τϩ την αἰχμαλωσιαν γεγονεναι κατα τϩς χρονϩς αὐτϩ. πολλϩς ἐλεγξας, ὑπο πολλων κριθεις φθεγγεται τινα τοιαυτα.

Πρωτον κατα λεξιν τα ἀπο τϩ προφητικϩ λογϩ ἴδωμεν. εἶτα και κατα ἀναγωγην, ἐαν προτερον ἀναλαβωμεν εὐτονιαν, και ἐλευθεριαν, και δυναμιν, και παῤῥησιαν προφητϩ· οἴμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἔτεκες ἄνδρα, δικαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ὦ μητερ, ὡς τι με γεγεννηκας ἄνδρα, δικαζομενον προς παντας τϩς ἐπι της γης, και διακρινεσθαι προς παντας τϩς ἐπι της γης; προεκειτο γαρ τῳ προφητῃ και τϩτῳ, και τῳ Ησαΐᾳ, και τοις λοιποις το προφητικως διδασκειν, ἐλεγχειν και ἐπιστρεφειν. προεκειτο τοιγαρϩν και τϩτῳ τῳ προφητῃ διακριναι, ἐλεγχειν, δικαζειν δυναμενῳ, και δικαζεσθαι μετα των ἁμαρτωλων, ἐλεγχειν τα ἁμαρτηματα τϩ λαϩ, και ὅσα αὐτοις πεποιηκασιν οἱ ἀπο τϩ λαϩ, τι δει και λεγειν, ἄλλον ἐλιθοβολησαν, ἄλλον ἔπρισαν, ἄλλον ἀπεκτειναν μεταξυ τϩ ναϩ και τϩ θυσιαςηριϩ, τϩτον εἰς λακκον βορβορϩ ἔβαλον ἐλεγχομενοι· και ἐπι πασιν ὁ σωτηρ ἡμων τϩτο πεποιηκε και κρειττον ἢ ϩτοι, ἅτε κυριος προφητων ὤν. και γαρ εἴπερ αὐτος ἐμαςιγωθη και ἐςαυρωθη και παρεδοθη ὑπο των Ιϩδαιων, ἢ ὑπο των διδασκαλων των Ιϩδαιων, και τϩ ἡγϩμενϩ τϩ λαϩ, εἰπεν, ϩαι ὑμιν γραμματεις και φαρισαιοι ὑποκριται. και ἐπιλεγει καθ' ἑκαςον ϩαι, και δια τϩτο τοδε και τοδε. και ἡμεις ϩν σπϩδαζωμεν ἐπι τϩς μακαρισμϩς των προφητων, ταυτα ποιησωμεν, ὡςε δια το λεγειν, και δια το κριθηναι προς πολλϩς ἀνθρωπϩς, και εἰπειν· οἴμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἔτεκες ἄνδρα δικαζομενον, και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ;

Κυριω-

vis autem undique liceat hoc comprobare, ex his tamen, quæ lecta sunt hodie, id videamus. Plurimos increparat, & ad plurimos verba fecerat Propheta. Etenim tempore peccatorum natus est, uti patet ex eo, quod captivitas in ipsius ætatem inciderit. Cum plurimos increpasset, a plurimis in judicium vocatus quædam istiusmodi profert.

2. Primum litteralem videamus prophetici sermonis sensum, deinde etiam anagogicum, si prius induerimus constantiam, libertatem, virtutem, fiduciamque Prophetæ. *Heu me mater, quare genuisti me virum, qui judicer & discernar in omni terra?* O mater, ut quid me genuisti virum, qui judicio contendam cum omnibus, qui in terra sunt, & disceptem cum omnibus terram inhabitantibus? Propositum erat huic Prophetæ, sicut Isaiæ, & aliis, prophetico more docere, arguere & convertere. Huic igitur Prophetæ, qui & discernere, & arguere, & jus dicere poterat, propositum erat etiam judicio contendere cum peccatoribus, & populi peccata arguere. Quæ vero populus in eos perpetravit, quid attinet dicere? Alium lapidarunt, alium secuerunt, alium occiderunt inter templum & altare, hunc, cum increparentur, in lacum cœni projecerunt. At vero præ omnibus id egit Salvator atque excellentius quam isti, ut qui prophetarum Dominus erat. Etenim ipse flagellis cæsus, & in crucem actus, & a Judæis sive eorum magistris, principeque populi traditus, dixit: *Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ*, & addit ad singula, *væ*, causam hanc vel illam assignans. Contendamus igitur & nos ad beatitudines prophetarum; eadem faciamus, ut disceptando & lite cum multis hominibus contendendo etiam dicamus: *Heu me mater, quare genuisti me virum, qui judicer & discernar in omni terra?*

Κυριωτερον γε τȣτο δυναται προφητικον εἶναι ἀναφερομενον ἐπι τον σωτηρα· ἐγω γαρ τον προφητην τȣτο λεγειν, ἀλλ' ȣ̓κ ἀληθως τȣτο ἐρει, ἀλλα ταχα ὑπερβολικως. ȣ̓ γαρ διεκριθη προς πασαν την γην· ἐαν δε ἐλθω προς τον σωτηρα μȣ και κυριον, και μαλιςα δια το, εἰς κρισιν ἥξει· και ὁπως ἀν δικαιωθῃς ἐν τοις λογοις σȣ, και νικησῃς ἐν τῳ κρινεσθαι σε· ὀψομαι ὁτι ὁ σωτηρ μȣ και κυριος μελλει ἐπι τȣ πατρος ἑςαναι, κρινομενος μετα παντων ἡμων των ἀνθρωπων. και κρινεται μετα παντων των ἀνθρωπων. λεγω, κρινεται, ἐξεταζεται και αὐτος, και ἐςι μεν ἐκδικων την ἀληθειαν, ȣ̓χ' ὡς κατηγορος δε. οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ȣ̓ δυναται προφητης το πασῃ τῃ γῃ λεγειν. ἀλλα τον κυριον ἡμων και σωτηρα Ιησȣν Χριςον οἰδα φιλȣντας, και ȣ̓ μονον φιλȣντας, ἀλλα και ἀγαπωντας ἀγανακτειν, και λεγοντας ὁτι ὁ σωτηρ ȣ̓ λεγει, ὁτι ἡ φωνη ȣ̓κ ἐςι κατα τον υἱον τȣ θεȣ. δει δε δειξαι ὁτι ȣ̓κ ἀλλοτριον τȣ υἱȣ τȣ θεȣ το· οἰμοι ἐγω μητερ· περιλυπος ἐςιν ἡ ψυχη μȣ ἑως θανατȣ· και· ἡ ψυχη μȣ τεταρακται. και των ἐν τοις προφηταις εἰρημενων ὁμοιως και ἐνθαδε· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον, και διακρινομενον ἐν πασῃ τῃ γῃ; ἡ ὁταν ἀπολωλεν ἐπιφυλλις τȣ ἑυρειν βοτρυν· οἰμοι ψυχη, ὁτι ἀπολωλεν εὐλαβης ἀπο της γης, και ὁ κατορθων ἐν ἀνθρωποις ȣ̓χ' ὑπαρχει. τις ἐκει λεγει το, οἰμοι, ὁτι ἐγεννηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητῳ; ἀρα γαρ ὁ προφητης συνηγε και θελει συναγειν; ἀρα γαρ ἀγρον ἐχει ὁ προφητης; ἀλλα ȣ̓δεινος ἐςι συναγειν παντα ἀπο τȣ θερισμȣ και των ἐσπαρμενων, εἰ μη τȣ κυριȣ και σωτηρος Ιησȣ Χριςȣ. ἐπει ȣ̓ν πολλα πτωματα ἐν τοις ἐθνεσιν, ἀλλα και ἐν ἡμιν τοις νομιζομενοις εἶναι ἀπο της ἐκκλησιας θρηνει, και πενθει ἡμων τα ἁμαρτηματα λεγων, οἰμοι, ἐγω, ὁτι ἐγεννηθην ὡς συναγων καλαμην. ἑκαςος ἡμων ἑαυτον ἐξεταζετω, ἀρα ςαχυς ἐςιν; ἀρα ἑυρησει ἐν αὐτῳ τρυγησαι ἡ θερισαι ὁ υἱος τȣ θεȣ;

ἑυρησο-

3. Verum hoc propheticum aptius potest referri ad Salvatorem. Demus enim Prophetam hoc dicere, at non vere dicet, sed forte hyperbolice. Non enim judicio cum universa terra contendit. Si autem venero ad Dominum, & Salvatorem meum, & maxime propter illud: *In judicium veniet*, & illud: *Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cum judicaris*, videbo Salvatorem meum ac Dominum penes patrem constitutum, cum omnibus nobis hominibus judicio disceptaturum. Et in judicium venit cum omnibus hominibus; in judicium, inquam, venit, examinatur etiam ipse, & stat quidem ut ultor veritatis, sed non tamquam accusator. *Heu me mater, quare genuisti me virum, qui judicer & discernar in omni terra?* Propheta non potest istud *in omni terra* dicere. Sed scio quosdam Dominum nostrum ac Salvatorem Jesum Christum diligentes, & non solum diligentes, sed etiam amantes indignari & dicere Salvatoris non esse hæc verba, neque enim filio Dei convenire. Ostendendum itaque est, minime a filio Dei alienum esse istud: *Heu me mater.* Enim vero hæc verba: *Tristis est anima mea usque ad mortem*, & *anima mea turbata est*, & quæ in prophetis similiter habentur, affinia sunt istis: *Heu me mater, quare me genuisti virum, qui judicer & discernar in omni terra*; vel, quando periit racemus, ut inveniat botrum, *væ mihi anima, quia periit pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est.* Quis ibidem ait illud: *Væ mihi, quia factus sum, sicut qui congregat stipulam in messe?* Numquid Propheta colligebat, aut colligere volebat? Num ager illi erat? Verum nullius est colligere omnia de messe & satis, nisi Domini & Salvatoris Jesu Christi. Cum igitur multa sint in gentibus crimina, quin etiam in nobis, qui pars ecclesiæ censemur, lamentatur & luget peccata nostra, dicens: *Væ mihi, quia factus sum, sicut qui congregat stipulam.* Unusquisque nostrum semet-

ἐυρησομεν ὀτι ἀνεμοφθοροι τινες ἐσμεν· ἐαν ἀρα ὀλιγον τι ἐχοντες ἐν ἑαυτοις, κοκκυς δυο ἡ τρεις; αἱ ἁμαρτιαι ἡμων πολλαι εἰσιν ἐφ᾽ ἡμιν. ὁρων ὐν και τας ἐκκλησιας, τας χρηματιζυσας, πεπληρωμενας ἁμαρτωλων, λεγει, οἰμοι, ὀτι ἐγενηθην ὡς συναγων καλαμην ἐν ἀμητω, και ὡς ἐπιφυλλιδα ἐν τρυγητω. ἠλθε ζητων καρπον ἐν τη ἀμπελω· ἑκαςος γαρ ἡμων καταφυτευεται και ὡς ἀμπελος ἐν τοπω πιονι. και ἀμπελον ἐξ Αἰγυπτυ μετηρεν· ἐγω δε κατεφυτευσασε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην· ἐρχεται, ζητει πως τρυγησαι· ἐυρισκει ἐπιφυλλιδα τινα και βραχεις βοτρυας, ὐκ εὐθαλεις, ὐδε πολλυς. τις ἡμων ἐχει βοτρυας ἀρετης; τις ἡμων ἐχει γεννηματα τυ θευ; κυριε ὁ θεος ἡμων ὡς θαυμαςον το ὀνομα συ ἐν παση τη γη;

Ταυτα ὡς ἐν παραβασει μοι· το. οἰμοι ἐγω μητερ, ὁτι ὐκ ἀλλοτριον ἐςιν της τυ σωτηρος ἡμων θειοτητος, καθορωντος τα ἁμαρτηματα των ἀνθρωπων. νυν το λεγειν το· οἰμοι· τυ σωτηρος ὐχι ἡ θεος ἀλλ᾽ ἡ ἀνθρωπος, ὐχ᾽ ἡ σοφια, ἀλλ᾽ ἡ ψυχη· ἐκεινο παρεθεμην προφητικον, οἰμοι ψυχη, ὁτι ἀπολωλεν εὐλαβης ἀπο της γης, και ὁ κατορθων ἐν ἀνθρωποις ὐχ᾽ ὑπαρχει. ἠλθεν ἐπι τον βιον τον ἀνθρωπινον ἡ ψυχη ἡ μακαρια, ἀνελαβε σωμα ὑπερ των ἀνθρωπων· ἐαν ἰδη τα ἁμαρτηματα, λεγει προς τον πατερα· τις ὠφελεια ἐν τω αἱματι μυ, ἐν τῳ καταβηναι με εἰς διαφθοραν; μη ἐξομολογησεται σοι χυς; ἀλλα ἐφ᾽ ἡμιν μη λεγετω το, οἰμοι. ἐφ᾽ ἡμιν μη λεγετωσαν οἱ ἀγγελοι των ὐρανων. τυ σωτηρος ἡμων λεγοντος το, οἰμοι, και αὐτοι ἐρυσιν, οἰμοι· ὐ γαρ κρειττονες εἰσι τυ σωτηρος ἡμων, και αὐτοι ἡμων τα πταισματα βλεπυσιν. ἀλλα μακαριοι ἐκεινοι, ἐφ᾽ οἱς οἱ ἀγγελοι ὐκ ἐρυσι το, οἰμοι, ἀλλα μακαριζονται· χαρα γαρ ἐν ὐρανῳ γινεται ἐπι ἑνι ἁμαρτωλῳ μετανοουντι, ἡ ἐπι ἐννενηκοντα ἐννεα, οἱ ὐ χρειαν ἐβυσι μετανοιας. ταυτα ἐν παραμυθιᾳ. οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες;

Ipse examinet, num spica sit, num reperturus sit in ipso filius Dei, quod vindemiet aut metat. Nos sane a vento corruptos quosdam esse reperiemus. Si quid modicum nobis est, duo nempe aut tria grana, certe peccata nostra multa sunt. Videns igitur ecclesias, quæ nunc sunt, peccatorum plenas, ait: *Heu me, quia factus sum, sicut qui congregat stipulam in messe, & racemum in vindemia.* Venit, quærens fructum in vinea. Unusquisque enim nostrum ad instar vineæ plantatur *in loco pingui.* Et, *vineam de Ægypto transtulit. Ego autem plantavi te vineam fructiferam omnem veram.* Venit, quærit, quomodo vindemiet, quempiam racemum invenit, & uvas exiles, non uberes, nec multas. Quis nostrum habet uvas virtutis? Quis nostrum habet genimina Dei? *Domine Deus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra!*

4. Et hæc quidem obiter dicta sint in illud: *Heu me mater*, quod minime alienum sit a Salvatoris divinitate peccata hominum conspicientis. Nunc vero quod Salvator dicat, *heu me*, non ut Deus, sed ut homo, non qua sapientia, sed qua anima est, illud apposui propheticum: *Væ mihi anima, quia periit pius de terra, & qui corrigat in hominibus non est.* Venit in vitam humanam beata hæc anima, corpus pro hominibus assumpsit, si peccata viderit, ait ad Patrem: *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Numquid confitebitur tibi pulvis?* Sed de nobis non dicat illud: *Heu me!* de nobis non dicant angeli cœlorum. Salvatore nostro dicente: *Heu me*, dicent & ipsi: *Heu me.* Non enim Salvatore nostro meliores sunt. Vident & ipsi lapsus nostros. At beati illi, de quibus angeli non dicent *heu!* sed quos beatos prædicabunt. Nam *gaudium erit in cælo super uno peccatore pœnitentiam agente, magis quam super nonaginta novem justis: qui non indigent pœnitententia.* Hæc ad consolationem. *Heu me mater: quare me genuisti?*

Quam

κες; τινα λεγει μητερα; ἀρ' ἐκ ἐν γυναιξι δυναται και την ψυχην λεγειν, και την Μαριαν; εἰ δε τις παραδεχεται το, ἀρτι ἐλαβε με ἡ μετηρ με το ἁγιον πνευμα, και ἀνηνεγκε με εἰς το ὀρος το μεγα το Ταβωρ, και τα ἑξης δυναται αὐτε ἰδων την μητερα λεγειν· οἰμοι ἐγω μητερ, ὡς τινα με ἐτεκες ἀνδρα δικαζομενον και διακρινομενον ἐν παση τη γη; δικαζεται παση τη γη και διακρινεται, και μελλει προς ἑκαςον λεγειν, ἐγω πεποιηκα ταδε και ταδε, και ἡ οἰκονομια με ἐπραξε ταδε, και ταδε, και τη σωτηρια σε ὑπεμεινα. ταυτα λεγοντος τε σωτηρος τι ποιησωμεν; μελλει γαρ διακρινεσθαι ἐν παση τη γη.

Τα ἑξης θελω ἰδειν. δυναται και ἐπι τον προφητην κατα μιαν διηγησιν ἀναφερεσθαι, και ἐπι τον σωτηρα. ἰδωμεν και τα ἑξης· ἐκ ὠφειλησα, ἐδε ὠφειλησε με ἐδεις· ἐρχεται ὁ ἀρχων τε κοσμε τετε, ἐκ ἐχει δε ἐν ἐμοι ἐδεν· και ἀληθως ἐκ ὠφειλησεν. ἑκαςος δε ἡμων ὀφειλετης ἐςι ταις ἁμαρτιαις, και ὀφειλετης ἐςιν ἐχων χειρογραφον. μετα το ἐξαλειφθηναι αὐτε το χειρογραφον ἑκαςος ποσα πεποιηκασι χειρογραφα; ὁς ἁμαρτιαν ἐκ ἐποιησεν, ἐδε εὑρεθη δολος ἐν τῳ ςοματι αὐτε, ἐκ ἐποιησε χειρογραφον. τι δε και το, ἐκ ὠφειλησε μοι ἐδε εἰς; πως διηγησομεθα ἐπι τε σωτηρος, ἐκ ὠφειλησε μοι ἐδε εἰς; εἰ και ἀνεγνωμεν ἐτως, ἀλλα και δει εἰδεναι ὁτι τα πλειονα των ἀντιγραφων της ἐκδοσεως των ἑβδομηκοντα ἐκ ἐχει ἐτως. ὑςερον δε ἐπισκεψαμενοι και τας λοιπας ἐκδοσεις, ἐγνωμεν γραφικον εἰναι ἁμαρτημα. καιτοιγε ἑκατερως ἐςι διηγησασθαι τον τοπον. πως μεντοι ἐκ ὠφειλησε μοι ἐδε εἰς; πασι τα ὀφειληματα αὐτων ἀφηκεν. ἀνθρωπῳ δανειςῃ χρεωφειλεται ἠσαν δυο. εἰς ὠφειλε δηναρια πεντακοσια, ὁ δε ἑτερος πεντηκοντα. μη ἐχοντων αὐτων ἀποδεναι, ἀμφοτεροις ἐχαρισατο. θελεις ἰδειν τες δυο χρεωφειλετας, τον τα πεντακοσια ὀφειλοντα, και τον τα πεντηκοντα; ἀπο δυο λαων πεπιςευκασιν εἰς τον θεον, ὁ ἐκ των Ιεδαιων λαος ἀπιςων εἰς τον Χριςον ὀφειλει τα πεντηκοντα, ταχα δε ἡμεις οἱ ἀπο των ἐθνων, οἱ παντων ἀσεβεςεροι γε-

γεννημε-

Quam dicit matrem? Numquid inter mulieres potest etiam animam dicere & Mariam? Si quis autem hoc admittat: *Modo arripuit me mater mea Spiritus sanctus, & adduxit in montem magnum Thabor, &c.* potest illius matrem videns, dicere: *Heu me, mater, quare me genuisti virum, qui judicer & discernar in omni terra?* Disceptat cum omni terra, & judicio contendit, & ad singulos dicturus est: ego hæc & illa feci, œconomia mea hæc & ista egit, & pro salute tua passus sum atque sustinui. Dicente hæc Salvatore, quid agemus? Futurum enim est, ut cum universa terra disceptet.

5. Quod sequitur, videre volo. Potest tam ad Prophetam, quam ad Salvatorem secundum unam expositionem referri. Videamus etiam, quod sequitur. *Non debui, nec debuit mihi quisquam. Venit princeps hujus mundi, & in me non habet quidquam.* Et revera nihil debuit; unusquisque autem nostrum debitor est peccatis, & debitor est habens chirographum. Post deletum chirographum suum, quanta unusquisque alia fecit chirographa? *Qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus*, non fecit chirographum. Quid porro etiam illud est: *nec debuit mihi quisquam?* Quomodo explicabimus de Salvatore, *nec debuit mihi quisquam?* Quamquam ita legimus, sciendum tamen est, majorem exemplarium septuaginta interpretum partem non sic habere. Inspectis postea & aliis editionibus errorem amanuensium esse comperimus. Nihilominus utroque modo explicari potest hic locus. Quomodo nimirum *non debuit mihi quisquam?* Omnibus debita ipsorum dimisit. *Duo debitores erant homini cuidam fœneratori: unus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta: non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque.* Vin' videre duos debitores, unum, qui quingentos debebat, & alterum, qui quinquaginta? E duobus populis, qui in Deum crediderunt, Judæorum populus in Christum

non

γεννημενοι τα πεντακοσια· ἐφ' οἱς και λεγεται το ἐπι τῃ πορνῃ ἐκεινῃ τῃ μετανοϐσῃ. καιτοι εἴποι τις ἀν, πως τα πεντακοσια ἐπ' ἐκεινην ἀναφερεται; ἐκ τϐ, και ποταπη ἡ γυνη ἡ ἁπτομενη αὐτϐ; προς ὁ εἰρηκε τῳ Σιμωνι, ἀνθρωπῳ δανειςῃ ἠσαν χρεωφειλεται δυο. εἱς ὠφειλε δηναρια πεντακοσια, ὁ ἑτερος πεντηκοντα, και τα ἑξης. ταυτα δια το, ϐκ ὠφειλησα, ϐδε ὠφειλησε μοι ϐδεις· ὁ ἠν ἀναγκαιον παραςησαι ὑμιν. ϐκ ὠφειλησα, ϐδε ὠφειλησε μοι ϐδεις. ἡ ἰσχυς μϐ ἐξελιπεν ἐν τοις καταρωμενοις με. εἰ και ἀπεθανεν ἐξ ἀσθενειας, ἀλλα ζῃ ἐκ δυναμεως Θεϐ.

Εἰτα πολλων διελθοντων λογων, ἡν μεν και περι ἑκαςϐ των εἰρημενων εἰπειν, ἀλλ' ϐκ ἐγχωρει τϐ χρονϐ ἐπειγοντος. εἰπωμεν ϐν εἰς το ἑξης ἀναγνωσθεν το, ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον, ϐκ τϐ τϐς νομιζοντας ὁτι ἀνθρωπος μεν τϐ Θεϐ ὁ υἱος ἠν ὁ σωτηρ. ἐτολμησαν γαρ μετα των πολλων των ἀνθρωπινων κακων και τϐτο εἰπειν, ὁτι ϐκ ἐςι θεϐ ὁ μονογενης ὁ πρωτοτοκος πασης κτισεως· ἐπικαταρατος γαρ ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. δηλον ὁτι ἐπικαταρατοι εἰσιν οἱ ἐπ' ἀνθρωπον ἐχοντες την ἐλπιδα. ἐγω εἰποιμι ὁτι ϐκ ἐπ' ἀνθρωπον ἐχω την ἐλπιδα, ἐλπιζων ἐπι τον Ιησϐν Χριςον ἐγω ἀνθρωπον ϐκ οἰδα. ϐ μονον ἀνθρωπον ϐκ οἰδα, ἀλλα σοφιαν οἰδα, την αὐτοδικαιοσυνην, ἀνθρωπον, δι' ϐ ἐκτισθη τα παντα ἐν τοις ϐρανοις και ἐπι της γης, εἰτε ὁρατα, εἰτε ἀορατα, εἰτε ἀρχαι, εἰτε ἐξϐσιαι. ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. κἀν γαρ τηρῃ ὁ σωτηρ, ὁτι ὁν ἐφορεσεν, ἀνθρωπος ἠν. ἀλλ' εἰ και ἠν ἀνθρωπος, ἀλλα νυν ϐδαμως ἐςιν ἀνθρωπος. εἰ γαρ ἐγνωμεν Χριςον κατα σαρκα, ἀλλα νυν ϐκετι γινωσκομεν, φησιν ὁ ἀποςολος. ἐγω δι' αὐτον ϐκετι εἰμι ἀνθρωπος, ἐαν ἀκολϐθω αὐτϐ τοις λογοις· ἀλλα λεγει, ἐγω εἰπα, θεοι ἐςε, και υἱοι ὑψιςϐ παντες. ϐκϐν ὡς πρωτοτοκος

ἐςιν

non credens quinquaginta debet; fortasse vero nos, qui ex gentibus sumus, utpote omnium iniquissimi, quingentos debemus: quibus congruit, quod de peccatrice pœnitentiam agente dicitur. Quo pacto autem, dixerit quispiam, quingenti illi denarii ad illam referantur? Ex hoc nempe: *Et qualis sit mulier, quæ tangit eum:* ad quod dixit Simoni: *Duo debitores erant homini fœneratori; unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta*, &c. Hæc dicta sint propter illud: *Non debui, nec debuit mihi quisquam.* Quod necesse erat vobis explicari. *Non debui, nec debuit mihi quisquam. Fortitudo mea defecit in iis, qui maledicunt mihi. Et si mortuus est ex infirmitate, sed vivit ex virtute Dei.*

6. Post hæc multi interjecti sunt sermones, & possemus quidem de unoquoque dicere; sed non permittit temporis angustia. Differamus itaque de eo, quod continuata serie lectum est: *Maledictus homo, qui spem habet in homine*, propterea quod multi putarent, Salvatorem Dei filium merum esse hominem. Nam inter alia plurima humana mala, quæ intulerunt, hoc etiam ausi sunt dicere, Unigenitum, qui primogenitus est omnis creaturæ, non esse Deum. *Maledictus* enim, *qui spem habet in homine.* Manifestum est utique, maledictos esse, qui spem habent in homine. Ego dixerim, me non habere spem in homine, cum spem in Jesum Christum fixerim. Ego hominem non novi: non solum hominem non novi, sed sapientiam novi, ipsam per se justitiam, hominem, per quem *condita sunt universa, visibilia & invisibilia, sive dominationes, sive principatus. Maledictus homo, qui spem habet in homine.* Etiamsi enim notet Salvator, hominem fuisse, quem portabat, verumtamen etsi homo erat, at nunc nequaquam est homo. *Etsi cognovimus secundum carnem Christum, sed nunc jam non novimus*, inquit Apostolus. Ego propter ipsum non amplius sum homo, si sermones ejus sequor, cum dicat: *Ego dixi, dii estis, & filii*

excelsi

ἐςιν ἐκ των νεκρων, ἐτω γεγονε πρωτοτοκος παντων ἀνθρωπων, εἰς θεον μεταβαλων. ἐπικαταρατος τοινυν ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον, και ςηρισει σαρκα βραχιονος αὐτε ὁςις ἀν κυρωση τα σαρκινα, ὁςις την ἰσχυν την σωματικην ἐαν κτησηται, και κατα σαρκα ςρατευηται. ἀλλ' ὁ ἁγιος ἐχ' ἐτως ἐςιν. ἐ γαρ ςηριζει σαρκα βραχιονος αὐτε. παντοτε γαρ την νεκρωσιν τε Ιησε ἐν τῳ σωματι αὐτε ἐχει, και νεκροι τα μελη τα ἐπι της γης, πορνειαν, ἀκαθαρσιαν. νεκρωσας ταυτα, ἐ ςηριζει σαρκα τε βραχιονος αὐτε. ἐπικαταρατος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. ἁμα δε προς τες ἐλπιζοντας ἐπι ἀξιωμασιν. ὁ δεινα με φιλος ἐςιν ἑκατονταρχος, ἐπιτροπος ἐςιν· ὁ δειναμε φιλος και πλεσιος ἐςι, και παρεχεται μοι. ἐπειτα και προς τον τοιετον λεγεται τετο, ἐπικαταρατος ἀνθρωπος ὁς την ἐλπιδα ἐχει ἐπ' ἀνθρωπον. προς ἐδενα ἀνθρωπον ἐλπιζομεν, κἀν δοκωσιν ἡμων ειναι φιλοι. ἐ γαρ ἐπ' αὐτες, ἀλλ' ἐπι κυριον ἡμων ἐλπιζομεν, ὁς ἐςιν Ιησες Χριςος, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τες αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιϛ'.

Εἰς το· Ιδε ἐγω ἀποςελλω τες ἁλιεις τες πολλες, λεγει κυριος και τα ἑξης.

Αναγεγραπται ἐν τῳ κατα Ματθαιον εὐαγγελιῳ σωτηρ ἡμων ἐληλυθεναι παρα την θαλασσαν την Γαλιλαιας, και ἑωρακεναι Σιμωνα και Ανδρεαν τον ἀδελφον αὐτε βαλλοντας ἀμφιβληςρον εἰς την θαλασσαν· ἠσαν γαρ ἁλιεις. εἰτα φησιν ὁ λογος, ὁτι ὁ σωτηρ ἰδων εἰπε, δευτε ὀπισω με, και ποιησω ὑμας ἁλιεις ἀνθρωπων, οἱ δε ἀφεντες τα δικτυα ἠκολεθησαν αὐτῳ και πεποιη-

excelsi omnes. Quemadmodum igitur *primogenitus est ex mortuis*, ita factus est primogenitus omnium hominum, quos in Deum transtulit. *Maledictus* igitur *homo, qui spem habet in homine, & firmat carnem brachii sui*, qui nimirum ea, quæ carnis sunt, roborat, qui robur corporeum cum obtinuerit, etiam militat secundum carnem. Verum non ita sanctus se habet: neque enim firmat carnem brachii sui; semper enim mortificationem Jesu in corpore suo habet, & mortificat membra sua, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam: quibus mortificatis, non firmat carnem brachii sui. *Maledictus, qui spem habet in homine.* Hoc item in eos quadrat, qui spem habent in potentibus & dignitate conspicuis. Hic meus amicus est centurio. Ille meus amicus est præfectus, & dives est, & dat mihi. Ad hunc pertinet illud: *Maledictus homo, qui spem habet in homine.* In nullum hominem speramus; quantumvis nobis amici esse videantur: non enim in ipsos, sed in Dominum nostrum speramus, qui est Jesus Christus, cui est honor & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVI.

(Juxta Hieronymum XII.)

De eo, quod scriptum est: *Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus;* &c.

INTERPRETE S. HIERONYMO.

1. In evangelio, quod secundum Matthæum est, scribitur Salvator noster venisse juxta mare Galilææ, & ibi vidisse Simonem & Andream fratrem ejus mittentes retia in mare. Erant quippe piscatores. Ibique additur: videns autem eos Jesus, *dixit eis: venite post me, & faciam vos piscatores hominum.*

πεποιηκεν ὁ Ιησȣς αὐτȣς ἐπι αναλαβειν τȣ ἁλιευειν. και ἀλλȣς δε δυο ἀδελφȣς εὑρεν, Ιακωβον τον τȣ Ζεβιδαιȣ, και Ιωαννην τον ἀδελφον αὐτȣ, ἐν τῳ πλοιῳ μετα τȣ πατρος καταρτιζοντας τα δικτυα· και τȣτȣς ἐκαλεσεν ἐπι την αὐτην ἐπιϛημην. πεποιηκε δε κἀκεινȣς ἁλιεις ἀνθρωπων. και εἰ τις γε κατενοησε τȣς ἐχοντας ἀπο θεȣ χαριν λογȣ πεπληρωμενην ὡς δικτυα, και συγκειμενην ἀπο των ἱερων γραφων ὡς ἀμφιβληϛρον, ὡϛε περιβαλλεσθαι ταις ψυχαις των ἀκροατων το πλεγμα· κατανοηση δε, και τεχνικως τȣτο γινομενον κατα την ἐπιϛημην, ἣν ἐδιδαξεν ὁ Ιησȣς, ὀψει τινα τροπον ȣ μονον τοτε, ἀλλα και νυν ὁ σωτηρ ἡμων πεμπει ἁλιεις ἀνθρωπων, παιδευσας αὐτȣς, ἱνα δυνηθωμεν ἀπο της θαλασσης ἀνελθειν, και φυγειν αὐτης τα πικρα κυματα. ἀλλ' ἐκεινοι οἱ ἰχθυες οἱ ἀλογοι ἀνελθοντες ἐν ταις σαγηναις, και ἐν τοις ἀμφιβληϛροις, και ἐν τοις δικτυοις ἡ ἐν τοις ἀγκιϛροις ἀποθνησκȣσι θανατον, ȣ̓χι διαδεχομενης ζωης τον θανατον. ὁ δε συλληφθεις ὑπο των ἁλιεων Ιησȣ, και ἀνελθων ἀπο της θαλασσης, και αὐτος μεν ἀποθνησκει, ἀποθνησκει δε τῳ κοσμῳ, ἀποθνησκει τῃ ἁμαρτιᾳ, και μετα το ἀποθανειν τῳ κοσμῳ και τῃ ἁμαρτιᾳ, ζωοποιειται ὑπο τȣ λογȣ τȣ θεȣ, και ἀναλαμβανει ἀλλην ζωην· ὡσει ἐδυνω καθ' ὑποθεσιν νοησαι την τȣ ἰχθυος ψυχην μεταβαλλȣσαν μετα το ἐξελθειν ἀπο τȣ σωματος τȣ ἰχθυϊκȣ, και γινομενην τι κρειττον παρ' ἰχθυν. παραδειγμα ἐλαβον. μη ἀφορμας τις λαμβανετω ὡν ȣ̓κ ἠκȣσε, τοιȣτον δη τι νοηση. ἀνελλυθας ἀπο της θαλασσης, ὑποπεσων τοις δικτυοις των μαθητων Ιησȣ, ἐξελθων μεταβαλλεις την ψυχην; ȣ̓κετι ἰχθυς εἰ, διατριβων τοις ἁλμυροις της θαλασσης κυμασιν. ἀλλ' εὐθεως σȣ μεταβαλλει ἡ ψυχη, και μεταμορφȣται, και γινεται κρειττον τι και θειοτερον παρ' ὃ ἦν το προτερον. ὁτι δε μεταμορφȣται και μεταβαλλεται, ἀκȣε Παυλȣ λεγοντος, ἡμεις δε παντες, ἀνακεκαλυμμενῳ προσωπῳ την δοξαν κυριȣ κατοπτριζομενοι, την αὐτην εἰκονα μεταμορφȣμεθα ἀπο δοξης, εἰς δοξαν

καθα-

Et relinquentes sua retia, secuti sunt eum. Et fecit eos Salvator de piscatoribus piscium, piscatores hominum. Alios quoque duos fratres invenit Dominus, Jacobum Zebedæi, & Joannem fratrem ejus, in navicula cum patre Zebedæo reficientes retia sua. Quos cum similiter ad evangelii ministerium provocasset, piscatores hominum reddidit. Si quis juxta hanc historiam consideret discipulos Salvatoris, ut habeant non solum gratiam sermonis, ita scripturarum ratione contextam ut retia, quæ possint super humanas animas gyro artificis superfundi, & consideret hoc ipsum cum summa ratione fidei, videbit, quomodo non tunc tantum Salvator, sed & usque ad præsentem diem mittat hominum piscatores, instituens eos, animas liberare de mari, & ex acerbissimis fluctibus ad auram producere liberiorem. Verum illi pisces cum sagenis, retibus atque hamis extracti de aqua fuerint, moriuntur. Apud nos vero cum aliquis fuerit sermonis rete comprehensus, & eductus de mari sæculi; moritur quidem & ipse, sed peccato, sed mundo, ut consurgens Christo, vivat Deo. Si ergo possis, ad intelligendum sensum, quem conamur exponere, animo inducere pisces de mari extractos, aliam rursus vitam assumere, & aliud corpus induere, tunc scies, quo nobis profecerit exemplum. Nemo blasphemet, nemo male laceret, non vocetur crimen, quod ab alterius abductum est intelligentia. Et tu igitur, cum de sæculi istius fluctibus per discipulos Domini fueris extractus, muta corporis vitia, muta sensum animæ; non sis ille piscis, qui in salsis versabaris undis, sed de profundo gurgite erutus, ad meliora convertere, secundum illud apostolicum: *Nos autem omnes revelata facie gloriam Domini contemplantes, in eamdem imaginem transformamur de gloria in gloriam, quasi ab Domini Spiritu.* Et cum fueris ab apostolis ac discipulis Jesu marinis fluctibus libera-

καθάπερ ἀπὸ κυρίου πνεύματος. καὶ μεταμορφωθεὶς τῇ οὕτως ὁ ἰχθὺς ὁ ὑπὸ τῶν ἁλιέων Ἰησοῦ συλληφθεὶς, καταλιπὼν τὰς ἐν θαλάσσῃ διατριβὰς, διατριβὰς ποιεῖται ἐν ὄρεσιν, ὥστε αὐτὸν δεηθῆναι ἔτι ἁλιέων τῶν ἀναγόντων αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης, ἀλλὰ δευτέρων τινῶν, οἷον ὀνομάζονται, θηρευτῶν οἵτινες θηρεύουσιν ἀπὸ παντὸς ὄρους, καὶ ἀπὸ παντὸς βουνοῦ. ἀναβὰς οὖν σὺ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ συλληφθεὶς τοῖς δικτύοις τῶν μαθητῶν Ἰησοῦ, μετάβαλε ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπιλαθοῦ αὐτῆς, ἧκε ἐπὶ τὰ ὄρη, τοὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ τοὺς βουνοὺς, τοὺς δικαίους, καὶ ποίει ἐκεῖ τὰς διατριβὰς, ἵνα μετὰ ταῦτα, ὅτε ὁ καιρός σοι τῆς ἐξόδου ἐπιστῇ, πεμφθῶσιν οἱ πολλοὶ θηρευταὶ, ἕτεροι παρὰ τοὺς ἁλιεῖς. τίνες δ' ἂν εἶεν οὗτοι, ἢ οἱ ἐπιτεταγμένοι ἐπὶ τοῦ παραλαμβάνειν τὰς ψυχὰς τὰς ἐν βουνοῖς, τὰς μὴ κάτω κειμένας. καὶ ὅρα εἰ μὴ κέκραγε μυστικῶς ταῦτα λέγων ὁ προφήτης, καὶ τοῦτον παριστὰς τὸν νοῦν ἐν τῷ, ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω ἁλιεῖς πολλοὺς, λέγει κύριος, καὶ ἁλιεύσουσιν αὐτούς. καὶ μετὰ ταῦτα ἀποστελῶ πολλοὺς θηρευτὰς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω παντὸς βουνοῦ.

Εἴπερ οὖν θέλεις συλληφθῆναι ὑπὸ τῶν θηρευτῶν, ὅρα μὴ τὰς διατριβὰς ποιήσῃ ἐν ταῖς κοιλάσι, μηδὲ κάτω που διατρίψῃς, ἀλλὰ ζήτει τὰ ὄρη, ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος, ὅπου Ἰησοῦς μετεμορφώθη. ἀνάβα εἰς τὸ ὄρος, ἐφ' οὗ ἰδὼν τοὺς ὄχλους ἀναβέβηκεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἠκολούθησαν αὐτῷ οἱ μαθηταὶ, ἔνθα ἀνοίξας τὸ στόμα αὐτοῦ ἐδίδαξε λέγων, μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν· καὶ τοὺς ἑξῆς τούτων μακαρισμούς. καὶ οὐκ ἔξεστι γε τούτοις τοῖς θηρευταῖς ἀλλαχόθεν συλλαβεῖν, ἢ ἀπὸ τῶν ὀρέων, καὶ τῶν βουνῶν, καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν· ταῦτα γὰρ τὰ τρία λέλεκται ἐν τῷ προφήτῃ· ἀποστελῶ γὰρ πολλοὺς θηρευτὰς, καὶ θηρεύσουσιν αὐτοὺς ἐπάνω παντὸς ὄρους, καὶ ἐπάνω ἀπὸ παντὸς βουνοῦ, καὶ ἀπὸ τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν. πόθεν οὖν νοήσω τὰς πέτρας, καὶ τὰς ἐν ταῖς πέτραις τρυμαλιάς; ἔρχομαι ἐπὶ τὴν ἔξοδον, ζητῶν ἴχνος εὑρεῖν διηγήσεως τῶν τρυμαλιῶν τῶν πετρῶν, εὑρίσκω Μωσέα ἐκεῖ βουλόμενον γνῶναι τὸν θεὸν, καὶ τὸν

θεὸν

tus, noli quærere profundum, sed in montibus sit conversatio tua; ut jam non habeas opus piscatoribus, qui te rursus de fluctibus extrahant, sed aliis quibusdam, quos venatores scriptura nuncupat, qui te postea venentur de monte, de colle, de locis altioribus: ibi sit deambulatio tua, ibi mens, gressus & statio: obliviscere maris: obliviscere vallium ac profundorum: veni ad montes, prophetas; veni ad colles, justos; ipsis sit conversatio tua: ut, cum dies mortis advenerit, mittantur venatores, alii quidam a piscatoribus; qui super assumptionem constituti sunt, & te cum cæteris sanctis de colle, de monte, de altiori loco accipiant. Vide autem, si non sacrata voce in eadem sententia Propheta consentit, dicens: *Ecce ego mitto piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos. Et post hæc mittam venatores multos, ut capiant eos supra omnem montem & collem.*

2. Si vis & tu ab his venatoribus capi, cave, ne verseris in vallibus, ne in alia humili regione consistas. Quære colles, quære montem, in quem viso populo Dominus ascendit, & secuti sunt eum discipuli, ex quo aperiens os suum docuit eos, dicens: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum;* & reliquas septem beatitudines. Neque vero putes, licere his venatoribus, aliunde homines, nisi de montibus ac collibus quærere, & quod sequitur, *de cavernis petrarum.* Unde possum intelligere petras? unde cavernas petrarum? venio ad Exodum; quæro aliquam interpretationis occasionem; ubique invenio volentem Moysem videre Dominum; & Dominum eidem promittentem, atque dicentem: *Ecce pono te in caverna petræ, & conspicies posteriora mea; faciem autem meam non videbis.* Si consideres, quid ibi petra dicatur, & foramen petræ, intelligis & cæteras petras, & petrarum foramina.

 Quæ

θεον ἐπαγγελλομενον αὐτῳ, και λεγοντα, ἰδου θησω σε εἰς ὀπην της πετρας, και κατανοησεις μου τα ὀπισω, το δε προσωπον μου οὐκ ὀφθησεται σοι. ἐαν νοησης ἐκει την πετραν, και ἰδης ἐκει την ὀπην της πετρας, τινα τροπον ἐπι της πετρας ἱστας, και την ὀπην την ἐν τῃ πετρᾳ ἰδων, βλεπεις τον θεον δια της ὀπης της πετρας, ὀψει τε και τας πολλας πετρας και τρυμαλιας αὐτων. τις οὐν ἐκεινη ἡ πετρα ἡ μια; ἡ πετρα δε ἦν ὁ Χριστος. ἐπινον γαρ ἐκ πνευματικης ἀκολουθουσης πετρας. και ἐστησεν ἐπι πετραν τους ποδας μου, ἐν τῳ ἐννατῳ, και τριακοστῳ λεγεται ψαλμῳ. τις ἡ ὀπη ἡ ἐν τῃ πετρᾳ; ἐαν ἰδης την Ἰησου ἐπιδημιαν, ὁλον αὐτον νοησας πετραν, ὀψει την ὀπην κατα την ἐπιδημιαν αὐτου, δι' ἧς ὀπης θεωρειται το μετα τον θεον. τοιουτον γαρ νοειται ἐν τῳ, και ὀψει τα ὀπισω μου.

Ἀλλ' εὑρον μιαν ὀπην μιας πετρας, μεταβαινω τῳ λογῳ ἀπο της ὀπης ἐπι την τρυμαλιαν της πετρας, ζητω και τας πολλας πετρας. ἐαν ἐλθω ἐπι τον χορον εἰτε των προφητων, εἰτε των ἀποστολων, εἰτε και ἐπαναβεβηκοτων ἁγιων ἀγγελων, λεγω ὁτι παντες οἱ Χριστου μιμηται, ὡς ἐκεινος πετρα ἐστι, πετρα γινονται. και ὡσπερ ἐκεινος ἐχει ὀπην, δι' ἧς κατανοειται τα ὀπισω του θεου, τον αὐτον τροπον ἑκαστος ὁδον διδους του νοεισθαι θεον. δια των λεγομενων ὑπ' αὐτου, ποιει ἐν αὐτῳ ὀπην, εἰ δε και ἀλλως βουλει ὀνομασαι, τρυμαλιαν, ἀφ' ἧς ὀπης ἡ τρυμαλιας ὀψει δια μεν Μωσεως τον νομον, δια δε Ἡσαϊου την προφητειαν αὐτου, δια δε Ἰερεμιου ἀλλους λογους θεου. εἰ δε και ἀγγελος ἐσται λαλων, ὡς ἐλαλησε, κατα το εἰρημενον ἐν τῳ εὐαγγελιῳ, ὁ λαλων ἐν ἐμοι, κἀκει ἱσταμαι ἐπι του ἀγγελου, και βλεπων κἀκει πετραν, και ὀπην πετρας, και βλεπων ἀγγελικως τον θεον.

Ἀλλα παραδειγματος μοι χρεια, ἱνα παραστησω πως ἐστιν ἐλθοντα ἐπι ἀγγελον, και δι' ἀγγελου τον θεον ἰδειν. γεγραπται γαρ ἐν τῃ ἐξοδῳ, ὠφθη ἀγγελος κυριου ἐν φλογι πυρος βατου τῳ Μωσει. και ὁρᾳ Μωσης ὁτι ὁ βατος καιεται πυρι, και ὁ βατος οὐ κατακαιεται. και οὐκ εἰπεν ἡ γραφη, ὡσπερ εἰπε κατα την ἀρχην, ὁτι ὠφθη

ἀγγε-

Quæ igitur est petra? Dominus Jesus Christus: *Bibebant enim de spiritali sequente eos petra. Et super petram statuit pedes meos*, in trigesimo nono psalmo dicitur. Quod est foramen petræ? Vide eum apud Deum patrem, Verbum Deum, videbis integram petram: vide dispensationem assumpti corporis, videbis foramen petræ, per quod posteriora Dei juxta possibilitatem imbecillitatis suæ humanus intuetur aspectus. Hoc enim est, quod ait: *Videbis posteriora mea.*

3. Inveni unam cavernam unius petræ; quæro alias petras, & alias cavernas; venio ad chorum prophetarum atque apostolorum & transcendentium sanctorum angelorum, & dico, quia omnes imitatores Christi petræ sint, ut petra est ille, qui docuit. Et sicut iste habet foramen, per quod videntur posteriora Dei; eodem modo unusquisque nostrum, qui per sermones suos viam pandit ad intelligendum Deum, facit & se foramen petræ. Si autem aliter vis intelligere petram, & petræ foramen, vide per Moysen legem; per Isaiam prophetiam; per Jeremiam alia eloquia divina. Sin vero angelus fuerit, & loquatur in homine, juxta illud propheticum: *Angelus, qui loquebatur in me*, asto in angelo, & per foramen ejus angelice video Deum.

4. Exemplum habeo necessarium, ut doceam, quomodo possit aliquis in angelo consistens, videre Deum. Scriptum est in Exodo: *Apparuit angelus Domini in flamma rubi Moysi, & videbat Moyses, quia ardebat rubus, & non comburebatur.* Et non sicuti cœperat scriptura in eo, quod dixerat: apparuit angelus Domini, sic & in reliquis subsecuta est, ut diceret: Ego angelus Domini, sed ait: *Ego Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob.* Erat ergo ibi Deus in angelo visibilis, & per foramen ejus apparebant posteriora ejus. Quia igitur nescis, quo

μετα παῤῥησιας της κατα την ἁγιαν πολιτειαν προς τον θεον. ἐαν γαρ ἡ συνειδησις ἡμων μη καταγινωσκη, ἐχομεν παῤῥησιαν προς τον θεον, και ὁ ἀν αἰτωμεθα, λαμβανομεν παρ' αὐτου. ὁ μεν ουν Αδαμ ει και ἡμαρτεν, ουκ εἰς ὑπερβολην χαλεπην ἁμαρτιαν ἡμαρτε, δια τουτο ἐκρυβη ἀπο προσωπου του θεου· ὁ δε ἁμαρτωλοτερος αὐτου Καϊν και ἀσεβεστατος ὁ ἀδελφοκτονος τι πεποιηκεν; ἐξηλθεν ἀπο προσωπου του θεου· ὡστε συγκρισει κακων ἐλαττον εἰναι το κρυβηναι ἀπο προσωπου του θεου. και γαρ ουτος κρυπτεται, ουκ ἀπερυθριων, ἀλλ' αἰδουμενος τον θεον. ουκ ἐκρυβησαν ουν ἀπο προσωπου μου ουτοι οἱ ταυτα ποιησαντες ἐν ἁμαρτιαις τοτε γεγονασι, και ἀπο ἁμαρτιων των ἐν τη θαλασση ἡλιευθησαν.

Ἱν' ουν μη ὑπολαμβανωσιν οἱ ἁλιευθεντες, και μετα ταυτα εἰς τα ὀρη ἐλθοντες, ὁτι ἐκ δικαιοσυνης αὐτοις ταυτα γεγενηται, ὑπομιμνησκει ου μονον ἐκεινους, ἀλλα και ἡμας ὁ λογος των προτερων ἁμαρτηματων. διο λεγεται μετα τας εὐεργεσιας· και ουκ ἐκρυβη τα ἀδικηματα αὐτων ἀπεναντι των ὀφθαλμων μου. τα ἑξης ἀγωνα μελλει ἡμιν ἐμποιειν. εἰτε γαρ ἁπλως νοουμεν, φροντισομεν ἐπιμελως περι της ἀνταποδοσεως των ἁμαρτηματων, ει δοκει ουκ ἀκολουθα εἰναι τοις προαποδεδομενοις περι ἁλιευομενων και θηρευομενων, και ουτως εἰς ἀγωνα ἡμας ἐμβαλλει ου τον τυχοντα. και ἀνταποδωσω γαρ, φησι, πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων, και τας ἁμαρτιας αὐτων, ἐφ' αἱς ἐβεβηλωσαν την γην μου, ἐν τοις θνησιμαιοις των βδελυγματων και ἐν ταις ἀνομιαις αὐτων, ἐν αἱς ἐπλησαν την κληρονομιαν μου. το πρωτον, εἰτε μη νοησαντες ἐξειλον τινες το γεγραμμενον, εἰτε και οἰκονομησαντες ἐξειλειν οἱ ἑβδομηκοντα, θεος ἀν εἰδειη· ἡμεις μεντοιγε συγκρινοντες ταις λοιπαις ἐκδοσεσιν εὑρομεν κειμενον, και ἀνταποδωσω πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων, ἱνα δηλωθη, ὁτι εἰ και ἀξιοι δια τα δευτερα αὐτων ἐργα μακαριοτητος εἰεν, ἐπει ἀνθρωποι εἰσι,

cipiemus. Verum Adam quamvis peccaverit, tamen non usque ad perfectam malitiam mens ejus corruit, & ideo absconsus est a facie Dei. Cum autem peccavit impiissimus fratricida, animadvertite, quid fecerit: *Egressus est a facie Dei, & habitavit in terra Naid.* Si ad malorum comparationem venias, melius est abscondi a facie Dei, quam fugere eum. In alio quippe conscientiæ vulnus inflictum tenebras, & secreta perquirens, levare oculos non patitur ad cœlum. In alio autem desperatione nata contumacia negligit Dominum. *Non se absconderunt a facie mea, neque absconditæ sunt iniquitates eorum contra oculos meos.* Justi super quas injustitias non se absconderunt a facie Dei? Aliquando fuerunt in peccatis, quando erant in mari, a quo a piscatoribus extracti sunt.

5. Ne itaque suspicentur, quia non ex misericordia, sed ex proprio merito ad montes venerint, commonens illos sermo divinus, & illis nos, & idcirco prospera atque felicia, tristia inferens dicit: *Neque absconditæ sunt iniquitates eorum contra oculos meos.* Quæ sequuntur, difficultatem nobis interpretationis objiciunt: sive enim intelligamus, ea cohærere superioribus, nihilominus de retribuendis suppliciis pertimescimus; sive videntur non hærere cum superioribus, quæ de piscatoribus & venatoribus diximus, & sic non modicum nobis scrupulum generant. *Et retribuam illis primum duplices injustitias eorum, & peccata ipsorum, in quibus contaminaverunt terram meam, in morticinis abominationum suarum, & iniquitatibus suis, quibus impleverunt hæreditatem meam.* Quod ait, *primum*, sive non intelligentes quidam, quod scriptum est, abstulerunt, sive septuaginta interpretes, sicut & cætera, secundum dispensationem suam, auferre voluerunt. Dominus viderit. Nos istum locum cum cæteris editionibus conferentes, invenimus positum: *Et retribuam illis primum duplices injustitias eorum.*

και ἐν ἁμαρτιαις γεγονασι, πρωτον δει ἀπολαβειν
της τας ἁμαρτιας αὐτων. και ὁρα εἰ μη ὁ λογος
ἀληθης· τις ἐκ ἀποληψεται τας ἁμαρτιας, ἡ ὁ
το πιςευσαι, και λαβειν ἀφεσιν ἁμαρτηματων
ἀκεσαι τε Ιησε λεγοντος, ἀφεωνται σοι αἱ ἁμαρ
μηκετι ἁμαρτανε. εἰ δε μετα την ἀφεσιν των ἁμα
ματων και την οἰκονομιαν τε λετρε της παλιγγενε
ἁμαρτανομεν, ὡσπερ ἡμεις οἱ πολλοι, οἱ μη τελ
θεντες ὡς οἱ ἀποςολοι, μετα το ἁμαρτανειν δε, κα
τῳ ἁμαρτανειν τινα δεοντως πραττομεν, τι ἡμας
μενει κατανοητεον. ἀρα ἐαν ἐξελθωμεν τον βιον ἐχ
ἁμαρτηματα, ἐχοντες δε και ἀνδραγαθηματα, σ
κομεθα μεν δια τα ἀνδραγαθηματα, ἀπολυθησο
δε περι των ἐν γνωσει ἡμαρτημενων; ἡ κολασθησο
μεν δια τα ἁμαρτηματα, ἐδαμε δε μισθον ληψο
των ἀνδραγαθηματων; ἀλλ' ἐδε το ἑτερον· λεγ
το ἀπολαβειν τα κρειττονα, μη ἀπολαβειν δε τα
ρονα, καθα δικαιον ἐςι τον θεον καθαιρειν βελομ
και ἐκκοπτειν την κακιαν. ἐςω γαρ σε ᾠκοδομη
μετα το θεμελιον Χριςον Ιησεν, ὁν δεδιδαξαι, ἐ
χρυσον και ἀργυρον, και λιθον τιμιον. ἐςω σε
χρυσον, ἡ πολυν χρυσον, ἡ ὀλιγον. ἐςω σε ἐχειν
γυρον, λιθον τιμιον. ἐ μονα δε φημι ταυτα ἀλλ'
ἐχειν και ξυλα, και χορτον, και καλαμην, τι β
σοι γενεσθαι μετα την ἐξοδον; ποτερον ποτε εἰσελθει
τα ἁγια μετα τε ξυλε σε, και μετα τε χορτε σε,
της καλαμης, ἱνα μιανῃς την βασιλειαν τε θεε; ἀ
παλιν ἀπομειναι θελεις δια τον χορτον, δια τα ξυλα,
την καλαμην ἐν τῳ πυρι, και μηδεν ἀπολαβειν περι τε
σε και ἀργυρε και λιθε τιμιε; ἐδε τετο εὐλογον.

Τι ἐν πρωτον ἀκολεθει ἀπολαβειν δια τα ξυλα; δ
ὁτι το πυρ το ἀναλισκον τα ξυλα, και τον χορτον και
καλαμην. ὁ θεος γαρ ἡμων τῃ ἐσιᾳ λεγεται τοις συνι
δυναμενοις πυρ εἰναι καταναλισκον· και ἐσιωπησε μεν τ
καταναλισκον ὁ προφητης λεγων, ὁ θεος ἡμων πυρ κα
ναλισκον. ἡμιν δε καταλελοιπε νοειν, ὁτι εἰπεν, ὁ

πυρ

criminis ut ostendatur, quia, etsi ex posterioribus factis digni effecti sunt beatitudine Dei, attamen, quia aliquando peccaverunt, & humanis vitiis non carebant, primum oportet eos recipere sua delicta. Et vide, si non vera sit ratio. Quis peccata non recipit? Nempe ille, qui post credulitatem & baptismum audierit Dominum dicentem: *Dimissa sunt tibi peccata, nec ultra peccaveris.* Si autem post lavacrum & veniam delictorum, rursus ad pristinas sordes fuerimus reversi, & adhuc imperfecto sensu ab apostolorum vestigiis recedentes, aut injusta gesserimus aliqua, aut certe in ipsa justitia sint aliqua nata peccata, quid nobis fiat, consideremus. Utrumne egredientes de præsenti sæculo, si habuerimus vitia vel virtutes, recipiemus pro virtutibus præmia, & dimittentur nobis ea, quæ scientes peccavimus; an plectemur pro delictis, neque recipiemus præmia pro virtutibus? Sed neutrum horum verum est, quia & pro peccatis torquebimur, & pro justitia recipiemus præmia, quæ meremur. Si enim post fundamentum Jesu Christi, non solum in tuo corde aurum, & argentum, & lapidem pretiosum (si tamen habes aliquid auri vel argenti) superædificaveris; verum & ligna, fœnum, & stipulam, quid tibi vis fieri, cum anima sejuncta fuerit a corpore? Utrumnam ingredi vis in sancta cum lignis tuis, cum fœno & stipula, ut polluas regnum Dei: an propter lignum, fœnum, & stipulam foris residere, & pro auro, argento, & lapide pretioso nihil mercedis accipere? Sed neque hoc æquum est.

6. Quid igitur sequitur, nisi ut primum propter ligna ignis tibi detur, qui consumat lignum, fœnum, vel stipulam? Deus quippe noster apud eos, qui possunt intelligere divina, ignis dicitur esse consumens. Et cum dicat Propheta: *Deus noster ignis consumens est,* non apposuit, quid consumat, tibi derelinquens de

mani-

πυρ ἐςὶ καταναλισκον. ἐςι τι το καταναλισκομενον. τι οὖν ἐςι το καταναλισκομενον; οὐ γαρ το κατ᾽ εἰκονα και ὁμοιωσιν ἀναλισκει, ἀλλα τον ἐποικοδομηθεντα χορτον, τα ἐποικοδομηθεντα ξυλα, την ἐποικοδομηθεισαν καλαμην. ὁ τοπος ἦν δυσδιηγητος σφοδρα. ἐπαγγελιαι ἦσαν, και μετα τας ἐπαγγελιας λεγει, και ἀνταποδωσω πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων. ἀναγκαιως προσκειται το πρωτον. πρωτον γαρ τα της ἀδικιας, εἶτα τα της δικαιοσυνης ἀποδιδοται. οὐ γαρ ἀναπαλιν ὁ θεος ἀνταποδιδωσιν. εἰ πρωτον ἀπεδιδου τα ἀγαθα, ἱνα ἀπολαβωμεν τα κακα, νυν δε ἀποδιδωσι τα κακα, ἐδει ληξαι τα ἀγαθα ἱνα ἀπολαβωμεν τα κακα, ἱνα τελος λαβη δια του ἀφανισμου των κακων τα της κολασεως των παθοντων, ἱνα μετα ταυτα ἀποδω τα ἀγαθα. διο εὑρησεις ἐν ταις ἱεραις γραφαις τον θεον λεγοντα πρωτον τα δοκουντα εἶναι σκυθρωποτερα, και μετα ταυτα τα κρειττονα. ἐγω ἀποκτενω, και ζῆν ποιησω, παταξω, κἀγω ἰασομαι. αὐτος ἀλγειν ποιει, και παλιν ἀποκαθιςησιν, ἐπαισε, και αἱ χειρες αὐτου ἰασαντο. ἐπι τουτοις ἐςι τον νοουντα, και διακειμενον προς τα λεγομενα εἰπειν, κυριε τις παροικησει ἐν τῳ σκηνωματι σου; ἡ τις κατασκηνωσει ἐν ὀρει ἁγιῳ σου; πορευομενος ἀμωμος, και ἐργαζομενος δικαιοσυνην, λαλων ἀληθειαν ἐν καρδιᾳ αὐτου, ὁς οὐκ ἐδολωσεν ἐν γλωσσῃ αὐτου, και οὐκ ἐποιησε τῳ πλησιον αὐτου κακον, και ὀνειδισμον οὐκ ἐλαβεν ἐπι τους ἐγγιςα αὐτου: ἡμεις δε ὀνειδιζομεν και τους μετανοουντας και ἐπιςρεφοντας, λεγουσης της γραφης, μη ὀνειδιζε ἀνθρωπον ἀποςρεφοντα ἀπο ἁμαρτιας. ὀνειδισμον οὐκ ἐλαβεν ἐπι τους ἐγγιςα αὐτου· ἐξουδενωται ἐνωπιον αὐτου πονηρευομενος, τους δε φοβουμενους κυριον δοξαζει. παντες οὖν οἱ ἐχοντες ὑλην ἐκεινου του πυρος, πρωτον ἀποληψομεθα τα ἁμαρτηματα ἡμων.

manifestioribus intellectum. Neque enim id, quod ad imaginem & similitudinem suam permanet, ignis iste consumit, non proprias creaturas; sed superædificata ligna, fœnum, stipulam. Locus est difficilis, & ad interpretandum nimii sudoris egens, ut cum primis secunda consentiant. Repromissiones legimus; & post prospera repente tristia prædicantur: *Et retribuam*, inquit, *illis primum duplices injustitias eorum*; necessario appositum est, *primum*: primum quippe propter injustitias tormenta perpetimur, deinde propter justitiam coronamur. Neque enim e contrario ante tribuenda sunt justa, & sic reddenda peccata, ut cessantibus bonis, vitia æterna permaneat; sed ante recipiemus mala, & deinde bona, ut sublatis vitiis, virtutes permaneant in æternum. Observa omnem thesaurum scripturarum, & invenies semper Deum ea primum comminantem, quæ tristia sunt, & ea deinceps inferentem, quæ lætitiam præbeant audientibus. Occidit, & vivificat: percutit & sanat; ipse dolorem facit, & rursum restituit; percussit, & manus ejus sanaverunt. Super his ergo, qui justus est, intellectu pio considerans, quæ dicuntur, ingemiscat, & dicat: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *sine macula, & operatur justitiam, qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversus proximos suos.* Nos etiam non his opprobremus, qui a peccatis ad pœnitentiam convertuntur, scriptura dicente: *Ne improperes viro convertenti a peccatis. Opprobrium non accepit adversus proximos suos; ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum magnificat.* Omnes igitur, quicumque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus nostra delicta.

πῦρ ἐστὶ καταναλισκον. ἐστι τι το καταναλισκομενον. τι οὖν ἐστι το καταναλισκομενον; οὐ γαρ το κατ᾽ εἰκονα και ὁμοιωσιν ἀναλισκει, ἀλλα τον ἐποικοδομηθεντα χορτον, τα ἐποικοδομηθεντα ξυλα, την ἐποικοδομηθεισαν καλαμην. ὁ τοπος ἦν δυσδιηγητος σφοδρα. ἐπαγγελιαι ἦσαν, και μετα τας ἐπαγγελιας λεγει, και ἀνταποδωσω πρωτον διπλας τας ἀδικιας αὐτων. ἀναγκαιως προσκειται το πρωτον. πρωτα γαρ τα της ἀδικιας, εἶτα τα της δικαιοσυνης ἀποδοται. οὐ γαρ ἀναπαλιν ὁ θεος ἀνταποδιδωσιν. εἰ πρωτον ἀπεδιδου τα ἀγαθα, ἵνα ἀπολαβωμεν τα κακα, νυν δε ἀποδιδωσι τα κακα, ἐδει ληξαι τα ἀγαθα ἵνα ἀπολαβωμεν τα κακα, ἵνα τελος λαβη δια του ἀφανισμου των κακων τα της κολασεως των παθοντων, ἵνα μετα ταυτα ἀποδω τα ἀγαθα. διο εὑρησεις ἐν ταις ἱεραις γραφαις τον θεον λεγοντα πρωτον τα δοκουντα εἶναι σκυθρωποτερα, και μετα ταυτα τα κρειττονα. ἐγω ἀποκτενω, και ζῆν ποιησω, παταξω, κἀγω ἰασομαι. αὐτος ἀλγειν ποιει, και παλιν ἀποκαθιστησιν, ἐπαισε, και αἱ χειρες αὐτου ἰασαντο. ἐπι τουτοις ἐστι τον νοουντα, και διακειμενον προς τα λεγομενα εἰπειν, κυριε τις παροικησει ἐν τῳ σκηνωματι σου; ἢ τις κατασκηνωσει ἐν ὀρει ἁγιῳ σου; πορευομενος ἀμωμος, και ἐργαζομενος δικαιοσυνην, λαλων ἀληθειαν ἐν καρδιᾳ αὐτου, ὁς οὐκ ἐδολωσεν ἐν γλωσσῃ αὐτου, και οὐκ ἐποιησε τῳ πλησιον αὐτου κακον, και ὀνειδισμον οὐκ ἐλαβεν ἐπι τους ἐγγιστα αὐτου. ἡμεις δε ὀνειδιζομεν και τους μετανοουντας και ἐπιστρεφοντας, λεγουσης της γραφης, μη ὀνειδιζε ἀνθρωπον ἀποστρεφοντα ἀπο ἁμαρτιας. ὀνειδισμον οὐκ ἐλαβεν ἐπι τους ἐγγιστα αὐτου· ἐξουδενωται ἐνωπιον αὐτου πονηρευομενος, τους δε φοβουμενους κυριον δοξαζει. παντες οὖν οἱ ἐχοντες ὑλην ἐκεινου του πυρος, πρωτον ἀποληψομεθα τα ἁμαρτηματα ἡμων.

Αλλ᾽

manifeſtioribus intellectum. Neque enim id, quod ad imaginem & ſimilitudinem ſuam permanet, ignis iſte conſumit, non proprias creaturas; ſed ſuperædificata ligna, fœnum, ſtipulam. Locus eſt difficilis, & ad interpretandum nimii ſudoris egens, ut cum primis ſecunda conſentiant. Repromiſſiones legimus; & poſt proſpera repente triſtia prædicantur: *Et retribuam*, inquit, *illis primum duplices injuſtitias eorum*; neceſſario appoſitum eſt, *primum*: primum quippe propter injuſtitias tormenta perpetimur, deinde propter juſtitiam coronamur. Neque enim e contrario ante tribuenda ſunt juſta, & ſic reddenda peccata, ut ceſſantibus bonis, vitia æterna permaneat; ſed ante recipiemus mala, & deinde bona, ut ſublatis vitiis, virtutes permaneant in æternum. Obſerva omnem theſaurum ſcripturarum, & invenies ſemper Deum ea primum comminantem, quæ triſtia ſunt, & ea deinceps inferentem, quæ lætitiam præbeant audientibus. Occidit, & vivificat: percutit & ſanat; ipſe dolorem facit, & rurſum reſtituit; percuſſit, & manus ejus ſanaverunt. Super his ergo, qui juſtus eſt, intellectu pio conſiderans, quæ dicuntur, ingemiſcat, & dicat: *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Qui ingreditur*, inquit, *ſine macula, & operatur juſtitiam, qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui non egit dolum in lingua ſua, nec fecit proximo ſuo malum, & opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos.* Nos etiam non his opprobremus, qui a peccatis ad pœnitentiam convertuntur, ſcriptura dicente: *Ne improperes viro convertenti a peccatis. Opprobrium non accepit adverſus proximos ſuos; ad nihilum deductus eſt in conſpectu ejus malignus; timentes autem Dominum magnificat.* Omnes igitur, quicumque materiam illius ignis habemus in nobis, primum recipiemus noſtra delicta.

Ἀλλ' ἐρει τις των ἀκουοντων διηγησαι και, διπλας. ἐςαι γαρ ἀπολαμβανειν με τας ἁμαρτιας πρωτον, ἱνα ἐπει λαβω τας ἁμαρτιας, μετα τουτο πληρωθη το παρα τω ἀποςολω εἰρημενον, εἰ τινος το ἐργον κατακαησεται, ζημιωθησεται· αὐτος δε σωθησεται, οὑτως δε ὡς δια πυρος. τι δηποτε διπλας ἀπολαμβανω τας ἁμαρτιας; ἀλλα λεκτεον, ὁτι δουλος ὁ εἰδως το θελημα του κυριου, και μη ποιησας κατα το θελημα αὐτου, δαρησεται οὐκ ὀλιγας, ἀλλα πολλας. ἀξιον οὖν ἐςι τους μεν ἀπο των ἐθνων ἁμαρτανοντας ἀπολαμβανειν αὐτων ἁπλα τα ἁμαρτηματα, ἡμας δε διπλα ἡμων ἀπολαμβανειν τα πταισματα· ἑκουσιως γαρ ἁμαρτανοντων ἡμων μετα το λαβειν την ἐπιγνωσιν της ἀληθειας, οὐκετι περι ἁμαρτιων ἀπολειπεται θυσια, φοβερα δε τις ἐκδοχη κρισεως, και πυρος ζηλος, ἐσθιειν μελλοντος τους ὑπεναντιους. προεφητευθη τα περι των ἁλιευομενων και ἀποληψομενων πρωτον διπλας τας ἁμαρτιας αὐτων. μετα ταυτα προφητευεται ἡ κλησις των ἐθνων σαφεςερον, οὐχι καλουμενων, ἀλλα κεκλημενων, και οὐχι εἰδοτων τι ἐξομολογησωνται, και τι εὐχαριςησωσιν, ἀλλ' ἠδη μεμαθηκοτων. ἐν γαρ τοις προτεροις μανθανομεν, ὁτι ἐκληθησαν, ἡλιευθησαν, ἐθηρευθησαν, πεισονται δε ἐν τοις δευτεροις. ἰδωμεν τι προφητευει περι ἡμων, ἠδη μανθανοντων εὐχεσθαι, μαλλον δε μεμαθηκοτων.

Κυριε συ ἰσχυς μου, και βοηθεια μου, και καταφυγη μου ἐν ἡμερα κακων· προς σε ἐθνη ἡξουσιν ἀπο ἐσχατου της γης, και ἐρουσιν, ὡς ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα, οὐκ ἐςιν ἐν αὐτοις ὠφελημα· ἀπ' ἐσχατου της γης ἠλθε τα ἐθνη προς τον θεον, και εἰρηκε τα ἐθνη, ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα, και οὐκ ἐςιν ἐν αὐτοις ὠφελημα. πως ἀπο ἐσχατου της γης εἰσι τινες της γης πρωτοι, και εἰσι τινες της γης ἐσχατοι; τινες πρωτοι; οἱ σοφοι του κοσμου, οἱ εὐγενεις, οἱ πλουσιοι, οἱ ἀξιωματικοι. τινες οἱ ἐσχατοι; τα μωρα του κοσμου ἐξελεξατο ὁ θεος, τα ἀγενη, τα ἐξουθενημενα, τα μη ὀντα. ἡξουσιν οὖν ἐθνη ἀπ' ἐσχατου της γης· ὡσει ἐλεγεν, ἀπο τελευταιων των ἐπι γης ἀνθρωπων, ἀπο μωρων, ἀπο ἀγενων, ἀπο ἐξουθενημενων, και ἐρουσιν, ὡς

ψευδη

[redacted]

7. Sed dicet mihi aliquis de audientibus; expone & id, quod ſequitur: *Duplices injuſtitias eorum.* Eſt quippe, recipio mea peccata, ut compleatur id, quod ab Apoſtolo dictum eſt: *Si, cujus opus arſerit, detrimentum patietur; ipſe autem ſalvus erit, ſic tamen quaſi per ignem:* cur vero duplicia recipio peccata? Cui reſpondendum eſt, quia *Servus, qui ſcit voluntatem Domini ſui, & non facit eam, plagis vapulabit multis:* dignum ſiquidem eſt, eos, qui gentes ſunt, ſimplicia recipere peccata, & nos duplicia, dicente Apoſtolo: *Voluntarie peccantibus nobis poſt cognitionem veritatis jam ultra non remanet pro peccato hoſtia. Horribilis autem quædam expectatio judicii ignis, zelus comedere habens adverſarios.* Prophetatum eſt de his, qui a peccatoribus & venatoribus de profundo in montibus ſunt abſtracti, quomodo recipiant primum duplicia peccata ſua. Poſthæc de vocatione gentium prophetatum eſt, non eorum, qui necdum cognoverunt Chriſtum, ſed qui jam vocati ſunt, ut ſciant laudes referre pro gratia: & in eccleſia conſiſtentes confiteantur, & adorent nomen ejus.

8. *Domine fortitudo mea, & adjutorium, & refugium meum in die malorum, ad te gentes venient ab extremo terræ, & dicent, quoniam falſa poſſederunt patres noſtri ſimulacra, nec eſt in illis utilitas.* Quomodo ab extremo terræ venerunt gentes ad Dominum, & dixerunt: *Quoniam falſa poſſederunt patres noſtri ſimulacra, nec eſt in illis utilitas?* Quinam iſti, qui veniunt ab extremis? Sunt alii primi terræ; ſunt alii noviſſimi. Qui ſunt primi? Sapientes ſæculi, nobiles, divites, optimates. Qui ſunt extremi? Stulta mundi elegit Deus, ut confundat fortia, & ea, quæ non erant, ut deſtruat, quæ ſunt. *Venient gentes ab extremo terræ:* quaſi dixerit: de his omnibus, qui ſunt noviſſimi ſuper terram, de fatuis, de ignobilibus, de abjectis. *Et dicent; quoniam falſa poſſederunt patres noſtri ſimula-*

ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα, και οὐκ ἐστιν ἐν αὐτοις ὠφελημα· οὐχ ὁτι ἐστι τινα εἰδωλα ἀληθη, ὧν προς ἀντιδιαστολην λεγεται τα ψευδη, ἀλλα εἰδωλα τινα τῃ φυσει ἐστι ψευδη, και οὐκ ἐστιν ἐν αὐτοις ὠφελημα.

Εἰ ποιησει ἑαυτῳ ἀνθρωπος θεους. οὐ μονον ἀπο των ἀγαλματων ποιουσιν ἑαυτοις ἀνθρωποι θεους, ἀλλ' εὑρησεις και ἀπο των ἀναπλασματων ποιουντας ἀνθρωπους ἑαυτοις θεους· ὁσοι γαρ δυνανται ἀναπλασαι θεον ἑτερον, και κοσμοποιΐαν ἀλλην, παρα την ὑπο του πνευματος ἀναγεγραμμενην, και ἀλλην οἰκονομιαν κοσμου, παρα την ἀληθη, οὗτοι παντες ἐποιησαν ἑαυτοις θεους, και προσεκυνησαν τοις ἐργοις των χειρων. οἱον, νοησον μοι εἰτε ἐν ἑλλησι τους γεννησαντας δογματα, φερ' εἰπειν, τουσδε της φιλοσοφιας, ἡ τουσδε εἰτε ἐν ταις εὑρεσεσι τους γεννησαντας πρωτους δογματα, οὗτοι ἐποιησαν ἑαυτοις εἰδωλα και ἀναπλασματα της ψυχης, και στραφεντες προσεκυνησαν τοις ἐργοις των χειρων αὐτων, ἀποδεξαμενοι ὡς ἀληθειαν τα ἰδια ἀναπλασματα. παντας οὖν τους αἰσθητως, και τους νοητως ποιουντας ἑαυτοις θεους διελεγχων ὁ λογος φησιν, εἰ ποιησει ἑαυτῳ ἀνθρωπος θεους, και οὗτοι οὐκ εἰσι θεοι· δια τουτο ἐγω δηλωσω αὐτοις την χειρα μου ἐν τῳ καιρῳ τουτῳ, και γνωριω αὐτοις και την δυναμιν μου. ποιῳ καιρῳ, ἢ τουτῳ; δεικνυων δε τον καιρον της παρουσιας του κυριου, και γνωσονται, φησιν, ὁτι ὀνομα μοι κυριος.

Εἰτα ἀλλη ἐστι προφητεια, ἣν οὐκ οἰδ' ὁπως παρα τοις ἑβδομηκοντα οὐχ εὑρομεν, εὑρομεν δε ἐν ταις λοιπαις ἐκδοσεσι, δηλονοτι κειμενην ἐν τῳ ἑβραϊκῳ, και πεπληρωται πραγματων ἀναγκαιοτατων, δυναμενων, ἐαν προσεχωμεν, ἐπιστρεψαι την ψυχην ἡμων. οὑτως δε ἐχει τα ῥηματα, ἁμαρτια Ιουδα γεγραπται ἐν γραφιῳ σιδηρῳ, ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ ἐγκεκολαμμενη ἐπι του στηθους της καρδιας αὐτων, ἐπι το εὐχερεστερον ἑαυτον ἐπιδουναι· και εἰπειν περι των Ιουδαιων ταυτα γεγραπται, ὁτι ἡ ἁμαρτια αὐτων γεγραπται. ἀλλ' ἐαν ἰδῃς, ὡς πολλακις ἐδειξαμεν, Ιουδαν τροπικως λεγομενον τον χριστον, μηποτε ἁμαρτια Ιουδα ἡμων ἐστι, των πιστευοντων ἐπι τον

χριστον

[redacted]

vera, nec est in illis utilitas: non quia vera sint idola, ad quorum distinctionem nunc falsa dicantur, sed idola, quæ falsa sunt per naturam, nulla est in eis utilitas.

9. *Si faciet sibi homo deos, & isti non sunt dii.* Non solum de corporeis simulachris faciunt sibi homines deos, sed & de corde confingunt: qui enim possunt simulare alium creatorem extra universitatis Deum, alium Spiritum sanctum, alium Christum, alia sæcula extra hæc, quæ cernimus, ii omnes fecerunt sibi deos, & adoraverunt opera manuum suarum. Omnes philosophi, qui varia dogmata prodiderunt, omnes hæretici, qui auctores [illegible] aliter credendum de Deo miseris mortalibus extiterunt, fecerunt sibi idola, & animi voluptatem putaverunt Deum, & conversi adoraverunt opus manuum suarum, putantes vera esse, quæ finxerant. Omnes igitur tam de visibili materia, quam de falsis dogmatibus fingentes sibi deos, corripit nunc sermo divinus, dicens: *Si faciet sibi homo deos, & isti non sunt dei; propterea manifestabo illis in tempore isto opus manuum mearum, ostendam illis virtutem meam*: in quo tempore, nisi in isto, quo Salvator noster assumpsit corpus humanum? *Et scient, quia ego sum Dominus.*

10. Deinde alia sequitur prophetia, (quam nescio quare apud septuaginta non invenientes, in cæteris editionibus, quæ cum Hebræo consentiunt sermone, reperimus;) quæ plena est necessariis rebus, & tam utilibus, ut possit, si animus fuerit attentus, a vitiis revocare lectorem. Sic autem sequitur: *Peccatum Judæ conscriptum est stilo ferreo, in ungue adamantino, sculptum super pectus cordis eorum.* Quoniam difficile est aliquem se malum confiteri, ideo Judæi, qui exemplaria nonnulla falsarunt, etiam hoc in loco pro *peccato Juda*, *peccatum eorum* posuerunt. Sed si figuraliter consideres, ut sæpe ostendimus, Judam Christum

χριςον τον ἐκ φυλης Ιȣδα. εἰ δε δυνασαι και ἀλλως ἀκȣσαι μυςικωτερον, ταχα περι Ιȣδα προφητευει τȣ παραδοντος, ὡς εἰναι περι αὐτȣ την προφητειαν λεγȣσαν, ἁμαρτια Ιȣδα γεγραπται ἐν γραφιῳ σιδηρῳ, ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ ἐγκεκολαμμενη ἐπι τȣ ςηθȣς της καρδιας αὐτων. ἀλλα παλιν ȣ̓κ ἀκολȣθει ἐπ᾽ ἐκεινȣ το, αὐτων. μηποτε ȣ̓ν ἐφ᾽ ἡμας ἐλεγεν, ἐαν γενωμεθα ἁμαρτωλοι, ταυτα φθανειν τα προφητευομενα. ἡμαρτομεν, και ἡ ἁμαρτια ἡμων ȣ̓κ ἐξω ἡμων γεγραπται, ἀλλ᾽ ἐν τῃ καρδιᾳ ἡμων, και γραφεται ἐν σιδηρῳ γραφιῳ, ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ. ὁτι δε τα ἁμαρτηματα ἁ ἁμαρτανομεν ἐγγραφεται εἰς ἡμας δια τȣ ἁμαρτανειν, παραςησει αὐτο το πραγμα. ȣ̓ συνηδειν ἐμαυτῳ τοδε το πραγμα, ἡ τηνδε την ἁμαρτιαν. ποιησας αὐτην, ἐχω τυπον αὐτης, και οἱονει γεγραπται ὁ τυπος αὐτης ἁμαρτιας μȣ της ἡμαρτημενης ἐν τῃ ψυχῃ μȣ. και εἰ μεν ἠν ἡ ἁμαρτια μȣ γεγραμμενη μελανι, ἀπηλειψα αὐτην· νυν δε γεγραπται ἐν σιδηρῳ γραφιῳ, γεγραπται ἐν ὀνυχι ἀδαμαντινῳ, γεγραπται ἐπι τȣ ςηθȣς της καρδιας ἡμων, ἱνα ἐλθω ἐπι το δικαςηριον, και πληρωθῃ ἡ λεγȣσα προφητεια, ȣ̓δεν κρυπτον ὁ ȣ̓ φανερωθησεται, και ȣ̓δεν κεκαλυμμενον ὁ ȣ̓κ ἀποκαλυφθησεται. ἐγυμνωθη μȣ το ςηθος, και ἡ καρδια ἐχȣσα τα γραμματα ἐγγεγραμμενα της ἁμαρτιας ἐν τῳ γραφιῳ τῳ σιδηρῳ, τῳ ὀνυχι τῳ ἀδαμαντινῳ, και παντες ἀναγινωσκȣσιν ἐν τῳ ςηθει μȣ, και ἐν τῃ καρδιᾳ μȣ τȣς τυπȣς μȣ των ἁμαρτηματων· ȣ̓δεν γαρ κρυπτον ὁ ȣ̓ φανερωθησεται· ἀλλα και μεταξυ ἀλληλων των λογισμων κατηγορȣντων, ἡ και ἀπολογȣμενων. και, μη προ καιρȣ τι κρινετε, ἑως ἀν ἐλθῃ ὁ κυριος, ὁς και φωτισει τα κρυπτα

nuncupari, forsitan peccatum Judæ peccatum nostrum est, qui credimus in Christum de tribu Juda, & ex ejus secundum carnem stirpe nascentem. Si autem volueris sacratius intelligere de proditore Juda dictum: *Peccatum Judæ scriptum est in stilo ferreo, in ungue adamantino, sculptum super pectus cordis eorum*, repugnabit tibi quod sequitur, *eorum*. Igitur, ut supra diximus, super nos, qui peccamus, ista conveniunt, quorum peccata non forinsecus alicubi conscribuntur, sed in cordis conscientia, stilo exarata ferreo, sculpta ungue adamantino. Quod autem peccata nostra scribantur in pectore, ex his, quæ sequuntur, intellige. Antequam peccatum faciam, nulla in corde meo peccati imago versatur: cum autem conscientia peccati imaginem sumpserit, habeo formam illius, & semper ante oculos cordis mei delicti pompa depingitur. Et si quidem esset peccatum meum atramento conscriptum, forsitan delerem illud; nunc autem scriptum est in stilo ferreo, & in ungue adamantino, sculptum est super pectus cordis mei, ut mecum ad tribunal veniat, & compleatur illud, quod a Christo prophetatum est: *Nihil absconsum, quod non manifestabitur, & nihil occultum, quod non palam fiet*. Nudabitur pectoris mei conscientia, & aperto corde videbuntur litteræ peccatorum, quæ in stilo ferreo, in ungue adamantino sculptæ sunt. Atque ita universa spectantium multitudo leget in pectore meo signatas imagines peccatorum: *Nihil* enim *absconsum, quod non revelabitur; & inter se invicem cogitationum accusantium sive defendentium*. Et: *Nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet consilia cordium*. Cui manifestabit? utique non sibi, qui, antequam fiant, cuncta cognoscit: sed his, qui cum illo venturi sunt, & propter puritatem mentis & corporis agnum sequentur, ostendet delicta in corde pecca-

τȣ σκοτȣς; και φανερωσει τας βȣλας των καρδιων. τινι φανερωσει; ȣχ᾽ ἑαυτῳ· αὐτος γαρ οἰδε τα παντα πριν γενεσεως αὐτων. ἀλλα και τινι φανερωσει; πασι τοις μελλȣσι βλεπειν δια την αὐτων καθαροτητα την ἁμαρτιαν τȣ ἡμαρτηκοτος, ἱνα οἱ ἁμαρτωλοι ἀνας͵ωσιν εἰς ὀνειδισμον και εἰς αἰσχυνην αἰωνιον· ἀφ᾽ ὧν ῥυσεται ἡμας ὁ των ὁλων θεος, ἱν᾽ εἰς δοξαν την ἐν χριςῳ ἀναςωμεν, ᾧ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας. ἀμην.

ΟΜΙΛΙΑ ιζ.

Εἰς το· Εφωνησε περδιξ, μεχρι τȣ· και ἡμεραν ἀνθρωπȣ ȣκ ἐπεθυμεσα.

Επι το διαβοητον ζητημα ἐληλυθαμεν, ἰδειν τι ἐςιν ὁ περδιξ, περι ȣ νυν φησιν ἡ γραφη· ἐφωνησε περδιξ, συνηγαγεν ἁ ȣκ ἐτεκε, ποιων τον πλȣτον αὐτȣ ȣ μετα κρισεως. ἐν ἡμισει ἡμερων αὐτȣ ἐγκαταλειψȣσιν αὐτον, και ἐπ᾽ ἐσχατων αὐτȣ ἐςαι ἀφρων. ἐκ τȣ περι φυσεως ζωων δει ἀναλαβειν, τινα ἱςορηται περι τȣ περδικος, ἱνα εἰδωμεν τα περι το ζωον μεν προτερον ἐπι κρειττονος ταξαι, νυν δε λεγομενον τον περδικα ἐπι χειρονος. λεγεται δη το ζωον εἰναι κακοηθεςατον, και δολιον, και πανȣργον, και ἀπαταν βȣλομενον τȣς θηρευοντας, και πολλακις κυλιομενον περι τȣς ποδας τȣ θηρευοντος, ἱνα αὐτον περισπαση, ὡς ἐγγυς ὀν το ζωον

προ-

toris expressa, ut resurgant justi in gloriam, peccatores vero in opprobrium & confusionem æternam; a quibus liberet nos Deus resurgentes cum Christo Jesu, cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA XVII.

(*Juxta Hieronymum IV.*)

De eo quod scriptum est: *Clamavit perdix, congregavit, quæ non peperit, faciens divitias suas non cum judicio, in medio dierum ejus derelinquent eum, & in novissimis suis erit insipiens. Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine omnes, qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum. Sana me Domine, & sanabor; salvum me fac, & salvus ero, quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me: Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te, & diem hominis non concupivi; tu scis.*

EODEM INTERPRETE.

1. Ad famosam venimus quæstionem inspicere, quid sit perdix, de quo scriptura nunc loquitur: *Clamavit perdix, congregavit, quæ non peperit, faciens divitias suas non cum judicio. In dimidio dierum ejus derelinquent eum, & in novissimis suis insipiens erit.* Ex natura volucris dignum videtur, quamdam historiam commemorare, ut animal cognoscentes, scire possimus, utrum ad bonam, an malam partem nunc nominati perdicis intelligentiam referamus. Dicitur autem hoc esse animal malignum, fraudulentum, callidum, multumque decipiens venatores. Sæpe quippe ante pedes aucupis volvitur, & in medio ejus co-

προς το μη ἡκειν ἐπι την καλιαν. και ἡνικα ἐαν ςοχασηται περιεσπακεναι τον θηρευτην και τα νεοττα πεφευγεναι, τοτε και αὐτος ἀφιπταται. ἐςι δε το ζωον πανυ ἀκαθαρτον, ὡςε τυς ἀῤῥενας μονομαχειν προς ἀλληλυς περι της μιξεως, και ἀῤῥενα ἀῤῥενα ἐπιβαινειν. εἰν ὑν και κακοηθες, εἰ και ἀκαθαρτον, εἰ και πανυργον, εἰ και ἀπατηλον τυτο το ζωον ἐςι, δηλον ὁτι ταξαι ἐπι κρειττονος αὐτο, και εἰπειν ἐπι τον σωτηρα δυνασθαι ἀναφερεσθαι, ἀσεβες εἰναι φαινεται. δει ὑν ἰδειν, ἀν θελωμεν αὐτον ἑρμηνευσαι ἐπι τον ἀντικειμενον, εἰ ἀκολυθει ἡμιν ὁλη ἡ ἑρμηνεια.

Ἀρξωμεθα δη ἀπο τυ, ἐφωνησε περδιξ, συνηγαγεν ἁ ὐκ ἐτεκεν. ὐκυν ὐτα ἰδια κτισματα συναγει ὁ διαβολος, ὐχι ἁ ἐγεννησε συναγει, ἀλλ᾽ ἐπαν φωνησῃ, συναγει τα ἀλλυ κτισματα, και ποιει αὐτα ἰδια. ἐφωνησε περδιξ δια Οὐαλεν τινυ· ἐφωνησε περδιξ δια Μαρκιωνος· ἐφωνησε δια Βασιλειδυ, δια παντων των ἑτεροδοξων. ὐδεις γαρ ἐκεινων ἠδυνατο εἰπειν την φωνην Ἰησυ· τα ἐμα προβατα της ἐμης φωνης ἀκυυσιν. ἀλλ᾽ ἡ φωνη μεν τυ Ἰησυ ἐν Παυλῳ, και Πετρῳ. διο ἐλεγεν ὁ Παυλος, εἰ δοκιμην ζητειτε τυ ἐκ ἐμοι λαλυντος Χριςυ; φωνη και τυ συναγαγοντος ἁ ὐκ ἐτεκεν περδικος ἐν τοις ἀποπλανωσι, και ἀπατωσι δια την ἀκεραιοτητα και δια το ἀπαρασκευαςον τυς ἀπλυςερυς των πιςευοντων. ἐφωνησεν ὐν περδιξ, συνηγαγεν ἁ ὐκ ἐτεκεν, ποιωνπλυτον αὐτυ ὐ μετα κρισεως· ἐπλυτησεν ὁ περδιξ. ἰδε ποσαι αὐτυ εἰσι μυριαδες· πολλαι τυ περδικος γεγονασι της δυναμεως της ἀντικειμενης, και ἐποιησε πλυτον αὐτυ, ὐ μεριμνων

κρισεως,

[redacted]

natu, quasi jam apprehendendus elabitur. Prædam sui ex vicinitate promittit, & hoc agit, ne ad nidum fœtuum ejus citus venator occurrat. Cumque jam senserit fugisse pullos suos, tunc & ipse illuso hoste discedit. Sed nequitiam ejus vincit impuritas. Ambigendum non est de eo, quod dicturi sumus, quod ex iis, qui mansueti in casis nutriuntur, veritas approbat; masculus in masculum consurgit, obliviscitur sexum libido præceps, pugnatur ad coitum, & una palma victoris est polluisse, quem vicerit. Si igitur malignum, si immundum, si dolosum hoc animal est, impium videbitur, ad meliorem partem hujus referre nomen, & ad Salvatoris nostri Jesu Christi intelligentiam temperare. Magis autem convenit mala Zabulo adjungere, & super adversario lectionem intelligere præsentem: si tamen totius capituli nos secuta fuerit interpretatio.

2. Incipiamus ergo ab eo, quod scriptum est: *Clamavit perdix, congregavit, quæ non peperit.* Non proprias creaturas congregat Zabulus, non ea colligit, quæ ipse generavit, sed cum clamaverit alienas congregans creaturas, facit eas suas. Clamavit perdix per Valentinum, clamavit per Basilidem, per Marcionem, per omnes, qui alienæ a Deo gloriæ cupiditate rapti sunt. Nullus enim eorum sonare poterat vocem Domini Jesu: *Meæ oves meam vocem audiunt.* Sed erat vox Christi in Paulo, erat in Petro; propter quod Paulus dicebat: *An experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Vox autem congregantis, quæ non peperit perdicis, in illis est, qui simplices quosque fidelium laqueo hæreticæ factionis impediunt: *Clamavit* itaque *perdix, congregavit, quæ non peperit, faciens delicias suas non cum judicio, dives factus est perdix.* Ecce ejus quanta sunt millia, ingens turba, multi sunt populi captivorum, & facit divitias suas non cogitans judicium, neque habens

κρισεως, ὐδε κρισιν ἐχων, ἀλλ' ἀκριτως πραττων· διο λεγεται ὁτι ποιων ἐςιν ὁ περδιξ πλυτον αὐτυ ὐ μετα κρισεως. ὁ δε ἐμος σωτηρ ποιει πλυτον αὐτυ μετα κρισεως, και κεκριμενος ἐςιν ὁ πλυτος και ἐκλελεγμενος.

Εν ἡμισει δε ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλειψυσιν αὐτον. ἡμεις παντες, οἱ γενομενοι ποτε ὑπο τον περδικα τον φωνησαντα. ἐφωνησε γαρ ὐ μονον δια των προειρημενων, ἀλλα και δια παντων ἀπαξαπλως των ἀπατωντων, και ὡς ἐπι ευσεβειαν την ἀθεοτητα προκαλυμενων ἐπι δογματα ἐναντια τη ἀληθεια. ἀλλ' ἐν ἡμισει ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλελοιπαμεν αὐτον· πασαι μεν γαρ αἱ ἡμεραι αὐτυ, αἱ ἡμεραι εἰσι τυ αἰωνος τυτυ. ἐπει δε ἐξειλατο ἡμας ἐκ τυ αἰωνος τυ ἐνεςωτος πονηρυ Χριςος Ιησυς, δια τυτο ἐν ἡμισει ἡμερων αὐτυ ἐγκαταλελοιπαμεν αὐτον, και ἐπ' ἐσχατων αὐτυ ἐςαι ἀφρων. ποτε γαρ φρονιμος ἠν, ἱν ἐπ' ἐσχατων αὐτυ γενηται ἀφρων; ἀλλα φησομεν ὁτι φρονιμος ἠν· ὁ γαρ ὀφις ἠν φρονιμωτατος παντων των θηριων των ἐπι γης, ὡν ἐποιησε κυριος ὁ θεος. φρονιμος ἠν, κατα το εἰρημενον ἐν τω Ησαΐᾳ ἐπαξω γαρ ἐπι τον νυν τον μεγαν τον ἀρχοντα των Ασσυριων. εἰπε γαρ, τῃ ἰσχυϊ ποιησω και τῃ σοφιᾳ * * * Æ

[redacted]

habens in corde justitiam, sed omnia sine lege gerens, merito arguitur, non cum judicio fecisse divitias. Meus autem Jesus facit divitias suas cum judicio. Exinanita est & deleta ejus opulentia.

3. *In medio dierum ejus derelinquent eum.* Nos omnes, qui quondam fuimus sub clamantis potestate perdicis. Clamavit quippe non solum per eos, quos supra memoravimus, sed per omnes generaliter, qui quasi ad pietatem & ad religionem vocantes, sub contrario veritati dogmate clamaverunt. Nos, inquam, universi in dimidio dierum ejus derelinquimus eum. Et omnes quidem dies hujus sæculi, sed quia eruit nos ex instanti sæculo nequam Dominus Jesus, idcirco in medio dierum ejus derelinquimus eum. *Et novissimum ejus erit insipiens.* Quando autem sapiens fuit, ut novissimum ejus merito insipiens fiat? Sed dicamus eum fuisse sapientem: *Serpens quippe sapientior erat omnibus bestiis super terram, quam fecit Dominus Deus.* Sapiens fuit juxta id, quod scriptum est: *Adducam super sensum grandem principem Assyriorum. Dixit autem: Violentia mea faciam, & sapientia Æ intellectus auferam fines gentium, & virtutes eorum depascam, & commovebo civitates inhabitatas.* Si quis potest, intelligat, quomodo novissimum ejus erit stultum. Iste ab eo, quod fuit sapiens male, sapientior erat omnibus bestiis super terram: fit e contrario, eo quod sapiens fuit, male insipiens. Intelliges vero, quid sit: *Novissimum ejus erit insipiens*, si scias, quomodo etiam tibi per Apostolum præcipiatur, ut pro salute tua insipientiam recipias: *Si quis*, inquit, *videtur sibi sapiens esse in vobis in isto sæculo, stultus fiat.* Solvit, qui ante clamavit: stultus esto & fatuus, ut sapiens fias. Si itaque est quædam sapientia culpabilis, juxta quam filii sæculi hujus sapientiores sunt filiis lucis in generatione ista, bonus est Deus, qui contrariis diversa subvertit, ut faciat compleri id, quod

E

ὁ χιςος ἐςιν· ὁτε γαρ ὁ ἁγιαζων, και οἱ ἁγιαζομενοι ἐξ ἑνος παντες ὑπομονη Ισραηλ. ὥσπερ αὐτοδικαιοσυνη ἐςιν ὁ σωτηρ, αὐτοαληθεια, αὐτοαγιασμος, ȣ̔τως αὐτοϋπομονη. και ȣ̓κ ἐςιν ȣ̓τε δικαιον εἶναι χωρις χριςȣ, ȣ̓τε ἁγιον χωρις αὐτȣ, ȣ̓τε ὑπομενειν μη χριςον ἐχοντα. ὑπομονη γαρ Ισραηλ αὐτος ἐςι. κἀν δε ἐπι τον θεον ἀναφεφῃς, ȣ̓δ᾽ ȣ̔τως ἀσεβησεις. κυριε, παντες οἱ καταλιποντες σε καταισχυνθητωσαν ἀφεςηκοτες. ἑκαςος ἡμων ὁτε ἁμαρτανει, καταλειπει τον θεον, και βεβηλος γινομενος καταλειπει ἁγιασμον, και πολεμων καταλειπει εἰρηνην, και ὑπο τῳ πολεμιῳ γινομενος καταλειπει την ἀπολυτρωσιν, και ἐξω της σοφιας ὢν τȣ θεȣ καταλειπει την σοφιαν. πασιν ȣ̓ν τοις καταλειπȣσι τον θεον ἀραται ὁ προφητης, διδασκων ἡμας το ἐσο-

μενον

[redacted]

dictum est: *Novissimum ejus erit insipiens.* Quando novissimum ejus erit insipiens? Oportet Christum regnare, usque dum ponat omnes inimicos ejus Deus sub pedibus ejus. Cum omnia ei subjecerit, novissimus inimicus destruetur mors; cum destructa fuerit mors, tunc extrema perdicis erunt, & novissimum ejus fiet insipiens. Hæc de perdice.

4. Principium vero capituli secundi istud lectum est: *Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra, sustentatio Israel. Domine omnes, qui te dereliquerunt, confundantur decedentes, super terram scribantur, quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Dixit Isaias beatus Propheta, videns Dominum & regnum ejus: *Vidi Dominum Sabaoth sedentem super sedem excelsam & elevatam.* Vidit & Hieremias, quomodo Deus regnat, propter quod glorificans eum, ait: *Thronus gloriæ exaltatus ab initio locus, sanctificatio nostra.* Sive de Christo volueris ista intelligere, non peccabis: sive de Patre, non impie senties: est enim thronus gloriæ excelsus, & a principio Salvator est. Thronus gloriæ est, propter quod regnum ejus, & sanctificatio nostra E Christus est; *Quia & iste sanctificans, & nos sanctificati ex uno omnes sumus. Sustentatio Israel.* Sicut ipse justitia Christus, ipse veritas, ipse sanctificatio, similiter est etiam ipse sustentatio. Et non aliquid justum sine eo, neque patiens, quod in se non habet Christum: ipse est enim sustentatio Israel. Si autem ad Patrem & hoc retuleris, non impie intelligis. *Domine, omnes, qui te derelinquunt, confundantur discedentes.* Unusquisque nostrum, quando peccat, per ea, quæ peccat, Christum relinquit: relinquens autem Filium, reliquit & Patrem. Injustus a justitia longe est, pollutus a sanctimonia, bellator a pace: & qui sub potestate inimici esse incipit, a redemptione fit alienus; & qui extra sapientiam Dei est, sapientiam Dei derelinquit. Docens itaque nos

Prophe-

μενον αὐτοις λεγων το· παντες οἱ καταλειποντες σε καταισχυνθητωσαν. ὁσον ἀφεςηκασι, τοσυτον ἐπι της γης γραφηθωσαν παντες ἀνθρωποι. γραφονται. οἱ μεν ἁγιοι ἐν ὐρανω, οἱ δε ἁμαρτωλοι ἐπι της γης. λεγεται προς τυς μαθητας ὑπο τυ Ιησυ, χαιρετε, ὁτι τα ὀνοματα ὑμων γεγραπται ἐν τοις ὐρανοις. ὐκυν χαιρειν δει, ἐαν τοιυτος τις γενηται, ἱνα το ὀνομα αὐτυ ἐγγραφηται ἐν τοις ὐρανοις. ὡς δε το ὀνομα των ἁγιων ἐγγραφεται ἐν τοις ὐρανοις, ὑτως των πολιτευομενων γηινως, των ὐ πανυ πορευομενον την γην Εδωμ, ἀλλα τυς ἀγρυς της Εδωμ ἐχοντων και τυς ἀμπελωνας, γραφεται τα ὀνοματα, ὡς καταλειποντων τον Θεον ἐπι της γης. καταισχυνθητωσαν γαρ, φησιν, ἀφεςηκοτες, ἐπι της γης γραφητωσαν· και γαρ ᾧ μετρῳ μετρειτε, μετρηθησεται ὑμιν. αἰτιος ἑκαςος ἑαυτῳ ἐςι τυ γραφηναι. εἰ ἐπι γης ζητεις, ὐ ζητεις τα ὐρανια. εἰ νενευκεσυ ἡ ψυχη περι τα τηδε πραγματα, συ σεαυτῳ αἰτιος γινῃ, τυ Ιησυ λεγοντος· μη θησαυριζετε ὑμιν θησαυρυς ἐπι της γης, ὁπυ σης και βρωσις ἀφανιζυσι, και ὁπυ κλεπται διορυσσυσι και κλεπτυσιν, ἀλλα θησαυριζετε ὑμιν θησαυρυς ἐν ὐρανοις. θησαυριζεις ἐν ὐρανῳ; σεαυτῳ αἰτιος· εἰ τυ το ὀνομα σε ἐγγραφεσθαι ἐντοις ὐραροις. ταυτα δια το· ἐπι της γης γραφητωσαν. και την αἰτιαν λεγει, ὁτι ἐγκατελιπον πηγην ζωης τον κυριον. και ἐν τῃ ἀρχῃ ὁ αὐτος προφητης ἐλεγεν ἐκ προσωπυ τυ Θεȣ· ἐμε ἐγκατελιπον πηγην ὑδατος ζωης· και νυν, ἐγκατελιπον πηγην ζωης τον κυριον. εἰπωμεν ὐν και ἡμεις, εἰπερ θελομεν μη ἐγκαταλιπειν πηγην ζωης τον κυριον, την φωνην των γνησιων Ιησυ μαθητων, ἡν εἰρηκασι προς τον διδασκαλον εἰποντα αὐτοις, μη και ὑμεις θελετε πορευεσθαι; τι ὐν εἰπωμεν; και προς τινα ἀπελευσομεθα; ῥηματα ζωης αἰωνιυ ἐχεις. ἐνθαδε ἐληξε και ἡ δευτερα περικοπη.

Εἶτα

[redacted]

Propheta, quid de omnibus, qui Dominum deserunt, sit futurum, ait: *Universi, qui te derelinquunt, confundantur discedentes*, hoc est, quantum te deserunt, confundantur discedentes. *Super terram scribantur*: Omnes homines describuntur, sancti in cœlo, peccatores super terram. Dicit ad discipulos Jesus: *Gaudete autem, quia nomina vestra scripta sunt in cælis.* Igitur oportet lætari, si talis quis fuerit, ut nomen ejus scribatur in cœlis. Et quomodo justorum nomina in superioribus conscribuntur, sic e contrario eorum, qui conversantur terrene, qui non pertranseunt terram Edom, sed agros terræ Edom, & vineas possident, scribuntur nomina quasi relinquentium Deum super terram. *Confundantur discedentes, super terram scribantur. Quo* enim *metro mensi sunt, remetietur eis ipsis.* Sibi unusquisque causa est, ut scribatur super terram, si non cœlestia requirat in terra, si semper anima ejus de istius mundi negotiis æstuet, quæ videntur sæculo bona. Si vero audieris Jesum loquentem: *Nolite vobis thesaurisare thesauros super terram, ubi tinea & vermes exterminant, & ubi fures effodiunt & furantur, sed thesaurizate vobis thesauros in cælo*; qui thesaurisaverit sibi in cœlo, ipse sibi causa est, ut scribatur in cœlis. Hæc propter id, quod scriptum est: *Super terram scribantur*; causamque commemorat: *Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Et in principio ipse Propheta ex persona Domini dicit: *Me dereliquerunt fontem vitæ*: & nunc: *Quia dereliquerunt fontem vitæ Dominum.* Dicamus ergo & nos, si nolumus derelinquere fontem vitæ Dominum, vocem proximorum Jesu Christi discipulorum, qua locuti sunt ad magistrum, cum eis diceret: *Numquid & vos vultis recedere?* Quid igitur dicemus? *Domine ad quem ibimus? verba vitæ tu habes.* Sic finita est etiam secundi capituli circumscriptio.

Εἶτα παλιν εὐχη ἐςιν, ὑτως ἐχυσα. ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι· σωσον με, και σωθησομαι, ὁτι καυχημα μυ συ εἶ. ἰδυ αὐτοι λεγυσι προς με· πυ ἐςιν ὁ λογος κυριυ; ἐλθετω· ἐγω δε ὐκ ἐκοπιασα κατακολυθων ὀπισω συ, και ἡμεραν ἀνθρωπυ ὐκ ἐπεθυμησα, συ ἐπιςασαι. μονῳ τῳ ἐληλυθοτι δια τυς κακως ἐχοντας ἰατρῳ, και λεγοντι, ὐ χρειαν ἐχυσιν οἱ ἰσχυοντες ἰατρυ, ἀλλ᾽ οἱ κακως ἐχοντες, εἰπειν τεθαῤῥηκοτως παντα τον βυλομενον θεραπευθηναι ἀπο τυ νοσειν την ψυχην αὐτυ· ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι. εἰ δε τις ἀλλος παρα τυτον ἐπαγγελλεται την των ψυχων ἰατρικην, ὐκ ἀν λεγοις ἐκεινῳ ἀληθευων· ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι. και γαρ ἐκεινη ἡ αἱμοῤῥουσα ἐδαπανησε τα παρ᾽ αὐτης παντα εἰς τυς ἰατρυς, και ὐκ ἰσχυσεν ὑπ᾽ ὐδενος αὐτων θεραπευθηναι· προς ὐδενα γαρ ἐκεινων εὐλογον ἠν εἰπειν. ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι, ἢ προς μονον, ἀρκει ἁψασθαι τυ κρασπεδυ τυ ἱματιυ. λεγω ὐν προς τυτον, ἰασαι με κυριε, και ἰαθησομαι. ἐαν γαρ ἰαση, το τελος ἐπακολυθησει τη ἀπο συ ἰασει ἡ θεραπεια, ὡς γε ἀν με σπηθηναι. ὁσοι δε ἀν σωσυσιν, ὐ σωθησομαι. μονη δε ἡ ἀληθως σωτηρια, ἐαν σωση χριςος, ἐπει τοτε σωθησομαι. ψευδης ἱππος εἰς σωτηριαν. ψευδη και τα ἀλλα παντα παρα τον θεον εἰς σωτηριαν. δια τυτο αὐτῳ εἰποιμι ἀν, σωσον με κυριε, και σωθησομαι. και λεγω τυτο, ἐαν και το ἑξης δυνηθω λεγειν, το ἀποτεταχθαι παντι καυχηματι, ἱνα εἰπω, ὁτι καυχημα μυ εἰ συ. ἢ ὁτε πληρω την λεγυσαν ἐντολην, μη καυχασθω ὁ σοφος ἐν τη σοφια αὐτυ, μηδε ὁ ἰσχυρος ἐν τη ἰσχυι αὐτυ, μηδε ὁ πλυσιος ἐν τῳ πλυτῳ αὐτυ. ἀλλ᾽ ἢ ἐν τυτῳ καυχασθω ὁ καυχωμενος, τυ συνιειν και γινωσκειν ὁτι ἐγω εἰμι κυριος. μακαριος ὐν ὁ ἀποταξαμενος παση τη κατω καυχησει, οἱον ἐπι καλυμενη εὐγενεια, και ἐπι καλλει, και τοις σωματικοις πραγμασιν, ἐπι πλυτῳ, ἐπι δοξη, και ἀρκυμενος μια καυχησει, ἱνα εἰπη, ὁτι καυχημα μυ εἰ συ.

Ἰδυ αὐτοι λεγυσι προς με, πυ ἐςιν ὁ λογος κυριυ; ἐλθετῳ· ἐγω δε ὐκ ἐκοπιασα κατακολυθων ὀπισω συ. ὁ Ἰησυς σοι λεγει, αἰρε τον ςαυρον συ, και ἀκολυθει μοι. και

ἀφες

5. Sequens oratio est ista continens: *Sana me Domine, & sanabor; salvum me fac, & salvus ero; quoniam gloriatio mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me; Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te, & diem hominis non concupivi, tu scis.* Soli, qui propter male habentes venit medico, dicenti: *Non indigent sani medico, sed male habentes*, dicendum est confidenter ab eo, qui ægrotantem suam animam vult salvari: *Sana me Domine & sanabor.* Etenim illa in evangelio mulier sanguinem fluens, omnem substantiam suam expendit in medicis, nec potuit a quoquam eorum sanari: ad nullum quippe ex eis dignum erat dici: *Sana me Domine, & sanabor*, nisi ad solum, cui sufficit vestimenti tantum fimbriam tangere, cui ego uni dicam: *Sana me Domine, & sanabor.* Tunc siquidem medicinam sanitas sequitur, si Christus curare dignetur: *Salvum me fac, & salvus ero. Falsus equus in salutem.* Propterea ei dicam: *Salvum me fac, & salvus ero.* Et hoc ita gaudebo loqui, si omni renuntians gloriæ sæculari potero & reliqua dicere: *Quoniam gloria mea tu es*: aut cum complevero mandatum, in quo præcipitur: *Non glorietur sapiens in sapientia sua, neque fortis in virtute sua, neque dives in divitiis; sed in isto glorietur, qui gloriatur, intelligere & scire, quia ego sum Dominus.* Beatus itaque, qui renuntiaverit omni gloriæ, quæ deorsum est, veluti super nobili genere, super pulchritudine & corporalibus bonis, super divitiis & jactatione. Beatus, qui contempta vana gloria dicit ad Dominum: *Quoniam gloriatio mea tu es.*

6. *Ecce ipsi dicunt ad me; Ubi est sermo Domini? veniat. Ego autem non laboravi subsequens post te.* Jesus tibi dicit: *Tolle crucem tuam, & veni, sequere me.* Et: *Qui non reliquerit patrem aut matrem, & secutus fuerit me, non est dignus meus esse discipulus.* Si

ἀφες παντα, και ἀκολȣθει μοι. και ὁςις ȣ καταλειψει τον πατερα και την μητερα, και ἀκολȣθει ὀπισω μȣ, ȣκ ἐςι μȣ ἀξιος εἰναι μαθητης. ἐαν ȣν γενη τοιȣτος, ὡςε παντοτε ἀκολȣθειν τω Ιησȣ, και ἀκολȣθησεις, και ὁσον ἀκολȣθεις, ȣ κοπιασεις. ȣκ ἐςι γαρ μοχθος ἐν Ιακωβ, ȣδε ὀφθησεται πονος ἐν Ισραηλ. ȣκ ἐςι κοπος ἀκολȣθȣντι Ιησȣ. αὐτο το ἀκολȣθειν περιαιρει τον κοπον. δια τȣτο αὐτος φησιν, ἱνα μηκετι κοπιωμεν, κοπιασαντες προ τȣ ἀρξαθαι αὐτω ἀκολȣθειν· δευτε προς με παντες οἱ κοπιωντες, και πεφορτισμενοι. κἀγω ἀναπαυσω ὑμας. ἐαν ȣν κοπιωντες ἐλθωμεν προς αὐτον, και ἀκολȣθησωμεν αὐτω, ἐρȣμεν· ἐγω δε ȣκ ἐκοπιασα κατακολȣθων ὀπισω σȣ. τȣτω δε ἀκολȣθον ἐςι εἰπειν ἡμας, και το ἡμεραν ἀνθρωπȣ ȣκ ἐπεθυμησα. ἐςι τις ἡμερα ἀνθρωπȣ, ἐςι τις ἡμερα τȣ θεȣ. την ἡμεραν της ἀναςασεως των ἀγιων ἐπιθυμησατω ἑκαςος ἡμων, μη ἐκεινην περι ἡς γεγραπται, ȣαι οἱ ἐπιθυμȣντες ἡμεραν κυριȣ· και αὐτη ἐςι σκοτος, και ȣ φως. τις ἐςιν ὁ λεγων, και ἡμεραν ἀνθρωπȣ ȣκ ἐπεθυμησα ἡ σαφηνεια τȣ λογȣ ἐλεγχει ἡμας, ὁτι ἡμεραν ἀνθρωπȣ ȣκ ἐπεθυμησαμεν, πολλακις νοησαντες, και ἐν φαντασια θανατȣ γενομενοι, της ἐξοδȣ παρακαλȣμεν τȣς ἐπισκοπȣντας ἡμας ἀδελφȣς, και φαμεν· αἰτησαι μοι ἀνοχην, αἰτησαι μοι ἐπιμενειν τω βιω. ταυτα λεγοντες ȣχ ἡμεραν ἐπιθυμȣμεν ἁγιαν θεȣ, ἀλλ᾽ ἡμεραν ἀνθρωπȣ. διοπερ ἀποθεμενοι την φιλοζωιαν, και το ἐπιθυμειν ἀνθρωπινην ἡμεραν, ζητησωμεν την ἡμεραν ἐκεινην ἰδειν, ἐν ᾑ τευξομεθα της ἐν Χριςω Ιησȣ μακαριοτητος, ᾡ ἐςιν ἡ δοξα και το κρατος εἰς τȣς αἰωνας. ἀμην.

OMI-

Igitur talis fueris, ut semper Christum sequaris, quanto plus secutus fueris, tanto minus laborabis. Non enim lassitudo erit in Jacob, neque apparebit dolor in Israel. Propterea dixit, ut non laboremus ulterius, laborantes, antequam incœperimus eum sequi: *Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Si laborantes venerimus ad Jesum, & eum fuerimus secuti, tunc dicere poterimus: *Ego autem non laboravi subsequens post te, & diem hominis non concupivi.* Est quædam dies hominis: est quædam dies Domini; id est, dies resurrectionis, quam omnis sanctus desiderat; non illam, de qua scriptum est: *Væ eis, qui desiderant diem hominis. Nam dies ista est tenebræ, & non lux.* Quis est, qui possit dicere: *Et diem hominis non concupivi?* Explanatio verbi convincit nos, quia diem concupiscamus hominis. Frequenter quippe ægrotantes, cum in phantasmate esse febrium cœperimus, & mortis limine urgeri, ad eos, qui nos visitant, fratres lassas manus attollimus, orantes eos, ut pro nobis Dominum deprecentur, atque dicentes: roga mihi aliquod vitæ spatium, roga, ut aliquantisper in hac luce permaneam. Ista memorantes, non diem sanctum Domini, sed diem hominis desideramus. Quapropter longæ vitæ amore deposito, & desiderio humanæ diei, quæramus illam diem videre, in qua participes ejus beatitudinis, quæ in Christo est, efficiamur: cui est gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

ΟΜΙΛΙΑ ιή.

Εἰς το· Ὁ λογος ὁ γενομενος παρα κυριυ προς Ιερεμιαν λεγων· ανασηθι και καταβηθι εἰς τον οἰκον κεραμεως· μεχρι τυ· ταξαι την γην αὐτων εἰς ἀφανισμον.

Δυο εἰσιν ἑξης ὁρασεις αἱ ἀνεγνωσμεναι Ιερεμιυ· ὧν ἡ μεν προτερα περιεχει τα περι τυ ἐν τῃ χειρι κεραμεως πηλινυ σκευυς, ὁπερ ἐπιδεχεται μετα την συντριβην ἐπανορθωσιν· ἀναπλασασθαι γαρ αὐτο δυνατον ἐςιν· ἡ δε ἑτερα ὁρασις περιεχει τα περι τυ ὀςρακινυ κικυς, ὑ καταχυθεντος ὐκ ἐςι θεραπεια· ὁτε μεν γαρ πηλινον ἦν, εἰ κατεαχθη, κἂν ἡδη μεμορφωμενον ᾖ, ἐπει πηλινον ἦν, ἐνεδεχετο παλιν εἶναι φυραμα δευτερον, και κτισθηναι δευτερον. ὁτε δε μετα το πηλινον γεγονεν ἡδη ὀςρακινον, και ὑπο τυ πυρος ἐςομωται, τοτε ὐχ ὁιοντε ἦν μετα την συντριβην τυ ὀςρακινυ θεραπειαν γενεσθαι αὐτῳ. τι ὐν βυλεται ταυτα; προτερον ἐν περινοιᾳ κατανοησωμεν. εἶτα, ἐαν δοθῃ, κατα λεξιν ἐξετασωμεν. ὁσον ἐσμεν ἐν τῳ βιῳ τυτῳ, μορφυμεθα, ἵν ὑτως ὀνομασω, δια το πηλινον ἡμων σκευος κεραμευτικως, και μορφυμεθα ἠτοι κατα κακιαν, ἢ κατα ἀρετην. πλην ὑτως μορφυμεθα, ὡς ἐπιδεχεσθαι και την κακιαν ἡμων συντριβηναι, ἵνα γενηται καινον κτισμα βελτιον, και την προκοπην ἡμων ἀναλυθηναι μετα την μορφωσιν αὐτης, εἰς σκευος πηλινον. ἐπαν δε μετα τον ἐνεςωτα αἰωνα ἡκωμεν, προς τῳ τελει γενομενοι της ζωης, ἐπειτα πυρωθεντες, ἠτοι ὑπο τυ πυρος των πεπυρωμενων τυ πονηρυ βελων, γενεσθαι ὁ τι ποτ᾽ ἂν γινωμεθα, ἢ ὑπο τυ θειυ πυρος, ἐπει και ὁ θεος ἡμων πυρ καταναλισκον ἐςιν, ἐαν γενωμεθα, φημι, ὑπο τοιυδε ἢ τοιυδε πυρος, ὁ τι ποτ᾽ ἂν γενωμεθα, ἐαν συντριβωμεν, εἴτε ἀπο τυ καλα σκευη γεγονεναι εἰς σωτηριαν, εἴτε ἀπο τυ μοχθηρα σκευη γεγονεναι εἰς ἀπωλειαν,

HOMILIA XVIII.

In Istud : *Verbum, quod factum est a Domino ad Jeremiam, dicens : Surge & descende in domum figuli.* Usque ad illud : *Ad ponendum terram suam in desolationem.*

1. Duæ sequuntur Jeremiæ visiones, quæ lectæ sunt; quarum prima quidem continet ea, quæ pertinent ad vas luteum in manu figuli situm, quod contritum refici potest, siquidem potest reformari; altera vero visio est de vase testaceo, quod confractum refici nequit. Quando enim luteum erat, si fractum fuisset, quamvis jam formatum fuisset, quia tamen luteum erat, rursus in massam subigi altera vice poterat, & reformari: postquam vero ex luteo testaceum factum est, igneque obduratum, tunc confracta testa nullum potest adhiberi remedium. Quid hæc sibi velint, prius mente apprehendamus; deinde, si licuerit, secundum litteram expendamus. Dum sumus in hac vita, formamur, ut sic dicam, propter hoc luteum vas nostrum fictilium more, & formamur vel ad malitiam, vel ad virtutem. Verum sic formamur, ut fieri possit & malitiam conteri nostram, ut fiat nova creatura præstantior, & progressus nostros post formationem resolvi in luteum vas. Cum autem transacto hoc sæculo ad vitæ finem pervenerimus, & postea igniti, vel ab igne divino, quandoquidem & *Deus ignis consumens est*, vel ab ardentium maligni jaculorum igne facti fuerimus, quodcumque fuerimus, cum, inquam, vel ab hoc vel ab illo ignefacti fuerimus, quodcumque fuerimus, tunc si conteramur, sive postquam bona vasa in salutem, sive postquam mala vasa facti fuerimus in perditionem, non renovamur, neque structura nostra ad me-

λειαν, ἐκ ἀναγκαζομεθα, ἐδε ἐπιδεχεται ἡμων ἡ κατασκευη βελτιωσιν. δια τετο ὁσον ἐσμεν ἐνθαδε οἱονει ἐν χειρι τε κεραμεως ὀντες, κἀν διαπεση το σκευος ἀπο των χειρων αὐτε, ἐπιδεχεται θεραπειαν, και τι ἀνακτισθηναι. ταυτα μεν ὁ λογος κατα το προχειροτερον, πριν το λειπον ἐξετασωμεν τω λογω, εἰς τα δυο εἰδη των ἀγγειων, τοτε πηλινον, και ἐδεπω ἀπωςρακισμενον, και το δευτερον το ἠδη ὀςρακον γεγεννημενον λελεχθω.

Ιδωμεν δε ἀπ' αὐτης της λεξεως τα λεγομενα περι τε πηλινε ἀγγειε τε ἐν τη χειρι τε κεραμεως, και πως αὐτος ὁ ἐν τω προφητη λογος ὁ κυριος ὁ προφητευων ἐν αὐτω, ἀφορμας διδωσι και ἀλλας ἐ βραχειας της ἑρμηνειας των κατα το πλασμα το ἐν τη χειρι τε κεραμεως. ὁ λογος ὁ γενομενος προς Ιερεμιαν παρα κυριε λεγων, ἀνασηθι, και καταβηθι εἰς ὁ κον τε κεραμεως. ἀνω ἐςι ὁ Ιερεμιας ὑπεραναβεβηκε τα πηλινα σκευη. κατω ἐςι τα πηλινα σκευη, και ἡ διοικεσα φυσις τα πηλινα σκευη συγκαταβαινεσα τοις διοικεμενοις, κατω ἐςι, δια τετο ὁ λεγομενος λογος προς Ιερεμιαν παρα κυριε φησιν αὐτω, ἀνασηθι, και καταβηθι εἰς οἰκον τε κεραμεως, και ἐκει ἀκεση τες λογες με. Μωσει λεγεται, ἀναβηθι εἰς το ὀρος, και ἀκεσον. Ιερεμια λεγεται, καταβηθι, και ἀκεσον, εἰς τον οἰκον τε κεραμεως· ἑκαςος γαρ των ἀκεοντων λογον, ἠτοι περι των ἀνωτερω διδασκεται, ἠ μανθανει περι των κατωτερω. διδασκων μεν καταβαινω τω λογω ἱνα ἰδω τα κατωτερα. εἰ δε τα ἀνωτερα μανθανω, ἀναβαινω τω λογω ἐπι τα ἀνωτερα, ἱνα θεασωμαι τα ἐκει. ἱνα δε παντες, κατα το δυνατον ἑαυτοις, παρακολεθησωσι τω λεγομενω, χρησομαι παραδειγματι και ἀπο της γραφης, και προς τω παραδειγματι και σαφηνειαν προσαγεσαν τη δεομενη ἑρμηνεια παραςησω. ἐν τω ὀνοματι Ιησε παν γονυ καμψει ἐπερανιων, και ἐπιγειων, και καταχθονιων, και πασα γλωσσα ἐξομολογησεται, ὁτι κυριος Ιησες χριςος εἰς δοξαν θεε πατρος. ἀμην. ἐςι δε τις σοφια περι ἑκαςε τετων. σοφια περι των ἐρανιων, πως διατετακται τα ἐρανια·

liorem ſtatum reduci poteſt. Quamobrem cum in hac vita ſumus, quaſi in manu figuli ſumus, & licet ceciderit vas e manibus ejus, reparari & reformari poteſt. Hæc quidem ſecundum obvium ſenſum, antequam id, quod reliquum eſt, diſſerendo expendamus, de duplici vaſorum genere, luteo nempe & nondum in teſtæ modum indurato, & altero jam teſtaceo dicta ſint.

2. Videamus autem ex ipſo textu, quæ de luteo vaſe in manu figuli conſtituto dicuntur, & quomodo ipſum, quod erat in Propheta verbum, Dominus nempe in ipſo prophetans, alias quoque non modicas præbeat occaſiones interpretandi figmentum, quod erat in manu figuli. *Verbum, quod factum eſt a Domino ad Jeremiam, dicens: Surge & deſcende in domum figuli.* Surſum eſt Jeremias, lutea vaſa tranſcendit: deorſum ſunt vaſa lutea, & natura, quæ adminiſtrat lutea vaſa, iiſdem ſe ſe attemperans, deorſum eſt; ideo verbum, quod factum eſt a Domino ad Jeremiam, ait: *Surge & deſcende in domum figuli, & ibi audies verba mea.* Moyſi dicitur: *Aſcende in montem, & audi.* Jeremiæ dicitur: *Deſcende in domum figuli, & audi.* Eorum enim unusquisque, qui verbum audiunt, vel ea, quæ ſupra, vel ea, quæ deorſum ſunt, edocetur & diſcit. Cum doceo, ſermone deſcendo, ut inferiora videam: ſi autem ſuperiora diſco, aſcendo ſermone ad ſuperiora, ut, quæ iſtic ſunt, videam Ut autem omnes pro ſuo quisque captu aſſequantur id, quod dicitur, utar quoque exemplo e ſcriptura petito, & præter exemplum illud, explicationem convenienti interpretationi idoneam proponam. *In nomine Jeſu omne genu flectetur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confitebitur, quia Dominus Jeſus Chriſtus in gloria eſt Dei Patris. Amen.* De hiſce ſingulis, quædam eſt ſapientia, ſapientia de cœleſtibus, qua ratione res cœ-

ὀυρανια· σοφια περι των καταχθονιων, ἐπει σοφια θεου ἐστι και περι της διαταξεως των καταχθονιων, ὁμοιως και περι των ἐπιγειων. ἐαν μελλω χωρειν την σοφιαν την περι των ἐπουρανιων, ἀναβαινω ἐπι τα ὀυρανια, ὡς Μωσης ἀναβεβηκεν ἐπι την κορυφην του ὀρους, ἱνα ἀκουση γενηται αὐτω ἡ φωνη ἐκ του ὀυρανου, κατα το γεγραμμενον. ἐμελλε γαρ διδασκεσθαι λατρειας ἐπουρανιους, σκιαν γαρ και ὑποδειγμα ἐπουρανιων μυστηριων ἐν τοις νομοις τοις ἀναγεγραμμενοις ἐδιδασκεν ὁ ἀποστολος εἰπων· οἱτινες ὑποδειγματι και σκια λατρευουσι των ἐπουρανιων. ὡσπερ ὀυν μελλων διδασκεσθαι περι των ἐπουρανιων ἀναβαινω· ὀυτως ἐαν χρεια μοι ἡ μανθανειν περι των καταχθονιων, κἀν προφητης γενωμαι, καταβαινω. και ταχα δια τουτο Σαμουηλ, ἡνικα ἐδιδαχθη τα καταχθονια, καταβεβηκε κατω, και γεγονεν ἐν ᾁδου, ὀυ δικαζομενος ἱνα ἐν ᾁδου γενηται, ἀλλ' ἱνα γενηται κατασκοπος, και θεωρητης των μυστηριων των καταχθονιων. δυναται τοιαυτα εἰναι και τα παρα τω ἀποστολω περι της σοφιας λεγομενα διαστελλομενα, τω γνωναι τι το πλατος, και μηκος, και βαθος, και ὑψος. μελλεις γινωσκειν ὑψος· ἀναβαινεις τω λογω ἐπι το ὑψος. μελλεις γινωσκειν τα μεταξυ του ὑψους και του βαθους, γινωσκεις το πλατος και το μηκος. πανταχου φθανει ἀπο του λογου ὁ δηγουμενος του διδασκοντος περι παντων ὁ δυναμενος ἀκολουθειν νους τω υἱω του θεου. ἀκολουθει δε ἀποταξαμενος τω κοσμω, και αἰρων τον σταυρον. ὀυτως γαρ δυναται ἀκολουθειν τω Ιησου, ὁ δυναμενος εἰπειν, ἐμοι κοσμος ἐσταυρωται, κἀγω κοσμω. ἐδει παραμυθησασθαι το· καταβηθι εἰς οἰκον του κεραμεως, κἀκει ἀκουσεις τους λογους μου. ἐδει γαρ αὐτο συγκριναι τω· ἀναβηθι, και ἀκουσεις τους λογους μου. των γαρ ἀκουοντων οἱ μεν ἀναβαινουσιν ἱνα διδαχθωσιν. ἀναβαινουσιν ὀυ παντως σωματικως. καταβαινουσι δε, και την ψυχην ἐχουσιν ἀνω, ὑπερ του ἰδειν τον λογον τον ἀνωτατω περι των κατωτατω. αὐτος ὁ κυριος μου Ιησους χριστος ἀναβεβηκε, και καταβεβηκεν· ὁ γαρ ἀναβας, αὐτος ἐστι και ὁ καταβας.

lestes ordinatæ sint: sapientia de infernis, cum etiam Dei sapientia circa dispositionem rerum, quæ sub terra sunt, similiter & circa res terrenas versetur. Si sapientiam de cœlestibus consecuturus sum, ascendo ad cœlestia, quemadmodum Moyses in verticem montis ascendit, ut vocem audiret e cœlo, sicuti scriptum est. Cœlestem enim cultum erat edocendus: umbram enim & exemplar cœlestium mysteriorum in legibus scriptis contineri docuit Apostolus, dicens: *Qui exemplari & umbræ deserviunt cœlestium.* Quemadmodum igitur cœlestia edocendus ascendo, ita, si opus sit inferna me addiscere, sim licet propheta, descendo. Et fortassis ideo Samuel cum subterranea edoctus fuit, descendit deorsum, & fuit in inferno, non in judicium vocatus, ut maneret in inferno, sed ut mysteriorum fieret infernorum inspector & contemplator. Istiusmodi etiam esse possunt, quæ sapientiæ tribuit Apostolus, ut nempe ejus ope cognoscatur, *quæ sit latitudo, & longitudo, & profundum & sublimitas.* Si nosse vis sublimitatem, ascendis ratione ad sublimitatem. Si nosse vis ea, quæ inter sublimitatem ac profundum sunt media, cognoscis latitudinem ac longitudinem. Quolibet pertingit a docente omnia verbo directa mens ejus, qui sequi valet filium Dei. Sequitur autem, si mundo renuntians tollat crucem: sic enim sequi Jesum valet, qui dicere possit: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Temperandum erat illud quasi asperius dictum: *Descende in domum figuli, & ibi audies verba mea;* & conferendum erat cum his verbis: *Ascende & audies verba mea.* Audientium enim quidam ascendunt ut doceantur: ascendunt non omnino corpore: descendunt item, animumque habent sursum, ut supernam de inferioribus rationem videant. Ipsemet Dominus meus Jesus Christus ascendit & descendit: *Qui enim ascendit, ipse est, qui & descendit: ipse est super*

ȣρανια· σοφια περι των καταχθονιων, ἐπει σοφια θεȣ ἐςι και περι της διαταξεως των καταχθονιων, ὁμοιως και περι των ἐπιγειων. ἐαν μελλω χωρειν την σοφιαν την περι των ἐπȣρανιων, ἀναβαινω ἐπι τα ȣρανια, ὡς Μωσης ἀναβεβηκεν ἐπι την κορυφην τȣ ὀρȣς, ἱνα ἀκȣσῃ γενηται αὐτῳ ἡ φωνη ἐκ τȣ ȣρανȣ, κατα το γεγραμμενον. ἐμελλε γαρ διδασκεσθαι λατρειας ἐπȣρανιȣς, σκιαν γαρ και ὑποδειγμα ἐπȣρανιων μυςηριων ἐν τοις νομοις τοις ἀναγεγραμμενοις ἐδιδασκεν ὁ ἀποςολος εἰπων· οἱτινες ὑποδειγματι και σκιᾳ λατρευȣσι των ἐπȣρανιων. ὡσπερ ȣν μελλων διδασκεσθαι περι των ἐπȣρανιων ἀναβαινω· ȣτως ἐαν χρεια μοι ᾐ μανθανειν περι των καταχθονιων, κἀν προφητης γενωμαι, καταβαινω. και ταχα δια τȣτο Σαμȣηλ, ἡνικα ἐδιδαχθη τα καταχθονια, καταβεβηκε κατω, και γεγονεν ἐν ᾀδȣ, ȣ δικαζομενος ἱνα ἐν ᾀδȣ γενηται, ἀλλ᾽ ἱνα γενηται κατασκοπος, και θεωρητης των μυςηριων των καταχθονιων. δυναται τοιαυτα εἰναι και τα παρα τῳ ἀποςολῳ περι της σοφιας λεγομενα διαςελλομενα, τῳ γνωναι τι το πλατος, και μηκος, και βαθος, και ὑψος. μελλεις γινωσκειν ὑψος· ἀναβαινεις τῳ λογῳ ἐπι το ὑψος. μελλεις γινωσκειν τα μεταξυ τȣ ὑψȣς και τȣ βαθȣς, γινωσκεις το πλατος και το μηκος. πανταχȣ φθανει ἀπο τȣ λογȣ ὁ δηγȣμενος τȣ διδασκοντος περι παντων ὁ δυναμενος ἀκολȣθειν νȣς τῳ υἱῳ τȣ θεȣ. ἀκολȣθει δε ἀποταξαμενος τῳ κοσμῳ, και αἰρων τον ςαυρον. ȣτως γαρ δυναται ἀκολȣθειν τῳ Ιησȣ, ὁ δυναμενος εἰπειν, ἐμοι κοσμος ἐςαυρωται, κἀγω κοσμῳ. ἐδει παραμυθησασθαι το· καταβηθι εἰς οἰκον τȣ κεραμεως, κἀκει ἀκȣσεις τȣς λογȣς μȣ. ἐδει γαρ αὐτο συγκριναι τῳ· ἀναβηθι, και ἀκȣσεις τȣς λογȣς μȣ. των γαρ ἀκȣοντων οἱ μεν ἀναβαινȣσιν ἱνα διδαχθωσιν. ἀναβαινȣσιν ȣ παντως σωματικως. καταβαινȣσι δε, και την ψυχην ἐχȣσιν ἀνω, ὑπερ τȣ ἰδειν τον λογον τον ἀνωτατω περι των κατωτατω. αὐτος ὁ κυριος μȣ Ιησȣς χριςος ἀναβεβηκε, και καταβεβηκεν· ὁ γαρ ἀναβας, αὐτος ἐςι και ὁ καταβας·

lestes ordinatæ sint: sapientia de infernis, cum etiam Dei sapientia circa dispositionem rerum, quæ sub terra sunt, similiter & circa res terrenas versetur. Si sapientiam de cœlestibus consecuturus sum, ascendo ad cœlestia, quemadmodum Moyses in verticem montis ascendit, ut vocem audiret e cœlo, sicuti scriptum est. Cœlestem enim cultum erat edocendus: umbram enim & exemplar cœlestium mysteriorum in legibus scriptis contineri docuit Apostolus, dicens; *Qui exemplari & umbræ deserviunt cœlestium.* Quemadmodum igitur cœlestia edocendus ascendo, ita, si opus sit inferna me addiscere, sim licet propheta, descendo. Et fortassis ideo Samuel cum subterranea edoctus fuit, descendit deorsum, & fuit in inferno, non in judicium vocatus, ut maneret in inferno, sed ut mysteriorum fieret infernorum inspector & contemplator. Istiusmodi etiam esse possunt, quæ sapientiæ tribuit Apostolus, ut nempe ejus ope cognoscatur, *quæ sit latitudo, & longitudo, & profundum & sublimitas.* Si nosse vis sublimitatem, ascendis ratione ad sublimitatem. Si nosse vis ea, quæ inter sublimitatem ac profundum sunt media, cognoscis latitudinem ac longitudinem. Quolibet pertingit a docente omnia verbo directa mens ejus, qui sequi valet filium Dei. Sequitur autem, si mundo renuntians tollat crucem: sic enim sequi Jesum valet, qui dicere possit: *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Temperandum erat illud quasi asperius dictum: *Descende in domum figuli, & ibi audies verba mea;* & conferendum erat cum his verbis: *Ascende & audies verba mea.* Audientium enim quidam ascendunt ut doceantur: ascendunt non omnino corpore: descendunt item, animumque habent sursum, ut supernam de inferioribus rationem videant. Ipsemet Dominus meus Jesus Christus ascendit & descendit: *Qui enim ascendit, ipse est, qui & descendit*: ipse est super

 omnes

βας· αὐτος ἐϛιν ὑπεϱανω παντων των ȣ̓ϱανων. ἐαν περ ȣ̓ν και συ μελλης τον ἀναβαντα ἀνωτατω νοειν τον λογον τον περι των ἀνωτατω, τον καταβαντα εἰς τα κατωτατα συνιεναι τον περι των κατωτατω διδασκοντα, μη εἰπης· τις ἀναβησεται εἰς ȣ̓ϱανον; τȣτεϛι Χριϛον καταγαγειν. ἠ, τις καταβησεται εἰς την ἀβυσσον; τȣτεϛι Χριϛον ἐκ νεκρων ἀναγαγειν. ἀλλα τι λεγει ἡ γραφη; ἐγγυς σȣ το ῥημα ἐν τω ϛοματι σȣ, και ἐν τη καρδια σȣ, δἰ ȣ̔ ἀναβαινεις εἰς τον ȣ̓ϱανον, και περι των ἀνωτατω γινωσκεις. ἐγγυς σȣ ἐϛι το ῥημα και περι των κατωτατω· και τι γαρ ἀλλον ἠ τον λογον τον πανταχȣ ὁ ἁγιος δυναται ἐχειν ἐν ἑαυτω; ἡ γαρ βασιλεια των ȣ̓ϱανων ἐντος ὑμων ἐϛι.

Καταβαινει ȣ̓ν ὁ προφητης εἰς τον τȣ κεραμεως οἰκον, και διηγειται ἁ ἐθεασατο λεγων, και ἰδȣ αὐτος ἐποιει ἐργον ἐπι των χειρων αὐτȣ, και διεπεσε το ἀγγειον ὁ αὐτος ἐποιει ἐν τω πηλω ἐν ταις χερσιν αὐτȣ, και παλιν ἐποιησεν αὐτο ἑτερον ἀγγειον, καθως ἠρεσεν ἐναντιον αὐτȣ ποιησαι. ἀλλ' ȣ̓κ οἰδα τι ἑωρακεν ὁ προφητης παρα τω κεραμει γενομενος. εἰδε γαρ ἐργαζομενον τον κεραμεα. πηλινον ἠν το σκευος το γεγενημενον. διεπεσε το σκευος. τι ἀκριβως ȣ̓κ εἰπεν, ἀφηκε το σκευος ἐκ της χειρος αὐτȣ, ȣ̓δε τω κεραμει ἀνεθηκε την αἰτιαν; ἀλλ' ἐπει ὁ λογος ἐϛι περι ἐμψυχων σκευων, ἁτινα παρ' ἑαυτα διαπιπτει, διατȣτο εἰρηται, διεπεσε το σκευος ἀπο των χειρων αὐτȣ. προσεχε ȣ̓ν και συ σαυτω, μηποτε ἐν ταις χερσιν ὠν τȣ κεραμεως, και ἐπιπλασσομενος, παρα σαυτον διαπεσης ἐκ των χειρων αὐτȣ. ȣ̓δεις μεν γαρ ἁρπαζει ἐκ των χειρων αὐτȣ κατα τα εἰρημενα ἐν τω κατα Ιωαννην εὐαγγελιω· ȣ̓ μην γεγραπται, ὁτι ὡς ȣ̓δεις ἁρπαζει, ȣ̔τως ȣ̓δεις διαπιπτει ἐκ των χειρων αὐτȣ· το γαρ αὐτεξȣσιον ἐλευθερον ἐϛι· και φημι· ȣ̓δεις μεν ἁρπαζει ἐκ της χειρος τȣ ποιμενος, ἐκ της χειρος τȣ θεȣ ȣ̓δεις δυναται ἡμας λαβειν· δυναμεθα δε ἡμεις ἀμελησαντες διαπεσειν ἐκ των χειρων αὐτȣ.

Και ἐγενετο λογος κυριȣ προς με λεγων. εἰ καθως ὁ κεραμευς ȣ̔τος, δυνησομαι ποιησαι ὑμας οἰκος Ισραηλ; φησι κυριος. ἑκαϛος κατα δυναμιν νοει τα γεγραμμενα. ὁ μεν

ἐπιπο-

omnes cœlos. Si igitur tu quoque vis intelligere eum, qui ad ſuprema aſcendit, qui eſt rerum altiſſimarum ratio, qui ad infima deſcendit, deque infimis docet: *Ne dixeris, quis aſcendet in cœlum? id eſt, Chriſtum deducere: aut quis deſcendet in abyſſum? hoc eſt, Chriſtum a mortuis revocare: ſed quid dicit ſcriptura? Prope eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo,* per quod aſcendis in cœlum, &, quæ ſurſum ſunt, cognoſcis. Prope te eſt verbum etiam de infimis. Ecquid enim aliud quam verbum, quod ubique eſt, poteſt habere ſanctus in ſemetipſo? Nam *regnum Dei intra vos eſt.*

3. Deſcendit itaque Propheta in domum figuli, & enarrat, quæ viderit, dicens: *Et ecce ipſe faciebat opus in manibus ſuis, & cecidit vas, quod ipſe faciebat in luto in manibus ſuis, & rurſus fecit illud vas alterum, ſicut placuerat in conſpectu ſuo facere.* Neſcio, quid Propheta viderit in domo figuli. Vidit nempe figulum operi incumbentem. Luteum erat vas, quod fecerat. Cecidit vas. Quare aperte non dixit: dimiſit vas e manu ſua, & cur cauſam figulo non aſſignavit? Sed quia ſermo eſt de vaſis animatis, quæ ſponte cadunt, ideo dictum eſt: *Cecidit vas de manibus ejus.* Attende igitur & tu tibimetipſi, ne dum in manu figuli es, & fingeris, ſponte tua e manibus ejus excidas. Nemo enim rapit de manibus ejus, ut habetur in evangelio ſecundum Joannem: at non ſcriptum eſt: ſicuti nemo rapit, ita nemo cadit e manibus ejus. Voluntatis quippe arbitrium liberum eſt. Et nemo quidem, inquam, rapit de manu paſtoris, e manu Dei nemo poteſt nos eripere; ſed nos negligenter agendo poſſumus de manibus ejus excidere.

4. *Et factum eſt verbum Domini ad me, dicens: Si quomodo figulis iſte, non potero facere vos, domus Iſrael? dicit Dominus.* Unusquisque pro facultate ſua intelligit, quæ ſcripta ſunt; alius quidem ſuperficie tenus, quaſi ad fontis ſcatebram ſenſum eorum capiens,

alius

ἐπιπολαιοτερον, οἷον ὡσει ἐπι πιδακος πηγης λαμβανων τον νυν ἀπ᾽ αὐτων· ὁ δε βαθυτερον ὡς ἀπο φρεατος ἀνιμων. και δυνανται ἀμφοτεροι ὠφελεισθαι, ἐπει το αὐτο τῳ μεν ἐςι πηγη, τῳ δε φρεαρ. μαρτυρει το εὐαγγελιον, ἡνικα διηγειτο τα περι της Σαμαρειτιδος. ἐκει γαρ ὀνομαζεται το αὐτο πηγη και φρεαρ. και ἀνα μερος ποτε λεγεται πηγη, και ποτε φρεαρ. κατανοειτω δε ὁ δυναμενος, ἵνα εἰδη ὅτι το αὐτο τῃ ὑποςασει, τῳ μεν ἐπιπολαιῳ πηγη ἐςι, τῳ δε βαθυτερῳ φρεαρ ἐςι. προοιμιον μου τουτο ἐςι της μελλουσης διηγησεως δια το ἀγγειον το πηλινον, το διαπεσον ἀπο της χειρος του κεραμεως, και αὖθις πλασθεν. τινες ἐθεωρησαν ταυτα ἁπλουςερον, και ἐνοησαν. παραθησομαι ὑμιν τον ἐκεινων λογον και την διηγησιν. μετα ταυτα ἐαν τι ἐχωμεν βαθυτερον, και τουτο διηγησομεθα. δυναται, φασιν, ἐνταυθα δηλουσθαι τα περι της ἀναςασεως. εἰ γαρ το πηλινον ἀγγειον διεπεσεν ἀπο των χειρων του κεραμεως, και ἀπο της αὐτης ὑλης του πηλου του αὐτου ποιει αὐτο ἀγγειον ἑτερον, καθως ἠρεσεν ἐνωπιον αὐτου· δυναται ὁ κεραμευς θεος των σωματων ἡμων, ὁ δημιουργος της κατασκευης ἡμων, ἐπαν διαπεση τουτο, και συντριβῃ καθ᾽ οἱανδηποτε αἰτιαν, ἀναλαβειν αὐτο και ἀνακαινωσαι, και ποιησαι αὐτο ὡραιοτερον και βελτιον ἀγγειον ἑτερον, καθως ἠρεσεν ἐνωπιον αὐτου ποιησαι· ἐχετω και αὐτη διηγησις χαριν.

Αὐτου δε ἀκουσωμεν του κυριου διηγουμενου και λεγοντος· εἰ, καθως ὁ κεραμευς οὗτος, οὐ δυνησομαι του ποιησαι ὑμας, οἶκος Ισραηλ; φησι κυριος. ἰδου ὡς ὁ πηλος του κεραμεως, οὕτως ὑμεις ἐςε ἐν χερσι μου. περας λαλησω ἐπ᾽ ἐθνος και βασιλειαν, του ἐξαραι αὐτους και του ἀπολλυειν. και ἐπιςρεψει το ἐθνος ἐκεινο ἀπο των κακων αὐτων ὧν ἐλαλησα προς αὐτο, και μετανοησω ἀπο των κακων, ὧν ἐλογισαμην του ποιησαι αὐτοις. και περας λαλησω ἐπι ἐθνος και βασιλειαν του ἀνοικοδομεισθαι, και καταφυτευειν. και ποιησουσι τα πονηρα ἐναντιον μου του μη ἀκουσαι τις φωνης μου. και μετανοησω περι των ἀγαθων ὧν ἐλαλησα του ποιησαι αὐτοις, φησι κυριος. τουτο το κατα τον οἶκον του κεραμεως

alius vero profundius, quasi e puteo hauriens, & utriusque id emolumento est, quum una eademque res huic quidem fons, illi puteus sit. Testatur hoc evangelium, ubi de Samaritana agit: ibi enim idem & fons & puteus nuncupatur, & vicissim modo fons, modo puteus dicitur. Consideret hoc, qui potest, ut videat unam eandemque natura rem ei, qui in superficie hæret, fontem; illi autem, qui altius penetraverit, puteum esse. Hoc mihi procemium est secuturæ explanationis In vas luteum, quod de manu figuli lapsum denuo formatum fuit. Nonnulli hæc simplicius considerarunt, & intellexerunt. Proponam vobis eorum & rationem & expositionem: postea, si quid profundius habuerimus, exponemus. Potest, inquiunt, significari resurrectio. Si enim vas luteum ceciderit de manu figuli, etiam ex eadem ejusdem luti materia ipsum vas aliud facit, sicut placuerit in conspectu suo. Potest Deus corporum nostrorum figulus, & structuræ nostræ opifex, postquam hoc ceciderit, & quacumque de causa contritum fuerit, resumere illud, ac renovare ac facere illud præstantius vas alterum, prout placuerit in conspectu suo. Habeat etiam hæc explicatio suam gratiam.

5. Sed ipsum Dominum audiamus narrantem ac dicentem: *Si quomodo figulus iste, non potero facere vos, domus Israel? dicit Dominus. Ecce sicut lutum figuli, sic vos estis in manibus meis. Ad summam loquar super gentem & regnum, ut auferam illos & disperdam, & convertetur gens illa ab omnibus malis istis, quæ locutus fueram ad eam, & agam pœnitentiam de malis, quæ cogitaveram facere eis. Et ad summam loquar super gentem & regnum ad reædificandum & plantandum: & facient mala coram me, non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus eram facere eis, dicit Dominus.* Hoc, quod in domo figuli actum est, non ad unum quempiam, sed ad duas gentes videmus referri.

μεως ὁρωμεν ἀναφερεϑαι, ἐκ ἐπι τινι των καθ᾽ ἑνα, ἀλλ᾽ ἐπι δυο ἐθνη· λεγει γαρ ἀρξαμενος μελλει λεγειν περι ἐθνων, ἱνα τι ὑποβαλῃ τοις δυναμενοις ἀκϑειν ἀποῤῥητων μυςηριων. περας λαλησω ἐπι ἐθνος. ζητει και το περας και το προτερον ἐθνος της ἀπωλειας δια τας ἀμαρτιας αὐτων. και λαλησας τα της ἀπωλειας δια τας ἀμαρτιας, ἐδεν ἡττον ἐπαγγελλεται, ὁτι ἐαν μετανοησωσι, μετανοησει περι των κακων ὡν ἐλαλησε τϑ ποιησαι αὐτοις. και παλιν λαλει ἐπ᾽ ἀλλο ἐθνος δευτερον, τϑ ἀνοικοδομειϑαι και τϑ καταφυτευεϑαι ὁλον ἐθνος· και ἐπει τϑτο ἀνοικοδομϑμενον και καταφυτευομενον ἐθνος ἐπαγγελιαν ἐχει καλην, δυναται δε ἀμαρτανειν, φησι μετα το λαλησαι ταυτα· ἐαν ἀποςωσι των ἐργων των ἀγαθων, μετανοησω περι των ἀγαθων ὡν ἐλαλησα τϑ ποιησαι αὐτοις. τινα ἐν τα δυο ἐθνη; το προτερον ὀνομαϑεν, ᾧ ἀπειλει ὁ λογος· και το δευτερον ᾧ ἐπαγγελλεται. ἀπειλει μεντοιγε, ὡςε εἰ μετανοησαι, μη ποιησαι τα της ἀπειλης. ἐπαγγελλεται, ὡςε εἰ μεταπεσοι, και ἀξιον μη γενοιτο το δευτερον ἐθνος των ἐπαγγελιων, μη τευξεϑαι αὐτων. περι δυο μαλιςα ἐθνων προκειται πασα ἡ οἰκονομια τϑ θεϑ τοις ἐν τῳ κοσμῳ ἀνθρωποις. γεγονε πρωτον ἐθνος ἐκεινος Ισραηλ· δευτερον ἀπο της χριςϑ ἐπιδημιας τϑτο το ἐθνος. τῳ προτερῳ ἠπειλησεν ὁ θεος ἁ ἠπειλησε, και βλεπομεν πεπληρωμενα τα της ἀπειλης τϑ προτερϑ ἐθνος. ἐν αἰχμαλωσιᾳ γεγενηται, κατεσκαφη αὐτων ἡ πολις, καθηρεθη το ἁγιασμα, το θυσιαςηριον καταβεβληται. ἐδεν ἐτι σωζεται των παλαι σεμνων παρ᾽ αὐτοις. ἐλεγε γαρ ἐκεινῳ τῳ ἐθνει ὁ θεος· μετανοησατε, και ἐ μετενοησαν. μετα το ἐκεινοις εἰρηϑαι ταυτα, λεγει τϑτῳ τῳ δευτερῳ ἐθνει ὁ θεος τα περι τϑ ἀνοικοδομειϑαι αὐτο. ὁρα δε ὁτι και τϑτο το ἐθνος ἀνθρωποι εἰσι, δυναμενοι παλιν παραπεσειν. δια τϑτο και τϑτῳ ἀπειλει, και φησιν· εἰ και προειπον τα περι της οἰκοδομης, και τα περι της καταφυτευσεως, και της γεωργιας, μελλει δε ἀμαρτανειν και τϑτο το ἐθνος, και τϑτῳ ἁμαρτησαντι συμβησεται ταυτα, ἁπερ εἰρηται ἐκεινοις δια τα ἁμαρτηματα, και πεισονται,

Dicit enim initio se locuturum de gentibus, ut iis, qui audire queunt, arcanorum mysteriorum quidpiam proponat. *Ad summam loquar super gentem.* Quærit ad summam & prior gens exterminium propter peccata sua. Et locutus de exterminio propter peccata, nihilominus pollicetur, fore, ut, si illos pœniteat, ipsum quoque pœniteat malorum, quæ dixerat se illaturum eis. Et iterum loquitur super aliam gentem ad reædificandum & plantandum totam gentem; & quia gens hæc, quæ reædificatur & plantatur, promissa habet bona, ac rursus tamen peccare potest, postquam hæc locutus est, ait: *Si recesserint ab operibus bonis, pœnitentiam agam de bonis, quæ locutus eram facere eis.* Quænam igitur sunt hæ duæ gentes? Prior vocata, cui minatur sermo: & altera, cui promittit. Ita tamen minatur, ut, si eam pœnituerit, illa, quæ minatus fuerat, non facturus sit: ita promittit, ut, si relabatur gens altera, & promissionibus se indignam præbeat, eas non sit assequutura. Circa duas potissimum gentes omnis Dei quoad homines in hoc mundo dispensatio versatur. Prior gens Israel est; altera post Christi adventum gens hæc est. Priori minatus est, quæ minatus est, & impleri videmus, quæ ei minatus est. In captivitatem abducta est, urbs eorum eversa, sanctuarium dirutum, altare solo æquatum: nihil antiquarum solemnitatum apud eos superest. Dixerat enim illi genti Deus: pœnitentiam agite; & non egerunt pœnitentiam. Postquam hæc illi dicta sunt, dicit huic secundæ genti Deus, quæ ad ejus reædificationem pertinent. Sed vide, hanc etiam gentem homines esse, qui iterum labi possint: ideo etiam huic minatur, & ait: etsi prædixi, quæ ad ædificationem, ad plantationem atque ad agriculturam pertinent, quoniam tamen hæc quoque gens peccatura est, eadem etiam evenient ei, quæ dicta erant alteri propter peccata, & ea-

σονται, ἐαν μη μετανοησωσι. πασαν ἐρευνησον την γραφην, και εὑρησεις τα πλειςα περι των δυο τȣτων των ἐθνων λεγομενα. ἐξελεξατο ὁ θεος τȣς πατερας, ἐπαγγελιαν δεδωκεν αὐτοις· ἐξηγαγε λαον ἐκ τȣ γενȣς των πατερων ἀπο Αἰγυπτȣ· ἐμακροθυμησεν ἐν αὐτοις ἁμαρτανȣσιν, ἐπαιδευσεν αὐτȣς ὡς πατηρ, εἰσηγαγεν αὐτȣς, ἐδωκεν αὐτοις γην ἐπαγγελιας· ἐπεμψεν αὐτοις προφητας κατα καιρȣς, ἐπαιδευσε και ἐπεςρεψεν αὐτȣς ἀπο των ἁμαρτηματων. ἐμακροθυμησεν ἀει πεμπων τȣς θεραπευοντας, μεχρις ȣ ἐλθη ὁ ἀρχιατρος, ὁ διαφερων προφητων προφητης, ὁ διαφερων ἰατρων ἰατρος. ἐληλυθοτα τȣτον προεδωκαν, και ἀπεκτειναν, αἰρε, αἰρε, λεγοντες, ἀπο της γης τον τοιȣτον· ςαυρωσον αὐτον. εὐθεως ἠλθεν ἐπισκοπη ἐπι το ἐθνος, ἐθνος, ἠρημωθη ὁ τοπος ἐνθα ἐςαυρωται μȣ ὁ Ιησȣς· ἐξελεξατο ὁ θεος ἀλλο ἐθνος. ὁ θεριςμος ὁρατε πως πολυς ἐςιν, εἰ και οἱ ἐργαται ὀλιγοι εἰσι. και ἀλλως δε οἰκονομει ὁ θεος την σαγηνην, ἀει βαλλεσθαι ἐπι την θαλασσαν τȣ βιȣ τȣτȣ, και συναγονται ἰχθυες παντοδαποι, ἀποςελλει τȣς ἁλιεις τȣς πολλȣς, ἀποςελλει τȣς θηρευτας, τȣς πολλȣς θηρευȣσιν ἀπο παντος ὀρȣς, θηρευȣσιν ἀπο παντος βȣνȣ. ὁρα ποση οἰκονομια περι της των ἐθνων ἐςι σωτηριας. ἰδε ȣν χρηςοτητα και ἀποτομιαν θεȣ ἐπι μεν το προτερον ἐθνος και πεσον ἀποτομια· ἐπι δε το δευτερον ἐθνος ἐπαγγελιαι και χρηςοτης, ἐαν ἐπιμεινη τη χρηςοτητι, εἰ δε μη, και αὐτο ἐκκοπησεται. ȣ γαρ ἡ ἀξινη τοτε μονον προς την ῥιζαν των δενδρων ἐκειτο. ἑτοιμη και νυν παλιν ἐςιν ἐλθειν ἡ ἀξινη· ἡ γαρ ἀξινη προς την ῥιζαν των δενδρων κειται, ἐλεγε μȣ ὁ Ιησȣς τοτε προφητευων περι τȣ Ισραηλ, παρ᾽ ὁν ἡ ἀξινη ἠν. αὐτος ἠν ἡ ἀξινη τȣ ἀκαρπȣ δενδρȣ, και ἐλεγεν· ἠδη ἡ ἀξινη προς την ῥιζαν των δενδρων κειται. ὁσα ἡ ἐκει δενδρα μη ποιȣντα καρπον, ἐξεκοπη, και εἰς το πυρ ἐβληθη, και κεκολαςαι· νυν δε ἀλλο γεωργιον γεγενηται ἀναλογον τῳ προτερῳ, περι ȣ εἰρηται, εἰσαγαγων καταφυτευσον αὐτȣς εἰς ὀρος κληρονομιας σȣ, εἰς ἑτοιμον κατοικητηριον σȣ. εἰσηγαγεν

αὐτȣ

dem subibit pœnas, nisi egerit pœnitentiam. Universam scrutare scripturam, & invenies, de duabus hisce gentibus pleraque dici. Elegit Deus patres, promissa illis dedit, populum, qui a patribus ortum ducebat, eduxit ex Ægypto: eos peccantes toleravit; veluti pater erudiit, introduxit, terram illis promissionis tradidit; per tempora prophetas ad eos misit, illos edocuit & avertit a peccatis: longanimem semper se præbuit, mittens medicos, donec veniret medicorum princeps, prophetis excellentior propheta, medicis præstantior medicus. Hunc, cum advenisset, prodiderunt, & occiderunt, *tolle, tolle*, clamantes, *hunc e terra*: *crucifige, crucifige eum*. Illico visitata est gens: ad solitudinem redactus est locus, ubi cruci affixus est Jesus meus. Elegit Deus aliam gentem. Videtis, quam ampla sit messis, licet operarii sint pauci. Quin & aliter dispensat Deus sagenam, ut jugiter in hujus vitæ mare mittatur: congregantur omnis generis pisces, mittit piscatores multos, mittit venatores, multos venantur ex omni monte, venantur ex omni colle. Vide, quanta in salvandis gentibus providentia sit. Vide igitur benignitatem & severitatem Dei. In priorem quidem gentem lapsam severitas, in alteram vero promissa & benignitas, dummodo permanserit in bonitate; alioquin etiam ipsa excidetur. Neque enim tunc solum securis ad radicem arborum posita erat: parata etiamnum est venire securis. Nam *securis ad radicem arborum posita est*, aiebat tunc Jesus meus de Israel, apud quem securis erat, vaticinans: is ipse arboris infructuosæ securis erat; ideo dicebat: *Jam securis ad radicem arborum posita est*. Quæcumque ibi arbores fructus non ferebant, excisæ, in ignem missæ, & suppliciis addictæ sunt. Nunc autem alia orta est seges priori non absimilis, de qua dictum est: *Introducens, planta eos in montem hereditatis tuæ, in para-*

αὐτυ το ἐθνος ὁ θεος εἰς ὀρος κληρονομιας αὐτυ. το ὀρος ἐγω ζητω, ὀχ ὡς Ιυδαιοι, ὀτως ἐν ἀψυχοις ὑλαις. το ὀρος ὁ Χριςος ἐςιν. ἐν τυτῳ κατεφυτευθημεν, ἐπ' αὐτῳ ἐςηριθημεν. ὁρα τε ὀν ἐαν μακροθυμηση, μηποτε ἐλθων ὁ οἰκοδεσποτης εἰπῃ· ἠδη τρια ἐτη ἐρχομαι ἐπι την συκην ταυτην, και καρπον ὀκ ἠνεγκεν· ἐκκοψον αὐτην, ἱνα τι και γην, καταργει; καταργει γαρ την καλην γην, τον Χριςον, το μυςηριον της ἐκκλησιας, ὁ ἐρχομενος ἐπι συναγωγην, και μη καρποφορων.

Περας λαλησω ἐπι ἐθνος, ἠ και ἐπι βασιλειαν. δοξει ἀπλως το περας. εἰρηται δε τοιυτον ἐν τῳ· λαλησω ἐπ' ἐθνος ἠ βασιλειαν. το περας τοιυτον ἐςι. κατασκαψω, λεγεται τῳ προτερῳ ἐθνει· το περας τῳ δευτερῳ ἐθνει, ἀνοικοδομησω ὑμας. και παλιν ἐκριζωσω τοις προτεροις λεγεται· και καταφυτευσω, τοις δευτεροις. ἀρ' ὀν ἐπει εἰρηται το περας, δει γενεσθαι το περας; ὁ θεος, μη μετανοων, μετανοειν λεγεται κατα την γραφην. και προσχωμεν τῃ λεξει, ἱνα ἐαν δυνηθωμεν ἀπολογησασθαι πως ταυτα λεγεται, εἰ παραδεξωμεθα τον λογον· περας λαλησω, φησιν, ἐπι ἐθνος ἠ ἐπι βασιλειαν, τυ ἐξαραι αὐτυς, και ἀπολλυειν· και ἐαν ἐπιςρεψῃ το ἐθνος ἐκεινο ἀπο των κακων αὐτων. και μετανοησω περι των κακων ὡν ἐλογισαμην τυ ποιησαι αὐτοις. και περας λαλησω ἐπι ἐθνος ἠ ἐπι βασιλειαν, τυ ἀνοικοδομεισθαι, και τυ καταφυτευεσθαι· και ποιησυσι τα πονηρα ἐναντιον ἐμυ τυ μη ἀκυσαι της φωνης μυ. και μετανοησω περι των ἀγαθων ὡν ἐλαλησα τυ ποιησαι αὐτοις. περι της μετανοιας τυ θευ ἀπαιτυμεθα ἀπολογησασθαι· δοκει γαρ ἐπιληπτον εἰναι και ἀναξιον, ὀ μονον τυ θευ. ἀλλα και τυ σοφυ, το μετανοειν. ὀκ ἐπινοω γαρ σοφον μετανουντα, ἀλλ' ὁ μετανοων, ὁσον ἐπι τῃ συνηθειᾳ της χρησεως της λεξεως. ἐπι τῳ μη καλως βεβυλευσθαι μετανοει. ὁ θεος δε, προγνωςης ὠν των μελλοντων, ὀ δυναται μη καλως βεβυλευσθαι, και παρα τυτο μετανοειν. πως ὀν ἡ γραφη

αὐτον

tum habitaculum tuum. Introduxit gentem ſuam Deus in montem hereditatis ſuæ. Montem ego quæro, non ut Judæi in materia ſenſus experte: mons noſter Chriſtus eſt; in hoc plantati, in ipſo fundati ſumus. Videte igitur, ne, poſtquam longanimitate uſus fuerit, veniens paterfamilias dicat: *Jam anni tres ſunt, ex quo venio ad ficum hanc, & fructum non tulit; ſuccide illam: ut quid etiam terram occupat?* Occupat enim terram bonam, Chriſtum, eccleſiæ myſterium, quicumque ad conventum accedit, & fructum nullum facit.

6. *Ad ſummam loquar ſuper gentem, vel etiam ſuper regnum.* Videbitur abſolute finis. Simile quidpiam habes hic: *Loquar ſuper gentem, vel ſuper regnum.* Finis iſtiusmodi eſt. *Deſtruam*, dicitur priori genti: finis ſecundæ genti, *reædificabo vos.* Rurſum *eradicabo* prioribus dicitur; *plantabo* poſterioribus. Num igitur quia prædictus eſt finis, omnino venturus eſt? Deus, quem non pœnitet, pœnitentiam tamen agere dicitur in ſcriptura. Attendamus animos ad textum, ut, ſi poſſumus rationem reddere, cur hæc dicantur, ſermonem admittamus. *Ad ſummam*, inquit, *loquar ſuper gentem aut ſuper regnum, ut auferam illos & diſperdam. Et ſi converſa fuerit gens illa a malis ſuis, agam & ipſe pœnitentiam de malis, quæ cogitaveram facere eis. Et in ſummam loquar ſuper gentem vel regnum, ad reædificandum & plantandum; & facient mala coram me, non audiendo vocem meam: & pœnitentiam agam de bonis, quæ loquutus fueram facere eis.* De pœnitentia Dei poſtulatur a nobis, ut rationem reddamus; reprehenſioni enim obnoxium videtur & indignum, non ſolum Deo, ſed & ſapiente, pœnitere. Neque enim concipio ſapientem, quem pœniteat. Nam quem pœnitet, quantum ad vocis uſum attinet, eum rei non bene deliberatæ pœnitet; Deus vero cum futurorum præſcius ſit, de re ulla non poteſt male deliberaſſe ac

αὐτον εἰσηγαγε λεγοντα, μετανοησω; ἐπω λεγω ὁτι και ἐν ταις βασιλειαις εἰρηται ἐν τῳ· μεταμελημαι ὁτι ἐχρισα τον Σαελ εἰς βασιλεα. και καθολικως περι αὐτε λελεκται και μετανοειν ἐπι ταις κακιαις. ἀλλ᾽ ὁρα τι περι θεε διδασκομεθα καθολικως· ὁπε μεν ἐχ᾽ ὡς ἀνθρωπος ὁ θεος διαρτηθηναι, ἐδε ὡς υἱος ανθρωπε ἀπειληθηναι. και μανθανομεν δια ταυτης της λεξεως ὁτι ὁ θεος ἐχ᾽ ὡς ἀνθρωπος, δια δε ἀλλης ὁτι ὁ θεος ὡς ἀνθρωπος, φασκεσης, ὁτι ἐπαιδευσε σε κυριος ὁ θεος σε, ὡς εἰ τις παιδευσαι ἀνθρωπος τον υἱον αὐτε· και παλιν, ἐτροποφορησε σε ὡς ἀνθρωπος τον υἱον αὐτε. ἐκεν ὁταν μεν αἱ γραφαι θεολογωσι τον θεον κατ᾽ αὐτον, και μη ἐπιπλεκωσιν αὐτε την οἰκονομιαν τοις ἀνθρωπινοις πραγμασι, λεγεσιν αὐτον εἰναι ἐχ᾽ ὡς ἀνθρωπος. της γαρ μεγαλοσυνης αὐτε ἐκ ἐςι περας. και, φοβερος ἐςιν ἐπι παντας τες θεες. και, αἰνειτε αὐτον παντες ἀγγελοι θεε· αἰνειτε αὐτον πασαι αἱ δυναμεις αὐτε. αἰνειτε αὐτον ἡλιος και σεληνη. αἰνειτε αὐτον παντα τα ἀςρα και το φως. και ἀλλα μυρια ἀναλεγομενος ἀπο των ἱερων γραμματων εὑροις ἀν, οἱς ἐφαρμοσειις το, ἐχ᾽ ὡς ἀνθρωπος ὁ θεος. ὁταν δε ἐπιπλεκηται ἀνθρωπινοις πραγμασιν ἡ θεια οἰκονομια, φερει τον ἀνθρωπινον νεν, και τροπον, και λεξιν. και ὡσπερ ἡμεις ἐαν διετει παιδιῳ διαλεγωμεθα, ψελλιζομεν δια το παιδιον· ἐ γαρ οἱον τε ἐςι τηρεντας ἡμας το ἀξιωμα της τελειε ἀνδρος ἡλικιας, και λαλεντας τοις παιδιοις, μη συγκαταβαινοντας αὐτων τῃ διαλεκτῳ, νοησαι τα παιδια. τοιετον τι μοι νοει και περι τον θεον, ὁταν το των ἀνθρωπον γενος, και μαλιςα των ἐτι νηπιων οἰκονομῃ. ὁρα πως και μεταποιεμεν τα ὀνοματα οἱ τελειοι ἀνδρες προς τα βρεφη, και τον μεν ἀρτον ἰδιως ὀνομαζομεν αὐτοις, το δε πιειν ἀλλῃ λεξει ὀνομαζομεν, τελειων ἐ χρωμενοι διαλεκτῳ, ᾗ χρωμεθα προς τες τελειες ὁμηλικας, ἀλλα λεξει τινι παιδικῃ και βρεφωδει. και τα ἐνδυματα ἑαν ὀνομαζωμεν τοις παιδιοις, ἀλλα ὀνοματα ἐπιτιθεαμεν αὐτοις, οἱονει ὀνομα παιδικον πλασσοντες. ἀρ᾽ ἐν τοτε

ἀτελεις

propterea pœnitere. Quo pacto igitur illum scriptura induxit dicentem, *pœnitentiam agam?* Mitto, quod in libris Regum scriptum est: *Pœnitet me, unxisse Saul in regem.* Imo universim dicitur *& pœnitentiam agens super malitia.* Vide, quid generatim de Deo edoceamur: cum dicitur: *Non quasi homo Deus suspenditur; neque quasi filius hominis minas patitur*, his verbis discimus, Deum non esse ut hominem; aliis vero Deum esse ut hominem, dicentibus: *Quoniam erudivit te Dominus Deus tuus, ut si quis homo erudiat filium suum.* Et iterum: *Gestavit te sicut homo filium suum.* Itaque cum de Deo, qua Deus est, sermonem habent scripturæ, neque ejus circa res humanas providentiam tangunt, aiunt ipsum esse non sicut hominem: nam *magnitudinis ejus non est finis*: Et, *terribilis est super omnes Deos*: Et, *laudate eum omnes angeli Dei: laudate eum omnes virtutes ejus: laudate eum sol & luna: laudate eum omnes stellæ & lumen*, sexcentaque alia colligens e sacris litteris, reperies, quibus accommodes illud: *Non sicut homo Deus.* Quando vero divina providentia rebus humanis sese immiscet, humanum sensum, & mores, & verba usurpat. Et quemadmodum nos, si puerum bimulum alloquimur, propter ipsum balbutimus; neque enim fieri potest, ut, cum pueros alloquimur, ipsi nos intelligant, nisi ab ætatis perfecti viri dignitate paululum recedentes, ad ipsorum dialectum nos demittamus; ita simile quidpiam de Deo velim cogites, cum genus hominum & præcipue adhuc infantium administrat. Vide, quomodo nos perfecta ætate viri parvulos alloquentes, etiam nomina immutemus. Panem certe proprio ipsis nomine exprimimus & potum alio vocabulo, non illo quidem, quo utimur, cum perfectos viros coætaneos nostros alloquimur, sed puerili & infantili. Item cum indumenta pueris nominamus, alia eis nomina imponimus: quasi puerile nomen fingentes.

ἀτελεις ἐσμεν; και ἐιτις ἡμων ἀκȣη παιδιοις διαλεγομενων, ἐρει ὁτι ἀνοητος γεγονεν ὁ γερων ȣτος, ὁ ἀνηρ ȣτος ἐπιλελησαι τȣ γενειȣ αὐτȣ, της ἡλικιας τȣ ἀνδρος; ἠ δεδοται κατα συμπεριφοραν παιδιῳ ὁμιλȣντα μη λαλησαι διαλεκτῳ πρεσβυτικη μηδε ἐντελει; ἀλλα παιδικη, και ὁ θεος δη λαλει παιδιοις, ἰδȣ, φησι και ὁ σωτηρ, ἐγω και τα παιδια ἁ μοι ἐδωκεν ὁ θεος. λεγοιτο ἀν τῳ γεροντι τῳ λαλȣντι προς το παιδιον παιδικως, ἠ ἱνα ἐμφατικωτερον εἰπω, βρεφωδως· ὁτι ἐτροποφορεσας τον υἱον σȣ, και τροπον ἐφορεσας τȣ βρεφȣς, και την καταςασιν αὐτȣ ἀνειληφας. ȣτως ȣν νοει μοι και την γραφην λεγȣσαν, ἐτροποφορησε σε κυριος ὁ θεος σȣ, ὡς εἰ τις τροποφορησει ἀνθρωπος τον υἱον αὐτȣ. και ἐοικασιν οἱ ἀπο ἑβραϊσμȣ ἑρμηνευσαντες, μη εὑροντες την λεξιν κειμενην παρ' ἑλλησιν ἀναπεπλακεναι, ὡς ἐπ' ἀλλων πολλων, και ταυτην, και πεποιηκεναι την, ἐτροποφορησε σε κυριος ὁ θεος σȣ, τȣτεςι, τȣς τροπȣς σȣ ἐφορησεν· ὡς εἰ τις τροποφορησει ἀνθρωπος, κατα το παραδειγμα τȣτο ὁ εἰρηκα, τον υἱον αὐτȣ. ἐπει τοινυν ἡμεις μετανοȣμεν, ὁταν ἡμιν διαλεγηται μετανοȣσιν ὁ θεος λεγει, μετανοω· και ἀπειλων ἡμιν ȣ προσποιειται προγνωςης εἰναι, ἀλλ' ὡς βρεφεσι λαλων ἀπειλει. ȣ προσποιειται ὁτι προεγνω τα παντα πριν γενεσεως αὐτων, ἀλλ' ὡς ἱν' ȣτως ὀνομασω, ὑποκρινομενος το βρεφος, προσποιειται μηδε εἰδεναι τα μελλοντα. και ἀπειλει γȣν ἐθνει δια τας ἁμαρτιας αὐτȣ, και λεγει· ἐαν μετανοηση το ἐθνος, κἀγω μετανοησω. ὠ θεε· ἀρα ὁτι ἠπειλεις, ȣκ ᾐδεις ποτερον μετανοησει το ἐθνος, ἠ ȣ μετανοησει; τι δε ὁτε ἐπηγγειλω, ȣκ ᾐδεις ποτερον μενει ἀξιος των ἐπαγγελιων ὁ ἀνθρωπος, ἠ το ἐθνος προς ὁν ὁ λογος, ἠ ȣ μενει; ἀλλα προσποιειται. και τοιαυτα πολλα εὑροις ἀνθρωπικα ἐν τη γραφη, ὡς και το· λαλησον τοις υἱοις Ισραηλ, ἰσως ἀκȣσονται, και μετανοησȣσι· τȣτο ȣχ' ὁ θεος εἰρηκετο· ἰσως ἀκȣσονται· ȣ γαρ διςαζει ὁ θεος ἱνα λεγη το· ἰσως ἀκȣσονται, και μετανοησȣσι· ἀλλ' ἱνα ἐπι πολυ ἐμφανη σȣ το αὐτεξȣσιον,

Ergone tunc imperfecti sumus, & si quis nos audierit, cum pueris differentes, dicet, senex hic male sanus est: hic vir suæ barbæ oblitus est, virilisque ætatis? si conceditur, ut, qui cum puero loquitur, is ad mores ejus sese accommodet, nec cum eo utatur dialecto senili, neque perfecta, sed puerili, ita & Deus pueros alloquitur: *Ecce ego*, inquit, *& pueri, quos dedit mihi Deus.* Seni cum puero pueriliter, vel, ut expressius dicam, infantium more colloquenti dici poterit: filii tui mores præ te tulisti, modum infantis induisti, & statum illius assumpsisti. Ita quoque scripturam accipe dicentem: *Gestavit te Dominus Deus tuus, veluti si quis homo filium suum gestet.* Et videntur, qui ex Hebræis græca fecerunt, cum non invenirent vocabulum Græcis usurpatum, novam ipsi hanc, uti plurimas alias, composuisse vocem ἐτροποφορησε, id est, *mores tulit* tuos Dominus Deus tuus, perinde ac si quis juxta exemplum a me allatum, filii sui sese moribus accommodet. Quoniam igitur nos pœnitet, cum nos pœnitentes Deus alloquitur, ait: *Pœnitet me*, & minitans nobis, non præ se fert rerum præscientiam, sed velut infantes alloquens, minatur: non præ se fert omnium rerum, antequam fiant, prænotionem, sed ut ita dicam, simulans puerum, perinde agit, ac si futura non præsciret. Minatur itaque genti propter illius peccata, & ait: *Si pœnitentiam egerit gens, & ego pœnitentiam agam.* O Deus! num, cum minabaris, nesciebas, utrum gens ista pœnitentiam actura esset, necne? Quid porro, quando pollicebaris, nesciebas, utrum promissis dignus homo, vel gens illa, ad quam sermonem dirigebas, permaneret, necne? Sed alium se simulat, & istiusmodi plurima humano more dicta in scripturis reperies, quale est & illud: *Loquere filiis Israel, fortassis audient, & pœnitentiam agent.* Istud *fortassis audient*, non qua Deus est, dixit; neque

ξεσιον, και μη εἰπῃς· εἰ προεγνω με ἀπολλυμενον, ἀπολεσθαι με δει. εἰ προεγνω με σωθησομενον, σωθησεσθαι παντως με χρη. ἐ προσποιειται ἐν το περι τε ἐπισοι μελλοντος εἰδεναι, ἱνα τηρησῃ σε το αὐτεξεσιον, τῳ μη προειληφεναι, μηδε προεγνωκεναι ποτερον μετανοησεις, ἢ μη. και λεγει προς τον προφητην· λαλησον, ἰσως μετανοησωσι· τοιαυτα γαρ ἀλλα μυρια ἑυρησεις λεγομενα περι τε θεε τροποφορεντος τον ἀνθρωπον. ἐαν ἀκεσῃς θυμον θεε και ὀργην αὐτε, μη νομιζε την ὀργην και τον θυμον παθη εἰναι θεε. οἰκονομιαι χρησεως λεξεων εἰσι προς το βρεφος ἐπιςρεψαι και βελτιωθηναι· ἐπει και ἡμεις τοις παιδιοις προσωπον ποιεμεν ἐκ ἀπο διαθεσεως, ἀλλα κατ' οἰκονομιαν φοβερον. ἐαν τηρησωμεν το ἱλεον της ψυχης προς το βρεφος ἐν τῳ προσωπῳ ἡμων, και την φιλοςοργιαν ἡν ἐχομεν προς αὐτο ἐμφαινωμεν, μη διαςρεψαντες ἑαυτες, μηδε οἱονει μεταβαλοντες προς την ἐκεινε ἐπιςροφην, ἀπολλυμεν αὐτο, και χειρον ποιεμεν. ὑτως ἐν ὁ θεος και ὀργιζεσθαι λεγεται, και θυμεσθαι φησιν, ἱνα ἐπιςρεψῃς, και βελτιωθῃς. και ἀληθως ἐκ ὀργιζεται μεν, εδε θυμεται· συ δε πεισῃ τα της ὀργης και τα τε θυμε, γενομενος ἐν δυσυπομονητοις δια την κακιαν πονοις ἐπαν παιδευῃ τῃ λεγομενῃ ὀργῃ τε θεε.

Εξης μετα τον περι των δυο ἐθνων λογον, τε προτερε, ᾡ ἀπειλη διδοται, και τε δευτερε, ᾡ ἡ ἐπαγγελια διδοται, φησιν· εἰπε δηλονοτι τοις προτεροις· και νυν εἰπον προς ἀνδρας Ιεδα, και προς τες κατοικεντας Ιερεσαλημ· ὑτως λεγει κυριος· ἰδε ἐγω πλασσω ἐφ' ὑμας κακα. ὁτι ἐν τῃ χειρι με ταυτα ἐςιν ἁ πλασσω, ἐφ' ὑμας δυναται διαπεσειν. ποιησατε ταυτα διαπεσειν ἀπο της χειρος με, ἱνα ἁ πλασσω ἐφ' ὑμας κακα μεταβαλω, και ποιησω ἀγαθα. ἐκ ἀν ἑυροις, ἰδε πλασσω ἐφ' ὑμας ἀγαθα, και τα ἀναλογον αὐτων λεγομενοις ἑξης, ἱνα μετα τετο ἐμφαινῃ,

enim, quod incertus sit, dixit; *Fortassis audient & pœnitentiam agent*; sed ut admodum innotescat tuum liberum arbitrium, & ne dicas; si me periturum prænovit, omnino periturus sum, si prænovit me salvatum iri, salvus omnino futurus sum. Non ergo præ se fert, se, quid de te futurum sit, scire, ut liberum tuum arbitrium integrum servet, non posita prænotione & præscientia, an pœnitentiam acturus sis, nec ne. Et ait ad Prophetam: *Loquere, fortassis pœnitentiam agent*. Istiusmodi enim alia sexcenta reperies de Deo dicta humano more agente. Si iram Dei, si furorem audieris, noli putare iram furoremque esse Dei affectiones. Oeconomiæ causa ejusmodi voces usurpantur ad infantem convertendum & emendandum. Nam & nos pueris iratum vultum ostendimus, non ex animi effectu, sed prudenti ratione. Si animi benevolentiam erga infantem præ vultu nostro tulerimus, & eum, quo illum amplectimur, amorem ostenderimus, neque nos immutantes, neque quodammodo transformantes, ut illum emendemus, perdimus, deterioremque illum efficimus. Sic igitur Deus & irasci dicitur, & furore corripi se ait, ut convertaris & emenderis. Revera non irascitur, neque furore agitatur, sed tu patieris ea, quæ sunt iræ & furoris, acerbissimos ob tuam malitiam dolores sustinendo, cum illa, quæ ira Dei vocatur, te corripuerit.

7. Deinde post sermonem de duabus gentibus, priore, cui minæ, altera, cui promissiones factæ sunt, ait priori nimirum: *Et nunc dic ad viros Juda, & ad habitatores Jerusalem, hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo super vos mala.* Quoniam in manu mea sunt hæc, quæ fingo, super vos possunt cadere. Date operam, ut e manu mea excidant, ut ea, quæ fingo super vos mala, mutem, & faciam bona. Haud invenies, *ecce fingo super vos bona*, & quæ his consentanea

ξουσιον, και μη εἰπης· εἰ προεγνω με ἀπολλυμενον, ἀπολεσθαι με δει. εἰ προεγνω με σωθησομενον, σωθησεσθαι παντως με χρη. ου προσποιειται ουν το περι του ἐπισοι μελλοντος εἰδεναι, ἱνα τηρηση σου το αὐτεξουσιον, τω μη προειληφεναι, μηδε προεγνωκεναι ποτερον μετανοησεις, ἡ μη. και λεγει προς τον προφητην· λαλησον, ἰσως μετανοησωσι· τοιαυτα γαρ ἀλλα μυρια ἑυρησεις λεγομενα περι του θεου τροποφορουντος τον ἀνθρωπον. ἐαν ἀκουσης θυμον θεου και ὀργην αὐτου, μη νομιζε την ὀργην και τον θυμον παθη εἶναι θεου. οἰκονομιαι χρησεως λεξεων εἰσι προς το βρεφος ἐπιστρεψαι και βελτιωθηναι· ἐπει και ἡμεις τοις παιδιοις προσωπον ποιουμεν ου ἀπο διαθεσεως, ἀλλα κατ' οἰκονομιαν φοβερον. ἐαν τηρησωμεν το ἱλεον της ψυχης προς το βρεφος ἐν τω προσωπω ἡμων, και την φιλοστοργιαν ἡν ἐχομεν προς αὐτο ἐμφαινωμεν, μη διαστρεψαντες ἑαυτους, μηδε οἱονει μεταβαλοντες προς την ἐκεινου ἐπιστροφην, ἀπολλυμεν αὐτο, και χειρον ποιουμεν. ουτως ουν ὁ θεος και ὀργιζεσθαι λεγεται, και θυμουσθαι φησιν, ἱνα ἐπιστρεψης, και βελτιωθης. και ἀληθως ουκ ὀργιζεται μεν, ουδε θυμουται· συ δε πεισῃ τα της ὀργης και τα του θυμου, γενομενος ἐν δυσυπομονητοις δια την κακιαν πονοις ἐπαν παιδευῃ τῃ λεγομενῃ ὀργῃ του θεου.

Εξης μετα τον περι των δυο ἐθνων λογον, του προτερου, ᾧ ἀπειλη διδοται, και του δευτερου, ᾧ ἡ ἐπαγγελια διδοται, φησιν· εἰπε δηλονοτι τοις προτεροις· και νυν εἰπον προς ἀνδρας Ιουδα, και προς τους κατοικουντας Ιερουσαλημ· ουτως λεγει κυριος· ἰδου ἐγω πλασσω ἐφ' ὑμας κακα. ὁτι ἐν τῃ χειρι μου ταυτα ἐστιν ἁ πλασσω, ἐφ' ὑμας δυναται διαπεσειν. ποιησατε ταυτα διαπεσειν ἀπο της χειρος μου, ἱνα ἁ πλασσω ἐφ' ὑμας κακα μεταβαλω, και ποιησω ἀγαθα. ουκ ἀν ἑυροις, ἰδου πλασσω ἐφ' ὑμας ἀγαθα, και τα ἀναλογον αὐτων λεγομενοις ἑξης, ἱνα μετα τουτο ἐμ-

φαινῃ,

enim, quod incertus ſit, dixit; *Fortaſſis audient & pœnitentiam agent*; ſed ut admodum innoteſcat tuum liberum arbitrium, & ne dicas; ſi me periturum prænovit, omnino periturus ſum, ſi prænovit me ſalvatum iri, ſalvus omnino futurus ſum. Non ergo præ ſe fert, ſe, quid de te futurum ſit, ſcire, ut liberum tuum arbitrium integrum ſervet, non poſita prænotione & præſcientia, an pœnitentiam acturus ſis, nec ne. Et ait ad Prophetam: *Loquere, fortaſſis pœnitentiam agent*. Iſtiusmodi enim alia ſexcenta reperies de Deo dicta humano more agente. Si iram Dei, ſi furorem audieris, noli putare iram furoremque eſſe Dei affectiones. Oeconomiæ cauſa ejusmodi voces uſurpantur ad infantem convertendum & emendandum. Nam & nos pueris iratum vultum oſtendimus, non ex animi effectu, ſed prudenti ratione. Si animi benevolentiam erga infantem præ vultu noſtro tulerimus, & eum, quo illum amplectimur, amorem oſtenderimus, neque nos immutantes, neque quodammodo transformantes, ut illum emendemus, perdimus, deterioremque illum efficimus. Sic igitur Deus & iraſci dicitur, & furore corripi ſe ait, ut convertaris & emenderis. Revera non iraſcitur, neque furore agitatur, ſed tu patieris ea, quæ ſunt iræ & furoris, acerbiſſimos ob tuam malitiam dolores ſuſtinendo, cum illa, quæ ira Dei vocatur, te corripuerit.

7. Deinde poſt ſermonem de duabus gentibus, priore, cui minæ, altera, cui promiſſiones factæ ſunt, ait priori nimirum: *Et nunc dic ad viros Juda, & ad habitatores Jeruſalem, hæc dicit Dominus: Ecce ego fingo ſuper vos mala.* Quoniam in manu mea ſunt hæc, quæ fingo, ſuper vos poſſunt cadere. Date operam, ut e manu mea excidant, ut ea, quæ fingo ſuper vos mala, mutem, & faciam bona. Haud invenies, *ecce fingo ſuper vos bona*, & quæ his conſenta-

φωσῃ, ὅτι ἃ πλασσει ἀγαθα ἀπολυει ἀπο των χει-
ρων, ἵνα ποιησῃ αὐτα κακα. ἀλλα πλασσει και
κατα το εἰρημενον παραδειγμα, και πλασσων κ.
... ἀποτομει χωρις της ἑρμηνειας της ἀποδεδομεν
εἰς το· ἐπισω ἀπο των χειρων μȣ, ἵνα ἐαν πεσῃ
και το τελος των πλασσομενων κακων ȣκ οἶδα π
... γινεται.

Ἀποςραφητω δη ἑκαςος ἀπο της ὁδȣ αὐτȣ της πον
ρας, και καλλιονα ποιησατε τα ἐπιτηδευματα ὑμω
... ὅτε οἱ ἀκεραιοτεροι λεγȣσι· μακαριοι οἱ παλαιοτ
ροι ἀνθρωποι, ὅτι ἠκȣσαν τȣ κυριȣ δια τȣ προφη
λεγοντος· και ἐλαλησεν αὐτοις κυριος, και, ὡς λεγ
νυν κυριος, δια των γεγραμμενων το· ἀποςραφητωσ
ἑκαςος ἀπο της ὁδȣ αὐτȣ της πονηρας· αὐτος ὁ κυρι
διαλεγεται σοι φασκων· και καλλιονα ποιησατε τα ἐπι
τηδευματα ὑμων. ἀλλ' ἀπεκριναντο ȣτοι, προς ȣς
προτρεπτικοι περι μετανοιας εἰρηνται λογοι. και ἴδωμε
τι ἀπεκριναντο, ἵνα μη και ἡμεις τοιαυτα ἀποκρινω
μεθα. τι ȣν ἀποκρινομενοι λεγȣσιν; ἀνδρειȣμεθα, ὅτι
ὀπισω των ἀποςροφων ἡμων πορευσομεθα, και ἑκαςο
τȣ ἀρεςα της καρδιας αὐτȣ της πονηρας ποιησομεν
και ἀν μη ταις λεξεσιν εἰπητε, ὁ δε βιος ὑμων τοιȣτο
ᾖ, ὡς ἁμαρτανειν, δυναμει λεγετε και ὑμεις δια τω
πονηρων πραξεων, μετα τȣς προτρεπτικȣς λογȣς το
ἀνδρειȣμεθα, ὅτι ὀπισω των ἀποςροφων ἡμων πορευ
σομεθα, και ἑκαςος τα ἀρεςα της καρδιας αὐτȣ τη
πονηρας ποιησομεν. τι δε το, ὀπισω των ἀποςροφω
ἡμων πορευσομεθα; οἱ ἀρξαμενοι βαλλειν ἐπ' ἀροτρο
την χειρα, και τοις ἐμπροσθεν ἐπεκτεινομενοι ἐν τῳ ἀρο
τριαν, των δε ὀπισθεν ἐπιλανθανομενοι, ἀπεςραφησαν
τα φαυλα. ἐπαν ȣν τις βαλων ἐπ' ἀροτρον την χειρα
ςραφῃ εἰς τα ὀπισω, ὀπισω των ἀποςροφων αὐτȣ πο
ρευσεται· ὀπισω γαρ πορευεται και ἐκεινων ἃ ἀπεςρα
φη, και παλιν δρομει ἐπ' ἐκεινα ἃ καταλελοιπεν ἁμαρ
τηματα. και των ἀκȣοντων ȣν ταυτα, εἰτε κατηχȣμε
νων καταλιποντων τον ἐθνικον βιον, εἰτε πιςων ἠδε προ

κεκοφο-

nea dicenda forent, ut postmodum ostendat, se, quæ fingit bona, dimittere e manibus, ut faciat ipsa mala; sed fingit mala juxta traditum exemplum, & mala fingens, alio insuper modo dispensat, quam quo explicuimus illud: *Cecidit de manibus meis*, ut, cum ceciderit, etiam fictorum malorum finis nescio, qualis adveniat.

8. *Avertatur tunc unusquisque a via sua mala, & meliora facite studia vestra.* Interdum simpliciores dicunt: Beati, qui olim fuere, quoniam audierunt Dominum per Prophetam dicentem, & loquutus est eis Dominus. Et nunc per ea, quæ scripta sunt, dicit: *Avertatur unusquisque a via sua mala.* Idem ipse Dominus te alloquitur, dicens: *Et meliora facite studia vestra.* At responderunt hi, ad quos cohortationes ad pœnitentiam habitæ sunt. Videamus, quid responderint, ne eadem & nos respondeamus. Quid igitur respondent? *Confortabimur, quia post aversiones nostras ibimus; & unusquisque placita cordis sui mali faciemus.* Quod si id verbis non dixeritis, vita vero vestra ejusmodi sit, ut peccetis, perinde & vos per prava opera post cohortationis sermones dicitis: *Confortabimur, quia post aversiones nostras ibimus; & unusquisque placita cordis sui mali faciemus.* Quid porro sibi vult istud: *Post aversiones nostras ibimus?* Qui ad aratrum manum ponere cœperunt, & ad ea, quæ antrorsum sunt, contendunt, quæ autem retro sunt, obliviscuntur, ii aversati sunt mala. Quando igitur quispiam manu ad aratrum posita ad ea, quæ retro sunt, se converterit, post aversiones suas ibit: abit enim post ea, quæ fuerat aversatus, & recurrit ad ea, quæ reliquerat peccata. Audientium itaque hæc, sive illi inter catechumenos relicto gentilium vivendi more enumerentur, sive fideles sint, qui jam ad ea, quæ antrorsum sunt, contendendo fecerint progressus, si vita fuerit prava, nihil aliud dicunt quam:

Post

κεκοφοτων ἐν τῳ τοις ἐμπροσθεν ἐπεκτεινεσθαι, εἰ βιος γινηται μοχθηρος, ἐδεν ἀλλο λεγεσιν ἡ και το· ὀπισω των ἀποςροφων ἡμων πορευσομεθα, και ἑκαςος τα ἀρεςα της καρδιας αὐτε, ἐχ ἁπλως, ἀλλα της πονηρας ποιησομεν. ἐςι γαρ καρδια πονηρα, και ἐςι καρδια ἀγαθη. μηδεις ἐν ὀπισω των ἀποςροφων ἑαυτε πορευεσθω, μηδε τα ἀρεςα της καρδιας αὐτε της πονηρας ποιειτω. δια τετο προς τες ταυτα ἀποκρινομενες λεγει κυριος, ἐρωτησατε δη ἐν ἐθνεσι· τις ἠκεσε τοιαυτα φρικτα, ἁ ἐποιησε σφοδρα παρθενος Ισραηλ; δοξει δε και ταυτα ἁπλως εἰρησθαι· ἀλλ᾽ ἐαν ἡ ἀπο των ἐθνων ἐκκλησια ὃν δει τροπον ἐπιςραφειη προς τον θεον, λεχθησεται, ἐρωτησατε δη ἐν ἐθνεσι· ἀκεσατε ἁ ἐποιησε φρικτα σφοδρα παρθενος Ισραηλ. βιον γαρ συγκρινωμεν ἐκεινων των ἡμαρτηκοτων, τῳ βιῳ των ἐπιςρεψαντων και πιςευσαντων, και ἰσομεθα ὁτι ἐκεινοι μεν φρικτα πεποιηκασι τον κυριον της δοξης ἀποκτειναντες· ἐτοι δε ἐκεινων φρικτα ποιησαντων ἐπεςρεψαν προς αὐτον ὑπερ των ἁμαρτηματων τε κοσμε ὑπ᾽ ἐκεινων ἀναιρεθεντα και ἀποθανοντα. ἐρωτησατε ἐν ἐν ἐθνεσι· τις ἠκεσε τοιαυτα φρικτα ἁ ἐποιησε σφοδρα παρθενος Ισραηλ;

Μη ἐκλειψεσιν ἀπο πετρας μασθοι, ἡ χιων ἀπο τε Λιβανε; ἡ ἐκκλινει ὑδωρ βιαιως ἀνεμῳ φερομενον; ὁτι ἐπελαθετο με ὁ λαος με, εἰς κενον ἐθυμιασαν, και ἀσθενησεσιν ἐν ταις ὁδοις αὐτων, σχοινες αἰωνιες, τε ἐπιβηναι τριβες ἐκ ἐχοντας ὁδον εἰς πορειαν, τε ταξαι την γην αὐτων εἰς ἀφανισμον, και συριγμα αἰωνιον. διαφορας ὑδατων ἐνταυθα εἰρηκε· πρωτον μεν ἐν τῳ, μη ἐκλειψεσιν ἀπο πετρας μασοι; δευτερον δε· ἡ χιων ἀπο Λιβανε; τριτον δε ἐν τῳ· μη ἐκκλινει ὑδωρ βιαιως ἀνεμῳ φερομενον; ταυτα τα τρια εἰδη των ὑδατων αἱ πηγαι εἰσι των ὑδατων, ἁς ἐπιποθει ἡ ὡμοιωμενη τη ἐλαφῳ ψυχη των δικαιων, ὡς ἀν ἑκαςον εἰπειν το· ὃν τροπον ἐπιποθει ἡ ἐλαφος ἐπι τας πηγας των ὑδατων, ἐτως ἐπιποθει ἡ ψυχη με προς σε ὁ θεος. τις ἐν ἐλαφος γεγενηται πολεμιος τῳ των ὀφεων γενει, μηδεν πασχων ὑπο τε ἰε αὐτων, ὡς ἱςορειται περι της ἐλαφε; τις ἐτως ἐδιψησε θεον, ὡς᾽ ἀν εἰπειν· ἐδιψησεν ἡ ψυχη

Post aversiones nostras ibimus, & unusquisque placita cordis non simpliciter, sed *mali faciemus.* Est enim cor pravum, & est cor probum. Nemo igitur post aversiones suas eat, neque placita cordis sui faciat. Ideo ad eos, qui hæc respondebant, ait Dominus: *Interrogate nunc in gentibus: quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?* Videbuntur etiam hæc esse dicta simpliciter. Sed cum gentium ecclesia, eo, quo decet, modo conversa fuerit ad Deum, dicetur: *Interrogate nunc in gentibus, audite, quæ fecit horribilia nimis virgo Israel.* Conferamus enim vitam illorum, qui peccaverunt, cum vita eorum, qui conversi sunt, & sciemus, illos quidem horribilia patrasse, Dominum gloriæ occidendo; hos vero, cum illi horribilia patrassent, ad eum fuisse conversos, qui pro peccatis mundi ab illis neci traditus fuerat & interierat. *Interrogate* igitur *in gentibus, quis audivit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel?*

9. *Numquid deficient de petra ubera, aut nix de Libano? Numquid declinabit aqua violenter sublata vento? Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt, & infirmabuntur in viis suis, funiculos sempiternos, ad conscendendum semitas non habentes viam ad iter, ad ponendum terram suam in desolationem, & sibilum sempiternum.* Discrimina aquarum hic retulit: primum quidem his verbis: *Numquid deficient de petra ubera?* Secundum, ubi dicit: *Aut nix de Libano?* Tertium vero, ubi ait: *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Tres hæ aquarum species, fontes aquarum sunt, quos justorum anima cervo assimilata desiderat; ita, ut unusquisque dicere possit: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* Quis igitur ut cervus effectus est serpentum generi inimicus, ex eorum veneno nullo, ut de cervo traditur, detrimento accepto? Quis ita Deum sitivit, ut dicat: *Sitivit anima mea ad Deum vivum?*

ψυχη μου προς τον θεον τον ζωντα; τις ὀυτως ἐδιψησε τους μαςους της πετρας; ἡ πετρα δε ἠν ὁ χριςος. τις ὀυτως ἐδιψησεν ἁγιου πνευματος, ὡς' ἀν ἐιπειν· ὁν τροπον ἐπιποθει ἡ ἐλαφος ἐπι τας πηγας των ὑδατων, ὀυτως ἐπιποθει ἡ ψυχη μου προς σε ὁ θεος; ἐαν μη τας τρεις πηγας των ὑδατων διψησωμεν, ὀυδεμιαν πηγην των ὑδατων ἑυρησομεν. ἐδοξαν δεδιψηκεναι μιας πηγης των ὑδατων του θεου Ιουδαιοι· ἐπειδη δε ὀυκ ἐδιψησαν τον Χριςον και το ἁγιον πνευμα, ὀυκ ἐχουσι πιειν ὀυδε ἀπο του θεου. ἐδοξαν δεδιψηκεναι οἱ ἀπο των αἱρεσεων Χριςον Ιησουν· ἀλλ' ἐπει ὀυκ ἐδιψησαν τον πατερα, ὀντα νομου και προφητων θεον, δια τουτο ὀυ πινουσιν ὀυδε ἀπο Ιησου Χριςου. οἱ δε ἑνα μεν τηρουντες θεον, ἐξουδενουντες δε τας προφητειας, ὀυκ ἐδιψησαν το πνευμα το ἁγιον το ἐν τοις προφηταις. δια τουτο ὀυ πιονται ὀυδε ἀπο της πηγης της πατρικης, ὀυδε ἀπο του κεκραγοτος ἐν τῳ ἱερῳ και ἐιρηκοτος· ἐαν τις διψῃ, ἐρχεσθω προς με, και πινετω. ὀυκ ἐκλιπουσιν ὀυν ἀπο πετρας μαςοι. ἀλλ' ἐκεινοι ἐγκατελιπον πηγην ὑδατος ζωης. ὀυ πηγη ὑδατος ζωης ἐγκατελιπεν ἀυτους· και γαρ ἀπ' ὀυδενος θεος μακρυνει ἑαυτον, ἀλλ' οἱ μακρυνοντες ἑαυτους ἀπ' ἀυτου ἀπολουνται· ἐγγιζει μαλλον ὁ θεος τινων, και ἀπαντα τῳ ἐρχομενῳ προς ἀυτον. ἡνικα γουν ὁ υἱος ὁ καταφαγων την ὀυσιαν ἐπανηλθεν, ἀπηντησεν ἀυτῳ ὁ πατηρ. και ἐπαγγελλεται δια των προφητων λεγων, ἐγγιω ἀυτοις ὡς ὁ χιτων του χρωτος ἀυτων. θεος γαρ, φησιν, ἐγγιζων ἐγω ἐιμι, και ὀυχι θεος πορρωθεν, λεγει κυριος. ὀυκ ἐκλειψουσιν ὀυν ἀπο πετρας μαςοι, τα ὑδατα του Ιησου, ἡ χιων ἀπο του Λιβανου, τα ὑδατα τα πατρικα. και Λιβανος γαρ το θυμιαμα ἱερον ἐςι κατα τον νομον του θεου. και προσφερεται ἐπι το θυσιαςηριον Λιβανος διαφανης, ἰσος ἰσῳ. και ὁμωνυμον το ὀρος τουτο τῳ Λιβανῳ, και ἐςι χιων ἀπο του Λιβανου κατερχομενη, ὁν τροπον το ὑδωρ του ἁγιου πνευματος, περι ὀυ λεγεται, μη ἐκκλινῃ ὑδωρ βιαιως ἀνεμῳ φερομενον; και γαρ ἀνεμῳ φερεται, ὀυκ ἐκκλινει, ὀυ φευγει το ὑδωρ του ἁγιου πνευματος, ἀλλα ἑκαςος ἡμων ἁμαρτανων ἀυτος φυγας γινεται του πιειν ἀπο του ἁγιου πνευματος.

Οτι

vum? Quis ita sitivit ubera petræ? *Petra autem erat Christus.* Quis ita sitivit Spiritum sanctum, ut dicat: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.* Nisi tres hosce fontes sitiverimus, nullum aquarum fontem inveniemus. Unicum aquarum fontem Deum sitire videbantur Judæi; sed quia Christum & Spiritum sanctum minime sitiebant, neque de Deo bibere potuerunt. Videbantur hæretici sitire Christum Jesum, sed quia non sitiverunt patrem legis ac prophetarum Deum, idcirco nec de Jesu Christo bibunt. Qui autem unum colunt Deum, sed comtemnunt prophetias, ii non sitiverunt Spiritum sanctum, qui loquebatur in prophetis: idcirco neque de paterno fonte bibunt, neque de eo, qui in templo clamabat, & dicebat: *Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.* Non deficiunt igitur de petra ubera, sed illi dereliquerunt fontem aquæ vivæ. Non fons aquæ vivæ dereliquit ipsos. Etenim a nemine se ipsum elongat Deus, sed qui semetipsos elongant ab eo, peribunt. Appropinquat potius ad quosdam Deus, & occurrit venienti ad se. Quando itaque filius, qui bona sua abligurierat, reversus est, occurrit ei pater. Et pollicetur per prophetas, dicens: *Appropinquabo eis quasi vestimentum corporis eorum. Deus* enim, inquit, *appropinquans ego sum, & non Deus de longe, dicit Dominus.* Non deficient igitur de petra ubera, id est, aquæ Jesu, vel nix de Libano, id est, aquæ Patris. Etenim libanus thymiama secundum legem Dei sacrum est, & super altari libanus offertur lucidus, æqualis æquali. Commune nomen est hujus montis, & thuris, estque nix de Libano descendens quemadmodum aqua Spiritus sancti, de qua dicitur: *Numquid declinabit aqua violenter sublata vento?* Etenim vento fertur, non declinabit, non fugit aqua Spiritus sancti, sed unusquisque nostrum, dum peccat, fugit, ne bibat de aqua Spiritus sancti.

10. Quia

Οτι ἐπελαθετο μȣ ὁ λαος μȣ, εἰς κενον ἐθυμιασαν. πας μεν ὁ ἁμαρτανων ἐπιλελησαι τȣ θεȣ· ὁ δε δικαιος λεγει, ταυτα παντα ἠλθεν ἐφ' ἡμας, και ȣ̓κ ἐπελαθομεθα σȣ, ȣ̓δε ἠδικησαμεν ἐν τη διαθηκη σȣ. κἀκεινος δε ὁ λαος ὀντως ἐπελαθετο τȣ θεȣ, και εἰς κενον ἐθυμιασε. τι δε το, εἰς κενον ἐθυμιασαν κατανοητεον. τα πρωην εἰρημενα εἰς τον ψαλμον ρμα̅ ἐαν ἀναλαβωμεν, νοησομεν τι ἐςι το, εἰς κενον ἐθυμιασαν. ἠν δε ἐν τῳ ψαλμῳ τοιȣτον τι εἰρημενον· γενηθητω ἡ προσευχη μȣ ὡς θυμιαμα ἐνωπιον σȣ· ȣ̓κȣν ἡ προσευχη μȣ συνθετος λεπτης καρδιας ὁτε μη παχυνεται ἡ καρδια ἡμων ἀναπεμπομενη γινεται ὡς θυμιαμα ἐνωπιον τȣ θεȣ. εἰ ȣ̓ν ἡ τȣ δικαιȣ προσευχη θυμιαμα ἐςιν ἐνωπιον τȣ θεȣ, ἡ τȣ ἀδικȣ προσευχη θυμιαμα μεν, τοιȣτον δε θυμιαμα, ὡς' ἀν λεχθηναι περι αὐτȣ και τȣ εὐχομενȣ ἀδικȣ. εἰς κενον ἐθυμιασαν, οἱον περι Ιȣδα γεγραπται· γενηθητω ἡ προσευχη αὐτȣ εἰς ἁμαρτιαν. ἐκεινος κατα το προσευχεσθαι εἰς κενον ἐθυμιασε. τις δε ὁ εἰς κενον θυμιων, ἐτι μαλλον ȣ̓τως κατανοησωμεν· τρις τȣ ἐνιαυτȣ, φησιν, ὀφθησεται παν ἀρσενικον σȣ ἐνωπιον κυριȣ τȣ θεȣ σȣ· ὡ εὐθεως ἐπιφερεται, ȣ̓κ ὀφθηση ἐνωπιον μȣ κενος· ὀθεν ὠφθη ὁ νȣς της γραφης τῳ ὀφθαλμῳ χωρȣντι την σαφηνειαν των ἱερων γραμματων. ταυτα μοι ἐν προοιμιῳ εἰρηται, διεγειροντι και ἐγειρȣτι και ἐμαυτον και τȣς ἀκȣοντας ἐπι το προσεχειν τοις ἀναγνωσθεισιν, ἱν' αἰτησωμεν ἐλθειν Ιησȣν και ἐπιφανησαι ἡμιν, και διδασκοντα νυν ἡμας τα ἐνταυθα γεγραμμενα.

Προεφητευσεν Ιερεμιας, και ἠκȣσε Πασχωρ υἱος Εμμηρ ὁ ἱερευς των λογων της προφητειας. και τοσȣτων κατα το εἰκος, ὁσον ἐπι ψιλη τη ἀκολȣθιᾳ της προφητειας ἀκηκοοτων Ιερεμιȣ, ȣ̓ ταχεως ἀναγεγραπται ἀλλος ἀκȣσας εἰ μη Πασχωρ. ἐμελησε δε τη γραφη εἰπειν, και τινος υἱος ἠν, ὁτι Εμμηρ, και ὁτι ἐχρηματιζεν ἱερευς· και ποιαν ταξιν εἰχεν ἐν τῳ λαῳ, ὁτι ἠν καθεςαμενος ἡγȣμενος οἰκȣ κυριȣ, κατα τον χρονον

Ιερεμιȣ

10. *Quia obliti sunt mei populus meus, in vacuum adoluerunt.* Quicumque peccat, oblitus est Dei: justus autem ait: *Hæc omnia venerunt super nos, & non obliti sumus te, nec injuste egimus in testamento tuo.* At populus ille revera oblitus est Dei, & in vacuum adolevit. Illud porro, *in vacuum adoleverunt*, quid sibi velit, consideremus. Si mente recolamus, quæ nuper in psalmum centesimum quadragesimum dicta sunt, intelligemus, quid sit: *In vacuum adoleverunt.* Erat autem in isto psalmo simile quidpiam: *Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Itaque oratio mea e simplici composita est corde, & cum nostrum cor non induratur, dirigitur sicut incensum in conspectu Dei. Si igitur oratio justi incensum est in conspectu Dei, injusti oratio est quidem incensum, sed ejusmodi incensum, de quo uti & de ipsomet injusto orante dici possit: *In vacuum adoluerunt*; quemadmodum de Juda scriptum est: *Fiat oratio ejus in peccatum.* Ille orando in vacuum adolevit. Quis porro sit is, qui in vacuum adolet, adhuc sic magis intelligamus: *Ter in anno*, inquit, *apparebit omne masculinum tuum coram Domino Deo tuo*, quibus statim subjungitur: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Unde liquet scripturæ sensus oculo sacrarum litterarum expositionem percipienti. Hæc in procemio dicta sunt mihi, memetipsum excitanti & auditores, ut lectionem attendamus; ut Jesum advenire rogemus, ut appareat nobis, &, quæ hic scripta sunt, modo nos doceat.

11. Prophetavit Jeremias, *& audivit Paschor filius Emmer sacerdos verba prophetiæ.* Etiamsi tot viri, ut ex nuda prophetiæ serie verisimile sit, Jeremiam audierint, nullus tamen alius tam cito memoratur audiisse præter Paschor. Curæ autem fuit scripturæ dicere, cujus filius esset, nempe Emmer; fuisse etiam sacerdotem; item quem ordinem obtineret in populo, fuisse nimirum præfectum domus Domini, eo tem-

Ιερεμιυ προφητευοντος τυς λογυς τυτυς. και ἀναγεγραπται, ὁτι ἀκυσας των λογων της προφητειας ταυτης Παχωρ ἐπαταξε τον Ιερεμιαν, και υκ ἠρκεσθη τῳ αὐτον πεπαταχεναι, ἀλλα και ἐβαλλεν αὐτον εἰς τινα καταῤῥακτην. ἐμελησε τη γραφη εἰπειν και πυ ἠν υτος ὁ καταῤῥακτης, ἐν τη πυλη τυ Βενιαμιν· και ὁτι ὁ καταῤῥακτης ἠν ἐν τοπῳ ἐνθα ὑπερωον ἠν· ὑπερωον δε υκ ἀλλυ τινος ἠ τυ οἰκυ κυριυ. ταυτα ἀνεγραψεν ἐπι τη προφητειᾳ γεγονεναι το πνευμα το ἁγιον τῳ Ιερεμιᾳ· γεγονεναι δε ὑπο τυ Πασχωρ. εἰτα φησι, τη ἐπαυριον ὁ Πασχωρ ἐξηγαγε τον Ιερεμιαν ἐκ τυ καταῤῥακτυ. και εἰπεν ἐξαχθεις ὁ Ιερεμιας τῳ Πασχωρ, ὁτι υ κυριος τυτο ὀνομα ἐκαλεσε σε το Πασχωρ, ἀλλα ὀνομα σοι τεθειται, ὡς τῳ Ιακωβ Ισραηλ, ὡς τῳ Αβραμ Αβρααμ, ὡς τη Σαρα Σαῤῥα· υτως σοι ὀνομα τεθεικε, μετοικον. και δια τυτο ἐκαλεσε σε, μετοικον, ἐπειδη περ λεγει ὁ κυριος, ἰδυ ἐγω διδωμι σε εἰς μετοικιαν συν πασι· τισιν; υχι γυναιξι συ, και υἱοις συ, και θυγατρασι συ. ἀλλα συν τοις φιλοις συ. και ἐπαν δοθης εἰς μετοικιαν, πεσυνται οἱ φιλοι συ μαχαιρᾳ. εἰτα ὡς διαφορας υσης τοις πιπτυσιν ἀπο μαχαιρας, ἐαν πεσωσιν ἀπο μαχαιρας ἐχθρων, ἠ ἀπο μαχαιρας ἀλλων, φησι πεσεισθαι τυς φιλυς τυ βαλοντος τον Ιερεμιαν εἰς τον καταῤῥακτην εἰς μαχαιραν ἐχθρων αὐτυ. και οἱ ὀφθαλμοι συ, φησιν, ὀψονται ταυτα προφητευομενα, σε δε και παντα τον Ιυδα δωσω εἰς χειρας βασιλεως Βαβυλωνος. μετα το παθειν ταυτα τυς φιλυς συ, και μετοικιυσιν αὐτυς εἰς Βαβυλωνα, και κατακοψυσιν αὐτυς. τον γαρ βασιλεα Ιυδα, και τυς ἀπο Ιυδα, κατακοψυσιν ἐν μαχαιρᾳ. και υκετι προσκειται το, ἐχθρων αὐτων, ὡς ἐπι των προτερων, οἱ εἰρηνται φιλοι εἰναι τυ Πασχωρ. εἰτα φησι, και δωσω πασαν την ἰσχυν της πολεως ταυτης, και παντας τυς θησαυρυς τυ βασιλεως Ιυδα, και παντας τυς πονυς της πολεως ταυτης εἰς χειρας ἐχθρων αὐτων, ἱνα οἱ ἐχθροι διαρπασωσι τυς θησαυρυς, και λαβωσι τα προειρημενα, και ἀγαγωσι τον Ιυδαν και τον βασιλεα αὐτης εἰς Βαβυλωνα. συ δε ὠ Πασχωρ, και παντες οἱ κατοικυντες ἐν τῳ οἰκῳ συ πορευσεσθε ἐν αἰχμαλωσιᾳ εἰς Βαβυλωνα,

και

pore, quo propheticos hosce sermones proferebat Jeremias. Scriptum item est, Paschor auditis prophetiæ hujus sermonibus eo processisse, ut percuteret Jeremiam, nec satis ei fuerit, ipsum percutere, sed & miserit in cataractam. Sedulo etiam annotavit scriptura, ubinam esset ista cataracta, nempe in porta Benjamin ad superiorem contignationem. Contignatio autem non erat alterius quam domus Domini. Hæc Spiritus sanctus scripsit ob prophetiam contigisse Jeremiæ autore Paschor: deinde ait: *Perendino die Paschor eduxit Jeremiam de cataracta, & eductus Jeremias dixit Paschor: Non Paschor vocavit Dominus nomen tuum*; sed nomen tibi impositum fuit sicut Jacobo Israel, sicut Abræ Abraham, sicut Saræ Sarra; ita nomen tibi posuit *Migrantem.* Et propterea vocavit te *Migrantem*, *quia hæc dicit Dominus*, *ecce ego do te in migrationem cum omnibus*, quibus? non uxore tua & filiis tuis, sed *amicis tuis*, & cum datus fueris in migrationem, *cadent* amici tui *gladio.* Deinde quasi quidpiam intersit, an, qui gladio cadunt, gladio inimicorum cadant, an aliorum gladio, ait, illius, qui Jeremiam in cataractam miserat, amicos gladio inimicorum suorum casuros. *Et oculi tui*, inquit, *videbunt* hæc, quæ prædixi: *Te autem & omnem Judam dabo in manus regis Babylonis*, & postquam hæc passi fuerint amici tui, *etiam migrare facient eos* Babylonem *& trucidabunt.* Regem enim Juda & cæteros a Juda ortos *trucidabunt gladio.* Neque hic appositum est: *Inimicorum suorum*, sicuti de prioribus, qui Paschoris amici dicebantur. Deinde ait: *Et dabo omnem fortitudinem civitatis hujus, & omnes thesauros regis Juda, & omnes labores civitatis hujus, in manus inimicorum suorum*, ut inimici diripiant thesauros, &, quæ dicta sunt, capiant, & abducant Judam & regem ejus in Babylonem. *Tu autem o Paschor, & omnes habitantes in domo tua, ibitis in captivitatem in Babylonem, & ibi*

και ἐκει ἀποθανῃ, και ἐκει ταφησῃ συ και παντες οἱ φιλοι σου, οἱς προεφητευσας αὐτοις ψευδη. ἐδει ἐπιτεμνεσθαι την περικοπην ὁλην, και σαφηνισαι οὐδεπω το νοημα αὐτης το βαθυ, εἰγε χωρουμεν αὐτο· ἀλλα την λεξιν και το ῥητον αὐτου, ὁν και ὁ τυχων ἐπιστησας ἐπιμελως τοις γραμμασι, και μη ἐκ παρεργου δυναται κἀν οὑτως νοησαι. τι οὐν βουλεται ταυτα; ἐνθαδε ὁ ἀγων ἐστι παραστησαι το βουλημα τουτων των γραμματων. και δη ὁμολογω κατ' ἐμαυτον μη δυνασθαι αὐτα διηγησασθαι, ἀλλα δεισθαι ὡς προειπον ἐπιφανειας της δυναμεως Ιησου καθ' ὁ σοφια ἐστι, καθ' ὁ λογος, καθ' ὁ ἀληθεια, ἱνα ἡ ἐπιφανεια αὐτου ποιησῃ φως ἐπι του προσωπου της ψυχης μου.

Και ἠκουσε Πασχωρ ὁ υἱος Εμμηρ ὁ ἱερευς· (και οὑτος ἠν καθεσταμενος ἡγουμενος οἰκου κυριου·) του Ιερεμιου του προφητευοντος τους λογους τουτους, και ἐπαταξεν αὐτον, και τα ἑξης. εἰχον και οἱ ἐπαοιδοι των Αἰγυπτιων ῥαβδους, τας βουλομενας την Μωυσεως διαβαλειν, και Ααρων, ὡς οὐκ οὐσας ἀπο θεου. ἀλλα ἀνατρεπουσι τας των σοφιστων και ἐπαοιδων αἱ ἀπο θεου· κατεπιεν αὐτας ἡ του Ααρων. ἠρκει γαρ προς τουτο αὐτη, και χωρις της Μωϋσεως ῥαβδου. ἐπαταξε τοινυν Ιερεμιαν τον προφητην ὁ Πασχωρ, και μετα βριθους. προσκειται και το· τον προφητην. ἐνθαδε μεν οὐν ὁ παταξας τον Ιερεμιαν, τον προφητην ἐπαταξεν. ἀναγεγραπται δε ὁτι ἐν ταις πραξεσιν ἐπαταξε τις τον Παυλον ὑπο Ἀνανιου του ἀρχιερεως κελευσθεις. διο εἰρηκεν ὁ Παυλος· τυπτειν σε μελλει ὁ θεος, τοιχε κεκονιασμενε· και μεχρι νυν ὑπο παρανομου ἀρχιερεως λογου προστασσομενοι Εβιωναιοι τυπτουσι τον ἀποστολον Ιησου χριστου λογοις δυσφημοις. και Παυλος φησι προς τον τοιουτον λογον ἀρχιερεα το· τυπτειν σε μελλει ὁ θεος. και ἐστιν ὁ τοιουτος ἀρχιερευς ἐξ ἐπιπολης ὡραιος, και τοιχος κεκενοασμενος, ἐσωθεν γεμων ὀστεων νεκρων, και πασης ἀκαθαρσιας. τι δε λεγω περι Παυλου και Ιερεμιου; αὐτος μου ὁ κυριος Ιησους χριστος φησι, τον νωτον μου ἐδωκα εἰς μαστιγας, τας δε σιαγονας μου εἰς ῥαπισματα, το δε προσωπον μου οὐκ ἀπεστρεψα ἀπο αἰσχυνης ἐμπτυσματων· ταυτα οἱ ἀκεραιοι ἰσασιν ἐπι τον τοτε

μονον

morieris, & ibidem sepelieris tu & omnes amici tui, quibus prophetasti falsa. Tota hæc sectio dividenda fuit, neque primum oportuit profundum ejus sensum, si capimus ipsum, declarari, sed litteralem, quem quivis facile intelligere poterit, modo animum advertat, nec obiter percurrat. Quid igitur hæc sibi volunt? Hic labor est harum litterarum sensum aperire, fateorque eis exponendis meas vires esse impares, & egere, ut supra dixi, præsenti auxilio virtutis Jesu, qua sapientia & verbum ac veritas est, ut ipsius præsentia lucem infundat in faciem animæ meæ.

12. *Et audivit Paschor filius Emmer sacerdos, (& hic constitutus erat præfectus domus Domini) Jeremiam prophetantem sermones istos, & percussit eum,* &c. Habebant etiam Ægyptiorum incantatores virgas, quæ Moysis & Aaronis virgis invidiam conflare volebant, quasi ex Deo non essent. Sed quæ Dei sunt, evertunt illas, quæ sophistarum & incantatorum erant. Deglutivit eas virga Aaron: ad hoc enim ipsa satis erat, etiam sine virga Moysis. *Percussit* igitur *Jeremiam Paschor*, idque graviter. Et additum est: *Prophetam.* Hic igitur, qui Jeremiam percussit, prophetam percussit. In Actibus apostolorum scriptum est, jussu Ananiæ sacerdotum principis Paulum fuisse a quodam percussum: quocirca Paulus dixit: *Percutiet te Deus, paries dealbate.* Et hodie sacerdotum principis, impiæ nempe suæ mentis jussu Ebionæi Apostolum Jesu Christi maledictis verberant, & Paulus ad ejusmodi principem sacerdotum, eorum nempe impiam mentem ait: *Percutiet te Deus.* Et est istiusmodi princeps sacerdotum in superficie speciosus & paries dealbatus, intus vero mortuorum ossibus, omnique immunditia plenus. Quid autem de Paulo & Jeremia loquor? Ipse meus Dominus Jesus Christus ait: *Dorsum meum dedi ad flagella, & maxillas meas ad alapas, & faciem meam non averti ab opprobriis sputorum.* Hæc

μονον καιρον, ὁτε ἐμαςιγωσεν αὐτον ὁ Πιλατος, ὁτε ἐβϐλευσαντο κατ' αὐτϐ Ιϐδαιοι. ἐγω δε βλεπω τον Ιησϐν καθ' ἡμεραν διδοντα τον νωτον αὐτϐ εἰς μαςιγας. εἰσελθε εἰς τας των Ιϐδαιων συναγωγας, και ἰδε τον Ιησϐν ὑπ' αὐτων τῃ γλωσσῃ της βλασφημιας μαςιγϐμενον. ἰδε τϐς ἀπο των ἐθνων συναγομενϐς, βϐλευομενϐς κατα Χριςιανων, τινα τροπον λαμβανϐσι τον Ιησϐν. κἀκεινος τον ἑαυτϐ νωτον διδωσιν εἰς μαςιγας. κατανοει ὑβριζομενον τον τϐ θεϐ λογον κακολογϐμενον, μισϐμενον ὑπο των ἀπιςων. ὁρα ὁτι τας σιαγονας ἐδωκεν εἰς ῥαπισματα· και διδαξας, ὁτι ἐαν τυπτῃ τις σε εἰς την σιαγονα, ςρεψον και την ἀλλην, αὐτος αὐτο ποιει. τοσϐτοι αὐτον ῥαπιζϐσι, και μαςιγϐσι, και σιωπα, και ϐ λαλει. ἀναγεγραπται γαρ μη λαλων ἐν τῳ μαςιγϐσθαι. και το προσωπον μεχρι τϐ δευρο Ιησϐς ϐκ ἀπεςρεψεν ἀπο αἰσχυνης ἐμπτυσματων. τις των ἐξευτελιζοντων την διδασκαλιαν ϐχι οἱονει ἐμπτυει μεχρι τϐ δευρο τῳ Ιησϐ ἀνεχομενῳ;

Η ἀκολϐθει τῳ πεπαταχθαι τον προφητην, διηγησασθαι τϐς παταχθεντας, ὡς φερ' εἰπειν τον ἀποςολον, και εἰ τις ἀλλος πεπαταχται, παραςησαι και τα περι αὐτον τον Ιησϐν. ἐπαταξεν ϐν Πασχωρ τον Ιερεμιαν τον προφητην, και ἐβαλεν αὐτον εἰς τον καταῤῥακτην, ὁς ἠν ἐν τῃ πυλῃ Βενιαμιν. τϐ ὑπερωϐ τϐ Βενιαμιν ὁ καταῤῥακτης ἠν· τϐ Βενιαμιν κληροδοσια ἐςιν Ιερϐσαλημ, ἐν ᾗ ὁ ναος τϐ θεϐ των θειων ἀναγνωσματων, ὡς εὑρησεις ἐκ της ἀναγεγραμμενης κληροδοσιας ἐν τῃ τϐ Ναυη. ἐπει ϐν ὁ ναος ἠν ἐν τῃ κληροδοσιᾳ τϐ Βενιαμιν, ὁς ἑρμηνευεται υἱος δεξιας (ϐδεν γαρ ἐςιν ἀριςερον περι τον ναον τϐ θεϐ) δια τϐτο ϐτος βαλλει εἰς τον καταῤῥακτην, ὁς ἠν ἐν πυλῃ Βενιαμιν τϐ ὑπερῴϐ ἐν οἰκῳ κυριϐ. ἐβαλε τον προφητην εἰς τον καταῤῥακτην. και ἡμεις παρακαλωμεν, ἱνα λαβοντες νυν τον Ιερεμιαν εἰς το ὑπερῷον ἀναβιβασωμεν ἐν οἰκῳ κυριϐ. ὑπερῷον δε τον νϐν ὑψηλον και ἐπηρμενον δειξω της γραφης, ὁτε μαρτυρει τοις ἁγιοις, ὁτι

εἰς

[redacted]

simpliciores illo tantum tempore accidisse opinantur, cum flagellavit eum Pilatus, cum Judæi adversus eum consilium inierunt; ego autem Jesum video dorsum suum quotidie ad flagella dantem. Ingredere in Judæorum synagogas, & vide, Jesum ab ipsis ore maledico dilaniari. Vide gentiles congregatos, consilium ineuntes adversus Christianos, quo pacto Jesum capiant. Et ipse dorsum ad flagella præbet. Considera verbum Dei maledictis lacessitum, odio habitum ab infidelibus, vide, ut maxillas dederit ad alapas; & cum docuerit, ut, si quis te percusserit in una maxilla, obvertas illi & alteram, id ipsum ipse faciat. Tot sunt, qui ipsum alapis percutiant & flagellent, & silet, & non loquitur; scriptum est enim, ipsum in flagellis silere, & faciem usque modo non avertit a contumelia sputorum. Quis eorum, qui doctrinam ejus contemnunt, usque in hanc diem quodammodo non conspuit Jesum, hæc tolerantem?

13. Jam restat, ut post Prophetæ percussionem, de aliis percussis disseramus, verbi gratia de Apostolo, & si quis alius percussus est, nec non de iis, quæ passus est Jesus. *Percussit* itaque *Paschor Jeremiam prophetam, & misit eum in cataractam, quæ erat in porta Benjamin.* In superiore contignatione Benjamin erat cataracta. Ad Benjamin hereditatem pertinet Jerusalem, in qua templum Dei divinis lectionibus deputatum, ut manifestum fiet, si percurras ea, quæ in libro Nave de sortitione terræ scripta sunt. Quoniam igitur templum erat in hereditate Benjamin, qui interpretatur filius dextræ; nihil enim sinistrum est circa templum Dei, ideo hic mittit *in cataractam, quæ erat in porta Benjamin contignationis superioris in domo Domini.* Misit Prophetam in cataractam. Precemur & nos, ut assumtum Jeremiam evehamus in partem superiorem domus in domo Domini. Partem porro

εἰς τα ὑπερῳα τους προφητας ὑπεδεξαντο. ἐν τῃ τριτῃ των βασιλειων ἀναγεγραπται χηρα ὑποδεξαμενη τον Ηλιαν τον προφητην ἐν Σαρεφθα της Σιδωνιας, ἡτις εἰς το ὑπερῳον αὐτης ἐξενισε τον προφητην. και ἐν τῃ τεταρτῃ ἡ τον Ελισσαιον ὑποδεξαμενη, εὐτρεπισεν αὐτῳ οἰκον εἰς το ὑπερῳον. ὁ δε ἁμαρτωλος Οχοζιας ἐπεσεν ἀπο του ὑπερῳου. και σοι δε Ιησους ἐντελλεται μη καταβαινειν ἐκ του δωματος. ὁταν γαρ, φησι, ταδε και ταδε γενηται, τοτε ὁ ἐπι του δωματος μη καταβατω ἀραι τα ἐκ της οἰκιας αὐτου. ὁ ἐν τοις διωγμοις φευγων, οὐχι εἰς δωμα μη ἀναβαινετω, ἀλλ᾽ ἐκ του δωματος μη καταβαινετω ἀραι τα ἐκ της οἰκιας αὐτου. καλον οὐν ἐν ὑπερῳοις εἰναι, καλον ἐν δωμασιν εἰναι, και ἀνω που τυγχανειν. και οἱ θαυμασιοι δε ἀποστολοι, ὡς ἐν ταις πραξεσιν ἀναγεγραπται αὐτων, ἡνικα ἐπι το αὐτο ὀντων αὐτων ἐσχολαζον ταις εὐχαις και τῳ λογῳ του θεου, ἐν ὑπερῳῳ ἠσαν. και ἐπει ἠσαν ἐν ὑπερῳῳ, οὐκ ἠσαν κατω. δια τουτο ὠφθησαν αὐτοις διαμεριζομεναι γλωσσαι ὡσει πυρος. ἀλλα και Πετρος ἡνικα ἀνεβη εἰς το δωμα· και εἰ μη ἀναβεβηκει εἰς το δωμα, οὐκ ἀν εἰδεν ἐξ οὐρανου καταβαινον σκευος ὡς ὀθονην τεσσαρσιν ἀρχαις καθιεμενον ἐκ του οὐρανου. ἀλλα και ἡ τας ἐλεημοσυνας ποιησασα Ταβιθα, ἡτις ἑρμηνευομενη λεγεται Δορκας, κατω οὐκ ἠν, ἀλλ᾽ ἐν τῳ ὑπερῳῳ, ὁπου ἀναβας Πετρος ἀνεστησεν αὐτην ἀπο των νεκρων. ἀλλα και Ιησους ταυτην την ἑορτην ἡς το συμβολον ποιουμεν το πασχα, μελλων ἑορταζειν μετα των μαθητων, πυνθανομενων αὐτων· που θελεις ἑτοιμασομεν σοι το πασχα; εἰπε, πορευομενοις ἀπαντησει ὑμιν ἀνθρωπος κεραμιον ὑδατος βασταζων, ἐκεινῳ ἀκολουθησατε. ἐκεινος ὑμιν δειξει ἀνωγεον μεγα, ἐστρωμμενον, σεσαρωμενον, ἑτοιμον, ἐκει ἑτοιμασατε. οὐδεις οὐν το πασχα ποιων ὡς Ιησους βουλεται, κατω ἐστι του ἀνωγεου. ἀλλα εἰ τις ἑορταζει μετα του Ιησου, ἀνω ἐστιν ἐν ἀνωγεῳ μεγαλῳ, ἐν ἀνωγεῳ σεσαρωμενῳ, ἐν ἀνωγεῳ κεκοσμημενῳ και ἑτοιμῳ. ἐαν δε ἀναβῃς μετ᾽ αὐτου ἱνα ἑορτασῃς το πασχα, διδωσι σοι και τον ἀρτον της εὐλογιας

superiorem domus, sensum esse sublimem & excelsum, ostendam e scriptura, ubi de sanctis testatur, prophetas ab ipsis fuisse in superiore domus parte exceptos. In libro tertio Regum scriptum est, viduam in Sarephta Sidoniæ Eliam prophetam in superiori domus parte excepisse; & libro quarto, quæ Elisæum suscepit, habitaculum ipsi præparavit in superiori domus parte. Peccator vero Ochozias e superiori parte lapsus est, & tibi Jesus præcipit, ut ex tecto non descendas. Etenim, inquit, cum hæc & illa evenerint, *tunc, qui in tecto est, non descendat, tollere, quæ in domo sua sunt.* Qui persecutionum tempore fugit, ei non vetitum est, ne in tectum ascendat, sed ne descendat, de tecto tollere, quæ in domo sua sunt. Bonum est igitur, in superiori domus parte esse, bonum, in tectis versari, & celsiora incolere. Quin & admirandi apostoli, ut in Actibus eorum legimus, cum in unum locum congregati, orationibus verboque divino vacabant, in superiori domus parte erant, in qua cum essent, infra non erant; ideoque *apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis.* Et Petrus, quando preces Deo fundebat, *ascenderat in superiora*, quo ni ascendisset, nunquam vidisset e cœlo descendens vas, quasi linteum e cœlo quatuor initiis demissum. Sed & illa, quæ eleemosynas faciebat *Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas*, infra non erat, sed in superiori domus parte, ad quam ascendens Petrus ipsam a mortuis suscitavit. Ipse etiam Jesus solemnitatem hanc, cujus symbolum agimus, Pascha una cum discipulis celebraturus, interrogatus ab illis: *Ubi vis paremus tibi Pascha?* dixit: *Euntibus vobis occurret homo lagenam aquæ bajulans, sequimini eum, ipse ostendet vobis cœnaculum grande stratum, scopis mundatum, paratum, ibi parate.* Nemo igitur Pascha celebrans, ut Jesus vult, infra cœnaculum est, sed si quis celebrat cum Jesu, superius est in cœnaculo magno, in

γιας το σωμα ἑαυτȢ, και το αἱμα ἑαυτȢ χαριζεται. δια τȢτο παρακαλȢμεν ὑμας, ἀναβαινετε εἰς ὑψος, αἰρετε εἰς ὑψος τȢς ὀφθαλμȢς ὑμων. κᾀμοι δε ἐαν διδασκω τον θειον λογον, φησιν ὁ λογος, ἐπ' ὀρος ὑψηλον ἀναβηθι ὁ εὐαγγελιζομενος Σιων· ὑψωσοντη ἰσχυϊ την φωνην σȢ ὁ εὐαγγελιζομενος ἹερȢσαλημ. ὑψωσατε, μη φοβεισθε. ταυτα δια τον Πασχωρ, ὁτι παρακειμενȢ ὑπερωȢ ἐν τῳ οἰκῳ κυριȢ, ἐν πυλῃ Βενιαμιν, ȣκ εἰς το ὑπερωον ἀνεβιβασε τον προφητην, ἀλλα ἐβαλεν αὐτον εἰς τον καταῤῥακτην κατω.

Και ἐγενετο τῃ ἐπαυριον, και ἐξηγαγε Πασχωρ τον Ἱερεμιαν ἐκ τȢ καταῤῥακτȢ. ὠ κυριε ἸησȢ παλιν ἡκε, σαφηνιζε μοι και ταυτα, και τοις ἐληλυθοσιν ἐπι την πνευματικην τροφην. πως τῃ ἐπαυριον ἐξαγει αὐτος τον Ἱερεμιαν ἐκ τȢ καταῤῥακτȢ; ὁσον μεν γαρ ἐνεϛηκεν ἡ σημερον ἡμερα (σημερον δε ἐϛι πας ȣτος ὁ αἰων) εἰς τον καταῤῥακτην κατω βαλλει τον προφητην ὁ ἁμαρτωλος· ἐαν δε πεσηται ἡ ἐνεϛωσα ἡμερα, και ἡ αὐριον ἐλθῃ, τοτε αὐτον ἐξαγει μετανοησας ἀπο τȢ καταῤῥακτȢ. εἰτα λεγει αὐτῳ ὁ Ἱερεμιας, ἁ πεισεται ὁ Πασχωρ. τι λεγει αὐτῳ; ȣ Πασχωρ ἐκαλεσε το ὀνομα σȢ, ἀλλ' ἡ μετοικον. διοτι ταδε λεγει κυριος. μελλει μετοικιζεσθαι κατα την ἀξιαν των ἁμαρτηματων ὁ Πασχωρ ȣτος εἰς Βαβυλωνα, ȣ μονος, ἀλλα και μετα των φιλων αὐτȢ. παραδιδοται γαρ τῳ ΝαβȢχοδονοσορ, και εἰς την συγχυσιν ἀπεισι, και κολαζεται ἐπι τοις ἁμαρτημασιν αὐτȢ, ἐπει ἐβαλε τον προφητην εἰς τον καταῤῥακτην. τινες ȣν οἱ φιλοι τȢ Πασχωρ τȢ ἐπωνυμȢ της μελανιας τȢ ϛοματος; παντες οἱ τȢς λογȢς αὐτȢ παραδεξαμενοι συμμελανωθεντες τῳ ϛοματι αὐτȢ τῳ μεμελανωμενῳ, οἱ δογματα μελανοτητος παραδεξαμενοι. και πεϛȢνται μαχαιρᾳ ἐχθρων αὐτων. οἱ ἐπι των κολασεων τεταγμενοι, ȣτοι εἰσιν οἱ τας μαχαιρας ἐχοντες, και ποιȢντες πιπτειν αὐτȢς· περι ὡν ὁ λογος προφητευει, και φησι, και οἱ ὀφθαλμοι σȢ ὀψονται. ταυτα, φησι, τα προφητευομενα

cœnaculo ſcopis mundato, in cœnaculo exornato & parato. Si aſcenderis cum eo, ut Paſcha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus ſuum, & ſanguinem ſuum præbet. Ideo adhortamur vos, aſcendite in ſublime, levate in altum oculos veſtros. Quin & mihi divinum docenti verbum, dicitur: *Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem: exaltate, nolite timere.* Et hæc quidem propter Paſchor, quia, cum eſſet cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, ſed infra miſit eum in cataractam.

14. *Et factum eſt, cum illuxiſſet in craſtinum, & eduxit Paſchor Jeremiam de cataracta.* Domine Jeſu, rurſus adſis: hæc etiam mihi ediſſere & his, qui ad ſpiritualem cibum acceſſerunt. Quo pacto, cum illuxiſſet in craſtinum, educit ipſe Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat, (hodie quippe pro toto hoc ſæculo accipitur) infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præſens dies deſierit, & craſtina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipſum educit de cataracta. Poſt hæc dicit ei Jeremias, quid Paſchor paſſurus ſit. Quid ei dicit? *Non Paſchor vocavit nomen tuum, ſed Migrantem, quia hæc dicit Dominus.* Futurum eſt, ut pro peccatorum ſuorum meritis in Babylonem migret hic Paſchor, non ſolus, ſed cum amicis ſuis: traditur enim Nabuchodonoſori, & in confuſionem abit, & pro peccatis ſuis punitur, quia Prophetam detruſit in cataractam. Quinam igitur ſunt amici Paſchoris, qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes, qui illius ſermones oris nigredine ſimul nigrefacti amplexati ſunt, & nigroris dogmata receperunt. *Et cadent in gladio inimicorum ſuorum.* Qui tormentis inferendis præpoſiti ſunt, hi gladios gerunt, efficiuntque, ut illi corruant, de quibus Propheta ait: *Et oculi tui videbunt*; hæc nimirum,

γιας το σωμα ἑαυτου, και το ἀιμα ἑαυτου χαριζεται. δια τουτο παρακαλουμεν ὑμας, ἀναβαινετε εἰς ὑψος, αἰρετε εἰς ὑψος τους ὀφθαλμους ὑμων. κἀμοι δε ἐαν διδασκω τον θειον λογον, φησιν ὁ λογος, ἐπ' ὀρος ὑψηλον ἀναβηθι ὁ εὐαγγελιζομενος Σιων· ὑψωσον τη ἰσχυϊ την φωνην σου ὁ εὐαγγελιζομενος Ιερουσαλημ. ὑψωσατε, μη φοβεισθε. ταυτα δια τον Πασχωρ, ὁτι παρακειμενου ὑπερωου ἐν τῳ οἰκῳ κυριου, ἐν πυλῃ Βενιαμιν, οὐκ εἰς το ὑπερῳον ἀνεβιβασε τον προφητην, ἀλλα ἐβαλεν αὐτον εἰς τον καταῤῥακτην κατω.

Και ἐγενετο τη ἐπαυριον, και ἐξηγαγε Πασχωρ τον Ιερεμιαν ἐκ του καταῤῥακτου. ὠ κυριε Ιησου παλιν ἡκε, σαφηνιζε μοι και ταυτα, και τοις ἐληλυθοσιν ἐπι την πνευματικην τροφην. πως τη ἐπαυριον ἐξαγει αὐτος τον Ιερεμιαν ἐκ του καταῤῥακτου; ὁσον μεν γαρ ἐνεστηκεν ἡ σημερον ἡμερα (σημερον δε ἐστι πας οὑτος ὁ αἰων) εἰς τον καταῤῥακτην κατω βαλλει τον προφητην ὁ ἁμαρτωλος· ἐαν δε πεσηται ἡ ἐνεστωσα ἡμερα, και ἡ αὐριον ἐλθῃ, τοτε αὐτον ἐξαγει μετανοησας ἀπο του καταῤῥακτου. εἰτα λεγει αὐτῳ ὁ Ιερεμιας, ἁ πεισεται ὁ Πασχωρ. τι λεγει αὐτῳ; οὐ Πασχωρ ἐκαλεσε το ὀνομα σου, ἀλλ' ἡ μετοικον. διοτι ταδε λεγει κυριος. μελλει μετοικιζεσθαι κατα την ἀξιαν των ἁμαρτηματων ὁ Πασχωρ οὑτος εἰς Βαβυλωνα, οὐ μονος, ἀλλα και μετα των φιλων αὐτου. παραδιδοται γαρ τῳ Ναβουχοδονοσορ, και εἰς την συγχυσιν ἀπεισι, και κολαζεται ἐπι τοις ἁμαρτημασιν αὐτου, ἐπει ἐβαλε τον προφητην εἰς τον καταῤῥακτην. τινες οὐν οἱ φιλοι του Πασχωρ του ἐπωνυμου της μελανιας του στοματος; παντες οἱ τους λογους αὐτου παραδεξαμενοι συμμελανωθεντες τῳ στοματι αὐτου τῳ μεμελανωμενῳ, οἱ δογματα μελανοτητος παραδεξαμενοι. και πεσουνται μαχαιρᾳ ἐχθρων αὐτων. οἱ ἐπι των κολασεων τεταγμενοι, οὑτοι εἰσιν οἱ τας μαχαιρας ἐχοντες, και ποιουντες πιπτειν αὐτους· περι ὡν ὁ λογος προφητευει, και φησι, και οἱ ὀφθαλμοι σου ὀψονται. ταυτα, φησι, τα προφητευομενα

μενα

[redacted]

cœnaculo scopis mundato, in cœnaculo exornato & parato. Si ascenderis cum eo, ut Pascha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus suum, & sanguinem suum præbet. Ideo adhortamur vos, ascendite in sublime, levate in altum oculos vestros. Quin & mihi divinum docenti verbum, dicitur: *Super montem excelsum ascende, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jerusalem: exaltate, nolite timere.* Et hæc quidem propter Paschor, quia, cum esset cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, sed infra misit eum in cataractam.

14. *Et factum est, cum illuxisset in crastinum, & eduxit Paschor Jeremiam de cataracta.* Domine Jesu, rursus adsis: hæc etiam mihi edissere & his, qui ad spiritualem cibum accesserunt. Quo pacto, cum illuxisset in crastinum, educit ipse Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat, (hodie quippe pro toto hoc sæculo accipitur) infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præsens dies desierit, & crastina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipsum educit de cataracta. Post hæc dicit ei Jeremias, quid Paschor passurus sit. Quid ei dicit? *Non Paschor vocavit nomen tuum, sed Migrantem, quia hæc dicit Dominus.* Futurum est, ut pro peccatorum suorum meritis in Babylonem migret hic Paschor, non solus, sed cum amicis suis: traditur enim Nabuchodonosori, & in confusionem abit, & pro peccatis suis punitur, quia Prophetam detrusit in cataractam. Quinam igitur sunt amici Paschoris, qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes, qui illius sermones oris nigredine simul nigrefacti amplexati sunt, & nigroris dogmata receperunt. *Et cadent in gladio inimicorum suorum.* Qui tormentis inferendis præpositi sunt, hi gladios gerunt, efficiuntque, ut illi corruant, de quibus Propheta ait: *Et oculi tui videbunt*; hæc nimi-

rum,

νιαμιν, ὐκ εἰς το ὑπ
ἀλλα ἐβαλεν αὐτον ει

Και ἐγενετο τῃ ἐπα
Ιερεμιαν ἐκ τȣ καταῤῥ
σαφηνιζε μοι και ταυτα
πνευματικην τροφην. π
Ιερεμιαν ἐκ τȣ καταῤῥακ
μερον ἡμερα (σημερον δ
καταῤῥακτην κατω βαλ
ἐαν δε πεσηται ἠ ἐνεςωσ
τε αὐτον ἐξαγει μετανοη
λεγει αὐτῳ ὁ Ιερεμιας, ἀ
αὐτῳ; ȣ̓ Πασχωρ ἐκαλε
κον. διοτι ταδε λεγει κυρι
την ἀξιαν των ἁμαρτηματ
λωνα, ȣ̓ μονος, ἀλλα κα
ραδιδοται γαρ τῳ Ναβȣχ
σιν ἀπεισι, και κολαζεται
ἐπει ἐβαλε τον προφητην ε
οἱ φιλοι τȣ Πασχωρ τȣ ἐπι

cœnaculo ſcopis mundato, in cœnaculo exornato & parato. Si aſcenderis cum eo, ut Paſcha celebres, dat etiam tibi panem benedictionis corpus ſuum, & ſanguinem ſuum præbet. Ideo adhortamur vos, aſcendite in ſublime, levate in altum oculos veſtros. Quin & mihi divinum docenti verbum, dicitur: *Super montem excelſum aſcende, qui evangelizas Sion: exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Jeruſalem: exaltate, nolite timere.* Et hæc quidem propter Paſchor, quia, cum eſſet cœnaculum in domo Domini, in porta Benjamin, non in cœnaculum adduxit Prophetam, ſed infra miſit eum in cataractam.

14. *Et factum eſt, cum illuxiſſet in craſtinum, & eduxit Paſchor Jeremiam de cataracta.* Domine Jeſu, rurſus adſis: hæc etiam mihi ediſſere & his, qui ad ſpiritualem cibum acceſſerunt. Quo pacto, cum illuxiſſet in craſtinum, educit ipſe Prophetam de cataracta? Donec hodierna dies perdurat, (hodie quippe pro toto hoc ſæculo accipitur) infra in cataractam Prophetam demittit peccator; ubi præſens dies defierit, & craſtina illuxerit, tunc pœnitentia ductus ipſum educit de cataracta. Poſt hæc dicit ei Jeremias, quid Paſchor paſſurus ſit. Quid ei dicit? *Non Paſchor vocavit nomen tuum, ſed Migrantem, quia hæc dicit Dominus.* Futurum eſt, ut pro peccatorum ſuorum meritis in Babylonem migret hic Paſchor, non ſolus, ſed cum amicis ſuis: traditur enim Nabuchodonoſori, & in confuſionem abit, & pro peccatis ſuis punitur, quia Prophetam detruſit in cataractam. Quinam igitur ſunt amici Paſchoris, qui ab oris nigredine nomen traxit? Omnes, qui illius ſermones oris nigredine ſimul nigrefacti amplexati ſunt, & nigroris dogmata receperunt. *Et cadent in gladio inimicorum ſuorum.* Qui tormentis inferendis præpoſiti ſunt, hi gladios gerunt, efficiuntque, ut illi corruant, de quibus Propheta ait: *Et oculi tui videbunt*; hæc nimirum,

μενα ὀψονται σου οἱ ὀφθαλμοι. και σε και παντα Ιουδαν δωσω εἰς χειρας βασιλεως Βαβυλωνος. ὃς ἐαν καταληφθῃ του Ιουδα οὑτως ἁμαρτωλος, ὡς ἀξιος εἰναι του βασιλεως Βαβυλωνος, τουτεστι, της συγχυσεως, παραδοθησεται αὐτῳ. και ὁ βασιλευς Βαβυλωνος παραλαμβανει τους ἁμαρτανοντας. βασιλευς δε Βαβυλωνος κατα μεν την ἱστοριαν, Ναβουχοδονοσορ· κατα δε την ἀναγωγην, ὁ πονηρος. τουτῳ δε παραδιδοται ὁ ἁμαρτωλος, ἐπει ἐστιν ἀμφοτερα ἐχθρος και ἐκδικητης. ὁτι δε αὐτῳ παραδιδοται ὁ ἁμαρτωλος, Παυλος σε διδαξατω, ὁπου μεν λεγων περι φυγελλου και Ερμογενους, οὓς παρεδωκα, φησι, τῳ σατανᾳ, ἱνα παιδευθωσι μη βασφημειν· ὁπου δε περι του πεπορνευκοτος, συναχθεντων ὑμων, και του ἐμου πνευματος, συν τῃ δυναμει του κυριου Ιησου Χριστου, κεκρικα παρωδουναι τον τοιουτον τῳ σατανᾳ εἰς ὀλεθρον της σαρκος, ἱνα το πνευμα σωθῃ ἐν τῃ ἡμερᾳ του κυριου ἡμων Ιησου Χριστου. οὐκουν παραδιδοται ὁ Πασχωρ οὑτος τῃ του σοματος μελανιᾳ εἰς χειρας του βασιλεως του Βαβυλωνος. και μετοικιουσιν αὐτον εἰς Βαβυλωνα, και κατακοψουσιν αὐτους ἐν μαχαιρᾳ, και δωσω την ἰσχυν πασαν της πολεως ταυτης. εὐχερως εἰπειν ὁτι προφητευεται περι της Ιερουσαλημ ταυτα. παραδεδοται γαρ πασα ἡ ἰσχυς αὐτης, και τα ἐπιφερομενα, τοτε τῳ των Βαβυλωνιων βασιλει. εὐχερες εἰπειν ὁτι προφητευεται ταυτα περι της πολεως ταυτης, ἐν τοις κατα τον σωτηρα χρονοις παραδοθεισης τοις πολεμιοις. και εἰς αἰχμαλωσιαν ἀναπεληλυθασιν οἱ υἱοι της Ιερουσαλημ, και κατεσκαφη ἡ πολις. ἐαν δε ἐξετασῃς τα πραγματα, και πολιν βλεπῃς, μη τους λιθους, ἀλλα τους ἀνθρωπους, ὀψει, ὁτι κἀκεινη ἡ Ιερουσαλημ, οἱ ἀνθρωποι παρεδοθησαν εἰς χειρας βασιλεως Βαβυλωνος δια την ἐπι τῳ Χριστῳ ἀσεβειαν και ἁμαρτιαν. και συ Ιερουσαλημ εἰ νυν. ἐαν οὖν ἀπειλῃ τῃ Ιερουσαλημ νυν ὁ λογος, φοβηθητι, μηποτε συ, ἐαν ἁμαρτανῃς, Ιερουσαλημ ἡ ἁμαρτωλος, και παραδιδοσαι, ἱνα μηκετι ᾖς Ιερουσαλημ, ἀλλα Βαβυλων γινῃ και συγχυσις, παραλαβοντος σε Ναβουχοδονοσορ του Βαβυλωνιων βασιλεως. και παντας τους πονους Ιερουσαλημ παραδιδωσι. πως παντας

τους

rum, quæ prædicta sunt, *oculi tui videbunt. Et te & omnem Judam dabo in manus regis Babylonis.* Quicumque ex Juda deprehensus fuerit ita peccatis involutus, ut dignus sit rege Babylonis, id est, confusione, tradetur ipsi. Et rex Babylonis peccatores accipit. Porro rex Babylonis secundum historiam quidem est Nabuchodonosor, secundum anagogen vero, Malignus. Huic traditur peccator, quia simul inimicus est & ultor. Quod autem ei peccator tradatur, disce a Paulo, tum ubi de Phygello & Hermogene ait: *Quos tradidi*, inquit, *Satanæ, ut discant non blasphemare*; tum ubi de incesto: *Congregatis*, inquit, *vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu Christi, judicavi tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi.* Itaque traditur Paschor hic ob oris sui nigredinem in manus regis Babylonis. *Et migrare facient eum in Babylonem, & trucidabunt eos in gladio: & dabo fortitudinem omnem civitatis hujus.* Proclive est dicere hæc ad Jerusalem spectare; omnis enim virtus ejus & quæ adjiciuntur, tunc regi Babyloniorum tradita sunt. Promptum est dicere hæc pertinere ad civitatem, quæ paucis post Salvatorem annis tradita est inimicis. In captivitatem abducti sunt filii Jerusalem, & eversa est civitas. Quod si rem perpenderis, & in civitate non lapides spectaveris, sed homines, videbis, illam quoque Jerusalem, homines nempe ob suam in Christum impietatem & peccatum traditos esse regi Babylonis. Tu quoque Jerusalem nunc es. Si igitur ejusmodi minæ Jerusalem nunc jactantur, timeto, ne peccando Jerusalem fias peccatrix, & tradaris, ut non amplius sis Jerusalem, sed Babylon atque confusio, Nabuchodonosoris regis Babyloniorum servituti addictus. *Et omnes labores* Jerusalem tradit. Quomodo omnes labores tradit? Si post certamina agonesque

per-

τους πονους παραδιδωσιν; ἐαν μετα το ἀθλησαι και ἀγωνισασθαι παραπεσης, και ἁμαρτης, παντες οἱ πονοι σου ἐληλυθασιν εἰς τας χειρας Ναβουχοδονοσορ. πως παντες οἱ πονοι σου ἀπαχθησονται σοι; ἐαν πεσης μετα το πολλα καμειν ὑπερ ἀληθειας, τοσαυτα ἐπαθες εἰκη. μαλιστα οἱ συνιδοντες ἑαυτοις πολλους πονους ἀνηντληκεναι ὑπερ ἀρετης, ὀφειλουσι φοβεισθαι, μηποτε τους πονους αὐτων, ἢ γινομενων Ιερουσαλημ, παραλαβη ἁμαρτιας τινος γενομενης Ναβουχοδονοσορ ὁ της Βαβυλωνος βασιλευς. ἱνα δε σαφεστερον ἰδης, πως τους πονους Ιερουσαλημ ἁμαρτουσης παραλαμβανει Ναβουχοδονοσορ, συγχρησομαι τοις ἐν τω Ιεζεκιηλ γεγραμμενοις, οὑτως ἐχουσιν· ὁ δικαιος ὁσπερ ἐαν ἀποστρεψη ἀπο των δικαιοσυνων αὐτου, και ποιηση παραπτωμα, οὐ μη μνησθησομαι των δικαιοσυνων αὐτου ὧν ἐποιησε. δια τι; πασας γαρ δικαιοσυνας τας μετα πονου γενομενας παραλαμβανει Ναβουχοδονοσορ, και ἀφανισει Ναβουχοδονοσορ βασιλευς Βαβυλωνος, και πασαν τιμην της Ιερουσαλημ παραλαμβανει, ὁτε ἀνθρωπος γενομενος ἐν τιμη ὑπο θεου και ἐν τιμη ὢν οὐ συνηκε, και ἡμαρτεν. ἐαν οὖν ἠδη ἐν τιμη ὢν και κληθεις εἰς την τιμην, παλιν σεαυτον δια των ἁμαρτηματων ὑβρισης, την τιμην της Ιερουσαλημ παραλαμβανει ὁ Βαβυλωνιος βασιλευς· και παντας μεν τους θησαυρους βασιλεως Ιουδα. πλουτει ἡ Ιερουσαλημ, ἀλλ' ἐαν ἁμαρτη, τους θησαυρους αὐτης λαμβανει ὁ Βαβυλωνιος. και διαρπωνται αὐτους, και ληψονται αὐτους, και ἀξουσιν αὐτους εἰς Βαβυλωνα. και συ Πασχωρ, και παντες οἱ κατοικουντες ἐν τω οἰκω σου πορευσεσθε ἐν αἰχμαλωσια εἰς Βαβυλωνα, κἀκει ἀποθανη, κἀκει ταφηση. ὁ ἐν συγχυσει καταλαμβανομενος, ἐν Βαβυλωνι ἀποθνησκει. και ὁ ἐναντιως διακειμενος τω συνθαπτεσθαι τω χριστω, οὗτος ἐν Βαβυλωνι θαπτεται. ἐστι γαρ και ταφηναι μετα χριστου καλως δια του βαπτισματος, κατα το· συνεταφημεν τω χριστω, και συνανεστημεν αὐτω. ὡς μυστηριον ἐστι συνταφηναι τω χριστω, οὕτω μυστηριον ἐστι κατα ἀνομιαν γενομενον ἐπι τω ἁμαρτωλον ὀντα ταφηναι εἰς Βαβυλωνα. και παντες, φησιν, οἱ φιλοι σου ἐκει ἀπελευσεσθε, οἷς ἐπροφητευσας αὐτοις

ψευδη.

peractos lapſus fueris & peccaveris, omnes labores tui in manus Nabuchodonoſor venerunt. Quomodo omnes labores tui abibunt tibi? Si poſt plurimos pro veritate labores ſuſceptos cecideris, fruſtra in his deſudatum eſt. Qui pro virtute multos ſibi labores exantlatos cognoſcunt, ii maxime timere debent, nequando labores eorum in Jeruſalem ſuſceptos arripiat rex Babylonis Nabuchodonoſor, ſi in peccatum inciderint. Ut clarius videas, quanam ratione labores peccantis Jeruſalem Nabuchodonoſor arripiat, afferam, quæ in Ezechiele ita habentur: *Juſtus ſi ſe averterit a juſtitiis ſuis, & fecerit delictum, non recordabor juſtitiarum ejus, quas fecit.* Cur ita? omnes nempe juſtitias cum labore factas arripit Nabuchodonoſor, & delet Nabuchodonoſer rex Babylonis, & omnem honorem Jeruſalem abſumit, quando *homo* in honore collocatus a Deo, *cum in honore eſſet, non intellexit*, & peccavit. Si igitur jam in honore conſtitutus, & vocatus ad honorem, rurſus peccando te dedecore affeceris, honorem Jeruſalem abripit rex Babylonius. *Et omnes theſauros regis Juda.* Opibus affluit Jeruſalem, ſed ſi peccaverit, theſauros ejus capit Babylonius. *Et arripient eos, & capient eos, & ducent eos in Babylonem. Et tu Paſchor, & omnes habitantes in domo tua, ibitis in captivitatem in Babylonem, & ibi morieris, & ibi ſepelieris.* Qui in confuſione deprehenditur, in Babylone moritur. Qui non eſt paratus ſepeliri cum Chriſto, hic in Babylone ſepelitur. Licet enim pulchre cum Chriſto ſepeliri in baptiſmate, juxta illud: *Conſepulti ſumus cum Chriſto, & ſimul reſurreximus cum eo.* Sicut myſterium eſt cum Chriſto ſepeliri, ita non ſine iniquitatis myſterio ſepelitur peccator in Babylone. *Et omnes*, inquit, *amici tui illuc abibitis, quibus prophetaſti eis falſa.* Qui male interpretatur oracula Dei, & propheticos ſermo-

ψευδη. ὁ διηγυμενος κακως τα λογια τυ θευ, και τυς προφητικας λογυς βαλλων εἰς καταῤῥακτην, προφητευει μεν ὑτος, προφητευει δε ψευδη· διηγυμενος γαρ τις τυς προφητικυς λογυς, ἐαν μεν ἀληθευη, και αὐτος προφητευει, και προφητευει ἀληθη. εἰ δε ψευδεται, ψευδοπροφητης ἐςι, καταψευδομενος των λογων των προφητικων.

Και δη τετελεςαι ἡ μια περικοπη, ἠδη δε και της δευτερας ἀρξωμεθα. και γαρ ἐχει πραγματα εὐθεως ἀπο της πρωτης λεξεως, ὐ τα τυχοντα. και προσεχοντες τη λεξει παλιν αἰτησωμεν ἡκειν τον Ιησυν, και ἐπιφανεςερον τε και λαμπροτερον ἡκειν αὐτον παρακαλωμεν, ἱνα ἐλθων διδαξη παντας ἡμας, ποτερον ἀληθευων ἐλεγεν ὁ προφητης, ὡς πρεπει νοειν περι προφητυ, τα ἑξης, ἠ ψευδομενος· ὁ ὐ θεμιτον λεγειν περι προφητυ ἁγιυ· λεγει δε προς τον θεον· ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. ἐκρατησας, και ἠδυνασθης. ἐγενομην εἰς γελωτα, πασαν την ἡμεραν διετελεσα μυκτηριζομενος· ὁτι πικρῳ λογῳ μυ γελασομαι ἀθεσιαν, και ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι· ὁτι ἐγενηθη ὁ λογος κυριυ εἰς ὀνειδισμον ἐμοι, και χλευασμον πασαν ἡμεραν. και εἰπα ὐ μη ὀνομασω το ὀνομα κυριυ, και ὐ μη λαλησω ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτυ. και ἐγενετο ἐν τη καρδιᾳ μυ ὡς πυρ φλεγομενον, καιον ἐν τοις ὀςεοις μυ. και παρειμαι παντοθεν· και ὐ δυναμαι φερειν, ὁτι ἠκυσα ψογον πολλων συναθροιζομενων κυκλωθεν, και λεγοντων δηλονοτι· ἐπισυςητε, και ἐπισυςωμεν ἐπ᾽ αὐτῳ ἀνδρες φιλοι αὐτυ. τηρησατε την ἐπινοιαν αὐτυ εἰ ἀπατηθησεται. και δυνησομεθα αὐτῳ, και ληψομεθα την ἐκδικησιν ἡμων ἐξ αὐτυ. ἀλλα ταυτα ἐκεινων λεγοντων φησιν ὁ προφητης· και κυριος μετ᾽ ἐμυ καθως μαχητης ἰσχυων. δια τυτο ἐδιωξαν, και νοησαι ὐκ ἠδυναντο, ᾐσχυνθησαν σφοδρα, ὁτι ὐκ ἐνοησαν ἀτιμιας αὐτων, αἱ δἰ αἰωνος ὐκ ἐπιλησθησονται. αὑτη ἡ περικοπη ἡ δευτερα τυ ἀναγνωσματος. πως ὐν λεγει ὁ προφητης, ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην; θεος ἀπατᾳ; πως οἰκονομησω τον λογον ἀπορω· ἐαν γαρ δια τον θεον και τον λογον αὐτυ βλεπω τι εἰς αὐτον, οἰκονομιας δειται γενναιας τα λεχθησομενα. παυσαμενος τυ ἀπατασθαι λεγει ὁ

προφη-

ermones mittit in cataractam, is quidem prophetat, sed prophetat falsa. Etenim qui explicat propheticos sermones, si ex veritate exponit, ipse etiam prophetat, & prophetat vera; si vero mentitur, falsus propheta est, sermones propheticos depravans.

15. Jam absoluta est prior sectio, alteram modo auspicemur. Namque ipso statim initio difficultates non vulgares continet. Ad litteram animum attendentes, iterum petamus adesse Jesum, ipsumque clarius & manifestius advenire precemur, ut veniens omnes nos edoceat, utrum ea, quæ sequuntur, dixerit Propheta vere, prout decet de propheta cogitare; an vero falsa scripserit, quod de propheta sancto nefas est asserere. Ait autem ad Deum: *Decepisti me Domine, & deceptus sum; obtinuisti & potuisti: factus sum in derisum, tota die perseveravi subsannatus; quia amaro verbo meo ridebo prævaricationem, & miseriam invocabo: quia factus est sermo Domini in opprobrium mihi, & in derisum tota die. Et dixi: Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipsius. Et factus est in corde meo quasi ignis ardens, urens in ossibus meis: & dissolutus sum undique, & non possum ferre: quia audivi vituperationem multorum congregatorum undique*, dicentium videlicet: *Insultate & insultemus eum viri amici ejus: observate mentem ejus, si decipietur: & prævalebimus ei, & sumemus vindictam nostram ex eo.* Quæ cum illi dicerent, addit Propheta: *Dominus autem mecum quasi bellator fortis. Idcirco persecuti sunt, & intelligere non potuerunt, confusi sunt valde; quia non intellexerunt ignominias suas, quæ per sæculum non tradentur oblivioni.* Hæc est altera pars lectionis. Quomodo igitur Propheta dicit: *Decepisti me Domine, & deceptus sum?* Deusne decipit? Quamnam huic sermoni congruentem expositionem tribuam, ignoro. Si enim propter Deum & verbum ejus aliquid in hoc

προφητης, ἠπατησάς με κυριε, και ἠπατηθην. ὡς της σοιχειωσεως και εἰσαγωγης γεγενημενης αὐτῳ ἐν ἀπατη, και μη δυναμενῳ αὐτῳ σοιχειωθηναι και εἰσαχθηναι εἰς θεοσεβειαν, ἱνα ἡκη ὑςερον ἐπι το συνηθηναι της ἀπατης, ἐαν μη προτερον ἀπατηθη. ἀρκει δε μονον παραδειγμα τι εἰπειν χρησιμον εἰς τα προκειμενα. παιδιοις λαλῳμεν ἀγοντες τα παιδια, και ἐχ' ὡς τελειοις λαλῳμεν. ἀλλ' ὡς παιδιοις δεομενοις της παιδευσεως λαλῳμεν αὐτοις, και ἀπατωμεν τα παιδια φοβεντες τα παιδια, ἱνα παυσηται της ἐν παισιν ἀπαιδευσιας, και φοβῳμεν τα παιδια ἀπατης λογες λεγοντες δια το ὑποκειμενον τη νηπιοτητι αὐτων, ἱνα δια της ἀπατης ποιησωμεν αὐτα φοβηθηναι, και διδασκαλης φοιτησαι, και ἀπαγγειλαι, και ποιησαι τα ἐπιβαλλοντα προκοπη παιδιων. παντες ἐσμεν παιδια τῳ θεῳ, και δεομεθα ἀγωγης παιδιων. δια τετο ὁ θεος φειδομενος ἡμων ἀπατα ἡμας και εἰ μη αἰσθανομεθα της ἀπατης προκαιρε ἱνα μη ὡς ὑπερβεβηκοτες το νηπιον, μηκετι δι' ἀπατης παιδευωμεθα, ἀλλα δια των πραγματων. ἀλλως το παιδιον εἰς φοβον ἀγεται, ἀλλως το προκοψαν τη ἡλικιᾳ, και διαβεβηκος την παιδικην ἡλικιαν, εἰ γαρ δυναμαι δι' ἀπατης αὐτο παιδαγωγειν, ἱνα εἰπη ὁ ἀπατων θεος· παιδευσω αὐτες ἐν τη ἀκοη της θλιψεως αὐτων. ἱςοριας παραθησομαι, πως ὁ θεος ἐπι σωτηριᾳ ἀπατᾳ, και λεγει τινα, ἱνα παυσηται ὁ ἁμαρτωλος τε ποιειν, ὁ ἐποιησεν ἀν, εἰ μη ἠκηκοει τωνδε τινων των λογων. ὁ λεγων, ἐτι τρεις ἡμεραι, και Νινευη καταςραφησεται, ἀληθευων, ἡ ἀπατων ἀπατην ἐπιςρεφεσαν, ἡτις ἐπιςροφη εἰ μη ἐγεγονει, ἐκετι ἀπατη ἠν, ἀλλ' ἠδη ἀληθεια το λεγομενον, και ἠν ἀν ἀκολεθησασα καταςροφη τη Νινευη. ἠν ἐπι τοις ἀκεεσι, ἡ τοις ἀπατηθεισι, και πιςευσασι τοις λεγομενοις, ὡς ἀληθεσιν, εὐεργετηθηναι, και μη καταςραφηναι· ἡ μη γινομενε ἀληθως τε εἰρημενε, και μη ἀπατηθεισιν, ἀλλα καταλαβεσιν, ὁτι τα εἰρημενα ἐκ ἐςαι, καταφρονησαι των εἰρημενων ὡς ἀπατης, και παθειν, ἐχι το, ἐτι τρεις ἡμεραι,

textu video, quæ dicentur, sobrie admodum proferenda sunt. Cum decipi jam desiisset Propheta, dicit: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*, quasi ipsis primis rudimentis initiatus, introductusque fuisset cum deceptione, neque potuerit initiari, ad pietatemque institui, ut deinde seductum se agnosceret, ni prius deciperetur. Satis autem erit aliquod exemplum adferre, quod ad institutum sermonem conducat. Ut pueros alloquamur, agimus & ipsi pueros, & non tanquam perfectos alloquimur, sed tanquam pueros disciplina indigentes. Decipimus pueros terrendo, ut dociles fiant. Terremus pueros deceptionis verbis ad infantilem ætatem accommodatis, ut deceptione metum ipsis incutiamus, possintque præceptores eos instituere, monere, & ea, quæ ad illorum profectum spectant, peragere. Omnes pueri sumus Deo, & educatione puerorum indigemus. Ideo parcens nobis Deus decipit nos, licet ante tempus deceptos nos non sentiamus, ne quasi e pueris excesserimus, haud deceptione, sed rebus ipsis erudiamur. Aliter metus puero injicitur, aliter illi, qui grandior est, & supra puerilem ætatem: non enim possum per deceptionem illum instruere, ut dicat decipiens Deus: *Erudiam eos in auditu tribulationis eorum.* Adducam historias, ut probem, quomodo Deus ad salutem decipiat, quædamque proferat, ut desinat peccator agere, quæ ageret, ni hos & hos sermones audiisset. Qui dicebat: *Adhuc tres dies, & Ninive subvertetur*, vere aut ficte id prænuntiabat, aut deceptione utebatur conversionem operante, quæ conversio, si subsecuta non fuisset, jam nulla erat deceptio, sed verum erat, quod dicebatur, & secuta fuisset Ninive eversio. Erat in arbitrio audientium, seu deceptorum, & credentium vera esse, quæ dicebantur, beneficio affici & non subverti; aut si verum non erat, quod dicebatur, in potestate erat eorum,

και Νινευη καταςραφησεται, αλλα, τολμω και
γω, πολλω χαλεπωτερα τυ· ετι τρεις ημεραι,
Νινευη καταςραφησεται. τη γαρ υποθεσει ημαρτη
ει μη μετενενοηκεισαν Νινευιται, ταχα μεν, ετι
ημεραι, και Νινευη καταςραφησεται, εγινετο. αλλ'
οτι υκ εγινετο τοδε, τυτυ χειρον εγινετο, πυρι αιωνιω
ρεδιδοντο. δια τυτο αλλη κολασις κατα τον νομο
ρηται τοις ως παιδιοις παιδαγωγυμενοις· οις δε
το πληρωμα τυ χρονυ, αλλαι κολασεις αναγεγ
μεναι εισιν. συγκρινον τας κατα τον νομον κολ
αμαρτωλων ταις κατα το ευαγγελιον κολασεσιν α
τωλων, οψει, οτι εκεινοι μεν ως νηπιοι ηκυσαν κ
σεων εκεινοις νηπιοις αρμοζυσων, ημεις δε ως τε
την ηλικιαν ακυομεν κολασεων χαλεπωτερων. μοιχ
τοτε γεγεννηται, η μοιχαλις, η απειλη, υ γεεννα
πυρ αιωνιον, αλλα λιθοις λιθοβοληθησεται· λιθοβ
τω, φησιν, αυτον πασα η συναγωγη. ερει απελθ
εν τυτοις ευρεθεις μοιχος, η εν τυτοις ευρεθεισα μο
λις· ειθε και επ' εμε ο λογος ερει· ο λαος λιθοι
εβαλλε, και μη τετηρημενος ημην εις το αιωνιον
ενοχος γαρ εις την γεενναν τυ πυρος, υ μονον ο μοι
αλλα και ο ειπων τω αδελφω αυτυ μωρε. ει δε ο ε
τω αδελφω αυτυ, μωρε, ενοχος εςαι εις την γε
τυ πυρος, ο μοιχος τινι ενοχος εςαι; μειζον τι ζητε
λαςηριον της γεεννης τυ πυρος. και ταχα ειποιμι α
η γεεννα των ακυσιων, των δυναμενων καθαρθηναι
ωσπερ δη επι των αγαθων των δικαιων επι καρδιαν
θρωπυ υκ ανεβη, α ητοιμασεν ο θεος τοις αγαπ
αυτον· υτως α ητοιμασε τοις αμαρτωλοις τω πορνε
τω μοιχευειν, επι καρδιαν ανθρωπυ υκ ανεβη. ει
ενοχος γινεται ο ειπων τω αδελφω αυτυ, μωρε· δ
νοτι μειζον εςι τυ αναβαινοντος επι καρδιαν το ημα
μενον τοις τα χειρονα ημαρτηκοσιν. υ δυναμαι δε νοι
μειζον τι γεεννης, αλλα μονον πιςευω, οτι μειζον τι
γεεννης, το ητοιμασμενον τοις μοιχευυσιν. υτως ερ
μαι και επι τας λοιπας τας κατα τον νομον κολασ

κα

rum, qui audiebant nec decipiebantur, sed cognoscebant, quæ dicta erant, exitum non sortitura, hæc ut fallacia contemnere, & deinde pati, non quod erat dictum: *Adhuc tres dies, & Ninive subvertetur*: sed audeo dicere, multo graviora quam istud: *Adhuc tres dies, & Ninive subvertetur.* Ex hypotesi enim, nisi pœnitentiam egissent Ninivitæ, fortassis evenisset illud: *Adhuc tres dies, & Ninive subvertetur.* Sed demus illud futurum non fuisse, pejus aliud evenisset, æterno igni traditi fuissent. Quapropter alia secundum legem pœna constituta erat iis, qui tanquam pueri instituebantur: quibus vero plenitudo temporis advenit, aliæ pœnæ assignantur. Confer eas, quas Lex irrogat peccatoribus pœnas cum iis, quas Evangelium imponit delinquentibus, & videbis, illos tanquam infantes obnoxios fuisse pœnarum generi infantibus accommodato, nos autem, ut ætate perfectos, multo durioribus subjacere. Si quis tunc erat adulter, aut adultera, ei non gehenna, non ignis æternus intentabatur, sed lapidibus erat obruendus. *Lapidet eum*, inquit, *omnis synagoga.* Abiens dicet is, qui in his repertus fuerit, adulter, vel quæ in his deprehensa fuerit adultera: utinam etiam super me sermo iste diceretur: populus lapidibus me obrueret, & ad ignem æternum non reservarer. *Reus* enim *gehennæ ignis* non solum adulter, verum etiam & *qui dixerit fratri suo, fatue.* Si autem is, *qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis*, adulter cujus erit reus? Gehenna ignis aliud quæro gravius supplicium, & forte dici potest, gehennam peccatis deputari involuntariis, quæ expiari possunt. Quemadmodum de bonis justorum dicitur: *In cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus diligentibus se*, ita quæ præparavit peccatoribus fornicariis, & adulteris, in cor hominis non ascenderunt. Etenim si reus, qui dixerit fratri suo, fatue, majus profecto erit eo, quod ascendit,

ζοντος ἀξιωθησεται τιμωριας ὁ τον υἱον του θεου καταπατησας; ὀνομασον ὦ Παυλε την τιμωριαν
την. ἀλλ᾽ ὐ λεγω αὐτην, φησι· μειζον ἐστι
νων το της κολασεως των ἐν εὐαγγελιῳ ἀμ
μειζον των ἀκουομενων, μειζον νουμενων.
σηχθη ὡς παιδιον ὁ προφητης, ἀκουσας
και παιδευθεις και μετα τουτο τελειωθεις λ
τησας με κυριε, και ἠπατηθην. και συ ὁσα
φοβηθητι τας ἀπειλας, ἱνα μη παθῃς τ
ἀπειλας τας κολασεις τας αἰωνιους, το
ἡ ταχα τι τουτου μειζον το ἀποκειμενον
τον ὀρθον λογον ἐπι πλειον βεβιωκοσιν·
μηδαμως πειραθειημεν, ἀλλ᾽ ἐν Χριστῳ
μενοι δικαιωθειημεν ἀξιως των ἑορτων
νιων, και πασχα, του ἐκει, ἐπι την
Χριστῳ Ιησου, ᾧ ἐστιν ἡ δοξα και το κρ
αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

ſcendit in cor, peccatum majora peccantium. Ego aliud gehenna majus excogitare nequeo, ſed credo majus eſſe gehenna, quod adulteris paratum eſt. Idem dico de reliquis legalibus pœnis, hisque affine dictum apoſtolicum aſſumo, quod mihi, ſi peccavero, pœnam non aperit. Deceptus ſum, quia nolo illud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum*, volens bene decipi. Quid porro dicit Apoſtolus? *Irritam quis faciens legem Moyſis, ſine ulla miſeratione, duobus vel tribus teſtibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcaverit?* Nomina o Paule ſupplicium: exprime ipſum. Non dicam, inquit: majus eſt iis, quæ dicuntur, ſupplicium eorum, qui in Evangelio peccant, majus iis, quæ audiuntur, majus iis, quæ excogitantur. Propheta, qui audierat, timuerat, eruditus fuerat, & poſtea perfectionis gradum adeptus erat, inducitur ut puer dicens: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Tu quoque dum puer es, minas pertimeſce, ne ea, quæ ſupra minas ſunt, patiaris, pœnas æternas, ignem inextinguibilem, vel fortaſſe aliud majus, quod reſervatum eſt illis, qui præter rectam rationem diutius vixerint. Quorum omnium nihil umquam experiamur, ſed in Chriſto Jeſu perfectionem adepti juſtificemur, ut digni fiamus celebritatibus cœleſtibus & Paſchate illo, quod ibi ſecundum anagogen agitur, in Chriſto Jeſu, cui eſt honor & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMILIA XIX.

In iſtud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum*, usque ad iſtud: *Dominus probans juſta.*

1. Omnia, quæ de Deo ſcripta ſunt, quantumvis per ſe ipſa videantur abſona, digna tamen

Θεϰ ἀγαθϰ. τις γαρ ϰϰ ἐρει ἀπεμφαινοντα εἶναι ἀναφερομενα ἐπι θεον το ἔχειν αὐτον ὀργην, το πρησθαι αὐτον θυμῳ, το μεταμελεισθαι αὐτον, ἤδη δε και το ὕπνϰν αὐτον; ἀλλ' ἕκαϛον τϰτων παρα τῳ εἰδοτι ἀκϰειν σκοτεινων λογων εὑρεθησεται ἄξιον θεϰ. ἡ γαρ ὀργη μην αὐτϰ ϰκ ἀκαρπος ἐϛιν, ἀλλ' ὡς ὁ λογος αὐτϰ παιδευει, ϰτως και ἡ ὀργη αὐτϰ· τϰς γαρ μη παιδευθεντας λογῳ παιδευει ὀργη. και ἀναγκαιον ἐϛι τον Θεον πρησθαι τη καλϰμενη ὀργη, ὡς χρηται τῳ ὀνομαζομενῳ λογῳ. ϰτε γαρ ὁ λογος αὐτϰ τοιϰτος ἐϛιν, ὁποιος ὁ παντων λογος· ϰδενος γαρ ὁ λογος ζων, ϰδενος ὁ λογος Θεος· ϰδενος γαρ ὁ λογος ἐν ἀρχη προς ἐκεινον ἦν, ϰ ὁ λογος ἦν. κἀν ἦν μονος, ἀπο τινος ἦν ἀρχης. ϰτω δε και ἡ ὀργη τϰ Θεϰ, ὀργη ϰδενος, ϰ τινος ὀργη, και ὥσπερ ξενον τι ἐχει ὁ λογος τϰ Θεϰ παρα παντα τον ϰτινοσϰν λογον, και ἐχει ξενον, το εἶναι Θεος, και το εἶναι λογος, ὢν ζων το ἐφεϛηκεναι καθ' ἑαυτο, το ὑπηρετειν τῳ πατρι· ϰτως ἐπει ἀπαξ ὠνομασθη Θεϰ, ἡ καλϰμενη αὐτϰ ὀργη, ξενον τι ἐχει και ἀλλοτριον πασης τϰ ὀργιζομενϰ ὀργης. ϰτως και ὁ Θυμος αὐτϰ ἰδιον τι ἐχει· εἰ γαρ ὁ θυμος της προθεσεως, της τϰ Θυμϰ ἐλεγχοντος, βϰλομενης τον ἐλεγχομενον δια τϰ ἐλεγχϰ ἐπιϛρεφειν. ἐλεγχει και λογος, ὡς παιδευει λογος, ἀλλ' ϰχ ϰτως ἐλεγχει λογος, ὡς ἐλεγχει θυμος. οἱ γαρ τῳ ἀπο τϰ λογϰ ἐλεγχῳ μη ὠφεληθεντες, δεησονται ἐλεγχϰ τϰ ἀπο τϰ Θυμϰ. ἐλεγχον μεν τινα εἶναι και μεταμελειαν θεϰ αὐτοθεν ἀπεμφαινϰσαν, ἐπει γεγραπται· μεταμεμελημαι, ὁτι ἔχρισα τον Σαϰλ εἰς βασιλεα. ἀξιως δε ζητησεις και την μεταμελειαν· και μη νομισης συγγενειαν τινα ἐχειν την μεταμελειαν αὐτϰ τη μεταμελειᾳ των μεταμελϰμενων. ὡς γαρ ἐξαιρετον τι εἶχεν ὁ λογος αὐτϰ, ἐξαιρετον τι ἡ ὀργη αὐτϰ, ὑπερεχον τι ὁ θυμος αὐτϰ, και ϰδεν τϰτοις συγγενες ἦν ὁμωνυμοις· τον αὐτον τροπον και ἡ μεταμελεια αὐτϰ ὁμωνυμος ἐϛι τη ἡμετερᾳ μεταμελειᾳ· ὁμωνυμα γαρ ἐϛιν,

ὤν

Deo bono esse putandum est. Quis enim esse neget absonum, si Deo tribuatur, eum irasci, inflammari ira, pœnitentia duci, imo & dormire? Sed horum unumquodque ab eo, qui obscuros noverit audire sermones, dignum Deo judicabitur. Etenim ira ejus infructuosa non est, sed sicut verbum ejus erudit, ita & ira ejus: quos enim verbum non erudiit, ira erudit, & necesse est Deum accendi ea, quæ dicitur ira, quemadmodum eo, quod verbum nominatur, utitur. Neque enim verbum illius tale est, quale est omnium verbum. Nullius verbum vivens, nullius verbum Deus est. Nullius verbum in principio erat apud Deum, cujus erat verbum. Etsi solum erat, a quodam erat principio. Similiter & ira Dei nullius est ira, cujus ira. Et quemadmodum Dei verbum præ omni cujuscumque verbo peculiare quid in se habet, peculiareque illi est esse Deum, & verbum vivum in se subsistens & ministrare Patri: sic ubi ira Dei semel nominata est, peculiare quid & diversum habet a quovis irati ira. Eodem modo furor ejus proprium quid habet. Cum enim in furore arguit, furor ejus oritur ex proposito, quod eum, qui reprehenditur, vult reprehensione convertere. Arguit & verbum, sicut erudit verbum, sed non ita arguit verbum, ut arguit furor. Qui enim a verbo reprehensi ad meliorem frugem non sunt revocati, opus erit, ut in furore arguantur. Dixi etiam quamdam esse Dei pœnitentiam, quæ per se absona videatur; scriptum est enim: *Pœnitet me, quod unxerim Saul in regem.* Tu vero digne quoque interpretaberis ejusmodi pœnitentiam. Cave putes eam quidpiam affinitatis habere cum pœnitentia eorum, quos pœnitet. Sicut enim eximium quid habuit verbum ejus, eximium quid ira ejus, excellens quid furor ejus, & nihil illis cum aliis ejusdem nominis commune erat; eadem ratione & pœnitentia ejus cum nostra pœnitentia æquivoca est.

τὸν ὄνομα μονον κοινον. ὁ δε κατα τουνομα της ὐσιας λογος ἑτερος. μονον ὐν ὀνομα κοινον θυμυ θευ και θυμυ ὐτινοσυν, και μονον ὀνομα κοινον ὀργης ὐτινοσυν, και ὀργης θευ. ὑτως και ἐπι μεταμελεια νοητεον. και ζητησει ὁ δυναμενος, τι μεταμελεια ἐργαζεται θευ, τι εἰργασατο. τον Σαυλ καθειλε βασιλευοντα παρανομως, ἀνετειλε βασιλεα τω λαω τον κατα την καρδιαν τυ θευ· εἰπε γαρ δια την ἀγαθην ἐκεινην μεταμελειαν· ἑυρον ἀνδρα κατα την καρδιαν μυ Δαβιδ ὑιον Ιεσσαι. ἀλλα ταυτα μοι προοιμια παντα ἐςι, δια το την ἀρχην της ἀπο τυ Ιερεμιυ ἀναγνωσεως ὑτως ἐχειν, ἠπατησας με κυριε, και ἐπατηθην.

Ζητυμεν γαρ μηποτε, ὡς ὁ παντων θυμος κακος, ὁ δε τυ θευ ἐλεγκτικος. και παντων μεν ὀργη χαλεπη, ἡ δε καλυμενη τυ θευ, παιδευτικη. και παντων μεν ἡμων μεταμελεια κατηγορει ἀσθενειας τυ προ της μεταμελειας· ἐπι δε τυ θευ ὐ τυ θευ κατηγορει ἡ μεταμελεια αὐτυ, ἀλλα των ἐξω πραγματων, ἐφ' οἱς ἡ μεταμελεια λαμβανεται. ὑτω δει νοησαι και την ἀπατην τυ θευ, ἑτερογενη τυγχανυσαν παρα την ἡμετεραν ἀπατην, ἡν ἀπατωμεν. τις ὐν ἡ παρα τυ θευ ἀπατη ἡντινα νοησας ὁ προφητης, ὁτε ἐπαυσατο ἀπατωμενος, φησι γνυς την ὠφελειαν την ἀπο τυ ἠπατησθαι, το· ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. και πρωτον χρησομαι παραδοσει ἑβραϊκη ἐληλυθυια εἰς ἡμας δια τινος φυγοντος δια την Χριςυ πιςιν, και δια το ἐπαναβεβηκεναι ἀπο τυ λογυ, και ἐληλυθοτος, ἐνθα διατριβομεν. ἐλεγε δε τινα, εἰτε μυθον φαινομενον, εἰτε λογον δυναμενον προσαγειν τυς ἀκυοντας τω· ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. ἐλεγε δη τινα τοιαυτα· ὁ θεος ὐ τυραννει, ἀλλα βασιλευει, και βασιλευων ὐ βιαζεται, ἀλλα πειθει, και βυλεται ἑκυσιως παρεχειν ἑαυτυς τυς ὑπ' αὐτω τῃ οἰκονομια αὐτυ, ἱνα μη κατα ἀναγκην το ἀγαθον τινος ᾖ, ἀλλα κατα το ἑκυσιον αὐτυ· ὁπερ και ὁ Παυλος

ἐπιςα-

ſi quidem æquivoca ſunt, quorum nomen ſolum commune, ſed ſecundum nomen ſubſtantiæ ratio eſt diverſa. Solum igitur nomen commune eſt furori Dei & furori cujuslibet, ac ſolum nomen commune iræ Dei, & iræ cujuscumque. Sic & de pœnitentia ſentiendum, & quæret, qui poterit, quid pœnitentia Dei operetur, quid operata ſit. Saulem ſuſtulit inique regnantem, & in ejus locum ſubſtituit populo regem ſecundum cor Dei. Dixit enim propter bonam illam pœnitentiam: *Inveni virum ſecundum cor meum David filium Jeſſe.* Ceterum hæc omnia prooemii loco mihi ſunt, quia propoſitæ ex Jeremia lectionis initium ſic habet: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.*

2. Quærimus enim, num, ſicut cæterorum furor malum quid eſt, ita divinus redarguat. Omnium quidem noſtrum ira moleſta, ille autem, quæ Dei vocatur, erudit. In omnibus nobis pœnitentia indicat imbecillitatem mentis ante pœnitentiam: at in Deo, imperfectum non arguit Deum pœnitentia, ſed res, quæ extra illum ſunt, quarum cauſa pœnitentia aſſumitur. Sic & Deus alio plane modo cenſendus eſt decipere, quam nos decipimus. Quænam igitur eſt illa a Deo fraus, qua cognita, Propheta, ubi decipi deſiit, agnoſcens perceptam ex hac fraude utilitatem, ait: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Primum quidem traditione utar hebraica, quæ ad nos pervenit per quemdam, qui ſuos ob fidem Chriſti & agnitionem verbi reliquit, venitque, ubi commoramur. Id ſane dicebat, quod vel pro fabula haberi poſſit, vel pro ſermone, quo auditores adduci queant ad intelligendum iſtud: *Decepiſti me Domine, & deceptus ſum.* Quæ dicebat, erant hujus modi: Deus non tyrannus eſt, ſed rex, regnansque nulli vim infert, ſed ſuadet, vultque ſubditos ſponte ſeſe dedere providentiæ ejus, ne cujusquam bonum ſit ex neceſſitate, ſed ex libera

ἐπιςάμενος, ἔλεγεν ἐν τῇ πρὸς Φιλήμονα ἐπιςολῇ τῷ Φιλήμονι περὶ τοῦ Ὀνησίμου· ἵνα μὴ κατ᾽ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον. ἠδύνατο τοίνυν ὁ τῶν ὅλων θεὸς ποιῆσαι νομιζόμενον ἀγαθὸν ἐν ἡμῖν, ἵνα ἐξ ἀνάγκης ἐλεημοσύνην διδῶμεν, καὶ ἐξ ἀνάγκης σωφρονῶμεν, ἀλλ᾽ οὐ βεβούληται. διὸ μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης προςάσσει ἡμῖν ποιεῖν, ἃ ποιοῦμεν, ἵνα ἑκούσιον ᾖ τὸ γινόμενον. ὅδον οὖν, ἵνα οὕτως εἴπω, ζητεῖ, πῶς ἂν ἑκουσίως τις ποιήσαι, ἃ ὁ θεὸς βούλεται. ἔλεγεν οὖν μοι καὶ ἡ παράδοσις τοιοῦτόν τι· ἐβούλετο τὸν Ἱερεμίαν πέμψαι προφητεύσοντα πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ πρὸ πάντων τῶν ἐθνῶν τῷ λαῷ. ἐπεὶ δὲ αἱ προφητεῖαι σκυθρωπότερόν τι εἶχον (ἀπήγγελλον γὰρ κολάσεις, ὡς ἕκαςος κατὰ τὴν ἀξίαν κολασθήσεται) καὶ ᾔδει τὴν προαίρεσιν τοῦ προφήτου μὴ βουλομένου τὰ χείρονα προφητεῦσαι τῷ λαῷ Ἰσραήλ· διὰ τοῦτο ᾠκονόμησεν εἰπεῖν, λάβε τὸ ποτήριον τοῦτο, καὶ ποτιεῖς πάντα τὰ ἔθνη, πρὸς ἃ ἐγὼ ἐξαποςέλω σε πρὸς αὐτούς. προσέταξεν οὖν ὁ θεὸς τῷ Ἱερεμίᾳ λαβεῖν ποτήριον, προτρεπόμενος δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ λαβεῖν τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου ἀκράτου, φησὶ, καὶ ἐξαποςελῶ σε πρὸς πάντα τὰ ἔθνη ἔχοντα τοῦτο τὸ ποτήριον τοῦ οἴνου τοῦ ἀκράτου. ἀκούσας δὲ ὁ Ἱερεμίας, ὅτι ἀποςέλλεται πρὸς πάντα τὰ ἔθνη, ὅτι διακονήσων αὐτοῖς ποτήριον ὀργῆς, ποτήριον κολάσεων, μὴ ὑπονοήσας, ὅτι Ἰσραὴλ μέλλει πίνειν ἀπὸ τοῦ τῆς κολάσεως ποτηρίου, ἀπατηθεὶς ἔλαβε τὸ ποτήριον τοῦ ποτίσαι πάντα τὰ ἔθνη. λαβὼν τὸ ποτήριον ἤκουσε· καὶ ποτιεῖς πρῶτον τὴν Ἱερουσαλήμ. ἐπεὶ δὲ ἄλλο μὲν προσεδόκησεν, ἄλλο δὲ αὐτῷ ἀπήντησεν, ἐπὶ τούτῳ δέ φησιν, ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. παραπλήσιον ταύτῃ τῇ διηγήσει ἀπεδίδου καὶ ἐν τῷ Ἠσαΐᾳ· κἀκεῖνος γὰρ οὐκ εἰδὼς τί μέλλει προςάσσεσθαι λέγειν τῷ λαῷ, ἀκούει τοῦ θεοῦ κατὰ τὰ γεγραμμένα λέγοντος, τίνα ἀποςείλω, καὶ τίς πορεύσεται κατὰ τὸν λαὸν τοῦτον; ὁ δὲ, φησὶν, ἀπεκρίνατο· ἰδοὺ ἐγώ εἰμι. ἀπόςειλόν με. ἀκούει· πορεύθητι, καὶ εἰπὸν τῷ λαῷ τούτῳ, ἀκοῇ ἀκούσετε, καὶ οὐ μὴ

συνῆτε·

libera fiat voluntate. Quod sciens & Paulus in epistola ad Philemonem aiebat Philemoni de Onesimo: *Uti ne ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium.* Poterat ergo universorum Deus facere id, quod in nobis videtur bonum, ut necessario eleemosynas daremus, & necessario temperantes essemus; sed noluit: ideo non ex tristitia aut ex necessitate agenda nobis imperat, quæ facimus; ut voluntarium sit, quod fit. Viam igitur, ut ita dicam, quærit, qua voluntarie faciamus, quæ vult. Addebat hæc traditio quidpiam ejusmodi: volebat Jeremiam mittere, ut omnibus gentibus, & ante omnes gentes populo suo prophetaret. At quum vaticinia triste quiddam in se haberent, (nuntiabant quippe supplicia, quæ quisque pro merito sustinebit) sciretque, Prophetæ propositum nolentis mala nuntiare Israelitico populo; idcirco per dispensationem dixit: *Sume calicem hunc, & potabis omnes gentes, ad quas ego mittam te.* Præcepit igitur Deus Jeremiæ, ut calicem sumeret, cumque hortaretur eum, ut calicem vini puri acciperet, dixit: & mittam te ad omnes gentes, habentem hunc calicem vini puri. Audiens autem Jeremias se mitti ad omnes gentes, ut porrigat illis calicem iræ, calicem suppliciorum, minime suspicatus, Israelem quoque de hoc calice pœnarum bibiturum; deceptus sumsit calicem, ut potaret omnes gentes; accepto calice audivit: propinabis primum Jerusalem. Quoniam vero aliud exspectaverat, & aliud evenit, propterea ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Huic expositioni similem tradebat & in Isaia. Nam & ille nescius, quid sibi præcipiendum foret, ut diceret populo, audit Deum, prout scriptum est, dicentem: *Quem mittam, & quis ibit ad populum hunc?* Is vero, inquit, respondit: *Ecce ego sum, mitte me;* & audit: *Vade, & dic populo huic: auditu audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis, incrassa-*

συνιτε· και βλεποντες βλεψητε, και ου μη ιδητε.
χυνθη γαρ ἡ καρδια του λαου τουτου, και τα ἑξης. ἐπ
μη ειδως ὁ μελλει προφητευειν, και ὁτι μελλει ἀπ
τῳ λαῳ τοιαδε ειπειν· ἰδου ἐγω ειμι· ἀποστειλον με
τουτο φησιν ἐν τοις ἑξης φωνη λεγοντος, βοησον. ὁ
ἀπεκρινατο, ὡς προθυμος ποιησαι το ὑποτασσομ
ἀλλ' ειπε, τι βοησω; ευλαβειτο γαρ μηποτε
ἀκουση ὡς ἐπι της προτερας προφητειας· πορευθητι
ειπον τῳ λαῳ τουτῳ, ἀκοη ἀκουσετε, και ου μη συ
τι ουν βοησω; πασα σαρξ χορτος, και πασα δοξ
της ὡς ἀνθος χορτου, και τα ἑξης. ᾔδει ἠκουσεν ἐν
κατα του Ισραηλ. ταυτ' ἐλεγεν ἡμιν ἐκεινος παραδ
ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην.

Εγω δε ευχομαι, ἁ λαμβανω ἀπο των διδοντ
τηρησαι μονα, μηδε κατορυξαι το ταλαντον των
των μοι εις την γην, μηδε την μναν των διδασκοντ
χρησιμον ἀποδησαι ἐν σουδαριῳ, ἀλλα πλεονασμον
σαι των μαθηματων, ὡν λαμβανω ἀπο του παρα
τος και δυναμενου παραδουναι χρησιμα· ευχομαι την
ειτε ευαγγελιου, ειτε ἀποστολου, ειτε προφητου, ει
μη ποιησαι πολλαπλασιονα. ταυτ' ουν ἀκουσας
τηκα καθ' ἐμαυτον περι του· ἠπατησας με κυριε, και
τηθην· και σκοπων ευχομαι ευρισκειν τι εις τον
ἀληθες. μηποτε ουν ὡς πατηρ υἱον ἐτι νηπιον ὀντα
τα ἐπι τῳ συμφεροντι βουλεται, ουκ ἀλλως δυνα
ὠφεληθηναι, ἐαν μη ὁ παις ἀπατηθη· ὡς ἰατρος
τα τον καμνοντα πραγματευεται, μη δυναμενο
ραπευθηναι, ἐαν μη ἀπατης παραδεξηται λογους·
και ὁ των ὁλων θεος, ἐπει προκειμενον ἐχει ὠφε
το των ἀνθρωπων γενος· λεγετω ὁ ἰατρος τῳ καμ
τμηθηναι σε δει, καυτηριασθηναι σε δει, ἀλλα χαλ
τερα παθειν σε δει, ουκ ἀν παρασχοι ἑαυτον ἐκ
ἀλλ' ἐνιοτε ἀλλο λεγει, και ἐκρυψεν ὑπο τον σπ
ἐκεινο το τεμνον το φαιδρον σιδηριον· και παλιν χρυ
ἐν' ουτως ὀνομασω, ὑπο το μελι τον του πικρου φυσιν
το ἀηδες φαρμακον, βουλομενος μη βλαψαι, ἀλλ' ἰ

θ

crassatum est enim cor populi hujus, & quæ sequuntur. Cum igitur nesciret, quid esset vaticinaturus, & se minaturum populo, dixit: *Ecce ego sum, mitte me.* Propterea cum diceret in sequentibus *vox dicentis: clama*, ille non respondit, tanquam paratus jussa exequi, sed dixit: *Quid clamabo?* Etenim timebat, ne rursus audiret sicut in priori vaticinio: *Vade, & dic populo huic: auditu audietis & non intelligetis.* Quid igitur *clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus sicut flos fœni*, & quæ sequuntur. Nihil hic audivit contra Israel. Hæc nobis ille dicebat tanquam tradita in illud: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.*

3. Ego vero opto, neque ea, quæ ab aliis tradita accipio, servare sola, neque talentum eorum, qui mihi aliquid dicunt, in terram defodere, neque minam eorum, qui utile quidpiam docent, in sudario colligare, sed multiplicare præcepta, quæ accipio tradita ab eo, qui utilia potest tradere. Optarim minam sive Evangelii, sive Apostoli, sive Prophetæ, sive Legis augere. His auditis, mecum ipse cogitabam de eo: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Atque utinam cogitanti aliquid veri in istum locum reperire contingat. Num ergo sicut pater filium adhuc infantem utiliter decipere vult, quod aliter ei prodesse non possit, nisi puer decipiatur, aut sicut medicus decipere ægrum conatur, cum non possit aliter curari, nisi fraudi pateat; ita etiam agit Deus universorum, cum sibi propositum habeat humano generi prodesse? Dicat medicus ægro, secari te necesse est, cauterio tibi opus est, alia graviora tibi patienda sunt; nequaquam ei se tradet ille: sed interdum illud dicit, & sub spongia secans dividensque ferrum abscondit. Et rursum sub melle amarum quidpiam occultat injucundumque pharmacum, volens non nocere, sed infirmum sanare. Ejusmodi remediis plena est omnis scriptura divina: & nonnulla

quidem

σθαι τον θεραπευομενον. τοιουτων φαρμακων πεπληρωται ὁλη ἡ θεια γραφη. και τινα μεν ἐστι χρηστα κρυπτομενα, τινα δε πικρα κρυπτομενα. ἐαν ἰδης πατερα ἀπειλουντα, ὡς μισουντα τον υἱον, και λεγοντα τῳ υἱῳ φοβερα, και μη ἐπιδεικνυμενον την φιλοστοργιαν, ἀλλα κρυπτοντα την ἀγαπην την προς τον υἱον, ὀψει, ὁτι ἀπαταν βουλεται το νηπιον· ου γαρ συμφερει τῳ υἱῳ το ἐπιστασθαι την ἀγαπην του πατρος, την προαιρεσιν την φιλικην· ἐκλυθησεται γαρ, και ου παιδευθησεται. δια τουτο κρυπτει μεν το γλυκυ της φιλοστοργιας, δεικνυσι δε το πικρον της ἀπειλης. τοιουτον τι ποιει ἐκ του ἀναλογου πατρι και ἰατρῳ ὁ θεος. ἐστι πικρα τινα, ἁ και τον δικαιοτατον μεν ἰαται και τον σοφωτατον. παντα γαρ τον ἁμαρτησοντα ἐπι ταις ἁμαρτιαις κολασθηναι δει. μη πλανασθε, θεος ου μυκτηριζεται, εἰτε πορνος, εἰτε μοιχος, εἰτε μαλακος, εἰτε ἀρσενοκοιτης, εἰτε κλεπτης, εἰτε μεθυσος, εἰτε λοιδορος, εἰτε ἁρπαξ, βασιλειαν θεου ου κληρονομησουσι. τουτο ἐαν νοηθη και ἀκριβωθη ὑπο των μη δυναμενων ἰδειν το ἰατρικον σιδηριον ὑπο τον σπογγον, ὑπο των μη δυναμενων πιειν το πικρον φαρμακον ὑπο το μελι, ἐκκακησει τις. τις γαρ ἡμων ου συνειδεν ἑαυτῳ πινοντι ου μετα βουλης, και μεθυσθεντι; τις ἡμων καθαρευει ἀπο κλοπης, και ἀπο του μη πεπορικεναι τα ἐπιτηδεια δεοντως; ἀλλ᾽ ὁρα τι λεγει ὁ λογος· μη πλανασθε, ὁτι ουτοι βασιλειαν θεου ου κληρονομησουσι. το κατα τον τοπον μυστηριον κεκρυφθαι δει, ἱνα μη ἐκκακηση ὁ πολυς: ἱνα μη μαθωντα πραγματα προσδοκηση την ἐξοδον, ουκ ὡς ἀναπαυσιν, ἀλλ᾽ ὡς κολασιν. ἡ τις εὑρεθησεται Παυλος ὁ δυναμενος λεγειν, καλλιον γαρ ἀναλυσαι, και συν Χριστῳ εἰναι; ἐγω δε ου δυναμαι τουτο λεγειν. οἰδα γαρ, ὁτι ἐαν ἐξελθω, τα ἐμα ξυλα καυθηναι ἐν ἐμοι δει. ξυλα δε ἐχω τας λοιδοριας, ξυλα ἐχω τας μεθας, ξυλα τας κλοπας, και ἀλλα μυρια ξυλα ἐπῳκοδομησα μου τη οἰκοδομη. ὁρας, ὁτι ταυτα παντα λανθανει τους πολλους των πεπιστευκοτων, και καλως λανθανει. και ἑκαστος ἡμων οἰεται, ὁτι μη εἰδωλολατρευσεν,

ἐπει

quidem suavia sunt abdita, quædam item amara sunt abscondita. Cum videris filio patrem, perinde ac si odisset, minantem, & terribilibus verbis eum objurgantem, nec ullam in eum caritatem præ se ferentem, sed obtegentem paternum amorem, perspicies ipsum velle filium decipere. Non enim expedit filio ut paternum noverit amorem voluntatisque affectum; alioquin dissolvetur, non emendabitur. Idcirco paterni amoris dulcedinem occultat, & minarum amaritudinem ostendit. Idem proportione servata, ac pater & medicus, facit Deus. Sunt amara quædam, quæ etiam justissimum ac sapientissimum sanant. Omnis enim, qui peccaverit, pro peccatis puniendus est. *Nolite errare, Deus non irridetur. Sive fornicator, sive adulter, sive mollis, sive masculorum concubitor, sive fur, sive ebriosus, sive maledicus, sive raptor, regnum Dei non possidebunt.* Hoc si intellectum, diligenterque consideratum fuerit ab his, qui medici ferrum sub spongia conditum conspicere aut amarum pharmacum sub melle latens bibere nequeunt, erit aliquis, qui animo concidat. Quis enim nostrum sibi non est conscius inconsultæ potationis & ebrietatis? Quis nostrum purus est a furto, aut necessaria sibi juste comparavit? Sed vide, quid dicat sermo: *Nolite errare, hi regnum Dei non possidebunt.* Hujus loci mysterium abscondendum est, ne vulgus animum despondeat, ne cognita re mortem exspectet non uti requiem, sed ut pœnam. Aut quis alter Paulus erit, qui possit dicere: *Melius dissolvi, & esse cum Christo.* Ego quidem id dicere nequeo. Scio enim fore ut, ubi hinc migravero, mea ligna comburantur. Ligna porro habeo obtrectationes; ligna habeo ebrietates; ligna furta, sexcentaque alia ligna super ædificium meum construxi. Vides hæc omnia plurimos fideles latere? & bene latent: & unusquisque nostrum, quia idola non coluit, quia non est fornicatus, (utinam

ἐπει μη πεπορνευκεν, εἴθε κἂν ἐπι των τοιυτων καθ
ρευωμεν, ὁτι ἀπαλλαγεις τυ βιυ σωθησεται. ὑ βλεπομ
ὁτι τυς παντας ἡμας παρασαθηναι δει ἐμπροσθεν
βηματος τυ Χριςυ, ἱνα κομισηται ἑκαςος τα ἰδια τυ σ
ματος προς ἁ ἐπραξεν, εἰτε ἀγαθον, εἰτε φαυλον. ὑ β
πομεν τον εἰρηκοτα, πλην ὑμας ἐγνων ἐκ παντων των
λων της γης. δια τυτο ἐκδικησω ἐφ' ὑμας ἐπι παντα
ἐπιτηδευματα ὑμων· ὐχι τινα μεν, τινα δε ὐ. ἐπει το
ὁ ἰατρος ἐνιοτε ἀποκρυπτει τον ἰατρικον σιδηρον ὑπο
ἀπαλον και τρυφερον σπογγον, κρυπτει δε και ὁ πα
την φιλοςοργιαν δια της ἐκφρασεως της ἀπειλης. κα
ἀπαται αἱ μεν ἀφαιρυσι τα ςεατωματα, και τυς κιρ
και εἰ τι ἀλλο βλαπτει την τυ σωματος παρασκευη
δε περιαιρει την ἀπαιδευσιαν και την χαυνωσιν· τοι
δε τι νενοηκε ποιειν τον θεον ὁ προφητης μυςικως, και ἰδο
ἠπατηθη ὑπο τυ θευ ἐπι καλῳ λεγει· ἠπατησας με κυ
και ἠπατηθην. ἠγαγεν αὐτον ἐπι την τηλικαυτην ἐςα
ὡςε και εἰπειν τῳ θεῳ, ἀπατησον με, εἰ τυτο συμφε
ἀλλη γαρ ἀπατη ἡ ἀπο τυ θευ· ἀλλη ἡ ἀπατη ἡ ἀπο
ὀφεως. ὁρα τι λεγει ἡ γυνη τῳ θεῳ· ὁ ὀφις ἠπατησε
και ἐφαγον. και ἡ μεν ἀπατη ἡ ἀπο τυ ὀφεως ἐξειλε
Αδαμ και την γυναικα αὐτυ ἀπο τυ παραδεισυ τυ Θ
ἡ δε ἀπατη ἡ γενομενη τῳ προφητῃ εἰποντι, ἠπατη
με κυριε, και ἠπατηθην, ἠγαγεν αὐτον ἐπι τηλικαυ
της προφητειας χαριν, ἐπι τῳ αὐξησαι ἐν αὐτῳ την
ναμιν, ἐπι τῳ τελειωθηναι αὐτον, και δυνηθηναι ὑ
ρητησασθαι μετα τυ μη φοβεισθαι ἀνθρωπον, τῳ βυ
ματι τυ λογυ τυ θευ. ταυτα μεν ὑν και ἡμεις νοου
και ἐπι τυ παροντος, και εὐξωμεθα ἀπατασθαι ὑπο
θευ. μονον μη ὁ ὀφις ἀπατησατω ἡμας. και ἀλλο
τυτῳ συγγενες γεγραπται ὁτι εἰρηται ἐν τῳ Ησαϊᾳ·
ριος γαρ ἐκερασεν αὐτοις πνευμα πλανησεως. ἐπιςη
κἀκει τι ποιει το πνευμα της πλανησεως κιρναμενον α
τυ θευ. καλως δε, ὁτι ὐκ ἀκρατον δεδωκεν ὁ θεος το πν
μα της πλανησεως, ἀλλ', ὡς ὠνομασεν ὁ προφητ
ἐκερασεν αὐτο.

Παρα-

n his saltem puri simus) putat, se, ubi ex hac vita excesserit, salvum fore. Non consideramus, *nobis omnibus standum esse ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, pro ut gessit, sive bonum, sive malum.* Non attendimus dicenti: *Verumtamen vos cognovi ex omnibus tribubus terræ; ideo ultionem sumam de vobis quoad omnia studia vestra:* non quoad aliqua quidem; quoad aliqua vero non. Quoniam igitur medicus quandoque medicinale ferrum occultat sub fraudulenta mollique spongia, & pater minas jactando suam erga filium benevolentiam tegit, & quoniam inter fraudes, aliæ quidem tumores & varices, & si quid aliud corporis structuræ noxium est, illa vero ignorantiam & oscitantiam tollit, tale quippiam mystice Deum agere Propheta intellexit, & videns se deceptum a Deo in bonum, ait: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Eum in tantum mentis excessum rapuerat, ut etiam diceret Deo: decipe me, si id conducit. Alia enim est fraus, quæ fit a Deo, & alia frans, quæ fit a serpente. Vide quid dicat mulier Deo: *Serpens decepit me, & comedi.* Serpentis fraus Adamum & uxorem ejus ejecit e paradiso Dei, sed fraus, quam passus est Propheta dicens: *Decepisti me Domine, & deceptus sum*, ipsum ad tantam prophetiæ gratiam evexit, aucta quæ in eo erat virtute, ut perfectionem adeptus, voluntati verbi Dei nullo hominum timore deterritus subministrare posset. Hæc igitur & nos intelligentes optemus a Deo decipi & nunc & in posterum. Tantummodo serpens non decipiat nos. Huic simile est quod in Isaia legitur: *Dominus enim miscuit eis spiritum erroris.* Advertes etiam ibi, quid agat spiritus erroris mixtus a Deo. Bene autem habet, quod non merum dederit Deus spiritum erroris, sed, ut nominavit Propheta, miscuit illum.

Παρακινδυνευσαι θελω, και παραδειγμα δουναι ὠφελημενων ἠπατημενων. εἰσι τινες οἱ δια τουτο ἀσκουντες ἀγνειαν και την καθαροτητα, και ἀλλοι οἱ δια τουτο ἀσκουσι την μονογαμιαν, ἐπει προσεδοκησαν ἀπολλυσθαι τον συνουσιασαντα γαμικως, ἀπολλυσθαι τον διγαμησαντα. συγκρινομεν καθ' ἑαυτους. ὁτι λυσιτελει τη μονογαμῳ ἠπατησθαι και οἰεσθαι κολαζεσθαι, και αἰωνιῳ κολασει παραδιδοσθαι την διγαμον, ἱνα μεινῃ μονογαμος και καθαρα, ἡ γνωναι το ἀληθες, και διγαμησαι νομιζω. παντος ουτινοσουν βλεποντος το ἀκολουθον, ἐστιν εἰπειν ὁτι μακαριωτερον μεν ἠν το καθαρευειν, και μη διγαμειν μη ἠπατημενην, και ὁραν ὁτι μετεχει μεν σωτηριας τινος και ἡ διγαμος, ου μην τοσαυτης μακαριοτητος, ὁσης ἡ καταρευσασα· εἰ δε μη δυναται τουτο, βελτιον το ἠπατησθαι, ὡς ἀπολλυμενων διγαμων και δια την ἀπατην καθαρευειν, ἡ το ἀληθες ἐγνωκεναι, και ἐν ἐλαττονι γεγονεναι τῳ των διγαμων ταγματι. τοιουτον τι ἑυρησεις και ἐπι τινων ἀσκουντων την ἀγνειαν, και την καθαροτητα την παντελη. πολλα δ' ἀν και ἀλλα ἑυρεθειη κατα ἀπατην ἀφ' ἡμων γενομενα, και ὠφελουντα ἡμας. ποσοι δε νομιζομενοι σοφοι, ἑυροντες το περι κολασεως ἀληθες, και διελθοντες δηθεντα της ἀπατης, ἐν χειρονι γεγονασι βιῳ; ἐλυσι τελει αὐτους φρονειν, ὡς ἐφρονουν προτερον, περι του, ὁ σκωληξ αὐτων ου τελευτησει, και ὁτι το πυρ αὐτων ου σβεσθησεται, και ὁτι ἐσονται εἰς ὁρασιν πασῃ σαρκι· και ὁτι το ἀχυρον κατακαυθησεται πυρι ἀσβεστῳ. ἐαν δε ἀλλο τι φαντασθεντες παρα την πρωτην αὐτων, ἐν οἱς μελλουσι του πλουτου της χρηστοτητος του θεου και ἀνοχης και της μακροθυμιας καταφρονειν, ὁρα εἰ μη ἀληθως δια τουτο, ἐπει μη ἐδοξαν ἠπατησθαι, ἐθησαυρισαν αὐτοις ὀργην ἐν ἡμερᾳ ὀργης και ἀποκαλυψεως και δικαιοκρισιας του θεου, ουκ ἀν θησαυρισαντες εἰ ἠπατηθησαν. ταυτα δια την ἀπο θεου ἀπατην, ἐπει εἰπεν ὁ προφητης, ἠπατησας με κυριε, και ἠπατηθην. παρελθωμεν δε

ἰδιᾳ

4. Periculum facere volo & eorum afferre exemplum, qui utiliter decepti sunt. Sunt nonnulli, qui ideo castitatem & puritatem servant, quia sibi in animum induxerunt perire eum, qui nuptialem coitum expertus fuerit, & sunt alii, qui ad secundas convolare nuptias nolunt, quod eas damnabiles putent. Comparamus inter se illos. Ei, quæ unicas nuptias contraxit, arbitror conducibilus esse decipi & putare bigamam damnandam & pœnis æternis esse afficiendam, ut ipsa a secundis nuptiis abstineat & puritati studeat, quam rei veritatem agnoscere & bigamam fieri. Cum unusquisque videat, quid sequatur, dici potest, præclarius quidem cum illa actum futurum fuisse, si non decepta castitatem servasset, secundis nuptiis non se implicuisset, & novisset alicujus salutis eam etiam, quæ bis nubit, non tamen tantæ beatitudinis, quantæ illa quæ, cum posset bis nubere, puritati studet, participem esse: si vero id non potest, satius esse, ut decepta bigamos perire putet, & decepta puritati studeat, quam ut veritate cognita in inferiorem descendat bigamorum locum. Tale quidpiam reperies etiam in quibusdam, qui castitatem colunt, & perfectam puritatem. Multa item alia reperies, quæ a nobis fiunt, deceptis quidem, sed ad utilitatem. Quot inter sapientes habiti, cognita veritate de pœnis, & errore depulso, pejorem vitam exegerunt? Præstitisset ipsos sentire, uti prius sentiebant de istis: *Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in visionem omni carni:* &, *palea comburentur igni inextinguibili.* Si autem aliud quippiam quam antea cogitabant, in animum sibi inducentes, divitias bonitatis Dei, & patientiæ, & longanimitatis despecturi sunt, vide an non vere, propterea quod non visi sunt decipi, thesaurisaverint sibi iram in die iræ, & revelationis justi judicii Dei, nequaquam thesaurisaturi, si fuissent decepti.

ἰδίᾳ καὶ τὸ, ἠπατήθην. διὰ τί ἐκ εἶπε μόνον, ἠπάτησάς με κύριε, ἀλλὰ προσέθηκε καὶ τὸ, ἠπατήθην; ἔστι ἐνίοτε ἐπινοῆσαι τὸ ἀπατᾷν ἐνεργᾶντά τινα τὴν ἀπάτην, ἄλλον δὲ φυλασσόμενον ἀπατηθῆναι, καὶ ἐκ ἀπατώμενον. ὅταν δὲ ὁ μὲν ἐνεργήσῃ τὸ ἀπατᾷν, ὁ δὲ μὴ φυλάξηται ἀπατηθῆναι, ἀλλ᾽ ἐμπέσῃ εἰς τὴν ἀπάτην, εἴποι ἄν· ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. ἐγὼ δὲ γενόμενος κατὰ τὸν τόπον καὶ τοιαῦτά τινα εἴποιμι· ὁ ἐὰν λέγῃ μοι ὁ ὄφις, κἂν ἀληθῆ μοι λέγῃ, κἂν ἀπατᾷν μεθέλῃ, ὑφορῶμαι αὐτᾶ τᾶς λόγας, πειθόμενος, ὅτι εἴτε ἀπατᾷ με, εἴτε ἀληθεύει, βλάπτει με. καὶ ἡ ἀλήθεια γὰρ αὐτᾶ βλάπτει. ἐδὲν ὠφέλιμον ἀπὸ τᾶ ὄφεως γίνεται. ἐπεὶ μὴ δύναται δένδρον πονηρὸν καρπᾶς ἀγαθᾶς ἐνεγκεῖν. ὁ ἐὰν δὲ λέγῃ μοι ὁ θεὸς, καὶ πείθομαι ὅτι θεός ἐστιν ὁ λέγων, ἕτοιμός εἰμι παρέχειν ἐμαυτόν. ἀληθεύει, δέχομαι. ἀπατᾷν μεβᾶλεται, ἑκὼν ἀπατῶμαι, θεός με μόνος ἀπατάτω· καὶ ἐπεὶ παρέχω ἐμαυτὸν πειθόμενος θεὸν εἶναι τὸν λέγοντα, καὶ ἀπατᾶσθαι, καὶ ἐ περιεργάζομαι. θέλω ἀπατώμενος μὴ ὑπ᾽ ἄλλᾶ, ἀλλ᾽ ὑπὸ τᾶ θεᾶ ἀπατηθῆναι. διὰ τᾶτο λέγω ὅτι ἐ μόνον σὺ ἐνηργήσας τὸ ἀπατᾷν, ἀλλ᾽ ὅτι κᾀγὼ πέπονθα τὸ ὑπὸ σᾶ ἀπατᾶσθαι. καὶ κατὰ τᾶτο λέγω, ὅτι ἠπάτησάς με κύριε, καὶ ἠπατήθην. τί δὲ ἀκολᾶθει τῷ τὸν θεὸν εἶναι ἀπατῶντα, καὶ ἄνθρωπον εἶναι τὸν ἀπατώμενον; ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης. τότε με κρατεῖ, ἐάν με κατ᾽ ἀρχὰς ἔτι νήπιον ἐν χριστῷ ἀπατήσῃ, καὶ κρατήσας δύναται. ἐὰν δὲ μὴ κρατήσῃς, τότε μοι χρεία πόνων, ἐκράτησας, καὶ ἠδυνάσθης.

Ἑξῆς τᾶτοις λέγει, ἐγενόμην εἰς γέλωτα, πᾶσαν ἡμέραν διετέλεσα μυκτηριζόμενος. καὶ εἰς τᾶτον τὸν τόπον

πον

Atque hæc de ea, quæ a Deo fit fraude, quoniam dixit Propheta: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Breviter dispiciamus separatim etiam istud: *Deceptus sum.* Cur non dixit tantum: *Decepisti me Domine,* sed addidit: *Deceptus sum?* Interdum licet animo concipere quempiam, qui decipere moliatur, alium vero, qui sibi a fraude caveat, & non decipiatur. Cum ille fraudem paraverit, alter vero sibi non caverit, sed in fraudem inciderit, tunc iste potest dicere: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Ego vero quoniam hunc locum attigi, istiusmodi quædam dixero. Quodcumque mihi dixerit serpens, seu verum dicat, seu decipere me velit, ejus verba mihi suspecta sunt, utpote cui persuasum est eum, sive decipiat me, sive verum dicat, mihi nocere: nam & veritas ejus noxia est: nihil quod prosit a serpente fit; quando quidem *non potest arbor mala fructus bonos ferre.* Quicquid vero mihi dicat Deus, cum mihi persuasum est Deum esse qui dicit, paratus sum me ipsum dedere. Vera dicit? Suscipio. Decipere me vult? Lubens decipior, dummodo solus Deus me decipiat. Et quia me ipsum trado, certus Deum esse, qui loquitur, nihil curo decipi. Volo cum decipior, a nullo alio, sed a Deo decipi. Idcirco dico, te non solum operatum esse fraudem, sed eam me quoque a te ultro passum esse: & hoc sensu dico: *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Quid porro sequitur ex eo, quod Deus decipiat, & homo decipiatur? *Obtinuisti & potuisti.* Tunc me obtinet, quando me in principio adhuc infantem in Christo deceperit, & obtinendo potest. Si autem non obtinueris, tunc laboribus mihi opus est. *Obtinuisti & potuisti.*

5. Post hæc ait: *Factus sum in derisum, tota die perseveravi subsannatus.* In hunc quoque locum hæc audivi, Jeremiam fuisse temporibus iniquissimorum hominum: sub ipso igitur captivitas contigit, & eo

πον ταυτα ἤκουον, ὅτι Ἰερεμιας γεγονε κατα χρονους ἁμαρτωλοτατων. ἐπ᾽ αὐτου γουν γεγονεν ἡ αἰχμαλωσια. και οὕτως ἦσαν ἁμαρτωλοι, ὥστε μυκτηριζειν, και γελᾳν, και χλευαζειν, εἴ ποτε ὁ προφητης το προοιμιον ἐλεγε το προφητικον, το, ταδε λεγει κυριος. ἐγελων οἱ ἀκουοντες, και ἐμυκτηριζον τα λεγομενα. ἐφυλαξατο εἰπειν το, ταδε λεγει κυριος, ὁ ἀπατηθεις, και ὠφεληθεις ἐκ του ἀπατασθαι. διο και αὐτος βουλομενος ἀπατᾳν, ἐπι τῳ ὠφελεισθαι ἐκ του ἀπατᾳν, ἐλεγεν, ὅτι ἐμους ὑμιν λαλω, ἐπει οὐκ ἀκουετε του κυριου λογους. εἶτα ἐκεινοι παρειχον τας ἀκοας, ὡς λογοις Ἰερεμιου, και ἤκουον λογων θεου. ταυτα δε μοι ἐλεγεν, ὁ παραδιδους μοι τον τοπον ἐξεταζων τα προοιμια και τας ἀρχας των προφητειων. ἐστι τοινυν και ἀρχη της προφητειας Ἰερεμιου παρα μεν ἡμιν, ὡς οἱ ἑβδομηκοντα παραδεδωκασιν, οὐκ οἶδ᾽ ὅτι σκοπησαντες· το ῥημα του θεου, ὃ ἐγενετο ἐπι Ἰερεμιαν τον του Χελκιου ἐκ των ἱερεων· ἐν δε τῳ Ἑβραϊκῳ, και ταις λοιπαις ἐκδοσεσι, λογοι Ἰερεμιου υἱου Χελκιου. και παντες συνεφωνησαν τῳ εἰπειν, λογοι Ἰερεμιου υἱου Χελκιου. δια τι οὖν λογοι Ἰερεμιου; ἐπειδηπερ το προοιμιον αὐτῳ ἐν τῳ λεγειν προς τους μη βουλομενους ἀκουσαι, ἦν, ἀκουσατε μου τους λογους. και ἡμεις ἐσθ᾽ ὅτε τοιαυτα, ὅταν λυσιτελες ἡμιν φανῃ, ποιουμεν. ἐνιοτε λογους ἀπο των ἐθνων προσαγομεν, βουλομενοι αὐτους προσαγαγειν τῃ πιστει· και ἐαν ἰδωμεν ὅτι διαβεβλημενοι εἰσι προς χριστιανισμον, και βδελυσσονται το ὀνομα, και μισουσι το ἀκουσαι ὅτι οὗτος ὁ λογος χριστιανων ἐστιν, οὐ προσποιουμεθα χριστιανον λεγειν λογον ὠφελιμον· ἀλλ᾽ ὅταν ὁ λογος ἐκεινος κατασκευασθῃ κατα δυναμιν ὑφ᾽ ἡμων, και δοκουμεν ἐρᾳν τον ἀκροατην οὐκ ὡς ἐτυχε του λεγομενου ἀκουσαντα, τοτε ὁμολογουμεν ὅτι οὗτος ὁ ἐπαινετος λογος χριστιανων λογος ἦν· και ποιουμεν τι παραπλησιον τῳ εἰποντι οὐκετι, ταδε λεγει κυριος, ἀλλα, ἀκουσατε λογους ἐμου Ἰερεμιου· ταυτα δια το· ἐγενομην εἰς γελωτα. και ἡμεις ἀγανακτουμεν, ἐαν ποτε λαλουντες γελασθωμεν, ὅπου ὁ Ἰερεμιας ὁ τοιουτος φησιν· ἐγενομην

εἰς

iniquitatis devenerant, ut ſubſannarent, deriderent, ludibrioque haberent, ſi quando Propheta procemium adhibebat propheticum iſtud: *Hæc dixit Dominus.* Irridebant audientes, & ſubſannabant quæ dicebantur. Qui deceptus fuerat, cui fraus utilitati fuerat, verebatur dicere: *Hæc dicit Dominus.* Quamobrem & ipſe volens decipere & decipiendo utilitatem percipere, aiebat: meos ſermones propono vobis, quoniam ſermones Domini non auditis. Præbebant deinde illi aures tanquam ſermonibus Jeremiæ, & verba Dei audiebant. Hæc mihi dicebat, qui hunc locum enarabat, examinans procemia & prophetiarum initia. Prophetiæ igitur Jeremiæ initium apud nos quidem tale eſt, quale exhibent Septuaginta, qui, neſcio quid, in mente habuerint, cum verterunt: *Verbum Dei, quod factum eſt ad Jeremiam filium Chelciæ de ſacerdotibus*, ſed in textu hebraico & reliquis editionibus habetur: *Verba Jeremiæ filii Chelciæ*, & omnes conſentiunt dicendo: *Verba Jeremiæ filii Chelciæ.* Sed cur *verba Jeremiæ?* Quoniam cum eos, qui ſermonem audire nolebant, alloqueretur, procemium illi fuit: *Audite ſermones meos.* Et nos quandoque idem facimus, cum id uſui nobis eſſe videtur. Nonnunquam ab ethnicis ſermones mutuamur, ut illos ad fidem adducamus, & cum viderimus eos ita a chriſtianiſmo averſos, ut vel ipſum nomen execrentur & oderint, ſi audierint chriſtianorum eſſe ſermonem, non præ nobis ferimus chriſtianum utili ſermoni proferendo eſſe idoneum, ſed cum ejusmodi ſermo pro virili fuerit a nobis ſtabilitus, & viderimus cupidum auditorem non vulgari modo, id, quod dicitur, auſcultantem, tunc confitemur hunc laudabilem ſermonem, chriſtianorum eſſe ſermonem, & ſimile quidpiam facimus, ut is, qui dixit, non ſtatim: *Hæc dicit Dominus*, ſed, audite ſermones, quos ego dico Jeremias. Hæc propter illud: *Factus ſum in deriſum.* Et nos,

λαϰ, ἀναιρϰμενοι,
ἐπασχον, ϰαι ὑπει
δοξαν την παρ αυ
λογον, τυχωσι τϰ
μεραν διετελεσα μυϰ
γενεαν ἐϰεινην, ὁτι ϰ
φητης ὁ μυϰτηριζομε
μυϰτηριζομενος.

Οτι πιϰρω λογω
γελως· ἡς ἐπαγγελ
Ισααϰ. ἑρμηνευεται γ
λως, δηλονοτι ἐϰ τϰ
γελασετε. ἡ δε ἐπαγγ
γελια, υἱοι θεϰ ϰληθησ
ϰληρονομησϰσι την γην
ϰρανων· ϰτως ἐϛιν ἐπι
ἐναντιον ὁ μαϰαριζομεν
τϰτω τω ἀγαθω γελω
συναδει μεν ὁ μαϰαριζ
τοις ἐναντιοις ταλανιζ

si quando loquentes risu excipimur, indignamur, cum tantus propheta Jeremias dicat: *Factus sum in derisum, tota die perseveravi subsannatus.* Quid dico Jeremias? Etiam meus Jesus subsannabatur. *Audiebant* enim, inquit, *omnia hac Pharisai, qui erant avari, & deridebant illum.* Sed Dominus subsannat omnes, qui subsannant verba Dei. *Factus sum in derisum.* Vide, qualiter vixerint prophetæ, nunc derisi, nunc periculis expositi, projecti, lapidibus a populo petiti, e medio sublati, odio habiti, in fugam conjecti. Plurimum perpessi sunt & sustinuerunt, ut secundum voluntatem Dei ab eo solo gloriam quærentes, prædicando verbum, finem a Deo propositum consequerentur. *Tota die perseveravi subsannatus.* Accusatur illa generatio, quod non paucis diebus fuerit ab ea subsannatus Propheta, sed tota die perseveraverit subsannatus.

6. *Quia amaro verbo meo ridebo.* Est quædam promissio risus, de qua promissione nomen accepit patriarcha Isaac. Risus quippe interpretatur. Risum porro promitti liquet ex hoc: *Beati qui nunc lugent.* Sequitur promissio: *Quoniam ridebitis.* Sicuti promissio est: *Filii Dei vocabuntur*; &, *Deum videbunt*; &, *hereditabunt terram*; &, *ipsorum est regnum cælorum*: ita promissio est risus, cui opponitur luctus, qui beatus dicitur. Quæres, num huic bono risui secundum alium & alium sensum congruat luctus, qui beatus dicitur, opponatur vero luctus alius, qui miserabilis prædicatur, & illos manet, qui e contrario nunc rident. Væ etenim illis, qui nunc rident, quoniam lugebunt & flebunt. Alius quippe luctus, qui beatus dicitur, alius, qni illos manet, qui male vixerint. Utrum autem etiam ille finem quempiam habiturus sit utilem, nescio. Quid dico? Audi Paulum. Cum docebat, id satagebat, ut ex ejus sermonibus auditores contristarentur, & confitetur se

tunc

..., και καταβα...
λας, αναιρεμενοι, ...
επασχον, και υπε...
δοξαν την παρ' αυ...
λογον, τυχωσι τ...
μεραν διετελεσα μυ...
γενεαν εκεινην, οτι ...
φητης ο μυκτηριζομ...
μυκτηριζομενος.

Οτι πικρω λογω...
γελως· ης επαγγελ...
Ισαακ. ερμηνευεται ...
λως, δηλονοτι εκ τ...
γελασετε. η δε επαγγ...
γελια, υιοι θεε κληθησ...
κληρονομησεσι την γην...
ερανων· ετως εστιν επ...
εναντιον ο μακαριζομε...
τετω τω αγαθω γελω...
συναδει μεν ο μακαριζ...
τοις εναντιοις ταλαν...

si quando loquentes risu excipimur, indignamur, cum tantus propheta Jeremias dicat: *Factus sum in derisum, tota die perseveravi subsannatus.* Quid dico Jeremias? Etiam meus Jesus subsannabatur. *Audiebant* enim, inquit, *omnia hæc Pharisæi, qui erant avari, & deridebant illum.* Sed Dominus subsannat omnes, qui subsannant verba Dei. *Factus sum in derisum.* Vide, qualiter vixerint prophetæ, nunc derisi, nunc periculis expositi, projecti, lapidibus a populo petiti, e medio sublati, odio habiti, in fugam conjecti. Plurimum perpessi sunt & sustinuerunt, ut secundum voluntatem Dei ab eo solo gloriam quærentes, prædicando verbum, finem a Deo propositum consequerentur. *Tota die perseveravi subsannatus.* Accusatur illa generatio, quod non paucis diebus fuerit ab ea subsannatus Propheta, sed tota die perseveraverit subsannatus.

6. *Quia amaro verbo meo ridebo:* Est quædam promissio risus, de qua promissione nomen accepit patriarcha Isaac. Risus quippe interpretatur. Risum porro promitti liquet ex hoc: *Beati qui nunc lugent.* Sequitur promissio: *Quoniam ridebitis.* Sicuti promissio est: *Filii Dei vocabuntur*; &, *Deum videbunt*; &, *hereditabunt terram*; &, *ipsorum est regnum cælorum:* ita promissio est risus, cui opponitur luctus, qui beatus dicitur. Quæres, num huic bono risui secundum alium & alium sensum congruat luctus, qui beatus dicitur, opponatur vero luctus alius, qui miserabilis prædicatur, & illos manet, qui e contrario nunc rident. Væ etenim illis, qui nunc rident, quoniam lugebunt & flebunt. Alius quippe luctus, qui beatus dicitur, alius, qui illos manet, qui male vixerint. Utrum autem etiam ille finem quempiam habiturus sit utilem, nescio. Quid dico? Audi Paulum. Cum docebat, id satagebat, ut ex ejus sermonibus auditores contristarentur, & confitetur se

tunc

φραίνων με, εἰ μὴ ὁ λυπούμενος ἐξ ἐμοῦ; καὶ εἴ τις τι ἱκανός ἐστι κινῆσαι ψυχὴν ἀκροατοῦ μάλιστα ἡμαρτηκότος, τοιούτους εὔχεται λόγους λέγειν, οἵτινες ἀπὸ δυνάμεως καὶ παρατάξεως, καὶ θειότητος καὶ νοημάτων ἀπαγγελλόμενοι ἱερῶν σείουσι τὴν ψυχὴν τοῦ ἀκούοντος, καὶ κινοῦσιν ἐπὶ πένθος, καὶ ἐπὶ κλαυθμόν, καὶ ἐπὶ δάκρυα, ὡς χαίρειν τὸν λέγοντα, ὅτε ἴδῃ τὸ ἀκροατήριον τερπόμενον, καὶ γελῶν ἐπὶ τοῖς λεγομένοις. ὅπου μὲν γὰρ εἰς ἐπαγγελίας ἄγει, ὡς διὰ στενῆς καὶ τεθλιμμένης τῆς ἐν τῷ λυπεῖσθαι ὁδοῦ ἐπὶ τὴν ζωήν, καὶ διὰ τοῦ κλαυθμοῦ ἄγει ἐπὶ τὸν μακαριζόμενον γέλωτα. ὅτε δὲ οὐ τοῦτο ἀνύει, φοβοῦμαι μὴ τοιαῦτα λέγῃ, οἷα οἱ γελῶντες νῦν, ὅτι πενθήσετε, καὶ κλαύσετε. πρὸς τί δέ μοι τοῦτο εἴρηται; ἰ βουλομένῳ ὑπαινίξασθαι ὅτι λέγει, πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι, καὶ παραστῆναι γέλωτα κλαυθμοῦ, καὶ κλαυθμὸν ἐκεῖνον ὃν κλαύσονται οἱ ἐνταῦθα γελῶντες, τάχα τοῦ θεοῦ πραγματευομένου ἐγγεννῆσαι αὐτοῖς κλαυθμόν. ἐκεῖ γὰρ ἔσται ὁ κλαυθμός, καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. καὶ τοῦτο πραγματεύεται ὁ θεὸς ὁρῶν ὅτι ὁ κλαίων ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασιν, ὁ θρηνῶν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις παρανομήμασιν, ἤδη εἰς συναίσθησιν ἐλήλυθε τῶν ἰδίων κακῶν. ὡς εἴθε ἕκαστος ἡμῶν καθ' ἕκαστον ἁμάρτημα ἔλεγε, λούσω καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου βρέξω. ὡς εἴθε ἕκαστος ἡμῶν ἔλεγεν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις ἁμαρτήμασι κλαίων, ἐγενήθη μοι τὰ δάκρυα μου ἄρτος ἡμέρας καὶ νυκτός. ἐὰν μου ὁ λόγος πικρότερος ἐνταῦθα ᾖ, πικρότερος δὲ διὰ τὸ θλίβεσθαί με, δι' αὐτὸν ἀηδίζονται οἱ ἀκούοντες οἱ ἐλεγχόμενοι. ὅταν βαρῶνται τὸν λέγοντα, οἶδα ὅτι ἐπὶ τῷ πικρῷ λόγῳ μου τὸ τέλος ἐστὶ γελᾶν, γελᾶν δὲ τὸν τῶν μακαριζομένων γέλωτα. καὶ τοῦτο τάχα εἰδὼς ὁ προφήτης ἔλεγεν, ὅτι πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι· ἤδη μὲν πικρῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐκ ἤδη γελῶ, ἀλλὰ πικρῷ λόγῳ μου γελάσομαι.

Ἀθεσίαν καὶ ταλαιπωρίαν ἐπικαλέσομαι. θεὸν ἐπικαλεῖται ὁ δίκαιος, τὴν σοφίαν ἐπικαλεῖται καὶ ὁ ἄδι-

κος·

tunc maxime lætatum esse, quando quis contristabatur ex ipso; ait enim: *Et quis est, qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me?* Et si quis idoneus est ad movendum auditoris præsertim peccatoris animum, ejusmodi optat proferre verba quæ virtute, ordine, divinitate, atque sacrorum sensuum pondere percellant auditoris animum, & moveant ad luctum, ad fletum, ad lacrymas, ita ut gaudeat orator, cum viderit auditores gaudio delibutos iis, quæ dicuntur arridere. Nam quando ad promissiones ducit, tanquam per angustam & mœroribus plenam viam ad vitam, ita per fletum ducit ad beatum risum. Cum vero hoc non perficit, timeo ne dicat talia: *Væ vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis.* Quorsum autem hæc a me dicta sunt, nisi quod subobscure volui indicare, quid dicat his verbis: *Amaro verbo meo ridebo,* & ostendere risum fletus & fletum illum, quem fundent ii, qui hic rident, Deo fortasse luctu eos afficiente? *Ibi enim erit fletus & stridor dentium.* Atque id agit Deus videns flentem ob propria peccata, & lugentem ob propria delicta jam in conscientiam suorum malorum venisse. Utinam unusquisque nostrum pro singulis suis peccatis diceret: *Lavabo per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo.* Utinam unusquisque nostrum ob sua peccata flendo diceret: *Fuerunt mihi lacrymæ meæ panis die ac nocte.* Si hic oratio mea acerbior sit, acerbior autem, quoniam angor, auditores qui redarguuntur, illam ægre ferunt; sed cum me dicentem moleste ferunt, scio amaro verbo meo finem fore risum, risum beatorum. Quod fortasse sciens Propheta dicebat: *Quia amaro verbo meo ridebo.* Nunc quidem amaro verbo, & nondum rideo, sed *amaro verbo meo ridebo.*

7. *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Deum invocat justus, sapientiam invocat etiam iniquus. *Erit*

enim,

χος· ἐςαι γαρ, φησιν, ὅτε ἐπικαλεσεσθε με. ἐγω δε οὐκ εἰσακουσομαι ὑμων· ἐκει μεν οἱ ἀδικοι και οἱ δικαιοι δε δηλονοτι ἐπικαλουνται ποτε την σοφιαν· και πας ὃς ἐαν ἐπικαλεσηται το ὀνομα κυριου, σωθησεται· ἐνθα δε ὁ προφητης φησιν, ἀθεσιαν και ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι· ὡς τον θεον, οὑτω την ἀθεσιαν· ὡς τον κυριον, οὑτω την ταλαιπωριαν. ἀρα καλον πραγμα ἐπικαλει Ιερεμιας, ὅτι ἐπαγγελλει λεγων, ἀθεσιαν και ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι; ἀλλα δει κατανοησαι συνθηκας ἁς τιθεμεθα, και τας ἀθεσιας αὐτων, ὅτι ἐςι ποτε συνθηκας θεσθαι κακως, και μετα το θεσθαι συνθηκας κακως, ὅτε ἐπικαλοιμεν την ἀθεσιαν. οὑτω δε και ἐαν κατανοησω την πλατειαν και εὐρυχωρον, την ἀπαγουσαν εἰς ἀπωλειαν, και ὅτι ὁδευων ἐν αὐτῃ οὐ ταλαιπωρω, μεταβαινω ἀπο της πλατειας και εὐρυχωρου ὁδου, και ἐρχομαι ἐπι την ςενην και τεθλιμμενην, και ταλαιπωρων λεγω, ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. ἀθετειν μελλω τας συνθηκας τας προς τον κοσμον και τα κοσμικα πραγματα, ἱνα ἀναλαβω οὐρανιους συνθηκας. ἀθεσιαν ἐπικαλεσομαι· οὑτω δε καταλιπων τον βιον τον της πλατειας και εὐρυχωρου ὁδου, και ἐρχομενος ἐπι την ςενην και τεθλιμμενην, ἱνα γενωμαι ταλαιπωρος ὡς Παυλος, λεγω, ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. οὐ γαρ πας ἀνθρωπος ἐρει, ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος, τις με ῥυσεται ἐκ του σωματος του θανατου τουτου; ἀλλ' ὁ νοησας το σωμα του θανατου, ὁ ῥυσθηναι βουλομενος ἀπο του σωματος του θανατου τουτου, ἐρει το, ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος. ὁ δε φιλοσωματων, ὁ πολυς, ὁ ἀπιςων τῳ μελλοντι αἰωνι, οὐ λεγει, ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος, ἀλλα μακαριζει ἑαυτον, ὅτι ἐςιν ἀνθρωπος, και ἐπι τῳ εἰναι ἐν τῳ του θανατου σωματι. ἐαν οὐν δυνηθω νοησαι πως Παυλος εἰπε, ταλαιπωρος ἐγω ἀνθρωπος, μηδεπω ἐπικαλεσαμενος την ταλαιπωριαν, ἐπικαλεσομαι αὐτην ἐκ του ἀθετησαι τας προς την κακιαν συνθηκας, και λεγω ὡς ὁ Ιερεμιας, ἀθεσιαν και ταλαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. οὐ γαρ εἰπεν, ἀθεσιαν θεου ἐπικαλεσομαι. θελω παραδειγμα δουναι

ἀπο

enim, inquit, *non invocabitis me, sed [illegible] per.* Illic quidem tam injustos quam justos manifestum est invocare nomen Domini; *& omnis qui invocaverit nomen Domini salvus erit*: hic autem Propheta dicit: *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Sicut Deum, sic prævaricationem; sicut Dominum, sic miseriam. Num rem bonam invocat Jeremias, cum premittit dicens: *Prævaricationem & miseriam invocabo?* Sed consideranda sunt pacta, quæ inimus, & quomodo frangantur; nonnunquam enim pacta male contrahuntur, quibus male initis [illegible] prævaricationem invocemus. Ita si cognovero latam & spatiosam viam, quæ ducit ad interitum, & in qua per eam iter faciens nihil molesti patior, de lata illa & spatiosa via transiero ad angustam & arctam, etiam mala sustinens dico: *Miseriam invocabo.* Dissolvam fœdera, quæ cum mundo & rebus humanis inita, ut cœlestia recipiam. *Miseriam invocabo.* Ita porro deserens vitam latæ & spatiosæ viæ, veniensque ad angustam & arctam, ut fiam miser quemadmodum Paulus; dico: *Miseriam invocabo.* Neque enim homo quilibet dicet: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Sed qui intellexerit corpus mortis, qui liberari voluerit de corpore mortis hujus, is dicet: *Infelix ego homo.* Qui vero corpus amat, quod vulgus hominum solet, qui futurum sæculum non credit, nequaquam dicet: *Infelix ego homo*; sed beatum se putat quod homo sit, & versetur in mortis corpore. Igitur si percipere potuero, quomodo Paulus dixerit: *Infelix ego homo*, si miseriam nondum invocavi, invocabo ipsam, pactiones cum vitiis frangendo, & cum Jeremia dicam: *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Neque enim dixit: prævaricationem Dei invocabo. Volo afferre de scriptura exemplum justi pactum frangentis, ut ostendam, quo pacto ille prævaricationem invocarit. Cum Holopherne pacta

fuerat

λογηται, ὁτι ἀθετησαι· τας γαρ προς Ολοφερν
μακαριον ἠν ἐπι τȣ θεȣ. ἐμελλεν ἀθετειν ται
φερνην συνθηκας ἡ Ιȣδηθ. εἰπεν, ἀθεσιαν ἐπι
και ἐπεκαλεσατο γε την ἀθεσιαν. ὀφελον κἀγω
νωμαι, ἱνα εἰπω, ἀθεσιαν ἐπικαλεσομαι, και
μαι την ἀθεσιαν την προς τον ὀφιν, την προς τ
συνθηκας ποτε ὁ ὀφις προς την Ευαν ἐποιησατ
τῳ φιλη, και ὁ ὀφις τῃ γυναικι. ἀλλ᾽ ὁ θεος ἐπ
σατο, ὡς ἀγαθος, τας συνθηκας ταυτας λυθη
φιλιαν ταυτην την κακην διασκεδασαι, και ὡς
λεγει· ἐχθραν θησω ἀναμεσον σȣ, και ἀναμε
ναικος, και ἀναμεσον τȣ σπερματος σȣ, και α
σπερματος αὐτης. εὐγνωμενως ȣ̓ν ἀκȣοιμεν,
ἐχθραν ποιει την προς τονδε, ἱνα φιλιαν ποιη
τον Χριςον· ἀδυνατον γαρ ἁμα εἰναι φιλον τα
και ὡσπερ ȣ̓δεις δυναται δυσι κυριοις δȣλευειν
δυναται εἰναι φιλος και θεῳ και Μαμωνᾳ, φιλο
και ὀφει· ἀλλα ἀναγκη και την φιλιαν την προς
θραν ποιησαι προς τον ὀφιν, και την φιλιαν τ
ὀφιν ἐχθραν γεννησαι την προς τον Χριςον. ἀθεσ
λαιπωριαν ἐπικαλεσομαι. ἱνα δε μαλλον νοησῃ
πωριαν ἐπικαλεσομαι, διαγραψω ὁ, τι γινομε

fuerat Judith, ut per tot dies egressa preces funderet Deo, quibus elapsis semet Holophernis cubili traderet. Pacta hæc Holophernes admisit, potestatem Judithæ fecit, ut extra tentoria Deum oraret. Quid agendum erat Judithæ? Pacta-ne servanda an frangenda? Certe frangenda, ut omnes fatentur. Pacta enim cum Holopherne inita violare beatum erat apud Deum. Violatura erat Judith pactum cum Holopherne, & dixit: *Prævaricationem invocabo;* & sane prævaricationem invocavit. Utinam is & ego fiam qui dicam: *Prævaricationem invocabo*, & invocem prævaricationem pacti cum serpente, pacti cum diabolo. Pactum olim iniit serpens cum Eva. Illi hæc erat amica, & amicus serpens mulieri. Sed Deus utpote bonus pacta hæc dissolvi, & amicitiam hanc pravam deleri curavit, & uti bonus Deus dicit: *Inimicitiam ponam inter te & mulierem, & inter semen tuum & semen illius.* Pie igitur audiamus, quo pacto Deus inimicitiam inter hunc & illam ponat, ut amicitiam inter illam & Christum conciliet. Fieri enim nequit, ut quis contrariorum simul amicus sit. Et sicut *nemo potest duobus dominis servire*, ita nemo potest amicus esse Deo & Mammonæ, amicus Christo & serpenti; sed necesse est, ut amicitia Christi inimicitias generet cum serpente, & amicitia serpentis inimicitias pariat cum Christo. *Prævaricationem & miseriam invocabo.* Ut vero melius intelligas, quid sit, *miseriam invocabo*, describam, quod fieri solet ab Ascetis. Est enim sæpe, qui cum sit ei liberum nubere, sicque vitare molestiam insurgentis adversus spiritum carnis, eligit non abuti nubendi potestate, sed affligi & tolerare, jejuniis corpus domare, ipsum in servitutem redigere talium ciborum abstinentia, & omnimodo spiritu facta carnis mortificare. Nonne hic miseriam invocavit, cum posset deliciis voluptatibusque se dare, & miseriam non invocare? Si quis ergo Prophe-

ἀρ' ὁ τοιϋτος ϋ την ταλαιπωριαν ἐπεκαλεσατο, παρον ἐπιδϋναι ἑαυτον τρυφῃ και ἡδονῃ, και μη ἐπικαλειϑαι την ταλαιπωριαν; εἰτις ϋν δυναται μιμειϑαι τον προφητην, και ἀθεσιαν, ὡς διηγησαμεθα, ἐπικαλειϑω, και ταλαιπωριαν δε ἐν ταις ἀσκησεσι ἐπικαλεισϑω. ἐτυχε δε την ἱςοριαν εἰναι ἀληϑη και περι Ιερεμιϋ, ὁτι και ἐν ἁγνειᾳ ἐζησεν· εἰπε γαρ αὐτῳ ὁ κυριος, ϋ μη λαβῃς γυναικα, ϋδ' ϋ μη ποιησῃς τεκνα, και ἐν ἁγνειᾳ ἐζησεν. ἀϑεσιαν γαρ και ταλαιπωριαν ἐπεκαλεσατο.

Οτι ἐγενηθη λογος κυριϋ ἐμοι εἰς ὀνειδισμον. μακαριος Ιερεμιας, μη ἐχων ἀλλον ὀνειδισμον ἢ τον λογον τϋ κυριϋ. ἡμεις δε οἱ ταλανες ἐχομεν ὀνειδισμϋς, ϋ δια τον λογον τϋ κυριϋ, ἀλλα δια τα ἡμετερα ἁμαρτηματα, και ὀνειδιζομεϑα, ἐφ' οἱς πταιομεν, και ἐπταισαμεν, και λοιδορϋμεϑα ἐπι ταις κακιαις ἡμων. ὁ δε σωτηρ ϋ τοιϋτϋς ἡμας ὀνειδισμϋς θελει ὀνειδιζεσϑαι λεγων, μακαριοι ἐςε ὁταν ὀνειδισωσιν ὑμας, και διωξωσι, και εἰπωσι παν πονηρον ῥημα καϑ' ὑμων ἑνεκεν μϋ. χαιρετε ἐν ἐκεινῃ τῃ ἡμερα, και σκιρτησατε. ὁ λογος ϋν, φησι, τϋ κυριϋ ἐγενηϑη ἐμοι εἰς ὀνειδισμον και εἰς χλευασμον πασαν ἡμεραν. εἰτα κατανοησον ὡς εἰσιν οἱ προφηται εὐγνωμονες ἀνθρωποι, και ϋκ ἀποκρυπτομενοι τα ἰδια ἁμαρτηματα ὡς ἡμεις, και λεγοντες ϋκ ἐπι των τοτε μονον, ἀλλ' ἐπι πασων των γενεων, εἰ ἡμαρτηκασι. κἀγω μεν ὀκνω ἐξομολογησασθαι τα ἁμαρτηματα μϋ ἐπι των ὀλιγων ἐνταυθα, ἐπει μελλϋσι μϋ καταγινωσκειν οἱ ἀκϋοντες· ὁ δε Ιερεμιας τι παθων ἁμαρτητικον ϋκ ἡδεσϑη, ἀλλα ἀνεγραψεν αὐτϋ την ἁμαρτιαν· ἁμαρτια γαρ ἠν το ἐπιφερομενον ἐν τῳ, και εἰπα, ϋ μη ὀνομασω το ὀνομα κυριϋ, και ϋ μη λαλησω ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτϋ. ἐδιδαχθης παντα ποιειν ἐν ὀνοματι κυριϋ, ἐν ὀνοματι Θεϋ πραττειν. συ δε λεγεις, μη ὀνομασω το ὀνομα κυριϋ. ἀλλα ποιον ὀνομα μελλεις ὀνομαζειν; ὀνομα Θεων ἑτερων, ϋκ ἀναμνησεσθε ἐν ταις καρδιαις ὑμων· και λεγεις, ϋκ ὀνομασω ὀνομα κυριϋ, και ϋ μη λαλησω ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτϋ. λεγει ϋν πεπονϑως τι ἀνθρωπινον, ὁ και ἡμεις κινδυνευομεν πολ-

tam imitari poteſt, prævaricationem, ut expoſuimus, & miſeriam in piis exercitationibus invocet. Id autem vere etiam in Jeremia contigit, cum cælebs caſte vixerit: dixit enim illi Deus: *Non accipias mulierem, neque facias liberos*, & in caſtitate vixit. Prævaricationem namque & miſeriam invocavit.

8. *Quia factus eſt ſermo Domini in opprobrium mihi.* Beatus Jeremias, cui non aliud eſt opprobrio, quam ſermo Domini; nos autem miſeri, quibus opprobrio eſt non verbum Domini, ſed peccata noſtra! Nobis opprobrio ſunt lapſus noſtris tum præſentes tum præteriti. Pro vitiis noſtris maledicta ſuſtinemus. Verum Salvator non hiſce nos opprobriis vexari vult, cum dicit: *Beati eſtis, cum maledixerint vobis, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adverſum vos propter me. Gaudete in illa die & exultate. Sermo* itaque *Domini*, inquit, *factus eſt in opprobrium mihi, & in deriſum tota die.* Conſidera deinde, quam ſint prophetæ candidi homines, non, ſicuti nos facimus, peccata propria occultantes, at palam non tantum ſui ævi hominibus, ſed cunctis generationibus dicentes, ſi quid peccarunt. Ego quidem non audeo confiteri hic meas iniquitates coram paucis, quoniam audientes me condemnaturi ſunt: at Jeremias, cum aliquid deliquiſſet, non erubuit, ſed ſuum peccatum ſcriptis mandavit. Peccatum erat quod ſubditur: *Et dixi: non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius.* Edoctus es omnia in nomine Domini facere, omnia in nomine Domini agere; tu vero dicis: *Non nominabo nomen Domini.* Sed quodnam nomen nominaturus es? Nomen deorum alienorum non recordabimini in cordibus veſtris, & dicis: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius.* Hoc itaque dicit humani aliquid paſſus, quod nobis etiam uſu venire ſolet. Maxime vero ſi quis

λακις πεπονθεναι. και μαλιϛα ει τις συνοιδεν ἑαυτῳ δι την διδασκαλιαν ποτε και τον λογον ταλαιπωρησαντι κα παθοντι και μισηθεντι· πολλακις λεγει, ἀναχωρω, τ μοι και πραγμασιν, ει ἐκ τουτου μισητος ειμι, ἐκ του διδασ κειν, ἐκ του προιεσθαι τον λογον; δια τι ουχι μαλλον ἀναχω ρω ἐπι την ἐρημιαν και την ἡσυχιαν; τοιουτον τι πεπονθε κα ὁ προφητης λεγων· και ειπα, ου μη ὀνομασω το ὀνομα κυ ριου, και ου μη λαλησω ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτου· ἀλλ' ἐπι του τῳ ἀγαθος κυριος ὁ κωλυων τας τοιαυτας ἁμαρτιας τα τηλικουτων ουκ ἀφηκε τον προφητην ἀληθευσαι ειποντα τ προκειμενα, ἀλλα και ἐν τουτῳ ἀθεσιαν ἐπικαλεσασθαι και ἀθετησαι το ειρημενον πεποιηκεν Ιερεμιαν· ειπε μ γαρ, ου μη ὀνομασω το ὀνομα κυριου, και ου μη λαλησ ἐτι ἐπι τῳ ὀνοματι αὐτου. ἐγενετο δε, φησιν, ἐν τῃ καρ δια μου ὡς πυρ καιομενον, φλεγομενον ἐν τοις ὀϛεοις μ και παρειμαι παντοθεν, και ου δυναμαι φερειν. ὁ λογ ὁ του κυριου γεγονε καιων αὐτου την καρδιαν. και ἐγενετ ἡ καρδια μου ὡς πυρ φλεγομενον, καιομενον ἐν τοις ὀϛεοι μου. ὑπεβαλε την ἁμαρτιαν ἡν πεποιηκεν ειπων· ου μ ὀνομασω το ὀνομα κυριου, και ου μη λαλησω ἐπι τῳ ὀνο ματι αὐτου ἐτι. και ἀπεβαλε την ἁμαρτιαν Ιερεμιας ἁμα τῳ ειπειν. ειθε κἀγω ἁμα τῳ ἁμαρτησαι, και ειπει λογον ἁμαρτητικον ᾐσθανομην ὁτι γεγονε πυρ ἐν τῃ καρ δια μου ὡς πυρ καιομενον, φλεγομενον ἐν τοις ὀϛεοις μ ὡϛε με μη δυνασθαι φερειν. μελλει τι ὁ λογος τολμαν ουκ οιδα δε ει συμφερον τῳ τοιουτῳ ἀκροατηριῳ, ειρηκε τ ειναι ειδος πυρος, πυρος ουκ αἰσθητου, κολαζοντος τον κο λαζομενον του πονου, εις το μη φερειν αὐτον. ειπε γαρ ἐγενετο ἐν τῃ καρδια μου ὡς πυρ φλεγομενον και καιομε νον, ουκ ἐν τῃ καρδια μου μονον, ἀλλα και ἐν τοις ὀϛεοι μου· και παρειμαι παντοθεν, και ου δυναμαι φερειν ἐγω φοβουμαι μη τοιουτο ἐϛι το ἀποκειμενον ἡμιν πυρ γι νομενον, ὡς ἐν τῃ καρδια γεγονεν Ιερεμιου. ου πεπονθα μεν δε αὐτο. ει ἐπεπονθειμεν τουτο, και προεκειτο τα δυο πυρα, τουτο το πυρ, και το ἐξωθεν πυρ, ὁ βλε πομεν ἐπι των καιομενων ὑπο των ἡγουμενων των ἐθνων,

ειλομε-

ſibi conſcius eſt, ſe ob doctrinam & ſermonem aliquando male fuiſſe habitum, vexatum, & odio habitum, ſæpe dicit: abeo, quid mihi & negotiis, ſi propterea odio ſum, quod doceam & proferam ſermones? Cur non potius in ſolitudinem & quietem me confero? Tale quidpiam & Propheta paſſus eſt, cum diceret: *Et dixi: non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius.* Sed bonus Dominus, qui hæcce tantorum hominum peccata prohibet, non permiſit Prophetam, a quo hæc dicta ſunt, in hoc eſſe veracem, ſed voluit, ut prævaricationem invocaret, & quod dixerat, re non præſtaret. Dixerat enim: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius. Factus eſt autem*, inquit, *in corde meo quaſi ignis ardens, urens in oſſibus meis, & diſſolutus ſum undique, & non poſſum ferre.* Factus eſt ſermo Domini urens cor ejus. Factum eſt cor meum quaſi ignis ardens, urens in oſſibus meis. Subjecit peccatum quod fecerat, dicens: *Non nominabo nomen Domini, nec loquar ultra in nomine ipſius*, & ſimul ac confeſſus eſt peccatum Jeremias, illud abjecit. Utinam & ego ſtatim atque peccavi, ac verbum reprehenſione dignum protuli, ſentirem in corde meo ignem ardentem, urentem in oſſibus meis, ita ut ferre non poſſim. Audacter quidpiam enunciaturus ſum, quod an his auditoribus profuturum ſit ignoro. Dixit eſſe quoddam genus ignis, ignis, qui ſenſu non percipitur, dolore ita eum, qui cruciatur, afficiente, ut ei ſit intolerabilis. Dixit enim: *Factus eſt in corde meo quaſi ignis ardens, & urens* non tantum in corde meo, ſed & *in oſſibus meis, & diſſolutus ſum, & ferre non poſſum.* Ego vereor, ne talis ſit, qui nobis reſervatur ignis, qualis fuit in corde Jeremiæ. Sed illum non experti ſumus: ſi experti eſſemus, propoſitique eſſent duo ignes, hic, & externus, quo videmus comburi eos, qui a præfectis gentium cruciantur,

εἰλομεθα ἀν ἐκεινο μαλλον το πυρ ἡ τϐτο. ἐκεινο μεν γαρ καιει την ἐπιφανειαν, τϐτο δε καιει την καρδιαν, και ἀρξαμενον ἀπο της καρδιας διϊκνειται ἐπι παντα τα ὀςα, και ἰκνϐμενον ἐπι τα ὀςα ἐρχεται ἐπι ὁλον τον καιομενον, και ἑτως ἐρχεται, ὡς μη δυνασθαι τον καιομενον φερειν. τις ἐπι τοιϐτῳ πυρι δυναται λεγειν, και ἐ δυναμαι φερειν. οἰδα και ληςας τϐτο το πυρ μη δυνηθεντας ὑπομειναι, δια τον πονον ἀπο τϐτϐ τϐ πυρος. ἀλλος ἐςιν ὁ πονος ὁ ἀπο τϐ πυρος ὁν διεγραψεν Ιερεμιας λεγων, και ἐγενετο ἐν τῃ καρδιᾳ μϐ ὡς πυρ καιομενον, φλεγομενον ἐν τοις ὀςεοις μϐ, και παρειμαι παντοθεν, και ἐ δυναμαι φερειν. ἐκεινο το πυρ ἐκκαιει ὁ σωτηρ ὁ εἰπων, πυρ ἠλθον βαλειν ἐπι την γην. και ἐπει ἐκεινο το πυρ ἐκκαιει ὁ σωτηρ, δια τϐτο τοις ἀρχομενοις ἀκϐειν αὐτϐ ἀρχεται ἀπο τϐ πυρος, και πρωτον πυρ βαλλει αὐτων ἐπι την καρδιαν ὡσπερ ὁμολογϐσι Σιμων και Κλεωπας λεγοντες ἐπι τοις λογοις αὐτϐ, ἐχ ἡ καρδια ἡμων καιομενη ἡν ἐν τῃ ὁδῳ, ὡς διηνοιγεν ἡμιν τας γραφας; ἐνθαδε ἡ καρδια καιεται πυρι και Σιμωνος και Κλεωπα. ἀκϐε λεγοντων, ἐχ ἡ καρδια ἡμων καιομενη ἡν;

Τις ἀξιος ἠδε λαβειν ἐκεινο το πυρ ἐν τῃ καρδιᾳ; ἱνα μη εἰκη αὐτο λαβῃ, θελω διαγραψαι τις ἐςιν ὁ ἐχων τϐτο πυρ ἐν τῃ καρδιᾳ. διαγραψον μοι δυο ἡμαρτηκοτας την αὐτην τῳ γενει ἁμαρτιαν, την μιαραν και την ἀκαθαρτον πορνειαν, και ἐν τϐτοις τοις δυο τοις πεπορνευκοσι, τον μην ἑτερον μη λυπϐμενον, μηδε ὀδυνωμενον, μηδε δακνομενον, ἀλλα το εἰρημενον ἐν παροιμιαις περι της πορνης γυναικος πασχοντα, ἡτις ἐαν πραξῃ, ἀπονιψαμενη, ἐδεν φησι πεπραχεναι ἀτοπον. ἰδε μοι τον ἑτερον μετα το πτωμα μη δυναμενον ςεγειν. ἀλλα κολαζομενον την συνειδησιν, βασανιζομενον την καρδιαν, φαγειν και πιειν ἐ δυναμενον, ἐ κρισει νηςευοντα, ἀλλα ἀλγηδονι της μετανοιας. διαγραψον μοι τον τοιϐτον ὁλην την ἡμεραν σκυθρωπαζοντα, και καταπονϐμενον, και πορευομενον, ὠρυομενον ἀπο ςεναγμϐ της καρδιας αὐτϐ, βλεποντα αὐτϐ την ἁμαρτιαν ἐνωπιον αὐτϐ, δια

παντος

tur, illum potius eligeremus quam hunc: ille enim superficiem comburit, hic autem urit cor, & a corde incipiens permeat per omnia ossa, per omnes corporis partes grassatur, sicque invadit, ut qui ardet sustinere nequeat. Quis de ejusmodi igne dicere potest: *Et non possum ferre?* Novi etiam latrones, qui hunc ignem sustinere non potuerunt propter vim doloris, quem inferebat. Alius est dolor, quem infert ignis ab Jeremia descriptus dicente: *Et factus est in corde meo sicut ignis ardens, urens in ossibus meis, & dissolutus sum undique, & non possum ferre.* Hunc ignem accendit Salvator cum dixit: *Ignem veni mittere in terram.* Et quoniam illum ignem accendit Salvator, ideo incipientibus ipsum audire, ignem primo injicit, primumque in eorum corda immittit ignem, quem expertos se fatentur Simon & Cleophas de ejus sermonibus dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat in via, dum aperiret nobis scripturas?* Hic & Simonis & Cleophæ cor ardet: audi dicentes: *Nonne cor nostrum ardens erat?*

9. Quis modo dignus est accipere istum ignem in corde? Ne frustra illum accipiat, volo describere, quis sit, qui ignem istum in corde habet. Describe mihi duos homines in idem peccati genus, in fœdam, impuramque fornicationem lapsos, quorum alter nullo dolore afficiatur, nullo conscientiæ morsu compungatur, sed præ se ferat quod scriptum est de meretrice, *quæ cum peregerit, tergens se, non sum, inquit, operata malum.* Alter vero post lapsum, ferre nequeat, sed conscientiæ pœnis vexetur, cordis tormenta sustineat, comedere ac bibere nequeat, jejunio non ex animi voluntate, sed pœnitentiæ dolore vacet: præterea is tota die tristis, afflictus, incedens, rugiens a gemitu cordis sui, habeat præ oculis peccatum suum quod se semper coram reprehendat. Vide ipsum non una die, non una nocte, sed

ρου ατον μαλλον ελθειν
χης της κολασεως ετος,
σεως τῳ πορνευσαντι κ
τετῳ της ἐνταυθα κολ
γματευσατο κολασαι
λασειν αὐτον ἡ λυπη, κ
μηποτε τῃ περισσοτερα
ρωσατε εἰς αὐτον ἀγα
συνειδησιν ἑαυτε, και
κολασθηναι, εὐχεσθω τῳ
μῳ, ἡκειν ἐπ' αὐτον.
ἐληλυθος, ἵνα μη τηρηθ
βεν ἐνθαδε το πυρ, ἀλλ
τηρηθησεται ἐκεινῳ τῳ π
ὡς πυρ καιομενον, φλεγο
ρειμαι πανθοθεν, και ἐ
γον πολλων συναθροιζομ
μακαριος Ιερεμιας, καθ
κρυ ἁμαρτηματος, και εἰ
γετο ὑπο πολλων· ἀλλα
ἐγκωμιον παρα θεῳ ἠν·
ςητε, και ἐπισυςωμεν α

r longum tempus agitarum; utrum horum præfers? trum dicis in Deo spem habere? Num illum qui forcatus non curat, sed desperata salute in libidinem effus est, an hunc qui post unum peccatum luget & veplorat? Hunc utique manifestum est spe niti meliore. uanto enim amplius dolore ignis uritur, tanto majom misericordiam consequitur, nec prorogatur ejus pplicium ultra tempus, quod ei post fornicationem nceditur, ut peccatum lugeat. Et quoniam tempus enarum, quas hic patitur, utile est illi, ideo fornintem pœnis afficiendum curavit. Et ubi eum dolor nivit, viditque doloris jam satis esse, ait: *Ne forte undantiori tristitia absorbeatur, qui ejusmodi est, conmate in illum charitatem.* Unusquisque nostrum suam se conscientiam discutiat, & videat, quid peccave: Quoniam pœnas luere necesse est, oret Deum, ut c ignis Jeremiæ veniat in ipsum, & postea ille quem mon & Cleophas experti sunt, ne alteri igni reserver. Si enim non hic ignem accepit, sed peccavit, & n curavit, illi igni reservabitur. *Et factus est in cormeo quasi ignis ardens, urens in ossibus meis: & dissotus sum undique, & non possum ferre; quia audivi vituperationem multorum congregatorum undique.* Inculpatus atus Jeremias, excepto, inquam, hoc exiguo pecto, & si quod aliud leve commiserit, a plurimis viperabatur, sed multitudinis vituperium laus erat ei ud Deum. Dicebant nimirum vituperatores isti: *sultate, & insultemus in eum omnes viri amici ejus: obvate mentem ejus, si decipietur.* Alia perniciosa frau volunt eum circumvenire, & contraria illi de qua xerat, *Decepisti me Domine, & deceptus sum.* Hi aum qui in eum insultant, dicunt: *Et prævalebimus ei, sumemus vindictam nostram ex eo.* Putant injuriam se ssos, qui de suis delictis accusati sunt, & ideo ex hac juriæ opinione dicunt: *Et sumemus vindictam nostram eo.* Tale quid egerunt, qui Isaiam secuerunt, & qui-

διας, ἀλλο το ἐταζειν καρδιας και νεφρυς. ὑ παντων ἐταζει καρδιας και νεφρυς, ἀλλα των ἡμαρτηκοτων· ἐφισημι γαρ τῳ σημαινομενῳ τυ, ἐταζειν, ὁπερ λεγεται ἐν τῳ βιῳ τυτῳ ἐπι των βασανιζομενων ἐπι τοις δικαστηριοις, ὁπυ οἱ μεν ἐταζυσιν, οἱ δε ἐταζονται, ὑτοι δε εἰσι και ἐν πονοις βαρυτατοις. οἱ μεν ὑν κολαςαι ἐταζυσι πλευρας, ἐταζυσι σωματα· κυριος δε μονος καινον ἐχει τροπον ἐτασμων· ἐταζων γαρ ἐςι καρδιας, και μονῳ τῳ κυριῳ προσεςι το ἐξεταζειν καρδιας και νεφρυς. ληςαι ἐνταυθα ἐταζονται κατα προςαξιν ἡγυμενυ πλευρα. ἐκει δε ὐκ ἐκ προςαξεως θευ, ἀλλ᾽ ὑπ᾽ αὐτυ τυ κυριυ ἐταζεται τις νεφρυς και καρδιας· εἰ μη ἀρα ἐνταυθα λεγω, τον μεν προςασσομενον εἰναι τον υἱον, τον δε προςασσοντα εἰναι τον πατερα, και τον λογον εἰναι τον ἐταζοντα καρδιας και νεφρυς, και πασων γε νομιζω βασανων, παντων των πονων βαρυτερατα ἀπο τυ λογυ, ὁταν ἐταζηται καρδιας και νεφρυς. διο παντα πραττωμεν, ἱνα μη παραδοθωμεν ἐκεινῳ τῳ ἐτασμῳ· ὑ ἐτασμυ οἰομαι ἐλαττον πασχειν τυς παραδιδομενυς τοις λεγομενοις ἐν τῳ εὐαγγελιῳ βασανιςαις. πολλοις γαρ παραδιδονται, ταχα πλειοσι βασανιςαις κατα την ἀρχην, ὑδεπω ἀξιοι γενομενοι παραδιδοσθαι ἑνι λογῳ τῳ ἐταζοντι καρδιας και νεφρυς. ὁ πλυσιος ἐκεινος ὑδεπω ἀξιος ἠν παραδοθηναι τῳ ἐταζοντι καρδιας και νεφρυς· δια τυτο ὑπο πλειονων ἐβασανιζετο, ὑςερον δε εἰ και ἐκεινος τυτο πασχει, ἡ μη, ὁ δυναμενος ἐξεταζετω. πλην τα περιμενοντα ἡμας ἐςι βασανιςαι, και ἐταζων τας καρδιας και νεφρυς ἐπι τοις ἁμαρτημασιν ἡμων· ὡν ἁμαρτηματων εἰ μη ταχιον ἀπαλλαγωμεν, ἐν τυτοις ἐσομεθα. διο ἀναςαντες την ἀπο θευ βοηθειαν αἰτησωμεν, ἱνα ἐν Χριςῳ Ιησυ μακαρισθωμεν, ᾡ ἡ δοξα εἰς τυς αἰωνας των αἰωνων. ἀμην.

corda, aliud ſcrutari corda & renes. Non omnium ſcrutatur corda & renes, ſed peccatorum. In ſignificato enim verbi hujus *ſcrutor* inſiſto, quod in hac vita dicitur de iis, qui torquentur in tribunalibus, ubi alii quidem quæſtionem habent, de aliis quæſtio habetur, & hi in graviſſimis doloribus verſantur. Tortores itaque ſcrutantur latera, ſcrutantur corpora; Dominus autem ſolus novum habet ſcrutandi modum: ſcrutatur enim corda, & in ſolius Domini poteſtate eſt ſcrutari corda & renes. Latronibus hic juſſu præſidis latera fodicantur; ibi autem non juſſu Dei, ſed ab ipſomet Domino renes & corda uniuscujusque examinantur; niſi forte hic dicam filium eſſe, cui præcipitur, patrem vero, qui præcipit, verbumque eſſe quod ſcrutatur renes & corda, ac omnibus torturis omnibusque doloribus graviora eſſe puto tormenta a Verbo renes & corda ſcrutante illata. Quapropter omni ope nitamur, ut ejusmodi examini non tradamur, quo quidem examine leviora illos exiſtimo pati, qui evangelicis exactoribus traduntur. Multis enim traduntur, & fortaſſe pluribus exactoribus ſub initium, cum necdum digni evaſerint qui uni Verbo corda renesque ſcrutanti tradantur. Dives ille nondum dignus erat, qui corda & renes ſcrutanti traderetur, ideoque a pluribus torquebatur. Tandem vero utrum etiam hoc experiatur nec ne, qui poteſt, inquirat. Ut ut eſt, quæ nos manent, tortores ſunt, & ſcrutator cordium & renum de peccatis noſtris: quibus ni cito liberemur, in iſtis hærebimus. Ideo excitati opem a Deo poſtulemus ut in Chriſto Jeſu beatitudinem conſequamur: cui eſt gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

HOMI-

bylon? Quærendum i
versæ terræ, quæve e
ta, quia ante confract
gregantes ea, quæ alic
invenerimus nomen ej
voluntatem ex his, q
quondam componeba
rum librum, & Salom
eam. Ubique quasi
quia malleus & securis
Ergo quomodo malleu
quia domus Dei ecclesi
ditur. Quis est iste malle
pedire lapides ædificati
veniant fundamentis e
ipse est malleus univer
tiabo confidens, esse
curet de malleo unive
plum ad sanctum Spir
quæro materiam malle
percussa patiatur. Qu

eo, qui eſt quaſi incus indomabilis, nihil tamen in manu Dei, & in conſpectu ejus conſiſtens adamas perpetitur. Duo itaque contraria ſunt adamanti iſti, malleus & incus improducibilis. Jam quoddam eſt & apud nationes tritum vulgi ſermone proverbium, ut de his, qui anxietatibus & ingentibus malis premuntur, dicant, inter malleum ſunt & incudem. Tu autem hoc refers ad Zabulum & draconem, qui iſtiusmodi ſemper in ſcripturis pro varietate cauſarum nominibus inſigniuntur: & dicis, quia ſanctus, qui quaſi murus adamantinus, vel in manu Domini adamas eſt, non curet neque de malleo, neque de incude, ſed quanto plus cæſus fuerit, tanto plus ejus virtutem ſplendeſcere. Aiunt eos, qui mercimoniam lapidum exercent, quum voluerint probare adamantem, ignorantes utrum ſit adamas an non ſit, quamdiu malleum & incudem non invenerint: tunc autem perſuaderi eſſe veriſſimum adamantem, ſi indomitus lapis, ſi inter incudem & malleum perſeverat, ſi percutiente deſuper malleo, & incude ſuppoſita durior lapidum natura compingit. Talis vir eſt: ante tentationes ab his qui probare lapides neſciunt, ignoratur. Certiſſime autem novit adamantinorum lapidum naturam ſolus Deus plurimis ignoratam. Ego ipſe adhuc neſcio utrum veniente malleo, & percutiente me confringar & conterar, convictus quia non ſum adamas: an certe verus adamas oſtendar ſi ingruentibus perſecutionibus, periculis, tentationibus, tam contritus fuero ad ictus mallei quam probatus. Et tu ipſe percurre ſcripturas, & quære, ſi quod potes invenire veſtigium bene a Deo promitti, ut malleus percutienda percutiat. Verbi gratia dictum ſit. Ad intelligentiam enim obſcuriorum ſumuntur exempla. Si malleus non eſſet, non eſſet tuba productilis, quæ juxta Legem ad ſolemnitates Dei excutiat, quæ audientium animos clangore ſuo accendit ad bellum. Neceſ-

Necessarius est malleus, ut tuba productilis fiat. Multa cooperatus est iste malleus tubæ productili Paulo, ut eum per varia tentamenta produceret & approbaret, quia illæsus posset excudi, figuramque assumere tubæ magnisonæ, non incertam dans vocem in audientes, ut præparentur ad militiæ bellum. Et quoniam milleus invenitur contraria fortitudo, & draco incus producibilis, istiusmodi semper in scripturis malleo, vel quacumque alia materia compositum nomen assumens, instabo sermone. Cain generavit filios, & de Cain ortus est faber æris & ferri. Ergo ut Zabulus qui omnium tentationum operator est, malleus dicitur, ita qui ministrat, malleator est filius Cain. Quotiescumque enim in tentationem incideris, scito malleum diabolum esse, & malleatorem eum per quem te Zabulus insequitur. Velut in proditione Salvatoris malleus Zabulus, malleator Judas fuit. Et multi erant malleatores in tempore illo, quo Dominus passus est, clamantes: *Tolle de terra talem, crucifige, crucifige eum.* Omnia malleatoribus plena sunt. Quotquot enim in actu suo Zabulum suscipiunt & ministrant ei ad probandum justum, & injustum coarguendum, omnes malleatores sunt. Idcirco si heri malleator eras, & in manu malleum continebas, nunc discens, quia a Cain fratricida oriuntur malleatores, projice malleum de manu tua, & transmigra ad malleatorum, quæ spiritalis est, generationem, sicut Enos, & reliquorum, qui scripturarum laudibus efferuntur. Verumtamen finis confractio est atque contritio. Et sciendum quidem, quoniam prophetatus nunc malleus Zabulus sit, malleus non partis alicujus terræ, sed universæ terræ, pro eo quod in omni terra malitia ejus dispersa sit, & ubique malleus iste malum operatur. Est autem etiam hoc dicendum, Zabulum universæ terræ malleum esse, non cœli malleum. Neque enim tenuiori substantiæ convenit

venit malleus, sed crassiori. Si portas imaginem terreni, malleus te, quia terrenus es, percutit; si peccas, & terra es, & in terram ibis, experieris malleum universæ terræ & in te operantem. Juxta illum intellectum, illud quoque animadvertendum est, universæ terræ malleum, quia adversum cuncta terrena potentiam suam exerceat, Zabulum esse: posse autem etiam minorem malleum intelligi, qui non universæ terræ sit malleus, sed illius (ut ita dicam) & illius partis terræ. Et si quidem una aliqua contraria fortitudo mihi repugnat, & colluctatur mecum, non valens cum universis simul hominibus congredi ut Zabulus, tunc est quidem malleus in me, sed non universæ terræ malleus, verum (ut ita dicam) meæ tantum malleus terræ. Confracto autem & contrito malleo universæ terræ, quid necesse est arbitrari de malleo partium terræ? Simulque existimo admiratione dignum, quoniam universæ terræ malleus sit comminutus. Quid enim magnum, si fractus fuisset, & contritus malleus partium terræ? Sed vere nunc admirandum est, quia universæ terræ malleus confractus atque contritus est.

2. Post hæc quæro, quis sit iste, qui universæ terræ malleum confregerit, & contriverit: & dicam Moysen non potuisse confringere atque conterere malleum universæ terræ, neque ante eum Abraham, neque post eum Jesum Nave, neque alium quemquam prophetarum. Quis ergo potuit talem, tantumque virum, & universæ terræ malleum confringere & conterere? Quis est iste? Jesus Christus confregit atque contrivit malleum universæ terræ. Et hoc nunc admirans in Spiritu sancto Prophetes, ait: *Quomodo confractus & contritus est malleus universæ terræ?* Primo confractus, & contritus est deinde. Et quoniam reperi Salvatorem esse, qui confregerit malleum universæ terræ, & contriverit eum, veniam ad

fuerat ante confrac
co per unumquem
quando introducim
fidem; conteritur a
profectum venimus,
lum ad profectum
lum benedictione qu
dicentem: *Deus aut*
stris velociter. Anim
furit adversum nos,
mus, & conteritur a
tantum, & non etiar
re nos e contrario &
contrivit, eos qui n
dia servaverunt cor
in Deo, credentes i
Zabulum. Timor D
lum, nihilque ab eo
tum generaliter, ver
fractus est, & contrit
tem confracto & con
minium: nec prius

Et hoc oportet per singulos scripturarum observare sermones. Quando itaque fit in exterminium Babylon? Quando exterminantur omnes confusiones de anima mea, neque ulterius me confundit mors filii, aut uxoris: cum non est, qui me irritet, & provocet ad tristitiam, ad iram, ad concupiscentiam, ad voluptatem, quando maneo inconfusus, assumens rationem, quæ me confirmet & roboret, tunc mihi accidit quod dictum est, *Facta est in exterminium Babylon*, hoc est universa confusio. Fiunt autem ista, id est, confringi, & conteri malleum omnis terræ, & demoliri Babylonem, cum gentes superponuntur malleo, & Babyloni. Scriptum est enim: *In gentibus superponentur tibi*, hoc est, ii qui de gentibus sunt superponentur tibi o Babylon, superponentur tibi o mallee, ut confringaris, & conteraris. Quando ista facta sunt? In adventu Domini mei Jesu Christi, cum evangelium cunctis gentibus prædicatum est, tunc superpositi sunt Pater & Filius & Spiritus sanctus Babyloni, & malleo universæ terræ, & impletum est hoc, quod scriptum est, *In gentibus superponentur tibi, & capieris Babylon & non cognoscis.* Utinam caperetur Babylon & per singulos nostrum. Ex anterioribus autem potest intelligi captivitas Babylonis, quando capta suffoditur, subvertitur, desolatur, ut nihil in nobis resideat confusionis. *Et capieris Babylon, & non cognoscis: inventa es, & comprehensa, quia Domino restitisti.* Ergone sola Babylon Domino restitit, & non potius omnes gentes, dum creatore deserto idola veneratæ sunt, Domino restiterunt? An figuraliter dicit omnem animam contrariam Jerusalem visioni pacis, Babylonem esse. Unde & sancti in Jerusalem, peccatores in Babylone erant. Et si peccabant Jerosolymitæ, mittebantur in Babylonem, & sic convertebantur ad pœnitentiam in Babylone consistentes. Sancti vero regrediebantur in Jerusalem. Ca-

quia. Exsiccate omnes
sionem. Væ eis quonian
ctæ eorum. Volens in
Aperuit thesaurum suum
ro de alia scriptura va
niorem comparatione
apostolicam, ibique in
cientem, quæ sint va
tem volens Deus ostendere
tiam suam, pertulit in n
ad perditionem, ut osten
misericordiæ, quæ præpar
non solum ex Judæis,
raliter Apostolus omne
cens quosdam esse vasa
iræ. Verbi gratia, F
iræ: rursus, qui prim
est, & eos, qui in te
crediderunt, vasa mi
ergo in thesauro Dei
Aperuit Dominus thesaur

mini ego confidens dicam esse ecclesiam ejus, & in isto thesauro, id est, ecclesia sæpe homines latitare, qui sunt vasa iræ. Veniet igitur tempus, quando aperiat Dominus thesaurum ecclesiæ: nunc enim clausa est ecclesia, & vasa iræ cum vasis misericordiæ inhabitant, & paleæ cum frumento sunt, & pisces perdendi ac projiciendi, cum bonis piscibus, qui in retia inciderunt, continentur. Quam cum aperuerit judicii tempore, & protulerit exinde vasa iræ suæ, dicet forsitan is, qui est vas misericordiæ, de egredientibus vasis iræ suæ: *Exierunt ex nobis, non enim erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum. Sed ideo egressi sunt a nobis, ut ostenderetur, quia non erant omnes ex nobis.* In aliud quiddam cupit sermo prorumpere: quod autem audemus dicere, istiusmodi est. In thesauro Dei vasa iræ sunt; extra thesaurum vasa peccantia non sunt vasa iræ, sed vasis iræ minora sunt. Servi enim sunt ignorantes voluntatem Domini sui, & non facientes voluntatem ejus. Qui autem ingreditur ecclesiam, aut vas iræ, aut vas misericordiæ. Qui extra ecclesiam est, neque vas misericordiæ est, neque iræ. Aliud quoddam nomen inquiro, qui extra ecclesiam commoratur: & quomodo decerno confidens non esse eum vas misericordiæ, sic e contrario ex rationis veritate communitus aperte promo sententiam, neque vas iræ posse eum dici, sed vas in aliud quiddam reservatum. Ergone potero de scripturis approbare nec misericordiæ eum esse vas, nec iræ: ut & secunda expositio aliquid nobis utile in præsenti loco interponat, & sane rursus audeat in id, quod jamdudum conatur sermo prorumpere? Ait Apostolus: *In domo autem magna non sunt tantum vasa aurea & argentea, sed & lignea, & fictilia, alia quidem in honorem, alia porro in contumeliam. Si igitur quis mundaverit se ipsum ab his, erit vas in honorem, & sanctificatum, utile Domino, ad*

omne bonum opus præparatum. Putasne magna domus in præſenti eſt, & in ea ſunt vaſa in honorem, & alia in contumeliam? An in illa, quæ futura eſt domo, vaſa quidem aurea, & argentea, quæ ſunt in honorem, invenientur vaſa eſſe miſericordiæ: reliqua autem, id eſt, mediocres homines, qui extra theſaurum ſunt, ne ſint vaſa iræ, ſeu miſericordiæ, hi poterunt juxta diſpenſationem quamdam profundam Dei vaſa eſſe in magna domo, quæ mundata non ſunt, ſed ſunt vaſa teſtea in contumeliam, attamen neceſſaria domui? Vide autem ſi valuero & hoc ipſum exemplum ex alio ſcripturæ teſtimonio comprobare. *Inhonoratus eſt*, inquit, *Jechonias, quaſi vas, cujus nulla eſt utilitas.* Non ait, eſt quidem ejus utilitas, in contumeliam autem ejus eſt utilitas: ſed quia erat ex domo Dei & peccavit, in totum non eſt ejus utilitas. Habeo & aliam ſcripturam, in qua dicitur de alio quodam peccatore. *Et erit quaſi teſta, in qua attrahes aquæ puſillum, & in qua carbonem bajulabis.* Et rurſum affirmat non neceſſarium penitus, & ex omni parte eſſe vas inutile. Numquid non igitur nos, qui in domo iſta Dei ſumus, quando aperire cœperit Dominus theſaurum ſuum, incipiemus mundari, ſi tantum fuerimus vaſa miſericordiæ, projectis vaſis a nobis iræ? An certe jam exordium eſt oportere nos ſatagere non ſolum, ut non ſimus vaſa iræ, ſed ut ii, qui ſunt, projiciantur a nobis? Tale enim quiddam eſt hoc quod apoſtolus Paulus Corinthiis ait: *In tantum auditur inter vos fornicatio, quæ nec in gentibus, ut uxorem quidem patris aliquis habeat, & non magis planxiſtis, ut auferatur de medio veſtrum, qui hoc opus geſſit*: quaſi diceret, aperto theſauro Dei egrediantur vaſa iræ ſuæ. Aperuit ſiquidem Dominus theſaurum, & protulit vaſa iræ ſuæ. Legi alicubi quaſi Salvatore dicente, & quæro ſive quis perſonam figuravit Salvatoris, ſive in memoriam adduxit, an verum

ſit

fit hoc, quod dictum est. Ait autem ipsi Salvator: *Qui juxta me est, juxta ignem est: qui longe est a me, longe est a regno.* Ut enim qui juxta me est, juxta salutem est, ita & juxta ignem est. Et qui audiens me, & audita prævaricans factus est vas iræ præparatum in perditionem, cum juxta me est, juxta ignem est. Si vero quis cavens, quoniam, qui juxta me est, juxta ignem est, longe factus fuerit a me, ne juxta ignem sit, talis quidem longe futurus est & a regno. Et quomodo athleta, qui non est in agone conscriptus, neque flagella metuit, neque expectat coronam: qui autem semel nomen professus est, si victus fuerit, verberatur atque projicitur, si vero vicerit coronatur: eodem modo, qui ingressus est ecclesiam, o catechumene ausculta, qui accessit ad sermonem Dei, nihil aliud quam conscriptus est in certamine pietatis: & conscriptus, si non legitime certaverit, cæditur flagellis, quibus non verberantur ii, qui non in principio conscripti sunt. Si autem contenderit fortiter ad fugienda verbera & contumelias, non solum injuria liberabitur, sed incorruptam gloriæ accipiet coronam.

4. *Opus Domino virtutum in terra Chaldæorum.* Juxta diversos intellectus terrenus locus multipliciter nominatur, & quomodo differenti inter se ratione plura Salvator habet vocabula, cum unus in subjacenti sit, varius autem in virtutibus: sic & propter malitiam generis humani terrena negotia cum unum sint in subjacenti, intellectûs diversitate sunt plurima. Quod autem dico, sic fiet manifestius, cum exemplum, quod a Salvatore assumpsi edisserens, ad ea, quæ sunt subjecta, explananda transcendero. Unum subjacens est Domino meo Jesu Salvatori. Hoc uno subjacente, alio intellectu medicus est, juxta quod scriptum est: *Non necesse habent sani medicum, sed male habentes.* Alio intellectu pastor, secundum quod ir-

uno subjacente pl
ejus nominum: sic
quidem unum sunt,
Frequenter allegori
tia esse terrena, qu
gyptum similiter affl
ob id, quia plurima
consecrent, & pec
virtutem eorum, qu
tibus asserant fieri,
superstitionibus dedi
credit, in terra Ch
mathematicorum deli
dæorum est. Si qui
variis horarum mom
hoc dogma suscipit,
ratæ faciunt homines
aut certe quodcumqu
rum est. Jam quidam
bus christianos fieri.
quotquot dictis istis c
estis. Commi

qui & nobis tribuat de terra Chaldæorum exire, ut nullum alium absque eo esse credamus, qui dispensans universa, & regens vitam nostram pro qualitatibus meritorum, accidentium diversa moderetur. Neque enim micans aliquod sydus, vel Phaetontis (ut aiunt) vel corrupti catamiti stella nostrorum causam continet negotiorum. Et juxta unum quidem argumentum in terra Chaldæorum est, qui supra dictis ratiocinationibus credidit: juxta aliud vero ascendit quis super tecta, & veneratur militiam cœli. Invenimus autem in Jeremia multam & his fieri comminationem, qui libant militiæ Dei. Opus ergo Domino virtutum in terra Chaldæorum, quia venerunt tempora ejus.

5. *Aperite apothecas ejus.* Manifestum est, quia terræ Chaldæorum. Sunt autem apothecæ Chaldæorum, doctrinæ nativitatum. *Scrutamini eam quasi speluncam, & disperdite.* Qui respuit supputationem natalium, qui veritatis sermone utitur adversum eam, qui ostendit, nihil eorum, quæ mathematici dicunt, verum esse, qui docet inscrutabilia judicia Dei, nec ea posse ab hominibus comprehendi, qui asserit, quia sydera non sunt causæ eorum, quæ fiunt super terram, minus autem eorum, quæ nobis christianis accidunt, iste exequitur præceptum Domini dicentis: *Disperdite eam.* Quid autem sit hoc quod sequitur, *Non fiant ei reliquiæ*, quærendum est. Ne aliqua, inquit, rescindatis Chaldæorum, aliqua reservetis. Ob id jubet ne pusillum quidem relinquatur in ea. *Exsiccate omnes fructus ejus.* Quis ita beatus est, ut possit exsiccare omnes fructus terræ Chaldæorum, & descendant in occisionem? *Væ eis, quia venit dies eorum & est tempus vindictæ eorum.*

6. Post hæc rursus alterius capituli continentia: *Vox fugientium, & resalvatorum de terra Babylonis, ad annuntiandum Domino nostro in Sion vindictam.* De his

nunc prophetat, qui mores patrios relinquentes, leges gentium, & incredulitatem veterem, veniu ad sermonem Dei. Tale enim quiddam significatur eo, quod dicit: *Vox fugientium & resalvatorum de te ra Babylonis.* Utinam & vestra, catechumeni, v fugientium esset de Babylone, fugientium vitia, gientium peccata. Vox enim fugientium & resal torum. Non sufficit fugere de terra Babylonis, & resalvari ex terra Babylonis ad annuntiandum Sion vindictam Domino Deo nostro, ut fugientes terra Babylonis veniatis ad Sion speculatorium e clesiam Dei. Ad annuntiandum in Sion, id est, e clesiam, vindictam a Domino Deo nostro. Vin ctam populi ejus denuntiate in Babylone multis, om intendenti arcum. Significanter positum est *mult* Multi enim sunt qui in Babylone sunt, in Jerusale vero pauci. Non enim idcirco (ait) dilexit vos D minus Deus vester, quia multi eratis: vos quip estis pauci ab omnibus. Et bene his, qui ex par Dei erant, dictum est, pauci estis ex omnibus gent bus. Intellige porro & hoc. Pauci sunt, qui sa vantur. Sed & illud: *Contendite intrare per angusta portam.* In lata autem & patenti *annuntiate in Bab lone multis, omni intendenti arcum. Non sit ex ea q salvetur, disperdite, interficite omnia Babylonis.* Nup diximus de parabolis Babylonis, de viris Babyloni de semine Babylonio. *Non sit & qui resalvetur de s mine Babylonis, retribuite ei juxta opera ejus, secundu omnia, quæ fecit & facite ei, quia Domino restitit, adversum Dominum Deum sanctum Israel.* Quamdiu ha bes in te cogitationes nequam resistentes pietati & f dei veræ, habes in te Babylonios. Sed fac vindictam & interfice omnes peccatores terræ, quæ in te est, i est, omnes Babylonios, ut possis mundatus in Jerusa lem transgredi civitatem Dei in Christo Jesu, cui e gloria & imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMI-

HOMILIA XXI.

(Juxta Hieronymum secunda.)

De eo quod scriptum est: *Fugite de medio Babylonis.*

1. Quomodo corpus nostrum in aliquo terræ loco consistit, eodem modo & anima secundum statum suum de aliquo nuncupativo terræ loco est. Quod dico, sic fiet manifestius. Corpus nostrum aut in Ægypto est, aut in Babylone, aut in Palæstina, aut in Syria, aut certe ubicumque. Similiter & anima in aliquo ejusdem terræ nominis loco est, alia in Babylone, alia in Ægypto, alia in Ammanitarum regione: & sic segregatim secundum sententiam scripturarum, pro qualitate vitæ locorum diversitates distinguuntur. In Babylone est, quando confunditur, quando turbatur, quando pace deserta bella sustinet passionum, quando tumultus militiæ circa eam fremit, tunc, ut diximus, in Babylone est, & ad istam animam prophetalis sermo dirigitur, dicens: *Fugite de medio Babylonis, & resalvate unusquisque animam suam.* Donec enim quis in Babylone est, salvari non potest. Quod & si recordatus ibi fuerit Jerusalem, ingemiscit & dicit: *Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?* Et quia impossibile est in Babylone constitutum Deo organis canere, otiosa quippe ibi sunt organa hymnorum Dei, propterea dicitur per Prophetam: *Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus, dum recordaremur tui, Sion: In salicibus in medio ejus suspendimus organa nostra.* Suspensa sunt organa nostra quamdiu in Babylone sumus, in salicibus fluminum Babylonum. Si autem venerimus in Jerusalem in locum visionis & pacis, organa, quæ ante otiosa pende-

pendebant, tunc assumuntur in manibus, tunc jugiter citharizamus, & non est tempus, quando non laudemus Deum per organa, quæ habemus in manibus. Igitur, ut dicere cœperamus, semper anima in aliquo nuncupativo terræ loco est: & sicut peccatores in Babylone, sic e contrario justi in Judæa. Verumtamen juxta qualitatem vitæ & fidei & in ipsa Judæa locis inter se variis separantur. Sive enim in Dan est, quæ extremæ Judææ partes sunt, sive in superioribus paululum locis, melioribusque quam Dan, sive in mediis finibus Judææ, sive circa Jerusalem: & est omnium beatissima, quæ in media Jerusalem urbe consistit. Qui vero peccator est & nimiis sceleribus oppressus, hic in Babylone est: hoc autem modico minor, & necdum usque ad summum peccatorum culmen ascendens, in Ægypto & in partibus Ægypti commoratur. Et sicut qui in Judæa sunt, non æqualia cuncti possident loca: alius quippe in Jerusalem est, & alius in Dan, alius in Nephtali; alius in finibus Gad: sic omnes qui in Ægypto sunt, non æquales Ægypti partes incolunt. Alius in Taphni, alius in Memphi, alius in Syene, alius in Bubasti habitat. Quæ loca propheta Ezechiel plena mysteriis voce testatur, nomina quoque partium Ægypti exponens: de quibus si quis lector fuerit spiritalis dijudicans omnia, & ipse a nemine dijudicatus, non solum majores regiones allegorizabit, veluti Judæam & Ægyptum & Babylonem, sed particulas quoque terræ: & quomodo in Judæa, Jerusalem & Bethlehem, cæterasque civitates, ita in Ægypto legens Diospolim, Bubastim, Taphnim, Memphim, Syenen, pro intellectu rerum figurabit. *Quis sapiens & intelligit ista? aut quis intelligens & cognoscit ea?* Quis saltem in tenuiori sensu constitutus cognoscere poterit voluntatem quam Spiritus sanctus habet litteræ?

2. Ve-

2. Verum nunc aliud propositum est, quid his qui in Babylone sunt, Dei sermone præcipiatur: *Fugite de medio Babylonis.* Non gradatim, non pedetentim, sed cum velocitate, cum cursu fugite, hoc est enim fugere. *Fugite de medio Babylonis.* Quicumque confusam habetis animam a variorum passione vitiorum, ad vos dirigitur sermo. Et mihi quoque id ipsum jubetur: siquidem adhuc sum in confusione inveteratus, & ideo in Babylone sum. Quid ergo præcipit Deus? Non dicit, exite de medio Babylonis, hoc enim potest fieri & gradatim, sed *fugite de medio Babylonis.* Ego quidem & in eo quod dicitur *de medio*, rationem quæro sermonis. Potest quippe evenire, ut aliquis in Babylone sit, sed cum in extremis ejus finibus commoretur, quodam modo extra Babylonem esse videatur. Aliud autem est in medietate Babylonis consistere, ut ex omni parte æquale sit spatium, & ita in umbilico ejus quasi medio cordis animalis habitet. Sicuti enim animalis medietas cor est, & in evangelio secundum Lucam, cor terræ medietas terræ nominatur: sic mihi videtur & in Ezechiele dictum, in cor maris posita Tyrus: & nunc peccatores de medio Babylonis, hoc est, de corde ejus fugere debere. Fugite ergo de medio Babylonis, ut medietatem Babylonis deserentes, in finibus ejus incipiatis esse, non in medio. Quod si cui videtur obscurum, sic fiet manifestius: quia qui valde demersus est in vitiis, hic medius habitator est. Qui vero paulatim relinquens malum, & naturam suam ad meliora convertens non tam cœperit virtutes possidere quam cupere, iste, licet ex medio fugerit Babylonis, tamen necdum de Babylone discessit. Secundum istiusmodi expositiones decet sacras litteras credere nec unum quidem apicem habere vacuum sapientia Dei. Qui enim mihi homini præcipit, dicens: *Non apparebis ante conspectum meum*

vacuus,

vacuus, multo plus hoc ipſe agit, ne aliquid vacuum loquatur. Ex plenitudine ejus accipientes prophetæ ea, quæ erant de plenitudine ſumpta, cecinerunt: & idcirco ſacra volumina ſpiritus plenitudinem ſpirant, nihilque eſt ſive in prophetia, ſive in lege, ſive in evangelio, ſive in Apoſtolo, quod non a plenitudine divinæ majeſtatis deſcendat. Quamobrem ſpirant in ſcripturis ſanctis hodieque plenitudinis verba. Spirant autem his, qui habent & oculos ad videnda cœleſtia & aures ad audienda divina, & nares ad ea, quæ ſunt plenitudinis, ſentienda.

3. Hæc dixi, quia non ſit ſimpliciter poſitum, fugite de Babylone, ſed cum additamento neceſſario: *Fugite de medio Babylonis, & reſalvate unusquisque animam ſuam.* Primum oportet fugere de medio Babylonis, deinde ſingulos animas ſuas reſalvare cum fugerint. Neque vero dixit ſalvare, ſed reſalvare. Appoſitio ſyllabæ ſignificat ſacramentum, quia quondam guſtantes ſalutem, & de ea propter peccata poſtea corruentes, venerunt ad Babylonem. Cujus rei cauſa oportet reſalvare animam ſuam, ut incipiat recuperare, quod perdidit, ſecundum apoſtolum Petrum dicentem: *Ita reportavimus finem fidei ſalutem, de qua ſalute exquiſierunt & ſcrutati ſunt prophetæ, qui propter noſtram prophetaverunt gratiam.* Verumtamen in nobis eſt fugere de Babylone, & in noſtra poſitum eſt poteſtate, ſi velimus, reſuſcitare quod corruit.

4. Tertium mandatum eſt: *Et neque projiciamini in iniquitatem ejus.* Cum quis fugerit injuſtitiam Babylonis, & non egerit pœnitentiam, tunc conſequens eſt, ut projiciatur. Obſerva vero ſcripturam, quomodo, licet ex hebræa lingua in græcam ſit translata, nihilominus, quantum recipere poteſt, differentias verborum ſignificanter expreſſerit. Dicit quippe in alio loco: *Elegi abjectus eſſe in domo Domini*, & non ait projectus. In præſenti autem non poſuit,

&

& ne abjiciamini in injustitiam ejus, sed *ne projiciamini in injustitiam ejus*. Aliud est enim projici, aliud abjici. Quod enim in despectione est & neglectu, hoc non projicitur, sed abjicitur. Quod vero foris est a salute, & beatitudine alienum, hoc projicitur. Quod & in alio loco declarat scriptura divina dicens: *Duces populi mei projicientur ex domicilio rerum suarum propter pessimas voluntates suas. Cleri enim eorum non proderunt eis*. Sed & tu ipse poteris congregare, sicubi in scripturis profectionis & abjectionis nomen inveneris, ut ex comparatione verborum magis possis confidens ferre sententiam. Quia dispensatio providentiæ etiam, si non magnopere curavit, ut disertitudinem, quæ in græco sermone laudatur, græce interpretando sequeretur, curavit tamen ea, quæ significantia sunt exhibere, & differentiam eorum explanare dilucide his, qui scripturas diligentissime perscrutantur.

5. *Ne projiciamini in iniquitatem Babylonis, quia tempus vindictæ ejus est a Domino*. Miro sensu supplicia dicit irrogari propter ejus, qui ea patitur ultionem. Quando enim quis non vindicatur & relinquitur impunitus, frequenter me dixisse memini id, quod in duodecim prophetis scriptum est. *Et non visitabo super filias vestras, quando fornicantur, & super nurus vestras, quando adulterantur*. Non ergo, ut quidam existimant, Deus peccatores punit iratus; sed, si sic expedit loqui, magna ira est a Deo tormenta non perpeti. Qui enim punitur, etiamsi ab ea, quæ vocatur ira Dei corripitur, ad hoc punitur, ut emendetur. *Domine* (ait David) *ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me*. Sed etiamsi argues, argue nos in judicio, & non in furore, dixit Jeremias. Invenies autem etiam ex repromissione Dei in quosdam correptionem dari. Ideo cum peccantibus Christi filiis pœna promittitur, misericordia non dene-

denegatur, ut ſcriptum eſt: *Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint: ſi juſtitias meas prophanaverint, & mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga facinora eorum, & in flagellis iniquitates eorum: miſericordiam autem meam non diſpergam ab eis.* Iſta conſiderans vide, quomodo necdum pœna dignus ſit, qui usque ad præſens tempus committit ſcelera, nec punitur. Viſitatio quippe Dei per viſitati tormenta monſtratur: qui autem peccans corripitur, neſcis, quid ei excurrat pro pœna. Hæc propter hoc, quod dictum eſt, quia tempus vindictæ ejus a Domino eſt.

6. Sequitur: *Retributionem ipſe retribuet ei.* Non per miniſtros retribuet Babyloni Deus, ſed ipſe retribuet, quod meretur. Volo quiddam dicere in additamento pronominis in eo, quod ſcribitur *ipſe*: ait enim, *retributionem ipſe retribuet ei.* Non omnibus Deus ipſe retribuit, quæ merentur, ſed ſunt quidam, quibus per alios reſtituit, ſive puniens, ſive medicans per dolorem, ut in pſalmis continetur: *Miſit in eos iram indignationis ſuæ, furorem, & iram, & anguſtiam, immiſſionem per angelos peſſimos.* His enim non ipſe reſtituit, ſed ad retributionem illorum miniſtris uſus eſt angelis peſſimis, & aliis forſitan non per malos reddit, ſed per bonos, ut in eis, qui pro ſceleribus puniuntur. Multaque ſimilia iſtiusmodi per ſcripturas, ſi ſcruteris, invenies. Eſt autem quando miniſtrorum officium refutatur, retributionem Deus ipſe reſtituit, ut nunc Babyloni. Timeo quiddam obſcuri in loco manifeſto interponere, quod mihi videtur latere, ſi taceam. Verumtamen audendum eſt ſaltem pauca perſtringere. Quando ſunt vulnera facilia & prompta curationi, medicus mittit ſervum ſuum, mittit diſcipulum, ut per eum languentem medicetur: neque enim magna ſunt vulnera. Evenit quoque aliquoties, ut ſectionis & ferri

indi-

indigeat, qui sanatur: attamen non ipse medicus pergit ad curam, sed eligens unum ex discipulis, qui curare valeat, eo utitur ministro. Quando vero insanabiles plagæ sunt, ut & emortua carne putredo contabuerit, & in tantum mala valetudo est, ut non servi vel discipuli, qui jam prope eum per scientiam artis accessit, sed ipsius magistri manibus indigeat, tunc ipse magnus medicus præcinctus lumbos ad sectionem teterrimi vulneris concitatur. Similiter itaque, quando sunt minora peccata, non restituit Deus ipse peccantibus, sed aliis utitur ministris. Quando vero per merita sua ingens hominem ægritudo comprehendit, ut nunc Babylonem, quæ gravibus propriæ malitiæ est confusa vulneribus, tunc ad retributionem Deus ipse festinat. Similia quædam huic si requiris, invenies & de Jerusalem, quæ ei acciderunt post prophetas, ob id, quia insidiata sit Christo. Sic finita est primi capituli continentia.

7. Videamus & cætera: *Calix aureus Babylon in manu Dei inebrians omnem terram. De vino ejus biberunt gentes. Propter hoc commotæ sunt gentes & subito cecidit Babylon, & contrita est.* Nabuchodonosor volens decipere homines per calicem Babylonis dolosum, non miscuit in vase fictili, quod parabat potari, sed neque in paulo meliore, & æreo vase, vel stanneo, & quod ista præcellit argenteo: verum eligens vas aureum, in eo poculum temperavit, ut quis videns decorem auri, dum radiantis metalli pulchritudine delectatur, & totus oculis hæret in specie, non consideret quid intrinsecus latitet, & accipiens calicem bibat nesciens calicem Nabuchodonosor, intelligens autem calicem aureum in præsenti nominatum. Sed animadvertas pessimorum dogmatum verba mortifera qualem habeant compositionem, qua-

lem decorem eloquentiæ, qualem rerum divifion cognofces, quomodo unusquisque poetarum, putantur apud vos difertiffimi, calicem aureum t peravit, & in calicem aureum venenum injecerit lolatriæ, & venenum turpiloquii, venenum eor quæ animam hominis interimunt, dogmatum, nenum falfi nominis fcientiæ. Sed meus Jefus tra fecit, fciens aureum calicem Zabuli, & pr vens, ne aliquis ad fidem fuam veniens, fufpic tur etiam Chrifti talem effe calicem, qualem eff quirat, & per fimilitudinem materiæ formidare rorem: ideo curavit, ut haberemus thefaurum i in vafis fictilibus. Sæve vidi aureum calicem in chro fermonis ornatu, & dogmatum venena c derans deprehendi calicem Babylonis.

8. *Calix aureus Babylon in manu Dei.* Non f per calix aureus Babylon. Cum autem veneri vindictam, & in manu Dei pofita fuerit, tunc e tur terra, quæ quondam tacta eft in Jubath. Ne vero jugiter in manu Dei continetur, fed ulti tantum tempore, cum cœperit Dominus ei refti re, quod meretur, tunc in manu ejus inebr omnem terram ifte calix aureus Babylon inebri: Quomodo autem univerfam terram inebriabit, fa fcies, fi confideraveris omnes homines ebrios. briamur ira, inebriamur triftitia, inebriamur me excedimus amore, concupifcentiis & vana glc Quanta pocula temperaverit, quot inebriantes rexerit calices calix ifte, quid neceffe eft dicere?

9. *Calix aureus Babylon inebrians omnem terr* Animadverte omnem terram plenam effe pecca & non quæres, quomodo Babylon omnem ter inebriaverit. Sed fi forte te videris juftum ebri

nor

non esse de calice peccatorum, noli putare scripturam esse mentitam quæ dixerit, *inebrians omnem terram*, cum iste non ebrietur a Babylone, & tamen consistat in terra. Audi quia justus non sit terra. Omnem terram inebriat calix iste aureus. Justus vero, cum sit super terram, conversationem in cœlis habet. Et propter hoc non convenit ulterius justo dici: *Terra es, & in terram ibis.* Sed necesse est audentur loqui, dicit justo Deus adhuc consistenti super terram: cœlum es, & in cœlum ibis. Portat enim imaginem cœlestis. Igitur ut concludam, calix aureus inebriat omnem terram, id est, omnes ab eo inebriamur quandiu terra sumus.

10. *De vino ejus biberunt gentes, propter hoc commotæ sunt.* Sicut in his, qui bibunt istum, qui in usu est, vini liquorem, si super sitim & super mensuram biberint, videmus ebrii corpus motum, vacillantes pedes, caput ac tempora prægravata, os dissolutum, linguam significantem sermones ebrii & hærentibus labiis verba præcisa: similiter est videre eos, qui de calice aureo biberint Babylonis, quomodo moveantur, quomodo instabiles gressu sint, quomodo debilitata mente & fluctuante cogitatu nihil firme teneant, sed semper in turbationibus agantur incerti. Quamobrem scriptura divina de istiusmodi hominibus in alio loco ita ait: *Propterea commoti sunt.* Interponamus aliquid mysterii, quid de peccatore dicatur Cain. Cum egressus est a facie Dei, habitavit in terra Naid, contra Eden. Naid in græca lingua interpretatur commotio. Qui enim derelinquit Deum, qui deserit sensum de eo jugiter cogitandi, iste in terra Naid hodieque habitat, id est, in tribulatione mali cordis & mentis commotione consistit.

11. *Biberunt gentes, propterea commotæ sunt, & subito cecidit Babylon, & contrita est.* Quando dicit: *Repente cecidit Babylon*, videtur mihi prophetizare consummationem mundi subito futuram. Quomodo enim diebus diluvii comedebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & ædificabant, donec veniret diluvium, & tulit omnes, & subito venit inundatio, similiter autem & in diebus Loth: sic & consummatio mundi non per partes fiet, sed repente. Huic conferendum existimato id, quod scriptum est in Jesu Nave, quando a voce sola tubæ, Jericho civitas corruens subito disperiit: & juxta hanc similitudinem Babylonem quoque in consummatione sæculi casuram esse, & subito conterendam. Et hæc quidem de consummatione dicta sint. Si vero veneris ad adventum Domini mei Jesu Christi, & videris ejus magnum opus, quomodo subverterit omnia gentium de idolis dogmata, ut credentes de erroris eximeret jugo, intelliges, quia in tempore passionis ejus Babylon extemplo corruit, & contrita est. Unusquisque nostrum consideret se ipsum, & animadvertat Babylonem in suo pectore corruisse. Si autem & in alicujus corde non cecidit civitas confusionis, huic Christus necdum advenit. Veniente quippe eo, Babylon ruere consuevit. Propter hoc ad orationum præsidia confugientes, petite ut veniat Jesus in corda vestra, & conterat Babylonem & faciat ruere omnem malitiam ejus, & reædificet pro his, quæ subversa sunt, pro Babylone, quæ fuerat ante constructa, in ipso principali cordis vestri, Jerusalem civitatem sanctam Dei.

12. *Plangite eam, & accipite resinam correptionis ejus, si quo modo sanabitur.* Plangite, ait, Babylonem. Deinde, quia omnis anima recipere potest salutem,

ltutem, & neque una apud Deum est insanabilis, idcirco consilium dat his, qui possunt transmigrare in Jerusalem ad testimonium, habere resinam ad emplastra facienda, ut assumant medicamina, & quanto valent studio, sanitati restituant Babylonem. Hoc experiamur & nos facere, deprecantes Deum, ut det nobis resinam rationabilem, & de rationabili resina discamus ei malagma imponere, & oleum & alligaturas, & imponentes alligemus vulnera Babylonis imitantes Samaritanum, & sanetur misera civitas, & curata desinat esse, quod fuerat. Istud est, quod ait, accipere resinam correptionis ejus, si quo modo sanabitur. Ubi sunt hæretici? Ubi sunt, qui naturas quasdam introducentes, asserunt esse naturam desperabilem, quæ penitus non recipiat salutem? Si est natura, quæ pereat, quæ alia talis erit ut Babylon? Attamen neque istam despicit Deus. Præcipit enim medicis Deus, ut accipiant resinam super Babylonem, si quo modo sanetur. Quidam igitur eorum, qui mandatum acceperant, accipientes resinam correptioni Babylonis, si quo modo sanetur, fecerunt, quod fuerat imperatum, receperunt resinam ad correptionem ejus, audientes posse fieri, ut Babylon reciperet sanitatem. Et quia, quod putaverunt, non effecerunt: Babylon quippe in pristina malitia perseverans, noluit se curari: satisfaciunt boni medici, & dicunt: *Curavimus Babylonem, & non est sanata. Relinquamus eam.* Vide autem homo, nequando angelis præcipiat Deus, ut ad languorem animæ tuæ medicaminum emplastra conficiant, si quo modo possis ab ægrotatione sanari, & respondeant angeli: *Curavimus Babylonem*, istam ostendentes a passionibus confusam animam tuam, *& non est sanata.* Non scientiam artis suæ, neque resinæ vim criminantur, sed te, qui præceptis eorum ob-

ſequi noluiſti, dicentes: *Curavimus Babylonem, & non eſt ſanata. Relinquamus eam.* Steterunt medici ſub magno medico angeli Dei, volentes curare imbecillitates noſtras, volentes animam liberare de vitiis, ſed nos ipſi repellimus eos, dum conſiliis eorum non acquieſcimus. Vident ſe operam perdere, cum loquuntur invicem, & dicunt: *Relinquamus eam, & abeamus unusquisque in terram ſuam.* Hoc eſt, credita nobis eſt a Deo medicina, ut animam curaremus humanam: adhibuimus adjutorium, medicinam impoſuimus, multum contumax eſt, non vult obſervare, quod dicimus, ſtudium noſtrum non ſequitur effectus. *Relinquamus eam, & abeamus unusquisque in terram ſuam*, id eſt, domeſticum locum & proprium. Cave homo, nequando relinquat te medicus, ſive angelus Dei, ſive quicumque hominum, cui credita eſt cura ſermonum ad ſalutis medicinam deferendam. Si enim te dereliquerint & dixerint: *Abeamus unusquisque in terram ſuam, quia appropinquavit in cœlum judicium ejus*: manifeſtum eſt, quia abſceſſio eorum condemnatio tua ſit, ut irremediabilis, nolentisque curari. Cum autem te deſeruerint, quid tibi aliud eventurum eſt, niſi quod ſolet his accidere, qui a medicis deſperantur, utentes voluntate morbi ſui, ut ad pejora demergantur? Sic & his ſimiliter in conſuetudine iſtius vitæ a prudentibus medicis. Accedit aliquis eorum ad languentem: quantum ars patitur, & induſtria, medicamina non ceſſant: ſed ſi aut ægritudo tanta ſit, ut repugnet curationi, aut ipſe invalidus per impatientiam doloris contra faciat, quam jubetur, relinquit medicus, deſperat hujusmodi hominem & recedit, ne inter manus ſuas expirans cauſam interitus ejus ad ſe retorqueat. Si ergo & nos, ne in ſanctorum angelorum manibus, qui ad nos curandos a Domino deſtinati

ſunt,

nt, moriamur, relinquunt nos desperantes ani-
am nostram, & aiunt: Non est malagma impone-
:, neque oleum, neque alligaturas, *quia appropin-
avit in cœlum judicium ejus, & elevatum est usque ad
lra.* Qui parvum habet peccatum, non usque ad
elum & sidera judicium ejus effertur. Pusillum
iim & humile est. Qui vero crescit in scelere,
escit & in judicio, simulque cum vitiis augetur &
ena: & quia in tantum deliquit, ut judicium ejus
que ad cœlestia sublevetur, & per impietatem suam
sistens Deo ad superiora conscendat, profert Deus
dicium suum in humiliationem ejus judicii, quod
latum est a peccatore: & proferens judicium suum,
imiliat quidem peccatorem, retribuit autem justo
gna vitæ ejus, in Christo Jesu Domino nostro,
i est gloria & imperium in sæcula sæculorum.
men.

Ἐὰν ποτε ἀναγι
τι ὀντι καλῳ
σκανδαλου, αἰτιω
θον τουτον του προ
δαλου ἐχειν νοηματ
ὁ πιστευων οὐ κατα
και εὑρησεις ὑπο το
λειαν ἁγιαν. εἰ γα
ῥημα ἀργον, ὡς δω
σεως, και ὁση δυνα
ἐκ του σωματος ἡμω
λεγουσι και ἐν τοις
φυτων, ἡν ὁτι παν
ἐργατικον ἠν; και
μενον ὑπο των προφ
ματι. ἀλλα γαρ οἰμ
το γεγραμμενον ἐν τ
οὐκ ἐστιν ἰωτα ἑν, ἡ μ
ἡτις τοις ἐπισταμενοις
των, οὐκ ἐργαζεται τ
βοτανων ἑκαστη μεν ἐ
σωματων, εἰτε εἰς

EX HOMILIA XXXIX.

:xplanationum in Jeremiam prophetam, in illud: *Non poterat Dominus sustinere a facie iniquitatis vestra.*

Si quando legens scripturam incidas in sententiam, quæ lepida quidem sit, sed lapis est offensionis & etra scandali, accusa teipsum; neque enim despeandum est lapidem hunc offensionis & petram scanali habere sensa, ut fiat quod dictum est: *Et qui creit non confundetur.* Primum crede, & invenies sub lo offendiculo plurimum sanctæ utilitatis. Si enim n mandato habemus, ne verbum vanum & inutile icamus, tanquam ipsius rationem in judicii die redituri, & quantum eniti possumus, id studemus, ut mne verbum, quod ex ore nostro exit, aliquid eficiat & in nobis dicentibus & in audientibus: quid gitur existimandum est de prophetis; nonne omne verbum ab eorum ore profectum efficax fuisse? Neue mirandum est, si quodcumque verbum emitteant prophetæ, opus efficiebat verbis conveniens: ed & arbitror omnem mirabilem litteram inter divia oracula perscriptam efficere, neque unum jota ese, aut unum apicem in scriptura, qui opus suum ion efficiat in iis, qui virtute litterarum uti sciunt. Quemadmodum autem herbarum singulæ suas habent ires, sive ad sanitatem corporum, sive ad aliud quidpiam; nec tamen sciunt omnes, cui quæque rei erba sit utilis, sed qui scientia illa præditi sunt, & n re herbaria versantur, ut sciant quando sumpta, & cui parti corporum apposita, & quomodo parata & temperata utenti opem ferat. Ita ceu herbarius, ut ita dicam, est vir sanctus & spiritualis, seligens

ἱερων γραμματων ἑκαςον ἰωτα, και ἑκαςον το τυχον ςοιχειον, και εὑρισκων την δυναμιν τȣ γραμματος, και εἰς ὅ, τι ἐςι χρησιμον, και ὁτι ȣδεν παρελκει των γεγραμμενων· εἰ δε βȣλει και δευτερȣ ἀκȣσαι εἰς τȣτο παραδειγματος, ἑκαςον μελος τȣ σωματος ἡμων ἐπι τινι ἐργῳ ὑπο τȣ τεχνιτȣ θεȣ γεγενηται· ἀλλ' ȣ παντων ἐςιν εἰδεναι τις ἡ ἑκαςȣ των μελων μεχρι των τυχοντων δυναμις και χρεια. οἱ γαρ περι τας ἀνατομας πραγματευσαμενοι των ἰατρων, δυνανται λεγειν ἑκαςον και το ἐλαχιςον μοριον εἰς τι χρησιμον ὑπο της προνοιας γεγενηται. νοει μοι τοινυν και τας γραφας τȣτον τον τροπον πασας βοτανας, ἡ ἐν τελειον λογȣ σωμα· εἰ δε συ μητε βοτανικος εἰ γραφων, μητε ἀνατομευς των προφητικων λογων, μη νομιζε παρελκειν τι των γεγραμμενων, ἀλλα σαυτον μονον ἡ τα ἱερα γραμματα αἰτιω, ὁτε μη εὑρισκεις τον λογον των γεγραμμενων. τȣτο μοι το προοιμιον εἰρηται καθολικως, χρησιμον εἰναι δυναμενον εἰς ὁλην την γραφην; ἱνα προτραπωσιν οἱ θελοντες προσεχειν τη ἀναγνωσει μηδεν παραπεμπεσθαι ἀνεξεταςον και ἀνεξερευνητον γραμμα.

ΕΧ ΤΩΝ ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ

διεξηγητικαι ἐκλογαι

ΕΙΣ ΙΕΡΕΜΙΑΝ.

ΚΕΦΑΛ. α.

6. Και εἰπα ὁ ὢν δεσποτα κυριε, ἰδȣ ȣκ ἐπιςαμαι λαλειν, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι. και εἰπε κυριος προς με· μη λεγε, ὁτι νεωτερος ἐγω εἰμι. ὁ γαρ δικαιος ȣκ ἐςιν ἐν νεοτητι, ἐπει τελειωθεις ἐν ὀλιγῳ, ἐπληρωσε

facris fcripturis quodlibet jota, & quodlibet ob-
um elementum, & litteræ virtutem inveniens &
iem ad ufum accommodari poffit, & nihil in fcri-
uris fupervacaneum effe. Si & alterum audire vis
ijus rei exemplum, fingula membra noftri corporis
l opus aliquod ab opifice Deo condita funt; fed
on eft omnium fcire, quæ fingulorum ad minutif-
num quodque poteftas & ufus fit. Qui enim in
orporibus diffecandis occupantur medici, dicere hæc
gillatim poffunt, & quem ad ufum minima pars cor-
oris a providentia effecta fit. Confidera itaque fcri-
uras ad hunc modum, tanquam omnes herbæ fint,
it unum perfectum orationis corpus: fi vero neque
erbarius es fcripturarum, neque diffector propheti-
orum fermonum, ne idcirco exiftima in fcripturis
iidpiam redundare, fed te ipfum folum, potius
iam litteras facras accufa, cum rationem eorum quæ
ripta funt, non invenis. Hoc a me in univerfum
oœmium dictum eft, quod univerfæ fcripturæ ac-
ommodari poteft, ut moneantur, qui hujus lectioni
dedere cogitant, nullam non difcuffam & diligen-
r perveftigatam litteram prætermittere.

EX ORIGENE

SELECTA IN JEREMIAM.

CAPUT I.

Et *dixi: o exiftens Dominator Domine! ecce nefcio loqui, quia junior ego fum.* 7. *Et dixit Dominus l me: noli dicere quia junior ego fum.]* Juftus enim in-
a juventutem non eft, quando perfectionem ad-

eptus

ρωσε χρονυς μακρυς. ὡς προς μη ὀντα γαρ ἐν ὀδοις ψεκταις το, μη λεγε, ὁτι νεωτερος εἰμι· ὁποιος Ροβοαμ ἐγκαταλιπων την βυλην των πρεσβυτερων, και ταις των νεων ἀκολυθησας· διο και την βασιλειαν ὐκ ἐτηρησεν, οἱαν παρελαβεν.

13. Και ἐγενετο λογος κυριυ ἐκ δευτερυ προς με λεγων, τι συ ὁρας; και εἰπα· λεβητα ὑποκαιομενον, και το προσωπον αὐτυ ἀπο προσωπυ βορρα.] Κατα θεωριαν ὁ ὑποκαιομενος λεβης ἀπο προσωπυ τυ βορρα ἀποκαιεται· ἐχθρος γαρ ὐτος ἁμα και ἐκδικητης ἐςιν. διοπερ ὁ ἁμαρτησας, εἰτ' ἐν βλασφημια, παραδιδοται τῳ Σατανᾳ ἱνα παιδευθη μη βλασφημειν· εἰτ' ἐν πορνειᾳ, παραδιδοται τῳ Σατανᾳ εἰς ὀλεθρον της σαρκος ἱνα το πνευμα σωθῃ ἐν τῃ ἡμερᾳ τυ κυριυ. τινας δε ὑποκαιει; τυς κατοικυντας, ἀλλ' ὐ τυς παροικυντας την γην. βολη γαρ ἀπολυει πεπυρωμενα ἐπι τυς μη παση φυλακῃ τηρυντας τας ἑαυτων καρδιας, ὡς ὑφ' οἱας δηποτε ἁμαρτιας πυρυσθαι.

ΚΕΦ. β'.

21. Εγω δε ἐφυτευσα σε ἀμπελον καρποφορον πασαν ἀληθινην· πως ἐςραφης εἰς πικριαν ἀμπελος ἡ ἀλλοτρια;] εἰ ὁ θεος θανατον ὐκ ἐποιησεν, φθονῳ δε διαβολυ θανατος εἰσηλθεν εἰς τον κοσμον· εἰτι περι ἡμας ἀριςον πεποιηκεν ὁ θεος, ἡμεις ἀρα την κακιαν ἐκτισαμεν ἑαυτοις. διοπερ ἐπαπορει, πως ἐςραφης, ὐκ ἀγνοων, ἀλλ' ἀνθρωπινως· πασαν δε φησιν ὐκ ἐκ μερυς, ὡς την μεν εἰναι ἀληθινην ἀμπελον, τον δε, ψευδη. δια γαρ τυ Αδαμ κατ' εἰκονα θευ γεγοναμεν ἁπαντες. τοιυτον δε και το Ησαιυ· πως ἐγενετο πολις πορνη πιςη Σιων;

32. Μη ἐπιλησεται νυμφη τον κοσμον αὐτης; και παρθενος την ςηθοδεσμιδα αὐτης; ὁ δε λαος μυ ἐπελαθετο μυ ἡμερας, ὡν ὐκ ἐςιν ἀριθμος.] Φησιν ὐν ἐντρεπτικως, μη τοις εἰδωλοις ὁμοιως ἀνοηντος αὐτοις γεγονο

ἰδω

eptus modico spatio, longa implevit tempora. Verum quasi ad non incedentem viis flagitiosis hoc dicitur: *Ne dicas junior sum;* qualis fuit Roboam, qui posthabitis consiliis seniorum, junioribus adhæsit, quo factum est, ut non retineret regnum, quale acceperat.

13. *Et factum est verbum Domini secundo ad me dicens: quid tu vides? & dixi: ollam succensam & faciem ejus a facie Aquilonis.*] Secundum theoriam, lebes succensus a facie Aquilonis succenditur; inimicus enim hic simul & vindex est. Quapropter qui deliquit, sive blasphemando, Satanæ traditur, ut doceatur non blasphemare; sive scortando, traditur Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. Quos autem succendit? Eos, qui quasi Incolæ, non quasi peregrini terram inhabitant. Sagittas enim adversus eos, qui non accurate custodiunt sua corda, emittit ignitas, ut qualicumque peccato ignescant.

CAPUT II.

21. *Ego autem plantavi te vitem fructiferam omnem veram: quomodo conversa es in amaritudinem vitis aliena?*] Si mortem Deus non fecit, invidia vero Diaboli mors in mundum ingressa est, quidquid in nobis optimum, creavit Deus: nobis igitur nos ipsi nequitiam creavimus. Quapropter hæsitans ait: *Quomodo conversa es?* Non quod ignoret, sed humano more. Totam autem, inquit, non quod ex parte, ut pars sit vera vinea, pars falsa: per Adam enim secundum imaginem Dei facti sumus omnes. Simile illud Isaiæ: *Quomodo adulterata est urbs fidelis Sion?*

32. *Numquid obliviscetur sponsa ornamenti sui? & virgo fasciæ pectoralis suæ? Populus autem meus oblitus est mei diebus, quorum non est numerus.*] Loquitur ergo ad injiciendum ruborem: numquid, ut idola, factus

sum

ψεκτοὺς ἀναβαινε
και γινονται ὑπο
ἐξ ἀκαρπων γαρ
τευομενων, οἷς ἐο
λος ἔχοντες πιθα
ῶς ὁ ἐπιδὼς ἑαυτ
ἀλσωδεις, δἰ ὃ δι
παν ξυλον ὑπο τε
σκιασεις ἀλσος.

Τȣ αὐτȣ.] Αὐ
ὅτι μηδε ταις τȣ
των εἰδωλολατρȣντ
λιθȣς καλει τα εἰ
λευοντας δαιμονας.
Ιȣδαν, ὥσπερ ἐπει
ἐκβεβλημενην, μει
μοιτο πορνειαν. το
ἐπιστρεφειν ἐξ ἀληθε
θεον τιμωσα τοις
τας προς θεον παρ

ſum ipſis inutilis, & ea de cauſa meum detrectaverunt imperium? Quanquam deficientes a me, pulchritudine ac gloria ſe ipſos nudarunt: *Gloria* enim *æterna ſuper caput juſtorum.*

CAPUT III.

7. *Et dixi, poſtquam fornicata erat hæc omnia: ad me revertere, & non eſt reverſa: & vidit prævaricationem ejus prævaricatrix Juda.]* Qui ſuperbiæ morbo laborant, ſuper omnem montem culpabiliter aſcendunt, & ſub omni ligno nemoroſo minime fructuoſo verſantur. Ex arboribus enim infructuoſis nemora ſunt unam ad voluptatem, quibus verba perverſe in fide ſentientium aſſimilantur, pulchritudinem probabilitatis, non audientium converſionem habentia. Quibus, qui ſe dederit, ſub omni ligno nemoroſo obambulat. Ex quo liquet, quod legislator ait: *Non plantabis omne lignum ſub altare Domini tui, & non facies nemus.*

Ejusdem.] Accuſationem Tribus Judæ adauget, quod per Iſrael ærumnas erudita non fuerit. Porro idolis addictorum ſtupiditatem oſtendens, ligna lapidesque vocat idola, conſiderans Dæmonum in ipſis latebras. Et tamen potius converti debuerat Juda veluti mulier ducta ob fornicationem ejectæ; majus enim crimen, ſi ejus imitetur fornicationem. Talis erat Judæorum populus, cum vere converti deberet, ille ſimulabat, Deum labiis honorans: quem populum incompoſitum appellat, & qui pactis, quæ cum Deo inierat, non ſteterit: atqui erudiendus potius erat, quod & templum haberet, & quæ in ipſo peragebantur. Sic & nobis illud maximum imminet periculum, ſi poſt Chriſti adventum expiationem peccatorum, Spiritusque ſancti participationem peccemus, imprimisque Judæorum ejectionem præ oculis habentes. Etenim ſi ramis ſibi natura conjunctis

Deus

λῳ μαλλον ἁμαρτανοντων ἡμων ὁ Θεος ἐκ ἀνεξεται.

KΕΦ. ε.

Δια τυτο ἐπαισεν αὐτυς λεων κ. τ. ε.] Τον περιπαισαντα αὐτυς λεγει λεοντα, και λυκον και παρδαλιν· δοκει δε ἡ μεν κατα τας πραξεις ἐπιβυλη ὑπο των τροπικως λεγομενων λεοντων γινεσθαι· ἡ δε κατα την γνωσιν ὑπο των βλαψαι το διορατικον της ψυχης βυλομενων. ἡ γαρ παρδαλις ἐπιπηδαν μαλιςα λεγεται τοις ὀφθαλμοις, ὁ δε λεων ὡς ἱςορειται γηρασας περι τας πολεις νεμεται, θηρευειν θελων ἀνθρωπυς. λεγεται δε ὁτι και ἐκ των ὀςων αὐτυ κοπτομενων, ἡ πτισσομενων πυρ ἐξερχεται. και ἰσως λεων ἀν ειη και παρδαλις ὁ Ναβυχοδονοσορ την πολιν ἑλων, και ὡς παρδαλις τυς ὀφθαλμυς αὐτης ἐξαιρων, τον βασιλεα συν τοις πρωτοις, ὑστερον δε Σεδεκιυ τυς ὀφθαλμυς ἐκκοψας. ὁσα δε αὐτυ νοσθειη Ναβυζαρδαν την πολιν ἐμπρησας.

KΕΦ. ζ.

21. Τα ὁλοκαυτωματα ὑμων συναγετε.] Σαφως ἐξεταζειν διδασκει τις ὁ περι θυσιων λογος. ἀφορμας τι τα λογια διδωσι λεγοντα· θυσια τῳ Θεῳ πνευμα συντετριμμενον· και θυσατε θυσιαν δικαιοσυνης. τυς δε μη ὑτως ἐχοντας, περι δε θυσιας ἐπτοημενυς σωματικ ἐπεςρεφεν ὁ σωτηρ λεγων· ειδε ἐγνωκειτε τι ἐςιν, ἐλεο θελω, και ὐ θυσιαν, ὐκ ἀν κατεδικασατε τυς ἀναιτιυς. ὁτι δε περι μυςικων ἡ τοιαυτη νομοθεσια, Παυλος ἐδιδαξε λεγων· οἱτινες ὑποδειγματι και σκιᾳ λατρευυσι των ἐπυρανιων.

KΕΦ. η.

7. Τρυγων και χελιδων ἀγρυ ςρυθια.] Τρυγων και χελιδων ἀγρυ ςρυθια, οἱ συνετοι ἀκροαται, και οἱ ἐκ το λεγειν τα κρειττονα ἱκανοι, ἐφυλαξαν ἐν καιρῳ ποιεισθαι τας ἰδιας εἰσοδυς, ὡςε το λεγομενον καθικνεισθαι

των

Deus non perpercit, multo magis delinquentibus nobis non parcet.

CAPUT V.

6. *Ideo percussit eos leo*, &c.] Eum, qui percussit eos, vocat leonem & lupum & pardum. Videntur autem insidiæ in ipsis actionibus ab his, qui figurate leones vocantur factæ: in intellectu vero ab his, qui parti animi, qua verum perspicitur, nocere volunt. Pardus enim in ipsos oculos insilire dicitur; leo vero, sicuti ex historiis habemus, confectus senio circa urbes versatur, hominum præda volens potiri. Illud præterea fertur, ex ipsius ossibus, si collidantur, aut tundantur, ignem excuti. Et forte leo, pardusque erit Nabuchodonosor, qui urbem diripuit, & veluti pardus ejus oculos, regem cum primatibus effodit, ac tandem Sedeciam oculis privavit. Ossa autem ejus intelligi poterunt Nabuzardan, qui urbem cremavit.

CAPUT VII.

21. *Holocaustomata vestra congregate.*] Clare perquirere docet, quæ sacrificiorum ratio. Ansas vero dant verba scripturæ: *Sacrificium Deo cor contritum*: & *sacrificate sacrificium justitiæ.* Eos vero, qui aliter se habent, & corporeis sacrificiis plane dediti sunt, corrigebat Salvator dicens, *Si sciretis, quid est, misericordiam volo & non sacrificium*, nusquam innoxios condemnavissetis. Quod autem ad mystica spectet hæc legislatio, docuit Paulus dicens, *Qui exemplo & umbra colunt cælestia.*

CAPUT VIII.

7. *Turtur & hirundo agri passeres.*] Turtur & hirundo pulli agri; prudentes auditores & ad bona quæque explicanda idonei custodierunt tempus opportunum adventus sui, ut dictum pungat audien-

των ἀκουόντων, συντρεχουσης της εἰσοδου της χελιδονος τη εἰσοδῳ της τρυγονος.

ΚΕΦ. ί.

13. Και ἀνηγαγε νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης.] Ἀναγει δε και νεφελας ἐξ ἐσχατου της γης, προσκαλουμενη το ὑδωρ της θαλαττης και ἐκχεων αὐτο ἐπι προσωπο της γης· και ἀλλως δε τους ἁγιους ἡ γραφη νεφελας καλει, ἐφ' ἁς ἀναγεται το της ἀληθειας ὑδωρ ἑως των νεφελων. πως γαρ ἀν ἐπι τας ἀψυχους ἀναγοιτο; ἀλλ' ἐπι τους ἀκουοντας της ἐντολης του θεου.

13. Αστραπας εἰς ὑετον ἐποιησεν.] Λεγουσιν οἱ περι ταυτα δεινοι, νεφων ἀλληλοις συγκρουομενων, ὡς ἐπι λιθων πυρογονων, ἠχον τε γενεσθαι βροντης, και φως ἀστραπης.

13. Και ἐξηγαγε φως ἐκ θησαυρων αὐτου.] Κατα μεν το προχειρον θησαυρον δει λεγειν το βουλημα του θεου, αὐτος γαρ εἰπε, και ἐγενηθησαν, αὐτος ἐνετειλατο και ἐκτισθησαν. εἰποις δε και ἀνεμων εἰναι θησαυρους, τουτεστι πνευματων. πνευμα γαρ σοφιας και συνεσεως, πνευμα βουλης και ἰσχυος, πνευμα γνωσεως και εὐσεβειας, πνευμα φοβου θεου, πνευμα δυναμεως ἀγαπης τε και σωφρονισμου, ὡν οἱ θησαυροι Χριστος ἐν ᾧ οἱ θησαυροι της σοφιας ἀποκρυφοι. ἐκειθεν οὐν χορηγουνται. τῳ μεν γαρ διδοται λογος σοφιας, ἀλλῳ δε πνευμα γνωσεως κατα το αὐτο πνευμα και τα ἑξης.

16. Ὁ πλασας τα παντα, αὐτος κληρονομια αὐτου.] Ἀκυλας και Θεοδοτιων ἐξεδωκαν, ὁτι ὁ πλασας τα παντα αὐτος ἐστι και Ισραηλ ῥαβδος κληρονομιας αὐτου. (εἰπε δε Ισραηλ ῥαβδος κληρονομιας αὐτου.) εἰληφε δε και τα ἐθνη κληρονομιαν, κατα το, αἰτησαι παρ' ἐμου και δωσω σοι ἐθνη την κληρονομιαν σου. ἐσται και τα ἐθνη Ισραηλ.

ΚΕΦ.

tes, adventu turturis cum adventu hirundinis concurrente.

CAPUT X.

13. *Et congregavit nubes ab extremo terræ.*] Elevat autem & nubes ab extremo terræ, maris aquas advocans, easque ſuper terræ faciem effundens. Alio ſenſu etiam ſanctos ſcriptura nubes vocat, ad quas veritatis aqua ſurſum tollitur usque ad nubes. Quomodo enim ad res ſenſu carentes evehi poſſit? Sed ad eos, qui Dei præceptis obtemperant.

13. *Fulgura in pluviam fecit.*] Aiunt harum rerum periti, colliſione nubium, veluti lapidum, quibus excutitur ignis, & tonitru ſonitum erumpere, fulgorisque ſplendorem.

13. *Et eduxit lumen ex theſauris ſuis.*] Secundum id, quod in promptu eſt, theſaurum ipſam Dei voluntatem dicere oportet. *Ipſe* enim *dixit & facta ſunt: ipſe mandavit, & creata ſunt.* Et ventorum theſauros eſſe non incongrue dixeris, hoc eſt ſpirituum. Spiritus enim ſapientiæ & prudentiæ, ſpiritus conſilii & fortitudinis: ſpiritus intellectus & pietatis, ſpiritus timoris Dei, ſpiritus amoris & redargutionis, quorum theſauri Chriſtus, in quo theſauri ſapientiæ abſconditi: inde igitur emanant ac diſtribuuntur. Huic quidem ratio tribuitur ſapientiæ, alteri vero juxta eumdem ſpiritum ſpiritus cognitionis &c.

16. *Qui formavit omnia, ipſe eſt hereditas ejus.*] Aquila & Theodotio interpretati ſunt: qui formavit omnia, ipſe eſt, & Iſrael virga hæreditatis ejus. Dixit autem, Iſrael virga hæreditatis ejus. Hæreditatem quoque gentes ſibi aſſumpſit juxta illud, *Poſtula a me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam.* Erunt & gentes Iſrael.

ἔσεσθαι αὐτῷ εἰς
γαρ ὢν κατα φυ
ἀλλα τοις κατα τ
περι ὢν φησιν, ἐ
θεος Αβρααμ και
ἐπηνεγκεν ὁ Χρισ
των. νεκρος δε π
ἐγω εἰμι ἡ ζωη.

5. Ὅπως ϛησι
σιν ὑμων, τȣ δυνα
Των γαρ ἀπογον
βον, ὕτω και ἡμι
σημειȣνται δε τινε
δοξως, ȣ̓ γαρ περ
σιν ὁ σωτηρ. μακα
σȣσι την γην.

6. Ἀναγνωθι τ
Αναγινωσκωμεν και

CAPUT XI.

4. *Et eritis mihi in populum.*] Itaque, qui populus esse pollicitus fuerat, non populus effectus est: nos, qui prius non eramus populus, facti sumus populus. Provocatus enim ad iram in eo, qui non erat Deus, provocavit & ipse in eo, qui non erat gens, facta est justitia populo nascituro, cui Dominus benedixit, de quo Isaias aiebat: *Na nata est gens andem*: nata est autem cum uno die quinque millia crediderunt. Merces autem, quod futurus sit ipsi populus, quod futurus ille sit nobis in Deum. Cum enim natura Deus sit, non tamen omnium est secundum dignitatem Deus, sed his, qui patriarchæ similes sunt. Sicut illud, si ego Deus tuus, de quibus ait, *Ero ipsorum Deus*, & *ego*, inquit, *Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Jacob*: cui subjunxit Christus, *mortuorum autem Deus non est sed viventium.* Quisque vero peccator mortuus est, cum in se eum, qui dixit, *ego sum vita*, minime contineat.

5. *Ut statuam juramentum meum, quod juravi patribus vestris daturum me eis terram fluentem lacte & melle.*] Posteris enim recipientibus, receperunt patres, sic & Christus regnat, nobis regnantibus. Quidam autem notant quod *statuam* ait, quasi nondum dederit. Non enim intelligit corpoream hanc, sed de qua Salvator dixit: *Beati mites, quoniam ipsi hæreditabunt terram.*

6. *Lege verba hæc*, &c. *& non fecerunt.*] Sermones Dei recitemus & extra ecclesiam constitutis, ad salutem eos cohortantes: quod si verba testamenti non adimpleverint, ait Deus, adinventa est colligatio in viris Juda, & in habitantibus Jerusalem.

9. *Inventa est colligatio.*] Etenim hominibus ecclesiæ est vinculum peccatorum, catenis propriorum scelerum colligatis, & oportet solvere omne inju-

ἀδικιας, διαλυειν δε, ϛραγγαλιας βιαιων συναλλαγματων, κατα το γεγραμμενον. ὁρα δε, πως ὡς περι μελλουσης ἑτερας διαθηκης ἐπισημαινομενος, διαθηκης λεγων, αει το ταυτης προσεθηκεν.

10. Ἐπεϛραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων.] Και ἐφ' ἡμων δε διττοι πατερες. οἱ μεν γαρ προ της πιϛεως, οἱ δε μετα ταυτην. φησι δε ὁ χριϛος· ὑμεις ἐκ τȣ πατρος ὑμων τȣ διαβολȣ ἐϛι ὡσπερ ȣν και ἡμεις ἡμεν, πιϛευσαντες δε γεγοναμεν υἱοι χριϛȣ, και ἐν ψαλμῳ δε λεγεται μδ. ἀκȣσον θυγατερ. ὁρας ὡς πατρος ἡ φωνη. εἰτα λεγει· και ἰδε και κλινον το ȣς σȣ, και ἐπιλαθȣ τȣ λαȣ σȣ, και τȣ οἰκȣ τȣ πατρος σȣ. πατηρ ἀγαθος περι πατρος λεγει ψεκτȣ. λεγει δε και Ιωαννης ἐν τῃ καθολικῃ· πας ὁ ποιων το πονηρον ἐκ τȣ διαβολȣ γεγεννηται. ὁσακις ȣν ἁμαρτανομεν, ἐκ τȣ διαβολȣ γεννωμεθα. ἐκ τȣ θεȣ δε παλιν, ὁσακις ἀρετην κατορθωσωμεν.

11. Και κεκραξονται προς με, και ȣκ εἰσακȣσομαι αὐτων.] Ὁ μεν θεος δικαιως ȣκ ἀκȣει των μη ἀκȣσαντων αὐτȣ· οἱ δε δαιμονες το δικαιον σωσαι τοις θυμιασασιν αὐτοις ȣ δυνησονται, ὁταν ὁ καιρος των κακων ἐπελθῃ. ὁταν ȣν μη ἐπακȣσῃ θεος, δεινον το ζητειν παρα δαιμονων βοηθειαν. ἀλλ' ἐξεχεσθαι δει θεȣ, δια τα ἡμαρτημενα ἀπεϛραμμενȣ, την δε πολλην ἐπ' αὐτον και ἐπιμονον καταφυγην ȣχ ὑπερορωντος.

14. Ὁτι ȣκ εἰσακȣσομαι.] Οὐκ εἰπεν, ȣκ εἰσακȣσομαι σȣ, ἀλλ' αὐτων, δεικνυς ὁτι και τοτε μετανοȣντων ἐαν αἰτησῃς ὑπερ αὐτων, εἰσακȣσομαι.

ΚΕΦ. ιβ'.

3. Αγνισον αὐτȣς εἰς ἡμεραν σφαγης.] Δι' αὐτης αὐτȣς ἁγνισον της σφαγης· ὁν γαρ ἀγαπᾳ κυριος, παιδευει.

4. Εὡς ποτε πενθησει ἡ γη.] Εἰ λογικȣ το πενθος, τον ἀγγελον ὁμωνυμως δηλοι τον ἐφεϛηκοτα τῃ γῃ προς

διατα-

:itiæ vinculum, violentorumque nodos commercio-
um, juxta quod ſcriptum eſt. Vide autem ut futu-
ım teſtamentum aliud ſignificans, teſtamenti men-
onem faciens, ſemper addidit *hujus*.

10. *Reverſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum prio-
rs.*] Duplices & apud nos patres. Quidam enim an-
:, quidam poſt fidem. Dicit vero Chriſtus, *Vos a
atre Diabolo eſtis*; ſicut & nos olim eramus, per fi-
em vero facti ſumus filii Chriſti; & in quadrageſimo
uarto pſalmo dicitur: *Audi filia*: vides vocem pa-
is. Quibus addit: *Et vide, & inclina aurem tuam,
oblivifcere populum tuum & domum patris tui.* Pater
onus de patre reprehenſibili loquitur. Ait quoque
›annes in Catholica. *Omnis, qui prava operatur, ex
iabolo natus eſt.* Quotiescumque igitur delinquimus,
c Diabolo naſcimur; ex Deo vero, cum virtutum
pus præſtiterimus.

11. *Et clamabunt ad me, & non ego exaudiam eos.*]
'eus quidem juſte eos, qui ipſum non audierunt,
›n audit. Dæmones autem ſuffumigiis eos vene-
ıntium jura nequibunt deffendere, cum tempus ca-
mitatum venerit. Cum ergo Deus non exaudierit,
ɛrniciofum eſt a Dæmonibus opem poſcere, ſed
endere a Deo oportet; qui propter iniquitates aver-
ıs eſt, & qui multum conſtanterque ad ipſum con-
ıgientes non deſpicit.

14. *Quia non exaudiam.*] Non dixit, non exau-
am te, ſed non exaudiam eos, ſignificans, quod
eos pœnituerit & pro ipſis preces effundas, exau-
am.

CAPUT XII.

3. *Purifica eos in diem occiſionis.*] Per ipſam eos pu-
fica occiſionem: *Quem enim diligit Deus, caſtigat.*

4. *Usquequo lugebit terra.*] Si lugere eſt ratione
:entis, angelum adminiſtrationi terræ præpoſitum

ἀδικιας, διαλυειν δε, ςραγγαλιας βιαιων συναλλαγματων, κατα το γεγραμμενον. ὁρα δε, πως ὡς περι μελλουσης ἑτερας διαθηκης ἐπισημαινομενος, διαθηκης λεγων, ἀει το ταυτης προσεθηκεν.

10. Ἐπεςραφησαν ἐπι τας ἀδικιας των πατερων αὐτων των προτερων.] Και ἐφ᾽ ἡμων δε διττοι πατερες. οἱ μεν γαρ προ της πιςεως, οἱ δε μετα ταυτην. φησι δε ὁ χριςος· ὑμεις ἐκ του πατρος ὑμων του διαβολου ἐςι ὡσπερ ουν και ἡμεις ἠμεν, πιςευσαντες δε γεγοναμεν υἱοι χριςου, και ἐν ψαλμῳ δε λεγεται μδ. ἀκουσον θυγατερ. ὁρας ὡς πατρος ἡ φωνη. εἰτα λεγει· και ἰδε και κλινον το ους σου, και ἐπιλαθου του λαου σου, και του οἰκου του πατρος σου. πατηρ ἀγαθος περι πατρος λεγει ψεκτου. λεγει δε και Ιωαννης ἐν τῃ καθολικῃ· πας ὁ ποιων το πονηρον ἐκ του διαβολου γεγεννηται. ὁσακις ουν ἁμαρτανομεν, ἐκ του διαβολου γεννωμεθα. ἐκ του θεου δε παλιν, ὁσακις ἀρετην κατορθωσωμεν.

11. Και κεκραξονται προς με, και ουκ εἰσακουσομαι αὐτων.] Ὁ μεν θεος δικαιως ουκ ἀκουει των μη ἀκουσαντων αὐτου· οἱ δε δαιμονες το δικαιον σωσαι τοις θυμιασασιν αὐτοις ου δυνησονται, ὁταν ὁ καιρος των κακων ἐπελθῃ. ὁταν ουν μη ἐπακουσῃ θεος, δεινον το ζητειν παρα δαιμονων βοηθειαν. ἀλλ᾽ ἐξεχεσθαι δει θεου, δια τα ἡμαρτημενα ἀπεςραμμενου, την δε πολλην ἐπ᾽ αὐτον και ἐπιμονον καταφυγην ουχ ὑπερορωντος.

14. Ὁτι ουκ εἰσακουσομαι.] Ουκ εἰπεν, ουκ εἰσακουσομαι σου, ἀλλ᾽ αὐτων, δεικνυς ὁτι και τοτε μετανοουντων ἐαν αἰτησῃς ὑπερ αὐτων, εἰσακουσομαι.

ΚΕΦ. ιβ΄.

3. Αγνισον αὐτους εἰς ἡμεραν σφαγης.] Δι᾽ αὐτης αὐτους ἀγνισον της σφαγης· ὁν γαρ ἀγαπᾳ κυριος, παιδευει.

4. Εως ποτε πενθησει ἡ γη.] Εἰ λογικου το πενθος, τον ἀγγελον ὁμωνυμως δηλοι τον ἐφεςηκοτα τῃ γῃ προς διατα-

titiæ vinculum, violentorumque nodos commercio-
um, juxta quod scriptum est. Vide autem ut futu-
um testamentum aliud significans, testamenti men-
ionem faciens, semper addidit *hujus.*

10. *Reversi sunt ad iniquitates patrum suorum prio-
us.*] Duplices & apud nos patres. Quidam enim an-
e, quidam post fidem. Dicit vero Christus, *Vos a
'atre Diabolo estis*; sicut & nos olim eramus, per fi-
em vero facti sumus filii Christi; & in quadragesimo
uarto psalmo dicitur: *Audi filia*: vides vocem pa-
ris. Quibus addit: *Et vide, & inclina aurem tuam,
r obliviscere populum tuum & domum patris tui.* Pater
onus de patre reprehensibili loquitur. Ait quoque
oannes in Catholica. *Omnis, qui prava operatur, ex
iabolo natus est.* Quotiescumque igitur delinquimus,
x Diabolo nascimur; ex Deo vero, cum virtutum
pus præstiterimus.

11. *Et clamabunt ad me, & non ego exaudiam eos.*]
'eus quidem juste eos, qui ipsum non audierunt,
on audit. Dæmones autem suffumigiis eos vene-
intium jura nequibunt deffendere, cum tempus ca-
mitatum venerit. Cum ergo Deus non exaudierit,
ernitiosum est a Dæmonibus opem poscere, sed
endere a Deo oportet; qui propter iniquitates aver-
is est, & qui multum constanterque ad ipsum con-
igientes non despicit.

14. *Quia non exaudiam.*] Non dixit, non exau-
am te, sed non exaudiam eos, significans, quod
eos pœnituerit & pro ipsis preces effundas, exau-
am.

CAPUT XII.

3. *Purifica eos in diem occisionis.*] Per ipsam eos pu-
fica occisionem: *Quem enim diligit Deus, castigat.*

4. *Usquequo lugebit terra.*] Si lugere est ratione
entis, angelum administrationi terræ præpositum

 nomi-

διαταξιν. ἡ δε τοιαυτη γη ἡ πενθει ἀπο κακιας των κατοικουντων ἐν αὐτῃ, ἡ εὐφραινεται ἀπο της αὐτων ἀρετης.

11. Δι' ἐμε ἀφανισμῳ ἠφανισθη πασα ἡ γη.] Εἰποι δ' ἀν ὑψηλοτερον το, δι' ἐμε ἠφανισθη πασα ἡ γη. Χριστου γαρ ἐλθοντος και δια της αὐτου διδασκαλιας νεκρωθεντων ἡμων των μελων ἡ ἐν ἡμιν ἠφανισαι γη, της σαρκος μηκετι ποιουσης τα ἑαυτης.

12. Οτι μαχαιρα κυριου καταφαγεται·] Ο γαρ ἐλθων βαλειν μαχαιραν, διετεμεν ἀλληλων τα προτερον εἰρηνευοντα κακως πνευμα και σαρκα. τοτε γαρ ουκ ἐπεθυμουν κατ' ἀλληλων. ὁ δε διδαξας τα ἑκατερου ἐμβεβληκεν μαχαιραν ἐν ἡμιν τον ἰδιον λογον. και την Χριστου νεκρωσιν ἐν ἑαυτοις περιφερομεν, και ζη το πνευμα θανουσης ἡμιν της σαρκος. ἐν ἐκεινῳ γαρ, ουκ ἐν ταυτῃ σπειρομεν, ἱνα μη θερισωμεν φθοραν, ἀλλα ζωην αἰωνιον.

13. Σπειρατε πυρους.] Σπειρουσι δε πυρους και θεριζουσιν ἀκανθας οἱ τοις μεν λογοις ὁμιλουντες του θεου, μη ζωντες δε κατ' αὐτα, ἡ πιστευοντες ὡς παιδες αἱρετικων.

14. Και κληροι αὐτων ουκ ὠφελησουσιν αὐτους.] Λεγοις δ' ἀν μηδε τους ἐχοντας κληρον ἐκκλησιαστικον ὀφειλειν ἐπι τουτῳ θαρρειν, ὡς σωζειν δυναμενῳ παντας τους ἐχοντας. ποσοι γαρ δι' ἐργων γεγονασιν ἀθλιοι; ἐκ λαικων δε ποσοι μακαριοι; πλην δυνατοι δυνατως ἐτασθησονται. καθα γαρ Παυλος φησι, ζητειται δε ἐν τοις οἰκονομοις, ἱνα πιστος τις εὑρεθῃ.

13. Αἰσχυνθητε ἀπο καυχησεως ὑμων.] Καυχησις ὀνειδισμου, και αἰσχυνης φησι την ἐπι πλουτῳ και ῥωμῃ και καλλει και των ὁμοιων σωματικων. κἀν ἐχῃς δε προτερημα ψυχικον, ου καυχησῃ πειθομενος τῳ λεγοντι μη καυχασθω ὁ φρονιμος ἐν τῃ φρονησει αὐτου, ἰσχυι και πλουτῳ ἀλλ' ἐν τῳ συνιεναι και γινωσκειν τον κυριον λεγων· ἐμοι δε μη γενοιτο καυχασθαι εἰ μη ἐν τῳ σταυρ

nomine illo significat. Hæc autem terra vel ob malitiam inhabitantium luget, vel ob eorum virtutes effertur gaudio.

11. *Propter me dissipatione dissipata est universa terra.*] Subtilius autem illud, *per me omnis terra desolata est*, explicabis. Nam Christo adveniente, & per ejus doctrinam membris nostris mortificatis, terra, quæ in nobis est, desolata est, carne jam suis non fungente officiis.

12. *Quia gladius Domini devorabit.*] Qui enim venit mittere gladium, disjunxit ab invicem, quæ prius iniqua utebantur pace, spiritum & carnem; tunc enim non concupiscebant adversus se invicem. Qui autem utriusque opera docuit, misit in nos gladium, sermonem proprium: & Christi mortificationem in nobis circumferimus, carneque in nobis emortua, spiritus vivit; in illo enim, non in hac seminamus, ne corruptionem, sed vitam æternam metamus.

13. *Seminate frumenta.*] Seminant vero frumentum, ac spinas demetunt, qui verba Dei assidue tractant, sed non vivunt, ut illa præcipiunt, vel credunt ut hæretici.

13. *Cleri eorum non proderunt eis.*] Dicas etiam & clero ecclesiastico adscriptos non debere illi fidere, quasi possit ille omnes salvare, in quibus inest. Quot enim factis ipsis miserrimi effecti? E laicis vero quot beatitudinem assecuti? Cæterum *potentes potenter examinabuntur.* Ut enim Paulus ait: *Quæritur inter dispensatores, ut fidelis quis inveniatur.*

13. *Confundimini a gloriatione vestra.*] Jactantiam probri & verecundiæ ait, quæ divitiis, robore, pulchritudine, cæterisque corporis dotibus innititur. Quod si dote aliqua animi præstas, non gloriaberis, obtemperans dicenti: *Non glorietur prudens in prudentia sua, robore & divitiis*, sed in cognitione ac perceptione Domini, dicens: *Mihi autem absit gloriari*,

τȣ κυριȣ ἡμων Ιησȣ Χριςȣ. και παλιν, ἡδιςα κ
σομαι ἐν ταις ἀσθενειαις μȣ ἱνα ἐπισκηνωσῃ ἐπ'
δυναμις τȣ Χριςȣ.

ΚΕΦ. ιγ'.

12. Πας ἀσκος πληρωθησεται οἰνȣ.] Δευτερω
ται παραδειγματι των ἀσκων, ὁτι πας ἀσκος π
θησεται οἰνȣ καιτοι και ἐλαιȣ και ἀλλων ὑγρων·
δε και μενȣσι κενοι ἐαν γνωμεν τας των οἰνων δια
και το παρον ἀληθες δειχθησεται. ἐςιν ȣ̓ν οἰνος
δρακοντων ἐκ βοτρυος πικριας, και ἀμπελȣ Σοδ
ὡς γεγραπται. ἐςι και ἀμπελος Αἰγυπτιων, ἡν π
σει ὁ θεος ἐν χαλαζῃ, ἐςι και ποτηριον κυριȣ μεθ
ὡς γεγραπται, κρατιςον· και ἡ σοφια συγκαλει ἐ
ἑαυτης κρατηρα, δευτε, λεγȣσα, φαγετε των ἐμ
των, και πιετε οἰνον ὁν κεκερακα ὑμιν. και παλ
πελων ἐγενηθη τῳ ἠγαπημενῳ. ἐςι και ἀμπελος
ἐκλεκτη. πας ȣ̓ν ἀνθρωπος τροπικως χρηματιζων
οἰνȣ χωρητικος ἐςι κρειττονος, ἡ χειρονος, ἡ ἀναμι
φοτερων, και ἡ ἐπισης, ἡ μαλλον, και ἡττον θα
τȣ μεν φαυλȣ δεχομενȣ το ἐξ ἀμφοτερων, Σοδ
και Αἰγυπτιων, των ἐχθρων Ισραηλ· τȣ δε ἀγαθȣ
ποτηριȣ κυριȣ και κρατηρα της σοφιας. και τῳ μεν
πεται τιμωρια, κατα το, λαβε το ποτηριον τȣ
και ἀκρατȣ τȣτȣ, και ποτιεις παντα τα ἐθνη,
ἁ ἐγω ἐπιςελλω σε προς αὐτȣς, τῳ Ιερεμιᾳ φησ
ἐπιφερει· και πιονται, και ἐξεμεσονται, και ἐκμαν
ται, και πεσȣνται· την γαρ κολασιν οἰνον ἐκα
ἀκρατον, ὁν πινȣσιν οἱ ἀκρατȣ κολασεως ἀξιοι.
δε κεκραμμενην πινȣσι κολασιν, ἡ και ἀκρατωτεραν
τηριον γαρ ἐν χειρι κυριȣ οἰνȣ ἀκρατȣ, πληρες κερα
τος, και ἐκλινεν ἐκ τȣτȣ εἰς τȣτο· πλην ὁ τρυγιας
ȣ̓κ ἐξεκενωθη· πιονται παντες οἱ ἁμαρτωλοι της
ἐςι δε και ποτηριον εὐλογιας, ὁ πινȣσιν οἱ δικαιοι·
το της σοφιας, και ὁπερ διδωσι τοις μαθηταις εἰς α
ἁμαρτιων.

14. K

nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, & iterum, *gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi.*

CAPUT XIII.

12. *Omnis uter implebitur vino.*] Secundo hoc utitur utrium exemplo, quod omnis uter vino implebitur. Sed si vinorum differentias percipiamus, & hoc veritati innixum commonstrabitur. Est igitur vinum furor Draconum ex botro amaritudinis, & vinea Sodomorum, ut scriptum legimus: est & Ægyptiorum vitis, quam diverberat Deus in grandine: est & calix Domini inebrians, ut scriptum est, præclarissimus: & sapientia vocat ad suum poculum, eia agite, ait, comedite e meis panibus, & bibite vinum, quod commiscui vobis; & iterum: vinetum factum est dilecti. Est & vitis Sorec electa. Omnis itaque homo figurate cum sit uter, capax est vini melioris, aut pejoris, aut mixtim utriusque, & vel æqualiter vel magis & minus alterius: pravo quidem ex utroque vinum capiente Sodomorum videlicet & Ægyptiorum, Israel hostium; bono vero vinum e calice Domini & cratere sapientiæ: & hunc quidem consequitur punitio juxta illud: *Accipe poculum vini & meri hujus; & dabis potatum omnibus gentibus, ad quas ego te mitto*, Jeremiæ ait, quibus annectit, *& bibent & evoment, & sævient, & concident.* Punitionem enim vinum vocavit merum, quod pœna acerbissima digni bibunt: alii vero dilutam bibunt pœnam vel meraciorem. Nam *calix in manu Domini vini meri plenus potione, reclinavitque ex hoc in hoc: attamen fæx ipsius non est evacuata, bibent omnes peccatores terræ.* Est vero & poculum benedictionis, quod bibunt justi, quale est illud sapientiæ, quodque discipulis in remissionem peccatorum exhibuit.

5. Τις φεισεται, ἢ τις δειλιασει ἐπι
ὀυδεις ἀνθρωπῳ πολεμιῳ βασιλεως συνε
δοκειν δυσαρεσθεισθαι ψηφῳ βασιλικῃ, ὀυτ
μαρτιαις ἀποβολῃ του θεου, ὡς μηδε χω
παρα τῳ φιλανθρωποτατῳ θεῳ, των ἀ
ἐλεησειεν· ὁποιαν νυν την Ιερουσαλημ ὑπο
τουσαν μεν εἰς τον Ιησουν, ἀκουσασαν δε,
ἀποκτεινασα τους προφητας και λιθοβο
σαλμενους προς αὐτην, ποσακις ἠθελησα
τεκνα σου, ὃν τροπον ὀρνις ἐπισυναγει τ
ὑπο τας πτερυγας, και οὐκ ἠθελησατε
οἶκος ὑμων ἐρημος. οἱ τοινυν ἀγγελοι, οἱ
τες τῃ Ιερουσαλημ, δι' ὧν και ἐταγη ὁ Μ
διαταγεις δι' ἀγγελων ἐν χειρι μεσιτου,
σκυθρωπαζουσιν, οὐκ ἐπανερχονται, ὡς
περι της προς την τοιαυτην εἰρηνης. σμικ
των των ἁμαρτηματων ἐφειδοντο, μεγα
των, ὡς και ἀποκτειναι τον Ιησουν, ἐγ
γαρ ἁμαρτανῃ ἀνηρ προς ἀνδρα, και πρ
ρι αὐτου· ἐαν δε εἰς κυριον ἁμαρτησῃ, τ

14. *Et non parcam & non miserebor.*] Non parcam & non miserebor. Hæretici hic insurgunt in creatorem prophetarumque Deum, ignorantes, quantum sit bonum & sibi & aliis peccantes puniri, ne serpat veluti ex membro male affecto corruptela in totum corpus: idcirco & judex punit, & secant medici.

CAPUT XV.

5. *Quis parcet, aut quis contristabitur super te?*] Sicut enim nemo cum homine regis inimico congreditur, ne decretis regiis adversari videatur, ita & hominis peccatis subditi & ejecti a Deo, ut locus illi misericordiæ nullus sit apud mitissimum, humanissimumque Deum, nullus angelorum miserebitur: quaem nunc Jerusalem ponit, ut quæ in Jesum peccaverit, nec non audierit: *Jerusalem, qua occidis prophetas & lapidas missos ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum avis congregat pullos suos sub alis, & noluistis? Ecce relinquetur domus vestra deserta.* Angeli itaque qui semper Jerusalem opem tulere, per quos lata est lex Mosaica, nempe in dispositione angelorum in manu mediatoris, non adjuvant, non contristantur, non redeunt ut de illius pace preces effundant. Dum enim parvæ erant iniquitates, non deserebant, sed illis ingravescentibus, ita ut & Jesum occiderent, dimiserunt. *Nam si vir peccaverit adversus virum, adhuc orabunt pro illo, si vero peccaverit adversus Dominum, quis pro eo supplex deprecabitur?*

6. *Et extendam manum meam, & disperdam te.*] Derelictionem dixit operationem. Deus enim suum tabernaculum deserens corrumpere dicitur. Quamquam corruptio digna manu Dei, mutatio est ad virtutem a vitiis, juxta illud: *Afferam supra te manus meas & ignitum te faciam:* corruptis in nobis antiquis peccati purgamentis.

7. Et

7. Και διασπερω αὐτυς.] Τοιυτον και το, διασπε-
ρω αὐτυς. ἐπει γαρ συμφωνως εἰς ἐμε ἠσεβησαν, τη
κακιςην αὐτων διασκεδασω συνοδοντε και συνφωνια
ὡσπερ ὑν και των πυργοποιυντων διειλε τας γλωσσας,
κωλυσας αὐξομενην συμφωνυσαν ἀσεβειαν. το δε, ἠτε-
κνωθησαν, ἀπωλεσαν τον λαον μυ, κατηγοριαν τω
ἀρχοντων ἐχει, και των ἱερεων. ὑτοι γαρ ἐν ταξει πα-
τερων ὑπαρχοντες τοις λαοις, ἐρημοι των τεκνων ἐγινον-
το, ἀντ' εὐσεβυς διδασκαλιας ἀσεβειαν ὑποβαλλοντε
ταχα δε ὑδε ἐςιν ἀπολεσαι λαον μη προτερον ἑαυτυ τη
ψυχην ἐκ γεννηματων των κατ' ἀρετην ἀτεκνωσαντα. ὑδε
γαρ ὠν ἀγαθος ἀπολλυσιν ἑτερον.

8. Επληθυνθησαν αἱ χηραι αὐτων και ὑπερ την ἀμ-
μον της θαλασσης.] Εἰεν δ' ἀν χηραι, των ἀσεβων
ψυχαι, τον νυμφιον Χριςον ἀπολεσασαι.

8. Επηγαγον ἐπι την μητερα νεανισκυς.] Ὧν ἀπολ-
λυμενων ταλαιπωρυσι και μητερες αἱ γεννησασαι αὐτα
ἐν Χριςῳ, και ὠδινησασαι μεχρι μορφωθῃ Χριςος ἐν αὐ-
ταις, κατα το γαλα, τη ςερεᾳ τροφῃ προς νεανισκ
ἐκθρεψασαι. των δε χηρων το πληθος ὐχ ὡς τα ἀςρα
τυ ὐρανυ, ἀλλ' ὡς ἡ ἀμμος της θαλασσης. κατα δε το
γραμμα, πλειςων ἐν πολεμῳ πιπτοντων αἱ γυναικ
ἐτυγχανον χηραι, αἱ δε μητερες ἐταλαιπωρυν.

10. Οἰμοι ἐγω, ὡς τινα μητερ με ἐτεκες.] Εοικασι
ἰατροις οἱ προφηται. ὁρωσι μεν δεινα, θιγγανυσι δε ἀη-
δεων, ἐπ' ἀλλοτριαις συμφοραις ἰδιας καρπυμενοι λυ-
πας, ἐτι δε και μισυμενοι παρα των ὐκ ἀρεσκομεν
αὐτων ἐπιταγμασι ὡς των καθ' ἡδονην ἀποτρεπυσι.
και δει ταυτα προειδεναι των την προφητειαν προς ἰα-
τρικην ἐπανῃρημενων. ἰατρος γαρ και ὑτος ψυχων, τοις
ἐν χρειᾳ θεραπειας προσκειμενος. ὐ γαρ χρειαν ἐχυσι
ἰατρυ οἱ ὑγιαινοντες, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες. τοιυτος ἠ
Ιερεμιας ἀνθ' ὡν ἐλεγχων ἐπιςρεφειν ἠθελεν, κατηγορυ-
μενος ἐπι δικαςων τοις κατηγοροις ὁμοιων. και ἠν ἐν δι-
καις ἀει ὑπο των ὁσον ἠκεν εἰς αὐτον τεθεραπευμενων.
διο

7. *Et dispergam eos.*] Simile & illud, & dispergam eos. Nam quia unanimes in me peccaverunt, pessimam eorum concordiam contentionemque disperdam, sicut & illorum, qui turrim ædificabant, linguas divisit, concordem impietatem ne augesceret prohibens. Illud vero: *Filiis orbati sunt, perdiderunt populum meum*, principum sacerdotumque continet accusationem. Hi enim, cum loco patrum populis essent, filios amiserunt, pro doctrina pia suggerentes impietatem. Fortasse vero nec fieri potest, ut perdat quis populum, ni prius suam animam germinibus virtutis orbaverit; nemo enim, qui probus sit, alterum perdit.

8. *Multiplicatæ sunt viduæ eorum super arenam maris*, &c.] Viduæ autem fuerint impiorum animæ, quæ sponsum Christum amiserunt.

8. *Induxi super matrem adolescentes.*] Quibus pereuntibus consiciuntur matres, quæ eas in Christo pepererunt & parturierunt, donec in illis Christus formaretur, & ablactatas solidiori cibo ad adolescentiam enutriverunt. Multitudo porro viduarum non uti stellæ cœli, sed ut arena maris: at juxta litteram, plurimis in bello cadentibus, uxores viduæ manebant, & matres angustiis premebantur.

10. *Heu me mater, quare me genuisti.*] Medicis assimilantur prophetæ, intuentur quidem mala, tangunt injucunda, ex alienis ærumnis proprium sibi mœrorem comparantes: odio quoque sunt illis, quibus eorum præcepta non placent, tanquam a voluptuosis avocantia. Et hæc prænosse eos oportet, qui propheticum munus ad medendum susceperunt. Medicus enim hic animorum est iis addictus, qui curatione indigent: nam *sani opus non habent medici, sed qui ægros se sentiunt.* Talis erat Jeremias, qui, quod reprehendens volebat convertere, accusabatur apud judices accusatoribus similes: semperque litibus di-

vexaba-

διο ποτε μεν φησιν· και ειπα, ου μη λαλησω, ουδε μη ονομασω το ονομα κυριου· ποτε δε ορων εαυτον δικαζομενον ου δικαζοντα, προσετι και ψευδομαρτυρουμενον, το οἴμοι μητηρ. και επει οἱ καμνοντες ουκ ηκουσαν αυτου καλως συμβουλευοντος, ουκ ωφελησαν. ὅπερ αν ειποι ιατρος επ' ακολαστου νοσουντος, εικη προσαναλισκων τα φαρμακα, και μητε ωφελων, μητε τι καρπουμενος. μακαριος γαρ διδασκαλος ὁ λεγων εις ωτα ακουοντων, εχων καρπους εν αυτοις. ουδεις ουν με ωφελησεν, επει μη ωφελειται. και αλλως δε τις κρειττων εις ὁ διδασκει γινεται, συνετους εχων ακροατας, βεβασανισμενας αυτῳ προσαγοντας ερωτησεις. το δε εβραικον ουτως εχει· ουκ ωφειλησα ουδε ωφειλησεν μοι ουδεις. ελεγε γαρ ὁ αποςολος· ελλησιτε και βαρβαροις οφειλετης ειμι, αποδιδους εκαςῳ το προσηκον, και τιμησας, ει τυχοι, τους μεν ὡς γονεις, τους δε ὡς αδελφους, τους δε ὡς υἱους· και τοις μεν εβραιοις απο γραφων διαλεγομενος, τοις δε ελλησιν εκ των παρ' αυτοις συνβασματων, ὡςε λεγειν, τοις πασι τα παντα γεγονα, ἱνα τους παντας κερδησω. ὁ δε και παραινει φασκων μηδενι μηδεν οφειλοντες, ει μη το αλληλους αγαπαν· και το προ τουτων, αποδοτε πασι τας οφειλας. ουτω μεν ουκ οφειλει διδασκαλος· οφειλεται δε, ει δανειζει πνευματικα αργυρια. μη δεχομενων δε ταυτα, ἱνα οφειλωσιν, ουδεν εποφειλεται. γινεται γαρ εκαςος ὡν ηκουσεν οφειλετης, τους των ειρημενων απαιτουμενος τοκους. τοιουτον και το του σωτηρος προς τον οκνηρον διδασκαλον, ὁτι εδει σε βαλειν το αργυριον μου τοις τραπεζιταις και εγω ελθων απητησα αν αυτο συν τοκῳ.

11. Γενοιτο, δεσποτα, κατευθυνοντων αυτων.] Τι γενοιτο; δηλονοτι ἡ ισχυς ἡ εκλειπουσα εν τοις καταρωμενοις

vexabatur ab his, quos ipſe, quantum in ſe erat, ſanitati reſtituerat. Propterea nunc quidem ait: *Et dixi, non loquar, nec nominabo nomen Domini*; nunc vero videns, ſe in judicium vocatum, non vocantem, inſuper & falſis oppreſſum teſtibus, *heu mihi mater*. Et quoniam ægroti non audiebant ipſum optima ferentem conſilia, non profuerunt. Quod medicus dixerit de intemperante infirmo, fruſtra medicamenta adhibens & nec ullam utilitatem afferens, nec ſibi aliquid acquirens. Etenim beatus ille magiſter eſt, qui ad aures intelligentium loquitur, fructus ſibi in illis conſtituens. Nullus igitur attulit utilitatem, quia nullus capit utilitatem. Similiter qui docet, perfectior docendo fit, ſi perſpicaces habeat diſcipulos, accuratas illi proponentes quæſtiones. Hebraicus vero textus ſic habet: *Non debui, nec debuit mihi quisquam*. Aiebat enim Apoſtolus, *Græcis & Barbaris debitor ſum*, reddens unicuique, quod debet, & ut ſeſe occaſio tulerit, honorans hos quidem ut parentes, hos ut fratres, illos vero ut liberos; & Hebræis quidem ex ſcripturis loquens, Gentilibus vero ex iis, quæ ipſi colebant, ita ut diceret: *Omnibus omnia factus ſum, ut omnes lucri facerem*, quod etiam hortatur dicens: *Nemini quidquam debeatis, niſi ut invicem diligatis*, & quod ante dixerat, *reddite omnibus debita*. Sic igitur debet magiſter, debetur vero illi, ſi ſpirituales argenteos mutuo det. Qui vero hos, ne debitores fiant, non acceperint, nihil illis ultra debetur. Fit enim unusquisque eorum debitor, quæ audiverit, & exiguntur ab eo dictorum uſuræ. Huc pertinet & Salvatoris dictum ad inertem magiſtrum, quod *meum argentum ponere debebas apud nummularios, & ego veniens cum uſura exegiſſem illud*.

11. *Fiat Domine dirigentibus illis.*] Quid eſt id, quod fieri optat? robur nempe, quod deficit in

μενοις ὁτε μετα την καταραν μετανοησαντες, τραπωσι την εὐθειαν και αὐτην ὁδευσωσιν. ἡ γαρ προς μετανοιαν ῥοπη καθαιρεσις ἐςι της ἐν ἀσεβειαις ἰσχυος.

12. Σιδηρον και περιβολαιον χαλκουν ἡ ἰσχυς σου.] Ταυτα φησιν ὁ Θεος προς τον ἐναρασαμενον τῳ προφητῃ λαον, ὡς της ψυχης αὐτων ἐν κακοις ἀνενδοτου οὐσης, και πληρους ἰου φθαρτικου.

13. Και τους θησαυρους σου εἰς προνομην δωσω.] Οἱ θησαυροι γαρ αὐτων οὐκ ἐν οὐρανοις ἠσαν, ἀλλ ἐπι γης. τουτους και διδωσιν εἰς προνομην ὁ Θεος. εἰποις δ' ἀν και κρειττονας του λαου ἐκεινου θησαυρους εἰς προνομην ἐκδιδοσθαι. θησαυρους γαρ εἰχον Μωυσην και τους προφητας, κ ἐλαβεν ἀπ' αὐτων ὁ χριςος ὁ και φησιν· ἀρθησεται ἀφ' ὑμων ἡ βασιλεια του Θεου και δοθησεται ἐθνει ποιουντι τους καρπους αὐτης. πρωτοι γαρ ἐκεινοι ἐπιςευθησαν τα λογια του Θεου, και μετ' ἐκεινους ἡμεις. ἠρθη δε ἀπ' αὐτων. και νυν ἐχουσιν αὐτων τας γραφας το μη θεωρειν τον ἐν αὐτοις νουν. πεπληρωται γαρ μετα την Ιησου ἐπιδημιαν ἀκοη ἀκουσητε και οὐ μη συνητε. και βλεποντες βλεψητε και οὐ μη ἰδητε· ἐπαχυνθη γαρ ἡ καρδια του λαου τουτου.

14. Και καταδουλωσω σε ἐν πασι τοις ἐχθροις.] Καταδεδουλωται ὁ λαος ἐκεινος ἐν τοις ἐχθροις, και γεγονε ἐν τῃ γῃ ἡν οὐκ ᾐδει.

15. Κυριε μνησθητι μου.] Ταυτα ὁ προφητης φησιν ὁρων ἑαυτον μηδεν ὠφελουντα και ματην ταλαιπωρουμενον ταις ἐξ αὐτων πυκνοτεραις ἐπιβουλαις. ἐχθρος γαρ γεγονε τοις ἀκουουσιν, ἀληθευων αὐτοις. ἐμακροθυμησας δε, φησιν, ἐπι τον λαον ἐπι τοις ἁμαρτημασιν ἐπι δε τοις κατ' ἐμου τετολμημενοις μη μακροθυμησῃς. τοις γαρ οὑτω μη πειθομενοις ὁ σος θυμος εἰς καθαρσιν ὑπολειπεται. τυχοιμι τοινυν ἀνθ' ὡν ὠνειδισθην ὑπερ σου της σης μακροθυμιας.

15. Συντελεσον αὐτους.] Συντελεια κακοις, το περας την κακιαν λαβειν. και αἰσθητως δε συνετελεσθησαν ἐπι τῃ κατα του σωτηρος ἐπιβουλῃ. οὐκετι γαρ Ιερουσαλημ μητρο-

execrantibus, quando post imprecationes pœnitentia ducti viam rectam ingrediuntur & perambulant. Nam flecti ad pœnitentiam, robur impietatum destruere est.

12. *Ferrum & operimentum æneum robur tuum.*] Hæc ait Deus ad populum diris Prophetam prosecutum; quippe qui essent animo in malis obstinato, lethalique veneno oppleto.

13. *Et thesauros tuos in direptionem dabo.*] Thesauri enim illorum non in cœlis erant, sed in terris. Hos & in direptionem dat Deus. Dicere etiam poteris & potiores populi illius thesauros in direptionem datos. Etenim thesauros Moysem habebant & prophetas, quos ab illis abstulit Christus: qui etiam dicit: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus ejus.* Primis enim illis, deinde nobis verba Dei concredita sunt. Ablata fuere ab ipsis; & nunc inaniter scripturas possident, quod illorum sensum non percipiant. Nam adimpletum est illud post Christi adventum: *Auditu audietis, & non percipietis,* & *videntes videbitis, & non perspicietis: cor enim populi hujus incrassatum est.*

14. *Et servire te faciam in omnibus gentibus.*] In servitutem redactus est populus ille hostium, & abductus in terram quam nesciebat.

15. *Domine recordare mei.*] Hæc ait Propheta, se ipsum videns nihil proficientem, & agitatum frustra insidiis, quas illi crebro machinati sunt. Factus est enim inimicus audientibus, dum illis vera indicat. Longanimis factus es, inquit, super populo pro peccatis, in his quæ adversus me ausi sunt, ne sis longanimis. Qui enim sermoni non obtemperant, illis ira tua superest ad expurgandum. Faveat ergo mihi tua longanimitas pro opprobriis, quæ propter te sustinui.

15. *Consumma eos.*] Consummatio malis est, nequitiæ finem imponi, & sensibiliter consummatio fuit illis, quando insidias in Salvatorem moliti sunt. Non

μητροπολις της Ιȣδαιας βασιλικη, ȣδε Ισραηλ Θεȣ χρηματιζει λαος.

16. Και ἐςαι ὁ λογος σȣ ἐμοι εἰς εὐφροσυνην.] Εἰ γαρ και ἐπι τȣ παροντος ὁ λογος σȣ εἰς δεσμα, εἰς δικας, εἰς πραγματα, εἰς δυσφημιας, εἰς πονȣς, ἀλλα το τελος τȣτων εἰς εὐφροσυνην ἐςαι. ὁπερ ἁρμοττει χριςιανοις ταλαιπωρȣμενοις και προσδοκωσι τας ἀμοιβας· ἐς και μαλιςα λεγειν εἰκος· ὁτι ἐπικεκληται το ὀνομα σȣ ἐπ᾽ ἐμε κυριε παντοκρατορ, Χριςος αὐτοις ὀνομα.

17. Οὐκ ἐκαθισα ἐν συνεδριῳ τȣτων παιζοντων.] Συνεδριον σπȣδαζοντων παντα ποιειν μετα σπȣδης, και σπȣδης ἀξια. και κατα το λεγομενον, σπȣδη ὁ βιος, σπȣδη ἡ πραξις. παιζοντων δε συνεδριον καταλιπον την σπȣδην την περι τα ἀναγκαια, τοις παιγνιοις σχολαζει τȣ αἰωνος τȣτȣ.

17. Κακαμονας ἐκαθημην.] Μιμεισθω τις τȣτο πληθος ὁρων ἁμαρτωλων, μη φερον αὐτȣ δικαιȣντος τον βιον. τοιȣτος ἠν και ὁ λεγων Ηλιας· κυριε τȣς προφητας σȣ ἀπεκτειναν, τα θυσιαςηρια σȣ κατεσκαψαν, κἀγω ὑπελειφθην μονωτατος, και ζητȣσι την ψυχην μȣ λαβειν αὐτην. ταχα δε ὁ των πολλων μη ἐχων ἀνακεχωρηκοτα βιον ȣ δυναται λεγειν, καταμονας ἐκαθημην. ὁ δε βιον ἐχων δυσμιμητον, ὡς μηδενα παραπλησιον ἐχειν ἐν ἐθει, ἐν λογῳ, ἐν πραξεσι και σοφιᾳ, λεγει ἀν εἰκοτως καταμονας καθεζεσθαι. ἐτι δε μονος καθηται ὁ μη τῳ των παθων παρενοχλȣμενος πληθει, ἀλλ᾽ εἰς νȣν ὁλος, και το ἐν ἀναχωρησας το ἐν αὐτω.

17. Οτι πικριας ἐνεπλησθην.] Στενη και τεθλιμμενη ἡ ὁδος ἡ ἀπαγȣσα εἰς την ζωην. δει πικριας ἀπολαυσαι κατα τον παροντα βιον, και μηδενος ἀπολαυσαι γλυκεος. ὁταν γαρ ἑορταζῃς, φησιν, ἀζυμα ἐπι πικριδων φαγεσαι, και εἰ τα ἀζυμα εἰλικρινιας ἐςιν και ἀληθειας κατα τον θειον ἀποςολον ὁς φαγων ȣτω αὐτα Παυλος και πικριδας ἠσθιεν λεγων· ἐχθρος γεγονα ὑμιν ἀληθευων.

enim amplius Jerusalem Judææ regia metropolis, nec Israel Dei populus appellatur.

16. *Et erit mihi verbum tuum in lætitiam.*] Nam etsi in præsentia verbum tuum ad vincula, ad lites, ad vexationes, ad vituperationes, ad dolores; finis tamen horum erit in lætitiam: quod christianis congruit male habitis & præmia exspectantibus, quos etiam ea dicere decet: quoniam invocatum est nomen tuum super me Domine omnipotens, & Christus nomen ipsis est.

17. *Non sedi in concessu istorum ludentium.*] Concilium serio agentium est, ut omnia studiose agantur digna studio, juxta quod dicitur studium vita, studium actio. Ludentium vero concilium, deposito rerum necessariarum studio, in ludicris hujus sæculi occupatur.

17. *Solus sedebam.*] Æmuletur quis hoc videns multitudinem delinquentium non ferentem eum vitam juste traducentem. Talis erat & Elias dicens: *Domine prophetas tuos occiderunt, altaria tua effuderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam accipere eam.* Forte vero, qui vitam a multis alienam non ducit, haud potest dicere: *Solus sedebam.* Qui vero vitam agit, quam imitari difficile sit, ita, ut nullum sibi similem habeat in moribus, in sermone, in actionibus & sapientia, non incongrue dixerit, solum se sedere. Solus quoque sedet, qui passionum multitudine non vexatur, sed ad mentem totus unumque secessit, quod in ipso est.

17. *Quoniam amaritudine repletus sum.*] Angusta & arcta via est, quæ ducit ad vitam. Amaritudine fruendum est in hac vita & nulla fruendum dulcedine. Cum enim, ait, celebras azyma, super lactucas agrestes comedes; & si Azyma sinceritatis & veritatis sunt secundum divinum Apostolum, qui sic ea comedit Paulus, & amaras comederat lactucas dicens: *Inimicus*

θευων. και παλιν, ἐν κοπῳ και μοχθῳ, ἐν ἀγρυπνιαις, και λιμῳ, και διψῃ χωρις των παρεκτος. ὁ μεν νομος εἰπεν· ἀζυμα μετα πικριδων ἐδεσθε, και ὀυκ εἰπεν, ἑως πλησθητε, ὡσπερ ἐπ᾽ ἀλλων, φαγεσθε, και ἐμπλησθησεσθε. ὁδε προφητης προσεπιτεινει λεγων, ὁτι ὀυχι πικριαν ἐφαγον, ἀλλα πικριας ἐνεπλησθην.

18. Ινα τι οἱ λυπουντες με κατισχυουσι μου.] Επιβουλευετο γαρ ὑπο των τῃ ἀληθειᾳ δυσαρεστουμενων του λογου. και ἠσαν αὐτου ἐν τῳ αἰωνι τουτῳ δυνατωτεροι. ὀυ γαρ ἐστιν ἡ βασιλεια του δικαιου ἐκ του αἰωνος τουτου, ὡς ἐπι των μαρτυρων ὁ μεν δικαστης ἐκαθητο τρυφων ἐν τῳ δικαστηριῳ, χριστιανος δε ἐν ᾡ χριστος ἐστι δικαζομενος, πικριας ἐνεπιμπλατο προς του ἀδικου κατακρινομενος. εἰ δε και πληγη στερεα, ἀλλα μετα ταυτην ἰασις γινεται.

ΚΕΦ. ιϛ.

16. Ιδου ἐγω ἀποστελλω τους ἀλιεις τους πολλους.] Πεμπει γαρ ὁ θεος ἀλιεας ἀνθρωπων καθαπερ τους ἀποστολους τεχνην αὐτοις ἐμβαλων ἀλιευτικην καθ᾽ ἡν ἐκ των θειων γραφων πλεκουσι της ἀλειας τα ὀργανα. και δι᾽ αὐτων της ἀλμυρας του βιου ἀνελκουσι θαλαττης και θανατουσι τῳ κοσμῳ καθαπερ ἰχθυας θαλαττης. ζωοποιει δε θεος τουτους την ἀμεινω ζωην· καθ᾽ ἡν τις μεταμορφωθεις ὀυκετι συν τοις ἀναλογον ἰχθυσιν ἐν ἀλμυρᾳ διαγει θαλαττῃ κατα το, εἰς την αὐτην εἰκονα μεταμορφουμεθα, καθαπερ ἀπο κυριου πνευματος· ἀναδραμωμεν δε ἐντευθεν την ἐν ὀρεσι ποιουντες διατριβην, δηλαδη τοις προφηταις, και την ἐν βουνοις τοις δικαιοις· ὁθεν ὑπο ἀλιεων μεν ὀυκετι λαμβανεται. ὑπο θηρευτων δε ἀγγελων, ὑφ᾽ ὡν εἰ δει διαγειν ἐν ὀρεσι και βουνοις. ἐκειθεν γαρ θηρωσιν ἀγγελοι τας ἐκ του σωματος τοιαυτας ἐξιουσας ψυχας, ἀλλ᾽ ὀυ τας κατω κειμενας. ὁθεν ἀνιτεον εἰς ὀρος, ἐνθα μετεμορφωθη χριστος, ἐνθα τους μαθητας

factus sum vobis veritatem dicens, & iterum: *In laboribus & sudoribus, in vigiliis, in fame & siti, præter ea, quæ foris sunt.* Lex quidem dixit: *Azyma cum lactucis agrestibus manducabitis*, & non dixit: sicut & in aliis, *manducabitis & replebimini.* Propheta autem rem adauget dicens, non amaritudinem manducavi, sed, *amaritudine repletus sum.*

18. *Ut quid qui contristant me, prævalent adversum me?*] Petebatur enim insidiis eorum, quibus veritas sermonis accepta non erat; erantque in hoc sæculo potentiores ipso. Nam justi regnum non est ex hoc sæculo, ut in martyribus videre est. Judex quidem deliciis affluens pro tribunali sedebat; christianus vero, in quo Christus judicabatur, amaritudine replebatur, cum ab impio damnaretur. Quod si valida plaga, postea illam medicina subsequitur.

CAPUT XVI.

16. *Ecce ego mitto piscatores multos.*] Mittit enim Deus piscatores hominum, sicuti apostolos, artem ipsis indens piscatoriam, per quam ex sacris literis piscationis instrumenta texunt, quorum ope ex salso vitæ attrahunt mari, & mortuos mundo reddunt veluti pisces maris. Vivificat autem hos Deus, præstantiorem illis tribuens vitam, in quam, qui transformatur, non amplius degit analogis piscibus in salso mari, juxta illud: *In eamdem imaginem uti a spiritu dominante convertimur:* sed inde ascendamus, ut vitam in montibus transigamus, hoc est, cum prophetis, & in collibus, scilicet justis, ubi a piscatoribus non amplius capitur, sed a venatoribus angelis, a quibus, si venatu capi oportet, in montibus ac collibus vita est ducenda. Inde enim venantur angeli hujusmodi animas e corpore exeuntes, non humi jacentes. Quapropter ascendendum est ad montem, ubi Christus transfiguraturus est, ubi discipulos beatitudi-

θητας ἐδιδασκε τȣς μακαρισμȣς ὁτι τȣς ὀχλȣς ἑωρακαμεν.

16. Και ἐκ των τρυμαλιων των πετρων.] Τινες δε παλιν αἱ τρυμαλιαι των πετρων; και ἀπο τȣτων γαρ θηρευσȣσιν ἀγγελοι. εἰς ὀπην τοινυν πετρας ἐθηκε τον Μωυσην ὁ Θεος. ἡν δε αὐτη Χρισος ἡ μια τρυμαλια, κατα μεν την θεοτητα πετρα χρηματιζων, κατα το, ἡ δε πετρα ἡν Χρισος· κατα δε την οἰκονομιαν, ὀπη, δι᾽ ἡς τα μετα θεον θεωρειται. αἱ πολλαι δε πετραι, περι ὡν νυν ὁ λογος, οἱτε προφηται, και ἀποσολοι, και μειζονως οἱ ἀγγελοι, μιμηται ὑπαρχοντες Χρισȣ, και ἐχοντες ὀπην δι᾽ ἡς κατανοειται τα ὀπισια τȣ Θεȣ. και ἑκασος δε δι᾽ ὡν λεγει περι θεȣ, νοησιν ἐμποιȣντων αὐτȣ, ποιει ἐν ἑαυτῳ ὀπην τȣ νοεισθαι θεον· ἠγȣν δια μεν Μωυσεως, τον νομον· δια δε Ησαιȣ την προφητειαν νοȣμεν, δι᾽ ἀλλȣ δε ἀλλοτι. ἐσι δε και ἐπ᾽ ἀγγελȣ λαλȣντος ἱσαμενον, κατα το, ἀγγελος ὁ λαλων ἐν ἐμοι, ὡς ἀπο πετρας και ὀπης ἀγγελικως ἰδειν τον Θεον, ȣτως ἐπι της βατȣ ἀγγελος μεν ὁ φανεις, ἀλλ᾽ ὁ ἐν αὐτῳ φησιν, ἐγω θεος Αβρααμ. ἀλλα των θηρευτων την ἀφιξιν ἀγνοȣντες, μη καταβωμεν ἀπο των εἰρημενων. τῳ γαρ ἐξω τυγχανοντι λεγεται το, ἀφρον ταυτῃ τῃ νυκτι την ψυχην σȣ ἀπαιτȣσιν ἀπο σȣ, ἁ δε ἑτοιμασας τινι ἐσαι; ὡς γαρ κατω κειμενος ἐλεγεν, ἐχεις ἀγαθα κειμενα εἰς ἐτι πολλα, ἐν τῃ των ἀγαθων πλανωμενος κρισει. ἠγνοει γαρ ὁτι τα ὀντως ἀγαθα ȣκ ἐν τῃ κατηραμενῃ γῃ, ἀλλ᾽ ἐν ȣρανῳ. ἐν τȣτῳ γαρ ἡ των μακαριων ἀναπαυσις ἐν Χρισῳ Ιησȣ.

17. Οτι οἱ ὀφθαλμοι μȣ ἐπι πασας τας ὁδȣς αὐτων.] Των δε τοιȣτων ἐπι τας ὁδȣς οἱ ὀφθαλμοι τȣ κυριȣ· ȣ κρυπτονται γαρ ἀπ᾽ αὐτȣ, καθαπερ οἱ φαυλοι, καθαπερ Αδαμ ἐν τῳ παραδεισῳ. κατα γαρ τον ἀποσολον, ἐαν μη ἡ συνειδησις καταγινωσκῃ ἡμων, παῤῥησιαν ἐχομεν προς τον θεον.

19. Ως ψευδη ἐκτησαντο οἱ πατερες ἡμων εἰδωλα.] Ψευδη δε εἰδωλα φησι, το ὀν λεγων, ἀλλ᾽ ȣχ ὡς ἀληθειν

θεισιν

nes edocebat, quando vidimus multitudinem copiosam.

16. *Et de cavernis petrarum.*] Rursus quæ sunt cavernæ petrarum? Nam & de his etiam angeli venabuntur. In foramine itaque petræ posuit Deus Moysem, & hæc erat Christus caverna, qui secundum divinitatem quidem erat petra: dictum est enim: *Petra autem erat Christus*, & secundum Incarnationem foramen, per quod videntur posteriora Dei. Multæ autem petræ, de quibus hic sermo habetur, sunt & prophetæ & apostoli, & præcipue angeli, qui sunt imitatores Christi, foramenque habent, per quod posteriora Dei intelliguntur. Unusquisque vero per ea, quæ de Deo dicit ad intelligendum ipsum facientia, in semetipso foramen aperit ad intelligendum Deum: sicut per Moysem legem, per Isaiam prophetiam intelligimus, per alium aliud. Contigit etiam ex angelo loquente, sicuti loquitur: *Angelus qui loquitur in me*, stantem veluti ex petra & foramine angelice Deum videre, sic rubo angelus quidem erat, qui apparuit, sed, qui in ipso erat ait: *Ego Deus Abraham.* Verum venatorum adventum ignorantes, ne e prædictis descendamus. Foris enim permanenti dicitur illud: *Stulte, nocte hac animam tuam requirent a te: quæ vero præparasti, cujus erunt?* Uti enim humi projectus dicebat: *Habes bona proposita adhuc multa;* in bonorum judicio aberrans. Ignorabat enim, vere bona non in terra maledicta, sed in cœlo sita esse. In hoc enim requies beatorum in Christo Jesu.

17. *Quia oculi mei super omnes vias eorum.*] Super hujusmodi hominum vias oculi Domini; non enim ab ipso absconduntur, quemadmodum pravi, sicut in paradiso Adam. Nam secundum Apostolum: *Si conscientia non damnat nos, libertatem habemus ad Deum.*

19. *Quam falsa possederunt patres nostri idola.*] Falsa autem idola vocat id, quod est dicens: non quasi

θεσιν ἐναντια διαςελλων ἑτεροις. ποιει δε ἑαυτῳ θεες ἐ μονον ὁ κατασκευαζων ἀγαλματα, ἀλλα και ὁ ψευδη δογματα ἑαυτῳ συςησαμενος, και ὡς ἀληθη προσκυνων τα της ψυχης ἀναπλασματα.

ΚΕΦ. ιζ'.

5. Στηρισει δε την σαρκα βραχιονος αὐτε.] Ο κατα σαρκα ςρατευομενος και ἐν σαρκι πεποιθως. ὁ γαρ ἀγιος παντοτε την νεκρωσιν τε Ιησε ἐν τῳ σωματι αὐτε ἐχει νεκρων τα μελη τα ἐπι της γης.

11. Εφωνησε περδιξ.] Εν τῃ περι ζωων ἱςορια λεγεται κακοηθεςατος εἰναι ὁ περδιξ. περι τες ποδας γε ςρεφομενος τε θηρευοντος, και τε ἀλεν ἐλπιδα διδες ἀποσπα της καλιας ἑαυτον· και ὁταν ςοχαζηται τε φευγοτας τες νεοσσες, και αὐτος αἰφνιδιως ἀφιπταται. ἐςι δε και ἀκαθαρτον ὡςε τες θηρευοντας μονομαχειν ἀλληλοις περι της μιξεως, και ἀρρενα μετα νικην ἐπιβαινειν τε ἀρρενος. ἀσεβες ἀρα το τοιετον ζωον ἐπι τε σωτηρος μεταλαβειν και μαλιςα δια την εἰρημενην ἐγκαταλειψιν τε και ἀφροσυνην. περι τε διαβολε τοινυν ὁ λογος, ὀ τα ἰδια συναγοντος κτισματα, ἰδια δε ποιεμενε τα τε θεε· φωνει δε δια των ἑτεροδοξων ὡν ἐδεν ἠδυνατο λεγειν· τα ἐμα προβατα της ἐμης φωνης ἀκεει· ἀλλ' ἠν ἡ φωνη τε Ιησε ἐν Πετρῳ και Παυλῳ. διο και φησιν· εἰ δοκιμην ζητειτε τε ἐν ἐμοι λαλεντος Χριςε. ἐπλετησε δε ὁ περδιξ, και πολλαι των ἀδιακριτων αὐτῳ ἀνθρωπων μυριαδες ἐγενοντο· ἁς δε συνηγαγεν, ἐ κρισεως μεριμνων, εδε κρισιν ἐχων, ἀκριτως δε πραττων. ὁδε τε Χριςε πλετος κεκριμενος ἐξηλεγκται. ἀλλ' και ἐν ἡμισει των ἡμερων τε περδικος ἐγκατελιπον αὐτον, ὁτε ἐξειλετο ἡμας ἐκ τε ἐνεςωτος πονηρε αἰωνος Χριςος Ιησες. ἐν ὡ αἰωνι μονῳ τε περδικος εἰσιναι ἡμεραι ἁς δη πριν πληρωθηναι, τετον ἐγκατελιπομεν. διο φησιν, ἐν ἡμισει των ἡμερων αὐτε, αἱ τινες εἰσιν αἱ τε παροντος αἰωνος ἡμεραι. και μη ὡν καθ' ἑαυτον φρονιμος,

lsa sint, ad distinguendum ab aliis veris. Facit ve-
o Deos non solum, qui statuas fabricat, sed etiam
ui falsa dogmata sibi confinxit, & tanquam vera
lorat animi figmenta.

CAPUT XVII.

5. *Firmabit autem carnem brachii sui.*] Qui secun-
um carnem militat, & in carne confidit. Sanctus
nim semper Jesu mortificationem in corpore suo
ortat, membra mortificans, quæ sunt super terram.

11. *Clamavit perdix.*] Ex historia animalium acce-
mus, perdicem pessimis esse moribus. Etenim ad
enatoris pedes se volutans, & spem dans fore, ut
apiatur, se de nido subducit, & cum pullos jam au-
gisse conjectaverit, ipsa etiam repente avolat. Est
iam impurus, ita ut qui cælibes sunt, pugnam in-
r se conferant, ut incubent, & mas, qui victus in
ugna fuerit, victoris venerem patiatur. Impium
aque est, tale animal ad significandum Salvatorem
telligi, eoque magis præsertim propter dictam de-
lictionem, & insipientiam. De Diabolo igitur ser-
o est, creaturas adunante non suas, & ea, quæ
nt Dei, sibi vindicante. Avocat vero per eos,
ui non recte sentiunt, quorum nullus dicere pote-
t: *Oves meæ vocem meam audiunt.* At vox Jesu in
etro & Paulo erat. Quare & ait: *An experimentum
æritis illius, qui in me loquitur Christi?* Dives vero
cta est perdix, & multæ ipsi hominum myriades si-
e judicio adhæserunt, quas plane colligit, nihil de
dicio cogitans, nec judicio utens, sed sine judicio
gens. Divitiæ vero Christi cum judicio collectæ ap-
aruerunt. Qui & in dimidio dierum perdicis dere-
querunt eum, cum nos Christus Jesus ex præsenti
ravo sæculo eruit, in quo tamen dies suos habet
erdix; quibus nondum expletis, eam derelinqui-
ius: ideo ait: *In dimidio dierum ejus*; quæ sunt præ-
sentis

μος, ἀλλ' ἡμιν τοις ἠπατημενοις δοκων· διο και φρονιμωτατος εἰρηται των θηριων ὁ ὀφις· ὀτε δε τϑτο ἐγκατελιπομεν, εἰκοτως ἀφρων ἠλεγχετο.

12. Θρονος δοξης ὑψωμενος ἁγιασμα ἡμων.] Ο τε γαρ ἁγιαζων, και οἱ ἁγιαζομενοι, ἐξ ἑνος παντες. ϑκ ... γαρ ἁγιον εἰναι χωρις αὐτϑ, ϑτε ὑπομενειν ἐςι μη ἐχοντα τον Χριςον. ὡς γαρ ἐςιν αὐτοδικαιοσυνη και αὐτοαληθεια, ϑτως αὐτοαγιασμος και αὐτϑπομενη· διο και εἰρηται, ἁγιασμα ἡμων και ὑπομονη Ισραηλ κυριε.

13. Παντες οἱ καταλιποντες σε καταισχυνθητωσαν.] Εκαςος γαρ ἡμων δι' ὡν ἁμαρτανει, καταλιμπανει τον Χριςον, και δι' αὐτϑ τον πατερα. ἀδικων γαρ δικαιοσυνην καταλειπει και βεβηλωθεις ἁγιασμον και πολεμων εἰρηνην και ὑπο πολεμιω γενομενος ἀπολυτρωσιν και την σοφιαν ὁ μη ὠν κατα θεον και θελων εἰναι σοφος. τοις ϑν καταλιπϑσι τον θεον ἀραται ὁ προφητης αἰσχυνην το ἐσομενον αὐτοις λεγει ἐν σχηματι της ἀρας και ἐπι γης γραφητωσαν, φησι. παντες γαρ ἀνθρωποι γραφονται, οἱ μεν ἁγιοι ἐν ϑρανοις, οἱ δε ἁμαρτωλοι ἐπι γης.

14. Ιασαι με κυριε και ἰαθησομαι.] Ουκ ἀν τις εἰποι τϑτο συν ἀληθεια ἡ τω εἰποντι, ϑ χρειαν ἐχϑσιν οἱ ὑγιαινοντες ἰατρϑ, ἀλλ' οἱ κακως ἐχοντες, τω και δια τϑτϑς ἐληλυθοτι. τϑτο γαρ εἰπε δικαιως ἡ αἱμορροϑσα το, ἰασαι με κυριε και ἰαθησομαι, ἀλλ' ϑ τοις ἰατροις, εἰς ϑς κατηναλωσε την ϑσιαν· ϑδ' εἰτις ἀλλος ἐπαγγελλεται την των ψυχων ἰατρικην, ἀλλ' ἡ ἐκεινω μονω, ϑ ἀρκει ἀψασθαι τϑ κρασπεδϑ τϑ ἱματιϑ αὐτϑ. ϑτος γαρ ἐαν ἰασηται, το τελος ἀκολϑθει τη ἀπ' αὐτϑ ἰασει, τϑτεςιν ἡ θεραπεια. μονη δε και ἀληθης σωτηρια, ἐαν σωση Χριςος. ψευδης γαρ ἱππος εἰς σωτηριαν, και τα ἀλλα δε παντα. διο και μονω εἰρητεον· σωσον με και σωθησομαι. ἐρει δε τϑτο ὁ τω ἀποτεταχθαι παντι καυχη-

sentis sæculi dies: & cum ipse prudens per se non sit, sed nobis videatur delusis. Quapropter ferarum prudentissimus dictus est prudentia serpens. Cum vero ipsum dereliquimus, jure insipiens deprehensus est.

12. *Solium gloriæ elevatum, sanctificatio nostra.*] *Nam & qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno omnes.* Neque enim absque eo sanctus esse, neque exspectare potest, qui Christum non habet. Sicuti enim est ipsa justitia, ipsaque veritas, sic & ipsa est sanctificatio, ipsaque exspectatio: quapropter & dictum est: *Sanctificatio nostra, & exspectatio Israel, Domine.*

13. *Omnes qui dereliquerunt te, confundantur.*] Unusquisque enim nostrum, per quæ delinquit, Christum deserit, & proinde patrem. Qui enim injuste agit, justitiam deserit, & polluens se, sanctificationem, & bellum gerens, pacem; & sub ditione hostium factus, redemptionem. Sapientiam quoque deserit, & qui Deum non habet, & esse vult sapiens. His itaque, qui a Deo defecerunt, imprecatur Propheta, confusionem illis futuram asseverans in imprecationis formula. *Et in terra scribantur*, ait. Omnes enim homines scribuntur, sancti quidem in cœlis, peccatores in terra.

14. *Sana me Domine, & sanabor.*] Nemo cum veritate hoc dixerit, nisi ei, qui illud protulit: *Non opus habent sani medico, sed qui male se habent*, qui etiam propter illos advenit. Hoc quippe jure dixit Æmoroissa, *Sana me Domine & sanabor*; at non medicis, quibus dando substantiam consumpserat; nec si quis alius medicinam animarum profitetur; sed illi soli, cujus fimbriam vestimenti attingere sufficit. Hic enim si sanitati restituerit, finis curationis sequitur, hoc est sanatio. Una autem veraque salus, si Christus salvet: *Vanus* enim *equus ad salutem*, cæteraque omnia. Quare & soli dicendum: *Salva me & salvus ero.* Is autem hoc dicet, qui abjecta omni re de qua glorietur,

dicere

καυχηματι, δυναμενος λεγειν· ὁτι καυχημα μυ εἰσυ, ὁ κατα την ἐντολην μη ἐπι σοφιᾳ, μη ἐπι ἰσχυι, μη ἐπι πλυτῳ, ἀλλ' ἢν ἐν τυτῳ καυχωμενος τῳ συνιειν και γινωσκειν ὁτι ἐγω εἰμι κυριος. ὁ δε τοιυτος ἐρει το, ἐκοπιασα κατακολυθων ὀπισω συ· προς ὃν ὁ Ιησυς ἐρει· ἀρον τον γραββατον συ και περιπατει και ἀφις παντα, και ἀκολυθει μοι. και ὁςις ὑ καταλειπει τον πατερα και την μητερα και ἀκολυθει ὀπισω μυ, ὑκ ἐςι μυ ἀξιος. ὑ κοπιᾳ δε ὑτως ἀκολυθων. και ὑκ ἐςαι γαρ μοχθος ἐν Ιακωβ, ὑδε ὀφθησεται πονος ἐν Ισραηλ.

Τυ αὐτυ.] Τι δηποτε τυτ' ἐςιν; ἐπειδη συνεχως ἀπειλει τα δεινα, αὐτοι δε δηπιςυν τοις λεγομενοις σκωπτοντες εἰς αὐτον ἀει ἐλεγον· ἐλθετω. ἀλλ' ἐγω, φησιν, ὑκ ἀπεκαμον και ὀνειδιζομενος.

ΚΕΦ. κβ'.

13. Ο οἰκοδομων οἰκιαν αὐτυ και ὑ μετα δικαιοσυνης.] Την μετα δικαιοσυνην οἰκοδομυμενην οἰκιαν ἐδηλωσεν εἰπων ὁ ἀποςολος· Θευ γεωργιον, Θευ οἰκοδομη ἐςι. λεγει δε ὁτι θεμελιον ὑδεις δυναται θειναι παρα το κειμενον ὁς ἐςι Χριςος Ιησυς, εἰδε τις οἰκοδομει, και τα ἑξης. ὑκυν δια τυ διδαξαντος ὁ πιςευων θεμελιον ἰσχει τον Χριςον Ιησυν. ἐποικοδομει δε τις εἰ μεν καλως χρυσον, της ἀληθειας τα δογματα, ἀργυριον, λογον σωτηριον· λιθυς τιμιυς, οἰκοδομιαν ἐξ ἀρετων· εἰ δε κακως ἐποικοδομων τῳ Ιησυ, πονηρα λεγω ξυλα, χορτον, καλαμην, πως ὑκ ἀσεβει, ἐφ' ὃν ἐρχεται το ὑαι; ὁ οἰκοδομων οἰκιαν αὐτυ ὑ μετα δικαιοσυνης. ὁ ποιων ὑψηλον οἰκοδομημα· ὑ κατα λογον δε Θευ και ἀληθειαν, ὑκ ἐν κριματι ὑπερῳα ποιει. ἀναλογως νοει και τυς διδασκοντας ἢ ἀληθειαν, ἢ ψευδωνυμον γνωσιν· οἷον Παυλον μεν οἰκιαν την ἐκκλησιαν οἰκοδομειν μετα δικαιοσυνης. ὑπερῳα δε Τιμοθεον και Λυκαν· και τυς τοιυτυς ἐν κριματι.

14. Ωκο-

dicere poterit: *Quoniam gloriatio mea tu es*, qui juxta mandatum, *non in sapientia, non in robore, non in opibus, sed in hoc solo gloriatur, quod intelligat & cognoscat quoniam ego sum Dominus.* Hic vero dicet: *Ego non laboravi sequens post te*, ad quem Jesus inquiet, *Tolle grabatum tuum & ambula*, &, *Relinque omnia, & sequere me*; &, *Quicumque non deserit patrem & matrem, & sequitur post me, non est me dignus.* Qui vero sic sequitur, non laborat. *Et non erit labor in Jacob, neque videbitur dolor in Israel.*

Ejusdem.] Quid tandem hoc est? Quoniam sæpius mala minabatur, hi vero dictis non credentes per contumeliam ei dicebant: *Veniat. Sed ego*, ait, *nec probris oneratus defeci.*

CAPUT XXII.

13. *Qui ædificat domum suam, & non cum justitia.*] Domum cum justitia ædificatam significavit Apostolus, dicens: *Dei agricultura, Dei ædificatio estis.* Ait vero, quia *fundamentum nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus. Si quis vero ædificat*, &c. Igitur qui credit per eum, qui docuit, fundamentum habuit Christum Jesum. Superædificat vero quis, si probe, aurum dogmata veritatis; argentum sermonem salutarem; lapides pretiosos ædificium ex virtutibus; sin male supra Jesum superædificat, prava, inquam, ligna, fœnum, stipulam, quomodo impius non erit, in quem erit væ? *Qui ædificat domum suam non cum justitia.* Qui excelsum ædificium erigit, sed non secundum Dei verbum & veritatem, non in judicio cœnacula facit. Pari ratione hoc applica docentibus seu veritatem, seu falsi nominis scientiam. Verbi gtatia, Paulus quidem domum ecclesiam cum justitia ædificat, cænacula vero Timotheus & Lucas, cæterique his similes in judicio.

14. Ædi-

14. Ὠκοδομησας σεαυτῳ οἶκον συμμετρον.] Εἴποις δ' ἀν και περι των ψευδοδιδασκαλων ἀκολουθως τοις πρ..θεν εἰρησθαι. ὡς γαρ φησιν ὁ Σολομων· ὁς ἐνεργει θησαυρισματα γλωσσῃ ψευδει, ματαια διωκει και ἐλευσεται εἰς παγιδα θανατου. οἱ γαρ τοιουτοι οἰκοδομουσιν ἑαυτοις οἰκιας ὀνοματι ἐκκλησιαν, ἡ τις ἐστι πονηρευομεν.. προς ὁς λεγεται μετα εἰρωνειας· ᾠκοδομησας σεαυτῳ οἰκον συμμετρον, ὑπερῳα ῥιπιστα ἐν οἱς ᾠηθησαν ἀναψυχ.. ᾠκοδομηκεναι. δια δε των θυριδων οἰει πεφωτικεναι φωτι γνωσεως τα οἰκοδομηματα σου, και ἀσηπτοις ξυλοις ἐ.. την οἰκοδομην της οἰκιας κεχρησθαι και χριεις δια μιλτ.. μιμουμενος το αἱμα Χριστου.

15. Μη βασιλευσεις ὁτι συ παροξυνῃ.] Αλλ' ου βασιλευεις εἰ και παρωξυνθης ἐν κεδρῳ του πατρος σου. .. δρος ὁ πατηρ του ἁμαρτωλου, δενδρον τι ὑψηλον, ὑπερηφανον, ἀντικειμενον, ὁ διαβολος, ὁ λογων μοχθηρων ἀρχων. οἱ δε τοιαυτα οἰκοδομησαντες, λιμῳ ἀπολουνται· ου γαρ φαγονται, ουδε πιονται, ἀλλ' ουδε δικαιοσυνην ἐγνωσαν, μη ἐγνωκοτες Χριστον· το δε τα δικαι.. πραττειν, ἰδιον, φησι, των γινωσκοντων τον θεον. τ.. δε μη τοιουτων ουτε οἱ ὀφθαλμοι καλοι, μη βλεποντες τ.. ἀληθειαν, ουτε ἡ καρδια, ψευδων πεπληρωμενη δογματων, δι' ὡν σφαλλοντες ἑτερους, φονευουσιν αὐτων τ.. ψυχας, αἱμα ἀθωον ἐκχεοντες τῃ γλωττῃ ψευδει κ.. δολιᾳ. τουτο δε της δια τριφυους χειρον σφαγης.

24. Εαν γενομενος γενηται Ιεχονιας υἱος Ιωακειμ.] Τον Ιωακειμ τουτον, Ιεχονιαν Ιερεμιας καλει, τον δε τουτου πατερα Ελιακειμ προσαγορευομενον, Ιωακειμ ἐκαλεσε Νεχαω Φαραω, ὁν ἀνελων ὁ Βαβυλωνιος προ της πυλης ἀπερριψεν ὡς ὁ παρων προφητης λεγει, και Ιωσηπος ἐν τῃ δεκατῃ της ἀρχαιολογιας. το δε ἀποσφραγισμα, σφραγις, ἐξεδωκαν οἱ λοιποι· σφραγις δε ἡτοι σφενδονη ἐν τῃ δεξιᾳ του θεου γινεται πως ὁ το κατεικονα δια μετανοιας ἀναλαμπρυνων· ἐργα γαρ ἀγαθα νοειται τα δεξια του θεου, του τα προβατα ἱστωντος ἐκ δεξιων. ἡν δε σφαγι-

14. *Ædificasti tibi domum commensuratam.*] Idem dixeris & de pseudomagistris æque ac de prioribus. Ut enim ait Salomon, *Qui operatur thesauros lingua mendaci, inania sectatur, & perveniet in laqueum mortis.* Hi etenim ædificant sibi domos, nomine ecclesiam, quæ est malignantium, ad quos cum ironia dicitur: *Ædificasti tibi domum commensuratam, cænacula perflatilia*: in quibus refrigerationem struxisse opinati sunt; per fenestras vero tua ædificia lumine cognitionis illustrasse putas & lignis imputribilibus ad structuram domus te usum esse, & pingis minio sanguinem Christi æmulatus.

15. *Numquid tu regnabis, quia tu contendes*, &c.] Sed non regnabis, etsi contendes in cedro patris tui. Cedrus peccatoris pater, arbor quædam excelsa, superba, adversaria, Diabolus est, vel pravorum auctor sermonum. Qui vero hæc ædificarunt, fame peribunt. Nam *non comedent, & non bibent*, sed & *justitiam non cognoverunt*, cum Christum non cognoverint: juste enim facere, eorum, inquit, qui Deum cognoscunt, proprium est. Qui vero tales non sunt, neque oculos habent bonos, cum non videant veritatem, neque cor falsorum dogmatum plenum, per quæ alios in errorem trahentes animas eorum necent, sanguinem innocentem fundentes lingua mendaci, & dolosa: quod pejus est, quam triplici gladio jugulare.

24. *Si factus fuerit Jechonias filius Joacim.*] Joacim hunc Jechoniam nuncupat Jeremias; patrem vero ejus nomine Eliacim Joacim appellavit Nechao Pharao, quem cum interfecisset, ante portam projecit, ut Propheta hic ait, & libro Antiquitatum Judaicarum decimo Josephus asserit. Signaculum vero, cæteri sigillum interpretati sunt. Sigillum vero vel pala in manu Dei fit quodam modo, qui Dei imaginem per pœnitentiam pristino restituit nitori: per bona enim opera intelligitur dextera Dei pars, qui

σφραγιδα τῳ ἀσωτῳ υἱῳ δεδωκεν ὁ πατηρ ἐπιστρεψαντι. ὁπερ εἰ γεγονεν Ιεχονιας, τυπος τοις ὑπηκοοις εὐσεβειας ἐγενετο, ἀλλ' οὐ γεγονε· πλην ἐδοξε τῳ προφητῃ πειθεσθαι φησαντι· ὁ ἐκπορευομενος προς το χωρησαι προς τους Χαλδαιους τους συγκεκλεικοτας ὑμας, ζησεται. ἐξηλθε γαρ ἐπαγομενος και την μητερα και τους δυνατους αὐτομολησας προς τους Βαβυλωνιους. εἰ δε γαρ τελειαν, φησιν, ἐπεδειξατο την μετανοιαν, ὡστε και σφραγιδα γενεσθαι της ἐν περιτομῃ δικαιοσυνης κατα τον θειον ἀποστολον, ὡς κατα τουτο δοκειν ἐν δεξιᾳ του θεου, παντως ἀν παρεδοθη δικην ὑφεξων των πρωην ἡμαρτημενων, οὐ και μετριωτεραν. ἐν Βαβυλωνι γαρ σωφρονισθεις ἐν εἱρκτῃ και δεσμοις παλιν Εὐιλαδ Μερωδαχ μετεστη προς ἀνεσιν, ὁμοδαιτος γενομενος τῳ βασιλει· και οὑτως ἐν ἀλλοτριᾳ καταλυσας τον βιον.

ΚΕΦ. κγ'.

16. Μη ἀκουετε τους λογους των προφητων.] Απαγορευει οὐ προφητην ἁπλως ἀκουειν, ἀλλα λογους προφητων ἐν μιμησει προφερομενους. ὁ γαρ ἀκουων προφητου, οἱον Μωυσεως, οὐκ αὐτου, ἀλλα κυριου ἀκουει δια τουτου λαλουντος. οἱ δε ψευδοπροφηται ματαιουσιν. τῳ γαρ μη ἐπιστρεφειν, ποιουσι τον ἀκουοντα ματαιον, ὁρασιν καρδιας λαλουντες. νους γαρ ἐπιβαλλων πραγμασι χωρις θεου βοηθειας, ὁρασιν καρδιας οὐκ ἀπο στοματος λαλει του χορηγουντος εἰπειν και φωτιζοντος. ἐστι δε ὁτε συντρεχει καρδιας ὁρασις και στοματος κυριου λογος, ὁθεν οὐχ ἁπλως ψεγει την ὁρασιν της καρδιας, ἀλλ' ὁταν μη προσειη το ἑτερον. συντρεχει δε παρα τῳ λεγοντι· προσευχομαι δε τῳ στοματι, προσευχομαι δε τῳ νοι.

19. Ιδου σεισμος παρα κυριου.] Προφητευει περι του σεισμου και ὀργης κυριου ἐκπορευομενης ἐπι τους ἀσεβεις. ὁ θυμος οὐκ ἀπεστραφη, οὐχ ἁπλως, ἀλλ' ἑως ἀν ποιηση αὐτο·

oves collocat ad dexteram. Quem annulum filio prodigo revertenti dedit pater. Quod si factus esset Jechonias, utique subditis pietatis exemplar fuisset. Sed non effectus est. Verumtamen visum est Prophetæ obedire dicenti: *Qui egredietur, ut ad Chaldæos transeat, qui concluserunt vos, vivet.* Egressus enim est, matrem, potentesque una secum adducens transfuga ad Babylonios. Quod si perfectam, inquit, pœnitentiam ostendisset, ut secundum divinum Apostolum signaculum illius, quæ in circumcisione est, justitiæ factus esset, ut in dextera Dei positus secundum hoc videretur, sane traditus fuisset priorum iniquitatum suarum pœnas daturus, etsi moderatiores. Nam cum Babylone in carcere ac vinculis penitus resipuisset, rursus Evilad Merodach relaxatus est, factus regi contubernalis: ex quo in aliena terra diem obiit extremum.

CAPUT XXIII.

16. *Nolite audire verba prophetarum.*] Prohibet non simpliciter prophetam audire, sed sermones prophetarum ad imitationem confictos. Nam qui audit prophetam, ut Moysem, non ipsum, sed Deum audit per eum loquentem. Pseudo-prophetæ vero vana fingunt. Cum enim non convertant, vanum efficiunt auditorum, visionem cordis loquentes. Mens quippe absque Dei auxilio res considerans, visionem cordis, non ex ore loquitur dantis verba & illuminantis. Quandoque vero conveniunt visio cordis, orisque Domini verbum: quapropter non simpliciter visionem cordis reprehendit, sed quando alterum deficit: juncta sunt autem apud eum, qui dicit: *Precor ore, precor & mente.*

19. *Ecce commotio a Domino.*] Prophetat de commotione & ira Domini egrediente in impios. Furor non est reversus, non simpliciter, sed donec fecerit

 illud.

αὐτο· ὡς ἀποςρεφοντος, ἐπαν ποιηση. ὁ δε μη πεποιηκε λογος κυριȣ, θυμος κυριȣ ποιει. τι δε θυμος κυριȣ ποιει, λεγει Δαβιδ ἐν τῳ· κυριε μη τῳ θυμῳ σȣ ἐλεγξῃς με. ȣκȣν ἐλεγχων ȣ παυσεται, ἑως ποιηση δι' ἐλεγχει· ὡς ȣδε ἡ ὀργη μεχρι τελειως παιδευσῃ. ȣ μονον δε ποιησει, ἀλλα και ςησει και βεβαιωσει. το δε ἀπο ἐγχειρηματος καρδιας αὐτȣ, αἰνιγμα ὂν ἐπ' ἐσχατȣ, φησι, νοηθησεται, δηλαδη περι των εἰρημενων περι τε θυμȣ και ὀργης. χαρις ȣν τῳ ἡμιν ἀποκαλυψαντι τα μεχρι τȣ παροντος κεκρυμμενα.

23. Θεος ἐγγιζων ἐγω εἰμι.] Δια τȣτο ȣκ ἐλαθον με εἰς πονηριαν τον λαον μȣ ὠθησαντες. ὁ γαρ και προφητη διδȣς εἰδεναι τα πανταχȣ, πολλῳ μαλλον οἰδεν αὐτος. πνευμα γαρ κυριȣ πεπληρωκε την οἰκȣμενην. και ἐν αὐτῳ ζωμεν και κινȣμεθα, και ἐσμεν, ὡς ὁ Παυλος προς Ἀθηναιȣς ἐφη. τοιȣτον και το, ȣχι τον ȣρανον και την γην ἐγω πληρω, λεγει κυριος; τη δυναμει γαρ αὐτȣ πασιν ἐγγιζει. και εὐχαι ἀρα ȣχ ὡς προς πορρω ὀντα γιγνονται τον θεον. και περι τȣ υἱȣ δε λεγεται· ἐν τῳ κοσμῳ ἠν και ὁ κοσμος δι' αὐτȣ ἐγενετο. αὐτος γαρ ὁ και λεγων· θεος ἐγγιζων ἐγω εἰμι. και γαρ ἐφησεν· ὁπȣ δυο και τρεις συνηγμενοι εἰς το ἐμον ὀνομα, κἀγω εἰμι ἐν μεσῳ αὐτων· ὁ και λεγων· ἰδȣ ἐγω εἰμι μεθ' ὑμων πασας τας ἡμερας ἑως της συντελειας τȣ αἰωνος.

24. Μη ȣχι τον ȣρανον και την γην ἐγω πληρω;] Ὡς γαρ της ἡμετερας ψυχης ȣδεν τȣ σωματος ἐρημον, ἀλλ' ὁπȣ αἰσθησις, ἐκει και ψυχη, και ἐπι παν φθανει το σωμα, ȣτω και ȣδεν κενον τȣ θεȣ. και ὁμως και παντα πληρων ȣ πληροι τον ἁμαρτωλον. πνευματων γαρ ἀκαθαρτων πεπληρωται, και τον τοιȣτον ἀδυνατον ὑπο θεȣ πληρωθηναι, μη των ἀλλων των πληρȣντων ἀπηλλαγμενον. τȣς γαρ ἀξιȣς πληροι ἐν ȣρανῳ τε και γῃ. τȣ γαρ κυριȣ ȣχι ἡ γη και παντα τα ἐν αὐτῃ, ἀλλ' ἡ γη και το πληρωμα αὐτης, ὡς ὀντων ἐν αὐτῃ τινων οἱ

ȣκ

illud: quasi revertens postquam fecerit. Quod vero non fecit verbum Domini, furor Domini facit. Quid autem furor Domini faciat, ait David: *Domine ne in furore tuo arguas me.* Igitur arguet assidue, donec faciat id propter quod arguit: ita ut nec furor perfecte erudiat. Non tantum vero faciet, sed & statuet & confirmabit. Illud vero, *ab aggressione cordis sui*, cum sit ænigma, in novissimo, inquit, intelligetur, de iis scilicet, quæ dixerat de furore & ira. Gratias igitur illi, qui nobis ea revelavit, quæ erant hactenus abscondita.

19. *Deus appropinquans ego sum.*] Propter hoc non me latuerunt in iniquitatem populum meum impellentes. Qui enim prophetæ dat, ut sciat, quæ ubique aguntur, multo magis ipse novit. *Spiritus* enim *Domini replevit orbem terrarum;* & *in ipso vivimus, movemur, & sumus*, ut Paulus ad Athenienses dixit. Simile & illud: *Numquid cœlum & terram ego non impleo, dicit Dominus?* Potentia enim sua omnibus appropinquat. Et preces igitur ad Deum non ut absentem fiunt. Et de Filio dicitur: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est.* Ipse enim est qui dicit: *Deus appropinquans ego sum.* Nam & dixit: *Ubi duo vel tres congregati in nomine meo, & ego sum in medio illorum*, qui etiam dicit: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

24. *Numquid cœlum & terram ego non impleo?*] Sicut enim nulla pars corporis expers est animæ, sed ubicumque sensus, ibi & anima, ita nihil Dei vacuum, & tamen omnia implens, peccatorem non implet. Spiritibus enim immundis plenus est, & hujusmodi, ut impleatur a Deo, fieri non potest, nisi ab omnibus aliis, quæ ipsum implent, vacuus fiat. Nam dignos implet in cœlo & in terra. *Domini* enim non terra & omnia, quæ in ea sunt, sed *terra, & plenitudo ejus*: quasi in ipsa sint quidam, qui plenitudo

ὐκ εἰσι πληρωμα γης. πληρωμα γαρ της γης οἱ πεπληρωμενοι ἀπο τυ εἰποντος· ὐχι τον ὐρανον και την γην ἐγω πληρω, λεγει κυριος;

28. Προφητης, ἐν ᾧ το ἐνυπνιον ἐςι, διηγησασθω.] Επειδη και οἱ ψευδοπροφηται κατεχρωντο τῳ, ταδε λεγει κυριος, τυς ἀληθεις προφητας ὑποκρινομενοι, ἰδε δη σημειων διαςελλοντων ἑκατερυς. ἡν μεν ὐν κατα τον ἀποςολον πνευματων διακρισεως χαρισμα. και ὁ τουτο ἐχων διεκρινε πνευματα, τατε θεια ὀντα, και τα πονηρα, καθαπερ ἀργυρομοιβος το νομισμα το δοκιμον και κιβδηλον. χωρις δε της καθολικης ἐπιςημης και τουτο νυν εἰρημενον ἀρκει προς διακρισιν. ὁ γαρ λογος μυ, φησιν, ὐ διακενος και τροφιμος ἀλογων, ἀλλ' οἱονει σιτος και λογικων τροφη.

28. Τι το ἀχυρον προς τον σιτον.] Τι δε το ἀχυρον προς τον σιτον εἰπεν, ἀλλ' ὐ προς κριθην; παρεθηκεν γαρ ὁ κυριος ἀρτυς, τυς μεν κριθινυς τοις ἀλογωτεροις, τυς δε πυρινυς, τοις λογικοις. διο και νυν ὐκ ἐφη τι το ἀχυρον προς την κριθην, ἀλλα προς τον σιτον, την λογικην ἀκριβως παρεςησεν τροφην. ἐςι δε και ἀλλο σημειον· ὁτι οἱ λογοι κυριυ ὡς πελυξ κοπτων πετραν ὁταν ὁ ἀκροατης ἐλεγχομενος καιηται ὡςε λεγειν· ὐχι ἡ καρδια μυ καιομενη ἠν ἐν ἐμοι; πυρ και σιτος ἐςιν ὁ λογος. εἰ δε τερπεται των καθ' ἡδονην ἀκροωμενος, ὐκ ἀχυρα, ἀλλα πελυξ ἐςιν, ὐ ξυλα μονον δυνατος, ἀλλα και πετραν διελειν, ὐ την κατα χριςον νουμενην, ἀλλα την ἀναιταν, ἡν δει τεμνεσθαι κατα το, σαυτριβησονται πετραι ἐνωπιον κυριυ.

30. Ιδυ ἐγω δια τυτο προς τυς προφητας τυς κλεπτοντας τυς λογυς μυ.] Ὡσπερ ὁ πριαμενος ἱματιον εἰ τυχοι παρ' ὐ δει, νομιμως ἐχει τυτο· ὁ δε κλεψας ἐχει μεν, ἀλλ' ὐ δικαιως· ὐτω των διδασκοντων ἀπο γραφης οἱ νοθῳ ψυχῃ και κεκηλιδωμενῃ τα ῥηματα φεροντες, κλεπτυσι· περι ὡν λεγοιτ' ἀν· παντες ἐςι

κλεπται

terræ non sunt. Plenitudo etenim terræ sunt, qui sunt impleti ab eo, qui dixit: *Numquid non cælum & terram ego impleo, dicit Dominus?*

28. *Propheta in quo somnium est, narret.]* Quoniam & pseudo-prophetæ abutebantur verbis illis, *Hæc dicit Dominus*, veros prophetas ementientes, opus erat signis, quæ utrosque discernerent. Et erat sane secundum Apostolum spirituum discretionis donum, & qui illud habebat, dijudicabat spiritus, sive bonos, sive malos, quemadmodum mensarius numisma sive probum, sive adulteratum. Sed præter scientiam generalem, satis est ad discernendum, & hoc quod modo dicitur. Nam sermo meus, inquit, non vacuus est, & nutriens bestias, sed quasi triticum, cibusque rationalium.

28. *Quid palea ad triticum?]* Cur vero *Quid palea ad triticum*, & non *ad hordeum* dixit? Apposuit enim Dominus panes hordeaceos quidem ratione non utentibus, triticeos vero rationabilibus. Quare & nunc non dixit: *Quid palea ad hordeum?* sed ad *triticum*, rationabilem expresse designans cibum. Est & aliud signum: nam sermones Dei sunt sicut securis cædens petram; quando auditor redargutus uritur, ita ut dicat: *Nonne cor meum ardens erat in me?* Ignis & triticum sermo est. Si vero lætatur audiens, quæ sibi voluptati sunt, non palea, sed securis est, apta non tantum ad cædenda ligna, sed etiam ad petram scindendam, non eam quæ secundum Christum intelligitur, sed oppositam, quæ conterenda est, juxta illud: *Conterentur petræ ante faciem Domini.*

30. *Ecce ego propterea ad prophetas qui furantur verba mea.]* Sicut, qui emit vestimentum, siquidem a quo oportet, juste illud possidet, sed qui furatus est, habet quidem, injuste tamen: eadem ratione inter eos, qui de scripturis docent, qui animo adulterino & polluto verba proferunt, fures sunt de quibus non

ἠλθον προ ἐμȣ, κλεπται εἰσι και λῃςαι και ȣκ ἠκȣσ[illegible] αὐτων τα προβατα. τοιȣτος ὁ λογῳ χρωμενος εὐα[illegible]γελικῳ, μη πιςει διακειμενος προς αὐτον μηδε β[illegible] κατ᾽ αὐτον; ἀλλοτρια δε προαιρεσει χρωμενος τ[illegible] τȣ λογȣ ἀπαγγελιᾳ· κλεπτης γαρ ἐςι και λεχθ[illegible]σεται προς αὐτον· ὁ κηρυσσων μη κλεπτειν, κλ[illegible]πτεις.

ΚΕΦ. κδ'.

6. Και ςηριω της ὀφθαλμȣς μȣ.] Ὅπερ ὁ κοσμ[illegible] ὁλος, τȣτο κατα τινα ἀναλογιαν ἐςι μονος ὁ ἀνθρωπ[illegible] εὑρησεις τινα μεν ȣρανον λεγομενον, ὁταν φορῃ την εἰκ[illegible] τȣ ἐπȣρανιȣ, ἀλλον δε γην, ἐαν ἐχῃ την εἰκονα τȣ χ[illegible]κȣ. τῳ γαρ ἡμαρτηκοτι λελεκται· γη εἰ· ἀλλον ἐχ[illegible] τα ποταμȣς ἐν αὐτῳ ἀλλομενȣς εἰς ζωην αἰωνιον, [illegible] ἐχῃ λογȣς ποτιμωτατȣς· ἀλλον ἐχοντα θαλατταν ἀ[illegible]μυραν, κυματων πληρη, ἐχȣσαν δρακοντα, ὀν ἐπλ[illegible]σεν ὁ Θεος ἐμπαιζειν αὐτῳ. και κατα μερος εὑρησεις τ[illegible] μεν ἡλιον, τον δε σεληνην λεγομενον και ἀςερας, ἐπ[illegible] ȣτως ἡ ἀναςασις των νεκρων. και μετ᾽ ὀλιγα. νυν [illegible] φησιν αὐτον ἡ παραβολη συκον εἰναι πονηρον λιαν· γλυ[illegible]καζει μεν γαρ αὐτον δια πεπαυσεως ἡ ἀρετη ὡς ἐσ[illegible] ψυχην ὁλην, και πνευμα και σωμα γλυκυ της ἐξ ἀρ[illegible]των ποιοτητος ἐντιθεμενης αὐτῳ· ἡ δε πονηρια κακον αὐτ[illegible] και ἀβρωτον ἀπεργαζεται. ἀλλ᾽ ἐαν μεν συκα ζητη τι[illegible] μη λιαν χρηςα, ἐξω ζητει ταυτα των της Θεοσεβειας μυςηριων, και τȣ ναȣ τȣ Θεȣ ὡσπερ ȣν και τα μη λια[illegible] πονηρα. ἐαν γαρ ἐλθῃ ἐπι τον μαθητην προ προσωπȣ τȣ ναȣ κυριȣ, ἐςι συκα χρηςα λιαν, οἱα ποιειν οἰδε χρ[illegible]ςος, ἡ πονηρα. ȣδε γαρ το ἐξω πονηρον συκον ἐξεβαλ[illegible] τȣς λογȣς τȣ θεȣ εἰς τα ὀπισω. περι τον ναον τοινυν τȣ Θεȣ και τα Θεια δογματα, δυο καλαθοι κεινται. και οἰδεν ὁ ἐκλεγομενος πως ἑκαςον καταταςσει, μη ἀνε[illegible]χομενος πονηρȣ συκȣ ποιοτητα τοις λιαν ἐγκαταμιξαι χρηςοις. μικρα γαρ ζυμη ὁλον το φυραμα ζυμοι, εἰδε μη, τȣναντιον. και ταχα ὁ καλαθος των συκων των πονη-

incongrue dici possit: *Omnes qui ante me venerunt, fures sunt & latrones, & non audierunt eos oves.* Talis est, qui sermone utitur evangelico, nec fidem illi præstat, nec ad illius normam vitam traducit, sed aliena voluntate sermonis enunciatione utitur. Fur enim est, & dicetur ad illum: *Qui prædicas non furandum, furaris.*

CAPUT XXIV.

6. *Et ponam oculos meos* &c.] Quod mundus universus, hoc proportione quadam est solus homo. Invenies hunc quidem appellari cœlum, cum gerit imaginem cœlestis: alium vero terram, si terreni præ se ferat imaginem: nam ei, qui peccavit dictum est: *Terra es;* alium in seipso habentem flumina salientia in vitam æternam, si sermones habeat potui aptissimos; alium habentem mare salsum, & æstuosum, in quo est draco, quem formavit Deus ad illudendum ei. Et peculiariter comperies hunc solem, illum vero dictum lunam, ac sidera, quandoquidem *ita erit & resurrectio mortuorum.* (Et post pauca.) Nunc vero illum ait hæc similitudo ficum esse valde malam. Dulcem quippe illum maturitate virtus efficit, ita ut totus animus, & spiritus, & corpus dulce sit virtutum qualitate illis adveniente. Pravitas autem ipsum reddit malum, nec esui idoneum. Verum, si quis quærat ficus non valde bonas, quærit illas extra pietatis mysteria, templumque Dei, sicut & non valde malas. Nam si instituendum se tradiderit ante faciem templi Domini, sunt ficus valde bonæ, quales novit facere Christus, aut malæ. Neque enim, quæ foris est ficus mala, expulit sermones Dei ad posteriora. Igitur circa templum Dei, divinaque dogmata duo calathi jacent. Scit vero, qui eligit, ubi singulos reponit, non ferens ficus valde malæ qualitatem valde bonis immiscere: *Modicum quippe fermentum totam*

πονηρων, ἡ γεεννα ἐςι τȣ αἰωνιȣ πυρος· ὁδε των χρησ
ἡ βασιλεια των ȣρανων. (και μετ' ὀλιγα,) ἀλλα π
τȣς καλαθȣς ὁ προφητης ἑωρακεν; μετα την αἰχμαλ
σιαν, φησιν. ἐαν γαρ ἰδῃς την ἐπιδημιαν τȣ σωτη
και τȣ λαȣ την αἰχμαλωσιαν και ἡμας τȣς ἀλλοτρ
φυσει και ἐξω της Ιερȣσαλημ, νυν δε δια την πιςιν
εἰς Θεον και γλυκυτητα της ἀληθειας γενομενȣς
χρηςα, ὀψει των χρηςων συκων τον καλαθον. ἐαν
τȣς ἐκ περιτομης μετα την αἰχμαλωσιαν ταυτην θε
σοιο, των πονηρων ὀψει και ἀβρωτων συκων τον κα
θον. ȣκ ἀρκει δε χρηςα λιαν εἰναι τα συκα, ἀλλα
τοις πρωιμοις ὡμοιȣσθαι προσηκει· ὀψιμον γαρ συ
ȣκ ἐςιν ᾡ παραβαλλεται ὁ σωζομενος.

6. Και ἀνοικοδομησω αὐτȣς.] Ὁ χριςος οἰκοδ
και ἀρχιτεκτων περι ȣ ἐν προφηταις λελεκται. ȣτος ο
κοδομησει την πολιν μȣ και αἰχμαλωσιαν τȣ λαȣ μ
ἐπιςρεψει. φησιν ȣν ὁ κυριος και οἰκοδομησω αὐτȣ
και ȣ μη καθελω· ἀγαθος γαρ ὠν ὁ θεος οἰκοδομηματ
τινα καθαιρει· δει γαρ την ἐν ἡμιν οἰκοδομην των ἀκα-
θαρτων πνευματων καταλυθηναι και ȣτω τον ναον οἰ-
κοδομηθηναι Θεῳ ἐξ ἀρετων τε και δογματων ὀρθων,
ἱνα ὀφθῃ ἡ δοξα αὐτȣ ἐν αὐτῳ. ἐςι δε και γεωργος κα-
ταφυτευων, και ἐγκεντριζων, ὡς ἀξιον. φησι γαρ ὁ σω-
τηρ, ὡς ῥιζα τȣς κλαδȣς παντας ἀνεχων· ἐγω εἰμι
ἀμπελος ἡ ἀληθινη, ὑμεις τα κληματα, ὁδε πατηρ μȣ
ὁ γεωργος ἐςι· παν κλημα ἐν ἐμοι μενον, και ποιȣν καρ-
πον καλον ὁ πατηρ μȣ καθαιρει, ἱνα πλειονα καρπον
φερῃ· παν δε κλημα ἐν ἐμοι μενον, μη φερον δε καρπον
ὁ πατηρ μȣ ἐκκοπτει και εἰς πυρ αὐτο βαλλει. ȣκ ἐν
ἐθνικοις, ἀλλ' ἐν τοις πιςοις ἐςι το, ἐν αὐτῳ μενον και
μη φερον καρπον, οἱος ἐςιν ὁ λεγων εἰναι πιςος και πλημ-
μελων ἐπ' ἀδειας, ὁςις εἰκοτως ἐκκοπτεται, και κα-
θαιρει δε τον καρπον φερον ἱνα κἀν τι παρορᾳ ὡς ἀν-
θρωπος, διορθωσειεν.

ΚΕΦ.

fermentat mixturam: sin aliter, contrarium. Et forsasse calathus ficuum malarum, gehenna est ignis sempiterni; malarum vero, regnum cœlorum. *Et paucis interjectis.* At quando calathos Propheta vidit? Post captivitatem, inquit. Nam si respexeris Salvatoris adventum, populique captivitatem, nec non & nos natura alienos, & extra Jerusalem, nunc autem ob fidem in Deum, veritatisque dulcedinem redditos ficus bonas, videbis ficuum bonarum calathum: si vero eos, qui ex circumcisione sunt, post hanc captivitatem perspexeris, videbis malarum, & quæ comedi non possunt, calathum. Nec satis est ficus esse valde bonas, sed & ficubus primi temporis similes esse oportet. Serotina quippe ficus non est, cui salvandus comparatur.

6. *Et readificabo eos.*] Christus ædificator & architectus est, de quo in prophetis dictum est: *Hic ædificabit civitatem meam, & captivitatem populi mei convertet.* Ait itaque Dominus: *Et ædificabo eos, & non destruam.* Bonus etenim cum sit Deus, ædificia quædam destruit; oportet enim ædificium in nobis immundorum spirituum everti, sicque templum Deo erigi ex virtutibus, rectisque dogmatibus, ut appareat in illo gloria ejus. Est præterea & agricola plantans, & inserens eos, qui digni sunt, quoniam Salvator ferens tanquam radix omnes palmites, ait: *Ego sum vitis vera, vos autem palmites; pater vero meus agricola est. Omnem palmitem in me manentem, & bonum fructum afferentem pater meus purgat, ut fructum plus afferat: omnem vero palmitem in me manentem & fructum non ferentem pater meus excidit, & in ignem mittit.* Non in gentilibus, sed in fidelibus verificatur illud, in eo manens, & non ferens fructum, qualis est, qui fidelem se dicit, & licenter delinquit: qui merito exciditur; purgat vero palmitem fructum ferentem, ut si in aliquo negligens fuerit tanquam homo, corrigat.

CA-

ΚΕΦ. κθ'.

4. Επι της ἀποικιαν, ἣν ἀπῳκισα.] Ιερȣσαλημ καθα πολλακις εἴρηται, εἰς την ἐκκλησιαν μεταλαμβανεται ἥτις ἐςι πολις θεȣ, οἰκοδομηθεισα ἐκ λιθων ζωντων, ἀφ' ἧς τις ἁμαρτανων ἐκβαλλεται, παραδομενος Ναβȣχοδονοσορ τῳ σατανᾳ. λεγει γαρ περι τȣ πεπορνευκοτος ὁ Παυλος· παραδȣναι τον τοιȣτον τῳ σατανᾳ εἰς ὀλεθρον της σαρκος, ἱνα το πνευμα σωθῃ τῃ ἡμερᾳ τȣ κυριȣ. και ἐν τῃ προς Τιμοθεον πρωτῃ περι των βλασφημων, ȣ̔ς παρεδωκα τῳ σατανᾳ, ἱνα παιδευθωσι μη βλασφημειν. ἰσω δε ὁ της Ιερȣσαλημ ἐκβληθεις ὡς ἐαν μεν ποιησῃ χρονον αὐταρκη πραττων ἐξω της ἐκκλησιας ἁ δει, ȣ̓κ ἐπανεισιν ἐπι την Ιερȣσαλημ. ἐκβαλλεται δε τις ἁμαρτανων κἀν μη ὑπ' ἀνθρωπων ἐκβληθῃ. δει δε αὐτον ἐξω γεγονεναι τȣ μη ἀμελειν τȣ οἰκοδομειν οἰκιαν και φυτευειν παραδεισȣς. ταυτα γαρ μη ποιων, μηδε πληρωσας τον συμβολικον ἀριθμον των ἐτων των ἑβδομηκοντα, σαββατȣ και ἀναπαυσεως ὀντα, ȣ̓κ ἐπανεισι κοινωνησων τῃ ἐκκλησιᾳ, μενει δε καταδεδικασμενος ἐξω εἰναι της Ιερȣσαλημ.

6. Και λαβετε γυναικας.] Τι δε ἐςι το λαβειν γυναικας; ἐδηλωσεν ὁ περι της σοφιας εἰπων· ταυτην ἐζητησα νυμφην ἀγαγεσθαι ἐμαυτῳ, και ἐραςης ἐγενομην τȣ καλλȣς αὐτης. δει ταυτης ἐραν, ὡς ἐν παροιμιαις Σολομων εἰσηγησατο φησας· ἐρασθητι αὐτης και τηρησει σε. και περιχαρακωσον αὐτην και ὑψωσει σε. και ἀλλας δε νοει παρα την σοφιαν γυναικας, τας λοιπας ἀρετας. ȣ̔τω γαρ ἐξεςαι πολλας γυναικας λαβειν ἐξ ὡν δει τεκνοποιειν, ἀπο σοφιας, λογον σοφιας, ὡς αν και ἀλλȣς οἰκοδομησῃς· ἀπο σωφροσυνης ἐργα σωφροσυνης, ἱνα σωφρονας ποιησῃς βιῳ και λογῳ· ἀπο δικαιοσυνης ἐργα δικαιοσυνης ἐν κοινωνιᾳ και συναλλαγμασι· ἀλλα και δικαιȣς διδασκων τεκνοποιησεις ἀπο δικαιοσυνης, υἱȣς δε ποιησεις ἀπο των υἱων και θυγατερας·

CAPUT XXIX.

4. *Super transmigrationem, quam transtuli e Jerusalem.*] Jerusalem, ut sæpe adnotatum est, sumitur pro ecclesia, quæ est civitas Dei, vivis ædificata lapidibus; e qua, qui delinquit, ejicitur, Nabuchodonosori, nempe Satanæ traditus. Ait enim Paulus de fornicatore: *Tradere hujusmodi Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini.* Et in prima ad Timotheum epistola de blasphemis, *Quos tradidi Satanæ, ut erudiantur non blasphemare.* Sciat autem quicumque e Jerusalem ejicitur, se, ni competenti tempore extra ecclesiam, quæ agenda sunt, faciat, in Jerusalem non rediturum. Ejicitur vero, qui peccat, licet ab hominibus non ejiciatur. Oportet autem ipsum, dum extra degit, curare, ut domum ædificet, hortosque plantet: quæ si non fecerit, neque symbolicum numerum septuaginta annorum compleverit, qui ad sabbatum quietemque spectat, non redibit communicaturus ecclesiæ, sed condemnatus, ut extra Jerusalem degat.

6. *Et accipite uxores.*] Quid est autem uxores accipere? Manifestavit, qui de sapientia dixit: *Hanc quæsivi sponsam ducere mihi, & amator factus sum pulchritudinis illius.* Oportet autem eam adamare, ut in Proverbiis nos Salomon illis verbis docuit: *Diligas illam, & custodiet te vallo, & fossa circumda eam, & exaltabit te.* Alias quoque præter sapientiam uxores intellige, cæteras nempe virtutes. Sic enim multas ducere licebit uxores, ex quibus procreandi sunt filii: a sapientia sapientiæ sermo, ut & alios ædifices, a castitate castitatis opera, ut castos & vita & sermone efficias: a justitia justitiæ opera in vita civili & contractibus, & justos quoque docens, ex justitia filios suscipies. Filios etiam generabis ex filiis, & filias; filios quidem,

ἀστερες τυχον ἐνεργωσι, ματην καυχωμε
εἰπωσιν οἱ ἀστρολογοι τω ὀρανω τι βωλε
σω. και ὀκ ἐσαι οἰωνισμος ἐν Ιακωβ,
Ισραηλ. γενω τοινυν ἀξιος θειας προγνω
γαρ μετα το, ὀκ ἐσαι μαντεια ἐν Ισραηλ
ῥηθησεται τῳ Ιακωβ και τῳ Ισραηλ, ἐπ
21. Οὑτως εἰπε κυριος ἐπι Αχιαβ.]
ται πας πρασσων πρεσβυτερος ὑπο βασι
νος. εἰ γαρ ὁ ἀναξιως τις μεταλαμβανων
κρίμα ληψεται, ποσῳ μαλλον ὁ καθεζομ
τεριῳ συνειδοτι μεμιασμενῳ, και το Χρισ
εδριον; τις γαρ αὐτῳ συγκαθημενος
τολμησει το, ὀκ ἐκαθισα μετα συνεδριω
και τα ἐπι τωτοις;

ΚΕΦ. λ'.

18. Και οἰκοδομηθησεται ἡ πολις ἐπ
της.] Εἰποις δ' ἀν, ὁτι και την ἰδιαν ἐπ
θοτητα, δι' ἡν και την ἀποτομιαν ἐπαγ
χρεια τυγχανωσι. διο μετα το εἰς ἀλγε
ναι, οἰκοδομηθησεται, φησιν, ἡ πολις ἐπι

em, sacras cogitationes & dogmata; filias autem, perationes.

8. *Non seducant vos vates vestri.*] Turbata enim rusalem, Babylonio instante, ad præsagia, ut cre-ndum est, confugiebant, quid futurum esset, sci cupientes. Sed pseudo-prophetæ sancto Spiritu prædicere asseverabant: ex aliis vero hi divina-ones, illi somnia proferebant. Idcirco ab omni rorsus impia prædictione abstinendum est. Si enim ellæ fortasse operantur, frustra gloriamur. Quare t: *Dicant astrologi cœli, quid velit Dominus de te.* Et, *n erit auguratio in Jacob, neque vaticinium in Israel.* c te igitur divina præcognitione dignum. Infert im post illud: *Non erit vaticinium in Israel. Certo pore dicetur Jacob & Israel quid operabitur Deus.*

21. *Sic dixit Dominus super Achiab.*] Eadem patie-r omnis hæc agens senior a rege Babylonis. Si im, qui indigne sumit eucharistiam, in judicium mit, quanto magis, qui sedet in cœtu seniorum m conscientia polluta, Christi collegium maculans? uis enim pius cum eo confidens audebit dicere: *on sedi cum concilio vanitatis*, & quæ sequuntur?

CAPUT XXX.

18. *Et ædificabitur civitas super altitudinem.*] Po-eris etiam dicere suam hic bonitatem manifestasse, ropter quam etiam severe agit, quibuscum agendum ca est. Quapropter post acerbam curationem, *ædi-cabitur*, inquit, *civitas in excelso suo.* In quo excel-o? *Non potest civitas abscondi super montem posita*, qua-is est, quæ nihil humanum sapit, voluptates dico, errenasque divitias, & gloriolas. Consurrexit nam-que cum Christo, & quæ sursum sunt, quærit. Hæc te agente, ædificabitur civitas in excelso suo.

21. *Quis est iste, qui dedit cor suum reverti ad me?* Tanquam de re aliqua rara loquitur. Mos autem est

sacræ

9. Αὐλιζων
μου καθαπερ πρ
νης καὶ τροπικ
πενθουντες, ὅτι
10. Αγγελο
κραν αἱ κλυδωνι
μακραν εἰσιν ἀλ
ἐλυτρωσατο δὲ τ
γος ὁ ἐπ᾽ αὐτον κ
λυπουμενου· καθα
διαβολικης ἐξουσι
τον εἰποντα ταδε
μαι τῃ χειρι ὡς ν
σὺ θανατε το νικο

16. Διαλιπετ
μακαρισμου κλαιε
ἀπο κλαυθμου. τ
ποταμων Βαβυλω
ἐν τῳ μνησθηναι ἡμ

ſacræ ſcripturæ, poſt amara ſubjungere humana ad conſolationem, & poſt jucunda rurſus inferre amara, ne ſpretis bonitatis Dei divitiis, theſauriſent ſibi iram in die furoris. Quare ait: *Si ira egreſſa fuerit, non revertetur, donec faciat, quæ vult Deus.* Vult autem Deus, & ira fit, ut quæ vult Deus efficiantur. Si quis enim noluerit voluntati Dei verbi acquieſcere, funditur in eum ira. Ne itaque nobis opus ſit erudiens ira.

CAPUT XXXI.

9. *Divertere faciens ſuper foſſas aquarum.*] Non enim per deſertum ſicut olim, ſed per cultam & habitatam. Tropice vero in conſolatione, quia *beati, qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur.*

10. *Annuntiate in inſulis quæ procul ſunt.*] Inſulæ procul ſitæ illæ ſunt, quæ vitæ hujus fluctibus æſtuant; quæ antequam veniant ad ſalutem, longe abſunt a veritate. Redemit vero Jacob Deus: *Jugum enim, quod impoſitum illi erat, ablatum eſt, baculusque, qui erat ſuper cervicem illius*, ut ait Iſaias. Significat præterea, quod etiam ipſe e Diaboli poteſtate eripuit. Quid enim in eum poſſemus, qui inter alia hæc quoque dixit: *Totum terrarum orbem aſſumam quaſi nidum*; ad quem per Chriſtum dicimus: *Ubi mors victoria tua? Ubi inferne aculeus?*

16. *Ceſſet vox tua a ploratu.*] Illis, qui digni ſunt beatitudinis titulo, ſi plorant, dicatur: *Deſinat vox tua a ploratu*: iis, qui dicunt in Spiritu ſancto: *Super flumina Babylonis illic ſedimus & flevimus, dum recordaremur Sion.*

16. *Et revertentur e terra inimicorum.*] Scriptum eſt in Baruch: *Quid eſt, quod in terra inimicorum es, & coinquinatus es cum mortuis?* Cum enim juſti terram obtinent, terra ſanctorum eſt; cum vero grandis eſt peccantium numerus, terra inimicorum. Ita vero, in-

τοις σοις τεκνοις το ἐπιςρεψαι ἀπο γης ἐχθρων, τοις ὑπο σϐ ὠφεληθεισι και σοις καρποις. και ἐν ἐξοδῳ γεγραπται ὁτι εἰσηκϐσεν ὁ θεος τϐ λαϐ τϐ ςεναγμϐ αὐτων ἀπο των ἐργων. ὁμοιον τῳ ἐνταυθα κειμενῳ, ἀλλ' ϐ περι παντων, ἀλλα περι Εφραιμ ὀδυρομενϐ. Εφραιμ δε ἑρμηνευεται καρποφορος.

18. Ακοη ἠκϐσα Εφραιμ ὀδυρομενον.] Φωνης κλαυθμϐ μετανοϐντων ἀκϐει ὁ θεος. δια τι δε τον Εφραιμ ὀδυρομενον ἐφ' ἁμαρτημασιν εἰπε; των βασιλειων τομῳ τριτη δηλοι ὡς πικρως αὐτων ἀρχοντος τϐ Ροβοαμ, δια αὐτϐς καρτερϐντας μη ἀποςηναι, ϐκ ἐςιν ἡμιν μερις ἐν Δαβιδ, ἀνεβοησαν, ὁτε Ιεροβοαμ των ἀποςαντων ἡγησατο της φυλης ὑπαρχων Εφραιμ, ὁςις δαμαλεις ποιησας ἀπεςησεν ἀπο της θεϐ λατρειας τας δεκα φυλας, ἐφ' οἱς εἰκοτως μετανοϐντες ὠδυροντο και τη ἁλωσει παιδευθεντες ἐβοων· ἐπαιδευσας με κυριε, και ἐπαιδευθην. οἱα γαρ τις μοσχος ἀποσκιρτησας τϐ βϐκολιϐ της σης ἀπεςην νομης και δεομαι της βοηθειας. σϐ γαρ μη δυναμϐντος, ἀτονω προς ἐπιςροφην, δεον δε με μετανοειν πριν ἁλω και πειθαρχειν σϐ τοις προφηταις, μετα την ἁλωσιν μετενοησα. γνϐς δε ςεναζει. πως γαρ ἀν τις ἀγνοων ὡς ἁμαρτανων, ςεναξειεν, ἀξια πραξας αἰσχυνης ἐν ἁμαρτημασι και μαλιςα ταις ἀσελγειαις; τοσουτονδε μετενοησα ὡς ἀλλοις ὑποδειξαι σε. μεγαλη τϐ Εφραιμ ἡ μετανοια, ὡςε τον θεον ἀναλαβειν ἐκ ςοματος αὐτϐ τϐς λογϐς της ἐξομολογησεως, αὐτον δε ἀκϐσαι φωνης της λεγϐσης· ἐκ νεοτητος μοι υἱος ἀγαπητος ὁ Εφραιμ.

23. Εὐλογημενος κυριος ἐπι δικαιον ὀρος το ἁγιον αὐτϐ.] Παντας ἀνθρωπϐς εἰχε Ναβϐχοδονοσορ τις Ασσυριος, ἀφ' ϐ χριςος ἡμας ἐλυτρωσατο. διο Ματθαιος ἐξ Ησαιϐ φησι· κηρυξαι αἰχμαλωτοις ἀφεσιν· ϐ γαρ καθ ἱςοριαν αἰχμαλωτοις ἐκηρυξεν. αὐτος δε και το δικαιον και ἁγιον ὀρος. ἀψυχῳ γαρ πως ἀν ἁρμοσειεν. εἰ δε ἐν αὐτῳ ἐσμεν κατα το· και ὑμεις ἐν ἐμοι. οἰκοδομησωμεν

ἐν

inquit, revertentur, ut ſtabile ſit filiis tuis reverti de terra inimicorum, a te adjutis, tuisque fructibus. Et in Exodo ſcriptum eſt: *Exaudivit Dominus populum, ejulatum illius ab operibus*: quod ſimile eſt huic loco; ſed non de omnibus, verum de Ephraim plorante. Ephraim porro interpretatur *fructuoſus*.

18. *Auditu audivi Ephraim plorantem.*] Vocem lamentationis pœnitentium audit Deus. Cur autem Ephraim pro peccatis lamentantem induxit? Habemus ex tertio libro Regum, quod dure illis dominante Roboam, cum opus eſſet eos tolerare, & non deficere, clamarunt: *Non eſt nobis pars in David*, quando Jeroboam rebellium dux factus eſt, qui erat e tribu Ephraim, qui vitulos erigens a cultu Dei decem Tribus abduxit. Quamobrem merito pœnitentiam agentes lamentabantur, captivitateque caſtigati clamabant, *Caſtigaſti me Domine, & eruditus ſum.* Nam ſicut vitulus a grege exiliens tua paſcua reliqui, tuoque indigeo auxilio: te quippe vires non præbente, non valeo ad converſionem, & cum opus eſſet ante captivitatem me pœnitere, tuisque prophetis obtemperare, poſt captivitatem egi pœnitentiam. Cognoſcens autem gemit. Ignorans enim ſe peccare, quomodo ingemiſcet, qui digna probro peccando peregerit, præcipueque libidinando? Tanta vero mea fuit pœnitentia, ut aliis me dares exemplum. Magna eſt Ephraim pœnitentia, ut Deus ipſe ex ore illius verba confeſſionis aſſumeret, & ille audiret vocem dicentem: *Ab adoleſcentia filius dilectus mihi es Ephraim.*

23. *Benedictus Dominus ſuper juſtum montem ſanctum ejus.*] Omnes homines poſſidebat Nabuchodonoſor quidam Aſſyrius, a quo nos Chriſtus liberavit. Quapropter ex Iſaia Matthæus ait: *Prædicare captivis remiſſionem.* Neque enim, ſi reſpiciamus hiſtoriam, captivis prædicavit. Ipſe vero eſt & juſtus & ſanctus mons. Inanimato enim quomodo hæc conveniant?

ἐν τῷ δικαίῳ ὄρει. τὸ δὲ ποιεῖ τις ἐν Ἰουδαίᾳ γινόμενος, ἡ ἑρμηνεύεται ἐξομολογουμένη τῷ Θεῷ· ἐξομολογουμένη τὰς ἁμαρτίας καὶ εὐχαριστῶν· λέγε γὰρ σὺ πρῶτος τὰς ἀνομίας σου, ἵνα δικαιωθῇς. εἰσὶ γάρ τινες πόλεις τοῦ θεοῦ καὶ οἰκοδομαὶ καὶ γεωργία αὐτοῦ· καὶ γὰρ ὁ Παῦλος φησί· θεοῦ γεώργιον, Θεοῦ οἰκοδομή ἐστε. ἐν ᾧ γὰρ οἰκοδομεῖται τὰ περὶ τοῦ θεοῦ μυστήρια καὶ ἄῤῥητα δόγματα, ἐν τούτῳ ναός ἐστι τοῦ θεοῦ, καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, καὶ ὅλης οὗτος τῆς Ἰουδαίας μητρόπολις.

34. Καὶ ἐγὼ οὐκ ἀποδοκιμῶ τὸ γένος Ἰσραήλ.] ἀρκεῖ τό· οὐκ ἀποδοκιμῶ τὸν Ἰσραήλ· ἐναντίον τῷ πρὸς αὐτοὺς λέγοντι· καὶ τὸ γένος Ἰσραὴλ παύσεται. μήποτε τοίνυν τὸ μὲν περὶ τοῦ σαρκικοῦ λέλεκται, τὸ δὲ περὶ τοῦ πνευματικοῦ Ἰσραήλ. πλὴν ἡ, οὐκ, ἀπόφασις προσκειμένη τῷ, ἀποδοκιμῶ, παρὰ τοῖς λοιποῖς ἑρμηνευταῖς οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἑβδομήκοντα. νοήσεις δὲ καὶ οὕτως, ὅτι νῦν μὲν ἀποδοκιμῶ, ἐὰν δὲ ὑψωθῇ, οὐκ ἀποδοκιμῶ.

ΚΕΦ. λβ'.

8. Καὶ ἦλθε πρός με Ἀναμεὴλ υἱὸς Σαλώμ.] Ἐν φυλακῇ πάντες ἐσμὲν καὶ μάλιστα πειραζόμενοι· τότε κτᾶταί τις ἀγρόν, ἀλλ' οὐ τῆς φυλακῆς ἐξελθών· ἡ δὲ κτῆσις βουλήματι Θεοῦ τοῖς καλῶς ἀγωνιζομένοις. ἀδελφοὶ δὲ Χελκίας ὁ τοῦ Ἱερεμίου πατήρ, καὶ Ἀναμεὴλ ἀμφω παῖδες ὄντες Σαλώμ. ἀδελφαὶ γὰρ καὶ εἰρήνη καὶ μερὶς θεοῦ. Χελκίας γὰρ ἑρμηνεύεται μερὶς θεοῦ, Σαλὼμ δὲ εἰρήνη. καρπὸς δὲ τῆς μερίδος τοῦ Θεοῦ, μετεωρισμὸς θεοῦ· οὕτω γὰρ Ἱερεμίας ἑρμηνεύεται· καρπὸς δὲ τῆς εἰρήνης χάρις θεοῦ. τοῦτο γὰρ δηλοῖ τὸ Ἀναμεήλ. οὐκοῦν ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰρήνης γέννημα τυγχάνουσα, προσφέρει τῷ ἐν φυλακῇ προφήτῃ τὸν ἴδιον ἀγρὸν κατὰ πρόσταγμα τοῦ Θεοῦ.

10. Καὶ ἔγραψα εἰς βιβλίον καὶ ἐσφραγισάμην.] Οὗτος ποιεῖ βιβλίον κτήσεως, ὅπερ ἴσως ἐστὶν αἱ νοήσεις, αἱ μνῆμαι, τὰ δόγματα δι' ὧν κεκτήμεθα τὸν ἀγρόν,

τοῦτ-

Quod si sumus in ipso juxta illud, *& vos in me*, ædi-
cemus super montem justum: quod præstat, qui-
umque Judæam petit, quæ *confitens Deo* interpreta-
ır; confitens peccata & gratias agens: *Dic enim tu*
'imus iniquitates tuas, ut justificeris. Sunt etenim
uædam civitates Dei & ædificia, & culturæ illius:
am & Paulus ait, *Dei cultura estis, Dei ædificium estis*.
quidem in quo fabricantur Dei mysteria, & inef-
bilia dogmata, in hoc templum Dei est, & sancta
nctorum, universæque Judææ metropolis ille est.

34. *Et ego non reprobabo genus Israel.*] Videtur il-
ıd, *non reprobabo Israel*, oppositum dicenti ad ipsos,
genus Israel deficiet. Forsitan vero hoc quidem de
raele carnali dictum est, illud autem de spirituali.
æterum negatio *non* apposita voci *reprobabo*, apud
eteros non legitur, sed apud Septuaginta. Pote-
s vero & hoc pacto intelligere: nunc quidem re-
'obabo; quod si elevatum fuerit, non reprobabo.

CAPUT XXXII.

8. *Et venit ad me Anameel filius Salom.*] Omnes in
ıstodiam dati sumus, & præcipue cum tentamur,
ınc quispiam agrum acquirit, sed non e custodia
ɪressus. Possessio vero Deo volente obtingit his,
ıi fortiter decertant. Fratres autem erant Chelcias
remiæ pater, & Anameel, ambo filii Salom. So-
ıres quippe sunt pax & pars Dei. Chelcias namque
rtio Dei interpretatur, *pax* vero Salom. Portionis
ıtem Dei fructus est *sublimitas Dei*, quod significat
remiæ nomen. Pacis vero fructus, *gratia Dei*, quod
ɪnificat Anameel. Gratia itaque Dei de pace pro-
ıata offert Dei mandato Prophetæ in carcerem con-
cto proprium agrum.

10. *Et scripsi in libello, & sigillavi.*] Hic conficit
ɔssessionis libellum, qui fortasse sunt cogitationes,
emoriæ, dogmata, per quæ agrum possidemus,

 hoc

τουτεστι της πολιτειας τους πονους. δει γαρ τον πραξοντα δικαιοσυνην προειδεναι περι δικαιοσυνης. όπερ λεγω και περι των λοιπων άρετων. φροντιζει δε Θεος ἐν ἀγγειῳ το βιβλιον βληθηναι προς διαμονην πλειονα. ἐχομεν γαρ τον θησαυρον τουτον ἐν ὀστρακινοις σκευεσιν ή τοις ἡμετεροις ἀγγειοις ή τῳ εὐτελει της γραφικης λεξεως. ὁθεν ὁ ἀρχων ἠπατηται του κοσμου τουτου, καταφρονων του λογου της θεοσεβειας ἐπει μη ἠν ἐν χρυσοις σκευεσι κεκαλλωπισμενοις λεξει και πιθανοτητι φρασεως. ... και πλειους ἡμερας διεμεινεν ὁ λογος. και το κηρυγμα ... φησιν ὁ ἐχων το βιβλιον της κτισεως, οὐκ ἐν πειθοις σοφιας λογοις, ἐν ἀποδειξει δε μαλλον πνευματος και δυναμεως· το ἐνταλθεν δε ποιησας Ιερεμιας, εὐχαριστει τῳ Θεῳ. ὁρα δε την ὑπακοην του προφητου προ του ... νομενου συμφεροντος. ὁπερ ἐπαγει, προθεσπιζων ... γης την ἀνακτησιν. ἡ γαρ δι' ἐργων προφητεια το ... στον καθιστησιν ὁρατον, και το μελλον οιονει παρον ... τῳ μερει δηλουσα το ὁλον.

17. Οὐ μη ἀποκρυβῃ ἀπο σου οὐδεν.] Οὐ πιθανον τον προφητην τοσαυτην εὐχαριστιαν προσαγειν ἐπι ... δεκα και ἑπτα σικλων ἐωνησθαι το χωριον τον ἐκ μητρας ἁγιασθεντα και θειου πνευματος ὑπαρχοντα πληρη. ... ὁρα τον σαββατικον ἀριθμον, το της ἀναπαυσεως συμβολον και τον δεκατον τελειον ὀντα και οἰκειον Θεου. ... κανται γαρ ἐν τῃ δεκατῃ των ἱλασμων ἀναφερονται. ... δεκαλογος ἐν τῃ πρωτῃ νομοθεσιᾳ. και γνωσῃ τον ἀγρον τον πληρη καρπων πρεποντων τοις ἁγιοις. τοιουτος ... ἀγρος Ιακωβ, ὁνπερ ὀσφρανθεις Ισαακ, ἰδου, φησιν, ὀσμη του υἱου μου ὡς ὀσμη ἀγρου πληρους, ὀν εὐλογησεν ὁ κυριος. ὁποιος ἐστιν ὁς καρπους ἐχει του πνευματος ἱνα σπειρῃ ... του πνευματος, και θεριση ζωην αἰωνιον. ἐπνει γαρ Ιακωβ οὐκ ἀμπελων ὀσμη ἡ συκων, ἀλλ' ἀγαπης, χαρας, εἰρηνης, μακροθυμιας, χρηστοτητος, ἀγαθοσυνης, πιστεως, ἐγκρατειας. ἐπι τοιουτῳ τοινυν ἀγρῳ Ιερεμιας εὐχαριστει λεγων· ὁ ὠν κυριε. ἐσκοπει γαρ τον ὀντα,

hoc est, labores vitæ bene institutæ. Oportet enim justa operaturum prænosse ea, quæ justitiæ sunt, quod & de reliquis virtutibus dictum volo. In vas autem libellum injici Deus curat, ut diutius conservetur; *habemus* quippe *thesaurum hunc in vasis fictilibus*, vel nostris vasculis, vel scripturalis dictionis exilitate, unde princeps hujus mundi deceptus est, contempto pietatis sermone, quia non aureis vasis conderetur, dictione ornatis & elocutione ad persuadendum accommodata: idcirco & diebus multis permansit, quod scriptum est. *Et prædicatio mea*, inquit, qui libellum habet possessionis, *non in persuasibilibus sapientiæ verbis, sed in demonstratione potius spiritus & potentiæ.* Ut implevit autem Jeremias præceptum, Deo gratias agit. Sed vide Prophetæ obedientiam ante apparentem utilitatem, quam infert, terræ recuperationem prædicens. Prophetia enim, quæ rebus ipsis fit, quod auditu percipiendum erat, oculis subjicit, futurumque facit quasi præsens, ex parte totum significans.

17. *Non abscondetur a te quicquam.*] Minime verisimile est Prophetam tantas gratias agere, quod decem & septem siclis agrum emerit, qui ex vulva matris sanctificatus, Spirituque sancto plenus erat. Sed considera numerum sabbathi, quietis symbolum; & denarium perfectum propriumque Dei; (decimæ enim in decima propitiationum offeruntur, & Decalogus in prima legislatione:) & agnosces agrum fructibus plenum, qui Sanctis conveniant. Talis erat Jacob, quem cum odoratus fuisset Isaac, *ecce*, inquit, *odor filii mei, sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus*: qualis est, qui habet fructus spiritus, ut seminet ea, quæ spiritus sunt, metatque vitam æternam. Odor enim Jacobo afflabatur, non vitium aut ficuum, sed amoris, lætitiæ, pacis, longanimitatis, probitatis, bonitatis, fidei, continentiæ. De hoc itaque agro Jeremias gratias agit dicens: *O qui es Domine.* Consi-

ὀντα, μη σκοπων τα βλεπομενα, ἀλλα τα μη βλε-
πομενα.

ΚΕΦ. λή.

3. Παραδιδομενη παραδοθησεται ἡ πολις αὐτ
Οὐ μονον προφητειας Ιερεμιας ἀνεγραψεν, ἀλλα και ἰδ
παθη, τους μεν διδασκων βασιλειας οὐρανων μυστηρι
τους δε διδασκων ὑπομονης παραδειγματα, των ψευδ-
προφητων τοιουτον οὐδεν δια την κολακειαν πασχοντ
ἑτοιμασωμεθα τοινυν ἐν καιρῳ διωγμου μετα Ιερεμιου τ
ταχθαι και του εἰποντος ἀποστολου· ἐν φυλακαις πο-
λακις. το δε, ὁτι οὐκ ἠδυνατο ὁ βασιλευς, φιλανθρωπ
τεραν αὐτου την προαιρεσιν μεμηνυκε. και δει τον ὀρθ
βασιλεα, μη τοις περι αὐτον πονηροις συναλλαγεσ
χρησιμον δε πολλακις και ἡ παρα τοις κρατουσι προσ
σια, δι' ἡς πολλακις εὐεργετει ὁ θεος.

19. Εγω λογον ἐχω των Ιουδαιων των πεφευγοτω
Δεδια, φησι, μη τοις αὐτομολοις καταγελαστος γενωμ
τουτου γαρ λογον και φροντιδα ποιουμαι. ὡς δε δι' ἁμα
τιας Ιερουσαλημ παραδεδοται, οὑτω και ἡ ἐκκλησια. κ
εἰ μεν τις κατ' Εζεκιαν αὐτης ἀρχῃ, σωζεται. εἰ δε κ
τα Σεδεκιαν, ἀφοριζομενος μεν σωζει, μενων δε ταυτ
ἀπολλυσιν. εἰ τις οὐν μολυνων την ἐκκλησιαν ἐξελθ
αὐτην τε σωζει, και την ψυχην αὐτου, ἐαν δε μελλῃ κ-
τα τον Σεδεκιαν προς ἐξοδον, μικρα ζυμη, ὁλον το φ-
ραμα ζυμοι.

22. Και ἰδου πασαι γυναικες αἱ καταλειφθεισαι
Φησι προς αὐτον Ιερεμιας, ὡς ἐρουσιν αἱ γυναικες εἰς ἀπ
κιαν ἀγομεναι· ἠπατησαν σε οἱ προς σε φησαντες εἰρ
νικως, ὡς οὐ παραδωσουσι τῳ Βαβυλωνιῳ. συστησοντ
δε μετα σου ὡς αἰτιοι γενομενοι πτωσεως· παντως γα
ληφθησῃ. ταχα δε και τους ψευδοπροφητας αἰτιαται
λογῳ την εἰρηνην ὑπισχνουμενους. ὁ δε προφητης φιλαν-
θρωπως ἀπεκρυψε τοις ἀρχουσι την ἀληθειαν του βα-
σιλεως κηδομενος. οὐ γαρ ἐβλαπτε, ταυτην νυν σιωπ
ἠδη τους αὐτου λογους ἀναγνους ἐν κοινῳ.

ΚΕΦ.

derabat enim eum, qui vere est, non ad ea, quæ videntur, sed ad ea, quæ non videntur, spectans.

CAPUT XXXVIII.

3. *Tradendo tradetur civitas hæc.*] Non tantum vaticinia scripsit Jeremias, sed & mala quæ passus est, hos quidem docens regni cœlorum arcana, illos vero exempla tolerantiæ, pseudoprophetis nihil tale ob assentationem perpessis. Simus igitur tempore persecutionis parati una cum Jeremia collocari, & cum Apostolo dicente: *In carceribus sæpe.* Illud autem, *Non poterat rex adversus eos*, humaniorem ejus animum indicavit. Et justum regem oportet non connivere ad ea, quæ suggerunt pravi familiares. Sæpe vero utile est apud principem esse, qui defendat. Ita enim Deus sæpe beneficia præstat.

19. *Ego rationem habeo Judæorum, qui fugerunt.*] Timeo, inquit, ne transfugis in derisum fiam. Hoc quippe me sollicitum habet. Sicuti autem propter peccata Jerusalem tradita est, sic & ecclesia. Et si quis illi præsit similis Ezechiæ, salva est; si vero similis Sedeciæ, subductus quidem servat, manens vero perdit. Si quis ergo maculans ecclesiam exierit, & illam servat & animam suam; at si exemplo Sedeciæ tardet ad exeundum, *parvum fermentum mixturam omnem fermentat.*

22. *Et ecce omnes mulieres, quæ remanserunt*, &c.] Ait ad ipsum Jeremias quod mulieres in captivitatem ducendæ dicent: *Seduxerunt te, qui ad te dixerunt pacifice* te ab eis Babylonio non tradendum. Erunt porro tibi comites, ut casus tui auctores. Omnino enim capieris. Fortasse vero etiam pseudoprophetas accusat, qui pacem verbis pollicebantur. At Propheta principibus veritatem benevole celavit, consultum regi volens. Nulli enim nocebat illam nunc silentio obvolvens, sermonibus suis publice antea perlectis.

ΚΕΦ. μ΄.

4. Εἰ καλον ἐναντιον σε ἐλθειν μετ᾽ ἐμε.] Ὁ προφητης αἱρεσιν λαβων ἐνθα βελεται ζῆν, ὑπερορα ω Βαβυλωνος, αἱρειται δε την Ιεδαιαν, φευγων τη βασιλειας τιμην, και δια τες πτωχες τες προς γεωργιαν ἐμμειναντας, ὡς ἀν και της γης ἐπιμεληται δια τε πενητας και τας τετων ταις προφητειαις γεωργησαι ψυχας. ἐμερισαντο γαρ οἱ προφηται, ἑτος μεν την Ιεδαιαν την δε Βαβυλωνα Δανιηλ, και οἱ τρεις παιδες.

ΚΕΦ. μα΄.

2. Και ἀνεςη Ισμαηλ και οἱ δεκα ἀνδρες.] Ὁ χρηστ ἀνθρωπος ἐδενα ὑποπτευει ἑτως εἰναι πονηρον, ὡς τες μηδεν ἀδικησαντας φονευειν. δια τι δε συνεχωρησ ὁ θεος ἀναιρεθηναι τον Γοδολιαν, ἑτερε ἀν εἰη λογε των ἀνεφικτων κριματων τε θεε.

Τε αὐτε.] Τον ἀνθρωπον ὀντα και ἐπιεικη και τηαυτης Ιεδαιοις προςασιας μεταδιδοντα. και τοι πρωπον πολλοι ὁτι ἀναιρησομεν αὐτον. ἑτος δε ἐκ ἠνεσχετο, ἀλλ᾽ ἀπωλετο. ἀλλ᾽ ἐ τετο γεγονεν αἰτιον της καθοδ τοις Ιεδαιοις, ἀλλ᾽ οἰκεια πονηρια. εἰ γαρ ἐκεινω λεγοντι, μη φοβηθητε ἀπο προσωπε των Χαλδαιων, ἐπειθησαν, πολλῳ μαλλον τῳ θεῳ προλεγοντι. ἢ ἀνθρωπος μεν ἀξιοπιςος ἠν, ὁ δε θεος ἐκετι;

ΚΕΦ. μδ΄.

21. Οὐχι τε θυμιαματος, ὃ ἐθυμιασατε.] Συνταξον το, ἐχι τε θυμιαματος, προς το, ἐμνησθη κυριος. δηλον μεν ἐν ἐςιν ὡς περι των τοις εἰδωλοις θυμιωντων φησι. τετο γαρ αὐτων ὁμολογησαντων, ἐπαγεται τα προκειμενα. πλην ἐξετασωμεν εἰ και θεῳ τις θυμιων, ὡς ἐ δει, τε ἀβατον γενεσθαι γην αἰτιος γινεται. και το αἰσθητον τοινυν εἰ προσαγεις κατα τες Ιεδαιες θυμιαμα ἀρετην μεν ἐχων, προσαγεις καλον συμφωνοι ἐχων την ἐνδοθεν εὐωδιαν, μετα κακιας προσφερων, οἰο-

CAPUT XL.

4. *Si bonum coram te venire mecum.*] Potestate facta Prophetæ, ut degeret, ubi vellet, Babylone posthabita, Judæam elegit, regios devitans honores, & propter pauperes, qui ad colendos agros remanserant, ut & terræ curam gereret propter pauperes, eorumque animas prophetando excoleret. Etenim diviserant prophetæ loca: hic quidem habens Judæam, Daniel vero & tres pueri Babylonem.

CAPUT XLI.

2. *Et surrexit Ismael, & decem viri.*] Probus vir neminem ita malum suspicatur, ut occidat eos, a quibus cæsus non est. Cur autem Deus permiserit Godoliam interimi, alterius est considerationis, & inscrutabilium Dei judiciorum.

Ejusdem.] Virum probum & mitem, & Judæos tanta defensione persequentem, cum & multi prædixissent, interficiemus eum, at iste non est passus, sed occisus est. Verum hoc non fuit causa regressus Judæorum, sed malitia propria exulabant. Etenim si dicenti: *Ne timeatis a facie Chaldæorum*, fidem præstiterunt, Deo prædicenti multo magis. An vero homo fide dignus, non autem Deus?

CAPUT XLIV.

21. *Nonne incensi quod adolebatis.*] Construe illud, *nonne incensi*, cum illo, *recordatus est Dominus.* Manifestum porro est de iis sermonem esse, qui idolis adolebant. Eis enim hoc fatentibus, hæc inferuntur. Cæterum examinemus, an si quis Deo adolendo non ut convenit, causa sit, ut terra invia fiat. Igitur si & sensibile incensum Judæorum more offers, virtutem dum possideas, offers bonum, concordantem habens internum odorem; cum nequitia vero si offeras

πιον σου· και
μιαματα εἰσι
γισμοις ταυτ
προσευχῃ αὐτ
τιον ἐαν ἀπο
λεγοντων, π
ἀπο προσωπου
μα δυσωδες.
λιν, ματαιον
τροπον εὐκτεον
τους ἀνδρας π
ὁσιους χειρας χ
ρων ἐπαιρομενω
μενων δε ἐνικα ο
χανει, ἀληθευο
παρειμι. των
νατο κυριος ἐτι
τινα δυσωδιαν,
ἐν μετρον ἀνοχ
ὁπερ ἐπι Νωε πε
σωδιαν μηκετι φε

s quasi & externum odorem contaminans, ad gra-
:olentiam transfers: quando illud dici non potest:
loratus est Dominus odorem suavitatis, sed contrarium.
dor vero suavitatis apud Deum, non animalium a
oe oblatorum, quæ pura vocata sunt, sed justitiæ
ius, perfectionisque, quæ erat ipsi in generatione
a: Deus enim sanguine, nidoreque non gaudet, si-
iti Dæmones. Cæterum, qui cum Christo resurre-
mus, quæ sursum sunt quæramus, illud animo co-
tantes: *Fiat oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.*
cuti enim Joannes in Apocalypsi ait: *Incensa sunt
ationes sanctorum.* Sed si cogitationibus illam pra-
s fœdemus, contingit illud: *Oratio eorum fiat in pec-
tum*: vel e contrario, si ex justitia oraverimus pro
, qui ob peccata dicunt: *Putruerunt & corrupta sunt
atrices meæ a facie insipientiæ meæ*, fit incensum fœ-
ns. Quapropter Isaias dixit, *Si tuleritis similaginem,
ervacuum incensum est, abominandum mihi est.* Por-
quomodo sit orandum, docuit Apostolus dicens:
*olo homines orare omni loco, erigentes sanctas manus,
e ira & perversis cogitationibus.* Hujusmodi manus
im erigerentur Moysis, Israel vincebat; cum vero
ntraherentur, vincebat Amalec. Qui sic orat,
n spe frustratur, cum verum sit dictum illud: *Ad-
ıc te loquente dicet: ecce adsum.* Pravorum igitur in-
nsum, inquit, non poterat Dominus tolerare,
ut & nos licet fœtorem aliquem toleremus, cres-
ntem tamen fugimus. Et Deus ergo tolerantiæ
odum habens pœnitentiam non agentes ulciscitur:
iod tempore Noe fecit, eorum, qui tunc temporis
linquebant, malum odorem ferre non amplius va-
ns. Quare ait in prophetis, *Silui, numquid & sem-
r tacebo!*

21. *Et facta est terra vestra in desolationem.*] Ve-
ti enim e corporibus putrefactis infectus inde vi-
cinus

ϛημενων. λυπ
χοδομας ὡς ἀρ
ξω αὐτος και
θεȣ οἰκοδομη ἐ
καρπον· (παι
τηρ μȣ ὁ ἐν ȣ̓ρ
πελον καρποφ
φεισαν και ἀκ
ἀληθινην ἀπερ
Αἰγυπτȣ καθε
τοι Δαβιδ· ἐπ
πελον ταυτην.
ται. ὁν γαρ ἀ
εὐφραινων με,
θεον λυπη μετ
γαζεται. δια τ
κα, τȣς φρονȣν

5. Και δωσ
χας των δικαιω

inus aer gravis est transeuntibus, & locus fit inaccessus; ita plane & animarum peccata hoc præstant.

CAPUT XLV.

3. *Quia dixisti: heu mihi, heu mihi.*] Populo condolens Baruch deplorabat, Deumque pro illis rogat. Quamobrem auxilii in malis responsum accipit, dicente sic Deo: *Quos destruo, rursus ædificabo.* Primum enim dolorem immittit, deinde restituit, & quæ sequuntur. Non enim probantur bona, nisi sublatis e medio malis. Solvit enim & pravas infidelium structuras, tanquam veri tabernaculi architectus, quod ipse, & non homo fixit: de quo ait Paulus: *Dei ædificium estis;* & tanquam agricola, evulso quod infructuosum erat, (*Omnis enim plantatio, quam non plantavit pater meus cœlestis, eradicabitur;*) plantat fructiferam, non ut illam, quæ versa est in amaritudinem, & infructuosam, quam excidit, ut rursus eam veram efficiat & Dei culturam: sic illius quæ ex Ægypto venit, sepem destruxit: pro qua secundum David precatur: *Respice de cœlo, & protege vitem hanc.* Et hi igitur suæ utilitatis causa erudiuntur: *Quem enim diligit Deus, castigat: Quis enim est, qui non consolatur, nisi qui a me mœrore afficitur? Tristitia quippe, quæ a Deo immittitur, pœnitentiam, quæ commutari non potest, ad salutem operatur.* Idcirco enim induco mala super omnem carnem, eos profecto qui terrena sapiunt.

5. *Et dabo animam tuam.*] Invenit enim animas justorum Deus: nam *justorum animæ in manu Dei sunt.* At impiorum, ac si non essent, nullo habentur in pretio.

CAPUT XLVIII.

12. *Et propterea ecce dies ejus veniunt*, &c.] *Et inclinabunt eum & vasa ejus comminuent.* Symmachus edidit: *Et sternent eum, & vasa ejus exhaurient.* In

meta-

νωσυσιν· ἐνεμεινε γαρ τῃ τροπῃ τυ οἰνυ, δηλων ὡς τυ ἀγαθων κενωθησεται. ὐκ ἀγαθον τοινυν και ἡ εὐθηνια τοις ἀλαζοσιν, ὡς και τῳ ἐν ᾀδῃ πλυσιῳ, δι' ἡν ἐκολαζετο. τα δε κερασματα ὡς ἐπι οἰνυ ῥηθεντα, Ακυλας ἐξεδωκε κερατα, ὁπερ ἀρχαιον ποτηριυ ἐτυγχανεν εἰδος, κερασι γαρ ἐπινον. ὁθεν και το κερασαι λεγ[...] παρεμεινεν. ἀγγεια μεν ὐν αἱ πολεις, τα δε ἐνδον ἀνθρωποι τε και πλυτος· ὡς τυς μεν ἀπηγαγον, τ[...] δε ἐνεπρησαν. καταισχυνει δε τας ἐπι δαιμοσιν ἐλπιδας ἡ συμφορα· ἡ δε ἐπι θεον ἐλπις ὐ καταισχυν[...] ἐν δε τῃ Βαιθηλ ἐςησε τας δαμαλεις ὁ Ιεροβοαμ ἐν τ[...] Σαμαρειᾳ. ὐχ ὁ λεγων δε ἰσχυρος εἰναι, σωζεται· [...] γαρ σωζεται βασιλευς δια πολλην δυναμιν. ἡμερα [...] Μωαβ, της κολασεως ὁ καιρος. πονηρια δε τα κατα[...]ληψομενα τυτον ἐστιπονα. ἀξιοι δε τυς κυκλῳ πα[...] ἐπεμβαινειν αὐτῳ· τυτο γαρ το, κινησατε, δηλω[...] προς αἰσχυνην και λυπην. ὑπερηφανοις γαρ ὁ θεος ἀντιτασσεται.

25. Και το ἐπιχειρον αὐτυ συνετριβη.] Επιχειρον ἡ το σκηπτρον παριςησιν, ἡ τυς ὑπο την ἀρχην, ἡ τυς μισθωτυς. ἐπιχειρα γαρ ὁ μισθος.

26. Και ἐπικρυσει Μωαβ ἐν χειρι αὐτυ.] Επικροτησει ταις χερσιν, αἷς ἐπιχαιρων τῳ Ισραηλ και κατα [...] θρασυνομενος ἐπεκροτει. οἱ δε τοις ὀχυρωμασι πεποιθοτες των πολεων, ταυτας ἀφεντες ἐν πετραις ᾠκυν παρακειμεναις ταις φαραγξιν, μιμυμενοι περιςερας κατα την ἀσελγειαν και κατα την ἀνοιαν. ἐμφωλευυσι γαρ ἐς' ὁτε τοποις, ἐξ ὡν οἱ βυλομενοι ῥαδιως ἀφαιρυνται τυς νεοττυς· ἀσελγης δε και ὁ τελυμενος τῳ Βεελφεγωρ και ἀνυς και τοις ματαιοις και ἀνωφελεσιν εἰδωλοις προσκειμενος· ὁποιος ἡν ὁ Μωαβ. εἰπε γαρ ἀφρων ἐν καρδιᾳ αὐτυ, ὐκ ἐςι θεος, ἡ καθολυ ἀθεος ὠν, ἡ τον ὀντως ὀντα θεον μη εἰδεναι παντελως λογιζομενος.

ΚΕΦ.

metaphora enim vini perstitit, bonis esse evacuandos eos denotans. Non est itaque utile superbis rerum copia affluere, sicut & diviti in inferno, propter quod sustinebat pœnas. Mixturas autem, quasi de vino dictas, Aquila exposuit *cornua*, quæ olim poculi genus erant: cornibus enim bibebant, unde & *κεράσαι* vox, hoc est, temperare, manavit. Vasa itaque sunt urbes; quæ vero intus, homines sunt & divitiæ. Ita illos quidem abduxerunt, has vero igni tradiderunt. Calamitas porro confundit spem in Dæmonibus positam, *spes autem in Deum non confundit.* In Bethel autem erexit Jeroboam vitulos in Samaria. Non autem, qui dicit se fortem esse, salvus fit. *Non* enim *salvatur rex propter multam virtutem.* Dies autem Moab, tempus est punitionis; malitia vero, dolores, quos ille patietur: excitat vero omnes, qui in circuitu sunt, ut insultent. Hoc enim sibi vult illud, *movete*, hoc est, ad confusionem, & dolorem, & tristitiam. Nam *Deus superbis resistit.*

25. *Et brachium ejus confractum est.*] Brachium vel sceptrum significat, vel subditos, vel mercede conductos. ἐπιχειρα enim merces est.

26. *Et pulsabit Moab in manu sua.*] Plaudet manibus, quibus deridens Israel & in Deum petulanter se gerens plaudebat. Qui vero munitioribus fidebant urbibus, relictis illis, in petris habitabant ad valles positis, æmulati columbas in libidine & fatuitate. Quandoque enim in locis nidificant, unde volentes facile pullos tollunt. Salax vero est ac stultus, & qui Beelphegor initiatur, inanibus & inutilibus idolis addictus est, qualis erat Moab: *Dixit* enim *insipiens in corde suo, non est Deus:* vel nullum omnino esse Deum putans, vel Deum verum penitus ignorare cogitans.

λων ἐν ἀπειλει
ὡρμωντο καλε

Τȣ αὐτȣ.]
ἡ Αἰλαμιτης ὀρ
Αἰγυπτιος, ἡ
ἑτερȣ ἐθνȣς εἰς
γαρ ἐθνη μετα
ἡμων ἀναλογως
ριȣ ποτηριον ἀκ
τομεν πλεον ἡ
ᾧ πεποιηκεν, ἱ
τινες εἰσι περιβ
ἑρμηνευονται. π
λον παρεδωκεν
μιας, ἀνεμοις.
λος εἰπων· ἱνα
ρομενοι παντι ἀ
θρωπων, ἐν τ
παντι ἀνεμῳ ὁ
θυμȣ, εἰτε ἐπι
χοι ταρασσοντες

CAPUT XLIX.

34. *Quæcumque prophetavit Jeremias.*] Visionem hanc, ut dicebam, septuaginta quidem visionibus contra gentes præposuere; cæteri vero contra. Ælam gens Arabica est, rubroque mari adjacet.

35. *Contritus est arcus Ælam.*] Arcubus enim & sagittandi peritia superbiebant, quia non didicerunt canere, *non enim in arcu meo sperabo, & framea mea non salvabit me.* Gentes vero minatur, se in eum cunctis e partibus excitaturum. Quapropter & ventos partes eas, unde venirent, appellat.

Ejusdem.] Unusquisque nostrum juxta conditionem suam vel Ælamita est, vel Idumæus, vel Moabita, vel Ægyptius, vel Israelita. Fieri vero potest, ut quis de alia gente transeat in aliam meliorem vel pejorem: gentes enim, quod ad animam pertinet, altera in alteram migrat. Cæterum unusquisque nostrum, pro eo, quod sibi thesaurizavit, iræ Domini calicem bibet, puræ, vel temperatæ. Omnes enim peccavimus plus vel minus, & quemadmodum Israel nomen traxit ab eo, quod fecit, cum prævaluisset luctando in Deum: sic projecti quidam sunt, *vituperabiles* Ælamitæ: sic enim interpretantur. Dantur autem ii, de quibus hic sermo, juxta illos, quos secundum Apostolum *Deus tradidit in reprobum sensum, in passiones ignominiæ*, ventis; eos vero Paulus apostolus describit inquiens, *ne amplius fluctuemus & circumferamur omni vento doctrinæ, in ludo hominum & disciplina erroris.* Circumfertur vero omni vento, qui aut vento doctrinæ traditus est, aut iræ, aut concupiscentiæ. Venti autem quatuor sunt præcipui, qui hominis animam turbant, concupiscentia, timor, voluptas, tristitia, quibus derelictus a Deo Ælamita traditur. Sed quis sit arcus Ælam, in quo summa fortitudinis, David canendo ait: *Ecce peccatores inten-*

καρδια. και μετ' ολιγα. ἀλλ' ὁ σωτηρ ἐπιδημ
τεσσαρας ἀνεμους ἐπι τους Αἰλαμιτας ἐπηγε κ
ἡμας ἱνα τουτους διασκορπισει. παραδιδονται γ
μεις ἀντικειμεναι δυναμεσιν ἑτεραις ἀντικειμ
κολασιν ὡς ὁ Φαραω τῳ Ναβουχοδονοσορ· και ὁ
ἰοβολους ει κατακλεισεις, ὀψει της ἀσθενεις
δυνατωτερων ἀπο λιμου κατεσθιομενους, ἑως ου ὁ
ἰσχυροτατος πληρωθεις ὑπο των ὀφεων ὡς κατ
καλουμενος γενηται βασιλισκος, ἰον ἐχων ἐκ μ
καρποφορον δενδρον ξηραινοντα. οὑτως αἱ πονηρ
μεις ὑπ' ἀλληλων κολαζονται, μεχρι κατ
τελευταιον, ὁ ἐχθρος κυριου θανατος, βασ
περι ου φησιν. ἐπι ἀσπιδα και βασιλισκον ἐ
ὁ γαρ Χριςος ἰσχυροτερος ὠν του βασιλισκου
βηκεν αὐτῳ και δεδωκεν ἡμιν ἐξουσιαν πατειν
ὀφεων και σκορπιων.

ΚΕΦ. γ'.

16. Ἐξολοθρευσασθε σπερμα ἐκ Βαβυλωνο
τις ἀνηρ Βαβυλωνιος, και νηπιον Βαβυλωνιον·
προς τισιν οις ἀγωνιζεσθαι, τουτεςιν ἡ προς με
προς νυν ἀρχομενα παθη. πλην μακαριος ὁς
τησας ἐδαφιση προς την πετραν τον Χριςον τ
Βαβυλωνος, πριν εις ἀνδρας προελθωσιν. ἐτι δ
ριωτερον ἐξολοθρευσαι Βαβυλωνιον σπερμα, λ
δηλονοτι συγχυτικον. ἐναντιον δε τουτῳ σπερμα
λελεκται· μακαριος ὁς ἐχει σπερμα ἐν Σιων.
καριοι οἱ σπειροντες ἐπι παν ὑδωρ ου βους και ὀνος
ου μονον ἀνδρα τινα, ουδε παιδιον, ἀλλα κα
σπερμα. δυναται γαρ καρποφορειν γεωργουμενον
δε το ὑδωρ, ἐφ' ὁ σπειρειν δει το καλον σ
το της παλιγγενεσιας λουτρον. ἐκει βους και ὀνος
βους ὁ καθαρος και Ισραηλιτης, ὀνος ὁ ἐκ γενου
θαρτος τε και ἐθνικος. συμβολα δε ταυτα τα ζ

και

derunt arcum, paraverunt sagittas in pharetra, ut sagittent in occulto rectos corde. (Et post pauca) sed adveniens Salvator quatuor ventos in Ælamitas invexit, qui nos circumdabant, ut eos dispergeret. Traduntur quippe virtutes oppositæ virtutibus aliis oppositis ad puniendum, sicut Pharao Nabuchodonosori. Nam & serpentes venenosos si includas, videbis imbecilliores a fortioribus præ fame absumi, donec omnium robustissimus repletus anguibus, quos devoravit, fiat, qui vocatur basiliscus, virus habens, quod solo aspectu fructuosam arborem arefaciat. Ita malignæ virtutes a se invicem pœnis affliguntur, donec postremum relinquatur inimicus Christi mors, basiliscus, de quo ait: *Super aspidem & basiliscum ambulabis.* Christus enim ipso basilisco fortior super eum ambulavit, nobisque dedit potestatem conculcandi serpentes & scorpiones.

CAPUT L.

16. *Disperdite semen de Babylone.*] Est & vir quidam Babylonius, & parvulus Babylonius, & cum his certandum est, hoc est, vel contra grandes, vel nunc nascentes passiones. *Beatus* tamen, *qui tenebit & allidet ad petram*, id est, Christum, *parvulos* Babylonios, antequam ad virilem ætatem perveniant. Sed magis etiam beatum est, disperdere semen Babylonium, id est, cogitationem turbulentam. Semen vero huic oppositum est, de quo dictum est: *Beatus, qui habet semen in Sion:* &, *Beati qui seminant super omnem aquam, ubi bos & asinus calcant.* Non solum virum quempiam, aut infantem, sed & ipsum semen; potest enim ferre fructum, si excolatur. Quæ porro est aqua, super quam semen bonum seminandum est? lavacrum regenerationis. Ibi bos & asinus calcant, bos purus & Israelita; asinus, qui genere impurus est, & gentilis. Animalia vero hæc symbola sunt

λεγων· παν ...
θαιρουντες. εἰ...
ὡς παντα τα ...
εἶναι δοκουσι.

16. Απο ...
νικης, οἱ λοιπ...
Βαβυλωνιων ἰ...
πρότερον· ὁ γ...
ὑποζυγιαν, οὐτ...
Χρηματισμον ὁ...
ἐπιουσιν αὐτοις ...
και δυναμεως.

17. Προβατ...
σαντο αὐτον.] ...
και ἐν ευαγγελι...
ζητησαι, και σα...
δε, ἐν ἐκ των ἑκα...
ὁ ἐπιδημησας πο...
ἐπεδωκε τῳ ἀριθ...
ὡς ἐν σωμα ἐσμεν...
ὁ δε κεφαλη, ὁ δε...

ſunt ſermonis, qui prænunciatus Iſraelitis, prædicatus eſt gentibus.

16. *Tenentem falcem in tempore meſſis.*] Tenet falcem Babylonius, non ut ſalvet, ſed ut terram ſanctam præcidat, & metat eccleſiam. Hunc, antequam hæc patiamur, exterminemus, hæreticorum deletis ſermonibus: qualis erat Paulus dicens: *Parati ulciſci omnem malum auditum, omnem altitudinem, quæ ſeſe extollit adverſus ſcientiam deſtruentes.* Deinde teſtatur robur ineſſe græco ſermoni, ita, ut gentes omnes illi cedant, quippe, qui videatur eſſe quodammodo demonſtrativus.

16. *A facie gladii græci.*] Illud, *græci*, reliqui verterunt *columbæ.* Rurſus vero, qui adverſus Babylonios prævalet, columba dicitur, ſicut & illi antea. Quicumque enim divino judicio conjungitur ad miniſterium aliquod, is pulcher & in honore eſt: niſi forte ob jus dicendi, quod ob reverentiam habebant Babylonii, hoc transfert in hoſtes eorum, quaſi ordine & poteſtate commutata.

17. *Ovis errans Iſrael; leones expulerunt eum.*] Ovem dicit, tanquam una errante. Nam & in evangelio ait: *Filius hominis venit quærere & ſalvum facere, quod perierat.* Et in parabolis una tantum e centum periit, quam ut inveniret, advenit paſtor peregre profectus, & ſuper humeros ſublatam reſtituit numero nonaginta novem. Si enim omnes unum corpus, etiam ovis una ſumus. Unus quidem eſt pes, alius vero caput, alius aliud; paſtor autem adveniens, os ad os, harmoniamque ad harmoniam coaptavit, & coaptata in regionem ſuam traduxit. Fit vero conjunctio per amorem & veritatem, bonamque voluntatem. Quod igitur in illo fuit, omnes conjunxit. Si quidam vero renitentes viſi ſunt, morbo laborarunt incurabili. Unus igitur eſt totus Iſrael cognatione vera, ſi omnes unum corpus ſumus, & unus panis, uniusque parti-

ἐχομεν πνευματος· πλανωμενον δε προβατον, ὁ μη τυγχανων της του καθηκοντος θηρας ἐν τε λογῳ και πραξει, ἢ τῳ μη ζητειν ἢ τῳ μη εὑρειν· ὁ δε εἰδως και ποιων τα της ἐπιγνωσεως, ου πλαναται· ὁ δε πλανωμενος ἀπο λεοντων ἐξωθειται. ὁ γαρ ἀντιδικος ἡμων διαβολος ὡς λεων ὠρυομενος περιπατει ζητων τινα καταπιῃ. ἠδη δε και σκυμνοι λεοντος ὠρυομενοι ἁρπασαι και ζητησαι παρα θεῳ βρωσιν αὐτοις ἐπιβουλευουσι τοις δικαιοις, βουλομενοι ἐξωσαι ἡμας ἀπο των ὀρων της εἰρηνης. ἀλλ' ὡς Δαβιδ λαβων του πωγωνος τον λεοντα ἐπνιξεν, ουτω τον πνευματικον Δαβιδ τον χριστον ἐκζητησωμεν λαβοντα τον λεοντα και παν το των θηριων συνεδριον ἀνελοντα. δυο δε νυν λαμβανει λεοντας γενικους, τον τε Ασσυριον και τον Βαβυλωνιον. κατα την ἱστοριαν τη ἐν τῃ τεταρτῃ των βασιλειων δυο εἰσιν· ὁ μεν γαρ Ασσυριος ἀπῳκισε τους υἱους Ισραηλ εἰς Ασσυριους ἑως της σημερον· ὁ δε Βαβυλωνιος τους υἱους Ιουδα εἰς Βαβυλωνα. πλην ουκ ἐφη νυν πρωτος και δευτερος, ἀλλα πρωτος και ἐσχατος. πρωτος γαρ λεων ὁ ἀντικειμενος διαβολος, αὐτος ὁ ἀνθρωποκτονος· τελευταιος δε ὁ ἐπι συντελειᾳ του αἰωνος ὁ ἀνθρωπος της ἁμαρτιας, ὁ υἱος της ἀπωλειας, ὁ ἐπαιρομενος ἐπι παντα λεγομενον θεον ἢ σεβασμα.

18. Ιδου ἐγω ἐνδικω ἐπι τον βασιλεα Βαβυλωνος.] Οὐ δυναται ὁ Ισραηλ ἀποκατασηναι εἰς την νομην αὐτου, ἐαν μη παθωσιν οἱ δυο βασιλεις, ἁ δει παθειν ὑπερ της πεποθοτων κακως ἐκδικησεως. παντως δει ἐπι τον διαβολον ἢ τον ἀντιχριστον ἐκλαμβανειν τον λογον· ἐν ἐμοι γαρ ἀναιρεθητω συντριβομενος ὁ Σατανας ὑπο τους ποδας μου ἐνταχει. ὁταν δε ἀνελῃ τους δυο τουτους και τους μεταξυ, ἀποκαταστησει τον Ισραηλ εἰς την νομην αὐτου. ὁτε δε νεμησεται ἐν τῳ Καρμηλῳ και τῃ Βασαν και ἐν ὀρει Εφραιμ και ἐν Γαλααδ, τοσουτων τοπων ὀντων της Ιουδαιας και της γης της κληρονομουμενης ταυτα μονον ὠνομασε.

23. Πως ἐκλασθη και συνετριβη ἡ σφυρα πασης της γης.] Σφυραν την Βαβυλωνα καλει ταις ἰδιαις πλεονεξιαις τους ἐπι γης κατατριψασαν. ὁτι δε τον θειον νεων ὁ

Σολο-

·es spiritus. Errans vero ovis est, qui, sive agen-
, sive loquendo non assequitur, quod venari con-
nit, vel quia non quærit, vel quia non invenit.
ui vero scit, & agit quod novit, non errat: qui au-
n errat, a leonibus ejicitur. *Adversarius* enim no-
r *Diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens, quem*
vorét. Jam vero sunt & *catuli leonis rugientes, ut*
·iant, & quærant a Deo escam sibi. Insidiantur au-
n justis, expellere volentes nos e montibus pacis.
d, sicuti David apprehendens leonis mentum suf-
cavit, ita spiritualem David Christum exquiramus,
i leonem arripuit, & omnem ferarum gregem in-
-fecit. Duos vero nunc intelligit leones principes,
Ssyrium nempe, & Babylonium. Juxta historiam
-arti Regum duo sunt. Assyrius namque deduxit
os Israel ad Assyrios ad hæc usque tempora: Ba-
lonius vero filios Juda in Babylonem. Cæterum
n dicitur nunc primus & secundus, sed primus &
·vissimus. Primus quippe leo est adversarius Dia-
·lus, ipse interfector hominum; novissimus vero
it, qui in fine sæculi *homo peccati, filius perditionis,*
i erigetur supra omne, quod Deus vocatur, aut colitur.

18. *Ecce ego ulciscor super regem Babylonis.*] Israel in
a pascua non potest redire, ni duo reges patiantur,
iæ pati eos oportet pro male vexatorum ultione.
mnino de Diabolo vel antichristo accipiendus est
ic sermo. In me enim conteratur Satanas sub pedi-
us meis velociter. Cum autem deleti fuerint hi duo
: intermedii, restituet Israel ad habitaculum suum,
uando & pascetur in Carmelo & Basan, & in monte
phraim, & in Galaad. Cum tot loca Judææ
nt, terræque in hereditatem acceptæ, hæc sola
ominavit.

23. *Quomodo fractus & contritus est malleus universæ*
rræ?] Malleum vocat Babylonem, quæ suis rapaci-
atibus mortales contriverat, cum vero sacrum tem-

Σολομων κατεσκευασεν, ἐν ἐπαινῳ των βασιλειων ἐπ
τη φησιν ὁτι σφυρα και πελεκυς ἐκ ἠκεσθη ἐν τῳ οικῳ
ριε. οἰκος δε, ἡ ἐκκλησια θεε, ἐν ᾗ μη δει ἀκεσθαι
ραν. ἐςι δε σφυρα πασης της γης ὁ διαβολος, και ἐςι
μη φροντιζων αὐτης, οἱονει τις ὑλη τυπτομενη παρ
της και μη πασχεσα. ἰδε γαρ, φησιν, ἀνηρ ἑςηκως
τειχες ἀδαμαντινε και ἐν τη χειρι αὐτε ἀδαμας· ὁ
ἀδαμας ὑπ' ἐδεμιας συντριβεται σφυρας. κἀν ἐςη
γεν ὁ διαβολος ἡ σφυρα και ὑποκειμενος ἡ δρακων ὑπ
ἀκμων ἀνηλατος, ἐδεν ὁ ἐν τη χειρι κυριε και ὑπ
σκεπην αὐτε ἀδαμας πεισεται. τειχος γαρ ὁ ἀγιος ἀ
μαντινον και ἐν χειρι κυριε μενων ἀπαθης κἀν μεσος
θη της τε σφυρας και τε δρακοντος. ὁσον δε τυπτ
λαμπροτερον αὐτε την ἀρετην ὑποδεικνυσι· ὁ γαρ
βολος οἷα τις λιθων ἀγνοων φυσιν, δια πολλων δ
ζει πληγων τον οἱον ἀδαμαντα, θεε μονε καλως
τετων φυσιν εἰδοτος. εἰ σφυρα μη ᾖ, ἐκ ἐςαι σαλπ
ἐλατη ἡ κατα τον νομον ἡν διεγειρεσα ἐπι τας ἑορτας
θεε ἡ παροξυνεσα εἰς πολεμον τες ἀκεοντας. τοι
ἐποιησε τον Παυλον δια πειρασμων ποικιλων ἡ σφυρ
μηδεν μεν ἐξ αὐτης παθοντα, μεγαλη δε φωνῃ προς
κακιας διεγειροντα πολεμον. ἐργαζεται μεν ἡ σφυρα
πειρασμον, ὑπηρετει δε τη σφυρα ὁ ἀπο τε Καιν σφ
ροκοπος, ὁ χαλκευς χαλκε και σιδηρε. τοιετος ὁ ἐπι
σωτηρος Ιεδας, και οἱ, ςαυρε, ςαυρε αὐτον, κεκρ
γοτες, δια των τοιετων ὑπηρετεντων τη σφυρα.

25. Και ἐξηνεγκε τα σκευη ὀργης αὐτε.] Σκευη ὀρ
γης και ὁ ἀποςολος οἰδε κατηρτισμενα εἰς ἀπωλειαν ἱνα
γνωριση τον πλετον της δοξης αὐτε ἐπι σκευη ἐλεε
παντας γαρ ἀνθρωπες εἰς δυο ταυτα διειλε σκευη, τ
μεν ὀργης, τα δε ἐλεες· τα μεν, οἱος ὁ Φαραω και
Αἰγυπτιοι· τα δε οἱος ὁ Παυλος και οἱ πιςευσαντες· ἀλ
λα τις ὁ θησαυρος κυριε ἐν ᾧ τα σκευη της ὀργης; ἰσ
ἡ ἐκκλησια ἐν ᾗ τοιετοι πολλακις λανθανεσιν. ἐςι δ

καιρος

lum extrueret Salomon, tertius Regum liber in laude
onit, quod malleus & securis in domo Dei audita non
iat. Domus vero ecclesia Dei est, in qua malleum
udiri non decet. Malleus autem universæ terræ
Diabolus est, & est, qui illum parvi pendat, quasi
lateria quædam ab illo percussa, sed nihil patiens.
Ecce enim, ait, *vir stans super muro adamantino*, *& in
anu ejus adamas*: qui adamas nullo conteritur mal-
eo. Igitur quamvis instet Diabolus, qui malleus est,
ubjaceat draco veluti incus indomita, nihil qui in
ianu Domini est, & in protectione ejus, patietur
damas. Murus quippe adamantinus, sanctus est, &
n manu Domini stans ab omni passione liber est, li-
et medius sit inter malleum & draconem. Sed quo
ius percutitur, eo clariorem ostendit ejus virtutem.
Nam Diabolus, ut qui lapidum ignorat naturam,
iultis ictibus probat illum, qui veluti adamas est.
Deus quippe solus illorum naturam novit. Nisi sit
alleus, non fiet tuba ductilis, quæ secundum le-
em convocabat ad dies festos Domini, & ad pu-
nam audientes excitabat. Talem fecit malleus Pau-
im per varias tentationes, nihil quidem ab eo paf-
im, sed magna voce excitantem ad pugnam contra
itia. Efficit itaque malleus tentationem, malleo
utem deservit progenitus e Caino malleator, faber
eris & ferri. Talis fuit Salvatoris tempore Judas,
uique *crucifige*, *crucifige* clamarunt per tales mallei
ninistros.

25. *Et protulit vasa iræ suæ.*] Vasa iræ etiam Apo-
stolus novit in perditionem facta, ut manifeste divi-
tias gloriæ suæ in vasa misericordiæ. Omnes enim
homines in hæc duo divisit vasa, hæc quidem iræ,
illa vero misericordiæ, hæc qualis Pharao & Ægy-
ptii; illa qualis Paulus & qui fidem susceperunt. Sed
quisnam est Domini thesaurus, in quo vasa iræ sunt?
fortasse ecclesia, in qua sæpe hujusmodi latent. Est

vero

καιρος ὅτε ἀνοιγει τὴν ἐκκλησιαν. νυν γαρ κεκλεισ-
και τα σκευη της ὀργης μετα των σκευων του ἐλεους τι-
ται και τα ἄχυρα μετα του σιτου εἰσι και ἐν μιᾳ σαγ-
οἵτε ἀποβλητοι, και οἱ ἐκλεκτοι ἰχθυες. ἀνοιγει δε τ-
θησαυρον αὐτου ὁ κυριος κατα τον καιρον της κρισε-
ὅτε των σκευων της ὀργης ἐκβαλλομενων, ὁ ἐλεους σκε-
ὑπαρχων εἴποι ἂν εἰκοτως· ἐξηλθον ἀφ᾽ ἡμων, οὐ γ-
ἦσαν ἐξ ἡμων. τα δε ἔξω του θησαυρου ἁμαρτανοντα σκ-
ὀργης ἐστιν, ἀλλ᾽ ἐλαττονα. δουλοι γαρ εἰσι μη εἰδοτες
θελημα του κυριου αὐτων, και μη ποιουντες αὐτο. σκ-
τοινυν εἰσιν ἁπλως εἰς ἀλλο τηρουμενα.

27. Οτι ἥκει ἡ ἡμερα αὐτων.] Ηξουσι, φησι, π-
αἰχμαλωτων τινες της Ιουδαιας, εὐαγγελιζομενοι τ-
κατα Βαβυλωνος ἐκδικησιν. λεγοι δ᾽ ἂν και περι των
εἰδωλολατριας ἐπιστρεφοντων, ἣν καλει Βαβυλωνα· οἱ π-
ἐλθοντες εἰς Σιων το σκοπευτηριον, την ἐκκλησιαν, π-
παρα κυριου θεου ἡμων ἐκδικησιν ἀναγγελλουσι.

29. Παραγγειλατε ἐπι Βαβυλωνα πολλοις.] Οἱ μ-
ἐν Βαβυλωνι πολλοι, οἱ δε ἐν Ιερουσαλημ ἐλαχιστοι. εἴρη-
ται γαρ, οὐ παρα τουτο ἠγαπησεν ὑμας κυριος ὁ θε-
ἡμων παρα το εἶναι πολλοστους· ὑμεις γαρ ἐστε ὀλιγοστ-
παρα παντα τα ἐθνη. ὀλιγοι γαρ ὄντως οἱ σωζομεν-
και δια της στενης εἰσερχομενοι θυρας. παραγγελλετ-
δε πας ἐπι την πλατειαν και εὐρυχωρον Βαβυλωνα τ-
ξον ἐκτεινειν και μηδενα ταυτης περιποιεισθαι.

29. Ἀνταποδοτε αὐτῃ κατα τα ἐργα αὐτης.] Οὐσ-
τις ἐχει λογισμους ἀνθεστηκοτας θεοσεβειᾳ. πολλοι εἰσ-
Βαβυλωνιοι οὓς ἀναιρετεον, ἁμαρτωλους ὄντας της γη-
ἐξ ὧν ὁ καθαρευσας, ἐν τῃ πολει γινεται του θεου του ἐκ-
δικουντος της Βαβυλωνος την ὕβριν· ᾤετο γαρ οἰκειᾳ δυ-
ναμει κεκρατηκεναι και κατηλαζονευετο του θεου. ἐμπρη-
σθεντος δε του ναου, τα σκευη τα ἱερα ταις παλλακαις
εἰς χρησιν ἐδοθη. διοπερ πυρι το ἀκαρπον ἐθνος καθα-
περ δη τινα δρυμον κατηναλωσε. ταυτῃ τοι φησιν· ἰδε
ἐγω ἐπι σε την ὑβριστριαν, λεγει κυριος των δυναμεων.

vero tempus, cum aperit ecclesiam: nunc enim clausa est, vasaque iræ cum vasis misericordiæ pascuntur; paleæque una cum grano sunt & in una sagena ejectitii electique pisces. Aperit vero thesaurum suum Dominus tempore judicii; quando, vasis iræ projectis, qui misericordiæ vas est, congruenter dixerit, *Exierunt a nobis, non enim erant ex nobis.* Qui vero extra Dei thesaurum delinquunt, vasa iræ sunt, sed minora. Etenim servi sunt, voluntatem domini sui nescientes, & non facientes eam. Vasa igitur simpliciter sunt, sed ad aliud asservata.

27. *Quia venit dies ipsorum.*] Venient, inquit, captivi quidam Judææ, feliciter annuntiantes ultionem contra Babylonem. Potest etiam intelligi de his, qui ex idololatria convertuntur, quam Babylonem appellat, qui venientes in Sion speculam, nempe ecclesiam, nuntiant ultionem a Domino Deo:

29. *Annuntiate in Babylone multis.*] In Babylone multi sunt, Jerosolymis pauci. Dictum est enim: *Non propter hoc dilexit vos Dominus Deus vester, ex eo quod multi estis. Vos enim præ omnibus paucissimi estis.* Nam pauci vere sunt, qui salvantur, quique per angustam viam ingrediuntur. Jubetur autem unusquisque arcum tendere in latam & spatiosam Babylonem, ut in ea nullus evadat.

29. *Retribuite ei secundum opera ejus.*] Quot quisque habet cogitationes pietati repugnantes. Multi sunt Babylonii, qui utpote peccatores terræ necandi sunt, a quibus qui liber evaserit, civitati adscribitur Dei, qui Babylonis injuriam ulciscitur. Putabat enim se propriis viribus victoriam obtinuisse, & adversus Deum superbiebat. Combusto autem templo, sacra vasa in pellicum usum conversa sunt. Quapropter infructuosam gentem, uti silvam quamdam igni absumpsit, ideoque ait: *Ecce ego ad te contumeliose ugentem, dicit Dominus exercituum.*

CA-

ΚΕΦ. νδ.

3. Και μη φεισεσθε ἐπι τους νεανισκους αὐτης.] Ι
φιτευει την συντελειαν ἀθροως γενηθησομενην· ὡ
γαρ ἐν ταις ἡμεραις του κατακλυσμου και ταις ἡμεραι
Λωτ τα βιωτικα παντες ἐποιουν, ἑως ἠλθεν ὁ κατα
σμος και το πυρ, και ἠρεν ἁπαντας· οὑτως ἐσαι τ
συντελειας αἰφνιδιον· οὐ δη συμβολον ἠν ἡ ἀθροως πεσ
φωνη και μονη σαλπιγγων Ιεριχω· και παρα τον κα
δε του σωτηριου παθους, ἀφνω ἐπεσε Βαβυλων, χρ
τα περι των ἐθνικων εἰδωλων καταργησαντος δογμα
και τους ἀπο των ἐθνων ῥυσαμενου πιςευσαντας.
7. Ποτηριον χρυσουν ἡ Βαβυλων.] Χρυσουν ἐςι του Ν
βουχοδονοσορ το ποτηριον εἰς ἀπατην ἀνθρωπων, ἱνα
ξαμενοι πιωσιν, ὁρωντες το χρυσον ὁτι καλον τοις ὀ
φθαλμοις ἰδειν και ὡραιον του κατανοησαι· το δε κρυμ
ἐν τουτῳ μη λογιζομενοι. τα μοχθηρα γαρ αὐτου δογμ
τα καλλιλεξια κεκοσμηται, τῳ της φρασεως δελεαζ
τα καλλει και τῃ μεθοδῳ τῃ τεχνικῃ. και πας δε πο
της ἀκρος εἰναι δοκων, ποτηριον χρυσουν κατεσκευασ
δηλητηριον ἐμβαλων εἰδωλολατρειας, αἰσχρολογιας
των ψυχικων ἁπαντων κακων. ὁ δε Ιησους οὐ χρυσου π
τηριου προενοησατο, μηποτε και δοξῃ ἐκεινῳ ὁμοιον εἰ
διοπερ ἐχομεν τον θησαυρον τουτον ἐν ὀςρακινοις σκευ
σιν, ἀλλα της ἐν αὐτῳ σωτηριας. το δε χρυσουν ποτη
ριον ἡ Βαβυλων, ὁταν ἐπι την ἐκδικησιν ἐλθῃ, ἐν χει
κυριου γινεται τῃ ἀψαμενῃ ποτε του Ιωβ, μεθυσκοι τ
σαν την γην ἀπο ὀργης. ἀπο λυπης, ἐρωτων, κενο
ξιας· ὁσα γαρ ἁμαρτηματα, τοσαυται και μεθαι, κ
θασπερ ἐξ οἰνου παντων σαλευομενων, και βεβαιον
ἐχοντων. ὁ δε δικαιος οὐκ ἐςι γη· ὢν γαρ ἐπι γης, ἐχ
ἐν οὐρανοις το πολιτευμα και οὐκ ἀν ἀκουσειε, γη ει
εἰς γην ἀπελευσῃ. ἀλλ᾽ ἐκ των εἰκοτων, οὐρανος εἰ,
εἰς οὐρανους ἀπελευσῃ. φορεις γαρ την εἰκονα του ἐπουρα
και ἁγιος ἐςηκας.

CAPUT LI.

3. *Et nolite parcere juvenibus ejus.*] Consummatio-
r repente futuram prædicit. Sicut enim diluvii
pore & in diebus Loth omnes negotia vitæ transi-
ant, donec venit diluvium, & ignis, & delevit
ies, sic erit & consummatio repentina, atque im-
visa, cujus figura fuit, quæ uno momento con-
t vel solo tubarum clangore Jericho. Et tempo-
Dominicæ passionis repente concidit Babylon,
ogante Christo dogmata gentilium idolorum, &
rante eos, qui e gentibus crediderunt.
7. *Calix aureus Babylon.*] Aureus est Nabucho-
osoris calix ad fallendos homines, ut accipientes
int, dum vident aurum, & visu pulchrum, &
itatu speciosum; sed quod in eo judicium est, non
nadvertunt. Improba enim ejus dogmata vocum
antia ornata sunt, decipientia elocutionis ve-
ate & methodo artificiosa. Nam & omnis poeta
ellens calicem aureum comparavit, venenum im-
ens idololatriæ, turpiloquii, & omnium animæ
orum. At Jesus noluit calicem aureum, ne illi
lis esse videretur. Quapropter *habemus thesau-
hunc in vasis fictilibus*, sed salutis, quæ in eo est.
erum *calix aureus Babylon*, cum ad ultionem ve-
t, *in manu Domini* est, quæ olim tetigit Job,
rians universam terram ira, mœrore, amoribus,
ii gloria. Quot enim sunt peccata, totidem
ebrietates, tanquam vino commotis omnibus,
lque stabile habentibus. Justus vero terra non
Cum enim in terra sit, habet in cœlis conver-
onem, & non audiet: *Terra es, & in terram re-
teris*, sed convenienter: cœlum es, & in cœlum
erteris, fers enim cœlestis imaginem, fixus-
stas.

9. Cu-

9. Ιατρευσαμεν Βαβυλωνα, και ουκ ιαθη.] Η δε Βα-
βυλων ουκ απεγνωσται. ου γαρ αν ελεγεν, ειπως ιαθη-
ται. ποιαν ψυχην ετεραν απογνωσομεθα; ει δε μη
σωσαι, τουτο γεγονε παρ' αυτη· ωσ τους αριστους ιατ-
απολογεισθαι και λεγειν· ιατρευσαμεν την Βαβυλ-
και ουκ ιαθη, εγκαταλιπωμεν αυτην. ου παρ' αυτους γ-
ουδε παρα την ιατρικην, ουδε παρα την ρητινην το μη τ-
την θεραπευεσθαι. ιατροι δε αγγελοι, υπο του μη-
οντες ιατρον τον θεον, και θεραπευσαι τους πασχ-
εθελοντες· ειδε μη, ερουσιν, εγκαταλιπωμεν αυ-
απελθωμεν εκαστος εις την γην αυτου, και τον οικειο-
που και την οικειαν πραξιν, οτι ηγγικεν εις τον ου-
το κριμα αυτης, καταδικασαντες αυτην ως ανια-
και πεισομενην τα της απογνωσεως· και οι των σω-
των γαρ ιατροι τους ανιατους εγκαταλειπουσι, μη τα-
ταις αυτων χερσι τελευτησωσιν· ο δε ποιουσιν αγγ-
οσα δε αμαρτανομεν, το κριμα ημων αυξει και εξ-
εως των αστρων, των αγιων δηλαδη. και τοτε ο θεος
φερει το κριμα αυτου εις ταπεινωσιν του υψωθεντος υ-
ματος απο της αμαρτιας, ταπεινων την αμαρτιαν, -
τα προς αξιαν αποδιδους.

10. Δευτε και αναγγειλωμεν εν Σιων.] Και ο Ησαι-
εθεσπισεν· επ' ορους πεδινου αρατε σημειον, υψωσ-
την φωνην αυτοις· παρακαλειτε τη χειρι· ταυτα δε Πε-
σαις και Μηδοις οι προφηται παρεκελευοντο, ως κρατ-
σασιν ηδη Βαβυλωνος, επι των αυτης τειχων αλωσε-
νης ανατεινειν του πολεμου το συνθεμα δι' ου δηλουσι τ-
στρατιωταις την εφοδον. και τα οπλα εχειν εν ετοι-
παρακελευεται· τα τοξα τοις Μηδοις φησιν.

17. Εμωρανθη πας ανθρωπος απο γνωσεως.] Συμ-
φωνως δε τω, εμωρανθη πας ανθρωπος απο γνωσεως
ο Παυλος φησιν· ουχι εμωρανεν ο θεος την σοφιαν του κοσ-
μου τουτου; καιρος δε επισκεψεως μαλιστα η της ειδωλο-

λατρειας

9. *Curavimus Babylonem, & non est sanata.*]
bylon non est desperata. Neque enim dixisset :
forte sanetur. Quam aliam animam pro desperata
bebimus ? Quod si non salva est, per ipsam ste
ita ut optimi quique medici respondeant, dic
que: *Curavimus Babylonem, & non est sanata, dere*
quamus eam. Nec enim defectu eorum, aut mec
næ, aut resinæ curata non est. Porro medici
angeli sub magno medico Deo, qui curare obsequ
tes volunt. Sin minus, dicent: *Derelinquamus e*
eamus unusquisque in terram suam, suumque locu
& suum opus, *quoniam appropinquavit ad cælum j*
cium ejus, reprobantes eam ut incurabilem & pa
ram, quæ pati decet desperatos. Nam & co
rum medici deserunt incurabiles, ne in manibus
rum moriantur, quod faciunt angeli. Porro q
ties peccamus, judicium nostrum crescit & ad
ra tollitur, id est, usque ad sanctos, & tunc D
profert judicium suum, ad deprimendum judiciu
peccato sublevatum, humilians peccatum, & c
digna retribuens.

10. *Venite & annuntiemus in Sion.*] Isaias q
que vaticinatus est: *Super monte campestri extollit*
gnum, elevate vocem illis, hortamini manu. Ita
ro Persas Medosque hortabantur prophetæ jam
rum Babylonicarum potitos, ut super muros il
expugnandæ belli signum erigerent, quo militibus
gressionem indicarent. Et in promptu habere a
jubet, arcus videlicet Medorum.

17. *Stultus factus est omnis homo in scientia.*] S
le huic, *Stultus factus est omnis homo a scientia*,
lus habet: *Nonne stultam fecit Deus sapientiam h*
mundi? Tempus visitationis, destructio est ido

λατρειας ἀπο της Χριϛȣ παρȣσιας καθαιρεσις. σκευη δε πολεμȣ ἁπερ ὁ Βαβυλωνιος διεσκορπισεν οἱ τȣ Ισραηλ και Ιȣδα πολεμων ἐμπειροι ἀνδρες, ἀνθ ὡν ἀπειλει μηδενος ποιεισθαι φειδω.

21. Και διασκορπιω ἐπι σοι κ. τ. ε.] Αναβαται ἱππων οἱ δαιμονες, οἱ ταις σαρκικαις ἡδοναις ἐπικαθημενοι. και παλαι μεν της Αἰγυπτȣ ἱππον και ἀναβατην ἐρριψεν εἰς θαλασσαν, ȣτοι δε ζευγνυντες ἐν ἡμιν διαφορα παθη, ταις τετρασιν ἀρεταις ἀντικειμενα κατασκευαζȣσιν ἁρματα. και ὁ μεν θυμωδης και προς κακιαν ἐρρωμενος, ἀνηρ· ὁ δε προς ἡδονας λελυμενος, γυνη· και πρεσβυτης μεν ὁ πεπαλαιωμενος κακων ἡμερων· νεανισκοι δε περι ὡν Ησαιας φησι· πεινασȣσι νεωτεροι και κοπιασȣσι νεανισκοι, και ἐκλεκτοι ἀνισχυες ἐσονται· και τȣναντιον· οἱ δε ὑπομενοντες τον θεον ἀλλαξȣσιν ἰσχυν, πτεροφυησȣσιν ὡς ἀετοι, δραμȣνται, και ȣ κοπιασȣσι. τȣς ἐκλεκτȣς δε νυν ἐν κακιᾳ φησιν· ὁποιον ἐϛι το· και τα βρωματα αὐτȣ ἐκλεκτα. οἱ κατ᾽ ἀρετην ὀντες ἐκλεκτοι, ὑπο τȣ Ναβȣχοδονοσορ καταπινονται. ἐσχε δε και παρθενȣς, τας μεν ἑϛιατικας, τας δε πυθιας, τας δε ἀλλως. και ψυχη δε μη δεξαμενη τον θειον σποραν, παρθενος ἐϛιν αὐτῳ· ἐχει δε και ποιμενας, και διδασκαλȣς τȣς ἑπομενȣς παιδευοντας· ἀλλα και γεωργȣς τȣς τα ζιζανια σπειροντας και γεωργȣντας ἀκανθας τε και τριβολȣς, τας βιωτικας ἐν ἀνθρωποις μεριμνας. ἐχει και ἡγεμονας ἐν κακιᾳ και ἀρχοντας και μαλιϛα προς ȣς ἡμιν ἐϛιν ἡ παλη, προς τας ἀρχας και τας ἐξȣσιας. τȣτοις ȣν πασιν ὁ θεος ἀποδιδωσιν ἐνωπιον των ἐναγχος εἰρηκοτων· δευτε και ἀναγγειλωμεν ἐν Σιων τα μεγαλεια τȣ θεȣ.

25. Ιδȣ ἐγω προς σε το ὀρος το διεφθαρμενον.] Ὀρος την Βαβυλωνα δια το της βασιλειας ὑψος καλει. ὁπερ ἡν ἐξ εἰδωλολατρειας και των ἀδικων ἐργων, δι᾽ ὡν διεφθειρε

latriæ poſt Chriſti adventum; vaſa belli, quæ Babylonius diſperſit, ſunt viri Juda & Iſraelis bellatores, pro quibus minatur ſe in omnes animadverſurum.

21. *Et diſpergam in te*, &c.] Aſcenſores equorum, Dæmones ſunt, qui carnis voluptatibus inſident. Et olim quidem Ægypti *equum & aſcenſorem projecit in mare:* hi vero varios affectus in nobis jungentes quatuor virtutibus oppoſitos moliuntur currus. Et iracundus quidem & valens ad malum, eſt vir; qui vero voluptatibus deditus eſt, mulier; & ſenex quidem, inveteratus dierum malorum; juvenes autem, de quibus Iſaias dicit: *Eſurient juniores, & fatigabuntur juvenes, electique ſine viribus erunt.* Et contra, *Qui ſuſtinent Dominum commutabunt fortitudinem, plumas abjicient ut aquilæ, current, & non fatigabuntur.* Electos nunc in malo ait, cujusmodi illud eſt: *Et cibi illius electi.* At qui ſunt pro virtute electi, a Nabuchodonoſore deglutiuntur. Habuit quoque virgines, has quidem Veſtales, illas vero Pythias, alias aliis modis. Quin & anima quæ divinum non ſuſcepit ſemen, illi virgo eſt. Habet & paſtores, & doctores, qui ſequaces inſtruunt; ſed & agricolas zizania diſſeminantes, & culturæ ſpinarum tribulorumque ſtudentes, id eſt, terrenarum in hominibus curarum. Habet & duces in malitia, & principes, & præcipue illos quibuscum *nobis eſt colluctatio adverſus principatus & poteſtates.* His itaque omnibus Deus retribuit in conſpectu eorum, qui paulo ante dixerant: *Venite & adoremus in Sion magnalia Dei.*

25. *Ecce ego ad te montem corruptum.*] Montem vocat Babylonem propter regni altitudinem: qui quidem mons ex idolorum cultu, injuſtisque conſtabat

 operi-

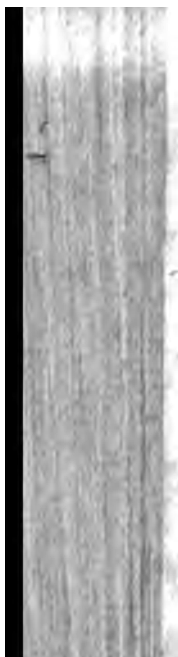
θειρε τυς αλλυς διεφθαρμενον. ἠν δε και ἐφ' ὑψυς ἡ πολις, δια τον παρακειμενον ποταμον, ἐξ ὑ τινες αναβαθμοι προς την πολιν ἀνεφερον, διμερη τε ὑσαν καὶ ἐξ ἑκατερας ὀχθης παρακειμενην τῳ ποταμῳ, προς τῳ και εἰναι τα τειχη της πολεως ὑψηλοτατα. χειρα δε, τη τιμωρητικην δυναμιν την της ἰδιας αὐτην ὡς ἐκ πετρυ καθαιρυσαν ἀσφαλειας τε και φρυρας. εἰς ἀχρηςον δε και τυς λιθυς αὐτης δια το πυρ ἀφανιζυσαν, ὡς μη συνςασθαι λιθον προς ςεῤῥοτεραν οἰκοδομιαν. ἀναγωγης δε λογῳ και ὁ διαβολος ὀρος ὠνομαςαι, ὡς ἐν τῳ Ζαχαριᾳ· τις εἰ συ το ὀρος το μεγα, το προ προσωπυ Ζοροβαβελ; και περι τυ ἐχοντος κωφον και ἀλαλον δαιμονιον ἐλεγεν ὁ σωτηρ· ἐαν ἐχητε πιςιν ὡς κοκκον σιναπεως, ἐρειτε τῳ ὀρει τυτῳ μεταβληθι και μεταβησεται. ὀρος ὑν ὁ διαβολος ἀπο της ἰδιας διεφθαρμενον κακιας, και διαφθειρον τυς, ὁσοι φρονυσι τα γηϊνα.

27. Αγιασατε ἐπ' αὐτην ἐθνη.] Το, ἁγιασατε τα ἐθνη, ἀντι τυ, ἀφορισατε· ἁγιασμος γαρ ἡ θευ ὑπηρεσια κἀν ἡ τιμωρητικη· βεβηλος γαρ ὁ προς ταυτην ἀφωρισμενος, ὁποιος ἠν ὁ Κυρος προς ὁν φησι δια Ησαιυ· συ δε ὑκ ἐγνως με. τινα δε των ἐπι Βαβυλωνος ςρατευσαντων ἐκαλεσεν ἐθνη, ἐν οἱς Αραρετ τυς Αρμενιυς καλει.

29. Εσειςθη ἡ γη.] Εσειςθη δε ἡ γη των ἐπ' αὐτης ἀνθρωπων ἐν τοις προαγυσι χρονοις παγιως ἱδρυμενων και βεβαιοτητα ἐχοντων ἐν αἱς ἠσαν δυναςειαις τε και βασιλειαις· τα δε νυν μεταβολην πονηραν και ἐπωδυνον δεχομενων την ἐρημιαν. και πασα δε διανοια Βαβυλωνιαν γην ἐσχηκυια ἐκ της προς την τοιαυτην ἀσεβειαν και συγχυσιν προσσυμπαθειας σειομενη ἀποβαλλει την τοιαυτην διαθεσιν ἐπι τῳ πνευματικην και ἐπυρανιον ἑξιν ἀναλαβειν.

30. Ενε-

eribus, quibus corrupta ipsa cæteros corruperat. at etiam in sublimi loco sita civitas propter flu- m illi vicinum, ex quo quibusdam gradibus ad em ascendebatur in duas partes divisam, & ex que ripa flumini adjacentem: & præterea civita- mœnia altissima erant. Manum vero, vim pu- ndi vocat, e propria illa securitate & munimento, quam e petris deturbantem, lapidesque illius pro- ntem nulli usui futuros propter ignem, ut non ex- lapis ad firmum ædificium aptus. Anagogiæ vero ione mons est vocatus & Diabolus, ut apud Za- ariam: *Quis es tu mons magne, qui es ante faciem Zo- bel?* Et de eo, qui habebat dæmonium surdum & utum, aiebat Salvator: *Si fidem habebitis tanquam num sinapis, dicetis huic monti, vade, & abibit.* Mons que Diabolus est sua pravitate corruptus, corrum- nsque eos, qui terrena sapiunt.

27. *Sanctificate super eam gentes.*] Sanctificate gen- s, hoc est, segregate. Sanctificatio enim est Dei inisterium, quamvis ad puniendum sit. Propha- us enim est, qui ad hoc segregatus est, qualis erat yrus, ad quem per Isaiam ait: *Tu vero non cogno- isti me.* Quasdam vero, quæ in Babylonios arma mpserunt, vocavit gentes, in quibus Araret Ar- enios vocat.

29. *Commota est terra*, &c.] Commota est terra ominum ejus incolarum, qui superioribus annis fir- miter stabiliti erant, & soliditate potentatuum & re- gnorum suorum potiebantur: nunc vero mutationem olerant damnosam & gravem tentationis, & omnis nens terræ Babylonicæ habitatrix ex affectu in ta- em impietatem confusionemque commota deponit hujusmodi studium, spiritalemque & cœlestem habi- tum assumit.

 30. Com-

30. Ενεπυριωθη τα σκηνωματα αὐτης.] Θεος
ὁ τετο ποιων, ὁ και δια Ησαιε προς Κυρον ειπω
ἐμπροσθεν σε πορευσομαι, και ὀρη ὁμαλιω, θυρα
κας συντριψω, μοχλες σιδηρες συνθλασω. και
τοις ἐξω γαρ τοιαυτας ἱςορηται πυλας ἐχειν ὁ Βα
και ἐκ των εἰς τον ποταμον μεσον ὀντων καταβ
ἑαλωκεναι, μερες ἑκατερε συναπτομενε γεφυρα
ρα τας ἀναγεσας ἐπι την πολιν ἀνοδες προς ἑκ
μερος διηρημενας της πολεως. και φησιν ἡ ἱςορια
παρ' ἐσχατα της πολεως ἁλισκομενων οἱ ἀλλοι
γυριν ἀγοντες δια το μεγεθος της πολεως εκ ᾔσθ
ὁτε εἰκος, των μεν εἰς ἀγγελιαν τρεχοντων, των
πων ἐκ ταυτης ὑποςρεφοντων θορυβε πληρη τη
ὑπαρχειν. συςηματα δε νυν τας οἰκιας λεγειν ἐο
γαρ συνεχεια προς ἀλληλας συνιςαντο. διο ἐπιφ
οἰκοι βασιλεως Βαβυλωνος και τα ἑξης· ἠγεν ἀ
ἐν αὐτοις συνιςαμενων τα φρερια.

Combusta sunt tabernacula ejus.] Deus enim
qui hoc operabatur, qui & per Isaiam ad Cy-
ixerat: *Ego ante te ambulabo, & montes læviga-*
tas æneas confringam, & vectes ferreos conteram.
ıpud prophanos scriptores hujusmodi portas
›n habuisse perhibetur, & captam per gradus
qui ad fluvium deducebant, utraque urbis parte
us conjuncta, prope ascensus ad ipsam urbem
:es, utrique urbis parti commode divisos.
.que historia, dum extrema urbis caperentur,
s festis celebritatibus deditos non sensisse pro-
:bis amplitudinem: quando verisimile est, his
ı ad annuntiandum currentibus, aliis vero
› nuntio recurrentibus, urbem tumultu ple-
ɛtitisse. Congregationes autem nunc domos
.re videtur. Junctæ enim invicem sibi erant.
& subdit: *Domus regis Babylonis*, & reliqua:
et ex ipsis munitioribus locis.

